

XVII. *Questio decima. Quomodo natura, siue gradus vniuersales pradicentur de suis inferioribus.* 48

XVIII. *Questio vndecima, quomodo ad questiones Porphyry de vniuersalibus respondeatur.* 49

XIX. *Questio duodecima: qua sint proprietates natura vniuersalis.* ibid.

XX. *Questio decimatertia, quot sint vniuersalia siue pradicabilia.* 50

XXI. *Questio decimaquarta. An vniuersale sit genus vniuocum respectu quinque vniuersalium Porphyry.* 51

Conclusio ter
X. *Articulus primus.* per se de ...

XI. *Articulus decimus. An genus sit p. ius specie.* ibi.

XII. *Questio secunda De SPECIE.* ibid.

XIII. *Articulus primus. Cui potissimum conueniat nomen speciei.* ibid.

XIV. *Articulus secundus. An species Logica habeat duas relationes.* 60

XV. *Articulus tertius, An species quatenus subijcibilis, sit vniuersalis.* ibid.

XVI. *Articulus quartus. An definitio speciei à Porphyrio allata sit ipsi propria.* 61

DISPUTATIO LOGICA
Secunda.

De vniuersalibus seu pradicabilibus in particulari. 52

I. *Questio prima de GENERE.* ibid.

II. *Articulus primus, in quo sita sit essentia generis.* ibid.

III. *Articulus secundus, quod nam sit definitum in definitione Porphyri cum dicit, Genus est quod de multis.* 53

IV. *Articulus tertius, An definitio Porphyry sit essentialis, an vero descriptiua.* 54

V. *Articulus quartus, vtrum genus continet differentias, ac consequenter species actu an potestate.* 54

VI. *Articulus quintus An genus vt pars non possit pradicari de specie.* 55

VII. *Articulus sextus. An genus pradicetur de specie, & per hoc distingatur à differentia.* 56

VIII. *Articulus septimus. An possit à Deo produci gradus genericus in indiuiduo, non mediante specie.* 57

IX. *Articulus octauus. An genus requirat plures species à quibus desumitur.* 58

Conclusio prima ibid.

Conclusio secunda. ibid.

XVII. *Articulus quintus, An species requirat plura indiuidua.* 62

XVIII. *APPENDIX DE INDIVIDVO.* 63

XIX. *Questio prima, quales sint definitiones Indiuidui à Porphyrio allatae.* ibid.

XX. *Questio secunda, An hic describarur indiuiduum sub communi aliqua ratione.* ibid.

XXI. *Questio tertia. An indiuiduum possit pradicari.* 64

XXII. *Questio TERTIA, de DIFFERENTIA.*
Articulus primus. Quid sit differentia, cuius triuembrem diuisionem assertit ex Porphyrio. 64

XXIII. *Articulus secundus, an diuisio illa triumemb. is sit bona.* ibid.

XXIV. *Articulus tertius, qualis sit hac diuisio.* 65

XXV. *Articulus quartus, an differentia admittat magis & minus.* ibid.

XXVI. *Articulus quintus, An differentia speciei infima sint simplices.* 65

XXVII. *Articulus sextus, In quo sita est ratio differentia, quatenus est pradicabile.* 66

XXVIII. *Articulus septimus. Vtrum differentia superior includatur ab inferiori, & de illa pradicetur.* 66

	PROPRIO.	
	Articulus primus, de proprium predicabile.	67
XXX.	Articulus secundus quorum comparatione proprium sit quantum predicabile.	68
XXX.	Questio quinta, de ACCIDENTE.	68
	Articulus primus, quodnam sit quantum predicabile.	68
XXXI.	Articulus secundus, An prima definitio Porphyrii sit bona.	69
XXXII.	Articulus tertius, cuius comparatione Accidens sit quantum predicabile.	70

LIBER ARISTOTELIS DE CATEGORIIS COMMENTARIIS ILLUSTRATUR.

I.	Categoriarum liber an Aristotelis. Visum interpretibus & Porphyrio. Silius, ratio scribendi, doctrina arguunt. Cur Categoria inscribantur. Eadem & Pradicamenta dicuntur. Descriptio Pradicamenti.	71
II.	Obiectum Libri de Categoriis quod sit.	ibidem.
III.	Utilitas earum que.	72
IV.	Diuisio libri Categoriarum.	ibid.
V.	De illis qua Categoriis antecedunt.	ibi.
VI.	Pars prima.	ibid.
VII.	Pars secunda ibique prima diuisio.	73
VIII.	Secunda diuisio.	74
IX.	Pars tertia, continens primam regulam antepredicamentalem.	75
X.	Secunda regula antepredicamentalis.	ibid.
XI.	Caput II. de substantia prima & secunda.	76
XII.	Caput III. de proprietatibus substantie.	77
XIII.	Caput IV. de Quantitate.	79

XIV.	Caput quintum, de proprietatibus quantitatis.	80
XV.	Caput sextum, de ad aliquid.	81
XVII.	Caput septimum, de proprietatibus ad aliquid.	ibid.
XVIII.	Caput octauum, ubi redarguitur definitio & ad aliquid.	82
XIX.	Caput nonum, cur qualitas actioni & passioni premitatur.	ibid.
XX.	Caput decimum, de Qualitate.	83
XXI.	Caput undecimum, de proprietatibus qualitatis.	84
XXII.	Caput duodecimum, de reliquis sex pradicamentis, & primo de actione & passione.	84
XXIII.	De pradicamento Quando.	85
XXIV.	De pradicamento Vbi.	ibi.
XXV.	De pradicamento Si us.	ibid.
XXVI.	De pradicamento Habere.	ibid.

TERTIA PARS LIBRI.

XXVII.	Caput decimum tertium, & decimum quartum, de oppositis & eorum distinctione.	86
XXVIII.	Caput decimum quintum, de proprietatibus contrariorum.	88
XXIX.	Caput decimum sextum, de Priori.	89
XXX.	Caput decimum septimum, tres modi simul esse.	ibid.
XXXI.	Caput decimum octauum, de specibus morus.	ibid.
XXXII.	Caput decimum nonum, recensentur octo modi habendi.	90

DISPUTATIO TERTIA LOGICA AD CATEGORIAS ARISTOTELIS.

I.	Questio prima, de AEQUIVOCIS.	
	Articulus primus, an dentur AEQUIVOCIS.	90
II.	Articulus secundus, in quo consistat ratio formalis aequiuocorum, cum duplicia sint aequiuoca stricte sumpta scilicet à casu & à consilio.	92
III.	Questio secunda, de Analogis.	

10

- Articulus primus, quid & quotuplex sit Analogem. 91
- IV. Articulus secundus, de Analogis attributionis. 92
- V. Articulus tertius, de Analogis proportionalitatis. 93
- VI. Articulus quartus, verum Analoga habeant vnum communem conceptum. 94
- VII. Articulus quintus, de Vniuocis. 95
- VIII. Questio quarta, verum De & creatura, substantia & accidens, in ratione entis sint vniuoca. 95
- IX. Questio quinta, de Paronymis. Articulus primus, quæ requirantur ad prædicationem denominatiuam. 97
- X. Articulus secundus, an denegatiue prædicentur vniuoce, de subiectis denominatis. 98
- XI. Questio sexta, an genera subalternæ quæ se mutuo non continent possint habere aliquam differentiam communem diuisiuam vtriusque. ibid.

DISPUTATIO QUARTA LOGICA, quæ est de Prædicamentis in Genere.

- I. Questio prima, quid sit Prædicamentum. 100
- II. Questio secunda, quæ requirantur, vt aliquid diuise ponatur in Prædicamento. ibid.
- III. Questio tertia, an id quod ponitur in prædicamento debeat esse situm. 101
- IV. Questio quarta, an res ponantur in prædicamentis, vt significantur nominibus concretis & abstractis. 102
- V. Questio quinta, quomodo a quæ exclusa sunt a prædicamentis, ad eareduantur. ibid.
- VI. Questio sexta, quot sint prædicamenta. 103

VII. Questio septima, quomodo prædicamenta inter se distinguantur. 104

DISPUTATIO LOGICA QUINTA, quæ est de substantia.

- I. Questio prima, quid sit & significet substantia. 106
- II. Questio secunda, in quo consistat ratio formalis prædicamenti substantia. ibid.
- III. Questio tertia, num Angeli ponantur in prædicamento substantia. 107
- IV. Questio quarta, an celi sint in prædicamento substantia. 108
- V. Questio quinta, an indiuidua ponantur in prædicamentis. ibid.
- VI. Questio sexta, an Christus Dominus sit prima substantia prædicamentalis. 109

DISPUTATIO LOGICA SEXTA, quæ est de quantitate.

- I. Questio prima, in quo consistat ratio essentialis quantitatis continua. 111
- II. Questio secunda, verum quantitas distinguatur realiter à substantia materiali & eius quantitatibus. 112
- III. Questio tertia, quæ sint species quantitatis continua. 114
- IV. Questio quarta, an locus, motus & tempus sint propriæ species quantitatis. 115
- V. Questio quinta, in quo consistat ratio formalis quantitatis discreta, & an sit vera species quantitatis. 116
- VI. Questio sexta, an in rebus spiritualibus reperiaturs quantitas discreta. 118

DISPUTATIO SEPTIMA LOGICA, quæ est de qualitate.

- I. Questio prima, quid sit Qualitas, & quomodo diuidatur. 118
- II. Qua-

INDEX QVÆSTIONVM

Questio secunda, an sufficiens sit diuisio qualitatis in quatuor species. 119

III. *Questio tertia, an singule combinationes constituant vnã speciem.* *ibid.*

IV. *Questio quarta, quid sit habitus.* 120

V. *Questio quinta, quomodo diuidantur habitus.* 121

VI. *Questio sexta, quanã potentia sint capaces habituum* *ibid.*

VII. *Questio septima, vtrum habitus concurrant effectiue cum potentia ad actus.* 112

IX. *Questio nona, ad quos actus effectiue concurrat habitus* 124

X. *Questio decima, vtrum actus producant habitus.* 124

XI. *Questio vndecima, quomodo intendantur habitus.* 125

XII. *Questio duodecima, quomodo augeatur habitus.* 126

XIII. *Questio tertiã decima, quomodo habitus corrumpantur vel diminuantur.* 127

DISPVATIO LOGICA OCTAUA, quæ est de Relatione.

I. **Q**uestio prima, quid sit Relatio in genere & quotuplex 126

II. *Questio secunda, quid sit relatio predicamentalis.* 127

III. *Questio tertia, an relatio constituat peculiare predicamentum.* 128

IV. *Questio quarta, de Fundamento relationis.* 129

V. *Questio quinta, an relatio possit esse fundamentum relationis.* 130

VI. *Questio sexta, an & quomodo relatio deindeat à termino.* 131

VII. *Questio septima, an terminus formalis sit quid absolutum vel respectiuum.* 132

VIII. *Questio octaua, an relatiuum vnica relatione recipiat plures terminos.* 132

IX. *Questio nona, vtrum Relationes predicamentales distinguantur à suo fundamento.* 134

DISPVATIO LOGICA NONA, DE reliquis sex predicamentis.

I. **Q**uestio, quæ sit natura horum predicamentorum. 138

COMMENTARIVS IN LIBRVM Aristotelis ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.

I. **C**onnexio huius cum superiore libro & ratio transitionis. De Interpretatione cur inscribatur. Interpretatio quid? Obiectum formale huius quod sit. Conditiõ notionis quæ. Maeria enunciationis quæ. Cum nonnullis aliis. 139

II. *Summa capitis primi.* *ibid.*

III. *Caput secundum de Nomine.* 140

IV. *Caput tertium de Verbo.* 141

V. *Caput quartum de Oratione.* *ibid.*

VI. *Caput quintum, de oppositione enunciationum.* 143

VII. *De propositionibus aequipollentibus.* 144

VIII. *Summa capitis sexti Aristot.* *ibi.*

IX. *Summa capitis septimi Aristot.* *ibid.*

X. *Summa capitis octaui Arist.* 145

XI. *Caput nonum, de propositionibus Modalibus.* 146

DISPVATIO DECIMA LOGICA, respondens libris de Interpretatione Aristotelis.

I. **Q**uestio prima de vocibus articulatis. 147

II. *Questio secunda, an insit vocibus vis naturalis ad certos effectus.* 148

III. *Questio tertia, de Nomine.* *ibid.*

IV. *Questio quarta, de Verbo.* 149

V. *Questio quinta, quid sit enuntiatio mentalis.* 150

VI. *Quæ-*

ET CAPITVM.

- VI. *Questio sexta, de diuisionibus enunciationum.* *ibid.*
 VII. *Questio septima, que sint enunciationes opposita.* 151
 VIII. *Questio octaua, quid sit veritas & falsitas enunciationis.* *ibi.*
 IX. *Questio nona, qualis sit veritas vel falsitas in propositionibus singularibus de futuro contingenti.* 152
 X. *Regula assignata de conuersione modalium sententiarum verarum.* 173
 XII. *Dubium secundum, vtrum conuersio sit argumentatio.* 174
 XIII. *Caput tertium, de prima Figura.* 175
 XIV. *Caput quartum, de secunda Figura.* 176
 XV. *Caput quintum de tertia Figura.* 177
 XVI. *Regula omnibus figuris communes. ibidem.*

LIBRI PRIORVM ANALYTICORVM Aristotelis commentariis illustrantur.

- I. **R**atio connexionis, cur hi libri superioribus subiuncti. Cur Analytici dicti. Cur non potius compository quam resolutorij. Cur hinc vocentur Analytici priores. Quod sit horum obiectum. Demonstratio an obiectum horum librorum. Diuisio librorum Analyticorum. alia quadam. Omnia in Prefatione. 156. 157. 158
 II. *Summa capitis primi Aristot.* 159
 III. *Soluuntur Dubia. I in quo posita sit ratio formalis discursus siue essentia.* 163
 IV. *Dubium secundum, vtrum antecedens sit pars discursus.* 164
 V. *Dubium tertium, an conclusio sit pars intrinseca syllogismi.* 165
 VI. *Dubium quartum, an illatius aequè ac probatius syllogismus contineatur definitione syllogismi.* 166
 VII. *Dubium quintum, an syllogismus hic definitus possit constare vna propositione singulari.* 168
 VIII. *Dubium sextum, vtrum posito assensu promissarum necessariis intellectus assentiat conclusioni.* 169
 IX. *Caput secundum, de propositionum conuersione.* 171
 X. *Conuersio modalium.* 172
 XI. *Dubia. Primus, vtrum Aristotelis regula assignata de conuersione modalium sententiarum verarum.* 173
 XII. *Dubium secundum, vtrum conuersio sit argumentatio.* 174
 XIII. *Caput tertium, de prima Figura.* 175
 XIV. *Caput quartum, de secunda Figura.* 176
 XV. *Caput quintum de tertia Figura.* 177
 XVI. *Regula omnibus figuris communes. ibidem.*
 XVII. *De Reductione ostensua.* *ibid.*
 XVIII. *De Reductione per impossibile.* 178
 XIX. *De Syllogismo expositorio.* *ibid.*
 XX. *Dubia. Primum, vtrum in quavis Figura sint modi indirecte concludentes.* 179
 XXI. *Dubium secundum, quinam syllogismi ac modi distinguantur specie.* *ibid.*
 XXII. *Caput sextum, de necessariis tum simplicibus tum mixtis.* 180
 XXIII. *Caput octauum, de contingenti.* 181
 XXIV. *Caput nonum, de contingentibus tum simplicibus tum mixtis.* 181
 XXV. *Summa Capitis X. Aristotelis.* 182
 XXVI. *Dubium. An Aristoteles sufficienter assignarit tres figuras.* 183
 XXVII. *Caput vndecimum, traduntur primo quadam axiomata communia omnibus figuris.* 184
 XXVIII. *Caput duodecimum Aristot. vbi agit de inuentione Medij.* *ibid.*
 XXIX. *Summa Capitis XIII. Aristotelis.* 185
 XXX. *Summa capitis XIV. Aristotelis.* *ibid.*
 XXXI. *Caput decimum quintum, de resolutione syllogismo. um.* 185
 XXXII. *Caput decimum sextum, reductio obliquorum & reduplicatorum.* 186
 XXXIII. *Summa capitis decimi septimi Aristotelis.* 186
 XXXIV. *Summa capitis decimi octavi Aristotelis.* *ibid.*
 XXXV. *Summa capitis decimi noni Aristotelis.* 187

LIBER SECVNDVS PRIORVM
Analyticorum.

Diviso libri. Coherentiã cum superiore. Quid dictum, quid dicendum porro refert 188

- I. Caput primum, de prima potestate syllogismi concludendi plura. *ibid.*
- II. Caput secundum, de secunda potestate concludendi ex falsis verum, non contra. 189
- III. Caput tertium, de tertia potestate concludendi in orbem 190
- IV. Caput quartum, de quarta potestate syllogismorum concludendi conuersive. 191
- V. Caput quintum, de quinta potestate concludendi per impossibile. 191
- VI. Caput sextum, de sexta potestate concludendi ex oppositis. 192
- VII. Caput septimum, de petitione principii. 193
- VIII. Summa capitis octauæ. *ibi.*
- IX. Caput nonum, de errore opinionis. 193
- X. Caput decimum, de conuersionibus prime figure. *ibid.*
- XI. Caput undecimum, de inductione. *ibid.*
- XII. Dubium, utrum inductio sit argumentatio formalis. 194
- XIII. Caput duodecimum, de Exemplo. *ibid.*
- XIV. Caput decimum tertium, de A, agoge & instantia. 195
- XV. Caput decimum quartum, de verisimili, signo & enihymate. *ibid.*

LIBER PRIMVS POSTERIORVM
Analyticorum Aristotelis.

Ratio connexionis & cohesionis huius libri cum superiore. Vnde dicantur hi libri posteriores. Cur Analytici. quod obiectum libri.

- I. Summa capitis primi 196
- II. Summa capitis secundi. 197

- III. Subiunguntur definitiones seu explanationes terminorum. 198
- IV. Summa capitis tertij. 199
- V. Summa capitis quarti. *ibi.*
- VI. Summa capitum quinti, sexti & septimi. *ibid.*
- VII. Summa capitis octauæ. 200
- VIII. Summa capitis noni Aristotelis. *ibid.*
- IX. Summa capitis decimi. *ibid.*
- X. Summa capitis undecimi. *ibid.*
- XI. Contenta capitis duodecimi. 201
- XII. Contenta capitis decimim tertij. *ibid.*
- XIII. Summa capitum 14. 15. & 16. 201
- XIV. Contenta capitis decimi septimi. *ibid.*
- XV. Contenta capitis decimi octauæ. *ibid.*
- XVI. Contenta capitis decimi noni 202
- XVII. Capitis vigesimi contenta. *ibid.*

LIBER SECVNDVS POSTERIORVM
Analyticorum Aristotelis.

- I. Contenta capitis primi. 203
- II. Contenta capitis secundi. *ibid.*
- III. Contenta capitis tertii. *ibid.*
- IV. Contenta capitis quarti. 204
- V. Contenta capitis quinti. *ibid.*
- VI. Contenta capitis sexti. *ibid.*
- VII. Summa capitis septimi. 205
- VIII. Contenta capitis octauæ. *ibid.*
- IX. Summa capitis noni Aristotelis. 206
- X. Summa capitis decimi Aristot. *ibid.*

DISPVTATIO VNDECIMA LOGICA,
quæ est ad libros posteriorum Analyticorum Aristotelis.

DE DEMONSTRATIONE.

Propositio auctoris. Ordo dicendorum.

- I. QVÆSTIO prima, quid sit præcognitio & quoruplex. 206
- II. QVÆSTIO secunda, an omnis cognitio ex ante existente fiat cognitione. 207
- III. Articulus primus, an & quomodo præcognoscantur principia. *ibid.*

- IV. *Articulus secundus, an & quomodo subiectum demonstrationis præcognoscatur.* 208
 V. *Questio tertia, An & quomodo debeat præcognoscipassio.* ibid.
 VI. *Questio quarta, quid sit demonstratio propter quid.* 209
 VII. *Questio quinta, An definitio subiecti possit assumi pro medio demonstrationis propter quid* 210
 VIII. *Questio sexta, quid sit demonstratio quia.* 212
 IX. *Questio septima, an in demonstratione magis afferriamur præmissis quam conclusioni.* ibid.
 X. *Questio octava, an detur regressus demonstratiuus.* 114

DISPVATATIO XII. ET VLTIMA
 Logica ad posteriores libros, quæ
 est de Scientia.

- I. *Questio prima, quid sit Scientia.* 215
 II. *Questio secunda, quale debeat esse obiectum scientia.* 216
 III. *Questio tertia, unde scientia sumant vnitatem suam.* 217
 IV. *Questio quarta, an scientia totalis sit vnus habitus per se* 219
 V. *Questio quinta, quid sit vnam scientiam esse subalternatam alteri.* 220
 VI. *Questio sexta, quid sit scientia speculatiua & practica.* 221
 VII. *Questio septima, quid sit Opinio, & in quo differat à scientia.* 223
 VIII. *Questio octava, vtrum scientia & opinio possint esse simul. tum quoad habitum tum quoad actum.* 224
 IX. *Questio nona, an præter potentiam intellectiuam admittendus sit habitus ad cognoscenda principia.* 225

LIBER PRIMVS TOPICORVM ARISTOTELIS COMMENTARIIS ILLUSTRANDUS ASSUMITUR.

- F**inis, obiectum, inscriptio, diuisio horem librorum. *Topica an sit pars Logice Topica an ars, an scientia. Alie facultas Diælectica appellata.* 227-228
 I. *Contenta capituli primi Aristotelis.* 228
 II. *Contenta capituli secundi.* ibid.
 III. *Contenta capituli tertij.* ibid.
 IV. *Caput quartum, de definitione propriæ, genere, accidente.* 229
 V. *Contenta capituli quinti.* 230
 VI. *Summa capituli sexti.* ibi.
 VII. *Summa capituli septimi.* ibid.
 VIII. *Contenta capituli octauæ.* ibid.
 IX. *Contenta capite nono.* 231
 X. *Summa capitulum. XXXIX. ad finem.* ibid.

IN LIBRVM SECVNDVM ET RELIQUOS LIBROS TOPICORVM ARISTOTELIS.

- I. *Quid sit locus & quotuplex.* 232
 II. *Caput secundum, de locis internis ac primo de loco à definitione.* ibid.
 III. *Caput tertium, de loco à toto vniuersali.* 233
 IV. *De Toto in quantitate.* 234
 V. *De Toto integrali.* ibid.
 VI. *De Toto in modo.* ibid.
 VII. *De Toto in loco & Toto in tempore.* 235
 VIII. *Caput quartum, de loco à causa, & primo causa effici.* ibid.
 IX. *De causa Materiali.* 236
 X. *De causa formali.* ibid.
 XI. *De causa finali.* 237
 XII. *Caput quintum, de loco ab antecedentibus & consequentibus.* ibid.
 XIII. *Caput sextum, de Oppositis, & primum in genere.* 238

XIV. De Oppositis in specie. ibi.	II. Caput secundum, de Acceptione Materiali. ibid.
XV. De Repugnantibus disparatis. 239	III. Axioma. ibi.
XVI. Caput septimum, de loco à maiori, minori & pari. ibid.	IV. Caput tertium, de suppositione formalium, & diuisionibus. 251
XVII. Caput octauum, de loco à simili & proportionem, item à dissimili. 239	V. Caput quartum, de acceptione simplici. ibid.
XVIII. Caput nonum, de loco ab auctoritate. 240	VI. Caput quintum, de acceptione personali. ibid.
XIX. Caput decimum, de coniugatis & casualibus. ibid.	VII. Regula pro hac acceptione & axioma. ibid.
XX. Caput undecimum, de quibusdam problematis diuisionibus. 241	VIII. Caput sextum, de Acceptione absoluta. 251

IN LIBRVM DE ELENCHIS SOPHISTICIS Aristotelis Commentarius.

I. F in' huius libri geminus Obiectum eiusdem. Elenchus Sophisticus vnde dicitur. Quid differat à syllogismo pseudographo. 243	
II. Argumentum capituli secundi. ibi.	
III. De fallacia Homonymia. 244	
IV. De fallacia Amphibolia ibid.	
V. De fallacia compositionis & diuisionis. ibid.	
VI. De fallacia accentus. 246	
VII. De fallacia figura dictionis. ibid.	
VIII. De captionibus extra dictionem, ac primo de fallacia Accidentis. 247	
IX. De fallacia dicti secundum quid ad simpliciter. ibid.	
X. De fallacia ignorantia Elenchi. 248	
XI. De fallacia petitionis Principij. ib.	
XII. De fallacia consequentis. ib.	
XIII. De fallacia secundum non causam vt causam. 249	
XIV. De fallacia plurium interrogationum vt vnius. ibi	

TRACTATVS DE AFFECTIO. BVSVOCVM.

I. C aput primum, de affectionibus vocum in genere. 260	
---	--

	IX. Regula & axiomata. 252
	X. De descensu & ascensu. ibid.
	XI. Caput octauum de acceptione personali distributua. 253
	XII. Regula ad hoc quinque. ibid.
	XIII. Caput nonum, Acceptiones & Diuisiones distributua. 253
	XIV. Caput decimum, de copulata, determinata & confusa acceptione. 254
	XV. Regula ad hoc. ibid.
	XVI. Caput undecimum, de Signis. ibid.
	XVII. Prima, 254
	Secunda,
	Tertia,
	Quarta Diuisio
	XVIII. Caput duodecimum, de potestate Signorum Regula. 255
	XIX. Caput decimum tertium, quadam generalis preceptiones circa vocum acceptiones. 255
	XX. Caput decimum quartum, de Statu. ibid.
	XXI. Caput decimum quintum, de Ampliatione. 256
	XXII. Regula ad dignoscendum Ampliationem. ibid.
	XXIII. Caput decimum sextum, de Distractione. 257
	XXIV. Caput decimum septimum, de Restrictione ibi.

ET CAPITVM.

**XXV. Caput. decimum octauum, de Appella-
tione.** 358
**XXVI. Caput d. cimum nonum, de particulis
Reduplicatiuis.**

IV. Contenta capitis quarti. 272
V. Contenta capitis quinti. *ibid.*
VI. Contenta capitis sexti. *ibi.*
VII. Contenta capitis septimi. 273
VIII. Contenta capitis octaui Aristotelis. 273

SEQVNTVR COMMENTARII

& Disputationes Physica.

IN LIBROS VIII. PHYSICORVM

Aristotelis.

**I. Quid Aristoteles tractet primo libro. E-
lementa quid sint. quot & qua. qua-
eorum affectiones. refutatis veteri-
bus.** 260
II. Argumentum capitis secundi 261
III. Argumentum capitis tertij. 262
IV. Argumentum capitis quarti *ibid.*
V. Argumentum capitis quinti. 263
VI. Argumentum capitis sexti. 264
VII. Argumentum capitis septimi. *ibi.*
VIII. Argumentum capitis octaui 265
IX. Capitis noni Argumentum. *ibid.*

IN SECVNDVM LIBRVM PHYSICO-
rum Aristotelis.

**Quid in eo agat Philosophus. Vbi & vni-
uersim de quatuor generibus causa-
rum.** 266

I. Summa capitis primi. *ibid.*
II. Summa capitis secundi. 267
III. Summa capitis tertij. *ibid.*
IV. Summa capitis quarti. 268
V. Summa capitis quinti. *ibid.*
VI. Summa capitis sexti 269
VII. Summa capitis septimi. *ibi.*
VIII. Summa capitis octaui. 270
IX. Summa capitis noni Aristotelis. *ibid.*

IN LIBRVM TERTIVM PHYSICO-
rum Aristotelis com-
mentarii.

I. Contenta capitis primi. 271
II. Contenta capitis secundi. *ibid.*
III. Contenta capitis tertij. *ibid.*

IN QVARTVM LIBRVM PHYSICO-
rum Aristotelis.

**I. Argumentum & contenta capitis pri-
mi.** 273
II. Argumentum capitis secundi. 274
III. Argumentum capitis tertij. *ibid.*
IV. Argumentum capitis quarti. *ibid.*
V. Argumentum capitis quinti. 275
VI. Argumentum capitis sexti. *ibid.*
VII. Argumentum capitis septimi. *ibid.*
VIII. Argumentum capitis octaui. 276
IX. Argumentum capitis noni. *ibid.*
X. Argumentum capitis decimi *ibid.*
XI. Argumentum capitis vndecimi. *ibid.*
XII. Contenta capitis duodecimi 277
XIII. Contenta capitis decimi tertij. 278
**XIV. Argumentum capitis decimi quarti Ari-
stotelis.** *ibid.*

IN QVINTVM LIBRVM PHYSICO-
rum Aristotelis.

I. Quid agat Aristoteles in primo capite. 278
II. Quid in secundo capite. *ib.*
III. Quid in tertio capite. 279
IV. Quid in quarto capite. *ibid.*
V. Quid in quinto 280
VI. Quid agat in sexto capite. *ibid.*

IN SEXTVM LIBRVM PHYSICORVM
Aristotelis.

I. Contenta capitis primi. 280
II. Contenta capitis secundi. *ibid.*
III. Contenta capite tertio. *ibid.*
IV. Contenta capite quarto. 281
V. Contenta capite quinto. *ibid.*
VI. Contenta capite sexto. *ibid.*

INDEX QUESTIONVM

- VII.** Contenta capite septimo. *ibid.*
VIII. Contenta capite octauo. *ibid.*
IX. Contenta capitis noni & decimi. f. 282

IN LIBRVM SEPTIMVM PHY- SICORVM Aristotelis.

AN hic liber γνῶσις Aristotelis, videri:
 etiamsi à nonnullis repudietur. Vide-
 tur introductio quadam ad Octauum. fol.
 282

- I.** Summa capitis primi. *ibid.*
II. Summa capitis secundi. *ibid.*
III. Summa capitis tertii. f. 283
IV. Summa capitis quarti. f. 283

IN LIBRVM OCTAVVM PHY- SICORVM Aristotelis.

- I.** Contenta capitis primi. fol. 283
II. Contenta capitis secundi. *ibid.*
III. Contenta capitis tertii. f. 284
IV. Contenta capitis quarti. f. 284
V. Contenta capitis quinti. *ibid.*
VI. Contenta capitis sexti. *ibid.*
VII. Contenta in capite septimo. *ibid.*
VIII. Contenta capite octauo. *ibid.*
IX. Contenta capite nono. f. 285
X. Contenta capitis decimi. *ibid.*

SEQUVNTVR DISPVATI- ONES Physicæ: Et primo, Prolegomena ad. eas.

- I.** Prolegomenon primum. Physicam esse
 Scientiam speculatiuam. f. 286
II. Prolegomenum secundum De obiecto
 Physicæ. f. 287
III. De distributione & inscriptione Libro-
 rum physicorum. f. 288
IV. Prolegomenon tertium de Methodo A-
 ristotelis. *ibid.*
V. Articulus primus, de propositione Ari-

- stotelis, quæ dicit: Tunc rem cognos-
 sci, quando sciuntur cause. 288
VI. Articulus secundus, de notioribus nobis
 & natura. 289
VII. Articulus tertius, de primo cognito à
 nostro intellectu. 291

FINIS PROLEGOMENORVM.

- S**equuntur disputatio Physica de principijs
 rerum Naturalium. 293
I. Questio prima, An sit & quid sit Ma-
 teria Prima. *ibid.*
II. Questio secunda, An & quo sensu ma-
 teria sit pura potentia. 294
III. Questio tertia, An potentia sit mate-
 ria essentialis. 295
IV. Questio quarta, An Materia possit ex-
 istere sine forma. 296
V. Questio quinta, an Materia appetat
 formam. 298
VI. Questio sexta, an materia rerum sub-
 lunarium sit vna. 299
VII. Questio septima. An materia sit inge-
 nerabilis & incorruptibilis. 300
VIII. Questio octaua, quanam sit proprie-
 tas materia- *ibid.*
IX. Questio nona, Vtrum in rebus natu-
 ralibus detur forma substantialis.
 302
X. Questio decima: Vtrum in materia:
 ante productionem compositi sint in-
 chationes formarum substantia-
 lium: *ibid.*
XI. Questio undecima: Vtrum in rebus
 Physicis detur forma corporeitatis.
 304
XII. Questio duodecima: Vtrum in virtu-
 ribus dentur forma substantiales
 partiales. 305
XIII. Vtrum compositum substantiale sit
 quid distinctum à materia & for-
 ma. 307

- XIV. *Questio decimaquarta, quid sit priuatio.* 308
 XV. *Questio decimaquinta. Vtrum priuatio sit principium generationis Physica.* 309
 XVI. *Questio decimasexta, quot sint principia generationis Physica.* 310

DISPUTATIO PHYSICA
 secunda.

- D**E Natura & Arte. 311
 I. *Questio prima. quomodo desiniri possit natura de qua agit Physicus.* 311
 II. *Questio secunda. Vtrum esse principium motus seu affectionum naturalium sit de essentia materia.* 312

DISPUTATIO TERTIA PHY-
 fica, de Causis.

- I. *Questio prima, quid sit causa in genere.* 318
 II. *Questio secunda, quid causet materia & per quid.* 319
 III. *Questio tertia. quid sit causalitas materia.* 320
 IV. *Questio quarta. An Deus supplere possit causalitatem materia.* ibid.
 V. *Questio quinta. que sit ratio causandi forma & que eius causalitas.* 321
 VI. *Questio sexta, quid sit causa efficiens.* 323
 VII. *Questio septima, quotuplex sit causa efficiens.*
 VIII. *Questio octaua quid sit causalitas cause efficientis.* 325
 IX. *Questio nona. Vtrum cause create re-re aliquid efficiant.* 326

- X. *Questio decima. Vtrum Deus concurrat immediate ad actiōnes omnium-creaturarum, ita vt sine eius concursu nihil possint operari.* 328
 XI. *Questio vndecima. Vtrum concursus Dei cum causis secundis sit prae-determinatio.* 329
 XII. *Articulus primus. Explicatur sensus questionis & proponitur sententia affirmatiua.* ibid.
 XII. *Articulus secundus. Afferitur sententia negans, & probatur autoritate.* 331
 XIII. *Articulus tertius. probatur eadem sententia, ratione, tam de concursu cum causis necessariis quam cum liberis.* 337
 XIV. *Articulus quartus. Quid sentiendum sit de concursu Dei, & quomodo lo-quendum sit.* 345
 XV. *Articulus quintus, in quo declaratur concursum Dei cum causis secundis ex se esse indeterminatum.* 347
 XVI. *Articulus sextus, quo respondetur ad auctoritates quib. probari solet concursum Dei se habere per modum prae-determinationis.* 353
 XVII. *Articulus septimus. Respondetur ad rationes, quib. vtuntur assertores prae-determinationis.* 356
 XVIII. *Questio duodecima. quanam sint cause necessariae, quanam liberae.* 362
 XIX. *Questio decimatercia, quid sit libertas formalis.* 362
 XX. *Questio decimaquarta. quanam sit ratio cur quaedam sunt necessario à suis inferioribus, quaedam contingenter.* 364
 XXI. *Questio decimaquinta. Vtrum à causa necessaria procedere possit effectus contingens.* 365
 XXII. *Questio decimasexta, quid sit factum & an deatur.* 366
 XXII II

INDEX QVÆSTIONVM

- XXIII. *Quaestio decima septima, vtrum agens corporeum immediate attingat effectum substantialem.* ibid.
- XXIV. *Articulus primus, proponitur & probatur sententia Scoti.* ibid.
- XXV. *Articulus secundus, proponitur & praefertur sententia. D. Thoma.* 377
- XXVI. *Articulus tertius, refutantur quaedam explicationes Thoma.* 379
- XXVII. *Articulo quarto respondetur ad argumenta prima sententia.* 381
- XXVIII. *Quaestio decima octaua, quodnam sit principium productiuum accidentium in genere.* 383
- XXIX. *Quaestio decima nona, quomodo causa efficiens expellat è subiecto formam incompatibilem cum effectu.* 384
- XXX. *Quaestio vigesima, vtrum agens debeat esse realiter distinctum à passo.* 385
- XXXI. *Quaestio vigesima prima, vtrum detur actio in distans.* 387
- XXXII. *Articulus primus, Explicatur sensus quaestionis.* 387
- XXXIII. *Articulus secundus, Decisio quaestionis.* 388
- XXXIV. *Articulo tertio explicantur alia quaedam probationes.* 390
- XXXV. *Articulo quarto respondetur ad argumenta sententia negantis actionem in distans.* 392
- XXXVI. *Quaestio vigesima secunda, vtrum possibilis sit reproductio eiusdem numero effectus corrupti.* 394
- XXXVII. *Quaestio vigesima tertia, vtrum idem numero effectus adhuc existens diuina saltem virtute possit reproducti.* 395
- XXXVIII. *Quaestio vigesima quarta, vtrum ens successiuum diuina virtute possit reproducti.* 397
- XXXIX. *Quaestio vigesima quinta, an idem numero effectus, qui ab vna causa totali est productus, fuisset productus ab alio, si eodem passo eodem tempore & modo fuisset applicatus.* 398
- XL. *Quaestio vigesima sexta, an idem numero effectus possit produci simul à pluribus causis, totalibus, non subordinati.* 399
- XLI. *Quaestio vigesima septima, vtrum possit aliquid produci per creationem, & id lumini naturae sit notum.* 401
- XLII. *Quaestio vigesima octaua, vtrum vis creandi sit Deo ita propria, vt non possit communicari creatura.* 402
- XLIII. *Quaestio vigesima nona, a quo modo Deo consentiat conseruatio omnium rerum.* 404
- XLIV. *Quaestio trigesima ad quod genus causa reducantur instrumenta & Idea.* 406
- XLV. *Quaestio vigesima prima, de causa Finali.* 407
- XLVI. *Quaestio trigesima secunda, quot sint genera causarum.* 408
-
- DISPUTATIO PHYSICA QVARTA,
quæ est de Infinito.
- R**espondet hac disputatio potiori parti libri tertij Physicorum.
- Quaestio vnica.
- Vtrum Deus possit creare aliquod infinitum actu.
- 410
- I. *Articulus primus. Praenotanda.* ibid.
- II. *Articulus secundus, vtrum creari possit infinitum in essentia.* 411
- III. *Articulus tertius, vtrum possit dari Infinitum intentione.* 412
- IV. *Articulus quartus, vtrum possit dari infinitum magnitudine.* ib.
- V. *Articulus quintus, vtrum possit dari infinitum multitudine.* 114
-
- DISPUTATIO PHYSICA QVINTA,
quæ est de Loco, &
Vacuo.

Respondetque decem primis capitibus libri quarti.

- I. *Questio prima, quid sit Locus.* 419
- II. *Questio secunda, an duo corpora possint esse simul in eodem loco.* 420
- III. *Questio tertia, an idem corpus possit esse simul in duobus locis.* 421
- IV. *Questio quarta, an & quomodo Angeli sint in loco.* 422
- V. *Virum Deus sit in spaciis imaginariis extra celum.* 424
- VI. *Questio sexta, quid sit vacuum, & an detur.* 426
- VII. *Questio septima an possit dari vacuum super naturaliter, & in eo fieri motus* 427

DISPVATIO PHYSICA SEXTA,
quæ est de Durationibus rerum.

Respondens quarto Physicorum à capite decimo ad finem.

- I. *Questio prima, quid sit duratio & quomodo distinguatur ab existentia.* 428
- II. *Questio secunda, vtrum omnis duratio includat successionem intrinsecam.* 430
- III. *Questio tertia, vtrum duratio permanens includat successionem intrinsecam.* 432
- IV. *Questio quarta, quot sint species durationis.* *ibid.*
- V. *Questio quinta, vtrum creatura aliqua possit durare ab aternitate sine esse ab aeterno.* 434
- VI. *Questio sexta vtrum ens successiuum poterit esse ab aeterno.* 436

DISPVATIO PHYSICA SEPTIMA,
quæ est de Motu.

- I. *Questio prima, quid sit Motus.* 438

II. *Questio secunda, qui sint termini Motus*

439

III. *Questio tertia, quomodo motus distinguatur à termino & mobili.* 440

IV. *Questio quarta, vtrum motus sit in mouente an in mobili* *ibid.*

V. *Questio quinta, vtrum indiuisibile possit esse subiectum motus.* 422

VI. *Questio sexta, vnde motus suam speciem sumant.* 443

VII. *Questio septima, vtrum motus locales specie inter se distinguantur.* 444

VIII. *Questio octava, vnde sumatur vnitas numerica Motus.* 445

IX. *Questio nona, vtrum motus oppositi possint esse simul in eodem subiecto.* *ibidem.*

X. *Questio decima, vtrum duo motus oppositi possint esse continui inter se.* 446

XI. *Questio vndecima, quæ sit causa motus proiectorum.* 447

XII. *De inceptioe & desitione motus & aliarum rerum.* 449

DISPVATIO PHYSICA OCTAVA,
quæ est de continuo.

Questio prima, vtrum in continuo sint actu partes integrantes, an potentia tantum. 450

II. *Questio secunda, vtrum in continuo sint indiuisibilia & quomodo.* 451

III. *Articulus primus, habens decisionem questionis.* *ibid.*

IV. *Articulus secundus, quo respondetur ad argumenta.* 453

V. *Questio tertia, quodnam sit subiectum indiuisibilitatem quantitatis.* 455

VI. *Questio quarta, vtrum continuum componatur ex solis indiuisibilibus.*

Articulo I. statuitur sententia negans. 457

VII. *Articulo secundo respondetur ad obiectiones.* 460

SEQUENTVR COMMENTARII IN LIBRIS ARISTORELIS DE GENERATIONE.

Series & connexio horum librorum, cum superioribus, quorum librorum quodnam sit obiectum. Diuisio huius tractatus. fol. 465.

- I. Contenta capitis primi. *ibid.*
- II. Contenta capitis secundi. f. 466
- III. Contenta capitis tertii. *ibid.*
- III. Contenta capitis quarti. *ibid.*
- V. Contenta capitis quinti. f. 467
- VI. Contenta capitis sexti. f. 468

IN LIBRVM SECVNDVM ARISTOTELIS DE GENERATIONE.

Commentarii & Disputationes.

- I. **A**rgumentum capitis primi. fol. 469
- II. Argumentum capitis secundi. f. 470
- III. Argumentum capitis tertij. *ibid.*
- IV. Argumentum capitis quarti. f. 471
- V. Argumentum capitis quinti. *ibid.*
- VI. Argumentum capitis sexti. *ibid.*
- VII. Argumentum capitis septimi. *ibid.*
- VIII. Argumentum capitis octaui. *ibid.*
- IX. Argumentum capitis noni. *ibid.*
- X. Argumentum capitis decimi. *ibid.*

SEQUENTVR DISPUTATIONES IN LIBROS ARISTOTELIS DE GENERATIONE & CORRUPTIONE.

- I. **Q**uodnam sit horum librorum obiectum. f. 472
- II. Disputatio prima. Dubium primum, An detur generatio substantialis. f. 473
- III. Dubium secundum, quid & quomodo sit generatio. *ibid.*
- IV. Questio, quae cause immediate attingant illam actionem, qua generatur homo. f. 476
- V. Dubium quartum, quod sit subiectum & terminus Generationis. f. 477

VI. Dubium quintum, An generatio sit motus, siue an fiat in tempore an in instanti. f. 479

VII. Dubium sextum, utrum in corruptione fiat resolutio usque ad materiam primam. f. 481

VIII. Dubium septimum, quid sit corruptio. f. 485

IX. Dubium octauum, An corruptio sit res naturalis. f. 486

DISPUTATIO SECVNDA IN LIBROS DE GENERATIONE.

- I. **D**ubium primum, de Alteratione, quid sit Alteratio, & quis eius terminus, & quomodo à Generatione differat. f. 486
- II. Dubium secundum. *ibid.*
- III. Dubium tertium, utrum alteratio successiua sit motus. 488
- IV. Dubium quartum, quomodo fiat intensio & remissio formarum. f. 492
- V. Dubium quintum, An Alteratio seu intensio terminetur ad maximum vel minimum. f. 495

DISPUTATIO TERTIA IN LIBROS DE GENERATIONE, NEMPE DE AUGMENTATIONE.

- I. **D**ubium primum, quid sit Augmentatio, quid Diminutio, & quomodo à Nutritione differat. f. 496
- II. Dubium secundum, quomodo fiat Accretio. f. 497
- III. Dubium tertium, An Augmentatio sit continua. f. 498
- IV. Dubium quartum, An in accretione qualibet pars viventis augetur. f. 500
- V. Dubium quintum, An maneat unum & idem vivens post Accretionem. f. 501
- VI. Dubium sextum, Quale debeat esse alimentum. f. 502

VII. *Dubium septimum. An rarefactio & condensatio sint motus per se tendentes ad quantitatem.* 503

DISPVATIO DE ACTIONE & Passione.

- I. *D*ubium primum. *An simile possit agere in sibi simile.* 505
 II. *Dubium secundum. An detur reactio, siue an agens agendo repatiatur.* 509

SEQUVNTVR COMMENTARIJ IN LIBROS quatuor Aristotelis de Cælo.

*S*eris & connexio horum librorum cum libris octo Physicorum. Ratio inscriptionis, cur de Cælo denominentur. Partitio eorum librorum ratione obiectorum.

Prefat. 512

- I. *Quid agat Aristoteles capite primo.* ibi.
 II. *Quid agat capite secundo.* 513
 III. *Quid agat capite tertio.* 513
 IV. *Quid agat capite quarto.* 514
 V. *Quid agat capite quinto.* ibid.
 VI. *Quid agat capite sexto.* ibid.
 VII. *Quid agat capite septimo.* 515
 VIII. *Quid tractet capite octauo.* ibid.
 IX. *Quid agat capite nono.* 516
 X. *Quid tractet capite decimo.* ibid.
 XI. *Quid tractet capitibus undecimo & duodecimo.* ibid.

IN SECVNDVM LIBRVM de Cælo.

- I. *Summa capituli primi.* 517
 II. *Summa capituli secundi.* ibid.
 III. *Summa capituli tertij.* 518
 IV. *Summa capituli quarti.* ibid.
 V. *Summa capituli quinti.* 519
 VI. *Summa capituli sexti.* ibid.
 VII. *Summa capituli septimi.* ibid.
 VIII. *Summa capituli octaui.* ibid.
 IX. *Summa capituli noni.* 520

- X. *Summa capituli decimi.* ibid.
 XI. *Summa capituli undecimi, duodecimi, decimertij, & decimiquarti.* 520

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS de Cælo.

- I. *Contenta capituli primi.* 521
 II. *Contenta capituli secundi.* ibid.
 III. *Contenta capituli tertij.* ibid.
 IV. *Contenta capituli quarti, quinti, sexti, septimi & octaui.* ibid.

IN QVARTVM LIBRVM ARISTOTELIS de Cælo.

- C*ontenta capituli primi & secundi. 521
Contenta capituli tertij, quarti, quinti & sexti. 522

AD LIBROS ARISTOTELICOS DE Cælo disputationes.

Disputatio Proæmialis.

- I. *D*ubium primum, quodnam horum librorum sit obiectum. 522
 II. *De Mundo & an is sit perfectus.* 524
 III. *Dubium secundum, an Mundus haberit esse à se an ab alio.* 525
 IV. *Dubium tertium. An mundus fuerit ab æterno, an in tempore conditus.* 526
 V. *Dubium quartum, quo tempore mundus fuerit creatus.* 527
 VI. *Dubium quintum, An plures Mundi creari possint.* 528
 VII. *An à solo Dei generali concursu possit mundus in æternum durare.* 529

DISPVATIO SECVNDA DE natura cæli.

- I. *D*ubium primum. *An Cælum sit corpus.* 530
 II. *Du-*

II. Dubium secundum, An Cælum constituta materia & forma. ibid. III. Dubium tertium, An materia Cæli sit eiusdem rationis cum materia horum inferiorum, an diuersa. 532 IV. Dubium quartum. An cælum sit animatum. 536 V. Dubium quintum. Quid sint Stella cœterag, Astra. 537 VI. Dubium sextum, An Cæli inter se specie distinguantur, An astra ab ipsis cælis, an astra inter se. 558 VII. Dubium septimum, Vtrum cali & astra natura dignitate subliunaribus præstant, 559	II. Dubium secundum. An cælum in hæc inferiora agat per luce. n. 549 III. Dubium tertium. An cælum per lucem agat. 550 IV. Dubium quartum. Vtrum ponenda sint Influente. 551 V. Dubium quintum. An Cælum Empyream etiam habeat aliquas Influencias. 554 VI. Dubium sextum. Vtrum virtute cælorum aliqua animalia produci possint. 555 VII. Dubium septimum. De Astronomantia, quid Astrologi per astra prædicere possint quid non. 556

DISPVATISSO TERTIA, DE Cœli accidentibus.

- I. **D**ubium primum. An motus circularis sit cælo naturalis 541
- II. Dubium secundum, An cælum moveatur effectiue à sua forma, an ab Intelligentia. 562
- III. Dubium tertium. An intelligentia per intellectum & voluntatem cælos moueant, an vero per aliam potentiam ab illis distinctam. 544
- IV. Dubium quartum. An omnis Astrorum lex sit eiusdem speciei. 544
- V. Dubium quintum. An astra habeant à se lumen, an à Sole mutuentur. 547

DISPVATISSO QVARTA IN LIBROS DE Cœlo.

De influentiis cælorum in hæc inferiora, eorumque vi actiua.

- I. **D**ubium primum. An cæli agant in hæc inferiora. 547

DISPVATISSO QVINTA, DE Elementis.

- I. **D**ubium primum, quid sit Elementum. 561
- II. Dubium secundum. Quot sint Elementa. 562
- III. Dubium tertium, quod Elementum sit nobilius. 564
- IV. Dubium quartum. An Elementa aliquam habeant inter se proportionem. ibid.
- V. Dubium quintum, quot sint qualitates motiua in Elementis specie differentes. 566
- VI. Dubium sextum. An Elementa habeant grauitatem & leuitatem, seu an grauitent aut leuient in propriis locis. 568

IN LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA commentarij.

- Q**ua sit doctrina Aristotelis in his libris. Ratio cœr libri de Anima sequantur libros meteororum. 574
- I. Summarium libri primi. ibi d.
- II. Sum-

II. Summalibri secundi.	575
III. Summalibritertii.	576

XV. Questio XIII. An potentia sint in sola anima.	595
---	-----

SEQV VNTVR DISPV TATIO-
nes Physicæ ad libros Aristote-
lis de ANIMA.

Prestantia & iucunditas doctrine de Anima. Anima Rationalis totius mundi quadam summa. Eadenexus nature corporeæ, ut & spiritualis & diuina. Doctrina de Anima vtilis ad probitatem vite. 579

I. Prolegomenon de obiecto librorum de Anima.	ibid.
II. Disputatio prima, de Natura Anima.	580
III. Questio prima, quid sit Anima.	ibid.
IV. Questio secunda, quomodo diuidatur Anima.	581
V. Questio tertia, Vtrum forma vegetatiua vere sit Anima.	582
VI. Questio quarta, Vtrum Anima rationalis sit forma informans.	583
VII. Questio quinta vtrum anima rationalis sit immortalis.	584
VIII. Questio sexta. A quo, quò modo, & quando producatur Anima rationalis.	585
IX. Questio septima. Vtrum in homine præter animam rationalem sint alie anime.	586
X. Questio octaua. In quibus partibus corporis sit anima rationalis.	587
XI. Questio nona. Vtrum omnes anime rationales paris sint perfectionis.	589
XII. Questio decima, quanam anime sint indivisibiles.	590
XIII. Questio vndecima.	592
XIV. Questio duodecima. An actus & subiecta deni differentiam potentis anime.	594

DISPV TATIO SECV NDA DE POTEN-
tiis Animæ particulari.

Connexio & coherentia dictorum & dicendorum. Omnes cetera anima continentur in rationali. 598

I. Questio prima. quot sint potentie vegetatiua & quomodo inter se distinguantur.	ibid.
II. Questio secunda. Vtrum potentia sensitiua sint vera passiuæ.	590
III. Questio tertia. quomodo sensus se debeat habere circa suum obiectum.	600
IV. Questio quarta. Vtrum sensus percipiat suum obiectum absens.	601
V. Questio quinta, vtrum sensus possit errare circa sensibile proprium.	602
VI. Questio sexta, de visu & eius obiecto.	603
VII. Questio septima de oculorum, qui sunt visus organum, interna fabrica figura & situ.	604
VIII. Questio octaua, quomodo fiat visio.	605
IX. Questio nona, de organo & obiecto auditus.	606
X. Questio decima, quod sit soni subiectum.	608
XI. Questio vndecima, de organo & obiecto odoratus.	609
XII. Questio duodecima, de organo & obiecto gustus.	610
XIII. Questio XIII. de organo & obiecto Tactus.	ibid.
XIV. Questio d. c. i. m. quarta, de numero sensuum exteriorum.	611
XV. Questio decima quinta, quis sit ordo perfectionis inter sensus.	612

*** 2 XVI. Qua-

INDEX QVÆSTIONVM

- XVI. *Quæstio decimasexta, Vtrum homo in sensibus superet Animalia.* 613
- XVII. *Virum dentur species sensibiles. Articulus primus in quo explicatur Natura specierum.* ibid.
- XVIII. *Articulus secundus, habens resolutionem quæstionis.* 614
- XIX. *Articulus tertius, habens solutionem Argumentorum.* 615
- XX. *Quæstio decimoctaua, An proter quinque sensus externos dentur sensus interni & quot.* 617
- XXI. *Quæstio decimanona, an dentur species sensus interni & quales.* 619
- XXII. *Quæstio vigesima. An in sensu interrofit aliquid rationis.* ibid.

DISPVATIO TERTIA DE POTENTIIS RATIONALIBUS.

- I. **Q**uæstio prima, *Vtrum intellectus sit potentia actiua simul & passiua, sicuti Sensus.* 620
- II. *Quæstio secunda, an intellectus sit potentia Organica.* ibid.
- III. *Quæstio tertia, vtrum intellectus agens & passibilis sint dua potentia realiter distincta.* 621
- IV. *Quæstio quarta, an intellectus distinguatur realiter à memoria intellectualiua, à ratione, à conscientia Synderesi.* ibid.
- V. *Quodnam sit obiectum intellectus.* 622
- VI. *Quæstio sexta, Vtrum intellectus aliquid producat per intellectiõnem.* 623
- VII. *Quæstio septima, Vtrum intellectus humanus possit simul producere plura verba mentis.* 624
- VIII. *Quæstio octaua, An post species receptus intellectus adhuc dependeat à cooperatione Phantasia.* 625
- IX. *Quæstio nona, de variis intellectus ope-*

- rationibus.* 626
- X. *Quæstio decima. de Natura Voluntatis.* ibid.
- XI. *Appendix de Anima separata.* 628
- XII. *Articulus primus: Vtrum Anima separata sit eiusdem essentia cum Angelis.* 629
- XIII. *Articulus secundus. Vtrum status separationis sit anima rationali connaturalis.* ibid.
- XIV. *Articulus tertius, Vtrum Anima separata appetat reunionem.* 630
- XV. *Articulus quartus, Vtrum ratione naturali probari possit reunionem cum corpore esse possibilem.* ibid.
- XVI. *Articulus quintus: quidnam Anima separata retineat.* 631
- XVII. *Articulus sextus. Vtrum anima separata nouas recipiat species & à quo.* 631
- XVIII. *Articulus septimus. De obiecto & actu cognitionis anima separata.* 632

SEQVNTVR COMMENTARII IN LIBROS ETHICORVM ARISTOTELIS.

- Q**ua re homines proximè ad Deum accedant. *Scientia moralis reliquis præstat. ducit ad felicitatem.*
- Scientia Moralis est antiquissima.*
- Ratio nominis & inscriptionis horum librorum; Ethices nomen Variè sumitur. Quot libri hæc doctrina ab Aristotele absoluatur. quid in vnoquoq; summarie tractet agatq;* 633. 634

DISPVATIO PRIMA DE MORALI PHILOSOPHIA IN GENERE.

- I. **D**ubium primum, *quodnam sit moralis Philosophia obiectum.* ibid.
- II. *Dubium secundum. Vtrum moralis Philosophia sit scientia.* 636
- III. Du-

- III. *Dubium tertium. An Philosophia moralis differat à Prudentia.* 637
 IV. *Dubium quartum. Sit ne moralis philosophia habitus practicus an speculatiuus.* 639
 V. *Dubium quintum. Quinam sint ad moralem Philosophiam apti, qui inepti.* ibid.

COMPENDIUM EORVM, QUÆ LIBRO PRIMO HABENTUR. 640

DISPVATIO SECVNDÆ.
 De Bono.

- I. *Dubium primum, quid sit bonum & quotuplex.* 642
 II. *Dubium secundum. An omnium appetitio feratur in bonum, siue an voluntas possit appetere malum quæ malum.* 644
 III. *Dubium tertium. Quotuplex sit bonum Humanum.* 647

DISPVATIO TERTIÆ.
 De Fine.

- I. *Dubium primum, quid sit finis & quotuplex & an à bono differat.* 649
 II. *Dubium secundum, quæ sit vis ac ratio causandi causa finalis.* 650
 III. *Dubium tertium, quæ & qualis sit causalitas seu influxus causa finalis.* 651
 IV. *Dubium quartum, an finis moueat secundum esse morale, an secundum esse cognitum seu intentionale.* 652
 V. *Dubium quintum, an conueniat homini agere propter finem, illig, sit proprium.* 653
 VI. *Dubium sextum. An detur aliquis finis vltimus humanarum actionũ.* 654

DISPVATIO QVARTÆ. DE BEATITUDINE OBIECTIUA.

- I. *Dubium primum. An beatitudo obiectiua sit in bonis externis.* 657
 II. *Dubium secundum. An beatitudo obiectiua sit in aliquo bono corporis.* 659
 III. *Dubium tertium. An beatitudo sit positam aliquo animi bono.* ibid.
 IV. *Dubium quartum, in quo tandem sit beatitudo obiectiua.* 660

DISPVATIO QVINTÆ. DE BEATITUDINE FORMALI.

- I. *Dubium primum. Vtrum Beatitudo formalis sit quid in creatum.* 661
 II. *Dubium secundum, Vtrum beatitudo formalis sit operatio.* ibid.
 III. *Dubium tertium. An beatitudo formalis sit operatio partis sensitivæ an intellectivæ.* ibid.
 IV. *Dubium quartum, an beatitudo formalis sit operatio intellectus an voluntatis.* 663
 V. *Dubium quintum, Vtrum beatitudo formalis includat de. linationem.* 667
 VI. *Dubium sextum, quanam sint necessaria ad completam beatitudinẽ.* 668
 VII. *Dubium septimum. Quid Aristoteles & Plato de beatitudine naturali senserint.* ibid.
 VIII. *Dubium octauum. An detur aliqua Beatitudo naturalis.* 669

DISPVATIONES SEX, LIBRORVM X. ETHICORVM ARISTOTELIS ANALYTIKA EXHIBENTES.

- I. *Disputatio, de actibus quibusdam humanis in genere.*
 I. *Dubium primum: quomodo differat liberam a voluntario.* 670
 II. *Dubium secundum. in qua potentia sit formaliter liberas.* 672
 III. *Dubium tertium, Vtrum voluntati possit*

- possit violentia inferri. 673
- IV. Dubium quartum, Vtrum inuoluntaria
causet inuoluntarium. 674
- V. Dubium quintum. Vtrum Metus cau-
set inuoluntarium. 675
- VI. Dubium sextum. Vtrum concupiscen-
tia causet inuoluntarium. *ibid.*
- VII. Vtrum ignorantia causet inuolunta-
rium. 676
- VIII. Dubium octauum. Vtrum intellectus
moueat voluntatem ad suos actus.
677
- IX. Dubium nonum, quis actus intellectus
sit necessarius ad mouendam volun-
tatem. 678
- X. Dubium decimum. Vtrum voluntas
moueat ab appetitu sensitiuo, seu
passionibus. 679
- XI. Responso ad dubium vndecimum. *ibid.*

DISPVATIO SECVNDÆ.

De actibus quibusdam humanis
in specie.

- I. **D**ubium primum, qui actus versentur
circa finem. 680
- II. Dubium secundum, qui actus versentur
circa media. 681
- III. Dubium tertium, quale sit obiectum
consultationis & electi- nis. 682
- IV. Dubium quartum. Vtrum electio sit
libera. *ibid.*
- V. Dubium quintum. An vbi sunt plura
media necessario eligatur medium
vtilius. 683

DISPVATIO TERTIA.

De bonitate & malitia actuum
Humanorum.

- I. **D**ubium primum. In quo sit posita boni-
tas vel malitia actuum humano-
rum. 684
- II. Dubium secundum. Vtrum actus hu-

mani accipiant bonitatem vel mali-
tiam ex obiecto. 688

- III. Dubium tertium. Quomodo bonitas
vel malitia debeat esse volita vt actus
sumat bonitatem vel malitiam ab
obiecto. 689
- IV. Dubium quartum. an detur aliquis
actus indifferens secundum suam
speciem vel individuum. 691

DISPVATIO QVARTA.

De passionibus appetitus sens. iui.

- I. **D**ubium primum, quid sit passio. 695
- II. Dubium secundum, quomodo
diuidatur passio. *ibid.*
- III. Dubium tertium. quomodo distingua-
tur appetitus concupiscibilis ab ira-
scibili. 696
- IV. Dubium quartum. Qualis ordo seruetur
in passionibus appetitus concupi-
scibilis. 697
- V. Dubium quintum. De amore quid sit,
que illius causa, que amoris inordi-
nati remedia, qui amoris effectus.
698
- VI. Dubium sextum. De Odio. 699
- VII. Dubium septimum: De desiderio seu
concupiscencia & fuga sub abomi-
natione. 700
- VIII. Dubium octauum. De delectatione &
dolore seu Tristitia. 701
- IX. Dubium nonum. De Spe & Despera-
tione. *ibid.*
- X. Dubium decimum. de Audacia & Ti-
more. 702
- XI. Dubium vndecimum, De Ira. *ibid.*
- XII. Dubium duodecimum, Vtrum passio-
nes cadant in animu sapientis. 703

DISPVATIO QVINTA.

De Virtutibus moralibus in genere.

- I. **D**ubium Primum. Quid sit virtus. 704

- II. *Dubium secundum. In qua potentia
sint virtutes morales.* 705
- III. *Dubium tertium. An virtus moralis sit
posita in medio.* *ibid.*
- IV. *Dubium quartum. An virtutes mora-
les sint inter se connexa.* 708
- V. *Dubium quintum. An virtutes sint ho-
mini secundum naturam & vitia
contra naturam.* 709
- VI. *Dubium sextum. Vtrum virtutes sint
aequales, item & peccata.* 710
- VII. *Dubium septimum. Quomodo diuida-
tur Virtus moralis.* *ibid.*

DISPUTATIO SEXTA.

De Virtutibus in particulari.

- I. **D**ubium primum. *Quid sit prudentia.*
711
- II. *Dubium secundum. An detur aliqua
iustitia legalis vel generalis, & quid
illa sit.* 712
- III. *Dubium tertium. An iustitia particu-
laris recte diuidatur in duplicem di-
stributiuam.* 713

F I N E S I N D I C I S.

175

ADAMS 1-11-14

BERNARDI MORISANI, PHILOSOPHI ACUTISSIMI COMMENTARII IN ISAGOGEN PORPHYRII.

AUTHOR huius Isagoges, siue introductionis est Porphyrius, Philosophus, natione Phœnix, patria Tyrius, secta non tam Aristotelicus, quam Platonicus, præceptorem enim habuit Clotinum Platonicum, vixit temporibus Aureliani & Diocletiani, Imperatorum, anno videlicet Domini 280. Discipulum inter veteres habuit Chrisaorium Patritium Romanum, cuius rogatu hanc Isagogen conscripsit, ad faciliorem intellectionem Categoriarum Aristotelis. Porphyrius hic Christianus cum esset, impie fidem deseruit, quia tamen opusculum hoc utile est, & nihil continet de religione, ab Ecclesia permissum est. Habet vero hac Introductio tres partes, scilicet præmiū, explicationem quinque vniuersalium, & variam vniuersalium inter se collationem. Eius obiectum est vniuersale, quatenus illius cognitio utilis est ad cognitionem predicamentorum, totiusque Logicæ, ac reliquorum operum Aristotelis.

CAPVT I.

CAPVT hoc primum, præmiū est huius libelli, in quo Porphyrius ostendit utilitatem quinque vniuersalium, quod scilicet necessaria, id est, utilis eorum sit cognitio: primo, ad intellectionem Categoriarum, quæ constant generibus & speciebus: secundo, ad definiendum, quia definitio si sit essentialis, constat genere & differentia, vt animal rationale est definitio hominis. Animal est genus, rationale est differentia: Descriptio constat genere & proprio, vel saltem collectione plurium accidentium: tertio ad dividendum, quia divisio vel est generis in species, vel in differentias diuisivas, vel est subiecti in sua accidentia: quarto ad demonstrandum, demonstrationes enim communiter pro medio habent definitionem, & ostendunt proprium inesse speciei. Accidens autem licet non ingrediatur demonstrationem, ad eam tamen conducit, quatenus nos in essentia cognitionem aliquo modo traducit. Propterea porro facilius cognoscuntur, quando comparantur cum accidentibus.

Subiungit Porphyrius modum suum procedendi in vniuersalium explicatione fore dilucidum, ac familiarem, omittis quæstionibus difficilioribus, quarum tres recenset. Prima est, vtrum vniuersalia sint in rebus, an vero in solis tenuibusque notionibus, posita sint: secunda, vtrum corpora sint, an corporis expertia. Tertia, vtrum separata sint, an insensibilibus & circa ea consistentia, id est, an existant separata à singularibus, an vero in ipsis inveniuntur. Harum quæstionum decisio alibi tradetur.

Subiungit Porphyrius modum suum procedendi in vniuersalium explicatione fore dilucidum, ac familiarem, omittis quæstionibus difficilioribus, quarum tres recenset. Prima est, vtrum vniuersalia sint in rebus, an vero in solis tenuibusque notionibus, posita sint: secunda, vtrum corpora sint, an corporis expertia. Tertia, vtrum separata sint, an insensibilibus & circa ea consistentia, id est, an existant separata à singularibus, an vero in ipsis inveniuntur. Harum quæstionum decisio alibi tradetur.

CAPVT II.

Explicationem vniuersalium orditur à Genere, in quo seruat ordinem naturæ & doctrinæ. Nam genus saltem materialiter sumptum est, natura prius reliquis vniuersalibus, & magis commune, quo fit, vt aliorum cognitio ab ipsius cognitione dependeat.

Initio capitis varias adfert generis acceptiones. *Genus primo modo dicitur aliquorum, qui ad unum quiddam, & ad se inuicem referuntur, multitudine:* vt generis Romanorum, siue Romani, respectu Romuli, Heraclidæ, respectu Herculis, multitudo in hac definitione opponitur vnitati, non paucitati, nam duo homines hic sunt multi, aut multitudo. [*est aliquorum*] scilicet hominum, non brutorum, aut insensibilium. [*qui ad unū quiddam*] scilicet principium effectiuum & distinctiuum suæ multitudinis ab aliis, cuiusmodi est parens, propinquus, vel remorus, item locus, seu patria, effectiuum excludit familiam respectu domus, quam inhabitat. Dōmus enim non efficit quiddam. Locus autem, seu patria reducitur ad principium effectiuum ob virtutem, siue influentiam, quam recipit à corporibus cœlestibus, quæ ad hominum generationem & conseruationem cōcurrit. Per distinctiuum excluditur Deus, Sol, prius parens, hi enim licet sint principia, quæ adiuuent hominis productionem, non tamen distinguunt hos ab illis, cum ad omnium omnino originem æqualiter cooperentur. Genus itaq; hoc primo modo significat progeniem, vel rationem.

Nota eā, quæ sunt genus, primo modo duplicem habere relationem, siue respectum. Prima relatio est ad causam, sed principium effectiuum, quæ est relatio effectus ad causam, & vocatur relatio disquiperantiæ, id est, relatio ad terminum diuersi ordinis. Secunda relatio est, qua referuntur ad se inuicem, vt duo fratres, consanguinei, vel cōterranei, inter se, & hæc est relatio æquiparantiæ, siue ad terminum eiusdem rationis. Prior illa relatio est generi primo modo sumpto, essentialis. Posterior ex priori oritur, & ponitur in definitione maioris claritatis causa.

Genus secundo modo dicitur principium, à quo quisq; est ortus, siue ab eo, qui genuit, sed à loco, in quo genuit, & Nicomachus, respectu Aristotelis, quia eius pater, Tantalus dicitur ge-

nus Orestis, quia eius atauus fuit. Duacum respectu Duacensium &c. reliqua explicanda, vt supra. Hæc acceptio generis est prior natura, quam præcedens, nam principium prius est principato, est etiam magis in vsu apud Authores, vtraque tamen magis est Grammatica, quam Logica.

Genus tertio modo est, cui subicitur species. [*subicitur*] scilicet proxime & immediate, idque in recta linea prædicamentali, vt excludantur primo indiuidua, qua quidem subiciuntur generi, sed remote, & mediante specie: secundo, differentia, vt excludantur differentia, quæ non concludunt directe, seu in linea recta, sed in laterali, quæ non ex Categoriis clariora fient. Genus hoc modo tertio sumptum ad Philosophos spectat, & sic describitur: *Genus est, quod de multis, & specie differentibus, in eo, quod quid est, dicitur:* vt animal respectu hominis, & equi: arbor respectu pomi & pyri: color respectu albedinis & nigredinis. Genus, sicut superius definitum, est vniuersale, vel prædicabile, loco differentia ponitur reliquum, scil. de multis specie differentibus in eo quod quid est. Specie differentia sunt distinctæ species, vt homo & equus, item eorum indiuidua, vt Petrus & Bucephalus, hac parte excluditur species vltima, siue specialissima, quæ de solis numero differentibus, id est, indiuiduis prædicatur.

Vbi nota ex Aristotele 1. *Topic. c. 6.* aliqua tripliciter posse eadē dici, & tripliciter diuersa, primo aliqua sunt eadem numero, quando sunt res eadem diuerso nomine specificata, vt Petrus & Cephas, ensis & gladius: secundo aliqua sunt eadē specie, quæ conueniunt in eadem specie vltima, discrepant tantū differentia indiuiduali, vt Petrus, & Paulus, qui conueniunt in specie humana. Tertio, quædam sunt eadē genere, quæ conueniunt in eodem genere, discrepant verò in natura specifica, vt homo & equus: conueniunt in natura generica, animalis. Ex his facile est colligere, numero diuersa esse indiuidua eiusdem speciei, vt Petrus & Paulus, quæ sunt eadem specie: secundo, diuersa specie esse ea, quæ conueniunt genere, ut homo & equus, & eorum indiuidua: Tertio diuersa genere esse ea, quæ licet conueniant in genere, aliquo superiori, discrepant tamen differentia generica, vt animal & planta, quæ conueniunt in natura generica

merica viuētis, differuat uero in ratione sensibilis, & vegetabilis.

Dici in eo quod quid est, est esse prædicatum, quod responderi potest ad quæstionem factam Quid est res.

Vbi nota, licet genus sit natura quædam incompleta, & pars formalis speciei, prædicari tamen posse in recto de specie, quia ita est speciei, ut etiam sit totum scilicet potentiale, seu confusum, quod confuse, & in potentia continet differentias oppositas, idem dicendum de differentiis & specie, respectu eorum, de quibus prædicantur. Et in hoc differunt partes Metaphysicæ à partibus Physicis, quod hæ non possunt prædicari de toto, non enim dicitur homo, & anima, vel homo est corpus, quia hæ partes ne confuse quidem continent alteram partem.

CAPVT III.

De specie.

SI naturæ ordinem spectemus, hic subiungenda erat tractatio de differentiâ, quia hæc natura prior est, ipsa specie, tanquam altera pars formalis speciei. Quia tamen præcedenti cap genus per speciem definiuerat, & quia species nobis est notior, deniq; quia prædicatur in quid, sicuti genus, facilius doctrinæ ordinē secutus, prius agit de specie, cuius duas tradit acceptiones, prior est Grammatica, aut ciuilib, & definitur: *species est, quæ de re, inique forma dicitur: ut species Priami imperio digna*, & species hoc modo sumpta est pulchritudo hominis, seu qualitas ex debita proportione membrorum & colorum resultans. Posterior acceptio est Logica, & definitur primo: *species est quæ definiti generi subiicitur.* [Definitio] id est, determinato, & certo: [subiicitur] scil. subiectioni essentiali directa & immediata, ut excludantur differentiæ & indiuidua. Est autē similitudo inter speciem Logicam & ciuilem, quod sicut fas est forma & pulchritudo corporis, ita & illa speciosum & pulchrū sui accessione efficiat genus, ex se aliqui confusum, & deforme. Definitur hic species Logica subiicitibilis, vel qua subiicitibilis est Pro quo nota triplicē esse speciem, vna est subiicitibilis tantum, cuiusmodi est genus subalternum, q̄ respectu suorum superiorum est species, respectu autē inferiorū, est genus,

non species: uerbi gratia, animal est species respectu viuētis, est genus respectu hominis, & bruti. Secundo alia est species prædicabilis tantum, quæ habet quidem inferiora, scil. indiuidua, non habet tamen genus superius, cui subiiciatur, ut punctum instans, uirtus & omnes differentiæ ultimæ. Tertio quædam est subiicitibilis & prædicabilis simul, ut homo, equus, &c. quæ tam respectu superiorum, quæ inferiorum uocantur species, respectu superiorum est species subiicitibilis, respectu inferiorum est species prædicabilis.

Tuetur Porphyrius hanc suam definitionem, qua speciem per genus definit, cum præcedenti capite, genus per speciem definiuisset, quia licet mutua illa definitio ratio uirtuosa sit, in rebus absolutis, non tamen in re latius cuiusmodi sunt hominis & species. Horum enim rota essentia consistit in relatione unius ad alterum.

Dicit aliquis, non est diuersa ratio in relatione, nam & in illis sequitur unum & idē relationem simul omne notius, & ignotius, notius quatenus alterum definit, ignotius quatenus per alterum definitur: atqui ob hoc incommodum reiiicitur mutua definitio in absolutis: ergo & hic. Resp idem relatiuum esse notius, & ignotius subdiuersa ratione. Est notius sub ratione absoluta, ut est terminus relationis, ac materialiter accipitur & assumitur, tanquam pars definitionis; est uero ignotius sub ratione relatiua, secundum quam formaliter refertur, & definitur. Hæc applicanda sunt generi & speciei.

Secunda definitio speciei subiicitibilis est hæc: *Species est, quæ ut genere ponitur, & de qua genus in eo, quod quid est, dicitur.* Est explicatio præcedentis.

Definitio speciei prædicabilis est hæc, *Species est hæc, quæ de multis & numero differentiis in eo, quod quid est, dicitur.* Ut homo dicitur, de Ioanne, Petro, &c. Hæc est definitio speciei infimæ, siue specialissimæ, ut loquuntur Alie definitiones competunt speciei subalternæ, quæ potest esse genus, & species. Genus definiti est uniuersale, reliquæ definitionis partes explicandæ sunt, sicut in ultima generis acceptione. Illud [de multis numero] intelligi debet de multis solo numero differentiis, ut excludatur genus, quod dicitur etiam de differentiis specie.

Dubitare quis posset, quo modo prædicari de multis specie, & prædicari de multis solo numero differentibus, constituent duo distincta prædicabilia, genus scilicet & speciem, cum unicum tantum sit genus, siue prædicatur de multis genere, vel specie differentibus, vel numero. Resp. genus & speciem esse diuersa prædicabilia, non ob id præcise, quod genus de multis specie differentibus prædicatur, species vero de multis solo numero differentibus. Sed quia genus, cum sit pars essentia, prædicatur incomplete, & vt pars saltem explicite, similiter & differentia. Species vero cum dicat totam essentiam suorum inferiorum, prædicatur per modum totius, prædicari autem per modum partis, & per modum totius, merito diuersa constituunt prædicabilia. Dicitur autem species explicare totam essentiam inferiorum, quia principium indiuiduationis est, extra rationem essentia, tantum igitur significatur indiuidua nihil habere participabile ab aliis, quod non fit in specie.

CAPVT IV.

De genere generalissimo.

Docet hoc caput in singulis Categoriis esse genus generalissimum, speciem specialissimam, genera ac species subalternas, siue intermedias.

Genus generalissimum est supra quod non est aliud genus superius, vt substantia, qualitas, quantitas, &c. Genus definiti in has & sequentibus definitionibus est vniuersale prædicamentale, quo excluduntur ea, quæ non ponuntur in prædicamentis, vt entia rationis, differentia, partes, &c. Illud [supra quod non est] excludit genera subalterna, quæ habent aliud genus supra se, excludit etiam ea, quæ accidentaliter prædicantur de generalissimo, verbi gratia, color de substantia, color enim non est superius, sed accidens tantum substantia, alia definitio est.

Generalissimum est, quod cum sit genus, non potest esse species. Specialissimum est infra quod non est alia species subiecta, vel specialissimum est, quod cum sit species, non potest esse genus, vel cum sit species, non diuiditur in species. Sensus est, quod ita est species, vt nullius respectu possit esse genus, vt est homo. Subalterna ge-

nera & species sunt, quorum vnum quodque potest esse genus, & species, ad aliud tamen atque aliud comparatum. Exempla hæc omnia declarantur in Categoria substantia. Substantia est generalissimum, huic immediate subiicitur corpus, deinde viuens, deinde animal, quæ tria sunt genera subalterna, & species, intermedia. Sub animali ponitur homo, qui est species specialissima, & tantum habet sub se indiuidua Petrum, Paulum, &c.

Vbi nota, Porphyrium in exemplo allato sub animali ponere animal rationale, tanquam genus subalternum, & immediatum, respectu hominis, quia errore deceptus cum Stoicis existimauit, cælum & angelos esse corpora animata rationalia, quod non tantum fides Catholica reiecit sed & ipse Aristoteles in Met. Quod notandum, quia creberrime in hac Isagoge illud exemplum Porphyrius adfert.

Ex dictis concludit Porphyrius genera & species subalternas, duas habere relationes, quæ mutant denominationem, vnã scilicet ad superiora, ratione cuius dicuntur species, alteram ad inferiora, ratione cuius dicuntur genera. Generalissimum vero vnã tantum habet relationem, scilicet ad inferiora, quæ est relatio siue respectus generis. Addit specialissimum etiam vnã habere relationem, siue referatur ad superiora, siue ad inferiora, quia licet vere duas habent relationes distinctas, vnã terminatam ad genus, alteram ad indiuidua, per veramque tamen constituitur, & denominatur species, vnde relatio in re est duplex denominatione est vnica, quia species specialissima tam respectu superiorum, quam inferiorum est quid completum, & perfectum, quo fit, vt eandem retineat denominationem, à proportionem, quam habet cum specie, primo modo sumpta, quod sit species, siue pulchra respectu vniusque. Aliud est in specie subalterna, verbi gratia, animali. Hæc enim licet respectu superiorum sit quid completum, ac proinde possit dici species, respectu tamen inferiorum est tantum pars incompleta, animal enim tantum est altera pars essentia hominis.

In fine capitis docet decem esse summa genera, quasi decem prima principia, nec ens esse genus omnium. Species docet esse certo ac determinato numero, quod de speciebus

substan-

substantiæ omnino verum est. Nam species figurarum & numerorum sine termino possunt multiplicari, Individua dicit esse infinita, quod intellige, quod sint actu quasi infinita, sed potentia, id est, nunquam danrur tam multa, quin alibi & alia illis semper addi possint.

CAPVT V.

De regulis attributionum, & individuo.

TRēs proponit regulas attributionum; quæ vocari solent ante prædicamentales. Prima est, *Genus semper dicitur de specie, & omnia superiora de inferioribus, species neq; de genere proximo, neq; de inferioribus.* Verbi gratia, animal recte prædicatur de homine, viuens de animali, homo vero non prædicatur de animali, aut de viuente, prædicatione scilicet ordinata, & necessaria, de qua intelligitur regula. Rationem regulæ addit Porphyrius, eo quod non recipiatur, cui addendum, neque latius etiam pateat. Secunda, *De quibus dicitur species, de his etiam necessario species genus, & generis genus, usq; ad generalissimum,* nam si vere dicitur, Socrates est homo, vere etiam dicitur, Socrates est animal viuens substantia, &c. Regula hæc procedit de qualibet prædicatione, tam essentiali, (vt patet de exemplo allato) quam accidentali, vt Petrus est albus, coloratus; Tantum nota genus & speciem debere sumi eodem modo, scilicet vtrumq; in concreto, vel vtrumque in abstracto. Licet enim vere dicatur Petrus est homo animal, &c. Item Petrus est albus coloratus, &c. Falso tamen dicitur Petrus est humanitas, animalitas, albedo, color, quia nimirum subiectum sumitur in concreto, prædicatum in abstracto. Tertia, *generalissimum dicitur de omnibus, quæ subijciuntur, seu generibus, seu speciebus, seu individuis, genus autem quod specialissimum antecedit, de omnibus tam specialissimis, quam in individuis, quæ vero so un. est species de omnibus individuis, ac individua solum de vno singulorum:* quæ omnia clara sunt, & intelliguntur de prædicatione ordinata, & necessaria. Vltimis illis verbis continetur prima definitio individui Individuum est quod de vno singulorum dicitur, vt Ioannes, quæ tamen non tam est definitio, quam descriptio per idem, quatenus aliquo

modo est notius. Individuum enim & vnum singulorum idem sunt, licet posterius aliquo modo sit notius & connotato distinctum, nam individuum explicite dicit negationem diuisionis, vnum autem singulorum dicit incommunicabilitatem.

Secunda definitio Individui: *Individuum est, quod constat proprietatibus, quarum tota multitudo nusquam in alio, eadem sit futura.* Proprietates hic vocum dicuntur accidentia, siue conditiones, quarum quædam sunt intrinsecæ, vt forma, & figura, reliquæ extrinsecæ, vt tempus, stirps, nomen, locus, patria, omnes hoc versu continentur:

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.

Forma igitur significat staturam, vel colorem, figura proportionem lineamentorum, constare hic significat non componi sed affici, quia individuum non componitur ex huiusmodi proportionibus, tanquam ex partibus siue essentialibus, siue integralibus, sed tantum illas in se habent [quarum tota multitudo] licet enim quædam accidentia extrinsecæ, vt tempus, patria, stirps, &c. eadem numero in alio individuo reperiri possent, non tamen intrinsecæ eadem sit futura, scilicet numero. Nam eadem specie, & genere reperiuntur in pluribus individuis.

Nota hanc esse descriptionem individui, vnde Porphyrius non repugnat Aristoteli, qui 7. met. c. 1. docet, individui non esse definitionem, scilicet propriam, quia individuum tale non constat genere, & differentia specificæ, quæ requiruntur ad proprie dictam proportionem explicantem essentiam rei, sed constat specie & differentia individuali. Nota secundo: quatuor individuum genera assignari à Logicis, quædam enim assignantur nomine proprio, & vocatur individua determinata, huiusmodi sunt nomina propria, hominum, brutorum, &c. alia significantur nomine communi addito pronomine demonstrante vnum singulare determinatum, vt hic homo, & vocatur individuum ex demonstratione: alia significantur tertio nomine communi, cum pronomine demonstrante, vnum singulare, sed indeterminatum, vt aliquis homo, & vocatur individuum vagum.

Denique alia significantur nomine, quod ex natura sua potest conuenire pluribus, sed ex

suppositione est proprium, & peculiare vni tantum, vt Sophroniti filius significat Socratem, exsuppositione quod Sophronitus habuerit vnum tantum filium, & hæc dicuntur indiuidua exsuppositione, vel hypothefi. Sub finem cap. docet Porphyrius, indiuiduum sub specie, speciem sub genere contineri, genus esse totum, indiuiduum partem, speciem & totum & partem, partem tamen alterius vniuersalis, sed non esse alterius totius scilicet vniuersalis, quæ vt plenus intelligantur, notandum triplex esse totum, quod ad rem nostram facit. Primo totum vniuersale, quod etiam dicitur potentiale. secundo totum definibile, quod etiam dicitur essenziale, siue actuale. tertio totum integrale; Totum potentiale est illud, quod potentia complectitur plura inferiora, sic genus respectu speciei est totum, quia complectitur potestate omnes differentias inferiores, & sic species est illius pars, quia continet tantum vnam differentiam generis. Totum actuale est illud, quod actu & re ipsa continet in se partes essentielles, nimirum genus & differentiam, hoc modo species est totum respectu generis, quia in se continet actu genus & differentiam & species, & est totum respectu indiuidui, quia dicit totam illius essentiam, cum differentia indiuidualis sit extra essentiam ipsius indiuidui. Totum integrale est, cum componitur ex pluribus partibus integralibus, vnum totum, vt homo constans manibus, pedibus, collo, &c.

CAPVT VI.

De variis modis differentia.

VARIIS hic diuidit differentias, prima diuisio est, *Differentiarum quadam communis est, quadam propria, quadam maxime propria.* In hac diuisione differentia, sumitur latissime, pro qualibet forma reali, partiali, qua aliquid differt vel à se, vel ab alio. Excluduntur igitur negationes, & priuationes, quæ non sunt formæ reales. Secundo, omnes formæ totales, siue totius, vt sunt humanitas & equinitas. Vtitur hic Porphyrius nominibus concretis, quia concreta nobis sunt notiora, idem interim est de abstractis.

Prima definitio communis differentia.

Communiter aliud ab alio differre dicitur, quod qualicumque diuisione differat à se, vel ab alio. Ex primo colligitur differentiam communem esse accidens separabile, quo aliquid à se ipso, vel ab alio distinguitur, vt albedo respectu parietis, actio, passio, motus, quies, atas respectu Petri. Petrus enim agens, patiens, &c. Differt ab aliis, & à se ipsum dum cessat ab actione, dum definit pati &c. Secunda definitio. *Improprie aliud ab alio differre dicitur, cum in separabili accidenti aliud ab alio differt.* Vnde inseparabile accidens est propria, vt limitas nasi, cæcitas, siue cæcus color oculorum, cicatrix, callosa, albedo cygni, &c. quidam huc referunt propria quarto modo, vt risibilis respectu hominis, sed hoc non est ex mente Porphyrii.

Tertia, *Maxime proprie aliud ab alio differre, cum specifica differentia distinguitur*, vt ratiocinare respectu hominis. Differentia specifica vocatur, quæ non est diuisiua generis vt sic, sed quæ est constitutiua speciei, sicut quæ addita generi contra his illud ad certam speciem: vt rationale accedens animali constituit speciem hominis. Hæc differentia sola utilis est, ad definitiones, & sola facit rem essentialiter diuersam ab alia. Differentia sunt communes & propriae inseruiunt inscriptionibus, & faciunt rem tantum dissimilem, siue aliter se habere.

Secunda diuisio, seu subdiuisio prioris. *Differentiarum alia sunt separabiles, alia inseparabiles.* Separabiles quæ à subiecto, cui insunt, facile possunt separari. Huiusmodi sunt differentiae communes, supra alatae.

Inseparabiles sunt, quæ vel nullo modo, vel non nisi cum læsione subiecti ab eo possunt auelli, vt sunt differentiae propriae, & maxime proxima.

Secunda subdiuisio. *Differentia inseparabilis alia est inseparabilis per accidens, siue, quæ est tantum accidens subiecti, vt est differentia propria: alia inseparabilis per se, eo quod sit de essentia rei, vt ei conueniat ratione naturæ, vt sunt differentiae maxime propriae.*

Tertia subdiuisio. *Differentia inseparabilis alia est diuisiua, quæ scilicet diuidit genus in suas species, alia est constitutiua, quæ adueniens generi constituit speciem, tam inter-*
mediam.

mediam, quam infimam: verbi gratia, si animali addatur rationale, constituitur homo, & tunc rationale est differentia constitutiuua, quia constituit speciem hominis, quando vero animal diuiditur in rationale & irrationale, tunc rationale est differentia diuisiua. Ex hoc patet, eandem differentiam respectu diuersorum esse constitutiuuam, & diuisiuam, & quia praestantius est constituere speciem, quam diuidere genus, ideo differentia constitutiuua absolute, & simpliciter vocari solet differentia. Et licet respectu diuersorum vna & eadem differentia sit diuisiua, & constitutiuua, respectu tamen eiusdem alia est constitutiuua, & alia diuisiua: verbi gratia, respectu animalis sensibile, est differentia constitutiuua, rationale & irrationale sunt differentia diuisiua.

CAPVT VII.

De definitionibus differentiae maxime propriae.

QVINQUE hoc capite adfert definitiones maxime propriae differentiae. Prima est, *Qua species excedit genus.* Genus definiti est forma vniuersalis Logica, per formam excludo genera, quae non sunt differentiae, seu formae contrahentes per modum partis. Dico, Logica, seu Metaphysica, vt excludatur forma Physica, verbi gratia, anima respectu corporis excedere genus, est essentialiter plus continere, & sic excluduntur formae accidentales. & differentiae indiuiduales, quibus indiuidua excedunt genus & speciem substantiale tantum modo, non autem essentiali.

Nota, primo speciem habere duas differentias, à genere, vt ait Porphyrius, hoc sensu verum esse, non si quasi species, suam differentiam constitutiuam à genere habere illam actu contentat, sed potestate tantum, quemadmodum materia Physica dicitur continere formas Physicas, quod ab iis possit informati, vt genus, & contra, & perfici à differentiis.

Quod autem genus non contineat differentias specierum, ex eo patet, quod alioquin eidem simul actu inessent opposita, quod fieri nequit: Vnum tamen & idem ab v-

trilibet opposito non potest perfici, & hoc est, differentias expositas continere potestate: & sic dicimus aquam in potentia continere calorem, & frigus, quia vtramque qualitatem admittit.

Nota secundo, licet differentia non sit negatio, sed forma quaedam positiuua, frequenter tamen exprimi per terminos negatiuos, vt incorporeum, inanimatum, rationale, irrationale, idque ob penuriam verborum

Secunda: Differentia est, *quae de multis, & specie differentibus, in eo, quod quale quid est, dicitur.* Genus definiti est vniuersale praedicabile. Reliqua verba sunt loco differentiae. Sensus est, differentia est vniuersale praedicabile, quod potest praedicari seu attribui multis speciebus diuersis eiusdem generis, cum respondemus quaerenti, quale quid est res.

Definitio haec in rigore solum conuenit differentiae genericae, & vt comprehendat etiam differentias specificas, addendum est vel numero, differentibus, quod Porphyrius omisit, quia existimauit, vt sit, vniuersaliter ex hoc capite & aliis, nullas dari vltimas, seu specificas differentias, sed omnes genericas & communes, quarum duae, aut tres simul coniunctae constituerunt speciem vltimam.

Hinc rationale & mortale assignat per differentiam hominis.

Nota, praedicari in quale quid dupliciter posse sumi, primo late de quali ingenerare, siue sit essentialis, siue accidentalis, vt quale quid est homo, responderetur, essentialiorem; quale quid est paries responderetur esse album, & hoc quali intelligendus est Porphyrius, qui in capite de genere, quando dicit, accidentia praedicari in quale quid.

Secundo, quale quid accipitur, proprie & stricto tantum, scilicet de essentiali tantum, & de hoc quali hic agitur, sola enim differentia maxime propria, & de essentia speciei, quae se habet per modum qualis quiddam: iue determinantis, & perfectientis genus in compositione Metaphysica, sicuti forma determinat & perficit materiam in compositione Physica.

Nota secundo, Porphyrium passim comparare genus cum materia, & differentiam cum forma, quæ comparatio in eo sita est, quod sicuti materia est apta perfici à forma, ita & genus à differentia, & sicuti forma venit. In aliis vero differunt hæc partes metaphysicæ, genus scilicet & differentia, à partibus physicis, materia scilicet & forma, vt *supra cap. 2.* inuimus. Nam partes metaphysicæ quando prædicantur in concreto, siue sint substantiua, siue adiectiua, implicite & inconfuse designant totam rei essentiam, vnde etiam vocantur tota vniuersalia, licet in explicite tantum dicant partem essentiæ, vt homo & animal, homo est rationalis. Partes vero Physicæ tantum prædicari possunt de toto, quando sumuntur adiectiue, & in concreto; vt homo est corporeus, & animatus. Si vero sint substantiua, non possunt prædicari: neque enim recte dicitur, homo est anima, homo est corpus, quatenus corpus significat alteram partem physicam hominis. Ratio est, quia sic habent modum significandi abstractum, & tantum dicunt partem, & non totum.

Tertia Differentia est, *qua supra natura separatur ea, qua sub eodem genere sunt*, vt rationale, & irrationale separant hominem, & brutum, quæ sunt sub animali.

Quarta differentia est, *qua singula differunt*, per singula intellige non indiuiduum, sed species eiusdem generis, vt per rationale differret homo ab equo.

Quinta differentia est, *quod a se esse, eiuſque definitionem conuenit*, & *quod res pars est*, quod pertinet ad rei essentiam, & ponitur in definitione essentiali, seu quidditatiua illius, tanquam pars, & sic excluditur proprium.

CAPVT. VIII.

De Proprio.

HActenus egit Porphyrius de prædicabilibus, seu vniuersalibus, quæ ad essentiam rei pertinent, vt sunt genus & differentia, vel sunt ipsa essentia rei, vt species, nunc progreditur ad ea, quæ sunt extra essentiam, & quia proprium magis est intrinsecum essentiæ, quam accidens, ideo ordine naturæ prius de illo agit.

Initio quatuor adfert acceptiones proprii, quarum sola prima est proprium.

Proprium primo modo est, *quod vni soli speciei accidit, & si non toti*, vt esse Logicum, medicum, &c Genus definiti est vniuersale, vel forma communis accidentalis. Accidere hic est accidentaliter inhærere, accidere soli speciei, est ita competere speciei, & eius indiuiduis, vt non conueniat alteri, non subordinato.

Subordinata vocantur, quorum vnum sub alio ponitur, vel quorum vnum aliquid ab alio participat, vt genus, & species dicuntur subordinata, similiter homo, anima rationalis & intellectus. Vnde scientia conueniens & inhærens intellectui, & intellectu mediante animæ, non censetur competere alteri, ac speciei.

Nota speciem in his definitionibus à Porphyrio videri restringi; ad speciem specialissimam, potest etiamnum extendi ad subalterna, seu intermedia.

Proprium secundo modo est, *quod toti speciei accidit, & si non soli*, vt esse bipedem, siue aptum esse ad habendum duos pedes, respectu hominis, licet casu, aut naturæ vitio aliquando desinat. Accidere toti speciei, est conuenire ipsi speciei, & omnibus inferioribus, seu indiuiduis, vel saltem omnibus inferioribus immediate. Hæc acceptio Porphyrii est valde impropria, talem enim accidens est potius commune, quam proprium. Dicitur tamen proprium vni respectu alterius, cui non conuenit: vt, esse bipedem, est proprium homini comparato cum boue, equo, &c. Et hinc Aristoteles vocat hæc propria ad aliquid.

Proprium tertio modo est, *quod toti & soli & inter se accidit*; vt canescere respectu hominis. Interdum accidere est ita tempore à natura determinato accidere, vt non semper conueniat, & hoc modo vera canities (que prouenit ex defectu caloris naturalis non valentis resolueri humiditatem cerebri) est proprium homini, & accidit illi in senectute, neque conuenit brutis, vt equis, canibus, & lupis, quæ ex diuerso temperamento pilos aut diuersi coloris canitiam referentes; vnde potius dicuntur abescere, quam canescere, teste Aristot. lib. 3. de ort. anim. c. 5. Nec conuenit iuuenibus, quibus est violenta ex morbo, graui, timore nimis acri, studio, &c. quæ de re Plinius lib. 13. lect. antiq. Definitio intelligenda est non quasi à actu semper hoc proprium, debeat accidere, sed intelligitur de aptitudine proxima, quæ

ma, quæ semper exit in actum, nisi ponatur impedimentum vt fit, in vnguētis & dotionibus caritatis arceatur.

Proprium quarto modo est, *in quod concurrunt & soli & toti, & semper*, id est, quod soli, & toti species, eiusque indiuiduis, semper inest, vt hoc est proprium primum prædicabile, quod alij sic definiunt. Primum est vniuersale, quod de sola & tota specie, eiusque indiuiduis accidentaliter & necessario prædicatur. Dico necessario, quia licet sit extra essentiam rei, ex ea tamen naturaliter, & intrinsece dimanat, tanquam propria passio, siue proprietate, ita vt nec essentia possit esse sine illa proprietate, nec proprietate sine illa essentia, vnde cum essentia conuertitur: huiusmodi propria sunt, risibile respectu hominis, hiuibile respectu equi: quæ exempla significant aptitudinem, non vero actum, quia videre actum non est proprium quarto modo, sed potius primo modo, aliqui enim nunquam riserunt, teste Cicero, & omnino verisimile est, de Christo Domino. Et de hoc proprio agunt potissimum Logici.

Quærat aliquis, quomodo proprium sit vniuersale, & quartum prædicabile, cum prædicatur tantum de vno, scilicet de specie, cui primo competit, & ratione ipsius indiuiduis. Resp. primo species, de qua immediate prædicatur virtute multa continet indiuidua Resp. 2. saltem mediate de multis prædicari, & hoc sufficit.

CAPVT IX.

De Accidente.

NOtat Toletus hic accidens tripliciter sumi, primo pro omni eo, quod est extra essentiam alterius, quæ ratione substantia potest esse accidens, vt vestis accidit homini, interiora accidunt superioribus, vt homo animali, quia homo non est de essentia animalis, licet animal sit de essentia hominis. Secundo sumitur accidens pro omni eo, quod non est substantia, & sic diuiditur in 9. prædicamenta, de quibus suo loco, & in hac acceptioe etiam proprium est accidens. Tertio, & magis proprie sumitur pro forma, quæ nec est substantia, nec ex essentia rei profertur, sed tantum contingenter illi inest, & hoc est antiquum prædicabile.

Prima definitio. *Accidens est, quod adest, & abest sine rei subiecta interitu*, vt albedo respectu parietis, genus definiti est vniuersale, quæ parte excluduntur singularia accidentium, quæ alioqui hac definitione comprehendi possent. Explicatur definitio [*adest & abest*,] id est, abesse potest, & adesse, siue conuenire, siue non conuenire, non quidem simul, & eodem tempore, sed successiue, siue diuersis temporibus, [*sine rei subiectu interitu*] id est, sine læsione, aut imminutione essentia rei existentis. Quamuis enim multa sint accidentia, quibus destructis, etiam subiectum, quoad existentiam destruat, (quia forma substantialis aliquas semper requirit dispositiones, siue quibus materiam naturaliter nequit informare) ipsa tamen rei essentia non perit, sed eadem prædicata essentialia ei conueniunt, sicut licet cygnus non haberet albedinem, non desineret esse substantia, corpus viuens, animal &c. & licet si actualiter tenetur separatio albedinis, à cygno, cygnus potius destruetur, nihil tamen de cedet de essentia, siue prædicatis essentialibus ipsius. Neque enim detraheret illi gradus substantia, ante gradus corporis, &c.

Diuiditur accidens in *separabile*, & *inseparabile*, quæ diuisio est subiecti in accidentia, nam separari, & inseparari, siue separabilitas, & inseparabilitas accidunt accidenti. Accidens separabile est albedo, respectu parietis, inseparabile est albedo, respectu cygni.

Nota hanc diuisionem non repugnare definitioni accidentis, supra allata, quæ dicitur accidens posse abesse vel separari, sine subiecti interitu, adeo vt non videatur posse dari accidens inseparabile, quia per rem subiectam in definitione intelligi potest rei essentia, quæ non interit, quando separatur accidens sine quo indiuiduum naturaliter existere non potest. Secundo, separabilitas accidentis intelligi potest de separatione per intellectum, quia licet albedo realiter à cygno separari nequeat, potest tamen intelligi natura cygni sine albedine, imo potest prædicari oppositum albedinis, scilicet nigredo, sine diminutione essentia cygni, & hoc est separari per intellectum.

In quo accidens accidens inseparabile differt à proprio, quamuis enim effecta, verbi gratia, hominis, concipi possit & intelligi

sine risibilitate, vel non concepta risibilitate, non tamen negari potest risibilitas de homine, vel concipi homo cum opposito risibilitatis, siue cum irrisibilitate. Sic enim ex consequenti saltem negaretur essentia humana de seipsa, quod non fit, quando negatur accidens inseparabile de subiecto, cum non fluat ex essentia subiecti, sicut proprium.

Secunda definitio: *Accidens est, quod eidem inesse potest, & non inesse*, explicatur ut præcedens.

Tertia definitio: *Accidens est, quod neque est genus, neque species, neque differentia, neque proprium, ac in re subiecta semper inhaeret*. Hæc definitio datu per negationes aliorum prædicabilium, quæ notiora sunt, quatenus iam explicata, [semper inhaeret] scilicet actu. saltem naturaliter, nam supernaturalis & diuina vi potest accidens auferri à subiecto, & seorsum conseruari, ita ut nulli subiecto inhaereat, ut videre est in venerabili Sacramento, ubi color, sapor & cætera accidentia sunt sine subiecto, cum non sit ibi substantia panis, nec inhaereant corpori Christi Domini, sed sint tantum in eodem cum illo loco, vnde colligitur, actuale inhaerentiam non esse essentialem accidenti, sed tantum a priudinale, seu aptum esse ad inhaerendum.

Nota vnum & idem posse esse genus, speciem, & accidens, respectu diuersorum, & color est genus respectu albedinis, est species respectu qualitatis, est accidens in pariete. Secundo, idem potest esse proprium, & accidens, ut esse disgregatum visus, est proprium albedinis, est accidens parieti.

C A P V T X.

De communitatibus & differentiis quinque Vocum.

PRIORE huius operis parte explicuit naturam & proprietatem quinque Prædicabilium: nunc prolixè ostendit, quid unicuique cum aliis sit commune, & in quo ab aliis differat.

Quod inquit, omnibus esse prædicari de multis, sed diuersimode, ut per se patet: tantum nota differentiam inter proprium & accidens, quod accidens prius dicatur de indi-

uiduis, & mediantibus illis de specie: Proprium e contra, primario de specie, & mediante de indiuiduis, cuius ratio est, quia proprium fluit immediate ex principiis essentialibus naturæ: accidens vero immediate consequitur, ex entitate materiali, & conditionibus indiuiduantibus, quare debet immediate de illis prædicari.

C A P V T XI.

De conuenientiâ generis & differentie.

Conueniunt primo in eo, quod plures complectantur species, cuius assignat exemplum, scilicet rationale continens hominem & Angelum, quod supra refutatum est.

Secundo prædicantur de specie & indiuiduis.

Tertio illis sublati tolluntur species.

Differunt primo, quia genus latius patet, secundo genus continet potestate differentiam, non è conuerso: tertio, genus est prius natura, quarto, genus dicitur, definiturque in quid; differentia in quale quid, quinto, in vnicâ specie includitur vnum genus, multæ vero differentiarum: sexto, genus est simile materiæ, differentia formæ. Prima & tertia discrepantia intelligitur de differentia diuisiua. Quinta, si de differentia constitutiua speciei infirmè intelligatur, ut exemplum à Porphyrio allatum indicat, est falsa, ut & ipsum exemplum.

Comparatio generis cum specie specialissima.

Comune est vtrique, quod de multis prædicentur, secundo, quod sint ordine naturæ priora suis inferioribus, tertio quod sint quoddam totum. Differunt primo, genus continet potestate speciem, non vero e contra: Secundo genus est prius specie natura. Tertio, subiata specie tolluntur genera, Quarto, genus dicitur de specie vniuoce, non contra: Quinto, genus excedit speciem potentia, nam continet potestate differentias oppositas: Species excedit genus actu, quia continet differentias actu, sexto, species non potest esse summum genus, nec genus species infima,

Compa-

Comparatio generis cum proprio.

Conueniunt primo, quod ex specie inferantur, vt, est homo, ergo est animal, ergo est risibilis. secundo dicuntur æqualiter de suis inferioribus. tertio, vt genus dicitur de multis formis, seu speciebus, ita proprium de multis indiuiduis: Quarto, vtrunque semper inest speciei.

Differunt primo, quod genus sit natura prius, quam proprium. Secundo, genus dicitur de multis speciebus, proprium tantum de vna. Tertio, genus non recipit vocatur cum specie, sicut proprium. Proprium inest vni soli speciei, genus multis. Quinto, sublatis propriis tollitur genus, sublato genere, concidit proprium.

Comparatio generis cum accidente.

In eo solum conueniunt, quod de multis prædicantur, discrepant in pluribus. Primo, genus est prius specie, accidens est posterius. Secundo accidens potest intendi & remitti, non e contra. Tertio, prius inest indiuiduis accidens, genus prius inest speciei. quarto genus dicitur in quid, accidens in quale accidentale.

CAPVT XII.

Capite duodecimo repetuntur aliqua alibi dicta.

CAPVT XIII.

Comparatio differentia cum specie.

Conueniunt primo, quod æqualiter cum indiuiduis participantur, secundo, quod ab indiuiduis separari non possunt.

Differunt primo, quod species prædicatur in quid, differentia in quale quid. Secundo, quod differentia in sit pluribus speciebus, species tantum pluribus indiuiduis, quæ vt vera sint, accipi debent de differentia genetica, & specie infima. Tertio, differentia est prior specie. Quarto in vna specie plures sunt differentia, secundum Porphyrium, in vno indiuiduo, plures species esse non possunt,

Comparatio differentia cum proprio.

Conueniunt primo, quod æqualiter communicentur speciei & indiuiduo, secundo, quod omnibus & semper competant.

Differunt primo, quod differentia de pluribus speciebus, modo supra dicto, proprium tantum de vna prædicatur. Secundo, quod proprium conuertatur cum specie, non autem differentia, quæ distinctiones falsæ, & assignantur à Porphyrio) vt falso principio, vt supra diximus.

Comparatio differentia cum accidente.

Conueniunt primo, quod de multis dicantur, secundo quod sicut differentia semper conuenit iis, quorum est differentia, ita accidens in separabile semper conuenit suo subiecto in hætionis.

Differunt primo, quod differentia prædicatur vniuersaliter de speciebus, & de omnibus indiuiduis, non autem accidens. Secundo, differentia non admittit intentionem, aut remissionem, sicuti accidens. Tertio, differentia contrariæ, vt rationale, & irrationale omnia non miscentur, sed accidentia contraria misceri possunt, vt ex albo & nigro fit color medius.

CAPVT XIV.

Comparatio speciei cum proprio.

Conueniunt primo, quod conuersim de se invicem dicantur, secundo quod æqualiter ab indiuiduis participantur.

Differunt primo, quod species intermedia possint vocari genera, proprium semper habet idem nomen, respectu suæ speciei. Secundo, species est prior natura proprio. Tertio, species semper dicit ætatum, proprium vero potentiam, vt risibilitas.

Comparatio speciei & accidentis.

Conueniunt in dici de multis. Discrepant primo species dicitur in quid, accidens in quale,

in quale. Secundo vni indiuiduo vnica tantum potest inesse species, sed multa accidentia. Tertio species est natura prior accidente. Quarto species non intenditur, aut remittitur sicut accidens.

CAPVT XV.

*Comparatio Proprii & Accidentis.**Porphyriana Isagoges finis.*

BERNARDI MORIS ANI COMMENTARII ET DISPUTATIONES IN OMNES LIBROS LOGICOS ARISTOTELIS,

PROOEMIUM.

N ipso limine Philosophia, quam Deo propitio explicandam suscepimus, pauca præfabimur, tum de vniuersa Philosophia, tum separatim de Logica, singula deinde breui ac facili, quoad fieri potest, methodo prosequemur.

PROLEGOMENA IN VNIVERSAM PHILOSOPHIAM.

PROLEGOMENON PRIMVM.

De Nomine Philosophia.

Quam nos dicimus Philosophiam, olim Sapientia vocari consuevit, verum cum nomen hoc arrogantia præferret spe-

Conueniunt primo, quod proprium & accidens inseparabile ab indiuiduo realiter non possunt separari.

Discrepant primo, proprium vni conuenit speciei, accidens pluribus, secundo, proprium recipiatur cum specie, non vero accidens, tertio proprium non admittit intentionem, aut remissionem, sicut accidens, quæ omnia prolixiore explanatione non indigent.

ciam & multis displiceret, à Pythagora primum Philosophia est appellata. Is enim non sapiens, sed Philosophus, seu sapientiæ amans dici voluit. Senec. *epist.* 89. illam indigat studium virtutis, studium corrigendæ mentis, & *epist.* 94. vitæ legem. Cicero artem vitæ. vide plura apud clarissimum Lipsium libro *secundo manud. ad Stoic. Philos. disc.* 1.

Definitur.

Definitur ab aliis philosophia *diuinarum, humanarumque rerum cognitio*, sed rectius ex Aristotele *lib. 1. Met. c. 3.* definiti potest, *cognitio rerum ut sunt siue per suas causas*. Nam sicuti res, quarum causas inuestigamus, esse suum habent per causas, ita intelligi dicuntur uti sunt, cum per easdem cognoscuntur. Ex admiratione siquidem, id est, ex notitia affectuum & ignorantia causarum hominibus iniectus est philosophandi, id est, causas inquirendi amor, ut Plato in *Theod.* & Aristot. *1. Met. c. 2.* vnde consequens est, cum philosophum esse, qui causarum cognitionem est affecturus.

PROLEGOMENON
SECUNDVM.

De diuisione Philosophia.

Diuus Augustinus *lib. 8. de ciuit. Dei c. 4.* diuidit Philosophiam in naturalem, quae comprehendit Physicam & Metaphysicam, & in Moralem & Rationalem, quae Logica, vel Dialectica dicitur. Diuisio haec inter alias magis probatur, eiusque sufficientia ostenditur hoc modo, Philosophia ad hominis naturalem felicitatem dirigitur, quae sita est partim in contemplatione veritatis, partim in actione virtuti consentanea. Quare assignanda est scientia aliqua, quae mundum hunc aspectabilem, & naturae recondita scrutetur, soliue veritati contemplanda incumbat. Tales autem sunt Physica & Metaphysica, quas vno nomine Naturalis Philosophiae designat Diuus Augustinus. Deinde assignanda est altera Philosophiae pars, quae mores regat, atque ad virtutem erudiat, haec autem est Philosophia Moralitatis. Quia vero huiusmodi disserendo & discurrendo acquiruntur, & mens nostra errore decepta, facile labitur, dandum est tertium Philosophiae membrum, quo operationes intellectus diriguntur, scilicet Logica, vide aliam rationem apud Diu Augustin. *loc. cit.* & apud Diu Thom. in *inst. Ethic. Arist.*

PROLEGOMENON
TERTIVM.

De sectis Philosophorum.

Vt de his disserit Lactantius *lib. 2. sup. cit.* Prima & celeberrima Philosophorum secta

fuit Ionica, cui initium dedit Thales à Phoenice oriundus, qui Miletum migravit cum patre, ibique ciuis adscitus, unde Milesius dictus est, quem Iustinus Martyr & Diogenes testantur, primum, scilicet inter Graecos, astrologiae secreta rimatum esse, ac naturalem Philosophiam inchoasse. Ab illo tres praecipuae Philosophorum familiae ortae sunt, scilicet Academicorum, Stoicorum, Peripateticorum Academicis author fuit Plato, qui docuit in Academia, scilicet nemoroso quodam Athenarum suburbano, quod ab Herode Academio nomen accepit, peculiatis illi erat philosophandi ratio, ut nimirum doceret nihil asserendo, sed omnia in vtramque partem ventilando, & sic totus esset in inquisitione veritatis. Stoici ita dicti à Stoa Graece, quod porticum significat, eo, quod princeps illorum Zeno philosophus doceret Athenis, in quadam porticu, non absimilem habebant procedendi modum, nisi quod constantior paulo & rigidior ipsis esset philosophandi ratio, quam libera illa & vaga Platoniorum. Peripatetici duces habent Aristotelem, qui Peripateticus dictus est, quod ambulando doceret. Hi mediam viam amplexi sunt, nam multa velut certa, & indubitata admiserunt, alia in vtramque partem exagitarunt, vide plura apud Francisc. Patri. in *discuss. Peripat.* & apud Fonsecam, *1. Metaphys.* Nostri temporibus tres etiam sunt praecipuae philosophorum familiae, prima est D. Thomae & sectatorum eius, qui dicuntur multiplicare entitates. Secunda est Scotistarum, à Scotto dicti, qui introducunt formalitates, tertia est Nominalium, siue Occamistarum, qui plurima identificant.

PROLEGOMENON
QUARTVM.

De Aristotele, & eius operibus.

Aristoteles Author noster patrem habuit Nicomachum, matrem Phocesiadem, genere fuit Macedo, patria Stagiritides, natus anno primo, vel tertio Olympiad 99. id est, anno 379 ante Christi Domini Natalem. Discipulus aliquandiu fuit Socratis, post anno aetatis suae circiter 20. ad Platonem transfuit, à quo oblectionis diligentiam lector est appellatus, & ob indagandam veritatis stu-

dium Philosophus veritatis: Deinde quinquennii spatio Alexandrum Magnum rexit: Postmodum Athenas concessit, ubi 13, annis docens in Lyceō scholā Peripateticā dedit initium. Cum vero impietatis ibidem esset accensatus, metu iudicii Alcidem, quæ in Euboea insula est, confugit, ubi & obiit, expleto 73. ætatis anno, delictus, ut ferunt, viribus, quod naturam Eurypī septies die ac nocte reciprocantis, explicare non posset. Vide Patrit. loco sup. cit.

Libri eius diuiduntur in populares, & auctulatos. Populares dicti sunt, quod populari sensui essent accommodari, huiusmodi sunt, quos de Rhetorica, Poesi, conscripsit; Qui vero de rebus Logicis, Physicis, Metaphysicis, Ethicis conscripti sunt, auctulatos vocantur, eo, quod præceptoris operam, & attentos ac ingeniosos requirant auditores.

PROLEGOMENON

SECUNDVM

De ratione ac methodo studendi.

Cum in omni negotio, tum in studiis maxime, plurimum iuuat industria ac methodica procedendi ratio, quam aliquot momentis hic subiiciemus.

Primum, Qui utiliter Philosophiæ operam nauare voluerit, non occupet sese multa lectione, nec amet confusam & vagam multarum rerum scientiam, sed pauca legat, eaque bene pendat, neque progrediatur priusquam lecta intelligat, nisi forte eorum intelligentia à sequentibus penderet.

Secundum: Ea, quæ dictantur, cum attentione scribat, ut dictantem sicuti calamo, ita & intellectu assequatur, tum explicationem pari attentione accipiat.

Tertium: Lectionem scriptam statim à schola, quoad fieri potest, repetat, & examinet, ut dum recens est, memoria per scriptionem, & auditam explicationem facile eam intelligat, & firmius retineat.

Quartum: In difficilioribus quæstionibus hunc modum seruet, postquam quæstionem legit, tacitus secum dispiciat, an mentem docentis assequatur, tum an vera sit doctrina. deinde, an nihil occurrat in contrarium, si quid sese offerat, conetur conciliare, si id non possit, annotet ad interrogandum, vel disputandum, si quæ vero rationes pulchræ occurrant, illas vna cum solutionibus referre poterit in libellum, qui veluti sit promptuarium disputatorum.

Quintum: Quod si contingat quæstionem, quam præ manibus habet, ob temporis angustiam pro merito suo examinare non possit, signo aliquo eam notet, ut ad eam, cum vacabit, recurrat.

Sextum: Quia sensum diligentæ beneficio lumen ingenii crescit, sub finem septimanæ cuiusque, aliquantum impendat temporis repetitioni omnium, quæ præteritis eiusdem septimanæ diebus, audiuit, & singulis mensibus vnum diem tribuat relectioni lectionum totius mensis, ita fiet, ut quæ initio difficiliora videbantur, clarius intelligat.

Septimum: Persuadeat sibi maximum esse disputationis fructum, quæ enim in ordine ad disputationem examinantur propter superandi contentionem, altius animo insuntur, ac proinde ad eum sese diligenter & frequenter præparabit.

Octauum: Fructum, quem è studiis sperat, non aestimet ex multarum rerum recenti memoria, sed ex facilitate intelligendi difficiliore quæstiones, quando occurrunt.

PROLEGOMENA IN LOGICAM.

PROLEGOMENON

PRIMUM.

De nomine Logica.

Nomen Logicæ reperitur apud Aristotelem adiectiue, & aduerbialiter, ut pro-

blema Logicum, demonstratio Logica fieri Logice, &c. at nusquam reperitur substantialiter vsurpatum ab eodem, pro hac scientia, vel facultate. Posteriores tamen Philosophi scientiam philosophandi vocarunt Logicam, a voce Græca λογος, quæ duo significat,

ficat, sermonem scilicet & rationem. Hinc Logica interdum dicitur scientia sermocinialis à sermone, interdum rationalis à ratione, quæ secunda derivatio magis est propria. Logica enim non agit de sermone, nisi per accidens, quia scilicet is necessarius est, ut mentis nostræ rationes & discursus iis quibus cum versamur, significemus: Sermo enim est vox articulata exterior, signum est operationum mentis, in quarum directione Logica, per se, & ex primaria intentione occupatur.

Hæc scientia à Platone, Plutarcho, & aliis dicta est Dialectica, à Græco *διαλεκτική*, quod est, differere, disputare, quia scilicet præscribit modum, de quavis re preposita sine errore, & feliciter disputandi. Posteriore tamen aliqui distinguunt Dialecticam à Logica, ut nomen Dialecticæ tribuant illi parti Logicæ, quæ agit de syllogismo, non demonstratiuo, vide Franc. Patrit. *Discurs. Perspat. tom. 2. lib. 1.* Carpentarium & alios, qui fusc hæc persequuntur, sed parum momenti habent ad id, quod nos spectamus.

Aristoteles opus suum Logicum inscripsit Organum, seu instrumentum: uti vulgaris habet inscriptio, teste Diogene Laertio, *in eius vit.* nimirum ut indicaret Logicam esse veluti instrumentum ad alias scientias acquirendas.

PROLEGOMENON

SECUNDVM.

De diuisione Logices, & eius partibus.

Logica communiter à Philosophis diuidi solet, in docentem & vtentem, siue vsitam. Logica docens vocatur, quia docet modum sciendi, siue quæ docet certis quibusdam propositis regulis, quo modo in qualibet scientia definiendum, diuidendum, & discutiendum sit, & hanc Græci vocant Logicam anullam à rebus, Logica vtens est vsus Logicæ docentis in materia alicuius determinatæ scientiæ, verbi gratia, Physiæ moralis, vel alterius: sic definitio, diuisio, vel syllogismus in materia Physiæ dicitur Logica vtens, eo quod tunc vtatur regulis & præceptis Logicæ docentis. Hanc Græci vocant Logicam coniunctam, siue applicatam rebus: Vbi nota, Logicam vtentem non esse proprie Logicam, sed scientiam ipsam deter-

minatam Physicam scilicet moralem, Metaphysicam, vel aliam, cuius est materia, discursus, vnde sequitur, non esse aliam Logicam, quam docentem.

Secundo, à quibusdam diuiditur Logica in naturalem & artificialem. Naturalis est vsus quædam intellectus, & instinctus naturalis, nullo studio comparatus, sed homini inginitus, quo si animum reflectat super modum definiendi & argumentandi, aduertere subinde potest, se bene, vel male definire, & arguimurari, & hac naturali Logica vsi sunt præsci Philosophi. Logica artificialis est, collectio & ordinatio præceptorum bene definiendi, diuidendi, & argumentandi, longa obseruantia & experientia ad certâ formam redactorum.

Tres sunt Logica partes, in prima agitur de rebus & vocibus simplicibus, siue incomplexis, quatenus ad alias operationes intellectus conferunt, & hæc pars continet Isagogen Porphyrii, & Categoriam Aristotelis. In secunda parte agitur de iudicio, & compositione, quæ versatur in formandis variis enuntiationibus, & hæc comprehenditur libris Aristotelis de Interpretatione. In tertia agitur de discursu, & argumentatione quæ est, vel demonstratiua, & docetur libris Posteriorum, vel est Topica, & traditur libris Topicorum, vel denique est Sophistica, & continetur libris Elenchorum. In libris Priorum traditur ratio conficiendi syllogismos in genere.

PROLEGOMENON

TERTIVM.

Logicam esse scientiam.

Consentiunt Philosophi Logicam docentem esse habitum, intellectus inclinantem ad facile & prompte assentiendum conclusionibus Logicis, acriter tamen disputandum: An iste habitus proprie sit scientia, an tantum habitus instrumentarius. Resp. Logica est proprie scientia, ita D. Thom. 4 *Metaph. lect. 4. Scot. quest. 1. sup. practicab. Tolet. quest. 2. de Dial. in comm. concl. 2.* Probat-ur primo autoritate Aristotelis 1. *Prior. cap. 1.* vbi dicit, se acturum de scientia demonstratiua. Vbi enim nostra versio habet disciplinæ demonstratiuæ, alia versio habet scientiæ demonstratiuæ. Et 2. *Poster. cap. ult.* dicit, omnem habitum quo verum dicimus esse in-

esse intellectum principiorum, vel scientiam, sed Logica est habitus, quo verum dicimus, & non est intellectus principiorum; quo est scientia. Probatur secundo, Scientia proprie dicta est habitus certus, & euidens, rei necessariæ per suam propriam causam. Sed Logica est talis, ergo est scientia, Maior ab omnibus admittitur, minor probatur, quia conclusiones, quæ in Logica traduntur, tam sunt necessariæ & demonstratæ, quam quæ in Physica, vel alia scientia. Nam sicut bona est demonstratio Physica, corpus naturale mouetur, ita & hæc Logica definitio explicat naturam rei, syllogismus topicus generat opinionem, demonstratiuus scientiam, & sicut Physicus demonstrat illam conclusionem per suam causam hoc modo: omne id, quod natura constat, mouetur. Sed corpus naturale constat natura, ergo mouetur, Ita Logicus suas demonstrat conclusiones. Omnis syllogismus procedens ex necessariis, generat scientiam. Sed demonstratiuus est talis, ergo generat scientiam. Item, omnis syllogismus procedens ex probabilibus, generat opinionem, sed syllogismus topicus est talis, ergo generat opinionem. Confirmatur, quia Logica est pars Philosophiæ, secundum nos, ergo scientia. Confirmatur secundo, nulla ibi deest conditio requisita ad scientiam, vt constabit solutione obiectionum, ergo.

Obiectio primo, Aristoteles 6. *Metaph.* c. 3. dicit, absurdum esse querere, scientiam simul & modum sciendi, vbi clare distinguit, scientiam à modo sciendi, atque per modum sciendi intelligit Logicam, ergo Logica non est scientia. Resp. r. negando minorem, quia per modum sciendi intelligit methodum, & modum tradendi doctrinam. Postquam enim *in initio capiti* dixisset, esse varios auditorum gustus, & affectus, & alii alia procedendi ratione afficiantur, subiungit & monet prudenter, qualibet esse acceptanda, quomodocunque tradantur. Absurdum enim esse, querere scientiam à doctore simul & modum sciendi, seu petendi in doctrina peculiari alicui gustui accommodatum. Resp. secundo, concedendo cum plerisque minorem, & explicando maiorem, scilicet Aristotelem appellare Logicam modum sciendi, quia scilicet demonstratiue tradit modum sciendi, alias

scientias reales: Vnde non tam est modus sciendi, quam cognitio modi sciendi. Cognitio autem modi sciendi est scientia, sicut ars fabrilis, non est tantum modus fabricandi, verbi gratia, scamnum, qui modus tantum interuenit in ipsa fabricatione, sed est cognitio modi fabricandi, & insinuat necessitatem Logicæ ad alias scientias, scilicet neminem posse simul vacare Logicæ, quam vocat modum scientiam, sed prius incumbendum esse Logicæ, quam ad scientias alias transitus fiat.

Obiicitur tertio: Aristoteles 1. *Rhetor.* c. 4. dicit, eos tollere naturam Logicæ, qui eam non vt facultatem, sed vt scientiam tradunt; Resp. ex verbis Aristotelis satis colligi, illum non tam negare, esse scientiam, quam debere præmitti aliis scientiis. Reprehendit enim eos, qui in Dialectica de materia omnium scientiarum promiscue disputabant.

Obiicitur quarto, Scientia omnis versatur circa res necessarias, & æternas, vt loquuntur, quæ non possunt se aliter habere. Sed Logica non versatur circa tales, ergo non est scientia. Minor constabit ex dicendis *infra* de obiecto, quia versatur circa operationes intellectus, quæ non sunt res æternæ, sed qualitates quædam fluidæ, & volubiles, ergo. Resp. negando minorem ad probationem, cum distinctione, operationes intellectus non sunt necessariæ, secundum existentiam, quia non necessario semper existunt in rerum natura, sed libere eliciuntur, & suspenduntur: sunt tamen necessariæ, secundum essentiam & passiones proprias, & talis necessitas & æternitas obiecti sufficit ad scientiam, vt patet in brutis, plantis, &c. quæ sunt obiecta Physicæ.

Obiicitur quinto: Omnis scientia est appetibilis propter se, cum sit virtus intellectualis, intrinsece hominem perficiens, sed Logica est tantum appetibilis propter alias scientias, ergo non est scientia. Minor probatur, quia Logica est instrumentum sciendi, sed instrumentum non est appetibile, nisi propter id, ad cuius acquisitionem, vel perfectionem conducit. Resp. negando minorem, potest enim appeti Logica propter se, quia per illam intellectus perficitur, neque refert, quod acquisitionem scientiarum aliarum promoueat, quia Physica & Metaphy-

fica, quæ citra controversiam sunt & iuuant ad alias scientias, Medicinam, Theologiam, &c. Ad probationem minoris nego, Logicam esse nudum instrumentum sciendi, sed & simul esse scientia, hæc enim duo in eodem reperiri possunt, sicuti ars faciendi cultros, secures, malleos, & alia instrumenta fabrilia, tam est ars, quam ipsa ars fabrilis, quæ utitur istis instrumentis.

Obiect. 6. Logica dicitur ars artium, sed ars non est scientia. Ergo. Resp. ad maiorem, artem ibi improprie accipi, ars enim proprie dicta versatur circa res, quæ extra nos sunt, vt sunt artes mechanica. Patet id ex Aristotele 6. *Ethic. cap. 4.* ubi ars definitur habitus cum ratione coniunctus ad efficiendum idonee. Effectiorem autem dicit Aristoteles, versari circa res externas, & distinguere ab actione, quæ versatur circa res immanentes, vt sunt operationes animæ, dici tamen potest Logica ars artium, quia dirigit & perficit operationes intellectus, quæ sunt regulæ omnium artium, & propter similitudinem, quia sicuti ars introducit formam, in materiam externam, ita Logica in operationes animæ.

Obiicitur vltimo, Elenchus non gignit scientiam, sed errorem, quo pars illa Logicæ, quæ agit de Elencho, non est scientia, simile argumentum potest fieri de syllogismo topico, qui tantum gignit opinionem. Resp. dupliciter spectari posse sophismata, & probabilia, primo in genere, quatenus naturæ quædam sunt, & proprietates habent, vt quod sophismata gignant errorem, &c. & sic de illis agit Logica, qui modus agendi est scientificus, secundo spectari possunt, quatenus hic & nunc in particulari à Sophista sunt, & sic de illis non est scientia.

PROLEGOMENON QUARTVM.

De obiecto Logica.

Nota duplex esse obiectum alicuius scientiæ, scilicet obiectum materiale & formale. Materiale est id, quod scientia considerat. Formale obiectum est modus, seu ratio, sub qua obiectum materiale consideratur, nam vna & eadem res multa in se com-

plectitur, ratione quorum à diuersis scientiis & facultatibus tractari potest: exempli gratia, homo quatenus continet gradus illas vniuersales, substantiam corpus animal, &c. spectatur à Metaphysica prout est corpus naturale, mobile, à Physica, vt est sanabilis à medicina, vt est defectibilis, in moribus ab Ethica, vt est capax iuris, & dominii à Iuristudentia, vt est capax beatitudinis à Theologia.

Nota secundo, materiam, quam considerat scientia, dici obiectum similitudine accepta, à potentia visiva, quæ colorem & lumen percipiens dicitur illa habere ex suo obiecto, quia obiectum siue proponuntur. Simili modo obiecta scientiæ dicuntur quæ obiectantur potentia cognitua. Vocari etiam solet subiectum substratum, materia, &c. ob alias rationes.

Resp. obiectum materiale Logicæ sunt operationes intellectus: est contra D. Thom. 4. *Metaph. text. 1.* Toletum hic, & alios, qui volunt eas rationes esse obiectum, sed probatur conclusio primo, Logica docet definire, diuidere, ratiocinari. Hæc autem sunt operationes intellectus, vt obiectum, secundo, illud est obiectum alicuius scientiæ, cuius proprietates & passionés per se declarantur in illa scientia, sed in Logica declarantur proprietates operationum intellectus, ergo. Maior admittitur ab omnibus, minor probatur, quia Logica docet, quod definitio applicet naturam rei, enuntiatio sit vera, vel falsa, demonstratio generat scientiam. Tertio, datur scientia, quæ versatur circa actiones voluntatis, nimirum Ethica, dantur etiam variæ artes, quæ versantur circa potentiam motiuam, & membra externa, ergo etiam datur aliqua scientia, quæ versatur circa operationes intellectus, atqui non est alia, quam Logica, ergo. Sequela maioris probatur, quia sicuti actiones voluntatis, & operationes externæ possunt bene, vel male fieri, & ideo vt bene fiant, dirigi debent à scientia, vel ab arte, ita etiam operationes intellectus. Potest enim intellectus errare in apprehensione, iudicio, illatione &c. Respon. secundo, Obiectum formale, seu ratio, sub qua Logica considerat operationes intellectus, est dirigibilis, siue quatenus sunt dirigi-

biles per aliquem habitum, vel per actus præscribentes, & distantes regulas, quibus recte fiat. Patet ex præcedenti conclusione. Et hæc est sententia Occami, *in initio Logicae Aristotelis. ibid. Alexandri præfation. in libr. prior. & multorum recentiorum.*

Obiicitur primo, operationes intellectus sunt partiale obiectum Physicæ, ergo ne Logica coincidar cum Physica, non habet eandem pro obiecto. Resp. negando consequentiam, quia Logica sub diuersa ratione considerat operationes intellectus, nimirum quatenus sunt dirigibiles: Physica vero considerat illas secundum se, & essentiam suam, quatenus vitales sunt: scilicet in actibus voluntatis, quæ vt actus reales sunt; ad Physicam pertinent, vti vero sunt dirigibiles præsertim rationem, vt ad Ethicam pertinent.

Obiicitur secundo, Logica est rationalis, ergo ens rationis est eius obiectum. Resp. negando consequentiam, denominatur enim rationalis à rationibus siue operationibus intellectus, quas dirigit, non ab ente rationis: operationes intellectus diriguntur per entia rationis, ergo ens rationis, quatenus directiuum operationum intellectus commode statuetur obiectum Logicæ, cum D. Thom. Respon. negando consequentiam, quia in scientiis præcticis, & facultatibus, quæ vel artes sunt, vel cum artibus habent similitudinem, illud non est obiectum, quod inducitur forma, cum sit tantum instrumentum, sed id, in quod inducitur forma, verbi gratia, Medicinæ finis est sanare hominem, sicuti Logicæ dirigere operationes. Hunc vero finem inducit in hominem per pharmaca, quæ sunt instrumenta, sicuti Logica dirigit operationes intellectus per entia rationis, ex quorundam sententia. Vnde sicuti pharmaca non sunt obiectum medicinæ, ita entia rationis non sunt obiectum Logicæ.

Obiicitur tertio. Quæcumque in Logica traduntur, videntur esse entia rationis, ergo erunt obiectum. Respon. negando antecedens, quia definitio, enuntiatio, syllogismus mentalis sunt operationis intellectus reales.

Obiicitur vltimo, In Logica non traduntur principia, species, siue partes operationum intellectus, ergo, non sunt obiectum.

Respon. negando antecedens, quia nomen, verbum, subiectum, prædicatum, propositiones, oppositiones propositionum, æquipollentiæ, syllogismi, diuersitas modorum & illationum sunt vel principia, vel partes, vel passionis.

PROLEGOMENON

QUINTVM.

De ente rationis.

Quia subinde mentio incidit entis rationis, pauca hic inferemus, quæ ad illius intelligentiam pertinent: fusior tractatio ad Metaphysicam pertinet.

Nota, primo, ens rationis vti vsurpari, primo pro ente, seu opere, cuius effectiorem dirigit ratio, & huiusmodi sunt omnes res artificiales. Secundo, pro ente, quod rationi, id est, intellectui inhaeret, vt sunt habitus & actus intellectus: Hæc duæ acceptiones entis rationis sunt minus vsitatae. Tertio, ens rationis proprie significat id, quod tantum habet esse obiectiue, in intellectu, siue quod non habet aliud esse à parterei, quam cognoscimus ab intellectu, & quod cogitur à ratione, vt ens, cum tamen in se entitatem non habeat; Quod vt clarius fiat: Nota secundo, ea, quæ intellectui obiciuntur, plerumque habere vnum esse reale, vt sunt res omnes creatæ, & ipse Deus: aliquando tamen quædam ab intellectu cognoscuntur, quæ non habent aliud esse, præter illud, quod intellectus, seu ratio effingit. Intellectus enim est potentia valde vniuersalis, & potest affingere rebus ea, quæ reuera in rebus ipsis non sunt, & huiusmodi figmenta intellectus dicuntur entia rationis.

Nota tertio, dupliciter posse intellectum tribuere, quæ non conueniunt illi, prout est in rerum natura, primo sine vilo omnino fundamento, vt Chimæra, Hippocentaurus, &c. affingit enim intellectus in huiusmodi conceptibus homini caput equinum pedes bouis, alas aquilæ, &c. deinde conceptus tenebrarum & cæcitatatis, sub ratione alienius qualitatis realis in aere & oculo, & huiusmodi dicuntur entia fictitia. Secundo, cum aliquo fundamento, quia scilicet res, quas intellectus cognoscit, comparantur inter se, vel cum

vel cum ipso intellectu cognoscente, sic intellectus indicans hominem esse animal, potest esse reflectere supra hoc iudicium, & concipere in homine esse subiectum animali esse prædicatum, per modum alicuius forma, à iudicio priori illis communicata, & hæc sunt entia rationis Logica, quæ definiuntur esse relationes rationis, consergentes in re cognita ab intellectu, prout & cognita est.

Nota quarto, ex dictis colligi ens rationis Logicæ fabricari ab intellectu, non per cognitionem directam & simplicem, sed per comparatiuam & reflexam, id est, quæ aliam cognitionem supponit, verb. grat. ex illa cognitione, qua primo cognosco hominem, esse animal non exurgit ens rationis, sed ex ea, qua reflectens super illam cognitionem, & referens rem cognitam, scilicet homo & animal, ad intellectum cognosco hominem in tali propositione esse subiectum, animal vero prædicatum. Nam per notitiam illam directam tantum cognoscitur id, quod est à parte rei, entia vero rationis non sunt à parte rei, sed tantum sunt, quando obiectiue intellectui representantur, quod fit per cognitionem reflexam; quæ etiam à Philosophis vocari solet secunda intentio formalis. Prima vero intentio formalis est, quia primo res cognoscitur, & intellectus rendit in rem, ut est in se, siue prima intentio est cognitio rei, ut est in rerum natura, secunda vero intentio obiectiua est ipsamet ens rationis, siue relatio rationis, concepte ab intellectu, cognitione reflexa.

Prima intentio obiectiua est res ipsa, prout ab intellectu primo cognita est, & ab hac distinctione primæ & secundæ intentionis, ut alia synonyma primæ intentionis, alia secundæ intentionis, Prioris generis sunt cælum, homo, &c. omnia, quæ ab intellectu cognita sunt; posterioris generis sunt esse genus, esse speciem, & reliqua omnia quæ significant entia rationis Logica, imo vnum, idemque nomen sumi potest primo intentionaliter, & secundo intentionaliter, sed diuersa significatione, verb. gratia, affirmatio, conclusio, syllogismus, &c. si sumantur primo intentionaliter, significant reales operationes, intellectus nimirum, iudicium affirmatiuum discursuum,

Si vero sumantur secundo intentionaliter, significant relationes rationis, siue entia rationis, ad illas operationes consequentia, quæ entia iisdem nominibus appellantur, quibus ipsæ operationes, in quibus fundantur: sicuti umbram styli vocare solemus stylum, statuum Cæsaris Cæsarem, sunt enim hæc entia rationis umbræ quædam, & simulachra intellectus operationum.

Nota quinto, entia rationis, siue secundas intentiones, accipi posse dupliciter, scilicet materialiter, siue inconcreto, & formaliter, siue in abstracto, verb. gratia, genericitas, specieitas &c. in abstracto significant ipsam secundam intentionem, formaliter secundam seipsam, sicuti albedo significat ipsam formam accidentalem, secundum se: At vero genus, species, &c. significant ens rationis in concreto, id est, significant ipsam naturam, quæ est fundamentum, & substratum ipsi enti rationis, siue secundæ intentioni, sicuti paries est subiectum albedinis. E: simul significat ipsum ens rationis, sicuti album, quod est concretum accidentis, significat ipsam subiectum, & simul albedinem, & sicuti in accidentibus concrete sumptis, verb. gratia in albo formaliter significantur ipsa accidentia, subiecta vero tantum commutative, siue ut album formaliter significat albedinem, commutative parietem, in secundæ intentiones concrete sumptæ verb. gratia, species significant formaliter ipsam secundam intentionem, genericitatem, specieitatem, indirecto vero significant ipsas naturas, quibus tribuuntur secundæ intentiones.

Nota sexto, licet ens rationis non sit vere ens, sed tantum non ens conceptum, per modum entis, posse ramen prædicari de ente, seu natura reali, non quidem prout illa habet suum esse reale extra intellectum, sed prout obiectiue est in intellectu, idque ratione fundamenti, quod intellectus reperit in tali natura intellectui obiecta, verb. gratia, naturæ humanæ per intellectum apprehensa & præcisè à conditionibus individuantibus tribuitur ab intellectu, reflectente se super illam apprehensionem, & præcisè ens rationis, scil. species, & dicitur homo est species: Fundamenta autè huiusmodi entium

rationis sunt duplicia, scilicet remota & proxima. Remota sunt naturæ ipsæ reales, quæ habent aptitudinem, vt hæc, vel illa secunda intentio, illis possit conuenire, & non alia, non enim quælibet entium rationis affingi possunt quibuslibet rebus, verbi gratia, homini, vel humanæ naturæ attribui potest specificitas, & dici homo est species, non autem tribui genericitas, ratio suo loco patebit. Fundamenta proxima sunt operationes intellectus, quibus versamur citra naturas reales, quæ prout sunt triplices, ita triplicia fundant entia rationis. Nam in prima operatione, siue in simplici rei apprehensione fundantur hæc entia rationis, esse abstractum, esse genus, esse speciem. In secunda operatione, siue in iudicio fundantur hæc esse affirmatum, esse negatum, esse enuntiatum, esse subiectum, esse prædicatum. In tertia generatione, id est, in discursu fundantur hæc, esse antecedens, esse consequens, magis extremum, minus extremum, esse demonstratum, & quia entia mere fictitia carent huiusmodi fundamento, hinc fit, vt nullo modo possint prædicari, non enim dici potest homo, vel arbor est Chymæra

Nota septimo, Philosophos agnoscere quasdam denominationes extrinsecas, quæ non sunt entia rationis, sed prædicata realia, nam denominatio in genere est quidam modus, vel effectus formæ communicantis semetipsam alicui subiecto. Quia vero omnis forma primo dicit habitudinem, seu ordinem ad subiectum, cui inest, & præterea aliquando ad aliquod extrinsecum, hinc duplex est denominatio, vna intrinseca, quæ prouenit à forma existente in alio, verb. grat. oculus denominatur videns, denominatione intrinseca, à visione. & actu vitali, qui illi inexistit, sed paries dicitur visus denominatione extrinseca, ab eodem illo actu visionis oculo inharrente, quatenus dicit ordinem ad parietem, & hæc denominatio licet nihil ponat reale in re denominata, est tamen realis, sicuti campana dicitur sonare, & dicitur sonora à sono, qui non est in ipsa campana, sed in aere, & res dicitur locata à loco extrinseco. Et huiusmodi denominationibus extrinsecis annumerari possunt pleraque prædicata, quæ significant entia

rationis, vt esse subiectum, prædicatum, affirmatum, demonstratum. Nam sicuti paries dicitur visus, à visione reali oculo inharrente, quam intellectus cognoscit habere intrinsecam habitudinem ad parietem, tanquam ad obiectum, ita res dicitur cognita à reali cognitione & operatione, quæ est in intellectu, dicitur apprehensa à reali apprehensione, dicitur subiecta, vel prædicata, à reali subiectione, vel prædicatione, affirmata, à reali iudicio affirmatiuo, communiter tamen hæc nomina sumuntur pro denominationibus, à relatione aliqua rationis, quam intellectus affingit rebus apprehensis, subiectis, enuntiatis, dum illas comparat inter se, aut cum intellectu cognoscente, ac propterea significant entia rationis, tales enim relationes, à quibus sumuntur hæc denominationes, non sunt in rebus, sed habent tantum obiectiuum in intellectu.

Nota octauo, pro complemento huius materiæ, à plerisque Theologis & Philosophis admitti quoddam genus entis, quod vocant morale, neque reduci potest ad ens reale Physicum, neque ad ens rationis, neque etiam ad denominationes extrinsecas, est enim aliquid amplius, vt est nobilitas, iurisdic-tio, denominatio, iurisdic-tio, esse regem, ducem, doctorem, magistrum, &c. Huiusmodi autem entia moralia pendent à reali institutione, deputatione, vel æstimatione naturæ intellectualis, quæ æstimatio est quidem rebus extrinseca, formaliter enim residet in intellectu, & voluntate æstimantis, vel deputantis, obiectiue tamen & in rebus ipsis, casque facit prudenter, seu morali æstimatione ceteri tales, adeo vt ab æstimatione, aut deputatione semel facta res sit, & remaneat in intellectu habitualis quædam promptitudo, res illas æstimandi tali, vel tali modo, verbi gratia, hunc hominem esse nobilem, regem, magistrum, &c. quæ entia moralia in concreto dicunt ipsam personam, vel rem Physicam & simul affectionem illam, à deputatione, electione, aut æstimatione, quæ est aliquid amplius, quam denominatio extrinseca, siue quam termini habitudinis

formæ extrinsecæ, vt in practi patet.

PROLEGOMENON

SEXTIMUM.

De directione operationum intellectus.

Dvplexiter diriguntur operationes intellectus, primo obiective, id est, per aliquid, quod tenet se ex parte obiecti, secundo effectivè, sive per aliquid, quod tenet se ex parte potentie, scilicet intellectus.

Obiectivè dirigitur operationes intellectus, primo, per ipsa obiecta actionum, quæ sunt entia realia, quibus si se conformet intellectus, elicit operationes rectas, & hæc directio est à priori, secundo diriguntur obiectivè per entia rationis, declaratur exemplo, elicio operationem aliquam rectam, ad hanc sequitur ens rationis rectum, sicuti ad stylum sequitur umbra recta. Hoc ens rationis sumitur tanquam regula, quæ dirigantur reliquæ operationes similes, quæ tunc erunt rectæ, quando habebunt ens rationis, consequens ad illas similem entia rationis, quod est regula. Sicuti stylus tunc erit rectus, si umbram projiciat similem umbræ prioris stylis, verb grat. fiat hoc iudicium rectum, homo est animal rationale, hinc resulat rationis scilicet propositio constans ex subiecto, quod est definitum, & ex prædicato, quod est definitio. Hoc ens rationis assumitur ad dirigendas similes operationes, & iudicia explicantia naturam rei, secundo discurro & concipio tres terminos poni in modo & figura debitis, & aduerto vnum ex tribus esse medium, idque non poni in conclusione, & sic dirigo in confectione aliorum syllogismorum per illud medium, quod est ens rationis.

Effectivè dirigitur operationes intellectus per habitum Logicæ tradentem præcepta circa definitionem, divisionem, argumentationem, ut bonæ sint, quibus præceptis quasi instrumentis utimur in directione operationum, & veluti quibusdam ideis, quibus informatus intellectus elicit operationes rectas, primum circa obiecta in communi in Logica, deinde circa obiecta particularia in aliis scientiis, & ex hoc habitu Logicæ eliciuntur actus intellectus exprimentes regulas recte operandi, & dirigentes effectivè re ipsa

operationes nostri intellectus verb grat. definitio, sive prima menti, operatio, quæ apprehenditur natura res, dirigitur per actum intellectus illicitum ab habitu Logicæ, & distans quod definitio continere debeat genus & differentiam. Enunciatio, seu secunda menti operatio dirigitur per actum intellectus docentem, quod enunciatio debeat constare subiecto, prædicato, & copula. Syllogismus, seu tertia menti operatio dirigitur per actum dicentem, quod syllogismus constare debeat duabus præmissis in modo, & figurate dispositis. His ita explicatis nunc ad naturam Logicæ plenius declarandam veniamus.

PROLEGOMENON

SEPTIMUM.

Logicam esse scientiam practicam, non speculativam.

Scientia speculativa dicitur illa, quæ rem scontemplatur, eiusque naturam considerat, quæ contemplatio non refertur ad aliud, sive ad alios actus dirigendos, saltem ex natura sua, quod addo, quia ex intentione speculantis omnis scientia potest alio referri, cuiusmodi scientia & Physica, metaphysica, mathematica, quæ proxime suo objecto solam veritatis agnitionem. Practica scientia dicitur, cuius actus ex natura sua non sunt propter solam cognitionem, sed ut veluti regulæ quædam dirigant alias operationes, & talis est Ethica, quæ docet operationem virtutis huius, aut illius esse naturæ, ut talis ab homine fiat.

Dico Logica est scientia practica, & activa ita Pet. Fonsecaz. *Metaph. cap. 3. quæst. 2.* Gabriel & alii Nominales in *2. quæst. 3.* & videtur D. Thom. *in 1. p. p. esser. est contra Scotum & Toletum hic.*

Probatur, quia Logica agit de operationibus intellectus, quatenus illius sunt naturæ, ut bene vel male fieri possint, & tradit modum quo bene fiant, ac detegit vitia, quæ contingere possunt in exercitio operationum intellectus. Atqui hæc propria sunt scientiæ practicæ. Ergo. Probatur secundo, Actus quilibet eliciuntur à scientia Logica, quo modo fieri debeat definitio, enunciatio, syllogismus, &c. non sunt propter solam veritatis cognitionem

vt ibi sistamus, sed ex natura sua referuntur ad vsum, vt definitiones, &c. sine errore faciamus, ergo Logica ex scientia practica. Consequentia probatur à definitione scientiæ practicae.

Dixi practicam esse actiuam, duplices enim sunt operationes, quædam immanentes, quæ immanent & hærent in ipsis potentiis, à quibus eliciuntur, ita vt non relinquunt post se aliquod opus externum, & tales sunt volationes, intellectiones, &c. aliæ sunt transeuntes, ita dictæ, quod in rem & naturam externam transeunt, & opus post se relinquunt, vt sunt scriptio, ædificatio, &c. iuxta duplices has operationes diuiditur scientia, seu habitus practicus in actiuum, & factiuum, 6. *Ethic. cap. 4.* Actiuus dicitur ille, qui dirigit actiones immanentes, factiuus siue effectiuus, qui dirigit transeuntes.

Obiicitur primo, Modus procedendi Logice est speculatiuus, inquit enim, quid sit definitio, diuisio, syllogismus, &c. ergo non est practica.

Resp. negando antecedens, ad probationem dico ita explicare & speculari naturam definitionis scil. vt totam illam cognitionem referat ad praxin, siue operationem, ita enim & moralis Philosophiæ virtutis natutum indagat, quod nimirum sit habitus rectæ rationi conformis, &c. quia tamen apta est dirigere operationes voluntatis, dicitur practica.

Obiicitur secundo, scientia practica dirigit aliquid extra suum subiectum, sed actus qui diriguntur per Logicam, non sunt extra subiectum, cui inest habitus Logicae, ergo nõ est scientia practica. Maior probatur ex Aristoteli. 3. *de anim. cap. 10.* vbi dicit, intellectum extensione fieri practicum, quod interpretantur quasi velit solas operationes voluntatis, & corporeas esse praxes. Resp. negando maiorem, sufficit enim, vt actus, qui dirigitur, non sit idem cum dirigente. Ad Aristotelem: Resp. locum illum commode aliter explicari, intellectus enim extensione dicitur fieri practicus, dum non sistit in speculatione, sui obiecti, sed ulterius extendit se, vel suam operationem, ad alicuius rei directionem. Et in genere praxes dicuntur actiones tales, quæ ex natura sua bene, & minus bene fieri, & per præcepta in certum finem dirigi possunt, hoc

autem conuenit etiam operationibus intellectus.

Obiicitur tertio, Praxes sunt actiones quædam particulares, sed operationes intellectus, prout spectantur à Logica, sunt vniuersales, ergo non sunt praxes, nec Logica practica. Resp. ad maiorem, dupliciter accipi praxim, primo, prout re ipsa & de facto ab homine exercetur, & ita significat altiozem singularem Secundo sub ratione quadam vniuersali, & hoc modo consideratur à Logica, verb. gratia si tali modo fiat definitio, erit bona, si tali modo fiat argumentatio, necessario concluder. Simili modo actiones voluntatis sunt praxes, & abiectum scientiæ moralis.

Obiicitur quarto, Ratio, qua probatur Logicam esse practicam, etiam conuincit mathematicam esse practicam, quia docet modum conficiendi figuras, & varia instrumenta mathematica, atqui hæc nihilominus est speculatiua, ergo & Logica. Resp. ad maiorem, Logicam contemplationem suam omnem referre ad opus, Mathesin vero è contra omnia referre ad contemplationem, & non nisi per accidens, siue ex consequenti, docere modum conficiendi operis artificiosi.

Obiicitur vltimo: Regula praxis & scientiæ practicae est in ipso operante, quia secundum eum dirigit praxim: Sed regula Logicae non est in ipso operante, ergo non est practica. Minor probatur, quia definitiones, verb. gratia regula & mensura est ipsa res, prout est aperte rei cui nisi definitio sit conformis, falsa est.

Resp. negando minorem. Logica enim non inquirat, an hæc definitio huius rei naturam explicet, an non, illud enim cognosci debet ex scientia particulari, ad quam pertinet res, de qua agitur. Logica vero docet, si quis naturam rei explicare velit, & definire, adhibendum esse genus & differentiam, hæc autem regula est in nobis.

PROLEGOMENON

OCTAVVM.

De necessitate Logicae.

Logicam esse vtilem ad alias scientias acquirendas, nemo dubitat, auget enim ingenii acumen, & discurrendi facilitatem, sed dubitatur, an etiam sit necessaria, Pro quo nota du-

ta dupliciter aliquid necessarium esse ad aliquam finem, primo ita, ut sine eo finis absolute obtineri nequeat. Sic necessaria sunt præcepta diuina ad beatam vitam, cibis ad viuendum. Et hoc dicitur necessarium absolute, secundo ita ut sine illo finis obtineri possit, non tamen certo aliquo modo, quem mihi præfigo: verb. gratia non æque commode, non æque tuto, vel celeriter, &c. & hoc dicitur necessarium ex suppositione, hoc modo consilia Euangelica sunt necessaria ad beatitudinem, cibi deliciores ad viuendum, equus ad conficiendum iter. supposito enim quod quis velit tuto ad beatitudinem contendere, laute viuere, quam citissime iter conficere, necessarium debet sequi consilia, uti cibis deliciores, eruo, &c. quæritur, an Logica sit necessaria primo modo, quia de secundo conueniunt auctores.

Resp. Logica artificialis est absolute necessaria ad totales scientias perfecte acquirendas, ita D. Thom. *sent. poster. Tolet. hic. qu. 1. D. August. lib. 3. contr. Academic. c. 13.* Formatrix, inquit, & iudex scientiarum est Dialectica, quæ ipsa est aut scientia, aut sine qua sapientia omnino esse non potest Et *alibi* sic loquitur. Logica est disciplina disciplinarum, hæc docet docere, hæc docet discere, sola scientes facere non solum vult, sed etiam potest facere.

Probatur ratione, Scientia nulla acquiri potest, nisi quis certo & infallibiliter sciat definire, diuidere, demonstrare, atque hæc sola docet Logica. Maior probatur, quia licet semel atque iterum possumus bene operari in aliqua materia, & reflectere circa nostras operationes, & discursus, per Logicam naturalem, siue per lumen naturæ, id tamen non potest fieri semper, & in qualibet materia alicuius scientiæ talis, ut perinde præcepta Logica sint scienti, quod perpendiculum, & amussis fabro, quibus utitur ad dirigendam ligna, & perinde rectitudinem, seu obliquitatem sui operis.

Secundo, Quia scire est rem per causas noscere, & quor eius sunt causæ, & quot debite applicentur ad illationem, ut Aristoteles, *l. posterior.* Sed hæc omnia habentur à Logica, quæ docet inuenire medium ad demonstrationes & diiudicare an & quomodo recta concludant.

Dixi in conclusione totales, quia nemo dubitat quin scientiam partialem, id est, actum

aliquem scientificum elicere quis possit in aliqua scientia solo lumine naturæ, ut verb. gratia consequentiam in Barbara esse necessariam, problemata aliqua mathematica esse certa, ut quod à quoniam puncto, ad quoduis punctum possit duci linea recta, si æqualia æqualibus addas, remanere æqualia.

Dixi perfecte, quia ante inuentio est Logicæ extiterunt scientiæ naturalis & Philosophi sed scientia tunc temporis non habuit statum scientiæ perfectæ, unde docet Arist. *l. de part. animal.* antiquos Philosophos ignorantia in multis fuisse lapsos errores, sic & modo videmus, multos in Theologia, iure, & aliis facultatibus cognitionem quandam superficiale, & Imperfectam consequi sine Logica, verum certi & securi de scientia sua esse nequeunt, nisi ratiocinationes suas ad normas Logicas, velut ad Lydium lapidem possint explorare.

Obiicit primo, In scientiis particularibus sunt propriae quedam definitiones, diuisiones & illationes. Ergo ad illas acquirendas non est necessaria Logica, hæc enim tantum tradit modum definiendi &c. Resp. negando consequentiam, quia licet scientiæ particulares habeant definitiones & diuisiones, certis materiis applicatas, illarum tamen bonitas & certitudo ex præceptis Logicis de definiendo & diuidendo cognosci debet. Obiicitur secundo, Si Logica est necessaria ad omnes scientias, ergo etiam ad se ipsam, quia & ipsa est scientia, sed hoc videtur absurdum, sic enim Logica ante Logicam doceri deberet, quod implicat, &c. Resp. negando minoræ, ipsa enim simul est scientia, quam ad discimus, & instrumentum quo addiscimus, estque sibi ipsi sufficiens, sicuti ad omne visibile videndum necessarium est lumen, ergo etiam ad videndum lumen cum sit de numero visibilium, non tamen est necessarium lumen distinctum ab eo, quod videtur. Sufficit igitur, ut in præceptis Logicis addiscendis intellectus reflectatur supra operationem suam, & consideres num ea præcepta seruaerit, quæ in aliis scientiis seruanda sunt, quorum certitudo pendet partim à lumine naturali, partim à longa secularum experientia. Et hæc quidem reflexio necessaria est in eo, qui acquirit habitum, ut cognoscat se recte definiuisse & demonstrasse. Nam sine hac reflexione intellectus non habet certitudinem de re cognita, quanquam in eo, qui habet habitum, hæc reflexio non sit ita necessaria.

Obijcitur tertio, Ante omnem Logicam doctentem factæ sunt operationes quædam rectæ, ex quarum obseruatione tandem concinnata est Logica artificialis, sed in istis operationibus rectis nullam habuerunt homines præsidium à Logica docente, ergo Logica non est absolute necessaria ad operationes rectas, & per consequens neque ad scientiam.

Resp. negando consequentiam, Quia non est opus vnus intellectus, aut hominis obseruatio illa, qua ad iuuenta est Logica docens, potuerunt quidem aliqui subinde bene operari, in aliis autem errare, & subsequenter obseruatione præcedentium adiuti errata corrigere, & sic sensim Logica potuit perfici. Initio

enim natura dæce, definiabant, & variis modis argumentabantur homines, tum animaduersum hos veritatem esse assecutos, illos vero errasse. Deinde modus ille obseruatus; quæ secuti fuerant, qui recte definiuerant, & argumentati fuerant: denique constitutus est ille modus, tanquam regula similium operationum. Postremo deprehensum fuit, quod in tradendis & explicandis modis illis experientia & lumine naturæ adiuuentis adhiberetur, talis definitio & modus operandi, qualis iam ante fuerat constitutus: & sic demum

Logica fuit perfectæ.

DISPUTATIONES LOGICÆ.

PROOEMIUM.

*Q*uæ in annotationibus ad textum cursim, & breuiter dicta sunt, & ad finem nobis præfixum sunt accommodata, dilucidiori methodo in hisce disputationibus examinabuntur. Eas autem distinguemus per quæstiones, quæ se per ratione materiae fusiores tractatum exigant, diuidentur in articulos.

DISPUTATIO PRIMA.

De natura & numero vniuersalium.

Licet controuersia, quæ in hac disputatione occurrunt, Metaphysicæ sint considerationes, ac proinde intellectum exigant, Philosophiæ mancipiis imbutum, quia tamen vel mediocri illarum cognitio ad maiores progressus in Logica faciendos multum confert, communi consuetudine receptum est, eas in ipso statim Logicæ limine agitare, à qua non putauit recedendum,

QVÆSTIO I.

Quibus modis vniuersale accipiat.

Vniuersale principium, in quo veritates alicuius scientiæ fundantur. Subinde appellatur vniuersale ab Aristotele, *1. metaph. c. 1. & alibi*. Idque alio nomine complexum dicitur, hic vero potissimum agimus de incompleto, quod scilicet voce simplici significatur, & huiusmodi quintuplex à Philosophis assignati solet. Primum dicitur vniuersale in causando, quia multorum effectuum potest esse causa, & hoc modo Deus, Sol, dicuntur vniuers-

vniversalia, licet enim in natura sua sint, aliquid singulare, vniversalia tamen sunt in obiecto, quia ad plures effectus virtus illorum extenditur, simili quodam sensu intellectus & voluntas dicuntur potentia vniversales, nimirum obiectiue, quia circa omnia entia versantur. Secundum est vniversale, in representando, vt idea in mente artificis, imago, species intelligibilis, conceptus formalis, & huiusmodi vniversale etiam est res singularis tantum ex parte obiecti, quod representat est vniversale, idea enim in mente artificis vniformiter representat multa artificia, &c. Tertium dicitur in significando, huiusmodi sunt termini communes plura significantes, vt homo, animal, quæ significant sua inferiora, & hoc etiam est singulare; Quartum dicitur in essendo scilicet natura aliqua, quæ multis inest, seu inesse potest, & tale esset idea Platonica, vel natura ipsa ab indiuiduis separata, si daretur: & vnus ille intellectus, quem Auerroës fingit in omnibus hominibus existere. Quintum dicitur in prædicando, & est illud, quod de multis prædicari potest, & sequitur ex quarto vniversali, ideo enim potest quid prædicari de multis, quia potest multis aliqua ratione inesse, vt de duobus postremis in præsentia instituitur disputatio, quorum prius Metaphysicum, postremum Logicum dici potest.

Secundo, diuidi etiam solet vniversale, in vniversale ante multa, in multis, & post multa, siue, vt alij in vniversale ante rem, in re, & post rem. Vniversale ante multa, esset idea Platonica, siue natura seorsim à singularibus existens multis communis.

Vniversale in multis est natura vniversalis, quæ vna est in pluribus indiuiduis aliqua saltem vnitate, vt natura generica, specifica. Vniversale post multa, est eadem natura per intellectum præcisa, & abstracta, à multis indiuiduis.

Q V Æ S T I O II.

Quomodo definiatur vniversale.

Resp. Primo definitio essentialis est, Vniversale est vnum primum in esse multum. Ita Aristoteli 7 meta. b. text. 45. & alibi. Genus definiti est ens reale vnum, vnde excluduntur a definitione primo negationes, priuationes, entia

rationis, secundo res artificiales, quæ constant materia naturali & forma artificiali, similiter subiectum cum accidente, vt homo albus, quia non sunt ens vnius nature, sed multa entia.

Dicitur in definitione *apum in esse*, contingit enim naturam vniversalem actu vni inesse, & de illo tantum dici, secundum prædicationem actualem, vt natura Solis, Lunæ, &c. sed de vnitate vniversalis, & aptitudine inessendi, multis *infra* latius.

Resp. secundo: descriptio vniversalis per propriam passionem est hæc, Vniversale est, quod in multis aptum est dici. Ita Aristoteli *lib. 1. d. 1 terpret. c. 5. & 1 poster. c. 25.* Quia aptum esse dici, vel prædicari, consequitur ad essentiam vniversalis, tanquam quid posterius, & propria velut passio.

Nota vniversale aptum esse de multis dici, scilicet affirmatiue, vniuoce, diuisim, ordinate ac intrinsece.

Per affirmatiue excluduntur singularia, quæ prædicari possunt de multis, sed negatiue tantum, vt arbor non est Socrates, lapis non est o crates.

Per vniuoce excluduntur ea, quæ prædicantur æquiuoca, & quorum ratio non est vna, hæc vna voce significatur, vt canis respectu constellationis cælestis, quæ hos homines ab Astronomis vocatur, & respectu animalis domestici, secundo excluduntur, quæ prædicantur analogiæ, vt sanum respectu animalis, medicinæ, &c. Licet enim analogata sub nomine, quo significantur, aliquam habeant similitudinem, vel proportionem, quæ aliqua eis conferret vnitatem, simpliciter tamen & absolute sunt diuersa ac plura.

Diuisim, id est, de singulis inferioribus, ita vt multiplicetur natura, quæ prædicatur, hæc parte excluduntur primo nomina collectiua, populus, gens, quia non dicuntur diuisim, siue de singulis seorsim. Secundo, Deus, seu diuina natura respectu trium personarum Sanctissimæ Trinitatis. Licet enim Deus vere prædicetur de singulis personis, tamen ipsa natura diuina vt Deus, non multiplicatur cum multitudine personarum.

Ordinate, Ordinata prædicatio est qua superius siue vniversale dicitur de inferiori, siue minus vniversalis, vt animal de homine, homo de Petro, vel qua forma dicitur de eo, cuius

ius est forma, accidens scilicet de subiecto, differentia & proprium de specie, excluditur itaque prædicatio inordinata, quæ inferius dicitur de superiori, species de proprio, accidens de accidente, vt cum dico, animal est homo, risibile est homo, album est dulce. Intrinsicè, siue per modum superioris, siue per modum formæ, vt excludantur denominationes extrinsecæ.

QVÆSTIO III.

An vniuersalia sint natura reales, an vero nuda voces, & conceptus.

Respond. vniuersalia non sunt nuda voces, aut conceptus, sed reales quædam naturæ, quæ in rebus ipsius vere existunt. Est communis Philosophorum sententia, exceptis Nominalibus. Hinc Aristoteles *l. metaph. cap. 6.* reprehendit eos, qui dicebant in rebus nihil esse, nisi singularia. *7. Metaph.* dicit, definitiones dari de rebus vniuersalibus, *l. poster. iii. s. 6. & 11.* scientiam esse de vniuersalibus, quæ in singularibus existunt, & *prim. de interpret. cap. 5.* rerum alias esse vniuersales, alias singulares.

Probatur ratione, primo, vera est hæc prædicatio, homo est animal, Petrus est homo, non de vocibus, aut conceptibus, ergo de naturis per illos terminos significatis, minor patet, quia vox homo non est vox, animal, nec conceptus vnus est conceptus alterius.

Probatur secundo, Termini communes, homo, animal, &c. non significant immediate singularia, quia non magis significant vnum, quam aliud. Deinde singularia propriis nominibus significantur, ergo, hæc voces sunt impositæ, vt proxime significant naturas vniuersales communes, sicuti ipsæ voces communes sunt.

Probatur tertio: Scientiæ non sunt de vocibus, aut conceptibus nostris formalibus, sed directæ de rebus ac conceptibus obiectiuis. Atqui scientiæ sunt de vniuersalibus. Ergo. Confirmatur, multa prædicantur de naturis vniuersalibus, quæ non conueniunt vocibus aut conceptibus, vt quod animal, verberatua potentia contineat species, sic contrahibile per differentias, &c. Et quamuis res

non sciuntur, nec prædicentur, nisi à nobis conceptæ, & signo vocis articulata significata, conceptio tamen & vox tantum sunt conditiones, sine quibus non.

Nominales volunt tantum voces effectiue in significando, conceptus vero in representando, quos fufe refellit Fonseca *l. 5. Metaph. c. 28.* qui licet in re forte non dissideat à vera sententia, in modo tamen loquendi peccat, dum negat, definitiones aut demonstrationes dari de rebus, dum dicit, scientiam esse de vocibus ac nominibus, vnde & Nominales dicti sunt, Rationes ipsorum solum probant ipsam veritatem non esse in rebus, sed conuenire illis, prout sunt obiectiue in intellectu, quæ est sententia communis. Verum licet ipsa vniuersalitas naturis proveniat ex conceptibus naturæ, tamen ipsæ vniuersalitati substratæ reales sunt, & in rebus insunt. Vniuersalia autem communiter supponunt per substratis.

QVÆSTIO IV.

An natura vniuersales sint realiter separata à singularibus, de quibus prædicantur.

Resp. negatiue probatur, primo, Quia res Romnis, quæ existit, est limitata singularis & indiuidua. Vniuersalia autem sunt illimitata, & communia, ergo. Secundo probatur, Naturæ vniuersales prædicantur de indiuiduis, sed vniuersale realiter separatum à singularibus non potest prædicari, ergo nullum datur tale. Probatur quia tale vniuersale est realiter distinctum ab indiuiduis, sed quæ sunt realiter à se distincta, non possunt de se mutuo prædicari, ergo, minor probatur, quia prædicatum significat esse subiecti. Tertio probatur, implicat naturam esse vniuersalem, & sensim à singularibus existere, nam si sit vniuersalis, debet esse intrinsicè, & essentialiter in indiuiduis, quia hoc est de ratione vniuersalis, si sit realiter separata non est intrinsicè in illis, ergo nec vniuersalis. Quarto probatur, si homo vti sit, sit natura existens realiter separata à Petro & Paulo, ergo erit res distincta à Petro & Paulo. Nam euidens argumentum distinctionis realis est, quando res seorsim à se mutuo existunt, ergo natura illa erit homo distinctus à cæteris. Vnde nec erit de essentia

essentia illorum, neque multis inerit, nec de iis poterit prædicari.

Quæ omnia tam aperte sunt vera, vt incredibile sit, Platonem contrarium docuisse, de deis separatis, & vniuersalibus, e consensu, quem Aristoteles illi asseribit, 1. & 7. *metaph.* vbi etiam proluxe illum refellit. Vnde D. August. l. 80. *quæst. q. 46.* & l. 7. *de Civ. Dei, cap. 28.* Senec. *ep. 66.* censent Platonem loqui de deis, in mente diuina, quæ suo modo prima quædam sunt principia omnium rerum, de quibus Theologi cum D. Thom. 1. *p. q. 15.*

Dices vniuersalia sunt æterna & incorruptibilia, quia sunt obiecta scientiarum, quæ debent esse necessaria, & æterna ex Aristotele, l. *post. tex. 43.* ergo separata sunt à singularibus. Probatur consequentia, quia res singulares sunt in continuo fluxu, & omnes saltem subulares sunt corruptibiles, & destructis singularibus nihil remanet. Secundo probatur, dantur propositiones essentielles de vniuersalibus, quæ vocantur reales, necessariae, & æternæ veritates, ergo, dantur vniuersalia à singularibus separata.

Resp. ad antecedens vniuersalia dupliciter posse dici æterna, primo secundum actualem existentiam in singularibus, & hoc modo secundum Aristotelem, sunt æterna, qui ponit mundum esse æternum, & per consequens naturas vniuersales semper esse in aliquibus indiuiduis, sed hoc pugnat cum fide Christiana, quæ docet mundum in tempore à Deo esse conditum, & aliquando secundum aliquas partes interitum. Secundo dici possunt vniuersalia æterna, secundum essentiam, siue secundum connexionem prædicatorum essentialium, primo modo non habent vniuersalia intrinsicam perpetuitatem, vt patet ex Doctrina fidei, & in quibusdam speciebus florum, & fructuum brumali tempore. Secundo modo dicuntur æterna, quæ æternitas essentia in eo consistit, quod si Deus velit illas producere debeant esse talis naturæ, vt si velit producere hominem, is necessario debeat esse rationalis, animal, viuens, corpus substantia. Et hoc modo non existunt in se secundum aliquod esse actuale proprium, sed secundum esse virtuale, quod habent in potentia productiua agentis, vt solis, seminis, vel solius Dei, à quo produci possunt in singularibus, & de huiusmodi vniuersalibus sunt

scientiæ. Nemo enim dixerit hyeme verbigrat. non esse scientiam de quibusdam floribus, post finem mundi non fore scientiam de mixtis. Quæ connexio prædicatorum non reperitur in contingentibus, verbi gratia. Petrus est albus, nam posito Petro nihil est necesse ponere albedinẽ, at posito homine non potest non poni animal viuens, &c. Hinc alii dicunt, quod tamen eodem recidit, vniuersalia esse æterna negatiue hoc est, non esse corruptibilia, aut generabilia, quia essentia rei abstrahit à loco, tempore, & aliis, quæ sunt causa, cui res dicatur interire, esse in hoc, vel illo loco, tempore, &c. & hoc modo vniuersalia dicuntur esse vbique & semper.

Ad secundum respond. ad propositiones reales necessariae, æternæ veritatis non requiritur actualem existentiam subiecti, & prædicati, earumque connexionem, dicuntur enim reales, quia sunt de rebus existere, & coniungi inter se, dicuntur bene, quia sunt de ipsis essentiis in se spectatis, verbigrat. homo est animal, animal est corpus, idque per ampliationem subiecti & prædicati, ad omne tempus, vt homo est animal, id est, homo actualis qui est tempore præsentis, est animal actuale existens tempore præsentis, & homo actualis, qui fuit, erit, aut potest esse, est animal actuale, quod fuit, erit, aut potest esse. Ex quibus etiam patet, ad veritatem harum propositionum non esse necesse asserere, essentias rerum esse reales ab æterno, secundum esse proprium, vt quidam voluerunt, cum non requiratur esse reale ipsarum pro tempore, quo propositio de ipsis enuntiata est vera, quia nimirum ampliat ad omnia tempora, ex parte scilicet subiecti & prædicati, vt etiam videre est in aliis propositionibus, in quibus solum subiectum ample accipitur pro præterito, vel futuro: vt Adamus vixit, Adamus mortuus est, Antichristus est reprobus, cum tamen nec Adamus, nec Antichristus modo existant, imo & per ampliationem dantur propositiones, vbi nec subiectum nec connexio prædicati cum subiecto est ab æterno, vt homo albus, & similes.

QVÆSTIO V.

An detur in rebus vnitas aliqua formalis.

Triplicem vnitatem assignat Aristoteles *Metaph. 6* numericam, siue numeralem, specificam, & genericam. Numerica dicitur omnibus maximâ, quia quod numero vnum est sic est indiuisum in se, vt amplius non possit diuidi in alia similia. Vnitas specifica dicitur, minor, quam sit numeralis, quia quod specie vnum est, admittit secum diuisionem, per differentias individuales. Generica vnitas est minima, quia admittit diuisionem per differentias essentielles. Vnitatem genericam in rebus dari, sensu patet, quæritur de vnitate specifica, & generica, quæ formales à Philosophis appellantur.

Resp. reperitur in rebus vnitas formalis, per se conueniens cuilibet essentia, est communis D. Thomæ & Scoti, & veriusque discipulorum sententia. Probat, quia vnitas in diuiduum habet vnitatem essentialem, ergo & formalem. Confirmatur, Vnitas dicit carentiam diuisionis, sed in rebus est carentia diuisionis essentialium, ergo, & vnitas essentialis. Probat, secundo, Natura existens in indiuiduis, potest definiri, nisi quatenus vnum est. Confirmatur, Si naturæ non sunt formaliter vnæ, ergo sunt formaliter, & essentialiter diuisæ, sed consequens est falsum, ergo & antecedens. Confirmatur secundo, Natura communis, verb. g. humana est positiuens, ergo habet aliquam vnitatem non numericam, ergo formalem. Confirmatur tertio, naturæ diuersæ, verb. gratia, humana & equina sunt plures & distinctæ naturæ, ergo vnaquæque earum est vna formaliter & essentialiter, multitudo enim, siue pluralitas supponit vnitates, & diuisio ab aliis supponit diuisionem in se.

QVÆSTIO VI.

AN & quomodo hæc vnitas formalis distinguatur à numerali.

ARTICVLVS

PRIMVS.

Notabile de distinctionibus rerum ad questionis resolutionem.

Quia frequens est vsus distinctionum, operæ pretium erit, paucis aperire, quæ distinctiones, & quo sensu admittantur. Dico igitur triplex esse genus distinctionis, prima distinctio est realis, quæ ab re dici solet res à re, & hæc est inter res omnino distinctas, quarum vtraque simul & actu possit conseruari in rerum natura, absque reali vnione inter se, vt corpus & anima, Petrus & albedo illius, materia & forma.

Secunda distinctio est distinctio rationis, quæ scilicet non inest rebus, quæ distinguuntur, prout sunt in se, sed tantum, prout subsistant conceptibus nostris, hæc duplex est, vna, quæ non habet fundamentum in re ipsa, & dicitur distinctio rationis ratiocinantis, vt quando ei, (quod est aperte rei vnum & idem,) assignantur relationes rationis, vt dum dicitur Petrus est Petrus, Petrus vt subiectum distinguitur a se ipso, vt prædicatum, fit igitur hæc distinctio per intellectum, qui repetit eundem conceptum ad æquatum rei, eumque comparat secum, siue vtrius vnico conceptu, tantquam pluribus. Altera est quæ habet fundamentum in re ipsa, quæ distinguitur & dicitur distinctio rationis ratiocinatæ. Dicitur rationis, quia actu & formaliter non est in rebus, sed fit per rationem, seu intellectum. Dicitur rationis ratiocinatæ, quia res, circa quæ versatur ratio, seu intellectus, præbet occasionem & fundamentum talis distinctionis, propter eminentiam suæ naturæ, de qua intellectus format conceptus inadæquatos, id est, quibus non competitur eorum id, quod est in re. Et licet singuli concipiant aliquid, quod est in re, nullas tamen seorsum sumptus adæquat, vel exhaustit totam rationem obiectiuam, vel naturam rei & quidditatem illius, sic distinguimus in Deo omnia attributa. Sapientiam, misericordiam, iustitiam, &c. quia scilicet concipimus diuinam naturam non prout est in se, sed eam partimur ex ordine quodam ad diuersos effectus, quos potest producere, vel per habitudinem quandam ad virtutes, vel attributa, quæ in homine videmus distingui à se mutuo.

Tertia

Tertia distinctio est actualis, & à parte rei, & proprie dicitur modalis, quia scilicet reperitur inter entitatem rei, & modum illius, verbi grat. inter Petrum & sessionem, inter accidens, & illius inhaerentiam in subiecto, inter naturam & subsistentiam, inter materiam & unionem illius cum forma. Suppono enim præter entitates quasi radicales rerum dari modos aliquos positivos, qui entitatem præexistentem efficiunt & determinent, non tamen addunt illi novam entitatem, cuius evidens signum est, quod per nullam potentiam esse possint in rerum natura, nisi actu coniuncti sint illi entitati, cuius sunt modi, addo, ut intrinsece, & essentialiter semper debeant alteri esse affixi, cui immediate ununtur per se, siue alio modo distincto, ut scilicet sedenti, subsistentia naturæ. Constat autem hos modos actualiter distingui à parte rei, vnde hæc distinctio modalis dici potest, distinctio ex natura rei, non distinguuntur tamen ut res à re, quia modi non sunt res, aut entitates, nisi late sumpto vocabulo rei, pro omnino, quod non est nihil: vbi nota modum hic non sumi generaliter, sic enim omne id, quod contrahit, vel determinat aliud dici solet modus contracti, & determinati, & sic rationale dicitur modus animalis, sed accipitur pro imperfecta illa forma, quæ intime concludit conjunctionem cum re quam modificat.

Petes ad quod genus distinctionis referri debeat distinctio illa, quam Scotus frequenter adfert & vocat formalem. Resp. non satis constat, quid per distinctionem formalem Scotus intelligat, quidam è discipulis eius volunt, formalem hanc distinctionem esse ratiocinatæ, supra allatam, quam dicunt vocari formalem, quia diuersæ rationes formales, id est, definitiones in ea concipiuntur, & is nisi sit Scoti sensus, tolerari non potest doctrina illius, de distinctione formali attributorum Dei.

Alii tamen Scoti sectatores existimant, illum loqui de distinctione aliqua, vera & actuali, quæ sit in re, ante intellectum, quæ nunquam sit realis, primo modo, tertio modo à nobis allato, & huiusmodi reperiri distinctionem docent inter communem essentiali & in individuo, sed rationes illorum tantum conuincunt dari distinctionem rationis

ratiocinatæ, per conceptus nimirum inadæquatæ, quæ tamen dici potest realis fundamentaliter. Et quicquid sit de intentione, aut sensu aliorum, non videtur admittenda distinctio aliqua actualis, à parte rei, præter realem, primo loco, & modalem tertio loco allatam, reliquæ sunt distinctiones rationis, vel cum fundamento, vel sine fundamento.

Petes secundo, An distinctio rationis ratiocinatæ recte dicatur formalis. Resp. negatiue, quia distinctio formalis est quid æquiuocum, & commune, & accommodari potest omnibus generibus distinctionum, primo, conuenit essentialiter & realiter distinctis, ut homini, & equo, qui formaliter possunt dici distingui, quatenus habent essentias, & unitates formales, indiuiduas diuersas. Secundo, conuenit distinctis realiter, licet non essentialiter, ut in diuinis paternitas & filiatio distinguuntur realiter, & dici possunt distingui formaliter in rationibus obiectiuis relationum. Tertio, conuenit distinctioni modalis, ut dum dicimus sessionem Petri non esse formaliter Petrum, vel aliud esse formaliter Petrum, aliud ipsius sessionem. Quarto, conuenit distinctioni rationis ratiocinantis, ut dum dicimus subiectum formaliter non esse prædicatum, quorum omnium ratio est, quid in omni ente seu reali, seu rationis, concipiatur aliquid, quod se habet per modum determinabilis, & aliquid, quod se habet per modum formæ ac determinantis à quo desumitur acceptio formalis, adeoque distinctio ipsius ab omnibus aliis quibuscunque, sciendum tamen frequenter in vsu per distinctionem formalem intelligi distinctionem rationis ratiocinatæ, iuxta primam explicationem Scoti, qui in hoc sensu à nobis dissidet.

A R T I C V L V S
S E C V N D V S.

Decisio Quæstionis.

Celebris est hæc controuersia inter discipulos D. Thomæ, & vocatur, eo quod multæ difficultates ex ea dependent. Docet D. Thomas, cum suis, unitatem formalem sola ratione distingui ab unitate indiuiduali, ac præinde eam multiplicari in indiuiduis: vna cum unitatibus indiuidualibus, vnde etiam

negant dari vnitatem aliquam realem, quæ vna & eadem sit in multis indiuiduis. Econtra Scotistæ volunt vnitatem formalem distinguere ex natura rei, ab vnitatem indiuiduali, ac proinde eam non multiplicari in indiuiduis.

Resp. primo, Vnitas formalis naturæ non distinguitur ex natura rei ab vnitatem indiuiduali, ita Moderni pene omnes contra Scotistas. Probatur primo, Natura communis & singularis non distinguuntur ex natura rei, ergo nec vnitates illas consequenter. Consequentia patet, quia vnitas nihil addit supra entitatem, nisi negationem diuisionis. Antecedens probatur, quia impossibile est naturam actualem separari ab vnitatem indiuiduali, ergo non distinguuntur natura rei. Consequentia probatur à signo distinctionis ex natura rei superiori articulo allata. Antecedens probatur, quia natura actualis necessario existit, quod autem existit, est singulare, & indiuiduum, ergo implicat differentiam indiuidualem separari à natura actuali. Probatur secundo, natura communis non distinguitur à differentia indiuiduali, vt res à re, neque vt rei à modo, ergo non distinguitur ex natura rei. Consequentia probatur, quia non datur alia distinctio actualis, à parte rei, vt patet ex dictis superiori articulo. Antecedens prioriori parte ab omnibus conceditur, pro secunda probatur, quia ad huiusmodi distinctionem requiritur vt entitas illa, à qua aliud distinguitur tanquam modus, secluso ac præciso illo modo habeat in seipso veram & realem entitatem, aliter enim non potest intelligi, qua ratione distinguatur, sed si præciso modo differentia indiuidualis natura habet entitatem realem, ergo habet existentiam, nihil enim habet esse reale, nisi existat, ergo etiam habet singularitatem.

Probatur hæc secunda consequentia, quia omne id, quod existit in rerum natura, habet determinatam entitatem, per quam terminat actionem singularem causæ determinatæ agentis in determinata loco, tempore, &c. sed omnis talis entitas determinata habet adiunctam negationem diuisionis, aut communicabilitatis in plures alias, qualis ipsa est, ergo habet & singularitatem. Modus enim ille à Scotistis superadditur, vt natura secundum se communis fiat omnino incommunicabilis,

quod ostendimus naturam existentem præcise ex se sine vlllo modo superaddito habere, alioquin enim posset simul esse vna & plures entitatie, quod adeo implicat, vt ne quidem in diuinitis id fieri possit, nam licet natura diuina per modum formæ comunicetur pluribus suppositis, in illis tamen neque ipsa, ab ipsis, neque à se ipsa diuiditur, quia tota est in singulis, & omnibus simul, ac proinde indiuidua ac singularis.

Probatur tertio, distinctio illa, quæ fingitur à parte rei inter naturam & indiuiduum, siue differentiam indiuidualem, vel sumitur ex modo loquendi & concipiendi, vel ex conuenientia simul & distinctione, quæ reperitur inter indiuidua, sed hæc non indicant necessario distinctionem ex natura rei, ergo tota distinctio concidit. Minor probatur, quia differentia indiuiduales inter se etiam conueniunt & discrepant: vt bi gratia, differentia Petri & Pauli distinguuntur tanquam duæ res, saltem incomplete singulares, & indiuiduæ, (ex sententia aduersariorum,) & tamen etiam conueniunt, nam similiores sunt inter se, quam differentia indiuiduales Petri & Bucephali, sed in his differentiis non assignatur aliquid distinctum, in quo sint similes, & in quo distinguantur, ergo nec in proposito, necesse est assignare distinctionem à parte rei, inter naturam & differentiam indiuidualem, vt saluetur conuenientia & distinctio, quæ reperitur inter indiuidua eiusdem speciei.

Probatur quarto, Si natura animalis, quæ est in homine, & natura hominis, quæ est in Petro, habet vnitatem realem, siue ex natura rei, quæ non sit singularis, erit communis, ergo in Petro erit aliquid realiter vnum, cum eo, quod est in Paulo, qui potuit post mille annos periisse in rerum natura.

Respondent Scotistæ naturas animalis & hominis in Petro existentem esse contractas & determinatas, atque vt sit, non habere vnitatem realem communem, secundum se, tamen vt natura animalis est generica, & natura hominis specifica habere vnitatem illam communem, sed contra, primo, hoc nihil aliud est dicere, quam naturæ sunt re ipsa diuisæ, ac multiplicatæ, quod si non essent diuisæ, essent quid vnum, sed conditio illa est impossibilis non enim potest existere natura generica & specifica, nisi in indiuiduo, & diuisa per differentias indiuiduales.

Resp. secundo, ex euasione ista recte sequi naturam animalis & hominis aperte rei simpliciter esse diuisas, & non vnas esse, quia impossibile est, naturam genericam aliter diuidi, quam per differentias specificas, aut naturam specificam aliter, quam per differentias indiuiduales, quæ diuisiones cum sint realiter à parte rei, opponuntur directe vnitati genericæ, & specificæ reali naturæ, sic diuisæ, & multiplicatæ in pluribus speciebus, & indiuiduis, neque remanent naturæ sub illa vnitatem essentiali, sed eam tantum possunt habere per intellectum considerantem naturam genericam, sine differentiis specificis, vel naturam specificam sine differentiis indiuidualibus, per quas illæ naturæ intrinsece, & à parte rei sunt diuisæ, quæ diuisio à parte rei tolli nequit.

Resp. secundo, Vnitas formalis distinguitur ratione ab vnitatem numerali. Probatur, quia vnitas formalis in proprio cõceptu tantum dicit indiuisiõnem naturæ in prædicatis essentialibus, vnitas vero indiuidualis dicit indiuisiõnem in ipsa entitate, & omnimodam incommunicabilitatem, ago ex vnitates saltem conceptibus obiectiuis distinguuntur, & hoc solus probant rationes contrariæ, quas mox soluemus.

Ex dictis inferitur, vnitatem formalem, prout existit in rebus ante operationem intellectus non esse communem multis, sed singularem, & tot multiplicari vnitates formales, quot sunt indiuidua, adeo vt vnitates formales hominis, animalis, viuentis, &c. in Petro à parte rei sint singulares ratione vnitatis numericæ, cui realiter & formaliter identificatur, ac proinde numero distinguantur à similibus vnitatibus formalibus in Paulo.

ARTICVLVS

TERTIVS.

Respondetur ad argumenta.

Obiicies primo, Aristoteles 5. Metaph. c. 6. 12. agens de modis vnus, sic ait, alia numero, alia specie, alia genere, alia similitudine rationis sunt vnus. Vbi expressis verbis distinguit vnitatem formalem, sive specificam, & genericam, ab vnitatem numerali, & ab vnitatem rationis, ergo vnitas formalis est realis, & distincta ab vnitatem numerali.

Resp. Aristotelem tantum ibi distinguere ea, quæ analogice sunt vnus, ab iis, quæ nu-

mero, vel vnus, vnus sunt, per ea enim quæ similitudine rationis sunt vnus, aperte intelligit analogia, & hoc ipsum verbum habet alia verso, & dicit alia analogia vnus sunt; quæ doctrina Aristotelis in omni sententia admittitur.

Obiicies secundo: Natura quæ est in indiuiduis considerata secundum se, siue secundum prædicata essentialia, quæ ipsi cõueniunt, vere à parte rei habet carentiam diuisionis essentialis, ergo etiam vnitatem sibi propriam. Consequentia probatur, quia vnitas formaliter dicit carentiam diuisionis. Antecedens probatur, quia natura non est diuisa in plures diuersas essentias, & distinguitur ab omni alia essentia.

Resp. ad antecedens: Natura secundum se dicit carentiam diuisionis essentialis ac est vna formaliter, siue essentialiter. Hoc enim per se notum est, quia alioqui eadem natura haberet diuersam essentiam à se ipsa, quod aperte implicat, & hoc probat argumento: Verum natura secundum se, non dicit necessariam carentiam diuisionis essentialium, ita vt non sint alia similes, vnitas enim essentialis compatitur secum diuisionem; seu pluralitatem essentialium. Explico, Natura humana spectata secundum connexionem prædicatorum essentialium dicit negationem omnis alterius essentialis, quæ sit alia, ac diuersa ab humana, verbi gratia dicit negationem essentialis equi, bouis, &c. & hoc euidenter, non tamen dicit negationem essentialis humanæ similis, quid enim incommodi patitur connectio prædicatorum essentialium humanæ naturæ, quod sapius actualiter in rerum natura reperitur. Non enim hinc sequitur, naturam humanam habere diuersa prædicata essentialia, verbi gratia, equi, vel bouis. Hæ autem plures essentia non possunt dici distingui essentialiter, quia distingui essentialiter non tantum significat habere distinctam essentiam, verum etiam habere dissimilitudinem essentialis, & significat essentiam distingui ab alia, non tantum entitatiue, & secundum rem; sed etiam secundum communem conceptum, & definitionem, quam intellectus potest formare, quod non reperitur in pluribus vnitatibus formalibus humanæ naturæ. Quare non repugnat naturæ, quæ ex se dicitur formaliter, & essentialiter vna multiplicari, siue diuidi secundum eam vnitatem, in multis, & in singulis habere

habere illam vnitatem, incommunicabilem aliis naturis, sed tantum repugnat dissimilitudo secundum illam vnitatem.

Obicitur tertio. Natura communis secundum se est eus, ergo habet vnitatem, quia vnitatis est passio entis. Confirmatur. Natura humana secundum se & equina secundum se sunt plures, & distinctæ realiter & essentialiter, ergo vna quæque illarum est ex se vna formaliter multitudo enim, sed pluralitas supponit vnitates. Resp. his argumentis tantum probari naturam secundum se habere vnitatem formalem; per quam differ essentialiter ab alia, non tamen probari vnitatem illam formalem esse communem è parte rei, aut non esse plures vnitates formales & distinctas entitative, quæ inter se habent similitudinem, & conuenientiam, ac per consequens vnitatem quandam fundamentalem. Hæc enim pluralitas vnitatum formalium non repugnat vnitati essentiali, eo sensu, quo hoc intelligi solet.

Obicitur quarto: Natura communis secundum se, vel est vna, vel plures, hæc enim contradictorie opponuntur, sed non plures, ergo vna. Minor probatur, quia tantum fit plures per differentias indiuiduantes, sed per hæc non includuntur in natura secundum se, siue in connexionem prædicatorum essentialium. Resp. Naturam secundum se esse vnum formaliter, & dicere negationem diuisionis essentialis, non autem necessario esse vnam essentialiam, siue esse veram entitative, vt supra explicauimus.

QVÆSTIO VII.

An vniuersalitas conueniat naturis ante operationem intel.

lectus.

Sensus est: An naturæ, quæ vniuersales denominantur, & sunt in singularibus habeant ex se & apertere ipsam vniuersalitatem, a qua formaliter vniuersales dicuntur, an vero illam habeant actu, per operationem intellectus, præcedente aliquo fundamento.

**
*

ARTICVLVS

PRIMVS.

Diuersæ sententiæ, & apparatus ad Quæstionis resolutionem.

IN quæstione proposita duæ sunt præcipue sententiæ: prima est, Naturam habere ex se, & per se vniuersalitatem, ita vt etiam realiter existens in ipsis indiuiduis eam retineat. Et in hac sententiâ sunt varii loquendi modi, quos explicare nimis longum foret. Scotus Met. lect. 16. §. 2. sent. d. 3. q. 1. putatur docere naturam à parte rei secundum se esse indifferentem ad multa indiuidua. & habere vnitatem quandam realem minorem numerali, siue illa, quam habent singularia, adeoque distingui à parte rei, ab indiuiduis, non quidem realiter sed formaliter, ac proinde contrahi ad indiuidua per differentias indiuiduales, quas vocat hæccitates.

Ita illam explicant quidam ex illius discipulis, alii aliter, quod satis intricata sit eius hac in parte doctrina. Cuius sententiæ occasione dedisse videtur vulgaris noster loquendi modus, de naturis rerum.

Secunda sententiâ est, nullam naturam à parte rei esse vniuersalem actu, sed tantum potentia, ratione alicuius fundamenti, nimirum conuenientie, quo supposito possit fieri actu vniuersalis, per operationem intellectus, ita D. Thom. 1. p. q. 55. art. 1. & ex professo 1. Opuscul. de Ente & Essentia 4. Durandus, Scotus, Toletus & Thomistæ omnes. Docent hæc authores naturam tribus modis posse spectari, primo, vt in se est, siue secundum prædicata essentialia, vt natura hominis, quatenus habet, quod sit substantia, corpus, viuens, animal &c. Secundo, vt habet esse in indiuiduis, Tertio, prout est obiectiue in intellectu. Primo modo spectatam fatentur esse vnam, (nam alioquin non haberet vnum nomen, & vnam definitionem) vnitatem tamen, neque numericam, neque specificam, neque genericam, (nisi in potentia) sed tantum vnitatem transcendentalem, sicuti ens in genere vnum est, quia a hac natura habens hæc prædicata essentialia, non est alia habens prædicata dissimilia, & prout natura illa in se possibili considerata apta est esse à parte rei, sic apta

fic apta est habere vnitatem actualem numericam, scilicet vel specificam, vel genericam, nam vnitas transcendentalis, quam habet ex se, tantum est potentialis, sic enim non natura dicit ordinem ad existentiam actualem, secundo modo spectata neque est vna, neque etiam plures ex se sine exigentia prædicatorum actualiter illi conuenientium, sed est vna, vel plures ex accidenti tantum, si enim esset vna per se, non posset multiplicari, quæ enim alicui naturæ per se conueniunt, non possunt tolli, cum sint de essentia illius, si autem esset plures, etiam in singulis indiuiduis deberet esse plures, ob eandem rationem. Tertio modo, est vna vnitatem actualem, non quidem reali, sed rationis consergente in natura ex operatione intellectus abstractente naturam à differentiis indiuidualibus, & sic abstractum comparantem cum inferioribus & indiuiduis. In hoc autem discrepant hi auctores à Nominalibus, quod Nominales doceant huic vniuersali in intellectu, siue huic conceptui nihil respondere, à parte rei, nisi ipsamet singularia, quatenus talia immediate, hi vero qui dicantur reales, dicant huic conceptui respondere immediate naturam existentem in singularibus, quatenus apta est abstrahi per intellectum à singularibus.

Pro veritate nota primo, conceptum formalem intellectus nostri in eo similem esse imaginem artificialem, quod representat rem conceptam. Differt tamen, quod cum sit ouium imago, & actio quædam operans, circa rem imaginatam, non ita astringatur rei, quin possit illam sibi representare diuersimode, vt fit, dum multa concipit per modum vnus, vel vnum quid, tanquam plura, per plures conceptus inadæquatos, idque ob perfectionem obiecti, quæ tanta est, vt contineat in se collecta, quæ in aliis pluribus sunt dispersa, hoc modo intellectus considerans Petrum, tanquam entitatem quandam determinatam, incommunicabilem concipit sub ratione indiuidui, & singularis, quæ conuenit omni rei existenti: vt vero considerat illum, tanquam principium diuersarum perfectionum, & operationum alias tribuit illi denominationes naturæ, & graduum essentialium, ac primo, vt est principium existendi per se independentem ab alio, dicit esse substantiam, vt est principium primæ dimensionis, dicit esse corpus, vt est principium vege-

tandi, & operandi, etiã dum est in loco naturali, dicit esse viuens, vt est principium sentiendi, dicit esse animal, vt est principium ratiocinandi, dicit esse hominem, quæ tamen omnia conueniunt Petro, ratione vnus simplicis entitatis, sine vlla distinctione actuali huiusmodi graduum inter se, simili enim modo in Deo concipiuntur varia attributa, in quo tamen non regitur eorum distinctio à parte rei.

Nota secundo, Quando intellectus in obiecto huiusmodi continet perfectionem plurium rerum, intelligit vniam, non perceptus aliis, quæ reuera ipsi sunt coniunctæ, dicitur abstrahere, vel præscindere vniam perfectionem, siue rationem formalem ab alia, sicuti oculus percipiens colorem pomi, non percepto odore, qui est obiectum odoratus, dicitur abstrahere colorem ab odore, non quasi realiter separet illa, sed quia vnum percipit sine alio, & hac ratione dicunt Thomistæ, vniuersale, (saltem in proxima potentia) fieri per abstractionem intellectus, qua intellectus concipit naturam in indiuiduis existentem, adeoque per differentias indiuiduales contractam sine illis differentiis indiuidualibus, perinde ac si non esset illis coniuncta representando illam sibi per modum vnus diffusæ, & extensæ per omnia indiuidua, & sic dat naturæ illi multiplicatæ vnitatem quandam rationis, quo modo, (licet in re dissimili) visus percipiens eminus struem lignorum; non aduertens, propter distantiam, superficies terminantes singula ligna, videt, & representat sibi omnia illa, quantumvis multa per modum vnus continui conferens illi aliquam contiguitatem, quæ tamen non est à parte rei.

Nota tertio, rationem formalem vniuersalitatis consistere in duobus, scilicet in vnitatem, & communicabilitatem, siue aptitudinem pluribus in essendi, vt vnumque explicat Aristoteles, definiens vniuersale vnum in multis: Si enim natura non sit aliquo modo vna, iam erit multitudo seu collectio multorum, & non vniuersale, si non sit communicabilis, seu apta esse in pluribus, iam erit singularis, & non vniuersale.

Nota quarto, Vnitatem quæ constituit vniuersale, nec esse formalem, nec numeralem, sed ab his distinctam habentem propriam suam rationem, consistit enim in diuisione alicuius naturæ, in plures naturas similes, sub eodem no-

dem nomine, & ratione, cum aptitudine tamen, vt in eas diuidatur. Quare vnitas formalis per se sola non sufficit ad vnitatem vniuersalem, sed requiritur maior aliqua vnitas: quod probatur primo, quia vnitas vniuersalis debet esse talis, vt sit nature vniuersali propria, ac rei singulari, (vt talis est) nequeat conuenire, hoc enim requirit oppositio, quæ est inter vniuersale & singulare: Vnitas autem formalis indifferens est, ad vtrumque, quia potest multiplicari in indiuiduis, vna tum natura, cuius est vnitas, vt quæstion. præcedent. diximus Hoc autem pugnat cum natura vniuersali, vt vniuersalis est, siue cum vnitatem constituyente naturam potentialiter vniuersalem, quod clare ostenditur, quia alioqui multiplicaretur vnitas specifica in ipsis indiuiduis, & tot essent nature vniuersales, quot sunt indiuidua, & plures homines essent, plures species, & quisque haberet in se vnitatem vniuersalitatis, quisque esset vnus vniuersaliter, sicuti vnus est formaliter, quæ omnia sunt absurda: Probatnr secundo, quia vnitas formalis tantum dicit indiuisiōem essentialē, illius rei, quæ sic vna denominatur, ad hanc autem indiuisiōem impertinens est, quod res illa cui conuenit, sit singularis, vel communis, vt patet ex dictis *q. præcedent.* Vnitas vero vniuersalis dicit intrinsece indiuisiōem plurium, in ea ratione, qua vniuersaliter dicitur, ita vt nullum ex inferioribus seorsum sumptum habeat totam illam vnitatem vniuersalem: sed vt omnia simul collectiue sub illa ratione vnum sint. Ex quo patet, vnitatem formalem esse quidem fundamentum vnitatis vniuersalis, non tamen esse ipsam vnitatem, quæ constituit naturam vniuersalem.

Nota quinto, ex dictis colligi indiuisiōem nature vniuersalis, qua talis proxime accedere ad naturam priuationem, dicit enim negationem diuisiōis in natura apta ad talem diuisiōem. Indiuisio vero indiuiduali dicit ineptitudinem ad diuisiōem in plura, vnitas, seu indiuisio formalis neq; repugnat diuisiōi in plura, neq; etiam illam requirit, vt patet, quia in Deo potest concipi vnitas formalis cum indiuisiōe & incommunicabilitate, ad plures naturas, in quam sententiã dixit *Auis. s. Met. in princ.* Equitas secundum se tantum est equitas, non vna, sed plures,

ARTICVLVS

SECUNDVS.

Resolutio Quæstionis.

Resp. naturæ non sunt vniuersales à parte rei, sed sunt tales per operationem intellectus, præcedente aliquo fundamento, ex parte ipsarum rerum, propter quod dicuntur esse in parte rei, vniuersales potentia. Est sententia Authorum *superiori articulo secundo loco citato.* & communis fere omnium, eamque constanter tenent præcipui Philosophi & Theologi, ex Societate nostra, quibus aliquando opposita sententia arrisit, Soarez, Leonardus Lesceus, Bonaert, imo & Soarem censet Scotum in hanc sententiam commode posse trahi. Probatnr primo, ex Aristotele, qui passim negat vniuersale esse à parte rei & specialiter *l. 1. de anim.* e. g. vbi ait, vniuersale aut nihil est, aut posterius est, id est, aut nihil est in rebus vel per operationem intellectus rebus ipsis posterius iuxta Interpretum expositionem, vnde dicit ibi Commentator, intellectum facere in rebus vniuersalitem, & *12. Metaph. comm. 4.* ait, vniuersalia apud Aristotelem esse collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea consimilitudinem, & facit eam vnam impensionem.

Probatnr ratione. Ad rationem vniuersalis requiritur vnitas vniuersalis & aptitudo multis in fendi, sed ante operationem intellectus neque vnitas, neque aptitudo conuenit naturis, ergo non sunt ante operationem intellectus, maior est certa, & constat ex definitione vniuersalis. Minor probatur, pro prior parte, quia vnitas vniuersalis est, qua plura indiuidua sunt vnum, atqui ante operationem intellectus nulla reali vnitatem indiuidua sunt vnum, ergo, minor probatur, quia singula indiuidua sunt vna, vnitatem numericali, & incommunicabili, & dicunt indiuisiōem in se, & diuisiōem ad omnia alia, ergo nihil est, in illis, à parte rei vnum commune, nec satisfacit, si dicas, in indiuiduis reperiri vnitatem formalem, in qua omnia indiuidua vnus species conueniunt, quia hæc vnitas formalis ex se non est vniuersalis, sed indifferens ad vniuersalem & numericam, ac proinde transcendens tantum, vt patet ex *notabili 4. super. artic.* Ac proinde alia specialiter vnitas ipsi superaddi debet, vt fiat vniuersalis: nam
si con-

si concipiatur hominem in communi, habebit unitatem formalem eandem etiam in Petro, nam verum est, Petrum esse, vnum hominem formaliter, vnde patet id, sicuti natura generica animalis, quia communis est homini, equo, leoni, & alijs speciebus, non est sufficiens ex se, ad constituendam aliquam speciem, nisi addatur differentia, per quam determinetur, ac perficiatur, ita unitas formalis naturæ debet per unitatem superadditam fieri unitas vniuersalis, sed à parte rei præter unitatem illam formalem, ex se sufficientem, ad unitatem vniuersalis non reperitur alia præter numericam, quæ tantum abest vt constituat naturam vniuersalem, quia potius vniuersalitati ex diametro repugnat, cum per eam naturam in singularibus sit diuisa ac multiplex, vnde consequens unitatem superadditam unitati formali, quia constituitur natura vniuersalis esse unitatem rationis, siue ab intellectu.

Dices ad minorem, naturam existentem in indiuiduis esse vnam, numero, siue singularem, sed extrinsece, intrinsece, & secundum se, esse communem, sed contra, si per esse singularem extrinsece intelligas singularitatem non includi in conceptu essentiali naturæ, siue singularitatem non esse prædicatum essentialiale, hoc omnes admittunt, certum enim est, concipi posse essentialiter verbi gratia naturæ humanæ siue singularitatem cum peculiari sit naturæ diuinæ, non posse vere ac proprie concipi, siue singularitate, quippe quæ essentialiter peculiare sit. Sed hinc tantum sequitur, naturam communem conceptu ac ratione distingui, ab indiuiduo, licet à parte rei nulla reperiat distinctio, ratione cuius singulariter possit dici extrinseca, naturæ à parte rei. Si vero intelligant naturam existentem, verbi gratia humanam fieri singularem, & hanc per modum, extrinsecum, siue à parte rei à natura distinctum, hoc supra refutauimus, quia natura etiam secundum se existit, & non tantum ipsius hæc unitas, quicquid demum illa sit, ergo natura etiam secundum se habet certam & determinatam entitatem, sed talis entitas se ipsa includit negationem diuisionis in plures, qualis ipsa est, ergo & intrinsece se ipsa nullo superaddito habet singularitatem ac incommunicabilem unitatem, acque indiget modo

aliquo extrinseco. Minor probatur, quia hoc ipso quod natura secundum se existit, & est determinata entitas, nõ potest diuidi à se ipsa, ergo non potest diuidi in plures, quæ tales sunt, qualis ipsa est, alioqui esset simul vna & plures, entitatiue, quod omnino repugnat. Vide Soarem *disp. 5. Metaph. sect. 2.*

Hoc ergo ipsum sit nullam esse à parte rei distinctionem, inter naturam actiualem, & hæc unitatem eius, sed ipsam naturam esse singularem intrinsece, ac sola ratione naturam posse distingui ab indiuiduo, siue ab eo, q̄ additur naturæ cõmuni, vt fiat hæc, & indiuidua. Hoc enim posito, omnes rationes cõtrarię sententię concidunt. Quid autem illud sit, quod indiuiduum superaddit naturæ cõmuni, dicitur suo loco. Interea consulatur Soares *loco citato.*

Dices secundo, naturam esse omnino singularem, & intrinsece, id est, totam, nõ tamen totaliter, sicuti compositum Physicum totum est compositum, sed non totaliter, quia materia secundum se nõ est compositum, neq; forma, neq; etiam est ipsa vnio. Ita naturam existentem esse singularem, si accipiatur, vt compositum ex natura communi, & totaliter est singularis, quia totaliter existit, ac totaliter est entitas determinata, terminans actionem productiuam totaliter singularem.

Ad simile resp. repugnare composito, vt totaliter tale sit, quia necessario requirit partes distinctas, quæ secundum se sunt in composito, vt in vnum totum possunt coalescere, quod totum ob hanc coalitionem dicitur compositum. Si enim compositum esset totaliter tale, siue haberet partes secundum se, etiam copositas, in resolutione composiri daretur progressus in infinitum, sicuti in diuisione cõtinui. E contra vero repugnat aliquid reperiri in resingulari, quod non sit intime singulare, sicuti repugnat aliquid esse in resingulari, quod existat intime se ipsa, ergo indiuiduum etiam totaliter est singulare.

Minor primæ probationis pro posteriori parte, quod scilicet naturis non conueniat aptitudo, pluribus inessendi, ante operationem intellectus, probatur eadem ratione, quia natura actualis siue natura à parte rei est singularis, & vna numero totaliter ex dictis, sed ei, quod est singulare, postitue, repugnat pluribus inesse ante operationem intellectus, non habet aptitudinem requisita ad

vniversalitatem. Maior patet ex dictis, quia quicquid existit est singulare. Minor est clara, quia alioqui idem esset positive & apte rei determinatum ad vnum per differentiam individualem, seu singularitatem, quæ omnibus modis est vltima, adeo vt reddat naturam non amplius determinabilem; esset indeterminate, quia posset pluribus inesse.

Dices ad maiorem, & eius probationem, illud, quod primario existit, (vt sunt indiuidua,) esse singulare, non vero, quod secundario existit, vt natura communis, sed contra hanc euasione[m] facit primo, quicquid demum per terminos illos intelligas, id quod secundario dicitur, existere intime, attingitur ab actione producentis, vel non, si non, manet nihil, si attingitur, ergo vero producit, & vt est terminus actiuis singularis ac entitas determinata singularis, ac incommunicabilis intrinsece se ipsa, & non tantum singularizata, vt loquuntur, per quid extrinsece, quia res est singularis, præcise ex eo, quod sit producta. Id autem, quod secundario producit, saltem absolute producit, dicitur enim tantum secundario produci, respectu alterius, ergo illa distinctio non satisfacit. Secundo: Hæc euasio supponit distinctionem à parte rei, inter naturam & singularitatem. Tertio, ne quidem supposita illa distinctione in sententia aduersariorum, euasio illa potest habere verum sensum, quia nullo ordine prioritatis dici potest singulare produci primario, natura vero secundario, vel enim produci primario cadit super singulare, quatenus compositum ex natura, & singularitate, & sic non producit primario, quia nihil superest producendum, respectu cuius secundario produci, dici potest produci primario, vel primario produci cadit super singularitatem, & tunc peto, qua prioritate primario producat, non prioritate temporis, quia implicat modum præcedere tempore rem modificatam, non prioritate naturæ, quia vt ipsi fatentur, determinabile & modificatum prius est natura determinante, & modo natura aut est determinabilis, & modificata, singularitas vero est determinans ac modus: non prioritate intentionis, quia generans in productione tendit primario in naturam sibi similem in specie, non prioritate executionis, quia in ordine execu-

tionis primario producit id, à quo aliud quid reproducitur essentialiter, & necessario dependet; atqui tale quid est natura, respectu singularitatis, ergo procedit probatio minoris naturam, ex vi suæ productionis esse intrinsece, & totaliter singulare.

Probat, posterioris pars minoris secundo; Natura non existit in indiuiduis, nisi per identitatem omnimodam, cum singulis eorum, sed natura omnino identificata vni indiuiduo non potest esse secundum rem, & secundum existentiam realem identificari aliis, ergo à parte rei non habet aptitudinem realem essendi in multis. Minor & consequentia patent. Maior patet ex dictis supra, & iterum probatur, quia quæ prædicantur de suis inferioribus, tanquam illis essentialia debent in illis esse per omnimodam identitatem, quia nihil magis identificari potest cum re, quam ipius essentia.

Dices, identificari naturam indiuiduis realiter, non formaliter. Resp. ergo saltem erunt formalitates, & tenues entitates (vt loquuntur) à parte rei, inter se distinctæ, quarum quælibet suam & peculiarem, licet tenuem, habeat essentiam, ergo vna non potest esse de essentia alterius, & prædicari de illo, tanquam aliquid illi essentiali.

Probat, tertio. Si in natura existente à parte rei sit aptitudo positiua essendi in multis, ergo & ipsa aptitudo existet, ergo erit & ipsa singularis, & indiuidua, ex rationibus supra dictis & consequenter erit in omnibus, ac singulis indiuiduis, vnde sequitur primo, tot fore naturas vniversales, quot sunt indiuidua, secundo, vnum numero posse contrahi & diuidi in plura numero, tertio quodlibet indiuiduum habere aptitudinem realem ad singularitatem alterius indiuidui, vt patet discurrenti quæ omnia sunt absurda.

Probat, conclusio secundo; A parte rei nulla datur vnitas præter formalem & numeralem. Atqui neutra harum sufficit ad vnitatem vniversalem, ergo vnitas vniversalis non est in rebus, prout sunt à parte rei, sed conuenit eis per intellectum. Maior patet ex notabili tertio præced. artic. Confirmatur, vniversalitas dicit indiuisiōnem naturæ in plures alias similes, siue alias, qualis ipsa est sub eodem nomine & ratione, ergo vniversalitas non inest naturæ à parte rei. Consequentia probatur,

Probat, quia à parte rei natura est acti-
uifia, in plures fimiles eiuſdem nominis & rati-
onis, quibus repugnat vterius diuidi, ſed
eſſe diuiſum à partere i, & indiuiſum à parte
rei inuoluit repugnantiã, ergo ſi natura ha-
bet indiuiſionem vniuerſalitatis, habebit il-
lam non prout eſt à parte rei, ſed prout ſub-
ſtat conceptibus mentis, & hoc modo natura
erit diuiſa à parte rei, & ſecundum rem, indi-
uiſa vero ſecundum rationem tantum, quæ
non repugnat. Vnitas itaque naturæ, verbi
gratia hominis, quatenus vniuerſales, com-
pletur per intellectum, & in eo eſt ſita, quod
homo abſtracte conceptus non ſit, commu-
nicabilis multis hominibus, ſiue concepti-
bus obiectiuis, ſic abſtractis, licet ſit commu-
nicabilis à parte rei, multis indiuiduis, per
realem multiplicationem.

Probat tertio, Implicat naturam ſecun-
dum ſe, & à parte rei, eſſe vniuerſalem, quod
probat, quia vniuerſale ſecundum ſe idem
eſt, vel idem ſignat, quod natura ſolitarie &
præciſe conſiderata, & hoc modo ſignificat
naturam, vt ſubſt operationi intellectus, &
præſcinditur à differentiis indiuiduantibus,
vnde & vnitas ipſius ſic conſideratæ vocatur
vnitas præciſionis, quod in terminis includit
operationem intellectus, atqui quod conuenit
naturæ ſecundum ſe, ſiue ſecundum ſtatu-
m præciſum conſideratæ, non conuenit il-
li à parte rei, ſed per intellectum, quæ duo op-
ponuntur, ergo, ſi natura ſecundum ſe eſt v-
niuerſalis hac acceptione, non eſt vniuerſa-
lis, à parte rei: vel illud ſecundum ſe accipitur
poſterioriſſime, (vt loquuntur,) qua acceptione
ſignificat vnitatem eſſe de eſſentia natu-
ræ, aut intrinſe ab illa manare. Et hoc
modo etiam repugnat naturam à parte rei
eſſe vniuerſalem quia ſic non poſſet fieri vſo
modo ſingularis, cum tamen de facto ſit ſin-
gularis in indiuiduis. Probat illa ſequela,
quia quod conuenit naturæ eſſentialiter,
conuenit illi ſemper & vbique, & ab illa om-
nino eſt inſeparabile, ergo non poſſet natu-
ræ conuenire ſingularitas. Conſequentia
probat, Quia oppoſitum illius, quod eſſen-
tialiter alicui competit, nullo tempore ei
poſſet ineſſe, verbi gratia impoſſibile eſt ab-
ſolute hominem eſſe irrationale, irriſibi-
lem: atqui ſingularitas ex diametro opponi-
tur vniuerſalitati, quæ naturæ eſſentialiter

conuenit, ergo impoſſibile eſt illam naturæ
conuenire.

Dices: Vniuerſale & ſingulare non ſunt
oppoſita, ergo vniuerſalitas & ſingularitas
poterunt ſimul conuenire naturæ: Antecedens
probat, quia habent ſe ſicuti potentia
& actus, ſicut determinabile & determinans,
quæ non ſunt oppoſita, imo ex natura ſua
debent reperiri ſimul.

Reſp. negando antecedens, quia ſunt op-
poſita priuatiue, ſicuti fere vnitas & multi-
tudo, vniuerſale enim dicitur, quod ſecun-
dum vnã rationem in multis inferioribus
reperitur, ſingulare vero, quod non poſſet
vnum eſſe in multis, vniuerſale dicit commu-
nicabilitatem naturæ, ſingulare dicit nega-
tionem communicabilitatis. Vniuerſale di-
cit indiuiſionem, ſingulare dicit actualem
diuiſionem & determinationis, hæc autem
ſonant priuatiuam oppoſitionem. Ad proba-
tionem reſp. non exponi ſicuti potentiam
& actum, quomodocunque ita, vt poſſint ſi-
mul reperiri, quod probatur, quia natura non
ſit ſingularis, per ſingularitatem, veluti per
actum aliquem tantum correfpondentem
potentiæ ſiue determinabilitati naturæ, ſi-
cuti forma aquæ eſt actus correfpondens po-
tentiæ ſubſtantialis materiæ, ad illam for-
mam, ſed determinatur ita, vt ſingularitas &
actus tribuat naturæ ineptitudinem, oppoſi-
tam aptitudini, quæ illi eſſentialiter conuenit,
conferendo omnimodam illi incommu-
nicabilitatem. Reſp. per ſingularitatem, velu-
ti per actum tolli aptitudinem eſſendi in
multis, proximam, non autem remotam, ad-
eo vt ſi ſingularitas auferatur, poſſit multis
communicari, ſicuti ſit in materia prima,
quæ exiſtens ſub vna forma, & ſub diſpoſi-
tionibus illius, verbi gratia aquæ non eſt etiam
proxime apta ad alias formas, verbi gratia
ignis, aeris, ita vt remanente forma aquæ,
alias poſſit admittre, retinet tamen aptitu-
dinem remotam ad illas, ita vt excuſſa forma
aquæ, & diſpoſitionibus illius poſſit admit-
tere formam ignis, &c. Sed contra, ne quidem
remotam natura exiſtens in indiuiduis,
habet aptitudinem eſſendi in multis, ſicuti
materia prima habet aptitudinem remotam
ad recipiendas formas diſtinctas, ab illa,
quam de facto habet, quia hæc aptitudo re-
ſota poſſet aliquo ſaltem caſu, aliqua condi-
tione.

ditione posita, saltem diuina potentia exire in actum. Atqui fieri nequit omnino, vt natura singularis, siue singularifata actualiter se tota, vel secundum aliquid sui communiter pluribus, siue diuidatur in plures tales, qualis ipsa est, sicuti materia potest admittere aliam formam, vnde exemplum non facit ad rem, non quia declarat aliam esse oppositionem, inter vniuersale & singulare, quam sit inter potentiam materiae, & actum, siue formam illius, ex eo, quod forma, verbi gratia, ignis non tribuat materiae potentiam, aut aptitudinem oppositam potentiae, quam naturaliter habet, sed potius illam perficiat, tanquam actus illi correspondens, & impediatur tantum actum oppositum, nimirum actualement in formationem formae ignis, vel aeris, idque per formalem suam praesentiam, relinquendo interim materiae potentiam recipiendi formam ignis, vel aeris, vbi ipsa fuerit corrupta, vel defuerit in formare, singulariter vero non solum conferat naturae communicationem actualem, respectu vnius singularis, verbi gratia Perri, quae incompossibilis sit cum communicatione actuali, respectu Pauli, sicut forma aquae in materia, respectu formae ignis. Sed praeterea inuehit secundum oppositum plane ineptitudinem, & positiuam in potentia, facitque naturam simpliciter, & omnino incommunicabilem etiam respectu diuinæ potentiae, adeo vt fieri non possit, vt natura communis, siue actualis illa entitas, quae subest singularitati multiplicetur, ergo natura communis non seruat remotam potentiam essendi in pluribus. Horum autem fundamentum peti debet, ex discrimine, quod est inter potentiam materiae ad receptionem formarum, & potentiam naturae communicandi se se pluribus inferioribus, quia potentia materiae tota est perfectibilis & actuabilis, indifferens ad omnem actum & formam. (est enim ipsa entitas materiae nudata omni forma, quo fit, vt actus & forma adueniens illi correspondeat, tanquam perfectiuum, neque sint opposita inter se, potentia vero naturae dicit potentiam perfectiuam actuam, quae natura potens est sese communicare pluribus formaliter, quae potentia non perficitur per singularitatem aduenientem, sed omnino tollitur, ac proinde opponitur communicabilitati naturae, sicut actus actui, & forma formae, & sicuti

opponuntur forma ignis & formae aquae. Quae fusius declarauimus, vt satis fiat exemplo materiae primae, quo aduersarii vti solent ad sui defensionem.

Dices tamen secundo, Composito Physico conueniunt quaedam proprietates oppositae, quae conueniunt vni parti, secundum se, etiam essentialiter, verbi gratia materia prima est essentialiter ingenerabilis, & incorruptibilis, compositum vero, verbi gratia homo nihil impedit, quo minus indiuiduum quid & compositum Metaphysicum sit, & dicatur incommunicabile, atque diuisum, licet natura secundum se sit communicabilis, & indiuisa.

Resp. negando consequentiam: Latum enim est discrimen inter compositum Physicum, & inter indiuiduum, multo vero latius inter vtriusque proprietates, quae comparantur inter se. Quia compositum Physicum habet alias & diuersas proprietates, propter inclusionem alterius compartis realiter distinctae ab altera, quae sui accessione potest fundare huiusmodi distinctas proprietates, verbi gratia numerus binarius accessione unitatis definit esse numerus par, sed sit impar, & in proposita materia prima, secundum se est ingenerabilis, quia nullam habet formam, generatio autem dicit productionem formae in materia, vel saltem vnionem formae cum materia, est incorruptibilis, quia corruptio dicit dissolutionem vnionis, quae est inter materiam & formam, vnde per aduentum formae, & vnionem ipsius cum materia constituitur aliquod totum generabile & corruptibile, quia habet partes & vnionem partium, ratione quarum conueniunt illi proprietates, quae materiae solitarie spectatae non poterant conuenire, quae tamen proprietates conueniunt toti composito, quia tale, non autem conueniunt illi totaliter, siue secundum omnes partes, non enim materia prima est corruptibilis, vel anima rationalis est corruptibilis, licet homo constans ex materia & anima rationali sit corruptibilis, quia proprietas corruptibilitatis aut generabilitatis tantum extrinsece afficit materiam & formam, propter vnionem, quam habere possunt inter se, vnde non transcendent sese intime, ad singulas partes compositi. Econtra incommunicabilitas, quam tribuit singularitas naturae, conuenit indiuiduo totaliter, & secundum quamlibet sui partem, transfundit enim

se intime ad singula, huius compositi Metaphysici partes, sicuti quodammodo existentia inime peruatit totam essentiam totaliter, ita ut non possit dici essentia à parte rei non existens secundum aliquid sui. Adimit igitur singularitas naturæ actuali, & toti illi entitati in diuidui totaliter omnem aptitudinem essendi in multis, ut nulla sui parte sit diuisibilis in plures, sicuti compositum Physicum est incorruptibile secundum partem sui, scilicet materiam, vel etiam secundum formam, ut in homine, ut supra probauimus ex eo, quod implicet aliquid entitatis illius per vllam potentiam multiplicari. Addo ipsam singularitatem non esse proprie singularem & incommunicabilem, tanquam id quod, sed potius esse id, quo natura est singularis & incommunicabilis, sicuti sessio non sedet, sed est id, quo homo sedet, ergo natura vere secundum se debet esse singularis, utpote affecta singularitate.

Dices, hinc non probari naturam non esse singularem, sed tantum singularisatam, & hoc verbo gloriantur aduersarij, se infringere vim omnium argumentorum. Per esse singularisatam, volunt significari naturam esse extrinsece esse singularem. Per esse singularem intrinsece esse talem, sed gratis confingitur hæc noua eymologia, quia esse singulare, & esse singularisatum, ex vi suæ significationis non important huiusmodi distinctionem, vnde & pro eodem vsurpantur ab vtriusque sententiæ authoribus, vtrunque enim adiectiue & concrete sumitur tantum, esse singularisatum est locutio magis causalis. Imaginantur autem esse singulare significare abstracte, quia dicunt naturam esse quidem singularisatam, non tamen singularem, sicuti materia est quidem informata, non tamen est forma.

Verum nemo vnquam dixit, naturam esse singularem, sed esse singularem, siue esse singularisatam se ipsa formaliter, sicuti essentia est existens se ipsa formaliter, (secundum veriorum sententiam,) non tamen recte dicitur existentia, sed existens in concreto, licet dicatur fieri existens per existentiam, vnde existere & habere existentiam non distinguuntur, ergo neque esse singulare, & esse singularisatam, siue habere singularitatem, seu fa-

ctum esse singulare quæ omnia idem sunt, sed hoc quo ad terminos. Vltorius quæro ad rem probatur, naturam esse singularem, aut singularisatam, (ut vramur verbo aduersariorum,) non tantum extrinsece, sicuti homo sedet, per sessionem, vel sicuti materia est informata per formam entitati ipsi extrinsecam, sed extrinsece, sicuti essentia actualis intrinsece existit, ut secundum se à parte rei non potest dici non existere, nam si illam accipias absolute secundum se, siue existentiam, non est amplius à parte rei, sed in potentia tantum, quia adimit illi id per quod est à parte rei: ita in proposito singularitas intrinsece afficit naturam adimens illi communicabilitatem omnem realem, quæ illi secundum se conuenit, sicuti existentia adimit essentiæ esse in potentia, quia communicabilitas realis est proprietas talis, ut non possit tolli, vel impediri, per aliquid extrinsece naturam terminans, aut determinans, quia communicabilitas ipsius naturæ, qua potest fieri plures, & diuidi in plures, non consistit in eo, quod extrinsece terminet plures singularitates, siue non consistit in terminando passiuè plures singularitates, sicuti natura diuina singularis communicat se pluribus suppositis terminans plures subsistentias relatiuas, quia sic non implicaret naturam diuinam multiplicari, aut diuidi in plures similes, sicut non implicat flum terminum pluribus subsistentiis relatiuis, sed est communicabilis per potentiam, qua ipsa se communicat tribuendo se ipsam, intrinsece, & constituendo formaliter se ipsa plura, per reale multiplicationem sui ipsius, non enim cum natura communis actu multiplicatur, & sunt plura indiuidua, conserunt tantum plures singularitates & modi, sicuti cum natura terminatur pluribus subsistentiis multiplicatur personæ, per multiplicationem modorum, & subsistentiarum, quæ se ipsis vniuntur vni indiuiduæ naturæ, sed multiplicatur etiam tota actualis entitas, quæ subest, aut concipitur subesse nouis istis singularitatibus, ita ut actualis entitas ve. gr. Adami secundum se prout distincta concipitur à sua singularitate, sit alia entitas realiter distincta, ab entitate actuali Eux, prout etiam distinguitur à sua singularitate, alioqui Eua nihil esset præter entitatem actualem Adami,

per quam ipse est homo animal viuens, &c. addere tantum aliam singularitatem, sicuti Petrus sedens hora prima non est aliud à Petro iterum sedente hora secunda, quam sessio ei superaddita. Procedit itaque tertia probatio conclusionis scilicet inuolueri contradictionem ut natura secundum se à parte rei sit vniuersalis, eo quod à parte rei sit affecta singularitate: vniuersalitas autem & singularitas intrinsece conueniant subiecto, & sint in compossibiles.

Probatur quarto, ex absurdis, quæ sequuntur oppositam sententiam. Primo, si natura secundum se à parte rei est communis, & tantum intrinsece affecta singularitate, quæ sit modus, & ex natura rei ad illa distincta, qui habet propriam sibi ac proportionatam existentiam, similiterque distinctam ab existentia naturæ, (vt docent aduersarij) subtrahat Deus suum influxum conseruatiuum ad existentiam ipsius singularitatis manebit natura communis, sine singularitate existens, & erit idea Platonica, quæ exploditur ab omnibus. Secundo si eodem modo desinant singularitates Petri & Pauli, erunt duo vniuersalia separata eiusdem speciei, Tertio, desinant esse singularitates omnium hominum, vnica excepta singularitate regis, quid fiet de naturis realibus adhuc existentibus, erunt ne sub singularitate Regis, & vnum & indiuiduum cum illo, an omnes ideæ Platonice seorsim existentes. Quarto, si singularitas Iudæ terminaret D. Pauli, & contra Iudas esset in caelo & D. Paulus in inferno, quia non distinguuntur, nisi singularitate. Denique exercitus Archiducis nihil erit, nisi natura Archiducis, & aliquot hæccitates, &c

Sequitur secundo, esse realem vnitatem inter ens, & non ens, verb. grat inter naturam Petri de facto existentem, prout est distincta à singularitate, & inter naturam Antichristi, quæ prout etiam distinguitur ab ipsius singularitate, iam concipitur esse non ens, & non existere, nisi quis malit fateri iam reuera Antichristum in se ipso latere, secundum omnem entitatem, quæ Antichristum intrinsece componit vsque ad singularitatem.

Sequitur tertio, Naturam humanam Christi Domini in caelis existentem, vt à parte rei præscindit à singularitate æque distingui à sua natura replicata in venerabili Sacramen-

to, ac à natura Iudæ, & vniuersim naturas diuersorum hominum æque distingui, ac replicationes eiusdem naturæ.

Sequitur quarto, Deus non poterit secundum illam sententiam vere annihilare Petrum existentem, quia annihilatio est distractio totalis subiecti, ita vt totaliter transeat ab esse actuali ad non esse, in quo erat ante mundi creationem, & e contra non potest Deus iam vere ac proprie iam creare hominem, neque de facto vere creat animas rationales: quia creatio est productio totius totaliter ex nihilo, si enim aliquid entitatis rei creandæ præexistat, non erit vera creatio. Vtrumque probatur, quia in annihilatione omnes gradus vniuersales, & tota sit entitas actualis Petri, remanebit intacta, similiter tota entitas hominis creandi & animarum præexistet in aliis, sed Resp. sufficere ad annihilationem, si nihil remaneat singulare, & ad creationem, vt nihil præexistat singulare. Resp. Secundum commune & sanum sensum requiri absolute, vt nihil remaneat in rerum natura entitatis actualis, quæ intrinsece componebat rem annihilatam, & vt nihil etiam præexistat entitatis intrinsece componentis rem creatam.

ARTICVLVS TERTIUS.

In quo satis fit obiectionibus.

Argumenta, quæ contra D. Thomam à Sæctatoribus Scoti afferuntur, fere fundantur in abusu terminorum, aut continent æquiocationem, dum ex modo concipiendi, & loquendi iudicant de rebus, vt sunt in se, sed singula videamus.

Obiiciamus primo, Natura humana Petri secundum se, vt est prior natura singularitate vero à parte rei non distinguitur à natura Pauli, ergo à parte rei est vna vtrique communis. Antecedens probatur, quia natura humana Petri secundum se non habet quidquam, quod non habeat naturam Pauli.

Resp. Negan do antecedens & eius probationem, qui natura Petri habet totam essentiam, & entitatem realem, existentem, quam non habet natura Pauli, & quia hæc essentia à parte rei omnino identificatur cum sua singularitate, sit, vt essentia, siue natura Petri, & essentia

essentia Pauli à parte rei se totis distinguatur, neque essentia est prior natura indiuiduis, & singularibus prioritate aliqua reali, quæ fundatur in reali causalitate, vel habitudine, vel ordine: vbi enim non est distinctio à parte rei, ibi non potest esse ordo, vel causalitas. Vnde si essentia accipitur pro prædicatis quidditatis naturæ secundum se sumptis, erit prior ratione indiuiduis, non realiter, quia tale esse præcisum, inuoluit operationem mentis concipientis rationem communem, in qua indiuidua conueniunt abstractam à differentis indiuiduantibus, & etiam hoc modo prius est esse vniuersalius.

Inferunt ergo, tanta est distinctio inter Petrum & Paulum, quanta est inter Petrum, & Solem, quin non possunt magis distingui, quam se totis.

Resp. negando illatam. Licet enim Petrus & Paulus sint duæ entitates, & duo singularia inter se distincta, & à se mutuo totaliter independentia, sicut Petrus & Sol: tamen Petrus & Paulus sunt entitates similes, & essentia plures, Petrus vero & Sol sunt essentia dissimiles, & non tantum plures essentia, sed insuper diuersæ, quæ clara sunt, nisi quis velit hære & ludere in terminis.

Obicit secundo: A parte rei est conuenientia inter Petrum & Paulum, sed conuenientia realis supponit aliquid realiter vnum, illis commune, ergo. Minor probatur, quia alioquin non erit vera conuenientia, sed ficta.

Resp. negando minorem, quia conuenientia nec apud Grammaticos, nec apud Philosophos significat vnitatem, sed tantum similitudinem & commensurationem duorum inter se, atqui in Petro est aliquid, cui simile aliquid, & commensuratum vere est in Paulo, ergo inter Petrum & Paulum est realis conuenientia, vnde ad probationem dico similitudinem Petri & Pauli non esse fictitiam, ac præinde neque conuenientiam, cum idem sint.

Instant, Petrus & Paulus dicuntur esse eiusdem naturæ, ergo vero natura illorum est vna & eadem.

Respond. ad antecedens, illum modum loquendi accipere modo nostro concipiendi, quo duas essentias distinctas, similes tamen vno conceptu formali nobis representamus, non quasi à parte rei, sicut inter illas aliqua realis vnitatis, aut identitas, simili ratione distin-

cta numero vocamus eadem numero, ex quo tamen non sequitur vere esse numero eadem, verb. grat. dum dico, istum librum legi hesternodie, designando librum in officina typographi, cui similem habeo in Museo, istum florem habeo in hortu meo, id est, similem & numero distinctum, hæc est essentia D. Thomæ, id est, similis, &c. illum; istum, hæc sunt demonstratiua rei singularis.

Obicit tertio, Si Petrus & Paulus se totis differunt, à parte rei, ergo non conueniunt à parte res. Probatur consequentia, Quia si conueniunt, per aliquid sui conueniunt, sed hoc non, quia se totis distinguuntur, ergo non conueniunt. Probatur consequentia, Quia implicat idem per idem differre & conuenire.

Resp. ad antecedens argumentum: Si per differre velint intelligi distinctionem essentialem, & non tantum essentialium, concedo totum, quia non facit contra nos, qui non dicimus Petrum & Paulum distingui essentialiter, siue vt diuersæ essentia. Si per differre intelligant distinctionem essentialium, qualis est inter plures similes, concedo antecedens, & nego consequentiam. Ad probationem nego minorem cum sua probatione, quia duo se totis distingui, & simul conuenire, non magis implicat, quam implicet esse duas humanitates in rerum natura, & si mutes terminos, idem est dicere, duo se totis distincta inter se conueniunt, ac dicere duo sunt similia. Nam quia sunt duo, & constituitur numerum, necessario se totis sunt distincta, & quia sunt similia necessario in aliquo sui conueniunt nemo autem negat reperiri posse duo similia. Similitudo autem hæc non est realis aliqua vnitatis, sed fundamentum vnitatis rationis, seu conceptus, vel est vnitatis fundamentalis, & radicalis, quia se similitudo dat occasionem, cur naturæ similes vno formali conceptui possint representari per intellectam, sicut quia sua similitudine in colore & figura sunt fundamentum & occasio, cur imaginatio vno phantasmate omnia sibi representet & cur pictor vna imagine, tale autem fundamentum non habent res dissimiles, potest esse cum scorpione.

Sed res inter: Non potest esse conuenientia, aut similitudo realis, siue vnitatis reali.

Resp. id esse falsum: Similitudo enim non dicit vnitatem, sed inuoluit in terminis distinctionem eorum, quæ sunt similia, & qui-

dem in eò, in quo sunt similia, quia idem non est sibi simile, & propter realem vnitatem, quæ reperitur inter naturas replicatas, non possunt dici similes. Verum, vt corrigam errorem imaginationis, ostendo exemplis, dari similitudinem & realem conuenientiam sine vnitatem reali. Primo, daz singularitatem Scoti, verb. grat. humanæ naturæ sunt similes, nam vtraque secundum ipsam, est modus extrinsece determinans naturam communem, eamq; reddens incommunicabilem, nulla tamen est realis vnitas inter illas, cum sint modi omnino simplices. Secundo, Deus conuenit cum Angelo in aliqua ratione entis realis, quæ consistit in eò, quod aliquid sit extra nihil, nulla tamen est realis vnitas, inter Deum & Angelum, sed se totis distinguuntur. Tertio, tres Personæ diuinæ sunt similes in ratione personæ, siue suppositi naturæ rationalis, realiter tamen se totis sua simplicissima entitate distinguuntur, si dicant duas humanitates vere esse similes inter se, non tamen duas singularitates.

Secundo, hominem conuenire cum pisce vere & à parte rei, in ratione entis, substantiæ, corporis viuientis, & animalis, & tantum non esse piscem: Deum vero cum angelo ne quidē conuenire in ratione aliqua entis, sed tam differre ab angelo, quam differt à nihilo, vel à Chimæra.

Tertio, Hominem similiter conuenire cū eulice in ratione entis, & e personas vero Diuinas in ratione personæ, & subsistendi incommunicabiliter non conuenire, magis, quam personalitas Patris conueniat cum Chimæra.

Resp Huiusmodi obiecti animi responsa damnata à lumine naturæ, malunt negare euidentissimam similitudinem in diuinis, siue vbi piaculum est negare distinctionem, & asserere vnitatem realem, quam in creatis admittere similitudinem sine vnitatem reali.

Obicitur quarto: Natura à parte rei existens ex se, siue ex essentia sua, non est incommunicabilis, & singularis, sed illud habet à differentia indiuiduali, quæ est essentia extrinseca, ergo ex se erit incommunicabilis & vniuersalis.

Resp Negando consequentiam, quia licet essentia ex vi intrinseca non sit incommunicabilis, est tamen omnino necessario talis, idque ex vi virtutis vnitatis numerica, cui identificatur, ita vt absolute & simpliciter sit in-

epta, vt à multis participetur, eique positius repugnet in tali statu, esse in multis. Quæ repugnantia solo intellectu potest tolli, cum scilicet separando essentiam à differentia numerica concipit illam sine repugnantia, vel sub non repugnantia, quæ tamen non repugnantia non conuenit illi ex se, vel ab extrinseco. Sic enim nunquam potest fieri incommunicabilis, sed conuenit illi per considerationem intellectus, vnde naturæ ex se, vel ab extrinseco, nec conuenit incommunicabilitas, nec non repugnantia, vt pluribus comunicetur, id est, neutrum continetur in conceptu quidditatio naturæ, vtrumque tamen potest ei conuenire, per quid extrinsecum essentia, incommunicabilitas scilicet & repugnantia per realem contractionem ad indiuidua, & vt est à parte rei, non repugnantia vero per solam considerationem intellectus.

Dices, quod natura concipi possit sub non repugnantia, oritur ex principiis realibus ipsius naturæ, ergo adhuc ex se erit realiter comunicabilis.

Antecedens probatur, à contrario, quia quod natura diuina non possit proprie concipi sub non repugnantia, fundatur in positua & in finita ipsius perfectione.

Resp ad antecedens: oriri illud ex limitatione & finita perfectione, ratione cuius non repugnat, vt sint plura indiuidua talis naturæ, Interim nego consequentiam, quia hoc tantum est fundamentum aliquod remotum aptitudinis rationis, non vero aptitudo aliqua realis, quæ sit proprietas & indifferentia positua ad existendum in pluribus conueniens naturæ existenti in singularibus.

Obicitur quinto, A parte rei sunt plures species animalium, ergo & naturæ vniuersales.

Confirmatur primo, omnia indiuidua definiuntur vnica definitione, ergo in illis est aliquod commune vnum.

Confirmatur secundo, Naturæ vniuersales sunt obiecta scientiarum, ergo sunt reales.

Confirmatur tertio, Proprietates per se, & immediate insunt naturis vniuersalibus, & non indiuiduis.

Confirmatur quarto, Natura vniuersalis est obiectum intellectus, obiectum autem præcedit actū suæ potentia, ergo naturæ est vniuersalis à parte rei, & non per intellectum.

Resp. A parte rei esse plures species animalium

lium, non formaliter, sed materialiter tantum, quia sunt plura indiuidua, quae habent unitates formales similes, quae unico conceptu formalis possunt exprimi.

Ad primam, & secundam confirmationem, respond. naturam in indiuiduis habere unitatem formalem, esseque vniuersalem materialiter, quod sufficit ad definitionem & scientiam. Ad tertiam resp proprietates immediate inesse vniuersalibus, nihil est aliud, quam illas non pendere ex conditionibus indiuiduantibus, sed illis per intellectum praesens, adhuc naturae competere. Ad quart. resp. naturam vniuersalem materialiter, siue secundum unitatem formalem, quam habet in indiuiduis esse obiectum intellectus, & illa debet praesupponi, quia est ratio obiectiua, quam intellectus percipit, formaliter vero, siue vniuersaliter non supponitur, sed fit ab intellectu.

Obiic. sexto, Si natura habet vniuersalitatem à conceptu, ergo tot erunt vniuersalia, quot conceptibus natura repraesentabitur. Probat. sequela, quia multiplicata formadante vniuersalitatem, multiplicatur vniuersalitas.

Resp. negando sequelam, ad probationem dico, multiplicari quidem vniuersalitates in abstracto, non tamen vniuersale in concreto, quia id, quod substat, tali vniuersalitate, scilicet natura non multiplicatur ad pluralitatem autem concretorum non sufficit pluralitas formae, sed requiritur sufficiens pluralitas suppositorum. Concreta enim in plena sua significatione significant composita. Vnde licet homo habeat plures artes, non est tamen plures artifices, licet Sol sit visus à multis hominibus, non est tamen plura visa, sed vnum tantum. Sic in proposito, &c.

Obiicit. vltimo, sequetur naturas à parte rei non esse definibiles, agnoscebiles, diuisibiles, determinabiles, sed tantum vt sunt entia rationis.

Resp. negando sequelam, quia naturae habent à parte rei perfectionem suam, & unitatem formalem, quae obiicitur intellectui, diuiditur, definitur, ac varie determinatur, prout intellectus stringit, vel dilatat suos conceptus, magis, vel minus adaequando totam rationem obiectiuam illius, abstracto vero intellectus tantum est conditio requisita, sicuti nemo negat domum, imaginem, &c.

realiter videri ab oculo, licet requirantur species.

ARTICVLVS

QUARTVS.

Assertiones, quibus clare proponitur tota praecedens doctrina de vniuersalibus.

Prima, Unitas formalis, qua aliquid est in se vnum, per propriam essentiam conuenit à parte rei, & per se cuilibet naturae, & singularibus eius, quia vnumquodque habet suam essentiam, *ex q. 5 supra.*

Secunda, Haec unitas formalis non distinguitur ab unitate numerica indiuiduorum, ante operationem intellectus, quia nulla est actualis. Distinctio inter naturam & singularitatem, sed idem est in Petro, verbi gratia, esse hominem, & esse hunc hominem, *ex q. 6 art. 2.*

Tertia, Unitas formalis distinguitur numero in singulis indiuiduis ratione unitatis numericae, cui identificatur, vnde tot sunt unitates formales, quot sunt indiuidua, *ex q. 6. a. 2.*

Quarta, Unitas formalis non est unitas communis, seu vniuersalis, sed illius fundamentum, quia unitas formalis conuenit etiam singularibus, unitas vero vniuersalis talis debet esse propria naturae vniuersali, alioqui multiplicarentur vniuersalia in ipsis indiuiduis, *ex q. 7. a. 1. not. 4.*

Quinta, Vniuersalitas naturae consistit in duobus, scilicet in unitate & aptitudine pluribus incedendi, *ex q. 7. a. 1. n. 3.*

Sexta, Natura non habet vniuersaliter à parte rei, quia natura existens habet à parte rei duas conditiones oppositas conditionibus vniuersalibus. Est enim à parte rei multiplex & incommunicabilis.

Septima, Unitas vniuersalis potest conuenire, & conuenit naturae per operationem intellectus. Quia sicuti res à parte rei vna & simplex potest ab intellectu distingui & fieri quodammodo plures, vt in Deo patet, propter fundamentum & virtualemente distinctionem, qua continet ratione diuersarum perfectionum, ita potest intellectus res distinctas vnire, propter fundamentum & unitatem radicalem, qua in se habent ratione similitudinis unitatem formalium inter se.

Octaua, Unitas vniuersalis in hoc sita est, quod natura abstracte concepta sit vna & incommuni-

municabilis pluribus naturis, siue pluribus conceptibus obiectiuis, sic abstractis, quia talis vnitas dicitur indiuisiōem, & est communis, quia extendit se ad omnem naturam, etiam possibilem eiusdem rationis.

Nona, Quicquid conuenit naturæ secundum se absolute spectatæ, sine differentia indiuiduali, non conuenit illi à parte rei, sed per intellectum, quia à parte rei non est secundum se, neque habet vnitatem præcisam, sed intrinsecæ & per identitatem est singularis, & tantum per intellectum potest habere statum præcisionis, siue secundum se, *quest. 7. a. 2. prob. 3.*

Decima, Aptitudo naturæ vt sit in multis, non est aliqua realis proprietas ipsi conueniens, vt à parte existit, quia natura est identitæ singularis, ita vt à parte rei habeat repugnantiam, oppositam soli aptitudini, *q. 7. a. 2. §. probatur pars 6.*

Vndecima, Vt indiuidua possint multiplicari in eadem specie, non est necesse, vt in ipsa natura existente præcedat realis aptitudo pluribus ineffendi, sed sufficit, vt à parte rei nulla illi insit proprietas, ratione cuius ei repugnet habere alia similia, quia tunc est in potestate causæ efficientis, se communicare effectiue, & ponere eandem naturam sæpius actu.

XII. Aptitudo naturæ, vt sit in multis requisita ad vniuersalitatē, conuenit illi, per intellectum separantem ab illa differentias contrahentes, seu indiuiduales, ratione quarum est positiuè incommunicabilis hæc aptitudo, est tantum non repugnantia, siue in differentia negatiua, sub qua consideratur natura cum abstrahitur, vt vero est forma quædam rationis, concipitur per modum cuiusdam capacitatis, & potentia actuabilis, per differentias contrahentes.

XIII. Hæc non repugnantia non conuenit naturæ positiuè ex vi suæ vnitatis formalis, quia sic non posset ab illa separari, nec posset fieri incommunicabilis, sed conuenit illi negatiue, id est, ita vt ex vi vnitatis suæ formalis præcise sumptæ, non habeat repugnantiam, vt sit in multis.

XIV. Hæc aptitudo, seu non repugnantia naturæ, proueniens ex abstractione intellectus, habet remotum fundamentum à parte rei, scilicet limitatam perfectionem naturæ,

ratione cuius non repugnat reperiri aliud simile in natura, quod fundamentum etiam est in ipsis indiuiduis, vt talia sunt, vt clare intelligatur hoc fundamentum non esse aptitudinem naturæ communis, vt talis, quæ sit potentia aliqua, seu proprietates realis, actuabilis per plures differentias.

XV. Vt natura possit dici habere aptitudinem positiuam, à parte rei effendi in multis, non sufficit, vt ex vnitatis formalis non habeat communicabilitatem, (vt volunt aduersarij), sed requiritur, vt neq; illam habeat ex adiuncta, & identificata sibi differentia, indiuiduali, adeo vt simpliciter & absolute sit communicabilis.

QVÆSTIO VIII.

Per quam operationem intellectus naturæ fiant vniuersales actu.

NOTA, dum homo naturam vniuersalem constituit, per intellectum, hoc ordine procedit in suis actibus, res sensu exteriore percepta transit ad sensum internum, & communem, qui vim habet imprimendi speciem, siue imaginem illius in phantasia, siue imaginatiua.

Ex hac materiali specie, siue ex hoc phantasmate, tanquam è materia, & forma, siue potentia intellectiua speciem immaterialem obiecti sensibus percepti, vt fiat intelligibile, & illam imprimit in intellectu, quæ in eoquecepto obiectum constituit præsens. Vis efformans è phantasmate speciem intelligibilem dicitur lum en quoddam spirituale, ac ab Aristotele passim vocatur intellectus agens, propter eius officium, quod est obiectum facere intelligibile. Vis autem percipiens obiectum dicitur intellectus possibilis, quia est subiectum circa quod intellectus agens operatur, speciem illi imprimendo, in qua operatione passiuè potius, quam actiue se habet. His positis communior sententia est, intellectum agentem imprimere tantum speciem singularem ineffendo, & repræsentando, solum autem intellectum possibilem abstrahere & separare naturam à conditionibus indiuiduanis, illam scilicet intelligendo, non intellectu eiusdem conditionibus, quæ cognitio directa

directa est, & vocatur abstractiua. Huic cognitioni additur alia, per quam intellectus naturam sic præcise & abstracte apprehensam comparat cum inferioribus, in quibus existit, & a quibus est abstracta, intelligendo illam, vt vnum, quod aptum, vt sit in multis inferioribus, & de illis prædicatur, quæ cognitio propterea dicitur comparatiua, aut comparatio, & respectu prioris, scilicet abstractiue, est cognitio reflexa, supponit enim vtremque relationis extremam ab intellectu cognitum. Quæstio, an natura fiant actu vniuersales, per solam priorem abstractiuam cognitionem, an vero requiratur etiam cognitio comparatiua, & reflexa.

Resp. Vniuersale actu non fit per solam abstractionem, sed insuper requiritur cognitio comparatiua. Ita D. Thom. 1. p. 4. 28. n. 1. *Opus. 56.* licet alibi solius abstractionis mentionem faciat Soncin. 5. M. q. 2. conl. 2.

Probatnr primo, quia vniuersale in actu est concretum ab intellectu fabricatum, ergo pro formali suo habet formam rationis, siue vniuersaliter denominantem & pro materiali, vel subtrato habet naturam denominatam, sed forma rationis seu vniuersalitas non fit per abstractionem sui tantum per comparationem ad inferiora: ergo per illam fit vniuersale formaliter. Minor probatur, quia per abstractionem, aut representationem naturæ sine conditionibus indiuiduantibus, tantum potest denominari natura abstracta, & representata denominatione extrinseca, non vero potest dici vniuersalis, à forma rationis habente se, per modum formæ inhærentis, sed per comparationem, quæ fabricat ens rationis.

Probatnr secundo, Vniuersalitas est vitas quædam rationis essentialiter relatiua, sed talis vitas tantum fit per comparationem, ergo. Maior probatur, quia vniuersale, vt tale, est essentialiter vnum, respiciens multa, quia definitur vnum in multis, & de multis, ergo est relatiuum, cum definiatur per suum correlatiuum, & patet hoc ex speciebus vniuersalis genere, & differentia, quæ sunt nomine relatiua. Minor probatur, quia vitas relatiua includit ordinem ad inferiora, ergo non potest conuenire natura, nisi sub illo ordine consideretur, quod fit per comparationem.

Probatnr tertio, Idem est naturam cognosci vniuersalem, & fieri vniuersalem, sed non cognoscitur vniuersalis, nisi per comparationem, & cognitionem reflexam, ergo etiam fit per illam. Maior probatur, quia fieri naturam vniuersalem est denominatio proueniens ab intellectu, sed intellectus nihil certo modo denominat, nisi in quantum cognoscit tale, vnde denominando cognoscit vniuersaliter, sed cognoscit naturam, vt vniuersalem, ac prædicabilem, est cognosci vt vnam in multis, ac de multis, quod fit per notitiam comparatiuam ad inferiora, ergo etiam vniuersale fit per illam comparationem.

Probatnr quarto, Vniuersale in communi fit per eandem cognitionem, per quam fit vniuersale in particulari, verbi gratia genus, species, &c sed hæc fiunt per comparationem, ergo. Minor probatur, quia omnes gradus eodem modo abstrahuntur, vnde ex abstractione præcise natura non habet potius rationem generis, quam speciei, sed tota diuersitas oritur ex comparatione.

Obiicies primo, Cognitio directa & abstractiua, qua cognoscitur natura secundum formalem ac præcisam essentiam, sufficit, ergo non requiritur comparatiua cognitio. Antecedens probatur, quia si natura ita existeret, sicuti obiicitur cognitioni abstractiua, esset vniuersale in essendo, quale Platoni tribuitur. Similiter, qui ponunt naturam à parte rei, vniuersalem, non ponunt vniuersaliter in relatione, sed in proprietate absoluta, ergo signum est abstractionem sufficere. Resp. negando antecedens, ad probationem dico primo, vtremque illum casum esse impossibilem.

Resp. secundo, etiam illo concesso, non sequi, quia vniuersale Platonicum & Scoticum si daretur, esset vniuersale in essendo positue, per propriam entitatem, & essentiam, vniuersale autem, vt re ipsa fit per solam abstractionem tantum, est vniuersale, negatiue, id est, non est quid diuisum & multiplex, quod vocari solet vniuersale in potentia, & in fundamento, & vniuersale secundum quid, ac Metaphysicum, eo quod circa naturam sic abstractam versentur scientiæ, & præcipue Metaphysica, vt vera sit vniuersale positue, & actu requirit vitatem, quasi formam positiuam rationis, quæ aduenit illi

per cognitionem comparatiuam, & sic fit vniuersale actu, formaliter & simpliciter, tale, quod Logicum dicitur, quia talis forma rationis est secunda intentio, ac proinde considerationis Logicæ. Ex quibus collige, naturam in singularibus existentem habere tantum vniuersalitatem in potentia remota, quia est in illa similitudo aliqua, & conuenientia plurium rerum singularium inter se, quæ præbet fundamentum cognitioni abstractiua, abstracte vero cognita est fundamentum proximum, vt comparata, & concepta sola relatione ad multa fiat actu vniuersalis.

Obicitur secundo, Natura fit singularis, per differentias indiuiduantes, ergo illis præcisè per cognitionem abstractiuam, fiet vniuersalis. Confirm. si intellectus reflectat supra hominem, verbi gratia sic abstracte conceptum inuenit illum esse, quid commune multis singularibus.

Resp. negando consequentiam, quia natura per præcisionem tantum est non diuisa, & non incommunicabilis negatiue, quod quidem ad vniuersalitatem requiritur, tanquam fundamentum, non tamen sufficit, sed superaddi debet vnitas positiua, & aptitudo, per quam natura sit vna, respiciens multa, id autem fit per comparationem.

Ad confirmationem respond. in reflexione ista includetur comparatio, & sic natura fiet vniuersalis in actu exercito.

Obicit. tertio, Operatio intellectus supponit suum subiectum in quod tendit, sed tendit in vniuersale, ergo vniuersale supponitur.

Resp. ad maiorem, ex d. l. operationem supponete obiectum secundum rationem obiectiuam, quæ est vnitas formalis, non vero secundum conditionem, quæ in obiecto resultat ex cognitione, hæc enim comitatur, aut sequitur potius actum & operationem.

Q V Æ S T I O I X.

An, & quomodo distinguantur inter se gradus superiores, & inferiores, siue prædicata essentialia naturæ.

EX iis, quæ quæst. 7. disputata sunt de vniuersalitate naturali, quod nullo modo sint actu in rebus, satis constat gradus genericos & específicos non distingui à parte rei, à sin-

gularibus, cum quibus identificantur. Quæritur igitur hic, an gradus isti, qui in re singulares sunt, distinguantur, vt in diuiduum ab indiuiduo, verbi gratia a in Petro distinguatur gradus animalis, à gradu hominis gradus sensitui gradu rationalis, &c. Ratio dubitandi est, quia seclusa, v. grat. differentia specifica, v. grat. rationalis in indiuiduo potest intelligi gradus genericus, v. grat. animalis in indiuiduo realiter existens, quod non reperitur in natura vniuersali, seclusa differentia indiuiduali, nam sine illa non est res aliqua existens, ac proinde non potest distingui à parte rei à tali differentia.

Resp. nulla est actualis distinctio inter gradus genericos específicos, & differentiales, prout a parte rei existunt coniuncti, sed rationis tantum fundamento ex ipsis rebus. Est contra Scotum, qui docet illos distingui formaliter, & ex natura rei. Ita D. Thom. 1. p. q. 50. a. 4. ad prim. opusc. de ent. & essent. c. 4. & communiter Thomistæ, & multi Nominales.

Probat. primo, Vnusquisq; illorum graduum sola ratione distinguitur à sua differentia indiuiduali, ex q. 7. sup. Sed vna & indiuisibilis est differentia indiuidualis omnium graduum, quæ proxime speciat, & per illam omnes gradus superiores determinat, ergo quæ per illam indiuiduantur, non possunt distingui, vt duo indiuidua ex natura rei distincta, quia in distinctione indiuiduorum reperiri debent differentia indiuiduales distinctæ. Minor est communis, quia vna differentia indiuidualis sufficit ad determinandam in singulari totam rei essentiam, prout includit prædicata omnia.

Probat. secundo, omnes isti gradus, verbi gratia huius animalis, huius viuents, huius hominis in Petro fundantur in vna simplici radice Physica, scilicet anima, sed in anima esse rationale, sensituum, & vegetarium, non sunt gradus distincti, ex natura rei, ergo nec gradus hominis & animalis. Minorem negat Scotus, sed probatur, quia anima est simplex entitas Physica, nullas includens partes, aut entitates distinctas, sed nullum est sufficiens indicium distinctionis actualis. Nam quod intellectus singulos istorum graduum abstracte & præcisè concipiat, hoc tantum arguit distinctionem rationis, vt patet in Deo Nam & creatura habent suas perfectiones, limitatas quidem, diuisibiles tamen per inada quos conceptus

conceptus humani intellectus dependentis à corpore, & sensibus, & cæcutientis etiam in rebus minimis. Potest autem intellectus præscindere, quæ in re non sunt præcisa inter se, ergo ex eo, quod aliqua distinguantur, prout obiciuntur intellectui, non potest colligi aliqua distinctio à parte rei, quia si ratione distinctui est tantum obici distinctis conceptibus intellectus, & diuerso modo; aut sub diuersa habitudine concipi, & sic res vno modo concepta differt à seipsa cõcepta alio modo, quia diuersæ conceptiones sunt quasi formæ extrinsecæ, quibus dum afficitur res concepta, fit quodammodo plures, sic anima, quæ est vna, simplex forma, est fons & radix omnium operationum, quæ sunt in homine, adeoque vnum eminens & vniuersale principium vitæ distinguitur ratione à seipsa, prout concipitur principium sensus, rationis, &c. vt nõ sit necesse fingere in illa diuersas entitates, per quas fit principium diuersarum operationum, sicuti in luce Solis, v. gr. non assignantur vari gradus entis, per quos fit principium variorum effectuum in hisce inferioribus.

Probatur tertio; Vt abstractio horum graduum fiat per intellectum, non indiget pro fundamento, distinctione aliqua actuali, ergo nulla realis est. Consequentiã probatur, quia occasio introducendi hanc distinctionem sumpta est, ex modo concipiendi abstracte, & ex modo loquendi. Antecedens constat ex dictis, & patet in Deo, & probatur, quia vt intellectus formet huiusmodi distinctos conceptus, sufficit ex parte rerum conuenientia & similitudo illarum inter se, cum aliqua dissimilitudine, & disconuenientia. Vnde fit, vt intellectus præcise possit concipere per modum vnus, id, in quo conueniunt. Confirm. Si pro ratione prædicatorum & graduum essentialium, qui concipiuntur, essent multiplicandæ entitates, daretur pene progressus in infinitum, in rebus etiam simplicissimis, & tenuissimæ entitatis, in primis qualitatibus, habitibus, imo & substantiis, cum præter cõmuniter assignatos, si rem attente consideremus, longe plures assignandi sint, neq; enim natura bruti quæ immediate descendit, ad animalia terrestria, volatilia, & aquatilia: In terrestribus non descendit quæ immediate ad equum & murem, &c. sed in his omnibus multi sunt gradus intermedii.

Obiicies primo: Gradus superior potest à parte rei separari à gradu inferiori, ergo ex natura rei distinguuntur. Antecedens probatur, quia ratio & gradus animalis est in equo, vbi tamen non est gradus hominis.

Resp. in præsentiquæstione tantum comparari hos gradus inter se, prout existunt in vno & eodem individuo, & sic nulla potentia separari possunt. Si autem cõparentur inter se, prout existunt in diuersis indiuiduis, aut speciebus, (quod fit in obiectione,) sic non tantum gradus animalis in equo distinguitur formaliter à gradu hominis. in Socrate, sed etiam realiter, imo sic gradus hominis in Petro distinguitur realiter à gradu hominis, qui est in Paulo, quia identificatur suis indiuiduis, in quibus multiplicantur numero vniuersitates formales singulorum graduum.

Obiic. secundo: Compositio Metaphysica ex gradu generico & differentiali non est compositio rationis, sed realis, ergo hi gradus ex natura rei distinguuntur.

Consequentiã patet, quia realis compositio est distinctorum vno. Antecedens probatur, quia si esset compositio rationis, posset reperiri in Deo.

Resp. negando antecedens: est enim compositio rationis, quæ non est omnino conficta, sed habet fundamentum in re, ratione cuius intellectus possit vnum gradum concipere, & genericum, siue vt potèntialem alium, vt differentialem & actualem, siue determinantem. Ad probationem dico, compositionem hanc repugnare Deo, non quod supponat distinctionem à parte rei, sed ex alio capite, scilicet ex illimitatione & infinitate naturæ diuinæ, ratione cuius fit, vt nullus in illa concipi possit gradus communis, qui non includatur in ratione particulari propter summam simplicitatem.

Obiic. tertio. Genus & differentia habent essentias, partiales, aliquo modo diuersas, ergo distinguuntur: antecedens probatur, quia habent distincta attributa, verb. gr. Genus est potentia, differentia est actus, genus non est de essentia differentia, nec è conuerso, deinde differentia diuidentes genus sunt inter se opposita, ergo non sunt ambæ de essentia generis.

Resp. habere diuersas essentias nõ secundum rem, sed secundum rationem, eo quod vtriusque

utriusque formalis ratio concipi possit distincto conceptu, & quod gradus obiectiuus præcisus generis non includat conceptum obiectiuum differentie, & contra. Ad secundam probationem antecedentis resp. genus siue gradus genericus, vt est à parte rei, actum includit differentias oppositas, quia est idem cum illis in diuersis speciebus, vt vero habet gradus, substant conceptibus nostris præcisus, & concipiuntur per modum vnius non includunt se mutuo.

Obicitur quarto. Hæc definitio actualis, & formalis graduum multum confert ad bene & distincte Philosophandum.

Resp. non esse diuidenda subsidia Philosophiæ à falsitate, neque Theologia aut Metaphysica, qua est de Deo caret solida methodo, sine his formalitatibus distinctis sui obiecti.

Q V Æ S T I O X.

Quomodo naturæ, siue gradus vniuersales prædicentur de suis inferioribus.

Naturæ vniuersales sumi possunt vel in concreto, vel in abstracto, vniuersalia in concreto sunt animal, homo, rationale, & in abstracto animalitas, humanitas, realitas. Possunt autem inter se comparari quatuor modis, primo, Concretum cum concreto, secundo, concretum cum abstracto, tertio, abstractum concreto, quarto, abstractum cum abstracto.

Secundo, comparari possunt vniuersalia inter se, quoad prædicationem, vel secundum primas intentiones, quando scilicet prima intentio prædicatur de prima, vel secundo intentionaliter, quando secunda intentio prædicatur de prima.

Resp. primo, Vniuersale in concreto prædicatur de suo inferiore, in concreto, verbi gratia, homo est animal, probatur, quia propositio affirmans, in qua supponunt extrema pro eodem est vera, talis est hæc prædicatio, ergo. Minor probatur, quia concreta supponunt pro suppositis habentibus, naturas, sed idem suppositum habet utramque naturam eodere nomine significatam, ergo. Confirm. Prædicatum in concreto dicitur confuse & in potentia, quicquid dicitur subiectum, verbi

gratia animal dicitur confuse, & in potentia omne id, quod dicitur homo & equus, &c. quia significat habens animalitatem, quod iure est homo, vel equus, &c. ergo recte prædicatur de illo.

Resp. secundo. Vniuersale in concreto non potest prædicari de abstracto, neque abstractum de concreto, verbi gratia falsa sunt hæc prædicationes, humanitas est animal, & homo est animalitas, &c. Probatur, quia licet à parte rei hi gradus sunt vna & eadem entitas, distinctio tamen rationis sufficit ad falsitatem propter modum significandi; quia termini abstracti significant rationes essentialiter præcisas, vnde cum de se mutuo prædicantur, significatur quod vna sit altera, non tantum à partem rei, sed etiam secundum rationem, & præcisionem intellectus, quod est falsum. nam prout præcisè & abstracte significantur, nullo modo comparantur inter se, ita vt vna contineatur in alia, ac proinde vna non potest dicere totum id, quod dicitur altera nec explicite, nec confuse, aut in potentia, multo vero minus dicitur totum id, quod dicitur concretum, explicite enim tantum significat partem, concretum e contra, vt pote totum non prædicatur de præcisâ ratione, cū sit pars.

Dices, vera est hæc prædicatio, homo est entitas. Resp. peculiare esse prædicari transcendentes, vt possunt in abstractis prædicari, quia eorum ratio inibitur in quolibet gradu, & qualibet re, quomodocunque significata, siue per modum totius, vt concreta, siue per modum partis, vt abstracta.

Resp. tertio: Abstracta de abstractis formaliter loquendo non potest prædicari, vnde falsæ sunt hæc prædicationes humanitas est animalitas, rationalitas, est animalitas, ita D. Thomas de ente & essentia. c. 4. Idem docet Scot. in prædicabilibus q. 16. licet ex diuerso fundamento probetur ex præ. ed. conclus. quia abstracta significant rationes formales alicuius naturæ præcisæ, per modum partis, sed vna pars non potest vere prædicari de alia, debet enim prædicatum saltem confuse significare totum id, quod est in subiecto, quod in terminis abstractis non fit.

Dices abstracta accidentium possunt prædicari de se mutuo: verb. grat. vere dicitur albedo est color, ergo etiam abstracta substantiarum

Resp.

Resp. negando consequentiam, quia abstracta accidentium sunt abstractione Physica, accidentis de subiecto, non vero abstractione Metaphysica, qua scilicet abstrahitur essentia à re, quam constituit, si enim hoc modo etiam abstrahantur, non poterunt prædicari, verbi gratia non potest dici albedineitas est coloreitas, & sicut abstracta Physice, id est, ut forma à subiecto possunt prædicari de se mutuo in accidentibus, ita etiam in substantiis simili modo abstractis, vere enim dicitur, anima Christi est anima.

Resp. quarto: Abstractum secundæ intentionis non potest prædicari de abstracto primæ intentionis, verbi gratia falso dicitur, animalitas est genericitas, cum genericitas sit ens rationis. Secundo. Concretum secundæ intentionis non prædicatur proprie de abstracto primæ intentionis, verbi gratia male dicitur animalitas est genus, humanitas est species, quia concretum dicit naturam completam, abstracta vero incomplete. Tertio, Concretum secundæ intentionis potest prædicari de concreto primæ intentionis, modo proprium prædicatum attribuitur proprio subiecto, ut animal est genus, homo est species, quæ prædicationes sunt formæ accidentales, & rationis de subiecto.

QVÆSTIO XI.

Quomodo ad quaestiones Porphyrii de vniuersalibus respondeatur.

PRIMA quæstio est, an vniuersalia sint in rebus, responderetur, vniuersalia à materialiter sumpta pro naturis, quæ denominantur vniuersales, esse realia, formaliter vero esse essentia rationis, & tantum obiectiue in illa, imo & in rigore ipsum materiale vniuersale sumptum potest esse quid rationis, quia vniuersalitas cum sit secunda intentio, & relatio rationis, affingi potest etiam entibus rationis, dum ab his ratio communis abstrahitur, per varias reflexiones.

Secunda quæstio est, an vniuersalia sint corpora, an corporis expertia. Resp. materialiter sumpta quædam esse corpora, ut gradus corporis animalis, hominis, & vniuersaliter, qui conueniunt rebus compositis ex materia & forma quædam sunt spiritualia, ut natura angeli. Nam & in spiritibus inuenitur cōuenientia & distinctio, ratione cuius possit concipi na-

tura vniuersalis, alia deniq; sunt vtriusq; communia. Nam & corporalia habent aliquam cōuenientiam cum spiritualibus, huiusmodi sunt substantia qualitas, ipsum vero formale vniuersalitaris, nec est corpus, nec spiritus, sed accidens, quoddam rationis, quod concipitur per modum accidētis in corporibus.

Tertia quæstio est, an vniuersalia sint in singularibus. Resp. vniuersalia materialiter sunt in singularibus, cum nihil possit existere nisi singulare, pro formali tamen accepta aliquo modo dici possunt separata à singularibus, quia vniuersalitas est ens rationis, habeas tantum esse obiectiuum in intellectu.

QVÆSTIO XII.

Quæ sint proprietates naturæ vniuersalis.

RESP. proprietates naturæ vniuersalis sunt triplicis generis, secundum duplicem illius considerationem, primo in ordine intellectum, secundo in ordine ad inferiores, tertio in se.

Primo modo spectata est obiectum intellectus, & tantum intelligibile, in quo distinguitur à singulari, quod etiam est sensibile, secundo est opus intellectus, & ab illo formaliter fit, scilicet secundum aliquid sui, scilicet secundum vniuersalitatem.

Tertio est tantum obiectiue in intellectu, si formaliter accipiatur, secundo modo consideratum vniuersale primo est prædicabile de multis inferioribus, secundo, secundum aliquid sui ratum ratione distinctum est ab inferioribus, scilicet secundum id quod habet ab intellectu. Tertio est prius ac posterius suis inferioribus diuersa consideratione, est prius, quia ab eo non conuertitur subsistendi consequentia, sequitur enim, est homo, ergo animal, non vero e contra. Est posterius, quia fit per intellectum, quo sensu dixit Aristot. vniuersale aut nihil est, aut posterius est.

Tertio modo consideratum est vniuersale est immateriale, quia est abstractum à conditionibus indiuiduantibus, & à materia sensibili, ac signata, id est ab hac numero materia includit tantum vniuersale corporeum materiam in communi, & sic omnino non est immateriale, secundo est ingenerabile, incorruptibile, immutabile, scilicet negatiue, quia positiue corrumpuntur, generantur, & mutantur

tantur ipsa singularia. Tertio, eodem modo est æternum, & vbiq; ac semper, non positivè, quasi vere & realiter coexistat omnibus locis ac temporibus, sicuti Deus positivè per suam immensitatem est vbiq; & per suam æternitatem est semper, & omnipotenti præsens, sed negativè, quia nullum certum locum habet, aut tempus, cum ab his omnibus præscindat, sed potest in omni loco & tempore reperiri, mediantibus singularibus, in quibus existit: vnde non dicitur æternum fuisse, quasi ab æterno habuerit aliquod esse reale distinctum à Deo, uti quidam volunt, quod esse reale essentia vocant, sed quod ab æterno esse potuerit, & quod ab æterno verum fuerit, dicere singularia necessitatem habere connexionem cum vniuersalibus.

QVÆSTIO XIII.

Quot sint vniuersalia, siue prædicabilia.

Respon. tantum sunt quinque vniuersalia, siue prædicabilia, à Porphyrio enumerata, nec plura, nec pauciora. Est communis sententia, excepto Caietano. Probat, à priori ex diuersis modis inexistendi, qui sunt quinque quod declaratur, quicquid est in multis, vel inest illis, essentialiter, vel extra essentialitatem, si essentialiter, vel vt tota essentia, & est species, quæ tantum est communis indiuiduis, & solo numero differentibus, aut est pars essentia, & hæc vel est potentialis, ac veluti materialis, & est genus, vel est formalis, & determinans, & est differentia, si vero est extra essentialitatem, vel est necessario connexionum cum illo, vel & ab illo necessario dimanat, & est proprium, vel omnino contingenter inest, & est accidens commune.

Secundo probatur sufficientia huius numeri ex diuerso modo prædicandi, vide *Tol. hic.*

Pro solutione obiectionum; Nota, vt aliquod sit vniuersale prædicabile, debere esse quid simplex, & incomplexum, secundo, debere esse quid commune, vniuoce, ac directè prædicacione, de pluribus sub eadem ratione prædicari. Defectu prioris conditionis: diuisio, diuisio, & alia huiusmodi non sunt prædicabilia, defectu posterioris excluduntur

transcendentia, vtbi gratia, ens, siue existere vnum, & ratio indiuidui quæ si sumatur secundum positivum quid, dicit nihil addit supra ens, si sumatur secundum formale, quod superaddit enti, est negatio, vel saltem ratio indiuidui non est communis, vniuoce, sed analogice tantum, quæ ratio analogica sic explicatur, sicut Petrus & indiuiduata & Paulus &c. Secundo excluditur indiuiduum vagum, quia non significat quid vnum commune multis, sed immediata ipsa singularia, per distinctionem, vt sit idem Petrus, est aliquis homo, ac si dicas Petrus est hic homo, vel ille homo, vel iste homo, &c.

Obiicies primo: Decem sunt prædicamenta, ergo totidem sunt prædicabilia. Resp. negando consequentiam, quia in prædicamentis considerantur nature in se secundum entitatem suam, & essentiam, quæ multiplex est, hic autem considerantur secundum modum in-existentis singularibus ac prædicandi, qui tantum sunt quinque distincti.

Obiic. secundo: Genus & species constituunt duo prædicabilia, ergo & differentia generica & specifica, & sic erunt sex: Resp. alibi responsum est non sequi, quia vtraque differentia habet eundem modum inexistendi, & prædicandi, scilicet per modum partis formalis: genus autem & species habent diuersum.

Obiic. tertio: Subsistentia, personalitas, in-hærentia, vno & similes modis non prædicantur, vt genus, species & differentia, quia non constituunt rei essentialitatem, nec vt proprium, quia non fluunt necessario ab essentialitatem, cum sine illis esse possit nec vt accidens, cum sint modi substantialis ergo dabitur sextum prædicabile, scilicet ergo substantialis, Resp. negando sequelam, quia hi modi, cum sint vltimi & simplices, nullam habentes compositionem, non habent rationem aliquam communem abstrahibilem, omnibus essentialitatem, ne detur processus in infinitum, in hisce abstractionibus, reducuntur itaque ad vnum è quinque, & quidem si significant aptitudinem, pertinent ad proprium, quia committantur essentialitatem, sicut risibilitas, si significent actum, pertinent ad accidens commune, quia possunt abesse, sicuti ridere, quod autem in sua entitate non sint proprietates accidentales, sed modi substantialis, hoc non mutat modum prædicandi, & habitudinem quam

quam dicunt ad substantiam, quia esse bipedem, actu dicitur accidens commune quinque prædicabile, res tamen non desumitur de substantia, idque quia modus prædicationis accidentalis est, & contingens, sic multiplicatur reductiue in Categorias, alioquin multiplicanda essent vniuersalia, cum non desint prædicata, quæ in rigore ad illa quinque reduci non possunt, vt esse bipedem, a pitudine respectu hominis.

Obiicit quarto: Aristoteles enumerat tantum quatuor prædicata, ergo erunt tantum quatuor prædicabilia, hæc enim non differunt, Resp. negando sequelam, quia Aristoteles agit de prædicatis, paulo confusus, prout faciunt ad formandas quæstiones & argumentationes Topicas, & sic idem est modus tractandi prædicatum generis, & differentiarum, item definitionis speciei, ac differentiarum constitutiuarum. Porphyrius vero agit de illis in ordine ad Categorias, ac definitiones faciendas, vnde distinctius illa enumerat.

Petes cuius prædicabiles sunt, hæc propositiones, homo est species, humanitas Christi. Resp. priorum & similes reductiue esse accidentis, quia species est nomen secundæ intentionis, & accidens intentionale naturæ ab intellectu affixum. Posterior est reductiue speciei, quia humanitas dicitur rationem speciei, sed abstracte.

Q V Æ S T I O X I V .

An vniuersale sit genus vniuocum, respectu quinque vniuersalium Porphyrii.

NEgant Albertus Magnus *l. præd. tract. 2. c. 9.* Canterus *c. 4 præd. Louanienfes & alii.* Affirmant D. Thom. *q. 2. de vniuers.* Scot. *q. 8. vniu. Tolet. hic.*

Resp. vniuersale comparatū ad omnia prædicabilia esse genus vniuocum, Probat. quia naturæ abstractæ à singularibus, & comparatæ ad inferiora conueniunt in eo, quod sint vnum apertum prædicari de multis, ergo ex hac conuenientia potest intellectus abstrahere conceptum omnibus communem, qui erit vniuersaliter genericus. Confirm primo, Ratio vniuersalis & prædicabilis conuenit omnibus prædicabilibus, Confirm. secundo, Prædicabilia definiuntur per vniuersale, dum dicitur, v. gr.

Genus est vniuersale, quod multis & specie differētib; aptum est in esse, &c. Nec reietur, quod naturæ, quæ denominantur vniuersales, secundum propriam entitatem spectatæ, nō habeant rationē communem vniuocam, sed tantum analogam, quia hic consideratur, quatenus subsunt secundæ intentioni, vniuersaliratis, & sic possunt habere vnā & eandem rationē nominis, denominatio enim generis æqualiter cōpetit animali & colori, quia hæc consideratio non attrēdit rerum entitates, sed tantum habitudinē ad inferiora, per formam ad relationē ad inferiora, simili modo æqualitas & similitudo sunt species vniuocæ relationis, licet fundamenta earū, scilicet. quantitas & qualitas tantum habeant rationē communem analogā, ex multorum sentētia, etsi materialitatis ratio vniuersalium esset spectata, nullum prædicabile esset vniuocum, respectu eorum, quæ sub se comprehendit, v. gr. genus non esset vniuocum respectu omnium generum, & sic de cæteris.

Obiicit. tria priora prædicantur vniuersaliter duo postrema, accidentaliter ergo ratio prædicandi, & per consequens, vniuersalis erit analogæ, prius enim & nobiliori modo conuenit prioribus, quam posterioribus, secundo competit prius generi & speciei multis inesse, & de multis prædicari, quam reliquis: quia genus & species immediate & proxime insunt pluribus, sub se contentis: Differentia vero & proprium, quatenus distincta constituunt prædicabili immediate tantum insunt æquali, scilicet. speciei, & mediante illa pluribus, ergo ratio vniuersalis est analogæ.

Resp. Rationem vniuersalis in cōmuni abstrahere ab inesse, seu prædicari essentialiter, & accidentaliter immediate, & mediate, hæc enim sunt differentię contrahentes rationem communem vniuersalis, & constituentes varias species, quarum vna est alia perfectior.

Obiicit. secundo: Genus non potest contineri sub sua specie, sed si vniuersale esset gen^o, contineretur sub sua specie, scilicet sub genere primo prædicabili, ergo non est genus.

Resp. genus nō contineri sub sua specie essentialiter, posse tamen contineri accidentaliter. Pro quo nota, secundas intentiones vniuersaliter dupliciter posse accipi: primo formaliter vt de nominat naturas vniuersales, ac prædicabiles, vnāquamq; secundum propriā suam

rationem, & modum ineffendi, & prædicandi, & hæc consideratio est essentialis, secundum quam, quinque sunt diuersa prædicabilia, nec vnum prædicabile potest hoc modo de altero enuntiarî, secundo considerantur materialiter quatenus sunt fundamentum alterius secundæ intentionis, & tunc subeunt vicem naturarum realium, quæ sunt fundamentum & substratum secundæ intentionis, habent enim sic tunc, sicuti verbi gratia, homo in hac propositione, homo est species, quæ prædicatio est accidentalis & denominatiua, & hoc modo vnum prædicabile potest enuntiarî de altero, & dici vniuersale est genus, genus est species vniuersalis, &c. huiusmodi enim prædicationes tantum sunt materiales, neque distinguunt vniuersalia inter se, sed faciunt illa esse fundamenta ad semetipsa, priori modo spectata. Et ex hac duplici consideratione secundarum intentionum fit primo, vt subiicibile possit esse prædicabile, & vniuersale, respectu omnium

subiicibilem, secundo, vt idem possit prædicari de seipso non identice, verbi gratia vniuersale est vniuersale, genus est genus, si subiectum accipiatur materialiter, & vt fundamentum respectu prædicati formaliter accepti, hinc sequitur, prædicationes has genus est vniuersale, species est vniuersale, & sic de ceteris esse essentielles superioris, scilicet de inferiori: Has vero vniuersale est genus, genus est species, vniuersalis, &c. esse accidentales, scilicet formæ de subiecto, quales sunt hæc, animal est genus, &c.

Obiicitur tertio: Quando connotarium abstrahitur à suis particularibus, non sola forma, verum etiam subiectum abstrahitur, atqui nihil est commune subiectis vniuersalium, ergo neque secundis intentionibus.

Resp. ad maiorem: Subiectum abstrahi non prout est secundum se, sed tantum, quatenus subest formæ denominanti, ac in confuso, quo fit, vt album sit vniuersum, respectu niuis, chartæ, hominis, &c.

DISPUTATIO II. DE UNIVERSALIBVS SEV PRÆDICABILIBVS IN PARTICVLARI.

QVÆSTIO PRIMA.

De Genere.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo sita sit essentia Generis.

VARIA est generis significatio, primo apud Rhetores significat qualitatem causæ, ponunt enim quinque causarum genera, secundo ab iisdem sumitur pro multitudinem, quæ se inuicem respicit, secundum quandam gradum affinitatis causarum ex generatione, quæque refertur ad vnum aliquod principium effectiuum, vt in *text.* diximus.

Tertio nomine generis Iurisconsulti intelligunt principium generationis, vel à patre, vel à patria, vt Porphyrius in secunda acceptione. Hinc deducitur acceptio generis Logici, quod est principium specierum, quæ sub ipso continentur: sicuti enim pater habet potestatem in filios, per vim generatiuam, simili quadam ratione genus continet potestate species. Et de hoc genere hic cum Porphyrico disputamus.

Resp. Essentia generis in eo sita est, quod sit quid aptum pluribus inexistere, tanquam prima pars essentialis, quæ se habet vt materia, & per differentiam perfici potest. Hinc Aristot.

Aristot. 1. Met. text. 3. dicit genus esse primum in rationibus, id est, esse primam partem definitionis, & essentia specificæ. Vnde sequitur genus se habere per modum subsistentis, non vero per modum adhaerentis alteri, sed in illo recipi alteram essentia partem, scilicet differentiam, quæ instat formæ adueniens materia illud determinet ac perficiat.

ARTICVLVS
SECUNDVS.

*Quodnam sit definitum in definitione
Porphyrii quod dicitur, Genus est
quod de multis, &c.*

Difficultas est, an definitur hic natura realis, an vero secunda intentio, vel potius genus in concreto, siue natura, vt subest secundæ intentioni. Eadem quaestio de definitionibus cæterorum prædicabilium proponitur, vnde quæ hic statuimus de definitione generis, illis etiam erunt accommodanda.

Resp. Definitum huius definitionis est genus in concreto siue natura generica, vt a secunda intentione denominata. Ita D. Thom. op. de ent. & essent. c. 1. Scot. q. vii. hic de genere, & communiter alii.

Probat, quia illud est definitum alicuius definitionis, cui per se talis definitio conuenit, & cum quo reciprocatur. Sed prædicari de pluribus differentibus specie, in quid conuenit naturæ genericæ, vt denominata a secunda definitione generis, & cum ea reciprocatur, ergo est definitum. Minor probatur, quia non conuenit naturæ reali secundum se, hæc enim est a parte rei singularis, ita vt de multis dici non possit, non secundæ intentioni tantum, hæc enim est ens rationis, quod non potest prædicari in quid, de natura reali, ergo vtrumque definitur.

Obiicit primo: Prædicari in quid conuenit soli naturæ reali. Nam animal tantum prædicatur de leone, & homine, non vero secunda intentio, ergo sola natura est definitum. Antecedens probatur, quia alioqui idem esset dicere, homo est animal, atqui homo est genus, quia si animal est prædicatum, vt substat secundæ intentioni generis, prædicabitur vt genus formaliter.

Resp. ad Antecedens, naturam realem præ-

dicari, tanquam rationem formalem, quæ prædicatur de speciebus, secundam vero intentionem esse rationem sub qua prædicatur illa natura. Natura verb. grat animalis est ratio, quæ prædicatur, siue id, quod prædicatur in hac prædicatione, homo est animal. Ratio vero sub qua, siue id, quo natura animalis prædicatur, est secunda intentio generis.

Ad probationem, respond. inde tantum concludi secundam intentionem non esse rationem formalem, quæ prædicatur, siue quæ animal enuntiat de homine, non tamen eueniam non esse rationem formalem, sub qua vel à qua natura habet prædicabilitatem.

Obiicit secundo: Corpus, vt substat albedini, non prædicatur in quid de viuenti, & non viuenti, sed tantum secundum propriam essentiam substantiæ corporeæ, ergo nec animal prædicatur in quid, vt substat secundæ intentioni. Par enim videtur ratio.

Resp. negando consequentiam, propter disparitatem, quia albedo & alia huiusmodi accidentia realia non ordinant subiectum ad inferiora, at secunda intentio generis est ipsa relatio naturæ ad inferiora, ac proinde id quod prædicatur natura

Obiicit tertio: Natura habet ex se, quod sit prædicabilis de specie, inde enim accipit intellectus occasionem fabricandi secundam intentionem generis, ergo, illud ratione cuius commune genus est, est natura realis, & per consequens illa definitur.

Resp. Negando antecedens: Natura enim ex se tantum habet quod possit esse fundamentum secundæ intentionis, ac fieri prædicabilis, cum sic in se diuisa, per differentias numericas, nullam habens vnitatem communem ex se, sed ab intellectu.

Obiicit quarto: Natura realis, siue substratum secundæ intentionis non habet rationem vniuocam communem. Habet enim substantiam & accidens, ergo non potest esse definitum quod, sed erit sola secunda intentio.

Resp. Negando consequentiam, licet enim natura secundum entitatem suam considerata non habeat superius quid vniuocum, habet tamen rationem vniuocam in ordine, & sub ordine secundæ intentionis. Omnes quidem naturæ cuiuscunque sint prædicamenti, æqualiter præbent fundamentum secundæ inten-

intentionis, & æquali ratione comparantur ad sua inferiora.

A R T I C V L V S
T E R T I V S.

An definitio Porphyrii sit essentialis, an vero descriptiua.

Resp. esse descriptiuam, ita in terminis Porphyrius *e. 2. de gen.* Probatur, quia assignatur per aptitudinem prædicandi, seu prædicabilitatem, quæ ex vniuersalitate, tanquam ex radice & fundamento ortum habet, & cum illa conuertitur, quæ sunt conditiones propriæ passionis: Atqui definitio per propriam passionem est descriptiua, ergo:

Dicescum Scoto *q. 14. de vniuersali.* Porphyrius hic considerat vniuersalia sub ratione prædicandi: ergo definitio assignata per prædicabilitatem est essentialis.

Resp. Negando antecedens: cõsiderat enim illa sub ratione obiectiua vniuersalium, explicat autem prædicabilitatem tanquam propriam eorum passionem nobis notioem.

Petes, an genus possit definiri definitione essentiali. Resp. affirmatiue, quia habent genus & differentiam, ex quibus constatur definitio essentialis: genus illius est vniuersale aptum inesse pluribus, differentia est tanquam pars materialis. Definitio essentialis est huiusmodi, genus est vniuersale in multis differentibus specie quidditatiue aptum inesse.

Dices, genus est concretum accidentale ex natura reali, & entè rationis, sed huiusmodi concretum tam diuersa complectens vnica essentiali definitione explicari non potest, ergo.

Resp. Negando minorem, quia natura & secunda intentio, quæ in concreto generis includuntur, habent inter se ordinem potentia, & actus, ratione cuius habent modum vnus, sicque vna definitio e explicantur.

A R T I C V L V S
Q V A R T V S.

Vtrum genus contineat differentias, ac consequenter species actu, an potestate.

Pre notandum verb gr. animal & quoduis genus dupliciter posse accipi, primo per modum partis speciè componentis, quatenus dicit gradum potentia sensitia conditinctu

à gradu rationali in homine: secundo, per modum totius potentialis, id est, abstracti a suis inferioribus. Priori acceptione nullo modo continet differentias, cum vna pars non contineat alteram. De posteriori acceptione est dubium, an scilicet contineat differentias actu saltem confuso & indeterminato, consentiunt enim omnes, non continere actu explicito, sicut definitio continet vtramque sui partem. Sic enim animal esset definitio hominis, neque etiam continere actu determinato, licet non explicito, sicut v. gr. homo continet rationale quia sic non posset prædicari de vlla specie, quia falsum, v. gr. hominem esse animal, si animal actu determinato continet differentiam leonis, equi, &c.

Resp. Genus non continet actu confuso, seu indeterminato, differentias ac species, sed sola potestate. Probatur primo, ex Porphyrio qui *cap. de differ. dicit*, differentiam esse, quia species excedit genus, quia sc. species complectitur illam actu, genus sola potestate, vt omnes explicent. Probatur secundo, quia si actu inesset generi, eidem simul inesset opposita, quod est impossibile, nec refert, quod contentia sit confusa, & indeterminata, modo sit actualis. Probatur tertio, Genus & differentia sunt conceptus diuersorum graduum, eiusdem natura, ergo neutrum includit actu alterum, sicut in composito Physico, vna pars, verb gr. materia non includit alteram, scilicet formam. Confirmatur, genus est vniuersale, ac proinde abstrahitur à suis inferioribus, quæ sunt species, & suo modo differentia, ergo non includit illa actu, sed potestate tantum, quatenus scilicet est contrahibile per differentias, quibuscum constituit species.

Obicitur primo, genus prædicatur de specie essentialiter & actualiter, ergo actu & complete continet, quicquid est in specie. Probatur consequentia, quia si contineret tantum actu partem, non posset prædicari. Pars enim de toto non prædicatur, ergo vt animal possit prædicari de homine, debet actu continere non tantum naturam sensitiam, sed etiam realem. Confirm. quia licet materia vnã contineat actu compositi partem, scilicet materialem alteram potestate, scilicet formalem, hæc tamen non sufficit, vt de toto possit prædicari.

Resp.

Resp. Negando consequentiam, Ad probationem dico, genus prædicari de specie, tanquam totum, non tamen actuale, (vt conatur probare argumentum) cum sola species habeat rationem totius actualis, sed tantum totum potentiale, cuius ratio in eo sita est, quod sit determinabile, & contrahibile per differentias, in ordine ad constitutionem specierum, ita vt genus in confuso connotet quilibet differentiam, tanquam actum suæ potentie passiuæ.

Ad confirmationem respond. dissimilem esse rationem materiæ, quippe quæ aliter est distincta à forma, & composito Physico, genus vero sola ratione.

Obicit secundo, Ex Aristot. 7. *Physic. l. 3* 1. ubi ait, in genere latere æquiuocationes, quia sc. actu continet diuersas differentias, quæ pariunt æquiuocationem.

Resp. Sensum Aristotel. ex connexis colligi, scilicet multa esse sub genere, quæ apparent quidem æquiuoca, si Physice considerentur, quia habent formas specie diuersas, non tamen sunt æquiuoca propter unitatem Logicam, prouenientem ab intellecta, qui gradum generis, secundum rationem actualem generis se parat à differentiis.

Petes, in quo genere causæ genus continet species? Resp. cum D. Thom. & communi sententia continere species, seu differentias in genere causæ materialis, propter similitudinem generis cum materia. Nam sicut materia qualis suscipit formas, quibuscum Physice conueniunt varias species, ita genus suscipit quodammodo diuersas differentias, quibuscum metaphysice componit distinctas species. Sicut igitur materia est quid incompletum, indifferens, & principium conuenientie, & sicut forma actuat & perficit materiam, & est principium distinctionis inter species Physicas, ita & differentia actuat genus, & cum eo conueniunt species metaphysicas distinctas, distinguuntur tamen genus & differentia à materia & forma, quod non uniantur inter se, vnione aliqua ab ipsis distincta, & separabili, sicut materia & forma, sed seipsis, quia sunt realiter idem.

Petes secundo: An materia sit principium & radix generis, vt communiter dicatur, genus sumi à materia,

Resp. Dictum hoc non intelligi proprie, quia etiam in Angelis reperitur genus, & differentia, qui tamen carent materia & forma Physica, & in substantiis materia constantibus gradus genericis viuents, & animalis, vt gr. non potest esse à materia, quare intelligitur secundum quandam analogiam, & similitudinem nimirum, quia genus sumitur à tota rei natura, vt habet conuenientiam cum aliis in aliquo gradu potentiali, siue vltius determinabili, sic enim se habet instar materiæ, differentia vero, seu species desumitur ex eadem natura, & entitate, quatenus est determinata siue secundum vltimam suam perfectionem essentialem, & sic habet rationem formæ & actus, ita Aristot. 8. *Metaph. tit. 6* D. Thom. 7. *Metaph. text. 11. 12. & alii.* Genus igitur & differentia sumuntur à tota rei entitate, & natura, aliter & aliter concepta, vnde & qualibet natura quantumuis spiritalis & simplex potest esse principium, & radix differentie, & generis, modo habeat vnioeam conuenientiam in gradu aliquo abstrahibili per intellectum, qui sit determinabilis.

ARTICVLVS
QVINTVS.

An genus vt pars non possit prædicari de specie.

EX quorundam doctrina genus habet duplicem rationem partis, respectu speciei, quam cum differentia constituit, primo partis actualis, vt scilicet actu est coniunctum differentie in compositione speciei; secundo, partis potentialis, prout consideratur tanquam potens componere, & vt concipitur prius, quæ actu coniugatur sub ordine tamen actualis & determinatæ coniunctionis.

Nota certum esse quamlibet partem non tantum metaphysicam, vt est genus, sed etiam Physicam, imo & integram posse prædicari de toto nominatiue, & in obliquo, verbi gratia, recte dicitur homo constat animalitate, homo habet corpus, caput, &c. Sed quæstio est, an pars saltem metaphysica possit prædicari in recto & absolute. Afirmant Cartesian. *e. de gen.* Paul. Vener. *e. de spec.* & alii, qui docent, genus vt pars est, posse prædicari de specie, saltem in concreto. Conclusio.

Genus:

Genus neque ut pars actualis, neque ut potentialis potest prædicari de specie, sed tantum ut totum potentiale. Est D. Thom. *de ent. & essent. c. 3*, Suarez. *disput. 15. sect. 11. num. 16*. & communis recentiorum ex doctrina Arist. qui passim negat partem prædicari de toto. Probat, Quia ad veritatem prædicationis necesse est, ut prædicatum contineat actu, vel saltem actu simul & potestate, quicquid continet subiectum, sed genus, ut pars non continet omne id, quod est in specie, nec actu, nec potentia, sed partem duntaxat, scilicet naturam sensitivam, ergo non potest prædicari ut pars. Maior admittitur ab omnibus, & probatur, quia prædicatio in recto significat hoc esse illud siue subiectum idem esse cum prædicato, quæ significatio esset falsa, si prædicatum non contineret aliquam rationem totum, quod continet subiectum. Minor probatur, quia ut pars tantum continet, ad quod habet actu, verb. grat. animal gradum naturæ sensitivæ, unde si prædicaretur, ut pars faceret hunc sensum, homo est animal, id est, homo est tantum animal, siue homo non est plusquam animal, neque in hoc differt pars actualis à potentiâ. Vtraque enim habet rationem incompleti, quia potentialis dicit saltem actualem ordinem, ad coniunctionem cum determinata differentia, qui ordo tollit rationem totius à genere, & coarctat illud ad differentiam, quâ respicit.

Obiicit primo: Ad veritatem propositionis videtur sufficere, ut vnum in alio includatur, ita ut sensus sit, homo est animal, id est, homo continet naturam animalis.

Resp. Negando assumptum, si enim sola inclusio significaretur, & sufficeret sensus allatus, posset etiam pars Physica integralis prædicari in recto de suo toto, hoc modo, homo est caput, &c. totum enim continet suas partes, quare prædicatio in recto significat hoc esse illud, siue esse quicquid illud est. Unde cum dico, homo est animal, nihil excludo ab homine, & affirmo idem suppositum, quod est homo, etiam esse animal, siue hominem. Eadem forma & essentia, qua est homo, esse etiam animal, vel habens naturam animalis esse ipsum, quod est habens naturam hominis.

Obiicit secundo, Aristot. *1. post. c. 4*. docet, singulas definitionis partes, scilicet genus & dif-

ferentiam prædicari quidditative, de definito, sed genus in definitione ponitur, ut pars, ergo ut pars potest prædicari, quidditative, seu in recto.

Resp. ad maiorem: Partes definitionis prædicari materialiter, siue gradus, qui sunt partes, non tamen quatenus partes, cum enim eo loco intendit probare partes definitionis quidditative in esse definito, ad quod imperitins est, siue prædicetur per modum totius, siue per modum partis.

Obiicit tertio: Si genus prædicatur de specie, & totum non prædicabitur in complete, sed complete, eodem modo, quo species individuus, & sic genus & species non erunt distincta prædicabilia.

Resp. Genus licet totum, quia tamen potentialiter prædicatur incomplete, cum actu dicit partem speciei, potentia reliquum. Species vero prædicatur de individuus, ut totum actuale, quia totam essentiam illorum continet actu.

Dices, si subiectum & prædicatum sint idem in omni prædicatione committeretur negatio, in qua idem prædicatur de eodem. Resp. Negando sequelam, quia prædicatum & subiectum non sunt idem, explicite, & formaliter, sed tantum implicite, & connotative, & hoc sufficit ad vitandam negationem, sic in propositione, homo est animal, hoc subiectum homo significat idem, quod animal, & contra, sed homo id significat explicite, per rationem formalem humanitatis, animal vero per rationem animalitatis.

ARTICVLVS

SEXTVS.

An genus prædicetur de specie, & per hoc distinguatur à differentia.

ANnotauit D. Thom. *c. de gen. duo requiruntur*, ut aliquid prædicetur in quid, primum est, ut sit de essentia subiecti, alterum ut prædicetur substantiue, non adiectiue tantum.

Resp. primo: Genus prædicatur in quid, de specie, ita Arist. *4. Top. 6*. Ex quo Porphyrius definitionis suæ particulam (in quid) de sumpsit: Probat, quia vtraque conditio requisita ad prædicationem in quid conuenit generi respicitur.

respectu speciei Confirm. quia quæstio facta de quidditate rei satis fit respondendo per Genus.

Obicit Aristot. *c. de subst. & 7. Metaph.* s. 48 ait, genera & species, & quæ vniuersaliter dicuntur non significare quid, sed quale, ergo genus non prædicatur in quid.

Resp. Negando consequentiam, quia Aristoteles non dicit, genera prædicari in quale, sed significare quale. Sensus est, genera species & omnia vniuersalia, quæ vocantur secundæ substantiæ, non significare hoc aliquid, id est, indiuiduum per se subsistens, sed significare communitatem naturæ, quæ est veluti qualitas quædam illius.

Resp. secundo: Per prædicationem in quid, distinguitur: Genus non tantum à proprio & accidente sed etiam à differentia. De proprio & accidente constat, de differentia probatur, Quia differentia non prædicatur substantiæ de specie, ergo non prædicatur in quid, secundo probatur: Quæstioni factæ de qualitate rei satis fit respondendo per differentiam, ergo prædicatur in quale. Ratio est, quia differentia concipitur in esse species, per modum formæ, cuius est alteri, siue materiæ inesse, & habere se per modum in hærentis, ac modificatur, quia tamen differentia est essentialis pars speciei, prædicatur in quale, non simpliciter, sed adiuncta particula quid, siue in quale essentielle.

Obicit primo, Modus prædicandi sequitur modum essendi, sed differentia magis spectat ad quidditatem rei, quam genus, ergo etiam prædicatur in quid, Minor probatur, quia inter partes speciei essentialis differentia habet rationem formæ, genus materiæ.

Resp. Explicando maiorem, modus prædicandi consequitur quidem modum essendi, non tamen nudè, sed prout subest modo concipiendi, & significandi, vnde licet modus essendi differentiæ in se sit perfectior, quam generis, modus tamen prædicandi, qui immediate determinatur ex modo concipiendi potest esse imperfectior.

Obicit secundo: Aristot. *1. post. s. 21.* dicit vtramque definitionis partem scilicet genus, & differentiam prædicari quidditatiuè.

Resp. Ibi tantum doceri prædicationem differentiæ de specie esse quidditatiuam, quoad in prædicatam, quia scilicet res, quam diffe-

rentia enuntiat, est pars quidditatis specificæ, ex quo tamen non sequitur, modum prædicandi esse quidditatiuum.

Obicit, tertio: Differentia genericæ prædicatur in quid de specificæ, verb. gratia reale est sensibile.

Resp. Differentiam genericam non prædicari de specificæ formaliter, vt differentia est, sed materialiter tantum, vel in sensu identico, id est, propter identitatem earum cum genere, & specie, vnde prædicatio hæc reducitur ad prædicationem generis de specie.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

An possit à Deo produci gradus genericus in indiuiduo, non mediante specie.

Quæritur, verb. grat. an implicet dari aliquod indiuiduum animalis in rerum natura, quod non habeat naturam specificam, neque sit homo, neque brutum.

Resp. primo: Implicare contradictioni, ac proinde à Deo fieri non posse. Probatur: Quia genus omnino idem est cum differentia, vtrumque enim dicit eandem essentiam diuersimode, conceptam, vt determinabilem & determinantem, ergo genus omnino est inseparabile, à differentia, quod tamen requiritur, vt seorsum produci possit in indiuiduo. Probatur secundo: nihil potest esse à parte rei, quod non habeat determinatam essentiam, & per consequens, sit in aliqua specie vltima, ergo non potest præcise alicui indiuiduo inesse. Confirmatur, quia aliqui posset dari indiuiduum substantiæ, quod non esset corporeum, nec spirituale, posse dari corpus in indiuiduo, quod à parte rei nec esset animatum, nec inanimatum, posset dari viuens, quod nec esset sensibile, nec insensibile, &c. quæ omnia videntur absurda.

Dices, non vniuersaliter implicari, dari animal, quod nec sit positiuè rationale, nec positiuè irrationale, sed non rationale, siue irrationale, negatiuè.

Resp. Negando assumptum, quia si sit animal, à parte rei, habebit essentiam, & entitatem, quæ est principium rationis, vel cui repugnat positiuè esse principium rationis, vnde

de erit positum rationale, vel irrationale, quia per eandem simplicem entitatem, qua aliquid est animal, tale animal.

ARTICVLVS

OCTAVVS.

An Genus requirat plures species, à quibus desumatur.

Questio est aliis terminis proponi solita, an genus saluari possit in vna specie.

Nota conuenire inter Philosophos, genus essentialiter referri ad plures species, vt constat ex definitione Porphyrii, dubium tamē est, an sufficiat, vt vna tantum species actu existat, reliquæ vero potestate Physica, vel Logica.

Nota secundo: Genus dicitur habere plures species actu, si re ipsa existant indiuidua diuersarum specierum, ita modo se habet animal, & quoduis aliud genus nobis notum. Secundo dicitur habere plures species in potentia Physica, si actu existant indiuidua vnus speciei, & aliquando extiterint, vel naturaliter possint existere indiuidua aliarum specierum, sub eodem genere, ita se habebit animal post diem iudicii, nisi forte sint vermes teterissimi in inferno. Tertio, dicitur habere plures species in potentia Logica, si vna existat, & nil repugnet ex parte naturæ esse alias species, saltem supernaturali vi, & per nouam creationem D. Thomæ requirit, vt sint plures potentia Physica, quæ videtur doctrina Peripateticorum, Scotus existimat, vt sint plures potentia Logica, sed vtraque sententia potest habere verum sensum.

PRIMA CONCLUSIO:

Genus non requirit plures species actu. Est communis sententia. Probat, quia vniuersale definitur apud pluribus in actu, ergo sufficit, vt vna species sit actu, reliquæ potestate. Totum enim genus secundum entitatem Physicam existit in vna specie, licet non totaliter, sicuti tota anima rationalis est in capite, non tamen totaliter, cum etiam sit in cæteris membris.

Obiicit: Aristot. 7. *Metaph* 1. lo. dicit, non esse genus, quod sub se non continet plures species. Secundo, omne genus diuidi differentiis oppositis. Tertio, genus essentialiter referri ad oppositas differentias.

Resp. ad primum, id intelligi de presentium rerum statu, in quo nullum est genus, quod non habeat plures species actu.

Ad secund. & tert. & si quæ sunt alia similia loca: Resp. Sufficere vt diuidatur per plures differentias, saltem possibiles, & ad eandem referatur.

SECUNDA CONCLUSIO.

In praxi non abstrahimus, aut cognoscimus genus, nisi sunt plures species, saltem in potentia Physica, ita D. Thom. de ent. 3. c. Albert. tract. 3. de gen. c. 2. Probat, primo, Genus à nobis colligitur ex proprietatibus communibus diuersarum specierum existentium in suis indiuiduis: atqui si non existant, vel saltem non extiterint, aut naturaliter possint existere, indiuidua diuersarum specierum, nulla poterit notari conuenientia operationum, & proprietatum, ergo, nec poterit ab vna natura abstrahi gradus aliquis genericus omnes enim operationes attribuuntur naturæ specificæ, tanquam illi propria, sicuti modo operationes omnium sensuum attribuuntur gradui vni animalis, vnde si quis putaret, non esse aliud animal, præter hominē diceret animal, siue naturam sensitiuam non esse genericam, sed specificam, & non posse in ea formari intentionem generis, sed speciei tantum, nam hæ intentiones oriuntur à primis per operationem intellectus, quæ versatur circa primas, atqui circa talem naturam vnica species intellectus versatur tanquam circa speciem, ergo, &c. Probat, secundo, fundamentum generis debet esse à parte rei, & non imaginarium, quia alioqui quæuis species vltima posset esse genus, possemus enim pro libito confingere differentias essentialias, per quas vltimus posset contrahi, quæ sunt absurda, & euertunt multa Philosophorum axiomata.

Obiicit. Species potest abstrahi ab vno indiuiduo, licet non sint plura in potentia Physica, sed Logica tantum, siue per non repugnantiam, vt patet in Sole, Luna, & c. ergo & genus ab vna specie, & c.

Respon. Negando consequentiam, est enim disparatio, quia cuius notum est, ex parte naturæ creatæ, non repugnare, vt existant plura indiuidua sub eadem specie, cum omnia sint eiusdem perfectionis, & pluralitas indiuiduorum non afferat nouam perfectionem essentialem.

tialem, quæ actu non sit: at veto non ita obuium est, posse dari plures species, siue gradum aliquem naturæ posse contrahi & diuidi à diuersis differentiis, & produci in rerum natura essentiam, quæ sit principium quarundam operationum, similium, cum specie existente, & quarundam dissimilium, forte enim repugnat gradum existentem combinati cum alia differentia.

TERTIA CONCLUSIO.

Sed à parte rei non repugnet multiplicari plures species sub aliquo gradu, quia à Deo saltem sunt creabiles, poterit hic gradus concipi sub ratione generica ab eo, qui cognoscit hanc non repugnantiam. Est ex mente Scoti, neque repugnat D. Thom. qui tantum docet secundam conclusionem. Probatur, quia potentia Logica respectu cognoscentis æquivalet potentia Physicæ, nam respectu illius gradus comparatus ad plures species, estque aptus pluribus inesse.

Secundo, gradus ille sic collatus ad species possibilem Logicæ, est vniuersalis, non specificus, quia species, vt tali repugnat esse in multis specie distinctis, ergo erit genericus.

ARTICVLVS
NONVS.

An genus prædicetur per se, de differentiis diuisis.

Respon. negatiue cum D. Thom. Scot. & communi sententia contra Iordan. 3. Met. & Probatur, ex Aristot. 3. Metaph. s. 10. vbi ait, Ens non esse genus, quia prædicatur de differentiis vltimis, genus autem de differentiis non prædicari. Probat secundum, Quæ prædicantur per se, vel pertinent ad essentiam subiecti, vel sunt propria illius passiones, sed genus non est de essentia differentia, nec proprie illius passio Ergo Minor probatur ex Aristot. 4. Top. c. 3. vbi ait, differentiam non participare genus, deinde si genus esset de essentia differentia, differentia esset vere composita, sicut species. Non ex propria parte,

quia est prius differentia, & non conuertitur cum illa.

Dices, hæc prædicatio rationale & animal, vel est per se, vel per accidens, non per accidens, quia animal non est accidens, ergo per se.

Resp. ad minorem, accidens subinde sumi, non tantum pro eo, quod est in prædicamento accidentis, sed pro omni eo, quod est extra naturam alterius, siue sit accidens, siue sit substantia, quo sensu dicit Porphyrius species accidere generi.

ARTICVLVS
DECIMVS.

An genus sit prius specie.

Resp primo, Genus materialiter, siue natura & res quæ est genus, est prior natura, specie quia est pars speciei, pars autem est prior natura suo toto. Ordine autem, perfectionis species est prior genere vt patet.

Resp secundo: Genus est species formaliter, & vt correlatiua sunt simul natura, patet ex natura correlatiuorum, de quibus suo loco.

QVÆSTIO II.

De Specie.

ARTICVLVS
PRIMVS.

Cui potissimum conueniat nomen speciei.

Omissis variis speciei acceptionibus, quæ ex Physicis vel Metaphysicis longiore postulant explicationem, sumitur à Porphyrio hic. e. despic. pro forma & pulchritudine rei, ex qua significatione deriuatur nouæ speciei Logicæ, quæ est res, quæ proxime subieciatur generi, vel prædicatur de pluribus differentibus numero in quid, & de hac præsens instituitur quæstio. Cum vero duplex sit speciei, ex Porphyrio, subalterna scilicet seu media,

& intima, seu specialissima, quæri potest, utri ex duabus potissimum conueniat denominatio speciei. Resp. nomen speciei prius dignitate & tempore competit speciei specialissimæ. R. prius probatur, quia species in genere dicit formam & perfectionem rei, at species specialissima dicit ultimam & consummatam perfectionem, vel actum, secundum quem genus potest perfici, ac determinari. Deinde dicit totam pulchritudinem & essentiam indiuiduorum, subalternæ species, licet perficiant genus superius, ipsæ tamen ad huc ulterius possunt perfici. Posterius probatur, contra Albertum, & Auicennam, quia species secundum Porphyrium, *e. de gen.* est collectio multorum in vnam naturam, sed prima multitudo que se nobis offert, est indiuiduorum speciei specialissimæ, ergo prius tempore est species specialissima. Omne enim vniuersale per abstractionem fit ab eo, de quo prædicatur, quæ abstractio est instar alicuius collectionis, quare cū indiuidua primo occurrant, prima collectio & abstractio erit speciei specialissimæ.

Obiicit primus Porphyrius *e. de spec.* docet descendentibus à generalissimo prius occurrere species medias, ergo illæ sunt priores.

Resp. Negando consequentiam, quia licet via diuisionis priores sint species mediæ, via tamen & ordine compositionis, qui procedit ac seruat in productione vniuersaliū prior est intima.

Obiicit secundo. Vniuersalia sunt nobis notiora, ex Aristoteli *i. Physic. c. 4.* ergo & species mediæ, quæ sunt magis vniuersales, quam intimæ nobis erunt notiores, & per consequens, primo abstrahentur.

Resp. Vniuersalia esse notiora nobis cognitione confusa, quia scilicet habent accidentia sensibus magis obuia, verb. grat. quantitatem, motum, &c. sed hic agitur de cognitione distincta vniuersalium, secundum propriam cuiusque naturam.

Obiicit tertio: Illa species est prior, cuius fundamentum prius est extra animam sed prius est fundamentum speciei subalternæ, nam prius producentur viuens, quam animal, & homo, ex Aristoteli *2. de gen. c. 3.* ergo &c.

Resp. Negando maiorem, quia abstractio & fabricatio vniuersalium non sequitur ordinem fundamenti, sed inchoatur a singularibus specificis, deinde à speciebus fiunt abstra-

ctiones generum, & sic deinceps vsq; ad generalissimum.

ARTICVLVS

SECUNDVS.

An species Logica duas habeat relationes.

Resp. primo, Sola species specialissima in ratione speciei habet duas relationes, probatur, quia species subalternæ non habet duas relationes, quatenus sola species est, sed quatenus species est & genus: specialissima autem, quæ species refertur ad genus superius, & ad indiuidua inferiora.

Resp. secundum istas relationes sunt essentialiter distinctæ. Probatur, quia distinctio relationum oritur ex diuersitate terminorum, sed termini harum relationum sunt diuersi, imo oppositi, ergo, quod intelligitur, non de aliqua distinctione reali, sed de distinctione, quæ reperitur in relationibus rationis, quas intellectus rebus attribuit. Ex quo sequitur id, quod Porphyrius dicit, vnam tantum esse relationem, in specie specialissima intelligendum esse de vnitæ nominis, & ratione seu fundamento denominationis, nam vtraque relatio fundatur in perfectione illius. A relatione ad genus superius dicitur species subiicibilis, a relatione ad inferiora dicitur inseparabilis.

ARTICVLVS

TERTIVS.

An species quatenus subiicibilis, sit vniuersalis.

Aduerte prædicabilitatem citra controuersiam conuenire naturæ, ut vniuersale, eo quod vniuersalitas se habeat instar essentia, prædicabilitas tanquam propria passio, ab ea emanans, quare sicut homo, quatenus homo, est risibilis, ita natura vniuersalis, quatenus vniuersalis, est prædicabilis. In quaestione hic vocatur, euidem naturæ ut vniuersali conueniat quoque subiicibilitas, tanquam propria passio.

Caietanus *e. de spec.* docet subiicibilitatem speciei habere se tanquam essentiam, & ab ea emanare vniuersalitem, & prædicabilitatem, velut passionem. Toletus *q. 1. c. de spec.* contra censet vniuersalitem speciei esse essentiam, prædicabilitatem vero & subiicibilitatem passionis.

Resp.

Resp. subiicibilitas non est propria passio speciei, quatenus vniuersalis est, sicuti prædicabilitas. Probatur, quia vniuersalitas conuenit naturæ per comparationem ad inferiora, sed subiicibilitas conuenit naturæ ex comparatione ad superius, ergo hæc relationes sunt disparatæ, neque ex se mutuo oriuntur, ergo neque vniuersalitas est passio subiicibilitatis, contra Caietan. nec subiicibilitas passio vniuersalitatatis contra Tolet. Probatur secundo: Ita se habet species, quæ simul est subiicibilis ex relatione ad genus, & prædicabilis ex relatione ad indiuidua, sicuti verbi gratia Petrus, qui simul est filius, respectu patris sui, & pater respectu filii, à se geniti, sed in Petro relatio paternitatis non oritur ex filiatione, nec filiatio ex paternitate, vnde dici nequit, Petrus quatenus pater est, est filius, aut quatenus filius est pater, ergo, apparet in eadem specie vniuersalitas & prædicabilitas, non oriuntur ex subiicibilitate, neque subiicibilitas ex vniuersalitate.

Obiic. primo: Species secundum prædicabile est subiicibilis, & comparata ad vniuersale, quod est genus omnium prædicabilium, ergo quatenus est subiicibilis, est vniuersalis.

Resp. negando consequentiam, Vniuersale enim non est prædicabile, quatenus illi subiiciuntur formaliter, sub illa ratione, sed possunt secundum propriam suam rationem, vnumquodque eorum est vniuersale, ac prædicabile, v. grat. quatenus genus est secunda intentio, denominans naturam in pluribus speciebus, in quid, est species quatenus est secunda intentio, denominans naturam in pluribus numero differentibus &c. Quare denominatio speciei subiicibilis, quæ oritur in his vniuersalibus, ex comparatione ad vniuersale in communi, est illis accidentalis, vnde sub illa denominatione non sunt vniuersalia, sicuti in simili in homine, & equo, qui sunt species animalis, oritur denominatio accidentalis speciei subiicibilis, ex comparatione cum animali, quod est genus illorum secundum propriam suam naturam, scilicet sensitiuam.

Obiic. secundo, species subiicibilis, qua talis formalitas est, superius, respectu omnium specierum subiicibilium, de quibus potest prædicari, ergo qua subiicibilis, est vniuersalis.

Respon. negando consequentiam, quia ex comparatione speciei subiicibilis, in genere resultat vniuersalitas, vnde species subiicibilis materialiter prædicatur formaliter vero vt vniuersale.

Obiic. tert. Species sub ratione subiicibilis non est singularis, sed à singularibus abstracta, atqui natura à singularibus abstracta est vniuersalis, ergo, &c. Minor probatur, quia non est propria alicuius indiuidui, ergo communis & vniuersalis.

Resp. negando minorem, ad probationem distingo consequens, est communis negatiue, id est, nulli indiuiduo est propria, non tamen est communis positiue, quia nullo respectu positiuo multa respicit, estque indifferens, vt sit subiectum commune, & species subiicibilis. si compararetur ad superiora, vel vt sit vniuersalis, si ad inferiora.

Obiic. quarto: Id quod immediate refertur ad genus, est vniuersale, sed species vt subiicibilis est talis, ergo: Maior probatur, quia genus immediate non prædicatur de indiuiduis, ergo de vniuersalibus.

Resp. negando maiorem, ad probationem, nego consequentiam, datur enim medium inter indiuiduum, & vniuersale, scilicet species sub ratione subiicibilis.

ARTICVLVS

QUARTVS.

An definitio speciei à Porphyrio allata sit ipsi propria.

Potissima ratio dubitandi est, quod generi videatur conuenire prædicari de numero differentibus, vt constat in his propositionibus, Petrus est animal, Paulus est animal, &c.

Resp. affirmatiue, Probatur, Quia in hisce definitionibus assignantur tantum ea, de quibus prædicabilia prædicantur immediate, & per se, sed sola species hoc modo prædicatur de numero differentibus, ergo hæc definitio est propria species. Pro explicatione probationis nota dupliciter aliquid de alio prædicari, primo immediate, id est, nullo interposito medio, ratione cuius prædicetur, hoc modo prædicatur animal de homine: Et huius prædicationis signum est, quando nequit assignari ratio, cur prædicatum conueniat subiecto, sed tantum assignatur definitio præ-

dicitur, si quis enim petit, cur homo sit animal, dices, quia est corpus animatum, sentiens, quæ est definitio animalis, non vero ratio media, talis enim ab utroque extremo ita debet distingui, ut sit aliquid superius subiecto, & inferius prædicato. Secundo prædicatur aliquid mediate, cum scilicet datur medium, ratione cuius prædicatum insit subiecto, ut Petrus est animal medium est homo, & si petatur ratio, cur animal insit Petro, & cur Petrus sit animal. Resp. quia est homo: Hinc patet respons. ad rationem dubitandi in initio positam, quia genus tantum mediante specie prædicatur de individuis.

Obiicit in hac prædicatione hoc animal est animal, illud animal est animal, genus immediate prædicatur de numero differentibus, ergo &c.

Resp. negando assumptum, quia prædicatio illa solo nomine est immediate, secundum rem, & reuera est mediata natura subiectum illius propositionis, est individuum specificum, ac idem est, ac si dicas, Petrus est animal Bucephalus est animal, &c. quia articulus demonstratiuus hoc illud, &c. determinat & designat aliquid singulare existens: atqui nullum est, aut potest esse singulare, nisi determinatæ speciei, ergo hoc animal significat individuum, non genericum, sed specificum, & ita se habet ad animal, sicuti Petrus aut Bucephalus, quod confirmatur, quia generi, quia genus est, repugnat habere individua immediate. Nam individua sunt naturæ existentes à parte rei constitutæ, per completam essentiam, qualis est sola species, genus, quia tale est essentia incompleta. Unde si quis existimet gradum genericum, v. gr. naturæ sensitiuæ apprehendi posse ab intellectu, sub conceptu communi, & singulari, & per consequens, gradum genericum immediate prædicari de individuo, consequenter dicit non prædicari ut genus, sed per modum speciei, quia gradus ille genericus collatus cum propriis individuis non concipitur ut prædicabilis, de speciebus, & ut quid incompletum, contrahibile, per modum completi, & totius actualis, quod est proprium speciei. Unde alia est ratio, qua gradus iste refertur, proprie ad individua ab illa, qua refertur ad species, & earum individua. Prior enim est ratio incompleti, & totius actualis constituti per proprium genus, & dif-

ferentiam, posterior est ratio completi, & totius potentialis contrahibilis per differentias essentielles.

ARTICVLVS

QVINTVS.

An species requirat plura individua.

Resp. negatiue, sufficit enim ut vnum actu existat, plura vero sint in potentia saltem Logica eiusmodi species sunt natura Solis, Lunæ, &c. Vide dicta q. præcedent. art. 8. Hinc Aristotel. 1. poster. c. 5. docet passionem non esse demonstrandam de individuo, sed de specie, tanquam subiecto immediato, v. gr. eclipsin non de hac luna, sed de Luna in genere. Ratio est, quia intellectus habet sufficiens fundamentum abstrahendi naturam communem ab vno individuo, in quo existit, & comparandi eam cum pluribus individuis possibilibus saltem ex parte ipsius naturæ, cui non repugnat multiplicari, nam proximum fundamentum speciei, quatenus vniuersalis est, non est natura, prout est à parte rei existens, sed prout est abstracta à differentiis individuuantibus, quæ ut sic est negatiue communis, & proxima disposita, ut positue fiat vniuersalis, per comparationem ad plura individua, quibus inesse non repugnat ex parte ipsius, quod si ex parte naturæ sit repugnantia, non poterit fieri abstractio, exemplum est in natura diuina, adeo essentialiter est vna, numero singularis, adeo si abstrahatur à singularitate, & concipiatur non hæc numero, natura sit amplius diuina, sed secum ipsa pugnet.

Obiicit. Ex quorundam doctrina non possunt plures creati. Angeli eiusdem speciei, in quibus tamen inuenitur compositio generis, & differentiarum, v. gr. spiritus & differentiarum essentia Gabrielis, quæ simul est specifica, & individualis, ergo species non quidem potest esse Logica requirit plura individua.

Resp. Longe verius esse Angelorum naturam non esse determinatam ad vnum individuum, sed multos esse, aut saltem esse posse, solo numero distinctos. Secundo, Qui aliter sentit, admittit speciem subiectibilem in tali individuo, saluari posse. Nam species illa non dicit essentialiter potentiam ad plura, ut patet in qualibet specie subalterna, hic vero questio est de specie prædicabili, quæ necessario est vniuersalis, adeoque includit ordinem & poten-

Potentiam ad inferiora, cum species subiectibilis solum dicat naturam aliquam completam, ex genere & differentia, quæ ut talis est,

nullam includit potentiam, neque ad differentias specificatas, neque ad individuales.

APPENDIX. DE INDIVIDVO.

QVESTIVNCVLA PRIMA.

Quales sint definitiones Individui à Porphyrio allatæ.

RESPOND. tantum esse descriptiuas, probatur, quia definitio quidditatiua & stricte sumpta debet esse quid complexum, explicans quidditatem rei, sed individuum, quæ tale, non habet partes quidditatiuas, scilicet genus & differentiam, sed tantum naturam specificam, & differentiam individualem, ergo non potest propriis definirî. Quare individuum scitur eadem scientia, qua ipsa species, quia non habet aliam differentiam ab essentia speciei, quia licet differentia individualis, siue principia individualia sint vere de essentia individui, quatenus individuum est, communiter tamen dicuntur non esse de essentia individui, quia illa vox essentia includit quædam præcisionem, & significat tantum principia essentialia, & gradus vniuersales.

QVESTIVNCVLA SECUNDA.

An hic describatur Individuum sub communi aliquaratione.

RESP. negatiue. Probatur: Quia talis communis ratio nõ datur. Individuatio enim, vel singularitas, quæ cõstituit individuum, in ratione formali individui sunt se ipsis in suo conceptu singulares, & incommunicabiles, ergo nõ potest ab illis abstrahi ratio communis ac indeterminata, quæ describeretur. Antecedens probatur, quia singularitas, seu individuatio est ipsa vnitas numerica, hæc autem non potest concipi, nisi singularis. Consequentia probatur. 1. quia si abstraheretur ratio communis, illa secum pugnaret. Nam

esset singularis, & simul communis, esset determinata ac indeterminata. Probatur secundo, Si individua possent conuenire in communi ratione abstracta, singularitatis, & differre per proprias singularitates, sicuti conueniunt in natura specifica, & differunt in singularitatibus, daretur processus in infinitum inconuenientis, & differentis, sed hoc absurdum, ergo. Sequela maioris probatur, quia propria illæ singularitates iterum conuenirent per aliquod commune, & differrent per aliquid proprium, & sic deinceps sine statu. Probatur tertio, illa non est ratio aliqua communis, quæ includit essentialiter ac formaliter ipsam rationem differendi, per quam efficitur vni propria, sed in ratione communi individuum includitur ipsa ratio differendi, ergo nõ potest esse communis. Minor probatur, quia ratio communis omnium individuum, est quod vnum quodq; eorum sit singulare, ac determinabile, sed esse singulare est esse distinctum ab omni alia. Confirm. Quia sic posset concipi natura v. gr. humana, cum individuatione illa communi, quæ faceret compositum, quod non est commune, nec singulare, non commune, quia sic natura illa non esset individuata, neq; singulare, quia sic ratio individuationis non esset communis, sed propria.

Dices, si non definitur ratio aliqua individuum, ergo tota signada erunt descriptiones, quot sunt individua. Resp. negando sequelam: datur enim mediũ scilicet descriptio individui confuse sumpta, in qua descriptione omnia individua primo intentionaliter sumpta describuntur, ita tantum, vt nullum eorum determinate exprimitur, sicuti individuum vagum significat rem determinatam, & non communem, sumpta tamen indeterminata, vt cum dicitur, aliquis calamus est necessarius ad scribendũ, de omnibus indeterminata hoc verũ est, cum dicitur, aliquis Logicus scribit, determinat, significatur aliquis singu-

singularis, licet non significetur nomine proprio. Quæ confirmantur ex Porphyrio, qui definitionibus suis subiungit hæc exempla, Socrates, hoc album, &c. quæ nihil habent secundæ intentionis, aut commune.

QVÆSTIUNCULA
TERTIA.

An indiuiduum possit prædicari?

Resp. affirmatiue, patet ex prima descriptione Indiuidui. Est n. vera prædicatio, Petrus est indiuiduum, quia & indiuiduum determinatum vere potest prædicari, vt hoc scribens est Petrus, non tamen proprie & naturaliter. Pro quo nota, ad prædicationis veritatem sufficere, vt ita seres habeat, sicuti enuntiat, siue hoc pertineat ad scientiam, siue non. Et hoc modo est vera prædicatio, quando idem dicitur de seipso, sed ad propriam & naturalem prædicationem necessarium est, vt prædicatum sit superius, aut habeat se in forma, respectu subiecti, quia eiusmodi prædicatio vsurpatur in scientiis, vnde artificialis à Caietano vocatur, qui prædicationem absolute veram vocat naturalem.

QVÆSTIO TERTIA.

De Differentia.

ARTICVLVS
PRIMVS.

Quid sit differentia, cuius trimembrem diuisionem affert ex Porphyrio.

Resp. est forma quædam realis, qua aliud ab alio differt, quæ si naturaliter accipiatur pro forma, quæ exercet officium differentia; semper est realis: si formaliter est quid rationis, sicut de Vniuersalibus dictum est. Natura igitur denominata realis est ipsa ratio denominans, sed ratio differendi est, quid rationis tantum, maxime in differentiis essentialibus, quia sicuti nulla est differentia, quæ vt talis, non dependeat ab intellectu, verbi gratia, homini inest quidem anima rationalis, & forma Phy-

sica, à parte rei, non tamen rationalitas, vt pars quædam distincta, siue forma Metaphysica, ac differentia formaliter, si materialiter tantum, & per identitatem quomodo etiam genus inest. Nam vna & eadem entitas varie concepta, habet rationem generis & differentia.

ARTICVLVS
SECUNDVS.

An diuisio illa trimembris sit bona.

Resp. affirmatiue, ex communi Interpretum sententia. Probat. quia diuisum & membra diuisiva æquale patent, vt constat ex solutionibus argumentorum.

Obiic. primo. Differentia communis & propria non prædicatur in quale quid, ergo non sunt differentia, ergo abundat diuisio. Respond. illas secundum entitatem suam referri ad quartum & quintum prædicabile, ratione tamen cuiusdam affectus habere analogiam cum differentia essentiali, vt proinde hic vtiliter exponi poterint & tantum inferatur in argumento non esse differentias essentielles.

Obiic. secundo. Differentia individualis & proprietates specificæ non continentur vilo membro diuisionis, ergo non est sufficiens diuisio. Antecedens probatur, quia differentia individualis non est essentialis; neque etiam accidentalis, ergo nec propria, nec propriissima, multa vero minus communis: proprietates non sunt accidentia, neque admittunt magis & minus, ergo non sunt differentia propria, constat etiam non esse commune, nec propriissimas.

Resp. differentiam individualem reductiue pertinere ad differentiam propriissimam, quia sicuti illa constituit speciem, ita hæc proportionem quadam constituit indiuiduum, Proprietates pertinent ad differentiam propriam, quia sicut se habent accidentia inseparabilia ad indiuiduum, ita fere proprietates ad speciem, respectu cuius dici potest, accidens inseparabile, ex natura ipsius speciei fluens, quia ad essentialiam speciei non pertinet. Non est autem necesse, vt omnis differentia propria admittat magis aut minus, dictum enim Porphyrii permissiue accipiendum est,

dum est, ita vt sensus sit, à toto genere differentias proprias admittere magis & minus, & pluribus hoc conuenire, licet non omnibus.

A R T I C V L V S
T E R T I V S.

Qualis sit hæc diuisio.

Q V I D A M opinantur esse generis in speciem, alii accidentis in accidentia, Resp. vt similibus est, esse diuisionem analogam in analogata, probatur, quia facere differre siue exercere actum & officium faciendi differre soli differentia propriissima conuenit, absolute & simpliciter, alius vero tantum secundum quid. Quia, quæ essentialia differunt, dicuntur simpliciter differre, quæ accidentali tantum dicuntur differre secundum quid, & esse dissimilia, non autem proprie diuersa, atqui à ratione faciendi differre simpliciter, atque à ratione faciendi differre secundum quid, siue per attributionem, per aliud, non potest abstrahi ratio communis vniuersalis, sed analogo ratum, ergo.

Obiicit. omnia prædicabilia conueniunt in ratione communi vniuersalis & prædicabilis, ergo & eius differentia conueniunt in ratione vniuersali faciendi differre & per consequens erit diuisio generis in species.

Resp. negando consequentiam, quia ratio illa vniuersalis, in communi absolute & simpliciter conuenit omnibus prædicabilibus, hæc autem ratio faciendi differre simpliciter tamen conuenit differentia propriissima.

A R T I C V L V S
Q V A R T V S.

An differentia admittat magis & minus.

R E S P. negatiue. Est communis sententia, & ita expresse Porphyrius, *c. 6. de different. in 4. diuis.*

Probat, quia essentia rerum consistunt in diuisibili, vt docet Aristot. 8 *Metaph. r. 10.* adeo, vt quouis addito, vel adempto vnitate desinant esse, sicuti species numerorum addita, vel adempta vnitate desinant esse, & fiunt quidem potissima illius pars, ergo non habet latitudinem, vt admittere possit magis & minus.

Obiicit primo. Vnus homo perfectus ratiocinatur, & quidem naturaliter, quam alius, vnde Arist. 1. *Politic.* ait, quosdam homines, ita

alios excellere, vt ab ipsa natura aliorum Domini designati videantur, ergo differentia naturalis admittit magis & minus.

Resp. negando consequentiam, quia hæc diuersitas non oritur præcise ex ipsa differentia, sed ex temperamento, & figura & dispositione organorum; à quibus rationis vsus multum dependet, sicut & ceteri affectus, quorum magna est in diuersis varietas.

Obiicit secundo: species qualitatis quædam possunt intendi, & remitti v.g. albedo, color, ergo & quædam earum differentia.

Resp. negando antecedens, quia intentio & remissio fit tantum secundum gradus entitatis, siue substantiales, vt loquuntur, qui tantum sunt partes integrantes, non vero secundum prædicata essentialia, quæ omnia à genere summo usque ad vltimam differentiam tam reperiuntur in calore, v.g. vt duo, quam in calore, vt sex: &c.

Petes, an idem sit iudicium de propriis passionibus. Resp. affirmatiue, quia illæ oriuntur ex essentia, tanquam ex causa adæquata, quæ cum non admitat magis & minus, proprietates etiam non suscipient aliquam mutationem, quod dicitur vnus proliuor, sit ad actum ridendi, quam alius, id ex peculiari complexione conuenit.

A R T I C V L V S
Q V I N T V S.

An differentia speciei infime sint simplices.

C O N S E N T I U N T Philosophi plerique, differentias genericas esse simplices, id est, vnito conceptu exprimi, & disputant tamen, an differentia constituentem speciem in sine non sint compositæ, ex pluribus conceptibus obiectiuis.

Resp. differentia vltima sunt omnino simplices, ita D. Thomas 2. *post. lib. 13. Scot. ibid. q. 58.* Probat, ex Aristot. 7. *Metaph. 43.* vbi docet, si genus diuidatur per differentias essentialia, ita iam perueniri ad vltimam, Probat, secundum: Gradus vltimus essentia rerum est simplex, quam gradus superiores, ergo differentia, quæ ab eo desumitur, tam erit simplex, quam intermedia, quæ à superioribus. Antecedens probatur, qui animam v.g. hominis quatenus conuenit cum plantis, tribuit homini vnâ simplicem differentiam vegetatiui,

tatiui, quatenus conuenit cum animalis, tribuit differentiam simplicem, & talis est rationale. Confirmatur: Quo differentia est perfectior, eo est simplicior, sed vltimæ sunt perfectiores, ergo.

Obicit Aristot. 2. poster. c. 8 l. 17. & alib. docet differentiam de pluribus prædicari, quam speciem, ergo non datur vltima differentia, quæ non pateat latius, quam species vltima.

Resp. negantes consequentiã quia Aristot. loc. citat. suggerit modum definiendi per plures differentias, quando propria differentia speciei vltimæ est ignota, sicuti plerumq; fit, ita definitur, inquit, numerus ternarius, numerus primus impar. Quod igitur de differentia, cum Aristot. tum Porphy. frequenter dicunt, eam latius patere, quam speciem, id de differentia subalterna verum est, de qua fere loquuntur, eo quod differentia vltimæ sunt occulta, licet Porphy. eo propendere videatur, nõ dari scilicet differentias vltimas simplices.

A R T I C V L V S

S E X T V S.

In quo sita est ratio differentia quatenus est prædicabile.

QUæ præmissimus, faciunt ad cognitionem gradus essentialis Metaphysicis, hic igitur explicanda ratio differentia, quatenus constituit quintum prædicabile.

Resp. Ratio formalis differentia, vt prædicabile est, consistit in aptitudine multis inexistendi, & de eisdem prædicandi per modum partis formalis essentia vnde prædicatur in quale quid. In quid, quia est de essentia in quale, quia est pars essentia formalis, quæ se habet per modum superadditi, & qualificantis aliud hinc Aristot. 5. Met. l. 19. dicit differentiam esse primam qualitatem substantia.

Nota, differentiam ad quatuor posse comparari, primo ad genus superius, quod diuidit & de eo prædicatur, per modum accidentis, cum sit extra ipsius essentiam. Salua enim potest esse essentia generis, in vna specie destructa differentia diuisiua in alia specie. Secundo comparatur ad sua inferiora, siue ad differentias specierum inferiorum, de qua comparatione sequent. artic. Tertio ad speciẽ quam constituit, de qua prædicatur, tanquã de vno & de pari, quia species formaliter & expresse est quid vnum virtute & implicite tantum plu-

ra, scilicet indiuidua, quæ ab ea deriuantur, & eandem participant essentiam, vnde cum de specie prædicatur, dici potest prædicari de pluribus, secundum rationem virtuale. Quarto comparatur ad inferiora speciei, quam constituit, & respectu illorum habet rationem vniuersalis, & prædicabilis, non inest differentia vltima, & quidem immediate, quia nimirum nulla distincta natura intercedit inter differentiam, & inter indiuidua. Species enim de qua per se primo differentia prædicatur, & mediante illa de omnibus, quæ sub specie continentur, non est proprie natura media.

A R T I C V L V S

S E P T I M V S.

Utrum differentia superior includatur & inferiori ac de illa prædicetur?

QUæstio est de differentia in concreto & formaliter accepta quia constat differentiam in abstracto non posse prædicari, maxime cum in abstracta significatione non tantum fit, differentia quam differentia principium. Sic enim non facit formaliter officium differentia quod est facere differre, constitutare speciem esse in quo species excedit genus. In materialibus vero acceptioe etiam euidenter includit differentias superiores. Significat enim hoc modo speciem quam constituit.

Resp. Differentia superior non includitur formaliter in inferioribus differentiis, & per consequens nõ potest de illis prædicari per se. Est cõmunis sententia contra nominales, qui docent non esse prædicationẽ differentia superioris de inferiori quam generis de specie.

Probatur conclusio. Quia differentia omnes sunt seipsis diuersæ. Ergo se mutuo non includunt. Consequentiã probatur quia hæc est ratio cur summa genera se mutuo non includant. Probatur antecedens quia si differentia non differunt se ipsis sed per alias differentias omnes differentia inferiores essent formaliter compositæ ex conceptu superiori, & proprio, & daretur processus in infinitum. Probatur secundo, Quia aliqui genus, vt gr. animal non esset extra rationem differentia diuisiua scilicet rationalis, quia differentia constitutiva animalis nimirum sensibile non esset extra rationem rationalis quod est differ-

rentia

rentia diuisua animalis. Confirmatur quia alioqui sensibile bis esset in homine semel inclusum in animali quod constituit & semel inclusum in rationali.

Obiic. primo differentia vltima, v. gr. hominis se rationalis est substantia corporea viuens, sensitua ergo includit omnes differentias superiores.

Resp. ad Antecedens differentiam formaliter non esse substantiam completam, quæ est supremum genus illius prædicamenti, sed esse substantiam late sumpto vocabulo substantie prout non distinguitur ab accidente: sic vero comprehendit etiam partes & substantias incompletas quales sunt differentia.

Obiic. secundo Rationale est sensibile, videtur esse prædicatio per se, ergo.

Resp. negando antecedens quia si formaliter accipiantur extrema est falsa prædicatio si materialiter est vera, sed accidentaliter reducenda ad quantum prædicabile quia prædicatum est extra essentiam subiecti.

Obiic. tertio non potest dari rationale quod non sit sensibile, ergo signum est rationale formaliter includere sensibile.

Resp. negando consequentiam quia ad necessariam illam connexionem sufficit inclusio materialis siue præsuppositiua ita vt inferior differentia necessario præsupponat in natura quam afficit differentiam superiorem.

ARTICVLVS OCTAVVS.

An secunda definitio differentia conueniat differentiis vltimis?

Resp. negatiue cum communi sententia contra Caietanum hic conuenit enim solis subalteris siue mediis. Vltimas nõ definit Porphy. quod existimaret illas esse compositas ex pluribus, quarum singulæ aliis speciebus essent communes. Coniunctim tamen cum vna specie conuerteretur & c. proinde vnica definitione explicari non posse. Vel ut alii in Porphy. propensiores solas subalternas definit quia eorum frequentior est vsus in definitionibus & disputationibus quæ fere simul de rebus secundum prædicata vniuersalia.

Dices ergo hæc definitio est insufficientis.

Resp. negando illatum, quia abunde explicat modum prædicandi omnibus differentiis communem scilicet in quale quid: quo cognito facile potest formari definitio comprehendens omnes differentias, sicut enim differentia subalterna prædicabilis est de pluribus specie differentiibus quia constituit speciem mediam quarum inferiorum est genus ac de pluribus differentibus specie prædicatur, consequens est differentiam vltimam de solis indiuiduis tanquam inferioribus esse prædicabilem sicuti species quam constituit. Vnde distinctio quæ reperitur inter differentiam subalternam & vicinam, tantum est materialis non vero formalis, neque constituit duo diuersa prædicabilia.

QVÆSTIO IV.

De Proprio.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quodnam sit proprium constituens quantum prædicabile.

Resp. Solum proprium quarto modo constituit quantum prædicabile, reliquæ spectant ad quantum prædicabile. Ita D. Thomas op. 48. & passim interpretes Porphyrii ex Aristot. *Primo topicorum* c. 4. vbi indicat tres primas acceptiones proprii coincidere cum accidente communi. Probatur conclusio, quia ad rationem proprii 4. prædicabilis duo requiruntur. 1. vt fluat ab essentia alicuius, secundum vt essentia sit illius adæquata & proxima: hæc autem Proprio soli quarto modo conueniunt, ergo. Maior probatur quia prædicatio reciproca est intrinseca conditio Proprii quarti prædicabilis: sed hæc supponit illa duo, ergo. Minor probatur, quia si oriatur ab essentia tanquam à causa in adæquata, tamen vt verisimile est de temperamento, albedine niuis &c. non recipitur cum essentia & cum oriatur ex alia essentia, & hoc ipso non conuenit speciei tanquam proprium sed tanquam accidens commune.

Obiicies proprium primo modo verbi gratia esse medicum vel Geometram, oritur ex essentia hominis vt principio aequato, quod pertinet ad quartum prædicabile.

Resp. Antecedens vtrum esse, si ista accipiuntur, pro aptitudine ad istiusmodi disciplinas, sed tunc sunt proprium quarto modo, vt vero sunt proprium primo modo significant actualem scientiam vel artem, & sic pertinent ad quintum prædicabile. Nota conclusionem intelligi de omni proprio quarto modo, siue id quod fluat ex principiis naturæ genericæ, quæ etiam habet suas proprietates, siue ex principiis naturæ specificæ.

ARTICVLVS
SECVNDVS.

*Quorum comparatione proprium
sit quartum prædicabile.*

NOta in proprio sicut in cæteris prædicabilibus reperiri rationem communem prædicabilis, & rationem particularem talis prædicabilis per quam ab omnibus aliis distinguitur.

Resp. primo proprium non est vniuersale respectu solius speciei, est contra Tolertum hic. Probatur, Quia vniuersale comparatur ad inferius, & ianus potest illo respectu cuius est vniuersale sed proprium recipitur cum specie tanquam illi æqualis ergo respectu speciei non est vniuersale. Confirm. Repugnat idem respectu eiusdem, esse proprium & vniuersale; nam proprium est quod vniuersum, vniuersale quod multis conuenit.

Resp. secundo proprium non est vniuersale ab aliis distinctum respectu indiuiduorum, seu inferiorum. Est contra Scorum hic. Probatur, quia hinc tantum habet rationem communem prædicabilis non specialem. Confirmatur. Definitio non conuenit proprio nisi comparatione speciei ergo respectus ad speciem conuenit ad constitutionem rationis specialis prædicabilis.

Resp. tertio proprium est quartum prædicabile ab aliis distinctum ex comparatione ad speciem à qua fluat, & ad inferiora. Sequitur ex dictis, cum vterque respectus conuenit ad constitutionem specialis vniuersalis.

Obiic. Proprium prius inest indiuiduis

quam speciei. Ergo sola comparatio ad indiuidua sufficit. Nam ex ea erit vnum in multis prædicabile in quale proprium.

Resp. distinguendo antecedens: Si proprium accipiatur ut est accidens reale, prius inest indiuiduis secundum actualem in hærentiam & existentiam extremorum, quia indiuidua primo existunt, & ab his abstrahitur ratio speciei. Sed secundum connexionem prædicamentorum & intrinsecam habitudinem ad subiectum, prius inest speciei cum qua immediatam & necessariam habet connexionem independens a conditionibus indiuidualibus in quo distinguitur ab accidente communi. Ergo nullam materiam necessariam sequitur, sed tantum complexionem indiuidualem: vnde non tam ratione existentie & in hærentie quam ratione connexionis & habitudinis primo conuenit indiuiduis.

Nota quæ hic de proprio dicta sunt ad differentiam esse accommodanda, quæ habet rationem vniuersalis ex respectu ad speciem subalternam vel vltimam quam constituit. Et simul ex respectu ad inferiora, & hoc est quod dicitur differentiam & proprium prædicari mediare siue per participationem speciei.

QVÆSTIO V.

De Accidẽte.

ARTICVLVS
PRIMVS.

Quodnam sit quintum prædicabile.

TOlerus *dist. 1. c. de accidente.* docet quantum prædicabile esse accidens commune respectu subiecti cui inest, prout distinguitur a substantia & ab accidente proprio vt in textu annotauimus.

Resp. Verius est quantum prædicabile esse prædicatum quodcumque habens contingentem & accidentalem habitudinem ad subiectum, siue illud sit substantia siue accidens prædicamentale. Ita. Diuus Thomas 1. 2. 2. q. 1. 2. & 1. 2. q. 4. vbi dicit, accidens apud Porphyrum non significare id quod commune est cum summis generibus, sed accidentalem

talem habitudinem prædicari ad subiectum. Probat, quia numerus prædicabilium desumitur præcisè ex modo quo prædicatum se habet ad subiectum, adeo ut ubi reperitur distinctus modus, etiam reperitur distincta ratio prædicabilis. Unde vnum & idem verb. gr. color respectu diuersorum scilicet albedinis & parietis pertinet ad diuersa prædicabilia, videlicet generis & accidentis, idque propter diuersum modum se habendi ergo substantia & accidens si conueniunt in modo se habendi ad subiectum, qui constituit quintum prædicabile, ad illud pertinebunt. Confitem. Substantia & quoduis accidens conueniunt in ratione primi prædicabilis, si comparentur ad inferiora, sine quibus prædicantur essentialiter, ergo etiam conueniunt in ratione quinti prædicabilis respectu subiecti de quo prædicantur accidentaliter & contingentem.

Obiicit. Modus prædicandi sequitur modum essendi, sed substantia & accidens differunt in modo essendi ergo in modo prædicandi.

Respond. ad maiorem, modum prædicandi non sequi modum essendi absolute, siue habitudinem prædicari ad subiectum. Alioqui enim tot essent prædicabilia, quot prædicamenta.

Obiicit secundo, In hac propositione animal est homo, non prædicatur accidens sed substantia, ergo pertinet ad quintum prædicabile.

Respond. distinguendo antecedens non prædicatur accidens prædicamentale sed prædicabile, id est, id quod est extra essentiam prædicati, & de illo prædicari potest.

Petes, qualis sit hæc prædicatio vas est argenteum, Corona est aurea, &c.

Resp. Esse ei prædicabilis. Eiusmodi enim propositiones immerito reiciuntur à quibusdam tanquam incompleta, in quibus pars scilicet materia prædicatur de toto artificio, quia pars illa prædicatur per modum totius. Significatur enim nomine communi vade prædicatur sicuti de differentia & genus per modum scilicet totius, & quia prædicatur adiectiue & per modum, forma accidentalis pertinet ad prædicabile accidentis. Et sensus est, vas est fabricatum in argenti materia, corona est fabricata in materia auri, esse autem in tali vel tali materia est accidentale vasis & coronæ.

ARTICVLVS
SECUNDVS.

An prima definitio Porphyrii
sit bona.

Resp. affirmatiue. Vide dicta in textu sensus est. *Accidens est quod ita se habet ad subiectum ut de ea affirmari vel negari possit. Ita ut neg. propter præsentiam & affirmationem neg. propter eius absentiam & negationem natura & essentia subiecti destruat.* Vt siue homo sit & dicatur albus, siue non sit & dicatur non albus vel etiam niger nihil decedit naturæ homini.

Dices. Si definitio intelligatur de separatione eiusmodi per intellectum etiam proprium erit accidens.

Resp. Negando consequentiam, quia licet proprium possit, separari a essentia per simplicem apprehensionem, ut sit quando subiectum concipitur sine proprietate nihil affirmando vel negando, neque tamen separari per negationem & iudicium compositum sicuti accidens, non enim potest negari risibilitas de homine siue præiudicio naturæ hominis, potest autem quoduis accidens.

Dices tam falsa est negatio accidentis inseparabilis de subiecto quam proprii de natura.

Respond. Vtramque esse quidem falsam, sed cum distinctione, quia in qua negatur proprium, de natura implicat contradictionem, quia implicat naturam non esse principium suæ proprietatis, vel esse principium proprietatis oppositæ, illa in qua negatur accidens inseparabile de subiecto, non implicat nec euerit naturam subiecti. Non enim repugnat natura Æthyopis esse sine nigredine vel cum albedine.

Dices tertio, ergo nullum erit accidens inseparabile contra diuisionem Porphyrii.

Resp. Negando sequelam. Erit enim accidens inseparabile realiter, de qua separatione intelligitur diuisio Porphyrii in accidens separabile & inseparabile.

Dices conditiones indiuiduantes sunt accidentia indiuidui, & tamen non possunt separari per intellectum Ergo.

Resp. Si per conditiones indiuiduantes intelligantur proprietates per quas describitur indiuiduum, nego antecedens: Si vero intelli-

gatur doctrina indiuidualis siue principium indiuiduum, separari non potest, quia non est accidens indiuidui sed de intrinseca ratione illius.

Petes primò vtrum mors sit accidens. Resp. Per mortem significari vel priuationem vitæ in fieri, siue dispositionem ad mortem, & sic est accidens, & quandiu est habet subiectum. ver. gr. hominem sicut & omnes morbi & vniuersim actiones priuatiuæ seu corruptibiles, vel secundo significari priuationem vitæ in facto esse, & sic non est accidens positium nec realiter inhæret alicui subiecto, quia tamen habet modum accidentis priuatiui nostro modo intelligendi inhæret materiæ primæ cuius conuenit illa definitio accidentis. Hæc enim potest esse cum tali priuatione & sine illa. Denominat tamen hæc priuatio animal non tanquam subiectum inhaesionis sed vt terminans qui fuit & à quo inchoata fuit actio corruptiua quæ terminatur formaliter ad priuationem.

Petes secundo an vita sit accidens. Respon. Vita prima quæ est forma corporis animati non est accidens, quia est pars altera essentialis compositi Physiici. Vita secunda id est actus & functiones vitales, vt sunt videre, nutrire, &c. Est accidens, ideo est de calore naturali animalis; temperamento 4. humorum sine quibus subiecti seu animalis natura integre concipitur. Vel tertio vita vt significet durationem intrinsecam non est accidens, quia non est forma aliqua viuenti superaddita, sed ipsum viuens perseverans in suo esse.

Ex dictis ex hac & præcedenti quæstione, colliguntur differentiæ inter proprium & accidens commune. Prima differentia proprium fuit ex essentia & principiis intrinsecis rei. Accidens vero ex conditionibus indiuiduantibus & principiis extrinsecis. Secunda. Proprium habet immediatam connexionem cū essentia & primo illi inest mediatam, cum indiuiduis. Accidens vero immediatam cum indiuiduis & mediantibus illis conuenit speciei. Tertia proprium non admitit magis & minus sicuti accidens. Quarta proprium est separabile à subiecto per tam operationem tantam accidens etiam per secundam.

A R T I C V L V S
TERTIVS.

Cuius comparatione accidens sit quintum prædicabile.

NOTA quædam accidentia prædicari de generibus speciebus & indiuiduis vt color de corpore mixto cygno, hoc cygno, &c. Alis de Solis speciebus & earum indiuiduis vt sunt actus omnium proprietatum specificarum v.g. videre hinniire, &c.

Respon. Accidens est quintum prædicabile comparatione cuiusvis subiecti cum quo cōtingentem habet connexionem siue illud sit genus, siue sit species, siue indiuiduum. Definitur ita que potest hoc modo. *Accidens commune est quod prædicatur de pluribus in quale commune definitiones Porphyrii sunt accidentes materialiter siue primo intentionaliter sumpti, non vero vt est quintum prædicabile.*

Probatur conclusio, quia de his omnibus prædicatur modo ab omnibus aliis prædicabilibus distincto.

Dices Accidentia primo insunt indiuiduis & de eis prædicantur ergo comparatione Indiuiduorum constituunt quintum prædicabile.

Resp. Negando sequelam ex antecedenti enim sequitur tantum indiuidua esse terminum proximum, non vero esse adæquatum.

Dices secundo Propositiones singulares non pertinet ad scientiam quia res singulares sunt incontinuo fluxu nec habent stabilem cognitionem. Ergo accidens non est vniuersale respectu singularium seu indiuiduorum seu speciei & generis.

Resp. Negando sequelam, tantum enim inferitur principalem terminum esse genera & species, indiuidua minus principalem, adæquatus igitur terminus quinti prædicabilis sunt genera, species & indiuidua simul & hæc de prædicabilibus paulo fufius pro rei difficultate dicta sunt nunc ad Categorias Aristorelis transeundum.

BERNARDI MORISANI PHILOSOPHI ACVTIS- SIMI COMMENTARII IN CATEGO- RIAS ARISTOTELIS.

PROLEGOMENA AVTHOR. INSCRIPTIO.

*C*ategoriarum siue predicamentorum liber communi interpretum sententia tribuitur Aristoteli & testatur id Porphyrius initio Isagogis. Stylus & modus scribendi id confirmant, tum etiam doctrina quæ conformis est iis quæ traduntur ab Aristotele quinta Metaph.

Inscribitur liber Categoriarum. Categoria ex prima sua institutione latine publicam & forensam accusationem significat, & quia in ea multa reo attribuantur ex translatione enunciationem significat, & ab Aristotele hic sumitur pro predicato & præcipua enunciationis parte. Et quia summa generata de aliis semper prædicantur ut subici non possint, absolute prædicamenta dicuntur: quamuis hoc nomine non raro significetur series vel ordinatio omnium graduum superiorum & inferiorum usq. ad individua ut prædicamentum substantiæ sit tota illa series prædicamentalis v. g. substantia corpus, viuens animal, homo. Et hoc sensu describi potest hoc modo, Prædicamentum est naturalis dispositio prædicatorum & subiectorum per quam superiora de inferioribus quidditative prædicantur.

OBIECTVM.

Docuimus obiectum totale Logicæ esse operationes intellectus. Hinc partiale obiectum sibi desumit liber hic primam operationem intellectus quatenus applicatam in prædicamentis: Tria enim prædicamenta sunt quæ obstant quo minus prima mentis operatio siue apprehensio recte fiat. Primum maximarum rerum multitudo. Secundum confusio & permixtio rerum inter se ut substantiæ in accidentibus & accidentium inter se. Tertium Immutatio proprietatum quæ conueniunt rebus. Quæ impedimenta hac tractatione amouentur. Nam primo rerum multitudo imminuitur, dum omnes reducuntur

ad 10. summa genera, secundo tollitur confusio, dum quælibet res collocatur in suo prædicamento. Tertio explicantur proprietates singulorum prædicamentorum. Neque pertinet hac tractatio ad Metaphysicam, cuius proprium est agere de ente & eius speciebus. quia agit hic de illis iisdem non ut naturæ quædam sunt, tantum sed modo Logico ut nimirum res explicantur vocibus & prædicantur ac subiiciuntur siue ut substantiæ secundis intentionibus, ut docet D. Thom. in 1. lectione prima in libro 1. periphras. Caietanus & hic alii. Et hic traduntur hoc libro æquinocæ, ynnuocæ, Paronyma, regulæ item prædicandi, quæ omnia diriguntur ad primam intellectus operationem perficiendam.

V T I L I T A S .

Conducit hic liber ad obiectionem secundæ & tertiæ operationis intellectus quæ dependent à prima, vt facilius sit enuntiare & dicurrere, quando res secundum naturas suas proprias suæ confusione & distincte concipiuntur. Immediatè vero conducit ad definitiones quæ ex genere & differentia, ad diuisiones, quæ constant ex toto & partibus & superioribus & inferioribus, tum ad demonstrationes in quibus passiones demonstrantur, de subiectis vniuersalibus per suas causas.

D I V I S I O .

Tres sunt huius libri partes. Prima continet quædam præambula quæ vocantur ante prædicamenta & absoluitur c. 10. In secunda explicantur ipsa summa genera siue Categoriæ. Tum c. 13. Subiungitur tractatio eorum quæ post prædicamenta vocantur.

C A P V T I .

De illis qua categorias antecedunt.

Tres sunt huius capituli partes. In prima traduntur tres definitiones, in secunda duæ diuisiones. In tertia duæ regulæ.

¶ P A R S P R I M A .

Homonyma siue æquiuoca sunt, quorum nomen solum commune est essentia vero ratio nomini respondens est diuersa. Nota æquiuoca alia dici æquiuocantia & sunt ipsæ voces diuersa significatione plura significantes, alia æquiuocata passiuæ, & sunt ipsæ res diuersæ vocibus illis significatæ.

Resp. Enim in se absolutæ non sunt homonymæ nisi ratione vocum quibus significantur. Designantur hic æquiuoca æquiuocata, quia æquiuocantia non habent nomen commune, sed sunt ipsa nomina. Genus vel Superius definiti est entia diuersa in plurali. Eiusmodi homonyma sunt canis marinus & terrestris respectu nominis canis & homo putus & homo verus respectu nominis homo.

Nota tria requiri ad rationem homonymorum. Primum vt habeant idem nomen: Secundum vt habeant rationem id est defini-

tionem & essentiã diuersam. Tertiũ illa diuersitas definitionis sit in ordine ad idem nomen.

Quod primum nomen hic significat vocem simplicem vt excludunt orationes amphibologicæ: nomen hoc debet esse secundũ materiam id est secundum Syllabas & literas & secundum formam intrinsecam, quæ est eadem dispositio literarum, quantitas, accentus, cuius defectu populus non est non æqui-uocum respectu multitudinis & respectu arbitris dictæ, quia non est eadem quantitas illius vocis diuersa significantis.

Dixi secundum formam intrinsecam, quia forma extrinseca & accidentaria nominis scilicet significatio est diuersa. Secunda conditio vt essentiæ ratio id est vt definitio sit diuersa. In hoc enim distinguuntur æquiuoca ab vniuocis vt paulo post dicitur. vbi

Nota Aristotelem hic vti & 7 Physicorum c. 4. sub nomine æqui-uocorum comprehendere etiam analogã vnde illud (diuersa) si explicandum est vt ratio essentiæ sit omnino diuersa si sint æqui-uoca strictè sumpta, vel sit partim diuersa partim eadem si sint analogã. Tertia conditio est, vt definitio & essentia sit diuersa respectu eiusdem nominis. Nam quæ sunt æqui-uoca. Respectu vnius nominis, possunt esse vniuoca respectu alterius vt patet in cane marino & terrestri, qui licet respectu nominis canis sint æqui-uoca, respectu tamen animalis corporis & substantiæ sunt vniuoca.

Petes primo an æqui-uoca accidentaria hic definiantur vt gr. acutum ferre & vocis respectu nominis acutum.

Respondeo affirmatiue sunt enim diuersæ essentiæ reales eodem nomine significatæ.

Petes secundo quomodo æqui-uoca possint definiri cum habeant diuersas essentias.

Resp. Definiri plura æqui-uoca combinata non secundum se vt sunt diuersæ essentiæ, sed prout illis conuenit appellatio æqui-uocorũ, an consideratione sunt vniuoca & possunt definiri. Nam eodem modo hæc appellatio illis conuenit vt gr. canis marinus & terrestris canis & Lupus marinus & terrestris respectu nominis canis & Lupus vna & eadem ratione sunt æqui-uoca.

Petes tertio quomultiplicia sunt æqui-uoca?

Respo. Si nomen æqui-uocorum late sumatur cum Aristotele, hic quatuor sunt genera æqui-uocorum.

Primum dicitur æquiuocum à casu siue à fortuna, vt quando rebus omnino diuersis idem nomen fortunò inditum est, vt est os respectu orificii, & respectu durioris partis corporis. Secundum dicitur æquiuocum à consilio, quando diuersis rebus idem nomen inditum est, ob aliquam considerationem quamuis leuem, huiusmodi fere sunt metaphora vt ridere respectu hominis & prati; & hæc duo genera sunt æquiuoca proprie & strictè sumpta, tertium & quartum sunt analogà. Primum eorum dicitur æquiuocum ab vno ad vnum, quod vocari solet à Philosophis analogum attributionis. Alterum dicitur proportionis, de quibus suo loco.

Secunda Synonymia siue vniuoca dicuntur quorum nomen commune est, & ratio essentialis nomini respondens est eadem. Intelligitur ex præcedenti definitione. Tandem aduerte hic definiri vniuoca, vniuocata, essentialia, vt homo & brutum ratione animalis, & sumitur vniuocam strictius quam dum v.g. vniuersale dicitur vniuocum ad prædicabilia Porphyrii. Ad hoc enim sufficit, vt dicatur secundum rem & rationem eandem licet accidentalitè & denominatiue, vt album respectu nituis & hominis, risibile respectu Petri & Pauli. Hæc autem ratio eadem debet esse de essentia, vt in exemplo allato animalis.

Tertia Patonymia siue denominatiua dicuntur quæ ab aliquo differentia casu appellationem à nomine sortiuntur, id est quæ ab aliqua forma accidentalitè denominationem accipiunt à qua forma differunt in nomine sola diuersa terminatione.

Obserua denominatiua esse triplicia sc. voca tantum, significatione tantum, voce simul & significatione. Voce tantum sunt concretum cum abstracto initio vocis conueniens, siue vero discrepans cum quo non significat eandem formam, vt somnus & somnolentus. Somnus enim significat quid naturale & non vitiosum. Somnolentus significat vitium. Secundo significatione tantum est concretum quod cum abstracto conuenit in significatione, voce autem vel tota discrepat vel tota conuenit, vt studiosus, quod significat id quod barbare dicitur virtuosus: vnde studiosus respectu virtutis est denominatiuum significatione tantum, vti & Dialectica mulier

ita dicta à Dialectica arte. Tertio voce & significatione simul est concretum ratione abstracti, cum quo in significatione principali conuenit, & initio dictionis, discrepat autem in fine, vt iustus respectu iustitiæ.

Definiuntur hic concreta voce & significatione simul loco generis ponitur (concreta accidentaria) vt excluduntur substantialia verbi gratia argenteum ab argento lapideum à lapide animal ab animalitate.

Casu differre est differre inflexione vltimæ Syllabæ sine terminatione, quid inflexit tribus modis fieri potest vel per aduerbium, vel per adiectiuum vel per gradum comparationis vt à pulchritudine fit pulchre & pulcher & pulchrior.

(Ab aliquo) scilicet abstracte siue nomine substantiuo. Denominatiuum enim hic definitum deduci debet non tantum à re sed etiam à nomine quod intelligendum est Physice Philosophi enim ab abstractis & formis rerum deducunt nomina concreta, apud Grammaticos vero nomen abstractum deriuatur à concreto, quia sicuti concreta prius fuerunt eogitata, ita & nominata.

(Sortiri appellationem) est dici prædicatione denominatiua eadem quoad vocem & significationem.

Obserua differre inter se denominatiuum denominans & denominatum. Denominatiuum est nomen adiectiuum quod significat formam per modum concreti siue in concreto, ut iustus.

Denominans est nomen significans formam in abstracto, vt iustitia. Denominatum est subiectum cui forma inest & de quo affirmatur vt homo.

SECUNDA PARS.

PRIMA DIVISIO.

eorum quæ dicuntur alia vt coniuncta dicuntur alia vt simplicia. Diuisum sunt voces ex instituto significantes vt indicat Aristoteles, dum dicit vnum quodque eorum quæ dicuntur, aut substantialium significat &c. veltiam res quatenus vocibus significantur sensus igitur diuisionis est vocum vel rerum quædam

quædam sunt complexæ quædam incomple-
xæ. Complexæ dicuntur quibus plures respon-
dent conceptus, siue illi sunt rerum inter se
realiter distinctarum, vt homo albus siue rei
& modi ipsius vt homo stans siue rei & signi,
vt omnis homo. Incomplexæ sunt quibus res-
pondet vnicus simplex conceptus.

Artificialis vt sedes, statua, domus possunt
dici incomplexæ; licet enim plures contineat
partes illas tamen repræsentant coniunctim,
& per modum vnus est animal rationale est
complexæ: licet enim idem sit quod homo, re-
præsentat tamen partes disiunctim.

SECVNDA

Eorum quæ sunt alia dicuntur de subiecto, in
subiecto vero nullo sunt: alia sunt in subiecto
& de subiecto nullo dicuntur: alia dicuntur de sub-
iecto & sunt in subiecto: alia nec sunt in subiecto,
nec de aliquo subiecto dicuntur.

Hæc diuisio est subdiuisio secundi membri
præcedentis diuisionis scilicet vocis vel entis
simplicis & incomplexi vt excludantur omnia
complexa quæ à categoriis reiciuntur. Qua-
tuor sunt huius diuisionis membra: Ad pri-
mum pertinent gradus substantiæ vniuersalis
& differentiæ, quæ sunt de essentia suorum
subiectorum, & proinde non in sunt illis acci-
dentialiter vt dicantur in diuisione in nullo
esse subiecto vbi.

Nota subiectum in hac diuisione duplici-
ter accipi. Primo pro subiecto essentiali, qua-
le est omne inferius respectu gradus superioris,
& ita accipitur quando in diuisione con-
iungitur cum Dici. Ita vt Dici de subiecto i-
dem sit quod prædicari essentialiter de subie-
cto. Secundo pro subiecto accipitur in hæsi-
onis seu accidentalis, & sic intelligitur, quan-
do in diuisione coniungitur cum esse, adeo vt
esse in subiecto idem hic sit quod accidenta-
liter posse prædicari. Ex quibus intelliguntur
singula diuisionis membra, &c.

Ad secundum igitur membrum pertinent
indiuidua accidentium, verbi gratia hæc al-
bedo. Nam indiuidua hæc prædicantur de
subiecto siue tribuuntur subiecto. Nec sunt
de vilius subiecti siue inferioris essentia.

Ad tertium pertinent accidentia vniuersa-
lia vt albedo color, &c. quia in sunt in suis in-

ferioribus essentialiter & præterea median-
tibus suis inferioribus in sunt subiectis in hæsi-
onis accidentaliter.

Ad quartum referuntur substantiæ singu-
latae, vt Petrus, hic Equus quia neque de vi-
lius inferioris sunt essentia neque vili acci-
dentialiter in hærent. Modi substantiales re-
dudi possunt ad primæ membrum, quia in
nullo sunt subiecto accidentaliter proprie &
in hæsiue cum sunt complementa substantiæ;
dicuntur tamen de subiecto non quidem es-
sentialiter strictè, cum non sint de essentia sed
sumendo illud essentialiter latius vt etiam cõ-
prehendat substantialiter.

In subiecto esse dico, quod cum in aliquo sit, non
vt pars sine eo cui inest, esse non potest. Est definitio
accidentaliter Genus definiti est esse intrin-
sece, vt excludantur ea quæ in sunt extrinsece
vt c. res in suo loco, causa efficiens vel operans
in fine, &c. [non vt pars] scilicet essentialis,
vel integralis vel Physica, & sic excluduntur
superiora quæ in sunt inferioribus, tanquam
partes essentialis. Secundo pes, manus, &c.
quæ in sunt Petro tanquam partes integrales.
Tertia materia & forma quæ in sunt compo-
sito tanquam partes Physicæ (sine ea cui inest
esse non potest) id est, quod non potest natu-
raliter separatum à subiecto existere, quod
verum est de omni accidenti.

Solent hic afferri 8. modi inexistendi qui
hæc versus sub comprehenduntur.

*In sunt pars, totum, species, genus, in, quo quæ
forma.*

Regnum regi, res in stre, loca, locata.

Singulos explicemus Primus est pars Physicæ
scilicet materia vel forma vel pars, metaphysicæ
vt sunt corpus & animal respectu hominis
vel pars integralis, vt caput, manus, &c. sunt
in toto, quo etiam reducendi sunt modi sub-
stantiales Secundo est quo Totum qualecun-
que est in partibus suis simul sumptis vt gr. hæc
mo in animala rationali. Tertio est. Quo in
ferius & gradus specificus est in superiori sui
gradu generico, nam omne inferius continet-
tur aliquo modo in superiori suo sumpto per
modum totius potentialis. Quartus est qui
superius est in inferiori, vt animal in homine.
Quintus est quo forma accidentaliter est in
subiecto vt albedo in Petro Sextus est, quo
liquid est in potestate alterius, vt regnum
seruus in Domino, septimus, quo operans
intre

intendens finem totus dicitur in fine quomodo animus dicitur totus esse in diuitiis. Auarus, quo res est in loco. Quo pertinet modus, quo res est in tempore vt Noe tempore Diluuii.

Ex his modis tres postremi sunt externi, alii possunt dici interni. Solas vero quintus est quo accidens dicitur esse in subiecto.

TERTIA PARS.

PRIMA REGULA ANTE PRÆDICAMENTALIS.

Cum alterum de altero dicitur vt de subiecto quacumq; de attributo dicuntur, eadem etiam de subiecto dicitur, i.e. Quando vnum dicitur essentialiter de altero quidquid de illo dicitur vt de subiecto id omne dicitur de illius subiecto. Quod vt verum sit, necesse est, vt ea quæ de attributo dicuntur competat illi, pro vt conuenit cum subiecto. Si n. tantum competeret attributo, vt per se præcise sumitur, & quatenus differt à subiecto, illa non conuenirent subiecto, neque de eo possent dici. Declaratur tota regula. Petrus est homo, in hac propositione quæcumq; prædicantur de homine quatenus conuenit cum Petro, vt sunt hæc prædicata, animal, corpus, &c. Illa eadē dicuntur de Petro: quæ vero dicuntur de homine pro ut in præcise significato differt à Petro, vt sunt hæc prædicata, esse speciē, esse aliquid contrahibile ad indiuidua, illa nō dicuntur de Petro.

Nota quæ attributo tribuntur debere de illo dici vt de subiecto (sicuti habet regula) sc. proprie subicibili, & minus late patenti, alioqui non sequitur, vt patet in hisce propositionibus. Homo est animal, animal est volatile, ergo homo est volatilis, quia animal, q̄ est subiectum secundæ propositionis non est subicibile proprie & minus late patens quā prædicatū sc. volatile, imo latius patet quā volatile.

Petres quo modo hæc regula conueniat cū secundæ regula attributionum Porphyrii.

R. Hæc regulas habere se vt excidentia & excessiā e. partim conuenire, partim differre. Conueniunt quia vtraq; cōplectitur prædicationes essentielles, vt sunt. Iohannes est homo. Homo est animal, animal est viuens, viuēs est corpus ergo Iohannes est corpus. Differūt vero quod regula Porphyrii comprehendat etiā prædicationes accidentales, vt Iohannes est albus, albus est coloratus, coloratus est qualificatus, ergo Iohannes est qualificatus. Hæc vero regula illas non continet quia dici hoc

loco significat essentialiter prædicari. Nota secundo ex hac regula desumi modum illū argumentandi quem vocant à primo ad vltimū, qualis est hic, Iohannes est homo, homo est animal, animal est corpus, corpus est substantia. Duæ a. requiruntur conditiones, vt hæc argumentatio sit bona. Prima vt propositio in ordine prima affirmans sit: alioqui n. vitiose procederetur à non distributo termino ad distributum, vt patet in hoc exemplo, Iohannes non est leo, leo est animal, animal est corpus, ergo Iohannes nō est corpus: vbi in cōsequenti corpus distribuitur vt particulæ negati, dum dicitur, Iohannes non est corpus qui terminus in antecedente & propositione in ordine tertia non distribuitur cum sit prædicatū propositionis affirmatiuæ. Secunda conditio est vt propositiones omnes quæ iam sequuntur sit vnuerſales, quia alioqui medium non distribuitur quod vitiat argumentationem, vt patet exemplo homo est animal, animal est brutum, ergo homo est brutum: Secunda propositio particularis alioqui esset falsa.

SECUNDA REGULA ANTE PRÆDICAMENTALIS.

Diuersa sunt specie differentiæ ac subalternorum generum, nūc prohibet easdē esse differentias, quæ vt intelligātur, nota diuersa genera, nec subalterna dici genera, quia sunt in diuersis prædicamentis v.g. substantia, quantitas, qualitas, q̄ sunt summa genera, vel etiam genera singulorū eorū inferiora, vt sunt animal, quantitas continua & calor. Secūdo subalterna vocantur illa genera quæ sunt eiisdē prædicamenti, & quorū alterū sub altero ponitur, vt sunt animal viuens, corpus, substantia, & hæc proprie vocantur subalterna. Hic tamē sub generibus subalternis etiam comprehenduntur illa quæ sunt eiisdem prædicamenti, & quorū neutrum ponitur sub altero vt sunt animal & planta, quæ sunt eiisdē prædicamenti sc. substantiæ, & conueniunt etiam in ratione corporis. Animal tamen non inferius respectu plantæ, neque planta respectu animalis. Ex his colligitur sensum regulæ esse qui genera diuersarum prædicamentorum habeant differentias essentialiter diuersas: Genera vero subalterna aliquando habent easdem differentias, vt patet in subalternis proprie dictis,

dicitis, quorum vnum ponitur sub alio. In his enim genus inferius semper continet differentiam generis superioris, v. g. animal quod ponitur sub viuente & corpore continet essentialiter differentiam constitutum viuentis & constitutum corporis. Illa vero subalterna quæ sub eodem quidem tertio collocatur, neutrum tamen sub altero aliquando etiam habeant easdem differentias v. g. Animal & planta habent differentias quæ constituunt viuens & corpus. Aliquando tamen non habent eandem v. g. illa genera quæ immediate consequuntur summum genus, vt sunt corpus & spiritus, quæ immediate subieciuntur substantiæ. Idem dicendum de omnibus iis, quæ tantum conueniunt in genere summo v. g. Homo & Angelus, Petrus & hic Angelus, quia hæc non conueniunt in vlla differentia, cum summum genus in quo solo conueniant non habeat proprie differentiam constitutum.

Sub finem cap. tradit diuisionem Categoriarum, quæ talis est, eorum quæ vt simplicia dicuntur vnum quodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut sicut esse, aut habere, aut agere, aut pati. Diuisum est ens reale simplex, finitum, directe positum in Categoriis, & totale vt excludantur entia rationis, entia composita ex rebus diuersi prædicamenti, vt sunt artificiatæ, Deus infinitus Partes Physicæ, vt materia & forma & partes integrantes vt manus & pes.

C A P V T II.

De substantia prima & secunda.

PRæmittit substantiam ceteris prædicamentis quia est natura prior & omnium fundamentum, quam sic describit *Substantia est ens per se subsistens*, id est, aptum per se subsistere. Ens definitiue est ens prædicamentale per quod excluduntur omnia quæ reijciuntur à prædicamentis.

Hæc definitio etiam non comprehendit differentias substantiuas, tñ quia non ponuntur in recta linea prædicamentali, (hoc n. requiritur, vt sapius per se possit prædicari) cum quia non habet se per modum naturæ substantiæ & materiæ sustentatis alias partes, sed per modum adiacentis & qualificantis aliud, scilicet genus, cuius sunt forma & actus. Subsistere per se est non dependere ab alio in sua existentia,

vel non sustentari ab alio tanquam à subiecto, & sic excluduntur accidentia, quæ inhærent substantiæ tanquam subiecto. Quia vero substantia per se subsistit, sic vt possit sustentare accidentia, siue vt possit subsistere accidentibus, à quo officio sic etiam describi potest. *Substantia est ens subsistens accidentibus.*

Initio c. diuidit substantiam in primam & secundam. Definitio substantiæ primæ est hæc: *Substantia est que proprie primum & maxime cum appellatur et quæ nec de subiecto ullo dicitur, nec in subiecto ullo inest*, hic equus Petrus. Quæ definitio licet assignatur per negationes, habet tamē hunc sensum positiuum, substantia vere est, sed non in aliquo vt subiectum, quia illa negationes fundantur in positiuam perfectione primæ substantiæ ver. gra. quod sit eius completum per se primo existens & subsistens, ex quo fit vt non sit in aliquo subiecto inhæsiue, sicuti accidens, neque dicatur de subiecto vt superioris de inferiori.

Dicitur proprie substantia, quia per se ipsam primo subsistit, & non per aliud, sicuti substantia secunda dicitur, prima substantia id est principaliter, quia principaliter subiectum substantiæ quod est subsistere accidentibus.

Dicitur denique maxime substantia eo quod subsistat omnibus tamē eis substantiis quam accidentibus.

Secundæ Substantiæ dicitur *species*, in quibus quæ ritæ substantiæ vocantur et sunt uer. q. harum ipsarum genera. Sensus est secundæ substantiæ sunt naturæ specificæ vel genericæ quæ sunt gradus essentialiter superioris ipsa prima substantia & illi in sunt quarto modo inessendi tanquam prædicata essentialia, & secundum actum, in quibus etiam in sunt ipsa primæ substantiæ, sed tertio modo inessendi & secundum potentiam, sunt n. singularia in vniuersalibus, vt partes potestatiæ, & hic modus inessendi significatur in definitione secundæ substantiæ.

Reliquæ ea parte inest aliquas comparationes, primo comparat secundas substantias cum accidenti quibus utrisque subsistat prima substantia, & ostendit discrimen eorum quod prædicacionem de prima substantia, & secundæ substantiæ prædicantur de prima secundum nomen & rationem, id est, vniuoce secundum eandem rationem inferioribus essentialibus; accidentia vero vel neq. dicatur secundum nomen aut rationem, vt sunt abstracta,

non enim dicitur Petrus est albedo, vel si dicantur in concreto secundum nomen, ut Petrus est albus, non dicuntur tamen secundum rationem, id est, essentia & definitio accidentis non est de essentia aut definitione subiecti. Conueniunt vero secundæ substantiæ & accidentia, quod eodem modo dependant à primâ substantia quoad existentiam, ex quo infert illud vulgare sublatis primis substantiis fieri nequit ut ceterorum aliquid sit. Nam sublata totaliter primâ substantia non possunt remanere secundæ quoad existentiam cum à primis à parte rei non distinguantur, neque etiam possunt remanere accidentia scilicet naturaliter.

Dixi totaliter sublata, quia constat in anima separata, quæ est pars primæ substantiæ remanere multa accidentia, uti & in corpore, seu in materia vbi.

Nota quod Porph. docet sublatis indrudis non tolli species & genera, cum hoc loco non pugnat. Intelligitur enim non de existentia, sed de essentia siue de necessaria habitudine terminotum inter se.

Secundo comparat inter se secundas substantias & docet eam quæ propius accedit ad primam ut est species esse magis substantiam, quam sit illa quæ est remotior, ut est genus. Ratio est quia quæ propius est, eo perfectius, plenius & distinctius explicat naturam primæ, & eo etiam substat pluribus, quia etiam substat generi.

Tertio confert inter se secundas substantias primæ vicinissimas, ut sunt species specialissimæ, & docet vnam non esse magis propriam substantiam, quam aliam. Ratio patet ex præcedenti comparatione.

Quarto comparat primas substantias inter se, & docet, vnum non posse dici magis substantiam quam alteram, quia æque subsistit & æque multis substat.

Petes primo quo sensu substantia sumum genus dicatur ens completum.

Qui licet absolute ens completum significet id quod ad nullius constitutionem simpliciter concurrat communiter tamen etiam eas completum dicitur id quod prædicatur in quid de completis simpliciter, ut sunt genera & species, non vero differentia, neque modi substantiales, & hoc sensu substantia & reliqua prædicamenta dicuntur entia completa.

Petes secundo, qualis sit diuisio substantiæ in primam & secundam.

Respondeo cum D. Thoma q. 9. de potentia n. 1. ad sextum esse analogam, quia ratio subsistendi & substandi accidentibus conuenit per se primo substantiæ primæ. Secundis vero per participationem substantiæ primæ.

Petes tertio, An diuisio per primam & secundam sit peculiaris substantiæ.

Resp. affirmatiue, quia licet accidens aliud sit vniuersale, aliud particulare, nullum tamen est subiectum primum, omne enim accidens est in alio ut in subiecto.

Petes quarto quo sensu Aristoteles dicat vniuersalia non esse substantiam?

Respon. Vniuersalia non esse substantias seorsum à singularibus existentibus, ut sunt ideæ Platonice.

CAP. III.

De proprietatibus substantiæ.

Explicata ratione substantiæ hoc c. enumerantur 6 proprietates. Prima est. *Omni substantia commune est esse in subiecto*, id est, omnis substantia existit sed non in subiecto in hæc, hoc enim est proprium accidentium. Hæc proprietas conuenit substantiæ secundo modo. Omni licet non soli, conuenit enim etiam differentis.

Secunda *substantia & differentia hoc conuenit omnia ab ipsis synonymas dicitur*. Sensus est, secundæ substantiæ & differentiæ dicuntur vniuoce de primâ substantia. Hæc proprietas conuenit substantiis secundis secundo modo, quia omnibus licet non solis, quia etiam conuenit differentis & accidentibus collatis ad sua inferiora. Non conuenit substantiæ primæ. Hæc enim non dicitur de vilo subiecto.

Tertia. *Omnia substantia hoc quiddam significare videtur*. Nota quiddam denotare substantiam hoc singularitatem vnde (hoc quiddam significare) est significare substantiam singularem & completam perfecte subsistentem ab omni alio separatam, quæ per se designari demonstrando, hoc est quiddam, id est, aliquid. Quale quiddam significat substantiam vniuersalem. Hæc enim quia est substantia est quiddam, quia vero non est aliquid de-

terminatum demonstrabile & non existit per se primo, sed per primam substantiam accedit aliquo modo ad qualitatem & hinc dicitur quale quiddam. Hæc proprietates conuenit uerbis substantiam significantibus, quibus est proprium quarto modo. Omnibus enim & solis conuenit uideri significare hoc quiddam. De nominibus primæ substantiæ non est dubium de nominibus secundæ substantiæ probatur, quia licet uere illa significant quale quiddam uidentur, tamen propter similitudinem denominationis significare hoc quiddam, ut dum hominem uel animal dicimus, uideatur significare suppositum & quid determinatum: licet uere significemus quid indeterminatum & uniuersale. Conuenit solis, quia differentiæ & concreta accidentium ut rationale hoc album (de quibus potest esse dubium) significant formas suas per modum inharrentis & adiacentis, & tantum connotantur hoc quiddam tanquam formæ subiectum.

Quarta. Id etiam conuenit substantiæ quod ipsi nihil sit contrarium. Est proprium secundo modo: nam etiam conuenit quantitati.

Nota primo aliud esse contrarium Physicum, aliud Logicum, aliud Metaphysicum. Contraria Physica sunt omnia illa, inter quæ est per se natus determinatus, & sic relative, priuatiue & contradictorie opposita sunt contraria. Logica contraria sunt solæ formæ accidentales positiuæ sub eodem genere quæ eidem subiecto capaci possunt inesse, & ab eo se mutuo expellunt. Metaphysica contraria sunt differentiæ oppositæ, ut rationale & irrationale.

Nota secundo Quædam esse contraria per se alia per accidens. Per se contraria sunt ipsæ formæ accidentales, ut calor & frigus. Per accidens contraria sunt subiecta istorum accidentium, ut ignis & aqua, quæ sunt contraria non ratione sui, seu ratione substantiæ & per se, sed ratione caloris & frigoris, quorum sunt subiecta. Proprietas hæc quarta intelligitur de contrario Logico & per se: nam substantia habet contraria Physica, u.g. priuationem & contraria per accidens, ut patet ex dictis.

Quinta. Videtur substantia non admittere magis & minus. Sensus est, substantia non patitur intentionem aut remissionem, ita ut una aut eadem diuerso tempore sit magis

uel minus substantia, sicuti qualitas, uerbi gratia calor, albedo in eodem subiecto modo maior est, modo minor, & consequenter unum idemque subiectum magis uel minus calidum. Hæc proprietates sequitur & quarta, quia intentio & remissio proprie fit per admixtionem contrarii. Conuenit substantiis secundo modo, quia omni etiam non soli, nam & differentiis conuenit & quantitati, & propriis quarto modo.

Nota hanc proprietatem non pugnare cum dictis cap. præced. ubi docuit Aristoteles, unam substantiam esse magis substantiam quam sit alia, quod nimirum pluribus subiectis prædicatis, & per se primo subsistat, alia uero pauciori & per aliud. Hic enim non confert diuersas substantias inter se sed tantum docet unam & eandem non intendi & remitti.

Sexta. Hoc autem substantiæ maxime proprium uidetur, quod eadem & una numero contrariorum sit capax, id est, una & eadem perseverans substantia potest successive suscipere contraria, tanquam subiectum quod. Nam quantitas, uerbi gratia, superficies potest recipere albedinem & nigredinem, calorem & frigus, similiter intellectus & uoluntas possunt recipere actus contrarios non tamen ut subiectum primum, & quod, sed tantum ut subiectum quo, id est, mediante quo substantia uel anima recipit illa contraria. Conuenit substantiæ primo modo, quia sole non tamen omni, quia cælum non admittit contraria Logica. Accidentia uero quando in contraria mutantur, desinunt esse.

Obicit sibi Aristoteles eandem orationem modo esse uerum, modo falsum, ac proinde admittere contraria. Ut Petrus sedet, ueræ est dum sedet, ipso surgente est falsa.

Resp. orationem esse capacem contrariorum sine ulla sui mutatione per solam mutationem rei significatæ & obiecti, & ab hoc distingui à substantia quæ est capax contrariorum per realem susceptionem & mutationem intrinsecam sui. Verum clarius respondetur, esse diuersas orationes quarum una est uera, altera falsa, quæ enim de Petro sedente enuntiatur alia est ab illa quæ enuntiatur Petro surgente, & sic

nulla est obiectio. CAPUT

CAPVT IV.

De Quantitate.

Post substantiam agit Aristot. de quantitate quia inter accidentia nobis est notissima & quia reliqua accidentia, in substantia mediante quantitate. Agitur vero hic de quantitate molis, & non de quantitate siue perfectione virtutis & essentiae, quae in omnibus praedicamentis reperitur imo & in ipso Deo.

Quantitas est forma secundum quam aliquid dicitur, aliquid dicitur quantum vel aliqua dicuntur aliquot. Describitur hic quantitas per concretum se per quantum & aliquot, quia illud est notius quam abstractum, licet abstractum sit notius natura, & per illud assignari definitiones proprie dicta debeant vt Aristot. 6. Topic. cap. 4. Eius definitio hic est forma accidentalis praedicamentalis, id est vna, realis, integra vt excludantur differentiae quantitatis & principia. Reliquae descriptionis pars secundum quam sic. excludit omnia alia praedicamenta.

Obserua ex definitione duplex esse concretum quantitatis scilicet quantum & quatum siue aliquot. Quantum dicitur a quantitate continua, verbi gratia, longum latum profundum quae sunt concreta denominatiua a longitudine, latitudine, profunditate. Quatum siue aliquot dicitur a quantitate discreta, vt duo, tria quatuor secundo tertio quarto dicuntur a binario, ternario quaternario quae sunt species numeri & quantitatis discretae.

Hinc colligitur prima diuisio quantitatis. Quantitas alia est continua, alia discreta. Continua est cuius partes termino communi copulantur, discreta est cuius partes non copulantur termino communi. Terminus vocatur hic aliquid indiuisibile vel simpliciter & absolute siue omni ex parte, vt punctum & instans temporis: vel secundum quid siue secundum aliquam dimensionem, vt linea & superficies: nam quamuis linea diuidi possit secundum longitudinem tamen secundum latitudinem secundum quam est terminus superficiei diuidi non potest. Similiter superficies licet diuidi secundum longitudinem & latitudinem, non tamen secundum profunditatem cuius est terminus. Tri-

plex vero est terminus, inchoans, continuans seu communis & finiens.

Quantitas continua vterius diuiditur in permanentem cuius scilicet omnes partes simul existunt, & in transeuntem siue successivam cuius scilicet partes in continuo fluxu sibi mutuo succedunt. Permanentis quantitas species numerantur ab Aristot. Linea superficies, corpus & locus. Linea est longitudo latitudinis & profunditatis exers cuius partes puncto copulantur & licet non reperitur linea sine latitudine & profunditate, datur tamen secundum rationem & definitionem sicuti gradus virtutis superficies est longitudo & latitudo exers profunditatis cuius partes linea copulantur. Corpus est longitudo cum latitudine & profunditate cuius partes superficies copulantur. Solentigitur imaginari Philosophi, lineam fieri ex fluxu seu descriptione puncti superficiem ex fluxu lineae corpus ex fluxu superficiei.

Locus est superficies corporis continentis aliquid locatum, verbi gratia, superficies aeris ambiens hominem. Vnde ad rationem loci duo concutuntur scilicet superficies tanquam materiale, & continentia tanquam formale. Locus vero pertinet ad quantitatem secundum suam materiale tantum.

Quantitas continua successiua est tempus cuius partes scilicet praeteritum, praesens & futurum copulantur instanti. Instans est momentum vel nunc indiuisibile.

Per praesens accipitur non aliquid indiuisibile sed exigua aliqua mora & latitudo temporis.

Quantitates discretae sunt numerus & oratio quia earum partes nullo communi termino sunt connexae, neque enim media unitas in ternario numero terminus est finis scilicet prioris unitatis & initium sequentis, sed est aliquid per se discretum & pars interiecta idem est dissyllaba media in oratione.

Nota agi hic de numero quantitatio & multitudinem rerum quantarum quae constatur ex unitatibus quae consequuntur rem quantum ex unitatibus transcendentibus qui constar ex unitatibus transcendentibus siue quae comitantur essentiam cuiusque rei pertinet ad praedicamentum earum rerum, quarum est numerus, vt centum Angli ad sub-

ad substantiam, tres relationes ad relationem &c. oratio est prolatio syllabarum sibi inuicem discrete succedentium, pertinet autem ad quantitatem & est numerus illarum syllabarum.

Secunda diuisio. Quantitas est, Quantitas alia est quæ ex partibus constat quæ inter se situm habent, alia ex iis quæ situm non habent. Situs hoc loco significat ordinem partium, permanentium & simul existentium in continuo permanenti ratione cuius ordinis pars vna est prior altera, vicinior principio medio aut fini, vna summo altera infima &c. Huiusmodi situm habet linea, superficies, corpus, situm non habet tempus, numerus & oratio, quia harum partes vel non existunt, vt sunt tempus & oratio cum sint in continuo confluxu, vel non sunt continuæ, vt numerus & oratio. Vnde licet habeant ordinem prioris & posterioris vt quod vna pars temporis & orationis præcedat alteram vnus numerus, verbi gratia, binarius prius numeratur quam ternarius situm tamen non habent.

Sub finem cap. docet species enumeratas quantitatis esse quantas per se: alia vero omnia prout substantiam qualitatem actionem &c. esse quanta per accidens & denominatiue quatenus accidentaliter affirmatur ab aliqua specie quantitatis. Sic substantia dicitur quanta, longa, lata, albedo lata ratione superficiæ actio longa ratione temporis longi.

C A P V T V.

De proprietatibus Quantitatis.

TRES adfert proprietates quantitatis & soluit aliquas obiectiones.

Prima. Quantitati nihil est contrarium scilicet contrarietate Logica & per se vt supra explicuimus e 3. nam per accidens & ratione alterius, verbi gratia, quantitatis possunt superficies & lineæ sibi esse contrariæ vt superficies alba & nigra, linea curva & recta.

Conuenit secundo modo proprii scilicet omni non solum conuenit re etiam substantiis.

Obicit sibi Aristoteles primo: Magnum est contrarium paruo & multum pauco. Resp. & hæc non esse contrariæ, quia alioqui vnum & idem eodem tempore haberet contraria,

Nam idem respectu diuersorum est magnum & paruum simul. Sunt igitur potius relata quorum vnum sine altero non potest intelligi.

Obicit secundo sursum & deorsum sunt contraria & insunt loco, ergo. Huic obiectioni non responderet quia forte censuit priorem solutionem illi adaptandam. Vnde sursum & deorsum vel significant relatione tantum, quo modo aer respectu aquæ est sursum, respectu ignis est scorsum, vel si sunt contraria non sunt talia ratione loci & quantitatis sed tantum ratione vbi aut situs.

Secunda. Non videtur etiam Quantitas admittere magis & minus, id est, non potest intendi & remitti, licet possit extendi & contrahi siue fieri maior & minor. Vbi notandum discrimen inter magis & minus aduerbialiter, & inter maius & minus adiectiuum. Prius enim significat intentionem & remissionem. Posterior extensionem & contractionem. Intentio fit per additionem gradus ad gradum præexistentem, idque in vna & eadem parte subiecti, vt dum calor in digito crescit & augetur, remissio contra quando in eadem parte subiecti gradus aliquis perit vt cum calor ignis sensitiui imminuitur. Extensio fit per additionem gradus ad gradum in diuersa parte subiecti, vt quando calor ex digito diffunditur ac promouetur ad alias partes vicinas antea frigiditas, contractio contra, quando calor perit in diuersa parte subiecto. Potest igitur quantitas extendi & contrahi: non vero intendi & remitti, quod proprium est qualitatis quæ admittit accessionem gradus entitatiue perfectionis ad gradum præexistentem in eadem parte subiecti, cum quo tamen conuenit in essentia & quidditate.

Hæc proprietates conuenit quantitati secundo modo.

Maxime proprium est quantitati quod æqualis dicatur vel inæqualis. Sensus est, aptitudo ad æqualitatem & inæqualitatem & propria passio quantitatis quia actualis æqualitas potest non inesse, vt si vnum esset quantum vel potest tolli & mutari, vt quando æquale fit inæquale.

Æqualitas est relatio per quam vna quantitas comparatur alteri in magnitudine, vel multitudine secundum negationem excessus & defe.

& defectus inæqualitas est relatio quæ reperitur inter quantitatem secundum excessum & defectum magnitudinis vel multitudinis. Harum relationum fundamentum est quantitas: vnde quod res dicatur æqualis id habet fundamentaliter à Quantitate, formaliter vero à relatione æqualitatis vel inæqualitatis.

Nota relationes has non conuenire nisi quantitibus, quæ conueniunt in eadem ratione mensurandi. Hinc linea dicitur æqualis vel inæqualis lineæ cum qua conuenit in ratione mensurandi secundum longitudinem. Non dicitur autem æqualis vel inæqualis superficiæ aut corpori in quo quantitas discreta distinguitur à quantitate continua, quod quantitates continuæ speciei eisdem inter se dicantur æquales vel inæquales, & quantitates eiusdem speciei, vt duæ lineæ possunt esse inæquales: quantitates autem discretæ diuersæ speciei inter se dicantur inæquales, vt numerus ternarius & quaternarius, quia scilicet conueniunt in ratione mensurandi secundum multiplicationem vnitatum. Omnes vero eiusdem speciei quantitates discretæ sint æquales, quia in numeris omni æqualitas vel vnica etiam vnitate addita vel detracta mutat speciem numeri & inæqualitatem sequitur diuersitas specificæ.

CAPVT VI.

De ad aliquid.

Quia supra fecit mentionem relatiuum & relationis, de iis immediate agit post quantitatem. In Metaphysica præmittit qualitatem secutus ordinem dignitatis. Initio cap. ponit primam definitionem. Ad aliquid ea dicuntur quæ ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur aut quomodolibet aliter ad alterum, id est. Ad aliquid sunt quorum essentia & natura refertur ad aliud expressum casu genitiuo aut quouis alio. Vt pater est filii pater. Simile est simili simile.

Definitio hæc communis est omnibus relatiuis tam secundum dici quam secundum esse. Relatiua secundum dici sunt entia quædam positiua & respectiua, quæ ex natura sua respiciunt aliud ad quod ordinantur: eiusmodi sunt accidentia quæ ordinantur ad perfectionem & ornatum subiecti, potentia, habi-

tus, dispositionis quæ etiam ordinem dicunt ad obiecta. Relatiua secundum esse sunt quæ formaliter non dicunt entitatem aliquam realem Physicam, sed nudum ordinem & habitudinem ad aliud, vt sunt pater & filius, similia, æqualia &c. & hæc sola ponuntur in hoc prædicamento definitio hæc ab Aristotele allata aliorum est, & cam improbat. *sequenti.*

Notandi igitur quidam termini qui in explicatione relationis occurrunt. Primus est relatio qua significat ipsum ordinem & habitudinem quam secundæ res ad inuicem habent, vt similitudo æqualitas. Secundus est relatiuum & significat concretum relationis, vt simile æquale. Tertius est correlatiuum significat relatiuum quatenus cum alio relatiuo comparatur. Quartus extremum significat subiectum relationis sine relatiuum materialiter simplum vt Iohannes. Dicuntur autem subiecta relationis extrema quia inter illa mediat ordo ipse & relatio. Quintus terminus significat id ad quod relatiuum primo refertur, vt filius est terminus patris. Sextus fundamenti est ens absolutum in quo fundatur relatio, vt qualitas est fundamentum similitudinis, quantitas fundamentum æqualitatis. Septimus ratio fundandi, quæ etiam dicitur fundamentum proximum, est conditio requisita vt relatio in fundamentum confluat, & cõuenientia vnus parietis cum alio in albedine est ratio fundandi similitudinem.

CAPVT VII.

De proprietatibus ad aliquid.

Quatuor assignat proprietates Relatiuum. Prima. Conuenit etiam relatis contrarietas, id est. Relatis potest esse aliquid repugnans nullo modo. Modorum est proprium quia non conuenit relatis per se ac formaliter sed tantum ratione fundamenti, vt virtus que est relatiuum. Secundum dici respectu sui obiecti & termini contrariatur vitio. Relatiuis secundum esse etiã non conuenit quia formaliter sunt nude respectus qui carent entitate reali Physica & per consequens contrarietate.

Ad aliquid videntur etiam admittere magis & minus conuenit relationibus quarum fundamenta & rationes fundandi possunt variari, vt sunt similitudo æqualitas, quæ enim habent fundamenta indiuisibilia, vt sunt pro-

portiones arithmetice & geometricæ non possunt videri admittere magis & minus, ut sunt duplum dimidium &c.

Nota recte addi videri, quia relatiua non accipitur magis & minus per veram mentionem eiusdem numero relationis sicuti qualitas sed per variationem relationis, dum alia & alia numero magis & minus accedit ad perfectam æqualitatem & similitudinem quæ proprie consistit in indiuisibili vnde improprie aliquid dicitur nunc magis nunc minus simile aut æquale.

Tertia. Omnia relata dicuntur ad reciprocantiam, id est, relata vicissim ad se inuicem referuntur, vt pater est filii pater & filius patris filius. Conuenit primo modo proprii, quia solis non tamen omnibus, conuenit enim relatiuis tantum mutuis, fallit in non mutuis vt sunt Deus, a creatura. Creatura enim realiter refertur ad creatorem non veto vicissim creator ad creaturam, vt docent Scholastici *prima parti. q. 3. a. 6.* Fufe hanc proprietatem explicat Aristoteles. Id autem notatu dignum quod in exprimenda hac reciprocatione assignari debeat proprium sine correlatiuum ad æquatum, ommissis iis quæ per accidens cõiuncta sunt, vt sunt pater & filius, quia pater & Iohannes, v. gr. vel doctor vel sacerdos &c. non sunt proprie correlatiua patris, sed iis remotis numeris homo filius. Et si correlatiuum careat nomine (vt sepe fit) conungi debet concretum per deriuationem a nominæ cuius inuestigetur correlatiuum, v. gr. ala, gubernaculum, caput, non habent ad æquata correlatiua proprio nomine expressa, sicut pater & filius dominus & seruus auis enim & nauis non sunt ad æquata, nam & muscæ habent alas & quædam naues carent gubernaculo distantia habent caput. Eiusmodi igitur finguntur correlatiua, alatum, gubernatum, capitatum vt dicitur ala alati ala, gubernatum est gubernati gubernatum, & contra alatum est ala alatum, gubernaculum gubernaculo gubernaculum.

Quarta. Videntur ad aliquid simul esse natura. Ratio est quia ordine nature simul oriuntur & intereant. Conuenit relatiuis mutuis secundum esse, vt sunt pater & filius, dimidium duplum &c. nõ autem relatiuis secundum dici. Hæc enim neque simul oriuntur, quia partes sunt priores natura toto obiecta habitibus &

actibus, neque simul intereant saluo n. obiecto potest tolli significantia totum saluis partibus

CAPVT VIII.

Redarguit definitionem hic r. 8. allatam quod ex illa sequatur quæsdam substantias esse relationes scilicet partes substantiarum cum tamen omnis relatio sit accidens, alium igitur assignat his verbis. Ad aliquid sunt quorum essentia est idem quod afficit quodammodo ad aliquid, i. e. quorum essentia est tantum ordo & ad aliud habitudo. Differt hæc definitio a priore quod illa ponat habitudinem & comparationem in appellatione hæc vero ipsa in re non relatiua secundum dici habent esse absolutum licet ordinatum ad aliud ex hac definitione infert aliam proprietatem relatiuorum. Si quis nouerit definite alterum relatiuorum etiam alterum nouerit definite, v. g. si quis determinate cognoscat patrem in vniuersali, cognoscat & filium in vniuersali, vt si quis cognoscat hunc patrem in particulari etiam cognoscat hunc filium. Ratio est quia relatiuorum essentia & quidditas est referri ad aliud. Ex quo etiam confirmat partes substantiarum, v. g. caput, manus nõ esse relatiua, quia id quod sunt secundum substantiam determinate potest cognosci absque eo quod cognoscamus cuius sunt partes.

CAP. IX.

Præmittit Qualitatem actioni & passioni quia hæc sunt per qualitates actus. Qualitas est ex qua quales quidam esse dicuntur. Per quales excluduntur primo differentia in qua aliquid dicitur quale quid secundo accidentia cætera a quibus subiectum non proprie quale dicitur sed quantum vel relatum vel alio modo.

Porph. quando dicit omne accidens prædicari in quale accipit quale in lata significatione, hic vero significat distinctum prædicamentum a cæteris. Vnde & inscribitur hoc caput ab Arist. de qualitate & quali, vt restringat hanc tractationem ad peculiarem speciem accidentis secundum quæ res aliqua propria dicitur qualis.

Quatuor assignantur species Qualitatis ab Arist. prima est habitus & dispositio.

Habitus est qualitas sub sensum non cadens exercitio comparata firmiter subiecto inherens per quam subiectum redditur promptum ad aliquid facile faciendum, vt iustitia, scientia, ars, quibus homo sit expeditus ad actiones iustitiæ opera artis & scientiæ.

Dispositio est similis qualitas à subiecto facile mobilis, vt promptitudo & facilitas in eo quò dicitur artem aut scientiam. Habitus igitur differt à dispositione quò difficulter auellatur à subiecto, dispositio vero facile secunda species naturalis vis & imbecillitas. Naturalis vis est qualitas subiecto à natura indita per quam est aptum ad aliquid parendum vel ad resistendum contrario, vel ad recipiendum aliquid quò facit ad eius perfectionem vt potentia videndi &c. Intellectus, voluntas, sunt vires naturales ad agendum, salubritas est temperamentum, quò quid ab incommodis non facile læditur sunt vires ad resistendum. Huc pertinet durities perspicui-
tas &c. Imbecillitas naturalis est qualitas naturaliter subiecto inhærens per quam subiectum est positivè ineptum vel impotens ad opus, vel ad resistendum contrario vel aptum ad recipiendum id quò sibi est noxium vt tarditas ad cursum, hebetudo visus, ingenii tenetudo temperamentum seu insalubritas, mollitudo opacitas. Dicitur (positivè) quia naturalis imbecillitas non est privatio potentie, sed potentia minus bene composita, quia mera privatio non est qualitas. Ad hanc secundam speciem pertinent proprias passiones naturaliter ex essentia manantes sensus & vitales potentie, naturales item propensiones ad amorem, verbi gratia, odium &c.

Tertia species patibilis qualitas & passio. Patibilis qualitas est quæ habet entitatem realem non ordinatam alii firmiter inhærens subiecto & aliquo sensu exteriori perceptibilis. Huiusmodi sunt objecta sensuum color, sapor, &c. Dicitur patibilis qualitas, quia passionem gignit in sensu, vt frigus in tactu, amaritudo in gustu, licet aliqua non generent passionem in sensu, vt sunt objecta visus, colores scilicet quos Aristoteles vult dici patibiles qualitates ex eo quò subiecto innascuntur ex passione permanente sine naturali dispositione.

Passio est similis qualitas non firmiter subiecto inhærens vt pallor ex metu, rubor ex verecundia. Dicitur (passio) quia ab eo subiectum non denominatur absolute, verbi gr. pallidum, rubicundum, sed tantum dicitur aliquid esse passum scilicet expalluisse. Vnde etiam negat Aristoteles passiones esse qualitates & prædicari in quæle, quò intelligit de

absolute & perfecta prædicatione. Per (entitatem realem in definitione) excluduntur figura & forma quæ tantum sunt modi. Per (non ordinatam alio) excluditur à passione dispositio quæ ordinatur ad aliquid actum ulteriorem: Huc pertinent omnes qualitates spirituales & corporales præter eas quæ ad primam & secundam pertinent speciem vt sunt actus vitales & operationes intellectus & voluntatis, quæ sunt actus ultimi alio non ordinati, potentie ipsæ ordinant animam ad operationes: Et hinc dici solent actus primi, actiones vero ipsæ actus secundi.

Quarta species est figura & forma quæ sunt qualitates quædam resultantes ex positione partium & terminorum qualitatis continuæ, vt sunt triangulum, quadrangulum in superficie. Forma significat modum ipsius rei quantæ, verbi gratia, lapidis vel ligni. Figura vero modum ipsius quantitatis & pertinet proprie ad res Mathematicas. Alii aliter distinguunt, & volunt formam significare formam externam rerum animatarum & naturalium. Figuram vero esse rerum inanimatarum, & præcipue artificialium. Ad hanc speciem reuocat Aristoteles rectitudinem & curvaturam quæ sunt in terminis figurarum.

Subiungit rarum, densum, asperum, lenè, non esse qualitates, licet videantur, sed pertinere ad situm, significant enim positiones partium.

Rarum est cuius partes à se mutuo magis distant vt sponsia.

Densum est cuius partes magis inter se coniunguntur, vt silex, ferrum.

Asperum, cuius partes inæqualiter extant, ita vt hæ immineant, illæ sint dispersæ.

Lenè cuius partes æqualiter extant & in rectum sunt sitæ, vt ia speculo.

CAP V T X.

De qualitate.

Præcedenti c. dixit qualitatem esse, quam quæle dicamus, hic docet quò modis id sit, & fuit, primo autè declarat quid sit quæle. Qualia sunt quæ ab his paronymis dicuntur, aut quò modo libet modo ab his scilicet qualitatibus, id est, sunt concreta qualitatis

(paronymos) significat denominatiue. Illud & re & nomine, vt albus albedine calidus à calore (quomodolibet aliter) sunt hic paronyma voce tantum, vel significatione tantum, quia aliquando non sunt imposta nomina abstractis, à quibus concreta possint denominari, vt pugil. Pugil enim dicitur à naturali potentia pugillandi, quæ non vocatur pugillario est ipse actus pugillandi; facultas igitur pugillandi caret proprio nomine abstracti.

Secundo quando concreta non habent virtutum nomen ab abstracto, vt à virtute dicitur probus.

Nota non committi circulum in definitione qualitatibus & qualium, quæ per se mutuo definiuntur, quia qualia hic definiuntur per abstracta, quæ sunt notiora, qualitas vero definita supra per concretum quod est notius nobis.

C A P V T X I.

De proprietatibus Qualitatis.

TRes adfert proprietates qualitatis. Prima est, in qualitate est contrarietas, id est, quædam qualitates sunt contrariæ per se & contrarietate Logica: vt calor & frigus, humiditas & siccitas. Conuenit soli qualitati, non tamen omni: quia non conuenit quibusdam potentiis naturalibus, visus; intellectus &c. non conuenit etiam figuris, triangulo quadrangulo, circulo, quia tantum sunt modi non habentes realem entitatem Physicam colores medii, vt sunt rutilius. Color flauus &c. non sunt contrarii, nisi accipiantur pro extremis scilicet albedine vel nigredine ad quos maxime accedunt, ex Aristotele 5. *Physicorum* c. 7.

Secunda proprietas. Qualia admittunt magis, & minus, id est, intenduntur & remittuntur per se, per realem additionem & subtractionem graduum, vt secundum varia tempora idem sit seipso magis vel minus calidum, album, &c. quod proprie est admittere magis & minus. Conuenit soli qualitati, vt patet ex dictis de quantitate & relatione, non tamen conuenit omni, quia potentie naturales, propriae passionibus essentialium figuræ non admittant magis & minus.

Nota quod Arist. hic negat Qualitates in abstracto non admittere magis & minus; vt

verum sit, intelligi debet de essentia aut quidditate Qualitatis, quam abstracta accidentium videntur significare, alioqui concretum Qualitatis non admittit magis & minus nisi ratione ipsius Qualitatis cuius entitativam perfectionem magis & minus participat.

Tertia similia & dissimilia à solis dicuntur Qualitatibus. Nam sicuti maxime proprium est Quantitati, vt ab ea aliquid dicatur æquale vel inæquale, ita qualitati, vt ab ea dicatur simile vel dissimile. Similia sunt duo æqualia eiusdem speciei æque intensa vt duo alba, vt quatuor gradus. Dissimilia sunt, qualia diuersarum specierum vel inæqualiter intensa album & nigrum, vel album vt quatuor, vel album vt sex.

Sub *finem* cap. obiicit sibi, quod enumerauit habitum dispositionem inter relatiua, hic inter Qualitates primæ speciei. Resp. & primo ex sententia Rhetorum Qualitatem &c. in genere esse relationem, in specie esse qualitatem, sed hoc est falsum. Resp. & secundo idem sub diuersa ratione formali pertinere ad plura prædicamenta, & sic habitus scientia &c. vt sunt qualitates actiuantes & perfectentes subiectum quod ab illis denominatur, quales sunt simpliciter Qualitates, hic vero formaliter dicuntur ordinem ad actum, vel obiectum scibile pertinere ad relationem: sunt enim relatiua secundum dici quæ ex sententia ponuntur in prædicamento ad aliquid.

C A P V T X I I.

De reliquis sex prædicamentis & primo de Actione & Passione.

QVia (quæ ad sex vltima prædicamenta pertinent) fere pendet ex Philosophia naturali, ad res autem Logicæ intelligendas satis erat exacta explicatio superiorum prædicamentorum, ideo hæc Aristoteles b sine persequitur, possunt autem singulis modo describi.

Actio est forma secundum quam dicitur agere in subiectam materiam lesactio, frigeactio, vel.

Actio est egressio formæ ab agentis excluditur creatio quæ non materiam præexistentem, sed rem et

ait ex nihilo. Passio est forma secundum quam aliquid dicitur pati, vel est receptio ipsius esse, v. gr. caloris vel frigoris, vt calefactio passiva vbi.

Nota ad actionem plura concurrere, primo est agens, verbi gr. ignis, secundo vis agendi, vt virtus calefactiua in igne, tertio forma producta, vt calor, quarto ipse calor productio siue positio in rerum natura.

Actio igitur & passio sunt idem materialiter, siue naturaliter scilicet forma producta solum formaliter siue modaliter distinguuntur, quia ipsa forma in fieri prout egreditur ab agente, dicitur actio, prout recipitur in subiecto, dicitur passio.

Prima proprietas est. Suscipiunt agere & pati contrarietatem, id est. Actio potest esse Actioni contraria, passio passioni scilicet contrarietate per accidens ratione qualitarum contrariarum, quæ producuntur & sibi inuicem contrariantur. Non euenit omnibus, quia non conuenit generationi substantiali, nec illuminationi, quia substantia & lumen carent contrariis.

Secunda proprietas: Agere & pati suscipiunt magis & minus, intellige per accidens ratione qualitarum, quarum sunt modi, sic ignis magis calefacit corpus propinquum, quia plus caloris producit.

Q V A N D O.

Quando describitur id, quod ex adiacentia temporis relinquitur in re, quæ est in tempore, prout est subiecta tempori, id est, quod communiter ab aliis dicitur esse in tempore, secundum determinatam quantitatem temporis, vt fuisse heri, esse hodie, olim pridem &c.

Quando nihil habet contrarium nec suscipit magis & minus.

V B I.

Vbi describitur, quod ex circumscriptione loci relinquitur vel clarius, est modus se habendi in loco vt esse in templo, in cubiculo &c. Quare vbi non est ipse locus neque corpus quod est in loco, sed est id quod resultat in corpore ex adiacentia loci, sicuti quando non est tempus, neque id quod tempore mensuratur, sed id quod resultat ex coexistentia determinati temporis.

S I T V S.

Situs est modus habendi se corpori & partium eius in ordine ad locum & partes eius, vt iacere, stare, inniti, &c. Differt ab vbi quod vbi refertur in re locata ex habitudine ad totum locum, Situs vero ex habitudine partium rei locatæ, ad determinatas partes loci, vnde fit, vt in variato vbi possit mutari situs, vt quando vinum in vase agitatur manet intra eandem superficiem concavum vasis, atque adeo in eodem loco, singulæ tamen partes vini respondent vicissim diuersis partibus istius superficiæ & loci. Situs alius est naturalis, quem scilicet natura instituit, & secundum quem caput verbi gratia, est sursum, pedes deorsum, alius est accidentalis, qui ex libero arbitrio pendet sic enim caput potest esse deorsum pedes sursum &c.

Nota situm huius prædicamenti differre à situ prædicamenti Quantitatis, quod ille significet coordinationem partium in ipso toto, & à se inuicem sine respectu ad locum, hic vero situs dicat respectum ad locum. Vnde invariato manente situ Quantitatio potest mutari hic situs, vt fit, quando homo variis modis se componit, erigit, incuruat, incumbit &c. tunc enim non mutatur ordo partium hominis, nam caput semper immediate adhæret collo mediate pectori, & reliquæ omnes partes eadem iisdem partibus coniunctæ partes tamen illæ diuersis partibus loci respondent, potest tamen situs ille quantitatio ad hoc prædicamentum reduci.

H A B E R E.

Habere variis modis accipitur, & quidem in lata sua significatione dicitur de omni eo quod in aliquo est quomodocunque, qua significatione ponitur ab Aristotele interposita prædicamenta, hic vero significat id, quod ex adiacentia corporis circumpositi relinquitur, siue est modus se habendi corporis cui aliud est circumpositum, vt esse vestitum, esse armatum, rogatum, &c. Duo autem requiruntur ad rationem habitus, primo ut id a quo sumitur denominatio non sit agnatum, vel naturaliter conexum, vt sunt capilli, pellis &c. sed vt extrinsecus adueniat, vt est vestis &c. secundo, vt id ipsum cum corpore cui circumponitur, moueatur, & ab ea defe-

ratur, cuius defectu nō sumitur denominatio habere à loco seu aere nos contingente.

Habitus alius est necessitarius, alius ornamenti, alius virilis, alius muliebris, &c. Vide de his fusius Gilbertum Porretanum.

TERCIA PARS LIBRI.

CAPVT XIII. & XIV.

De oppositis & eorum distinctione.

Absoluta Categoriarum tractatione, quædam subiungit, quæ pleniorum cognitionem faciunt, & post prædicamenta dici solent. Sunt a, quinq; opposita, prius Simul, Motus, & Habere agit v. 13. de oppositis, quorum genus sunt repugnantia.

Repugnantia autem dicuntur, quæ eidem singulari eodem modo & respectu eiusdem nequeunt inesse. Dixi singulari, quia vniuersali v. gr. animali in sunt potenciali modo, rationale & irrationale secundo eodem modo quia intellectus quatenus intelligit dicitur agere, quatenus intellectionem recipit dicitur pati, sed diuersa ratione, Tertio respectu eiusdem, quia respectu diuersorum idem est dissimile & simile.

Diuiduntur repugnantia in disparata & opposita.

Disparata dicuntur, quorum altero alteri ita repugnat vt cum altero, tertio æque, vel magis repugnet eodem repugnandi modo vt equus & leo, quæ ita inter se pugnant, vt tamen æque cum boue magis cum homine. Tertium in ea finitione significat aliquid reale extrinsecum non subordinatum vnde gradus inferior vel superior non est hic tertium (eodem repugnandi modo) quia si diuerso repugnandi modo magis pugnant, non iam erunt disparata, sed vel contraria, vel contradictoria.

Alia autem sunt disparata numero, vt Petrus & Paulus. Alia disparata specie, vt homo & leo, alia disparata genere, vt animal & planta, alia prædicamento, vt substantia, quantitas, & eorum inferiora.

Opposita sunt repugnantia, quæ ita repugnant vt neutrum eorum æque vel magis repugnet cum aliquo, tertio eodem repugnan-

di modo patet sensus ex præcedente definitione.

Quatuor sunt genera oppositorum: Relatiua, Contraria, Priuantiã, & Contradictoria.

Opposita relatiue sunt quæ ipsa qua sunt oppositorum esse dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea, id est, quæ referuntur ad correlatiua: in Genitiuo casu vel alio, sic Pater opponitur filio & filius Patri. Continentur etiam hic Relatiua, secundum dici, vt scientia & scibile.

Nota hoc esse peculiare oppositis relatiue, quod pleraque possint simul eidem subiecto inesse, licet diuersa ratione, vt totum & pars, subiectum & accidens, agens & patiens; in aqua verb. grat. calida, quæ se reducit ad frigus in intellectu eliciente & recipiente intellectionem, imo talia necessario simul reperiuntur.

Contrario opposita definiuntur ab Aristotele. Quæ ea quæ sunt nullo modo ad inuicem dicuntur inter se tamen dicuntur contraria, clarius & plenius sic describuntur.

Contraria sunt formæ reales oppositæ quæ sub eodem genere maxime distant, & ab eodem subiecto se mutuo formaliter expellunt, vt albedo & nigredo, calor & frigus. Excluduntur, primo priuantiã & contradictoria, quia alterum eorum non est forma positiua, sed quid negotium, vt mox patebit secundo Relationes quia non sunt formæ Physicæ, reales sunt vt summum modo quamuis late sumpto nomine contrariorum sæpe intelliguntur.

Sub eodem genere maxime distare dicuntur Species, proximæ eiusdem, quæ ita respectu subiecti capacis inter se discrepant, vt nullæ species illi generi subiectæ magis, vt albedo & nigredo summe distant sub colore, nec imaginari potest color ita repugnans nigredini sicut albedo.

Formaliter se mutuo ab eodem subiecto excludere dicuntur formæ illæ, quæ ita inter se comparantur, vt accessus ad vnam, vel productio illius sit recessus ab alia, vel deperditio alterius, sic introductio caloris in aquam est deperditio frigoris, & contra, & qua proportionem intentionis crescit calor, eadem decrescit frigus, & contra.

Idem

Idem est de albedine & nigredine, & eiusmodi formæ dici solent impossibiles ratione formalis repugnantia, Formæ substantiales verbi gratia forma ignis vt forma aquæ &c. Sunt quidem impossibiles, & se mutuo excludunt ab eadem per se materia, sed per accidens scilicet ratione ipsius materia, quæ non est simul capax duarum formarum totalium.

Vnde dici solent impossibiles ratione subiecti, & tales formæ non excludunt determinatam aliquam formam, cum qua pugnent: Sed quamuis aliam a se distinctam: verbi gratia forma ignis non tantum excludit formam aquæ, sed omnem formam substantialem.

Formæ vero contrariæ formaliter excludunt determinatam aliquam, cum qua specialem habeat repugnantiam, vt gr. calor tantum frigus excludit.

Nota id quod producit formam excludentem aliam formaliter dicitur effectiue excludere vel expellere, sic Ignis & Sol expellunt effectiue frigus ex aqua, quia effectiue producant in aqua calorem, qui seipso suaque entitate & forma excludit frigus.

Diuiduntur contraria in mediata & immediata.

Immediata sunt, quæ carent medio, & quorum alterum necessario inest subiecto capaci, vt sanitas & ægritudo, respectu animalis.

Mediata sunt quæ habent medium, & quorum alterum non necessario inest subiecto capaci, vt albedo & nigredo. Potest enim subiecto inesse albedo, vel alius color medius. Triplex vero assignatur medium inter contraria.

Primum per negationem vtriusque contrarii, vt puer carens habitu temperantiæ & intemperantiæ. Medium est inter temperantem & intemperantem.

Secundum per compositionem vtriusque contrarii in gradu remisso, vt tepiditas inter calorem & frigus; fuscum inter candidum & nigrum.

Tertium secundum affirmationem moralem vt liberalitas media est inter avaritiam, & prodigalitem, quia virtus illa cum vtriusque vitio habet quandam proportionem in suo materiali, licet non in formali, quia pro-

digus sua elargitur, sic etiam liberalis, avarus sua retinet, sic etiam liberalis, sed in diuersis circumstantiis.

Priuantia sunt habitus & priuatio illius, vt visus & cæcitas. Qualitas latius hic sumitur quam in prima specie qualitatis, significat enim omne id quod haberi potest siue sit accidens siue substantia. Priuatio vero illi opposita significat absentiam formæ debitæ in esse subiecto.

Dicitur absentia formæ debitæ inesse, quia absentia caloris in aqua & vitii in homine, non est priuatio nec carentia visus in manu, nec in carulo ante nonum diem, quia non debet inesse.

Licet autem priuatio non sit ens positiuum, differt tamen à pura negatione, connotato, quia priuatio connotat subiectum aptum, negatio non item.

Hinc lapis habet negationem visus, non tamen priuationem, quia non est aptus habere visum.

Queritur hic, an & quomodo vera sit doctrina Aristotelis, cap 14. Ab habitu in priuationem fieri mutationem, non tamen à priuatione in habitum.

Respondeo id verum esse, de formis ad quarum susceptionem subiectum non potest iterum disponi, si semel illas amiserit, vt indicant exempla Aristotelis. Nam cæcus nunquam visum recipit, nec calvus comam, nec edentulus dentem, & clarus in formis vel partibus Substantialibus, manu, pede, &c. Formæ vero aliæ ad quas subiectum sæpius potest disponi, non possunt hic intelligi nomine habitus cum à priuatione fiat mutatio in tales formas: Sic voluntas & anima possunt sæpius suscipere virtutem iustitiæ temperantiæ ac lumen &c. aqua, frigus.

Contradictoria sunt maxime opposita, quæ nullum omnino habent medium siue sunt res vel affirmatiõ rei, & eius negatio, vt homo, & non homo, dicuntur maxime opposita, quia opponuntur, sicut ens & non ens, quæ absolute maxime distant.

Contraria habent maximam distantiam non absolute, sed sub eodem genere tantum, & hinc fit, quod nullum sit imaginabile obiectum existens, vel possibile de quo vtriusque contradictorium possit affirmari, vel negari, in quo differunt à contrariis im-

mediatis & priuantibus, quæ licet non habeant subiectum de quo vtrumque simpliciter possit affirmari, quod dici solet medium affirmatiuum, nihil enim simul est sanum & ægrum, visuum & cæcum: habent tamen subiectum, de quo vtrumque negari potest, quod dici solet medium negationis, v. gr. lapis, nec sanus est nec æger, nec visuum est, nec cæcus.

Nota sola contradictoria continere formalem & expressam affirmationem & negationem, reliqua vero opposita continere virtualem aliquam, quæ virtualis & implicita negatio non est generalis, sicuti expressa, sed tantum particularis, scilicet negatio forme alicuius determinatæ, verbi gratia, in re latius patet & filius. Filius vt sic includit negationem patris seu paternitatis. Significat vero aliquid positivum determinatum, quod non est pater sed filius. In contrariis calidum & frigidum includit negationem calidi, & significat determinatum subiectum, quod non est calidum, & sic de cæteris. Expressa autem & formalis negatio contradictoria generalis est complectens omnia præter formam negatam, vt non homo dicitur de quavis re existente, vel possibili, quæ est, vel non est, præterquam de solo homine. Ex quo fit, vt in contradictoriis vnum necessario sit verum, alterum falsum, quia impossibile est de eodem esse veram affirmationem & negationem eiusdem. In reliquis vero oppositis vtrumque potest esse falsum, vt si de homine existente, quod sit sanus, vel æger, quod sit albus, vel niger videns, aut cæcus, pater aut filius, & de subiecto existente, verbi gratia, lapide dicas esse patrem vel filium, visuum vel cæcum, aerem esse album, vel nigrum &c.

C A P. X V.

De proprietatibus contrariorum.

PRima proprietas est. Bono malum necessario est contrarium. Malo autem nunc bonum, nunc malum contrarium est. Sensus prioris partis est conditionalis scilicet si bonum habet contrarium id non potest esse nisi contrarium, verbi gratia, virtuti iustitiæ, quæ est habitus bonus. Contraria est iniustitia quæ est habitus malus. Malo autem non tantum bonum, sed & aliud malum potest esse contrarium, vt vitio auaritiæ contraria est

virtus liberalitatis, quæ est bona, & vitium prodigalitaris. Huius autem ratio est, quia malum oritur ex peculiari aliquo defectu, qui sibi opponi possunt, vt nimis multum nimis parum; siue vt loquuntur tanquam excessus & defectus, vt patet in exemplo allato, quia auaritia est vitium ratione defectus, prodigalitas ratione excessus, liberalitas virtus, quia seruat medium Bonum vero bono repugnare non potest quia bonum est ex integra & perfecta naturæ, contrariari autem bono defectus est. Quod de duplici contrario hic dicitur, intelligi debet de contrarietate late sumpta, quia Logica & stricta contrarietate vnum vni tantum est contrarium, vt sæpe Aristoteles 2. de celo, quia sub eodem genere non possunt esse plures species, maxime distantes quam duæ.

Secunda proprietas. Contrariorum si vnum sit, non est necesse alterum esse, sensus est, vnum contrarium potest esse in rerum natura, siue altero, vt si omnes essent sani, nulla esset ægritudo, calidum ex natura sua potest esse sine frigido, album sine nigro. Ratio est quia natura contrariorum est absoluta ita vt vnum non dependeat ab altero sicuti relatiua, quorum essentia est in ordine ac dependentia vnus ab altero, vnde necesse est vtrumque simul existere & vno pereunte interire aliud. Et hæc vera sunt quoad naturam contrariorum si tamen bona constitutio vniuersi attendatur in quibusdam contrariis actiuis, maxime verum erit illud Aristotelis 2. de celo. Si vnum contrariorum sit in rerum natura, necesse erit & alterum esse, ne scilicet vnum cætera omnia in se conuertat sed vt vis eius è contrario retundatur.

Tertia, contraria non possunt eidem ambo simul inesse, se in eadē parte subiecti & in gradibus intensis quæ in diuersis partibus, & gradibus remissis possunt eidem inesse vt in aqua tepida, calor & frigus, in parte igni viciniore calor in remota frigus, vel absolute sine limitatione verum est de contrariis, quæ subiectū absolute denominant, & non tantum secundum quid. Huiusmodi sunt contraria in gradu intenso.

Quarta, In eodē aut genere aut specie apta sunt inesse contraria, id est, subiectum contrariorum est vnum genere aut specie, albedo & nigredo apta sunt inesse corpori mixto
odqu

quod est vnum genere. Virtus & vitium homini qui est species. Non addit tertium membrum, aut scilicet vni individuo, quia etiam contraria eidem individuo possunt inesse, non tamen restringuntur ad illud, sed & aliis possunt inesse.

Quinta. Necessesse est omnia contraria, aut eodem genere, aut in contrariis, aut ipsa esse genera. Sensus est. Contraria sunt vel species proximæ eiusdem generis, vt albedo & nigredo sunt species proximæ coloris, vel species generum contrariorum, vt iustitia & iniustitia sunt species virtutis & vitii, vel sunt ipsa genera contraria, vt virtus & vitium, quæ omnia quocunque trium modorum se habent, sunt sub eodem summo genere, & quidem si proprio sunt contraria sub qualitate.

CAPVT XVI.

De Priori.

EXplicat hic s. modos prioritatis quatuor, Ex communi sententia, quantum addit ex propria sententia qui continentur hoc ver-
su,

Tempore natura Prius ordine dicitur honore

Et causa effectus dicitur esse prior.

Prior modus est prioritatis temporis, vt qui hodie nascitur prior est tempore, cras oriundo, & hæc prioritas est perfectissima, quia simpliciter dicitur talis.

Secundus proprietatis naturæ, & est duplex: Prior quo prius est id, à quo non recipitur efficiendi entia qua rem esse colligimus sine quid in bona consequentia inferri potest ab alia, non tamen potest illius inferre, vt animal hoc modo est prius natura homine, sequitur enim est homo, ergo animal, non contra, est animal ergo homo. Posterior quo prius est id quod licet inferatur ab alio, & cum eo conuertatur, illius tamen est causa, sic homo prior est natura risibilitate: nam licet homo inferatur à risibili, vt cum dicitur est risibile, ergo homo. Homo tamen est causa risibilitatis. Et hic modus concidit, cum quinto modo prioritatis ad quem reducitur omnis causarum effectus, qualiscunque demum illa sit siue Physica, siue moralis. Vnde etiam inuenitur inter enuntiationem & obiectum, siue rem significa-

tam. Obiectum enim est prius natura veritate enuntiationis. Nam ab eo quod res est vel non est, enuntiatio dicitur vera vel falsa & hinc sequitur quando aliqua possunt esse sibi inuicem causæ in diuerso genere causæ, posse etiam esse priora & posteriora natura se mutuo, sic materia in genere causæ materialis, & substantiæ est causa formæ & prior natura; forma e contra in genere causæ formalis est prior natura & sic idem est prius & posterius, sed diuersa ratione.

Tertius modus est prioritas ordinis, sic principia sunt priora conclusionibus, syllaba dictionibus ex ordine narratione, &c.

Quartus modus prioritatis perfectionis sic totum est prius suis partibus licet partes sint priores natura toto, & hic modus est minime proprius, quia multum pendet ab hominum æstimatione.

CAPVT XVII.

ADfert tres modos simul esse. Primus quo aliqua sunt simul tempore, vt quæ eodem tempore generantur, verbi gratia, duæ herbe.

Secundus est similtas naturæ, quæ conuenit iis quorum mutua est conuersio consequentiæ, & neutrum est alterius causa, vt duplum & dimidium duæ passionēs ab eodem immediate manantes, vt risibile & flexibile & relatiua secundum esse pater & filius. Nam pater non est causa filii secundum rationem formalem filii, sed secundum materialem tantum scil. qua homo.

Tertius est Quo simul sunt, ea quæ idem genus æque proxime diuidunt, vt species proximæ diuidentes genus, vt volatile, gressibile, & aquatile respectu animalis corpus & spiritus respectu substantiæ sed hæc etiam simul natura dicuntur.

CAPVT XVIII.

De speciebus motus.

Sunt species motus, Generatio, Corruptio, Accretio, Diminutio, Alteratio, & Mutatio loci, quæ omnia inter se distinguuntur & sunt contrariæ quieti. Generatio etiam

corruptioni, per generationem perducitur substantia, per corruptionem definit esse: Accretioni quæ tendit ad maiorem quantitatem opponitur decreto, quæ ad minorem, de quibus in *bris Physicorum & de generatione* expressè professo agitur.

CAPVT XIX.

Recenſet octo modos habendi his veſtibꝫ comprehenſos.

Affectum quantum veſtium dic velut aurum

Membrum contentum Poſſeſſio viri mulierem.

Primus eſt, quo quis habet affectum, habituræ vel aliam qualitatem, ſic habemus ſcientiam amorem, &c.

Secundus quo habetur quantitas, ſic lignũ habet magnitudinem bipedalem vel duos pedes.

Tertius, quo habemus ea quæ circumſtant corpus & veſtimenta.

Quartus quo habemus aliquid non in toto corpore ſed in aliqua eius parte ratione cuius totus homo dicitur habere vt an nudum in manu.

Quintus quot habemus ipſam partem, ſeu membrum, caput, manum, &c.

Sextus, quo vnum corpus habet aliud illud continendo, ſic modius habet triticum, nauis nauas, amphora vinum.

Septimus quo habemus ea quæ iure poſſidemus, vt agrum, vineam, domum.

Octauus, quo vir habet vxorem, & vxor virum, ratione vinculi matrimonialis, vel cohabitacionis legitimæ, in matrimonio fundatæ; his modis addit Ariſtoteles *ſ. Metaph. c. 23. textu 28.*

Primo, quo dicitur habere alios is qui appetitu ſuo eos ducit ſic Tyrannus habet ciuitates, febris homines.

Secundo id in quo aliud eſt tanquam in ſuſceptiuo: ſic æs habet formam ſtatuæ, corpus ægri tudinem.

Tertio quo totum habet partes.

Quarto quod aliud habet id quod prohibet illud moneri aut legere ſuo motu, ſic columna & fulera habent id qui ſuſtinent & vas liquorem, qui alioqui diſſueret.

**
**

F I N I S.

DISPUTATIO TERTIA LOGICA AD PRÆDICAMENTA ARISTOTELIS.

QUESTIO I.

De Æquiuocis.

ARTICVLVS

PRIMVS.

An dentur Æquiuoca.

Annotauiſimus in textu nomen æquiuocorum ab Ariſtotele extendi ad analogæ, vt cum Simplicio colligunt Authores ex *ſeptimo Physicorum c. 4. text. 31.*

Quæſtio hæc eſt de æquiuocis ſtrictè ſumptis, prout diſtinguuntur ab analogis, an videntur. Non enim deſuerunt, qui id negarēt his rationibus adducti, quod vnus vobis vnica tantum eſſet ſignificatio, ſecũdo quod voces ſignificarent ex natura teſte Platone, a proinde non poſſent ſignificare naturas diuerſas & confirmatur authoritate Gellii *L. 1. Noctium Atticarum, c. 12.* vbi contendit, nullè eſſe verbum ambiguum, Idem inuauit Scaliger *L. de cauſis lingue latina.*

Respon. Nulla sunt vocabula æquiuoca diuersas naturas significantes.

Est omnium Philosophorum sententia, & circumfertur integer liber de Æquiuocis Xenophontis. Et probatur quia in vocibus multis latet amphibologia, sed hoc fit, quia æqualiter plura significant, & patet in nominibus propriis, quorum vnum imponitur in Lapponia alterum in Belgio.

Ad rationes initio allatas. Resp. Vtramque esse falsam, voces enim significant ex instituto, & sæpe ex vsu vulgi, quo fit rebus diuersis idem obtineat nomen.

Ad authoritates. Resp. Gellium loco citato, tantum velle non esse ambiguitatem in mente profertis vocem qui vnicam aliquam naturam intelligit, & hoc verum est. Scaliger vero respondit Nonium qui varias vocabulorum significationes videtur finxisse ex authoribus male intellectis alioqui ipse in opusculis Philosophicis apte admittit æquiuoca,

ARTICVLVS SECUNDVS.

In quo consistat ratio formalis æquiuocorum Duplicia sunt æquiuoca stricte sumpta, scilicet à casu & à consilio.

Respon. primo. Ratio formalis æquiuocorum à casu consistit in omnimoda identitate materiali, & formali nominis, vt patet in nomine proprio, v.g. Petri diuersis hominibus inditum & in nomine os. Nulla enim fuit habita ratio ipsarum rerum in huius nominis impositione.

Resp. secundo. Ratio æquiuocorum à consilio consistit in identitate nominis impositi ob similitudinem aliquam similitudinem inter res significantes vel in signum speciei alicuius, vel in memoriam vt v.g. ridere respectu hominis, & prati quia nulla est à parte rei convenientia inter risum hominis & amenitatem prati, & cum pater imponit filio nomen Iohannes, quod speret illum fore imitatore præcursoris Domini, vel in memoriam vel reuerentiam illius vel alium aliquem finem quo modo Campanis imponitur nomen proprium sanctorum.

Dixi, ob similitudinem fictitiã quia si sit aliqua realis similitudo, & quidem perfecta, inter naturas eodem nomine significantas erunt vniuocæ si sint imperfectæ, erunt analogæ, de quibus sequenti quæstione.

QVÆSTIO II.

De Analogis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid & Quotuplex sit Analogum.

ANalogia Græce significat proportionem & similitudinem quæ proportio proprie reperitur in quantitate siue discreta vt inter duo & quatuor est proportio dupla, siue continua, vt inter lignum pedale & bipedale cum vero plures proportionem inter se conferatur earum conuenientia dicitur proportionalitas siue proportio proportionum, vel similitudo proportionum, vt cum dicitur sicuti se habent tria ad sex, ita quatuor ad 8. vtrobique enim est proportio dupla, vnde proportionalitas supponit vt minimum quatuor terminos saltem formaliter distinctos, quia singulæ proportionem requirunt duos terminos, quia non potest esse habitudo nisi inter duo.

Dixi (saltem formaliter) possunt enim materialiter esse idem, vt in hac analogia, sicut se habet decem ad 20. ita 20. ad 40. scilicet. proportio dupla vtrobique viginti est terminus, sed materialiter tantum idem, formaliter vero diuersus, quia in priori proportioe habet rationem dupli, in posteriori habet rationem dimidii.

Hæc proportio à Philosophis translata est ad res Physicas, quæ eiusmodi habitudines inter se habent, vt proportio significet habitudinem vnius rei ad aliam, proportionalitas conuenientiam duarum proportionum inter se.

Resp. primo Analoga sunt, quorum nomen commune est, ratio vero nomini respondens, nec omnino eadem nec omnino diuersa, proportioe tamen vel habitudine eadem, vt sunt quid medium inter æquiuoca & vniuoca & D. Thoma 1. p. q. 13. r. 5.

R. Secundo duplicia communiter assignantur analogica Aristotele 4. *Eth. c. 6* sc. analogia attributionis & analogia proportionis.

Nota ad evitandam terminorum æquiuocationem priora analogia à quibusdam vocari Proportionis, posteriora vero Proportionalitatis ab aliis, priora etiam vocantur attributionis, posteriora Proportionalitatis quæ loquendi modum in sequentibus sumus seruaturi.

A R T I C V L V S

SECUNDVS.

De Analogis Attributionis.

Analoga attributionis sunt, quæ habent nomen commune, ratio vero nominati respondens illis inest cum ordine & habitudine eorum inter se. Ita quædam ex illis denominantur per attributionem ad aliud, vnde ab Aristotele loco citato. Vocantur analogica ab vno vel ad vnum.

Nota duobus modis, rem vnam denominari per attributionem ad aliam, ex quo etiam sequitur duplex analogia attributionis.

Primus modus est quando forma denominans & nomine analogo significata in vno analogorum reperitur proprie, & intrinsece in aliis vero improprie, & extrinsece, per habitudinem, quam dicunt ad formam intrinsece & formaliter participatam ab vno. Eiusmodi sunt, sanum respectu animalis, & sanum in medicina, cibo colore, &c. quia ratio formalis sanitatis quæ est debita humorum temperies intrinsece & formaliter est in solo animali, in medicina vero cibo & colore tantum extrinsece, tanquam in terminis habitudinis, quæ dicunt ad sanitatem animalis, v.g. in medicina tanquam in causa effectiua, in cibo tanquam in causa conseruatiua, in colore tanquam in signo.

In his analogis id, quod formaliter participat formam nomine analogo significatam dicitur primum siue primum analogatum, cætera vero dicuntur secundaria vel secundo analogata.

Nota analogiam hanc attributionis verari inter primum analogatum, v.g. animal & inter quodlibet ex reliquis, v.g. medicinam vel cibum vel colorem, quod si vero hæc secundo analogata inter se conseruantur, vt medicina cum colore respectu sani dicuntur sana, non quidem æquiuoce, sed analogice, analogia scilicet mediata resultante ex analogia immediata in

rationefani, qua singula eorum dicuntur sana, ex attributione ad animal sanum.

Nota tertio in hac analogia attributionis nomen analogum attribui analogatis secundariis improprie & per translationem, idque mediante noua impositione secundo secundaria analogata debent definiri per analogatum primum ad quod dicunt ordinem, v.g. medicinæ dicitur id, quod efficit sanitatem animalis: nam cum extrinsece denominetur à sanitate animalis non potest nisi per illam definiri vt recte, D. Thom. supra a. 6. Tertio in his analogis locum habet vulgare axioma.

Nomen analogum, per se positum stat famosiori siue primario significato, vt famam significat animal. Ratio est, quia illud præcipue, & proprie significat, cætera vero per ordinem ad dependentem ab illo.

Nota quarto hanc analogiam fundari maxime in impositione & attributione intellectus nostri: nam forma significata per nomen analogum ex se tantum est in vno & non dicit habitudinem intrinsecam ad aliud, sed intellectus considerans fundamentum aliquid reale intrinsecum, v.g. vim operatiuam sanitatis vel significatiuam, & ratione cuius possit esse terminus habitudinis extrinsecæ transfert nomen ad significanda illa quæ extrinsece vt termini dicunt ordinem ad significatum proprium istius nominis.

Secundus modus, Quo vnum dicitur per attributionem ad aliud, & fit quando forma denominans intrinsece est in omnibus analogatis in vno tam absolute quod dicitur analogatum, in cæteris vero per habitudinem quandam essentialis dependentiæ ad illud: Quo modo Deus & Creatura sunt analogia in ratione entis, substantia & accidens in ratione entis creati, quia creatura non dicitur extrinsece ens ab entitate Dei, neque accidens ab entitate substantiæ per denominationem extrinsecam, sicuti medicina dicitur sana à sanitate animalis, sed à propria & intrinseca entitate, quæ talis est, vt tota consistat sua quadam habitudine ad Deum & ad substantiam.

Ita & ratio & forma nomine significata in æqualiter in sit analogatis: nam ratio ipsa formalis obiectiua intrinseca & ratione sui perfectius est in vno, quam in alio, in vno cum essentiali, dependentia ab alio.

Dico

Dico intrinsece, & ratione sui, quia scilicet ratio obiectiua in se spectata æque perfecta est, in utroque, & tantum extrinsece ratione differentia perfectioris aduenientis perfectior sit in vno quam in alio: Sicuti gradus animalis perfectior est in homine, quam in equo; ista in æqualitas non constituit analogiam saltem Logicam aut Metaphysicam, quia talis reperitur in omnibus naturis etiam vniuocis.

Dico saltem Logicam, quia sufficit ad analogiam quandam Physicam naturarum inter se, de qua intelligendus articulus 7. *Phys. cap. 4.* dum dicit, in genere multas latere æquiuocationes siue analogias.

Nota primo hanc analogiam quæ vocari solet æqualitates consistere in re ipsa, & ex vi eius deriuari ad nomen sine vlla operatione intellectus, sed per solam nominis impositionem ad immediate significandum rationem aliquam formalem quæ ex se non respicit plurimum cum ordine & habitudine eorum inter se. Vnde nomen ideo est analogum quia significat rationem analogam seu non perfecte vnam.

Nota secundo his analogis peculiare esse, quod nomen conueniat omnibus analogatis immediate per vnicam impositionem quia sumitur à forma omnibus intrinseca secundo. Secundum analogatum non definitur per primarium; accidens enim in quantum ens non definitur per substantiam tertio axioma illud, superius allatum non habet hic locum. Ens enim tam significat substantiam quam accidens.

ARTICVLVS.

TERTIVS.

De Analogia proportionalitatis.

Analogia proportionalitatis sunt quæ habent nomen commune rationes vero nomini respondententes simpliciter diuersas, proportione tamen quadam inter se similes. Huiusmodi sunt visus oculorum & cognitio intellectus respectu nominis visus. Pes & instrumentum motus progressiui hominis & ima pars montis respectu nominis pes. Hæc analogia in eo sita est quod primarium analogatum denominetur tale à sua forma spectata absolute. Cætera vero accipiunt qui-

dem eandem denominationem à sua forma & non spectata absolute sed quia in ordine ad illam formam seruat proportionem cum habitudine primi analogati ad suam formam vel denominatur à sua forma vt substat tali proportioni vel comparationi ad aliud. Vt oculus dicitur videre ab actu suo scilicet à cognitione non absolute spectata sed prout seruat proportionem quandam ad intellectum similem quam habet visio corporea ad oculum. Vnde hæc analogia sic explicatur: sicut se habet visio ad oculum ita cognitio ad intellectum.

Nota vocem analogam in hac analogia duplici impositione significare sua analogata vna proprie, altera per translationem seu metaphoram. Vnde infertur contra Caietanum, & alios non dari analogam proportionalitatis propria quæ vno nomine sine vlla translatione significetur. Vel enim ratio nomine significata inuenitur in omnibus analogatis vel in vno tantum in cæteris vero extrinsece aut cum ordine ad illud vnum si illud sit prius, erunt vniuoca. Nam omnis ratio communis pluribus æqualiter ab illis participata est vniuoca; si posterior iam sunt analogata attributionis. Quare exemplum Caietani & Fonseca de ente respectu Dei & creature non est huius loci, dum dicunt, sicut se habet Deus ad suum esse, ita creatura ad suum, & sicut substantia se habet ad substantiam ita accidens ad inhaerendum, quia eiusmodi proportionalitas non sufficit ad analogiam quia reperitur etiam in vniuocis imo tanto priorior & perfectior, quanto perfectiora sunt vniuoca: verbi gratia, sicut se habet Leo ad suas operationes sensitiuas, ita equus ad suas.

Reperitur igitur ad hanc analogiam vt vnum membrum sit absolute tale per suam formam; aliud vero vt substat comparationi & proportioni ratione cuius per Metaphoram significatur nomine absolute & proprie conueniente primo membro.

Nota secundo hæc analogia non esse talia fictione intellectus. Sunt enim duæ rationes analogæ à parte rei similes siue proportionales, quia tamen idem nomen analogum intellectus imponitur, ab intellectu per translationem dici potest hæc analogia compleri per intellectum. In eo autem distinguitur ab

æquiuocatione à confitio, quod illa non supponat veram similitudinem æquiuocatorum sed vel omnino fictū, vt in virore prati & risu hominis, vel nimis longe positam, vt in constellationibus cœli & animalibus respectu eiusdem nominis.

Nota tercio hæc analogata si formaliter accipiantur vt proportionalia definiri per se mutuo. Nam cum proportionalitas sit comparatio & relatio proportionum, concipi non potest aut exprimi nisi per terminum qui est alterum analogorum. Vnde saltem terminatur debet ingredi definitionem: hoc modo cognitio est actus intellectus, ita se habens ad intellectum sicut visio ad oculum, ima pars montis est integralis, ita se habens ad montem sicut pes ad hominem.

ARTICVLVS QVARTVS.

Virum analogam habeant vnum communem conceptum.

Questio est an analogam vnam aliquam rationem communem immediate significatam nomine analogo quæ sit distincta à rationibus particularibus ac propriis analogorum ac proinde concipi possit abstracte vnicō conceptu.

Pro resolutione & terminorum intelligentia. Nota duplicem esse conceptum formalem & obiectiuum. Formalis est actio quædam intellectus & vna similitudo rei quæ intelligitur, dicitur conceptus quia est quædam proles mentis: dicitur formalis quia rem cognitam formaliter meti representat, vel quia est forma & actus intellectus qui inhaeret.

Conceptus obiectiuus est res representata per conceptum formalem, vel est idcirca quod versatur conceptus formalis. Dicitur conceptus per denominationem extrinsecam à conceptu formali.

Aduerte tamen obiectiuum aliquando vocari formalem, vt cum dicitur res aliqua considerari sub tali vel tali ratione formali obiectiua. Vnde ad vitandum æquiuocationem prior ille dicitur conceptus formalis subiectiuus scilicet intellectui inhaerens tanquam subiecto quo Posterior vero obiectiuus seu ratio formalis obiectiua. De his fufius in Metaphysica.

Resp. primo. Analoga attributionis primi modi quorum vnum tantum participat rationem intrinsecam nomine significatam nõ habet vnum conceptum cõmunem. Probatur quia fumitur prout est in animali medicina colore significat res distinctissimas scilicet debitam qualitatem temperiem vim intellectum causandi & significandi quæ non potest conuenire in vno conceptu obiectiua vel formali saltem distincto, & hinc fit, vt huiusmodi ad analogum non possit esse medium demonstrationis quia significat rationes plures.

Resp. secundo habent huiusmodi analogum conceptum aliquem formalem confusum. Probatur quia sunt aliquo modo vnum, sic conceptus sanitatis erit conceptus illius, quod aliquem ordinem dicit in genere ad sanitatem, Confirmatur, quia in eo differunt ab æquiuocis, qui nõ possunt vno conceptu formari, quomocumque concipi, quia conceptus est similitudo naturalis, rerum, idem autem conceptus non potest esse similitudo parium, vt diuersa sunt.

Resp. 3. Analoga inæqualitatis, quæ formaliter & intrinsece participant, rationem nomine analogo significatam habent vnum conceptum formalem, & obiectiuum omnibus communem. Ratio est, quia proprie & intrinsece sunt talia, & vere in tali ratione conueniunt, quam intellectus potest abstracte, seu præcisè aliquo modo concipere, & hinc fit, vt nomen analogum possit esse medium demonstrationis. Sic conceptus entis vnicus est communis substantiis, & accidenti, præscindens saltem imperfecte ab vtroque, de quo fufius in *Metaph.*

Respon. 4. Analoga proportionalitatis non habent vnum conceptum communem probatur quia sunt duæ proportionales simpliciter distincte inter terminos diuersos cum aliqua tantum inter se similitudine. Sed tales non possunt habere conceptum communem, verbi gratia, visioni corporeæ & actui intellectus sub nomine visionis non respondet vnicus conceptus, ipsa tamen proportionalitas siue similitudo proportionum potest ab vtroque præscindi, & vnicō conceptu representari sed illa non significatur nomine analogo visionis sed ipsa extrema inter quæ versatur proportionalitas.

ARTICVLVS

QVINTVS.

De Vniuoctis.

Vniuocta sunt quorum nomen commune est & essentia nomine respondens eadem. Quæ vero requirantur vt essentia censeri possit eadem colligi potest tum ex dictis in disputatione prima de vniuersi, tum quæ præcedente de analogis, suntque feretria.

Primum vt vniuocta habeant vnum commune conceptum obiectiuum & formale. Secundum vt in vniuoctis sit fundamentum distinctionis rationis ratiocinatæ, ratione cuius gradus ille communis ac perfecte præscindi possit ab inferioribus & gradibus pluribus. Fundamentum autem illud est tale vt per gradum illum nobis representetur aliqua perfectio vel vis operandi quæ non representetur per gradus inferiores aut coniunctos, verbi gratia, adeo intellectus distinguit gradum viuents à gradus animalis quia representat perfectionem se principium vitæ vegetatiuæ quod non importat gradus animalis & quod reperiri potest sine gradu animalis, Et hinc fit in vniuoctis tot possint esse distingui gradus ac perfecte præscindi quod reperiri possunt perfectiones diuersæ & non plures. Et quo etiam fit, vt non ratio entis non habeat fundamentum distinctionis à gradibus seu differentiis contrahentibus ad Deum vel creaturam subiectiuam & accidens, quia ratio entis non representat intellectus aliquam perfectionem quæ non representetur formaliter per aliquem gradum inferiorem & modum contrahentem quamtumuis simplicem, qualiscunque enim ille sit est formaliter ens vnde dici solet rationem entis intime includi in differentiis contrahentibus. Tertium vt ratio formalis obiectiua sit vniiformis & omnino indifferens ad quodlibet inferiorum quibus inest, & à quibus abstrahitur, ita vt sine vilo ordine descendat ad inferiora, & intellectus indifferenter æque immediate sese possit extendere ad concipiendas rationes inferiores, quo modo animal ex se est gradus indifferens & non magis postulat contrahi prius per rationale quam per irrationale ita vt intellectus libere possit explicare se ad rationes interio-

res & species animalis sine habitudine vel dependentia vnius speciei ab alia, ac proinde requiritur vt gradus ille talis sit, vt spectatus in esse possibili suo concludi & contineri possit in vno individuo alterius speciei.

Explicatur in contrario in ratione entis quæ non relinquirit intellectu libertatem concipiendi indifferenter, ens creatum vel increatum, sed ex se prius postulat concipi cum differentia entis siue cum ratione particulari entis increati quam creati propter essentiam dependentiam huius ab illo, vnde ratio entis non potest concipi vt contrahibilis indifferenter ad creatum & increatum aut immediate & totaliter contrahibilis ad ens creatum. Simile est de ratione entis creati respectu substantiæ & accidentis.

QVÆSTIO LV.

Vtrum Deus & creatura, substantia & accidens in ratione entis sint vniuocta & Analogæ?

Qvæstio hæc fæse examinari solet in Metaph. hic tamen ex proxime fundamentis breuiter est resoluenda.

Respon. primo Deus & creaturæ in ratione entis non sunt vniuocta sed analogæ attributionis & inæqualitatis. Est D Thom. prima p. q. 23. a. 5. Est communis discipulorum eius contra Scotum in 1. d. s. in a. 3. q. 1. Et plerosque Scotistas & Nominales.

Probatur primo, quia hic requiruntur conditiones requisita ad analogiam inæqualitatis: Ergo. Antecedens probatur quia ratio entis communis Deo & creaturis non est vniiformis & indifferens sed inæqualiter illis inest, nam essentialiter exigit prius & per se & independenter esse in Deo, in creaturis vero per participationem & cum essentiali dependentia essentia à Deo.

Probatur secundo Ratio entis in Deo est infinita in omni genere entis, & essentialiter includit omnem perfectionem entis, in creatura vero est limitata, ergo est inæqualis in vitroque.

Probatur tertio. Effectus non adæquatus virtutem suæ causæ in eo gradu in quo ab illa dependet aut procedit non conuenit cum illa vniuocte sed creaturæ etiam in ratione entis sunt effectus Dei & in nullo gradu quantum-

uis communi æquat eius essentiam siue virtutem: Ergo. Maior probatur, quia quando effectus non adæquat virtutem causæ non recipit similitudinem eius secundam illam rationem secundum quam est effectus, & hinc fit, vt ignis aurum & similia qua in hisce inferioribus à sole produci possunt non conueniant cum sole in ratione specifica secundum quam sunt effectus solis per se quod ad do quia secundum rationes communes, verbi gratia, corporis & substantiæ in quibus vniuoce conueniunt cum sole sunt effectus solis tantum quoad accidens quia supponuntur ad actionem solis vt cum ex aere fit aqua non fit, per elementum aut corpus simplex sed aqua: gradus vero & rationes communes comitantur per accidens; creatura vero totaliter dependet à Deo quia in ea nihil supponitur ad actionem Dei. Confirmatur. Ratio entis quantumuis abstracte concepta ex ratione sua postulat hunc ordinem, vt primo & per se competat Deo, & mediante illo descendat ad creaturas, quibus & non in sit nisi cum habitudine & dependentia à Deo ergo non est vniuoce. Sequela patet ex quæstione præcedenti vbi diximus ad rationem vniuoceam requiri in differentiam, vt quantum ex se est non repugnet illam totam communicari vni ex vniuoce.

Resp. 2. Substantia & accidens non sunt vniuoce in ratione entis creati sed analogæ. Est D. Thom. contra Scotum & Nominales.

Probatur primo ex Aristotele qui id apte docet 4. *Meta*, h. c. 17. *Met.* c. 4. & alibi. Probatur ratione quia ratio entis creati descendit per accidens mediante substantia & cum habitudine essentiali à substantia è cuius potentia educitur, & à qua in esse suo dependet & ad cuius perfectionem ordinatur. Vnde dicitur accidens esse entis ens. Nec satisfacit, si dicas rationem entis particularem & determinatam ad actiones, quia ratio entis est transcendens & intime inclusa in modis contrahentibus & determinantibus rationem communem entis. Vnde si accidens dependet in ratione particulari entis, cum ratio illa particularis intime includat ens dependebit etiam in ratione entis.

Obiicies. 1. Actus vitales, verbi gratia, intellectio, volitio & similes dependent à potentia

scilicet intellectu & voluntate, & tamen conueniunt eum illis vniuoce in ratione qualitatis ergo dependentia. Accidens à substantia non tollit vniuoceationem in ratione entis.

Resp. negando consequentiam: dispar enim est ratio, quia actus vitales ita dependent à potentia, vt etiam multo magis dependent à substantia animæ, quæ effectiue ad illos concurrat, & à cuius immediato influxu dicuntur vitales & à qua etiam ipsæ potentia dependent, ac proinde non reperitur hic dependentia & independentia absolute.

Dices 2. Multa accidentia sunt nobiliora quam substantiæ, verbi gratia, intellectus quam forma lapidis & gratia quæ est ordinis diuini quam omnes substantiæ quæ sunt ordinis naturales. Ergo ratio eius ex se non est imperfectio in accidente neque inæqualis.

Resp. negando antecedens: Nam licet accidens aliquod possit excedere substantiam in aliquo effectu, ornatu aut virtute agendi in gradu tamen simpliciter qualibet substantia simpliciter perfectior est quolibet accidente quia esse substantiæ hoc ipso quod est natura sua subsistens nobilior est quam esse accidentis quod est tamen ornamentum substantiæ, cætera scholasticorum argumenta videri possunt apud Fonseca 4. *Metaph.* ca. 1. quæ non militat contra nos. Quia tantum probant dare vnum conceptum entis communem, quod supponunt sufficere ad vniuoceationem: id vero negamus, sed requirimus vniiformitatem & indifferentiam conceptus obiectiui communis, quam si qui non requirant, oriatur disceptatio de nomine quod dicendum sit analogum vel non. Certe si hæc non sint dicenda analogæ, nulla poterunt assignari analogæ inæqualitatis.

Petes primo an Analogia entis proueniat formaliter ex actuali participatione inæquali.

Resp. Negatiue sed ex eo quod sit natura quædam in se apta communicari siue per prius & posterius, ita vt in illa virtuali & aptitudinali communicatione entis analogiæ consistat, quæ terminatiue tantum dependet à modis contrahentibus ipsum ens, & licet ratio communis entis prior sit modis contrahentibus & in illa proprietate suam habeat analogiam, nimirum communicabilitatem

tatem inæqualem, colligimus tamen eandem analogiam ex modis contrahentibus dependenter & independenter tanquam notioribus nobis.

Petes secundo vnde proueniat eniti aptitudinalis communicatio inæqualis?

Respon. ex ratione ipsius transcendentalis. Cum enim sit ratio quædam intrinsece inclusa in omnibus rebus adeo vt licet ipsa ab inferioribus & modis contrahentibus præscindat inferiora, tamen ab ea non possunt præscindere, cum secundum omnes suas rationes intrinsece sint ens. Huic fit vt ex ea ratio entis in se formaliter dependeat, dum participatur ab inferiori aliquo dependenter, verbi gratia, dum ratio entis communicatur creaturæ, quandoquidem creatura à Deo dependeat in sua essentia, in qua ens intime imbitur. Ipsum quoque ens creaturæ inclusum dependet à Deo. Non ita fit in genere, quod licet contrahatur per differentiam dependentem, vel imperfectiorem; ipsum tamen genus intrinsece propterea non est dependens aut imperfectius, verbi gratia, animal in bruto consideratum per irrationale non est in se formaliter imperfectius quam in homine, quia genus non includitur in differentia contrahente sicut ens.

Petes tertio. Vtrum ens in creatura & accidente dependeat reduplicatiue an specificatiue.

Respon. non dependere reduplicatiue, siue in quantum ens. Hinc enim sequeretur inuentum in Deo etiam dependere, cum tamen omnia in Deo sint quid vnica infinite perfecte & plane independents. Sequeretur secundo ens creatum inuentum in substantia dependere. Sequeretur tertio, ens dependere & non dependere, quæ sunt contradictoria. Dicendum igitur ens in creatura & similiter in accidente non dependere actu essentialiter, siue actualem dependentiam, quam habet in creatura & accidente non esse dependentiam essentialem, vt dici possit ens in quantum ens habere dependentiam actu, actu tamen intrinsece in entitate sua dependet, quæ dependentia non est primum fundamentum analogiæ, sed secundarium tantum. Primum siquidem fundamentum est virtualis & aptitudinalis communicatio dependenter & independenter. Vnde licet dependentia

actualis posterior sit ratione communi entis, dependentia tamen virtualis non est posterior; ex quo patet solutio. Postremo addit quod obiici potest. Genera ideo esse vniuoca, licet posterius natura contrahatur per differentias dependentis & independentis, quia in se præscindunt ab illis differentis, quia scilicet virtualis communicatio non est posterior ens sicut differentia respectu generis. Deinde licet ipsa genera & species etiam specificatiue possint dependere sine detrimento vniuocationis; hinc tamen nihil potest inferri contra nos, quia quicquid sit, dependent plane extrinsece cum non includantur in differentis diuidentibus; eas vero includitur in omnibus modis contrahentibus, idque secundum exigentiam ipsorum scilicet dependenter vel independenter.

Petes 4. An admitti debeat aliquid inueniri in Deo quod aptum sit dependere?

Resp. negatiue, neque hoc sequitur ex nostra sententia quia aptitudinalis illa dependentia non conuenit rationi entis respectu cuiusuis inferioris, sed tantum respectu creaturarum quas secundario respicit, vt in illis aptitudo illa possit exire in actum. Vnde quod dici solet essentiam consistere in diuisibili, locum tantum habet in essentia & gradu vniuoco, quia essentia analogica patitur imo necessario continet virtuales latitudines ratione cuius possit inæqualiter communicari inferioribus.

Q V Æ S T I O V.

De Paronymis.

A R T I C V L V S P R I M V S.

Quæ requirantur ad prædicationem denominatiuam.

RESP. ad prædicationem denomiatiuam requiritur, vt forma denominans non sit essentialis rei denominatæ. Probat, quia prædicatio essentialis in eo distinguitur à denominatiua, quod sumatur à forma subiecto essentiali.

N

Hinc

Hinc Aristoteles c. de substantia docet, differentias essentielles non prædicari denominatiue, quia essentialiter, & 7. Met. c. 3. ait genera accidentium prædicari denominatiue. Ratio à priori est, quia subiectum aptum recipere denominationem ab alio, supponit iam subiectum esse, & consequenter supponit habere formam dantem illi esse essentielle. Ergo denominatio fit a forma accidentali adueniente. Hinc patet quid iudicandum sit de his & similibus prædicationibus, Deus est bonus, sapiens, homo est corporeus, rationalis, linea est quanta, cum enim significant aliquid subiectis essentielle, bonitas enim & sapientia nō sunt accidentia aut qualitates. Superadditur, quippe qui per essentialia bonus est & sapiens, similiter gradus corporis & differentia hominis & quantitas lineæ est essentielle nec refert quod prædicatum sit terminus connotatiuus significans formam per modū adiacentis quia vera denominatio nō sumitur ex ipso termino qui per solam variationem & inflexionem potest fieri connotatiuus vt à corpus corporeus, sed definitur à re significata, ynde si res significata siue forma non denominat, prædicatum & prædicas non sunt propria denominatiua.

ARTICVLVS

SECVNDVS.

An denominatiua prædicentur vniuocæ de subiectis denominatis.

Negat Scotus 1. d. suæ Logicæ, & probat r. Næ Aristotele c. 3. de proprietatibus substantiæ vbi dicit secundam substantiam de prima secundum nomen & rationem siue definitionem, i. e. vniuocæ. Accidentia vero tantum secundum nomen, ac proinde non vniuocæ. Confirmatur vniuocū est quod plures rationes similes in rebus vnit in intellectu: sed denominatiuum non vnit rationes, & essentias subiectorum, quia subiecta sunt dissimilia in essentiis vt homo & cygnus in ratione albi, Ergo.

Affirmant Caietanus & Scotus hoc loco primo quia album dicitur de homine & cygno secundum idem nomen & rationem ergo vniuocæ. Antecedens probatur: nam sicuti absolute & æqualiter prædicatur de vtroque ita & definitio albi. Confirmatur primo quia homo & cygnus realiter sunt similes in albe-

dine & in hoc non pendunt à se mutuo, ergo potest intellectus abstrahere conceptum illis vniuocæ communem. Confirmat. 2. Idem potest prædicari denominatiue & analogice de duobus vt sanum de animali & medicina, ergo etiam denominatiue & vniuocæ.

Resp. Vtraque sententia est vera. Pro quo.

Nota duplicia esse vniuocæ 1. proprie & strictè sumpta in quibus scilicet forma & prædicatum de essentiali subiecti, & ad eius constitutionem concurrunt, quo modo animal est vniuocum ratione hominis & equi, & de prædicatione eiusmodi vniuocæ procedit doctrina Scoti. Aliud est vniuocum quando nomen & definitio prædicantur, sed non tanquā pars essentialis subiecti, sed tanquam aliquid in illo receptum, vt v. gr. album & definitio illius scil. esse discregatium, visus dicitur equaliter de homine & de cygno & de his vniuocæ intelligitur doctrina Caietani quæ in scholis absolute admittitur.

QVÆSTIO VI.

An genera subalterna qua se mutuo non continent possint habere aliquam differentiam communem diuisiuam vtriusque?

Questio hæc mouetur circa secundam regulam ante prædicamentalem, in qua suppono primo genera nō subalterna illo loco vocari ea, quæ neq; se mutuo continent, nec sub tertio continentur atque adeo sunt in diuisiuis prædicamentis. Genera verò subalterna esse ea quæ se mutuo continent, vt viuens & animal & insuper ea, quæ sub vno tertio continentur vt animal & planta, quod est contra Scotum & alios quosdam recentiores & apte conuincitur ex Aristotele 6. Top. c. 2. & 4. Top. c. 2. vbi eandem regulam explicatius tradit.

Suppono 2. genera non subalterna nullatenus posse habere differentiam constitutam aut diuisiuam communem quia sunt per se diuisa: ergo non habent commuæ vniuocum, atque adeo nec differentiam, quid si aliquando videantur habere, vt v. gr. vox & magnitudo habent differentiam acuti, id tantum est secundum nomen quod est æquiuocum differentie, interim inter se sunt. Ita Aristotele 1. Top. c. 13.

Suppono 3. Genera subalterna se mutuo

cont

continentia communes habere omnes differentias superiorum generum constitutiuas & aliquot diuisivas, licet non omnes, vt expresse Aristoteles vltimis verbis istius regulæ. Nam superiora inquit de subiectis dicuntur generibus, quare quæ attribui sunt differentia eadem erunt & subiecti. Ex quo colligas easdem esse differentias, nihil aliud significare quam rationem generis superioris inueniri in inferioribus nõ vero differentiam constitutiuam generis superioris esse etiam vltimate constitutiuam generis inferioris, hoc enim est falsũ.

Ostenditur hæc doctrina exemplo. Animal includit omnes differentias à modo intrinseco substantiæ vsq; ad propriam sensibilis sc. corpoream quod est constitutiuum corporis, deinde animatum q̄ est constitutiuum viuentis. Diuisivas vero non omnes continet sed cuiuslibet generis superioris vnã, nam cũ sint oppositæ non potest continere vtraque. Vnde ex diuisiuis substantiæ habet corporeũ, ex diuisiuis corporis habet animatũ, ex diuisiuis viuentis habet sensibile. Sed difficultas est de generib. subalternis q̄ se mutuo nõ continet.

Resp. huiusmodi genera subalterna nõ habent communem aliquam doctrinam diuisiuam, per quam contrahantur ad vnã speciẽ. Probat quia impossibile est vnã speciem immediate contineri sub duobus generibus se mutuo omnino continentibus, ergo impossibile est vnã differentiam diuidere & contrahere illa duo genera. Consequencia probatur quia omnis differentia essentialis potest constituere vnã speciem, Antecedens probatur quia repugnat vt aliqua differant genere & conueniant in specie. Nam diuersitas generica descendit ad omnia inferiora & alioqui vnã speciem actu contineret opposita. Quod probatur quia species actu continet genus & sic opposita de eodem possent prædicari.

Probat 2. Differentia specie infimæ non potest conuenire alteri speciei. Nam alioqui vnã speciem infima non distingueretur ab altera quia distinctio oritur ex differentiis, ergo nec differentia vltius speciei subalternæ poterit conuenire alteri. Consequencia patet quia ita differunt duæ species subalternæ inter se sicut duæ infimæ.

Probat 3. Omnis differentia essentialis est propria vnus speciei quia conuertitur cum specie quam constituit. Vnde Aristoteles 7.

Met. 1. 4. 1. ait tot esse species quot sunt differentia, ergo differentia vnus speciei non potest reperiri in alia. Confirmatur quia alioqui differentia prædicaretur de pluribus quam ipsum genus contra Aristotelem 1. *Top. 1. 4.* Deinde membra diuisidentia genus non conuenterentur cum diuisio quod est contra regulam bonæ diuisionis.

Ob. 1. Aristot. 6. *Top. 1. 3.* contrarium docet dicit enim gressibile & volarile, quæ sunt genera diuersa habere eandem doctrinam eo, quod sub eodem tertio scilicet animali continentur. Idem docet 4. *Top. 1. 2.*

Resp. Aristotelem *ibi.* loqui de differentiis accidentalibus tantum, de essentialibus vero hic agit de quibus Arist. 7. *Met. 1. 4. 2.* ait tot esse species quot differentias. Vnde qui oppositum docent, fateri coguntur differentiam illam quam dicunt esse communem neutrius eam vltimate constitutiuam aliquam speciem, distinguit illam à cæteris præsertim eiusdem generis. Hinc bipes non contrahit animal volarile aut gressibile ad speciem certam, sed alia differentia cuiusque propria.

Ob. 2. Prudentia continetur sub virtute morali & sub habitu intellectus quæ differunt genere ergo differentia constitutiuã prudentia diuidit illa duo genera.

Resp. cum D. Thom. 1. *secunda q. 58. a. 1. 6. 3.* possit vnã entitatem Physicam contineri sub duobus generibus determinatis per duas differentias partiales, quæ concurrunt ad constitutionem vnus speciei perfectæ maxime cum illa distinctio generum & differentiarum actu compleatur à consideratione intellectus & sic prudentia quatenus est constitutiuã veri, practici continetur sub habitu intellectus, quatenus vero illa cognitio ex notione voluntatis dirigit actus humanos, continetur sub virtute morali.

Dices; Intellectuale diuidit corpus & spiritum quia conuenit homini & angelo, nec dicas intellectiuũ hominis & angelo esse diuersa quia licet differentia vltima intellectui hominis & angeli sit diuersa eo q̄ homo intelligat cum discursu, Angelus sine illo, tamen realiter conueniunt in hoc q̄ vero intelligat. Ergo intellectus potest abstrahere ab illis conceptum communem intellectuales. Confir. quia substantia intellectualis aut continetur immediate sub corpore simul & sub spiritu, aut nõ conti-

netur si prius habetur intentum, si posterius, ergo potest diuidi per corporeum & incorporeum, sed differentia (corporeum) diuidit substantiam non intellectualem, ergo diuidit duo genera, & similiter diuidit animal & substantiam intellectualem.

Resp. Licet intellectus formet sibi conceptum communem scilicet intellectui respectu hominis & Angeli, tamen intellectuum sic in communi non est differentia diuisua corporis sed, intellectuam corpori proportionatum siue vnibile materiae quod est rationale. Nam corpus intellectuale nihil potest esse aliud quam rationale ad confirmationem. Respon. substantiam intellectualem, si intellectualem in communi sumatur non esse proprie vnam speciem. Vnde non diuiditur essen-

tialiter per differentias (corpoream & incorpoream) non esse vnam speciem. Probatur quia species componitur ex genere & differentia immediatis, intellectualem vero non determinat immediate substantiam, sed corporeum & spirituale seu incorporeum quia spiritualitas est radix intellectiois.

Obiic. 4. Incorruptibile diuidit corpus & spiritum nam conuenit celo & angelo ergo.

Respon. Si incorruptibile dicat quid positum, non est idem incorruptibile conueniens & spiritui, quia corpus est incorruptibile ratione partium Physicarum, materiae scilicet & formae inseparabiliter vnitarum inter se. Incorruptibile spiritus dicit negationem partium ex quorum dissolutione oriri posset corruptio.

Finis tertia Disputationis.

DISPUTATIO QUARTA.

DE PRÆDICAMENTIS IN GENERE.

QVÆSTIO I.

Quid sit prædicamentum?

RESPONDEO Prædicamentum est alicuius summi generis & eorum quæ sub ipso directe ponuntur naturalis dispositio. Siue est series & coordinatio summi generis & generum ac specierum subiectarum secundum prædicationem & subiectionem. In quem descriptione prædicamentum non significat solum summum genus (quod interdum hoc nomine appellatur) sed etiam inferiora vsque ad indiuidua inclusue, quo modo prædicamentum accipit Aristoteles 5. Met. 7. 12. & 6. Met. 1. 4. v. g. prædicamentum substantiæ constat ex substantia in communi & gradibus minus communibus ordine quodam dispositis vsque ad singulares, vt sunt corpus viuens animal homo Petrus, singulorum prædicamentorum series vide apud Ioannem Sanderfonum in sua Dialectica.

QVÆSTIO II.

Quæ requirantur vt aliquid directe ponatur in prædicamento?

RESP. requiri aliquod conditiones. Prima est vt sit ens aliquod reale quia prædicamentum est coordinatio eorum quæ constant vera essentia. Hæc conditio excludit entia rationis siue secundas intentiones, impossibilia, confecta scilicet ex impossibilibus sed quæ coniungi non possunt vt chymera hircoceruus, negationes item & priuationes, hæc enim cum nullo certo sint modo ad classes reuocari nequeunt.

Secunda conditio vt sit vnus ens per se constans partibus eiusdem ordinis, ac proinde vnus omnino essentia. Hinc Aristoteles primo Met. c. 2. solum ens per se diuidit in decem prædicamenta. Ratio est, quia si aggregata ex partibus diuersæ rationis ponerent nulla esset coordinatio & distinctio rerum nec certus prædicamentorum numerus. Hæc conditio excludit artificialia quæ talia. Constant n. ex materia.

materia ligno quæ pertinet ad prædicamentum substantiæ & ex figura artificiali quæ pertinet ad qualitatem.

Tertia est vt sit ens completum. Ita Aristoteles 3. Met. c. 3. Ratio est quia in completo nimis magno sunt numero quam vt commode in ordinem redigi possint.

Sufficit autem vt sit completum secundum quid vt sit ea quæ prædicantur per se de indiuiduis quæ dicuntur completa simpliciter quia ad nullius constitutionem aut compositionem saltem essentialem concurrunt.

Hæc conditio excludit primo differentias de quibus genus non prædicatur in quid & quæ non prædicantur de indiuiduis in quid. Secundo partes Physicas sc. materiam & formam, partes integrantes, vt est manus, pes, caput, &c. nec refert quod partes integrantes & Physicæ sint perfectiores multis accidentibus, quia accidentia quæ in prædicamentis directe ponuntur in suo genere sunt completa & perfecta, partes vero in genere substantiæ sunt imperfectæ & incompleta. Tertio excluduntur substantia, inhærentia, ynio & similes modi.

Quarta est vt sit vniucum & incompositum, nam alioqui magna esset confusio prædicamentorum quæ tamen distinctionis causa inuenta sunt. Hinc Aristoteles in initio huius tractationis, distinguit æquiuoca ab vniucis, complexa ab incomplexis.

QVÆSTIO III.

An id quod ponitur in prædicamento debeat esse finitum?

Quæritur aliis terminis an Deus Opt. Max. collocetur in aliquo prædicamento, is enim solus infinitus est, & quidem secundum essentiam, quam secundum accidentia.

Resp. Id quod ponitur in prædicamento debet esse finitum secundum essentiam, ac proinde, Deus non continetur prædicamento. Ita D. Thom. 1. parte q. 3. a. 5. Molina & Valentia *ibidem*. Fonseca 5. Met. c. 8. q. 1 est contra Nominales. Probatur quod ponitur in prædicamento vel est summum genus vel est species intermedia, vel indiuiduum speciei subordinatum: Atqui nullum horum est ens

in finitum in essentia. Ergo. Probatur non est genus summum vt patet, neque species, hæc enim non existunt seorsim non indiuiduum specie ordinatum, quia illius natura specifica debet componi ex genere & differentia. At qui natura diuina non admittit huiusmodi compositionem. Ergo. Minor probatur quia genus debet esse extra rationem differentia: extra rationem generis, quæ etiam confert aliquam perfectionem, quam non includit genus, quia species per eam essentialiter excedit genus, talis differentia non potest concipi à Deo, quia illa excederet genus, vel finite, vel infinite, si prius, constituerent compositum finitum, & sic non erit Deus: si posterius perfectio & ratio generis erit superflua cum differentia sit infinitæ perfectionis, cui nihil potest addi.

Dices 1. Diuus Augustinus l. 5. de Trinitate, docet quædam prædicamenta v. gr. substantiam relationem, actionem proprie dici de Deo, cætera vero improprie. Ergo ex ipsius sententia Deus ponitur in prædicamento.

Resp. 1. Si quid illa autoritas vigeret sequeretur Deum poni in pluribus prædicamentis & constare accidente. Vnde.

Resp. 2. Mentem D. Augustini, esse terminos significantes. Prædicamenta & vsu Philosophorum in propria sua significatione quam ex primo instituto habet, dici de Deo, non tamen eo sensu quo vsurpantur à Philosophis: ad significanda prædicamenta quæ sunt res quædam limitatæ.

Dices secundò. Deus est mensura omnium substantiarum imò & rerum omnium creaturarum. Atqui quæ est mēsurā cæterorum, quæ in aliquo genere continentur, id est eiusdem generis, vt Aristot. 10. Met. t. 4.

Resp. Ad minorem illam intelligi de mensura eiusdem ordinis Deus autem est mensura rei creatæ sed ordinis sublimioris. & ex illo axioma sequeretur Deum poni in omnibus prædicamentis.

Petes, si daretur creatura aliqua infinita indeterminato genere entis ve gr. in quantitate vt corpus infinitæ magnitudinis vel intensio vt calor infinite intensus poneretur in prædicamento.

Resp. Affirmatiue quia haberet omnes conditiones requisitas. Constaret enim proprio genere & differentia, &c.

QVÆSTIO IV.

*An res ponantur in prædicamentis ut
significentur nominibus concre-
tis an abstractis?*

NO T A concreta esse duplicia substantia-
lia scilicet vt animal homo, & acciden-
talia vt album, dulce, abstracta his respon-
dentia sunt animalitas, humanitas, albedo &
dulcedo, inter quæ hæc est distinctio quod
abstracta accidentium Metaphysice sint con-
creta in suo genere.

Respon. i. Concreta substantialia ponun-
tur in prædicamento. Probatum primo sub-
stantia est ens per se subsistens, ergo. Proba-
tur secundo omnis substantia vel est prima
vel secunda de prima non est dubium. Hæc
enim significatur nomine concreto vt Petrus.
De secundis probatur, quia secundæ substan-
tiæ ponuntur in prædicamento quatenus
prædicantur de prima in recto: sed non præ-
dicantur in recto, nisi sumantur in concreto
ergo, &c. vbi.

Nota conclusionem intelligi de prædi-
camento prout consideratur à Logico secun-
dum prædicationem & subiectionem, quia
si Metaphysice considerentur prout prædi-
camenta res distinguunt secundum proprias
essentias, abstracta quæ significant præci-
se, essentias habent eorum in prædicamen-
tis.

Respon. secundo. Abstracta accidentium
in prædicamento non vero concreta. Proba-
tur quia entia per accidens non ponuntur in
prædicamentis: sed concreta accidentium
sunt talia, ergo. Probatum secundo. Concreta
substantiarum secundum omnes ponuntur
in prædicamento; ergo & abstracta acciden-
tium. Consequentia probatur, quia sunt Me-
taphysice concreta & habent se respectu infe-
riorum sicut concreta substantialia respectu
suorum inferiorum.

Ob. i. Concreta accidentium primario si-
gnificant formam accidentalem. Ergo ratio-
ne formalis significati ponuntur in prædica-
mento.

Resp. Antecedens vt plurimum esse verum
si concreta sumantur absolute, vt recte pro-
bat Fonseca's. *Met. c. 4. q. 5. f. 3.* dico si absolute
sumantur, quia in enumeratione pro condi-

tionem prædicati possunt primario significare
subiectum, v. gr. album est corpus disgregati-
uum visus, vbi album primario significat sub-
iectum albedinis, sed quidquid sit de Antece-
dente negatur consequentia, quia licet pri-
mario significetur forma, connotatur tamen
subiectum quod est diuersi prædicamenti, si
tamen sensus sit concreta significare formam
accidentalem, v. g. album significare forma-
liter albedinem, sic facile conceditur con-
creta, vt supponunt pro abstractis poni in prædi-
camentis. Sed hac in re est dicere abstracta
ponit. Nam eadem ratione etiam ponuntur
artificialia, vt supponunt pro formali suo sci-
licet forma artificiali, & sic explicandi sunt
D. Thom. & Fonseca *supra* quomodo dicunt
concreta accidentium poni in prædicamento.

QVÆSTIO V.

*Quomodo ea quæ exclusa sunt a prædi-
camentis ad illa reducantur.*

QUicquid à prædicamentis excluditur eo
quod deficit à perfecta ratione prædi-
camenti ponitur in illis saltem reductiue.
Hæc fere ratione negationes & priuationes
ad prædicamenta rerum quas negant vt non
lapis ad substantiam, cæcitas ad qualitatem,
entia rationis ad entia realia, quibus affigun-
tur entia plane ficticia, vel ad prædicamen-
tum qualitatis, quia sunt actus fingentes, vel
ad prædicamentum partium ex quibus sin-
guntur constare Artificialia & concreta acci-
dentium secundum diuersas partes ad diuer-
sa prædicamenta vt cathedra, album ratio-
ne materiæ & subiecti ad substantiam ratio-
ne formæ artificialis vel denominantis ad
qualitatem: differentiarum partes Physicæ & alia
entia incompleta ad completa, æquiuoca &
analogia ad vniuoca, complexa ad incomple-
xa &c.

Petes an Deus reductione etiam ponatur
in prædicamento.

Respon. Negat. quia non excluditur, quia
deficit à perfecta ratione prædicamenti, sed
quia in infinitum excedit rationem cuiusli-
bet prædicamenti, vnde nec directe nec
reductiue ponitur in prædica-
mento.

QVÆSTIO VI.

Quot sint prædicamenta?

In quæstione proposita facile vndecim diuersa reperiuntur sententiæ, vt videre est apud Toletum hic, & Fonseca 5. *Metaph. l. 7.* & alios.

Resp. Recte ab Aristotele decem ponuntur prædicamenta in textu enumerata, ita omnes peripatetici post Aristotelem & communiter Philosophi cum D. Thom 5. *Met. l. 7.*

Probat, quia res omnes vniuersim ita ordinatæ & distinctæ ad decem illa capita reducuntur, vt numerus commode non possit diminui, neque necesse sit illum augeri. Accedit quod si quis à denario numero vellet recedere, vel deflectet à fine qui spectatur in distributione prædicamentorum vel pluribus sese implicabit difficultatibus.

Varia afferuntur rationes inuestigandi denarium numerum prædicamentorum ex quibus magis probatur illa quam assignat D. Thom. *Seco proximo citato* & explicat Fonseca. Quicquid est à parte rei aut est indiuiduum substantiæ cui essentialiter in sunt gradus substantiales generici & specifiici & ex his fit prædicamentum substantiæ aut sunt indiuidua accidentium quæ cognoscuntur conuenire indiuiduo substantia vt quid illi superadditum, & hæc vel sunt quid absolutum vel respectiuum, si respectiuum constituunt prædicamentum Relationis, si absolutum vel sunt aliquid intrinsecum independens ab extrinseco adiacente vel dependens si prius vel inheret per modum permanentis idque ratione materiæ quam consequuntur & constituunt quantitatem, vel ratione formæ & constituunt qualitatem: Si posterius vel extrinsece adiacens habe: se per modum transeuntis & constituit actionem & passionem vel per modum permanentis & hoc se habet vel vt mensuræ quantitatis & magnitudinis & constituit vbi, vel habet se vt mensuræ partium quantitatis in ordine ad totum, & est situs, vel se habet vt mensuræ durationis rei & est quando, vel denique est aliquid extrinsece adiacens, non habens rationem mensuræ & est Habitus.

Breuius hæc ratio explicatur Quicquid

inest substantiæ vel pertinet ad ipsius essentiam & est prædicamentum, vel non pertinet, si non, vel inheret independenter ab extrinseco vel dependenter, si prius, vel conuenit absolute vel complete, si absolute, vel sequitur materiam & est Quantitas, vel sequitur formam & est Qualitas.

Si comparare, est Relatio, si posterius, vel denominat substantiam vt sui principium, & est actio, vel vt sui susceptiuum & est Passio, vel denominat vt eius mensura idque vel ratione magnitudinis & est vbi vel positio & est situs vel duratio & est quando, vel non denominat, vt est mensura, & est habitus.

Obiic. primo, Substantia constituit vnum prædicamentum. Ergo, & accidens constituet vnum & sic tantum erunt duo prædicamenta.

Resp. Negando consequentiam quia vna & eadem substantia variis substat accidentibus, quæ adeo inter se sunt distincta, vt sine confusione ad vnum prædicamentum reduci non possint.

Obiic. secundo. Commode accidentia diuiduntur in respectiua & absoluta, & sic erunt tria.

Resp. Absoluta nimis esse varia quam vt ad vnum reduci possint.

Obiic. tertio. Actio & Passio sunt duo prædicamenta ergo & habere & haberi, similiter esse mensuram & mensuratum,

Respon. Negando consequentiam. Quia actio & passio denominant formaliter substantiam, vestis autem proprie & per denominationem formalem non dicitur haberi, sicuti homo denominatur à veste, & cuius adiacentia resultat hæc denominatio. Eodem modo ex actiua contentia loci & temporis non constituuntur prædicamenta locantis aut temporantis distincta ab vbi & quando quia in re locata non est aliquid quod sit quasi forma corporis continentis aut locantis. Similiter nec in re subiecta temporis, in patiente est autem aliquid quod dicitur forma patientis.

Obiic. 4. Motus significat rationem formalem distinctam à termino Actione & Passione quia formaliter est ipsa tendentia siue fluxus ad terminum ergo constituit distinctiuum prædicatum.

Resp.

Resp. negando consequentiam quia dicit rationem imperfectam, & reducitur ad prædicamentum sui termini, sicut virtus & punctum reducitur ad **Quantitatem** quæ sunt eius initia. Accedit quod morus formaliter non tribuat subiecto distinctam denominationem à suo termino. Calor enim siue sit in facto esse, siue in fieri, denominat subiectum calidum.

Obiicit 5. Actio & passio sunt denominationes desumptæ ab entitate quæ est terminus motus, ergo etiam reducuntur ad prædicamentum termini.

Respon. negando consequentiam, quia licet denominatio: per se deueniens à forma pertineat ad prædicamentum illius vt calidum ad qualitatem, denominatio tamen quæ prouenit à forma non per se sed in aliquo statu illi accidente, nimirum vt est in fieri, & pendet ab agente, vel vt incipit afficere passim qui status potest ab illa forma separari, talis denominatio potest constituere distinctum prædicamentum, & huiusmodi sunt esse agens esse patiens.

Obiicit 6. Vbi ea situs sunt duo prædicamenta quæ sumuntur à loco, ergo & à tempore erunt sumenda duo. Consequentia patet, quia sicut res est in loco cum certo partium ordine & habitudine ad locum, ita & in tempore.

Resp. ad antecedens illa dico prædicamenta non tam desumi à loco quam à toto in ordine ad locum & à situ partium in ordine ad partes loci. Deinde nego consequentiam, quia illa habitudo partium rei, temporis, substantiæ non tribuit illi particularem denominationem. Ex his & similibus argumentis patet congruum esse hunc denarium numerum, quamuis non ita firma ratione nitatur vt Fonseca loco citato fateatur, in hoc numero assignando popularis sensus habitam esse rationem.

Q V Æ S T I O VII.

Quomodo prædicamenta inter se distinguantur?

Suppono ex dictis disputatione prima Logicæ triplex esse genus, distinctionis scilicet realis, rationis & modalis. Tres fere sunt sententiæ D. Thom. *De potentia* q. 5. & 3 p. q. 13.

1. dicit distinguí realiter. Secundo Fonseca *Met. 6. 7 q. 3. f. 2.* & alii recentiores dicunt distinguí quædam modaliter quam distinctionem vocant formalem siue essentialem quæ recipitur inter essentielles actu diuersas. Tertio Soncinas *Met. q. 13* & alii docent distinguí per diuersos modos essendi & prædicandi quam vocant distinctionem rationis.

Resp. 1. Prædicamenta sunt 1. diuersa siue sunt seipsis diuersa. Probatur ex Aristotele 8. *Met. t. 16. & 5. Met. tit. 18.* Rario est quia non habent supra se genus aliquod in quo conueniat. Nam si quod haberent, illud esset ens, sed vt docet Aristoteles ens non est genus quia diuidi non potest per differentias quæ sunt extra rationem entis. Vnde ens non descendit ad prædicamenta per veras differentias destinantes diuersos gradus perfectionis sed per motus quædam intrinsecos tantum, v. gr. per modum se descendit ad substantiam per modum inhærendi ad accidens, quod iterum per diuersos modos inhærendi in substantia determinatur ad diuersa prædicamenta vt per modum extendendi substantiam ad qualitatem per modum qualificandi ad Qualitatem, & sic de cæteris; & quia isti modi non continent diuersos perfectionis gradus, sicuti differentia non dicuntur contrahere ens sed modificare, neque prædicamenta dicuntur per aliquid differre, sed esse 1. diuersa, vel se ipsis diuersa. Ideo enim species sub orbem genere non dicuntur distinguí seipsis sed per aliquid sui siue per differentias, quia differentia important gradum imperfectionis distinctum à gradu generico.

Respon. 2. Quædam prædicamenta distinguuntur realiter inter se. Huiusmodi sunt substantia, Quantitas & qualitas. Per qualitatem intelligo formam, realem Physicam quæ subiectum Physicæ complexi cuiusmodi sunt qualitates primæ secundæ & tertie species. Probatur quia illa distinguuntur realiter, siue vt res & res quæ habent entitates Physicas distinctas separabiles ab omni alio vel naturaliter vel saltem supernaturaliter atqui tria hæc sunt huiusmodi, ergo.

Resp. 3. Cætera Prædicamenta tantum modaliter distinguuntur à tribus primis. Probatur quia sunt tantum modi illorum cuius entis signum est quod implicet illa seorsim ex se. Relatio igitur est modus substantiæ

vt Paternitas, filiatio similitudo, modus qualitatis & qualitas modus Quantitatis, & c. quæ omnia suis locis explicabuntur.

Obicit. 1. Modi non ponuntur directe in prædicamento ex d. f. ergo non sunt prædicamenta aliqua modalia.

Respon. Duplices esse modos, quidam sunt quasi intrinseci rei & pertinent ad integritatem substantialem illius entis realis, in rigore tamen sunt extra ipsius essentiam: Vocantur autem modi quia supponunt rem habentem in suo genere totam essentiam simpliciter & simul id quo talis res existit complete in eodem genere, & hi modi reductiue pertinent ad prædicamentum eiusdem generis, sic se habet inhærentiæ ad accidens, subsistentia ad naturam, vno partium Physicarum ad substantiam. Alii sunt modi magis extrinseci rei & quasi aduentitii, qui supponunt rem omnino constitutam in integra entitate sua, & deinde illum modificant extrinsece & separabiliter ita vt constituent diuersas denominationes reales & hi modi vocant, denominantes alii priores possunt dici informantes. Declaratur exemplo, verbi gratia, figura dixit eandem entitatem quam quantitas, connotat tamen modum se habendi Quantitatis quod si partes eius habeant diuersas determinationes ratione quantum sicut diuersi anguli vel partes sunt diuersimode dispositi. Idem patet in situ sessione & aliis, & hi modi denominantes constituunt diuersa prædicamenta, quia series prædicamentorum ordinatur ad hoc, vt sciamus vnumquamque rem concipere secundum sua essentialia, & distinguere ab accidentariis. Ad vero finem non suffi-

cit scire quæ realiter distinguantur, sed etiam quæ modaliter. secundo modo siue essentialiter, ergo oportet collocare in diuersis prædicamentis ea quorum diuersæ sunt essentia siue rationes formales. Minor probatur, quia essentialis ratio alicuius non tantum præcindit à realitatibus distinctis sed etiam à modis essentialiter diuersis.

Obicit. Ens reale & res idem sunt: Sed ens reale distinguitur in diuersa entia, ergo & res in diuersas res, ergo prædicamenta omnia inter se realiter distinguuntur siue vt res & ens confirmatur. Summa genera sunt primo diuersa ergo in nullo conueniunt ergo realiter distinguuntur.

R. Hæc & similia argumenta ex D. Thom. tantum probare prædicamenta nec distingui sola ratione sed à parte rei distinctione actuali vnde ens est res latiori significatione non tantum dicunt id quod habet entitatem realem Physicam, sed etiam id quod est quomodocunque distinctum contra nihil modo habet essentiam sibi proportionatam, quæ non sit complementum alterius entis in suo genere.

Ex quibus conciliari possunt tres diuersæ sententiæ quia D. Thom. per distinctionem realem intelligit actualem, sub qua comprehendit eam quam nos vocamus realem & modalem Tertia sententia supponit in genere distinctionem actualem quam vocat diuersitatem modi essendi, & hæc reperitur in omnibus prædicamentis.

**

*

Finis Disputationis quarta.

DISPUTATIO QUINTA.

DE SUBSTANTIA.

Prius quam singularem prædicamentorum explicationem aggrediamur hoc præmonendum est tantam esse ingenii nostri im-

becillitatem vt nullius rei quidditariam cognitionem secundum prædicata communia & propria vique ad differentiam vltimam per proprios

O

proprios ac positiuos conceptus assequi possumus, vt ostendit Suarez *disp. ut. 3. s. 2.* Quod non tam verum est de rebus & naturis in particulari, sed etiam de prædicamentis essentialibus cõmunibus vt sunt substantia, Quãtitas, &c. quia ad cognitionem proprii quidditatiuam non sufficit cognitio prædicameti alicuius proprii rei, & non communis alius (quara fere solemus vocare quidditatiuam) quia hoc modo cognoscimus essentiam Dei conceptu aliquo modo proprio, quam tamẽn nemo dixerit quidditatiuẽ a nobis cognosci quia non cognoscimus id quod est proprium Dei eo modo quo est, sed per negationes tantum aut habitudines ad res creatas nobis aliquo modo notiores, nec refert quod gradus illi & rationes vniuersales videntur omnino simplices, vt proinde videantur posse partim cognosci partim ignorari, quia possunt confuse & per improprios conceptus vel negatiuos vel connotatiuos cognosci. Quod adeo verum est, vt non tantum substantiã nobis in hac vita secundum quidditatem sint ignora imo & anima nostra, cuius proprium modum intelligendi aut operandi non satis perspicimus, sed & accidentia non tantum illa quæ sensu non percipiuntur sed & illa quæ per se sentiuntur & quorum proprias concipimus species. Quis enim satis assequitur quid sit sonus odor sapor &c. Vnde non est quod miremur si in prædicamentorum formali ratione assignanda aliquantulum laboretur.

Q V Æ S T I O I.

Quid sit & significet substantia?

Substantia est Græcorum *σολα* quam Seneca *epist. 59.* existimat latine exprimi non posse. Sumitur vero à Philosophis quinque fere modis 1. pro cuiusvis entis natura tam accidentis quam substantiã & sic idem est quod essentia. Et hoc modo sumitur ab Aristotele quando dicit substantiarum esse definitionem, & quando dicimus colorem esse de substantia albedinis. 2. Strictius sumitur pro illa tantum essentia quæ non est accidens, siue illa sit ens completum vt animal, homo, siue incompletum vt pars Physica vel integralis vel modus substantialis. 3. Pro substantia completa siue illa sit finita siue infinita. Hoc

sensu dicit Aristoteles 1. *Ethicoꝝum cap. 6.* Substantiam de Deo dici: & sancti Patres dum quibusdam in locis insinuant Deum esse substantiã speciem, vere esse substantiam, &c. Quarto pro summo genere in categoria substantiã quod est substantia completa & finita. Hac acceptione dicitur differentia non esse substantia nec manus, &c. 5. Pro re singulari per se complete existentem in rerum natura vt primæ substantiã Petrus, Paulus, &c.

Q V Æ S T I O II.

In quo consistat ratio formalis prædicamenti substantiã?

Nota cum substantia sit summum Genus non potest definiti definitione propriẽ dicta per genus & differentiam. Potest tamẽn explicari ratio eius essentialis per aliquid superius, & per modum contrahentem.

Resp. Ratio formalis substantiã, quæ constituit summum Genus consistit in aptitudine existendi per se siue subsistendi complete vnde substantia describitur ens aptum vel potẽs subsistere, vel ens hominis radicem & principium intrinsecum substantiã quæ vt percipiuntur.

Nota primo Existentiã, quæ concipitur modus essentiẽ immediate contrahi per alios duos modos similes scilicet per modum existendi a se ex vi suæ essentiã & independentem ab omni alio qui reperitur in solo Deo & per modum existendi ab alio siue dependentem ab alio & per participationem qui conuenit creaturis.

Nota secundo existentiã dependentem, siue vt ex nostra sententia loquimur quod existimemus existentiã sola ratione distinguui ab essentia (vt suo loco probabimus) si rem existendi terminari per alios modos non sola ratione sed actuali distinctione diuersos scilicet per substantiam & inhærentiam. Per substantiam contrahitur ens actuale ad substantiam. Substantia enim est modus re existens per quem ultimo perficitur, & ita terminatur, vt ab alio terminari ulterius non possit, sed seipsum sustentet, & in nullo alio recumbat. Per inhærentiam contrahitur ad accidentis, quia inhærentia est modus rei existens per quem

quem recumbit in alio à quo sustentatur & à quo in existentia sua dependet.

Nota tertio hos modos actuali & modali distinctione distingui à re existente ex eo colliigi quod res existere possit saltem supernaturali potentia sine illis modis. Sic humanitas Christi Domini habet existentiam creatam, caret tamen subsistentia propria creata qui terminatur à subsistentia increata verbi diuini. Similiter Accidentia in venerabili sacramento carent inhærentia. Nam substantia Panis cui tanquam subiecto inhæreant desinit esse post consecrationem. His positis probatur conclusio quia hæc aptitudo ad substantiam siue hæc radix subsistentiæ reperitur in omnibus substantiis & non est aliquid accidentale. Ergo erit ratio essentialis. Minor probatur quia potentia ad actum substantialiter perficientem non est quid accidentale. Hinc potentia materiæ ad receptionem formæ non est accidentalis sed essentialis materiæ. Confirmatur quia per hanc aptitudinem distinguitur substantia ab Accidente. Non enim distinguitur per actualem subsistentiam. Hæc enim potest à substantia separari.

Dices partes substantiæ vt materia & forma saltem naturales & partes integrales non sunt aptæ per se subsistere ergo ratio substantiæ non consistit in hac aptitudine.

Respondeo partes substantiæ esse aptas subsistere per se incomplete quia sunt substantiæ incompositæ. Neque per se pertinent ad prædicamentum substantiæ: ratio igitur substantiæ communissime sumpta prout abstrahit à completa & incompleta consistit in aptitudine subsistendi præscindendo à substantia completa & incompleta.

Sed substantia hoc modo sumpta non est summum genus.

QVÆSTIO III.

Num Angeli ponantur in prædicamento substantiæ?

PRæcedenti quæstione docuimus Deum non poni in prædicamento vt præter Div. Thomæ & Theologos communiter tenuere LL. Patres: Div. Dionysius de *mystica Theologia*

cap. 3. & de *divinis nominibus* cap. 5. & alibi D. August. l. 7. de *trinitate* cap. 3. & *libris sequentibus* D. Damascenus l. 1. de *fide orthodoxa* cap. 1. & 8. & alii qui passim affirmant Deum non esse ens scilicet prædicamentale sed supra ens neque substantiam, sed supra substantiam, & melius de Deo negari omnia quam affirmari Deum nec nominari posse nec defini Deum, nihil esse eorum quæ scimus, quia scilicet est essentia quædam omnibus supereminens que non dicentur si ens & substantia prædicarentur vniuoce de Deo & creaturis & Deus ponetur in prædicamento substantiæ.

Ex quibus infertur substantiam ab iisdem patribus late sumi pro omni eo quod non est accidens, sicuti dicunt Deum esse vere substantiam.

Proximum nunc est vt videamus an intelligentiæ sint in prædicamento. Negant Albertus & Landunus in 12. *Metaph.* & Durandus in 20. *distinct.* 3. 2. *quæstione secunda*, & probant ex Aristotele.

Respondeo Angeli tam secundum Aristotelem quam secundum veritatem continentur in prædicamento substantiæ ita D. Thom. 1. p. q. 50. a. 2. ad primum & alii quos referunt & sequuntur Suarez & Tolerus *quæstion. 2. de substantia*.

Probatur quia habet condiciones requisitas vt discurranti patet. Conueniunt inter se in ratione communi vniuoce Spiritus & cum corporibus in ratione substantiæ.

Obiicit. Angeli non substant accidentibus. Ergo.

Resp. Negando Antecedens, habent enim actus intellectus & voluntatis.

Ob. Ex Aristotele 8. *Met.* c. 6. r. 16. vbi docet in substantiis abstractis id est Angelis non posse assignari aliquod per quod ipsæ sint essentia vel vnum, sed seipsis esse eas & vnum, ergo in illis non dantur gradus generici & specifici secundo 10. *Metaphys.* capite sexto, sexti. duodecimo dicit, ea differre genere & prædicationis figura, quorum non est communis materia.

Ergo Angeli non sunt in eodem prædicamento cum substantiis corporis, que consistit materia 3. 9. *Met.* 9. r. 17. ait æterna & incorruptibilia carent potentia, sed que ponuntur in præ.

in prædicamento debent constare potentia.
4. Et denique vbicunque Aristoteles agit de substantia prædicamentali, tantum agit de corruptibili & composita ex materia & forma.

Resp. Aristotelem 1. 2. *Met. c. 2. t. 5.* diuidere substantiam prædicamentalem in sensibilem & sempiternam quales sunt Angeli & 5. *Met. t. 12.* in substantiarum enumeratione agnoscit Angelos. Ex quo pater ad vltimum argumentum. Ad primum testimonium. Resp. Aristotelem tantum asserere Angelos esse simplices Physice & maxima vnitate vnos, quia non constant partibus distinctis vnus quid componentibus hæc vero simplicitas non repugnat compositioni metaphysicæ ex genere & differentia. Ad secundum Resp. differre prædicatione essentiali non tamen prædicationis figura totali & omnimoda. Ad tertium Resp. æterna carere potentia Physica, siue contradictionis ad esse & non esse non vero Metaphysico sine id est genere. Vide Toletum supra.

QVÆSTIO IV.

An cæli sint in prædicamento substantiæ?

NEganr Simplicius & Auerroes cum paucis aliis.

Resp. Cælum & corpora cælestia ponuntur in prædicamento substantiæ, tam secundum Aristotelem quam secundum veritatem. Ita D. Thom. 5. & 10. *Met. De Aristotele* probatur ex 5. *Met. cap. 8. t. 15.* vbi 2 gens de prædicamento substantiæ meminit cæli. Et 2. *Met. cap. 2. t. 5.* dicit Substantiam qua Categoria continetur esse in corporibus. Cælum autem Aristoteli corpus est.

Obiic. 1. Aristoteles 10. *Met. c. 13.* docet corruptibile & incorruptibile differre genere. Deinde differre genere ea inter quæ non est mutua generatio ergo cæli non sunt eiusdem Categoriæ cum substantiis sublunaribus & corruptibilibus.

Resp. Ad primum testimonium, illa differre genere saltem proximo non vero summo genere. Vide varias explicationes illius axiomatis apud Toletum hic. Similiter Resp. ad secundum, quia scientia & albedo non habent communem materiam nec mutuam

transmutationem, & tamen ponuntur in eodem prædicamento & summo genere licet differant proximo. Posterior pars conclusionis probatur quia cælo conueniunt definitio & proprietates quas Aristoteles tribuit Substantiæ, &c. Admittit enim etiam contraria saltem late sumpta quia nunc illuminatur, mox priuatur lumine, vt videre est in luna, nunc est in oriente mox in occidente secundam diuersas partes.

QVÆSTIO V.

An individua ponantur in prædicamento?

REsp. Affirmatio probatur. Participant rationem substantiæ prædicamentalis & subiiciuntur essentialiter summo generi & omnibus differentis quæ prædicantur de omnibus in quid.

Obiic. 1. Individua habent entia per accidens quia constat rebus diuersi ordinis, vt patet ex secunda definitione Porphyrii ergo excluduntur à prædicamento.

Resp. Negando Antecedens. nam ratio formalis individui non est sita in istis proprietatibus, sed in eo quod sit natura quædam in suo genere, ita completa vt vltierus essentialiter completi aut determinari non possint & sic includit naturam specificam & differentiam individualem quæ non constituit ens per accidens diuersi ordinis.

Obiic. 2. Individua per se non specificant ad scientiam, ergo neque ad prædicamenta, quia hæc ordinantur ad scientiam. Confir. Porph. & alii iubent in diuisione prædicamenti sistere in speciebus.

Resp. Dissimulando, antecedens de quo in libris post. Nego consequentiam, neque enim necesse est omnia quæ in prædicamento collocantur immediate pertinere ad scientiam. Ad Confir. Resp. Porphyrii, tantum velle diuisionem quæ fit per diuisionem quæ fit per differentias non progredi vltra speciem infimam quod non facit contra nos.

QVÆSTIO VI.

An Christus Dominus sit prima substantia prædicamentalis?

NOta primam substantiam plures genere denominationes secundum varias habitudines, quatenus non diuiditur in plura inferiora, dicitur indiuiduum quatenus vniuersali subiicitur, vocatur singularis quatenus subsistit in rationali natura de persona.

Pro quaestione presenti suppono ex principiis fidei in Christo Domino duas esse naturas realiter distinctas diuinam scilicet & humanam coequentes in vnam personam quæ Deus sit & homo, increata scil. substantia verbi diuini humanam naturam terminante. Quæritur hic cum Christus vt Deus est siue vt subsistens in natura diuina non sit in prædicamento, an saltem vt hic homo, siue vt subsistens in natura humana sit in prædicamento.

Respon affirmatiue, cum D. Thom. 3. part. q. 2. a. 3. ad 2. Probatur quia hic homo, qui est Christus, directe subiicitur sub humana specie, tanquam eius indiuiduum, & consequenter sub genere animalis viuens.

Consequentia patet, quia de quocunque prædicantur genus & species, in quid, illud collocatur perse in prædicamento, & est substantia prædicamentalis. Antecedens probatur, quia in hac propositione, Christus, quatenus hic homo, est homo, homo prædicatur de Christo; sicut de Petro, vniuocè, vt D. Thom. 3. part. q. 2. a. 5. in corp. Suarez *ibid.* q. 26. a. 1.

Obiic. 1. Christus est homo, est prædicatio contingens & quasi accidentis de subiecto, ergo non est prædicatio speciei de indiuiduo. Antecedens probatur, quia Christus, vt hic homo, includit naturam diuinam, cui accidit natura humana, & ex consequenti, eadem natura accidit huic homini, qui est diuinum suppositum. Confirm. In triduo mortis, sicut & ante incarnationem Christus non erat homo, ergo hæc propositio est contingens, ita Scot. in 3. prop. distinct. 7. q. 2. & quidam eius sectatores.

Respon. negando antecedens ad probationem. Respon. Christum esse Deum, & hominem, quia est persona constituta ex natura humana, & substantia verbi, & ex natura di-

uina, & eadem substantia. Vnde sicut de eius essentia est Deus, ita & homo, nam componens est de essentia compositi, ergo natura humana enuntiat de Christo, vt de propria persona, siue indiuiduo, & licet hæc propositio, Deus est homo, dici possit contingens, quatenus scilicet verbum diuinum libere assumptum naturam humanam, hæc tamen, Christus est homo, non est contingens, quia Christus dicit formaliter personam subsistentem in vtraque natura. Ad Confirmat. nego consequentiam, quia licet tunc Christus non existeret homo, erat tamen vera illa propositio, Christus est homo, quia est non significat existentiam, sed connexionem prædicati cum subiecto, quæ necessaria est neutro existente termino.

Obiic. secundo, si Christus necessario est homo, ergo Deus necessario est homo, ergo libere non assumpsit naturam humanam.

Resp. negando secundam consequentiam tantum enim sequitur, ergo aliquid quod est Deus, licet Christus necessario est homo, quæ propositio supponit liberam assumptionem naturæ humanæ.

Obiic. tertio Christus, quatenus hic homo intrinsece includit personam diuinam, quia hic homo non est connotatiuum, sicut album, vt quidam Nominales docent, sed persona diuina non ponitur in prædicamento, quia est infinita, secundum essentiam, ergo.

Resp. ad maiorem, includere personam diuinam tanquam terminum, & collocari in prædicamento, non ratione illius termini, & personalitatis, hæc enim non est ratio formalis, secundum quam indiuidua ponuntur in prædicamento substantiæ, sed tantum conditio sine qua non, sed collocari ratione naturæ, in qua est compositio generis, & differentiæ, & ratio formalis substantiæ prædicamentalis, quare Christus Dominus non ratione suppositi diuini, sed solius humanæ naturæ est in prædicamento, & hæc propositiones simul sunt veræ, Deus vt Deus, siue ratione diuinæ naturæ, vel personarum, non continetur in prædicamento, & Deus siue Dei filius ratione humanæ naturæ ponitur in prædicamento.

QVÆSTIO VII.

Qualis sit diuifio Substantiæ in primam & secundam.

Resp. primo, probabilis est sententia Ammonii, non tam esse diuifionem, quam enumerationem, & feriem quandam eorum, quæ in hoc prædicamento ponuntur, veluti cū dicitur, discumbentium hic est primus, ille secundus, probatur, quia nō apparet, quidnam sit diuifum, & qualis sit diuifio. Dices, cur ergo Aristoteles non enumerat plures vt singularis sit species in fima, secunda genus subalternum, tertia genus summum.

Resp. Aristotelem tantum velle vnā esse priorē, quia primo substat, alias omnes, quas vocat, secundas, esse posteriores, primas, & quia in hoc conueniunt, ideo tantum numerat primam & secundam.

Resp. 2. Si quis velit esse diuifionem, dicere poterit diuidi substantiam, vt habentes proprietates reales, per se subsistēdi, & substandi alii, eamq; diuidi per diuersos modos, quibus hæ proprietates conueniunt, primæ & secundis. Nam primæ conueniunt primo ac per se, quia est substantiæ singularis ac indiuiduæ, quia sicut per se primo existit, ita & subsistit, & subsistat accidentia. Secundæ vero solum participant illas per primam, nam licet sint substantiæ, & contineant sub se primam, & in ea essentialiter & intime existant, ita vt quod primæ substantiæ conuenit, à parte rei, necessario etiā conueniat secundæ à partere rei, quia tamen non distinguuntur realiter prima, sed sola ratione fit, vt hæ proprietates solum dicantur conuenire illis mediante prima.

Peres primo, an membra huius diuifionis sint realia.

Resp. affirmatiue, licet inter se sola ratione distinguantur, vt patet ex dictis, *dist. 1. de vniuersalib. sic* potest esse distinctio rationis, & membra distincta realia, vt in attributis Dei, quæ sunt maxime realia, licet distinctio illorū inter se sit ab intellectu. Ita & gradus essentialis, ex quibus constituitur prædicamentum, sunt reales, licet distinctio eorum inter se & ordinatio sit opus intellectus: vnde secunda substantia in hac diuifione non accipitur reduplicatiue, vt secūda, siue vt significat secundam intentionem, sic enim nihil est reale, sed prout significat naturam, quam nos concipimus sub tali intentione, siue relatione ad aliud, quod est primum.

Peres, secundo, an membra diuifionis conueniant vniuocē.

Resp. id videri verisimile, quia ad Analogiam non sufficit distinctio rationis inter membra, vt patet, quia concipimus secundis substantiis per se primo conuenire rationem essentialē substantiæ, & proprias passiones, saltem quoad connexionem necessariam, & essentialē dimanationem, & tamen inde non sequitur, analogia in ratione essentiali, aut proprietate.

Peres tertio, an prima substantia sit magis substantia, quam secunda.

Resp. affirm. eum Aristor. hic, quia actualis ratio subsistendi & substandi, quam substantia proprie significat, primo & maxime conuenit primæ, illi enim primo conuenit subsistere, imo primo conuenit existere & operari, nec obstat Aristor. 8. *Metaph. 6. 1. 2.* vbi dicit, vniuersale esse magis substantiam, quam singularē, quia tantum ibi vult secundas substantias esse nobiliores eo, quod sint æternæ & incorruptibiles. Vide Tolet. *hic*.

DISPUTATIO SEXTA

DE QVANTITATE.

D Thom. 1. p. q. 42. n. 1. ex D. August. 6. de Trinit. c. 8. distinguit Quantitatem in eam, quæ vocatur moralis, & in eam quæ dicitur virtualis. Quantitas moralis est, quæ in substantia corporca inhaerens, eius partes extendit, & secundum quam corpora sunt producta in longum, latum, vel profundum, Quantitas virtualis est

perfectio naturæ, aut operis, secundum quam magna, vel parua res dicitur, quæ magis, vel minus est, perfecta, & hæc reperitur in Deo. Nam ab illa persona diuinæ dicuntur æquales, eo, quod essentia diuina, eiusque attributa essentialia, ac perfectiones omnibus sint com-

munia,

QVÆSTIO I.

In quo consistat ratio essentialis Quantitatis continua.

Communis habet sensus Quantitatem esse extensionem partium, quod & intelligatur nota primo duplicem esse extensionem partium, vna dicitur extensio partium in ordine ad se alteram in ordine ad locum, quæ duplex extensio ab omnibus Philosophis & Theologis admittitur paucis Nominalibus exceptis. Extensio partium in ordine ad se dicitur illa ratione cuius vna pars substantiæ est extra aliam & illi continuatur sine vlllo ordine ad locum. Extensio in ordine ad locum est illa secundum quam vna pars est ita extra aliam vt singularis partibus substantiæ remaneant singulæ partes loci.

Nota secundo priorem illam extensionem posse reperiri sine posteriore & de facto reperitur: in mysterio vero Eucharistiæ in cuius parte minima etiã indiuisibili est totus Christus Dominus cum omnib. accidentib. adeo quæ cum quantitate eadem numero quæ habet in celo. Vnde non habet extensionem partium in ordine ad locum, sed modum existendi indiuisibilem. Retinet interim extensionem partium in ordine ad se & illarum debitã dispositionem & organificationem sic vt caput, v.g. immediate coniugatur collo mediate pe&tori, & sic deinceps sine vlla confusione ac proinde cum tota moles corporis intercedat inter caput & pedes dicitur distare Quantitate siue distantia intrinseca siue distantia vnionis.

Nota tertio substantiæ & qualitates & si quæ sunt alia accidentia corporea proprias habere partes integrantes, quæ dicuntur partes entitatiæ siue substantiales quod illas habeant non à Qualitate sed à propria sua entitate, vnde illas retinent, Si forte quantitas ab eis diuina virtute auferatur. Sic vt Quantitate substantia spoliata, manere possit præsens toti spatio aut loco non quidem circumscriptiue seu Physico illo modo quo corpora solent esse in loco, sed præsentia liter sicuti substantiæ spiritalis præsens determinata alicui spatio, quod immerito negant quidam Thomistæ quos refutat Soarez *disput. 4. f. 4. n. 19.*

Nota 4. Ex hoc sequi primo partes integrantes dupliciter sumi primo pro entitatiuis, aut substantialibus, quas alii vocant situales.

vtasque partes de facto habent substantia & qualitates priores ex se posteriores à Quantitate.

Sequitur secundo duplicem dari extensionem intrinsecam, vnam quæ consistit in compositione substantialiter partium integranrium, quam alii nolunt vocare extensionem sed multitudo partium, non autem partem extra partem. Alii vocant extensionem transcendentelem. Soarez ad vitandam æquiuocationem hanc vocat extensionem secundum quid & cum additamento scilicet extensio substantialis vel entitatiua.

Secunda extensio intrinseca est quantitatiua quæ proprie & simpliciter vocatur extensio secundum quam vna pars ita est extra aliam in toto, vt etiam requirat naturaliter esse extra aliam secundum adualem situm localem.

Resp. Essentia Quantitatis consistit in intrinseca extensione partium. Ita Fonseca *5. Met. l. 13. q. 1.* Toletus hic *q. 1.* & est communis modernorum. Probatur à sufficienti enumeratione quia essentia Quantitatis consistit in aliqua extensione nõ in extensione secundum quid siue substantiali, quia hæc reperiri potest sine quantitate vt patet ex notabili. Secundo non consistit in extensione extrinseca secundum locum, quia illa separari potest à Quantitate vt declaratur in corpore Christi Domini existente sub speciebus consecratis modo indiuisibili, neque licet dicere Christum Dominum ibi non esse quantum. Hoc enim vt mirissime dicamus est temerariũ, quia Concilium Trid. definit sub speciebus panis esse corpus, Christi Domini præcisè ex vi consecrationis sanguinem vero ac diuinitatem esse per concomitantiam ratione vnionis cum corpore ex quo sequitur esse etiam quantitatem ratione eiusdem vnionis. Superest igitur vt consistat in extensione extrinseca partium quæ sit radix siue principium & origo exclusionis situalis & impenetrabilitatis, ratione cuius res ita naturaliter requirit esse in loco, vt excludat omnem aliam in genere causæ formalis.

Obiicit sub hac extensione intrinseca pedes hominis essent in eodem puncto indiuisibili cum capite & exteris membris: ergo hæc extensio non facit partes esse extra partes, quod videtur requiri ad rationem quantitatis.

Resp.

Resp. Concedendo antecedens distinguo consequens hæc extensio facit partes extra partes secundum vnionem & distantiam intrinsicam Quantitativam, quæ consistit in eo quod partes non sint sibi immediate, sed quia sicut, aut debet esse in extensione extrinseca sicut & ordine prima immediate continetur secundæ, secunda tertiæ & ita deinceps neque ad rationem Quantitatis requiritur ut partes sunt extra partes secundam substantiam localem, sicuti non est de essentia substantiæ vel accidentis actu subsistere vel actu inhærere, sed tantum esse principium intrinsecum actualis inhærentiæ vel subsistentiæ & sicuti Deus salua essentia substantiæ & accidentis potest impedire aut tollere actualem extensionem secundum locum integra manente Quantitatis essentia non minus quam tollere potest ab eadem Quantitate impene- trabilitatem & efficeret ut instar spiritus penetraret corpora quæuis solidissima Ex his colligitur quid dicendum sit de opinionibus eorum qui docere videntur rationem mensuræ esse essentiam Quantitatis ut insinuat D. Thom. p. 53. de natura loci & aliorum qui volunt diuisibilitatem in partes eiusdem rationis essentiam Quantitatis ut Scotus q. 17. p. predicamentali & s. Met. q. 9. quæ duæ opiniones probari videntur ex Aristotele qui Quantitate nunc definit per mensuram nunc per diuisibilitatem. Respondendum est si per rationem mensuræ & diuisibilitatis intelligantur actuales proprietates aperte sunt falsæ quia & ratio mensuræ siue actiue siue passiue uti & diuisibilitas sunt quid posterius Quantitate & supponunt partes esse extra partes non tantum secundum vnionem sed etiam secundum locum. Nihil enim applicari potest ad mensurandum nisi habeat extensionem localem. Similiter nihil Physice diuidi potest nec realiter, nec per designationem nisi habeat extensionem localem. Si vero per rationem mensuræ & per diuisibilitatem intelligantur radicem harum proprietatum, quæ quidem non sunt proprietates addentes Quantitati aliquam rem vel modum realem ab eo distinctum sed connotantes tantum aliquid extrinsecum, sicut attributa entis explicari solent: hoc sensu non recedunt à vera sententia: minus tamen commode explicant naturam Quantitatis. Quando enim essentia rei

explicari potest per ordinem ad proprietatem assignanda est proprietas prima & proxima essentia rei qualis est impene- trabilitas & repugnantia essendi intra per extensionem localem non vero diuisibilitas vel ratio mensuræ.

QVÆSTIO II.

Virum quantitas distinguatur realiter à substantia materiali & eius Qualitatibus?

Affirmat D. Thom. 3. p. q. 77. a. 2. *in quarta sententia distincta*. 12. q. 1. & *ibidem* Scot. q. 2. & communiter Theologi. Negat ex Nominalibus. Occam *in Logica* 6. d. *quantitate & tract. de communione Christi* c. 17. Gabriel *in e. di. 10. unica* q. 2. 41. qui voluit distinguere modaliter.

Respon. Quantitas distinguitur realiter à substantia & qualitatibus realibus. Probat per primo ex Aristotele *1° 1° Met. 1. 17.* & *alibi* probat ex professo Quantitatem non esse substantiam & *Physicorum* 1. 13. substantiam & quantitate non esse vnum sed multa, & 1. 23. substantiam non esse per se diuisibilem, sed per Quantitatem. Probat per secundo & efficacius ex principiis Theologicis; quia Quantitas potest separatim existere à substantia ergo distinguitur realiter. Consequenter probatur ab infallibili signo distinctionis realis. Probat per antecedens Quia de f. & o in venerabili Sacramento per consecrationem definit tantum ipsa panis & vini substantia remanentibus seorsim accidentibus. Ergo Quantitas substantiæ ibi existit separata à substantia cui tanquam subiecto immediato cætera accidentia inhærent ut sunt color, sapor, calor, siccitas &c. Antecedens probatur ex Conc. Trid. *sess. 13. can. 2.* ubi distincte dicitur remanere species, id est, accidentia panis & vini, sed quantitas est vnum ex accidentibus maxime sensibilibus, ergo si cætera manent, manet & quantitas. Vide Suarez 3. p. *1° 1° 3. d. sp. 56.*

Probat per tertio. Sensus docet in hostia consecrata esse aliquam quantitatem. Sed vero alia quam quantitas aliqua realis distincta à substantia & qualitatibus. Ergo minor probatur. Quia si remaneret tantum quantitas quæ sunt modus aliquis qualitatum rema-

remanentium hō daretur commune aliquod subiectum omnium qualitatum nec assignari possit ratio cur ira ordinata & fixa inter se cohererent. Neque dicas qualitates inter se colligari quadam vnione, quia non apparet quanam possit intercedere vnio inter colorem, v. gr. saporem &c. Confirmatur consequentia nisi subtilius qualitarib. lateat quantitas realis, non erit ratio cur vna hostia non possit penetrare aliam. Nam sicuti quantitas odoris coloris &c. quam aduersarii statuunt sese mutuo penetrant in hostia vna, ita etiam poterunt penetrare accidentia eiusdem omnino speciei & communis in alia hostia. Imo poterunt penetrare hostie lintea & manus sacerdotis: nihil enim impedit non substantia Christi in alia hostia: nec enim existit modo indiuisibili non substantia lintei aut manus quia illius quantitas eiusdem est secundum illos cum quantitate cuiusvis qualitatis.

Dices: Quantitates vnus hostie sese penetrant mutuo, quia sunt subordinata & respiciunt subiectum idem, sed contra illa subordinatio tantum est denominatio extrinseca à subiecto cui inhaereat. Vnde non potest conferre intrinsecam impenetrabilitatem. Deinde demus panem reduplicari & sic reduplicatum consecrari illa species non penetrabit se, cum tantum sint subordinate ergo sub speciebus est aliquid quod impedit penetrationem scil. vna realis quantitas communicans se omnibus accidentibus cuius proprietates siue passio est actualis illa impenetrabilitas.

Probatur 4. Subiectum accidentium realium cui actualiter inheret debet esse omnino reale sed quantitas est subiectum immediatum accidentium omnium realium vt passim fatentur Theologi & Philosophi: ergo est realis maior probatur, quia alioqui nō potest concurrere per modum sustentantis mediante vera inhaerentia & vnione accidentium: modo enim vniantur rei modificate seipsis & per aliam vnionem. Confirm. radix & principium impenetrabilitatis non videtur posse esse aliquid modale sed quantitas est radix impenetrabilitatis ergo.

Probatur 5. Quia ex opposita sententia sequitur naturaliter clari penetrationem dimensionum siue duas res quantas naturaliter esse in eodem loco. Probatur. Quia ne composito naturali esse: extensio materiae exten-

sio formae extensio albedinis, saporis &c. accidentium propriam entitatem habentium quae omnes sese penetrat, nulla enim est pars compositi in qua non reperitur haec omnia materia forma & qualitas. Sequeretur 2. Deum posse quamlibet formarum accidentium conseruare seorsum extensam & impenetrabilem, v. g. colorem hostie, saporem, raritatem siccitatem & per consequens calorem posse esse subiectum receptiuum coloris & e contra non enim apparet ratio cur quantitates aggregatae simul magis sint aptae ad receptionem accidentis realis quam singulae seorsum cum omnes sint eiusdem rationis: nec apparet ratio cur receptiua & per modum subiecti concurrere possit accidens praexistens, v. gr. calor ad productionem, v. gr. caloris, cum e contra calor possit receptiuum concurrere ad productionem caloris. Sequeretur 3. non esse verum axioma commune Accidentia esse extensa per accidens sine ratione subiecti Cuius sensus est extensionem subiecti esse causam formalem extensionis accidentium. Sequela probatur quia omnia accidentia haberent propriam extensionem & à se & vt summum esset coextensum subiecto quod non est esse extensum per accidens, quia alioqui & subiectum dici possit extensum per accidens quia est coextensum accidentibus. Dicendum ergo in materiali composito esse vniam quantitatem simplicem realiter distinctam à tota substantia & à qualitatibus propriam entitatem habentibus à qua entitate formaliter proueniat moles corporea ratione cuius corpora occupant loca extensa &c. inter se naturaliter sunt impenetrabilia cum qua entitate simul esse possunt, aliae res quae propriam quantitatem non habent, vt substantiae & qualitates & haec entitas vocatur quantitas.

Ob. 1. Etiam ex hac sententia sequi videtur plures esse Quantitates in eodem composito vel enim Quantitas illa realis tribuit substantiae & Qualitatibus extensionem effectiue vel formaliter non effectiue, quia Quantitas non est actiua, & sic essent plures Quantitates in eodem subiecto nō formaliter, quia non communicat semetipsam formaliter substantiae & Qualitatibus extensionem effectiue non sunt partes Quantitates.

Respon. Quantitatem tribuere formaliter aliis extensionem, effectus tamen formalis

non est ipsa **Quantitas** quasi substantia fiat **Quantitas**, vt supponit argumentum, sed est res participans & includens ipsam formam per cuius vnionem dicitur talis formaliter. Sic Albedo facit parietem formaliter album communicando semetipsam; Et licet in omnibus entitatibus realibus subiecti vna tantum sit **quantitas**, potest tamen dici esse plura quanta quia illa (plura) participant vnā extensionem sicuti per Dei potentiam vna numero albedo poneretur, in diuersis subiectis essent plura alba.

Obiic. 2. Si **quantitas** esset quid distinctum à substantia in rarefactione acquireretur aliquid reale **quantitatis** de nouo & in condensatione aliquid perderetur, sed hoc dici non potest, quia actio condensans non est perductiua **Quantitatis** &c.

Respon. In Rarefactione & condensatione tantum variari modum **Quantitatis** de quo in libris de generatione. Deinde hoc argumentum retorqueri potest in Nominales quia si **Quantitas** sola ratione distinguere dicitur à substantia (vt quidam ex illis sentire videntur) in rarefactione produceretur substantia & aliz **quantitates** primar.

Obiic. 3. Si **quantitas** distinguitur realiter à substantia potest esse aliquid quantum sine quantitate: vel motum localiter sine motu. Quod probatur. Annihilat Deus **Quantitatem** ligni, v. gr. bipedalis nulla alia interueniente actione vel substantia ligni manebit cum extensione & partium distantia vel confluētia in aliquid indiuisibile: Si prius ergo erit quanta: si posterius erit localiter sine motu quia nulla fuit adhibita vis motiua subtractionis enim in fluxu diuini non est motiua.

Respon. Tali euentu substantiam ligni mensuram cum extensione transcendentali sine entitativa & fore presentialiter in loco & sic non erit quanta vide dicta q. *precedenti notabili* 3.

Obiic. 4. Situs & ordo partium non sunt quid distinctum realiter à partibus, sed sunt res ipsae cum tali modo vt patet in figura, sic vt & in extensione partium in ordine ad locum sed **quantitas** tantum dicit extensionem & partium distinctionem in ordine ad totum ergo erit aliquis modus.

Respon. Ad maiorem **Quantitatem** non esse eandem habitudinem partium inter se sed ta-

tem quae habeat naturalem repugnantiam esse fendi intra siue coexistendi alteri corpori in eodem spatio.

Obiic. 5. Illa naturalis repugnantia potest tribui materiae vel substantiae materiali: nam partes eius praecise extra se positae videntur habere grauitatem & molera ratione cuius vna est extra aliam & excludit aliam à spatio quod occupat in quo distinguitur à substantia spiritali. Confirmatur quia materia non est minus realis quam sit **quantitas**, ergo si quid tribuitur hic effectus poterit tribui materiae, ergo.

Respon. Negando assumptum, materia enim est pura potentia vnde ex se non potest habere principium impenetrabilitatis: distinguitur autem à substantia spiritali in eo quod sit capax talis accidentis, spiritus vero non item: Sicuti, in sententia eorum (qui distinguunt materiam caelestem à sublunari) distinctio petitur ab habitudine ad diuersas formas ad confirmationem respondeo ex eodem fundamento possent negari omnia accidentia: Nam **quantitas** non est minus realis quam albedo sapor &c. Non potest tamen conferre effectum formalem albedinis aut saporis.

QVÆSTIO III.

Qua sunt species quantitatis continua.

Respon. Linea, superficies & corpus sunt verae species **Quantitatis** continuae essentialiter inter se distinctae. Probatum auctoritate Aristotelis & est ab omnibus receptum. Quia habet extensiones specie inter se distinctas cui extensioni conuenit essentialis ratio **Quantitatis** ergo sunt distinctae species. Antecedens probatur quia longitudo lineae quaquaversum protendatur non potest facere latitudinem quae est propria extensio superficiei. Nam superficies non potest componi ex solis lineis indiuisibilibus & latitudo superficiei non potest facere profunditatem corporis ergo haec extensiones sunt diuersae speciei confirmatur ex Geometria in qua demonstrantur distinctae passionēs de his speciebus.

Obiic. 1. Linea superficies sunt entia incompleta in genere **quantitatis** sicut punctum ergo non sunt species.

Respon. Lineam & superficiem qua parte sunt indiui-

indivisibiles & habet rationem terminorum esse incompleta qua per se vero sunt divisibiles, vt linea secundum longitudinem & superficies secundum latitudinem esse essentialiter affectiones & species completas. Vnde sunt incompleta in certo genere Quantitatis scilicet corporis, punctum vero in toto genere Quantitatis est incompletum.

Obi. secundo. Mensura secundum Aristotelem est eiusdem rationis cum mensurato sed linea est mensura superficiem & superficies corporis ergo sunt eiusdem speciei.

Resp. Maiorem esse verum de mensura ad quata linea autem mensurat superficiem in ad quate quia superficies materialiter & presuppositiue continet lineam, ita vt virtualiter mensurari possit à linea quatenus scil. ex longitudine vnus & alterius lateris per principia Mathematica colligi potest quanta sit extensio plani quod non est esse mensuram formaliter & ad quate.

Petes an non sint plures species quantitatis continuæ correspondentis dimensionibus.

Resp. Negari: ex cõmuni consensu Mathematicorum, qui docentur dari dimensiones. Vide Aristotelem *primo de celo c. 1* & Clauium de sphaera *c. 1* probant id primo quia lineæ rectæ tribus tantum modis possunt sese intersecare perpendiculariter, siue ita vt faciant angulos rectos, ergo tantum est triplex distincta dimensio. Antecedens declaratur si duæ lineæ rectæ describantur per modum crucis, ita vt faciant angulos rectos: ergo tantum est triplex distincta dimensio. Antecedens declaratur, si duæ lineæ rectæ describantur per modum crucis ita vt faciant angulos rectos & tertia linea configatur per punctum illud in quo duæ lineæ priores se diuidunt, si alia ducantur lineæ per idem punctum faciant angulos obliquos, ac proinde non denotant distinctam extensionem, idem probatur Physicæ ex differentiis positionum, quæ tantum sunt tres respondentes tribus dimensionibus scil. sursum & deorsum longitudine dextrâ & sinistrâ, latitudine ante & retro profunditati.

QUESTIO IV.

An locus motus & tempus sint propriae species quantitatis?

Respondeo primo. Locus non est peculiaris species Quantitatis distincta à super-

ficie. Probatur quia nullam addit peculiarem extensionem superficiem sed solam continentiam, vel vt summam figuram scilicet esse concauum, ergo non est species distincta. Nam si ratione figuræ vel continentia esset distincta species, etiam superficies alba & nigra constitueret diuersas species Quantitatis.

Obi. Aristoteles hic refert locum inter species quantitatis continuæ.

Respon. Aristotelem categorias scripsisse Tyronibus ac proinde frequenter assignare species & exempla secundum vulgarem sensum & loquendi modum. Vnde *5. Met. c. 13*. vbi accuratius de quantitate agit non meminit loci.

Dices ratio formæ intrinsecæ & extrinsecæ sufficit ad distinctionem specificam, sed locus formaliter est forma extrinsecæ locati & materialiter siue vt superficies est forma intrinsecæ locantis, cuius est terminus. Ergo.

Respon. ad minorem locum formaliter habere rationem formæ alicuius respectu locali quod continet, sed hæc forma non est quantitas quia non confert locato aliquam extensionem.

Resp. secundo. Motus non est proprie species Quantitatis. Probatur ex Aristotele *5. Met. c. 3*. vbi expresse docet motum esse quantum per accidens scilicet ratione subiecti corpori quanti in quo existit.

Quod probatur quia motus formaliter vt significat formam in ratione viæ & fluxus non habet extensionem peculiarem sed est forma in statu imperfecto & ponitur in eodem genere cum suo termino, verbi gratia, alteratio in Quantitate accretio in quantitate motus localis in vbi.

Dices continuatius successione quæ reperitur in motu videtur continere peculiarem extensionem, quæ constituat propriam & distinctam speciem Quantitatis.

Respon. Negando assumptum, quia successio motus qualiscunque ille sit non est vera extensio positionum, sed consistit in quadam negatione existentia simultanea partium motus, quia de ratione successione vt sic est vt vna pars sit prior altera, posterior duratione in quo includitur intrinsecæ hæc negatio quod scilicet vna pars nondum sit facta, dum sit altera vel quod præce-

densiam non sit, qui modus exclusionis non provenit per se ab aliqua intrinseca Quantitate specie distincta ab aliis sed ab extrinseco, verbi gratia, in alteratione ex imperfecta & limitata virtute agentis aut in sufficienti applicatione aut in dispositione subiecti ratione cuius sit ut qualitas intensa non perducat in instanti sed successiue cum ex parte qualitaris nulla sit repugnantia ut patet in illuminatione aeris & visione oculi, secundo in accretione & in dispositione alimentum conuertendi in substantiam aliam, vnde sit ut sicut dispositio sit successiue ita & accretio alioqui si alimentum sit debiti dispositum ex parte accretionis, nihil obstat quominus fiat in instanti de quo latius in libro de generali recto in motu locali successio oritur ex quantitate mobilis & spatii. Ideo enim motus ille sit successiue quia partes corporis mobilis non possunt simul esse in loco proximo & remoto vnde quod non possit fieri in instanti oritur extrinsece ex quantitate ipsius corporis & inde deriuatur ad partes motus, non vero ex peculiari aliqua extensione ipsius motus quae constituat speciem Quantitatis quod euidenter est in Angelo qui paulatim & successiue potest adesse spacio sibi adaequato cum tamen non sit capax quantitatis.

Respon. tertio, Tempus non est propria species Quantitatis ex Aristotele 5. Met. c. 13. Vbi dicit tempus esse quantum per accidens scilicet ratione motus qui ipse etiam est quantum per accidens ratione magnitudinis circa quam sit. Probatum quia tempus est tantum duratio motus, atqui nullius rei duratio est Quantitatis eius. Minor probatur quia duratio non est aliquid realiter distinctum ab existentia rei, concipitur autem ab intellectu, ut quaedam proprietates. Confirmatur si tempus haberet extensionem & rationem quantitatis id esset ratione successiois continua: sed successio continua non est peculiaris extensio ut constat ex precedente conclusione. Deinde illam habet tempus a motu ergo ut summum habebit quantum per accidens. De his suis in Physicis.

**

*

QVÆSTIO V.

In quo consistat ratio formalis Quantitatis discreta & an sit vera species Quantitatis?

Aristoteles definit Quantitatem discretam cuius partes nullo communi termino copulantur, vnde Quantitas discreta nihil est aliud quam quantitas diuisa in plures partes eiusque ratio consistit in positione rerum extra se mutuo sine coniunctione. Vtrum vero sit vera & propria species Quantitatis difficultas est. Pro parte affirmante citantur D. Thomas 1. parte quest. 11. a. 1. & 2. & q. 30. a. 3. Scotus q. Met. & multi Thomista.

Respon. Quantitas discreta seu numerus non est vera ac propria species quantitatis. Ita Alb. 8. Met. c. 8. Soarez dist. 41. sect. 1. Idem docere videtur D. Thomas p. 48. c. 1. & 2. Probatum quia quod non est ens per se non est per se quantitas sed numerus non est ens per se ergo maior probatur quia entia per accidens excluduntur a predicamentis. Minor probatur quia ad rationem completam numeri concurrunt duo diuersi ordinis scilicet unitates reales quae sunt materiale numeri, & collectio ipsius intellectus quae est formale sed ex ente reali & rationis conflatur aliquid per accidens & diuersi ordinis. Probatum Quantitates duorum corporum sunt duo accidentia, non vni cum & numerus binarius nihil reale illis duabus addit, est enim sola collectio vel coexistentia unitatum, ergo in rebus illis nihil est quod vere sit ens aut vnum, accidens a parte rei. Confirmatur vnum numero accidens postulat vnum numero subiectum, a quo habet unitatem, sed numerus etiam minimus, verbi gratia, binarius requirit plura subiecta, ergo non est quid vnum: si dicas habere plura subiecta secundum partes. Contra in nullo istorum subiectorum potest esse unitas istius numeri cum tamen sit vnus numero, numerus ergo erit aggregatum per accidens ex pluribus unitatibus.

Probatum tertio non est maior vnio inter accidentia & passiones subiectorum quam inter ipsa subiecta: sed nulla est realis vnio inter

inter subiecta unitatum, ergo neque inter unitates quæ sunt veluti passiones subiectorum imò identificantur subiectis: nihil enim tam est intrinsecum rei quam unitas illius.

Probatur quarto multitudo transcendens siue aliorum entium oratio est aliquid vni per se nec constituit aliquam speciem in entibus, ergo nec multitudo quantitarum. Confirm. De ratione numeri est diuisio & negatio vnionis realis, ergo, si quæ in numero sit unitas erit ab intellectu.

Obiic. 1. Ens per accidens non est obiectum scientiæ realis sed numerus est obiectum scientiæ realis sc. arithmeticiæ ergo.

Respon. Negando vniuersaliter maiorem. Nam si ex tali ente ad eque procedat aliqua narrata passio qualiscunque poterit esse obiectum vt patet in scientiis subalternatis de quibus sub loco Respondent alii Arithmeticiam esse scientiam realem quatenus opponitur scilicet rationali siue logicæ vel dici realem eo, quod sit de ente fundamentaliter saltem seu materialiter.

Obiic. 2. Numerus percipitur sensu hinc ab Aristotele dicitur sensibile, causa est secundo de anima cap. 6. ergo est quid reale nihil enim cadit sub sensum nisi reale.

Numerum esse sensibilem in suo materiali sc. in rebus numerabilibus in quibus videmus & sentimus negationem continuationis. Simili modo tenebræ, silentium, cæcitas sub sensum cadunt, dum sentimus abesse lucem, vocem, visum, illa tamen non sunt entia realia.

Obiic. tertio. Sine vlla operatione intellectus sunt verbi gratia 300. auditores, 4. elementa, &c. Ergo numerus est aliquid a partec.

Respon. Sine operatione intellectus & a parte esse materiale numeri & multa entia quæ in vnum colligi possunt, quæ tamen non habent unitatem nisi ab intellectu.

Obiic. 4. Non erit numerus nisi quando actu numeratur quod videtur falsum, quia numerus non facit numerum sed cognoscit numerum.

Respon. Concedendo illarum, neque hoc est absurdum quia licet numerans faciat numerum formaliter non tamen secundum materiale quæ ex vso loquendi sæpe solet dici numerus quia a partec est quid numerabile in

qua numerabilitate & aptitudinali habitudine ad intellectum non pender ab actu numeratione & secundum hoc dicitur numerus esse in rebus etiam actu, quando non numeratur, illa tamen habitudo est denominatio quædam ab intellectu potente colligere aut mensurare multitudinem unitatum. Vnde non supponit aut indicat unitatem aliquam realem inter illas unitates, quia intellectus potest multa concipere vt vnum & etiam vt multa.

Obiic. 5. Aristoteles h. c. & 5. Metaph. diuidit Quantitatem in continuam & discretam & dicit esse diuisionem generis in species. Confirm. Ratio Quantitatis est extensio partium extra partes. Hæc videtur continuæ Quantitati discretæ. Similiter & proprietates Quantitatis æqualitas vel inæqualitas, esse mensurabile diuisibile, &c.

Respon. Aristotelem recensere numerum inter Quantitatem quia communiter concipitur per modum vnus habentis suam essentiam & proprietates: & quia nunquam commodius de numero agi potest, vnde ex propria sententia & secundum veritatem docet Aristoteles 3. Phys. c. 7. numerum esse aliquot unitates 3. Met. c. 9. numerum esse multa vna. Ad confirmationem Respon. Numerum non habere extensionem partium. Singulæ enim unitates sunt quædam tota. Vnde extensio & proprietates quantitatis tantum proportionem quædam repertiunt in numero, neque supponunt unitatem realem inter ea quæ multiplicantur. Extensio enim est ipsa multitudo, diuisibilitas ab intellectu separante unitates quæ a parte rein on erant quid vnum. Æqualitas & inæqualitas non sunt relationes aliquæ quæ in toto numero inueniantur respectu alterius, sed sunt ipsæ multitudines unitatum prout in vno numero maior est, vel minor quam in alio.

Petes an oratio non sit vera Species Quantitatis?

Respon. Negat ex dictis quia si esset Species esset sub Quantitate discreta, sed illa non est vera Quantitas. Ergo.

Nota orationem hic significare quamlibet vocem etiam vnice articulatam pluribus syllabis constantem, quarum singulæ continuis quibusdam morulis temporis profertur, ita vt licet tota dictio & multo magis plu-

res dictiones tempore discreto profertur
ipse tamen syllabæ continua quædam succes-
sione exprimitur. Oratio igitur nihil est ali-
ud quam numerus huiusmodi Syllabarum
sibi mutuo discreto succedentium, & sicut se
habet numerus ad unitates continuas exqui-
bus componitur, ita oratio se habet ad dura-
tiones Syllabarum. Hinc Aristoteles probat
orationem esse quantam quia scilicet mensu-
ratur syllaba longa & breui i. e. quia constat
durationibus longioribus & brevioribus Syl-
labarum.

Ex quibus colligitur orationem tantum
posse esse quantum per accidens, non enim est
quanta ratione significacionis: hæc enim est
ex instituto hominum, nec ratione vocis, hæc
enim est sonus & qualitas, nec ratione anima-
lis in quo formatur: hoc enim est esse quantū
per accidens ratione subiecti, nec ratione mo-
tus qui comitatur sonum quia motus ipse nō
est quantitas. Dicitur ergo oratio quanta per
accidens ratione motus quia syllaba longior
longiorem requirit moram in pronunciatio-
ne: breuior brevior.

Ex dictis infertur diuisionem Quantitatis
incontinuum & discretam non esse proprie
diuisionem alicuius confusi in distincta. Vnde
in hoc genere accidentiū in rigore & proprie

loquendo tantum erit vnum genus sc. Quan-
titas continua immediate sub se continens plu-
res species vltimas sc. lineā superficiē & corp⁹.

QVÆSTIO VI.

*An in rebus spiritualibus reperiat
Quantitas discreta?*

Resp. negatue vide dicta in textu quia no-
mine Quantitatis ex vsu omnium Philo-
sophorum intelligitur moles corporea. Ergo
multitudo Angelorum ver. gr. non potest dici
Quantitas aut Quantitas discreta quia discreta
non est particula alienans, sed habet rationē
conditionis specificantis. Quod confirmatur,
quia vnum transcendens non spectat ad vnū
speciale prædicamentum quia est passio con-
uertibilis cum ente, ergo nec numerus cōsur-
gens ex unitatibus transcendentalibus erit
peculiariter in prædicamento Quantitatis sed
transcendens, nec refert quod res spirituales
sint diuisæ inter se, & ab intellectu colligi pos-
sint. Hoc enim non sufficit ad rationem na-
meri prædicamentalis, sed requiritur per ma-
teriali vera & realis. Quantitas singularum
unitatum. Quare si quis pertinaciter conclu-
dat nomine quantitatis discretæ tantum si-
gnificari quamlibet rerum multitudinem is
abuteretur voce Quantitatis,

DISPUTATIO SEPTIMA. DE QUALITATE.

QVÆSTIO I.

*Quid sit Qualitas & quomodo
diuidatur?*

Omissis aliis significacionibus qualitatis
de quibus Arist. 5. Met. c. 14. disputatur hic
de qualitate quæ constituit prædicamentum.

R. 1. Qualitas est forma accidentalis sub-
iecto intrinsece inhærens a qua simpliciter de-
nominatur quale. Quæ definitio est aliquo-
modo essentialis quia qualitas definitur post
effectum formalem quem confert subiecto.
Habet enim essentiā suā in ordine ad illud ab
aliis siquidem accidentibus subiectū siue sub-
stantia denominatur v.g. quanta, relata, &c. à
Qualitate simpliciter denominatur quale.

Resp. 2. Diuisio Qualitatis in 4. combina-
tiones est diuisio generis in species ita Aristo-

teles quia cōceptus communis ab his abstrah-
tus est genericus & prædicatur de omnibus
quidditative. Ob. 1. Esse a natura vel exerci-
tio comparari facile vel difficulter amoueri
esse causam vel effectum passionis non sunt
differentiæ essentielles sed accidentia ergo nō
constituunt diuersas species.

R. Ad antecedēs illa esse accidentia si signi-
ficent actum nō esse vero differentias, si signi-
ficent aptitudinem radicalem, & sic accipiun-
tur hoc loco ita solemus essentialiter nobis igno-
ras explicare per ordinem ad operationes.

Ob secundo. Nihil potest esse commune
vniuersum Qualitati reali Physicæ & figuræ
quæ est quarta species Quantitatis, cum sit
modus & quid incompletum ergo non est di-
uisio generis in species, sed potius analogi.

R. negado antecedens quia nihil repugnat
in acci-

in accidentibus aliquid esse modum substantiæ aut Quantitatis & simul in se esse completum quid & specificum, figura igitur tantum est in completum quid comparata ad qualitatem cuius est modus.

Ob. tertio. Vni & eidem Qualitati conuenit ratione singularum specierum ergo non sunt distinctæ species. Antecedens probatur. Nam calor si sit diurnus erit habitus vnde ab Aristotele refertur ad primam speciem si sit transiens erit dispositio si specietur, vt est virtus naturalis ignis ad agendum est potentia naturalis, si vt causans passionem erit patibilis Qualitas.

Respon. Negando Antecedens ad probationem. Resp. calorem proprie pertinere ad octauam speciem. Aristoteles hic passim affert exempla commoda ad rei explanationem licet non sint vera.

Ob. quarto. Diuisio generis in species debet assignari per differentias oppositas sed in his quatuor speciebus nulla reperitur oppositio ergo non sunt veræ species qualitatis.

Respon. ad maiorem non requiri in differentis veram oppositionem sed sufficere vt sint impossibiles & tales vt ad duas quasi priuatiue oppositas referri possint, vt videre est in homine equo, leone, boue &c. qui habeat impossibilitatem nimirum vt eadem speciei conuenire nequeant qui reducuntur ad duas priuatiue oppositas nempe ad rationale & irrationale. Sub secunda comprehenduntur omnes species præter hominem similis oppositio reperitur in his speciebus qualitatis quam quilibet suo arbitrio formare potest.

Obiic. quinto. Vna species non est in alia tanquam in subiecto. sed habitus inheret potentis ergo non sunt distinctæ species.

Respon. ad maiorem vnam speciem posse esse in altera tanquam in subiecto quo & modo. Sic quantitas est subiectum qualitatis & aliorum accidentium. Item potentia, subiectum habitus, principale vero subiectum est substantia,

**

*

QVÆSTIO II.

An sufficiens sit diuisio Qualitatis in 4 species?

Respon. affirmatur quia omnes qualitates recommode possunt reuocari ad quatuor illas combinationes. Sufficietiam huius diuisionis probat D. Thom. 1.2. q. 49. a. 2. Vide Tolatum *hic q. 1.*

Obiic. 1. Pulchritudo quæ est qualitas corporea non videtur posse reduci ad aliquam ex 4 speciebus vt nec ægritudo & sanitas ergo.

Resp. Illæ non esse simplices qualitates sed aggregata & diuersis nimirum pulchritudo ex colore & debita membrorum proportione ægritudo & sanitas & debita vel indebita temperie, nimirum qualitatibus, & hinc fit vt ad vnam simplicem referri non possint.

Obiic. 2. Species sensibiles & intelligibiles quæ imprimuntur ab obiectis verbum mentis habitus supernaturalis & character qui imprimuntur per sacramenta non videntur comprehendendi his speciebus cum tamē sint qualitates.

Resp. Species reduci posse ad habitum vel dispositionem quia bene discernunt subiectū in ordine ad operationē vel etiam ad naturalem potentiam quia effectiue cōcurrunt cum potentia ad operationē. Idem est de verbo mentis in quo tanquam specie expressa representatur obiectum ita vt disponat ad finem præsentis operationis vt dici possit dispositio non antecedens sed consequens. Habitus supernaturalis reduci potest ad primam vel secundam speciem character ad secundam quia ordinatur ad recipienda sacramenta vel conferenda.

QVÆSTIO III.

An singula combinationes constituent vnam speciem?

Quæritur an habitus & dispositio distinguantur specie inter se similiter potentia & impotentia & sic decet.

Resp. 1. Forma & Figura non distinguuntur specie. Probat, quia vt summū distinguuntur ratione subiecti naturalis scil. vel artificialis.

Resp. secundo. Patibilis qualitas & passio non distinguuntur specie, probatur quia per qualitates huius combinationis intelliguntur qualitates quæ sunt termini alterationum realium

realium Physicarum & non ordinant ex se subiectum ad operationem. His autem accidentale est facile transire vel non in quod distinguitur paribilibus qualitas à Passione.

Resp. tertio. Potentia & Impotentia ex propria sua ratione non distinguuntur specie licet id aliquando contingat. Probatum quia Potentia est facultas ad actum, impotentia vero est debilis potentia & communiter respicit actum contrarium præcedenti. Unde etiam significatur nomine negatio Declaratur exemplo. Durum habet potentiam ad resistendum diuisioni & impotentiam siue diminutam potentiam ad diuisionem: molle è contrario habet potentiam ad diuisionem & impotentiam ad resistendum diuisioni ita vt respectu actuum contrariorum idem sub potentia & impotentia, idem autem non distinguitur specie à se ipso.

Respon. quarto. Habitus & dispositio quæ versantur circa idem obiectum non distinguuntur specie sed tantum substantialiter secundum magis & minus perfectum in eadem specie. Ita Albertus hic & Scotus q. 9.

Probatum qualitas intensa non differt à se ipsa in gradu remisso sed tantum substantialiter ergo nec habitus & Dispositio. Consequentia probatur à Pari. Habet enim se habitus & dispositio sic vt. gr. calor vt sex & calor vt vnum & duo.

Probatum secundo virtus temperantiæ v. g. exercitio comparata si facile sit mobilis dicitur dispositio. Quando vero firmitus est radicata dicitur habitus atqui vna & eadem temperantia non differt specie à se ipsa ergo.

Obiic. Qualitas ex natura sua difficile mobilis distinguitur specie ab ea quæ natura sua facile mouetur atqui ita se habent habitus & dispositio. ergo &c. & hoc fundamentum oppositæ sententiæ.

Resp. Negando maiorem quia difficile vel facile removeri à subiecto potest prouenire præcise ab entitate materiali ita vt eadem qualitas in gradu intenso ex natura sua, id est secundum naturam conditionem si difficile mobilis à subiecto, eadem vero in gradu remisso facile sic calor febrilis lapsu temporis sic radicator, & quasi in naturam generis videatur concursus, inde tamen non mutatur speciem & è contra error, opinio, fides humana vnicui demonstrationis vel experientiæ actu

evanescent cum tamen fiat habitus ergo facile vel difficile removeri non necessario indicat distinctionem specificam sed de habitu hic paulo plura subiungemus.

QVÆSTIO IV.

Quid sit habitus?

Resp. Habitus est qualitas quædam permanens natura sua stabilis per se primo ordinata ad facilitandam potentiam in operatione vt scientia virtus.

Nota duplicis generis Qualitates concurrere cum potentiis ad operationem primo ex parte obiecti concurrunt species intentionales quæ dicuntur produci vel emanare ab obiectis, & hæc approximant obiectum, secundo ex parte potentia concurrunt habitus qui illam veluti corroborant quos experientia docet per frequentationem actuum in potentiis generari, vt potest in exercitiis disputationis & artis neque hæc facilitas referri potest in solas species tum quia illa vnicui actu habentur, cum tamen facultas sensum sumar incrementum tum quia in voluante nulla sunt species in qua tamen sunt habitus.

Dicitur Qualitas permanens in quo distinguitur ab actibus qui pluri sunt & requirunt continuatum potentia influxum sicuti lux solis.

Habitus autem etiam est in potentia ociosa vt scientia, ars virtus in dormiente.

Dicitur natura sua stabilis quia parte comprehendendi potest supernaturalis fides charitas &c. hi enim licet obdemer: tum simul ac committitur peccatum mortale per subreptionem diuini concursus auferantur, adeoq; non habeant stabilitatem actualem, tamen ex natura sua sunt constantes & debiles.

Dicitur ad facilitandam potentiam quod conuenit habitibus acquisitis & naturalibus. Si enim supponunt potentiam peculiare a est habitibus infusis & supernaturalibus, non tantum facilitare potentiam sed conferre primam potestatem operandi nam per habitum supernaturalem fidei intellectus fit potens elicere actum fidei supernaturalis quem se

solo elicere non potest.

QVÆSTIO V.

Quomodo diuidantur Habitus?

Resp. varias esse diuisiones prima sumitur ex parte subiecti & sic diuiduntur in cognoscitiuos & appetitiuos. Cognoscitiui sunt in potentia cognoscente v. g. intellectu vt sapientia, scientia, ars. Appetitiui sunt in potentia appetente verb. grat. voluntate vt Virtutes & Vitia.

Secunda diuisio sumitur ex fine operationum & sic alii sunt speculatiui alii practici. Speculatiui dicuntur quorum actus ex natura sua non ordinantur ad aliquid agendum sed ad veritatis cognitionem vt scientia Metaphysices, Mathematices, & Practici quorum actus referuntur ad alias operationes vt artes.

Tertia diuisio sumitur ex parte causæ efficientis & sic alii sunt acquisiti alii infusi. Infusi dicuntur qui immediate à Deo producuntur in potentia, vel quod tales sint vt solus Deus illos effectiue possit producere, & hi dicuntur infusi per se vt fides, Spes, Charitas vel licet acquiri possint actibus nostris: alia tamen de causa vt ex priuilegio, &c. independenter à nostra cooperatione à Deo producuntur, tales fuere scientiæ naturales in Adamo, Salomone, & hi dicuntur infusi per accidens, quia scilicet ex natura sua non requirunt produci immediate à Deo. Acquisiti sunt ad quorum productionem actus nostri effectiue & Physice concurrunt. Dico Physice quia etiam actus nostri concurrunt ad productionem vel saltem intensionem habitus infusi per se, sed tantum moraliter scilicet meritorie,

QVÆSTIO VI.

Quenam potentia sint capaces habituum?

EX communi Philosophorum sententia vt aliqua potentia sit capax habitus requiritur vt non sit determinata ad suos actus & vt sit indifferens & indeterminata ad varios actus & ad plura obiecta cum aliqua libertate saltem participata ex hoc fundamento.

Resp. primo Potentiæ rationales vt intel-

lectus & voluntas in hominæ & Angelo sunt capaces habituum.

Probatur quia vtraque hæc potentia ratione differentię & indeterminatiōis minus est expedita ad peculiare speciei actiones, unde facilitari potest per habitum. De voluntate patet, quæ cum formaliter sit libera maxime est indeterminata.

Deinde est generalis appetitus hominis in multa tendens obiecta partialia, tum honesta tum commoda inter quæ aliquando est repugnantia, ex qua oritur difficultas operandi. hæc autem tolli debent per habitus. De intellectu Probatur quia licet sit potentia determinata circa obiectum clare propositum, ita vt necessiteretur quoad specificationem, circa res tamen obscuras & deductionem vnius ex alio est indifferens & patitur difficultatem ad quam superandam iuuant habitus.

Resp. secundo Appetitus sensitiuus hominis est capax Habitus v. g. temperantiæ fortitudinis, &c.

Probatur quia propter connexionem cum voluntate habet indifferentiam quandam ad obiecta sensibilia pro quo.

Nota duplicem esse inclinationem in appetitu sensitiuo, vna est propria & intrinseca qua propendet in bonum sensibile & delectabile, quatenus tale & secundum hanc non est capax habitus, sicuti nec voluntas respectu boni in communi, altera est quodammodo extrinseca & prouenit illi ex coniunctione cum potentia rationali qua inclinatur ad sequendum dictamen rectæ rationis & amplectenda ea, quæ intellectus iudicat esse bona hominis vt obiecta fortitudinis, temperatiæ, iustitiæ, &c. & fugienda qua intellectus iudicat mala homini vt sunt materia vitiorum & secundum hanc est capax habitus.

Respondeo tertio Etiam Phantasia hominis videtur capax Habitus. Probatur, quia præter Species intentionales videtur generari in Phantasia quædam habitus determinate illam inclinans ad certos actus. nam eodem modo participat libertatem quo appetitus sensitiuus scilicet ex connexionem cum voluntate.

Respondeo quarto In potentia motiua & membris non reperiuntur veri Habitus. Ita Dicitur Thomas 1. 2. quæstion. 50. a. 3. & alii communiter,

Probatur quia Potentiæ quæ ad nutum obediunt voluntati sunt determinatæ ad suos actus si applicentur, ac proinde non sunt capaces habitus sed potentia motiua & membra sunt huiusmodi, ergo.

Obiic. i. Appetitus sensitivus etiam subest imperio voluntatis & tamen est capax habitus, ergo.

Resp. Appetitum subesse voluntati tantum Politice seu civiliter sicut ciues Principi, quia ei possunt aliquando obistere. Hinc frequenter non accommodat se imperio voluntatis; Potentiæ vero motiua & membra sub sunt voluntati serviliter vt loquuntur, sicut servus Domino qui nullo modo possunt resistere, vnde nullam ex se habet ex se determinatiorem.

Dices Potentiæ motiua habet indifferentiam ad varios motus similiter digiti pedes.

Resp. Istam indifferentiam esse vere passivam & quæ in eo consistit, quod voluntate in quamvis partem inflecti possit, ad habitum autem requiritur indifferentia quædam actiua quæ speciem habeat libertatis.

Obiic. secundo. Experimentur digitos & pedes expeditores fieri exercitio ad motus artificiosos vt in vsu instrumentorum Physicorum scriptum tripudiis, ergo erit in illis habitus.

Respondeo Exercitio tantum comparari habitum & artem in intellectu per voluntatem dirigentem huiusmodi motiones in digitis musculis, nervis, &c. tantum oritur dispositio quædam materialis scilicet laxatio nervorum propter expulsionem nervorum mollius vel temperies aliqua priorum qualitatuum ratione cuius hæ partes magis sunt aptæ ad deferendum operationibus animæ & hæc dispositio vocatur à Divo Thoma aliquid siue habitus.

Respondeo quinto. Potentiæ vegetatiuæ & nutritiuæ & sensus externi non sunt capaces Habitus.

Probatur quia sunt determinatæ ad suas operationes & nullo modo sub sunt voluntati saltem immediate.

Obiecto enim debite applicato sequitur nutritio & aliæ operationes animæ vegetatiuæ visio auditus, &c. Confirm. Potentiæ capaces habitus admittunt etiam intensionem eiusdem habitus, sed potentiæ negatiuæ &

sensus ex diuturno exercitio non acquirunt maiorem facilitatem. Ergo

Responsio sexta. Nulla potentia in brutis est capax habitus.

Probatur quia bruta posita apprehensione obiecti determinantur ad unam sicut graue tendit seorsum ita canis, ex apprehensione prædæ determinatur ad cursum ad apprehensionem mali impendentis ad fugam, &c. Vnde quæcunque Elephanti, canes & alia quedam animalia, faciunt quæ speciem habent artis vt saltitare ad modos, ad certas voces aliquid facere vel omittere, applaudere nutritoribus, inimicum aggredi, &c. Id totum fit per species sensibiles Phantasiæ impressas quæ in illis sane sunt perfectiores quam in hominibus & frequentatio actuum tantum efficit vt species illæ & phantasmata tenacius inhæreant, ita vt suo tempore offerente se obiecto vel posito iterum signo denuo excitentur & emicent ac determinent animal ad tale opus.

Dices appetitus sensitivus brutorum vti ex Phantasia sunt eiusdem speciei cum iisdem in homine, ergo erunt capaces habitus.

Respondeo Omissio Antecedente de quo in l. de anima nego consequentiam, quia appetitus hominis saltem ab extrinseco est indeterminatus ratione connexionis cum voluntate cui potest accommodare.

QVÆSTIO VII.

Verum habitus concurrant effectiue cum potentia ad actus?

PREnotandum agens plurimis modis potest iuvari ab alio in operato primo ablatione impedimenti sic iuvat potentiam currendi equi, qui aufert onus simpositum. secundo si perficiatur dispositio passiva vel illud melius applicet sic iuvat actiuitatem ignis, qui ligna prius exicat & igni propius admouet tertio coadiuando vim actualem extrinsece. Sic Petrus trahens nauem cum Paulo iuvat tractionem Pauli. Quarto coadiuando vni actiuam intrinsece afficiendo scilicet ipsam potentiam & hic modus est proprius habitibus, non quasi virtus intrinseca potentia augetur

geatur per habitum quia cum potentia non suscipiat magis aut minus & habitus cum potentia non facit unum principium actiui inensius. Sed quia habitus concurrunt vt causa partialis cooperans intimæ præcursor potentia.

Respondeo primo. Habitus concurrunt effectiue ad actus. Ita Div. Thom. 1. 2. quæstione 49. a. 3. contra Scotum in prima distinctione 17. quæstione secunda, vbi docet habitum tantum disponere potentiam.

Probatum conclusio quia habitus est perfectio potentia secundum propriam rationem potentia, sed potentia tota est principium actiui operacionis ergo habitus perficit illam in ratione agendi.

Probatum secundo non concurrunt auferendo impedimentum aut disponendo potentiam, ergo effectiue. Antecedens probatur quia quædam sunt capaces habitus quæ non habent impedimenta, verbi gratia, intellectus in quo nullus est error positivus sed pura ignorantia priuatiua, similiter sæpe contingit nullas esse in potentia dispositiones contrarias actui producendo vt patet in intellectu cui immediate vnitur actus elicitus neque intelligi potest qualis esset ista dispositio quam habitus introduceret.

Respondeo secundo. Habitus non dant potentia vim efficiendi actus intentiones quam ipsa potentia per se sola sine habitu possunt producere. Probatum quia habitus non sunt potentia sed additamenta potentia quæ non augent substantialiter ipsam virtutem operandi sed illam tantum perficiunt in ordine ad certos actus. Confirmatur quia alioqui Habitus possent crescere in infinitum. nam si potentia eliciat actus vt octo & per illos generetur habitus vt octo: si iam per potentiam informatam habitu vt octo possit pro duo actus vt decem, poterit generari habitus vt decem & iterum elici actus vt duodecim & sic deinceps.

Respondeo tertio Habitus non concurrunt effectiue ad actus intentiones se secundum gradum in quo actus excedunt habitum. verbi gratia si habitus sit intensus vt tria, actus vero elicitus vt quatuor, habitus non attinget quantum gradum sed sola potentia.

Probatum, quia quando agens remissius concurrunt intentioni ad productionem effectus habentes latitudine graduum cum

actio peruenit ad gradum correspondentem intentioni agentis remissioris cessat ipsius influxus ad reliquos gradus, sed illi producuntur ab agente fortiori, vt fieret in duobus subiectis calidis magis vel minus eadem passo applicatis.

Probatum secundo. Quia habitus est vis quædam & impulsus relictus ex vi actuum procedentium, qui non habent vim inclinandi potentiam ad actus potentiores sed vtrumque eadem similes.

Q V Æ S T I O VIII.

Verum habitus concurrant effectiue ad substantiam a-
ctus?

Resp. Affirm & est certum de habitibus infusus hinc non tantum adiuuant potentiam sed dant illi posse producere actus. Vnde dicuntur se habere per modum potentiarum: de acquisitis probatur quia habitus producit aliquid pertinens ad actum, ergo ipsam entitatem & substantiam actus.

Dices concurrunt ad modum aliquem actus & non ad substantiam.

Respondeo Eiusmodi modum non esse assignabilem, qui produci possit ad habitus nisi simul attingat ipsam entitatem actus, quia hic modus vel esset intentio actus vel bonitas vel facilitas, vel velocitas, vel delectatio, nihil horum dici potest, quia intentio nihil est aliud quam ipsa intentio actus habentis substantiam integritatem, bonitas est tantum relatio conuenientia cum altero & non aliquid superadditum entitati actus vel est quiddam morale non requirens per se causam Physicam. Velocitas nihil superaddit entitati motus siue actionis & impossibile est causam producere velocitatem nisi producendo entitatem motus. Facilitas & delectatio in exercitio operationis non sunt modi ipsius actus sed sunt aliquid in operante, verbi gratia, virtus intensa operandi ratione cuius sit, vt agens non expendat se rante opere in agendo & ab hac virtute denominatur actus facilis aut facile productus denominatione extrinseca, sic delectatio est motus vitalis in operante.

operante consequens apprehensionem operis sub ratione convenientis.

Dices secundo, Potentia carens habitu se sola producit actum: ergo etiam dum illum habet.

Resp. Negando consequentiam, quia cum habitu non est opus tanto influxu & conatu, quia licet habeat ex se sufficientem virtutem operandi, ita ut non sit necessarius habitus. Potest tamen iuvari ab habitu qui ubi adesse non est otiosus.

Dices tertio Ergo habitus erit vera potentia.

Respondeo Negando illatum, alius enim est modus influendi potentiam, alius habitus, nam potentia se ipsam applicat & se sola potest exercere actum & est virtus primaria. Habitus vero applicatur à potentia se sola nihil potest & natura sua est addamentum potetie.

QVÆSTIO IX.

Ad quos actus effectiue concurrat habitus.

Respondeo 1. Habitus vnus potentie non concurrat effectiue & Physice ad actus alterius potentie.

Probat quia habitus tantum efficit actus potentie cui inest, & quam in fine afficit. Confirm. Vna potentia non concurrat effectiue ad actus immanentis alterius potentie: ergo neque habitus qui est perfectio potentie vnde si quando Philosophi insinuant virtutem vnus potentie elicere actum alterius potentie verbi gratia habitum temperantie in appetitu sensitiuo elicere actum electionis in voluntate circa materiam temperantie, id accipiendum est de concursu morali & in proprio quia sc. appetitus sensitiuus inuitat voluntatem, sic intellectus mouet voluntatem ostendendo convenientiam obiecti, & voluntas intellectum applicando illum ad considerationem certi alicuius obiecti singularum interim potentiarum actus Physice & totaliter producantur à propria potentia & ab habitibus illi inexistentibus.

Resp. secundo habitus non coëfficit actus omnes potentie illius quam inferat v g. habitus iustitie non concurrat ad actus temperantie aut fortitudinis. Probat quia habi-

tus specificantur ab actibus ad quos tanquam ad effectus dicuntur ordinem, atqui vna tantum potest esse species cuiusque Habitus, & hinc potentia admittit plures habitus, contingit tantum aliquando propter connexionem aut dependentiam vnus habitus ab alio vel obiecti vnus ab obiecto alterius ut se mutuo per accidens iuuent.

QVÆSTIO X.

Utrum actus producant habitus?

Resp. Affirm. Ita passim omnes contra Durandum qui docet actus non concurrere effectiue sed tantum disponendo potentiam ad receptionem habitus, quem potentia se sola effectiue producit, sed. Probat conclusio quia experientia docet per frequentes actus generari facilitatem & inclinationem potentie ad productionem similem actuum, ergo actus concurrunt effectiue.

Probat sequela, quia non possunt dici concurrere dispositiue, cum actus non possit esse dispositio ad introductionem actus quod probatur, quia dispositio prærequisita ad aliquam formam conuenientem cum forma in

Dispositiones repugnantes sed actus non remanet cum habitu sed euanescit, vnde neque impedit dispositiones contrarias. Confirm. quia nulla est dispositio in potentia aut impedimentum quo minus recipiat habitum, præsertim quando potentia naturaliter ex se propendet ad actum & per consequens ad habitum, ut verbi gratia intellectus ad cognitionem Principiorum voluntas ad eas virtutes quarum habet semina sibi indita à natura & misericordia, ergo actus non concurrat dispositiue.

Obiicit. 1. Causa debet esse nobilior effectiue sed actus est nobilior habitu ergo effectiue non producit habitum.

Respondeo Negando minorem, quia actus est Vitalis entitas habitus non ita, deinde actus est vltimum potentie complementum & finis ad quem habitus ordinatur, deique actus se solo tanquam principium sufficiens efficit habitum, habitus vero efficit actum ut causa minus principalis, concurrens cum potentia que est causa magis principalis, vnde vocari solet semen actus &

gens pariale ergo actus simpliciter est nobilior habitu. Ita Scorus in quarta distinctione 49. & multi recentiores. Quod autem habitus ad sui conseruationem non indigeat actuali influxu potentia sicut actus, sed sit ali- quid natura sua permanens & possit concurrere ad plurimos actus, hoc tamen arguit perfectionem quandam accidentalem & secundum quid.

Ex his conciliantur loca quaedam Aristotelis & D. Thomæ quibus aliquando maiorem perfectionem tribuunt habitui quam actui.

Dices si habitus sit absolute imperfectior non poterit effectiue producere actum.

Resp. Negando sequelam quia non producit se solo sed concurrat cum principio perfecto. causa autem minus principalis efficiens potest esse imperfectior effectu causæ principalis.

Obiic. secundo Aristoteles 7. Physic. c. 3. docet ad habitum non esse motum per se, ergo actus erit tantum dispositio ad resultantiam habitus in potentia.

Resp. Aristotelem ibi loqui de motu alterationis sensibilis & corruptiuæ, id est, tendentis ad corruptionem subiecti.

Petes an ad productionem habitus absolute necessarii plures actus.

Respon. negatur, quia potest dari vnus aliquis actus æquiualens pluribus, vt euidens aliqua demonstratio clare percepta & cum intellectus circa materiam virtutis ostendit voluntati omnes difficultates occurrentes, & voluntas nihilominus fortiter illam amplectitur, negari non potest quod per huiusmodi actus tam bene acquiratur habitus atqui per plures languidiores.

Dices habitus dicitur comparari exercitio consuetudine, quæ significant pluralitatem actuum.

Resp. Plerunque requiri plures actus non tamen necessario, & sic vera est sententia D. Thomæ.

QVÆSTIO XI.

Quomodo intendantur habitus?

NOTA primo Habitum dupliciter posse augeri, primo in sensu quando scilicet perficitur in ordine ad idem obiectum & inclinatur potentiam ad perfectiores actus tendentes in

idem obiectum, secundo extensiuè, quando scilicet habitus qui est acquisitus circa vnam partem obiecti extenditur ad aliam, vt si quis cognoscens hominem esse admirabilem incipiat eundem cognoscere esse risibilem & temperantia, verbi gratia, quæ se. circa cibum moderatum versabatur etiam extendatur ad potum, vnde generatim augmentum intensiuum distinguitur ab extensiuo.

Nota 2. certum esse Habitum augeri per actus, quia eadem res per illa potest perfici, per quæ producit sed habitus producit per actus ergo deinde augmentum habitus nihil est aliud quam partialis eius productio. Cum ergo actus possit producere habitum poterit & augeri, sed difficultas, qualis sint actus qui intentione possint augere habitum.

Resp. Primo vt actus intendant habitum debent esse intentiones habitum. Probatum 1. quia sequitur tantum actio à proportionem maioris inæqualitatis, ergo si actus non sit intensior non poterit habitum intendere. Confirm. quia quælibet forma operatur vt passim sibi assimile, ergo vbi perfecte secundum intentionis gradum sibi assimilari cessabit actio, vt patet in aliis formis actiuis, posito enim calore vt quatuor in passio cessat actio calefactiuæ vt quatuor saltem quoad intentionem.

Probatum secundo. Quia si actus remissior vel æqualis potest intendere habitum inclinaret mediate ad producendum alium actum se perfectiorem, verbi gratia, si actus vt quatuor intendat habitum vt quatuor usque ad gradum quintum, vel sextum cum ille habitus sit agens naturale, inclinabit potentiam ad actum vt 5. vel vt 6. & sic actus prior mediante habitu inclinabit ad actum se perfectiorem & sic quilibet habitus potest crescere in immensum cum tamen omnes qualitates intensibiles habeant summum aliquem gradum ultra quem non sit processus vt experientia docet in primis qualitatibus calore frigore siccitate &c. quæ non excedunt certum gradum.

Dices primo. Actus est essentialiter perfectior habitu ergo quilibet æqualis vel remissus poterit intendere habitum.

Respon. Negando consequentiam quia actus habet definitam & limitatam virtutem cui respondet definitus gradus in effectu quem

vbi actingerit cessat ipsius actiuitas, gradus autem in habitu hic correspondens actui videtur esse æqualis gradui ipsius actus, vt scilicet actus vt quatuor possint producere habitum & inclinationem vt quatuor.

Obiic. secundo. Actus remissi possunt absolute producere habitum ergo & intendere.

Respon. Negando consequentiam, quia quando produunt habitum nihil præexistit in potentia, vbi vero actus inuenit in potentia habitum sibi proportionatum nihil potest producere.

Obiic. tertio. Saltem plures actus æquales poterunt intendere habitum licet non singuli. Probatur à simili quidam candelæ æqualis omnino luminis produunt lumen intensius in aere quam quælibet seorsim sumpta.

Respon. Negando assumptum ad simile. Resp. Duas candelas non producere lumen perfectius sine extensione, magis quam sit lumen singularum, sed tantum produunt lumen ad maiorem distantiam, vel vt summum intensius quam singulæ seorsim producerent in aliqua parte. spatii ratione indispotionis aeris propter vapores, nebulas &c. nunquam tamen intensius quam sit ipsum lumen cuiusque & sic effectus non excedit perfectionem causæ.

Respon. secundo. Actus intentiores non intendunt habitus secundum se totos sed vt summum secundum proportionem excessus graduum, quibus habitum superant, verbi gratia, actus vt quatuor non intendit habitum vt duo quatuor gradibus ita vt habitus sit intensus vt sex, sed tantum potest intendere duobus vt habitus sit intensus vt quatuor, sequitur ex dictis in prima conclusione.

Resp. tertio. Intentio habitus fit per additionem partialis entitatis.

Probatur quia omnis intentio formæ insensibilis fit per intensiorem gradum ad gradum, qui substantialiter se muruo sunt perfectiores nisi enim entitas noua accederet, habitus ab initio omnem formam haberet perfectionem & maior illa radicatio in subiecto in qua quidam ponunt intensiorem difficulter intelligi potest sine accessione realitatis entitatis, de quo fufius in libris de generatione.

Nora quæ in prima conclusione dicta restringi debent ad habitus acquisitos quia communis est Theologorum doctrina actus etiam remissiores & æquales habitibus infusus, verbi gratia, actus claritas vel alterius virtutis Christianæ intendere charitatem & habitum, sed id tantum fit meritorie & morali quadam causalitate qua Deus ad præsentiam talium actuum Physice habitum intendit non quasi actus remissiores effectiue & Physice habitum possint intendere.

QVÆSTIO XII.

Quomodo augeatur habitus?

Difficultas est de habitu simplici in essendo an ille possit extendi per simplicem suam entitatem ad plenos actus in vno aliquo conueniente.

Resp. Potest vnus & idem habitus extendi ad diuersa obiecta partialia & inclinare potentiam ad plures actus modo sint similes in ratione formali.

Probatur exemplo. Idem simplicissimus habitus fidei diuinæ & humanæ inclinatur ad tradenda quæuis obiecta à Deo reuelata vel ab homine fide digno testata Ratio est quia in his omnibus obiectis siue fidei articulis licet materialiter diuersis est vna ratio formalis assentiendi, nimirum auctoritas diuina vel humana, quæ ratio cum rebus creditis tantum sit extrinseca, potest diuersis vniiformiter applicari, sic vt non sit necesse ipsam potentiam recipere diuersum habitum. Similiter idem habitus iustitiæ inclinatur ad signandum æqualitatem cum quouis homine & in quouis materia ac proinde successiue secundum hanc extensionem generari potest.

Obiic. Experientia docet aliquem præditum habitu iustitiæ facilius restituere famam per deductionem ablatam quam pecuniam alios & contra. Deinde quosdam facilius seruare temperantiam in cibo vel in cetero genere cibi quam in potu vel alio cibi genere. Ergo ad superandam hanc difficultatem videntur necessarii habitus partiales, ita vt vnus simplex non possit per nudam extensionem inclinari ad obiecta materialia diuersa.

Resp. Negando sequelam quia quod vnus circa vnam materiam versetur quam circa aliam

aliam id non oritur necessario quod in potentia non sit habitus essentialiter respiciens illam materiam, sed id oritur aliunde & primo ex parte materiae vel intellectus: qui enim in determinata aliqua materia frequenter se exercet, illi facilius representatur, conuenientia aut honestas quæ in illa reperitur, vnde etiam fit, vt facilius in illam tendat. Secundo id oriri potest ex maiori vel minori difficultate obiecti, sic facilius est perpeci verbera fortiter etiam cum periculo mortis, quam ipsam mortem subire. tertio oriri potest ex dispositione corporis: Sic præditus habitu penitentiæ facilius satisfacit Deo perieunia, quam per alias austeritates corporis. Denique id oriri potest quod in appetitu sensitivo, qui materialis est, & sub materiali ac contraicta ratione tendit in sua obiecta generari possint distincti habitus, quorum vnus augetur, dum versatur circa materiam illius vnde fit, vt voluntatem alliciat & illa maiorem experiatur facilitatem.

Resp. secundo. Vnus & idem habitus simplex potest extendi ad varios actus, ita inter se connexos, vt vnus virtualiter contineatur in altero. Declaratur exemplo. Habitus charitatis erga Deum inclinatur ad amandum proximum, quam amor Dei continet virtute amorem proximi eo, quod eadem bonitas quæ intrinsece in Deo existens illi nobis reddit amabilem, etiam extrinsece applicetur proximo qui spectatur tanquam aliquid Dei vt imago illius: filius adoptiuus &c. Sic idem simplex habitus potest inclinare voluntatem ad intentionem finis & electionem mediorum, quæ eadem bonitas mouet ad vtrumque actum quæ cum sine sit intrinseca, medius autem extrinseca.

Respon. tertio. Idem simplex habitus potest extendi ad plures actus differentes inter se ex solo diuersa applicatione obiecti, si vnus nascatur ex alio. Huiusmodi actus sunt amor Dei, qui tendit in Deum absolute, desiderium de eodem Deo absolute gaudium de presenti, imo etiam odium peccati quod illi repugnat fuga mali & tristitia de illo perpetrato, qui omnes actus ex eodem habitu charitatis proficiunt. Inde ex quo eorum istorum actuum habitus. 1. Inerit productus (loquor hic de amore naturali) extendit se ad alia obiecta materialia vel diuersimode applicata.

Resp. quarto. Augmentum hoc extensionis fit per accessionem realis entitatis & perfectionis, idque per actus non omnino similes. Hi enim tantum sunt nati intendere habitus, sed per actus dissimiles extendentia circa diuersa obiecta partialia vel ex diuerso, modo tendendi in idem obiectum diuersimode applicatum.

Probatum quia generari in potentia noua inclinatio, ergo aliquid entitatis accedit ad habitum præexistentem.

Cætera quæ de vnitatem Habituum disputari possent, dicuntur in liberis posteriorum.

QVÆSTIO XIII.

Quomodo habitus corrumpantur vel diminuantur.

Resp. primo. Cessatio ab actu non est causa per se imminutionis aut corruptionis habitus: est communior sententia D. Thom. 1. 2. q. 53. a. 1. & aliorum.

Probatum quia habitus non dependet in sui conseruatione ab influxu ipsius actus, sicut tamen solis pendet ab actualis influxu Solis, quia alioqui singulis momentis amitteremus habitus, cum nemo simul & semper possit elicere actus omnium habituum Ergo cessatio non est per se habitus.

Obiicit. Experientia docet sola cessatione ab actu non fieri languidiores alicuius habitus, verbi gratia, scientiæ vel virtutis moralis, ergo cessatio per se corrumpet habitum.

Resp. Negando consequentiam quia languor ille & tarditas aliunde oriri potest, quam ex imminutione habitus secundum substantiam scilicet ex impedimento aliquo sese insinuante in corpus aut membra quæ tanquam instrumenta inserviunt operationibus talis habitus, v. gr. cum diu cessamus ab exercitio scientiæ, obliterantur species, memoria vel imaginatio minus viuaciter representat obiecta, in membris, v. gr. digitis exoritur dispositio quedam humorum minus apta ad exercitium artis, sic etiam per actus iustitiæ vindictiue licet non repugnant virtuti mansuetudinis minus expedita sit exercitatio actuum mansuetudinis, eo quod actus iustitiæ cum quadam ebullitione sanguinis circa cor. quæ est impedimentum, aut dispositio opposita mansuetudini, quo fit, vt licet ipsa integramaneat secundum

Secundum substantiam difficilius tamen exit in actum & sic cessario ab actu non est causa per se immutationis habitus. Dico non esse causam per se, quia potest esse causa per accidens quatenus scilicet est occasio cur actus aliqui contrarii exerceantur qui sensim effectiue aliquid decerpunt habitui.

Resp. secundo. Habitus corrumpuntur & diminuantur effectiue per actus contrarios ex Aristotele 2. Eth. c. 3.

Probatur quia quidquid est causa contraria Habitus effectiue corrumpit habitum præexistentem. Sed actus contrarii sunt causa contrarii habitus, ergo: maior probatur quia id corrumpit aliquid effectiue quod producit formam illi incompossibilem. Vnde habitus per contrarios actus productus formaliter per sui introductionem & immediate expellit habitum. Ex quo commode intelligitur quomodo actus possit expellere habitum licet ei non contrarietur quia scilicet habet vim producendi formam illi incompossibilem.

Respon. tertio. Habitus minui potest per actus contrarios etiam remissiores ipso habitu.

Probatur quia illi actus non inueniunt in potentia effectum, quem possunt producere, ergo illum introducit scilicet habitum contrarium & per consequens qua propor-

tionem hic introducitur præexistens eadem proportionem corrumpetur.

Ex quo sequitur Habitus contrarios in gradibus remissiores posse simul consistere in eodem subiecto, nam & hoc careris contrariis competit & actus non corrumpit habitum præexistentem, nisi per introductionem habitus contrarii, vnde non plus corrumpitur habitus præexistentes quam succedat de contrario reliquum manet in potentia, quo casu denominatio subiecti sumitur ab habitu prædominante, verbi gratia, præditus habitu temperantiae vt quinque intemperantiae vt tria, dicitur temperans si neuter habitus prædominetur, sed vterque inest in equali gradu, neuter proprie denominabit.

Potes an habitus possit minui, per actus proprios remissiores, verbi gratia, an minuat habitus temperantiae, vt sex dum quis elicit actus temperantiae vt quatuor tria &c.

Respon. Negatiue, quia ipsa cessario ab actibus per se non minuit, ergo multo minus actus remissi: quare si quid simile aliquando inferuiat D. Thom. hoc sensu verum est, quod is qui exercet actus remissos, parum afficiatur ad virtutem & facile induci possit ad eliciendos actus contrarios, qui generent habitus contrarios, & sic actus remissi vt summum sunt causa per accidens diminutionis habitus.

DISPUTATIO OCTAUA. DE RELATIONE.

QUESTIO I.

Quid sit Relatio in genere & quotuplex?

Resp. Primo Relatio in genere est ordo seu respectus vnus ad aliud, siue est ratio qua vnum ordinatur ad aliud. Hinc ad relationem constituentem 4. concurrunt, subiectum relationis siue id quod refertur; secundo terminus siue id ad quod refertur: tertio fundamentum siue causa propter quam refertur, 4. Ipsa relatio qua refertur. Hæc omnia debere concurrere ex eo

probatur, Quia quælibet relatio est alicuius subiecti relatio ad alterum terminum, propter specialem aliquam causam, quæ est fundamentum relationis, alioqui si nulla esset relatio, non possit quæuis res ad quamvis aliam referri, quod tamen est falsum nec enim quodlibet est cuiuslibet simile aut æquale nec quilibet cuiusvis filius.

Respon. secundo. Variæ sunt Relationis diuisiones, prima est in realem & rationis. Relatio realis dicitur quæ existit in rebus independenter ab omni nostra cogitatione seu operatione intellectus scilicet ordo & respectus quod

Aus qui inter duo extrema nemine cogitante intercedit vt relatio similitudinis &c. Relatio rationis dicitur, quæ non est à parte rei inter duo extrema, sed eis aduenit per operationem intellectus, vt sint secundæ intentiones, relatio quæ concipitur confluere in obiecto cognito.

Secunda diuisio in transcendentalem & prædicamentalem. Transcendentalis est quæ transcendit & vagatur per plura prædicamenta, qualis est relatio creaturæ ad Deum, accidentium ad substantiam. Prædicamentalis est specialis respectus distinctus ab omni ente absoluto, quæ proinde constituit speciale prædicamentum, qualis est relatio paternitatis similitudinis.

Tertio diuiditur in mutuam & non mutuam. Mutua est quando in termino opposita confurgit relatio, talis est relatio similitudinis per quam, verbi gratia, albedo refertur ad aliam albedinem quæ vicissim refertur ad illam. Non mutua est quando terminus vicissim non refertur vt inter creaturam & Deum; nam creatura realiter refertur ad creatorem non contra, scientia ad scibilem non contra.

Quarto relatio mutua subdividitur in relationem æquiparantiæ & disquiparantiæ. Æquiparantiæ dicitur illa quando relatio vtriusque termini eandem sortitur denominationem, vt similitudo æqualitas. Nam vtrumque extremum à relatione similitudinis & æqualitatis dicitur simile & æquale. Disquiparantiæ est quando relatio diuersimode denominatur in vtroque termino scilicet propter fundamentum & rationem fundandi diuersam, eiusmodi sunt paternitas & filiatio.

QVÆSTIO II.

Quid sit Relatio prædicamentalis?

Respon. Relatio prædicamentalis est accidens cuius totum esse est ad aliud esse seu aliud respicere. Ita Aristoteles hic. Accidens ponitur loco generis per quod excluduntur relationes diuinæ quæ non sunt accidentales aut accidentia sed substantiales ac substantiæ.

Secundo excluduntur omnes substantiæ creatæ & relationes rationis quæ proprie non possunt dici accidentia, quia accidens simpliciter est sub ente reali, reliquæ differentie lo-

co ponuntur, & separant hoc prædicamentum à cæteris prædicamentis accidentium quæ sunt absoluta.

Obiic. 1. Tota hæc definitio conuenit relationibus transcendentalibus, quam vere includant respectu ad aliud.

Resp. Negando assumptum, quia Relatio transcendentalis est ipsa res absoluta vnde non est purus respectus ad aliud, sed quid absolutum in intrinseca ratione includens respectum ad aliud non sub vna ratione termini, sed vt illud exercet aliquod munus circa id quod refertur & à quo in aliquo suo dependet, sunt igitur res quædam ex propria conditione ita imperfectæ & earum essentia intrinsecam proportionem dicat cum aliis ad quæ ex natura sua ordinantur, sic accidentia referuntur ad substantiam, Habitus & potentia ad obiectum ad quod ita referuntur vt illorum essentia & distinctio omnino intelligi nequeant, ne quidem à Deo & Angelis nisi per actus & obiecta, cum tamen actus ad essentiam potètiæ, nec essentia ad essentiam actus, cum sint res diuersissime, & hæc relationes pertinent ad prædicamentum absoluti quod ita dependet & refertur.

Relatio prædicamentalis est quid accidentale superadditum entitati absolutæ & est ordo ad aliud tanquam ad purum & nudum terminum, cuius officium est ordinare vel referre subiectum vt sic ad aliud. Cum officium relationis transcendentales non referre vt sic sed vnire, affingere vel quid aliud præstare quo fit vt illius terminus non vocetur terminus sed obiectum, subiectum principium vel alio aliquo nomine iuxta diuersam naturam absoluti.

Resp. secundo. Relatio prædicamentalis est accidens ergo totum ipsius esse non potest esse ordo ad aliud. Probatum consequentia quia accidentis est inesse subiecto, id autem quod totum est ad aliud non inest.

Resp. Negando consequentiam, & probationem, quia relatio tota est accidens vnde toto inhaeret, sed illud ipsum esse quid habet in se & inhaerens non est relatio quatenus inhaerens & afficiens subiectum inhaerendo & denominando, quod commune est omnibus accidentibus sed referendo illud ad terminum in qua relatione consistit tota ipsius essentia, sic similitudo secundum totam suam entita-

tem etiam relatiuam est forma afficiens subiectum, & denominando quod commune est omnibus accidentibus, sed referendo illud ad terminum, in qua relatione consistit tota eius essentia, sic similitudo secundum totam suam entitatem etiam relatiuam est forma afficiens subiectum, quod denominat simile, tota tamen illa affectio in eo consistit, quod illud referat ad aliud, vti ad terminum.

Ex quo intelligitur ad solutionem argumenti non esse necesse, nec manere ad distinctionem relationis inesse, in relatione in quo conueniat cum cæteris accidentibus, & inesse ad pertinet ad relationem, quomodo non inhaereat, & sit idem cum esse in, quando quidem ratio accidens & per consequens, ratio inherendi intime imbutur in omnibus differentiis contrahentibus. Deinde non videtur, quomodo hæc duo possunt esse quidam actualiter distinctum in relatione.

Nota ex diuisis colligi, proprium effectum formalem relationis prædicamentalis non consistere in aptitudine, referendi, nam sic relatio non distingueretur a suo fundamento, neque requireret actualem existentiam termini, sed consistere in actu referre, nec obstat, quod actualis inhaerentia non sit de essentia accidentium, quod habet realem physicam entitatem, quæ potest seorsum existere, saltem diminutus, cum sit de essentia accidentium modalium, actu inhaerere, sicut existere: essentialiter enim pendeat a subiecto, sic enim in aliis etiam accidentibus, non potest separari aptitudo ab actu, vt videre est in actione, passione, vbi, non enim potest esse actio in rerum natura, nisi sit actualis egressio ab agente, patiente, &c. Ratio est debilissima, talis entitatis, intime dependens a subiecto tali modo, si sit in rerum natura, actu refert, & effectus eius formalis non consistit in posse, sed in actu.

Colligitur secundo, relationem transcendentalem opponi esse indeficienti, prædicamentalem vero esse assoluto, quia transcendentalis dicit rem absolutam, sed opponitur illi aliud ens, a quo dependet, & quod vicissim ab ipso non dependet: prædicamentalis vero est verus respectus, ac proinde illi opponitur ens absolutum. Relationes prædicamentales vocantur secundum esse, transcendentales secundum dici, quæ denomina-

iones desumptæ sunt ex definitionibus veterum & Aristot. Dicitur autem transcendentales secundum dici, non quod relatiua transcendunt alia tantummodo dicantur, & reuera non sint ad aliud, sed quia non sunt secundum totum suum esse.

QVÆSTIO III.

An relatio constituat peculiare prædicamentum.

Resp. affirmatiue. Probat, quia relatio est ens reale, vniuocum, incomplezum, distinctum a parte rei ab aliis accidentibus: ex modo peculiari afficiendi subiectum est diuisibile, in plures species diuersas a speciebus aliorum prædicamentorum, sed hæc sufficient ad peculiare prædicamentum. Ergo.

Dices, omnia prædicamenta debent habere vnum summum genus, sed relationes non possunt habere vnum summum genus. Ergo minor probatur, quia illud supremum genus vel erit relatio in abstracto vel relatiuum in concreto, sed neutrum dici potest. Ergo, probatur minor, quia si daretur relatio in communi dari etiam posset relatiuum in communi, ergo. Minor probatur, quia illud relatiuum in communi referretur ad se ipsum, vel ad diuersum non ad seipsum, sic enim esset relatio rationis, & omnia inferiora etiam referrentur ad se ipsa qui participant essentiam summi generis: non etiam ad aliud, quia illud aliud vel est superius vel inferius vel æquale, non superius quia supponitur hoc esse supremum, non inferius quia inferius est de essentia superioris: non æquale quia sic essent duo summa genera relatiuorum.

Respon. Summum genus esse relationem in communi, quia ab omnibus relationibus abstrahi potest ratio aliqua communis. Hæc relatio habet concretum sibi correspondens scilicet relatiuum in communi, quod respicit aliud, scilicet terminum in communi a quo terminatur in ratione absoluta, vt infra dicemus. Vnde non recipitur cum aliquo relatiuo vt tali, neque sequitur esse duo summa genera. Alii aliter respondent, sed responsio iam allata videtur solidior.

QVÆSTIO IV.

De fundamento Relationis.

NOta ex Aristotele 5. Met. c. 15. triplex esse fundamentum Relationis primum est vnitas & multitudo siue conuenientia & disconuenientia, quæ vnitas si sit in substantia fundat relationem identitatis, si in qualitate dicitur relatio similitudinis, si in quantitate dicitur relatio æqualitatis, vti explicat Aristoteles his verbis. Eadem sunt quorum substantia est vna, similia quorum qualitas vna, æqualia quorum quantitas vna. Simili modo multitudo seu disconuenientia, si sit in substantia dicitur relatio diuersitatis, in qualitate dissimilitudinis, in quantitate inæqualitatis singulorum: Exempla sunt equus & leo, quatenus conueniunt in quantitate generica animalis dicuntur relatiua relatione identitatis, quatenus sunt specie distincta, dicuntur relatiua relatione diuersitatis duo alba propter conuenientiam albedinis, dicuntur similia album & nigrum propter disconuenientiam coloris dissimilitudinis &c. Secundum fundamentum est potentia actiua & passiva, quæ multiplex est, vnde & multiplex specie relatio causa & effectus confurgit,

Tertium fundamentum, est ratio mensurabilis & mensuræ, sic scientia quatenus est mensurabilis ab obiecto, & obiectum mensuræ ipsius scientiæ, dicuntur ad aliquid hoc tertio genere, pari modo sensus & sensibilis, intellectus & intelligibile &c.

Nota secundo, in his relationibus illud esse discrimen quod priora duo genera relationum sunt relationes mutuarum, tertium genus sit relationum quæ dicuntur non mutuarum, quia in his relatio formaliter tantum regitur in vno extremo scilicet in mensurabili in alio extremo regitur per solam denominationem extrinsecam, non à relatione in se existente, vbi gratia, scientia tanquam mensurabilis relatione formali intrinseca refertur ad obiectum, obiectum vero dicitur relatiuum non quod relatione formali intrinseca referatur ad scientiam, vel potentiam, sed quia scientia refertur ad illud eo quod obiectum talis sit conditionis vt ab eo potentia & habitus speciem suam sortiantur, & obiectum sit quasi mensura perfectionis, & extensionis potentiarum & scientiarum, nec refertur quod scibile intelli-

gibile &c. sint denominationes relatiuarum quia sumuntur ab absoluta natura, non à formali aliqua relatione superaddita.

His positis dubium est an omnes hæ relationes sint prædicamentales.

Resp. Primo. Verisimilius est non tantum relationes fundatas in qualitate & quantitate esse prædicamentales, sed etiam fundatas immediate in substantia videtur expresse Aristoteles loco citato in vno quasi. & D. Thom. op. 48. tract. 5. de prædicamento & aliquid c. 4. & a parte 7. 48. n. 1. ad 2.

Probatur quia conuenientia specifica qualitatis fundat relationem realem similitudinis & disconuenientia relationem dissimilitudinis, ergo. Et conuenientia specifica duorum individuorum substantialium fundat relationem realem identitatis & disconuenientia relationem diuersitatis. Probatur consequentia quia conuenientia qualitatis non est magis realis quam conuenientia substantiarum. Conar. Petrus quatenus idem cum Paulo habet totum suum esse ad aliud scilicet ad Paulum, ergo realis & relatiua est talis identitas.

Obiicit. Vnitas specifica & Generica non est realis sed rationis, ergo non potest esse fundamentum relationis prædicamentalis.

Resp. Vnitatem virtuales seu fundamentalem esse realem licet vnitas vniuersalis formaliter sit rationis.

Dices secundo. Vnitas specifica & generica reperitur in omnibus prædicamentis, ergo vt summum fundat relationes & transcendentales.

Resp. Negando consequentiam, quia secundum omnes relationes fundatæ in quantitate & qualitate sunt. Licet reperiantur in diuersis prædicamentis. Ratio est quia conueniunt determinatis rebus singulorum prædicamentorum, idque sub conceptu & ratione determinata scilicet conueniunt, non autem tribui possunt omnibus omnino rebus cuiusvis prædicamenti sub quouis conceptu sicuti prædicamenta vniuersalia, seu passionis entis.

Resp. secundo. Relationes secundæ generis fundatæ in potentia actiua & passiva sunt prædicamentales. Est certa sed difficultas est an potentia se sola sit fundamentum, an actio, an vtrumque simul. Scotus 5. Met. c. 7. stat pro potentia Scotus 5. Phys. q. 2. a. 2. vult esse actionem. Sed respondeo potentia est fundamentum,

tum, actio est ratio fundandi. Ita Sonfinas
5. Met. q. 1 s.

Probatum quia illud pertinet ad fundamentum quo posito ponitur relatio & quo non posito non confurgit relatio: sed talis est actio: ergo actio pertinet ad fundamentum saltem ut ratio fundandi: unde Aristoteles pro fundamento assignat potentiam reductam ad actum.

Petes, an Potentia remota & radicalis sit fundamentum, an vero potentia proxima & formalis, quæ est accidens superadditum substantiæ.

Resp. Potentiam formalem & proximam esse fundamentum. Probatum quia relationes hæ sunt relationes originis vel processiones vnius ab altero. Sed potentia formalis est proximum principium & fundamentum procedendi: vnius ab alio, non autem potentia radicalis, quæ est forma substantialis, ergo.

Dices si potentia formalis sit fundamentum harum relationum, poterit dari relatio sine fundamento, v. gr. in patre extincta aut sublata potentia generandi sed hoc est absurdum, ergo.

Respon. ad minorem nihil esse incommodi admittere relationes secundi generis sine fundamento, quo modo habeant fundamentum in hæsiõis, quod in his non est potentia sed substantiæ, verbi gratia, paternitas proxime in hæret substantiæ hominis generantis, filiatio substantiæ rei genitæ pro quo.

Nota in genere fundamentum relationis dici in mediante, quo fit relatio in subiecto. Unde ex modo proprio cuiusque relationis, oritur peculiaris illius dependentiæ à fundamento, qualitas & quantitas sunt formæ constituentes extrema in tali commensuratione: quam naturaliter sequitur relatio. Potentia vero non constituit extrema tanquam forma sed tantum ut principium actuum ac passivum illius actionis quam consequitur relatio, ex quo fit ut relationes similitudinis & æqualitatis dependeat in esse & conservari à suis fundamentis & à rationibus fundandi. Hæ vero relationes tantum pendent à fundamento & ratione fundandi in suo fieri, in conservari autem tantum pendent à fundamento siue subiecto in hæsiõis; quia paternitas, verbi gratia, non fundatur in potentia generatiua tanquam in aliquo formaliter ac

permanentem constituyente hominem in aliqua convenientia ex qua confurgat relatio paternitatis. Sed tanquam in principio quod & virtutem producendi, aliud extremum & quo medio vnum, extremum accipit esse ab alio per modum causæ efficientis.

Resp. tertio. Relationes tertii generis fundatæ in ratione inensurabilis & mensuræ non sunt prædicamentales. Nota mensuram non significare hic proprietatem quantitatis sed limitatam ac certam perfectionem alicuius rei dependentis ab alia, quomodo obiectum est mensuræ scientiæ & potentiæ quæ tantam habet perfectionem & non maiorem, quanta est obiecti perfectio formalis.

Probatum conclusio, quia relatio prædicamentalis non est de essentia absoluti sed aliquid ei superadditum, sed respectus potentiæ & Habitus ad obiectum sunt de essentia illorum, cum sine illis essentia potentiæ & habituum omnino intelligi non possit ergo confirm. mensurabilitas potentiæ & habitus nihil est aliud quam naturalis proportio & commensuratio cum obiecto, sic dicimus intellectum habere proportionem cum intelligibili & non cum sensibili, sensum cum sensibili & c. Sed hæc proportio est essentialis, ergo.

Obiic. Obiectum est vera causa scientiæ, sed causa dicitur talis à vera relatione ergo inter scientiam & obiectum intercedit relatio prædicamentalis mutua.

Resp. Relationem illam quam habet obiectum in ratione causæ non esse tertii generis quia non fundatur in mensura sed pertinere ad relationes secundi generis fundatas in actione.

Q V Æ S T I O V.

An relatio possit esse fundamentum Relationis.

Respon. Affirmatur. Ita Scotus in secundo, disti. 1 q. 4 & 5.

Probatum quia proportionalitas est relatio similitudinis fundata in duabus proportionibus quæ sunt relationes fundatæ in quantitate. Confirm. Tam sunt similes duæ paternitates quam duæ albedines ergo poterunt fundare relationem similitudinis.

Obiic. 1. Relatio est ipsa ratio referendi vnum ad aliud, ergo non potest per relationem su-

nem superadditum ordinari ad aliud. Sicut albedo non potest esse alba per aliud sed se ipsa est talis.

Resp. Negando consequentiam quia licet relatio sit ipsa ratio referendi alicui ad terminum sibi oppositum ve. gr. paternitas ad filium neque ita, ut non requiratur alia relatio ad hunc respectum, non est tamen ratio formalis referendi ad aliam paternitatem unde superaddi debet relatio, verbi gratia similitudinis cuius paternitas est fundamentum & materiale.

Ob secundo. Hic dabitur processus infinitus ut relationibus. Si enim paternitas fundat relationem similitudinis, similitudo rali ter fundabit aliam relationem similitudinis & sic deinceps.

Resp. Negando illatum dabitur enim status in ea relatione cum qua ceteræ quæ conciperentur consergere conveniunt in ratione fundandi & in ratione referendi ve. gr. duæ paternitates fundant relationem similitudinis propter convenientiam qua refertur ad aliam tanquam ad similem, si ulterius pergat, eadem est ratio fundandi scilicet convenientia & eadem ratio referendi & terminandi, scilicet ut simile.

QVÆSTIO. VI.

An & quomodo relatio dependet a termino?

Nota omnibus relationibus hoc esse commune quod habeant terminum qui est id quod respicit relatio ex commensuratione ad quem sumunt suam essentiam & speciem, licet enim relatio constituatur intrinsicè per suam propriam differentiam & intrinsecam, dependet tamen à termino ut à re intrinseca ordinè illum finiente & quasi sigillante, ut sit in affectionibus intellectus & voluntatis, &c. sicut enim intellectus producit actum certæ speciei dependenter ab obiecto ita etiam in albedine v. g. resultat relatio similitudinis dependenter ab alia albedine.

Resp. Relatio in essentia sua dependet à termino.

Probatür quia relatio est ordo actualis inter duo extrema, ergo nisi sunt extrema quæ dicuntur termini non potest esse talis ordo,

sicuti non potest esse unio nisi sint partes unio & uno extremorum. deficiente evanescit unio.

Dices terminus nullam exercet causalitatem respectu relationis, ergo aliqua relatio non dependet à termino. Resp. negando antecedens; licet enim non exerceat proprie causalitatem aliquam Physicam, cum ad relationis productionem præcise non requiratur actio & mutatio Physica, exercet tamen causalitatem moralem quia ad eius presentiam resultat in fundamento. Ita ut terminatiue concurrat tanquam conditio necessaria quæ causalitas reduciue pertinet ad causalitatem formalem vel etiam effectivam.

Resp secundo. Terminus Relationis prædicamentalis debet esse realis, & actu existens. Probatür quia relatio elicit coexistentiam terminorum quorum est respectu realis, & ita ut in effectu formali includatur terminus actualis Confirmatur. Relatio est ordo realis unius extremi ad aliud, ergo terminus debet esse realis natura & non ens in potètia vel ens rationis.

R. tertio. Relationes transcendentes non necessario referuntur ad terminum existentem Ita Gregorius in primo dist. 28 q. 3. a. 1. & insinuat Aristoteles. *M. t. c. 15*. Probatür quia potentia & habitus relatione transcendentali referuntur ad obiectum non existens vel etiam impossibile ut est ens rationis. Accidens similiter ad subiectum non existens. Ratio est quia tales respectus vel sunt in hærentia vel unionis, huc attingenti & alicuius absoluti cum re extrinseca saltem possibili, sic respectus in hærentia accidens illi essentialis potest conferri extincto subiecto, scientia similiter extincto obiecto quia non attingit illud secundum actualem eius existentiam, sed secundum essentiam possibilem cuius ulterior ratio est, quia illi respectus pertinent ad essentiam absolutarum in omnibus sunt ab illo distinctum sed absoluta non minus sunt in rerum natura sive terminus ad quem ordinantur actu

existat sive sit in potentia tantum.

QVÆSTIO VII.

An terminus formalis sit quid absolutum vel respectiuum?

DVo sunt in relationis de quibus disputatur an terminent relationem alterius relatiui scilicet fundamentum & ipsa Relatio. Fundamentum est absolutum, Relatio est quid respectiuum.

Respondeo. Relatio non mutua terminatur ad absolutum. Pater quia alioqui esset mutua non respectiuum vt tale terminans relationem, necessario habet alteram relationem à quo dicitur relatiuum.

Respondeo secundo. Relatio mutua habet terminum absolutum, verbi gratia, filius terminat Paternitatem secundum rationem absolutam suppositi geniti & non secundum filiationem. Ita Scotus in prima distincta. 30. quaestio. 1. Suarez disp. 48. sect. 17. & communiter moderni.

Probat quia id est terminus ad quod relatio ordinat subiectum sed relatio ordinat subiectum ad absolutum. Ergo. Minor probatur quia ordinat ad fundamentum relationis oppositæ, verbi gratia, Paternitas ordinat hominem ad hominem qui est filius adeo vt etiam si auferatur filiatio ab homine genito, adhuc consisteret relatio Paternitatis.

Probat secundum si de relatione relationis vt sic esset terminus respectiuus non potest dari relatio terminata ab absoluto, quia essentia rei immutare non potest, sed datur terminus absolutus, verbi gratia, in relatione non mutua, ergo. Confirm. quia concipi potest tota essentia relationis, etiam si non concipiatur relatio in termino Confirmatur secundo ex communi axiomate scilicet posito fundamento & termino confurgit relatio ergo relatio per se non postulat aliam relationem pro termino sed tantum fundamentum absolutum. Confirm. tertio quia alioqui vnum relatiuum esset definiendum per alterum & sic committeretur virtuosus circulus.

Obiic. primo. Hinc sequitur relatiua non esse simul natura & cognitione contra Aristotelem.

Respondeo negando illatum quia Aristoteles nomine relatiuorum intelligit correlati-

ua siue relatiua mutua formaliter talia quorum si vnum sit aut cognoscatur formaliter vt mutuum & alterum erit & cognoscetur, hoc autem non est contrarium.

Obiic. secundo. Relationes diuinæ terminantur ad respectiuum, ergo & prædicamentalis.

Respondeo negando sequelam, dispar enim est ratio quia ad relationem requiritur vt terminus sit distinctus, atqui in diuinis omnia sunt eadem, vbi non obuiat relationum oppositio. Quare vt reperiat in diuinis terminus distinctus, is debet esse respectiuus. Deinde relationes diuinæ non tantum referunt vnam personam ad aliam, sed etiam constitunt personas. Persona autem terminat relationem alterius per id per quod constituitur, in creatis vero relatio non constituit personam sed supponit constitutam, ac proinde distinctam ab opposito relatiuo.

Obiic. tertio. Si absolutum terminat relationem cognitio relationis dependebit ex cognitione absoluti, ergo obiectum & Deus verbi gratia, erit cognoscendus in relatione non mutua vt cognoscatur habitus qui circa illum versatur.

Respondeo ad hoc sufficere confusam aliquam cognitionem obiecti, quod extrinsec tantum pertinet ad essentiam habitus non autem requiri distinctam.

QVÆSTIO VIII.

An Relatiuum vnicæ relatione recipiat plures terminos.

Respondeo affirm. Ita D. Thom. tertia pars quaestio 3. a. 5. contra Scotum tertio sententiarum distincta 8. Vnica qui censet multiplicatis terminis numero etiam multiplicari relationes. Probat Conclusio quia effectus formalis relationis secundæ iam positus per primam, ergo frustra assignatur secundæ. Antecedens probatur quia effectus ille est constitutere hunc patrem, sed sufficienter constituitur hic Pater per vnam relationem paternitatis, ergo. Confirm. Etiam si habeat patres filios est vnicus tantum Pater & in ordine ad secundum tertium & quartum, &c. Fili

est idem numero Pater ergo per eandem numero relationem. Probatur secundo quia alioquin in eodem subiecto inuenirentur plura accidentia solo numero distincta quod solet negari a Philosophis. Confirm. quia alioqui infinita propemodum essent relationes similitudinis æqualitatis, identitatis specificæ. Probatur tertio Filius per vnicam numero relationem filiationis respicit duos terminos specie distinctos se patrem & matrem, si mater non concurrat active ad generationem, vel si uterque parens active concurrat. (vt veridiculus est) respicit duos terminos numero distinctos. Confirm. multiplicatis terminis non multiplicatur omnino requisita ad Relationem, quia non multiplicatur fundamentum ergo neque relatio.

Obiic. i Primus terminus verbi gratia primogenitus filius est causa relationis, ergo & secundus & tertius.

Respondeo negando sequelam, quia secundus inuenit relationem paternitatis in extremo.

Vnde non est causa nouæ relationis, sed præexistentem extendit, prius itaque ponit relationem entitative & substantialiter, cæteri subsequentes termini positam extendunt de nouo sicuti conclusiones subordinatæ eiusdem scientiæ non multiplicant habitum scientiæ per præexistentem eundem numero extendunt.

Hinc omnes termini simul constituunt vnum terminum adæquatam, ita vt singulis verbi gratia filius de mortuis pereat tantum relatio secundum quandam extensionem, si eundem quis amittere habitum scientiæ circa commotionem scientificam, omnibus vero si quis de mortuis perit relatio.

Dices secundo Si primo genitus esset mortuus priusquam secundus ederetur confurgeret noua relatio. Ergo. Et prior euius: quid enim ille impedit qui forte est in India.

Respondeo negando sequelam, ratio patet ex solutione præcedentis argumenti.

Obiic. tertio. Ergo crescente numero filiorum vel terminorum, saltem erit magis pater vel magis simile: quod videtur falsum, quia relatio non admittit magis & minus.

Respondeo negando illatum, quia tantum erit pluribus pater aut pluribus simile: quia augmentum illud est extensiuum. Sicut visio se extendens ad plures homines occurrentes crescit quodammodo extensione non intentione, ita vt dici debeat magis visio.

Obiic. quarto. Relatiua non erunt simul natura & cognitione quia se mutuo non ponent & tollent.

Quod probatur, quia Pater erit prior tempore filio, verbi gratia, secundo, quia primogenitus est causa relationis. Deinde vnicofilio & relatiuo mortuo non tollitur Pater.

Respondeo negando. Antecedens ad probationem dico relatiua esse simul natura secundum exigentiam terminorum, nam Pater est simul natura & cognitione cum filio primo genito, secundum substantiam relationis, cum cæteris vero secundum extensionem, non poterit autem pater nisi ultimo filio pereunte, quia singulæ eorum valent per se conseruare substantiam relationis, & sic via generationis relatio suo modo producit a primo filio, via corruptionis ab ultimo conseruatur.

Pari modo cognoscitur Pater cognito vno filio secundum perfectionem essentialem relationis non secundum accidentalem extensionem suam.

Obiic. 5. non minus concurrat ratio fundandi ad relationem quam fundamentum, sed cum multiplicatione ter mutuoarum multiplicatur rationes fundandi, verbi gratia in patre actus generationis ergo multiplicatur relatio.

Respondeo negando illatum, quia licet ratio fundandi concurrat ad relationem nulla præexistente in fundamento se sola, tamen non est sufficiens sed per accidens impeditur illius effectus, sicuti licet singuli assensus possint inducere nouum habitum, si tamen in potentia sit habitus priorem tantum extendunt.

Ex dictis patet relationes in singulis terminis esse quodammodo partiales, sicuti multæ trahentes nauē eadem ac completa relatione
partia-

partiatur sine singulis ordinatur ad effectū eo quod concurrant vt principia partialia in eodem genere causæ idem sit modus concurrendi cum mutua dependentia. Sic enim diuinis personis non multiplicatur relationes propter eundem modum concurrenti sed eodem relatio actiua spirationis Patre & Filio quod intellige de relatione fundata in potentia actiua. Alioqui relationes potentia passiuæ v.g. effectus filiationis multiplicatur mures cum subiectis quæ omnes censentur terminus adæquatus vnius relationis in causa totali. Quod si vero causa totalis constituitur ex duabus partialibus, vt sit in patre & matre mortuo vno parente non petit relatio in filio, quia vterque parens ita est causa totalis, vt tamen singulis seorsim totus tribuatur effectus, quia concurrunt partialiter cum dependentia tantum mutua, & non ita vt singulis singulæ partes respondeant in filio & ideo filius adhuc refertur ad alterum parentem superstitem, cuius vero est filius & à quo simpliciter est productus, licet cum dependentia ab altero, & vno parente mortuo, deficit quidem terminus adæquatus sicuti deficit causa adæquata secundum ordinem dependentiæ non tamen deficit terminus simpliciter.

QVÆSTIO IX.

Vtrum Relationes prædicamentales distinguantur à suo fundamento?

Negant Nominales & docent relationes esse ipsum fundamentum, per se ipsum aliud respiciens & non per relationem illi superadditam & ex natura rei distinctam. In quam sententiam propendit Suarez.

Resp. Relationes distinguuntur à fundamento à parte rei est Diui Thomæ Scoti & communis Philosophorum & Theologorum.

Prob. 1. Relationes prædicamentales continentur sub ente reali quod diuiditur in 10. summa genera, quorum vnum est relatio, ergo relatio est quid reale à parte rei distinctum ab aliis, quia distinctio rationes non sufficit ad distinctionem prædicamentorum, nam alioqui longe plura deberent constitui.

Prob. 3. Nullo intellectu operante homo qui genuit est Pater, & is qui genitus est, est filius, similiter album est alteri albo simile, &c. Ergo Quam his subiectis est forma aliqua realis à qua desumuntur hæ denominationes intrinsecæ.

Prob. 4. Relationes in diuinis sunt reales ergo & in creaturis. Probatur consequentia, quia omnia attributa Deo & creaturis communia, si enim Deo sunt realia, etiam in creaturis: Pater id inductione de ratione substantia, sapientiæ, &c. Confirm. Si Relationes non distinguerentur à fundamento ex natura rei, sed sola ratione nulla esset ratio negandi relationes reales à Deo ad creaturas, quia tantum essent ipse Deus habens creaturas sibi coexistentes; vnde non inferrent realem aliquam compositionem concreti accidentalis. Sed Theologi constant negant relationes reales in Deo ad creaturas, & quod repugnet simpliciter diuinæ. Confirm. secundo quia alioqui nullæ essent relationes non mutua.

Obiic. 1. Relatio aduenit subiecto sine vlla subiecti immutatione. Similiter euanescit sine vlla subiecti immutatione, ergo non est aliquid reale subiecto superadditum, quia reale adueniens necessario mutat: Antecedens probatur. Similitudo aduenit vno v.g. Duacensi diu perducitur ouum in India & illo sublato tollitur similitudo oui Duacensis, sed ouum in diebus non habet viam producendi aliquid reale in subiecto tam remoto neque illi etiam aliquid auferendi ergo.

Resp. Negando Antecedens quia per relationem subiectum se aliter habet quam ante & sic mutatur mutacione communi & latè accepta quæ nihil est aliud quam aliter se habere nunc & prius: de qua intelligendus Aristoteles 1. 1. *Met.* 4. vbi dicit tot esse speciem mutationis quot entis non oritur autem in subiecto per mutationem propriam & Phisicam de qua Aristoteles, *Phys.* vbi negat relationem produci per veram mutationem Phisicam, quæ terminatur per se ad tria tantum prædicamenta quantitatem sc. Relationem vbi, et si sit substantia ad substantiam vt generatio. Relatio autem sit sine tali mutatione nec intenditur ab agente per se sed minime per accidens ad mutationem Phisicam alterius extremi pro quo Nota ex Diu Thomæ, *Phys.* 2. 10. productionem relationis

considerari posse dupliciter primo formaliter secundo radicaliter, productio formalis relationis est, quando actui complete posito termino resultat in subiecto, quæ resultantia est productio peculiariter modorum & entium modalium qualis est relatio, cuius origo non meretur nomen veræ productionis neq; mutatio nomen veræ mutationis quia productio & mutatio proprie dicuntur de iis quæ primario & per se intenduntur & non de iis quæ tantum fiunt per resultantiam aut consequentiam naturalem sed ad productionem aliorum entium realium resiliunt.

Radicalis productio relationis est quando actu producitur id quod est radix & fundamentum & veluti semen relationis futuræ & quod in potentia continet relationes formaliter. Vnde quando extra causas ponitur vnum extremum verbi gratia ouum Duacense tunc ponitur fundamentum & relationis radix scilicet similitudinis siue ponitur relatio radicalis & in oriente.

Quando vero etiam ponitur alterum extremum verbi gratia ouum in India tunc oritur relatio formalis quæ incipit esse non per actionem aliquam Physicam vnius oui in aliud, sed resultat in ouis ad ipsorum productionem, & consequentue producitur à gallina, quæ edit oua, vnde non est hic actio per se & effectus per se directe impressus qui requirat. Passum propinquum & vim actiuam, pari ratione tenendum de corruptione seu dispositione relationis.

Obiic. secundo. Filius respicit patrem per suam substantiam & naturam suam habet à Patre ergo se ipso & per nihil illi superadditum idem dicendum de albo, &c.

Respon. Filium respicere Patrem per suam substantiam fundamentaliter formaliter vero per relationem substantiæ superadditam & aduenientem sicuti substantia per suam Physicam realem entitatem subsistit fundamentaliter, formaliter per subsistentiam & modum distinctum.

Obiic. tertio. Præcise per intellectum aut etiam realiter diuina potentia omni modo distincto ab entitate reali duorum alborum

adhuc erunt illa similia se ipsis ergo modo sunt seipso talia, quorsum enim multiplicamus entia sine necessitate.

Respondeo tali statu erunt similia fundamentaliter, Vnde si intellectus concipiat illa esse formaliter similia tamen erit relatio rationis. Neque difficilis est intelligere illa fore similia fundamentaliter tantum & non formaliter quam substantiam sublata subsistentia nõ esse formaliter subsistentem, non enim magis sensibus obuia subsistentia quam relatio.

Petes, An requiratur dependentia aliqua in fieri vnius extremi ab alio vt relatio censetur realis, verbi gratia an calidum per calorem sit simile cuius calido an verò calido à se producto.

Respondeo Hanc dependentiam tantum requirit in relationibus fundatis in actione & passione in aliis frustra requiritur. Vnde calidum relatione reali similitudinis refertur ad quoduis calidum in super autem relatione calidi ad calidum à se productum, alioqui dicendum esset solas relationes fundatas in actione esse reales cum tamen idem sit iudicium de omnibus, neque illi qui hanc dependentiam requirunt euadunt incommoda verbi gratia multitudinem illam Relationem quæ alioqui admittenda est in quouis subiecto quia saltem sol pro varietate effectuum in hisce sublunaribus acquireret & amitteret singulis momentis plurimas relationes & modos reales: quare non est, quod vereamur multiplicationem eiusmodi relationum quæ nihil grauant: sunt enim omnes incluse in vna simplici finita entitate.

Ex dictis infertur, relationem distingui à fundamento modaliter siue vt modi à re, qui modus est res prædicamentalis in suis speciebus composita ex genere & differentia. Diu. Thom. autem docet illas realiter distingui à fundamento per distinctionem realem intelligit actiualem siue ex natura rei, & excludit distinctionem rationis.

**
*
*

DISPUTATIO NONA.

De reliquis sex Prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Quæ sit natura horum prædicamentorum?

Cotus in 3. dist. 1. q. 1. & alibi docet esse relationes extrinsecas aduenientes, quas distinguit à prædicamentalibus, utpote quæ adueniant intrinsecus.

Fonseca 5. Met. cap. 15. qu. 7. sect. 3. & alii volunt esse denominationes extrinsecas subiecti.

Resp. sex vltima prædicamenta sunt modi intrinseci absoluti resultantes in subiecto ex adiacentia alicuius extrinseci est multorum recentiorum sententia.

Probatur secundo impugnatione aliarum sententiarum. Si hæc prædicamenta essent relationes extrinsecas aduenientes, constituerent vnum prædicamentum tantum, sicut relationes aduenientes intrinsecas vnico comprehenduntur prædicamento, & sic tantum 5. essent prædicamenta: Deinde hæ relationes non essent minus intrinsecas quæ prædicamentales, ergo ab iis non distinguerentur prædicamento. Antecedens probatur, Quia ideo vocantur extrinsecæ à Scoto, quia resultat ex coniunctione rerum extrinsecarum, ver. gr ex coniunctione loci cum locato resultat vbi: sed idem est in relationibus intrinsecis: ideo enim resultat relatio similitudinis in albo, quia datur aliud album illi coexistens & coextrinsecum. Confirm. Essentia relationis prædicamentalis est esse ordinem ad terminum: sed tales sunt hæ relationes Scoti, quia ab extrinsecis vel intrinsecis principio oriri non mutant essentiam huius ordinis ergo non constituerent diuersa prædicamenta. Confirm. secundo. Quia saltem vbi non potest esse relatio quia est terminus motus aut mutationis per se sed tantum consecutiue.

Ex secunda sententia sequitur hæc prædicamenta non distinguuntur inter se essentialiter à

parte rei sed sola ratione, immo non esse prædicamenta eorum quorum sunt denominationes extrinsecæ.

Obiicit D. Thom. aliquot locis à Fonseca citatis appellat hæc prædicamenta formas extrinsecas.

Resp. Subiectum horum modorum dupliciter posse denominari primo intrinsece à modo illo absoluto intrinseco; secundo extrinsece à corpore adiacente, & quia modus ille intrinsecus minus est evidens quam extrinsecum adiacens, hinc solent sæpe vocari hæc prædicamenta denominationes extrinsecæ, quod dum fit, non negatur ab authoribus esse in subiecto modos intrinsecos, à quibus intrinsece possit denominari.

Declaratur conclusio in singulis pro actione Nota illam dupliciter posse considerari, primo Physice, secundo Metaphysice; si spectetur Physice nihil est aliud quàm forma fluens ab agente & sic est in passio & hoc modo consideratur ab Aristotele tertio Physicorum c. 3. & alibi vbi dicit actionem esse in passio: si actio spectetur Metaphysice est modus realis absolutus resultans ab agente ex adiacentia forme productæ in passio à quo agens intrinsece denominatur agens, & sic constituit prædicamentum actionis. Neq. hinc sequitur omnes actiones fore immanetes, quia actiones transcurrentes Physice spectatæ non sunt in agente. Passio est modus absolutus resultans in passio ex adiacentia agentis formam producentis à quo subiectum dicitur pati.

Vbi est modus intrinsecus absolutus resultans in corpore quanto ex adiacentia corporis ambientis, à quo denominatur res esse hic vel alibi quia determinat illam ad certam spacii partem.

Quando est modus absolutus resultans in resubiecta tempori, quod illi quodammodo adiacet à quo denominatur res esse hodie, fuisse heri.

Situs est modus resultans in partibus situatis corporis, quanti ex adiacentia partium loci

Habere

Habere est modus resultans in corpore ex accommodatione & adiacentia alicuius rei habitæ. Ut vestimenti armorum. Qui modus licet difficulter explicatur, eiusdem tamen est rationis cum cæteris. Hinc Aristoteles 1. Met. cap. 20. docet, sicut inter causam & effectum est aliquid medium, scilicet actio: ita inter vestem & hominem vestitum esse aliquid medium scilicet actum habendi seu habitationem, & addit hunc actum non haberi alio habitu, ne in infinitum procedatur, sed haberi se ipso. Hoc enim

proprium est modorum omnium qui se ipsi uniantur subiectis quare licet vestes nihil reale imprimant homini à quo denominentur vestitus, dum tamen veste induitur, resultat in illo modus actualis cuiusdam adaptationis, sicuti dum homo sese accommodat loco sedendo vel stando, resultat in ipso situs.

Hæc vero brevius hic dicuntur, quia continent fere, difficultates in Physicis examinandas.

Disputationum in Categoria Aristotelis

F I N I S.

COMMENTARIUS IN LIBRUM ΠΕΡΙ ΕΡΜΕΝΙΑΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΣ.

Explicata in Categoriis rerum ac vocum simplicium natura, quantum Logico sufficit, alteram Logicæ partem prosequitur, Aristoteles hoc libro quem de interpretatione inscripsit. Interpretatio idem est, quod explicatio aut declaratio. Dicitur igitur hoc opus de interpretatione, quia agit de enuntiatione, & secunda operatione intellectus, quatenus voce ac verbis exprimitur & declaratur.

Obiectum formale est secunda operatio intellectus, & dirigibiles per habitum docentem regulas formandi enuntiationes.

Conditio cum qua consideratur, est verbis declarari, quia cum hac conditione nobis est notior. Unde quæ in decursu huius operis orationi est enuntiationi vocali tribuuntur, etiam conveniunt suo modo mentali. Nomen & verbum sunt materia enuntiationis, oratio est genus; affirmatio & negatio sunt species, oppositio veritas & falsitas sunt passionēs.

C A P U T I.

TRes hoc caput assignat hypothèses, prima quæ sunt in voce notionum, animæ sunt notæ, & ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in voce. Sensus est. Voces humanæ existituro significantes sunt signa conceptuum, intellectus & scripturæ sunt signa vocum. Excluduntur hic voces inarticulæ materialiter significantes, ut gemitus, latratus, rugitus: Secundo voces articulæ plicacorum, vel pi-

carum, quia non significant conceptus proferentes.

Nota hic signum in genere esse rem, quæ præter speciem, quam ingerit seu sibus aliquid aliud facit, in cognitionem venire. Ita definit D. Augustinus: Signum reale quod habet vim significandi aliquid à natura, ut fumus est signum naturale ignis latentis, gemitus signum doloris &c. Signum existituro, siue voluntarium est, quod habet vim significandi

ab institutione aut deputatione hominum, ut hedra, scopæ, stramen, significant vinum; ceruissiam aut rem aliam esse venalem, sonus campanæ signum ientaculi aut lectiois inchoandæ, aut fiendi celebritatis, instantis, nūdinarum, supplicii. Huiusmodi etiam sunt voces articulatae.

Ex hypothesi colligitur voces immediate significare conceptus intellectus, licet principaliter ex intentione proferentis significant res conceptus, similiter scripturæ immediate significant voces. Nam quia vocem mittere non possumus ad posteros, aut locum distantem substituiimus scripturam, licet principaliter etiam significant conceptus & res.

Secunda hypothesis, ut non omnibus eadem sunt literæ, sic nec eadem voces, quarum vero primam, notæ sunt, eadem omnibus notionibus animi & quarum hæc similitudines, res etiam eadem. Sensus est sicut non omnes nationes eandem habent literas, sic nec eandem voces, habent tamen eosdem conceptus, & easdem res significatas. Ratio est evidens, quæ res naturales non pendet ab arbitrio aut voluntate hominum, ut nec conceptus, qui sunt naturales imagines rerum, literæ autem & voces pendet ab hominum voluntate. Hinc apud varias nationes sunt varietas, ut quod homo est Latinis Græcis est *ἄνθρωπος* Flandris man vel mens.

Tertia Hypoth. Ut in anima interdum notio est expers veri aut falsi, interdum ut cui necesse est, alterum necesse, sic & in voce. Sensus est sicut quidam conceptus rei simplicis non sunt veri aut falsi, ita aliqua voces non significant verum aut falsum, ut dictiones singulæ seorsim & sicut aliqui conceptus sunt veri aut falsi, scilicet iudicia vel enuntiationes mentales, ita etiam voces seu enuntiationes vocales.

C A P V T II

De Nomine.

Definit nomen his verbis. Nomen est vox ex instituto significans sine tempore, cuius nulla pars significat separata per vocem, scilicet, articulata hominis, excluduntur primo voces Brutorum & hominis, naturaliter significantes. Secundo excluduntur signa & pronomina, ut omnis

nullus &c. quæ sola non significant sed tantum con significant, dum significationem nominis varie limitant. tertio casus obliqui nominum, quia non habent vim significanti nisi cum aliis nominibus à quibus reguntur.

Additur significans sine tempore ut excludantur verba & participia quæ significant cum tempore, id est, connotant certam temporis differentiam, scilicet præsens præteritum aut futurum: Non enim autem non connotat secundo aliquam temporis differentiam. Dico secundo quia voces significantes ipsum tempus ut hora, dies, tempus significant tempus primario & sine differentia.

Cuius nulla pars significat separata excluditur oratio cuius partes significant separata, ut homo est albus. Si quis obijciat partes huius vocis compositæ (republica) aut etiam simplicis, verbi gratia, dominus separata significaret. Respondet Aristoteles illas seorsim non habere eandem significationem quam habent in voce cuius sunt partes, partes autem orationis seorsim idem significant quod in ratione.

Excludit etiam Aristoteles nomina infinita ut non homo, quia non significant aliquid certi & determinati, sed in confuso quicquid non est homo. Nomen autem debet inducere in cognitionem rei certæ cuius est signum ex instituto, definit nomen infinitum quod æque in re quavis dicitur quæ est, & non est, id est, quod potest prædicari de omni re tam existente quam non existente, vera, ficta, possibili, impossibili, præterquam de illa cui inest forma negata, per nomen cui negatio est præfixa ut non homo prædicari potest de omni re imaginabili præterquam de homine, nam quicquid est distinctum ab homine est non homo, etiam chymera est non homo.

Nota si res vel forma negata per particulam non infinita in forma late pateat, ut seculum extendat ad omnem ens, huiusmodi sunt transcendencia, ens, verum, bonum. Hinc nomen infinitum tantum prædicatur de eo, quod non est, verbi gratia, non ens tantum dici potest de chymera & similibus fictis aut impossibilibus tantum. Econtra vero si nomen cui præfixitur particula non infinitans tantum significet non ens, tunc nomen infinitum tantum.

CAPVT III.

De Verbo.

Definit verbum hoc modo, verbum est quod tempus adsignificat, cuius nulla pars significat separata, ac semper est eorum quæ de altero dicuntur: nota, verbi gratia, curro, scribo, præter cursum & scriptionem quæ primario significant, adsignificant etiam, id est, secundario significant differentiam temporis scilicet presentis quo cursus vel scriptio exercetur, hora, dies, annus non adsignificant tempus, sed primario significant (& semper est nota) & id est, semper significant conuactionem præteriti cum subiecto, & quidem si sit verbum adiectiuum significat ipsum præteritum, & simul coniunctioni præteriti cum subiecto, vt Petrus currit, idem est ac si dicas, Petrus est currens, si verbum sit substantiuum vt sum existo significat præteritum, & est ipsa copula, vt homo est; quod resolui potest hoc modo, homo est existens. A definitione verbi excludit verba infinita, vt non currit, non ægorat, sicut de nominibus infinitis superius dictum est.

CAPVT IV.

De Oratione.

Explicatis orationis partibus, naturæ ordine progreditur ad orationem, quam sic definit.

Oratio est vox significatiua cuius aliqua pars significat separata, vt dictio non vt affirmatio vt homo currit, vbi.

Nota primo non necessario omnes partes orationis separatas significare, vt dictiones, id est, vt verba aut nomina simplicia, sed sufficere, vt aliqua partes separata significant, hinc omnis homo est animal, est oratio, licet omnis sit signum & non significant seorsim vt signum. Secundo, In orationibus compositis, vt: bi gratia, Iohannes est homo, & Petrus est Philolophus, proximæ partes significant vt affirmatio. Vnde definitio tantum negat requiri ad rationem orationis, vt pars orationis sit affirmatio, sed sufficere vt sit dictio ac proinde etiam esse orationem duarum dictionum.

Subiungit duas diuisiones orationis primæ est, Oratio alia est perfecta, alia imperfecta.

tantum poterit dici de eo quod est, vt non chymera tantum dici potest de ente, & huiusmodi nomina infinita in rigore non comprehenduntur definitione nominis infiniti ab Aristotele allata. Vnde si quis persistat in definitione Aristotelis, dicit nomina transcendentia non posse infinitari, si vero per nomen infinitum quis intelligat id quod habet modum negandi peculiarem scilicet connotando & ponendo aliud, dicit nomina transcendentia posse esse infinita vbi.

Nota particulam negantem non 3. modis posse addi nominaliquid significanti, primo vt ita neget formam, & connotet subiectum formæ negatæ, vt in hac propositione, homo est non videns, particula non negat hic visum, & connotat oculum, qui subiectum cæcitas, seu priuationis visus, & hæc negatio dicitur priuatiua; secundo ita vt neget simpliciter nominis significationem, cui præponitur nihil connotando, vt hic homo non est lapis, talis negatio dicitur negatiua. Tertio ita vt neget formam significatam per nomen, & supponat pro omni alia re in confuso & indeterminate, vt in hac propositione homo est non lapis, & hæc negatio dicitur infinitans, & multum distinguitur à negatione negante, quia alius est sensus huius propositionis homo non est brutum, in priori siquidem propositione nihil affirmatur de homine, sed simpliciter aliquid negatur, in posteriori vero affirmatur, quod indeterminate significatur per non brutum, quicquid scilicet affirmari potest cum negatione bruti, verbi gratia, esse substantiam, esse corpus viuens, &c.

Ex dictis colligitur completa nominis descriptio scilicet vox ex infinito significans sine tempore, cuius nulla pars significat separata finita, & recta vox in hac descriptione ponitur loco generis, vt est quod commune, significans sonum procedentem ore animalis, & sic est quid vniuersalius nomine alio qui vt significat seipsam, siue singularem hunc sonum quæditur, quando pronunciat, hoc monosyllabum vox cum sua significatione, sic est quid inferius nomine.

& conuenit illi descriptio nominis.

Perfecta est, quæ generat perfectum sensum in animo audientis, vt homo est animal, imperfecta quæ non generat plenum sensum, vt homo animal. Secunda diuisione subdividitur oratio perfecta in enuntiativam, & non enuntiativam. Enuntiativa est in qua verum est aut falsum, vt homo currit. Non enuntiativa est, in qua non est verum vel falsum. Huius 4. sunt species scilicet vocatiua, imperatiua, optatiua, interrogatiua: siue enim homo veniat, qui vocatur, vel obediatur cui aliquid præcipitur, siue non semper est oratio.

Quatuor deinde alias, deinde significat diuisiones, prima, oratio alia est vera, alia falsa vera dicitur, quæ est conformis obiecto & quæ enuntiat, rem esse sicuti est. Falsa dicitur quæ est deformis suo obiecto, siue rei significatæ, & quæ enuntiat rem aliter quam est.

Secunda diuisio. Oratio alia est affirmatiua, alia negatiua. Affirmatiua est, quæ affirmat aliquid de aliquo. Negatiua quæ negat aliquid de aliquo scilicet remouendo, præteritum à subiecto, quod fit quando in propositione particula negans eadit super copulam principalem, quæ se habet ex parte præteriti. Nam si cadat super copulam minus principalem, quæ se habet ex parte subiecti, propositio non erit negatiua, sed affirmatiua, vt in hoc exemplo: Aristoteles qui non est beatus, est Philosophus, prius illud est, ante beatus dicitur minus principalis, quia integratur tantum, alterum propositionis extremum, scilicet subiectum, quod hic est Aristoteles qui non est beatus.

Tertia. Oratio alia est vna, alia plures. Enuntiatio vna est quæ vnum significat, vel quæ coniunctione est vna: significatione vna est quæ vnum, id est, rem vnius naturæ de vno significat, vt homo est animal coniunctione, vna est cuius partes aliqua coniunctione copulantur, siue sit vna propositio, vt equus & leo sunt animalia, equus est animal, & corpus vbi subiectum aut prædicatum, constat pluribus partibus copulatis, siue sint plures propositiones, vt equus est animal, & leo est substantia, vbi duo sunt subiecta, & duo prædicata. Enuntiatio plures est, quæ multa significat, vel inconiuncta, sic duplex etiam est enuntiatio plures: Primo significatione qualis est amphibologica, vt virgo mo-

uerur: Nam de homine & signo cœlesti potest intelligi. Secunda defectu coniunctionis copulantis, vt equus est animal, leo est substantia, vbi sunt plures enuntiationes. Quod si plura subiecta, vel prædicata illam inter se habeant connexionem, vt non indignant coniunctione, eo quod naturaliter se mutuo afficiant, cuiusmodi sunt nomina substantiua, & adiectiua adiectiue sumpta, tunc non sunt plures enuntiationes sed vna, quia non est defectus coniunctionis, vbi non requiritur, vt hic Aristoteles Philosophus est homo dictus.

Quarta diuisio. Enuntiatio alia est Categorica siue simplex, alia hypothetica, seu composita, enuntiatio categorica est, quæ significat de aliqua, quod sit, vel non sit, id est, est oratio affirmatiua, vel negatiua, constans vno subiecto, & vno prædicato, vt homo est animal, homo non est lapis. Hypothetica est, quæ constat ex simplicibus combinatis inter se particula aliqua copulatiua, disiunctiua conditionali, vel causali &c. vt si sol ortus est, dies est, vel dies est, vel nox est, equus non est rationalis, quia non est homo. His adde sententiarum diuisiones scilicet in absolutam, siue de inesse quæ tribuit præteritum subiecto absolute nullo addito modo, vt homo est animal. Et in modalem quæ modum adsignificat, vt necesse est, hominem esse animal, secundo ratione quantitatis, siue variæ extensionis subiecti pro his, pro quibus supponitur, diuiditur in vniuersalem particularem indefinitam & singularem, de quibus vide dicta. i. priorum. Tertio. Ratione qualitatis diuiditur in affirmatiuam & negatiuam veram ac falsam supra explicatis. Quarto. Ratione materię diuiditur in necessariam contingentem, & impossibilem. Necessaria est, quæ constat terminis habeantibus inter se necessariam connexionem, vt sunt propositiones in quibus superiora prædicantur de inferioribus, vt homo est animal, contingens est, cuius termini contingenter inter se coniunguntur, vt Petrus est Musicus. Impossibilis est, cuius termini omnino contingi non possunt, vt homo est lapis. Denique alia est finita, quæ constat terminis finitis: vt homo est animal. Alia infinita quæ constat altero, vel vtroque tantum infinito, vt homo est non lapis.

CAPVT V.

De oppositione enuntiationum.

Probat initio capitis omnia affirmatio posse dari oppositam negationem & e contra. Quia quadrupliciter fit enuntiatio, quod est non esse vt homo est arbor. Tertio quod est esse vt homo est animal. Quarto quod non est non esse, vt homo non est lapis. Enunciare esse significat affirmare. Enunciare non esse significat negare. Primus modus continet enuntiationes negatiuas falsas: Secundus affirmatiuas falsas, tertius affirmatiuas veras, quartus negatiuas veras.

Oppositæ negationes sunt Affirmatio & Negatio eiusdem, de eodem non ambigua; ad idem secundum. Idem similiter & in eodem tempore, pleræque huius descriptionis particula pendet, ex explanatione Elenchi. Excluduntur primo enuntiationes subalteræ, de quibus paulo post, quia affirmatio & negatio, secundo sub contrariæ, quia non sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodem saltem determinato, & secundum rem licet, secundum vocem sint de eodem, vt aliquis homo est Logicus, aliquis homo non est Logicus; tertio excluduntur enuntiationes amphibologicæ, in quibus termini possunt varie accipi, item illæ in quibus mutatur suppositio locis, vt omnia elementa sunt quatuor, si vox elementa sumatur copulatiuim pro omnibus simul sumptis, non opponitur huic, nulla elementa sunt quatuor, ubi elementa accipitur distributiue, vt sensus sit nullum elementum seorsum, per se est quatuor, quia vtraque est vera. Idem est de aliis, in quibus simplex acceptio mutatur in personalem formalem in materialem &c. aut e contra.

Enuntiationum alia sunt contrariæ, alia contradictoriæ, alia subcontrariæ, alia subalterna.

Contrariæ sunt quarum vna enuntiat de vniuersali, quod sit & altera, quod non sit, id est, sunt vniuersalis affirmatio & negatio eiusdem de eodem, vt omnis homo est animal, nullus homo est animal. Pro his assignatur hæc lex: contrariæ non possunt simul esse veræ. Ratio est quia aliqui contradictoriæ possent esse simul veræ, quod re-

pugnat, declaratur exemplo si, verbi gratia, istæ duæ omnis homo est animal, & nullus homo est animal essent veræ, etiam hæ duæ essent veræ omnis homo est animal, & aliquis homo non est animal, nam ex vniuersali negatiua vera nullus homo est, animal potest inferri particularis negans, aliquis homo non est animal. Possunt tamen simul esse falsæ, in materia contingenti, vt omnis homo est iustus, nullus homo est iustus. Hinc enim non sequitur, idem incommodum quia ex falsitate propositionis vniuersalis, non recte inferitur falsitas particularis, verbi gratia, ex hac falsa omnis homo est iustus, non sequitur hanc esse falsam, aliquis homo est iustus, ratio est quia prædicatum contingens potest conuenire vni ex inferioribus subiectis, licet non omnibus. Dicitur in materiali contingenti, quia in necessaria vel impossibili non possunt simul esse falsæ, quia in his prædicatum necessario conuenit omnibus inferioribus aut nulli.

Contradictoriæ sunt affirmatio & negatio oppositæ, quarum vna enuntiat omnes in altera non vniuersim, id est, sunt affirmatio vniuersalis cum negatione particulari, vel negatio vniuersalis cum affirmatione particulari, vt omnis homo est animal, aliquis homo non est animal, vel nullus homo est lapis, aliquis homo est lapis. Affirmatio & negatio de subiecto singulari, sunt etiam contradictoriæ, vt Iohannes scribit, Iohannes non scribit. Lex contradictorium est: Non possunt simul veræ esse, aut simul falsæ, sed semper vna est vera, altera falsa.

Quod probatur principio lumine naturæ; nota impossibile est, simul idem esse & non esse, quare etiam impossibile idem vere affirmari & negari de altero, sed vna contradictio negat, quod altera affirmat, ergo si vna vere negat, altera falso affirmat, vel si altera vere affirmat, prior falso negat.

Sub contrariæ sunt affirmatio & negatio in quibus non vniuersim enuntiat de vno quod sit vel non sit, id est, sunt duæ propositiones particulares de subiecto communi, vt aliquis homo est Logicus, aliquis homo non est Logicus. Lex subcontrariorum est, possunt subcontrariæ simul esse veræ, in materia contingenti, patet in exemplis allatis, ratio est quia.

quia idem prædicatum non affirmatur & negatur de eodem subiecto determinato. Non possunt tamen simul esse falsæ, ratio est quia aliqui sequeretur contradictorias simul esse falsas, nam ex falsitate propositionis particularis recte inferretur falsitas vniuersalis, verbigratia, si hæc sit falsa aliquis homo est Logicus, quia si prædicatum remouetur ab aliquo inferiori subiecti non conuenit illi subiecto vniuersaliter, sumpto ergo ex his duobus sub contrariis, aliquis homo est Logicus, aliquis homo non est Logicus, inferrentur hæc contradictoriæ simul falsa, omnis homo est Logicus, & aliquis homo non est Logicus.

Subalternæ sunt propositiones vniuersalis & particularis eiusdem qualitatris, vt vniuersalis affirmatiua, cum particulari affirmatiua, omnis homo est animal, aliquis homo est animal, vel vniuersalis negatiua cum particulari negatiua, nullus homo est lapis, aliquis homo non est lapis. Lex subalternarum est, si vniuersalis sit vera particularis, etiam erit vera non tamen è conuerso. Ratio est quia ex vniuersali vera potest inferri particularis, ex particulari vera non potest inferri vniuersalis, quia si prædicatum, conuenit omnibus inferioribus subiecti, conuenit etiam alicui ex inferioribus, non tamen contra, si alicui non omnibus. Deinde si particularis sit falsa, etiam vniuersalis erit falsa, non tamen è conuerso. Ratio est quia si prædicatum remouetur ab aliquo ex inferioribus non conuenit omnibus, non tamen si remouetur ab omnibus simul sumptis, ideo remouetur ab aliquo determinato exempla sunt clara.

Determinaciones harum enuntiationum vniuersaliter desumptæ, ex situ quem habent in schemate quo proponi solent, quod est tale.

De propositionibus æquipollentibus.

Propositiones æquipollentes sunt quæ constant eodem subiecto & prædicato & solis signis, atque negationibus ita differunt, vt idem valeant. Ad dignoscendam æquipollentiam assignantur. 3. regulæ quæ continentur hoc versu.

Præ contradic. Post contra præ postque sub alter præ contradic significat primam re-

gulam scilicet. Quod Negatio præposita subiecto propositionis & illius signo faciat illam æquipollentem suæ contradictoriæ, vt hæc, omnis homo est iustus, sit æquipollens huic, aliquis homo non est iustus, si præponas non & dicas, non omnis homo est iustus. Et si huic propositioni aliquis homo non est iustus præponas non dicendo, non aliquis homo non est iustus æquipollebit suæ contradictoriæ quæ est, omnis homo est iustus.

Post contra continet secundam regulam scilicet quod Negatio post posita subiecto vniuersalis facit illam æquipollentem suæ contrariæ scilicet omnis homo est animal, si æquipollens huic, nullus homo est animal, si post pono interferas negationem dicendo omnis homo non est animal, idem enim est ac si dicas nullus homo est animal.

Præ postque sub alter significant quo Negatio præposita & postposita subiecto enuntiationis faciat illam æquipollere subalternæ, vt omnis homo est albus, sit æquipollens huic, aliquis homo est albus.

C A P V T V I.

Hoc capite videtur docere propositiones contradictorias de futuro contingens in quibus scilicet enuntiatum aliquis effectus contingens futurus, non esse determinate veras, aut determinate falsas, sed indeterminate vere vel falsas, de quo in disp. 10. post.

C A P V T V I I.

Hoc capite à quo Latini incipiunt l. 2. applicat quomodo multiplicentur & opponantur proprios habentes terminos finitos, & quomodo in iis valeat consequens. Ostendit id primo in propositione de vero est, secundo adiacente sine signo vt homo est homo non est, quæ propositiones sunt finitæ non homo est, non homo non est, quæ sunt infinitæ, quia constat subiecto infinito. Idem ostendit in propositionibus de verbo est, eundo adiacente cum signo, vt omnis homo est &c. & de verbo, est tertio adiacente sine signo, & cum signo vt homo est iustus &c. omnis homo est iustus &c. quæ satis clara sunt in textu.

Docet secundo in propositione vniuersali de subiecto infinito negationem infinitæ

esse præponendam si subiecto, & post ponendam signo, v. g. dicendum esse, omnis non homo est iustus &c. Ratio est quia signum non significat rem, quæ debet affici negatione infinitanter, sed tantum significat rem illam sumi pro omnibus inferioribus.

Docet tertio, propositiones de verbo est secundo adiacente, vt homo est & de verbo adiectiuo, vt homo currit posse etiam ex parte prædicati infinitari, resolueno scilicet prædicatum in verbum est, & participium inclusum & præponendo negationem infinitanter hoc modo homo est, homo est non existens, homo currit, homo non est currens.

Docet quarto, inter responsonem factam ad interrogationem vniuersalem, & ad singularem hoc esse discrimen, quod ex responsonem ad singularem possint referri duæ propositiones, vna negans, altera affirmans, infinita ex parte prædicati, hoc modo si interroganti estne Aristoteles Philosophus, respondeas non potest inferri primo, ergo Aristoteles non est Philosophus, secundo Aristoteles est non Philosophus. Ex responsonem ad vniuersalem tantum potest inferri vna propositio. Si enim interroganti est ne omnis homo iustus respondeas, non potest inferri, ergo non omnis homo est iustus: non autem potest inferri, ergo omnis homo est non iustus, quod est falsum, æquiualeat enim huic, nullus homo est iustus, quæ est propositio contraria primæ illi vniuersali affirmatiue, ex cuius negatione non potest inferri vniuersalis negans.

Docet quinto, Nomina & verba transposita, in oratione & mutata quoad situm tantum & materialiter nomen significat & non variare propositionem, verbi gratia, hæc censentur eadem Iohannes est homo iustus, & Iohannes est iustus homo: aliud est si transponantur formaliter secundum subiectionem & prædicationem, tunc enim censentur duæ propositiones, vt Iohannes est iustus, iustus est Iohannes.

Docet sexto, duas regulas consequentiarum ex propositionibus finitis ad infinitas, & contra ex infinitis ad finitas. Prior est. Ab affirmatiua finita patet consequentia ad negatiuam infinitam & e contra: vt homo est iustus, ergo homo non est non iustus, & homo non est non iustus, ergo homo est iustus.

Posterior regula est a Negatiua finita va-

let consequentia ad affirmatiuam infinitam & e contra, vt Iohannes non est iustus, ergo Iohannes est non iustus &c.

CAPVT VIII.

Docet duabus regulis quando liceat coniungere prædicata plurimum enuntiationum de eodem subiecto.

Prima est quæ sibi mutuo & subiecto accidunt non possunt coniungi, scilicet vt fiant prædicatum vnius naturæ. Hinc non sequitur Iohannes est magnus, Iohannes est Philosophus, ergo est magnus Philosophus, quia magnitudo & Philosophia accidunt Iohanni & sibi mutuo. Non enim in eodem semper sunt subiecto Philosophia & magnitudo.

Secunda illa prædicata non coniunguntur in vnum, quorum posterius actu continetur in priori. Hinc non recte dicitur, Petrus est homo, Petrus est animal, quia animal actu continetur in homine. Ratio est quia sic committeretur negatio. Ad vitandam tamen æquiuocationem, subinde hoc fieri potest, vt Italia non vidit lupum, piscem. Si autem prædicatum prius contineatur in posteriori, vel si posterius sola potentia contineatur in priori, vt differentia diuisiua in genere poterunt coniungi sine negatione, vt Petrus est animal homo, & homo est animal rationale.

Duabus aliis Regulis ostendit quæ prædicata coniuncta non possunt diuidi. Prima est, Prædicata composita ex partibus quæ seorsim sumptæ repugnant non possunt diuidi, verbi gratia, cadaver est homo mortuus, non licet hoc prædicatum, prædicatū diuidere & inferre, ergo cadaver est homo, & cadaver est mortuū, imago est homo piæus, ergo est homo &c. Ratio est quia partes prædicati separatim habent propriam suam significationem à qua in conjunctione alienantur, ita vt possint coniunctæ tribui subiectis quibus in propria significatione non possunt tribui. Hæc regula etiam locum habet quando termini distrahantur aut diminuantur, vt Antichristus est in potentia non sequitur, ergo est, aethiops est albus secundum dentes, non sequitur, ergo est albus.

Secunda attributa quorum alterum inest, subiecto ratione alterius non possunt diuidi,

vt non sequitur Iohannes est bonus Philosophus, ergo est bonus, quia bonitas non dicitur per se de Iohanne, sed tantum prout est affectio Philosophiæ, cuius significat peritiam, similiter non sequitur Aristoteles est Philosophus, ergo Aristoteles est, quia (est) non dicitur per se de Aristotele, quasi Aristoteles existat, sed tantum dicitur ratione Philosophiæ, cuius significat connexionem cum Aristotele. Hæc regula procedit de attributis quæ coniuncta aham habent significationem quam diuisa, vt patet in exemplis allatis, non autem quando est eadem, significatio est modus significandi, siue coniunctum, siue diuisum sumantur: vnde sequitur, Petrus est albus, similis ergo Petrus est albus, & Petrus est similis, licet similitudo in sit Petri ratione albedinis. Quare vt regula sit vniuersalis, sic debet restringi. A coniunctis ad diuisa argumentari non licet, quando in diuisione auotatur acceptio vocum vel appellatio, si non mutetur, licet. Reliqua sunt facilia in textu.

CAPVT IX

De propositionibus Modalibus.

Propositiones modales dicuntur, quæ enuntiant prædicatum inesse subiecto, certo aliquo modo qui modi sunt 4. Necessarium impossibile contingens, possibile. Ex quibus quadruplices sunt propositiones modales, vt necessarium est hominum esse animal. Impossibile est, hominem esse equum, contingens est hominem esse doctum, possibile est hominem esse iustum. Hi modi determinant materiam enuntiationis. Possent etiam assignari alii modi significantes habitudinem prædicamenti ad subiectum, vel absolute simpliciter ex suppositione. Sed hi nihil habent peculiare à prædictis, vnde ab Aristotele omittuntur.

Nota primo modum dupliciter posse addi enuntiationi, primo per nomen, vt hominem esse album est necessarium, secundo per aduerbium, vt homo est necessario animal, in quibus hoc est discrimen quod in modalibus, de aduerbio modus tantum sit affectio copulæ est, in modalibus veto de nomine modus est prædicamentum, vt patet in exemplo. Deinde in modalibus, de aduerbio est, tantum

vnium subiectum, & vnium prædicatum, in modalibus vero de nomine duplex est subiectum & prædicatum: habent enim huiusmodi propositiones duas partes principales, quarum vna vocatur dictum, vna exemplo allatum est hominem esse animal: altera pars est ipse modus scilicet necessarium, prior pars siue dictum est subiectum principale, enuntiationis modus est principale prædicatum. Dictum veto etiam habet subiectum & prædicatum, vt in exemplo sunt, homo & animal, sed hæc dicuntur minus principalia quo fit vt affirmatio vel negatio, veritas vel falsitas in propositionibus modalibus de nomine accipi debet, ex modo affirmatio vel negatio vera vel falsa. Ita scilicet vt illa sit enuntiationi affirmatiua, in qua modus affirmatur, illa negatiua, in qua modus negatur, nulla habita ratione dicti. Hinc hominem esse equum, non est necessarium.

Nota licet modus sit prædicatum, & proinde postpositi deberet, ex vltimo tamen loquendi communiter in enuntiatione præponitur, vt necessarium est, hominem esse animal.

Nota secundo, eadem esse genera propositionum in his propositionibus modalibus quæ in absolutis. Modi necesse & impossibile sunt modi vniuersales, & contrarij respondententes his signis vniuersalibus, omnis & nullus, contingens & possibile, sunt modi particulares & contrarij, ex quibus sunt variae oppositiones, sicut cap. 5. ostendimus de absolutis. Fiunt etiam modales æquipollentes seruata regula assignata pro absolutis quæ videri possunt in textu c. 9 & 10. quæ plus habet molestiam quam utilitatis.

Quæritur affirmatiua magis opponatur negatio eiusdem prædicati, an vero affirmatio eiusdem prædicati. Respondet magis opponi affirmatiua eiusdem prædicati, vbi gratia, huic propositioni Iohannes est iustus, magis opponitur hæc, Iohannes non est iustus, in qua negatur prius prædicatum quam hæc, Iohannes est iniustus, in qua affirmatur contrarium. Ratio est quia affirmatio & negatio eiusdem contrariatur per se.

DISPUTATIO X. LOGICA.

RESPONDENS LIBRIS DE INTER-
PRETATIONE ARISTOTELIS.

QUÆSTIO est de vocibus articulatis, quæ ab homine proferuntur ad aliquid significandum, aliæ enim voces inarticulatæ tum hominis, tum cæterorum animalium naturaliter significant.

Respon. primo: Voces sunt signa naturalia, proferentis, quem representant, quia sunt illius effectus, sic voces articulatæ, indicant hominem, sicut mugitus bouem, rugitus leonem.

Respon. secundo: Voces omnes articulatæ non habent ex natura, quod significant res, aut rerum conceptus, sed tantum ex instituto. Est omnium communis, contra quosdam Platonicos. Probat, quia alioquin ab omnibus omnes linguæ intelligerentur, sicuti alia signa, quæ naturaliter significant, & eadem voces apud omnes idem significarent, sicuti omnibus eadem est natura, quod tamen est aperte falsum. Deinde signum naturale significat tantum rem aliquam, determinatam, eadem vox sæpe significat multa, imo etiam opposita, maxime apud Hebræos. Confirmatur primo: Signum naturale non patitur mutationem, ex usu, vel consuetudine, sed est independentes ab hominum voluntate. Voces autem indies mutantur. Confirmatur secundo, quia alioquin quia naturate sunt surdi, loqui possent, etiam si nullum loquentem audirent: si à natura voces nobis inessent, vt signa naturalia rerum significandarum.

Ob. primo: Vox taratantara, bombus, sibilus, tinnitus, &c. non videntur naturaliter significare sonum illum, ad quem significandum illis vtitur, ergo non omnes ex instituto significant.

Respon. Negando consequentiam, quia in vocum institutione potuit haberi ratio naturæ rei, & soni significandi, vt vox traheretur à re significata, quod in sono est peculiare, quia est eiusdem rationis, cum signo & voce, qua

significatur, quod autem non habeant hanc significationem ex natura, inde patet, quod multi illas non intelligant, & voces valde affines longe aliud significant: neque aliud probant argumenta. Nisidii, apud A. Gellium, l. 10. c. 4. quam quod in impositione nominis aliquando habeatur ratio naturæ, & essentia rei, quando periti rerum æstimatores nomina induunt.

Dices secundo, quædam voces idem significant apud pleraque nationes, ergo illa salutem habent vim significandi naturaliter. Antecedens probatur in voce saccus, quæ cum exigua mutatione idem significat apud plurimas nationes.

Respon. quidam ad probationem antecedentis, vocem illam origine esse Hebræam, & habere vim significandi ex instituto saltem Dei, à quo prima illa lingua instituta est, & eandem & repertam fuisse in dispersione ædificantium turrim Babylon. de qua Gen. 10. eo quod in diuisione linguarum à Deo facta, cum discedendum esset, singuli ex nimio affectu erga res, quæ in saccis reconduntur, hanc vocem expresserint, & postmodum retinuerunt, sed hoc friuolum est, primo, quia ita Deus sustulit quibusdam species linguæ prioris, vt nullam illius possent habere usum, secundo, alioquin & alias voces reseruassent, quibus scilicet significantur res chariores, vel quæ cum temporis affectus magis excitabant, vt sunt liberi, parentes, iter, locus, quo tendere vellent, &c.

Respon. Igitur, nulla peculiari de causa vocem illam à multis vsurpari, sicuti neque vnum naturaliter significat, ex eo, quod multæ nationes exigua commutatione illa voce vtantur.

Obicit tertio Lingua Phrygarum videtur naturaliter significare ex celebri illa historia apud Herodotum, l. 20. de infantibus enutritis cum pecoribus, qui post biennium dimissi

panem petierunt voce beccor, quæ est Phrygarum, quam à nemine audierant.

Respon. Infantes illa voce non petiuisse panem, quem nunquam viderant, sed temere illam pronuntiarunt, quam à capris, à quibus enutriti erant, didicerant.

QVÆSTIO II

An insit vocibus vis naturalis ad certos effectus.

Experientia docet, multos vti vocibus ad vulnera, vel morbos sanandos, vel noxas alias depellendas, & apud veteres refertur de virgine Vestali, quæ aquam cribro precario ferebat, & de aliis, quæ mancipia fugitiua nondum egressa vrbe verbis & precatone retinebant in loco. Cæsar item post accipitem vehiculi casum solebat carmine ter repetito securitatem stipulari, cum primum cutru confedisset: Hinc quidam Platonici, Magi, Cabalisticæ existimarunt vim aliquam hinc vocibus à natura inesse.

Respon. Nulla vocabula habeat vim naturalem alicuius peculiaris effectus. Probat, quia non habent vim ratione materiæ, quæ est spiritus ex pectore per asperam arteriam emissas, qui non habet aliam vim, quam cæteri halitus, nostri corporis, per poros dimissis, nec ratione formæ, quæ artificialis est. Ergo. Secundo, vox nihil potest, nisi per accidens, ratione sonis vel significationis verborum, quibus mediante apprehensione imutare potest audientem lætitiâ, mœtore, timore, ergo ex se non habent vim peculiarem alicuius effectus, vt curandi vulnera, &c. hinc commenta magorum sunt, asserere voces Hebræas, & dignioris idiomatis, ex quibus res sanctiores significantur maioris esse efficacis, quam alias. Obiiciunt tamen literis & syllabis quandam esse sympathiam, cum corporibus celestibus, & Angelis. Resp. Id non posse probari. Obiic. Secundo, musicam suam harmonia & sonorum proportionem sanare morbos, sedare furibundos. Respon. Id fieri per accidens, dum enim suauitate concentus animus distrahitur, à doloris cogitatione, & prouocatur ad lætitiâ, fit, vt humores ad bonam temperiem perducantur, sed nihil simile reperitur in bar baris, istis & absonis ma-

gorum vocibus. Obiic. tertio: Reperiri verba, quæ si in aurem tauri insufurres, prosterneatur, aliis prolatis reuiuifcet. Accedunt, experientia initio allata. Resp. Hæc artificio dæmonis fieri, non naturali verborum facultate, quod de vocibus hic dicitur, idem de characteribus dicendum est, de quibus vide Mart. Delrio *lib. 1. diquis. Mag. c. 4. q. 1. & 3.* Valef. *de sacr. Philosoph. c. 3.* & Leonh. Varum *lib. 2. de fascino.*

QVÆSTIO III

De Nomine.

Dubitari potest primo, an voces æquiuocæ sint nomina. Respon. Negatiue, quia vox æquiuoca excluditur à definitione nominis, per primam illam particulam, scilicet nomen est vox, quia non tam est vox, quam voces, licet enim materialiter, & quoad sonum tantum sit vna vox, formaliter secundum significationem sunt plures, quia plura & diuersa significat. Est autem nomen suo ordine ad vnum significatum accipitur, sic enim non est æquiuocum.

Dubitarur secundo: Quid in definitione nominis ponatur loco generis. Respon. Vox ex instituto significans est genus nominis, quia idem est, quod signum vocale, signum autem in genere est verum genus ad signum naturale, sub quo continentur etiam conceptus mentis, & ad signum ex instituto, sub quo continentur nomen, verbum, oratio, ergo proximum genus nominis & verbi est signum vocale, siue vox ex instituto significat.

Dubitarur tertio. An vero dicat Aristoteles partes nominis separatas nihil significare. Respon. Affirmatiue, quia sensus est non significare iuxta significationem totius. Pre quo nota, ex D. Thom. hic significationem nominis compositi, verbi gratia, respubl. alicuius scilicet compositionem concurrunt partes diuersæ rationis, vt sunt viuientia separata à toto non habent formam totius, imò in illis, dum in toto sunt, non est forma totius adæquata ita significatio nominis compositi non conseruatur in partibus separatis.

Dubitarur quanto. An casus obliqui sint vera nomina? Respon. Negatiue, quia nihil significant, nisi dependentes à recto, à quo de-

figatur, deinde nomen ex intrinseca sua conditione per se est pars enuntiationis, casus autem obliqui per se non constituunt enuntiationem, cum verbo, vt Petri currit, &c. Dico per se, quia si id aliquando contingat, est per accidens, scilicet propter rectum, in quem resoluti possunt, vel propter imperfectionem verbi, quod talem modum significandi ex parte nominis postulat, vt Socratem pœnitet, & in aliis verbis personalibus contingit.

Dubitarur quinto: An nomen infinitum recte excludatur à definitione nominis, Resp. affirm. Quia nomen & verbum ordinantur ad propositiones scientificas, quibus mediis acquiruntur scientiæ. Sed huiusmodi propositiones versantur circa res determinatas, de quibus doctrina, scientia, vel opinio potest acquiri, ergo debent componi ex nominibus & verbis, quæ aliquid determinate significant. Nomina autem infinita nihil significant determinate, vnde non sunt proprie signa, imò formaliter nihil significant posituum, nam licet vox non homo dicatur, de equo, &c. non significat tamen naturam equi posituam, vt talem, seu quia equus est, sed quia non est homo, & quia includit negationem hominis, ac proinde formaliter est pura negatio determinate naturæ, licet materialiter positue significet inconfuse quicquid non est forma negata.

Dubitarur sexto: An sicut in vocibus sunt nomina, ita etiam in conceptibus. Resp. negatiue, quia nomen proprie est id, quo rem aliquam significamus, iuxta conceptum mentis, quem de eo formauimus, adeo vt nominis vsus omnino cessaret, si non oporteret conceptus nostro, aliis exteriis aperire, & hinc quando deficiunt vocabula imposita ad rem aliquam significandam, dicimus rem aliquam innominatam, licet proprium eius conceptum habeamus in intellectu.

QVÆSTIO IV.

De Verbo.

QVæritur, an in enuntiatione vocali verbum sit semper prædicatum, aut pars prædicati, certum autem est verba adiectiua semper esse vel ipsa prædicata, vel partes prædicati, vt Petrus scribit, Petrus habet librum

secundo certum est, verbum substantiuum esse prædicatum in enuntiatione, de secundo adiacenti, id est, in qua ipsum est nihil sequitur, vt homo est.

Dubitarur vero, an quando verbum substantiuum est ponitur in propositione de tertio adiacente, id est, in qua aliud prædicatum subsequitur, vt hic homo est animal, an sit illius prædicati pars.

Resp. negatiue, Probat, quia est vnio & connectio prædicati, cum subiecto, vnio autem non est pars rei, sed est modus vtriq; parti vnite communis, vt patet in vnione animæ, cum corpore. Confirm. quia si esset prædicatum, homo est ens, animal, quod (est) iterum includit (est ens) si tamen per prædicatum quis intelligat non ipsam formam, subiecto attributam, sed omne id, quod quouis modo subiecto conuenit, sic est pars prædicati, quia significat modum distinctum à subiecto.

Obiicies Aristoteles docet verbum est prædicari per accidens, ergo saltem est prædicatum.

Respondeo negando consequentiam, quia Aristoteles tantum insinuat est non prædicari per se, tanquam formam aliquam, sed tanquam id, quo forma vnitur & copulatur cum subiecto.

Nota pro varietate habitudinis & connexionis prædicati cum subiecto verbum est variam significare vnionem, quia accommodat se externis, verbi gratia homo est animal, hic est, significat essentialem connexionem, homo est albus accidentalem, Chimæra est figmentum.

Petes, An verbum semper vniat extremam, pro illa temporis differentia, quam significat.

Resp. negat, tria enim conueniunt verbo, scilicet significati cum tempore, significare actionem, vel etiam actum essendi, per modum actionis, cuius propria conditio est mensurari tempore. Secundum vnire extremam, tertium vnire pro differentia temporis, consignificata. Duo priora sunt verbo essentialia, tertium est accidentale, & tantum conuenit illi, si natura extremorum id requirat, alias non, hinc propositiones æternæ veritatis, sive per se dicuntur, absoluti sit tempore, quia cum extrema naturalem habeant connexionem, exigunt vniri simpliciter & absolute, & non pro tempore aliquo determinato.

QVÆSTIO V.

Quid sit enuntio mentalis?

Resp. est actus intellectus, quo indicat duo extrema sibi esse connexa, vel non esse connexa, est iudicium posituum mentis, quo mens componit, vel vnit duo extrema inter se, vel à se seingit. vbi

Nota primo, hoc iudicium licet versetur circa obiectum compositum, vel saltem circa varia extrema, ita vt materia, in quam tendit habeat partes, ipsum tamen iudicium, seu secunda mentis operatio est simplex actus, & qualitas intellectui in hærens, non habens partes integrantes. Licet enim in intellectu plures sint apprehensiones simplices respondentes singulis extremis, illæ tamen non efficiunt iudicium, quæ est secunda operatio, nisi quatenus applicant materiam scilicet extrema, quæ intellectus formaliter inter se coniungit, in qua formali coniunctione consistit ratio iudicii mentalis. Dico conexione formali, quia connexio naturalis potest esse sine iudicio, vt fit, quando integra propositio solum apprehenditur sine iudicio, verbi causa, dum quis propositionem enuntiat, de cuius veritate dubitat, vel cum disputandi gratia hæreticam, vel falsam enuntiationem assumit, cui non assentitur. Hic enim tantum est simplex, est apprehensio propositionis.

Nota secundo: Apprehensiones simplices extremorum non componere extrinsece mentalem enuntiationem, vtpote quæ consistit in sola vnione, & respicit extrema, tanquam obiectum & terminum.

Quod ex eo etiam confirmatur, quia apprehensiones istæ præcedunt iudicium, natura & tempore, & perfectantibus iisdem potest mutari iudicium ex affirmatiuo in negatiuum, & contra.

Dices, Aristoteles vocat secundam operationem intellectus compositionem, ergo ipsa intrinsece erit composita.

Resp. Negando consequentiam, quia dicitur compositio ex eo, quod fit formalis vnio, & compositio rerum apprehensarum, quæ compositio est simplex qualitas, eique in vocibus respondet copula.

Ex quo sequitur, nullam omnino dari enuntiationem compositam mentalem, quia

iudicium copulæ respondens semper est simplex qualitas, scilicet vnio aut disiunctio extremorum. Vocatur tamen enuntiatio simplex illa, cuius extrema sunt simplicia, composita cuius extrema sunt complexa, in qua tamen tantum spectatur copula principalis, ex cuius affirmatione, vel negatione tota propositio dicitur affirmatiua, vel negatiua, licet simpliciter enuntiationes, quæ sunt extrema inter se, sint dissimiles, quia illis non respondent iudicia, sed simplices enuntiationes complexæ.

QVÆSTIO VI.

De diuisionibus Enuntiationum.

Respondeo primo: Diuisionem enuntiationis in vnã & plures est analogia. Probatur, quia enuntiatio plures non est tam enuntiatio simpliciter, quam enuntiationes.

Respondeo secundo: Diuisio enuntiationis in simplicem & hypotheticam, seu compositam, quæ scilicet constat pluribus enuntiationibus coniunctione vnitis est analogica, Probatur, quia enuntiatio talis hypothetica est plures enuntiationes, simplices vnitæ, & veritas ipsius pendet à veritate duarum enuntiationum, & in intellectu sunt plura iudicia, licet enuntiationes vocales copulentur.

Resp. tertio: Diuisio enuntiationis est generis in species, vniuoca: vide *nota lib. 2. Prior. 8. Tolet. ibi.*

Respondeo quarto: Diuisio enuntiationis in vniuersalem & particularem & indefinitam, licet probabiliter dici possit subiecti diuisio in accidentia, verius tamen videtur, generis in species.

Prior parti probatur, quia quantitas est accidens, & affectio quedam subiecti, homini enim verbi gratia in hac propositione, aliquis homo est animal, accidit sumi pro quibusdam & non pro omnibus inferioribus. Posteriori parti probatur: Quia iudicium mentale seu propositio mentalis est qualitas quedam simplex, spirituali intellectui in hærens, quæ intrinsece non est vniuersalis, &c. sed dicitur talis, quia versatur circa tale, vel tale obiectum attribuendo scilicet prædicatum omnibus subiectis inferioribus, vel aliquibus tantum videlicet

videlicet subiecto, prout est a parte rei, acci-
dat sumi pro omnibus, aut quibusdam, indi-
cio tamen illud est intrinsecum & essentialē,
quod confirmatur, quia hæc propositiones sæ-
pe contrariæ habent proprietates, vna est,
falsa, altera vera, vna generat opinionem, al-
tera errorem, & syllogismi sunt intrinsece di-
uersi, ex eo solo, quod differant propositio-
nibus vniuersalibus, vel non vniuersalibus,

QVÆSTIO VII.

Quæ sint enuntiationes op- positæ.

NOta, non esse dubium de enuntiationi-
bus contrariis, & contradictoriis, quin
proprie sint oppositæ: cum sint affirmationes
& negationes de eodem subiecto determina-
to, sed dubium est de subcontrariis.

Respon. Enuntiationes subcontrariæ, licet
secundum voces sint oppositæ, quoad rem,
tamen secundum naturam non opponuntur.

Probat. quia verum non opponitur vero,
sæpe autem vtraque subcontraria possunt esse
vera. Confirm. Oppositio enuntiationum
oritur ex oppositione rerum enuntiatarum,
atque sæpe idem prædicatum inest subiecto
partialiter sumpto, & non inest, sine vlla re-
pugnantia, ergo non enuntiationes, quibus
hic indicatur, nullam habent oppositionem.

Obiic. Sunt affirmatio & negatio eiusdem
de eodem.

Respon. Esse tantum de eodem secundum
vocem, secundum rem enim diuersum est sub-
iectum determinatum in affirmante, & diuer-
sum in negante, licet vtraque enuntiatio qua-
ralis, respiciat idem subiectum, vniuersale in
confuso, & determinate, in propositionibus
autem repugnantibus, seu oppositis requiri-
tur, vt vtroque sit idem determinate, vel
saltem in vna enuntiatione, ita accipiatur,
vt pro eodem determinate supponat, de quo
altera enuntiat in confuso, quod fit in con-
tradictoriis, vniuersalis indeterminate negat,
vel affirmat, de quo particularis in con-
fuso affirmat, vel negat, vt nullus homo est
iustus, aliquis homo est iustus.

Obiic. secundo: Aristoteles agnoscit qua-
tuor species enuntiationum oppositarum.

Respon. Oppositionem aliquando latius

sumi, pro quavis repugnantia, siue in quali-
tate, siue in quantitate: & sic sunt quatuor
species, quæ vulgo numerantur, proprio ta-
men est repugnantia in qualitate, siue est af-
firmatio & negatio, idque eiusdem prædica-
ti de eodem subiecto determinato: cuiusmo-
di reperitur in contrariis, & contradictoriis,
non autem in subcontrariis, vt iam diximus,
neque etiam in subalternis, quæ sunt eius-
dem qualitatis.

QVÆSTIO VIII.

Quid sit veritas & falsitas enuntiationis.

NOta, triplicem esse veritatem, prima in
rebus ipsis, quæ dicitur veritas in essen-
do, secunda in cognitione, quæ dicitur veritas
in repræsentando, vel in cognoscendo, tertia
in vocibus, vel scripturis, quæ dicitur veritas
in significando. Quæstio hic est, de veritate
cognitionis, quæ sola formalis veritas dicitur,
quia veritas aut rerum dicitur obiectiua, vel
causalis.

Nota secundo: Quæstionem esse cognitio-
ne speculatiua, quæ versatur circa rem, tan-
quam circa obiectum suum, ac mensurâ, qua-
le iudicium est, quo quis iudicat hominem esse
animam, non vero de cognitione practica,
quæ est conceptus operis faciendi, v. gr. fabrican-
dæ domus, huiusmodi enim cognitio se
habet, vt regula, & causa alterius, opus vero se
tanquam effectus.

Relp. Veritas enuntiationis est an formi-
tas ipsius cum obiecto, tanquam cum mensu-
ra, ita vt illa enuntiatio sit vera, quæ est con-
formis suo obiecto, siue, qua rei cognita tri-
buit, quod ei conuenit, & ab ea separat quod
a parte rei femouetur.

Probat. vt ex communi modo loquendi,
quia conceptus dicitur verus, quia repræsen-
tat rem, prout in se est, falsus qui repræsentat
rem aliter, quam se habet, ergo veritas est illa
conformitas cognitionis, cum obiecto, quæ
veritas est in intellectu, sicut & ipsa cognitio,
a qua intellectus dicitur verus, tanquam ab
accidente sibi in hærente.

Petes, an veritas seu conformitas illa superad-
dat aliquid citati enuntiationis, siue cognitiois.

Ratio.

Ratio dubitandi est, quod communiter dici solet, veritatem, vel falsitatem esse proprietatem enuntiationis.

Resp. veritatem non esse aliquid reale absolute in cognitione ex natura rei ab ipsa distinctum; quia non potest intelligi quid illud sit, neque est relatio realis, predicamentalis ipsius cognitionis, ad obiectum superaddita entitati actus, quia in multis huiusmodi relatio est impossibilis, verb. gr. in cognitione entium rationis quæ non habet terminum realem, & in cognitione Dei, in qua est perfectissima veritas sine relatione, neque veritas est actualis relatio rationis, quia cognitio est vera nullo intellectu actu illam referente ad obiectum. Veritas igitur præter entitatem ipsius actus dicit connotationem obiecti, ita se habentis, sicut per actum representatur: siue veritas est denominatio consurgens ex connexionione talis actus, & obiecti, quæ denominatio non est omnino intrinseca, quia partim sumitur à forma intrinseca, scilicet entitate actus, partim connotat coexistentiam obiectiuam, siue concomitantiam obiecti, ita se habentis, sicut per cognitionem iudicatur. Et sic commode explicatur, quomodo ipsa cognitio in se inuariata possit mutari, ex vera in falsam, & è conuerso, per mutationem intrinsecam obiecti, quia scilicet tollitur concomitantia obiecti, vt videtur docere Aristotel. *c. de substantiâ*. hinc colligitur quid sit falsitas, nimirum deformitas ab obiecto, seu cognitio aliter representans obiectum, quam sit, quæ deformitas & falsitas est ipsa entitas actus, connotans concomitantiam obiecti, aliter se habentis, quam per cognitionem iudicatur.

Ex dictis colligitur, quo sensu verum sit, quod communiter dici solet, veritatem & falsitatem seorsim esse accidentia, communia cognitionis, quia scilicet concomitantia obiecti potest abesse, & adesse, & quomodo totum illud disiunctum scilicet veritas vel falsitas sit proprietates cognitionis, quia scilicet necessario concomitatur cognitionem, res ita se habens, sicut iudicatur, vel aliter se habens, sunt igitur accidentia, & proprietates, improprie, propter analogiam, quam habent cum veris accidentibus, & proprietatibus.

Petes secundo: quomodo veritas consignificet obiectum, ita si habens, sicut per cognitionem representatur, cum hinc videatur se-

qui cognitionem confusam, non esse veram, similiter huiusmodi propositiones. Deus est iustus, est sapiens, homo est animal, in quibus intellectus, prædicarum componit cum subiecto, cum tamen utrunque sit vna res simplex.

Resp. Dupliciter rem posse concipi, vel intelligi, aliter, quam est, scilicet positue & negatiue, positue, quando illi attribuitur conceptus alienus, vel ab eâ remouetur conceptus proprio, per compositionem, aut diuisionem falsam, negatiue, quando intellectus non intelligit rem eo modo, quo se habet, sed alio sibi proportionato, non tamen iudicari conuenire illum modum, sub quo rem intelligit, & sic modus concipiendi rem aliter, quam est, reperitur in cognitione confusa, & aliis allatis, qui non sufficit ad falsitatem, quæ non tribuit rei, quod ei non conuenit, sed tantum imperfecte illam cognoscit, & tota illa confusio & imperfectio se tenet ex parte potentia, siue intellectus, quæ quia non concipit res immediate, & imperfecte, illas intelligit, vt merito dicitur Aristotel. sicut oculus noctuus se habet ad lumen solis, ita se habet mens nostra ad manifestissima naturæ.

Q V Æ S T I O V L T.

Qualis sit veritas, vel falsitas in propositionibus singularibus de futuro contingenti.

Cum docuisset Aristotel. *cap. 5.* ex duabus propositionibus contradictoriis semper vnam esse determinate, siue distincte veram, alteram determinate falsam, subiungit hoc non habere locum, in propositionibus contradictoriis singularibus, de futuro contingente, sed vtramque esse indeterminate, siue confuse veram, vel falsam, ita vt non sit verum dicere, hæc propositio, verbi gratia, Petrus cras curret, est vera, sed tantum sit verum dicere, sub distinctione, hæc propositio est vera, vel falsa. Pro quo

Nota primo, effectum contingentem proprie dici, qui procedit à causa libera habentis dominium secundum actus, & ad neutram partem ex naturali necessitate determinat, quæque positus omnibus ad agendum præquisitis agere possit, vel non agere pro sua

bertate, huiusmodi effecta sunt actiones humanae, & de his fiunt propositiones, de quibus est questio.

Nota secundo, dupliciter dici posse aliquem effectum determinate futurum, primo, ut illud determinate eadat supra causam, & idem sit, quod necessarium, quia scilicet effectus est impedibilis ab alia causa, ut eclipsis Solis, & hec determinatio non tantum dicit effectum habituram existentiam, sed etiam significat modum, quo effectus procedit à causa, & talis determinata futurationis causa adæquata est ipsa determinatio causæ, & naturalis necessitas producendi effectum. Secundo, ut determinate eadat supra effectum, & idem sit, quod distincte, & huius determinatæ futurationis est ipsa causa libere sese determinans, tempore, ad significato in propositione.

Nota tertio: Questionem ab Aristot. proponi de propositionibus singularibus, quia vniuersales & indefinitæ extra controuersiam sunt determinate veræ, vel falsæ, vniuersales scilicet tam affirmatiuæ, quam negatiuæ, in quibus prædicatum contingens affirmatur, vel negatur de cunctis inferioribus subiecti, sunt determinate falsæ. verbi gratia, omnis homo cras curret, nullus homo cras curret, particulares vero vel indefinitæ, quarum veritas ab vno, vel altero tantum dependet, fere sunt determinate veræ, vt. gr. aliquis homo cras curret.

Nota quarto: certum esse nullam oriri necessitatem, in actu libero, ratione suæ futurationis, id est, ratione eius, quod antequam fiat, sit futurum, quia futurum est quodammodo posterior ipsa præsentia actus, & prius natura est actum esse in suo tempore præsentem, quam esse futurum, quia præsentia est causa futurationis, & futurius dependet ab actu, ut suo tempore, quæ suo tempore fuit præsens, quo fit, ut futurius omnino non mutet naturam actus, & fractus in se sit liber, quatenus est præsens, non sit necessario futurius, & licet bene sequatur, effectus sit futurus, ergo suo tempore erit determinatio, hæc tamen non est necessitas consequentis, hoc est, non propterea est necessaria determinatio, quia futurius non est causa effectus futuri, sed potius contra, sed tantum est necessitas consequentia: id est, ex futuratione eue & legitime infertur rem suo tempore

habituram existentiam, non tamen sequitur habituram necessario existentiam, ita vt causa intrinsece sit determinata ad suum effectum.

Respondeo, Propositiones singulares de futuro contingente sunt determinate siue distincte veræ, aut determinate falsæ, oppositum scilicet propositiones huiusmodi esse determinate veras, vel falsas, est damnatum à Sixto IV. Pontifice, contra Petrum Arin. quæ censura manuscripta asseruatur in Academia Louaniensi, ratio est, quia videtur euertere Dei præscientiam, & pugnare cum fide, & lumine naturæ. Probatur Conclusio: Ex duabus hisce propositionibus Petrus cras curret, Petrus cras non curret. Deus scit distincte, quæ nam sit distincte, & determinate vera, & quæ determinate falsa, & hoc ipsum potest nobis reuelare, ergo propositiones in se sunt indeterminate veræ, vel falsæ. Consequentia probatur, quia scientia Dei non facit illas esse distincte veras, sed supponit illas, ut obiectum scientiæ, quæ tendit in res, vti sunt.

Probatur secundo: Deus determinate præscit futura contingentia, quia per infinitam vim sui intellectus videt intuitiue, & cum omnibus circumstantiis omnia quæ in omni æternitate sunt futura, ut obiectiue sibi præsentia: sic potest enuntiare illa, vt determinate futura, sicut per Prophetas multa prædixit, & Christus Dominus Petro prædixit, Terme negabis, de quibus Prophetiis & prædictionibus non licet dubitare, ergo etiam respectu nostri propositiones hæc sunt determinate veræ, vel falsæ, quod enim nos ignoramus, quæ nam sit determinate vera, non mutat naturam propositionis.

Probatur tertio: Huiusmodi propositiones sunt determinate conformes suo obiecto, & rei significatæ, vel sunt determinate deformes, ergo sunt determinate veræ vel falsæ, consequentia est vera. Antecedens probatur, quia enuntiant rem fore, sicuti erit, vel non fore, atqui impossibile est, ut alterum non sit in tempore ad significato, ergo propositio enuntians affirmans illam partem, quæ determinate erit, quamque Deus nouit, est conformis rei significatæ, negans est deformis, & falsa.

Probatur quarto: Propositiones vniuersales, particulares & indefinitæ de futuro contingente

tingente sunt determinate veræ, vel falsæ, ergo & propositiones singulares. Consequentia probatur, quia omnium est eadem ratio, vbiq; enim est eadem habitudo effectus ad causam.

Probatnr quinto: Propositiones de præterito & præsentis sunt determinate veræ, vel falsæ, verbi gratia, Pontifex heri scripsit, vel iam scribit, licet nobis sit ignota veritas, vel falsitas, ergo etiam de futuro. Consequentia probatur, quia priores sunt, ideo determinate veræ, vel falsæ, quia enuntiant prædicatum inesse subiecto, pro differentia temporis significata in propositione, sicuti est, vel sicuti non est, atqui eodem modo propositiones de futuro, ergo.

Probatnr sexto: Propositiones de futuro necessario sunt distinctæ, veræ vel falsæ, ergo, & de futuro contingente. Consequentia probatur, quia adæquata ratio, cur propositiones de futuro necessario sunt determinate veritatis, vel falsitatis, est, quia enuntiant distincte futurum id, quod est futurum, idem autem est de propositionibus de contingenti, ergo, &c. quia utraq; propositiones sunt simplices, & de inesse, non autem propositio de futuro contingente enuntiat effectum necessario fore, sed simpliciter, & sine vlllo modo, ad significato, significat fore, alioquin enim essent determinate falsæ, & propositio de inesse de futuro necessario tantam significat effectum habiturum existentiam, sine vlllo modo contingenti, necessario, vel possibili.

Dices, ex dictis tantum videtur sequi, propositiones has esse veras, ex suppositione, quod causa libera se determinauit, sicuti propositiones de præterito & præsentis, sunt determinate veræ, vel falsæ, quia supponunt determinationem causæ.

Resp. Illam suppositionem necessario includi in propositione de futuro contingente, sicut includitur in propositione de præterito & præsentis, vnde simpliciter sine additamento propositio de futuro debet dici determinate esse veritatis, vel falsitatis, sicut propositio de præterito & præsentis.

Dices, effectus contingens futurus potest comparari cum causâ, indeterminata, & pendente in æquilibrio, & sic est indeterminatus, & propositio, quæ illam enuntiat de causâ, ita indeterminata erit indeterminata

nata: veritatis vel falsitatis.

Respondeo, Si ita computetur effectus contingens cum sua natura, poterit dici propositio, quæ de illo sit, esse indeterminate vera, vel falsa, & hoc sensu, siue cum hoc additamento toleratur sententia quorundam, hic tamen sensus videtur excogitatus in gratiam Aristotelis, quia non est conformis propositioni de futuro, facit enim propositionem esse de præsentis, quia Petrus cras curret, habet hunc sensum, Petrus nunc habet potestatem liberam cras currendi, vel non currendi. Quod confirmatur, quia verbum in propositione de futuro con significat latitudinem temporum, in qua effectus libere procedet à causa, & in quo causa erit determinata, ad alterutrum. Licet enim dum profertur propositio, causa pendeat adhuc in æquilibrio, & possit se in vtramvis partem inclinare, sicut & quouis alio momento, præcedente ipsam determinationem: tamen illud tempus non connotatur, sed illud, in quo causa se determinauit, sicuti propositio de præterito non con significat moram illam temporis præteriti, in qua causa ad huc erat indeterminata, sed illam, in qua se determinauit, ergo, sicut effectui non comparatur ad causam pendentem in æquilibrio, in propositionibus de præterito, quæ propterea non possunt dici esse determinate veræ, vel falsæ, ita neque in propositionibus de futuro. Vnde alii aliter saluant dictum Aristotelis, & explicant veritatem determinatam, hic dici, quæ intellectu illam enuntiantem ita reddit verum, & possit determinate dicere, hæc propositio est vera, indeterminata vero vocant, de qua intellectus non est certus, sed solum potest dicere hæc propositio est vera, vel falsa, & hoc est verum de propositionibus his, vt subsum naturali nostræ cognitioni, solius enim Deum determinate præcise futura contingentia.

Obiicit quart. Si hodie est determinate verum, Petrus cras curret, ergo ab æterno futurum, probatur consequentia, quia non est ratio, cur hodie magis incipiet esse verum quam aliquoouis tempore, ergo Petrus necessario curret, Probatnr illatum, quia quæ ab æterno fuit verum, non potuit non esse verum, & consequenter res signatæ necessarii erit & non contingenter: hoc videtur argumentum Aristotelis.

Respondeo, negando consequentiam: ad probationem respon. quod ab aeterno fuit aeternum, non potuit non esse verum, ex suppositione, quod ab aeterno fuerit verum, & in sensu composito, non autem absolute, & in sensu diuiso, sicuti necessarium est non scribere, dum scribo, in sensu composito, & ex suppositione, quod scribam, vnde ex illa aeterna veritate tantum inferitur, necessitas ex suppositione, quae non facit rem, sed consequitur rem ipsam, siue effectum ipsum, qui dicitur necessarius, quando est suppositio, quod sit, & hac necessitate dicor necessario loqui, dum loquor.

Petes, quo modo cum praescientia Dei ab aeterno consistet libertas ab aeterno, si enim Deus videt ab aeterno, me hodie peccaturum, necessario peccabo, quia si possem non peccare, posset etiam falli Dei praescientia, dum non posset euenire quod praescit, hoc autem est impium.

Respondeo solutionem colligi ex solutione praecedentis argumenti, alterius dico praescientia Dei non affert necessitatem voluntati liberae, quia non est causa, cur aliquis effectus fiat a voluntate, ita vt nos operemur, quia Deus scit, sed potius Deus praescit, quia nos eramus operaturi, ita vt praescientia Dei nostro modo intelligendi sit posterior effectui libero, prius enim est in ratione obiecti, effectum libere fieri, & esse, quam a Deo praesciri, ita enim se habet intellectus diuinus ad futura contingentia, sicuti oculus noster ad praesentia, vnde sicuti scriptio, quam modo exerceo, prior est in ratione obiecti, quam mea visio, qua video te scribentem, cum omne obiectum prius sit actu tendente in ob-

iectum, ita & actiones nostrae liberae priores sunt praescientia Dei, & sicut visio mea non infert necessitatem tuae scriptioni, ita nec Dei praescientia nostris operibus, quia licet praescientia prior sit tempore, in ratione tamen obiecti opera nostra praecedunt, adeo, vt praescientia Dei se habeat consequentive ad nostra opera, sicuti visio mea se habet consequentive ad tuam scriptionem, & sicuti ex suppositione, quod te videam scribentem, necessarium est, te scribere, absolute tamen potest quouis momento non scribere, ita etiam ex suppositione, quod Deus praesciat nos operaturos hoc vel illo modo, necessarium est nos sic operari, licet absolute possimus non operari: neque hinc sequitur, posse falli Dei praescientiam, quia falleretur, si non eueniret, quod praesciat, hoc est in virtute, si non eueniret, quod euenit, hoc autem implicat, sicuti visio mea non potest falli, si non scribat, non erit visio, ita si non opereris, non erit praescientia. Deinde, si praescientia imponeret necessitatem actionibus nostris etiam imponeret actionibus diuinis, cum non minus ab aeterno Deus fuerit praescius eorum, quae ipsemet in tempore erat producturus, quam eorum, quae a nobis erant producenda.

De his fusius Theologi i. l. p. quaestio. 14. a. 13. vbi etiam explicant, quomodo aeternum pendere possit a re futura, tam in actibus diuini intellectus, quam diuinæ voluntatis.

**

**

Finis Disputationis in librum de Interpretatione.

BERNHARDI MORI-
SANI PHILOSOPHI ACV-
TISSIMI COMMENTARIUS IN LIBROS
PRIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS.

PRÆFATIO.

*S*uperioribus libris actum est ab Aristotele de duabus primis operatio-
nibus intellectus, apprehensione nimirum simplici & compositione.
Nunc his libris ad tertiam intellectus operationem, discursum scilicet
transit quæ præcipua est, & cui priores deseruiunt: omnis enim ratio-
cinatio propositionibus & terminis tanquam partibus materialibus
constat. Est autem discursus seu ratiocinatio mentis operatio quo aliquid ignotum ex alio
notiore inferitur, & deducitur. In quo tria veniunt consideranda. Primo notum a-
liquid unde aliud ignotius deducatur, & hoc vocatur antecedens. Secundo ignotum
aliquid quod ex notiore inferitur, quod vocatur consequens. Tertio illatio siue de-
ductio ignotioris ex notiore, & hæc consequentia vel sequela dicitur explicatur que
hiscæ particulas ergo veligitur. Complectitur autem hæc tertia mentis operatio, qua
nunc argumentatio nunc discursus, nunc ratiocinatio dicitur. 4. Species primarius
Syllogismum, Inductionem, Enthymema & Exemplum: de quibus agit hisce libris
Aristoteles, sed præcipue de syllogismo tanquam primaria & magis usurpata inter ar-
gumentum adu speciem de cæteris in ordine ad syllogismum & quatenus ad illud reduci possit.

Petes primo cur hi libri vocentur analytici siue Resolutorii Resp. quia Aristoteles
his libris docet resolvere syllogismum in sua præcincia propositiones scilicet & terminos.
Resolvere enim iuxta Themistium est argumentatione facta expositiones ex quibus
confecta sit exquirere: Nam sicuti domus adificata potest resolui, & resoluendo exa-
minari potest utrum vere adificata fuerit: Ita resoluendo syllogismum in partes ex
quibus componitur examinatur, num bene compositus fuerit.

Petes secundo cur non potius inscripserit libros suos compositorios, cum non tantum
agat hic de resolutione syllogismorum, sed etiam de eorundem compositione? R. quia
in resolutione maior est difficultas quam in compositione. qui n. nouit resolvere, nouit
& componere non contra ut frequenter contingit imperitis qui etiam nihil cogitan-
tes ratiocinantur & syllogismos conficiunt, quos tamen resolvere non possunt.

Si vero qui Dialecticam callent, quemadmodum ex arte norunt syllogismum in suas partes resolvere & examinare, ita postea re probe cognita denuo eundem possunt retexere. Accedit resolutionem supponere compositionem, unde & utrumque uno verbo comprehenderet Resolutorios nominavit.

Dices primo compositio natura & dignitate est prior resolutione, à priori autem & nobiliori sumenda est denominatio: ergo compositorii debuerunt nominari non Resolutorii. Probatur maior pro priori parte, quia resolutio supponit compositionem secunda pars probatur, quia finis est prestantior mediis, sed compositio est finis resolutionis: ideo enim discimus resolvere ut melius componamus: ergo &c.

Respon. Admittendo priorem partem maioris, non tamen necessario sumendum esse denominationem ab eo quod est prius natura, si sint alie cause potiores cur posterius det suam denominationem: Vt quia difficilius nobilius &c. Adde in his omnibus potius spectandam esse authoris intentionem, quam aliud: unde quia Aristotelis intentio fuit docere modum componendi syllogismum, sed via quadam singulari & facili scilicet per resolutionem non obstantibus ceteris resolutorios inscripsit. Secunda vero pars maioris simpliciter neganda est enim compositio ea ratione dignior sit resolutione, quod resolutio ad compositionem tanquam ad finem ordinetur: tamen quia resolutio ad maiorem requirit artem quam compositio, ideo resolutio simpliciter compositione censenda est nobilior.

Dices secundo, facilius est resolvere quam componere, ut patet in eo qui dissolvit domum, eam tamen nequit componere.

Respon. 1. Et si hoc verum esset in rebus istis materialibus, longe tamen aliter rem habere se in actibus intellectus, ubi ratio maiorem inuenit difficultatem in bene resolvendo, quam componendo. Respon. secundo, domum & resistius modice facile destrui, non autem solui. Resolvere enim est ordinare dissolvere per singulas partes procedendo & quidem sic ut ex illa resolutione perfecte cognosci possit natura rei & modus illam retexendi.

Petes tertio. Cur hi libri vocentur priores. Respondeo quia in his agitur de resolutione syllogismi in genere, at in duabus sequentibus de resolutione syllogismi in specie de demonstratione scilicet. Porro cognitio rei in genere, prior natura est cognitione rei in specie.

Petes quarto, quodnam sis horum librorum obiectum. Respon. Esse syllogismum in genere ad nullam certam materiam accommodatum, quod patet ex 1 & capite horum librorum, aliisque locis & probatur quia omnia qua his libris tractantur ad syllogismum referuntur: illud autem est libri alicuius, vel operis obiectum, ad quod cetera spectent. ergo. Vbi nota dicit syllogismum abstractum à ma-

teria, quæ neque materia necessaria, neque probabili neque erronea est applicatus, sed est quid omnibus commune, adeo ut quæ de syllogismo hoc modo abstracto dicuntur, æque conveniant syllogismo applicato materia probabili, aut erronea quam syllogismo applicato materia necessaria. Tunc vero syllogismus dicitur applicatus certæ materia, quando vel materia necessaria vel probabili vel erronea est applicatus. Hinc facile est intelligere cur Aristoteles in his libris semper loco terminorum substituat literas a, b, c. quia nimirum de syllogismo ab omni materia abstracto agit.

Dices nullum dari talem syllogismum abstractum ab omni materia, sed videri imaginarium. Respon. nullum dari talem à parte rei, quia nulli materie sit applicatus, posse tamen abstrahi ab aliis speciebus syllogismorum rationem aliquam communem: sicuti ab homine & bestiis abstrahitur ratio animalis communis, & de ratione illa syllogismi sic contexta præcepta assignari communia omnibus syllogismis. Proprietates item quasdam communes de illa demonstrari: & sicuti ratio animalis sic abstracta non censetur pure imaginaria aut fictitia quia habet fundamentum in re intellectus cur ita concipiat, ita etiam ratio syllogismi communis sit præcisa non debet censeri imaginaria aut fictitia.

Dices secundo horum librorum obiectum est Demonstratio, ergo non syllogismus in genere Antecedens probatur auctoritate Aristotelis cap. 1. horum librorum. Cuius initio dicit sibi agendum esse de demonstratione, Secundo probatur quia tractatio de syllogismo in communi ad demonstrationem refertur illud autem est obiectum ad quod cætera referuntur, ergo demonstratio est obiectum non syllogismus.

Respon. negando antecedens, neque enim demonstratio abstrahit à materia sicuti Syllogismus de quo hic tractatur. Ad primam probationem antecedentis.

Respon. cum Alexandro eam esse Aristotelis consuetudinem ut opera aliqua affinitatem quandam & subordinationem inter se habeant conscripturus initio proponat intentionem suam primariam, quo etiam cætera referat, cum intenderet agere de demonstratione præmittenda, tamen necessaria fore tractatio de syllogismo in genere, ubi de syllogismo agere incipit, dicit sibi de demonstratione agendum. Quanquam igitur præcipue intenderit Aristoteles analyticis tractare de demonstratione, non tamen inde fit horum librorum priorum obiectum esse demonstrationem, in quo nihil tractat de demonstratione.

Ad secundam probationem dico inde non sequi demonstrationem.

horum librorum obiectum, sed bene omnium analyticorum. Sicuti nec Politica sunt obiectum Ethicorum, licet Ethica ad Politicam referantur, ut ait Aristoteles c. 2. l. 1 &c.

Diuiduntur priora analytica in duos libros. quorum 1. tractatur de ipso syllogismo diuiditurque in tres partes. In prima agitur de partibus materialibus & formalibus syllogismi ceterisque principiis tum dirigentibus tum perficientibus. in secunda de inuentione mediū. in tertia de modo reducendi syllogismos imperfectos ad perfectos. In secundo libro de quibusdam proprietatibus seu affectionibus syllogismorum. Sub finem de enthymemate inductione & exemplo, quatenus ad syllogismum reduci possunt & per eum probari.

CAPVT I.

Aristoteles hoc capite proposita primum intentione sua generali in hisce omnibus Analyticorum libris, qua sibi de demonstratione ac scientia quæ per demonstrationem gignitur agendum esse dicit, Particularem deinde suam in hoc primo capite intentionem exponit, cum ait sibi de propositione, termino, & syllogismo & cæteris agendum. Ita que hoc capite priusquam quid sit syllogismus explicet, primum principia illius materialia propositiones scilicet & terminos (quorum hi remota sunt principia, illæ proxima) explicat ac definit.

Propositio est oratio affirmatiua aut negatiua alicuius de aliquo. Definitur propositio simplex, quia hypothetica seu composita non est alicuius de aliquo pluribus enim subiectis & prædicatis constat neque illius est vsus in syllogismo simplici. Duobus modis intelligi potest hæc definitio. Primus vt sit tantum descriptio per species seu partes subiectas. Secundus vt sit vera definitio & genus quidem definiti sit oratio: Differentia vero alicuius de aliquo, quod tam late accipiendum est vt comprehendat etiam alicuius ab aliquo. Verba vero illa interiecta affirmatiua aut negatiua non censeantur pars ipsius definitionis, sed addita sint maioris explanationis gratia, & ad insinuandam primam diuisionem propositionis secundum qualitatem essentialem in negatiuam & affirmatiuam.

Petes cur prius definiat propositionem quam vel terminum vel syllogismum. Ratio lubi est, quia procedendum fuit via resolu-

toria, id est, à compositis ad simplicia procedendo vel via compositoria, id est, à simplicioribus ad magis composita. Priori modo definiendi oportebat primo syllogismum; deinde propositionem ac demum terminum: Posteriori vero terminus primo loco erit definiendus; inde propositio, demum syllogismus. Respon. cum Philopono Aristotelem ordinem doctrinæ seruasse, semper enim illa per quæ aliud definitur notiora esse debent definiuntur. Cum autem terminus & syllogismus necessaria definienda essent per propositionem non autem contra, ideo definitio propositionis necessario debet excedere.

Nota primo hæc 5. Propositionem, Problema, instantiam, conclusionem & enuntiationem reipsa idem esse; sola vero ratione & habitudine differre. Eadem enim oratio, si ad syllogismum adsumatur conficiendum dicitur propositio. Si vt demonstretur proponatur Problema: vt si dicas, proba mihi animam hominis esse immortalem. Si ad euerendam aliam propositionem afferatur instantia dicitur. Si ex præmissis inferatur Conclusio: si simpliciter vnum de alio enuntietur, enuntiatio dicitur.

Nota secundo triplicem hic assignari ab Aristotele diuisionem propositionis: prima est illa in affirmatiuam & negatiuam.

Petes qualis sit ista diuisio? Respon. esse generis in species. Probo primo, quia vniuoce conueniunt in nomine & relatione communi propositionis; tam enim negatio est propositio quam affirmatio, nec vni conuenit ratione alterius: Secundo probo, propriæ passionis enuntiationis æqualiter vtrique conueniunt, vt veritas & falsitas, ergo & ipsa ratio.

ratio enuntiationis: Tertio probò, sicut se habent fuga & persecutio in appetitu, ita se habent affirmatio & negatio in intellectu: sed illa differunt specie, ergo & hæc, maior est Aristotelis 6 Eth. 6. 2.

Dices primo genus non potest defini per species, sed definitio propositionis data est per affirmationem & negationem, ergo affirmatio & negatio non sunt species: secundo affirmatio est prior negatione & simplicior, ergo. Probat prior pars ex Aristotele primo posteriorum 6. 17. Affirmatio inquit negatione prior est & notior: negatio enim ex affirmatione cognoscitur, priorque est affirmatio, ut etiam quam non esse &c. Altera pars probatur, quia negatio continet affirmationem & aliquid ulterius. Tertio affirmatio, primo est habitus, negatio est priuatio, sed habitus & priuatio non possunt habere vnum genus commune, ergo affirmatio & negatio non sunt species. Quarto, vna species non potest componi ex alia, affirmatio autem est pars negationis, ergo. Pro solutione nota secundam operationem intellectus proprie positam, esse in interiori iudicio, quo iudicamus aliqua inter se esse connexa, aut ab inuicem disuncta, atque adeo non esse attendendam vocalem illam, atque externam enuntiationem, quæ tantum analogice est enuntiatio, vbi de propositionum natura quaeritur, sed attendendum quale sit illud iudicium intellectus, quo res inter se componimus vel diuidimus. Quapropter cum diuerso modo intellectus procedat in affirmatione & negatione, eo fit ut affirmatio nunquam possit fieri negatio, aut pars illius componens licet eadem oratio vocalis apposita negatione ex affirmatiua fiat negatiua. Ad primum igitur argumentum. Respon. ut supra, vel non definiti propositionem per suas species, vel sane tantum esse descriptionem non veram definitionem: Descriptio autem per species fieri potest maxime vbi species notiores sunt. Ad secundum negatur assumptum. Ad auctoritatem Aristotelis pro priore parte. Resp. affirmationem posse dici priorem negatione, primo dignitate. secundo cognitione, quod soleant res cognoscere, prius per affirmationes quibus prædicata enuntialia, & proprias passiones rebus tribuimus, quam per negationem quibus remouemus ea quæ rebus non

conueniunt, cum omnis negatio ut dicunt Philosophi in aliquo positivo fundetur. Sed huiusmodi prioritas non impedit vniocationem, verum illa tantum prioritas, in qua ratio communis prius inest vni, alteri vero non nisi cum ordine & habitudine ad prius, ut sanum respectu animalis medicinæ, vni: adde Aristotelem nihil aliud ibi velle, quam ostendere affirmationem maiorem habere vim ad demonstrandum quam negationem, quod verum est. Ad probationem posterioris partis dico negationem, siue dissensum intellectus tam esse simplex iudicium quam affirmationem, neque dissensus ille continet villo modo affirmationem, siue assensum, licet vocalis positio contineat affirmationem, & ulterius particulam negantem. Ad tertium negandum ait. Falsum enim est negationem, siue dissensum intellectus esse priuationem, tamen est posituum iudicium, quam affirmatio. Ad quartum patet ex dictis.

Secunda diuisio propositionis, alia est vniuersalis, alia particularis, alia indefinita. Sumitur hæc diuisio secundum quantitatem, seu variam subiecti extensionem, vniuersalis est quæ omni aut nulli inesse significat, id est, in qua prædicatum significatur inesse, vel non inesse subiecto vniuersaliter sumpto, siue habenti signum vniuersale, ut omnis homo est animal, nullus homo est lapis, Particularis est quæ alicui aut non alicui, aut non omni inesse significat, id est, quæ significat prædicatum conuenire subiecto particulariter sumpto vel ab eo particulariter sumpto remoueri. Quod fit cum additur signum particulare, aliquis homo est animal, aliquis homo non est albus, illud (non alicui) capiendum est pro alicui non, nam alias æquivaleret nulli. Indefinita est quæ inesse aut non inesse, siue signo vniuersali aut particulari significat, ut homo est animal. Inesse scilicet subiecto communi. Vnde excluditur positio singularis quæ nimirum habet subiectum singulare, quam non definit Aristoteles, quia tantum instituerat eas propositiones tractare, quæ ratione subiecti aliquam habebant latitudinem. Sunt & aliæ propositiones mixtæ quantitatis, quarum subiectum partim est vniuersale, partim particulare. Secundum diuersas subiecti partes ut cuiusvis hominis alter oculus est dexter, non est: censenda autem sunt hæc vniuersales

uerſales aut particulares, prout ſub diſtione vniuerſali vel particulari ſubſumeretur, vt ſi in propoſitione aſſignata ſub voce homo ſubſumatur, ſed Petrus eſt homo, erit vniuerſalis: ſi ſub voce oculus erit particularis.

Tertia diuiſio quæ à materia ſumitur. Alia apodictica, alia dialectica. Quæ inter ſe differunt quod apodictica ob neceſſariam & euidentem terminorum connexionem talis ſit natura ſua, vt non poſtulado aſſenſu respondentis, altera contradictionis pars quæ vera fuerit aſſumatur, vt omnis homo eſt animal rationale. Eiuſmodi vtrius principia ſcientiarum & propoſitiones iam demonſtrata. Dialecticæ autem propter incertitudinem ſolebat apud antiquos interrogari, vt vtriusque parte conſeſſa deduceretur aduerſarius in inconueniens, hoc tempore autem breuitatis cauſa non interrogatur, vt omnis mater diligit filium. Nota hic eſt Dialecticus aliquando tantum interroget vnam partem contradictionis formaliter, virtute tamen ſemper interrogat vtramque, quod patet ex eo quod reſpondens ſemper reſpondet interrogatori, quæ actu non interrogatur, vt ſi quis roget, eſt ne omnis anima immortalis reſpondebit alter, non quo ſit vt Ariſtoteles *in lib. de interp.* Dialecticam alteram contradictionis partem interrogat, hic vero dicit totam contradictionem. Petes ſub quo membro contineantur propoſitiones ſophiſtica. Reſp. ſub nullo, quia tantum deſeruiunt deceptioni, non autem cognitioni vel ſcientiæ. At qui tamen ad Dialecticæ referuntur, quia habent probabilitatem apparentem.

Terminus eſt in quem retexitur propoſitio vt attributum, & id cui ſit attributum adiuncto vel ſeparato eſſe vel non eſſe. Tora deſinitio eſt hæc Terminus eſt in quem retexitur propoſitio vt notat Ariſtoteles: Cætera adduntur explicationis cauſa. Senſus eſt, extremum propoſitionis in quod tanquam in partem materialem vltimo reſoluitur, vt prædicatum & ſubiectum adiuncto vel ſeparato eſſe vel non eſſe, id eſt, quæ extrema ſolent vtriusque per copulam aſſurantem aut negantem.

Subiectum & prædicatum vocantur termini, vel quia ſunt extrema propoſitionis & eas vtrinque terminant, vt puncta lineam, vel quia terminant & concludunt reſolutio-

nem propoſitionis, non enim vlterior fieri poteſt reſolutio. Copula non eſt terminus quia non eſt extremum vnitum, ſed ipſa extremorum vnio quæ nunquam manet, ſi extrema vnionis diſſoluantur. Idem tamen verbum aliquando non tantum eſt copula, ſed etiam terminus ratione ſui materialis ſignificati, vt in hac propoſitione Petrus ſtudet, illud ſtudet, idem valet ac ſi dicas eſt ſtudens: vnde ſimul eſt copula & prædicatum Eodem modo ſe res habet in propoſitionibus de 2. adiacere, vt Iohannes eſt. Signa item ſunt categoræmatica. Cum per ſe nihil ſignificent, non poſſunt dici termini, aut in illa reſolui propoſitio. Coniunctio (&) in deſinitione ponitur per vel.

Syllogiſmus eſt oratio in qua quibuſdam poſitis aliquid à poſitis diuerſum neceſſario efficitur eo quod hæc ſunt. Eſt hæc deſinitio poſſit conuenire ſyllogiſmo hypotetico qui conſtat compoſitis enuntiationibus, communiter tamen dicitur deſiniri ſyllogiſmus ſimplex & categoricus qui conſtat vtraque præmiſſa categoria quæ magis Ariſtotelis propoſito ſeruit. Oratio eſt genus remotum per quod tamen bene aſſignatur deſinitio ſi per appoſitas differentias ſufficienter limitetur. Proximum genus eſſet argumentatio. Illud in qua ſignificat præmiſſas eſſe in ſyllogiſmo tanquam partes in toto primo modo inexiſtendi (quibuſdam) id eſt, duabus præmiſſis (poſitis) id eſt, conſeſſis vel in modo & figura diſpoſitis (aliquid à poſitis diuerſum) id eſt, conſeſſio quæ ſemper debet eſſe diuerſa à præmiſſis quia alioquin ſyllogiſmus eſſet inutilis & peteretur principium nihil enim ſeipſum probat: Syllogiſmus aut eſt inſtrumentum quo aliquid ignotum ex noto deducitur (neceſſario efficitur) per neceſſariam conſequentiam inferitur. Vnde neceſſario non ſignificat neceſſitatem conſequentis: quali conſequens in omni ſyllogiſmo debet eſſe neceſſario, cum eſſe poſſit contingens vel falſum: ſed tantum neceſſitatem conſequentiæ, vt ex præmiſſis neceſſaria inferatur conſeſſio etiam ſi illa non ſit neceſſario (eo quod hæc ſunt) propter præmiſſas conſeſſas, vel in modo & figura diſpoſitas quod Philoſophi vocant ex vi formæ concludere. Hanc poſtremam particulam vltèrius explicat Ariſtoteles, cum ait: Dico eo quod hæc

sunt propter hæc effici, id est, propter connexionem terminorum factam in præmissis & mox propter hæc effici est nullo termino extrinsecus indigere vt fiat necessarium, id est, tunc conclusio inferitur propter præmissas quando nullus terminus extrinsecus est assumendus in syllogismo vt syllogismus bene concludat.

Per has postremas particulas excluduntur à definitione syllogismi omnes argumentationes materiales quæ tantum concludunt ratione materiae non ratione formæ. Item excluduntur omnes aliæ argumentationes. Inductio, enthymema exemplum tum quia non necessario inferunt conclusionem nisi quatenus virtute includunt syllogismum & eius necessitatem: tum quia non efficiunt eo quod hæc sunt virtute præmissarum & nisi addatur vel intelligatur.

Petes an definiatur syllogismus hic expositivus. Respon. Aristorelis mentionem forte non fuisse illum hac definitione completi. Sicut nec in diuisione propositionis illam fecit mentionem singularis propositionis: nihil tamen refert quo minus hac definitione includatur.

Syllogismus alius perfectus, alius imperfectus, perfectus syllogismus est, qui præter se apta nullo indiget vt appareat necessario, id est, qui ita euidenter concludit vt ad sui euidenciam nihil requirat, adeo vt nemo sanæ mentis visis præmissis non possit statim inferre conclusionem vel illatæ assentire. Imperfectus est qui indiget aut vno aut pluribus præter ea quæ sumpta sunt, quæ sunt quidem necessaria quantum ad perfectos terminos, non autem sumpta in propositionibus. (Indiget vno aut pluribus) principis nimirum perfectioribus conuersione scilicet aut transpositione præmissarum aut vtroque. aut scilicet reductione per impossibile de quibus infra. (præterea quæ sumpta sunt) præter principia materialia formalia & dirigentia (quæ sunt quidem necessaria) id est, quæ principia perfectioria sunt quidem necessaria ad ipsam terminorum dispositionem (non tamen sumpta in propositionibus) non tamen sunt intrinseca & essentialia syllogismo. quasi dicat, licet non sunt intrinseca syllogismo & extrinsecus assumantur, tamen ad syllogismi perfectionem sunt necessaria. Sensus ergo to-

tius definitionis est, Imperfectus syllogismus est qui ita non est euidentis, quin per aliquid eius euidentia manifestari debeat. Vnde patet aliter syllogismum dici hic imperfectum, aliter cum enthymema dicitur imperfectus syllogismus. Enthymema enim dicitur syllogismus imperfectus quia ei deest pars intrinseca & essentialis necessaria ad syllogismum; hic vero imperfectus syllogismus dicitur, non cui pars aliqua necessaria deest, sed cui aliquid euidentia deest vt iudicetur euidenter concludere. Imperfecti syllogismi sunt omnes præter quatuor primos primæ figuræ directe concludentes.

Petes 4. quomodo syllogismus imperfectus per illa principia perfectioria perficitur. Respon. perfici accidentaliter & extrinsece. est enim essentialiter perfectus. Quando autem consequentia fit euidentia accidentaliter & extrinsece perficitur sicut maior vel minor euidentia bonæ consequentia, sunt extrinseca & accidentalia syllogismi.

Post diuisionem & definitionem syllogismi tradit Aristoteles duo principia dirigentia, dici de omni & dici de nullo. De omni dici est cum nihil è subiecto sumi potest, de quo alterum non dicatur, id est, dici de omni est prædicari de omnibus inferioribus subiectis: vnde dici de omni & propositio vniuersalis non differunt. Dici de nullo est cum nihil è subiecto sumi potest de quo alterum non negatur, id est, cum de omnibus inferioribus subiectis negatur. Vnde cum propositione vniuersale negante coincidit. Hinc sumuntur duo principia directiua siue regulæ quibus diriguntur syllogismi: vna affirmatiua diriguntur altera negatiua. Prima Quicquid dicitur de aliquo vniuersim sumpto dicitur de omni contento sub illo: Secunda. Quicquid negatur de aliquo vniuersim sumpto, negatur & de omni contento sub illo. Prior regula dirigunt duos syllogismos perfectos affirmatiuos Barbara & Darii. Posterior duos perfectos negatiuos Celarent & Ferio. Ceteri etiam diriguntur hiscè principis sed mediantibus illis perfectis vnde dicuntur perfici seu reduci ad perfectos.

Nota ad perfectiorem intelligentiam huius cap. & sequentium quadruplicia esse initia syllogismi. Primo materialia, propositiones scilicet & terminos. Secundo formalia. modum sci-

dum scilicet & figuram. Tertio, Dirigentia dicitur de omni & dicitur de nullo. Quarto, perfectiora conuersionem & transpositionem premissarum. Hoc capite absolute materialia & dirigentia: Formalia & perfectiora deinceps explicantur antequam ad sequentium capitulum explicatione aggrediamur proponenda sunt aliqua dubia.

D V B I V M I.

In quo posita sit ratio formalis discursus sine essentia.

Suppono 1. ex dictis supra discursum esse operationem mentis quia ignotum aliquid ex notiore deducimus & inferimus: Ex qua definitione colligi possunt conditiones tres boni discursus. Prima ut sint distinctae conditiones antecedentis & consequentis. Secunda ut cognitio antecedentis sit prior, si non tempore, natura saltem cognitione consequentis. Qua de causa dicunt aliqui Angelos non discurrere, quod simul videant causam & effectum in causa. Ego tamen puto Angelos vere discurrere & cognitionem causae in illis natura saltem esse priorem cognitione effectus. Tertia ut cognitio antecedentis sit causa cognitionis consequentis ut ex vi cognitionis vnus veniat intellectus in cognitionem alterius. Quare non bene Gregorius Ariminensis, qui vult discursum esse cognitionem vnus post aliud, vel cognitionem vnus per aliud, vtrumque enim ad discursum requiritur, ut sit cognitio vnus post aliud & per aliud.

Suppono secundo 3. in omni discursu iudicia, iudicium scilicet antecedentis, iudicium consequentis & iudicium bonae consequentiae. Quarto iudicio consequens bene inferri ex illo antecedente & de his tribus est difficultas, in quo ex illis posita sit ratio formalis discursus.

Dico ratio formalis discursus est posita in illo postremo iudicio illatiuo quo iudicio terminos quaestionis esse connexos propter connexionem quam habent in antecedente cum medio. Probatur primo, quia iudicium antecedentis & iudicium consequentis pertinent ad secundam operationem intellectus, ergo non in illis, sed in illo 3 iudicio est tertia operatio. Probatur secundo quia sine illo iudicio illatiuo non potest concipi ratio discursus, vnde & Aristoteles per illud syllogismum definiuit.

Dices modus & figura sunt principia for-

malia syllogismi, ergo formalis ratio discursus syllogistici in iis est posita non in illo iudicio Respon. Vocari principia formalia, non quod in illis sit forma, sed quod aliqua ratione ad formam pertinet, quia nimirum sine illis non potest esse bona forma discursus aut bonum iudicium illatiuum. Ex illa vero bona terminorum ac propositionum dispositione oritur quod iudicium illatiuum sit bonum.

Nora vero tertiam operationem habere magnam analogiam & similitudinem cum secunda. Ut enim se habent in secunda operatione plures conceptus, ita plures propositiones in tertia: vtque conceptus ac termini illi per verbum copulati propositionem efficiunt, ita debita connexa propositiones discursum efficiunt, utque se habet copula ad propositionem, ita proportione quadam se habet ad discursum particula illatiua, & vt ratio secundae operationis consistit in iudicio quod praedicatum in se subiecto; ita tertia in iudicio quod consequens sequetur ex antecedente. In eo tamen differunt quod secunda operatio sit iudicium nunc affirmatiuum nunc negatiuum, tertia vero semper sit iudicium quodammodo affirmatiuum.

Petes primo quibus principiis nitatur omnis discursus. Respon. Hisce duobus naturae lumine notis, quae sunt eadem vni tertio eadem sunt inter se, & quorum, vnum est idem, cum tertio alterum non est idem, non possunt esse eadem inter se. Igitur proposita quaestione, v. g. an anima sit immortalis, vt cognoscam an termini illi inter se connexi necne, vnum terminum 1. considero & animaduerto quas habeat proprietates, quae praedicata intrinseca, & reperio animam, v. gr. esse incorpoream. Exquiro deinde, an incorporeum connexionem etiam habeat cura immortali, reperoque, ita etiam recte infero, illos duos terminos quandoquidem sint coniuncti cum hoc tertio incorporeo scilicet & inter se esse coniunctos. Sin vero inuenirem incorporeum cum immortali non posse connexi, concluderem negatiue etiam animam cum immortali non esse connexam quandoquidem incorporeum quod coniungitur cum anima non coniungatur cura immortali.

Petes secundo, quo modo differant discursus materialis & formalis. Respon. discursus materialem esse cum bene inferatur

consequens ex antecedente ratione ipsius materiae non vi alicuius praeviae dispositionis terminorum. Sunt enim res aliquando ita coniunctae vt vna cognita statim & alia cognoscatur vt in hoc discursu. Sol ortus est ergo dies est, quia enim dies tantam habet connexionem cum ortu solis, vt sole orto necessario fit dies & fit vt cognito ortu solis mox inferamus diem esse. Formalis autem est cum ita sunt in antecedente dispositi termini, vt & vi illius dispositionis necessario aliud sequatur, etsi materia non esset nota, talis discursus formalis est in omni bono syllogismo, quo fit vt in syllogismo nunquam negari possit consequentia, nisi peccet in forma. In omni vero enthymemate & discursu materiali possit negari, quia conclusio non inferitur ex vi dispositionis terminorum. Porro formalis discursus cognoscitur si in omni materia eodem modo dispositis terminis bene sequatur conclusio. Materialis vero si in alia materia eodem modo dispositis terminis non sequatur.

Potes vltimo an discursus dicatur vniuocae de syllogismo, inductione enthymemate & exemplo. Item de materiali & formali, de vero & falso, de illatio & probatio. Resp. duobus modis tertiam operationem considerari posse, primo secundum essentiam prout illatio est quoddam iudicium vnius ex alio, siue verum inferatur siue falsum, siue necessarium, siue contingens. Secundo, prout est quaedam veritatis inuestigatio, primo modo de his omnibus aequaliter & vniuocae (excepto illatio & probatio analogice enim & improprie tantum dicitur de illatio, quia non fit per medium, vnde non est cognitio vnius ex alio,) omnes enim continent totam rationem tertiae operationis. Posteriore modo de discursu vero & falso dicitur analogice aut aequiuocae, item de materiali & formali dicitur analogice, formalis enim proprie veritatis inuestigatio est. Vi enim sua infert ignotum ex noto. Materialis autem vi sua non infert, sed tantum ex connexionem materiae vt si materia non sit evidenter connexa, nullam habeat vim inferendi. Hinc constat analogice etiam dici discursum secundo sumptum de syllogismo enthymemate & exemplo. Priora enim duo formalia videntur argumentationes alia vero ma-

teriales. Licet nonnulli dubitent an Inductio sit formalis de qua infra.

D V B I V M II.

Vtrum antecedens sit pars discursus?

Ratio dubii esse potest quia cum ratio formalis discursus sit iudicium illud illatum, assensus vero praemissarum illud iudicium praecedat existimare quis possit in ipsa illatione praecise esse discursum: antecedens vero requirit duntaxat ad syllogismum tanquam quid prauium, non tanquam partem syllogismi. Deinde cum discursus sit tanquam modus intellectus ab vna cognitione in alium, videtur cognitio illa prior se habere per modum termini a quo ac proinde esse extrinseca illi motui, dico tamen antecedens esse partem discursus. probatur, quia ex essentia sua: discursus est cognitio vnius per aliud, ergo ex essentia sua & intrinsece includit vtriusque cognitionem. Secundo sic se habent propositiones in syllogismo sicut termini in propositione, sed vnus terminus non facit propositionem, ergo nec vna propositio discursum. Item quemadmodum copula in propositione coniungit plures terminos, vt ex illis componatur vna propositio ita in discursu particula illatio connectit plures propositiones, vt ex illis componatur vnus discursus, tertio probatur alioqui syllogismus non erit discursus, cum constet praemissis & conclusione. Ad resolutionem dubii priorem dico etiam si praemissae sint priores conclusionem, & completo iudicio illatio, ipsum tamen iudicium illatum inchoari in ipsis praemissis & esse veluti formam totius discursus. Ad resolutionem posteriorem Respon. cognitionem antecedentem non se habere per modum termini a quo, sed potius per modum viae. Adde discursum improprie & metaphoricè vocari motum, vnde non esse ei tribuenda ea quae vero motui conueniunt.

Dices, ergo discursus erit compositum per accidens ex diuersis propositionibus Respon. nego consequentiam, quia propositiones illae possunt inter se componi & vniui ad vnum discursum constandam, sicuti duo termini vniuuntur ad vnam propositionem constituendam.

DVBIUM III.

An conclusio sit pars intrinseca syllogismi.

Ux sunt sententiæ. Albertus, Nifus. Aquilinus ad quod videtur etiam accedere uerboes uoluit non esse partem syllogismi, d tantum eius effectum & terminum. pro utur Authoritate Aristotelis 1. priorum c. 1. ubi ipse docet syllogismum constare tribus terminis & duabus tantum propositionibus. Item secundo priorum c. 1. docet ex vno syllogismo multas conclusiones posse inferri. conclusio autem esset intrinseca syllogismo si fieri non posse, quia mutata conclusione non esset idem syllogismus. Secundo probatur ratione quia syllogismus est instrumentum sciendi per quod venit in cognitionem conclusionis. Ergo conclusio est effectus syllogismi effectus autem nunquam est pars instrumenti vel causæ suæ. Tertio syllogismus emonstratiuus generat scientiam, id est, ipsam cognitionem conclusionis teste Aristotele. Ergo conclusio siue scientia quam parti syllogismus debet ab ipso syllogismo distinctur. quarto inferre conclusionem est passio uadædam Syllogismi ideo enim docet Aristoteles in definitione allatâ. Syllogismus esse illatum conclusionis ergo conclusio non sit intrinseca ratione Syllogismi, sed aliquid pfi extrinsecum. quinto omnis discursus est notus quidam ex præmissis in conclusionem terminus autem ad quem non est de essentia notus. Ergo. Sexto & postremo Quæstionem est de essentia Syllogismi ergo nec Conclusio probatur consequentia quia quæstio & Conclusio à parte rei sunt eadem.

Alterâ sententiâ est Burana Philoponi & aliorum qui censent Conclusionem esse partem essentialem & intrinsecam Syllogismi.

Nota primo quod hic queritur de Syllogismo, parti modo queri de omni argumentatione.

Nota secundo præmissas vere esse causam conclusionis & conclusionem illarum esse effectum, quia nimirum præmissæ continent in se virtute conclusionem seu connexionem extremorum inter se, & vi illarum inferunt Conclusio. Quo fit ut quod partice uenit toti Syllogismo frequenter tribuatur. Quem

admodum homo dicitur ratiocinari intelligere cuius anima ratiocinatur & intelligitur eoque hic magis quod præmissæ sint Syllogismus potentia & in iis quodammodo lateat Conclusio.

Dico Conclusio est pars intrinseca Syllogismi, Probatur primo iisdem fere rationibus quibus probata est Conclusio præcedentis dubii Secundo ex Aristotele 1. de anima textu 8. qui ait demonstrationem incipere à præmissis, finiri uero in Conclusionem. Ergo Conclusio est aliquid ipsius. Tertio tertia mentis operatio ex essentia sua est illatio & Iudicium illatum, sed illatio intrinsece includit tanquam materiam intrinsecam inferens & illatam, id est, antecedens & consequens, ergo, qua ratione includit antecedens, ut etiam fatentur aduersarij pari ratione concludit consequens. quarto Conclusio ponitur in definitione Syllogismi ergo est aliquid ipsius quinto Conclusio uariat modum Syllogismi. Nam Barbara & Paralipson sola conclusione differunt. Ergo. Sexto docent Philosophi Syllogismi formam esse Conclusionis, sed forma est pars essentialis & intrinseca ergo Conclusio est pars essentialis & intrinseca Syllogismi. Vbi tamen nota, non ita hæc esse intelligenda, ut Conclusio sit uere forma Syllogismi, est enim una cum præmissis materia iudicij illatiui, quæ est uera forma Syllogismi, sed quia Conclusio, respectu præmissarum, aliquo modo imitatur formam, præmissæ uero materiam. Nam quemadmodum materia uirtute continet formam, & ex illa educitur forma, ita antecedens uirtute continet conclusionem, ex eoque Conclusio, tanquam in illis latens, educitur. Et quemadmodum materia plures formas potentia continet, & à forma adueniente determinatur, ita eadem præmissæ possunt inferre plures Conclusiones, Conclusio autem, quæ inferitur, præmissas quodammodo determinat. Adde Conclusionem uocari formam, quia iudicium illatum, quæ est forma syllogismi, in Conclusionem completur.

Ad argumenta & 1. ad auctoritatem Aristotelis priorum, respondeo, per duas propositiones intelligi ubi duas præmissas, & scilicet Syllogismus constat duabus propositionibus, & Syllogismus constat duabus præmissis, Patet ex textu, ubi totus est ut doceatur

antecedente omnia præter duas præmissas esse tollenda.

Ad alteram resp. I. eandem esse aduersariis difficultatem, si enim variatur conclusio variatur etiam Syllogismus secundum ipsos, licet iuxta illorum opinionem conclusio nam sit pars Syllogismi, ordo tamen & relatio præmissarum ad conclusionem, est Syllogismo essentialis, quæ relatio mutato termino mutatur.

Respondeo secundo cum Philopono, non esse eundem Syllogismum, sed similem si conclusio mutetur.

Respondeo tertio, Diuersas conclusiones ex iisdem præmissis illatas forte non mutare syllogismum essentialiter, forte bene accidentaliter. Adde Aristotelem nihil aliud intendere, quam docere syllogismo in genere hoc esse proprium, vt ex iisdem præmissis in ferre possit conclusiones plures.

Ad secundam respondeo primo, præmissas non incommode posse dici instrumentum sciendi, per illas enim venit intellectus in cognitionem conclusionis, idque syllogismo ratione præmissarum iuxta secundum notabile tribui.

Respondeo secundo, ipsi sumet syllogismus ac demonstrationem, seu potius cognitionem conficiendi syllogismum, posse dici instrumentum sciendi, si sumatur in communi, vtque est iudicium de materia aliqua in confuso, non de hac aut illa determinate, in particulari, vt vero applicatum est certæ alicui materiae, esse scientiam ac cognitionem conclusionis. Sic definitio & propositio, quæ aliquo modo sunt instrumenta sciendi, & nihil aliud sunt, quam prima & secunda operatio, vt applicari possint huic, vel illi materiae: atque ita intellectus cognitionem parere; Posset etiam dici improprie capi instrumentum, quia aliquo modo per suas præmissas manifestet alteram sui partem, scilicet conclusionem. Sicuti si aliquod corpus media sui parte lucidum illuminaret alteram partem obscuram, pars illa lucida aliquo modo posset dici instrumentum illustrationis alterius partis, imo totum corpus dici posset instrumentum, quo altera illa pars illustraretur.

Ad tertium respondeo, syllogismum parere scientiam, vel improprie, quia secum adfert

scientiam, vel syllogismo hoc tribui, rationi præmissarum.

Ad quartum respondeo, non esse tantam propriam passionem syllogismi, inferre conclusionem, sed esse ipsius intrinsecam effectum.

Ad quintum respondeo, discursum de motu intellectus (vt supra) improprie & metaphorice, atque adeo non esse illi tribuendum, quod vero motui tribuitur.

Ad sextum respondeo, quæstionem re quædem esse eandem cum conclusione, ratione tamen distinguui, quia antequam fiat syllogismus, dicitur quæstio, quoad illationem conclusio, vnde formaliter sumpta quæstio non potest dici pars syllogismi, bene tamen materialiter.

D V B I V M I V.

An illatiuus æque, ac probatiuus syllogismus contineatur definitione syllogismi.

NOta primum illatiuum vocari à quibusdam, qui formam habet syllogisticam id est, debitam figuram, & modum, non tamen est applicatur materiae alicui connexæ sed disparatæ, hoc est, vel falsæ, vel nihil significanti, vel elementis literarum Probatiuus autem dicitur, qui non tantum legitimam habet formam, sed applicatur materiae connexæ, omnes eius propositiones sint veræ.

Nota secundo, cum ratio formalis secundæ operationis posita sit in illo iudicio, quod alterum iudicium inesse alteri, vel non inesse, & sine iudicio illo stare non possit secundæ operatio.

Consequens est, tale iudicium esse non posse, si sit affirmatiuum, nisi materia aliquo modo sit connexa; saltem apparetur: reputat enim, me iudicare aliqua esse connexa nisi mihi Videantur connexa: Similiter non iudicium negatiuum, nisi termini à parte rei, vel saltem secundum apparentiam, sint separati. Non obstantibus his, tamen potest propositio per primam operationem apprehendi, non secus, ac si vere fieret, quam formaliter non fiat: Haud aliter, quam aliter, quæ licet vere, & formaliter non sint positi

sunt tamen per intellectum apprehendi, dicantur habere quoddam esse cognitum, obiectivum, non tamen reale, ac proprium; quæ omnia experientia patent experienter enim, nos posse hanc propositionem intellectu comprehendere, licet non faciamus iudicium ita esse: imo iudicamus contra.

Uterius hæc Propositio apprehensa voce explicari, non secus, ac si vere fieret, assereretur intellectus, iisdemque verbis explicabitur, quibus ipsa formalis efferretur enunciatio.

Sed in ipsa mentis operatione magnum est discrimen, si enim iudico hominem, vegetaria, esse rationalem, est vera enunciatio, resque illa, homo est rationalis, primario, ut, quod, siue, ut Philosophi dicunt, in actu nato significant hominem esse rationalem: Secundario vero & ut, quo, ac, ut dicunt in actu exercito, significant ipsum iudicium, ut meam apprehensionem explicem, dico minem esse rationalem, voces illæ eadem lat, quæ prius; illæ tamen nec quidem secundario, & actu exercito vllum repræsentant iudicium, cum à parte rei nullum sit, nisi esse obiectivum, sed tantum simplicem apprehensionem.

Nota tertio, quod de secunda operatione diximus, pari ratione locum habere in tertia, neque posse tertiam operationem consistere, nisi sit iudicium illatiuum, quæ est formalis ratio huius operationis. Et quemadmodum secunda operatio nequit esse sine terminis, quos connectat, ita tertia operatio nequit esse sine propositionibus, seu iudiciis enunciatiuis, cum sit propria ipsius materiæ, neque enim potest concipi esse illatio, nisi sit alicuius rei, ex altera re, siue sine, infente, & illato.

Potest tamen tertia operatio non secus atque secunda per primam operationem apprehendi, & voce explicari: sed & in illa apprehensione non est tertia operatio, nisi in esse obiectivum.

Dico primo, discursus Syllogisticus applicatus materiæ euidenter falsæ, aut quam uter quis falsam, non est verus Syllogismus, nec hic definitur.

Probat: non potest esse iudicium illati-

uum, vbi non est quod inferat, neque quod inferatur.

In tali discursu neutrum est: ergo non est iudicium illatiuum.

Probat: minor, quia non potest esse propositio, nisi adsit assensus ac iudicium, quo iudicet alterum alteri convenire. Non potest autem quid assentiri materiæ, quam videt euidenter, aut putat, falsam: ergo.

Confirmatur, quia deest in hoc casu vera materia, ad syllogismum consuetudum.

Dico secundo: Discursus Syllogisticus in materia nihil significante, aut elementis litterarum, non est syllogismus, neque hic definitur.

Probat: quia termini huius discursus non possunt formaliter accipi, cum nullam habeant significationem. Ergo materialiter. Materialiter autem sumuntur falsæ propositiones, ergo. Ob eandem rationem nullus fiet in tali materia syllogismus, ob quam non fieret in materia falsæ. Hinc inferitur, male vocatos hos Syllogismos, illatiuos, cum nihil inferatur, neque procedat assensus præmissarum ex quibus Conclusio inferatur.

Dico tertio, non tantum syllogismus probatius supra definitus, sed quilibet applicatus materiæ, aliquo modo connexæ, siue reuera, siue apparenter, est syllogismus, & hic definitur.

Probat: Quia Aristoteles definit syllogismum, communem demonstrativum topico & Sophistico, quod patet.

Vbi eandem habet definitionem, & vult esse communem his tribus generibus, & ex i. c. *Elench.*

Probat: secundo: Quia Syllogismus in materia disparata, quæ tamen appareat tatioinanti, connexa habet assensum præmissarum, & iudicium illatiuum: ergo est verus syllogismus.

Hinc inferitur primo, nullum syllogismum vere dicendum, qui non sit probatius, nec contra. Quia ubicunque inferitur bona Conclusio, ex præmissis, etiam si materia sit disparata, putatur tamen connexa

vere probatur ratiocinanti conclusio. Contra vero, vbi cunctis probatur, vere etiam infertur, quia probatio non fit sine iudicio illatiuo. Secundo infertur syllogismus illatiuum, & probatiuum, vt initio definiti sunt, non esse, nisi α qui uoce, aut analogice syllogismos. Tertio infertur, vniuoc conuenire rationem syllogismi, demonstratiuo, Dialectico, & Sophistico, non peccanti in forma.

Dices 1. Definitur etiam hic syllogismus ex falsis constans, is autem non est probatiuus, sed illatiuus. Ergo.

Maior patet, tum ex *secundo priorum* c. 2. vbi dicitur in syllogismo ex falsis posse concludi verum, tum quia *top.* 1. c. 1. docet, syllogismos peccantes in materia, esse vere syllogismos, quamuis non sint veri syllogismi, qui in forma peccant, tum quia syllogismus dicens ad impossibile, habet vnā falsam præmissam, & tamen est verus syllogismus. Confirmatur: Quia Aristoteles fere format syllogismos in elementis, & terminis, non significantibus, talis autem non potest esse probatiuus, sed tantum illatiuus: ergo. Respondeo patere ex dictis. dico tamen definiri istum syllogismum, posito assensu præmissarum: Quia Sophisticus peccans in materia non est syllogismus, nisi illi, qui materiam putat esse connexionem. Similiter dico de syllogismo ad impossibile, illum esse syllogismum, quia accipimus præmissam ab aduersario concessam. Quare non iudicamus verum esse simpliciter, sed secundum aduersarios. Ad confirmationem dico, Aristotelem vti his literis, seu elementis confectum, esse vere syllogismum, sed vt ostendat, se non agere de syllogismo applicato certis materiæ.

Dices secundo: si formem huiusmodi syllogismam, omne animal est lapis, omnis homo est animal, ergo omnis homo est lapis suspensio assensu præmissarum possum iudicare consequentiam esse bonam, siue consequens illud bene sequi, ex præmissis. Ergo vere erit syllogismus, in materia euidenter disparata. Confirm. 1. quia in iudicio de consequentia consistit ratio formalis syllogismi. Confirm. quia illud iudicium, quod intellectus hic format, est operatio intellectus, non prima, nec secunda: ergo tertia. Respon. suspensio assensu

præmissarum, me non posse iudicare, consequentiam esse bonam, siue consequens illud bene sequi ex præmissis, eo modo, quo iudicandum est, in vero discutitu, quia non possum iudicare, consequens esse verum, propter veritatem præmissarum, siue assentiri conclusionibus, quia assentior præmissis: neque quod idem est, iudicare terminos esse connexos: propter eorum connexionem cum medio, quod est de ratione tertiæ operationis possum tamen formare iudicium quoddam ex hypothesi, si præmissæ essent veræ, fortetiam vt conclusio propter præmissas esset vera: siue, si ego assentirer præmissis, assentirer etiam conclusioni: vnde aliquo modo potest vocari discussus, ac syllogismus, ex hypothesi, non autem verus syllogismus: sicut non vere iudico, per secundam operationem hominem esse lapidem, si dicam, si videret hominem esse lapidem, assentirer huic propositioni, homo est lapis.

Ad primam confirmationem patet.

Ad secundam respon. hoc iudicium proprie esse secundam operationem, ac iudicium enuntiatium hypotheticum, stricte sumptum: sicuti cum dicimus, si sol esset ortu dies esset, est verum iudicium secundæ operationis, includitur tamen quoddam iudicium perfectæ consequentiæ, quo iudicamus bene sequi, quando oritur sol, diem esse. Quarta, hic tale iudicium est, si veræ esset præmissæ, vera esset conclusio. Sed ad verum discussum requiritur absolutus & positus assensus præmissarum, & conclusionis, non autem ex hypothesi, nam assentiri propositioni, posita aliqua hypothesi, reuera non est assentiri.

D V B I V M V.

An syllogismus hic definitus possit constare vna propositione singulari.

Respondeo posse. Probatur ex Aristotele 1. *Posteriorum* c. 1. vbi talem facit syllogismum. 1. Omne triangulum habet tres angulos, duobus rectis æquales, hoc quod est in semicirculo, est triangulum, ergo habet tres angulos duobus rectis æquales. Secundo probatur quia ipse Aristoteles videtur facere demonstrationem quandam singularem 1. *Posteriorum* c.

Qua

Quamquam particularem ipse appellet, ex exemplo vero satis constat, eum de singulari loqui, docet demonstrationem illam ea continere particularia, quæ sub sensum cadunt, ea autem sunt singularia. Probatur tertio. Multa de singulari ignorantur, quæ sunt innotata, neque per alias argumentationes possunt cognosci: ergo possunt illi per syllogismum inquiri. Probatur quarto, inductio & exemplum possunt ad syllogismum reduci, ad illa constant propositionibus singularibus ergo.

Dices primo. Aristoteles non definit propositionem singularem: ergo non ingreditur syllogismum. Respondeo non definire, tum uita singularis propositionis in syllogismo, tum dirigitur per dictum de omni, eadem est ratio cum particulari, tum, quia ea, quæ his tribus tractat, fere ordinat ad demonstrationem, cui singularis propositio non seruit.

Dices secundo: Intellectus ex Aristotele secundo de anima text. 60, non cognoscit singularia: ergo singulare non ingreditur syllogismum. Respondeo. Falsum esse antecedens: Aristotelis autem intentio est, dare discrimen inter sensum & intellectum, & sensum quidem tantum posse cognoscere singularia, quæque sub sensum cadunt, intellectum vero posse etiam uniuersalia considerare.

Dices tertio, talis syllogismus esset inuisibilis: ergo. Probatur antecedens, tum quia nihil conducit ad scientiam. Scientia enim est uniuersalis, tum, quia non potest reduci ad quatuor modos perfectos primæ figuræ: Respondeo nego antecedens: Ad probationem dico, Primo fore utilem ad cognitionem eorum, quæ ipsi singulari conueniunt. Secundo ad scientiam conducere saltem mediate, & remote, quia singularium cognitio ad uniuersalium cognitionem iuuat. Quod autem dicitur, non posse reduci ad 4 modos. Respondeo posse reduci saltem ad Darii & Ferio licet non ad alios duos.

Dices quarto, quod conuenit generi, conuenit etiam speciei: ergo si syllogismus in genere potest habere singularem, etiam demonstratio potest vnam habere singularem, hoc autem est falsum: ergo. Respond. Quod conuenit generi intrinsece, & positue, hoc etiam cuius speciei conuenit, sed quod conuenit generi tantum negatiue, per non repu-

gnantiam, non est necesse conuenire cuilibet speciei, sicut rationale, animali conuenit, non tamen omne animal est rationale.

D V B I V M VI.

Virum posito assensu præmissarum, necessario intellectus assentiatur conclusioni.

Dico primo, si præmissæ sint necessariæ, & euidentes, posito illarum assensu, ac apprehensione bonæ consequentiæ, potest intellectus suspendere actum suum: Est tamen necessitatis, quoad speciem actus, id est, ut si velit operari, necessario eliciat conclusionis assensum, si præmissæ requirant assensum, vel dissensum, necessario eliciat, si præmissæ exigant dissensum.

Probatur prior pars, quia experimur nos ad hoc non necessario impelli, & voluntatis imperio nos continere assensum. Confirmatur, quia non est maior necessitas in tertia illa operatione, quam in secunda; posita euidenti apprehensione connexionis terminorum. Sed in secunda operatione, apprehensa niue & albedine, eorumque connexionem, non necessario iudico, niuem esse albam: ergo nec in tertia.

Probatur pars posterior, quia alioqui posset ferri intellectus extra obiectum. Posset enim assentiiri propositioni à parte falsæ: quod est impossibile. Neque obstat, quod admissis præmissis, non nunquam negetur consequentia; hoc enim fit vel tantum voce, non animo, vel quia non satis aduertitur necessitas consequentiæ.

Dico secundo; si rationes sint tantum probabiles, & euidentis consequentia, potest intellectus suspendere actum suum, circa conclusionem, tum etiam necessitatur quoad speciem actus.

Probatur prior pars; quia intellectus non conuincitur per præmissas tantum probabiles: & si in priore casu potest, longe hic potior ratione.

Probatur pars posterior: quia suppono intellectum non habere rationes in contrario: non potest autem intellectus assentiiri illi propositioni, ad quam nullam habet rationem

inductiuam, sed tantum illi, quæ est euidenter vera, vel habet apparentiam veri: ergo si habent rationem probabilem, ad assensum, v. g. non poterit dissentire.

Dices contra primam conclusionem: ergo non aliter necessitatur intellectus per præmissas, euidenter necessarias, quam per probabiles. Respondeo longe aliter necessitari per præmissas euidentes, id est, nisi voluntas suspendat actum, vbi naturaliter, & necessario feretur in actum: non item, si sint tantum probabiles. Quia etsi voluntas non suspendat, non tamen necessitatur per præmissas probabiles, quia non conuincitur. Deinde, per præmissas euidenter necessarias, & ita determinatas, ad speciem actus, vt nunquam possit alterum speciei actum elicere, qui tantum habet probabiles potest postea in venire probabiles in alteram partem, & sic determinari in illam, ac resiliere à priori illa necessitate intellectus.

Dices secundo, causa naturalis etiam necessaria, necessario agit, positus omnibus ad agendum necessario, sed causa naturalis non liberat: ergo positus euidentiibus præmissis, & concessis, apprehensaque bonitate consequentiæ, necessario feretur ad assensum conclusionis. Respondeo ad maiorem, causam necessariam necessario agere, positus omnibus ad agendum necessariis, nisi impediatur: sicut ignis necessario agit, approximato obiecto, nisi interponatur impedimentum, vel sine dicendum non omnia esse posita ad agendum necessaria, requiri etiam vt voluntas non suspendat actum.

Dices tertio: Sicut se habet voluntas, respectu medii necessarij, posita efficaci intentione finis, sic se habet intellectus ad assensum conclusionis, posita, necessitate præmissarum, & consequentiæ, sed voluntas non potest non eligere medium necessarium, posita efficaci intentione finis: ergo intellectus non potest, non assentiri conclusioni, posita necessitate præmissarum, & consequentiæ.

Respondeo, Ista potentias partim eodem modo se habere, partim diuerso, eodem modo se habet, in eo, quod quemadmodum voluntas est determinata ad electionem medij necessarij, posita intentione finis, ita etiam in prædicto casu intellectus necessitatur,

etiam quoad exercitium, si sibi relinquatur nec impediatur: diuerso respectu se habent, quod voluntas, cum sit potentia libera, vt possit mutare intentionem, ita & electionem. Deinde quod illa à nulla re possit impediri vnde necessario sequitur electio, posita intentione finis. Intellectus vero, licet ex se feratur in actum, tamen potest impediri à voluntate suspendente actum: quia voluntas actus intellectus impetare potest, auocare.

Petes primo Quid si occurrant ratione æque probabiles in vtramque partem, aut in vnam partem probabiliorem, poterit intellectus assentiri vni parti, æque probabili.

Respondeo non posse. Quia rota ratio assentiendi, est ista rationum probabilitas, quæ cum æqualis vtrinque appareat, non potest in vnam partem me magis rapere, quam in alteram, nec mihi videri pars illa probabilior.

Et quamuis vtraque pars sigillatim sumpta, habet aliquam speciem veri, tamen comparata ad alteram, in qua æqualis, vel maior est similitudo veri, non habet.

Petes secundo: Quomodo præmissis sint causa conclusionis, & in intellectum influant.

Respondeo non effectiue, vt plerique censent, sed obiectiue tantum, intellectum mirum determinando ad assensum conclusionis, per propositionem obiecti, siue connectionis terminorum inter se, ratione medij, in quo connectuntur. Ratio, quia vnus actus intellectus non insuit in alterum intellectus actum: actus enim etsi habitus producat, non tamen alterum actum producit, maxime in hoc casu, vbi assensu præmissarum sæpe est alterius speciei cum assensu conclusionis. Deinde sæpe assensu præmissarum non est, quando infertur conclusio. Quod autem non est, non potest effectiue, & Physice influere in alterius effectum.

Petes tertio: Vtrum cum assentior præmissis, non assentiam eodem actu conclusio.

Respondeo assentiri implicite, quia conclusio virtute continetur in præmissis, nec autem expresse, nisi dum infertur conclusio.

Petes quarto: Vtrum iudicium illarum

consequentia; & iudicium enunciatium consequentis, sint idem iudicium. (Non petimus hie vitum diuersi sint specie ætus, hoc enim constat: sed vtram hæc duo diuersa specie iudicia in eundem numero actum conuant.)

Respondeo videri verisimile, in eundem numero actum coire, qui tamen ratione in duo possit distingui.

CAPVT II.

De Propositionum Conuer-
sione.

HOc capite explicat vnum ex principiis perfectiuis, quibus Syllogismi imperfecti ad perfectos reducuntur. Alterum transpositionem scilicet præmissarum omittit: quia manifestior erat, quam vt explicatione egeret. Conuersio hic est commutatio partium enunciatiois, cum subiectum sit prædicatum, & contra, eadem qualitate seruata: vnde duas exigit propositiones conuersio, quarum prior conuersa, altera conuertens dicitur.

Conuersio propositionum in genere est duplex, vna in oppositam qualitatem, cum non mutato ordine extremorum ex affirmatiua fit negatiua, aut contra: vt, contingit omnem hominem currere, ergo contingit nullum hominem currere: quæ conuersio propria est propositionibus de contingenti, de qua latius *capite octauo*, sed hæc conuersio potius est illatio contrariæ, quam conuersio, excluditurque a definitione conuersiois, *supra dict.* quod non commuret terminos. Altera conuersio est in terminis supra definita, quæque eandem propositionum qualitatem retinet. Hæc iterum duplex, vna seruatis iisdem omnino terminis: altera mutatis terminis finitis in infinitos, aut contra, vocaturque conuersio per contrapositionem, qualis est hæc: Omnis homo est animal: Ergo omne non animal est non homo. Conuersio in terminis iterum duplex, materialis & formalis: Materialis, quæ tantum est bona ratione materiæ. Vnde in aliis terminis non esset bona conuersio, Omnis

homo est rationalis; ergo omne rationale est homo.

Formalis est, quæ est bona, ratione formæ, nec in vllis terminis datur, antecedens verum, consequente falso, & de hac agimus. Hæc autem formalis rursus est duplex, simplex nimirum, quam Aristoteles vocat in terminis, in qua mutatis terminis seruat eadem quantitas, & qualitas, vt nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo. Sic vniuersalis negans, & particularis affirmans, conuertitur.

Altera per accidens, in qua mutatur quantitas, seruata qualitate: Ita conuertitur vniuersalis affirmans, & si cui libeat, etiam vniuersalis negans. Prior dicitur simplex, quia terminos duntaxat commutat. Per accidens altera, quia præterea mutat quantitatem, quæ est accidens propositionum.

Priusquam doceat Aristoteles, qua ratione propositiones singulæ sint conuertendæ, diuidit eas in propositiones de inesse, quæ significant tantum prædicatum inesse subiecto, non autem modum, quo inest, & modales, quibus adhibeatur modus etiam quo inest, easque duplices, de necessariis & contingentibus, vt, necesse est hominem esse animal, & contingit hominem currere, quibus adiungi possunt propositiones de possibili, & impossibili, ex libro de Interpretatione diuisiones propositionis, quas hic adfert *ex i.c.* sunt manifestæ.

Post has diuisiones regulas assignat conuersionum, ac primo propositionum de inesse.

Prima Regula. Eam quæ inesse significat negationem vniuersalem, terminis conuertere necesse est, id est, vniuersalis negans de inesse conuertitur simpliciter in vniuersalem negantem; vt nulla voluptas est bonum: Ergo nullum bonum est voluptas.

Secunda. Affirmationem quidem conuertere necesse est, non tamen in vniuersalem, sed in particularem, id est, vniuersalis affirmatiua conuertitur per accidens in particularem affirmatiuam. Vt omnis voluptas est

Y ;

bonum:

bonum: ergo aliquod bonum est voluptas: Ratio, cur non conuertatur, in vniuersalem negantem, est, quia procedetur à non distributo ad distributum, ex parte prædicati.

Tertia. Ex particularibus aiens, ex parte necessarii conuertitur, id est, particularis affirmans conuertitur simpliciter in particularem affirmantem, vt aliqua voluptas est bona: ergo aliquod bonum est voluptas: Eodem modo conuertuntur indefinita, & singularis propositio.

Quarta, particularis negans non necessario conuertitur, id est, particularis negans non potest conuerti. Ratio, quia procedetur à non distributo ad distributum, ex parte subiecti, vt non sequitur: Aliquod animal non est homo: ergo aliquis homo non est animal. Dicit porro non necessario conuertitur, quia aliquando sequitur ratione materiæ: vt aliquis homo non est equus, ergo aliquis equus non est homo. Probat deinde singulas deducendo ad impossibile. Prima, quia si verbi gratia, non sequitur, nullus equus est homo, ergo nullus homo est equus, sitque conuersa vera, conuersens falsa: ergo contradictoria illius erit vera: detur, ille homo qui est equus sitque, verbi gratia, Socrates, tunc sic argumentor per syllogismum expositorium.

Socrates est homo, & Socrates est equus, ergo aliquis equus est homo: hæc autem est contradictoria conuersæ, quæ dicebatur vera, igitur duæ contradictoriæ sunt simul veræ. Secundam probat, per primam, quia alioquin sequeretur, duo contraria simul esse vera, si enim non sequitur, omnis homo est animal: Ergo aliquod animal est homo, ergo hæc vera, nullum animal est homo. Hæc autem per primam conuertitur in hæc, nullus homo est animal: quia est contraria conuersæ, omnis homo est animal. Tertiã eodem modo probat, quo præcedentem, nisi quod hic inferatur, duas contradictorias simul esse veras, ibi duas contrarias: quartam exemplo demonstrat.

Conuersio modalium.

NOta, cum in modalibus duplex sit prædicatum, & duplex subiectum: vnum præcipuum, quod ipse modalis dicitur, alterum secundarium, quod dicitur dicti, ista-

rum propositionum conuersionem faciendam esse, secundum dicta, commutando ipsius extrema, modo semper manente prædicato primario, siue præmittatur dicto, siue postponatur, & seruata qualitate dicti, ac veritate totius modalis. vt huius propositionis, hominem esse animal, est necesse primum subiectum, est totum illud, hominem esse animal, quod & dictum vocatur: prædicatum vero primum necesse, qui dicitur modus: Secundarium vero subiectum, seipsum dicti est homo, prædicatum anima. Tota igitur conuersio facienda est, circa illud, hominem esse animal, modo, seu prædicato primario inuariato. Vnde & vniuersalitates, & qualitas modalium in ordine ad conuersionem est sumenda.

1. Regula, Propositiones de necesse eodem modo conuertuntur, quo propositiones de inesse.

2. Regula, Propositiones de contingenti generaliter accepto, conuertuntur vt propositiones de inesse, vt contingens est, omnem hominem esse animal: ergo contingens est, aliquod animal esse hominem. Similiter propositiones de possibili conuertuntur. Pro quo nota, contingens dupliciter accipi posse. Primo, generaliter, & minus proprie, prout commune est ad necessarium & contingens, specialiter sumptum, & significat rem tantum posse esse, siue simul possit non esse, siue non possit non esse, idemque valet, quod possibile, secundo specialiter significat que rem posse esse, & non esse, e pacto nullum necessarium est contingens.

3. Tertia Regula, Propositiones affirmatiuæ de contingenti specialiter accepto, tan vniuersales, quam particulares conuertuntur, vt propositiones de inesse: vt contingens omnem hominem esse album: ergo contingens aliquod album esse hominem.

4. Quarta Regula, Propositiones negatiuæ vniuersales de contingenti, specialiter sumptæ, non conuertuntur simpliciter, particulares tamen negatiuæ conuertuntur simpliciter, quæ regula vtrum sint veræ, paulo post examinabimus. Propositiones de impossibili eodem modo conuertuntur, quo propositiones de necesse, quibus æquivalent, de quibus possunt assignari hæc regulæ.

Prima, Vniuersalis affirmans de impossibili non conuertitur, quia æquiualeat negatiuæ particulari, de necessesse: vt impossibile est omne animal esse hominem, æquiualeat huic, necessesse est aliquod animal non esse hominem.

Secunda, Vniuersalis negans de impossibili, eodem modo conuertitur, quo particularis affirmans de necessesse, quia illi æquiualeat: vt impossibile est nullum animal esse hominem, respondet huic, necessesse est aliquod animal esse hominem.

Tertia, Particularis affirmans de impossibili conuertitur simpliciter, quia æquiualeat vniuersali, neganti de necessesse: vt impossibile est, aliquem hominem esse equum: huic responderet, necessesse est nullum hominem esse equum.

Quarta, Particularis negantis de impossibili eadem est ratio: cum vniuersali affirmatiua, de necessesse, quæ illi æquiualeat, vt impossibile est aliquem hominem non esse animal, huic æquiualeat, necessesse est omnem hominem esse animal.

Conuersio per contrapositionem, non tractatur ab Aristotele quia non seruit syllogismis reducendis. Conuertitur autem per contrapositionem, sola vniuersalis affirmans, in vniuersalem affirmantem, & particularis negans in particularem negantem, pro quibus conuersionibus hoc est catmen.

Ecce tibi simp. armigeros ac arma bono con.
a significat vniuersalem affirmantem, e vniuersalem negantem, i particularem affirmantem, o particularem negantem, vnde catmen.

Asserit a, negat e, sunt vniuersaliter amba.

Asserit i, negat o, sunt particulariter amba.

Deinde simp. significat conuersionem simplicem, ac. per accedens, con. per contrapositionem.

Porro ad omnem bonam conuersionem notanda sunt quedam. Primo, vt totum attributum mutetur in totum subiectum, & contra. Hinc non sequitur, tortor suspendit latronem: Ergo latro suspendit tortorem. Secundo, vt non mutetur suppositio, seu acceptio vocis. vnde non sequitur. Homo est nomen, ergo nomen est homo. Tertio, vt non mutetur ampliatio, appellatio, alienatio, &c. Hinc non sequitur, senex fuit puer: ergo puer

fuit senex. Sed hoc modo, qui fuit fuer, est, vel fuit senex. Quarto, seruandus est idem sensus compositus, & diuisus. Hinc non sequitur, impossibile aliquem sedentem (quandiu sedet scilicet), stare: ergo impossibile est aliquem stantem. (postquam stetit scilicet) esse sedentem, quia in priori est sensus compositus, in posteriori sensus diuisus.

D V B I V M I.

Vtrum Aristotelis regula, assignata de conuersione modalium, sint vniuersim vera.

Nota primo, multos circa has regulas fuisse hallucinatos, & conatos explicare Aristotelem, neque tamen potuisse, sed potius nouas tricas inuexisse. Ratio autem videtur illa fuisse, quod Aristoteles, cui superstruxerunt, videtur aliquid humani passus, maxime circa regulas de contingenti specialiter sumpro, vt multorum est sententia.

Nota secundo, cum veritas propositionum modalium pendeat ex modo, quo terminus aliquis conueniat alteri, an videlicet necessario, contingenter, &c. multum referre considerare diuersitatem terminorum, & aliquando vnumquod alteri inquit, secundum exigentiam cuiusque. Sciendum igitur primo quosdam terminos esse necessario inter se connexos, & reciprocari, vt rationale, risibile, homo, secundo alios vtinque inter se connexos necessario, nec tamen reciprocari, quia vnum licet ex necessitate inquit alteri, non tamen soli, vt homo, animal. Tertio, quosdam ita inter se componi, vt vnus terminus necessario cum altero sit connexus, non tamen contra, sed alter tantum contingenter accidat alteri, vt loquens & homo: est enim loquens necessario sit homo, non tamen necessario homo loquens, & ita se habet omne proprium, primo modo cum suo subiecto compositum, quod toti, licet non soli aut semper accidit. Quarto, quosdam esse qui necessariam inter se habent connexionem, licet cum aliis contingentem, vt calidum cum igne necessariam, cum aqua contingentem. Quinto, alios esse, qui pure contingant, & se habent inter se. Sexto, deniq; aliquos esse, qui necessario a se inuicem remoueantur, vt lapis & homo.

Nota tertio, cum contingens specialiter sumptum, vt diximus, significet posse esse, & posse non esse, duo sibi habere contradictoria, scilicet necesse & impossibile, sub distinctione, vnde huic contingit hominem esse album, vtraque illa contradicit, necesse est hominem esse album, & impossibile est hominem esse album.

Dico i. affirmatiuas de necesse non vniuersaliter conuerti, vt propositiones de inesse, quod est contra primam regulam modalium, patet ex secundo notabili in terminis, Tertii generis, vbi datur antecedens verum, consequente falso: vt non sequitur, necesse est omnem Philosophum esse hominem: ergo necesse est aliquem hominem esse Philosophum: eodem modo scres habet in particulari affirmatiua: in his enim conuersa sunt vera, conuertentes falsa, neque potest hic dici, mutari ampliationem, quia æque inepte sequitur, si termini capiantur pro rebus existentibus, idem erit dicendum de propositionibus, ex impossibili æquivalentibus propositionibus affirmatiuis de necesse.

Dico secundo, Propositiones affirmatiuas de contingenti specialiter sumptis, siue vniuersales, siue particulares, non necessario conuerti, quod est contra tertiam regulam Aristotelis. Probat, in iisdem terminis tertii generis: vt contingit, Deum creare, ergo contingit creatorem esse Deum: contingit omnem hominem ridere, ergo contingit aliquod ridens esse hominem. In quibus antecedens, seu conuersa est vera, conuertens falsa.

Dico tertio, Propositiones particulares negatiua de contingenti specialiter sumptis, non conuertuntur. Patet primo, in iisdem terminis tertii generis; vt contingit aliquem hominem non esse grammaticum, ergo contingit grammaticum non esse hominem. Item in aliis terminis, pure contingentibus: vt contingit aliquem hominem non esse album, ergo contingit aliquod album non esse hominem conuertens enim hic est falsa, quia cum illud (album) determinate accipitur, videtur illud verificari de aliquo albo determinate, quod non sit homo, sitque verbi gratia nix, falsum autem est, contingere nixem non esse hominem, quia est necesse.

Dico quarto, Propositiones vniuersales negatiua de contingenti specialiter acceptis, non conuertuntur per accidens, quod etiam Aristoteles expresse non asserat, ex eius tamen rationibus sequitur. Probat in terminis tertii generis: non enim sequitur, contingit nullam canem latrare: ergo contingit aliquod latrans non esse canem. Item in terminis quinti generis, seu pure contingentibus: vt contingit nullum hominem esse album: ergo contingit aliquod album non esse hominem, vbi conuertens est falsa, ob rationem assignatam præcedenti conclusione.

Nota tamen, Aristotelis regulas fere ordinarie esse veras, ratione materia, si demus propositiones de contingenti, specialiter sumptis, negatiuas, vbi non sequitur: vnde etiam non sint formales, sunt tamen materiales consequentia.

D V B I V M II.

Utrum conuersio sit argumentatio.

Dico primo, conuersio est consequentia necessaria, & formalis. Probat prior pars, quia illa est consequentia necessaria, in qua ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis, id autem accidit in hisce conuersionibus, ergo. Probat pars posterior, quia illa est consequentia formalis, in qua non datur antecedens verum, consequente falso, talis est hæc, ergo. Secundo patet ex discrimine consequentia materialis, & formalis.

Dico secundo, conuersio non est argumentatio: Probat primo, quia conuersio nihil probat secundo, quia non fit per medium, seu tertium terminum.

Tertio, quia nec est syllogismus, nec inductio, nec enthymema, nec exemplum, Quarto, quia etiam conuertens, & conuersa non sunt plane identica, tamen non differunt, nisi quod vna sit directa & naturalis enuntiatio, altera indirecta, & minus naturalis, in qua subiicitur id, quod naturaliter postulat de altero prædicari.

Dices primo, omnis consequentia bona est argumentatio: ergo. Respon. consequentiam etiam formalem, latius patere, quam argumenta-

argumentationem, vel discursum, vt recte Fonseca 16. c. 1. Argumentatio enim dicitur ab argumento, seu medio, per quod inferitur aliorum duorum terminorum connexio potest tamen analogice talis consequentia vocari discursus, vt *superius* diximus, de discursu illatio. Omnis tamen consequentia bona quæ nihil probat, potest vocari discursus illatius.

Dices secundo, conuersio videtur habere speciem Enthymematis, ergo. Respon. Est aliquibus possit videri, non tamen esse, quia cetero tertio termino, & satis patet, quia reduci non potest ad syllogismum, nisi negatorium, & petentem principium, vt si dicas, nullus lapis est homo, ergo nullus homo est lapis.

CAPVT III.

De prima figura.

Aggreditur tractare hoc capite, & sequentibus deinceps capitibus, principia formalia syllogismorum, modum scilicet & figuram. Dicitur autem figura, forma remota, quia respondet materię proximæ, propositionibus, scilicet, vt patebit ex illorum definitionibus.

Termini porro in syllogismo sunt tres, in quibus ponitur ante conclusionem, nec illam ingreditur, medium vocatur, qui cum medio in maiori propositione ponitur, vocatur maior extremitas, estque in omni directa conclusione prædicatur, qui autem in minore cum medio, dicitur minor extremitas, estque in conclusione directa subiectum. Maior propositio autem ea dicitur, quæ naturaliter, & secundum optimum syllogismi dispositionem, ponitur primo loco, minor autem, quæ secundo.

Figura est dispositio trium terminorum in antecedente syllogismi, secundum subiectionem & prædicationem. Est autem figura triplex: secundum triplicem dispositionem medi, prima est, in qua medium semel subiicitur, & semel prædicatur: Secunda, in qua medium bis prædicatur, Tertia in qua medium bis subiicitur.

Modus est, certa quædam dispositio propositionum syllogismi, secundum quantitatem, & qualitatem.

Modus multipliciter diuiditur, primo modorum alii vtilis, alii inutiles, Secundo alii directe concludunt, alii indirecte: Tertio alii perfecti, alii imperfecti. Quarto alii affirmatiui, qui scilicet habent conclusionem affirmatiuam, alii negatiui, qui conclusionem habent negatiuam: Quinto alii vniuersales, alii particulares. Vniuersales aliqui vocant qui habent conclusionem vniuersalem, alii vero eos, qui habent duas præmissas vniuersales.

Regulæ omnibus figuris communes sunt hæ:

Prima, ex paris particularibus nihil sequitur, in illa figura patet, quia talis syllogismus non potest dirigi dicto de omni, aut de nullo.

Secunda, ex paris negatiuis nihil sequitur, ratio, quia non ideo aliqua remouentur à se inuicem, quia remota sunt à tertio.

Tertia conclusio sequitur debiliorem partem antecedentis: vt si aliqua præmissarum sit particularis, necessario conclusio erit particularis, si aliqua illarum negatiua, necessario conclusio negatiua.

Quarta, medium nunquam potest ingredi conclusionem.

Quinta, medium dicitur semel, saltem in antecedente distribui, id est, vniuersim capi, pro omnibus inferioribus.

Sexta, Nunquam procedendum pro parte alterius extremi à non distributo in antecedente, ad distributum in consequente.

Modi vtilis in vniuersum sunt 19. his versibus comprehensi

*Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralip-ton
Celantes, Dabitu, Phapesmo Frisfo-moron
Cesare, Camefres, Feslino, Baroco, Darapit
Fhelatton, Disamis, Datifi, Bocardo, Feron.*

Quorum nouem primi duobus primis versibus comprehensi, seruiunt primæ figuræ, ex quibus quatuor primi directe concludunt, alii indirecte. Quatuor sequentes sunt pro secunda figura, sex postremi pro tertia figura. Cæteræ combinationes quæ fieri possunt, modos inutiles conseruiunt. Aristoteles igitur *hæc capite* primam figuram explicat, & modos vtilis ab inutilibus discernit.

Cum igitur

Cū igitur tres termini, &c. describit prima figuram, cum medium semel prædicatur, & semel prædicatur, & duos modos vtiles vniuersales assignat Barbara & Celarent.

Si vero primam, ex omni medio, &c. reiciit duos modos inutiles, vniuersales, vnum ex maiori vniuersali affirmatiua, minori vniuersali negatiua, alterum ex vtraque, vniuersali negatiua. Nota Aristotelem passim regula quadam vti, ad fecernendum modos vtiles ab inutilibus, hoc nimirum quod si sint inutiles, in quibus dari possunt termini, in quibus omni, & in quibus nulli. Termini in quibus omni, sunt tres termini, ex quibus fieri possunt duæ præmissæ veræ, cum quibus in veritate consentit vniuersalis affirmatio maioris extremitatis, de minori. Termini vero in quibus nulli sunt tres termini, ex quibus fieri possunt duæ præmissæ veræ, cum quibus in veritate consentit, vniuersalis negatio maioris extremitatis de minori. Illi ergo modi sunt inutiles, in quibus seruaata eadem dispositione præmissarum potest dari propositio vniuersalis affirmans, & vniuersalis negans, in diuersa materia, & terminis, qui essent ponendi in conclusione.

Ratio facilius est hæc, illum modum esse inutilem, in quo potest dari antecedens verum consequente falso. Nota ergo, quotiescunque ab Aristotele assignantur tres termini, in quibus omni, & in quibus nulli, primum terminum esse maiorem extremitatem, secundum medium, tertium minorem extremitatem.

Si vero terminorum alter &c. Præscribit duos modos particulares, vtiles, & perfectos, Darii & Ferio.

Sed si vniuersale &c. reliqua parte capitis reiciit ceteros modos, inutiles, quos similiter probat per terminos, in quibus omni, & in quibus nulli, Nota in omnibus figuris sedecim combinationes propositionum fieri posse, quo fit, vt in prima, cum sint tantum quatuor modi, vtiles, cæteræ 12. combinationes scilicet a, e, ee, ao, eo, ia, ie, ii, io, oa, oe, oi, oo, sint inutiles.

Constat quoque omnes &c. Concludit primam figuram, esse perfectissimam, quod omnis generis conclusiones vniuersales & particulares affirmatiuæ, & negatiuæ per eam colliguntur, & quod in se clarissime

expressum habeat dictum de omni, & de nullo.

Regulæ seruientes modis specialiter primæ figuræ colliguntur duæ, prima, ex minore negatiua, in prima figura nihil sequitur. Ratio, quia procederetur a non distributo ad distributum, ex parte maioris extremitatis.

Secunda, Ex maiore particulari nihil sequitur. Ratio, quia medium nunquam distribueretur, neque talis syllogismus dirigeretur principiis dirigentibus: Dici de omni, & dici de nullo, ratione quorum in minore subsumendum est sub toto medio, vnde in maiore debet distribui.

Intellige has regulas de modis directe concludentibus de quibus tantum Aristoteles.

C A P V T I V.

De secunda Figura.

Cum autem idem, &c. describit secundam figuram, cum medium bis prædicatur.

Ac vniuersæ quidem, &c. duos modos vniuersales vtiles assignat, Cesare & Camestres.

Dicatur enim, &c. Probat hos modos reducendo ostensiuè. Cum vero M. de omni N. &c. describit modos vniuersales inutiles, ex vtraque vniuersali, vel affirmatiua, vel negatiua, quos probat per terminos in quibus omni, & in quibus nulli.

Nota vero, eum assignat Aristoteles, in hac figura terminos, in quibus omni, & in quibus nulli, primum omne medium, secundum maius extremum, tertium minus extremum.

Cum vero medium vniuersim, &c. Describit modos particulares vtiles, Festino & Baroco.

Si enim M. nulli N, &c. probat hos modos priorem quidem per ostensionem reducendo alterum per impossibile.

Cum autem de omni o &c. ostendit modos inutiles particulares, quos probat per terminos, in quibus omni, & in quibus nulli. Hinc colligimus 12. esse combinationes, inutiles, in secunda figura.

Perpicuum etiam omnes, &c. Concludit syllogismos secundæ figuræ esse imperfectos, & conclusiones solum negatiuas inferri posse.

Regulæ speciales secundæ figuræ duæ.

Prima, maior non debet esse particularis. Ratio, quia procederetur à non distributo ad distributum, ex parte maioris extremi, hoc incommodum vitari potest, concludendo indirecte.

Secunda. Ex puris affirmatiuis nihil sequitur. Ratio, quia medium nunquam distribuetur.

CAP. V.

De tertia Figura.

SI vero eidem &c. describit tertiam figuram. Scum medium bis subiicitur.

Vniuersæ igitur &c. Modos vtilis vniuersales proponit Darapti & Felapton. quos & probat reductione ostensua, reductione per impossibile. & per expositionem seu per expositorium syllogismum, de quibus infra.

Cum autem Resp. nulli &c. Modos vniuersales inuiles assignat, probatque per terminos, in quibus omni & in quibus nulli.

Nota vero hos terminos hoc ordine statuit, maiorem extremitatem primo loco, secundo maiorem extremitatem, tertio medium.

Cum autem negatur &c. Modos particularis vtilis proponit, quos vt superiores probat, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferizon.

Cum autem maior affirmatur &c. Modos particularis inuiles reprobat. Ex quibus colligas, sex esse tantum modos vtilis, huius figurae, ceteras 10. combinationes esse inuiles.

Illud etiam perspicuum est &c. Concludit tertiam figuram non esse perfectam, & in ea non inferri conclusionem vniuersalem, sed particularem tantum affirmatiuam & negatiuam.

Duæ sunt regulæ speciales huius figurae. Prima: Minor non potest esse negans: Ratio, quia procederetur à non distributo ad distributum ex parte maioris extremi. Secunda: Conclusio non potest esse vniuersalis. Ratio, quia procederetur à non distributo ad distributum ex parte minoris extremi.

CAP. VI.

Regulæ omnibus figuris communes.

ADfert hoc capite aliquas regulas omnibus figuris communes.

Prima: Ex puris particularibus nihil sequitur.

Secunda: Ex puris negatiuis nihil sequitur nulla figura.

Tertia, In omni figura ex maiore vniuersali, vel particulari, affirmatiua, & minore vniuersali negatiua, fit bonus syllogismus indirecte concludens.

Hi duo modi sunt Phaphesmo & Phrizefo qui non tantum in prima figura, sed & in reliquis sunt vtilis. Cæterorum modorum indirecte concludentium non meminit, quia præmissis non differunt à modis perfectis. Illos vero postea addidit Theophrastus ex Aristotele (2. Prior. c. 1. vbi illos inuuit.

Quarta, indefinita propositio æquiualeat particulari in syllogismo.

Quinta, omnes syllogismi imperfecti perficiuntur per primam.

Sexta, omnes syllogismi possunt reduci ad vniuersales primæ, non quidem immediate, sed mediate, vt Darii mediante Camestres: Ferio mediante Cæsare, ad quos reducuntur per impossibile, reducuntur deinde ostensue ad Celarent.

De Reductione ostensua.

Duplex est syllogismorum imperfectorum ad perfectos reductio, prior dicitur ostensua, altera per impossibile.

Reductio ostensua est, quando modi imperfecti ad perfectos reducuntur, videlicet per solam conuersionem, vel conuersionem simul & contrapositionem præmissarum.

Notandæ sunt primo initiales singulorum modorum literæ, reducuntur enim ostensue illi syllogismi ad modum primæ figurae, qui ab eadem litera incipit, vt Baralip ad Barbara Celantes ad Celarent.

Notandæ secundo 4. aliæ consonantes, que in medio vel fine nominis singulorum modorum reperiuntur, vt S P M C quorum significatio his duobus versibus exponitur

S vult simpliciter verti, P vero per acci,

M vult transponi, C per impossibile curi.

Hoc est S indicat propositionem illam debere conuerti simpliciter, vt maior in Cæsare. P indicat propositionem illam debere conuerti per accidens, vt minor in Darapti. M præmissas debere transponi. C modos illos non posse reduci ostensue, sed per impossibile tantum, sunt etiam tales duo Baroco & Bocardo. Vis huius conclusionis nititur regula generali, quicquid sequitur ex consequenti bonæ consequentiæ, sequitur etiam ex antecedente

cedente; cum ergo sit bona consequentia à conuersa ad conuertentem, quicquid sequitur ex conuertente, & sequitur ex conuersa: talis autem conclusio sequitur ex conuertente, vt patet in syllogismo perfecto. ergo eadem conclusio inferebatur ex conuersa, quia bene erat præmissa syllogismi imperfecti.

Nota ob similem etiam causam in syllogismo perfecto, non semper inferre eandem omnino conclusionem, quæ fuerat in imperfecto, sed conuersam illius: vt in Camestres: sed ea conuersa possit inferre conuertentes, sufficienter hoc modo conclusio imperfecti syllogismi probatur.

Petes, quo modo Baralip reducatur ad Barbara, per conuersionem conclusionis, per accidens, cum particularis affirmans non conuertatur per accidens in vniuersalem: Et efficacia præmissarum quæ eadem sunt in Barbara & Baralip, & ex se sunt aptæ inferre conclusionem vniuersalem, directe concludentem, quæ vniuersalis conclusio cum conuertatur per accidens, exiisdem præmissis sequitur inferri conclusionem in Baralip.

De Reductione per impossibile.

Reductio per impossibile est, quando ex contradictorio conclusionis negatæ in syllogismo imperfecto, cum altera præmissarum semel concessa inferatur contrarium, vel contradictorium alterius præmissæ, semel concessæ, atque adeo duas contrarias, vel duas contradictorias simul esse veras. Vt in hac reductione, sicut & priore, contra eos, qui negant consequentiam concessis præmissis. Hac reductione reducuntur omnes modi imperfecti: particulariter tamen Baroco. & Bocardo, vt diximus, qui per ostensionem reduci non possunt. Cum enim altera præmissarum in illis sit particularis negans, quæ conuerti non potest, & altera vniuersalis affirmans, quæ tantum conuertitur per accidens, fieret syllogismus ex puris particularibus, si reduceretur ostensue. Per impossibile autem sic reduci possunt. Sit, verbi gratia, syllogismus in Baroco: omnis homo est animal, aliquis lapis non est animal: ergo aliquis lapis non est homo. Si non sequitur, datur antecedens verum consequente falso. Sit ergo ista conclusio falsa. Aliquis lapis non est homo: eius contradictoria erit vera. Omnis lapis est

homo. Cum qua & maiore præcedentis conclusionis hic conficitur syllogismus in Barbara, omnis homo est animal, omnis lapis est homo: ergo omnis lapis est animal: Sed hæc est contradictoria minoris syllogismi in Baroco iam concessæ: duo autem contradictoria non possunt simul esse vera: ergo si minor illa vera fuit, hæc conclusio falsa est: ergo necesse est falsam esse aliquam præmissarum, non maiorem, quia eadem seruata est in utroque syllogismo: ergo minorem, & consequenter eius contradictoria, quæ erat conclusio in Baroco, erat vera. Vt autem sciatur, ad quem modum quisque syllogismus debeat reduci, per impossibile, non est habenda ratio initium literarum, vt in superiori reductione, sed obseruandum hoc carmen:

Phœber axi obit terras abramque quot ann.
Duo prima vocabula seruiunt, modis imperfectis primæ figuræ, duo sequentia modi secundæ figuræ, duo postrema modis tertie figuræ: ita vt vnaquæque syllaba ordine singulis modis respondeat. Vocalis autem cuiusque syllabæ designat conclusionem modi perfecti, ad quem imperfectus est reuocandus, quia prima syllaba respondet Baralip, & habet e vocalem, quæ designat conclusionem Celarent, Baralip reuocandus est ad Celarent sed Celantes ad Darii, & ita consequenter. Vt autem sciatur quomodo hoc debeat obseruari hæc carmina, quorum duo prima seruiunt primæ figuræ:

Maior sit minor sit contradictio maior.

Dempro Celantes in quo conuertitur ordo.

Seruat maiorem variat que secunda minor.

Tertia maiorem variat seruat que minore.

Vbi variare maiorem, vel minorem, est lo maioris, vel minoris substituere contradictoriam conclusionis imperfecti syllogismi.

De syllogismo expositorio.

Quoniam Aristoteles probat etiam consequentiam syllogismorum tertie figuræ per expositionem, seu syllogismum expositorium, dicendum etiam de illo paucis. autem syllogismus expositorius, qui com medio singulari. vnde quia naturalissimus est termino singulari subiici: tertia figuræ syllogismos expositorios est apertissima, itaque ad probationem per expositionem. Iubatur autem cōsequentia, per expositionem sub

sub medio communi sumitur, terminus singularis, cui utrumque extremum tribuitur, indeque elicitur eadem conclusio, quæ erat in syllogismo, ex medio communi, ut verbi gratia, in hoc syllogismo in Darapti, quia non est evidens consequentia

Si quis eam negaret: Omnis homo est animal, omnis homo est rationalis: ergo aliquod rationale est animal. sumo aliquod singulare sub homine, hoc modo: Si omnis homo est animal, Socrates est animal: Si omnis homo est rationalis, Socrates est rationalis: tunc argumentor, Socrates est animal, Socrates est rationalis: ergo aliquod rationale est animal. Nunc quia quicquid sequitur ex consequente, etiam sequitur ex antecedente, cum conclusio bene sequatur ex propositionibus singularibus, quæ inferebantur ex præmissis vniuersalibus; sequitur eandem conclusionem bene illatam fuisse, ex præmissis vniuersalibus. Et hæc est ratio, cur vocetur hæc probatio expositio, quia ostenditur valere consequentia, quodammodo ad sensum, quia sub medio sumitur singulare simile, ex quo colligitur conclusio patere sensui.

Nota primo syllogismum expositorium non posse fieri, in vllis modis assignatis ab Aristotele, præterquam in modis secundæ figuræ: in aliis vero figuris posse quidem fieri, sed in aliis modis, quorum maxime vñtati sunt duo modi tertiæ figuræ, ex vtraque affirmatiua, vel maiore negatiua, minore affirmatiua: ceteros modos vide apud Fonseca m. 6.

Nota secundo, hos syllogismos valere tantum in terminis singularibus creatis, non in diuinis, quia ibi vna essentia diuina pluribus rebus singularibus identificatur. Vnde non sequitur, essentia diuina est pater, essentia diuina est filius: ergo filius est pater.

D V B I V M I.

Vtrum in quavis figura sint modi indirecte concludentes?

Sunt qui negent, quia in secunda figura assignantur, indirecte concludentes transpositis præmissis in alio modo directe concludunt. Secundo quia videtur esse contra Aristotelem qui dicit in secunda figura maius extremum esse, quod prope medium situm

est, id esse, quod est simillius medio, quia semel prædicatur: Et in tertia dicit, maius extremum esse quod à medio longius distat, quia semper prædicatur: hæc autem falsa essent in modis indirecte concludentibus. Licet hæc quæstio videatur magis esse de nomine, quam de re, dico tamen eos melius loqui, & conformius Aristoteli, qui dicunt, in secunda & tertia figura dari syllogismos indirecte concludentes.

Probatum primo, quia Aristoteles aperte dicit hoc c. 16. ex maiori vniuersali affirmatiua & minore vniuersali negatiua confici syllogismum in omni figura indirecte concludentem. Probatum secundo, quicquid per bonam consequentiam infertur, ex consequente bonæ consequentiæ, infertur etiam ex antecedente: ergo ex præmissis in Cesare, Campestris, Darapti, Disamis, Darisi, potest inferri conuertens conclusionis, quæ erit conclusio indirecta.

Ad primam aliorum rationem respon. hoc nihil obstat. Cum enim in secunda figura medium semper prædicatur, in tertia semper subiiciatur, existimandum esse maiorem quæ priori loco constituitur, minore quæ posteriori, atque ita diuersos modos effici.

Ad secundam resp. Aristotelem tantum loqui de maiore extremo in modis directe concludentibus, sicuti maius extremum dicitur in prima figura, primum propositione, quia semper prædicatur, quod tamen est falsum in modis indirecte concludentibus:

D V B I V M II.

Quinam syllogismi ac modi distinguantur specie?

NOta ut suo modo syllogismus constat sua materia, & forma, ita specificam syllogismorum, distinctionem ex vtraque posse sumi.

Dico primo, syllogismi affirmatiui & negatiui etiam eiusdem figuræ distinguntur specie. Probatum primo. Quia constant materia diuersæ speciei, propositionibus nimirum affirmatiuis, & negatiuis, quæ sunt essentialiter diuersæ. Probatum secundo, quia in illis est essentialiter diuersa habitudo medii ad extrema.

Dico secundo, probabile est syllogismos vnus figuræ à syllogismis alterius distingui specie, & affirmatiuos ab affirmatiuis, & negatiuos à negatiuis, nisi forte in diuersis figuris eodem modo se habeat medium ad extrema. Ratio quia vis inferendi & iudicium illatuum in diuersis figuris videtur esse diuersæ speciei, & licet suspicari quis posset, rotam illorum distinctionem positam esse in maioris, vel minori euidencia illationis, quæ est accidentalis: tamen cum hæc maior, vel minor euidencia nascatur ex alia, atque alia habitu dine mediæ, ad extremitates, probabilius etiam videtur, vim inferendi esse essentialiter diuersum, & ex hac, tanquam proprietate, nasci istam maiorem, vel minorem euidenciam.

Dixi, nisi forte in diuersis figuris, eodem modo se habeat medium, ad extrema, quia Cæsare & Festino, qui sunt secundæ figuræ, non videntur multum distingui essentialiter, à celarent, & Ferio, quia medium eodem modo se habeat ad extrema: est enim consequens subiecti, & extremum prædicati, & in negatiua vniuersali: perinde se habet si dicas: Nullus homo est lapis, vel nullus lapis est homo.

Dico tertio, neque affirmatiui ab affirmatiuis, neque negatiui à negatiuis eiusdem figuræ sunt diuersæ speciei essentialis, nisi diuersa sit habitudo mediæ ad extremitates. Probatur, quia neque materiam, neque formam habent diuersæ speciei.

Dixi, nisi diuersa sit habitudo mediæ, ad extremitates, quia si illa varietur, etiam in eadem figura, nascitur etiam iudicium illatum: diuersæ speciei, vnde Phaphesino & Phisefo, puto essentialiter distingui ab aliis modis primæ figuræ, negatiuis, cum in aliis minor non possit esse negans. Item Camestres & Barroco ab aliis duobus modis secundæ figuræ probabile est specie differre.

Dico quarto, modi indirecti non distinguuntur specie à directis, qui sunt per solam conuersionem conclusionis. Patet, quia conuertens, & conuersa, non sunt ef-

ficienter diuersæ propo-
sitiones.

**
*

De necessariis tum simplicibus,
tum mixtis.

Repetita breuiter diuisione propositionis, quam habet principio *cap. 2.* subiungit aliter confici syllogismos ex propositionibus de inesse, & aliter ex modalibus, siue simplicibus, siue mixtis. Modales simplices dicuntur, quando vtraque est modalis, ex eodem modo. Modales mixtæ, quando vna præmissarum est modalis, altera de inesse, vel vna de necesse, altera de contingenti.

Ac in necessariis & c. Regulam dat, pro syllogismis de necesse simplicibus: Eadem est ratio syllogismorum, qui constant vtraq; præmissa de necesse, atque eorum, qui de inesse. Quia similiter conuertuntur, & in vtrisque similiter valet dictum de omni, & similiter probatur: præterquam, quod syllogismus de necesse in Barroco, & Bocardo, vii & aliis non possunt reduci eodem modo per impossibile, quia alia est ratio oppositionum in modalibus, atque in propositionibus de inesse: neque enim in illis oppositio sumitur ex solo dicto, vt dicitur in *lib. de interpretatione*, sed vel maxime ex modo: vnde si sumenda sit contradictoria huius, in Barroco, omnem hominem esse rationalem est necesse, aliquid animal non esse rationale est necesse: ergo aliquid animal non esse hominem est necesse: Non sumitur hæc, omne animal esse hominem est necesse, cum nonnunquam possunt simul esse falsa, sed hæc erit contradictoria, aliquid animal non esse hominem non est necesse, ex qua propositione non potest fieri syllogismus in Barbara, ad quem reducitur Barroco, per impossibile, cum sit particularis negans, sed si reducendus sit ille syllogismus ad Barbara, sumi potest contradictoria de contingenti, vniuersalis affirmatiua, quæ cum maiore in Barroco efficiet conclusionem de contingenti contradictoriam, alterius præmissæ: vel sane vt dicit Aristoteles, vtendum est aliqua expositione, si velimus hunc syllogismum probare, sumendo nimirum sub subiecto in minore, equum, verbi gratia, hoc modo: omnem hominem esse animal est necesse: nullum equum esse animal est necesse: ergo nullum equum esse hominem est en.

CAPVT VIII.

De contingentibus.

est necesse, quod si nullum equum, etiam ali-
quod animal erit necesse non esse hominem.
Fit etiam vt altera, &c, tradit regulas pro
llogismis mixtis.

Prima. In prima figura maiore de necesse,
minore de inesse, sequitur conclusio de ne-
cesse. Non item si sola minor sit de necesse.

Secunda. In secunda figura, si propositio
gens sit de necesse, etiam conclusio erit
on item si affirmatiua. Ratio, quia in redu-
one propositio negatiua sit maior in prima
ura, subdit hanc regulam, verum esse, præ-
quam in Baroco, quem Aristoteles osten-
; non posse vilo modo concludere conclu-
nem de necesse.

Tertia. In modis affirmatiuis tertiæ figuræ,
vtraque sit vniuersalis, alterutra existente
necesse, sequitur conclusio de necesse, si v-
tantum sit vniuersalis. Illa si sit de necesse,
nclusio erit de necesse. In modis vero ne-
gatiuis, conclusio erit de necesse, si vniuersa-
negatiua sit de necesse. Bocardo vero nullo
modo habere conclusionem de necesse potest.

Petes, an hæ regulæ sint veræ? Respondeo
llas esse vniuersim veras, nisi propositio
æ est de inesse sit necessaria; vnde, quando
ne concludunt, tantum ratione materie
ncludunt. Simili modo, quando non bene
ncludunt, defectu sit materie, quia in ma-
tia necessaria bene concluderent. Hinc in
ima figura non bene concludit hic syllogis-
us. Omne quod currit, moueri necesse est:

quis homo currit, ergo aliquem hominem
moueri necesse est. Contra vero, si minor sit
de necesse, maior vero de inesse, necessaria et-
in sequetur conclusio de necesse, vt omne
animal est corpus, omnem hominem esse ani-
mal est necesse: ergo omnem hominem esse
corpus est necesse. licet in materia contingen-
tion sequeretur. Sic ex huiusmodi terminis
contingentibus in secunda non sequitur, nul-
lum album esse nigrum est necesse, omnis æ-
tops est niger, ergo nullum æthiopem esse
cum necesse est. Pari modo & in tertiâ: Om-
ne quod currit moueri est necesse, omne
quod currit, est animal, ergo aliquot animal
moueri necesse est. In Baroco item & Bocar-
co, eodem modo sequetur, in materia neces-
saria, vt clarum erit consideranti, licet in

terminis sequentibus non

sequatur.

DAt primam definitionem contingentis
specialiter sumpti. Voco, inquit, contin-
gens quod cum sit necessarium, posito quod
sit nihil, ob hoc sequitur impossibile. Postea
agit de conuersione propositionis de contin-
gentis, in oppositam qualitatem, qua affirma-
tiue in negatiuis, aut contra, conuertuntur:
vt contingens est omnem hominem currere;
de eius conuersione non nulla diximus, supra
c. 2. hæ conuersio tota se tenet, ex parte dicti,
non ex parte modi. Nam modus vtrouique
affirmatur vel negatur, sed dictum in vna af-
firmatur, in altera negatur. Ratio autem, cur
hæ conuersio sit bona, est, quia propositio
de contingentibus, siue sit affirmatiua siue nega-
tiua, virtute includit vtrouque & affirmatio-
nem & negationem: nam contingens est ho-
minem currere, significat posse esse & posse
non esse, vt homo currat.

Nota tamen ex Aristotele, vt hæ conuer-
sio sit bona, debere modum affirmare, quia si
negetur secundum sensum est de impossibili,
aut necessario.

In fine capituli diuidit contingens in con-
tingens plerunque, vt senem canescere, &
contingens indefinitum, seu ad vtrumlibet,
quod tam potest esse, quam non esse. Prioris
dicit frequentem esse vsum, in scientia, & de-
monstrationibus. Posteriorum nullum, quia
medium est inordinatum, id est varium & in-
constans: sed scientiam hic late accipit, quia
scientia proprie dicta tantum versatur circa
necessaria.

CAPVT IX.

De contingentibus tum simplicibus,
tum mixtis.

Prima Regula In prima figura ex ambabus
de contingentibus, siue affirmatiua, siue nega-
tiaz fuerint, aut altera tantum negatiua,
seu maiore, seu minore, sequitur conclusio de
contingenti.

Ratio, cur ex puris negatiuis, aut minore
negatiua bona sequatur conclusio, est, quia
propositiones contingentes habent sensum
affir-

affirmatiuum, & negatiuum: Quia tamen ex vtraque negatiua, aut etiam minore tantum negatiua, consequentia est obsecurior, conuerteri debet altera, vel vtraque in oppositam qualitatem, vt euidentior appareat: videtur tamen aliquando hæc regula fallere, nec enim videtur vniuersaliter verum, si maior extremitas contingenter coniungatur cum medio & medium cum minore extremo: contingenter etiam coniunctum iri maius extremum, cum minore, vt apparet in hoc syllogismo. Contingens est omne quod currit, esse disgregatiuum visus: contingens est aliquid album currere, ergo contingens est, aliquid album esse disgregatiuum visus.

Secunda regula, pro mixtis. In prima figura, si maior est de contingenti, minor de inesse, aut necesse, conclusio erit de contingenti specialiter sumpto. Si maior sit de inesse, aut necesse, minor de contingenti, sequetur conclusio de cōtingenti generaliter accepto, si minor sit negatiua, de inesse, aut necesse, aut maior particularis, nullus efficietur syllogismus.

Tertia, In tertia figura ex vtraque de contingenti nullus fit syllogismus. Ratio, quia is syllogismus virtute est ex puris affirmatiuis, & medium in eo non distribuatur. Deinde non posset perferri reductione, ad primam figuram, quia nulla ex præmissis potest conuerteri, vt supra docuimus.

In mixtis vero, ex vna de inesse, & necesse, & altera de contingenti, si ea, quæ est de inesse, vel necesse, sit vniuersalis negans, sequitur conclusio de contingenti generaliter accepto, vel de inesse. Si vero affirmatiua fuerit de necesse, aut inesse, & negans de contingenti, nulla sequetur conclusio. Ratio, quia virtute est ex puris negatiuis, nec possit reduci ad primam.

Quarta. In tertia figura ex vtraque de contingenti, siue vtraque sit affirmans, siue negans, sequitur conclusio de contingenti.

In mixtis quoque ex vna de necesse, vel inesse, & altera de contingenti. Videtur etiam hæc regula fallere, in quibusdam, vt monuimus in prima regula vt non sequitur, contingit omnem hominem esse disgregatiuum visus, contingit omnem hominem esse album, ergo contingit aliquid album esse disgregatiuum visus,

PROBAT omnem syllogismum fieri in aliqua ex tribus prædictis figuris, idque sufficiens partium enumeratione: omnium enim syllogismus aut est directus, aut hypotheticus, at isti sunt per prædictas figuras ergo omnis syllogismus. Directus hicalite accipitur, ac supra, cum opponatur indirecto. Directus enim hic dicitur, qui probat, & infert, nulla facta hypothesi. Hypotheticus autem dicitur, qui non infert conclusionem immediate, sed tantum virtute hypotheseo positæ. Huius tres assignantur species, ducens ad impossibile, necalepticus, seu transumptiuus, & qui dicitur æqualium terminorum. Ducens ad impossibile est cum quide contradictoria propositionis veræ, cum ali manifesta vera, infert conclusionem aperte falsam, & inde regreditur arguendo illam fuisse veram, ex cuius contradictoria sequitur conclusio falsa. Metalepticus est, qui non concludit illud, quod queritur, sed supposito, quod de duobus idem sit iudicium, probato vno, infert alterum, tanquam iam probatum, vt posito, quod eodem modo, quo se habet hinnibile ad equum, quo risibile ad hominem, probato per syllogismum, hominem esse risibilem, & probaucto equum esse hinnibilem. Syllogismus æqualium terminorum est, qui in tertia figura infert conclusionem vniuersalem, eo, quod positum sit medium cum mūnere extremo reciprocate, hoc prouenit ex materia, quare merito cit non meminit Aristoteles.

Vnde hunc syllogismum merito vocamus possibilem materialem, qui bene infert, non formæ, sed facta hypothesi de reciprocatio terminorum, quod non tantum est verum tertia figura, sed etiam in multis aliis modis alioqui inutilibus. Vt in prima ex maiori vniuersali affirmatiua & minori vniuersali negatiua, vel particulari: in secunda ex particularibus affirmatiuis vniuersalibus.

*

D V B I V M III.

An Aristoteles sufficienter assignarit tres figuras.

Galenus ut refert Auerroes *libr. 1. priorum Cap. 8.* putauit addendam quartam, in qua medium prædicaretur de maiori, & subiiceretur minori.

Probatur primo, Figuræ constituuntur iuxta variam dispositionem medii, sed quatuor modis potest medium disponi: ergo quatuor erunt figuræ.

Probatur secundo. Tales syllogismi concluduntur necessario, & vniiformiter, in omni materia, & ei syllogismi definitio ab Aristotele tradita conuenit, ergo illis assignanda est uia figura.

Probatur tertio, si reiicienda esset hæc figura, vel ideo id fieret, quia est in utilis, cum omnia possint probari per primam, quæ per hanc probarentur, vel quia facile reuocari potest, ad primam, vel quia infert conclusionem non naturalem, nihil istarum dici potest, ergo.

Probatur minor, non 1. quia eodem modo secunda & tertia essent reiiciendi, cum omnis conclusio, quæ per illas probari potest, possit etiam per primam probari, non secundam, quia hic syllogismus, verbigratia, Omnis homo est animal, nullum animal est lapis: Ergo nullus lapis est homo. In figura Galeni valet: nec tamen ad Aristotelis figuram reduci potest, cum minor in secunda non possit esse negans. Quod si dicas transpositis præmissis rediet, ob eandem causam secunda vel tertia essent reiiciendæ, cum & illæ hoc modo reducantur ad primam. Deinde fieri potest in figura Galeni syllogismus, ex minori particulari, negatiua, qui tamen ad primam Aristotelis figuram reduci non poterit: illa enim propositio neque maior esse poterit, cum maior esse non possit particularis, neque minor, cum non possit esse negatiua, non denique propter tertiam est reiicienda, quia naturalis propositio ea dicitur, in qua id subiicitur, quod naturaliter postulat subiici, & prædicatur id, quod naturaliter prædicari postulat. Talis autem conclusio in fi-

gura Galeni, optime deduci potest, ut patet in hoc syllogismo, aliquod animal est rationale, omne rationale est homo, ergo aliquis homo est animal. Hic enim inferius subiicitur, & superius prædicatur, quod naturale est. Hæc Medici pro Galeno.

Dico tantum tres esse figuras, & quartam Galeni esse superfluum.

Probatur primo, autoritate Aristotelis qui tantum tres recensuit, & hoc cap. probat, omnem syllogismum in aliquatrum istarum figurarum, confici, qui tamen ipsemet sæpe transponit præmissas, ut syllogismus magis conformetur primæ regulæ antepædicamentali. Vbi tamen nulla ratione dicendus est voluisse ponere exempla quartæ figuræ, quam ipse non agnouit.

Probatur secundo. Quia figura Galeni nullam habet vim inferendi diuersam à prima, & hoc conuerso fere infert conuertentem, sicuti fit in modis indirectis, secundæ figuræ, ergo fit ut modi figuræ Galeni plane coincident cum modis indirectis primæ, & modo transponantur præmissæ.

Probatur tertio, quia hæc figura non est naturalis, neque conclusionem infert naturalem.

Pro quo nota duobus modis conclusio nem dici naturalem, primo secundum se, quatenus propositio est, quia prædicatur, quod naturaliter prædicari debet, subiicitur, quod est subiiciendum; secundo, quatenus conclusio est respectu nimirum antecedentis, ex quo infertur quarta propositio quæ secundum se naturalis esse potest, quæ tamen, ut conclusio, & respectu antecedentis, ex quo infertur, non sit naturalis, & contra, ut in hoc, verbigratia syllogismo, omne rationale est homo, aliquod animal est rationale, ergo aliquod animal est homo: huius vero conclusio respectu præmissarum est naturalis, quia id in conclusione prædicatur, quod ratione antecedentis prædicandum est, id subiicitur, quod subiiciendum est, est autem subiiciendum, quod in præmissis subiiciebatur, de medio prædicandum, quod de medio prædicabatur, uti hic fit, quamuis hæc conclusio secundum se non sit naturalis. Eadem conclusio si conuertatur, referetur in Dabitur, & eritque naturalis secundum se.

non.

non naturalis, respectu præmissarum. Galeni ergo figura conclusionem semper, ratione præmissarum, infert, non naturalem, licet aliquando conclusio possit esse naturalis, secundum se, vnde si superiores illæ præmissæ transponantur, eadem conclusio naturaliter respectu præmissarum inferetur, quæ ibi inferebatur. Non naturaliter vero ea, quam Galenus infert. Confirmatur, quia nemo naturaliter discurrendo vitetur illa Galeni dispositio, neque naturaliter ita concludit, cum naturaliter concludamus, illum terminum inesse alteri, quem iudicabamus in antecedente inesse medio.

Ad primum argumentum pro sententia Galeni, Respon. non ideo præcise tantum esse tres figuras, quod triplex sit tantum medii dispositio, sed quia triplex est tantum dispositio naturalis, & utilis ad inferendam conclusionem naturalem, habensque distinctam vim inferendi à reliquis.

Ad secundum respon. necessario quidem concludere, & vi formæ istos syllogismos, neque hac consideratione esse inutiles, sed quod non naturaliter, & vi propria, sed vi primæ figuræ concludant.

Ad tertium dico. reici ob rationes allatas. & quoad primam partem, iam diximus, quomodo sint inutiles adde aliqua media esse, quæ naturalius prædicantur, alia quæ subiiciantur, alia quæ medio modo se habeant, prima conueniunt secundæ figuræ, secunda tertiæ, postrema primæ. Hinc non reicitur secunda, & tertia. Reicitur vero figura Galeni, vt inutilis, quia medium in illa eodem modo se habet ad extrema, quo in prima. Quoad secundam partem concedo, non ob eam rationem reici, sed ob rationes factas. Deinde, falsum aliquem syllogismum esse in illa figura, qui non possit reuocari ad perfectos primæ, cum omnes syllogismi, qui in ea fiunt, coincidunt cum indirectis primæ, vnde syllogismus factus est in Cælantes, transpositis præmissis. Item falsum est, dari in illa syllogismum ex minore negatiua, nam tunc medium non distribueretur. Vnde non sequitur, omne rationale est homo, aliquis homo non est Æthiops, ergo aliquis Æthiops non est rationalis. Respon. ad tertiam partem, dico merito reici vt dictum est.

Dices Cæsare & Camestres coniciunt di-

uerfos modos, sola transpositione præmissarum, ergo etiam illi modi primæ figuræ sola transpositione præmissarum constitue diuerfos modos, non primæ figuræ, et quartæ.

Respon. Cæsare & Camestres non coniciunt diuerfos modos, sola transpositione præmissarum, sed quia alia & alia est habitudo medii ad extremitates, quo fit, vt quod Cæsare subiiciebatur, in conclusione præcetur, in Camestres, si transponatur præmissæ. In his vero est semper eadem habitudo medii ad extrema, quomocumque transponantur præmissæ. Adde vtunque lorum æque naturaliter concludere, & modum directum, independentem vtriusque ab altero. Hi vero non naturaliter concludunt.

CAPVT XI.

Tradit primo quedam axiomata communia omnibus figuris.

OMnis syllogismus debet constare positione aliqua vniuersali, & aliqua firmatiua, vniuersalis conclusio requiritur tramque præmissam vniuersalem, partemque alteram tantum.

Altera præmissa semper non solum in firmatione, aut negatione, sed etiam in quod necessaria sit de inesse, vel contingenti conclusioni debet esse similis.

Omnis syllogismus constat tribus terminis tantum, & duabus præmissis.

Docet deinde, quæ quæstio, seu conclusio sit facilior probatur, quæ difficilior. genere illa est facilior, quæ pluribus figuris, & modis concluditur, difficilior, & paucioribus. Vnde particularis negans facilius probatur, vniuersalis affirmans difficilius, & in vniuersum vniuersales facilius felluntur, difficilius probantur, particularis contra.

CAPVT XII.

De inuentione medii.

Postquam totum syllogismi artificium constructionem exposuit, tradit deinde modum facile inueniendi medium in suis figuris ac modis, ac primo quidem assig-

generalem hanc regulam, vt accipiantur definitiones, proprietates, antecedentia, consequentia, & extranea, seu repugnantia terminorum. Antecedens porro hic dicitur ille terminus, de quo alter vniuersaliter prædicatur, vt sunt omnia inferiora. Consequens vero id, quod de altero prædicatur, vt superiora, itemque definitiones, ac proprietates. Extraneum, seu repugnans, quod de altero vniuersaliter egatur.

Nota, cum sint habitudines tertii medii ad liquod extremum, consequens nimirum, antecedens, & extremum, nouem modis hæc esse inter se combinari, quorum sex duntaxat sunt viles, tres alii inuiles: viles hæc regulis assignauit Aristoteles, quas interpretationem schemate expressit.

Prima regula modi affirmatiui primæ firæ directi medium postulat, quod sit consequens subiecti, & antecedens prædicati in recti, contra antecedens subiecti, & consequens prædicati, ob conuersionem conclusionis.

Secunda affirmatiui in tertia medium exiunt, quod sit vtriusque extremi antecedens.

Tertia modi negatiui directi, in prima, vt negatiui in secunda, ex maiore negatiua medium habet quod sit consequens subiecti, & extraneum prædicati, indirecti vero vniuersales in prima, & negatiui in secunda ex maiore affirmatiua, extraneum subiecti, & consequens prædicati.

Quarta particulares negatiui in tertia & indirecti in prima requirunt pro medio antecedens subiecti, & extraneum prædicati.

CAPVT XIII.

Docet hanc methodum inueniendi medium omnibus syllogismis conuenire, non tunc maxime sumenda esse antecedentia, & consequentia vt pluribus mediis abundantius. Reicit deinde tres inuiles modos inueniendi medii. Primus, Consequens vtriusque extremi, esset enim ex puris affirmatiuis in secunda. Secundus extraneus vtriusque extremi, quia esset ex puris negatiuis: Tertius, antecedens prædicati, & extraneum subiecti, quia esset in prima vel tertia ex minore negatiua: veteres deinde arguit, quia ad negatiuam

conclusionem probandam, iuxta medium assumebant.

CAPVT XIV.

Reprehendit veteres, qui medium inuestigabant per diuisionem generis in species, quia petitur principium, vt si quis velit probare hominem esse rationalem, per diuisionem progrediendum erit duplici discursu hoc modo: Omne animal est vel rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo omnis homo est vel rationalis, vel irrationalis, tunc subsumendo hoc modo: nullus homo est irrationalis, ergo omnis homo est rationalis. In posteriori discursu petitur principium, cum per ignotius, vel æque ignotum proceditur.

CAPVT XV.

De Resolutione Syllogismorum.

Agitur hic de Analysis, seu resolutione Syllogismorum, quæ est præcipua illius in his libris intentio, vt per illam certo intelligamus tertiam operationem rectam esse. Resolueri autem syllogismum, vt diximus, est ostendere, in eo seruari materiam & formam debitam.

Quatuor autem assignat bonæ resolutionis præcepta, i vt prius syllogismum in propositiones, quam in terminos resoluiamus. Facilius enim est in maiora, quam in minora partiri, & contratio modo in resolutione procedendum, atque in compositione. Secundo, vt spectetur quantitas, & qualitas propositionum: Tertio, si quid desit, vt in Enthymemate suppleatur, si quid redundat, tollatur. Quarto post propositiones spectandi termini, & medius maxime, ex cuius dispositione figura dignoscitur. Docet etiam tria subreperuita, interdum in compositione syllogismi quæ retexione facillime deprehendantur. Primum est, cum non apparet, an aliquod deest, quia conclusio videtur bene sequi ex præmissis, non sunt tamen præmissæ in forma dispositæ, vt in hoc discursu: Substantia non sublata non tollitur substantia, sed sublatis partibus substantiæ, non tollitur substantia, ergo

partes substantiæ, sunt substantia, maior est negans, cum conclusio sit affirmatiua: debuerat autem hæc esse maior, vt legitimam haberet formam, illa, quibus sublati auferuntur substantia, sicut substantia, sed sublatis, &c. Secundum vitium est cum medium capax distributionis non distribuitur. Probat hoc exemplo, Aristomenes intelligibilis semper est, Aristomenes est Aristomenes intelligibilis, ergo Aristomenes semper est, vbi medium (Aristomenes intelligibilis scilicet) cum habeat significatum materiale & formale, deberet distribui in maiora. Quicquid est Aristomenes intelligibilis, semper est, quæ est falsa. Facilius hic dici potest non sequi, quia mutatur appellatio, semper est enim in maiore appellatio subiecti secundum significatum formale, Aristomenem intelligibilem secundum intelligibilitatem, in conclusione appellat significatum materiale: tertium vitium oritur ex eo, quod termini non apte collocentur, sed concreti pro abstractis, & contra, non recte permisceantur, vt nullam ægritudinem contingit esse sanitatem, sed contingit omnem hominem esse ægrum, ergo non contingit vllum hominem esse sanum.

CAPVT XVI.

Retectio obliquorum & reduplicatiuorum.

Agit hoc cap. de retexione syllogismorum ex obliquis, & reduplicatiuis. Est autem syllogismus ex obliquis, qui constat altera vel vtraque præmissa habente terminum in casu aliquo: de huius compositione in linguis figuris pauca præmitur Aristoteles priusquam doceat quomodo resoluendus atque examinandus sit. In prima, si ambæ propositiones consent casu aliquo, conclusio potest esse recta, si altera præmissarum tantum est obliqua, conclusio erit obliqua.

In secunda & tertia conclusio sequi potest obliqua, si altera vel vtraque præmissa sit obliqua. Vide plura de hoc syllogismo apud *Fonsæcam libro sexto, capite 30.* Post hæc Aristoteles docet, optimum modum resoluendi & examinandi hunc syllogismum esse, si propositiones ex obliquis reuocentur ad alias ex rectis, quæ eundem sensum efficiunt. Sic

nim ex præmissis rectis idem significantibus cum obliquis sequatur conclusio in rectis idem significans, cum conclusione ex obliquis, sequetur bonum fuisse syllogismum ex obliquis, si non sequatur fuisse vitiosum.

Docet deinde modum examinandi syllogismum reduplicatiuum. Est autem syllogismus reduplicatiuus, in quo ponitur reduplicatio. Reduplicatio autem est repetitio eadem vocis per particulam reduplicatiuam, quatenus vel similem, qua significatur ratio formalis, vel modus, quo prædicatum in subiecto. Hanc vero reduplicacionem met vt locum habeat, in conclusione, ostendit habendam Aristoteles maiori extremo, h modo, omnis boni est scientia, quater bonum, sed iustitia est bonum, ergo iustitia est scientia, quatenus bonum. Si vero addatur medium in minori, erit reduplicatio falsa & minime intelligibilis, vt si dicatur in minori, iustitia est bonum, quatenus bonum minor erit falsa, quia nihil est causa ipsius.

CAPVT XVII.

Alia quædam retexendi syllogismi præcepta colligit, vt nomina nominibus & orationes orationibus licere commutare, perspicuitatis causa, dummodo idem gnificent, quoad sensum vero & significationem nihil esse immutandum, & nomina alia.

CAPVT XVIII.

Vt perfectius resolutionis oratio intelligatur, docet, quomodo tres figuræ a inuicem reduci possint, reductione ostensibile. Nota vero hanc reductionem non fieri, perscrutantur syllogismi, sed vt ostendatur quam habeant inter se figuræ affinitatem quomodo eadem figura in diuersis figuris possit concludi, prima figura fit secunda conuersione maioris, secunda in primam conuersione illius, quæ in prima debet maior, prima fit tertia conuersione maioris: Tertia fit prima conuersione eius, & in prima figura debet esse minor, ex secunda fit tertia, & contra, conuersione vtriusque.

Fieri autem hæc transitio ab una figura ad
 aliam tantum potest, in iis modis, qui simi-
 li conclusionem colligunt. Unde Barbara
 non potest transire in secundam vel tertiam,
 que Celarent in tertiam, Barroco item
 in aliam figuram transire non pos-
 sit, quia non admittunt conversionem
 semelivalem.

C A P V T XIX.

Ultimum hoc caput servit compositioni
 & resolutioni syllogismorum, ex propo-
 sitionibus constantibus terminis infinitis,
 dicitur autem negationem finitam non differ-
 re ab affirmatione infinita, quod probat pri-
 mo, quia non habet easdem contradictorias,
 secundo quia non habet easdem consequen-
 tias, tertio, quia attributo affirmationis infi-
 nitæ aliquid reale debet subiacere, non item ne-
 gationi finitæ.

Unde hæc affirmatio est falsa, Chyma-
 ra est non alba, illa vera Chymara non est
 alba.

Harum consequentiam duabus regulis ex-
 plicat, prior ex affirmatione infinita recte
 sequitur, negatio finita, ut lignum est non ho-
 mo, ergo lignum non est homo. Secunda ad
 affirmationem finitam sequitur, negatio infi-
 nita, ut Petrus est homo, ergo Petrus non est
 non homo.

Ex fine capitis colliguntur quartæ regulæ
 consequentiarum prima, si ad antecedens ad-
 hibetur consequens ad oppositum conse-
 quentis, sequitur oppositum anteceden-
 tis, ut quia sequitur, quia est ho-
 mo ergo est ani-
 mal.

**
 *

Finis Libri primi Analyticorum priorum.

LIBER SECVN- DVS PRIORVM.

DIVISIO LIBRI.

Primo libro Syllogismi essentiam exposuit Aristoteles: hoc vero, eius accidentia explicat. Sex primis capitibus 6. syllogismorum potestates tribus deinde sequentibus, tres illorum defectus, reliquis capitibus reliquas argumentationis species exequitur.

CAPVT I.

De prima potestate syllogismi concludendi plura.

Prima syllogismi potestas est, plura concludere, quatuor modis in vniuersum syllogismum plura concludit: Primus, quem Aristoteles omisit, quia nimis erat manifestus, est loco vniuersalis inferendo particularem. Secundus per conuersionem conclusionis: Tertius per subsumptionem sub subiecto conclusionis. Quartus per subsumptionem sub medio Pro his tribus posterioribus 4. regulas seu propositiones assignat.

Prima, Omnes syllogismi inferunt plura per conuersionem conclusionis, quorum conclusiones possunt conuerti. Hic modus soli particulari neganti non conuenit, quæ sola non conuertitur. Fundamentum huius regulæ est Quicquid sequitur ex consequenti bonæ consequentiæ, etiam sequitur ex antecedenti: quod fundamentum etiam locum habet, cum syllogismus concludit plura per subsumptionem sub subiecto conclusionis.

Secunda, Syllogismi concludunt plura per subsumptionem sub medio, vel sub subiecto conclusionis. Subsumi autem tantum potest sub termino distributo, quo fit, vt si conclusio sit particularis, non possit syllogismus concludere plura per subsumptionem sub subiecto conclusionis: sub medio vero subsumenda

in ea propositione, in qua distribuitur. Sit exempli causa, hic factus syllogismus, omne animal est corpus, omnis homo est animal, ergo omnis homo est corpus. Sub medio concludit plura retenta eadem maiore, & accipiendum minus terminum, hoc modo, omnis equus, vel omnis bos est animal, ergo omnis equus, vel omnis bos est corpus. Sub subiecto vero conclusionis idem syllogismus concludit plura, si ponitur conclusio loco maioris, hoc modo, omnis homo est animal, ergo omnis ethiops est corpus. Nota, quando subsumitur sub medio maiorem maiorem propositionis, vel si subsumitur sub minore minorem, fieri maiorem: quæ nunc vero idem mediū. Quando vero sub subiecto conclusionis subsumitur, non maiorem maiorem, sed vt dixi conclusio loco maioris constituitur, neque etiam maiorem medium, nisi virtute, quatenus scilicet subsumitur, quod virtute constituitur in prioribus syllogismis, sit mediū huius.

Tertia. In secunda figura tantum licet concludere plura subsumendo sub subiecto conclusionis, non sub medio. Ratio, quia obire concluderentur plura, cur subsumitur sit sub prædicato minus autem natura subsumi sub prædicato quam sub subiecto. Alioquin si subsumatur sub prædicato, et per subsumptionem sub medio, in secunda concludi possunt plura, vel sane diceret

ut alii explicant, & insinuat Aristoteles, tantum posse in secunda figura sub conclusione tanquam propositione iam per præcedentem syllogismum probata; propositio autem illa, in qua sub medio subsumeretur, est sumpra non probata, sed hoc æque habet locum in prima & tertia figura atque in secunda.

Quarta. Syllogismi particulares non concludunt plura per subsumtionem sub subiecto conclusionis: ratio qua non distribuitur: possunt tamen illi concludere plura per subsumtionem sub medio, quia medium saltem semel debet distribui.

Potes an sit idem numero syllogismus, qui concludit plura? Respon. in primo & secundo modo concludendi plura esse primo eundem numero cum præmissis. Secundo integrum esse eundem virtute, quia particularis virtute continetur in vniuersali, & conuertens in conuersa. Tertio eundem esse essentialiter, licet accidentaliter diuersum: Particularis enim propositio, & conuertens tantum accidentaliter ratione quantitatis, vel minus naturalis prædicationis mutat syllogismum. Tertius vero modus retinet nam præmissam eandem numero, quæ virtute etiam varias conclusiones continet, sed tantum mutatur syllogismus etiam essentialiter, cum materia terminus vnus scilicet mutetur: Quartus vero modus totum syllogismum mutat, nec idem habet medium, virtute tamen totus continetur in præcedenti syllogismo atque adeo virtute est idem.

G A P V T II.

*De secunda potestate concludendi,
ex falsis verum, non
contra.*

Secunda potestas syllogismorum est concludere ex falsis verum, non contra, ac primo quidem probat non posse ex veris falsum colligi, deductione ad impossibile, quia sequeretur duas contradictorias simul esse veras, si enim non sequitur, omnis homo est animal, Socrates est homo, ergo Socrates est animal, & conclusio hic sit falsa, ergo vera erit eius contradictoria, Socrates non est animal: sed ex opposito consequens sequitur oppositum antecedentis, igitur si Socrates

non est animal, etiam non est homo, quod contradicit minori.

Deinde fusc probat, ex falsis concludi verum in omni figura, quæ omnia duabus regulis breuiter complectemur.

Prima regula. In prima figura ex vtraque præmissa siue ex parte, siue in totum falsa, aut ex altera præmissa ex parte tantum falsa, altera vera, aut ex maiore vera, minore vero in totum falsa, potest sequi conclusio vera, non autem ex maiore in totum falsa, & minore vera. Ratio huius posterioris partis tota nititur. Dicitur de omni & de nullo: si enim maius extremam falso dicitur de toto medio, etiam dicitur falso de omni sub illo contento. Nota tamen hoc non esse verum in particularibus modis, nisi sub medio sumamus illius inferius, quod proprie est subsumere. Si autem non proprie sumatur, sed capiatur superius potest ex maiore in totum falsa & minore vera sequi conclusio falsa, vt in hoc syllogismo: Omnis homo est equus, aliquid animal est homo, ergo aliquid animal est equus.

Secunda regula. In secunda & tertia figuræ modis omnibus potest ex falsis sequi verum, siue vtraque sit falsa, siue altera tantum, idque siue in totum, siue in parte.

Nota primo illam propositionem dici in totum falsam quæ in nullo singulari est vera. Ex parte vero falsa quæ in aliquo singulari est vera in alio quodam falsa.

Nota secundo Aristotelem hic dicere, verum ex vero colligi syllogismo, cui sit, ex falsis vero quod sit, id est, ex vero ita colligi verum, vt præmissæ veræ sint causa veritatis conclusionis. Ex falsis vero ita inferri conclusionem veram, vt tamen præmissæ falsæ non sint causa conclusionis, cum falsum non possit esse causa veri, neque iuncto termini; sint a partereci conneri, quia sunt connexi cum illo medio, sed quia putantur connexi cum medio, ideo etiam putantur inter se connexi: vnde præmissæ sunt quidem causa illationis, non tamen rei illatæ; siue sunt causa, cur iudicetis, qui putat eas esse veras, esse etiam veram conclusionem, non tamen sunt causa, cur ita se res habeat a partereci. Dices falsum nihil est, ergo nullius potest esse causa, ergo ne quidem illationis. Respon. 1. falsum quod idem est quod non ens, opponitur veritati

entis, nullius potest esse causa: Repugnat enim quod non est, esse veram causam, falsum vero quod opponitur veritati formali, cum tam sit reale, quam verum posse esse alicuius rei etiam effectiue causam, vt assensus falsus est causa erroris siue habitus remanētis. Resp. quemadmodum falsum quod est nō ens, potest esse obiectiue causa cognitionis, ita assensus falsus potest esse causa obiectiue saltem secundum nostram imaginationem assensus veri. Resp. tertio assensus falsus præcise qua falsus, non est causa cur assentiar conclusioni veræ, sed potius qua verus secundum imaginationem meam, cum non sim illationem facturus, nisi præmissas falsas comprehendam tanquam veras, & illis assentiar tanquam veris.

Petes, quare non sequitur etiam ex veris falsum, sicuti ex falsis verum? Respon. quia veritas præmissarum non tantum est causa bonæ illationis, sed etiam est causa, cur ita se res habeat à parte rei, siue quod conclusio sit vera, aut saltem eius rei signum est: est enim natura boni discursus, vt si veri sint termini connexi, cum medio etiam à parte rei ipsi inter se sint connexi, si autem à parte rei non sint connexi cum medio, quia non debitum medium assignatur, non sequitur statim inter se non esse connexos.

Ex dictis inferit Aristoteles, *in fine capituli*, quod si conclusio sit vera, præmissæ possint esse veræ, vel falsæ si conclusio sit falsa, præmissæ tantum possint esse falsæ. Item si præmissæ sint veræ, conclusio tantum possit esse vera: si falsæ, conclusio possit esse vera vel falsa.

C A P V T III.

De tertia potestate concludendi in orbem.

Tertia potestas syllogismi est probatio circularis, seu conclusio in orbem, quæ tum fit, quando ex conclusione præcedentis syllogismi & conuertente alterius præmissarum inferitur altera præmissa: quod si vtraque præmissa hoc modo probetur, dicetur circulus perfectus, sin altera tantum, imperfectus.

Nota primo hanc operationem tantum posse fieri in terminis conuertibilibus, cum terminus vterque vniuersaliter affirmatur, aut negatur, de altero, vt rationale, risibile,

homo: particulares tamen propositiones non necessario constant terminis conuertibilibus.

Nota secundo conclusionem, quæ probatur debere poni loco præmissæ, quæ inferitur, alteram vero præmissam, quæ conuertitur, manere suo loco. Ex Aristotele tres colligi possunt regulæ, huic probationi seruientes.

Prima: In quavis figura & quouis modo quavis præmissa eiusdem qualitatis & quantitatis cum conclusione in orbem concludi potest, ex eadem conclusione, & conuertente alterius præmissæ. Excipe maiorem in Cesare, & minorem in Darisi, in quibus tantum inferitur virtute conuertentis maioris, vel minoris, idque in prima figura.

Secunda regula. In syllogismis negatiuis præmissa affirmans non potest circulariter probari. Ratio, quia ex duabus negatiuis non potest sequi affirmatio. Inuenit tamen modum quendam Aristoteles, quo id fieri possit, nimirum resoluendo propositionem negatiuam categoricam, in hypotheticam affirmatiuam: quæ resolutio à quibusdam assumptio dicitur, vt sit hic syllogismus in Celarent. Nullus homo est irrationalis, omne risibile est homo, ergo nullū risibile est irrationale: minor sic inferetur in orbem, si maior conuertatur in hanc hypotheticam affirmatiuam, cuiusque nō inferatur rationale, illi omni inest homo, sed nullum risibile est irrationale, ergo omne risibile est homo.

Tertia regula. Præmissa vniuersalis non potest inferri in orbem, si conclusio sit particularis. Ratio, quia particularis non inferitur vniuersalem. Ex his regulis facile est colligere, quæ præmissæ in singulis modis possint probari in orbem: Barbara vtramque potest probari, Celarent maiorem, Darii minorem, Ferio neutrum, Cesare maiorem, Camestres minorem, Festino neutrum, Baroco minorem, Darapti & Phelatron neutrum, Disamis maiorem, Darisi minorem, Bocardo maiorem, Pherizon neutrum.

Petes, quis vsus huius probationis circularis? Respon. locum habere in regressu demonstratiuo, cum à notioribus nobis progredimur ad notiora natura, & inde egredimur ad nobis notiora: Si vero in altero syllogismo præmissæ nullo modo sint notiores conclusione, erit petitio principii.

CAPVT IV.

De quarta potestate syllogismorum
concludendi conuersive.

Quarta potestas est concludere per conuersionem conuertitur autem est sumpto contradictorio vel contrario conclusionis, & altera præmissarum concludere contradictorium, vel contrarium alterius præmissæ, quæ euerfa, vel interempta dicitur.

Nota primo syllogismum posteriorem, qui interimens dicitur semper esse alterius figure, quam sit prior, cuius præmissa eueritur, eo quod necessario mutatur dispositio medii, ratione contraria vel contradictoria conclusionis, quæ in alterius præmissæ locum succedit.

Nota secundo, oppositum conclusionis, seu contradictorium, seu contrarium succedere debere loco propositionis interimendæ, nisi quod in interimenda minore tertiæ figuræ debeant transponi loco præmissæ quod etiam fit in interemptione maioris in Camestres & Baroco. Sit, v. gr. syllogismus in Barbara, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis, maior syllogismo conuersiuo sic eueritur in Phelaton. Nullus homo est risibilis, omnis homo est rationalis, ergo aliquod rationale nõ est risibile, quæ conclusio est contradictoria maioris prioris syllogismi, similiter minor euidem syllogismi eueritur per Camestres. In qua autem figura quæuis præmissa cuiusque modi eueratur, docent sequens est regulæ.

Prima regula. Maior prima figuræ eueritur per tertiam, minor vero per secundam. Ratio prioris partis, quia oppositum conclusionis, quod debet esse maior & minor conueniunt in subiecto, atque adeo medium bis subicitur. Ratio posterioris partis, quia oppositum conclusionis, & maior conueniunt in prædicato, atque ita medium bis prædicatur. Nota vero illos modos, qui habent conclusionem uniuersalem, posse eueri sumpta contraria, vel contradictoria conclusionis, qui vero habent particularem, sumpta tantum contradictoria. Itaque in Barbara maior eueritur per Phelaton, aut Bocardo, minor per Camestres & Baroco: maior in Celaret, per Darapti vel Disamis, minor per Casare vel Festino. Maior in Darii, per Pherison, minor per Camestres. Maior in Ferio per Datifi, minor per Casare,

Secunda Regula. In secunda figura maior eueritur per tertiam, minor per primam. Maior in Casare eueritur per Darapti, vel Disamis indirecte, vel Darapti & Datifi transpositis præmissis per Phelaton vel Pherison: minor per Barbara vel Darii: Maior in Festino per Datifi: minor per Celarent. Maior in Baroco per Bocardo transpositis præmissis. Minor per Barbara.

Tertia Regula. In tertia figura maior eueritur per primam, minor per secundam. Maior in Phelaton per Barbara: minor per Camestres, transpositis præmissis, vel indirecte in Casare Minor in Darapti, per Celarent: minor per Casare transpositis præmissis. Maior in Disamis, per Celarent, minor per Festino, transpositis præmissis Maior in Darii per Ferio, minor per Casare transpositis præmissis. Maior in Bocardo per Barbara. Minor per Baroco transpositis præmissis. Maior in Pherison, per Darii, minor per Camestres transpositis præmissis.

Nota hanc potestatem magnam habere affinitatem cum reductione ad impossibile, nisi quod hic sumi possit contrarium vel contradictorium conclusionis, ibi vero tantum contradictorium. Secundo, quod hæc magis ab Aristotele videtur proposita exercitationis gratia, quam ut per illam agatur contra pernicaces tertiæ. Quod fiat syllogismus conuersiuus per omnem figuram, reducuntur vero tantum imperfecti ad primam.

CAPVT V.

De quinta potestate concludendi
per impossibile.

Quinta potestas est concludere per impossibile, concludere autem per impossibile, est quando ex contradictoria propositione vere negatæ cum altera propositione manifeste vera, inferitur conclusio manifeste falsa, à qua deinde fit regressus ad probationem propositionis veræ, prius negatæ. Ut si neges omnem hominem esse risibilem, Tunc sic argumentor ab impossibili, sumpta hæc propositione manifeste vera, pro maiori: Omne animal rationale est risibile, aliquis homo est risibilis, ergo aliquis homo non est animal rationale, conclusio est apte falsa, ergo aliqua præmissarum, non maior, ergo minor, ergo eius contradictoria prius negata erat vera.

Nota.

Nota vero primo vniuersalem affirmatiuam non posse hoc modo probari in prima figura, quia cum eius contradictoria sit particularis negans illa neque potest esse maior, quia maior in prima figura non potest esse particularis, neque minor, quia minor non potest esse negans.

Nota secundo, differre syllogismum per impossibile à syllogismo conuersiuo, quod illi præsupponatur, syllogismus factus, hic vero non. Deinde in syllogismo conuersiuo possunt sumi contraria, vel contradictoria. Hic tantum contradictoria, quia contrariæ simul possunt esse falsæ.

Nota tertio, differre syllogismum per impossibile à reductione per impossibile, quod ibi etiam reponatur syllogismus prius factus. Deinde reductio eo spectat, vt probet consequentiam syllogismi esse bonam: hic vero syllogismus, vt probet veritatem alicuius propositionis.

Nota quarto. Hunc syllogismum differre ab ostensiuo, seu recto, quod ostensiuus consistet veris propositionibus, hic vero vnam habeat aperte falsam.

Illa ex præmissis recta progreditur ad conclusionem & ibi sistit, hic ex conclusione regreditur ad præmissas: Ibi vnicus est tantum discursus hic fere 4. includuntur.

Nota quinto. Hunc syllogismum pro veritate propositionum probandarum posse fieri in quavis figura.

C A P V T V I.

De sexta potestate concludendi ex oppositis.

Sexta potestas est concludere ex oppositis, quod sit, cum ex duabus præmissis contrariis, vel contradictoriis, inferatur conclusio, qua idem de seipso negetur, vt nulla virtus est honesta, ergo nulla virtus est virtus.

Opposita hic definit Aristoteles, quæ eadem eadem tribuunt & auferunt, id est, affirmationem & negationem, in quibus idem profus affirmatur & negatur de altero. Vnde tantum contrariæ & contradictoriæ censentur oppositæ, subcontrariæ vero non, quia non plane de eodem prædicatum affirmatur, & negatur, cum subiectum propositionis par-

ricularis determinate supponere possit, pro diuersis, atque adeo vtraque possit esse vera, vt aliquis homo est albus, & aliquis homo non est albus, oppositarum propositionum, aliæ sunt à actu & formaliter tales, aliæ tantum virtute, & omnis virtus est honesta, & nulla iustitia est honesta.

Nota hunc syllogismum non esse vere syllogismum, sed apparentem tantum, quia sunt duo tantum termini, vnus quidem, qui se habet per modum medi: Alter vero qui vim vtriusque extremi. Et quamuis sit aliquis discursus illatiuus, ex suppositione concessarum præmissarum, non tamen habet vim directe probandi conclusionem. Vtitur tamen illo ad probandum alterum, male admississe contraria, vel contradictoria.

Nota secundo: nullum dari syllogismum ex oppositis actu in prima figura, non in modis affirmatiuis, quia syllogismus ex oppositis vnam necessario habet negatiuam, non in negatiuis, quia in hoc syllogismo terminus, qui se habet, per modum medi semper subiicitur, vel prædicatur, vnde necessario vel est secundæ, vel tertiæ figuræ, potest tamen in prima figura fieri syllogismus ex virtualitate oppositis, vt nullum honestum est virtus, omnis virtus est honesta, ergo nulla virtus est virtus. In secunda vero figura in omnibus modis possunt fieri syllogismi ex oppositis. In tertia autem tantum in negatiuis, ob rationem paulo ante assignatam.

Nota tertio, in hoc syllogismo maiorem secundæ figuræ posse esse particularem, & minorem in tertia negantem, quod est contra generales regulas. Ratio, quia non committitur hic ille processus à non distributo ad distributum. Cum enim idem sit maior & minor extremitas, perinde est, siue minorem, siue maiorem extremitatem de seipso negaueris. Petes cum in his syllogismis tantum sint duo termini, quorum vnus in vtraque, præmissa bis subiicitur, & alter bis prædicatur, quomodo constare potest, an in secunda aut in tertia fiat syllogismus. Respon. colligetur conclusione: si enim terminus, qui in conclusione non ponitur bis in antecedente subiicitur erit in tertia, si bis prædicatur erit in secunda figura.

CAPVT VII.

De petitione principii.

Tradit hoc cap. & duobus sequentibus, tres syllogismorum defectus, quorum primus est petitio principii.

Petere principium est, non probare propositum, id est, conclusionem, seu questionem, quæ proponitur syllogismo probanda. Fit autem 4. modis. Primo cum idem probatur per dem. Secundo cum per ignotius. Tertio cum per æque ignotum. Quarto cum posterius assumitur ad probandum prius, quod est verum, si posterius illud, seu effectus non sit notus. Nam effectus licet sit posterior natura, si tamen sit nobis notus, potest assumi ad probandum causam, vt fit in demonstratione Quia.

CAPVT VIII.

Secundus defectus est, ob hoc non efficitur falsum, cui contingit cum falsitas conclusionis tribuitur alicui hypothesei falsæ, cui non sit tribuenda, qua hypothesei sublata, adhuc sequetur conclusio falsa, quod maxime contingit, vt ait Aristoteles in syllogismo ad impossibile, vt si neges omnia esse nira, inuenerit, ergo aliquis coruus non est niger, tunc si quis sic ratiocinerur, omnis avis est alba. omnis coruus est avis, ergo omnis coruus est albus, conclusio est falsa, ergo hypotheseis facta, quod aliquis coruus non sit niger, est falsa.

Respondet defendens, non ob hoc, id est, ob hypotheseis factam, sequi falsum, sed quia vna præmissarum est falsa, vnde æque conclusio esset falsa, si tolleretur ista hypotheseis.

Hic defectus comititur dupliciter, quando hypotheseis facta conuenit cum syllogismo in aliquo termino, vt in exemplo allato, & coincidit cum fallacia secundum non causam et causam. Secundo, quando hypotheseis in nullo termino eum syllogismo conuenit, vt si asseras, Petrum non esse Philosophum, quia una patitur eclipsum.

Sub finem capitis definit, Elenchum esse syllogismum contradictionis, id est, quia concludit contradictorium conclusionis ab aduersario assertæ, de quo

in Elenchis.

CAPVT IX.

De errore opinionis.

Tertius defectus est, error opinionis, cum ob ignorantiam mediorum simul assentimur duobus contrariis, aut contradictoriis, quæ sunt conclusiones duorum syllogismorum. Ignorantia mediorum in eo posita est, quod existimemus falso maiorem extremitatem affirmari vniuersaliter de vno medio termino, & negari vniuersaliter de alio medio termino, in alio syllogismo, quod tamen est falsum, & hæc falsa opinio vocatur error opinionis. Monet autem hic defectus, ne temerarii simus in concedendis propositionibus vniuersalibus, antequam expendimus, quid ex iis sequatur.

Duobus modis potest hic defectus contingere, primo, si alteri vniuersaliter, seu virtualiter assentiamur, & alteri particulariter, seu in propriis terminis. Secundo vtrique vniuersaliter seu virtualiter. Assentiri in vniuersali, seu virtualiter, est assentiri propositioni non secundum se propriis terminis expresse, sed quatenus in alia continetur, vt si quis assentiat his. Omne animal est corpus, & nullum album est corpus virtute, & in vniuersali assentitur his contrariis, omnis cignus est corpus, & nullus cignus est corpus. Similiter, si quis assentiat his, nullum album est corpus, & omnis cignus est corpus: in particulari quidem assentitur, omnem cignum esse corpus, in vniuersali vero nullum cignum esse corpus, quæ sunt contraria. Nullus autem dicitur assensus vtriusque in particulari, & in propria forma, eo quod lumine naturæ statim appareat alterius propositionis falsitas.

CAPVT X.

De conuersionibus primæ figuræ.

Tradit hic regulas quasdam de conuersione & reciprocatione terminorum, quas vide in textu.

CAPVT XI.

De Inductione.

Sequitur tertia pars libri, in qua de Inductione, & reliquis argumentationis speciebus

cibus agit: Docens quomodo illa ad syllogismum reuocentur.

Inductio est quæ alterum extremum de medio, per reliquum concludit, id est. Inductio est argumentatio, qua sumimus pro medio illum terminum, qui in syllogismo perfecto debuerat esse minus extremum, & per illum concludimus illum, quod in syllogismo debuerat naturaliter esse maius extremum inesse medio.

Communior est alia definitio quæ peti solet ex primo topicorum. *cap. tertio.*

Inductio est à singularibus ad vniuersalia progressio. per singularia hic intelligit, quolibet minus vniuersalia. Sed vtrique definitio eodem recidit. Nam singularia naturaliter desiderant subiici, ac proinde esse minus extremum in syllogismo, quæ ex vniuersali ad singularia procedit, vt patet hoc syllogismo. Omnis homo est bipes, Petrus & Paulus sunt homines, ergo Petrus & Paulus sunt bipedes. Contrarium fit in inductione.

Dubium utrum inductio sit argumentatio formalis.

Nota tribus modis accipi inductionem etiam secundum Aristotelem, cum numerantur aliqua singularia, non tamen omnia, & ex illis inferitur conclusio vniuersalis: sed hæc dicitur Inductio imperfecta, secundo cum per simplicem quandam deductionem ex vna præmissa, quæ omnia singularia complectatur, vel expresse, quia sunt pauca, quæ facile enumerari possunt, vel quia nimis multa sunt, vt nõ possint sigillatim enumerari, addendo postquam aliqua singularia recensuerint, (& ita de reliquis) inferimus conclusionem vniuersalem per inductionem, intelligimus argumentationem aliquam, quæ consistit ex duabus præmissis, & conclusione, qua probemus passionem aliquam conuenire vniuersali, quia conuenit omnibus illius inferioribus, modo hoc capite explicato, quæ argumentatio est inductio reuocata ad syllogismum.

Nota secundo, syllogismum etiam duobus modis accipi, ample nimirum & strictè, Ample capitur pro quavis argumentatione, quæ ex duabus præmissis necesse inferret conclusionem: sed hoc modo nõ excludit inductionem tertio modo acceptam: secundo pro illo

solo, qui ex superiori inferit, quod est inferius, & ea ratione ab inductione etiam tertio modo accepta, distinguitur.

Dico primo, Inductio primo modo seu imperfecta non est argumentatio formalis: patet quia non necessario inferitur vniuersale recensitis aliquot tantum singularibus.

Dico secundo, Inductio secundo modo, & habet vnam tantum præmissam, nõ est argumentatio formalis, sed materialis tantum. Probat, quia in præmissis non conuenit medium terminus cum vtraque extremitate, ergo non necessario potest concludere vi formæ eandem extremitatem connexionem inferre. Probat, quia eadem forma inductioni alteri materiæ applicata nõ bene inferit, ergo

Dico tertio, Inductio tertio modo accepta est argumentatio formalis, & necessario inferit. Probat, quia in præmissis conuenit medium terminus cum vtraque extremitate, ergo non necessario potest concludere vi formæ eandem extremitatem connexionem inferre. Probat, quia eadem forma inductioni alteri materiæ applicata nõ bene inferit, ergo

Dico quarto, Inductio quarto modo accepta non demonstrat, ergo non necessario inferit. Probat, quia in præmissis conuenit medium terminus cum vtraque extremitate, ergo non necessario potest concludere vi formæ eandem extremitatem connexionem inferre. Probat, quia eadem forma inductioni alteri materiæ applicata nõ bene inferit, ergo

Resp. primo. Neque omnis, qui syllogismum vtitur, demonstrat.

Resp. secundo. Si illud Aristotelis hunc sensum habeat, non demonstrare, hoc est, non probare per verissimam ac proprie dictam demonstrationem, concedimus: non tamen inferit, quod non demonstrat minus proprie, est, quod non necessario probet & inferat.

Resp. tertio. Ibi Aristotelem loqui de Inductione imperfecta.

CAPVT XII.

De Exemplo.

Exemplum est, cum medio extremum esse probatur per simile tertio. Putant nonnulli definire exemplum improprie dicitur in quo ex vno singulari vniuersalis conclusio colligatur: Exemplum vero proprie dicitur definitum in fine cap. 1. Sed verisimilius est Aristotelem non intendisse definire, nisi exemplum verum, ac proprie dictum, neque ali-

agnouisse. Aliter definitur solet exemplum, quod ab vno singulari ad aliud singulare in quodum procedit, ob aliquam inter se similitudinem. Quod & Aristoteles in *sine capitis*, indicat: cum ait. Exemplum esse neque vt totum ad partem, neque vt pars ad totum, sed vt pars ad partem, vt Thebanis bellum gerere cum Phoenicibus fuit malum, ergo malum erit Atheniensibus bellum gerere cum Thebanis. Sed quia exemplum sepe fallit, & tamen habet vim probandi, ratione propositionis, vniuersalis, & terminis communis, (quod medium Aristoteles vocat) in quo hæc singularia continentur, & cui primo tribuatur maius extremum, ideo Arist. non tam definiuit hic exemplum proprie, quã id, quod necessarium est, vt exemplum bene probet, & reuocetur ad syllogismum.

Pro quo Nota, in exemplo duos quodammodo discursus, saltẽ virtute, contineri. Prior est, Inductio imperfecta, qua probatur maius extremum de medio per simile tertio, vt Aristoteles dicit in definitione exempli: primo, quia inferatur conclusio vniuersalis, ex vna propositione singulari hoc modo, Thebanis contra Phoenices bellum gerere malum fuit, ergo vniuersaliter bellum gerere contra finitimos est malum. Alter discursus est syllogismus primæ figuræ, sumpta hæc conclusione vniuersali, Inductionis imperfectæ, pro maiore, hoc modo, bellum gerere contra finitimos, semper est malum, Athenienses contra Thebanos bellum gerere, est bellum gerere contra finitimos, ergo Athenienses contra Thebanos bellum gerere est malum. Tandem à primo ad vltimum probamus singulare, per aliu singulare, seu tertium per simile tertio, quod est proprie exemplum, vt ante dixi. Quia vero tota vis exempli nititur probatione istius maioris vniuersalis, ideo exemplum, definiuit esse cum maior probatur. Exemplum in sine distinguit Aristoteles ab aliis argumentationibus, nam in syllogismo ex toto pars inferitur, in Inductione totum ex parte, in exemplo pars ex parte. Differt præterea ab inductione exemplum, quod in illa sumantur omnia singularia, in exemplo vnum tantum: Item inductionis finis est cognoscere vniuersale, ibiq; sistit. Exempli vero cognoscere singulare ignotum, ad quod dirigit ipsam cognitionem vniuersalis, quod Aristoteles vocat coniungere syllogismum cum extremo.

CAPVT XIII.

De Apagoge & instantia.

Apagoge est, cum perspicuum est primum a medio conuenire, postremum autem medium incertum quidem, æque tamen aut magis probabile, quam conclusio, id est, cum maior syllogismi est clara, minor vero indiget probatione: vnde & abductio dicitur, quia abducitur argumentans à propoſita quaestione ad probationem minoris, quod duobus modis accidit, vel cum minor probabilior est cõclusionẽ, & paucioribus mediis probanda, vel si minor sit æque, aut magis etiã obscura, quam conclusio, & æque multis mediis probanda. Posterius vitiosum est, non item prius.

Instantia est propositio propositioni contraria, id est, contrarie, vel contradictorie opposita. Vitium hæc ad impediendam conclusionem syllogismi alioqui inferendam. Vt autem instantia maiorem habeat vim, proponenda est in forma syllogistica: idque in duabus figuris prima aut tertia, & quidem si vniuersalis sit in prima, si particularis in tertia: In secunda figura fietur obscurius, ideo omisit Aristoteles.

CAPVT XIV.

De verisimili & signo & enthymemate.

Definit primo Aristoteles, quid sit verisimile, & signum; quia per ea definiurus erat enthymema.

Verisimile est, propositio probabilis, cui communiter assentimur, etsi non certo.

Signum est propositio apta ad probandum, siue necessaria, siue probabilis. Vnde patet latius patere signum quam verisimile.

Enthymema est imperfectus syllogismus, ex verisimilibus & signis. Imperfectus est, quia deest illi altera præmissa, quæ velut tota præmittitur. Verisimile vel signum est propositio, quæ exprimitur. Si vero addatur omnia propositio, reuocabitur enthymema ad syllogismum, quod fieri potest in quauis figura.

Fiunt autem Enthymemata in omnibus figuris, sed cum hoc discrimine. Enthymema in prima figura si legitime fiat, indissolubile est, vel certe difficulter solui potest. In secunda figura probabile est Enthymema, & facile potest solui. In tertia autem figura apparens est, & semper soluti facile.

Eius vsus non tantum est in Ethicis, & Politicis, sed Physicis etiam, præsertim Astrologiis, Physiognomicis, vt Achilles habet magna extrema. Ergo est fortis. Est argumenta-

tio Physiognomica, cui deest maior, videlicet, Quicumque habet magnas extremitates est fortis, vt patet etiam in Leone, Vrsis, & a. Prior. cap. vii.

Finis librorum Priorum Analyticorum.

COMMENTARIVS IN LIBRVM PRIMVM POSTERIORVM ARISTOTELIS.

CVM Aristoteles duobus libris posteriorum egisset de syllogismo in genere, recte ad eius præcipuam speciem descendit scilicet ad Demonstrationem, quæ est obiectum huius operis. Posterioristice vt conuincitur ex c. i. l. i. priorum: & hinc vocantur posteriores, quod consideratio syllogismi in genere prior sit, quam consideratio demonstrationis, seu syllogismi in specie. Dicuntur Analytici, quia docent præcipue resolvere conclusionem in sua principia. Agitur autem secundolibro de Definitione, sed non per se, ac proinde non est obiectum, sed tantum ut est medium Demonstrationis.

CAPVT I.

AD Demonstrationis naturam cognoscendam hoc capite adfert hypotheses. Prima, omnis doctrina, & omnis disciplina, quæ ad rationem & intelligentiam pertinet, ex antecedente fit cognitione. Sensus Aristotelis videtur esse, omnis cognitio discursu acquisita, fit ex præexistente cognitione, potest tamen extendi ad omnem cognitionem intellectiuam, siue illa sit simplex, siue discursiua, quia oritur saltem ex antecedente cognitione sensus. Vnde illud axioma. Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu. Probat Aristoteles allatam hypothefin, duplici inductione. Prior est, Mathematicæ disciplinæ, similiter & aliz scientiæ, sunt ex antecedente cognitione, ergo. Posterior est. Conclusio syllogistica vel inductionis exem-

pli, scilicet & Enthymematis oritur ex præcedente cognitione.

Secunda, duobus modis necesse est prænosse de quibusdam enim quod sit prius, et accipiendum in aliis, quod dicitur intelligendum in aliis vtrumque. Sensus est priusquam concludatur necessaria sunt duæ cognitiones scilicet quod sint, id est, an sint, siue existant, si sint res incomplexæ, vel an sint vera si sint complexæ, vt principia scientiarum: si cundo quid sint, siue quid significant. Ex huiusmodi colliguntur, tria principia scilicet subiectum quæstionis prædicatum & principia, quæ explicantur exemplo, in hac Demonstratione, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. De principiis, si præmissis prænosendum est, an sint vera qui

quia nisi cognoscatur vera, non possunt esse causa cur sint conclusiones verae: de predicato & passione, scilicet risibili, praenoscendum quid sit, id est, quid significet: De subiecto autem, saltem confuse, scilicet vel secundum existentiam vel essentiam, deinde etiam quid sit.

Tertia, cognoscere vero licet, ab qua quicumque prius cognouerit, alia quorum cognitionem simul accipias: sensus est. Praemissa aliquando cognoscuntur ut propositiones vniuersales, aliquando vero cognoscuntur simul in ipso discursu, saltem tempore, licet prius natura ante conclusionem cognoscantur, ut praemissa singulares, quae communitate scitu cognoscuntur in ipso discursu, ut quis dicit, omne risibile est rationale. Ioannes est risibilis, ergo.

Quarta, priusquam quis inducat, aut syllogismum sumat, modo forte dicendum est, ut, alio modo nescire, conclusio quae distinctu inferretur, ex praemissis scitur aliquo modo, scilicet in vniuersali in ipsis praemissis, aliquo vero modo nescitur, scilicet in se, & in articulati, ex quo responderet, argumento latonis, quo contendeat Plato, non dari scientiam de nouo, sed omnem scientiam esse meram reminiscentiam, argumentum est. Priusquam syllogistice conclusionem intras, aut eam scis, aut non scis, si prius, ergo non acquis de nouo scientiam, si postea, ultra inquis, quia inuentam conclusionem non dignoscas. Respondet, conclusionem sciri antecellacionem in vniuersali, cum propter bonam consequentiam inferretur coniecti in particulari. Deinde soluit quendam uillum Sophistarum, de quo vide textum.

CAPVT II.

Acturus de scientia & Demonstratione, aperit per quam scientia acquiritur, hoc modo definit scire. Scire est causam nosse, propter quam res est, quoniam eius est causa, nec contingit se aliter habere. Genus definiti est esse, reliqua ponuntur loco differentiae. Per haec uerba (nosse causam propter quam res) excluditur primo cognitio primorum incipitorum, quae causam non habent. Secundo cognitio quae oritur ex cognitione effectus & a posteriori, Tertio opiniones quae

acquiruntur medio probabili, quia tale medium non est causa rei, si quae uero datur opinio, quae generetur ex medio, quod est causa rei, & non cognoscitur ut causa, excluditur a definitione per particulam seq. (quoniam eius est causa,) quia non sufficit medium esse causam passionis, sed ut talis debet cognosci. Causa haec debet esse Physica, vel Metaphysica. Causa Physica est, in hoc discursu, quidquid constat, ex contrariis est corruptibile, corpus humanum constat ex contrariis, ergo est corruptibile. Causa Metaphysica est, in hoc discursu, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo, &c. (Nec contingit se aliter habere) id est, id quod scitur, debet esse necessarium, siue necessario procedere a tali causa, excluduntur conditiones rerum contingentium, quae se aliter possunt habere, ut homo est albus, &c. in quibus predicatum accidentalem habet connexionem cum subiecto, ubi nota, non requiri, ut causa per quam aliquid demonstratur, de subiecto, distinguatur a parte rei, siue distinctione aliqua actuali a effectu, siue ab eo, quod demonstratur. Sufficit enim distinctio rationis ratiocinatae, sic de Deo unum attributum demonstratur per aliud, quod apprehenditur, quod prius est, ut ratio alterius, eo quod in se spectatum, & ut abstractum a Deo & creaturis habeat aliquam rationem prioritatis, vel praesuppositionis, sic immutabilitas ostenditur a priori per actum purum &c.

Subiungit duas definitiones demonstrationis. Prior est. Demonstratio est syllogismus scientiae, id est, est syllogismus, cuius praemissae generant cognitionem scientificam conclusionis, quae inter cognitiones est perfectissima.

Posterior est. Demonstratio est syllogismus ex ueris primis, & immediatis notioribus, & prioribus, & causis conclusionis.

Definitur sic demonstratio propter quid, siue potissima, & explicatur, quales debeant esse illius praemissae, debent esse uerae, quia alioquin non sequeretur conclusio uera, cur sit & praemissae non essent causa probatiua conclusionis. secundo debent esse primae, & immediatae, quibus scilicet non datur alia natura prioris, per quas illarum ueritas possit demonstrari. Primae & immediatae, sola ratione & habitudine differunt. dicuntur primae.

quatenus non habent priores, dicuntur immediata, quatenus non habent medium, quo prædicatum demonstratur de subiecto Vbi Nota, Aristotelem non negare posse esse demonstrationem ex præmissis, seu propositionibus quæ demonstrari possint, sed tantum requirit, vt demonstratio constituens illas possit reducere ad primas indemonstrabiles, alioqui inquit non sciet. Tertio debent esse causa in essendo, quod probat ex communi modo loquendi: nunc enim dicimus scire, quando rem per causam cognoscimus. Hac particula excluditur demonstratio Quia. Quarto debent esse priores & notiores scilicet natura, ita vt naturæ ordine postulent prius cognosci, quia sunt causæ, & eiusmodi à quibus dependet id, quod infertur.

Subiungit definitiones seu explanationes terminorum.

Prinzipium demonstrationis est, propositio immediata, vt omne animal rationale, est risibile, hic definitur principium complexum: principium enim complexum est ipsa causa passionis, quæ communiter est definitio subiecti, de quo demonstratur passio, vt animal rationale, propositio immediata est, quæ non est altera prior, scilicet natura, per quam ostendatur ex priori, quia multæ sunt propositiones immediatæ, vt principia scientiarum particularium, quibus dantur aliæ priores, nimirum principia generalia, & communia scientiarum, quia tamen per illas, tanquam per causas principia particularia non demonstrantur, cum non sint subordinata, non definiunt esse propositiones immediatæ.

Propositio est enunciationis altera pars, quæ vnum de altero enunciat, pars scilicet subiectiua, id est, species enunciationis, affirmatio scilicet negatio.

Propositio Dialectica est, quæ similiter sumit vtramlibet partem, scilicet contradictionis, id est, quæ proposita liberum relinquit respondentem exigere contradictionis partem, quam velit, eo quod vtræque sit probabilis, vt omnis mater diligit filium, nec ne.

Propositio Apodictica est, quæ definite sumit alteram partem, quia scilicet non est dubia, sed certa, vt omnis homo est animal.

Enunciatio est contradictionis pars, scilicet in-

regalis, quia cōtradictio includit duas enunciationes, affirmatiuam scilicet & negatiuam.

Contradictio est oppositio, cuius non medium, secundum seipsam, id est, sunt positiones oppositæ, quarum vna necesse est vera, altera falsa, idque ex vi & ratione priorum propositionis, quod additur, vt excludatur quædam propositio contrariæ, quæ altera quidem est vera, altera falsa: sed id oritur ex propria & peculiari oppositioe positione cōtrariorum, sed tantum ratione tertiae necessariæ, vt omnis homo est animal nullus homo est animal, principiorum alius Thesis, seu positio, aliud axioma, seu digni

Thesis est propositio, quam non licet probare, neque necesse est eam habere, qui quæpiam discit, id est, est propositio, quæ non test demonstrari à priori, in scientia, cum principium, quam non debet præhaberi, qui incipit dare operam tali scientiæ, eo in illa, scientia explicetur.

Axioma est principium indemonstratum, quod necesse est eum habere, qui quidam dicit, id est, est principium, quod absolute non potest demonstrari, & debet præhaberi ab discente quamuis scientiam; quia scilicet naturaliter lumine cognoscitur, adeo vt qui ignoraret, tanquam inepus reiectus ad discipulina Huiusmodi sunt: Omne est maius sua parte: Quodlibet est, vel non. Hinc apparet distinctio inter thesin, & axioma. Thesis diuiditur in hypothesin, & definitionem Hypothesis est, quæ assumit vtramque partem enunciationis, id est, vtramque affirmatiuam, vel negatiuam.

Definitio est, quæ non sumit alteram partem contradictionis, vt animal rationale quod est definitio hominis, cum autem nitio non sit propositio, non potest esse, nisi materialiter.

Sub finem capituli confirmat, præmissa habere esse notiores ipsa conclusione, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis atque propter præmissa cognoscitur conclusio, ergo, quod axioma Aristotelis est demonstratum, & probabile, vix enim potest ita limitari, vt sit vniuersaliter verum, nec camus omnem causam esse saltem non modo talem, qualis est effectus, quia scilicet est causa, & effectum continet formaliter eminenter.

CAPVT III.

Quidam docebant, nullius rei esse scientiam, hoc argumento, si datur scientia, procedit ex principiis cognitis, idque per a principia cognita, & illa rursum per alia, scin in infinitum, sed definitum non potest transire, ita vt ad primum perueniatur, et nulla dabitur scientia.

Resp. Aristoteles dicit statim in principiis nine naturæ notis.

Alii docebant, omnium rerum esse scientiam, quia ex causis probantur effectus: ita videlicet ex effectibus probantur causæ, per circum, ergo omnium est demonstratio. Respondet Aristoteles, negando sequelam, quia effectus quidam demonstrantur per causam, causa vero non demonstratur per effectus, à ori, & demonstratione potissima, quia hæc procedit ex causis.

CAPVT IV.

Confirmat præmissas demonstrationes debere esse necessarias, quia conclusio, & est effectus præmissarum, est necessario, & ipsæ præmissæ sunt tales, quia causa cessant non potest esse nisi necessaria. Et ita ad necessariam propositionem requiritur, vt prædicatum sit de omni & per se, & vniuersale, singula explicat. Dicitur de omni, quod non in aliquo est, in aliquo autem in est, neque quod modo est, modo non est, si quod omni & semper inest. Sensus est: Est prædicatum, quod inest omnibus inferioribus subiecti, & semper, quæ tamen vniuersales subiecti, & temporis non necessario debent significari in propositione, sicut in *libris priorum* vnde dicitur de omni, hoc loco, & dicitur de omni Prioriæ, habet se vt existentia, & excessa, quia vt homo est animal, est hic dicitur de omni, non autem in libro Priorum, & contra. Omnis homo est animal, est ibi dicitur de omni, non hic.

Explicat modos dicendi per se. Primus modus per se est. Quando prædicatum pertinet ad essentiam subiecti. Quia vel est eius definitio, vel pars definitionis: vt homo est animal rationale, homo est rationalis, vel aliquo modo pertinet ad definitionem, quo modo dicitur de linea, quia saltem oblique dicitur definitionem lineæ. Secundus mo-

modus per se est, quando subiecta ingrediuntur definitionem prædicati, vt homo est risibilis, linea est curva, quia risibile definitur homo aptus ad ridendum, curuū linea sic se habens, sic qualibet passio definitur per subiectum. Vnde propositiones, in quibus passio enunciat de subiecto, pertinent ad hunc secundum modum per se. Tertium modum per se constituit substantia, quia illa per se subsistit, & non est in alio, tanquam in subiecto in hærentis. Quartus modus per se est: Quando subiectum est causa per se, prædicati, vt hic iugulatus interiit, iugulatio est causa interiit, animal rationale est risibile, &c. Dicitur causa per se, quia aliquando effectus sequitur ex causa per accidens, vt inuentio thesauri ex fossione.

Ex his quatuor modis primus vocatur modus per se prædicandi, secundus per se in hærenti, qui etiam ab aliis vocatur prædicandi: tertius per se existendi: quartus per se causandi.

Definit vniuersale hoc modo, vniuersale est, quod de omni & per se, & quatenus ipsum esse dicitur. Talis est passio propria respectu subiecti, vt risibile respectu hominis. Tres autem requiruntur conditiones ad hoc vniuersale. Prima, vt sit dictum de omni: Secunda vt sit per se, vel secundo modo: Tertia vt conueniat subiecto, quatenus ipsum est, id est immediate, ratione ipsius subiecti, cuius defectu homo est sensibilis, non est prædicatum vniuersale, quia sensibile non inest homini immediate, sed mediante animali, cui inest immediate, tanquam subiecto, primo & immediato.

CAPVT V. VI. & VII.

Cum capite 5. ostendisset, tribus modis potest committi errorem circa vniuersale, pergit cap. 6. probare demonstrationem constare ex propositionibus per se, hoc Syllogismo. Omnia necessaria sunt per se, sed demonstratio est ex necessariis, ergo ex propositionibus per se. Minorem alibi probatam confirmat, hic ex incommodo, quia alioqui omnibus ad confirmandam scientiam requisitis saluis manebitibus posset perire scientia sc. si sciens viuat, si obiectum non pereat, neque etiam ratio per quam quis sciebat. Denique si nihil tradatur obliuioni, quædo igitur habetur scientia ex medio contingenti, vt v. g. si quis cognoscat hominem esse animal tantum ex ambulatione, hoc modo,

modo, omne ambulans est animal, omnis homo est ambulans, ergo omnis homo est animal, hic cessante ambulatione, sciente & obiecto saluis, nulla interueniente obliuione amittitur scientia, ergo cognitio acquisita non fit vere scientia, ergo demonstratio procedit ex necessariis. Subiungit e. 7. principia, demonstrationis debere esse syngenia subiecto, id est, proprias causas, cur passionis subiectis insint, & quidem immediate.

CAPVT VIII.

Agit iterum de Principiis scientiarum, sunt autem principia, quæ quod sunt, non contingit demonstrare, id est, quæ non demonstrantur à priore, saltem in scientia, cuius sunt principia. Diuidit primo principia in communia omnibus scientiis, & in particularia, siue propria cuilibet scientiæ. Secundo diuidit in complexa, vt sunt propositiones immediatæ, & in incomplexa, vt sunt termini propositionum immediatarum. Tertio in axiomata, hypotheses, postulata & definitiones. Axioma est principium omnium per se notum: Hypothesis est propositio demonstrabilis saltem à posteriori quæ supponitur vera à respondente, eo, quod sit ipsi nota. Postulatum est, propositio demonstrabilis, quæ non est nota respondenti, sed postulatur vt illam admittat. Definitio est principium incomplexum, quia neque dicit esse, neque non esse.

Docet deinde esse duo principia vniuersalissima scientiarum, quibus cætera innituntur, vnum affirmatiuum, de quolibet verum est affirmare, vel negare, alterum negatiuum, scilicet de nullo verum est simul affirmare & negare.

Concludit, Dialecticam probare principia scientiarum, medijs probabilibus: metaphysicam vero medijs tertijs, & varijs:

CAPVT IX.

Probat primo in quavis scientia proprias esse interrogationes, ex quibus concessis conficitur syllogismus scientiæ, secundo in disputationibus Dialecticis facilius committi æquiuocationem, quam in alijs. Tertio instantiam de nonstratiuam debere esse vniuer-

salem, quia debet esse præmissa Demonstrationis. Instantiam vero Dialecticam posse se partem, de quibus & alijs similibus videretur.

CAPVT X.

Docet duplicem esse Demonstrationem scilicet propter quid, siue cur sit, & quia, si quod sit. Demonstratio propter quid est, quæ procedit ex causa immediata, ex qua se omnia & sola procedit effectus, ita vt non & aliquid quæ non sit subordinata. Vt omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Demonstratio quia est, quæ procedit ab effectu vel à signo vel à causa remota: ab effectu, hæc, quæ non scintillant, prope sunt, Comæ non scintillant, ergo prope sunt. A signo hæc. Quicquid circulariter illuminatur, rotundum. Luna circulariter illuminatur, ergo est rotunda. A causa remota est hæc, omnis respirans est animal, sed nullus lapis est respirans, ergo nullus lapis est animal, animal enim est causa remota respirationis, cum de tur animalia v. gr. pisces, quæ non respirant, defectu pulmonis: Proxima enim causa respirationis est, habere pulmones. hæc demonstratio à causa remota, aptissime fit in secunda figura. Ostendit deinde Demonstrationem Quia, posse fieri demonstrationem propter quid scilicet, quando causa est conuertibilis cum effectu, non aliter, & si tunc sumatur causa pro medio, hoc modo, Quæ prope sunt, non scintillant, Planetæ prope sunt, ergo non scintillant.

CAPVT XI.

Probat primam figuram esse maxime commodatam demonstrationibus propter quid. Primo quia clare concludit, & de disciplina Mathematicæ, imò omnes alij scientiæ illa fere vtuntur. Secundo, quia in Demonstrationibus propter quid, conclusio vniuersalis affirmans, quæ inferitur in prima figura. Demonstratio tamen negatiua commode fit in secunda figura.

Diuidit propositiones immediatas in affirmatas & negatiuas: Affirmatiuæ sunt, quæ non habent medium, quare prædicatum in subiecto

subiecto, vt homo est rationalis : negatiue sunt, in quibus non datur medium, cur prædicatum moueatur à subiecto, vt sunt, verbi gratia, quantitas non est qualitas, & alia similes, in quibus vnum generalissimum negatur de alio. Ex quo intelligitur mediæ propositiones dici, quæ habent medium, per quod termini sibi coniunguntur.

CAPVT XII.

Scientia opponitur ignorantia, quæ duplex est, scilicet ignorantia puræ negationis, quæ est priuatio & carentia puræ scientiæ, & ignorantia prauæ dispositionis, quæ est obliuio ac praua mentis affectio, quo opiamur oppositum veritatis, & vocatur error. I hæc ignorantia comparari potest syllogismo, cum quis assentitur falsæ conclusioni vel tiam apprehensioni, vt si quis iudicet solem esse planum, & bipedalem, quod ita sensui ideatur, &c.

CAPVT XIII.

Docet causam ignorantia negatiue interdum esse defectum alicuius sensus à auitate, quo fit, vt cæcus à natura non possit habere propriam ac perfectam scientiam, & obiecto, proprio visus, vt de colore, neque iudicet de sono. Dico defectus à natiuitate, via si aliquando istum sensum quis habuerit, licet casu aliquo postmodum amittat, potest retinere scientiam semel acquisitam. Dico non posse habere scientiam propriam, & perfectam, quia potest habere impropiam & imperfectam, seu generalem, vt verbi gratia, quot colores confurgant ex mixtione vaporum primarum qualitarum, quas tactu percipit, vel ex similitudine & analogia, cum cæteris rebus. Probat hanc doctrinam Aristoteles, hoc modo, omnis scientia acquiritur inductione, vel demonstratione, sed inductio & demonstratio dependent ex sensu, ergo decedente alicui sensu, deficit scientia obiecti. Minorem probat, quia inductio & ex singularibus sensu perceptis : Demonstratio ex vniuersalibus, quæ cognoscuntur ex singularia, sensu prius cognita. Hinc demittitur illud vulgatum axioma, nihil est in intellectu, quod prius non fuerit aliquo mo-

do in sensu. Dico aliquo modo, quia non requiritur, vt res secundum seipsum sensu percipiatur, sed sufficit, vt per suos effectus sit. Deus cognoscitur vel per simile, vt Petrus absens, per Paulum præsentem; vel per partes, quas intellectus potest coniungere, quomodo is, qui vidit montem & aurum potest cognoscere montem aureum, &c.

CAPVT XIV, XV.
& XVI.

His capitibus probat, in Resolutione præmissarum Demonstrationis non esse progressum in infinitum, sed prædicata tam essentialia, quam accidentalia esse finita, quia Categoriæ, ex quibus desumuntur sunt finito numero, & in singulis genera, & gradus intermedii, vsque ad indiuidua, etiam finita, ita vt nec sursum, nec deorsum procedatur in infinitum.

CAPVT XVII.

Docet primo, Demonstrationem vniuersalem, id est, quæ demonstrat passionem de primo, & adæquato subiecto, verbi gratia, risibile de homine, esse nobiliorem particulari, seu ea quæ probat passionem de subiecto inadæquato, vt verbi gratia esse mobile, de animali, quod probat primo, quia subiectum est vniuersalius, & plurium generat scientiam. Secundo magis docet cur sit, quia demonstrat passionem de subiecto, per causam adæquatam, & immediatam. Docet secundo demonstrationem affirmatiuam esse nobiliorem negatiuam, quia affirmatio est prior, & nobilior negatione.

Docet tertio demonstrationem ostensiuam esse præstantiorem ea, quæ ducit ad impossibile, quia directa ex prioribus probat posteriora. Ducens ad impossibile ex posterioribus, probat priora, quia scilicet ex falsa propositione probat veram esse propositionem negatam.

CAPVT XVIII.

Quatuor hoc capite habet documenta, primum est vnam scientiam esse altera certiolem, tribus modis, prima scientia, quæ

docet quod res sit, & cur sit, siue quæ docet veritatem & causam veritatis, vt est demonstratio propter quid, certior est ea quæ solum docet, quod sit, vt Demonstratio Quia. Secundo illa scientia est certior, quæ abstrahit à materia sensibili, quam sit ea quæ non abstrahit, sic certiores sunt disciplinae mathematicæ, quam naturalis Philosophia. Tertio scientia, quæ versatur circa obiectum simplicius, certior est ea, quæ versatur circa obiectum ex additione, siue magis compositum: Sic Arithmetica certior est, quam Musica, quia illa considerat numeros simpliciter, Musica vero numerus sonorum.

Secundum vnam scientiam dici illam, quæ vnus est generis, siue quæ habet obiectum vnum, genere saltem analogo, diuersas vero esse scientias, quæ habent diuersa omnino principia, quæ scilicet neque ex iisdem dependent, neque alia ex aliis, vt Arithmetica, & Geometria. De his fusius in Disputationibus.

Tertium, Fortuitorum non esse scientiam, cum semper non eueniant, Demonstratio autem sit de necessariis.

Quartum cognitionem per sensum, non esse scientiam, quia sensus est singularium: Scientia autem est vniuersalium, quæ sensibus non percipiuntur, an vero singularium etiam sit scientia, dicemus in quæstionibus.

CAPVT XIX.

Repetit quædam supra dicta, & ostendit, non omnium syllogismorum eadem esse principia, verorum enim principia sunt vera, qui autem falsa concludunt, habent falsa

principia, quod si ex falsis contingat conclusum verum, id tantum sit illatiue.

CAPVT XX.

A signat discrimen inter scientiam, & opinionem, ex parte obiecti, quod scientia sit de necessario, quod non potest se aliter habere. Hinc dicimus, nos scire, quando existimamus rem aliter se habere, non posse, opinari vero, cum putamus rem aliter se posse habere. Addit tamen, idem posse esse scibile, & opinabile, scilicet diuersa ratione, siue secundum diuersa prædicata, sic homo est scibilis, secundum rationalitatem, opinabilis, secundum iustitiam, imò & de eodem potest esse omnino vera, & falsa.

Docet secundo, vnum & eundem non posse simul habere scientiam & opinionem eisdem rei, quia repugnat simul existimare rem aliter se posse habere, & non posse se aliter habere, quod examinabitur in quæstionibus. Concludit definitione solertia, quæ est mediæ extemporalis coniectario, vel facili ex aliquo illatio, dum scilicet prompte quis inuenit mediæ, ad aliquid probandum, vel facili inuenit, ex aliquo medio, vt si quis videns lunam semper lucere; ea parte, qua spectat solem statim intelligat, causam esse, quia illa inuenitur à sole. Intendit hic Aristoteles definire solertiam habitualement, acquisitam potestatem definitionis accomodari actuali & naturali.

Libri primi Finis.

BERN

BERNARDI MORISANI PHILOSOPHI COMMENTARIUM IN ARISTOTELIS LIBRUM SECUNDUM POSTERIORVM ANALYTICORVM.

CAPVT I.

Ocet quatuor genera quæstionum de re aliquapossē in-
strui, in quibus enumeran-
dis, Aristoteles sequitur ordi-
nem, qui nobis solet occur-
tere, alioqui naturæ ordine

hac serie proponuntur. Prima quæstio est, an res sit, vt an sit homo, id est, an habeat aliquid esse, siue actuale, siue possibile essentia, vel existentia. Secunda quæstio est quid sit, id est, quid in particulari sit illud esse, quod habet, tertia quæstio est quale sit, id est, quænam proprietates illi in sit, quarta est, cur sit, id est, quænam sit causa, propter quam proprietates talis illi in sit. Peculiare igitur est, quæstioni quartæ expresse querere medium, in demonstratione, ceteræ enim quæstiones secundum Aristotel. querunt etiam causam, & medium, sed tantum implicite, & virtualiter.

CAPVT II.

Res proponit quæstiones, ex quibus ap-
paret discrimen inter, demonstrationem,
& definitionem, prima est, an omne demon-
strabile sit definibile, id est, an id, quod de-
monstratione cognoscitur, etiam cognosca-
tur definitione. Respon. negatiue, quia defini-
tio explicat rei essentiam, & semper est vniuer-
salis, & affirmatiua, scilicet si sumatur in pro-
positione, cum definito, vt homo est animal
rationale. Demonstratio vero neque semper
est affirmatiua, vt quæ in 2. figura concludi-
tur, neque semper vniuersalis, vt quæ in 3. figu-

ra concluditur. Secunda quæstio est, an omne
definibile sit demonstrabile. Responder neg-
gatiue, quia alioqui potest haberi scientia de-
monstrabilis, sine demonstratione, scilicet per
definitionem, quod fieri non potest, nam vni-
us rei vna tantum est scientia, scilicet aut per
definitionem, aut per demonstrationem. De-
inde principiorum sunt definitiones, non ta-
men demonstrationes, alioqui enim daretur
processus in infinitum, si principia per alia
principia demonstrarentur. Tertia quæstio est,
an saltem aliquid definibile sit demonstrabi-
le, Respon. negatiue, quia definitio explicat rei
essentiam, & quidditatem, neque per se qui-
quam affirmat, aut negat. Demonstratio vero
supponit quidditatem & essentiam, & probat
tantum passionem, & aliquid affirmat, de-
inde per definitionem respondeo ad quæ-
stionem, quid sit res, per demonstrationem,
ad quæstionem qualis sit.

CAPVT III.

Soluit quæstionem, an scilicet definitio
Sprobari possit de definito, & respondet ne-
gatiue, probatque primo, non posse probari
syllogismo duplante, seu reduplicatiuo, in
quo scilicet quicquid est, sæpius ponitur. Ra-
tio est, quia in huiusmodi syllogismo commit-
titur petitio principii, quia idem probatur per
idem, medium enim quod assumitur ad pro-
bandū, debet esse definitio. Secundo ostendit,
non posse probari methodo diuisiua, quæ fa-
miliaris erat Platonis, quia in illa aliquid
debet cōcedi ab aduersario, ita vt cōclusio nō
sequatur necessario ex præmissis, vt hic, omne
animal est rationale, vel irrationale, omnis
C c 2 homo

homo est animal, ergo, vel est rationalis, vel irrationalis. Sed non est irrationalis, ergo rationalis, hæc propositio non est irrationalis, debet concedi ab adversario, ut inferatur hæc, ergo est rationalis. Deinde in minori supponitur, animal esse genus, quod erat probandum, tertio ostendit, non posse probari, ex hypothese supponendo scilicet definitionem esse orationem, quæ soli inest, & in quid predicatur, quia & hoc modo petitur principium, ut oratio, quæ soli inest, & in quid predicatur, est definitio, sed animal rationale est talis oratio, respectu hominis, ergo est definitio hominis, ubi minor assumitur, sine probatione, & supponitur id, quod petitur. Quarto, ostendit, non probari per definitionem contrarii ut ver. gr. albedo est qualitas disgregans visum, ergo nigredo est qualitas congregans visum: ubi supponitur definitio vnius contrarii, & sic petitur principium, duci tamen potest argumentum probabile à contrario, quædo scilicet vnum contrarium nobis est notius. Quinto ostendit definitionem non posse probari pro seipsum. Denique non posse probari inductione, neque etiam demonstrando sensu, quia hoc est singulorum sensibilem, quorum non est propria definitio.

CAPVT IV.

Cum definitio demonstrari nequeat de definito, per causam intrinsecam, & formalem, superest alius modus, ut assignetur, quo illa nobis innotescat scilicet per causam aliam diuersam à causa formali, nimirum per efficientem, vel materialem sic probatur iram esse appetitum vindictæ, quia est effervescentia sanguinis circa cor, quæ est causa efficiens, vel materialis, & huiusmodi probationes sunt bona, quia definitio in vno genere causæ potest esse effectus alterius, unde quatenus talis, probatur de tertio, & per accidens est, quod sit definitio illius tertii, ubi. Nota de demonstrari posse definitionem de eo, de quo ipsum definitum demonstratur, sic enim definitiones illarum rerum quæ causas habent demonstratur de subiecto, per causam, ut aptitudo ad eundem, quæ est definitio risibilitatis, probatur de homine per animal rationale, deinde docet definitionem generaliter sumptam esse rationem explicantem quid est, & ostendit, quomodo referatur ad demonstrationem.

CAPVT V.

Docuerat medium demonstrationis esse causam, sed ex quonam genere causarum desumeretur, nõ explicuerat, proposita igitur hic causarum diuisione docet, ex omni genere posse sumi medium demonstrationis, unde demonstratio, cuius medium est causa materialis passionis, dicitur demonstratio à causa materiali, ut hic, quidquid habet materiam personam, transmittit lumen, sed lucerna est talis, ergo transmittit lumen. Demonstratio à causa formali, est hæc, quicquid est præditum anima rationali, est discursiuum, homo est præditus anima rationali, ergo est discursiuus, talis etiam est illa communis demonstratio, omne animal est risibile, &c. Demonstratio à causa efficiente, est hæc, quæcunq; constant ex contrariis, sunt corruptibilia, sed omnia mixta constant ex contrariis, ergo sunt corruptibilia. Demonstratio à causa finali est hæc, Quicunq; sanari vult, consulit medicum, sed omnis prudens æger vult sanari, ergo consulit medicum. In his propositiones continentur causam efficientem & finalem pertinentem ad primum modum, per se, quia qualibet causa in suo genere est causa vera sui effectus.

Ostendit eandem etiam passionem posse demonstrari, per diuersa genera causarum, verbi gratia, transmittere lumen, quod in cap. per causam materialem probatur, potest demonstrari per causam finalem, hoc modo, quicquid fit, ne offendamur in tenebris, transmittit lumen, sed lucerna fit, ne offendamus in tenebris, ergo.

CAPVT VI.

Docet in causis, quæ tempore antecedunt diuos effectus, non posse fieri, demonstrationem à priori, quia posita tali causa non necessario ponitur effectus, posse tamen fieri à posteriori ab effectu ad causam, quia ex effectu recte inferitur causa, verbi gratia non sequitur, est ædificata, ergo est domus, sequitur tamen est domus, ergo est vel fuit ædificata. Vbi Aristoteles accipit causam & effectum materialiter scilicet pro rebus, quæ sunt causa & effectus. Sic enim non sunt semper simul tempore, est enim homo, qui est Pater ante filium, formaliter enim & causa & effectus sunt simul.

Circa

CAPVT VIII.

Circa *fin. cap.* docet, posse dari aliquas demonstrationes circulares, in causis & effectibus, in quibus admittitur circulus, eo quod se utro generat, ita vt verbi gratia, possit iniri, terra est madefacta, ergo erit madida, ita ex terra madefacta fit vapor, ex vapore bes, ex nube pluuia, ex pluuia terra madescit, hinc iterum vapor, &c. quæ demonstrationes non sunt potissime, quia non continent terminis conuertibilibus, neque causæ ut per se, nec effectus necessarii, cum variis modis possit impediri, non sunt tamen vitiosi, quia licet videatur committi circulus, eum negat Aristot. *1. b. 1. c. 3.* quia tamen per cularum hunc progressum non reditur ad eundem numero, sed ad idem specie tantum, non improbandus.

CAPVT VII.

Diuestigandam definitionem essentialem, quæ est principium & medium demonstrationis, docet tribus modis posse procedi, primo si species debeat defini, cuius differentia ignoretur, talia sunt sumenda prædara, quæ licet singula seorsim excedant speciem definiendam, omnia tamen simul sumpta cum ea conuertuntur, sic numerus ternarius definitur numerus primus impar, et primum conuenit etiam binario, esse imparem conuenit etiam ternario: vtriusque vero simul conuenit soli ternario. Secundus modus est per diuisionem, sumendo scilicet genus rei definiendæ, idque diuidendo per differentias, quarum altera reiiciatur, altera retribuat, quod si genus & differentia ista nondum conuertantur, cum definito, vterius diuisio faciendæ est, donec ad differentiam conuertibilem perueniatur, & hac methodo facilius est definire magis vniuersale, quam minus vniuersale, quia magis vniuersale pauciora in essentia includit, a quibus in cognitione à priori dependet. Tertius modus est per compositionem, sumendo scilicet inferiorem definiendæ, & in his notandum, in essentialiter conueniant, & illud erit definitio quaerita. Hac methodo facilius definiatur minus vniuersalia, quæ Aristot. *hic* vocat singularia, quam magis vniuersalia, quæ à posteriori, aut à paucioribus dependent, in sui cognitione.

TRadit alias vias inueniendi medium demonstrationis, primo, si communis aliqua passio demonstranda sit de pluribus speciebus, pro medio sumi debet genus, cui passio illa immediate conuenit, verbi gratia, qui volet demonstrare de homine & equo, quod sint sensibiles, sumet pro medio animal, cui primo conuenit esse sensibile, inferioribus vero vt homini, & equo, ratione animalis. Secundo si proprietas conueniat alicui gradui inordinato, videndum an ista proprietas habeat alteram annexam, quo casu poterit vna proprietas demonstrati per aliam, verbi gratia, esse cornigerum conuenit certo gradui generico animalis, cui tamen non est impositum nomen proprium, hanc proprietatem comitatur alia, scilicet non habere dentes in superiori mandibula, quare si quis velit probare bouem non habere dentes in superiori mandibula, sumet pro medio priorem illam proprietatem, scilicet esse cornigerum, hoc modo, omne cornigerum caret dentibus in superiori mandibula, sed bos, &c. Tertio, si proprietas conueniat pluribus analogice, pro medio accipiendum est superius analogum, verbi gratia, sustentare partes corporis analogice conuenit ossi & spinæ, quod vt probetur, sumi debet pro medio solidum, vel durum, cui hoc primo conuenit, dicendo quicquid in homine est solidum, sustentat partes hominis, sed ossa sunt solida, &c.

Sub *finem exp.* docet eadem specie problemata dici, quæ idem specie habent medium, siue eandem specie causam, ita vt vna responsio his conueniat, huiusmodi sunt cur puti hyeme sint calidiores, cur ignis dum gelat, sit viuacior, cur hyeme melior fiat concoctio, in ventriculo animalium, &c. Respondetur enim ad omnia causam esse antiperistalsin, siue objectionem contrarii. Eadem genere problemata dicuntur, quæ specie diuersas habent causas, licet sint genera eadem, huiusmodi sunt, cur quibusdam in locis resonet Echo, cur itis appareat in nubibus, cur imago videatur in speculo, responderetur enim causam esse reflexionem in genere, in singulari tamen specie diuersam in Echo est reflexio soni, in Iride & similibus est reflexio radio-

rum solarium, in imagine est reflexio speculorum.

CAPVT IX.

Supra examinauerat, an sicuti ex causa colligitur effectus, ita ex effectu colligatur causa, id ipsum fufus multis allatis exemplis hic disputat, & respondet, duplicem esse causam, & effectum, scilicet quidam effectus duplicem habet causam, à qua indifferenter prodire potest, hic effectus cum neutra per se recipitur, ut v.g. vituperabile sequitur ex prodigalitate, & ex auaritia, & ex utroque hoc vitio, tanquam ex causa infertur vituperabile, tanquam effectus, non tamen contra, non enim sequitur, est vituperabilis, ergo prodigus, potest enim esse auarus, alius est effectus, qui procedit ab vna causa vniuersali, adæquata, & hic recipitur cum sua causa, huiusmodi est eclipsis quæ oritur ex interpositione terre, inter Solem & Lunam, & recte sequitur, est interpositio terre inter solem & terram, ergo est eclipsis, & contra, est eclipsis, ergo interpositio terre inter Solem & Lunam.

In fine cap. ponit epilogum respondentem prologo, priorum Analyticorum.

CAPVT X.

AD complementum tractatus de Demonstratione agit, hoc enim cap. de cognitione primorum principiorum, Et quærit primo, an cognitio principiorum sit scientia, an

alius habitus Resp. non esse scientiam, vel opinionem, sed habitum, qui dicitur intellectus principiorum, qui nobilior est, quam sententia, Ratio est, quia scientia per causas, principia vero siue immediata non habent causas, ergo eorum cognitio non est scientia. Deinde cognitio principiorum est omnino certa opinio autem non est certa, ergo cognitio principiorum non est opinio, quare principium ex quo pendunt conclusiones, tribuitur principio, siue primario habitui, ex quo teri dependent. Quærit ergo an habitus principiorum nobis insit à natura, & in nobis sit. Respon. negando, contra Platonem stimantem omnes habitus esse animæ congenitos, sed in ea latere, donec exercitatus euigilet, quod absurdum esse docet, cum sententia scientem non lateat, multo minus cognitio principiorum, quæ certior est. Quærit tertio, quomodo acquiratur intellectus principiorum, Resp. & obiecta sensibilia, per sensum percipi, ex sensu fieri imaginationem phantasmata, ex quibus efficitur memoriarum preceptorum, & multis memoriis experientia ab experientia plurium singula colligit intellectus vniuersalem, propositionem, cuius luminis naturalis clarum, & tum præbet assensum, qui dicitur assensum principiorum, & in hoc principio acquiritur intellectus, non procedens ulterius, sed præterirens & colligens ex eo conclusionem

DISPUTATIO XI. LOGICA.

AD LIBROS POSTERIORVM

Analyticorum Aristotelis.

De Demonstratione.

PROOEMIUM.

CVM Demonstratio sit causa scientiæ, primo dicemus, de ipsa demonstratione, & requisitis ad illam, tum de natura scientiæ.

QVÆSTIO I.

Quid sit præcognitio & quotuplex.

Respon. primo, præcognitio in genere est, quæ aliam cognitionem præcedit, unde

connotat cognitio subsequenter, si tamen sumpta, dicitur ea cognitio, quæ præcedit, ut ad aliam comparandam necessaria, idque non tantum ut cognitio, iam ut causa saltem moralis,

Respon. secundo: Præcognitio in genere est duplex, scilicet an sit, & quid sit. Præcognitio an sit, alia est rerum incomplexarum, ut præcognoscimus an res habeat aliquod esse, seu essentia, seu existentia, alia est complexarum, seu propositionum, quæ præcognoscimus, an propositiones, quæ sunt præmissæ, in syllogismo sint veræ. Præcognitio uid. sit similiter subdividitur in præcognitionem, quid nominis, & quid rei. Præcognitio quid nominis, & quæ cognoscimus significacionem termini. Præcognitio quid rei est, quæ cognoscimus quid res sit, quæ si sit lis, ut per eam rei essentia in se clare cognoscatur, dicitur distincta, siue verorudis & obcurior, dicitur confusa.

QVÆSTIO II.

An omnis cognitio ex antecedente fiat cognitione.

Qvæstio est, de cognitione intellectiva, humana, quia certum est cognitionem naturam exteriorem, non fieri ex alia, alioquin res abiret in infinitum. Cognitio etiam angelica, non fit ex præcognitione, Angelum simpliciter intuitu siue discursu in objecta tantur.

Respon. Omnis cognitio intellectiva ex antecedente fit cognitione, ut Aristot. hic. i. ubi licet secundum veritatem sententiam de illa discursiva loquatur, probatur tamen e omnibus, primo simplex rei apprehensio intellectiva prærequirit cognitionem sensus, qui enim nunquam vidit leonem, neque e eo quidquam audiuit, non potest percipere huiusmodi cognitionem intellectus de illo, secundum iudicium prærequirit cognitionem sensus, & apprehensionem intellectus. Tertio, discursus prærequirit cognitionem sensus apprehensionem, & iudicium.

Obicit. dantur principia quædam communissima, lumine natura ita nota, ut non videntur prærequirere aliquam cognitionem, et quodlibet esse, vel non esse, similiter quid totum, quid pars, priusquam formetur iudicium, omne totum est maius sua parte.

Petes, ergo non concurrant cogniciones remissarum, siue præcognitiones complexæ, ad assensum complexionis.

Respon. certum est primo concurrere dispositivæ, facilitando scilicet intellectum ad assensum conclusionis, quem virtute continent. Secundo, obiectivæ, quia per connexionem extremorum cum modis sufficienter applicatur intellectui obiectivæ connectio extremorum inter se. An vero concurrant etiam effectivæ, disputatur utrinque probabiliter. Vide dicta in lib. prior.

ARTICVLVS PRIMVS.

An, & quomodo præcognoscantur principia.

Nota, duplicem esse scientiam, unam totalem, alteram parvalem. Totalis est, quæ constat multis scientiis & demonstrationibus, particularibus, verbi gratia, tota Physica, tota Logica. Partialis est, qualibet demonstratio.

Dico primo principia communissima, quæ non ingrediuntur demonstrationes, plus debent esse præcognita, ut quodlibet est, vel non est, similiter principia dirigentia syllogismorum, quibus syllogismus nititur, qui enim scientiam tradit, non solet in singulis hæc explicare. Probatur, quia non potest præteritum coniungi cum subiecto, in conclusione: nisi sciamus illa coniungi cum medio in antecedente, & simul esse evidentem consequentiam.

Dico secundo, in scientiis totalibus non necessario præcognoscuntur principia particularia, illius scientiæ, quia in illa scientiæ solent explicari priusquam fiant demonstrationes.

Dico tertio: præmissæ demonstrationes communiter præcognoscuntur ante ipsam demonstrationem. Probatur, quia intellectus propter suam imbecillitatem commode nequit in ipsa demonstratione assentiri præmissis, ita clare, & certo, sicuti necessarium est, ad inferendam conclusionem, ergo debent prænosci, quod si interdum coniungat aliquam propositionem singularem, in ipso discursu sensu percipi, & consequenter intellectum, illa tamen semper prius natura erit nota, quam conclusio, & erit præcognitio respectu conclusionis demonstrativæ.

Et in his omnibus debet esse præcognitio, saltem confusa rerum, ex quibus præmissæ componuntur, quia intellectus non potest rem rei tribuere, nisi saltem confuse non erit vtrumq; extremum, deinde de principiis debet præcognosci, an sint, seu an sint vera, quia veritas principiorum est causa veritatis conclusionis.

Respon. 4. medium demonstrationis, quod est principium incomplexum, debet præcognosci præcognitione, an sit. Ratio est, quia duo extrema debent coniungi cum illo, in antecedente, quod fieri nequit, nisi sciamus an habeat aliquod esse, & eandem causam debet præcognosci præcognitione quid sit.

Petes, an conclusio prænoscat in præmissis, vt videtur insinuare Aristotel. in 4. hypothef. c. 1.

Respon. negatiua, quia conclusio in præmissis tantum scitur in vniuersali, & in potentia, noscitur vero in se, & in particuli, vnde qui habet cognitionem præmissarum, habet cognitionem conclusionem, in radice, & in potentia remota. Præcognitum autem debet præcognosci in se, & in propriis terminis.

ARTICVLVS

SECYNDVS.

An & quomodo subiectum demonstrationis præcognoscatur.

Respon. primo de subiecto cognosci debet, quid sit, & an sit. Ratio, quia alioqui non potest prædicatum subiecto attribui: non quod necesse sit scire subiectum existere in rerum natura, sed quod prænosendum sit, illud habere aliquod esse pro exigentia & conditione prædicati.

Respon. secundo: Communiter supponitur actualis existentia, de subiecto totali, vel partiali, alicuius scientiæ. Probatur, quia scientiæ nostræ hauriuntur à sensibus, qui non percipiunt nisi res existentes, non est tamen necesse, vt subiectum semper existat, sed sufficit, vt in aliqua temporis differentia, aut tempore à natura determinato, sic habeatur scientia de floribus, de eclipsi, de tonitruo, & similibus etiam quando non sunt.

Respon. tertio. Licet subiectum scientiæ com-

muniter in scientiis sit notum, probari tamen interdum potest à posteriori, per effectum nunquam tamen à priori. Prior pars probatur, quia sic Theologia probat Deum creatione, à conseruatione, à rerum ordine & sic in libris de Cælo, & de variis moribus probatur dari quantum corpus simplex fœt cælum. Posterior pars probatur, quia scientia subiecti non potest à priori demonstrari, nam si sit increatum, non habet finem, per quam possit demonstrari, cum scientia sit omnino idem cum essentia, quæ infinitæ perfectionis, in ente increato, quod est à se, & non ab alio, tanquam à causa, creatum, pender à libera Dei voluntate, vnde causa illius non est necessaria.

Obiicit. subiectum potest habere veras formas, v. gr. corpus naturale habet materialem formam, ergo à priori debet demonstrari scientia subiecti.

Respon. negando consequentiam, quæ procedit per causas existentes probari possit à priori, subiectum existere, non tamen per demonstrationem, quia cum causa illæ sunt increata, non necessario existunt. Vnde non infertur effectum, nisi ex suppositione, quod existit. demonstratio autem non procedit ex suppositione.

Dices, risibilitas demonstratur de homine, per animal rationale, quod etiam non est necessario, ergo non requiritur necessaria existentia causa.

Respon. ad antecedens, per illam demonstrationem non demonstrari actualem existentiam risibilitatis, sed tantum necessariam eius connexionem, & conuenientiam cum homine, vnde negatur consequentia.

QVÆSTIO III.

An & quomodo debeat præcognosci passio.

Respon. primo, Passio debet præcognosci præcognitione quid sit, Est communiter notum, Probatur, quia non potest intellectus illam tribuere causæ in antecedente, & subiecto, in consequente, nisi confusam saltem illius habeat notitiam.

Respon. secundo. Passio debet præcognosci præcognitione an sit, siue an habeat al-

esse. Est contra multos, qui existimant hoc repugnare Aristoteli. Probat, quia de subiecto debet præcognosci, an sit, eo, quod non modo possit attributum subiecto tribuere, nisi sciat illud esse iuxta exigentiam prædicati. ergo, vt passionem, quæ est prædicatum in consequente tribuamus subiecto, præcognosci debet illam habere aliquod esse. Probat, secundo, Medium debet præcognosci an sit, eo quod sit causa connexionis extremorum inter se, sed passio, seu prædicatū in antecedente positū, sibi est causa, cur in conclusione coniungatur subiecto, ergo etiā debet præcognosci an sit, nec præcognosci possunt præmissæ habere vim inferendi conclusionē, nisi præcognoscatur terminos, quos quib. constant, habere aliq. esse.

Obiic. in demonstratione passio demonstratur in esse subiecto, & illius esse est in esse, ergo non debet præcognosci.

Resp. probari passionem in esse subiecto, sed poni esse, siue habere aliquod esse, quod esse non est idem, cum in esse actuali.

Obiic. secundo, Aristot. c. 1. docet, de principiis prænotandum, an sint, & de passione quid sit, de subiecto utrumque, ergo non est prænotandum de passione an sit, quæ est contra hunc articulum, neq; etiam de medio, & præmissis, quid sint cōtra præcedentes articulos.

Resp. negando consequentiā, Aristot. enim non negat debere prænotari, de singulis an sit, & quid sit, sed tantum in sinu, quid supponi soleat, ab his, qui tradunt disciplinas, ita vt in iis explicandis non immoerentur, ex quo tamen non sequitur, de quibusdam nō esse plura prænotanda, vt colligitur ex c. 2. vbi Aristot. dicit, præcognita non altero tantum, sed vtroque modo prænotari.

QUESTIO IV.

Quid sit demonstratio propter

Quid.

Resp. cum Aristot. Demonstratio est syllogismus procedens ex veris primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis. Particula, ex, significat habitudinem causæ materialis, ex qua constat, requiritur autem, vt procedat ex veris præmissis, quia sunt causæ probatiæ conclusionis, falsum autem non potest inferre verum, tanquam causa secunda debet esse primo, & im-

mediate, scil. quæ non habet alias propositiones, priores, per quas demonstrari posset, prædicatum conuenire subiecto, vnde etiam dicuntur indemonstrabiles, idem enim est, esse primam, esse immediatam, siue carere medio & esse indemonstrabilem.

Petes, an principia seu præmissæ, semper debeant esse primæ, & indemonstrabiles, formaliter, vt docet Auerr.

Resp. negatine: Sufficit enim, vt sint talia virtualiter, id est, vt licet habeant medium, per quod possint demonstrari, demonstras tamen habeat habitualiter illorum scientiam, ita vt ad prima formaliter illa possint reducere, eo, quod illi antea per demonstrationem fuerit probata, aut cognita, hinc l. text. c. 1. ait Aristot. demonstrationem esse ex primis, aut ex talibus, quæ per aliqua prima suæ cognitionis causam fumpserunt. Exemplum est demonstratio, in qua posterior passio demonstratur de subiecto, per priorem, vt hic, omne admiratiuum est risibile, omnis homo est admiratiuus, ergo, omnis homo est risibilis; quæ est vera demonstratio, propter quid, quia prior passio, scil. demonstratio est causa posterioris, minor tamen propositio nō est absolute immediata, scil. omnis homo est admiratiuus, habet enim medium, per quod potest demonstrari, scil. animal rationale, quia tamen supponitur, reduci posse ad demonstrandum, & quia est immediata immediatione subiecti, cum prædicatum subiecto primo conueniat, recensetur inter veras demonstrationes.

Dices, si immediata propositio sit illa, quæ per aliam demonstrari non potest, sola hæc, quodlibet est, vel non est, est immediata. Probat, consequentia, quia omnes aliæ per illam possunt probari, illa vero per nullam aliam, cum sit vniuersalissima.

Resp. negando sequelam, Ad probationem dico, per illam ceteras omnes demonstrari, tanquam per causam, sed tamen probari reductione, per impossibile, cōtra proteruos, quare propositiones immediate, seu principia hic dicuntur propositiones particulares, quæ a scientiis particularibus explicantur, nec necesse est habere discentem, vt in Physica, natura est principium motus, & quietis, quæ etiam dicuntur propositiones ab Aristot. propositiones vero immediate vniuersales, quæ ab omni scientia præsupponuntur, & vocantur dignitates,

rates, proprie non habent locum in demonstratione, neque per illas demonstrari possunt ostensue positiones.

Tertio demonstratio debet procedere ex causis conclusionis, pro quo nota duplicem esse causam, vnam essendi, alteram cognoscendi, causa cognoscendi est, ex cuius notitia devenimus in notitiam alterius, licet in ratione essendi sit quid posterius, sic actus videndi est causa cognoscendi hominem risibilem. Et hinc in omni demonstratione etiam, quia præmissæ sunt causa cognoscendi respectu conclusionis, quæ tamen causa non est causa, simpliciter, sed secundum quid, scilicet quoad nos, nam absolute eadem est causa cognoscendi, quæ essendi, causa essendi est, ob quam res est, siue à qua procedit altera ut rationalitas est causa risibilitatis, & hæc est causa simpliciter essendi & cognoscendi.

Nota secundo: hæc causam essendi esse iterum duplicem, vna est, quæ vere influit in effectum, & ab eo distinguitur à parte rei, ut interpositio terræ inter solem & terram respectu eclipsis lunaris, rationalitas respectu risibilitatis, secundum D. Thom. altera est, quæ vere non influit neque ab effectu distinguitur ex natura rei, sed sola ratione, vnde non tam dicitur causa, quam ratio prior, respectu alterius, nam ubi non est distinctio, ibi non est vera causalitas, sic in Deo immutabilitas est ratio prior æternitate, immaterialitas animæ immortalitate, essentia subiecti passione secundum Scotum, quæ prioritas rationis in eo sita est, quod prius sit intelligibilis, non tantum à vobis, sed etiam à Deo, qui licet in omnes huiusmodi rationes feratur, semper tamen cognoscit vnam esserationem alterius, & huiusmodi causa, seu ratio sufficit ad præmissas demonstrationis, quia tantum valet ratio prior, ac si esset vere causa, alioqui enim plures demonstrationes Metaphysicæ non comprehenderentur sub definitione demonstrationis.

Quarto, ex notioribus & prioribus hæc implicata priori continentur virtualiter ex causis, quia causa sunt priores effectu, nam ex virtute causæ prodit effectus, & notiores ordine naturæ, nam ordo cognitionis absolute sumitur ex ordine essendi, licet respectu nostri, quorum cognitio dependet à sensibus causæ, plerumque sunt ignotiores, ut potè à

sensibus remotiores, debent tamen præmissis nobis esse notiores, quia demonstratio est instrumentum sciendi, deducens nos in aliquis rei cognitionem, nihil autem potest deducere in cognitionem alterius, nisi quod est notius, discurrenti, nec refert, quod non eadem nobis & natura sunt notiora, quia saltem notiora natura cognitione distincta & perfecta, etiam nobis sunt notiora, saltem cognitione confusa.

Ex cognitionibus præmissorum hæcenus explicatis, inferuntur aliæ, quod scilicet propositiones debeant esse necessariæ, ita ut termini ex intrinseca ratione necessario sint connexæ, adeoque per se, & non per accidens, & de omni, ita ut prædicatum conueniat omnibus inferioribus subiecti, quæ omnia colliguntur ex fine demonstrationis, qui est scire, sicut definitur ab Aristotele.

QVÆSTIO V.

An definitio subiecti possit assumi pro medio demonstrationis propter quid.

Ratio dubitanti est, primo, quia definitio & definitum sunt idem, à parte rei, sed passio non potest demonstrari per idem, de eodem, quia definitio non potest esse medium. Secundo, connexio passionis cum medio debet esse causa connexionis eiusdem cum subiecto, sed connexio passionis cum definitione, non potest esse causa connexionis eiusdem cum subiecto definitio, tertio, connexio passionis cum definitione non est prior & notior connexionem passionis cum subiecto.

Pro resolutione nota primo, quæstionem esse de definitione essentiali desumptâ, quæ datur per causas intrinsecas, & partes Metaphysicas, verbi gratia, homo est animal rationale, non autem de quavis definitione essentiali, quæ datur per aliquam causam, ut homo est animal ordinatum ad beatitudinem, & quæ assignatur per partes Physicas, ut homo est compositum, ex corpore humano & anima rationali.

Nota secundo: Definitionem essentialem accipi tribus modis, primo, pro vocali, quæ est oratio explicans rei essentiam, secundo pro mentali, quæ est actus intellectus concipientis distincte naturam rei, per ea, quæ ipsi sunt essen

essentialia, qui actus est apprehensio, & pertinet ad primam mentis operationem, neque est propositio, licet propositio, in qua definitio de infinito predicatur, in eodem dicatur definitio, cum sit propositio definitiua. Tertio pro obiectiua, quæ est ipsa res definita, distincte representata intellectui per partes essentialis.

Nota tertio contra scorum, definitionem obiectiuam non distinguitur ex natura rei, a definito, definitum enim est res, confuse cõcepta, definitio vero est eadem omnino res cõcepta distincte eadem, aut confuse conceptum nõ distinguitur à se ipso distincte concepto. Imo etq; definitiones obiectiuæ scorsim sumptæ distinguuntur ex natura rei à definito, sed sola ratione, vt patet ex disputatione de vniuersalibus. Neq; hinc sequitur, propositionem in qua definitio dicitur de definito, esse identicam, quia saltè modo nostro concipiendi dicitur, quia habet fundamentum in re, qua in dæquatur conceptus adæquat, sicuti in aliis radicationibus essentialibus, vt homo est animal.

Resp. Definitio subiecti, quatenus continet causam immediatam passionis potest esse medium demonstrationis.

Probatu primo, quia hæc demonstratio boni omnibus admittitur, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, vbi tamen medium est definitio subiecti.

Probatu secundo: quia ex definitione subiecti sunt præmissa priores, & notiores, continentes causam conclusionis, quia definitio explicat partes essentialis rei, quæ, vt tales sunt priores, & altera scilicet differentia est causa passionis, proprietates enim specificæ triuuntur gradui specificæ, & licet tota definitio à parte rei non differat à subiecto definito, pars tamen abunde differt vt concipiatur, inquam ratio prior, & causa passionis, q̄ sufficit ad veram demonstrationem, vt supra ostendi.

Dices primo: Definitum etiam continet causam demonstrationis, ergo potest sumi pro medio demonstrationis.

Resp. negando consequentiam, quia licet definitum à parte rei contineat causam passionis, illam tamen distincte non representat intellectui, ita vt cognoscatur distincte causa seu ratio immediata passionis. Deinde

in tali syllogismo minor propositio esset propositio identica, omnis homo est risibilis, omnis homo est homo, ergo omnis homo est risibilis. Accedit, quod subiectum proponatur intellectui, tanquam suppositam habens essentialis, & causam passionis, non vero vt essentia & causa, quæ in definitione distincte representatur. Vnde per re distincte cognitam bene probatur eidem confuse cognito aliquid conuenire.

Dices secundo: Probatio rei, per suam definitionem recensetur ab Aristot. inter modos, quibus peri solet principium.

Resp. esse petitionem principii, quando aduersarius distincte nouit essentialis rei, seu subiecti, de quo instituitur questio: tunc enim per definitionem, siue rem distincte conceptam, nihil potest probari aduersario neganti prædicatum conuenire subiecto, alioquin ex natura rei essentialis distincte concepta, notior est, quam eadem intellecta confuse.

Ad rationes initio positas resp. definitionem qua talem, seu totam totaliter nõ esse causam passionis, vnde qua talis non est medium, sed ratio potioris partis, scilicet differentia, quæ est causa, cur passio insit rei definitæ, & prior ac notior est eius connexio cum passione, quam passionis cum subiecto.

Petes primo, an definitio passionis possit esse medium demonstrationis propter quid?

Resp. affirmatiue, quando scilicet demonstratur aliquid accidens proprium de subiecto, quod pendet à causa extrinseca, vt gr. eclipsis de luna, tunc enim definitio subiecti nõ continet, aut explicat causam conclusionis, sed potius definitio passionis.

Petes secundo: An duplex sit demonstratio propter quid, vnã, quæ tantum demonstrat propter quid, altera quæ simul propter quid, & quia, vt docet Aristot. 1. post. com. 15.

Resp. neg. quia fieri nequit, vt demonstratur propter quid res sit, quin demonstretur quod res sit, quia in quaestione propter quid, includitur quasiõ an sit, ergo & in responsione propter quid includitur responsio quid sit, quare falsum est instrumentum alterius sententiæ, quasi possit esse demonstratio quæ ostendat propter quid res sit, & non etiam quod res sit, vid. fufius Zabarell. lib. de

specieb. demonstrat. à cap. 12. vs. que ad fin.

QVÆSTIO VI.

Quid sit demonstratio Quia.

Quod ad nomen huius demonstrationis attinet, rectius ab aliis vocatur demonstratio quid est, quia est particula causalis, cum tamen hæc demonstratio tantum inferat, quod res sit talis, non designata vera causa.

Resp. demonstratio Quia, est syllogismus evidens procedens ex præmissis necessariis continentibus causam remotam inadæquatam, vel effectum per se conclusionis. Duplex igitur est demonstratio, quia vna, quæ effectum nobis notiori, qui vniuersaliter & necessario causæ scientiæ est coniunctus, infert & probat causam, altera, quæ per causam remotam, infert passionem non conuenire subiecto, vide in text. Vbi demonstratio à signo reducit ad demonstrationem ab effectu.

Petes primo, quænam demonstratio sit præferenda ex his duabus.

Respon. demonstrationem ab effectu longe esse perfectiorem, primo ratione formæ, quia perfectior est demonstratio affirmatiua, in prima figura, qualis est demonstratio ab effectu, quam negatiua in secunda, qualis est demonstratio à causa remota, quia causa remota inadæquata, de qua hic agitur, & intelligitur Aristot. non potest inferre effectum per viam affirmationis, imo neque per viam negationis inferitur ex eius negatione, tanquam ex causa negatio effectus, primo, quia negatio proprie non est causa negationis, nam causa & effectus important rationes positivas. secundo, quia negatio huius causæ, vt negatio causæ est, non necessario inferi negationem effectus, vt effectus est, sed solum vt est negatio prædicati superioris, ex cuius negatione sequitur negatio inferioris, vnde in ordine ad demonstrationem materialiter tantum est causa, quia scilicet id, quod est causa remota, & inadæquata, infert per modum negationis negationem effectus, idque non secundum formalem rationem causæ, sed quatenus prædicatum superius, vt patet in hac demonstratione, omne respirans est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est respirans. Probatur Illa demonstratio est perfectior, quæ questionem suam perfectissimo modo demonstrat, sed talis est demonstratio.

ab effectu, non autem demonstratio à causa remota, cum perfectius possit demonstrari scilicet per causam primam.

Petes secundo: An demonstratio quia, conueniat vniuoce cum demonstratione proprie quid.

Respon. multis videre conuenire tantum analogice, sed verius est conuenire vniuoce & diuisionem demonstrationis propter quod est, quia est generis in species, vt D. Thom. hic, Toler. & alii. Probat, quia intellectus potest abstrahere rationem vniuoce communem vtrique scilicet rationem syllogismi procedentis ex veris necessariis, & notioribus ipsa conclusione, qui generis sensum certum & euidenter, quod vtrique demonstrationi conuenit, vtraque enim tollit ab intellectu omnem formidinem, eumque conuincit, e quod effectus habeat necessariam connexionem cum causa, sicut causa cum effectu. Rationes oppositæ sententiæ tantum probant demonstrationem propter quid, ratione differentia specificæ, esse perfectiorem demonstrationem quia, cum enim res habeat essentiam suam, à causis, tum demum scientia cesset de illa perfecta, quando habetur per causas, & hinc factum vt Aristot. hanc solam definiuerit, & dixerit in eius comparatione demonstrationem non esse simpliciter demonstrationem.

QVÆSTIO VII.

An in demonstratione magis assentiamur præmissis, quam conclusioni.

Nota primo, tribus potissimum modis intelligi posse nos magis assentiri præmissis, quam conclusioni, primo, quia intentioni siue maiori conatu intellectus, secundo, quod certior est assensus præmissarum, quam conclusionis, certitudo autem est firma ad hæc ad obiectum, tertie, quia euidencior, euidencia autem est clara manifestatio veritatis.

Nota secundo: certum esse assensum præmissarum non esse semper intentionem, quæ sit assensus conclusionis, quia intentio ad præuenit ex conatu intellectus, & applicatiue voluntatis, quæ possunt esse maiora, respectu conclusionis, quam præmissarum. Vnde

et plerumque ex naturali modo agendi assensus præmissarum, sit intentior, non tamen necessario, & ex natura rei, de certitudine & evidentia est dubium.

Respon. primo, assensus præmissarum, seu principiorum demonstrationis est certior assensu conclusionis. Probat. primo, quia quod est magis infallibile, infallibilius & certius mouet potentiam ad sui perceptionem; sed principia sunt magis infallibilia, uia à seipsis sunt talia, ergo. Probat. secundo, Intellectus primo & certius assentitur propositioni, in qua clarius elucet ratio obiecti intellectus, scilicet ratio veri, sed in principis ratio veri magis elucet, quia immediata, ergo.

Respon. secundo: Assensus præmissarum est euidetior assensu conclusionis. Probat. uia præmissis communiter assentimur, per arbitrium principiorum, qui certior est, clarior & magis euidens, quam sit habitus scientiæ, quia à paucioribus dependet, Confirm. uia in principis clarius elucet ratio veri, ergo illis euidetius assentitur intellectus.

Obiicitur primo: Conclusio aliquando est assensu nota, ergo saltem hoc euentu erit euidetior præmissis.

Respon. negando consequentiam, quia cognitio, quæ immediato assensu habetur, non est scientifica, & distincta, qua cognitione otiores sunt præmissæ, sed tantum confusa, & experimentalis, vt loquuntur.

Obiicit. secundo, præmissæ demonstrationes propter quid sciuntur demonstratione, quia & conclusio scitur demonstratione propter quid, sed demonstratio propter quid generat assensum certiorum, ergo certior erit assensus conclusionis, quam præmissarum.

Respon. ad maiorem: Quando præmissæ demonstrationis sciuntur demonstratione, uia non habent rationem præmissarum, aut principiorum, unde quatenus talia cognoscendi tantum per habitum principiorum, qui certior est habitu scientifico. Unde quando per inductionem, vel demonstrationem uia, intellectus cognoscit propositionem, quæ est principium, cognitio illa sic accepta, non est proprie assensus principiorum, sed cognitio quædam præuia ad assensum principiorum, intellectus enim sese reflectens supra illam cognitionem principii, indagat,

quomodo prædicatum conueniat subiecto ad quod examen vi luminis naturalis consequitur assensus principiorum, proprie dictus.

Obiicit. tertio: Quando ipsæ præmissæ sunt demonstrabiles, non videtur assensus præmissarum posse esse certior, & euidetior assensu conclusionis.

Respon. negando a sumptum, quia certitudo scientifica habet latitudinem, ita vt vna scientia possit esse certior alia, intra tamen limites scientiæ.

Dices, conclusio aliquando potest cognosci pluribus demonstrationibus, & præmissæ tantum vna, ergo tunc conclusio erit certior:

Respon. negando consequentiam, quia obiectum præmissarum, semper est immediatius, à paucioribus dependens, & magis infallibile, unde licet multiplicentur demonstrationes, circa conclusionem, cognitio tamen eius non accedit ad euidetiam & certitudinem assensus præmissarum. Nota tamen excessum illum certitudinis & euidetiae esse perceptibilem, vt videre est in hac demonstratione, omne animal rationale est risibile &c.

Petes, an vniuersaliter verum sit, quod Aristot. hic docet, propter quod vnum quodque tale, & illud magis, quo axiomate probat assensum præmissarum, esse certiorum, assensu conclusionis, eo quod conclusio sit certa propter præmissas.

Respon. axioma illud sic debere limitari, quando duobus conuenit vnum, & idem prædicatum, & vni propter aliud, id cui conuenit per se, habebit illud perfectiori aliquo modo, primo ergo requiritur, vt prædicatum vtrique conueniat, quia si non conueniat, omnino non poterit esse magis tale, unde non sequitur, terra est calida propter solem, quia sol est magis calidus, ambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis ambulat; Addidi perfectiori aliquo modo, quia non est necesse, vt conueniat intentiori modo, causa enim naturalis potest producere æqualem sibi effectum, vt calidum, sufficit igitur, vt sit prius natura tale independentem, vel si sit causa æquiuoca, sit tale, eminenter per formam, longe perfectiorem.

QVÆSTIO VIII.
An detur regressus demonstra-
tius.

Resp. affirm. quia regressus demonstratiuus est reciprocata quadam demonstratio causæ, & effectus, quia postquam ex effectu demonstrauimus causam, reciprocè per causam demonstramus effectum, & sic à demonstratione quia datur regressus ad demonstrationem propter quid, qui bonus est, & utilis. Probatur, ex Arist. 1. *post. c. 3.* vbi docet, regressum fieri in terminis conuertibilibus, & c. 10 adfert exemplum, quâdo sc. probamus planetas prope esse, quia micant, & vicissim planetas micare, quia prope sunt, nam micare, per quod in priori demonstracione probatur propinquitas, est effectus quidam propinquitatis, vnde propinquitas, quæ est causa, cur micent, assumitur, tanquam medium in secunda demonstracione. Simile exemplum est, quâdo probatur Lunam esse rotundam, quia circulariter illuminatur, cum circularis illuminatio sit, vcluti effectus quidâ rotunditatis, & postea probatur, illam lunam circulariter illuminari, quia rotunda est, & hæc est demonstratio propter quid. Simili regressu vsus est Arist. 1. *Physic.* vbi inuestigat materiam primam, per transmutationem, quæ est quasi effectus, & in *prim. de generat.* ex materia prima, tanquam ex causa transmutationis probat à priori ipsam demonstracionem. Et 8. *Physic.* ex motu æterno, tanquam ex effectu probat dari motorem æternum, per demonstracionem Quia. Et rursum inuestigato primo motore, & conditionibus illius, per demonstracionem propter quid, probat motum æternum, tanquam effectum primi motoris, ergo hic regressus est utilis & probatur ab Aristotele.

Dices, præmissæ demonstracionis Quia sunt notiores ipsa conclusio, ergo conclusio non potest assumi tanquam præmissa, notior in sequenti demonstracione. Consequentia probatur, quia alioqui eadem propositio esset notior, & ignotior altera, ignotior quia inferitur, tanquam conclusio ex alia, notior vero, quia est præmissa.

Resp. quando consequent. quia post demonstracionem ab effectu non statim regredimur ad demonstracionem, propter quid, vt conclusio assumatur per præmissa, quatenus

nobis innotuit ex priori demonstracione, se priusquam fiat secunda demonstratio, intellectus se reflectit supra assensum conclusionis, norat, quomodo prædicatum conueniat subiecto, comparâdo effectum cum causa, & ex mine factio de probendit vnû esse causam, a tærum effectum, idque ex conditionibus ver cause, in vno inuenitis, quo sunt, vt effectus à intellectu pdeat necessario, vt semper com ter illam, vt non contingat aliter se habere, a examen mentale, alii negationem intellectu & post distinctam causæ cognitionem hoc ex mine comparatam, tum demum regredimur per demonstracionem propter quid, ad distinctam cognitionem effectus, per distinctâ cognitionem causæ. Ex quibus patet idem nec esse notius & ignotius, quia conclusio priusquam fiat præmissa alia via innotescit, quæ per demonstracionem.

Dices secundo, quando priore demonstracione cognoscimus, causam per effectum, v cognoscimus effectum pendere ab illa causa vel non, si secundum non probatur causa per effectum, quia ignoratur causa esse causa prius, ergo cognoscimus illam esse illius effectus causam, ergo posterior demonstratio si per uacanea erit, quia quicquid potest cognosci, demonstracione posteriori, cognitum ex priori.

Resp. in priori demonstracione ignorari causam esse illius effectus, sed tantum est cognitum illa causa, vt habens cum effectu necessariam aliquam connexionem, non quidem causam cum effectu, sed prædicati in separabilis. Vnde ex confusa cognitione rei, quæ est effectus in firmus, illam esse connexionem cû subiecto, quæ confusa cognitio sufficit ad constituendam demonstracionem, quia & ad colligendam necessariam quandam connexionem rei, quæ est causa cum subiecto, cui inexistit pars, quæ est effectus, ex eo, quod notetur connexio mutua inter effectum & rem, quæ est causa.

Resp. 2 Regressus à demonstracione propter quid ad demonstracionem quia, est omnino utilis. Probatur, quia procederetur à præmissa simpliciter ignotiori, dum conclusio demonstracionis præter quid, quæ simpliciter ignotior præmissis, quæ sunt propositiones immediatæ, naturæ notiores, dum conclusio sumitur in præmissa, sit præmissa demonstracionis quia, potest tamen subinde hic r

gressus usurpato ad explicandam rem ignoranti.

Resp. tertio modo, non potest dari regressus à demonstratione propter quid ad demonstrationem quia, Probatur, quia effectus in una demonstratione non potest esse causa essendi, & cognoscendi in alia, nisi forte in diverso genere causæ, sed tunc prædicatum prioris demonstrationis non erit vera passio obiecti, sed ipsius pars essentialis, vel integra, quæ secundum diuersas rationes potest esse causa & effectus.

Petes, an Aristotel. non reprobarit absolutum regressum demonstratiuum, quando do-

cuit circulum in demonstratione esse vitiosum.

Resp. negat. quia regressus, qui fit modo à nobis explicato, mediante scilicet examine inter utramque demonstrationem, non est circulus formalis, & simpliciter, quem improbat Arist. quia circulus formalis procedit ab eodem in idem, per eandem viam, id est, ex eadem inuariata cognitione, regressus autem quo visus est Arist. est tantum circulus materialis, quia procedit ab eodem, in idem, sed per diuersam viam, scilicet ex cognitione euidentiore aliunde habita.

DISPUTATIO XII. ET VLTIMA LOGICÆ.

AD POSTERIORES LIBROS

de scientia.

QVÆSTIO I.

Quid sit scientia.

Nomen scientiæ varie usurpatur, proprie significat cognitionem certam, & euidentem rei necessariè per suam causam, hæc dicitur actualis, vel significat qualitatem relictam in potentia intellectiua, ex frequentatione actualis scientiæ, & hæc dicitur habitualis, vtriusque natura hic inuestigatur.

Resp. primo, scientia proprie sumpta est cognitio certa, quæ à se iudicamus passionem esse in se subiecto, per suam causam. Ita Arist. 1. poster. c. 2. vbi definit scire, siue scientiam in concreto, vnde scientia actualis est ipsa conclusio demonstrationis, vt dependens à præmissis continentibus causam conclusionis, quamuis Aristotel. subinde nomine scientiæ intelligat præteritam demonstrationem.

Nota ex dictis c. 2. 1. poster. cognitionem scientificam debere esse veram, certam, & de re necessaria, vt distinguatur ab errore, opinione, euidencia, & arte. Cõuenit igitur inter Philosophos, certitudinem, siue firmam adhesionem intellectus ad obiectum, sine vlla formidine de proposito esse omnino intrinsecam scientiæ, eaque tiri debere ex parte mediæ infallibilis, quod iungit intellectum, nõ autè ex parte subiecti, quæ ex aliquo errore, aut pertinacia voluntatis, nulli modi n. firma adhesio non est scientificæ.

Nota 2. Duplici modo nos venire in cogni-

tionem mediæ infallibilis, primo vi luminis naturalis, quæ intellectu clare penetrat connectionem terminorum, ita vt habeat euidentiam, quæ est clara manifestatio veritatis, obiecti in se. Secundo, vi luminis supernaturalis fidei, quæ certo cognoscimus veritatè à Deo, reuelatam, quæ cognitio licet sit certà, imò certior, quam prior, est tamen ineuidens, quia per eam non intuemur veritatè obiecti, in se, sed in autoritate reuelantis. Quæstio igitur est, an euidentia sit conditio intrinsecæ scientiæ, adeo vt certa cognitio conclusionis ex præmissis fide diuina cognitis nõ possit dici scientia, vt potè quæ non habeat euidentiam, cum procedat ex præmissis ineuidentibus.

Omissis variis loquendi modis, resp. euidentia est conditio intrinsecæ scientiæ naturalis quæ definitur Arist. siue scientiæ, quæ ex principis luminis naturali notis deriuatur, non est tamen conditio intrinsecæ scientiæ in genere. Prior pars probatur, quia scientia naturalis debet procedere ex primis & per se notis, vel quæ ad talia reduci possunt, hæc autem sunt euidentia, ergo. Posterior pars probatur, quia euidentia tantum requiritur in obiecto proportionato luminis naturali, propter certitudinè, quæ non potest haberi sine euidentia, vnde si detur certitudo per autoritatè infallibilè sine euidentia, nihil deerit essentiali scientiæ. Confirm. quia Theologia ex sententiâ SS. PP. est simpliciter scientia, licet demonstrationes

Theo.

Theologicæ saltem in viatoribus habeant euidentiã, cum procedant ex vtraque, vel altera præmissa de fide, vt hic, Duas naturas rationales consequuntur duæ voluntates, in Christo Domino fuere duæ tales naturæ, ergo & duæ tales voluntates, in qua demonstratione maior est euidens, minor de fide, & proinde certa quidem, sed incuidens, & conclusio similiter talis, Quod igitur Aristotel. ad scientiam requirat euidentiã, inde factum est, quod solum cognouerit scientiam, quæ lumine naturali nitiur, fides enim humana, quam agnouit non est talis, vt sit infallibilis, & vt ei ex parte mediæ repugnet subesse falsum, vtrumque autem reperitur in fide diuina, vnde argumentum Theologicum est scientificum simpliciter, & cum ratio scientiæ in genere non includat euidentiã, ex quibus infertur, Theologiam non esse fidem acquisitam, nec augmentum fidei infusæ, vt videtur sensisse Scotus, de his fufus Theologi. 1. p. 1.

Resp. secundo: Scientia habitualis non est congeries specierum, intelligibilium, bene ordinararum, sed est qualitas realis distincta à speciebus, & illarum coordinatione, per vsum specierum, acquisita, qua intellectus facilitatur ad similes actus scientificos eliciendos. Prior pars probatur, contra Nominales & Soncinat. 6. metaph. q. 6 quia potest intellectus esse informatus, speciebus, bene coordinatis, & tamen non facile operari, ergo species non sunt habitus. Secundo. Promptitudo, seu facilitas intellectus potest augeri, & diminui, sed coordinatio specierum non potest esse maior, vel minor, ergo Posterior pars affirmatiua sequitur ex priori, & est communis sententia Philosophorum & Theologorum.

QVÆSTIO II.

Quale debeat esse obiectum scientiæ.

Nota, in demonstratione reperiri tres terminos, qui aliquo modo dici possunt obiectum scientiæ, eo quod scientia circa illos versetur, proprie tamen obiectum scientiæ dicitur subiectum, de quo demonstratur passio & huius conditiones hic requiruntur.

Resp. primo Obiectum scientiæ realis debet esse ens reale. Probatur, quia obiectum

scientiæ debet habere veram essentiam, & ras passiones: sed non eas neque habet veram essentiam, neque veras passiones, ergo potest esse obiectum scientiæ realis, hinc metaphisica, qua parte agit de entibus rationantur est scientia analogice, quatenus et rationis analogice, aliquo modo participat rationem entis & essentia.

Resp. secundo: Obiectum scientiæ deesse necessarium, ac proinde incorruptibile ingenerabile, ac æternum. Probatur, quia debet esse tale, vt se aliter habere non possit, quia passio debet illi semper & necessaria conuenire, non qua si necessario debeat se per existere, sed quod debet esse necessarium secundum essentiam, quæ necessitas in eo est, quod essentia necessario postulet certam prædicatum, cum quo talem habeat connexionem, vt impossibile sit, esse, fuisse, vel fieri in rerum natura, sine tali attributo, hinc necessitas vocatur à D. Thom. necessitas eundem connexionem terminorum.

Resp. tertio: Obiectum scientiæ perfectiõe debet esse ens per se, Probatur, quia deesse natura vna determinata, de qua passio per se illi conueniente, demonstratur. D. perfectissimi, quia scientiæ subalternatæ quæ infra, obiectum potest esse ens per accidens. Contingit enim aliquando esse aliunde per accidens, tanquam in duabus contrariis partialibus fluere aliquam passionem quæ de ipso possit demonstrari, huiusmodi vulnus circulare, de quo demonstrari potest difficulter curabile.

Resp. quarto, Scientiarum, quas communiter acquirimus obiectum est vniuersale. Probatur, ex Aristotele, qui passim de scientiam esse vniuersalium, imo negat, 7. metaph. c. 24 de singularibus dari scientiam.

Petes primo, an scientiæ, quæ habentur Deo, & Christo Domino, vt est singularis persona, non sit de singulari.

Resp. Non esse proprie de re singulari, penitus de vniuersali, quia licet Deus contineat genus & differentiam, quia tamen eminenter continet, quicquid est perfectius, in illis gradibus ab eius essentia, accipiuntur principia communia, saltem analogice ipsi & creaturis. Deinde habet prædicatum modum proprietatum, quæ dicuntur attributa, vt potentiam, sapientiam, immutabili-

in, quæ concepta à nobis concipiuntur, & quibus demonstrationes facimus, sicut de his vniuersalibus, similiter de Christo Domino sunt demonstrationes scientificæ, quâs per applicationem scientiæ vniuersalis ipsum communes proprietates naturæ humanæ de ipso demonstrantur, per huiusmodi applicationem de omnibus singularibus est scientia, quatenus se continet naturas vniuersales, & essentias communes, sic demonstramus Petrum esse risibilem, capacem disciplinae, &c.

Petes secundo, an de singulari, prout habet in singularitate in particulari, per quam contingitur ab omni, alio singulari possit esse scientia.

Resp. id videri probabile, quia quodlibet singulare habet aliquid intrinsecum, per quod distinguitur ab alio quouis singulari, & hoc intrinseco, emanare potest aliqua proprietates demonstrabilis, sicut à communibus predicatis, siue ab essentia communi profusa proprietates communes, & talis demonstratio veram pariet scientiam. Huiusmodi à quibusdam ponitur hæc, omne compositum est natura humana, & hæc differentia indiuiduæ est hoc vnum, sed Petrus est compositum ex natura humana, & hæc differentia indiuiduali. Ergo est hoc vnum. Sed quicquid si illa demonstratione, dubium non est, quia Deus & Angeli habeant notitiam proprietatis fluentis ab essentia indiuiduali, quæ illis non est scientia discursiua, in nobis autem si manifestaretur, illa proprietates posset esse proprie dicta scientia. Ex quo sequitur, tota solute & ex natura rei posse esse scientias, quæ sunt singularia, & quia de facto non habent huiusmodi scientias, cum non tantum proprietates indiuiduales, sed & proprietates, & differentia specificæ plurimarum reum nobis sint ignotæ, passim Aristot. & Philosophi negant de singularibus dari scientiam, sed vt summam notitiam experimentalem.

Dices primo, Proprietates conueniunt singularibus, mediate natura specificæ, ergo non conueniunt illis primo, neque vt illis de talibus demonstratur.

Resp. id verum esse, de proprietatibus, quæ communiter à nobis demonstrantur de singularibus, & principiis speciei, applicatis ad singularia. Dico tamen verisimile esse, etiam

quasdam singularibus primo & immediate conuenire, ac proinde de eo, vt de primo & immediato subiecto posse demonstrari.

Dices secundo. Singulare, quatenus tale, non habet definitionem, quæ tamen debet esse medium demonstrationis, ergo. Confirmatur: Propositiones in tali demonstratione non possunt esse de omni.

Resp. definitionem proprie dictam explicantem differentiam specificam, non esse medium demonstrationis, nisi quatenus continet causam passionis, vnde si detur aliud, quod sit causa passionis, id poterit sumi pro medio, sicuti sit, quâdo passio posterior demonstratur priorum, deinde sicuti se habet definitio hic proprie sumpta, ad naturam communem, ita essentia specificæ cum differentia indiuiduali determinata ad singulare.

Ad confirmationem resp. propositiones in tali demonstratione fore æquiualeuter de omni, quia prædicatū tribuitur subiecto sumpto pro omni eo, pro quo sumi potest.

Dices tert. Singulare saltem sublunare est corruptibile & contingens, ergo non potest esse obiectum scientiæ.

Resp. Singularia esse contingentia, quoad accidentia communia, & secundum existentiam, secundum essentiam vero ac differentiam indiuidualem, & proprias passiones, quæ eis conueniunt, esse necessaria, ac de iis posse fieri propositiones æternæ veritatis, sicut de naturis vniuersalibus.

Dico quart. Obiectum scientiæ potest esse analogum. Probat, quia possunt ei primo conuenire proprietates, quæ per causam demonstrantur.

Nota, alias etiam adferri conditiones obiecti scientiæ totalis, quæ ab his duabus comprehenduntur, prima est, vt illius principia, partes & passiones in scientiis explicentur, secunda est, vt quicquid in scientia tractatur, spectet ad cognitionem obiecti, idem proportionem dicendum de obiecto scientiæ partialis.

QUESTIO III.

Vnde scientiæ sumant unitatem suam.

TRiplex à Philosophis admittitur vnitatem, generica scilicet. specificæ & numerica, de singulis est quæstio,

Resp. i. Scientiæ sumunt suam vnitatem, ab obiectis. Probatum primo, quia omnes habitus sumunt suam vnitatem ab obiectis, ergo & scientiæ. Antecedens probatur, ab eo res sumit suam vnitatem, à quo sumit essentiam, atqui habitus sumunt essentiam ab obiectis, ergo & vnitatem. Minor probatur, quia res essentialiter alio ordinatæ habent suam essentiam dependentem à termino illius ordinis, atqui habitus sunt qualitates essentialiter respicientes obiectum. Ergo.

Dices, habitus sumunt vnitatem ab actibus, & non ab obiectis, ergo & scientiæ.

Respon. negando antecedens, pro secunda parte, quia sumunt vnitatem ab vtriusque immediate, scilicet ab actibus, mediate ab obiectis, quia ipsi actus ordinantur ad obiecta. Hinc Arist. 2. de anim. s. 4. docet, potentias per actus & obiecta esse definienda, similiter & habitus.

Resp. secundo. Vnitatis genericæ scientiæ sumitur ex generica ratione formali considerandi obiectum, ita vt illa scientia sit vna genere, quæ versatur circa obiectum sub ratione aliqua communi, sub qua continentur multæ particulares, specie distinctæ. Ita Arist. 1. post. s. 18. vbi ait, vnam esse scientiam, quæ est vnius generis obiecti, sic Physica est vna scientia genere, quia considerat corpus mobile, sub quo continentur corpora, seu obiecta partialia, quæ sub variis motibus particularibus considerantur, vt in lib. de animalibus corpus simplex, in lib. de anima, corpus animatum, in libris de generatione, corpus mixtum quæ singula habent motus, & imitationes naturæ suæ peculiare.

Resp. tertio: Vnitatis specificæ scientiæ sumitur ab vltima ratione formali, considerandi obiectum. Prob. quia ad constituendam speciem requiritur, vt res illa non possit vltius contrahi, per differentias essentielles, ergo cū scientiæ sumant essentiam in ordine ad obiectum, ad rationem specificam scientiæ, requireretur vt sub infima & vltima ratione considerandi vltius non contrahibili respiciat obiectum: Vbi nota, requiri infimam rationem formalem considerandi, non vero, vt obiectum sit vnius speciei in fine, potest enim obiectum vnum genere terminare scientiam vnam specie, vt scientia, qua cognosco animal esse essentialiter, est vna specie, quamuis animal sit vnum genere, cuius ratio est, quia obiectum

non tribuit essentiam, & vnitatem scientiis intrinsece, & formaliter, sed tantum per modum termini, quo fit, vt aliam possint habere vnitatem, ipsæ scientiæ pro varia ratione respiciendi obiectum, & terminum, quam habeat in terminus.

Resp. quarto. Vnitatis numericae scientiæ sumitur à propria & singulari entitate, & à generali ordine ad obiectum. Probatum, à portione. Confirmatur: quia saltem scientiæ & alia accidentia alio ordinata non sumunt vnitatem numericam à subiecto, eodem modo, quia in eodem intellectu possunt esse plures scientiæ, etiam specie distinctæ.

Resp. quinto. Scientiæ sumunt suam distinctionem, ab obiectis. Probatum, quia ab eadem res sumunt distinctionem, ab aliis, à quibus sumunt essentiam, & vnitatem, quia essentiam suam ab aliis distinguuntur, at scientiæ sumunt vnitatem ab obiectis, et distinctionem. Quare scientiæ, quæ sub vna ratione generali, vel infima obiecta considerant inter se genere, vel specie distinguuntur.

Dices, Arist. 6. met. c. 1. constituit tres scientias speculatiuas totales, secundum triplicem abstractionem à materia, quæ abstractio est ratio formalis, quæ consideratur in obiecto, sed tantum est conditio, cum qua consideratur obiectum in scientia. Constituit igitur Physicam, quæ abstrahit à materia singulari, non tamen à materia sensibili, quia obiectum eius est corpus sitans materia & forma. Secundo loco constituit mathematicam, quæ abstrahit à materia sensibili, scilicet, qualitatibus sensibilibus, non tamen à materia intelligibili, eo quod conrer quantitatem, quæ intrinsecum ducitur, ad materiam, cui est cōiuncta, & à qua abstrahitur per intellectum, tertio statuitur physicam, quæ abstrahit ab omni materia intelligibili, quia considerat substantias abstractas, & intelligentias spirituales, materia destitutas, ergo non sumitur vnitatis scientiæ totalis ab obiecto formali.

Resp. negando consequentiā, quia vnitatis sumitur ab obiecto formali, à priori, à materia vero abstractione à materia, à posteriori, quia diuersitas abstractionis consequitur vnitatem formalem obiecti, prius enim obiectum esse tale, quam requirere, vt

sub tali abstractione, tanquam conditione requirita consideretur.

QVÆSTIO IV.

An scientia totalis sit vnus habitus per se.

Quorundam sententia est, scientias partiales specie distinctas, quæ rem actus peculiarem aliquem ad se inuicem habeat respectum, tunc habitum talem totalem per se, qui sit heterogeneus, id est, qui constat ex partibus diuersæ rationis, & multorum Thomistarum, Caietan. l. 2. q. 54. a. 4. Sol. q. 3. *prooem. in Logic.* vbi citat D. Thom.

Respon. Probabilius videtur scientias partiales non constare vnum habitum totalem, et se, sed vnum cum aggregatione, aut collectione. Itaque tot sunt entitates distinctæ, quot obiecta specie distincta Nominatum, & aliorum, quos citat, & sequitur Suarez *disp. 44. sect. 11.* Idem probabile censet Scous *supra.*

Probat. primo, quia si habitus isti partiales coalescerent in vnum per se, vnus deberet habere per modum potentia, alter per modum actus, sed hoc dici nequit, ergo. Maior probatur, quia hoc videtur esse de ratione vni compositi per se. Minor probatur, quia vlla habet rationem potentia, aut actus, respectu alterius, cum nulla sit ratio, cur vnus sit magis actus, quam alter, nullum enim inter se habent ordinem, & indifferenter quis potest præcedere alterum nam poterit inchoari scientia totalis, verbi gratia, Physica, vel à scientia partiali *lib. de cæl.* vel de generatione, vel de anima, vel de contra, &c.

Probat. secundo: Si habitus partialis palefceret naturaliter in vnum per se, singulorum sumpti essent incompleti, & imperfecti, quod dici non potest, cum singuli seorsim in intellectu existente, eandem habeant in determinandi & inchoandi potentiam ad suum obiectum potentiale, quam habent in sumptu.

Probat. tertio: Habitus principiorum & conclusionis non coalescunt in vnum per se, ergo multo minus scientia partiales per se. præcedens probatur, ex communi sensu co-

rum, qui admittunt habitum principiorum. Consequentia probatur, quia habitus principiorum & conclusionis magis inter se sunt subordinati, quam habitus scientifici, partiales.

Probat. quarto: Quia actus specie distincti non possunt coalescere in vnum per se, etiam si simul eliciantur, vt omnes passim concedunt, ergo nec habitus. Consequentia probatur, quia actus in actus relinquunt in potentia habitus, sibi proportionatos tanquam sui vestigium, ac semen, qui perinde non magis ordinantur ad se inuicem, quam actus à quibus habent essentiam, & distinctionem. Confirmatur, quia scientia partialis consistit cum habitu erroris, circa aliud obiectum partiale eiusdem scientia totalis. Confirmat. secundo, quia alioqui actus vnus speciei generaret habitum inclinantem ad actus speciei distinctos. Denique posset poni vnicus habitus, & vna scientia, qua disponderemus, ad omnia scibilia, omnia enim obiecta conueniunt in ratione generali scibilibus.

Obiic. in speciebus dantur formæ substantialis, specie distinctæ, quæ componuntur vnum per se, ergo, nihil obstat, quo minus habitus scientifici partiales etiam coalescant in vnum habitum per se.

Respon. negando conseq. quia formæ illæ partiales existunt incompletæ, & habent se per modum potentia ad dispositiones respectu formæ totalis, ac proinde respectu vniouis cum forma totali, postulant vnitatem inter se, habitus vero partiales non respiciunt aliquem totalem, cuius sint dispositio, aut potentia, & qui habent rationem actus, aut formæ, respectu ipsorum.

Obiic. secundo: Fides diuina, quæ extendit se ad omnia obiecta fidei, quamuis diuersa, est vna simplex qualitas, ergo & habitus totalis.

Respon. neg. conseq. quia fides assentitur omnibus obiectis materialibus, sub eadem in forma ratione formali, scil. propter auctoritatem Dei, obiecta autem scientificarum habent rationes assentiendi specie distinctas.

Petes primo, quo modo sine hac vnione explicatur vnitas scientia totalis, obiectum totale ad cuius perfectum essentiam cognoscendam omnes referuntur, sic Physica, ver grat. dicitur

vna scientia, quia habitus scientifici partiales, qui generantur per demonstrationem specie distinctam, de materia, forma, motu, cælo, elementis, &c. ordinantur ad perfectam cognitionem entis naturalis, ob similes enim subordinaciones quædam alia omnium consensu distincta habent rationem vnius, vt verbi gratia actus voluntatis interior, & exterior, licet Physicæ & essentialiter omnino distinguantur, dicuntur tamen morali modo vnus actus, similiter sanitas dicitur communiter vna qualitas, cum tamen sit temperies quatuor qualitatuum debita speciei.

Petes secundo: an extensio habituum, de qua dicitur de habitibus q. 12. etiam locum habeat in scientia.

Respond. negat. Vnde non potest vna simplex scientia inclinare potentiam in varia objecta & actus.

Ratio est, quia habitus scientificus est euidens, & ratio assentiendi in diuersis veritatibus est specie diuersa, adeo, vt obiectum adæquatam cuiusque actus sit veritas aliqua distincta, quo fit, vt generentur habitus, specie distincti, quod etiam verum est, quando duæ diuersæ conclusiones eodem medio ostendentur, nam & tunc ratio assentiendi esset aliquo modo diuersa, vt verbi gratia si ex vna passione immediate nascantur duæ alia, quæ per illam demonstrari possint, nam ratio assentiendi est medium quidem, sed non quomodounque, sed prout est radix talis passionis, & vinculum talis connexionis. Quare connexio & alterum saltem extremum est diuersum, secus est in voluntate, in qua habitus inclinans ad finem & media est omnino idem, quia tota ratio amandi media est finis, similiter est ratio habitus fidei in euidentis, extendentis se ad plura objecta materialia, quia ratio formalis est omnino eadem, videlicet *loc. citat. supr.*

Q V Æ S T I O V.

Quid sit vnam scientiam esse subalternatam alteri.

Nota primo, scientias esse subalternatas, vel subordinatas, in genere nihil aliud esse, quam vnam sub altera collocari, vnde

quor modis vna sub altera collocatur, & modis eidem est subordinata.

Nota secundo, Scientiam vnam sub altera collocari posse, tribus fere modis, primoratione obiecti, quia subiectum vnius est inferior obiecto alterius, sic quælibet partialis scientia est subordinata totali, & Physicæ subalternata metaphysicæ, quia corpus quod est obiectum Physicæ est sub ente, similiter ceteræ scientiæ reales. secundo oritur subordinatio ex parte principiorum, quando licet principia vnius scientiæ demonstrantur ab alia, idque vel ostensiuè, vel saltem impossibile, sic medicina est subordinata Geometriæ, quæ probat principium medicinalis, circulare vulnus difficilius sanatur quam longum, quia latera circuli, vt pote plusstantia difficilius coniunguntur, sic etiam Geometria subalternatur Arithmeticæ, quæ demonstrat ad impossibile hoc principium Geometriæ, diametrum non esse commensurabilem costæ, quia sequeretur, vnitatem esse commensurabilem numero: nam sicuti numerus excedit vnitatem, ita diameter costæ Denique hoc modo, ceteræ omnes scientiæ dici possunt subalternari metaphysicæ, quæ eius est contra præteritus probat, omnes scientiarum principia deducendo ad impossibile. Tertio oritur subordinatio ratione finis, quia scilicet finis vnius collocatur sub fine alterius, eo quod finis vnius habeat rationem medii respectu alterius, sic ars fransificatio subordinatur equestri, equestris militaris, militaris Politicæ, sic etiam omnes scientiæ dici possunt subalternari metaphysicæ, quæ Deus, qui consideratur à metaphysico, est omnium rerum finis, sed hi modi non conuertunt scientias subalternatas, proprie dictas. Quare.

Resp. Scientia subalternata proprie dicta est illa, quæ obiectum alterius scientiæ, quæ dicitur subalternans, per differentiam, accidentalem, ad specialem rationem scibilis contentum considerat. Ita Albert. 1. post. tract. 2. de princip. & Caiet. in tract. de subaltern. scient.

Probat, quia scientiæ diuersæ debent habere obiectum diuersum, sed subalternans & subalternata sunt diuersa, ergo debent habere obiectum diuersum non essentialiter, quia sic non essent subalternata: ergo accidentaliter.

Explico conclusionem. Obiectum scientiæ subalternantis debet contrahi accidentaliter, accidentis scilicet communi, quod sit omnino extra essentiam, & rationem obiecti subalternantis, nam si esset passio ab ipso emanans, non efficeret distinctam essentiam, nam subiectiua & passio pertinent ad eandem scientiam, neque potest esse contrarium essentialiter, verbi gratia, ita ut obiectum vnius sit species obiecti alterius, quia scientia de specie non est proprie subalternata scientiæ de genere, quia non probat conclusiones suas per conclusiones scientiæ de genere, sed per propria, & immediata principia. Deinde scientia de specie continetur, tanquam pars subiectiua, de genere, quia ratio obiectiua, sub qua consideratur genus, complectitur aliquo modo rationes particulares specierum.

Dixi obiectum debere esse accidentaliter determinatum ad specialem rationem scibilis, quia non qualibet accidentalis determinatio obiecti constituit scientiam subalternatam, sic enim tot essent scientiæ subalternatæ, quot sunt accidentia distincta, inhaerentia subiecto, requiritur ergo determinatio specialis, per quam obiectum determinetur ad particularem materiam scibilem, siue agnoscibilem, per scientiam distinctam ab illa, per quam consideratur obiectum secundum se, ut verbi gratia, numerus secundum se, est obiectum arithmetici, contrahitur per unum, tanquam per differentiam accidentalem, ad naturam aliquam specialem, habentem rationem scibilis distinctam, quæ consideratur à musica.

Dices ergo, scientia subalternata non erit scientia, quia de ente per accidens, quale est obiectum, subalternare non datur scientia, Aristot. 6. Metaph. text. 5. 6. & 7.

Respond. negando illas ad probationem contentis per accidens non esse scientiam, quoad passiones, quæ illi contingentem iunguntur, si quæ tamen illæ aggregato necessario competant, illæ per causam necessario inducentem poterunt demonstrari Aristot. text. 1. vel loquitur de entibus per accidens, quæ resultant ex concursu multorum nondinatorum inter se, ad constituendam unam rationem scibilis, vel loquitur de scientiis perfectissimis, quæ non versantur circa eiusmodi entia, per accidens, cum non sint

subalternatæ. Vnde licet obiectum scientiæ subalternatæ inesse naturæ sit, vnum per accidens, inesse tamen scibilis sunt vnum per se, nam licet numero & sine sint distincta, cum numerus pertineat ad quantitatem, sonus ad qualitatem, tamen ad efficiendam consonantiam in ordine ad auditum concurrunt, per se, sicque habent vnam rationem scibilis.

Dices secundo: Principia scientiæ subalternatæ ut sint certa, debent demonstrari per scientiam subalternatam, ergo subalternata ex se non est scientia.

Respond. negando sequelam, quia non repugnat scientiæ, quod eius præmissæ possint demonstrari, modo demonstrans habeat illas præmissas probatas, sin minus, præmissæ non generabunt scientiam, sed tantum opinionem: ex quo infertur, scientiam subalternatam in eo, qui caret scientia subalternante, non esse vere scientiam, quia licet subalternans reperiri in alio, id tamen non sufficit, quia per scientiam alterius nemo euidenter assentitur præmissis demonstrationis, quod tamen est necessarium ad demonstrationem.

Petes, an scientia subalternans & subalternata differant essentialiter.

Respond. affirm. quia diuersas passiones demonstrant de diuersis subiectis, ergo essentialiter distinguuntur.

Consequenter patet, ex obiecto sumitur distinctio scientiarum, Antecedens probatur, quia licet obiectum subalternatæ tantum superaddat differentiam accidentalem obiecto subalternantis, totum enim aggregatum aliud est ab obiecto subalternantis, maxime cum actus intellectus specie distincti versari possint circa res, quæ non distinguuntur essentialiter.

Q U Æ S T I O VI.

Quid sit scientia speculatiua & practica.

Respond. primo, scientia speculatiua est habitus inclinans potentias ad speculationes, siue ad actus, qui ex se, & sine intrinseco sunt propter solam obiecti cognitionem, & veritatem: tales sunt Physica & Metaphysica, &c. Hæ enim cognitiones, verbi grat. cælum

constat materia & forma est incorruptibile, Deus est immensus, non ordinantur ex natura sua ad dirigendam operationem, siue ad hoc, vt aliquid fiat, licet huiusmodi cognitiones remora & accessionaliter possint conducere ad operandum, vt cognitiones de diuinis perfectionibus, excitare possunt diuini numinis cultum & venerationem.

Respon. scientia practica est habitus inclinans ad actus formaliter & natura sua dirigentes operationem, quibus mediantibus est directiua praxeos. Pro quo nota, rationem praxis in eo sitam esse, vt sit actio humana, quatenus dirigitur, vel dirigibilis est per intellectum. Huiusmodi suat in primis actiones hominis externae alicuius operis effectiuae, vt fabricatio, scriptio, &c. deinde actiones voluntatis, denique operationes ipsius intellectus, quia intellectus non tantum dirigere potest aliarum potentiarum actus, sed & proprios, verbi gratia, discursum, seu syllogismum, vt fiat secundum praecepta Logica. Vnde ad rationem praxis non requiritur, vt sit operatio alterius potentiae, quam intellectus, licet id quidam velint, quibuscum non potest esse disputatio, nisi de nomine.

Ad rationem igitur scientiae practicae requiritur primo, vt obiectum sit operabile per cognitionem dirigentem opus, seu actionem, vnde scientia de generatione, verbi gratia, nutritione, augmentatione, licet tradat modum, quo haec operationes à natura propagantur, non est tamen practica, sed speculatiua, quia potentia nutritiua & aliae similes non diriguntur in operationibus suis, per cognitionem aliquam, quae natura sua ad id ordinatur, & causa sit, quia hoc modo potius fiant, quam illo. Requiritur secundo, vt scientia practica formaliter dicat regulas bene faciendi, huiusmodi sunt praecepta Logica, & dictamina Philosophiae moralis.

Dixi in definitione scientiae practicae illam inclinare ad actus ex natura sua dirigentes, operationes, quia sola intentio operantis ad hoc non sufficit, alioquin enim omnes scientiae speculatiuae possent fieri practicae, cum possint addisci animo captandi lucri, honoris, vel voluptatis, quia sunt fons operantis, ac proinde non sufficiunt ad rationem scientiae practicae, imo non requiritur talis intentio operantis, sufficit enim, vt scientia ex se, &

natura sua ita versetur circa rem operabilem, vt quantum est ex se, praebear facilitatem in operando, licet is, qui illam addiscit, non intendat exercere actus illi proprios, sic Philosophia moralis est practica, etiam in iis, qui non proponunt actiones suas dirigere, secundum dictamen rectae rationis, quod decet illa scientia. Fatendum tamen scientiam, vt applicatam ad opus per intentionem operantis habere ordinem specialem ad opus, ratione cuius speciali modo practica dici potest. Hinc tamen non sequitur, huiusmodi intentionem operantis extrinsecam scientiae practicae esse de ipsius essentia, sed tantum multiplicare rationes denominationum.

Ex dictis colligitur, triplex potissimum differentia scientiae speculatiuae, & practicae, nam distinguuntur primo ex obiecto, nam speculatiua habet obiectum intelligibile, quia tale, practica obiectum operabile, quia tale. Secundo, distinguuntur sine, quia finis speculatiuae est cognitio veritatis, practicae vero opus externum, vel actio aliqua immanens.

Tertio distinguuntur modo procedendi, speculatiua enim procedit desinendo, & explicando naturam rei, & proprietates demonstrando. Practica vero tradendo modum, quo actio bene possit fieri, & detegendo errores, quo committi solent in exercitio actionis, addendo remedia idonea, non vere accurate explicando naturam obiecti, vel passionis eius demonstrando, nisi forte illarum rerum cognitio iuuet ad directionem actuum, vel cognitio essentiae non praesupponatur, et alia scientia speculatiua, hinc in Ethicis desinitur & diuiditur virtus, &c.

Petes, an scientia speculatiuae & practicae differant essentialiter. Respon. affirmatiue probatur, quia habent obiectum formale, & finem extrinsecum, à quibus specificatur scientia essentialiter distincta, patet ex dictis. Nec obstat, quod fides diuina, quae est simplex qualitas, simul sit speculatiua, & practica, cum inclinatum ad assensum speculatiuum, verbi grat. Deum esse trinum, quam ad assensum directiuum actionis, verbi grat. Deum esse colendum, quia fides est habitus in cuius obiectis, qui tendit in obiecta sua materialia, ratione operabilia, quam non operabilia, sub vna eadem ratione formali, omnibus extrinsecam quatenus scilicet subsunt reuelationi diuinae, quae

quæ ratio applicari potest obiectis diuersissimis, quo fit, vt rationes operabiles, & non operabiles habeant se in fide, tantum ex parte obiecti materialis, cum in scientiis speculatio & operatio sint rationes formales, sub quibus obiecta spectantur.

QVÆSTIO VII.

Quid sit opinio. & in quo differat à scientia.

Respon. opinio actualis est assensus obiecti probabilis siue, est iudicium, quo assentimur obiecto vt probabili. Opinio habitualis est habitus inclinans ad huiusmodi assensus opinatiuos. Pro his nota primo, obiectum & propositionē dici probabilia, q̄ iudicamus esse vera, non tamen omnino certa, sed cum aliquo dubio, an contradictorium sit forte verum, hinc solet definiri opinio, assensus incertus & incertus, siue assensus cum formidine, de opposito, quæ tamen formido non est de essentia opinionis, neq; includitur formaliter, sed tantum nata est opinionem consequi, quia illa formido vel est actus voluntatis metus, scil. ne intellectus falso iudicet, & sic non potest esse de essentia opinionis, quæ est actus intellectus, vel illa formido est incertitudo, quæ reperitur in assensu opinatiuo, & neque sic formaliter pertinet ad essentiam opinionis, quia incertitudo illa formaliter tantum est priuatio maioris certitudinis, priuatio autem non potest esse de essentia rei positivæ, qualis est opinio. Hæc tamen priuatio perfectionis, ita necessario opinionem comitatur, vt ab illa omnino tolli non possit, cum opinio nunquam possit esse certa, neque conuincere intellectum, quæ imperfectio minuitur ex proportionē, quæ crescit opinio, sicuti imperfectio caloris.

Nota secundo. Defectum hunc certitudinis in actu intellectus ex duplici potissimum oriri capite, primo ex parte obiecti, quando scilicet obiectum à parte rei est contingens, specialiter sumptum, quod scilicet potest se aliter habere, vt in hac propositione, omnis mater diligit filium, nam quia huiusmodi obiectum secundum se, non est necessarium, & infallibile, fit, vt intellectus illi non assentiatur firmiter. Incertitudo enim illa obiecti necessario deriuatur in assensum

intellectus, secundo ex parte subiecti siue opinantis, idque variis modis: primo quando obiectum à parte rei est necessarium, sed intellectus assentitur illi per medium probabile tantum, non necessarium, tunc enim assensus est debilis, & incertus, nõ enim firmiter potest esse assensus alicuius conclusionis, quatenus deducitur ex aliquibus præmissis, quam sit præmissarum assensus, vt si quis assentiatur huic propositioni, cælum est incorruptibile, quia hætenus nulla corruptio in illo fuit notata, vel quia ita docuit Aristoteles. Secundo, quando intellectus assentitur obiecto necessario per medium necessarium, nõ tamen penetrat medii necessitatem, vt si quis assentiatur, omnem hominē esse risibilem, quia est animal rationale, ignorans tamen vel non aduertens animal rationale esse causam necessariam, & adæquatam risibilitatis. Tertio, quando non percipitur explicitè necessitas ipsius obiecti, sed indicatur in genere probabile, abstrahendo à necessario & contingente, nam ratio probabilis in communi superior est ad rationem probabilis inclusi in necessario, & in contingenti, ac proinde considerari potest ab intellectu sine necessario, vel contingente, determinate, sic enim experientia docet, nos frequenter iudicare aliquid esse possibile, & probabile, suspendere tamen iudicium circa necessitatem, vel contingentiam & interrogati de aliqua veritate, sæpe affirmatiue respondemus, interrogati vero, an iudicemus hoc esse necessarium, vel contingens, adhibemus speciale examen.

Ex his colligitur, quomodo opinio differat à scientia. Petes, quid proprie sit fides, & quomodo differat ab opinione & scientia. Resp. fidē esse assensum alicuius obiecti, propter autoritatem alterius, quia assensus nititur his duobus principiis. Hic dixit, hic est verax. Quæ principia, quādo nobis sunt euidētia, non est ex parte obiecti, & principiis illius intrinsicis, sicuti in scientia naturali, sed ex parte testimonii, & ex principiis extrinsecis. Quod si alterum principium sit inuidēs, generatur fides communiter dicta, quæ diuiditur in diuinam & humanam. Fides diuina assentitur propter diuinam autoritatem, quæ cum fallere non possit, nec falli, fit, vt fides diuina sit plane certa & infallibilis. Fides humana assentitur propter testimonium humanum, quod cum tale sit, vt ex natura

natura rei non repugnet ei subesse falsum, sit ut tantum sit causa assensus debilis, quæ debilitas seu incertitudo maior est, vel minor, prout ille, qui testatur, magis vel minus verax habetur. Differt ergo fides à sciëntia, quod per sciëntiam naturalem res cognoscatur in se euidenter & certo: per fidem vero, vel non certo, vel saltem non euidenter, differt ab opinione, quod fides diuina sit certa, opinio sit incerta, à fide humana, tanquam genus à specie, quia fides humana videtur species opinionis, in genere.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum sciëntia & opinio possint esse simul, tum quoad habitum, tum quoad actum.

NOta, sciëntiam & opinionem quadrupliciter posse inter se conferri, primo, sciëntiæ habitum sciëntiæ cum actu opinionis, secundo, habitum opinatiuum cum actu sciëntiæ, tertio habitum sciëntiæ, cum habitu opinionis, quarto, actum sciëntiæ cum actu opinionis: & de his omnibus queri potest, an possint esse simul in eodem intellectu. Præcipua tamen difficultas est de quarto membro, ex eo enim cætera fere dependent, in qua quæstione supponitur aliquem posse esse tam excellentem ingenio, vt eodem tempore possit simul, duos actus exercere circa idem obiectum.

Respon. primo: Sciëntia actualis non potest esse simul cum actu opinionis ex parte obiecti, siue de obiecto contingenti, specialiter sumpto: Ita Aristot. 1. post. c. vi. vbi addit rationem, quia nemo simul existimare potest obiectum se aliter non posse habere, & posse se aliter habere, cum sit aperta contradictio. Confirmatur primo, quia obiectum sciëntiæ est certum & necessarium, ergo non potest esse de eo opinio, tanquam de obiecto contingenti, specialiter sumpto. Huiusmodi enim iudicium si dari potest, non esset opinio, quæ est assensus verus, sed esset error.

Respon. secundo: Sciëntia & opinio ex parte subiecti, siue de obiecto probabili possunt abstrahi à necessario, & contingenti possunt esse simul. Probatur, quia obiecta sciëntiæ & talis opinionis non repugnant,

ergo neque actus sciëntiæ, & opinionis. Antecedens probatur, quia id, quod comparatur ad aliud, tanquam superius ad inferius, non repugnat cum inferiori, sed ita comparatur obiecta sciëntiæ & talis opinionis, ergo. Minor probatur, quia obiectum talis opinionis est probabile, late sumptum, scilicet possibile atque omne necessarium essentialiter esse possibile, ergo habet se ad possibile, sunt inferius ad superius. Ita Aristot. 6. per. de interp. Consequentiã prioris argumenti. Probatur, quia non est formalis, aut intrinseca repugnantia, in actibus, in ordine ad idem subiectum, nisi sit repugnantia in obiectis actu, quia actus omnem suam oppositionem habent ad obiectis, à quibus habent essentiam. Probatur secundo in examine conclusionis sciëntiæ, possunt vna cum rationibus & mediis necessariis occurrere rationes probabiles, quæ simul ab intellectu penduntur, & hæc sine dubio generabunt aliquem assensum quidem impedit, sed ille assensus non erit sciëntificus, vt patet, quia per medium probabile non potest generari sciëntia, imo quis ex medio probabili inferret assensum certum & necessarium, esset error: Ergo tali assensus erit opinio.

Obiic. primo: Sciëntia ponit certitudinem in intellectu, opinio tollit certitudinem in intellectu, ergo non possunt esse simul.

Respon. distinguendo alteram partem antecedentis, opinio tollit certitudinem ab intellectu, id est, non reddit intellectum certum, quantum efficit ex se, sed tantum efficit vassentiatur debiliter, non tamen tollit absolute, omnem certitudinem, quæ aliunde aduenire potest, scilicet à sciëntia, quæ certitudo non pugnat cum positio quod dicit opinio.

Obiic. secundo: Sciëntia repugnat formaliter, de opposito opinio vel includit, vel naturaliter generat formidinem, ergo sciëntia & opinio repugnant inter se.

Respon. ad alteram partem antecedentis opinio non necessario generat formidinem actualem de opposito, sed tantum non esse illam producere, nisi intellectus maiori aliquo lumine illustretur: quo incapax fiat formidinis, de opposito, & sic in proprio lumine sciëntiæ, quod intellectui confert certitudinem & euidentiã, impedit, quæ

nians opinio ponat in intellectu actuali
ormidinem.

Obiic. tertio: Prasente lumine maiore mi-
nus lumen nihil agit, vt videre est in sole, &
tellis, quæ de die non lucent, ergo, existente
umine scientifico in intellectu, per medium
necessarium non poterit introduci lumen o-
inionis, per medium probabile.

Resp. dissimulato antecedente, nego con-
quentiam, quia effectus medii probabilis
on habet se ad effectum scientiæ, sicut lu-
en remissius ad lumen intentius, sed est effe-
us diuersæ speciei.

Obiic. quarto: Si intellectus per diuersa
edia sit potens simul dicere actum scientiæ,
opinionis, poterit etiam simul assentiri
tabus propositionibus contradictoriis, per
uersa media probabilia, verbi gratia, quan-
atem realiter distingui à substantia per au-
oritatem D Thom. & non distingui reali-
r per authoritatem Nominalium, sed con-
quens est falsum, ergo & antecedens.

Respon. negando sequelam maioris, quia
biecta vtriusque assensus opinatiui repu-
nant inter se, & tollunt se mutuo, quia ob-
ctum vnius est expressa negatio alterius, ob-
cta autem scientiæ & opinionis non repu-
nant, nam probabile, siue possibile in com-
uni, non negat necessarium, neque contra.

Ex dictis infertur primo, habitus scientiæ,
opinionis, posse esse in eodem intellectu,
uia maior apparet ratio incompossibilitatis,
vel repugantiæ, in habitibus, quam in
ctibus, quia potentiæ se tantum habent pas-
ue ad sustentationem habituum, ad actus
ero confert vitalem influxum, & probatur,
uia postquam aliquis per assensus probabi-
s acquisiuit habitum opinionis, & postmo-
m per medium necessarium & actus scien-
ficos, circa eandem conclusionem, acquirit
abitum scientiæ, habet simul opinionem, &
ientiam, quoad habitus, quia scientia non
pellit opinionem præexistentem, experi-
ur enim nos non tantum probare posse
onclusionem, per media necessaria, sed &
andem posse confirmare multis argumentis
robabilibus, ergo signum est scientiam non
llere habitum opinionis. Infertur secundo,
abitum scientiæ posse simul consistere cum
tu opinionis, & habitum opinionis cum
tu scientiæ, quia habitus minus pugnat

cum actu, quam cum habitu, aut quam actus
inter se.

Infertur tertio, fidem etiam, siue diuinam,
siue humanam posse consistere eum scientia,
vel si id fieri non possit, non oriri saltem ex
extrinseca repugnantia habituam, vel a-
ctuum inter se, sed oriri posse ex infirmitate
intellectus, quod actus, quia fides humana
sæpe tam exiguam habet rationem assen-
tiendi, vt intellectus ægre elicere possit assen-
sum fidei, dum ex altera parte rapitur ab eu-
dentia scientiæ.

QVÆSTIO IX.

*An præter potentiam intellectiuam
admittendus sit habitus ad co-
gnoscenda principia.*

Sicut intellectus assentiri potest conclusio-
nibus, & propositionibus mediatis, quæ ex
aliis, tanquam prioribus, & immediatis dedu-
cuntur, ita etiam assentiri potest principiis, si-
ue propositionibus, quarum termini imme-
diate sibi connectuntur, vel quia habent se,
vt causa & effectus, necessario profuens vt
rationale, & risibile: vel quia vnus est de es-
sentia alterius, vt homo & animal. Quæritur
igitur, an requiratur aliquis habitus distin-
ctus à potentia intellectiua, quo intellectus
faciliter ad assentiendum huiusmodi prin-
cipiis: an vero intellectus ex se solo per lumen
suum naturale, illis facile assentiat.

Negant requiri habitum distinctum à po-
tentia Durand. in 3. dist. 33. q. 1. ad fin. Sor. de
inst. & iur. l. 1. q. 4. a. 1. Nominales & alii, qui
censent aliam potentiam intellectus, quate-
nus bene disponit animam, vt per se ipsam as-
sentiatur principiis, vocari habitum princi-
piorum, naturalis enim inclinatio intellectus
vocari solet habitus inditus, ac proinde habi-
tum principiorum non distingui ab intelle-
ctu. Contra affirmant D. Thom. l. 2. q. 5. l. a. 1.
& q. 94. a. 10 & alib. Caiet. & alii.

Respon. primo: Intellectus non indiget ha-
bitu superaddito, vt assentiatur principiis v-
niuersalissimis, sed posita mediocri termino-
rum apprehensione, potest seipso firmiter as-
sentiri, & euidenter. Huiusmodi principia
sunt quodlibet est, vel non, omne totum est
maius sua parte. Probatur, quia experimur
qualicumque apprehensione terminorum po-
fita,

sita, nos in huiusmodi principia ferri, sine vlla formidine, aut obscuritate, & temporis successu, non facilitari ad talium principiorum assensum, sicuti tamen magna est ingeniorum diuersitas, in subtilitate, ita quorundam intellectus ad plura principia communia se extendit, per solum lumen naturale, aliorum vero ad pauciora, & forte dari posset ingenium tam stupidum, quod indigeret habitu circa principia etiam communissima.

Respon. secundo: Datur habitus principiorum scientiarum, particularium, qui sit qualitas superaddita potentiae intellectiuae, qua inclinatur ad facile assentiendum, verbi gratia, pro his, & similibus, omnis homo est animal, rationale, omne animal rationale, est risibile, natura est principium motus, & quietis, est aperte Aristot. 2. post. 6. Et hoc e. 3. ubi inter habitus intellectuales ponit intellectum, siue habitum principiorum. Probatur primo experientia, nam initio difficultatem patimur in assensu principiorum, quae sensum exercitatione minuitur & tollitur, ac generatur facilitas quaedam assentiendi, ita vt extremis, siue terminis principiorum mediocriter apprehensis, certo & euidenter connexioni illorum assentiatur. Probatur secundo: Intellectus ob naturalem imbecillitatem non potest euidenter apprehendere terminos principiorum particularium, in ordine ad certum iudicium de illorum connexionem. ergo, vt cum imperfecta terminorum apprehensione facile assentiatur, requirit qualitatem facilitantem. Anteced. probatur, quia paucissimae essentiae & attributa essentialia nobis sunt nota, vt proinde intellectus difficulter simplici cognitione comprehendat partes essentialis rerum, in quarum cognitionem, non nisi a posteriori deuenimus. Consequentia probatur, quia sola euidentis & clara terminorum apprehensio sufficit, vt intellectus se solo possit connexioni illorum assentiri, ergo deficiente hac clara apprehensione aliunde debet iuuari intellectus, scilicet ab habitu. Ex hac ratione soluuntur pleraque argumenta pro sententia contraria, quia communiter supponunt extrema principiorum, euidenter

ob intellectum percipi, ac proinde sicut intellectus non indiget habitu, vt assentiatur obiectis, quae visus percipit, ita nec indiget habitu, vt assentiatur connexioni extremorum quae intellectus euidenter concipit, illa enim suppositio est falsa. Confirmatur conclusio Ita quodammodo se habet intellectus, ac principia particularia scientiarum, sicuti voluntas ad bonum aliquod particulare, sed voluntas indiget habitu superaddito, vt facile versetur circa bonum particulare, licet non indigeat habitu, vt tendat in bonum commune: ergo vt intellectus indiget habitu, circa principia particularia, licet non indigeat circa verum in communi, aut principia vniuersalissima.

Ex dictis patet ratio, cur intellectus minime indigeat habitu pro principiis communissimis, quia scilicet extrema huiusmodi principiorum, vt pote valde communia, & obuia, facile ab intellectu possunt apprehendi, sine vlla inductione, vt Tolot. q. vltim. in 2. post. quae apprehensio etiam abunde sufficit ad percipiendam illico euidentem terminorum connexionem, verbi gratia, hi termini duplum, dimidium, maius, totum, pars, nulli negotio ab intellectu apprehenduntur, ita nemo difficultatem patitur in his iudicii duplum est maius suo dimidio, omne totum est maius sua parte, partem vero principiorum extrema sunt magis recondita, & non nisi variis inductionibus, & ratiocinationibus nobis innotescant. Hinc apprehensio, quae communiter de illis habetur, non sufficit ad facilem assensum, cum apprehensio extremorum valeat esse proportionata iudicia de connexionem.

Petes an habitus principiorum sit habitus Respon. neg. ex dictis supra de scientia tota vnde sicuti diuersa sunt principia specie, in genere distincta, quae ad diuersas pertinet scientias, ita etiam diuersi sunt habitus principiorum, qui in vnam simplicem qualitatem non coalescunt, de modo, quo acquiritur habitus principiorum pauca diximus ad

textum cap. vltim. 2. posterior.

BERNARDI MORISANI IN LIBRUM PRIMUM TOPICORUM COMMENTARIUM.

De fine, obiecto, inscriptione, & diuisione
horum librorum.

INIS horum librorum intrinsecus est (ut Aristoteles initio 1 c. indicat) methodum Dialecticam inuenire, siue scire rationem constituendi syllogismi Dialectici. Finis extrinsecus est per syllogismum Dialecticum de omnire & probabilibus disputare. obiectum horum librorum est syllogismus Dialecticus seu applicatus materiae probabili.

Topici hi libri dicuntur à locis quos continent ex quibus argumenta probabilia eruuntur.

Diuiditur hic tractatus in 8. libros, primo agitur de syllogismo Dialectico secundum se, deque illius principiis tam incomplexis, de definitione scilicet genere, proprio & accidente, quam complexis, problematicis scilicet & propositionibus. Secundo & tertio agitur de locis accidentis, quibus illius questio tum simplex tum comparata pertractatur. Quarto problema generis & quod illi affine, est Differentia explicatur. Quinto Problema proprii. Sexto loci definitiones. Septimo Problema eiusdem & diuersi pertractatur. Octauo denique communes interroganti & respondentileges inter disputandum obseruanda prescribuntur.

Petes primo an Topica sit pars Logica? Respon. non esse. Finis enim intrinsecus Logicae est tradere instrumenta scientiarum, seu quibus scientia utuntur. Topico autem syllogismo non utuntur scientia. Hinc manifestum est, cur Aristoteles hanc tractationem separarit à Logica, licet passim coniungatur ut omnium syllogismorum in particulari certa methodus habeatur.

Petes secundo, An Topica sit ars an scientia? Respon. non esse scientiam, quia accurate non probat, ut scientia, idque non tantum ut utens est, sed ne quidem ut docens. Neque etiam ars est proprie quia non relinquit post se opus exter-

num. quod ad rationem artis est necessarium: sed est aliquid inter utramque medium; quod Aristoteles facultatem nominat, nihil est aliud quam cognitio modus in utramque partem probabiliter disputandi. Et hanc Aristoteles facultatem Dialecticam solet appellare.

CAPUT I.

Postquam totius operis initio scopum exposuit syllogismum in genere definit, repetitque definitionem *l. i. prior.* traditam, ac deinde illam diuidit secundum necessariam in demonstratiuum, Dialecticum, litigiosum & Pseudographum. Ratio diuisionis est, quia materia syllogismi, vel est necessaria, ex qua demonstratio vel probabilis, ex qua syllogismus Dialecticus, vel apparenter probabilis, ex qua litigiosus, vel apparenter necessaria, ex qua Pseudographus conficitur.

Demonstratio est, cum ex veris & primis fuerit syllogismus, aut ex talibus, quæ ex quibusdam primis & veris suæ cognitionis causam sumperunt. Plura *l. i. posteriorum, c. 2.*

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus concluditur.

Nota primo, ad hunc syllogismum sufficere vnã probabilem, quia conclusio sequitur debiliorem partem sui antecedentis.

Nota secundo, probabiles hic non tantum dici, quæ sunt tales à parte rei, sed & quæ æstimantur, & assumuntur tantum, vt probabiles, etiam si à parte rei sint necessariæ, vt sunt eæ, quæ sumuntur à Genere, Definitione, Differentiã.

Probabilia sunt, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his, aut omnibus, aut plurimis, aut maxime notis, & illustribus. Videri in hac definitione est iudicari verum, cum formidine tamen de opposito.

Nota ex hac definitione colligi tres species probabilitum propositionum, quædam enim videntur omnibus hominibus, tam rudibus, quam sapientibus, vt Deum esse colendum, quædam plurimis, vt honores esse appetendos, quædam sapientibus tantum, vt solem maiorem esse tota terra, & hoc tertium membrum iterum subdividit in tres partes, quædam enim videntur omnibus sapientibus, vt virtutem præstare diuitiis, quædam maiori parti sapientum, vt beatitudinem non esse

fitam in bonis corporis. Quædam vero maxime notis & illustribus tantum, vt vniuersalia non esse ante operationem intellectus.

Litigiosus syllogismus est, qui ex iis, quæ videntur probabilia, non sunt autem, & quæ ex probabilibus, aut ex iis quæ videntur probabilia, est apparens. Ex hac definitione triplex syllogismus colligitur Sophisticus. Primus qui peccat in materia tantum, secundo qui in forma tantum, tertius qui in vtroque. Horum primus solus dicitur simpliciter syllogismus, alii tantum cum addito syllogismus Sophisticus Pseudographus (quem Aristoteles Paralogismum vocat) est, qui ex propriis scientiæ sumptionibus, non veris autem fit syllogismus, id est, qui ex particularibus scientiarum principiis male intellectis progreditur, ideoque opponitur demonstratio. Vt principium in Geometria est semicirculos eiusdem circuli esse æquales, sed semicirculus maior & minor sunt semicirculi, e go sunt æquales.

CAPUT II.

Assignat triplicem huius tractationis utilitatem: Est enim utilis *l. ad exercitatio* nem disputationis; secundo ad congestum popularem. Nam vulgus non est capax subtilium rationum. Tertio ad Philosophicas disciplinas, quia licet scientiarum principia non habeant causam, neque à priori, rationibus nostris probari possunt, possunt tamen rationibus probabilibus aliquo modo confirmari.

CAPUT III.

Materiam syllogismi Dialectici hic assignat duplicem, propinquam nimirum, quæ sunt propositiones & problemata, quæ licet re ipsa sunt idem, differunt tamen dupliciter, vt indicat Aristoteles primo quod propositiones sint materia præmissarum, problemata conclusionis.

Et hoc est, quod Aristoteles vult, cum fieri orationes ex propositionibus, vbi præorati

raciones intelligit præmissas, de problema-
is syllogismos, id est, conclusiones, secundo,
quod propositiones proponuntur sub vna
parte contradictionis, non quod sit necesse
hoc facere formaliter & expresse, sed quia li-
cet propositio ab interrogante seu argumen-
tante sumatur, id est, assumatur tanquam ve-
ra & concedenda, respondenti tamen est in-
terrogatio. vnde illam vel concedit & negat:
problemata autem proponuntur, vt conclu-
siones in vtramque partem disputandæ, de
uarum veritate adhuc nihil sit certum, vnde
sub vtraque parte contradictionis interro-
antur.

Materia remota sunt 4. prædicata, quibus
omnia problemata constare debent, nimi-
um Genus, Definitio (quam Aristoteles ter-
minum vocat) Proprium & Accidens. Ex his
problemata & propositiones distinctionem
& denominationem accipiunt, vt aliud sit
generis problema, aliud definitionis &c. dicitur
autem hic prædicatum, quod de alio in
positione prædicatur.

Differentiam reuocat Aristoteles ad ge-
nus, ob affinitatem in modo prædicandi, sed
nonnulli volunt intelligi de differentia
generica, quæ non conuersim prædicatur de
specie. Specificam vero, vti & ipsam speciem,
ad definitionem reuocari, sed rectius dicere-
tur vtramque differentiam, & genericam re-
spectu generis & specificam respectu speciei
ad definitionem reuocari. vtramque etiam
respectu inferiorum ad genus referri. Pro cuius
intelligentia nota, hanc prædicati diui-
sionem fere coincidere cum diuisione prædi-
cabilis à Porphyrio data, nisi quod hic colli-
git numerum prædicabilium, iuxta diuersos
modos prædicandi, in quid, & in quale. Ari-
stoteles vero numerum prædicatorum colli-
git secundum modos prædicandi conuersum,
& non conuersim, vnde fit vt tantum sint 4.
prædicata, quicquid prædicatur de alio, vel
licitur conuersim, vel non conuersim, si con-
uersim, vel essentialiter, & erit definitio, vel
accidentaliter, & erit proprium, si non con-
uersim, vel essentialiter, & erit Genus, vel
non essentialiter, & erit accidens. Hinc pa-
ter, cur differentia & species non constituent
alia ab his prædicata. Definitio autem à Por-
phyrio omittitur, quia de solis terminis in-
complexis in ordine ad categoriarum intelli-

gentiam ait: Aristoteles autem de omni præ-
dicato, seu complexo, seu incomplexo.

CAPVT IV.

De definitione, Proprio, Genere
& Accidente.

HOc capite tradit Aristoteles singulorum
prædicatorum definitionem. Definitio
est oratio, quid erat esse significans, id est, est
oratio, scilicet imperfecta explicans totam &
solam rei essentiam, vt animal rationale, de-
finitio est hominis, Genus definiti est ora-
tio, per quod excluduntur cætera prædica-
ta, & synonyma, cum dicitur oratio imper-
fecta, excluduntur omnes propositiones et-
iam illæ, quæ habent definitionem loco
prædicati, vt homo est animal rationale.

Dixi explicans rei essentiam hinc exclu-
duntur descriptiones, quæ rei proprietatem,
non naturam explicant. Item interpretationes,
seu notationes, quæ versantur circa quid
nominis, non circa quid
rei.

Dixi totam ad excludendum partes essen-
tiæ, vel definitiones, quæ totam rei naturam
explicant, vt corpus sentiens respectu homi-
nis. Dixi solam ad excludendum illas, in qui-
bus aliquid redundat.

Nota primo optimam illam esse definitio-
nem, quæ constat genere proximo, & diffe-
rentia, non sunt tamen illæ malæ, quæ gene-
re remoto constant, modo per differentias
sufficienter illud determinetur.

Nota secundo, Definitionem ab Aristotele
vocari, terminum, quod totam rei essentiam
certis limitibus circumscribant, vt solent a-
gro termini.

Nota tertio, Aristotelem monere defini-
tum ipsum nonnunquam vno simplici nomi-
ne, nonnunquam pluribus explicari.

Nota quarto, Aristotelem annexere defi-
nitioni duo problemata, synonymiam & pro-
blema eiusdem, & diuersi, annexum autem
alicuius prædicati dicitur, quod habet simi-
lem tractationem cum prædicato, licet ad
prædicatum ipsum non pertineat. Problema
autem, siue quæstio eiusdem & diuersi, quod
hic dicit, annexi definitioni, intelligi debet
de eodem, & diuerso specie vel numero: nam

idem & diuersum genete ad genus refertur, quemadmodum etiam idem & diuersum proprio, vel accidente, ad proprium, vel accidens reduci debet.

Proprium est, quod non explanat, quod erat esse soli autem inest, & vicissim de be dicitur, id est, quod non explicat rei essentiam, tamen cum subiecto cõueritur, vt capax Grammaticæ, respectu hominis, ab hac definitione reicit Aristoteles propria, quæ vel non semper, vel non soli insunt.

Genus est, quod de multis, & specie differrentibus in eo, quod quid est, dicitur. Hanc definitionem transtulit Porphyrius in suam Ifagogen. Docet generi annexam esse quæstionem, qua petitur an aliqua sint sub eodem genere, an diuerso.

Accidentis duas dat definitiones, quæ cum Porphyrianis coincidunt, docetque posteriorem esse meliorem prima, quod prima detur per negationem reliquorum prædicatorum. Accidenti annexit comparationes, quibus quæritur, num aliquod accidens magis vni, alteri vero minus insit, vt verum virtutis, vel voluptatis vita sit suauior.

C A P V T V.

Docet tria posteriora prædicata aliquo modo annexi definitioni, quod illorum axiomatis etiam refelluntur problemata definitionis, quicquid enim non inest soli, non est definitio, si prædicatum non inest subiecto, non est definitio: Subdit tamen non vnâ esse rationem, & methodum omnium, quia nimis esset generalis & confusa, atque adeo non esset methodus.

C A P V T VI.

De eodem.

Quia capite quarto docuerat, quæstiones de eodem & diuerso, annexas esse prædicatis, hoc capite explicat, quænam sint eadē. Ex quo facile colligi potest, quænam sint diuersa. Idem igitur tripartito diuidit, in idem nimirum numero, specie, genere. Estque hæc diuisio Analogi in analogata. Proprie enim ea sunt eadem, qua numero sunt eadem, teste Aristotele.

Numero sunt eadem, quorum nomina plura, res autem vna, vt ensis & gladius.

Specie eadem sunt, quæ plura cum sint, specie non differunt vt omnia indiuidua eiusdem specie specialissima. Nam species subalternationem habet generis, respectu indiuiduorum. Hoc modo docet Aristoteles, eisdem esse duas aquas eiusdem fontis. Nam licet magis conueniant, quam fontis aqua & fluminis: tamen hæc conuenientia est tantum accidentalis. Vnde non est ponenda noua species identitatis inter numericam & specificam. Genera eadem sunt, quæ sunt sub eodem genere, vt homo & bos sub animali.

Totidem modis dicitur diuersum numero, vt sunt indiuidua eiusdem speciei, specie v diuersæ species, vel indiuidua diuersarum specierum: genere vt diuersa genera, & quæ sunt sub diuersis generibus. Idem numero iterum trifariam diuidit, primo, quorum vnum est nomen & definitio, aut quorum vnum est definitio alterius, aut denique plures definitiones eiusdem rei, secundo subiectum cum suo proprio, vel duo propria respectu alicuius rei, vt disciplicinæ capax est idem numerum cum homine: Tertio subiectum cum suo accidente, vel plura accidentia eiusdem, sic ludens & musicum idem sunt numero cum Serate, quod explicat hoc modo Aristoteles quia metuit si quem euocemus, neq; satis intelligimur, addimus aliquod accidens, vt intelligatur quisnam sit ille, quem vocemus, cimusque is qui sedet, veniat.

C A P V T VII.

Probat hoc capite quatuor esse prædicata nec plura, nec pauciora. Primo inducitur, quod omnes propositiones ac problemata vno ex istis consent. Secundo syllogisma quem 3. attulimus. Quicquid enim prædicatur de alio, vel dicitur conuersum, vel non conuersum, & vtrumque vel essentialiter, vel accidentaliter.

Docet deinde hæc quatuor prædicata in liqua Categoriarum constitui, & ex illis quodammodo erui quod ita intelligendum est alia secundum se, alia secundum suas partes alia reductiue ad prædicamenta pertineant.

C A P V T VIII.

Post explicatam materiam remoram syllogismi Dialectici, aggreditur nunc propinquam, propositiones nimirum & problemata.

Dialectica. Dico dialectica, quia nō omnis propositio, aut problema, est dialecticum, nam multæ sint propositiones aperte veræ, vel per se falsæ.

Propositio Dialectica est interrogatio subtilis, aut omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his, aut omnibus, aut plurimis, aut matremoris, non inopinabilis (interrogatio) enunciatio sub altera parte contradictionis interrogata, (non inopinabilis) nam quod vni detur probabile, si ceteris omnibus displicet, non est propositio Dialectica. Cetera intelligenda, vt in definitione probabilium, &c. Adit tres alias species propositionis probabilis, vt primo quæ sint similes aliis probabilibus. Vt si est vna numero Grammatica, et in tibia canendi ars erit vna. Secundo contrariæ probabilibus, vt quia probabile est amicis esse benefaciendum, probabile est autem amicis non esse malefaciendum, vel inimicis non esse benefaciendum. Tertio opinioes artificum peritorum, in quaque arte, vt quod medicus dicit de sua medicina.

Problema Dialecticum est theorema perueniens aut ad electionem, & fugam, aut ad veritatem & cognitionem, aut per se, aut vt aduans ad aliquid aliud eiusmodi de quo, aut vtro modo opinatur, aut contraria plerisque; pientibus, aut sapientes plerisque, aut vtrique ter se. Definitio hæc simul continet duplicem problematis diuisionem. Problematum vnum aliud morale, quod pertinet ad electionem, & fugam, vt vtrum voluptas sit bonum, &c. ne: Aliud Philosophicum, pertinens ad veritatem, & cognitionem, vtrum mundus sit æternus, nec ne: Aliud logicum, cuius finis eque est actio, neque cognitio strictè sumpta; diuina scientiæ practicas & speculatiuas, vt ut ne tantum tres figuræ syllogismorum, an uatuor. Ex hoc loco nonnulli colligunt, logicam non esse scientiam practicam, vel speculatiuam, sed vtriusque instrumentum, quæ sententia videtur Aristotelis.

Secunda diuisio Problematis, sumpta ex

parte illorum qui illis assentiuntur. Nam aliud est, de quo neutro modo opinantur, id est, cuius neutra pars altera probabilior videtur, sed vtraque est æque incerta, tum apud vulgares, tum apud sapientes, vt an numerus arenarum maris sit par an impar; aliud est, de quo plerique, id est vulgares & plebei homines opinantur, contra sapientes, & vt sit nec sol maior tota terra, an non: aliud denique in quo vtrique inter se dissident, aut plebei cum Plebeis, aut sapientes cum sapientibus. Positio est inopinabilis sententia alicuius eorum, qui clari sunt in Philosophia, id est, sententia clara alicuius Philosophi, cui omnes ceteri Philosophi contradicunt, vt non dari motum, Zenonis sententia: Omnia moueri Heracliti: differt à Problemate positio, quod omnis positio sit problema, non contra. Cum dentur quædam problemata neutra: de quibus vtro modo opinantur. Item quædam, de quibus in vtramque partem æque opinantur. Sæpe tamen ait Aristoteles ista confundi.

Concludit hoc caput docendo non esse problema, aut positionem ad dialecticam considerationem pertinere, sed solum illa, de quibus dubitatur, quia non sunt rationes sufficientes: illa vero quæ ostendunt aliquem egeresse sensu, vel pœna, vel quæ nimis aperta, vel absurda sunt, à Dialectico non considerari.

CAPVT IX.

TRadit hoc capite, species argumentationis Dialecticæ, Syllogismum & Inductionem, de quibus abunde supra.

CAPVT X. XI. XII.

Explicat his capitibus quatuor, instrumenta, quibus magna Dialecticarum propositionum copia parari possit. Primum est, selectio propositionum Dialecticarum: Secundum. Distinctio ambigui. Tertium inuentio differentiarum: Quartum inquisitio similitudinis, & dissimilitudinis.

dis: instrumenta

Finis Libri primi Topicorum.

IN LIBRVM SE CVNDVM ET RELIQVOS TOPICORVM LIBROS.

Quid sit Locus & Quotuplex?

C A P V T I.

B hoc secundo libro orditur Aristoteles Locorum tractationem, quorum finis est inuentio argumentorum Dialecticorum, seu probabilium ad fidem faciendam. Est autem argumentum hic medium syllogismi Dialectici, quod à medio demonstratio differt, eo quod non habeat necessariam connexionem, cum extremis, vnde non scientiam generat, sed opinionem.

Locus est sedes argumenti. Estque duplex locus maxima & locus differentiae maximae. Locus maxima est propositio vniuersalis, per se probabilis, cuius veritati, multae argumentationes Dialecticae innituntur, vt quicquid dicitur de definitione, dicitur etiam de definito. Cui maxime innituntur hae & similes argumentationes, omne animal rationale est sensibile, omnis homo est animal rationale, ergo. Maxima debet esse per se nota, vt non indigeat probatione, sufficit tamen, vt sit probabilis ab omnibus credi solita.

Nota vero maximam non ingredi syllogismum, tanquam ipsius partes, sed veluti principia extrinseca ipsum dirigere & corroborare, locus differentiae maximae est locus, quo inter se plures maximae distinguuntur, & sub quo plures maximae contineri possunt.

In eo distinguitur à maxima, quod maxima sit ipsa propositio, Differentia vero maximae

fit locus, seu receptaculum quoddam commune, sub quo plures maximae continentur & quasi accruantur. Tales loci sunt, locus definitione, à genere, &c.

Locus differentiae maxime est triplex: Internus, Externus & medius. Internus est, e quo sumuntur argumenta ad rei naturam aut substantiam pertinentia: seu quorum medius terminus est essentialis, aut intrinsecus subiecto conclusionis. Vt locus à definitione genere, &c. Externus est, ex quo hauriuntur argumenta, quae rei sunt extrinseca, vel repugnantia, vt à simili, ab autoritate, à contrariis mediis est, ex quo petuntur argumenta non pertinentia quidem ad rei naturam, non tamen omnino extrinseca, vel impugnantia vt à simili, ab autoritate, à contrariis. Medius est, ex quo petuntur argumenta, non pertinentia quidem ad rei naturam, non tamen omnino extrinseca, vt locus à coniugatis.

C A P V T II.

De locis internis ac primo de loco à definitione.

Locus primarius intrinsecus est à Definitione, ac definito, ab hoc loco argumenta tamur tripliciter, vt colligere licet ex Aristotele *lib. 2. c. 4.* primo ex parte subiecti tantum secundo ex parte praedicati tantum, tertio ex parte vtriusque.

Ex parte subiecti argumentamur iuxta hanc

De loco à toto vniuersali.

hac maximam, quicquid affirmatur, vel negatur de definitione, affirmatur, vel negatur de definitione, vt qui dolet de bonorum apparatu prosperitate, est improbus, ergo inuidus est improbus.

Ex parte prædicati vtmur hac maxima de quocunque affirmatur, vel negatur definitio, eodem affirmatur, vel negatur definitum. Sicut non dolet de aliorum prosperitate, ergo non inuidet. Ex parte vtriusque, iuxta hanc maximam, si definitio affirmetur, vel negatur de definitione, definitum etiam affirmatur, vel negabitur, de definito, vt repositum, quod iure debetur in compensatione damni illati, non est iniuriam inferre, in compensationem iniuriæ illare, ergo æquitas non est vindicta. Huius loci annexus est locus differentie specificæ, ad speciem, de qua eadem statim possunt maximæ mutato nomine definitionis in differentiam specificam, & nomine definiti in speciem. Item huc referuntur omnes alii loci, qui decuntur à terminis conuenientibus, vt sunt descriptiones, quibus videntur loco definitionum, quod ex nobis sententia ignota. Item locus à proprio, quibus eadem maximæ, per pauca mutatis, conueniunt. Ob eandem causam nonnulli huc referunt definitum ad definitionem: Sed rarior est infirmior huiusmodi argumentatio, quæ ab ignotiore procedat, sicubi tamen valet applicari possunt eadem maximæ mutato nomine definitionis in nomen definiti, & contra.

Huc etiam aliqui referunt Locum à nota, qui plerumque parum firmus est, maxime nominibus propriis, nisi diuinitus sint inscripta, in communibus vero plus ponderis habent & huc referri possunt, si ex ipsa re apparet deturatur, & cum ipsa re reciprocetur cum Patronum à patrocinando dictum affirmamus.

Orationi valde affinis est assumptio, de qua Aristoteles c. 5. l. 2. quæ est explicatio vobis obsecrationis, & insinuatæ, per aliam clarioris & vsitatam, vt si stili vmbra (quo nomine vsus est Plato) interpreteris oculum, vel offigenam medullam.

**

*

Locus à toto, vt & ipsum totum, est sextusplex: totum vniuersale, totum in quantitate, totum integrale, totum in modo, totum in loco, & totum in tempore. Totidem modis dicitur etiam pars, totidem sunt loci à parte ad Totum. Totum vniuersale est, quodlibet prædicatum superius respectu suorum inferiorum essentialium, vt genus respectu specierum, species & differentia respectu individuorum, quæ inferiora respectu superioris dicuntur partes subiectiuæ. De hoc loco agit Aristoteles l. 2. c. 6.

Quatuor sunt huius loci maximæ. Duæ ex parte subiecti, totidem ex parte prædicati. Prima maxima, quod de toto vniuersali affirmatur, affirmabitur etiam de aliqua eius parte disiunctiue, vt animal est rationale, ergo vel homo, vel Brutum est rationale. Secunda maxima. Quod negatur de toto vniuersali, negatur etiam de aliqua eius parte, sub disiunctione: vt animal non est rationale, ergo vel homo, vel Brutum non est rationale. Tertia, de quo totum vniuersale affirmatur, de eodem affirmabitur pars aliqua eius subiectiua, vt nix est colorata, ergo vel est alba, vel nigra, &c. Quarta, à qua remouetur totum vniuersale, remouentur singulæ eius partes, vt arbor non est animal: ergo nec est homo, nec brutum.

A parte subiectiua ad totum vniuersale, totidem sunt maximæ. Prima, quod affirmatur de parte subiectiua, affirmabitur de toto vniuersali, non vniuersaliter, vt homo est rationalis, ergo animal est rationale. Secunda: Quod de parte subiectiua negatur, negatur etiam de toto, vt brutum non est rationale, ergo animal non est rationale. Tertia: De quo pars affirmatur, de eodem & totum affirmatur: vt cygnus est albus: ergo est coloratus. Quarta: à quo partes omnes remouentur subiectiuæ, ab eodem & totum: vt aër neque est albus, neque niger, neque flauus, &c. ergo non est coloratus.

Nota Aristotelem c. 6 l. 2. docere, non licere argumentari à genere ad speciem, affirmatiue, sed negatiue. Quod ita intelligendum est: vt scilicet à genere affirmatiue de-

secundas ad determinatam speciem, non enim sequitur, *ves est animal, ergo est homo.*

De Toto in quantitate.

Totum in quantitate dicitur superius aliquod cum signo vniuersali, vt *omnis homo, nullus lapis, pars in quantitate dicitur, quodlibet inferius, contentum sub illo vniuersali.*

Hic locus à toto in quantitate ad partes, duas habet maximas, vnam ex parte subiecti, alteram ex parte prædicati.

Prima, quod de toto in quantitate affirmatur, aut negatur, & de singulis partibus affirmabitur, aut negabitur, vt *omnis homo est animal, ergo Petrus est animal, & Paulus, &c.*

Secunda: De qua totum affirmatur aut negatur in quantitate, de eodem etiam singulæ partes affirmabuntur, aut negabuntur, vt *homo habet omnem sensum, ergo habet visum, tactum, &c.*

Locus à partibus ad totum, duas item habet maximas, sed omnes simul partes copulatiue sumendæ sunt.

Prima: Quicquid affirmatur, vel negatur de omnibus partibus, etiam affirmatur, vel negatur de toto in quantitate.

Secunda: De quo affirmatur etiam, vel negatur totum vt lapis nec habet visum, nec auditum, ergo nullum habet sensum.

Nota Aristotelem *capite tertio, libro secundo*, tradere etiam duas maximas, ad refellendum totum in quantitate. Negatiuum quidem hac maxima: *Quicquid conuenit alicui ex inferioribus, illud non potest ab illo vniuersaliter remoueri, vt si homo est rationalis, falsum erit, nullum animal esse rationale.*

Affirmatiuum hæc refellit maxima: *Quicquid remouetur ab inferiori alicuius, illud non potest superiori vniuersaliter tribui, vt ex eo, quod piscis non respicit, refellemus hanc, omne animal respicit.*

De toto Integrals.

Totum integrale est corpus aliquod compositum ex partibus, quantitatem ha-

bentibus, aut huiusmodi corpori simile. Partes illius dicuntur partes integrantes, vt *homo totum est integrale, partes sunt manus, & cetera membra.*

Sic mundus totum est, partes eius integrantes, terra, aqua, aer, ignis, eælum, non locus hic duas habet maximas. Posito toto integrali, ponuntur eius partes: vt *Deus conditor totius vniuersi, ergo & hominibus. Est domus, ergo est rectum: est homo, ergo & cor, & caput. Secundo: Ablato toto integrali, aliqua eius pars aufertur, vt non domus: ergo non est fundamentum, vel cælum, &c.*

Nota vero has maximas locum habent tantum, modo in partibus necessariis, in quibus totum consistere non potest. Locus similiter à partibus duas habet maximas. Prima: Positis omnibus partibus, ponitur totum. Secunda: Ablata vna parte necessaria aufertur totum. Notat tamen, vt ex partibus recte inferatur totum, requiri certum ordinem & dispositionem illarum partium: Si enim illæ partes non sint inter se copulatae, non recte inferretur totum.

De toto in modo.

Totum in modo est terminus vniuersalis sine accidentali determinatione superioris. Pars in modo dicitur idem ille terminus cum determinatione aliqua accidentaria superioris, vt *homo est totum, in modo, homo estus est pars.*

Nota primo, idem esse totum vniuersale & totum in modo sed respectu diuersorum. Totum vniuersale dicitur respectu inferiorum essentialium, totum in modo respectu superiorum accidentalium.

Nota secundo, non valere argumentum, nempe, si particula determinans sit alienans, diminuens. Vt non sequitur, *cadaver non est homo, ergo non est homo mortuus, aut contra à parte ad totum, est homo mortuus, est homo.*

Huic loco fere eadem possunt applicari maximæ, quæ toti vniuersali conueniunt. Optime tamen argumentamur à toto, in modo, ad partem negatiue, iuxta hanc maximam sublato loco in modo, tollitur quæuis

is, vt lapis non est homo, ergo non est ho-
 albus: Contra vero à parte, optime argu-
 entamur affirmatiue, iuxta hanc maxi-
 mam, Posita in modo parte, ponitur totum.
 Petrus est homo doctus, ergo est homo.
 Nota tamen, vt sequatur, debere copulam
 ue primario afficere terminum, qui deter-
 natur, quam particulam determinantem,
 prædicatum ratione vtriusque tribui sub-
 to. Vnde non sequitur, Socrates fit homo
 tota, ergo fit homo, quia illa actio, quæ si-
 ficatur per verbum inchoatiuum, non re-
 cit hominem, sed albedinem.

*De toto in loco, & toto in tem-
 pore.*

Orum in loco, & tempore, sunt aduerbia
 vniuersaliter, locum aut tempus signifi-
 cantia, nusquam, vbique semper, nunquam.
 rs in loco & tempore sunt aduerbia, parti-
 lariter locum aliquem, aut tempus signifi-
 cantia, vt hic, iam, heri, cras, Maximæ sunt
 : Posito toto ponuntur omnes eius partes,
 Deus est vbique, ergo est hic. Positis omni-
 s partibus, ponitur totum. Nota hoc to-
 non male referri posse ad totum, in quan-
 te, cum aduerbia illa semper, & vbique, si-
 nificant locum & tempus distributum, &
 te includant signum vniuersale.

CAPVT IV.

*De loco à causa, & primo causa
 efficiente.*

Causa est id, ad cuius esse sequitur aliud:
 Ea est quadruplex. Efficiens, materia,
 orma, & Finis. Nota, quod ad causam effi-
 cientem attinet, cum illa latissime pateat,
 comprehendatque producentes, conseruan-
 tes, intermitentes, casque vel necessarias, vel
 on necessarias, vel sufficientes, vel adiuuan-
 tes. Item totales, partiales, vniuersas, & quiuo-
 as: Denique cum huc reuocentur efficien-
 tes, dispositiuæ, instrumentales, morales, na-
 urales, artificiales, liberæ, vix hunc locum
 posse certis locis aut maximis definiri: Quæ
 amen ad certas maximas reuocari possunt,

hic breuiter dicantur. Efficiens causa, alia
 consideratur vt possibilis, alia vt actu exi-
 stens. Pro efficiente possibili hæc est maxi-
 ma Si causa est possibilis, & effectus est possi-
 bilis, & contra. Pro efficiente actu existente
 hæc assignantur maximæ. Si causa existit, effe-
 ctus esse potest: si non est causa, nec effectus
 esse potest.

Ab effectu similiter argumentamur, si ef-
 fectus esse potest, existit causa: si effectus esse
 non potest, neque est causa. Intellige has
 maximas de effectu possibili, potentia pro-
 pinqua: Nam de remota dubitari non po-
 test, quin effectus possit esse, si causa existat.
 Item intellige hoc, si cætera causæ ad effe-
 ctum necessarium non desint: Nam si aliqua
 causa desit, non erit effectus possibilis, po-
 tentia propinqua, & hoc modo intellectæ
 hæc maximæ non tantum ad efficientem cau-
 sam applicari possunt, sed etiam ad quodlibet
 aliud genus causæ. Efficiens causa actu
 existens, alia consideratur, vt actu operans,
 alia vt potens operari præcise. Pro causa vt
 operans, est actu, facit hæc maxima. Si causa
 est in actu, etiam effectus est in actu, si non
 est causa in actu, neque etiam effectus. Ab
 effectu similiter argumentamur: Si effectus
 fit, aut non fit, causa etiam operatur, aut
 non operatur. Et hæc etiam maximæ ad cæte-
 ras causas accommodari possunt, iuxta cu-
 iusque proprium causalitatis genus. Efficiens
 causa existens considerata, vt potens opera-
 ri, alia est necessaria, ex qua effectus necessa-
 rio sequitur, neque ab alia causa produci
 potest: Sic sol dici est causa: alia est suffi-
 cians, & qua necessario quidem sequitur effe-
 ctus, potest tamen idem effectus ab alia cau-
 sa produci: vt calor is causa est ignis, iugu-
 latio mortis. Huic seruiunt hæc quatuor ma-
 ximæ.

Prima: Posita causa necessaria ponitur ef-
 fectus: & contra, posito effectu ponitur cau-
 sa: vt si sol est supra horizontem, est dies, &
 contra.

Secunda: Ablata causa necessaria tollitur
 effectus, & contra.

Tertia: Posita causa sufficienti ponitur ef-
 fectus; non contra: vt suffocatus est, ergo
 interiit.

4. Ablato effectu tollitur causa sufficientis, nõ
 contra:

tra: vt non est mortuus, ergo non est suffocatus.

Ad hunc locum etiam pertinet, cum ex effectione aliqua similem affectionem etiam tribuimus effectui, pro quo sunt hæ maximæ, cuius causa efficiens bona est, & ipsum bonum, cuius causa efficiens mala est, & ipsum malum. Cuius causa interimens bona est, & ipsum malum: Cuius causa interimens mala est, & ipsum bonum.

Item ex effectu producto inferimus proprietatem causæ, vt quia sol lumen producit, ipse sol est luminosus. Nota tamen, hoc tantum valere in causis vniuocis, quæ producant effectus eiusdem rationis, cum forma, quam in se habent, non autem in causis æquiuocis, eminenter continentibus effectum suum, vt non sequitur: Sol calorem efficit, ergo est calidus.

Huc referri potest locus à generatione & corruptione. Cuius hæc 10. l. 2. ab Aristotele assignantur maximæ. Cuius ortus bonus est, & ipsum bonum: vt Christi natiuitas fuit bona, ergo Christus ipse fuit bonus. Secunda: Cuius ortus malus est, & ipsum malum. Tertia. Cuius interitus bonus est, & ipsum malum. Quarta. Cuius interitus malus est, & ipsum bonum.

Nota tamen cauendum esse, ne arguamur ab eo, quod tantum per accidens bonum fuit, aut malum, vt quia mors Christi toti humano generi fuit Salutaris, non tamen ideo bene concludetur, ipsum malum fuisse, quia mors illa tantum per accidens fuit bonum, eo quod scilicet à Deo ad salutem hominum fuerit ordinata.

De causa Materiali.

Materia est triplex, ex qua, in qua, & circa quam, Materia in qua, dicitur quodlibet subiectum, respectu suæ formæ; vt corpus respectu animæ, paries respectu albedinis, animus respectu scientiæ. Materia circa quam, sunt scientiam, actuum & potentiarum obiecta, vt calor est materia circa quam, versatur visus. Materia ex qua, est id, ex quo, tanquam materia res aliqua fit, vt æs statuæ materia est.

Hæc iterum est duplex, vna est, quæ manet in substantia, quæ conficitur, vt æs in statua,

& hæc dicitur permanens: altera quæ non manet, vt elementa in mixtis, farina in panis & hæc dicitur transiens. Huic loco hæc sequuntur maximæ. Prima: Posita materiali causa, seu permanente, seu transiente, Possibilis est effectus, vt si est æs, potest fieri statua: Secunda, Remota materia permanenti, tollitur etiam effectus, vt si non est æs, neque est statua ærea, Tertia, si non præcesserit materia transiens, nullus potest esse effectus, vt si non fuit farina, ergo neque est panis:

Ex parte effectus duæ sunt maximæ. Prima: Posito effectu bene inferitur materia permanens existere, vt est gladius, ergo est ferrum. Secunda: Si est effectus, recte inferitur materiam transeuntem fuisse, vt est panis, ergo est farina.

Ad hunc locum etiam pertinet, cum e conditionibus materiæ colligimus proprietates effectus vt ex carnis mollitie ingenitæ prænantiam, &c.

De causa formali.

Forma est, quæ dat esse rei, formaliter, & intrinsece. Dico formaliter, ad excludendum alias causas, maxime materiam. Dico intrinsece, ad excludendum formas extrinsecas, vt est idea in arteifice, item obiecta actuum & potentiarum, quæ vt extrinsece actus & potentias specificant, ita dicuntur etiam formas illorum extrinsecæ.

Forma intrinseca duplex est, substantialis & accidentaria. Huius loci hæc maximæ sunt. Posita, vel sublata causa formali, ponitur, vel tollitur effectus formalis.

Posito, vel sublato effectu, ponitur, vel tollitur forma, vt si non est albedo, neque est album, aut contra.

Nota tamen non sequi, non est S. Petrus, ergo non est anima S. Petri, quia hoc anima rationali est proprium, vt possit existere separata à materia.

Sic etiam, si aliquid accidens diuina virtus existeret extra subiectum, vt ver. gr. calor, benediceretur est calor, & tamen non diceretur esse calidum.

Nota secundo, vt hic locus sit firmus, requiri aliquot condiciones. Primo, vt forma quæ inest, inest simpliciter, non secundum quod

ut pro exigua aliqua parte, nisi pars illa sit proprium subiectum illius formæ. Vnde non requiritur, albedo inest Æthiopi, secundum entes, ergo est albus. Bene tamen sequitur, habet similitudinem in naso, vel est naso simio, ergo est simus, est crispus capillo, ergo est albus, quia nasus & capillus sunt propria subiecta similitudinis, & crispitudinis. Secundo requiritur, ut forma illa in sit permanenter, & non quasi in transcurso. Hinc Aristoteles dicit *c. de qualitate*. à passionibus subiectum non dicitur quale, ut ob pallorem ex metu, non nominari aliquem pallidum. Tertio requiritur, ut in sit intentius, quam contrarium, ob hanc causam aqua tepida, etiamsi habeat aliquid caloris, non tamen dicitur calida.

Huc pertinet locus ab inesse, ad demonstrari, de quo Aristoteles *c. 1. l. 2.* quo probatur aliquid dici de alio, quia ei inest, ut cum simus, homini inest risibilibus: ergo dicitur risibilis, & contra, à denominari ad inesse, vel potius cum hoc loco coincidit, pro quo tamen nota, quasdam esse denominationes extrinsecas, quæ rem denominant, etiamsi illi non inest, ut esse visum cognitum, in quibus non valebit consequentia, sic actio si sit in agente denominat extrinsece agens, etiamsi illi non inest.

Huc refertur potest locus ab appositione, de qua Aristoteles *c. 1. l. 2.* cuius hæc est maxima. Propter quod unum quodque est tale, & ipsum magis, ut paries est albus calce, ergo alix est alba, cibus melle dulcescit, ergo mel est dulce.

Nota, ut hic locus sit firmus, debere illud quod adiungitur, esse capax talis denominationis, atque adeo non debere esse ipsam formam, sed substantiam tali forma affectam, unde non sequitur, calor manum afficit calidè, ergo calor est calidus.

Nota secundo, eandem maximam etiam competere efficientibus causis, ut supra diximus, sed vniucis tantum, non æquiucis.

De causa finali.

Finis est cuius gratia fit aliquid. Huius loci hæc sunt maximæ. Prima: cuius finis bonus est, & ipsum bonum. Cuius finis malus est, & ipsum malum: ut placere Deo, est bonum, ergo ieiunare, ut Deo placeas, est bonum.

Secunda, Posita intentione finis, eligenda sunt media, accommodanda ad finem, ut si vis ire ad cælum, ergo bene vitam instituas, oportet. Circa primam maximam nota id intelligendum, de fine per se, operis, ad quem operatio ex natura sua ordinatur, aut saltem ad quem ex natura sua non inepte possit ordinari: non autem de fine plane extrinseco operantis, ad quem aliud inepte ordinatur. Vnde non sequitur, dare eleemosynam est laudabile, ergo furari ut des eleemosynam, est laudabile.

Huc referunt aliqui locum ab usu, de quo *c. 10. l. 2.* Aristoteles, cuius hæc sunt maximæ. Cuius usus bonus est, & ipsum bonum, cuius usus malus est, & ipsum malum. Cauendum autem hic, ne quis argumentetur ab abusu, ut quia multi vino inebriantur, & inebriari est malum, non tamen sequitur vinum esse malum.

C A P V T V.

De loco ab antecedentibus & consequentibus.

Nota hic non sumi Antecedens & Consequens pro partibus argumentationis, quarum vna infert alteram: sic enim omnis argumentatio esset ex antecedentibus: sed antecedens hic est terminus inferens, quo posito aliud necessario ponitur. Consequens vero est terminus illatus, seu qui ad alterum necessario sequitur. Sic in genere omnia inferuntur respectu superiorum, omnes affectus respectu causarum necessariorum. Causæ necessariæ respectu effectuum, & multa signa erunt antecedentia. Ab antecedente affirmatiue argumentamur, iuxta hanc maximam. Posito antecedente ponitur consequens: ut fortitudinis est, propugnare religionem, ergo est virtutis. Hæc arbor habet fructus, ergo floruit: hæc mulier peperit, ergo concepit: mortuus est ergo vixit. A consequentibus vero negatiue, iuxta hanc maximam. Sublato consequente, tollitur antecedens, non nutritur, ergo non augetur.

Huc refertur locus à communiter accidentibus seu rebus rem aliquam circumstantibus. Huiusmodi communiter accidentium nonnulla sunt præcurrentia, ut educatio, nobilitas maiorum, consuetudo cum im-

probis, &c. nonnulla comitantia, vt locus, tempus, occasio, socii: nonnulla subsequen-
tia. Huic loco seruit hæc maxima: qualia
sunt circumstantia, talem est verisimile esse
rem, quam circumstant. Ex hoc loco tan-
tum ducuntur argumenta verisimilia parum
firma magis oratoribus apta, quam Diale-
cticis, eorum tamen inuentionem Dialecti-
cus ostendit. Sic orator probat aliquem per-
petrasse homicidium, quia male educatus,
impotens animi, consuetudinem habeat cum
improbis; quia clam cum sociis collocutus,
nocte domum egressus qui latebras petierit,
inuentus palluerit, &c. quæ omnem suspicio-
nem mouent.

CAPVT VI.

*De oppositis, & primum in
genere.*

Loci quos hæctenus tractauimus, fere in-
terni sunt, nunc sequuntur aliquot exter-
ni. Inter quos primum locum obtinent op-
posita,

Oppositorum quatuor sunt species, relati-
ua, contraria, priuantia & contradicentia.
Prima maxima de quocunque affirmatur v-
num oppositorum, negatur alterum. In rela-
tiuis, vt Iohannes est filius Petri, ergo non est
illius pater. In contrariis, vt iustitia est virtus,
ergo non est vitium. In priuantibus, videt er-
go non est cæcus. In contradicentibus est ho-
mo, ergo non est non homo. Nota tamen
contraria eidem subiecto posse inesse, in gra-
dibus remissis non vero in intentis. Item pos-
se eidem inesse in diuersa eiusdem subiecti
parte, vnde in his ab affirmatione vnus, non
statim sequitur negatio alterius. Secunda:
opposita oppositis conueniunt, vt si virtus
est laudanda, ergo vitium est vituperandum.
Pater est superior, ergo filius est inferior, om-
nis visus est sensus, ergo omnis cæcitas est
sensus priuatio.

Nota primo hanc consequentiam in re-
latiuis semper fieri directe, & eodem oppo-
sitorum situ, vt si vnum relatorum sit in an-
tecedente, subiectum aliud relatum illi op-
positum, in consequente etiam subiectum,
quam Aristoteles etiam vocat consequen-
tiam eiusdem ordinis. In contradicentibus ve-
ro fieri inuerso ordine, vt homo est animal,

ergo non animal est non homo. In priuan-
tibus autem & contrariis nunc vno, nun-
altero modo fieri. Inuerso ordine videns sen-
tit, ergo carens sensu est cæcus, quisquis ha-
bet bonam corporis habitudinem, est si-
nus, ergo qui est æger habet malam. Ad-
uerse tamen neutro modo sequi, si prædica-
tum vni tribuatur quod vtrique, vt exista-
re necessario competit, vt non sequitur, videtur
viuit, ergo cæcus mortuus est.

Nota secundo, vt sit firmum eiusmodi a-
gumentum in contrariis requiri, primo, vt
prædicatio antecedentis sit per se, & no-
per accideas, vnde non sequitur, album e-
dulce, ergo nigrum est amarum: similiter
relatiuis, pater est magnus, ergo filius e-
magnus. Secundo requiritur, vt contra-
ria assignata non opponantur per exce-
sum, & defectum sub eodem genere, vnde
non sequitur, avaritia est mala, ergo prod-
galitas est bona.

De oppositis in specie.

Præter has communes maximas, sunt ali-
quæ propriæ singulorum Relatorum duæ. Pri-
ma: Relata se mutuo opponunt, & tollunt
vt si pater est, non est, filius & contra. Se-
cunda, Relatorum vnum non potest cognos-
cere sine altero. Ratio, quia vnum ex se, ex si-
ratione formali, ducit ordinem ad alterum.

Contraria alia sunt immediata, quæ nu-
llum medium habent, respectu capacis, alia
mediata quæ habent medium, vt album &
nigrum.

Pro contrariis in genere duæ sunt maxi-
mæ ex Aristotele *cap. 8 lib. 2.* Prima, illud non
est in subiecto, quo posito sequitur, de
contraria simul inesse. Hinc Aristoteles pro-
bat, non dari ideas in nobis, quia simul in-
uerentur, & quiescerent, ex supposito
Platoniorum, mouerentur, quia cum
aliqua mouetur, necesse est omnia, quæ
illa sunt, moueri. Secunda, si vnum contrari-
orum inest subiecto, illius etiam contra-
rium poterit inesse, si vnum non possit
esse, nec alterum poterit. Hinc Aristoteles
probat, odium non esse in animæ parte iras-
cibili, quia eius contrarium, amor scilicet
est in irascibili, sed in concupiscibili.

Nota tamen, hanc maximam intelligentiam esse de iis, quorum vnum non inest à natura; vnde non sequitur, si ignis sit calidus, possibilem esse frigidum.

Pro contrariis immediatis priuantibus, contradicentibus hæc particularis est maxima. Contrariorum immediatorum priuatiue oppositorum contradicentium necesse est alterum inesse, alterum non inesse, vt si Socrates est sanus, non est æger: Si videt, non est æcus, si est homo, non est non homo. Sed nota hoc simpliciter esse verum, in contradicentibus, in contrariis vero immediatis, & priuatiue oppositis, tantummodo respectu abiecti capaxis.

De repugnantibus disparatis.

Præter opposita sunt alia genera repugnantium, quæ disparata dicuntur, quæ non speciali aliquo genere oppositionis repugnant, de eadem re tamen affirmari non possunt, vt corpus & spiritus, homo & bruum, plerumque & raro. maxima est. Cui conuenit vnum ex disparatis, alterum non conuenit, vt homo est corpus, ergo non est spiritus.

Nota tamen, in accidentibus non sequi, nisi accipiatur pure formaliter, & in abstracto, vt sequitur, hæc qualitas est albedo, ergo non est dulcedo, non tamen sequitur, in concreto lac est album; ergo non est dulce.

CAPVT VII.

De loco à maiori, minori & pari.

Maius dicitur, quod maiorem habet probabilitatem, minus quod minorem, par quod parem. Loco à maiori vtimur negatiue, cui ferat hæc maxima: Si id, quod maius videtur, non est verum, nec id quod minus est, vt non potuit hæc ciuitas expugnari centum millibus hominum, ergo nec viginti millibus potest. A minori argumentamur affirmatiue, iuxta hanc maximam. Si quod minus videtur, est verum, & id euiam, quod magis est, vt Imperator sæpe exiguis copiis ingentes Turcarum exercitus peremit, ergo multo magis id faciet omni-

bus Europæ viribus. Pro Deo vita conuenienda est, ergo & pecunia. A pari argumentamur & affirmatiue, & negatiue, iuxta hanc maximam si è duobus probabilibus alterum verum est, aut falsum, & alterum verum erit aut falsum, vt alias modo adhibito labore Dæmonis tentationes superauimus, ergo & nunc pari labore poterimus.

CAPVT VIII.

De loco à simili, & proportione, itemque à dissimili.

Similia sunt duplicia: alia, quæ in vna aliqua forma conueniunt, vt duo alba, due equalia, duo homines, dicuntur similes. Alia sunt, quæ licet non conueniant in vna aliqua forma, eandem tamen proportionem inter se habent, vt mens in animo & oculus in corpore, sic serenitas in aere, in mari tranquillitas, in animo passionum sedatio, vt enim mens se habet ad animum, ita oculi quodammodo ad corpus, & quod est in aere serenitas, hoc in mari est tranquillitas, hoc in animo est passionum sedatio. Vfus huius loci nititur his maximis: Quod in vno similitum valet, valet & in cæteris, Quod non valet in vno, nec in cæteris.

Locus à dissimilibus, ab Aristotele prætermittitur, quod satis ex loco similitum intelligatur. Dissimilia autem sunt, quibus nec aliquid idem commune est, nec inter se proportionem habet. Hic locus habet has maximas. Dissimilibus dissimilia conueniunt. Quod vni dissimilium, qua dissimile est, conuenit, non conuenit alteri, vt si prudens, qua prudens, est laudandus, imprudens est vituperandus.

Huc reuocari potest locus à transmutata proportione, Arithmetica & Geometrica familiaris, est autem transmutata proportio, quando propositis quatuor terminis, quorum primus & secundus eandem habent inter se proportionem, quam tertius & quartus, (vt sicut se habent tria ad sex ita 4. ad 8. quia vtrumque alterius est diuiduum, quæ proportio dicitur simpliciter proportio.) Vltimus deinde

deinde ex hac proportione colligitur, eandem esse rationem primi ad tertium, quæ est secundi ad quartum, ut se habent tria ad sex. Ita quatuor ad 8. sequitur ergo, ut se habent tria ad quatuor, ita sex ad 8. Et hæc proportio dicitur transmutata proportio.

Huc spectat exemplum, quod quartam argumentationis speciem constituimus, in illo enim semper argumentum, seu medium est simile.

C A P V T I X.

De loco ab autoritate.

Authoritas duplex est, vulgarium & sapientium, vulgarium valet ad usum loquendi: Sapientium ad iudicium de rebus ferendum, iuxta illud, loquendum ut multi, sapiendum ut pauci. De posteriore autem maxime hic agimus, sapiens hic dicitur, qui in materia, de qua est problema, bene est versatus: Nititur autem hic locus hac maxima: Unicuique in sua arte credendum est.

Aliter autoritatem diuidimus in diuinam, & humanam: à diuina ducuntur argumenta, quæ omnem scientiarum certitudinem superant, qualia sciuntur Theologia ex principiis fidei. Ab humana etiam sunt argumenta, infirma quidem, eo tamen firmiter, quo quis maioris est fidei, & autoritatis.

Nota hic ab autoritate, tum affirmatiue, tum negatiue argumentari licere: Sed ab autoritate duntaxat negante valere argumentum, non autem ab autoritate negata valere autoritatem, quæ aliquid negat, ut verbi gratia, Scriptura sacra negat esse furandum, ergo non est furandum. Non autem valere, si ipsa autoritas negetur. Sacra scriptura nusquam dicit, seruandam esse quadragesimam, ergo non est seruanda, qui modus argumentandi frequens est hæreticis.

C A P V T X.

De coniugatis & casibus.

Sequitur locus à coniugatis, & casibus, qui nec omnino internus, nec omnino externus, sed medius quodammodo censeri debet. Coniugata proprie dicuntur nomina & verba, ita affecta inter se, vt alterum ab altero

denominatiue deducatur: vt sapiens & sapientia. Casus vero, siue nomina, siue verba siue aduerbia, quæ ab eadem forma inflectuntur, vt sapiens, sapere, sapienter, sapere, men illa confunduntur, & vniuersim coniugata appellatur quod sub vno quasi iugo si significationis continentur. Nota primo non tantum voces simplices, sed etiam oratione posse esse coniugata, vt virtus & virtute præditus.

Nota secundo, non tamen haberi rationem vocis, vtrum nimirum secundum vocem vnum coniugatorum ab altero deducatur, quin etiam possit hic locus extendi ad ea, quæ tamen significatione sunt coniugata qualia sunt officere & nocentium.

Huius loci vna est maxima. Si vni coniugatorum alterum conuenit vel non conuenit & reliquis reliqua conuenient vel non conuenient. Vt Iustitia est virtus, ergo quod iuste fit, fit ex virtute.

Nota differre hunc locum à loco causalitatis, quod non sumatur hic forma aliqua tanquam subiectum informans & illi inherens, ex qua deinde colligamus effectum formalem sicut ibi, vbi forma semper accipitur vt efficiens subiectum. Deinde forma aliqua seu abstractum duobus modis considerari potest, primo vt dat esse rei & sic videtur causa formalis. Secundo prout partim conuenit cum suo concreto scilicet in re significata partim differt propter diuersum modum significandi & ita facit locum medium.

Nota postremo vt firmus sit hic locus requiri aliquot conditiones. Prima vt sint prædicationes per se & termini formaliter capiuntur, vnde non sequitur album est dulce, ergo albedo est dulcedo. Secundo vt sumantur vera coniugata quæ non tamen conueniunt, sed etiam primariæ significatione, vnde non sequitur somnolentum esse vitiosum, est ergo somnus est vitium. Tertio non valet nisi in abstractis & concretis accidentalium non vero sequitur homo est animal, ergo humanitas est animalitas. At bene sequitur album est coloratum ergo albedo est color. Quamquam nec in accidentalibus valet si fiat vltimata abstractio, hoc est vt non tantum abstrahantur à subiectis & suppositis, sed etiam ab inferioribus, neque enim sequitur albedo est color, ergo albedinitas & coloritas.

Quarto, vt sibi ita respondeant coniugata, et nomina nominibus, aduerbia aduerbiis coniugantur, nisi forte nomen in modo significandi conueniat, cum aduerbiis. vnde non valet, Iustitia est laudabilis, ergo iuste agere est laudabiliter agere, sed dicendum est iuste.

CAPVT XL.

De quibusdam problematis diuisionibus.

Aristoteles *l. 2. Top. c. 1.* diuidit problema in problema simplicis inhærentiæ, & compositæ inhærentiæ. Problema simplicis inhærentiæ est, in quo simpliciter vnum alteri conuenire, vel non conuenire significatur, sine villo certo inhærendi vel prædicandi modo, vt an homo sit animal, nec ne, an homo sit coloratus, nec ne. Problema compositæ inhærentiæ est, in quo vnum alteri conuenire, vel non conuenire significatur, sine villo certo inhærendi, vel prædicandi modo, vt inest ne homini albedo, vt accidit, an non, inest ne homini, vt genus, an non. Aristoteles sola problemata accidentium vtroque modo tractat. Generis vero & cæterorum prædicatorum tantum compositæ inhærentiæ. Ratio huius est, quia in problemate generis, definitionis, proprii,

si probatum sit, aliquid inesse, vt genus, aut definitionem, aut proprium, sufficienter etiam probatum sit simpliciter inesse, aut prædicari. In accidente vero non item: nam licet probatum sit, albedinem inesse Æthiopi, vt accidens, non tamen statim sequitur, illum esse album.

Nos autem hæcenus sola problemata simplicis inhærentiæ tractauimus, quæ ad genus & reliqua prædicamenta pertinent. Problema accidentis simplicis inhærentiæ aliud est absolutum, aliud coniugatum. Absolutum est, cum absolute quæritur, num hoc sit illud, vt vtrum sit virtus suauis, nec ne. Comparatum est, cum non absolute, sed comparando vnum cum alio quæritur, vtrum sit magis tale, vt vtrum virtus sit scientia præstantior, nec ne. Hoc problema comparatum reperitur in accidente, quia tantum potest fieri comparatio in iis attributis, quæ suscipiunt magis & minus.

Tractatur hoc problema ab Aristotele *10. 20 lib. 3.* Nos vero hæcenus de absoluto egimus: ex cuius cognitione tum facile colligi possit, quomodo pertractandum sit comparatum problema, non addimus plura, quia plura desiderat Aristotelis librum tertium consulat, & Fonseca *l. 7.*

instituit. Dial. 6. 34.

6. 34.

Finis Topicorum Librorum Aristotelis.

BERNARDI MORISANI COMMENTARII ET DISPUTATIONES IN LIBROS ELENCHORVM ARISTOTELIS.

De fine & obiecto huius libri.

OBIECTVM huius libri ac materia est syllogismus Sophisticus seu ut Aristoteles initio ait, Elenchus Sophisticus, qui nimirum videtur verus Elenchus, id est, syllogismus redarguens, sed fallax & captiosus, quo utuntur Sophistæ ad decipiendum.

Nota Aristotelem non agere de Pseudographo syllogismo quod sit facile illo detegere errorem, si quis sit in aliqua scientia versatus, & eius principia noverit, nemo vero possit nisi qui illam scientiam calleat, ex cuius principis male intellectis Pseudographus syllogismus conficitur. De Sophistico autem agit quod Dialecticarum argumentationum tanta sit varietas, ut non possint facile cognosci ac certa regula comprehendendi, sed sæpe videantur tales, cum tamen non sint.

Finis huius libri intrinsecus est dignoscere captiosas & fallaces argumentationes à probabilibus.

Finis extrinsecus est non ut iis utamur ad decipiendum inter argumentandum, sed potius ut eas vitemus & qui iis utuntur reprehendere possimus.

Ut autem hæ fallaces argumentationes dignosci possint, duo sunt in iis attendenda: Causa scilicet apparentiæ & causa fallaciæ. Causa apparentiæ est quod videatur argumentatio duci ex loco aliquo Dialectico cum tamen non ducatur. Causa fallaciæ dissimilitudo illius loci Sophistici cum loco Dialectico: unde videtur sumi, ut quia à toto in quantitate ad partem recte sequitur, omne animal sentit, ergo homo sentit, Sophista sic argumentatur, omnis canis latrat, ergo omnis piscis latrat.

CAPVT I.

CAPVT II.

Intentionem suam initio Aristoteles proponit, ostenditque quibusdam similitudinibus vere dari Sophisticos Elenchos, qui videntur tales, cum tamen non sint tales: videntur inquam, maxime imperitis, quos facit similes iis, qui res è longinquo prospiciunt. Elenchus est syllogismus, cum conclusione contradictionis, siue, vt I. Priorum c. 8. est syllogismus contradictionis, id est, concludens, & inferens contrarium, vel contrarium alicuius propositionis, à response prius negatum. Non sufficit ad Elenchum, inferre subcontrariam, quia subcontrariae possunt esse simul falsae. Vnde patet, syllogismum latius patere, quam Elenchum, ab eo ratione differre, quod syllogismus simpliciter inferat conclusionem, Elenchus vero superaddat respectum ad propositionem ante negatam, quocirca Elenchus dicitur, quasi reprehensio ignorantiae respondentis, qui pugnantia loquitur: Est autem duplex Elenchus, alius verus, qui reuera inferat contradictorium, alius apparens qui tantum secundum apparentiam. Vnum vel locum fertilem ad generanda Sophismata, aut esse multiplicem vocum significationem. Fit enim vt cum res in medium ferre non possimus, inter disputandum voces ipsas, pro rebus adducamus, & quod vocibus addidit, idem etiam rebus accidere putemus, cum tamen vox vna res plures possit significare.

Definit deinde Aristoteles Sophisticam, & Sophisticam inquit, est simulata, non vera sapientia. Sophista est, qui stultitiam ex simulata non vera sapientia, quae maioris facit videri, quam esse sapientiam.

In fine capitis ponit quatuor genera disputationum Didascalicas, Dialecticas, Tentativas, & Litigiosas, quarum definitiones pete ex textu. Ratio diuisionis ex fine petitur, quia omnis disputatio vel ordinatur ad docendum, vel ad veritatem alicuius rei incertae eruendam, vel ad tentandam alterius scientiam, vel ex solo animo contendendi.

(***)

Principio agit de fine Sophistae. Finis illius vltimus & primarius est, opinio sapientiae, aut victoriae. Instrumentum illius est syllogismus Sophisticus: Primario isti fini, alii fines subordinati deseruiunt, quos sibi Sophista proponit, communiterque metae appellantur, id est, quaedam inconuenientia, ad quae respondentes Sophistarum captionibus deducuntur. Sunt autem haec: Reprehensio, Falsum, Inopinabile, Solæcismus, & Nugatio. Priores tres in ipsa re, posteriores in ipsis verbis consistunt.

Reprehensio est, cum cogitur respondens fallaci argumento concedere contrarium, vel contradictorium eius, quod in eadem disputatione negauit: vt si quis negarit, nunc se non ambulare, Sophista sic procedit, Quisquis heri eras, nunc etiam es, heri eras ambulans, ergo nunc etiam es. Quod si concesserit Respondens, admittet contradictorium eius, quod antea negauit, seque ipsam quodammodo reprehendet.

Falsum est, cum cogitur quis aliquid quod re ipsa manifeste falsum est, concedere: vt si hoc Sophisma non possis diluere; Quicquid non repugnat fieri, nihil repugnat vt sit, nihil repugnat album nigrum fieri, ergo nihil repugnat album esse nigrum: vel illud: Quicquid non amisisti, habes, cornua non amisisti, ergo habes.

Inopinabile est, cum quis aliquod paradoxum admittit, seu propositionem repugnantem communi iudicio hominum, aut saltem eorum, apud quos disputat, siue illud sit à parte rei verum, aut falsum, vt si quis coram diuitibus, aut plebe, qui diuites putat beatos, concedat diuites esse miseros, inducto hoc syllogismo, Quicumque pareat suis voluptatibus, est miser, Diuites parent suis voluptatibus, ergo Diuites sunt miseri.

Solæcismus est, cum compellitur Respondens vt vi argumentationis barbare loquatur, vt omnis homo est discursiuus, mater tua est homo, ergo est discursiuus.

Nugatio est, cum compellitur Respondens nugari, seu pluries vnâ vocem inutiliter pronuntiare. Vt Plato est doctus, Plato est homo doctus, ergo Plato est doctus homo, homo doctus.

Non addidit Aristoteles aliam metam, scilicet taciturnitatis, cum respondens nihil habet, quod respondet, tacet, quam non minus intendit Sophista, quam alias, imo ad opinionem, sapientiæ, & victoriæ videtur illi optabilius efficere, vt respondens silentio se victum fateatur, quam si conetur repugnare. Subdit Aristoteles modos arguendi, seu locos Sophisticos: vnde captiois argumentationes eruuntur, sicut enim Dialecticus suos habet locos, vnde argumenta probabilia petit, ira & Sophista suos.

Loci igitur huiusmodi sunt, in genere, duos: alia enim fallaciæ in dictione sunt, alia extra dictionem, id est, quædam ex ipsis vocibus sumunt apparentis probabilitatis causam, alia ex rebus significatis. Prioris generis sunt sex, Homonymia, Amphibologia, Compositio, Diuisio, Accentus, & Figura dictionis, quas hoc capite explicat cæteras sequenti.

De fallacia Homonymiæ.

Fallacia homonymiæ est locus aptus ad decipiendum, ratione vnus & eiusdem vocis plura significantis. Homonymia hæc, seu æquiuocatio, potest contingere vel ex parte maioris extremi, vel minoris, vel medii, vt ostendit exemplis, hic Aristoteles. Ex parte maioris extremi, vt in verbo *Μαυροδενδρον*, quod significat intelligere quæ dicuntur, & discere Latinis, non est vox illi respondens æquiuoca: aliud exemplum esse potest: Quicumque vigilat, non conuiuet, qui dissimulat alterius peccata, vigilat, ergo qui dissimulat alterius peccata, non conuiuet. Ex parte medii. Quæ facere oportet, bona sunt, mala facere oportet, ergo mala bona sunt; æquiuocatio est in verbo oportet, quod in maiore significat id quod decet, & expedit, sed ad aliud maius malum euerrendum, sicut interdum expedit manû abscindere, ad totius corporis salutem. Ex parte minoris extremi, vt qui surgebat, stat, sedens surgebat, ergo sedens stat, item qui sanabatur, valer, ægrotus sanabatur, ergo ægrotus valet. Homonymia sunt sedens, & ægrotans, qui in minore ratione ampliationis capiuntur, tam pro præterito, quam pro præterito, & in consequente, tantum pro præterito. Tres sunt fere æquiuocationis modi; primus, cum vocabulum est pure æquiuo-

cum, vt canis animalis & sideri, aquila homini & aui, eniti pro contendere, & parere; Secundus, cum vox est analogæ, vt ridere, respectu hominis & prati; contingitque quotiæ vox vna semel proprie, & alias metaphoricè capitur. Tertius, cum vox ratione conuersionis cum alia & alia vere mutat ampliationem, vt diximus, qui modus est maxime inuium impropius.

Causa apparentiæ in hac fallacia est identitas vocis, causa defectus, & fallaciæ est ueritas significationis, soluitur sophisma, distinguendo terminum æquiuocum, & ostendendo 4. esse terminos in syllogismo.

De fallacia Amphiboliæ.

Fallacia Amphiboliæ, seu ambigui sensus est, quæ non ex vna voce duntaxat ambigua vt superior, sed ex tota oratione, quæ multiplem habet sensum, oritur, sic hæc dicitur modis, primo cum oratio multos habet sensus proprios, vt quicquid est Aristotele possidetur ab Aristotele. Hic liber est Aristotelis, ergo possidetur ab Aristotele. Ita quod vellem, me capere vellem, illi me caperent, hostes vellem me capere, ergo vellem illi me caperent. Item quod quis cognoscit lapidem Petrus cognoscit, lapis cognoscit. Secundo cum oratio habet vnum sensum proprium, alterum improprium, vt qui litus arat, vicinus est mari, claudum docet ambulare, litus arat, & qui claudum docet ambulare, vicinus est mari. Causa apparentiæ in his est identitas rationis: causa defectus est pluralitas sensus significationis. Soluitur hæc vt prior, dictione ambigua.

De fallacia Compositionis & Diuisionis.

Fallacia compositionis est locus aptus ad decipiendum, ratione sensus compositi falsi, siue cum ex oratione vera in sensu composito inferatur conclusio falsa, in sensu composito.

Fallacia diuisionis est locus captiois rationis sensus diuisi falsi, seu cum ex oratione vera in sensu composito inferatur conclusio in sensu diuiso. Triplex est genus compositionis, quæ vtrumque sensum admi-

simum ac frequentissimum contingit in aoralibus propositionibus. est enim in iis sensus compositus: cum integra & formalia significata extremorum dicti connectuntur inter se: diuisus vero cum non integra sed formale prædicati cum materiali subiecti, verbi gratia, possibile est sedentem ambulare, si sic intelligas possibile est, vt qui sedet dum sedet ambulet, erit sensus compositus & falsus, si vero sic, possibile est, vt homo ille qui sedet ambulet, erit diuisus verus. Contra vero hæc oppositio necesse est prædestinatum esse saluum, facit sensum compositum verum, diuisum falsum, necesse enim est prædestinatum subest prædestinationi saluari non autem necesse est hominem qui est prædestinatus secundum se spectatum saluari.

Fallacia ex sensu hoc composito sic ducitur, quemcunque possibile est ambulare fieri potest vt ambulet, sedentem possibile est ambulare, ergo fieri potest vt sedens ambulet. In sensu diuiso hoc modo: Quemcunque necesse est saluari, fieri non potest vt non saluetur, necesse est prædestinatum saluari, ergo non potest fieri vt prædestinatus non saluetur.

Nota primo illas tantum propositionesmittere duplicem sensum, quarum subiecta sunt connotatiua in quibus separari potest materiale significatum a formali: vnde hæc non admittit vtrumque sensum, necesse est hominem esse animal.

Nota secundo non tantum hoc posse fieri in propositionibus modalibus, sed etiam interdum de propositionibus de inesse, cum subiectum illius & pro materiali significato, formali sumi potest, vt hæc propositio, alium sit nigrum habet sensum compositum falsum, diuisum verum.

Secundum genus propositionis admittentium vtrumque sensum est in propositionibus, quorum partes connectuntur hisce particulis & nec, aut, vel & similibus quæ subsunt copulatiue, vel disiunctiue, ita vt iunctæ partes vnus extremi connectant, cuncti sensum compositum, seu accipiantur copulatiue aut disiunctiue, ita vt connectantures categoricas propositiones, faciunt sensum diuisum, vt duo & tria sunt quinque, sensum compositum verum: Sensus enim est duo & tria simul coniuncta esse quinque,

diuisum vero falsum. Sensus enim est duo esse quinque & 3. esse 5. Sic omnis enuntiatio est vera vel falsa sensum habet compositum verum, significat enim omnem enuntiationem alterutrum habere vel veritatem vel falsitatem. Sensus vero diuisus est falsus. Significat enim omnem propositionem esse veram vel omnem esse falsam. Fallacia compositionis ex hoc secundo genere sic conficitur. Qui potest ferre vnum & vnum potest ferre plura, sed qui potest ferre vnum solum, potest ferre vnum & vnum, ergo qui potest ferre vnum solum potest ferre plures. Hic enim ratione minoris qui falsum habet sensum compositum oritur conclusio falsa. Fallacia diuisionis sic struitur duo & tria sunt numerus par & impar, quinque sunt duo & tria, ergo quinque sunt par & impar.

Tertium genus earum propositionum que vtrumque sensum admittunt; est cum dictio aliqua cum diuersis coniungi potest, & si quidem cum eo iungatur cum quo aptius videtur copulari fit sensus compositus: Sin cum eo cum quo minus apte connecti videtur. Sensus diuisus. Fallacia compositionis ex hoc loco ad hunc modum ducitur: Quicumque scit literas nunc didicit eas, sed qui ante vnum annum operam dedit literis, scit literas, ergo nunc didicit eas. Maior in sensu composito est falsa, particula enim nunc aptius videtur coniungi cum verbo didicit quam cum verbo scit: vt autem maior sit vera, necesse est eam capi in sensu diuiso, a quo ad sensum compositum in conclusione male proceditur, vnde conclusio est falsa. Ita hic Quicumque viuunt semper erit, equus viuunt, ergo semper erit, maior est falsa in sensu composito, quia semper aptius videtur coniungi cum erit. Sic in exemplis Aristotelis. Ex quibus relinquuntur centum sunt plura quam centum sed 50. viros centum heroes reliquit Achilles, ergo 50. viri plures sunt quam centum. Item Quemcunque feci seruum existentem liberum libertati restitui, sed te quem redégi in seruitutem, feci seruum existentem liberum, ergo ego te quem redégi in seruitutem, libertati restitui. A sensu diuiso oritur fallacia, vt in hoc exemplo. Quisquis nunc natus dicitur, is hac hora natus est, patet meus nunc natus vere dicitur, ergo hac hora natus est. Particula [nunc] aptius in

maiore & minore videtur coniungi verbo dicitur quam [natus] vnde cum conclusio falsa pendeat à minore falsa in sensu diuiso quæ (nunc) iungitur cum [natus] erit Sophisma diuisionis.

Nota primo cum esse sensum compositum hic qui est magis obuius, quod vt plurimum pendet ab aurium & animi iudicio.

Nota secundo sæpe in his difficile esse iudicare, cum quo dictio aliqua copuletur, atque adeo difficile esse iudicare, quis sit compositus sensus, quis diuisus, vt testamento quidam posuit stauram auream, hastam tremantem, & tunc quidam volunt esse vtrumque sensum compositum. Ego iudicarem huiusmodi propositiones ad ambiguas & amphibologicas melius referri.

Nota tertio hanc fallaciam non posse conosci ex propositionibus illis quæ vtrumque quidem sensum admittunt, sed neutrum falsum, quia tunc non possunt inferre falsum ex vero, talis est hæc. Quicumque currit celeriter mouetur, causa apparentiæ hic est identitas orationis admittentis sensum compositum & diuisum, causa fallaciæ est ab vno sensu ad alterum processus. Soluitur fallacia distinctione sensus compositi & diuisi.

De fallacia accentus.

Fallacia accentus est locus captiosus ob varietatem accentus. Accentus hic varietate capitur pro quacunq; varia ratione pronuntiandi. Fit hæc fallacia 5. modis: Primo cum variatur accentus, vt qui venatur lepores syluas perlustrat, sed orator venatur lepores, ergo perlustrat syluas. Secundo cum variatur quantitas vt populus est arbor, plebs duccena est populus, ergo est arbor. Tertio cum variatur Spiritus, vt omnis ara est in templo, antrum porcorum est hara ergo est in templo. Quarto cum dictio aliqua modo profertur vt vna, modo vt plures. Vt terra quæ est in via teritur, terra deserta est in via, ergo terra deserta multum teritur. 5. Cum variatur pronuntiatio, vt nesciatur, an oratio sit seria, an ironica, interrogatoria, an assertoria, vt qui dicit egregie respondisti laudat, te, sed qui reprehendit te, ignorantem dicit, egregie respon-

disti, ergo qui te reprehendit, laudat te. Item qui dicit, audiuisti sacrum, asserit te audiuisse sacrum, sed qui te interrogat, dicit audiuisse sacrum, ergo, qui te interrogat, asserit te audiuisse sacrum, Causa apparentiæ etiam hic est similitudo vocum, secundum materiam defectus oritur ex diuersitate sensus & significationis.

De Fallacia figura dictionis.

Fallacia figuræ dictionis est captiosa argumentatio, in qua ob similitudinem vocum idem prædicatum diuersis tribuitur dicuntur autem voces similes, vel quia similiter desunt, vt facies & macies, vel quia sæpe pro eodem re vsurpantur, vt homo & animal, tribus modis hinc Sophismata ducuntur, primo eadem Grammaticalis affectio similibus vocibus tribuitur, vt si quis inferat frontem est masculini generis, quia fons, quod similem habet terminationem, est masculini, aut qui homo & animal pro eodem sæpe capiuntur vt homo est m. g. concludat animal esse m. Huc pertinent omnes argumentationes, quibus mutatur suppositio ex materiali formale. Item illæ, in quibus respondens dicitur ad metam solæcismi Sed hæc Sophismata sunt perueria. Secundo contingit hæc fallacia, cum à voce vnius prædicamenti transitur ad vocem alterius prædicamenti, vel quia eodem modo terminantur, vt superficies & quantitas, ergo & macies: vel quia pro eodem re accipiuntur, vt quicquid heri emisti, comedisti, pullum erudum emisti, ergo pullum erudum comedisti. Transitur enim hic à prædicamento substantiæ, ad prædicamentum qualitatis. Quicquid enim in maiore substantia significat, vnde tantum debuit subsuimi substantia, pullus scilicet non autem accidens illi (crudus) vel sane in maiore non debuit poni (quicquid) sed quale emisti.

Nota autem ex D. Thoma, quod mutatio prædicamentorum, quantum ad rem significatam non faciat hanc fallaciam, sed tantum mutatio, quoad modum significandi, vnde omnia, quæ absolute significant, & per modum per se, instantis non adiacentis, vt albedo esset prædicamenti substantiæ, & hoc modo licet argumentemur: Quicquid heri vi-

sti, hodie vides, albedinem heri vidisti, ergo hodie vides. Contra connotatiua omnia, quæ significant rem per modum adiacentis, etiam si substantiam significant, hic ad prædicamentum accidentis referuntur, vt aureus, marmoreus. Hinc constituitur Sophisma, si dicas, qualis erat hæc statua heri, est hodie, aeri erat marmorea, ergo & hodie. Tertio fit hæc fallacia, cum dictio significat quale aliquid, videtur significare hoc aliquid, aut contra id est cum id quod conuenit superiori, præse & formaliter sumpto, tribuitur etiam inferiori, aut contra, vt Socrates est alius ab homine Socrates est homo, ergo homo est alius ab homine. Huc spectant Sophismata, in quibus mutatur suppositio ex simili, in personam, aut contra: Quamquam hæc etiam ad fallaciam accidentis pertineant, quatenus sem aliquo modo significant aliquo modo iuerso. Huc vero spectant quatenus tantum in iis spectatur quædam vocum similitudo, a causa apparentiæ est, quæ scilicetque vocum similitudo. Causa fallaciæ est diuersitas rationis. Hæc de fallaciis in dictione.

De captionibus extra dictionem, ac primo de fallacia Accidentis.

Captiones extra dictionem sunt 7. Prima Accidentis, secunda eius, quod simpliciter dicitur, & secundum quid. Tertia ignorantis Elenchi, 4. Petitionis principii. Quinta. Consequentis, 6. Non causæ vt causæ, 7. Plurimum interrogationum vt vnus.

Fallacia Accidentis (quam periculosissimam esse quæque sapientes etiam interdum ipi, a se citant Aristoteles) est cum æque quiduis estimatur rei, & accidenti inesse, id est, cum quod conuenit subiecto, existimatur æque conuenire prædicato, vel contra. Accidentis enim hic late capitur, pro omni prædicato, quod aliquo distinguitur à subiecto, siue essentialiter, siue proprium, siue accidentis commune, quæ cum sint idem aliquo modo cum subiecto, neque tamen omnino idem, fallaciter quis existimat, nihil vni conuenire, quod non conueniat alteri. Tales fallaciæ sunt hæc. animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus. Risibile est proprium, homo est risibile, ergo homo est proprium, in genere

nulla est fallacia, quæ tam late pateat, comprehendit enim fallacias, quæ contingunt ex mutatione suppositionis, ampliationis, appellationis, item omnes syllogismos peccantes in forma: omnes denique argumentationes, procedentes à diuisis ad coniuncta, & contra, fallaciter, vt hic canis est pater, & est tuus, ergo est pater tuus. Plato est magnus Philosophus, ergo est magnus, in quibus etiam vitio mutationis mutata non sequitur. Causa fallaciæ hic est, quod non sumatur subiectum, & prædicatum, quatenus sunt idem, sed quatenus formaliter diuersa, qua ratione non est mirum, aliquid vni competere, quod alteri non competat. Causa apparentiæ est, prædicati & subiecti aliqua identitas.

De fallacia dicti secundum quid & simpliciter.

Fallacia dicti secundum quid, accidit, quando progredimur à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter. Fallacia dicti simpliciter, contra, quando à dicto simpliciter, ad dictum secundum quid proceditur. Vtraque fieri potest, vel affirmatiue, vel negatiue. Imitatur hæc fallacia argumentationes à toto ad partem, & contra. Est enim dictum simpliciter, vox communis sumpta, sine vlla determinatione. Dictum secundum quid, est vox eadem, sumpta cum aliqua determinatione, quæ si sit pure restringens, seruit loco à toto, in modo ad partem, aut contra. Si vero sit alienans, vt homo mortuus, pullus, in potentia, aut diminuens, vt albus, secundum dentes, aut si quidem sit tantum restringens, sed indubite argumentemur, id est, non secundum maximas loci à toto, in modo ad partem, aut à parte ad totum, conficitur hæc fallacia. Sic autem sunt ex hoc loco fallaciæ à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter, cadauer est homo mortuus, ergo est homo. Æthiops est albus, secundum dentes, ergo est albus: non licet vesci carnibus in quadragesima, ergo non licet vesci carnibus: A dicto simpliciter, ad dictum secundum quid: non est albus, ergo non est albus secundum dentes. Licet vesci carnibus, ergo in quadragesima. Causa apparentiæ hic est similitudo, cum loco à toto, vel parte, in modo. Causa fallaciæ diuersitas cum illis.

De fallacia ignorationis Elenchi.

Elenchus, vt *supra* dictum est, est syllogismus concludens contradictorium, vel contrarium eius, quod assertum vel negatum est. Fallitur autem quis, quando putat concludi ab aduersario contradictorium, vel contrarium, cum tamen non concludatur. Id autem contingere potest, dupliciter. Primo generaliter: quotiescunque enim peccatur, peccatur vel in materia, vel in forma, vel qualibet conditione requisita ad inferendum oppositum eius, quod negatum est vere, non inferitur oppositum, & qui decipitur, ob eam causam decipitur quod ex illis præmissis puret inferri oppositum: sed hæc consideratio generalis est, sic enim omnes fallaciarum locos continet, & hoc modo Aristoteles *c. 4.* omnes fallacias, ad fallaciam elenchi reducit. Secundo specialius sumitur captio Elenchi, cum deceptio oritur defectu conditionis specialiter requisitæ ad contradictionem inferendam: conditiones huiusmodi 4 assignantur, ab Aristotele, secundum idem, ad idem, similiter, & eodem tempore, quibus addi potest, & eodem loco. Defectu primæ particulæ, non sequitur, si simpliciter negauerit lignum esse alteri æquale, sc. secundum longitudinem, argumentatur alter, esse æquale secundum latitudinē, ergo esse æquale, quia non fit comparatio secundum idem. Defectu secundæ conditionis non sequitur, si quis dixerit, se minorem esse gigante, alter argumentetur, eam non esse minorem pumilione, ergo non esse minorem, quia non fit tam comparatio ad eandem rem. Defectu tertiæ, si quis dixerit, cælum moueri, scil. circulariter, non bene inferit, cælum non mouetur deorsum, ergo non mouetur, quia non eodem modo affirmas, quo ille negat. Defectu quartæ, & quintæ, si quis negarit esse dormiendum, scilicet interdium, aut in schola, non sequitur, si inferas, homo sine somno viuere non potest, ergo est illi dormiendum, scilicet nocte, aut domi, quia non fit comparatio ad idem tempus, vel locum. Causa apparentiæ est, apparens oppositio. Causa deceptionis est defectus conditionis,
ad veram opposi-
tionem.

De fallacia Petitionis Principii.

Fallacia hæc contingit, cum antecedit non est probatum consequentis, quod fit quoties æque ignotum, aut ignotius fit. Quinque modos Petitionis Principii assignat Aristoteles, 8. *Top. c. 10.* Primo, cum Synonymum assumitur ad probandum definitum, si quis prober, gladium reddendum infans, quia ensis reddendus est. Secundo, si res vniuersalis sumatur ad probationem particularis, vt contrariorum eandem esse disciplinam quia omnium oppositorum eadem fit disciplina. Tertio, cum particularis ad probationem vniuersalis assumitur, vt, si quis probet omnes arbores viuere, quia pomus, pyrus, & viuunt. Quarto si conclusio probetur per partes, medicina est de sanitate, & medicina de ægitudine, ergo medicina est de sanitate & ægitudine. Quinto si alterum relatorum sumatur ad probandum alterum, vt Zacharias est Pater S. Iohannis, ergo Iohannes filius Zachariæ. Diameter est incommensurabilis costæ, ergo costæ est incommensurabilis diametro.

Nota primo, in his modis non semper committi petitionem Principii, quantum est natura rei, vt cum ex definitione definitum aut ex toto partes, aut contra, probatur, et definitio definitio, & totum partibus, item partes aliquo modo sint notiores toto, sed tamen interdum in argumentatione ad hominem committi potest petitio principii, quando constat, æque notum esse respondententi definitum, atque ipsam definitionem, & c. ac prode æque facile negaturum præmissas, aut conclusionem. Tunc enim respectu respondentis petitur principium, cum præmissa sunt illi notiores conclusione.

Nota secundo, ad hanc fallaciam requiritur aliquam diuersitatem antecedentis & consequentis. Si enim idem inferatur ex eodem in syllogismo fatuo, non potest quis decipi.

De fallacia consequentis.

Fallacia consequentis oritur ex eo, quod putetur reciproca esse consecutio, vt quod admodum ex antecedente consequens, ita consequente Antecedens, & quemadmodum
cx op.

ex opposito consequentis, oppositum antecedentis sequitur, ita etiam ex opposito antecedentis, oppositum consequentis sequi putatur. Exempla prioris sunt, si mel est, est flauum, ergo si flauum est, mel est, non valet illatio, quia si flauum est, non tamen sit mel. Item si paulo ante pluit, terra madefacta est, ergo si terra madefacta est, paulo ante pluit. Exemplum posterioris est illud Melissi, quo conatur probare, mundum esse infinitum, quod non habet principium, non est genitum, ergo quod non est genitum, non habet principium, mundus non est genitus, ergo non habet principium. Item quod non est calidum, non laborat febre, ergo si quid non laborat febre, non est calidum. Huc pertinent hæc, & similia Sophismata. Qui dicit te esse animal, dicit te esse animal, sed qui dicit te esse asinum, dicit te esse animal, ergo qui dicit, te esse asinum, dicit te esse animal. Est enim sensus, si tu es asinus, es animal, si tu es animal, ergo es asinus.

Petes, quo modo differt captio consequentis à captione accidentis.

Resp. ex Aristotele c. 4. quod hæc captio sit eodem modo pars Accidentis, captionemque Accidentis latius patere, distinguuntur tamen etiam aliquo modo, quod illa accidentis fallacia vnam tantum habeat consequentiam, vt si dico, Asinus est animal, tu es animal, ergo tu es asinus. Hæc vero consistat in duabus consequentiis, & hoc est, quod ibi dicit Aristoteles, quod fallacia accidentis sit in vno, consequentis in pluribus. Ita etiam D. Thomas, qui omnes captiones consequentis vult esse in hypotheticis, easdemque fieri captiones Accidentis, si hypotheticæ mutantur in categoricas.

De fallacia secundum non causam, ut causam.

Fallacia non causæ, vt causæ, est cum falsa conclusio tribuitur alicui propositioni, vtquam causa falsitatis illius, quæ tamen non sit illius causa, vt ex eo, quod respondens negarit aliquod animal non sentire, conclusum fuerit, omne animal sentire, quam pro-

positionem sic deinde concurt argumenti euertere, omne animal videt, homo cæcus est animal, ergo homo cæcus videt. Conclusio est falsa, ergo & hypothesis posita, sc. omne animal sentit, quæ propositio vere non est causa falsitatis istius conclusionis, sed à Sophista sumitur, tanquam à causa illius.

Nota ex Aristotele, hanc fallaciam contingere duntaxat in propositionibus ducentibus ad impossibile, quemadmodum & secundus defectus syllogismorum, non ob hoc effici falsum, quia ab hoc fallacia non differt, si hypothesis conueniat in termino aliquo, cum syllogismo, ducente ad impossibile, quod hic requiritur, vt sit aliqua apparentia, ratione cuius fallat, huc reuocari fere potest omnis Sorites captiosus, vt si nullum tempus esset, nox non esset, si nox non esset, dies esset, si dies esset, aliquod tempus esset, igitur (à primo ad vltimum) si nullum tempus esset, aliquod tempus esset.

De fallacia plurium interrogationum ut vnus.

Vltima fallacia contingit eo, quod ad interrogacionem, quæ pluribus eget responsionibus, vna detur responsio.

Tribus modis contingit, primo, cum vnus de pluribus quæritur, vt, est ne homo, & asinus rationalis, si respondeatur affirmatiue, ergo asinus est rationalis, si negatiue, ergo homo non est rationalis.

Secundo, cum plura quærantur de vno, vt estne Socrates homo & monoculus: Si affirmatiue responderis, ergo Socrates est monoculus, si negatiue, ergo Socrates non est homo.

Tertio cum plura de pluribus quærantur, vt estne homo & asinus, rationalis, & irrationalis, si dixerit esse, ergo homo est irrationalis, & Asinus, rationalis, si non esse, ergo homo non est rationalis, nec asinus, irrationalis. Facilis huius captio est solutio, si non simus in respondendo præcipites, sed adhibita distinctione ad plures interrogaciones,

totidem responsiones accomodemus.

TRACTATUS DE AFFECTIONIBVS VOCVM.

CAPVT I.

De affectionibus vocum in genere.

Voniam ad Sophismata dissoluenda plurimum conducit nosse varias terminorum affectiones, commode post elenchos de his agemus. Sunt enim vocum affectiones, varii modi significandi terminorum, ratione diuersarum vocum, quibus coniunguntur. Vocum vero affectiones sex præcipue assignari solent, Suppositio, seu Acceptio, Status, Ampliatio, Distractio, Restrictio & Appellatio.

Suppositio est usurpatio vocis, pro se ipsa, vel pro re quam significat. Cum enim, vt ait Aristoteles, res ipsas in disputationem adducere non possumus, voces earum loco supponimus, dicunturque illæ pro rebus supponi. Ex hac suppositionis definitione, colligitur prima suppositionis diuisio in materialem, scilicet & formalem. In materiali enim vox pro se ipsa supponit, seu pro literis ipsis, & syllabis. In formali, pro re aliqua, per vocem significata.

Norandum enim in voce esse duo, literas ipsas ac syllabas, earumque combinationem, ac sonum, præcisa omni significatione, & hæc vocatur materialis, deinde est ipsa vocis significatio, qua rem talem, vel talem significat, ex institutione hominum, & hæc vocatur forma

vocis. Quod autem dicitur de voce sonora, idem accommodari

potest ad scripta.

CAPVT II.

De Acceptione Materiali.

Acceptio materialis, seu technica est, quæ vox accipitur pure, pro sua materia, non habita ratione formæ, seu significationis, Deus est vox 4 literarum, Deus est subiectum

Regulæ, quibus acceptio materialis dignosci potest, Prima, Omnis vox, vel oratio, addi potest hæc vox, vel hæc ductio, vel hæc oratio, vel particula hæc, &c. accipitur materialiter, vt in hac enunciatione, homo est tibi, &c. declinationis, homo accipitur materialiter, quia ei addi potest, hæc vox, homo, &c. to homo.

Secunda regula, omnis vox non significat, nisi forte aliqua alia particula adiecta, vel adiecti potest, aliud significet: vt si additum uniuersale, particulare, vel hic, iste, &c. quibus enim huiusmodi particula adiecta, nunquam accipiuntur materialiter, vt paulo post dicetur.

Axioma.

Sub voce accepta materialiter, non descendere ad aliquod inferius, nec ascendere ad superius: Ratio, quia vox talis significat se ipsam singularem, sub singulari nihil est, quod subsumatur. Hinc fit, vt quænter contingat fallacia accidentis, quæ sub voce materialiter accepta subsumuntur eius significata.

CAPVT III.

De suppositione formali, eiusq.
diuisionibus.

Formalis acceptio est, cum vox in oratione pro re sumitur, ad quam significandam infertur. Hinc patet, omnem vocem, quæ accipitur formaliter, debere esse alicuius rei significatiuam, pro eaque supponi.

Acceptio formalis primo diuiditur in propriam, & impropiam. Propria est, cum non sumitur pro re quam proprie significat.

Impropria est, cum non sumitur pro re, quæ improprie, seu metaphorice significat.

Diuiditur item formalis acceptio in communem, & singularem sui discretam.

Communis est acceptio nominis communis, pro suo significato, vel significatis, vt omnis homo est animal.

Singularis est acceptio vocis, pro vna re singulari tantum, hoc modo accipitur omnis vox singularis, Petrus, Paulus, &c. modo non accipiat materialiter, & vox communis signo demonstratiuo determinata, vt hic homo.

Communis suppositio subdiuiditur in simplicem, personalem, & absolutam,

CAPVT IV:

De acceptione simplici.

Simplex acceptio est, qua vox accipitur pro immediato significato præcise, pro vt abstractabit ab omnibus inferioribus, vt homo est species, animal est genus, significatum immediatum seu formale est id, ad quod significandum vox prima sua institutione est imposita, vt homo formaliter, & immediate significat humanam naturam, præcise.

Regulæ ad dignoscendam hanc acceptio- nem. Prima, Nulla vox notata aliquo signo, accipitur simpliciter. Ratio, quia signum additur ad ostendendum ea, quæ sub voce aliqua continentur, vox autem accepta simpliciter, abstergit ab inferioribus.

Secunda, vox communis, cui attribuitur proprietatis aliqua, quæ non potest conuenire inferioribus, vt esse vniuersale, genus, species, &c. accipitur simpliciter.

Tertia, vox communis, sub qua non licet

descendere, accipitur simpliciter. Hinc natum axioma. Sub voce accepta simpliciter, non licet descendere.

CAPVT V.

De acceptione personali.

Aceptio personalis est vsus vocis alicuius, pro significatis immediatis, seu pro inferioribus significati immediati, & primi, vt omnis homo est risibilis.

Dicitur personalis, quod inter res singulares pro quibus vox accipitur, nobilissimæ sint personæ, vt homines, Angeli. A nobiliori autem sæpe sumitur denominatio.

Regula pro hac acceptione.

Prima, omne nomen notatū aliquo signo, accipitur personaliter. Pater ex prima regula præcedenti.

Secunda Omne nomen pluralis numeri accipitur personaliter: Intellige nisi capiatur materialiter.

Tertia Quando prædicatum non conuenit voci secundum significatum primarium, sed secundarium accipitur personaliter.

Axioma.

Sub omni nomine accepto personaliter descendere non licet.

CAPVT VI.

De Acceptione absoluta.

Aceptio absoluta est, qua vox communis indifferenter accipitur pro significatis mediatis, & immediatis, sic vt prædicatum vtrique possit conuenire, vt homo est animal, homo est risibilis.

Prædicata enim harum propositionum non solum naturæ humanæ in se spectatæ, sed & Petro, & cæteris indiuiduis conueniunt.

Dicitur absoluta, quia cū aliæ acceptiones astringuntur ad significandum, vel ipsam vocem primarium significatum vel secundarium.

Hæc tanquam absoluta, & libera, vtrumque significant.

Regula.

Prima. Nulla vox accepta simpliciter, accipitur absolute: patet ex dictis.

Secunda. Omne nomen non notatū aliquo signo, sub quo licet descendere, accipitur absolute, nisi prædicatum sit tale, quod mediatis tantum significatis conueniat.

Axioma.

Sub voce accepta absolute, licet etiam descendere: Patet, quia accipitur etiam pro significato mediatis.

Nota primo, significatum primarium, immediatum proximum formale idem significare in præsentī materia. Item significatum secundarium, mediatum, remotum, materiale pro eodem accipi.

Nota secundo Ex dictis colligi, acceptiōnem simplicem & personalem esse oppositas: absolutam vero, quasi in medio positam, cum vtraque habere affinitatem: quatenus enim pro significato immediato capitur, cum simplici conuenit, quatenus non excludit significata mediata, conuenit cum personali. Aduerte tamen multo maiorem habere affinitatem cum personali, quam cum simplici, imo nonnullos absolutam, cum personali confundere, vnde & ab absoluta ad personalem, & contra transire licet.

De descensu & ascensu.

VT facilius ea, quæ dicta sunt, & ea quæ postea dicentur, de acceptiōne personali intelligi possint, aliqua de descensu seu propositionum resolutione & ascensu dicenda.

Descensus est progressio ab vniuersali, ad inferiora, sub eodem contenta.

Ascensus est progressio à singularibus sufficienter enumeratis, ad vniuersale.

Descensus, sicut & ascensus, est quadruplex. Copulatiuus, copulatus, disiunctiuus, & disiunctus copulatiuus est, qui fit per cōiunctionem. Et aut similem copulatiue acceptam, id est, copulantem & coniungentem ipsas propositiones non terminos propositionis, vt o-

mnis homo est bipes, sub hac sic fit copulatiuus descensus. Petrus est bipes, & Iohannes est bipes. Item nullus Angelus est corpus, ita sub hac descenditur, nec Gabriel est corpus, nec Raphael est corpus. Similiter sub huius propositionis prædicamento potest fieri descensus copulatiuus, cum distribuatur.

Copulatiuus est, qui fit per eandem particulam et copulatiuam sumptam, id est, copulantem partes vnius extremi, non autem ipsas propositiones, vt sub hac propositione, omnia elementa sunt aqua, sic descenditur, ignis & aer, & aqua, & terra, sunt quatuor, non autem ignis est quatuor. Disiunctiuus fit, per coniunctionem disiunctiuam. Vel aut, similem disiunctiuo coniungentem, id est, iungentem propositiones, vt sub hac, aliquod corpus sentit, sic descenditur, vel lapis sentit, vel lignum sentit, vel bos sentit, & sic de ceteris disiunctiue enumerandis.

Disiunctiuus est, qui fit per eandem particulam vel disiunctiuam acceptam, id est, iungentem partes vnius extremi, vt sub hac: alter oculorum est necessarius ad videndum, sic descenditur vel dexter, vel sinister oculus est necessarius ad videndum.

Nōra primo, Descensum copulatiuum & disiunctiuum hac differre à copulato & disiuncto, quod in his fiat enumeratio singularium, per vnicam propositionem categoricā, cuius alterum extremum constat omnibus singularibus, in descensu quidem copulato copulatiuam sumptis, in disiuncto disiunctiuam, in illis autem fiat descensus per hypotheticam propositionem ex multis categoriis constarā.

Nota secundo, quod veritas in descensu copulatiuo æstimatur ex singulis partibus, quæ copulatiue enumerantur, in disiunctiuo ex vnicā determinata parte: in copulato non ex singulis, sed ex omnibus simul collectiue sumptis partibus: in disiuncto autem non ex vna parte sola determinata, sed ex omnibus cōfufe, vel ex vna parte sola determinata, seu ex omnibus cōfufe vel ex vna determinata. Ex hac descensus diuisione orta est diuisio acceptiōnis personalis in distributiuiam copulatiuam, determinatam, & cōfusam.

CAPVT VIII.

De acceptione personali distributina.

Acceptio distributina, vel vniuersalis est, quæ pro omnibus inferioribus copulatiue sumptis supponitur, ideoque descensu copulatio explicatur, vt omnis canis latrat. canis hic pro omnibus canibus distributiue accipitur, & sic descenditur, hic canis latrat; illè canis latrat, & sic de cæteris copulatiue numerandis. Dicitur distributina acceptio, quod vox quæ hoc modo accipitur, dicatur tribui.

REGVLÆ.

1. Nomen commune, quod immediate accipitur signo vniuersali affirmatiue, accipitur distributiue. Intellige, nisi quod immediate præponatur negatio, non omnis canis latrat. Item si dicas, omnes Apostoli sunt duodecim numerus cardinalis, quod est attributum, impedit distributionem, vt supra.

2. Omne nomen, quod immediate, vel immediate afficitur signo vniuersali negatiue, a negatione negante distribuitur. Si tamen se ipsiusmodi signo, aut negatione non districuebatur. Sic in hac: Nullus Angelus est corpus, vterque terminus distribuitur. Dixi a negatione negante, quia negatio infinita non attingit, nisi vocem illam cum qua dicit vnum terminum, vt non corpus non habet. Hinc ex illis fiunt positiones affirmatiue, vt omne non corpus est spiritus, negatiue autem negans attingit ipsam copulam, & quicquid post se inuenit. Dixi si tamen se ipsiusmodi signo, aut negatione, non distribuitur, quia negatio negans sola nomine non distribuit, quæ vero inuenit distributa non modo non distribuit, sed etiam reddit non distributa.

Casus obliquus, quem attingit virtus alius gradus comparatiui, aut superlatiui, adlectionis significantis diuersitatem, accipitur distributiue: vt leo est fortissimus bestiarum, leo est fortior homine, leo differt ab homine. Adde tamen nisi vox aliqua alium esse locutionis sensum indicet, vt si dico Rhinoceros fortior aliquibus Elephantis. Item nisi comparatio, vel diuersitas cadat in obliquum illi nominis, a quo incipit comparatio, vt

homo est fortior homine, homo est alius ab homine, vel sane cadat in vocem singularem. Adde his genitiuum petitionis qui etiam distributiue accipitur.

4. Omnis vox super quam cadit dictio acceptionis distribuitur, vt omne animal præter hominem est rationis expertus.

5. Omnis dictio exclusiua præposita subiecto distribuit prædicatum, vt homo tantum loquitur, quæ conuertitur in hac, omne loquens est homo, nullus autem terminus distribuitur in consequente formalis cõsequentiæ, qui non fuerat distributus in Antecedente. Dixi præposita subiecto, quia si copulam aut prædicatum immediate afficiat, non distribuit prædicatum, vt coluber tantum reptat.

CAPVT IX.

Acceptiones & Diuisiones distributinae.

Alia est distributina pro generibus singularium, alia est distributina pro singulis generum. Distributina pro generibus singularium est, quæ explicatur descensu copulatiuo, enumerante omnes species, pro quibus nomen supponitur, vt omne animal fuit in arca Noe, id est, omnes species, licet omnino omnia omnium specierum indiuidua.

Distributina pro singulis generum est quæ explicatur descensu copulatiuo, enumerante omnia indiuidua pro quibus vox accipitur vt subiectum huius omne animal sentit.

Nota in hac diuisione singula significare indiuidua specierum genus significare species ipsius indiuiduis, communes.

Secunda diuisio acceptio distributina alia est distributina simpliciter alia accommodata seu cum exceptione alia pro duobus tantum.

Distributina simpliciter est quæ descensu copulatiuo explicatur enumerante omnia prorsus indiuidua vt omnis homo est animal.

Distributina accommodata est in qua aliqua ex singularibus distributiue enumerandis exsipiuntur, vt regit omnia cœlum, Deus creauit omnia.

Distributina pro duobus tamen est quæ vox communis sumitur pro duobus tantum singularibus quod fit vi signorum, vt vterque neuter.

CAPVT X.

De copulata determinata & confusa acceptione.

Suppositio copulata est, qua vox capitur per mediatis suis significatis simul, & collectivè sumptis, quare exponitur descensu copulato, ut omnes sensus hominis exteriores sunt quinque.

REGVLÆ.

1. Solæ voces pluralis numeri accipiuntur copulate.

2. Quando prædicatum est numerus cardinalis, subiectum semper accipitur copulate, vix vnquam alias.

Suppositio determinata est, qua vox communis supponitur, pro aliquo, vel aliquibus suis, determinate & seorsim sumptis, & ideo exponitur descensu distincto, ut subiectum hic, altera auris ad audiendum est necessaria, & hoc fere contingit, quoties subiecto additur hoc signum alter, aut etiam, interdum, aliquis, ut si dicas, aliquis vir doctus in negotio intricato consulendus, interdum etiam si nullam addatur signum, ut calamus est necessarius ad scribendum. Item confuse accipitur prædicatum, oranis affirmatiuæ propositionis vniuersalis, ut omnis multitudo facit numerum parem, scilicet vel imparem, non parem determinate, nec imparem determinate. Prædicatum autem particularis propositionis affirmatiuæ determinate accipitur. Differt confusa à determinata, acceptione, quod in confusa nullum singulare sit, cui illud determinate conueniat, sed unicuique sub distinctione, at in suppositione determinata vnum est singulare, determinatum, cui conueniat sub distinctione, quod tamen non explicatur.

CAPVT XI.

De Signis.

Hactenus de vocum acceptionibus, nunc quoniam acceptionum varietatem fere vocum hauriunt de signis, pauca etiam compendiose de singulis dicenda, vbi Nota voces, quæ ex se aliquid significant, vocari solere Categorematicas: Signa vero vocari Syncategorematica, quæ quasi consignificant, quia per se sumpta, nihil significant, sed adiun-

cta aliis illorum significationem modificant.

Prima Diuisio.

Signorum alia sunt nomina, ut omnis, nullus, &c. sub quib. etiam comprehenduntur pronomina, alia aduerbia, ut nunquam, alia quando.

Secunda.

Alia sunt pure Syncategorematica, ut omnis, nullus, alia mixta, quæ aliquid scilicet significat, & simul etiam consignificant, ut nempe semper, aliquando, vbique nunquam, quibus æquivalent, nullus homo, omni tempore &c.

Tertia.

Alia sunt affirmatiua, alia negatiua,

Quarta.

Alia sunt vniuersalia, ut omnis, vbi, alia particularia, ut aliquis, aliquando, alia sunt mixtæ qualitatis, ut alter, miscetur enim vniuersali & particulari, quare sic exponitur hæc propositio, altera manu frigeo, dicitur manu, vel hæc vel illa frigeo. Sic omnis, quando iungitur voci acceptæ pronominibus singulorum, est mixtæ quantitate, ut omne animal fuit in arca Noe.

Sic enim exponitur, cuiusque speciei animalis aliquod individuum fuit in arca Noe.

Nota primo, has propositiones mixtas, cari incomplete vniuersales, & magis particulares, & singulares, quam vniuersales.

Nota secundo, Numeralia bis, ter, &c. esse signa vniuersalia, & voces, quibus adduntur, distribuere, nisi cum sint prædicatum & vocem faciunt accipi copulato. Interdum etiam sunt voces mixtæ, quantitates, ut si dicas de omnibus Logicis sex exscribunt, sic esset exponenda, ex omnibus gicis vel hi sex scribunt, vel illi sex scribunt.

Nota tertio, quædam alia habere rationem vniuersalium, ut de copulatiue perlatiuo partitio nomine respectu suo obliquorum, diximus, deinde nomina distincte significatiua vim signorum habent vniuersalium, item quædam præpositione, ut præter &c. ut cum dicitur Accidit diuina vi potest esse absque subiecto omni scilicet.

CAPVT XII.

De potestate signorum Regula.

1. Signa vniuersalia negatiua omnes sibi oppositos terminos distribuunt, nisi auid impediantur.

2. Signa vniuersalia affirmatiua distribuunt subiectum, confundunt prædicatum: interdum tantum efficiunt subiectum fieri opulatum, vt de tribus dicas, omnes ferunt stud pondus.

3. Vox communis subiectum constituens propositionis siue signo, vel cum signo particulari accipitur determinate.

4. Signa ista vniuersalia tam affirmatiua, quam negatiua distribuunt categoria sibi inclusum, vt semper, id est, omni tempore articularia illud determinant, quando nihil terminus sequens significat aliquid determinate fieri, vel faciendum esse, vt cum dicimus homo aliquando canescit: alias confundunt suum categoria, vt homo deet aliquando comedere, homo semper est licubi.

5. Eadem signa mixta variam vim habent a aliis terminos propositionis, vniuersalia negatiua distribuunt omnes sequentes, vt homo est lapis: affirmatiua confundunt vt semper homo semper ridet, id est, omni tempore aliquis est in confuso, qui sit ridens, in confuso. Particularia nihil mutant, sed perade se habent, ac si non adessent.

6. Signa incomplete vniuersalia incomplete etiam distribuunt terminos sibi proximos, & remotos confundunt. Patet ex explanatione huius propositionis, omne animal vit in area Noe.

Negatio negans, quicquid posse inuenit non distributum, distribuit, distributum, non distribuit, affirmatum negat, negatum affirmat, signa particularia reddit vniuersalia, & contra affirmatiua mutat in negatiua, & contra vnde natura malignantis merito appellatur. Huic patet negationes pares affirmare, impares negare.

CAPVT XIII.

Quaedam generales præceptiones circa vocum acceptiones.

Inter argumentandum non licet mutare genus acceptionis, sic in syllogismo essent

4. termini. Dixi genus acceptionis, quia speciem subinde licet mutare, vt putet in conuersionibus, in quibus eadem vox modo distribuitur, modo accipitur confuse, modo determinate Vnde nota per genus acceptionis hic non intelligi genus quoduis, sed altissima genera, quæ nullum habent inter se prædicatorum communicationem, talia sunt materialis & formalis acceptio, item simplex & personalis, à quibus vicissim transire non licet; ab absoluta autem ad personalem licet, quia omnia prædicata vocis absolute acceptæ conueniunt etiam personaliter acceptæ.

2. Non licet argumentari à voce accepta copulatiua, ad inferiora aliqua illius sigillatim sumpta, vt non sequitur: omnes tres ferunt hoc pondus, ergo. Petrus habens omnem pecuniam est diues, ergo habens denarium est diues. Sic nec ab omnibus inferioribus sigillatim sumptis, ad vocem copulatiua sumptam licet progredi.

3. Nota licet argumentari à voce confuse accepta ad eandem acceptam determinate, respectu eiusdem vniuersaliter acceptæ, vt omnis homo est animal, ergo animal est omnis homo.

4. Non licet argumentari à voce singulariter accepta, ad eandem communiter, nec à voce disiunctiuam, vel determinate, ad eandem distributiuam, quia procederetur à non distributo distributum.

CAPVT XIV.

De Statu.

Status est quedam vocum affectio, illis sconueniens ratione verbi coniuncti, seu copulæ principalis, cum scilicet vox ponitur pro re existente eo tempore, quod significatur per verbum, vel copulam, vt si dicas, homo latus, homo sumitur pro illo, qui actu existit, quemadmodum & eius copula est præsentis temporis, per principalem autem copulam intellige eam, quæ necit prædicatum & subiectum, non partes alterius extremi, verbum autem, vel copula, quæ partes extremi coniungit, & vocari solet minus principalis copula, non variat statum, vt homo, qui antea stetit, sedet. Est autem triplex status, iuxta triplicem temporis differentiam, præsen-

præsentis scilicet temporis, præteriti & futuri. Status præsentis temporis est, cum copula significat tempus præsens, & vox ratione copulæ sumitur pro suis significatis præsentis tempore existentibus, vt homo scribit. Cum autem copula est præteriti temporis, & vox sumitur pro præteritis, dicitur status præteriti temporis, vt homo est mortuus, futuri vero, cum copula est futuri, & vox sumitur pro futuris, vt Antichristus nascetur.

Nota vero, non omnem copulam dare subiecto suo aliquem statum, quando autem det, ex prædicatione fere cognosci. Si enim prædicatum tale est, vt homo non possit subiecto conuenire, nisi illud re ipsa à parte rei existat, & copula sit præsentis temporis, tum subiectum habet statum præsentis temporis, vt homo ambulat, currit, est albus. Sin autem prædicatum tale est, vt possit tribui subiecto, siue existat, siue non existat, tunc subiectum non habet statum copulæ præsentis temporis, sed ampliatur, vt sequenti capite. Generaliter porro hæc regula tradi potest, vox quæ nec ampliatur, nec restringitur, nec distrahitur, habet statum temporis suæ copulæ principalis. Hæc de statu.

C A P V T X V.

De Ampliatione.

Ampliatio est, cum vox aliqua non seruat statum copulæ, sed extenditur ad plura significanda, seu rem existentem alio tempore, quam postulet differentiam temporis copulæ principalis, vt Petrus ambulauit, id est, Petrus qui est, vel fuit.

1. Ampliatio est quadruplex: Cum vox ampliatur ad præsentia, & præterita, vt in exemplo.

2. Cum ad præsentia & futura, vt Petrus ambulabit, viuens morietur.

3. Ad præsentia, præterita & futura, vt bonus musicus bene canit, id est, qui est, vel fuit, vel erit bonus musicus.

4. Ad præsentia, præterita, futura & possibile, vt homo est animal, homo est mortalis, id est, homo qui est, vel fuit, vel erit, vel esse poterit.

Aliqui addunt quintum Ampliationis genus, ad tempus imaginabile, sed videtur illa esse imaginaria, cum omnia quæ imagina-

mur, seu ficticia sint, seu vera imaginemur, aliqua temporis differentia. Cum enim constet nomina rerum verarum ex sui institutione, tam commode res veras significare, perspicuum est, non debere attendi ad significandas res imaginarias.

Similiter rerum fictitiarum nomina, cum tantummodo res ficticias significant, non possunt supponi pro veris, aut pro vera existentia: Sed tantum pro imaginaria, in aliquo differentia temporis imaginarii, vnde neque recte diceretur, homo, qui est, vel fuit, vel erit, vel esse potest, vel qui tantum est in mea imaginatione, quia nullus est talis, nec vox hominem significat, neque eodem modo recte diceretur, chymera, quæ vera est, vel fuit, vel erit, sed quia imaginor esse, vel fuisse, vel fore. Quæ circa tantum sunt 4. ampliaciones, seu nomina rerum verarum ampliatur per verbum Est, absolute. Nomina rerum fictitiarum explicantur per verbum imaginor esse.

Regule ad dignoscendum ampliacionem.

1. Verbum adiectiuum præteriti temporis ampliatur subiectum ad præsens, & præteritum, adiunctum vero suum restringit ad tempus præteritum solum. Vt Petrus, qui est, scilicet vel fuit, audiuit lectionem, scilicet præteritam. Eadem est ratio verbi fuit, de tertio adiacente, vt senex fuit puer, id est, senex qui est vel fuit.

2. Verbum adiectiuum futuri temporis vel substantiuum de tertio adiacente ampliatur subiectum ad præsens & futurum. Adiunctum vero adstringit ad futurum solum, Petrus qui est scilicet vel erit, audiet lectionem, scilicet futuram.

3. Omne verbum, quod significat verbum incipere esse, aut actionem, qua fiat, ampliatur subiectum ad præsens & futurum, domus scilicet quæ est, vel erit, ædificatur, pluuia incipit, scilicet quæ est, vel erit contra, vox quæ significat desinere esse, vel destrui, scilicet, vt subiectum ampliatur ad præsens, præteritum, vt homo, qui scilicet est, vel perit ante fuit, moritur, sic domus comburitur quæ est scilicet vel fuit.

4. Cum significatur res vna esse priora, quod posterius est, ampliatur ad præsentia & fut-

& futurum, vt Lutherus est prior Antichristo qui est vel erit: si significetur res fuisse prius altera, posterius ampliatur ad præsens, præteritum & futurum, vt Lutherus fuit prior Antichristo, scil. qui est, vel fuit, vel erit, scil. significatur vnum fore alio posterius, non ampliatur, sed habet statum per copulam significatam, sicut etiam ea, quæ his tribus casibus dicuntur priora. Si vero significetur aliquid altero esse posterius, prius ampliatur ad præsens, & præteritum, vt Antichristus est posteriori Lutheri, qui est scil. vel fuit. Si significetur aliquid altero fore posterius, prius ampliatur ad præsens, præteritum & futurum, vt Antichristus erit posteriori Lutheri, scil. qui t. fuit, vel erit. Si aliquid dicatur posterius tero, prius habet statum temporis, quem fert copula, sicut etiam ea quæ his tribus casibus dicuntur posteriora.

5. Termini propositionum necessariorum, impossibilium, item quibus adiunguntur & particulae Necessario possibile, impossibile, aut verbum potest, accipiuntur amplissime, nisi quid obstat, vt omnis homo est animal, omnis homo est lapis, in quibus vterque terminus ampliatur ad præsens, præteritum, futurum & possibile. Similiter in his homo t. necessario animal, possibile est, hominem esse album, impossibile est hominem esse laedem &c. Dixi nisi quid obstat, quia ampliatio sepe per restrictionem impeditur, vt omnino animal, quod existit, est corpus.

6. Subiecta propositionum negantium etiam sumuntur amplissime, vt nullus homo ambulat, item aliquis homo non ambulat, hæc esset vera, etiam si omnes existentes ambularent, dum Antichristus, qui non est, non ambulat.

7. Subiecta propositionum per verbum t. vel æquiualens de secundo adiacente, sumuntur amplissime, ideo hæc negantur, omnis homo est, existit, omnis homo est, fuit, erit, &c. quæ falsa sunt, quia tribuntur existentia omnibus hominibus, scilicet qui fuerunt, sunt, erunt, vel possibile sunt.

8. Optima & certissima regula est, (vt & de statu diximus,) considerare attentè, quomodo prædicatum conueniat subiecto. Plurima enim sunt vocabula, quarum ampliatio his regulis colligi non potest.

Nota vero terminum ample sumptum, se

habere ad non ample sumptum, sicut se habet superior ad inferiora, sic videlicet vt completatur non ampliatur, & aliquid amplius: vt igitur licet argumentari à superiori distributo ad inferiora, ita etiam à termino ample sumpto, ad non ample sumptum, idque tam affirmatiue, quam negatiue, vt omnis homo est animal, ergo omnis homo, qui existit, est animal. Item sicut sequitur, ab inferiori ad superius non distributum, sic à non amplo ad amplem, non distributum, vt homo qui existit, est animal, ergo aliquis homo est animal.

CAPVT XVI.

De Distractioe.

Distractio est, qua vox pro alia temporis differentia sumitur, quam principalis copula importet, vt sessurus loquitur, qui locutus est, &c. sic dicitur, ex cuius videt, mutus loquitur &c.

Variis modis contingere potest hæc distractio, potest enim vox capi pro presentibus tantum, & copula esse præteriti temporis, & futuri, vel vox pro præteritis tantum, & copula esse presentis, aut futuri, vel denique vox capi pro futuris tantum, copula autem esse presentis, aut præteriti.

CAPVT XVII.

De Restrictione.

Sequuntur affectiones, quæ vocibus conueniunt ratione alterius vocis adiunctæ, quemadmodum superiores conueniebant ratione verbi.

Restrictio est, qua suppositio, vel status, vel ampliatio, vel distractio ad pauciora significanda, contrahitur adiectione aliquius particule, quam vox per se sumpta significaret, vt homo albus, homo existens, coinciditque fere cum parte in modo. Restrictio est quadruplex, vt patet ex definitione, suppositione, scilicet status ampliacionis & distributionis, quod item fieri potest quatuor modis, primo additione adiectiui, vt homo albus. Secundo additione substantiui, idque vel in recto, vel in obliquo, vt viribus Romæ, domus Salomonis. Tertio additione aduerbii, vt loqui distente. Quarto interpositione aliquius orationis, vt Rex qui Hispanis imperat, est potens. Restrictioni affinis est alienatio, & diminutio, cum

no, cum scilicet vox addita alienat alterius significationem, ut homo mortuus, leo marmoreus, vel particula aliqua diminuens significationem alterius diminuit, ut doctus in Grammatica.

CAPVT XVIII.

De Appellatione.

Appellatio est, cum vox vna aliam afficit ac denominat, illique tribuit suam significationem ut Iohannes est bonus citharædus. Bonus hic non denominat Iohannem, sed citharædum, neque enim sensus est illius propositionis, Iohannem esse bonum, sed esse bonum in illa arte. Dicitio denominans, id est, quæ alterum denominat, illique suam significationem tribuit, dicitur appellans, denominata vocatur appellata.

Nota inter vocem appellantem, & appellatam duplex discrimen, primum, quod appellata semper sit substantiua, aut velut substantiua. Appellans autem adiectiua vel velut adiectiua, & habeat se per modum rei alteri aduenientis. Exemplum appellantis velut adiectiua, & appellatae, velut substantiua est hoc, sanctus Thomas fuit egregie versatus in Theologia. Idem enim est, ac si dicas, S. Thomas fuit egregius Theologus. Secundum discrimen est, quod dicitio appellans, semper accipienda sit secundum significatum formale, appellata vero nunc pro formali, ut Iohannes est bonus Philosophus, nunc pro materiali, ut Iohannes Philosophus est bonus. Hinc duplex nascitur appellatio, vna in qua vox appellans appellat appellatam, secundum significatum formale, alterum, in qua secundum significatum materiale. Est autem materiale significatum subiectum in forma, quæ primario per vocem significatur.

Nota dictionem appellatam aliquando esse vnâ simplicem dictionem, quæ conseruatur in significato materiali, & formali, ut albus currit, album disgregat visum, in priore album sumitur pro significato materiali subiecto, scilicet in secunda vero pro significato formali, scilicet pro ipsa forma albedinis, similiter homo ambulat, homo hic accipitur pro significato materiali. Inferiora enim hominis sunt quasi illius materialia significata. At hic homo est species, homo appellatur secundum

formale significatum. Homo enim in conueniunt quasi formale significatum huius vocis. Quoniam hoc præcipue habeat locum in connotatiuis. aliquando dicitio appellata consistit ex duabus dictionibus, quarum vnâ materiale significatum in dicitio, alterum formale significatum. Dum ergo dicitur Plato est diuinus Philosophus, diuinus ne appellat materiale significatum, scilicet Platonem, sed formale scilicet Philosophum, quod contingit, quoties nomen adiectiuum cum altero coniungitur, ex parte eiusdem extremi. Sin autem dicitur, Plato Philosophus est diuinus, appellat materiale, quod vel semper habet locum, cum vox appellans sufficit prædicatum. Porro vna regula certissima ad discernendum, quando materiale quando formale significatum appellatur, est diligens animaduersio & iudicium.

Nota, ut diximus in Elenchis, inter argumentandum non licet mutare appellationem. Ut non sequitur, Petrus est magnus est Philosophus, ergo est magnus Philosophus.

CAPVT XIX.

De particulis Reduplicatiuis.

QVIA in Philosophia frequens particularum reduplicatiuarum est vsus, subtilem quandam habet distinctionem, iis breuiter post tractatum de vocum affectionibus, nobis est dicendum. Particulæ Reduplicatiuae esse dicuntur, quæ aptæ sunt geminandum aliquod, & reduplicatum; quales sunt hæc. Quatenus, quæ, ut, in quantum similes non quod actu semper geminent, sed quod possint conuenire, ut cum dico, homo est homo, est risibilis, actu subiectum iteratur. Cum autem dico, homo ut animal, est sensibile, non iteratur idem terminus, sed ali quodammodo supponitur priori, propositiones igitur reduplicatiuae constantes huiusmodi particulis duplicem facere possunt sensum, vel enim reduplicatiue accipi dicuntur, & specificatiue. Reduplicatiue, cum particula reduplicatiua reduplicat causam, cur prædicatum conueniat subiecto. Ut cum dico, homo qua rationalis est risibilis. Specificatiue cum particula illa non innuit causam prædicatum conueniat subiecto, ut cum dico, Iohannes vt oculos habens est lippus, est, li

est, lippitudinem secundum oculos. Non potest autem accipi reduplicatiue, quia alias sequeretur, quod omnes qui haberent oculos, essent lippi, sic in hac, Petrus qua Musicus, est Dialecticus, sensus est, esse musicum Petrum non impedit, quo minus sit Dialecticus. Difficultas in his explicandis erit, quia dubitatur, an particula reduplicatiua reduplicet causam, an non, maximeque difficile est sapere distinguere inter veras causas & conditiones, in quibus non quæ aliquam habet affinitatem cum causis. Itaque ad eam rem optimum est nosse causalitatem, seu rationem causandi, cuiusque causæ, in suo genere, exempli causa, in genere causæ efficientis, hæc reduplicatiue sumuntur, sol vt lucidus illuminat, nix vt calidus calefacit, nix vt alba disgregat visum, Deus vt iustus, punit peccata. Specificatiue vero, si dicam, sol vt est supra horizontem, illuminat, ignis qua subsistens, vel approximatus, calefacit, nix vt visa, disgregat visum, Deus vt iustus, miseretur. In genere causæ materialis hæc reduplicatiue sumuntur, materia vt vnita forma facit compositum, materia vt pura potentia, actuatur forma, paries vt substantia, recipit accidentia: specificatiue vero materia, vt accidentibus disposita, recipit formam, paries vt sustentans rectum, est albus. In genere causæ formalis hæc reduplicatiue, albedo qua talis facit album, natura abstracta, vt respicit inferiora, est vniuersalis, Christus, vt comprehensor, est beatus, Deus, vt æqui amans, est iustus. Specificatiue vero albedo, vt inherens

facit album, natura communis, vt respicit superiora, est vniuersalis. Christus vt viator, est beatus, Deus vt est misericors, est iustus. In causa finali obiectiua, & exemplari, reduplicatiue finis, vt bonus, vel intentus excitat ad appetitionem sui, & mediatorum electionem sol vt lucidus, videtur, Idea vt dirigens artificem est causa operis: Specificatiue vero finis, vt cognitus, excitat ad sui cognitionem, sol vt est in cælo, videtur. Idea, vt est in animo, est causa operis. Aliqui hanc rationem assignant hisce propositionibus distinguendis, vt loco particula reduplicatiua apponatur coniunctio causalis, Quia, vel similis, & tunc si vera est propositio, accipi reduplicatiue, sui contra, specificatiue. Sed hic modus habet difficultatem, in conditionibus, sine quibus non, dicimus enim ignis, quia est approximatus, calefacit. Optima est ratio, videre vtrum vbicumque reperitur ratio, quæ reduplicatur, inueniatur etiam ratio inclusa in prædicato, vt cum dico, ignis, qua calidus, calefacit, ideo accipitur reduplicatiue, quia vbicumque reperitur calor, illud calefacit, specificatiue sumitur, quia multa possunt mihi approximari, quæ me non calefaciunt. Tantum potest hæc regula fallere in causalitate, & dependentia rationis, quæ est inter proprietatem, & essentialitatem. Possunt enim dicere, Petrus, qua risibilis, est rationalis, vbi tamen accipitur specificatiue, licet nunquam reperitur ratio risibilitatis, quia simul inueniatur rationalitatis.

(* * *)

Finis Commentariorum & Disputationum Logicarum in vniuersum Aristotelis Organum.

BERNARDI MO
RISANI PHILOSO-
PHI ACVTISSIMI.
COMMENTARIA ET
DISPV TATIONES
PHYSICÆ.

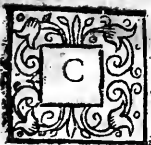
COMMENTARIVS IN LIBROS VIII.

Physicorum Aristotelis.

Argumentum Libri Primi.

Primo libro agit Aristoteles de Elementis, seu principiis rerum naturalium quot & qua sint. & qua sint eorum affectiones, refutatis veterum Philosophorum opinionibus.

CAPVT I.

APT hoc est, veluti proe-
mium in vniuersam Physi-
cam, & tria potissimum con-
tinet documenta, primum,
quod in scientia Physica inci-
piendum sit ab explicatio-
ne principiorum, secundum, quod in huius-
modi principiorum inuestigatione proce-
dendum sit à confusis, tertio, quod in princi-
piorum explicatione procedendum sit à princi-
piis vniuersalioribus, ad minus vniuersalia.
Primum probat Aristoteles, hoc discursu, in
omni scientia, & disciplina, quæ habet princi-
pia, causas & elementa, ab illis, est inchoan-
da tractatio, sed Physica est talis scientia, er-
go, &c. Maior probatur, quia à principiis de-

pendet cognitio ceterorum, quæ in scientia traduntur. Vbi notandum primo, licet cog-
nitio latius pateat, quam scientia, vt colligitur
ex dictis l. prior. hic tamen promiscue sumi-
iisdem, dicit enim in disciplinis, id est, in
entia aliqua totali comparari cognitionem
ex principiis, vbi per cognitionem intelli-
gentiam actualem demonstratiuam. N-
tandum secundo: principia, causas & elem-
ta hoc loco sumi, pro iisdem, vt docet Per-
lib 3. cap. 1. vt sensus Aristotelis sit, quæ cum
disciplina habet aliqua principia, siue cau-
sas causas, siue elementa, &c. hinc Aristoteli
habet materiam, formam, & priuationem
modo vocat principia, modo causas, modo
elementa, quæ tamen in rigore apud Philo-
sophos distinguuntur. Principia enim latius
patent, quam causæ, & hæc latius, quam
men

menta, nam principium in genere est, id, vnde aliquid est, sic priuatio, quæ est terminus à quo generationis, est principium, non tamen causa, similiter punctum, seu terminus inchoans lineæ est principium. Causa vero dicitur, id, quod confert esse, & designat quatuor genera causarum. Elementum vero tantum est id, quod ingreditur compositionem, vt sunt materia, & forma, quæ sunt causæ intrinsecæ. Causa efficiens & finalis non sunt elementata.

Secundum documentum probatur ab Aristotele, hoc modo. In inuestigandis principiis icordo ex naturæ præscripto seruandus est, scilicet à notioribus nobis progrediamur ad ignotiora, sed confusa sunt nobis notiora, ergo ab illis inchoanda est inuestigatio.

Maior probatur, quia cognoscibile debet accommodari lumini cognoscentis. Minor probatur, quia quæ magis occurrit sensui, la sunt nobis notiora, sed confusa sunt eiusmodi, ergo. Minor probatur, quia pars confusa intelligit composita, sensibilia, quæ habent affectiones & accidentia sensibilia, quæ pro lubidubio nobis sunt notiora, id est, facilius à nobis cognoscuntur. Quæ autem notiora sunt natura, & simpliciter, ac absolute notiora dicuntur, sunt illa, quæ à paucioribus in natura essentia dependent, & sic quantum ex se sunt, facilius intelliguntur. Huiusmodi sunt magis vniuersalia, sic substantia est natura notior, quam animal, aut homo, partes sunt notiores natura totis, causæ effectis, simpliciora compositis. Vbi.

Nota Aristotelem in hisce documentis seum non pugnare. Cum in primo dicit, incipiendum à confusis, quæ non sunt principia, sed principia, seu constantia principii, quia sensus prioris argumenti est, in scientiis præmittendam esse accuratam tractationem, & considerationem principiorum, quia tamen id eorum notitiam obtinendam opus est confusa quadam compositorum cognitione, ex sensibus orta: ideo subiungit in secundo documento, inuestigationem principiorum inchoandam esse à confusis.

Tertium documentum probatur, quia est recedendum à notioribus nobis, sed principia vniuersaliora sunt nobis notiora, minus vniuersalibus, ergo ab illis incipiendum. Minor vera est de vniuersalioribus, sumptis per

modum totius confusi, & virtute multa continentis. Sic enim habent accidentia magis sensata, & in pluribus recipiuntur, ac proinde facilius cognoscuntur. Sic animal est nobis notius, quam homo, vt homo, quia illius accidentia, & affectiones citius & sæpius occurrunt. Hinc eminens facilius dignoscimus aliquid esse animal, quam hominem, bouem &c. alioqui vniuersaliora sumpta per modum partium, sunt tantum notiora natura, nobis vero ignotiora, saltem cognitione indistincta. Minorem hanc probat Aristoteles, triplici exemplo; primo, quia totum integrale, verbi gratia, domus, nobis est notius suis partibus, ergo & vniuersale erit notius, cum sit quoddam totum vniuersale. Secundo definitum est nobis, notius partibus definitionis, ergo & vniuersale erit notius suis partibus substantiis, seu inferioribus. Nam sicut definitum confuse continet vtramque definitionis partem, ita vniuersalius continet minus vniuersale, seu inferiora. Tertio pueri primum cognoscunt parentes, vago modo, velut in vniuersali, vnde omnes viros vocant patres, mulieres mares. Successu vero temporis illos in vniuersali agnoscunt, & à cæteris distinguunt, ergo signum est nostram cognitionem naturaliter initium sumere ab vniuersalioribus, tanquam nobis notioribus.

C A P V T II.

Iuxta id, quod præcedente capite docuerat, incipit hic agere de principiis, inuestigans eorum numerum, & referando prius varias antiquorum opinionones, quas recensent Teletus hic, & Iuse B. Pererius 4. Phys. peculiariter autem hoc capite disputat, contra Parmenidem & Melissum, qui ponebant vnum principium rerum naturalium, idque immobile, quos propterea vocat Philosophos non naturales, eo quod motum tollunt; contra hos, inquit, non est disputandum, à Physico, quia eueniunt principia Physica, ex quibus vnum est, dari motum. Quare ex superiori disciplina, scilicet ex Metaphysica, eos redarguit, rationes sumit ex ente & vno, prima est: Ens multipliciter dicitur de substantia. Per essentiam enim hic intelligit substantiam, de quantitate, qualitate, &c. categoriis. Si ergo omnia sunt vnum ens, vel

sunt substantia, vel quantitas, vel aliquid exterorum. Non substantia, quia sic illud principium nec esset finitum, nec infinitum, scilicet mole, quia hoc supponit quantitatem, non potest esse quantitas, aut aliud accidens, quia accidentia sunt entia in alio, & sic non esset vnum ens, sed plura, scilicet id quod inest, & id cui inest. Secunda ratio sumitur ex diuisione vnius, vnum aliud est continuum, aliud indiuisibile, aliud definitione. Sed omnia non sunt vnum continuum. Hoc enim est contra sensum, & sic saltem plura essent potestate, scilicet illa, in qua continuum potest diuidi, non est indiuisibile: Sic enim non esset infinitum, ut ipsi volebant, neque sunt vnum definitione, nam alioqui contrariorum contradicentium vna & eadem esset definitio, boni, scilicet & non boni.

CAPVT III.

Soluit hic rationes istorum Philosophorum, Argumentum Melissi erat tale. Omne, quod genitum est, habet principium, ergo omne non genitum caret principio; sed ens non est genitum, ergo caret principio: Vltorius, quod caret principio, debet etiam carere fine, & sic erit infinitum, atqui infinitum est vnum; & immobile: nam si essent plura, iam alterum non esset infinitum, et si esset mobile, iam non esset infinitum, quia non occuparet omne spacium: esset enim locus extra, in quo moueri posset. Prima assumptio, scilicet ens, non esse genitum, sic probat, quia si esset genitum, vel id esset ex ente, vel ex nihilo, non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit, non ex ente, quia alioqui esset antequam fieret, quod implicat.

Respond. Aristoteles, negando primam consequentiam, quia argumentum peccat in forma: Est enim ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, quasi dicat, si est homo, est animal, ergo si non est homo, non est animal. Quae forma est vitiosa, quotiescunque termini non sunt conuertibiles, ut in proposito, quia genitum, & habens principium, non conuertuntur, quia per principium intelligitur hic principium magnitudinis: de hoc enim procedit ratio Melissi, alioqui ex eo, quod ens non haberet principium temporis, non potest inferri, eas esse infinitum

magnitudine, sed tantum infinitum duratione, datur igitur aliquid, quod genitum est, est, productum, generatio enim sic late accipitur, quod tamen non habet principium magnitudinis: Ita ut vna pars fiat post aliam, huiusmodi sunt lumen in aere, congelatio aqua, quae sunt mutationes, quae fiunt totum simul.

Ratio Parmenidis est haec, omne quod praeter ens, est vnum. Haec enim conuertitur, quia quicquid est, praeter vnum, est nihil ergo omnia sunt vnum eas, si vnum, ergo immobile, quia nec datur causa mouens, nisi spacium, per quod fiat motus.

Respondet Aristoteles: Hanc rationem peccare in materia, quia in argumento ens miratur late, & transcendentaliter, prout motus modis, id est, analogice, dicitur de substantia, & accidentibus, in assumptione vero, ut dicitur esse vnum, sumitur stricte, pro eo particulari scilicet substantia, vel alio ente vniuerso respectu inferiorum. Unde maior propositio argumenti vera est de ente, transcendentaliter sumpto, sed tunc falsa est assumptio, quia substantia & accidens non sunt vnum sed plura simpliciter. Deinde, etiam si esset vniuersum, hinc tamen non inferitur realis omnium vnitas, quia vnitas illa transcendentalis consistit cum pluralitate. Eadem ratio peccat in forma, quia in simili datur antecedens verum, consequente falso. Ponatur enim, omnia esse alba, & album significatum, id est, habere rationem vniuersum, tum argumentabor: Quicquid est praeter album, est non album, atqui non album, nihil est, suppositione, ergo quicquid est praeter album, nihil est, sed album est vnum, ergo omnia alba vnum sunt, non plura, ubi antecedens est verum, consequens falsum, quia si nix, &c, plura sunt, & non vnum. Ita Aristoteles.

CAPVT IV.

Disputat contra eos, quos supra dictos appellauit, qui motum quidem, & principium in rebus naturalibus admittunt, sed minus bene. Aliqui enim assignabant vnum principium, scilicet vel ignem, vel aerem, vel aquam, vel aliquid medium inter aerem & aquam, quo per raritatem, & densitatem omnia generantur.

rentur. Alii ponebant vnum & multa, vnum
idem chaos, sed in eo multa. Inter quos
Anaxagoras, qui docuit infinitam & confu-
sam congeriem partium atomarum, quam
cant, homœomeriam; esse principium
materiale rerum, & ex harum partium coagu-
latione, & à cæteris separatione, res om-
nes fieri, seu generari; & earundem dissolu-
tiones corrumpi: quam partium confusio-
nem dicebat initio fuisse, tanquam chaos, sed
postmodum, id est, Deum, distinxisse, & separasse
in varias species. Quam sententiam pro-
bat hoc fundamento. Ex nihilo, nihil fit.
Sed concludebat, nihil de nouo generari,
generationes tantum esse alterationes, seu
mutationes accidentarias, sc. coaccrutationem
partium, & hoc modo argumentabatur. Id
quod fit, vel ex ente fit, vel ex nihilo, non ex
nullo, quia ex suppositione, ex nihilo nihil
ergo ex ente, & quidem ex contrario fa-
ctum aliam suppositionem, ergo vel ex
contrario manente in re, que gignitur, aut ex
quod inerat in contrario, ex quo gigni-
tur non ex contrario manente, vt manet, er-
go ex contrario, quod inerat. Hoc autem vi-
detur esse multitudo infinitarum partium, si-
cut rei, quæ producitur, quæ partes late-
ret in re, ex qua fit productum, ergo infinita
corpulcula sunt principia rerum natura-
rum. Porro, quia res vna ex alia gignitur, in-
erat omnia omnibus inesse, ita vt in quali-
bet infinita essent particule rerum omnium,
ex ea fieri possunt, & res ab eo nomen-
tate, quod in ea magis emineret, verbi gra-
tia, si quod dicitur aquam, quod plures in eo es-
sent particule aquæ.

Ad argumentum responderetur, Omnia fieri
ex ente actu, vel ente potentia, id est, ex ente
simplici aliqua forma substantiali, vt ex aqua
generetur, ex elementis mixtum, vel ex ma-
ter prima, quæ inerat aquæ, vel elementis,
sc. quicquid fit, oritur ex ente actu, tan-
quam ex contrario, quod in genito non ma-
net, ex ente vero potentia, tanquam ex subie-
cto, quod in genito manet, & hoc sensu
verum est vnum quodque generari, quod
ex contrario profuit, non vero secundum
nomen Anaxagoræ, quasi vnum quodque
contineat infinitas particulas omnium re-
rum.

Respondit etiam Aristoteles hos Philoso-

phos, quod principia numero, specie, & quan-
titatibus infinita ponere. Hinc enim dicit
sequi, non dari scientiam rerum naturalium,
tunc enim scimus, quando cognoscimus
principia rei, at qui infinita principia, non ca-
dunt sub scientiam, ergo. Impugnatur vterius,
quod partes illæ infinitæ non essent deter-
minatæ ad certam magnitudinem, cum ta-
men viuentium definita sit magnitudo, que
fit, vt partes illorum non possint esse quan-
tæcunque magnitudinis, alioqui ipsa viu-
entia carerent etiam termino magnitudi-
nis, quod tamen negat Anaxagoras omnia
omnibus inesse, probat hac ratione, si sum-
atur certa portio aquæ, in qua secundum il-
lorum doctrinam, continentur infinitæ par-
ticule rerum omnium, quæ ex aqua postula-
ri fieri, verbi gratia, carnis, ossis, &c. separatur
ex illa portione aquæ, portio carnis, aut ig-
nitor semper adhuc ex illa aqua caro extra-
hi potest, aut tandem deficiet separatio, ita
vt nihil carnis in aqua supersit, prius dici
non potest, tum quia omne corpus finitum
ablatione finiti imminuitur, & tandem de-
finit, tum quia alioqui in re finita essent actu
infinitæ partes æquales, verbi gratia, in mi-
nima caruncula, quæ generari potest, essent
infinitæ particule illi æquales, quod est im-
possibile, si posteriùs dicatur, sequitur non
omnia omnibus inesse, quia portio aquæ
iam non amplius inerat caro. Accedit quod
quantitas carnis quoad paruitatem sit defi-
nita, ita vt necessario detur minima caro, ex
qua alia amplius extrahi non possit, alio-
qui datur pars minor, minima, quod est im-
possibile.

Deinde secundum hanc sententiam ci-
dem rei inessent infinites infinita corpo-
ra, vt in qualibet parte cerebri infinitus san-
guis, in qualibet parte sanguinis infinita ca-
ro, & sic res qualibet esset magnitudine in-
finita melle.

CAPVT V.

Assignatur numerus principiorum il-
lud fundamenti loco ex communi vete-
ram sententia assumit, principia esse contra-
ria. Quod probat ex proprietatibus & defini-
tione principiorum, quæ conueniunt primis
contrariis,

Princi-

Prin cipia sic describit, Principia sunt, quæ nec alia ab aliis vicissim gignuntur, nec ab illis oriuntur, & tamen ex illis oriuntur omnia. Vbi particula ab significat habitudinem principii intrinseci, ita vt sensus sit, principia non esse ex semetipso, nec ex aliis principiis, tanquam ex partibus intrinsece constituentibus, alioqui possunt esse vel à se mutuo, vel ab alio, tanquam ex termino, & principio extrinseci. Particula, ex, quando omnia dicuntur fieri ex principiis, designat indifferenter habitudinem principii intrinseci vel termini à quo, & principii extrinseci. Intrinseci, propter materiam & formam, extrinseci propter priuationem, quæ est principium, seu terminus à quo.

Probantur iam partes descriptionis, primo principia non fieri ex se mutuo, quia sunt contraria, contraria autem non sunt ex se mutuo, saltem vt ex principiis extrinsecis, & sic alterum non esset principium, sed principiatum, non fieri ex aliis probatur, quia sunt prima, omnia ex illis fieri, probatur ex his suppositis, primo non quoduis ager in quoduis, sed in contrarium suum, secundo non quoduis patitur à quouis, sed à contrario, tertio non quoduis gignitur ex quouis, tanquam ex termino à quo, sed ex contrario Quarto, non quoduis interit in quoduis, sed in contrarium, vbi per contraria fere intelligit opposita priuatiue, vt patet ex declaratione tertii præsuppositi, quod probat, quia album non fit ex musico, sed non ex albo, & non musica, non fit ex albo, sed ex non musico, quia productio formæ in subiecto fit per se, ex priuatione ipsius formæ producendæ, tanquam ex termino, formæ autem præexistentes in subiecto habent se per accidens. Quartum præsuppositum probat, quia album non corrumpitur per se, in musicum, sed in non album. His positis, sic argumentatur; Omnis generatio fit à contrario in contrarium, sed omnes res naturales generantur, ergo contraria transeunt in contrarium. Generatio late sumitur in maiori, vt comprehendat etiam alterationem, quare in omni generatione debent dari duo contraria, scilicet terminus à quo, & terminus ad quem, id est, priuatio formæ, & forma, materia autem nulli est contraria, sed vtriusque subiectum.

Ex dictis inferitur, has propositiones, Principia sunt contraria, & Principia non sunt

contraria, esse subalternas simul veras, quæ priuatio est contraria formæ, materia vero nec priuationi, nec formæ est contraria.

CAPVT VI.

EX eo, quod in principiis reperitur contrarietas, ostendit non tantum esse vnum principium, quia vnum & idem non potest sibi esse contrarium. Secundo probat potest esse duobus, nam quædam principia in triplicem constituunt substantiam rei naturalis, hæc non possunt esse contraria. Ergo debent reperiri tertium, quod repugnat vni ex duobus, Tertio probat esse plura tribus, sufficit vnum principium quod sit obiectum circa quod versentur alia duo contraria, necesse est, admittere plura principia contraria, quam duo, quia in vno quoque genere communi axiomaticè, vna tantum est contrarietas. Sunt autem hæc priuatio & forma in genere: Priuationes autem & forme in specie, quæ plurimæ sunt, non multiplicata principia.

CAPVT VII.

VT ostendat, dari tertium principium materiam, primo declarat, in quo consistit priuatio & subiectum generationis, scilicet priuatio in generatione pereat, subiectum vero idem remaneat, & illud esse realiter eum priuatione, quia priuatio non est positum superadditum materię, quæ est obiectum generationis, est tamen ratio mali, seu cõcentu ab ea distinctum, quæ negationem formæ, in subiecto apto recipere. Tum probat dari tertium principium, hoc modo, in omni mutatione principium, quod fit capax contrarietatis, quia contraria sine subiecto transmutari possunt, sed hoc non potest esse, nisi materiam, ergo dantur tria principia. Primam propositionem probat multis exemplis, in omni generatione, siue ea sit proprie dicta generatio, cum producit substantiam, homo, equus, siue sit generatio secundum quid, vt cum ducitur forma accidentalis, verbi gratia, siue in homine. Addit, licet principia, siue rationes formales accipiant, ut debent, posse tamen etiam dici duo,

entur secundum rem, sic enim priuatio non
t quid distinctum à materia,

CAPVT VIII.

Respondet rationi antiquorum, qua euin-
cere conabantur, nihil de nouo secun-
dum substantiam oriri, aut interire, erat au-
tem hæc: si quid oritur de nouo, oritur vel ex
ente, vel ex non ente, non ex ente, quia sic esset
equum fieret, neque etiam ex non ente,
quia ex nihilo nihil fit.

Respondet Aristoteles, id, quod oritur, non
est ex non ente simpliciter, siue ex eo, quod
ne nihil est, sed fieri ex non ente secundum
modum, quod tamen est ens simpliciter, id est,
est ex eo, quod non est ens, producendum:
si gratia, cum ex aqua fit aer, aer non fit ex
nullo, sed ex materia, quæ subest formæ a-
eris, & quæ est ens absolute, est tamen non
ens secundum quid, quia non est aer produ-
ctus, & sic omnia fiunt ex ente simpliciter,
quod est non ens per accidens, id est ex mate-
ria, quæ ratione priuationis coniunctæ est
in casu.

CAPVT IX.

Ex dictis colligit definitionem materiæ pri-
mæ, quæ est talis, materia prima est id,
quod cuique rei primo subest, ex quo insito
quid per se, non aliena vi, nec per aliud, ef-
ficatur. Dicitur id, quod primo subest, quia or-
ditur compositionis nullum est subiectum
in se, & per hoc distinguitur ab elementis,
scilicet aqua, &c. ex quibus fiunt mixta, quia
mixta habent & materiam, & formam, vnde ra-
tio mixtorum sunt materia secunda. Dixi-
tur materia prima, quia ordine resolutionis.

nis est subiectum vltimum: nam in materiam
vltimo fit resolutio, nec datur vltior pro-
gressus. Dicitur cuique rei primo subesse, id
est, formæ cuiuslibet substantiali, quia hoc est
materiæ peculiare: nam licet verius sit, mate-
riam immediate etiam recipere accidentia,
hoc tamen etiam conuenit formæ substantia-
li, & composito. Dicitur ex eo aliquid fieri per
se, quia est pars altera Physica compositi, con-
stituens in forma vnum per se. Sensus igitur
definitionis est, materia est primum subiectum
formæ substantiali, ex quo remanente in cõ-
posito, corpus naturale componitur per se.

Forma, quæ est alterum principium, sic de-
finitur potest, vt sit actus substantialis, cum ma-
teria constituens vnum per se.

Priuatio vero est absentia formæ aptæ in
esse. Ex his colliguntur differentiæ inter
materiam & priuationem, Primo materia
est ens reale, scilicet substantia imperfecta, &
non ens per accidens. Priuatio vero, & contra
est non ens per se, & tantum ens per accidens.
Secundo, materia est subiectum formæ, pri-
uatio non item. Tertio materia appetit for-
mam, non priuatio, quia est contraria formæ,
Quarto materia secundum se est ingenerabi-
lis, & incorruptibilis. Priuatio vero modo est,
modo non est. Hinc etiam patent proprietates
materiæ primæ, sc. quod sit pura potentia,
quia ex natura sua est priuata omni forma,
seu actu formali, substantiali, cuius tamen est
capax. Deinde materia est pure passiuæ, quia
per actionem causæ efficientis patitur se dis-
poni ad cuiusque formæ susceptionem. Deni-
que materia appetit omnem formam, appe-
ritu sc. naturali, id est, capacitate, sicuti omne
deformæ perfectibile dicitur appetere sui
perfectionem.

(***)

COMMENTARIUS IN SECVNDVM LIBRVM PHYSICORVM.

HOC libro totius naturalis Philosophiæ iaciuntur fundamenta. & agitur tu-
de materia, & forma, quatenus natura quedam sunt, tum de causa efficien-
& finali, ac vniuersim de quatuor generibus causarum.

CAPVT I.

Signat primo generalem re-
rum diuisionem Secundo di-
stinguit naturalia ab artifi-
cialibus. Tertio definit natu-
ram Quarto ostendit for-
mam potius esse naturam,
quam materiam.

Diuisio generalis est hæc, eorum quæ sunt
in natura, alia natura sunt, & constant, alia ab
aliis causis originem ducunt Diuisio est cor-
pus in genere: & sensus diuisionis est, corpo-
rum alia sunt naturalia, vt elementum, cæli;
homo: alia arte facta, vt domus, sedes, cathedra:
hæc enim ab aliis causis originem, quam
à natura ducunt, scilicet ab arte.

Differunt naturalia ab artificialibus, quod
naturalia habent in se principium motus, id-
que vel localis, vt cæli, vel alterationis pro-
prie dictæ, vt omnia sabulnaria, vel etiam ac-
cretionis & decretionis, vt viaentia, arte facta,
qua talia, non habent huiusmodi principia.
Nam statua, v. g. non habet proprium motum
deorsum, nisi quatenus constat materia gra-
ui, ære, ligno, licet motus volutationis per ac-
cidens iuari possit à forma artificiali spheri-
cæ, quia se auert impedimentum huius motus,
nimirum angulos.

Definitio natura est hæc Natura est prin-
cipium & causa motus, & status eius, in quo
est primo, & per se, non per aliud, alienaq; vi.

Definitur hic tam natura partialis, vt mater
aut forma, quam totalis, vt est compositum
Physicum, dicitur natura esse principium, li-
cet actiuum, seu efficiuum, vel passiuum
seu susceptiuum, vt contineatur materia, q
non est proprie actiua, & natura cæli, q
non est principium actiuum motus reuo-
tionis, sed passiuum tantum: intelligenti-
nim assistens est communiore sententia pr-
cipium actiuum. Dicitur principium motus
quod late hic sumitur, prout significat
mutacionem Physicam, etiam inst-
taneam. Additur motus & status, vbi parti-
la (Et) explicanda est, disiunctiue, vt sit idem
quod vel, quia natura non necessario est pr-
cipium motus simul, & status, sed alteratur
motus vel status, seu quietis positura; q
quies non est nuda quedam priuatio motus
sed consistentia rei & stabilitas, v. g. affectus
vbi localis & sic est finis motus, quia nat-
exercet motum, vt perueniat ad quietem.
Dicitur enim in quo est primo, vt excludat
causæ extrinsecæ, & significetur esse prin-
cipium primum, & radicale, & sic excludat
causæ instrumentales, verbi gratia grauitatis
leuitas in elementis, quæ non insunt illis pr-
mo, prior enim est forma substantialis, q
est radicale principium motus. Dicitur per
id est essentialiter, vt excludatur ars, quæ
non inest rei, quæ mouetur, vel saltem
inest, per se, vt medicina, quæ inest med-
scipsum curanti, accedit enim eundem cur-
& c.

& eundem præditum esse medicina. Ex hac definitione intelligitur, quanam habeat naturam, scilicet ea omnia, in quibus tale principium est, deinde quanam dicantur esse à natura, sc. & hæc ipsa, vt docet Aristoteles, id est, corpora naturalia, & quæ per se his insunt, id est, affectiones quædam, quarum corpora naturalia sunt causæ.

Probat formam potius esse naturam, quam sit materia, primo, quia artificialia dicuntur talia à forma artificiali, ergo naturalia potissimum videntur talia à forma naturali: Secundo, id magis est natura, per quod ens naturale est actu, sed per formam est actu, ergo. Tertio Generatio dicitur naturalis, quia tendit ad naturam, sed tendit ad formam, & mediantibus illis ad composita, ergo forma magis est natura.

CAPVT II.

Ostendit Physicum à Mathematico differre, quod licet vterque consideret accidens, seu affectionem corporis v. gr. quantitatem, Physicus tamen præcipue spectet essentiam ipsius corporis, & quantitatem, quatenus est affectio eiusdem, & de eo potest demonstrari: Mathematicus vero considerat quantitatem, quatenus de illa, tanquam subiecto, aliæ passiones possunt demonstrari, vt habere proportionem, æqualitatem, &c. Diuersa igitur notione consideratur quantitas à Physico & Mathematico.

Probat Physici esse cognoscere vtramque naturam, primo, quia eiusdem artis est cognoscere materiam, & formam, ergo & vtriusque scientiæ, cognoscere vtramque naturam, quia ars imitatur naturam. Antecedens probatur inductione, quia medicus cognoscit sanguinem, & alios humores, tanquam materiam, valetudinem, tanquam formam, architectus materiam, sub forma domus, secundo eiusdem scientiæ est cognoscere finem, & ea quæ sunt ratione finis, forma autem est finis materia, & generationis, & materia est ob formam.

CAPVT III.

Asignat quatuor causas rerum naturalium, materiam, formam, efficientem, & finem, priores duæ sunt intrinsecæ, compositæ

naturali, posteriores extrinsecæ. secundo tradit singularum definitiones. Tertio proprietates, Quarto diuisiones & distinctiones. Causam in genere non definit, potest autem dici id, quod dat esse rei, vel id ad cuius esse sequitur aliud.

Materia est id, ex quo aliquid ita conficitur vt in re ipsa sit & permaneat. Definitum hic est materia in genere, vt complectitur materiam rerum artificialium, vt patet ex exemplis Aristotelis, vt æs est materia statuarum, &c. particula (ex quo) denotat habitudinem subiecti, ac excludit formam, excluditur etiam materia transiens, vt forma respectu panis, quia non permanet: Forma est ratio, & definitio naturæ cuiusque, & est præcipua pars essentiæ cuiusque, quæ materiam ex se indifferentem limitat, atque determinat ad certam speciem, ab aliis distinctam, alioqui etiam materia est de natura, seu essentia compositi naturalis.

Causa efficiens est id, vnde primum mutationis, aut quietis principium ducitur. Primum principium signat hic principale, quod scilicet propria virtute effectum producit, vt excludantur instrumenta, quæ tamen sunt causæ minus principales, non autem signat primum, id est, quo non est aliud prius, sic enim causa partialis; & ea non esset causa efficiens, sed solus Deus.

Finis est id, cuius gratia aliquid fit, vt valitudo est finis deambulationis, quia deambulatio assumitur, vt valeamus.

Tres ponit causarum proprietates: Prima est eiusdem effectus, multæ sunt causæ per se, vt hominis causæ sunt omnia, seu forma, materia, efficiens & finis: statuarum causa est æs, & statuarius. Neque tamen hoc verum est, in diuersis causarum generibus, sed etiam in eodem. Possunt enim plures esse causæ, per se partiales eiusdem effectus, vt multi trahentes nauem, euntem.

Secundæ causæ sunt sibi mutuo causæ, scilicet in diuerso genere causæ, sic finitas est causa finalis, respectu deambulationis, deambulatio vero est causa efficiens, respectu sanitatis.

Tertia proprietates. Idem potest esse causa contrariorum effectuum, vt sol est causa in durationis huius, & emolliationis eorum.

Pro quo Nota: Contratio est: duo modis fieri, primo à causis contrariis,

secundo ab vna & eadem, sed diuersimode se habente, vel operante circa materiam aliter dispositam, vt in præfenti proprietate. Alioquin verum est, illud axioma, *ex libro de Generatione*. Quod ens, manens idem, semper natum est: producete item: Intellegitur enim de eadem, eodem modo affecto, & agente eodem modo disposito. Hæc proprietate habet locum maxime in causa efficiente: Idem tamen finis potest esse causa contrariorum mediorum, vt tranquillitas reipublicæ est causa, cur puniuntur mali, & præmijs afficiantur boni. Eadem sanitas modo est causa motus, modo quietis. Materia quoque successiue est causa bouis & hominis, &c. Eadem autem forma non potest esse causa contrariorum effectuum formalium, quia non potest esse simul in pluribus subiectis, neque successiue quia si sit naturalis, perit destructo cõposito, si spiritualis, vt animal, non migrat in aliud corpus.

Subiungit diuisiones causarum, prima diuisio est, causarum alia est prior, alia posterior, causa prior est causa vniuersalior: causa posterior, est causa minus vniuersalis. Duplíciter autem potest causa aliqua esse vniuersalior altera primo in prædicando, quæ scilicet de pluribus prædicatur, sic artifex est causa vniuersalior, quam medicus, quia de pluribus prædicatur, secundo in causando, quæ sc. plurius effectuum est causa, sic Sol est causa vniuersalior, quam ignis.

Secunda Diuisio. Quædam sunt causæ per se, quædam per accidens, per se sunt, quæ insuunt in effectum, eumque constituunt, vt statuarius est causa per se statuæ Causæ per accidens sunt, quæ nullum ducunt ordinem ad effectum, vt album vel musicum, respectu statuæ.

Tertia Diuisio: Causarum aliæ sunt coniunctæ, aliæ simplices Coniunctæ sunt, Policlerus statuarius, simplices, vt Policletus, vel statuarius.

Quarta Diuisio. Causarum aliæ sunt actus causæ, aliæ potestate tantum, quæ actu sunt, quæ de facto concurrunt ad effectum, vel illum constituunt, vt ædificans, respectu domus. Causæ potestate sunt, quæ de facto non concurrunt ad effectum, vt ædificans, respectu domus, vnde causa actu est simul cum

suo effectum causa, potestate non est simul.

CAPVT IV.

PROBANT antiqui, in rebus humanis non dari casum, vel fortunam, hoc argumento Quæcunque habent causas determinatas non fiunt casu, vel fortuna, sed omnia habent tales causas: ergo nihil fit casu, vel fortuna Minor probatur, quia inuentionis thesauri de qua maxime dubitari potest, causa determinata esse fossio Hoc refellit Aristoteles, & negat minorem argumenti, cum probatione quia fossio non est causa necessaria, & determinata inuentionis thesauri, quia nec semper, nec plerunque, sed raro tantum consequitur.

CAPVT V.

EX variis diuisionibus inuestigat definitionem Fortunæ, Prima Diuisio est eorum, quæ sunt alia, semper eodem modo fiunt, quæ posita causa non possunt aliter fieri, vt ortus & occasus signorum cælestium, initio palææ approximatae igni. Plerunque fiunt, quæ posita causa magis nata sunt fieri, quam non fieri, vt hominem nasci cum duobus pedibus, decem digitis, &c. in hyeme esse pluias, in æstate calores. Vbi illæ particule semper & plerunque non tam denotant tempus, quam causam, ita vt licet effectus aliquis raro ponatur in rerum natura, vt gr. eclipsis, si tamen posita causa semper ponatur, dicitur semper fieri, si vt plurimum, non tamen semper, dicitur plerunque fieri.

Secunda diuisio eorum, quæ sunt, quædam alio referuntur, quædam non, vt gr ambulatio, studium, labor referuntur ad sanitatem, scientiam, lucrum, &c. tritatio barbae, aut capitis, excreatio, artosis calui, vel vnguium, agitatio calamarii, & his similia, quæ ex imaginatione, & præter intentionem sunt, non referuntur alio.

Tertia diuisio, eorum quæ alio referuntur, quædam ab animi iudicio, & voluntate fiunt, vt electio & vsus mediorum ad certum finem, alia non fiunt ex iudicio, vt motus lapidis deorsum, qui licet referatur ad quietem, in loco naturali, non tamen cognoscitur à lapide. Ex his definit effectus fortuitos esse illos, qui raro fiunt in iis, quæ propter finem agunt, deinde definit fortunam esse causam

accidens, in iis rebus, quæ ab animi iudicio & voluntate perficiuntur, & raro sunt. Nus est, fortuna est causa effectus, per se; non intenti, raro contingentis, coniuncti tamen effectui per se intento, sic fodiens terram ut ædificet, vel serat, si thesaurum inueniat, dicitur fortuna, respectu huius inuentio- nis, ipsa inuentio est effectus fortuitus, inuentio est coniuncta euerfioni terræ, & est effectus per se, intentus à fodiente: bet autem esse aliqua connexio effectus truiti cum effectu per se, quia fodiens non truit fortuna, respectu eclipsis solis, quæ ipso fodiente, debet etiam effectus esse alius momenti, quia qui teruncium aut assiam dicit, non diceretur fortuna.

Ex definitione colligitur, primo, bruta & anima non posse dici fortunata, quia non erantur ex iudicio, quamuis metaphorice quando illis tribuatur. Sic Aristoteles dicit, quosdam lapides esse fortunatos, quod ex iis implantant, aut aræ, cum alii similes negligunt, imo & in plateis conculcentur. Secundo, non esse fortunam, respectu effectus intenti, vnde si quis forum adeat, ut debitum moneat de solutione, non dicitur fortuna, respectu solutionis, & receptionis pecunie, licet forte in speratæ.

Tertio non esse fortunam, respectu effectus semper, aut plerumque coniuncti cum effectu intento, vnde ambulans, non est fortuna, respectu attritionis calcæorum, fatigationis, sudoris, &c. 4. Prudentes esse magis fortunatos, quam sint homines stolidi, quia fortuna est respectu effectuum, non præuisorum, aut intendorum, prudentes autem circumspicte sua agunt, & multa prævident, vnde pauciora illis eueniunt præter intentionem.

C. A. P. V. T. VI.

Radit distinctionem casus, & Fortunæ, quod scilicet casus stricte sumptus, conueniat etiam brutis, & rebus inanimatis, vnde lapis deorsum tendens, quempiam læsio dicitur casus, læsio vero illa dicitur effectus casualis, & sic opponitur fortunæ, quæ tantum repetitur in ventibus ratione: Casus tamen læsio sumptus, est quid commune ad casum stricte sumptum, & fortunam, quæ accipione definitur causa per accidens, in iis, quæ ad finem aliquem pertinent, cum raro & non

euentus gratia sunt, id est, non sunt propter id, quod euenit. Hanc definitionem casus probat ex definitione frustra, quia casus apud Græcos deducitur à frustra.

Frustra fit, quod alterius gratia fieri potest, nec illud perficit, cuius gratia peractum est, id est, quod non consequitur effectum, qui fit, ut ambulatio assumpta propter sanitatem, dicitur frustra, si non consequatur sanitas. Requiritur autem, ut id, quod assumitur ad aliquem finem, secundum prudens iudicium, ordinari possit ad talem finem, alioquin si quis laderet, ut plueret, non diceretur frustra ludere, etiam si non subsequeretur pluuia, quia ludus non est medium ordinatum ad pluiam. Alio tamen modo dicitur frustra fieri, quicquid temere fit, & ad nullum finem ordinatur, quo sensu dicitur: Deum & naturam nihil facere frustra, nimirum, quia in omnibus intendunt aliquem finem. Sub finem cap. casum & Fortunam pertinere ad causæ efficiens genus, & esse posterioris causæ per se, quia scilicet causæ per accidens.

C. A. P. V. T. VII.

Docet quatuor tantum esse genera causarum, quia ad quæstionem, qua queritur cur aliquid sit, apte & abunde responderetur, quatuor modis, per prædicta causarum genera. Primo igitur est principium productionum rei, scilicet causa efficiens. Secundo est terminus productionis scilicet forma, terminus autem, qui est compositum Physicum. Tertio est subiectum recipiens illam formam, scilicet materia. Quarto est ratio, propter quam effectus producit illam formam, scilicet finis. Licet autem quatuor sint causæ, sæpe tamen vnum & idem habet rationem plurium causarum, nam idem numero est finis, & forma generationis, efficiens est idem, saltem specie in vniuersis, cum fine & forma, ut cum ignis generat ignem. Ut ostendat Physicum de omni causa agere, docet triplicem dari substantiam, vnam immobilem & æternam, quæ mouet immota, ut Deus, alteram æternam & mobilem, quæ mouet mota, ut cælum, tertiam mobilem, & corruptibilem, ut substantia sublunaris; duæ posteriores ad Physicam pertinent, quia continent omnia causarum genera, prima vero, secundum essentiam, est considerationis Metaphysicæ: quam-

quamuis etiam spectetur à Physico, vt primum mouens & causa prima.

CAPVT VIII.

DVas proponit quaestiones, prima est an natura, siue agens naturale, agat propter finem, secunda est, quanam sit ratio necessitatis in rebus naturalibus. Ad primam propositis pro parte negante veterum rationibus, respon. affirmatiue, & probatur, primo, quia omnia aut fiunt casu aut alicuius rei gratia, siue propter finem, sed non fiunt casu; ergo alicuius rei gratia & propter finem, minor probatur, quia multa semper eueniunt, & habent causas determinatas, alia plerumque, ergo signum est non fieri casu. Secundo ars, quae naturam imitatur, aut perficit, operatur, propter finem, ergo ex natura. Tertio Bruta, quae nec arte, nec deliberatione adhibita, quidquam faciunt, agunt propter finem, ergo natura tendit in finem. Antecedens probatur, quia araneae telas texunt venationis gratia, aues nidos construunt, causa generationis, imo & plantae producunt folia fructuum tegendorum causa, & radices deorsum agunt vt alimentum à terra sugant, denique omnes res naturales ita apte ad finem suum ordinantur, ac si finem cognoscerent. Sed obiciunt veteres dantur in rerum natura prodigiosi quidam partus. & errores naturae, ergo natura non agit propter finem, Respon. Aristoteles, retorquendo illud argumentum, & de antecedente inferendo oppositum consequentis, recte enim sequitur natura aberrat à fine proposito, ergo habet aliquem finem: Errores tantum probant, naturam non semper assequi finem, sed vel posse deuiare, vel impediri: Ita enim in rebus artificialibus committuntur errores artium; artifex tamen agit propter finem. Secundo obicitur: natura non cognoscit finem, ergo non agit propter finem, Resp.

negando consequentiam, quia non est necesse, vt cognoscat finem, sufficit, si appetitui naturali feratur in finem, saltem materialiter, solius enim naturae rationalis est cognoscere finem formaliter.

Definit monstrum: Est erratio naturae eo fine, quem sibi in agendo proposuerat, vt alii: Est indiuiduum animatum, habet notabilem deformitatem toti speciei exitum. Dicitur animatum, quia anima in nimis non est proprie monstrum, notat deformitas hic significat magnum aliquod vitium, quo viuens impeditur in functionibus suae speciei propriis, alioqui exigua quae deformitas, vt nasus simus, vel quid simile, non constituit monstrum, debet autem hoc vitium esse à natura, quia monstrum peccatum naturae, vnde qui casu in bello alibi membrum aliquod amittit, non monstrum.

CAPVT IX.

Responderet ad alteram quaestionem propositam, duplicem in rebus naturalibus esse necessitatem, vnam ex parte materiae, vt necesse est, terram esse ferram, quia ferrea est, alteram oriri ex parte finis, necesse est ferram esse duram, quia conatur ad sectionem. Veteres tollebant finem, & per consequens necessitatem ex fine, & omnia referebant in materiam, adeo verbi gratia, ferram tantum esse duram, quia materia illius talis est, & non ob aliam causam, praecipue dura sit, ratione finis. Quare materia & finis sunt causa necessitatis, in naturalibus, magis tamen finis, quia ipse finis est causa necessitatis ipsius materiae licet ignes non fiant sine materia, non tamen fiunt propter illam.

(***)

COMMENTARIUS IN LIBRUM TERTIUM PHYSICORUM.

CAPVT I.

NITIO rationem reddit Aristoteles, cur agat de motu, quia scilicet est principium, quo natura cognosci solet, & quia motus est in continuo, quæ diuidi possunt in finitum, agit postmodum de infinito. Præstitit duas diuisiones.

Prima est eorum, quæ sunt, aliud actu existentium, aliud esse potest simulque reipsa est, quæ diuisio ab aliis aliter hoc modo commode interpretari potest. Quæcunque sunt, actu formam habent in gradu perfecto, aut illa amplius non sunt in potentia, vel abent illam aliquo modo actu, & in gradu imperfecto, ita ut ad illam sint etiam in potentia.

Secunda diuisio: Relatiuorum quædam uadantur in Quantitate, ut duplum & dimidium, alia in actione, ut pater & filius. Quæ diuisio sufficiens est, quantum ad præsens in titutum pertinet, ubi non agitur ex professione & relatiuis, sed de motu. Addit motum non esse sine rebus, & terminum illius pertinere ad prædicamenta, ac proinde tot esse generatioris, quod sunt genera rerum, quæ sunt terminum motus.

CAPVT II.

EX prima diuisione & I. desumit motus definitionem.

Motus est actus eius, quod esse potest, quæ ex parte eam vim habet, siue est actus entis in potentia, quatenus est in potentia: sensus est; Motus est tendentia, seu via ad terminum quod uondum perfecte habetur, sed est in fieri, ex qua definitione intelligitur motum ita ponere in actu, ut relinquat illi aliquid poten-

tialitatis, & sit velut fluxus quidam rei, ut clare cernitur in motu successiuo, uerbi gratia, calefactione, frigectione, quæ sunt viae ad calidum & frigidum in gradu perfecto. Genus definiti est actus, in genere sumptus, & abstractens ab imperfecto, & perfecto, reliqua se habent loco differentia, quibus excludantur à definitione, primæ formæ perfectæ, quia non sunt in potentia. Secunda, formæ, in gradu imperfecto, in esse quieto, ut frigus remissum æque, &c. quia non sunt actus secundum quos mobile est formaliter in via, & tendentia ad formam perfectam: ob eandem rationem excluduntur, tertio potentia, quæ sunt propriæ operationum.

Nota hanc definitionem etiam complecti mutationes instantaneas, ut est generatio, quia licet in illis simul tempore sit fieri formæ & eiusdem esse, neque prius tempore sit via ad terminum, quam ipse terminus, prius tamen natura res, quæ non permutatur, est in potentia & via ad terminum, quam sit ipse terminus, ut mutatio fere sit pendentia ad terminum, seu formam.

Docet deinde id, quod naturaliter mouet, etiam posse moueri, quamuis detur aliq. mouens, immobile, scilicet primum mouens, Deus.

CAPVT III.

Allatis hinc inde rationibus, concludit Amotum non esse in mouente, sed in mobili, & actionem non esse in agente, sed in patiente, ratio est, quia si motus esset in mouente, omne mouens moueretur. Hinc inferunt motum & actiones duo respicere, scilicet agens, tanquam principium à quo profluit, patiens tanquam subiectum; in quo recipitur, cum interim sit res unica, sicut eadem est via Thebis Athenas, & Athenis Thebas.

Insinuat

Infinuat modum definiendi singulas species, motus, scilicet determinando, rationem generalem motus hoc modo, alteratio actus alterabilis, quatenus alterabile est, commutatio est actus commutabilis, quatenus commutabile est.

CAPVT IV.

Rationes proponit, ob quas Physicus debeat agere de infinito, quia scilicet agit de quantitate, & quanto, cuius passiones sunt finitudo, & infinitudo, & quia passim Physici naturam infiniti examinarunt, exponit veterum sententias, & probat doctrinam eorum, qui dixerunt infinitum esse principium, quia scilicet ipsum non potest habere principium: nam alioqui etiam haberet finem, sique non esset infinitum.

Recenset ordine rationes, quibus veteres induci potuerunt ad statuendum infinitum: prima est, quia tempus est infinitum, cum careat initio & fine, secunda, quodlibet continuum diuidi potest in infinitum, siue termino. Tertia, quia ortus & interitus rerum est æternus, ergo datur materia infinita, quæ sit subiectum. Quarta, quia corpora omnia continentur alio corpore, ergo datur progressus in infinitum, in corporibus continentibus, vel si quis hoc neget, deueniri debet ad corpus aliquod, quod non continetur ab alio, idque erit infinitum: Deinde extra cælum est spatium infinitum, quod si plenum sit, datur aperte infinitum. Si dicis esse vacuû, sequitur repleti posse, & cum in æternis idem sit posse, & esse, erit repletum actu, & dabitur de facto infinitum. Explicat varias infiniti acceptiones, primo enim accipitur pro eo, quod non potest pertransiri transitu scilicet proprio, & successiuo, quale est punctum, quia non habet partes. Secundo sumitur positivè pro eo, quod quantitatem habet illimitatam, ratione cuius pertransiri non potest, vt quantum, infinitum. Tertio sumitur pro eo, quod difficulter pertransiri potest, propter sui magnitudinem, licet finitum, vt fere circuitus terræ, Quarto significat pro eo, quod natura sua, & ratione magnitudinis pertransiri quidem potest, sed ratione impedimenti non potest, vt est pondus maris. Quinto accipitur frequenter pro eo, quod est actus finitum, infinitum vero potentia, scilicet vel adiectione,

vt est numerus, cui semper aliquid superari potest, vel detractione, vt est continuum, semper aliquid detrahi potest, vel utroque modo, vt est tempus.

CAPVT V.

Probat non dari infinitum duobus possum argumentis: Primo, non datur instantia infinita, secundum se, secundum quantitatem aut magnitudinem, quia instantia secundum se est indiuisibilis, nullum autem indiuisibile est infinitum, prout sumitur, si quis dicat per accidens, & ratio quantitatæ, esse infinitam. Respondet: Sic infinitum non fore proprium, quod tamen de ratione infiniti, vt dixit cap. 4. quia scilicet esset accidens, & entis ens. Secundo nullum corpus sensibile est infinitum, probatur in rationibus Topicis, quia corpus est, quod terminatur superficie, quæ autem terminatur, non est infinitum. Secundo omnis numerus cui materia sunt corpora sensibilia, potest numerari, ergo est finitus, etiam quoad materiam. Tertio si daretur corpus infinitum simplex, vel mixtum illud constaret ex principiis, vel partibus infinitis, vel finitis, non prius, lib. 1. dictum est, non posterius, quia finiti non conficiunt quid infinitum. Deinde, si vnum principium esset infinitum, secundum omnes dimensiones repletet omnem locum, & cætera non possent esse finita, imo si vnum infinitum poneretur, omnia in se conuerteret.

CAPVT VI.

Confirmat doctrinam præcedentis, & dicitur, non dari infinitum actu, siue infinitum, quod vocant Categorematicum, est, infinitum secundum se, absolute, sine aditamento, sed tantum dari infinitum potentia, quod dicitur infinitum Syncategorematicum, id est, infinitum cum aditamento, si licet ratione potentia, cum alioqui ipsum se actualitate semper sit finitum. Cuius natura talis est, vt nunquam possit ad actum secundum reduci, secundum totam potentiam, siue ad actum infinitum, proportionatum potentia, sed actum imperfectum tantum, qui scilicet sit semper in ulteriori sententia, quod infinitum definitur in quinta acceptione. 4.

CAPVT VII.

✓ Eteres definiuerant infinitum esse id, cuius nihil est extra. Hanc definitionem reit, eo quod conueniat cuiusdanti, & per se, subicit aliam. Infinitum est, cuius semper quid præterea restat, id est, cuius semper qua pars distincta, à partibus acceptis, rane quantitaris, accipi potest, idque vel re, vel saltem cogitatione, quæ definitio exte Aristotelis, comprehendit infinitum u, & potentia, permanens, & successiuum. In presenti cap agit de infinito secundum tractionem, & secundum detractionem, & tæ peculiare esse infinito secundum adiectionem, uerbi gratia, numero, quod in eo tûr progressus in infinitum, procedendo sum per additionem, augendo numerum, a uero deorsum diminuendo, quia tandem uenitur ad ueritatem. Contra fit in infinito undum detractionem, & est quantitas ntinua, quia sursum uersus non est pro- essus in infinitum, quia omnis quantitas limitata, sed deorsum in diuisione darur ogressus in infinitum, si diuisio fiat per par- maiores semper, & minores, si definitio A- otelis accipiatur hoc sensu, infinitum est od actu habet quantitatem permanentem, qua semper æquales partes, re, vel niente, mi possunt præter accepta, sic tamen con- nit infinito actui, & categorematico.

CAPVT VIII.

D Ocer essentiam infiniti consistere in pri- uatione termini, uel potius à nobis con- cipi per modum negationis, & significari vo- cabulo connotante negationem finis, siue termini, unde reprehendit ueteres, q̄ diceret infinitum continere cætera Respon ad rationes cap 4. allatas, pro infinito. Ad primam re- spondet, tempus & motum, utpote cæta suc- cessiua, esse tantum infinita potentia, non actu. Ad secundam, magnitudinem esse infi- nitum potestate, quia scilicet est diuisibilis in infinitum. Ad tertiam, materiam finitam, cum sit incorruptibilis, sufficere perpetua generationi rerum, quia unius generatio est alterius corruptio. Ad quartam, dari aliquod corpus quod terminetur termino proprio, non uero alieno. scilicet supremum cælum. Ad illud de spaciis infinitis respondet, id nec esse plenum, nec repleri posse. Ad probatio- nem dicitur, axioma illud, in æternis idem est posse & esse, id uerum esse, de iis. quæ æterna sunt, secundum quod sunt æterna, non au- tem secundum aliquam affectionem, secun- dum quam non sunt æterna, nam etiamsi cælum esset ab æterno, non tamen reuolutio cæli crastina esset æterna.

Nota ex refutatione infiniti nõ reddi falsas demonstrationes Mathematicas, quia Ma- thematici dicunt, non dari magnitudinem infinitam, sed tantum etiam in ea si daretur, verificari conclusiones Mathematicas.

IN QVARTVM LI- BRVM PHYSICORVM.

CAPVT I.

A CTVRVS de loco, probat tracta- tionem loci ad Physicæ pertine- re, quia quæcunque sunt, alicubi sunt: cum Physicus consideret corpora naturalia, debet etiam inconsiderare locum, in quo existunt. Secundo tio, seu motus localis, de qua Physicus agit, tissime patet, cum ergo eiusdem sit agere de motu, & illius termino, Physicus etiam aget

de loco, qui est terminus motus localis. Di- citur autem motus localis patere latissime, tum quia etiam competit cælo, tum quia nomen motus primum est impositum motui locali, utpote magis obuij, & sensibili, unde per motum communiter intelligitur localis.

Disputat ip̄ utramque partem, num detur locus, scilicet tanquam aliquid disti- ctum à locato in genere enim dari locum, non potest esse dubium. Dari locum probat primo, ex successione diuersorum corporum, in eun-

dem locum. Secundo ex motu grauium & leuium, quæ naturaliter tendunt in locum, proprium, vt in eo melius conferuentur. Non dari probat primo, si daretur locus, esset aliquid corporeum habens trinam dimensionem, & sic daretur penetratio dimensionum, quia locus penetraret locatum, quod est in loco. Secundo ex successione corporum non recte inferitur, dari locum, quia sic etiam daretur locus indiuisibilibus, puncti, lineæ, &c. nam & hæc mouentur, & sibi mutuo succedunt.

Tertio, locus si quid esset reale, vel esset elementum, vel constans ex elementis, neutrum potest dici, ergo. Quarto locus si daretur, esset alicubi, ac proinde in loco, & sic daretur progressus in infinitum. Denique crescente re locata, deberet etiam crescere & augeri locus.

CAPVT II.

Adfert vulgarem loci diuisionem, in communem scilicet & proprium; locus communis est, qui omnia, vel plura saltem corpora, ambit; & continet, vt templum, forum, est locus communis, vel bi gratia, Petri, quia præter illum etiam alios continet, Iohannem, Paulum, &c. vnde est communis pluribus. Proprius dicitur, qui primus ambit, id est, qui immediate continet, & ambit aliud quod corpus, vt aer immediate cingens Petrum. Ostendit locum nec esse materiam, nec formam, quia à re potest separari, materia vero & forma re salua permanente separari non possunt.

CAPVT III.

Refert varios modos, quibus vnum dici potest esse in alio, qui continentur illo versiculo in Logica allato. *In sunt pars totum &c.* ex his modis maxime proprius est, quo res est in loco. Quærit, an aliquid possit esse in seipso. Respondet cum distinctione, nihil posse esse in seipso: primo, id est, secundum se totum. Ratio est euidens, quia idem non potest esse continens & contentum, posse tamen aliquid esse in seipso, secundum ali-

liud, siue secundum partes, sic cor est in pectore, oculus in capite.

CAPVT IV.

Explicat loci proprietates, prima est, lo-
E ambitus, cuius est locus, nec aliquid est scilicet intrinsecum. Secunda, primus eius (id est proprius) nec minor, nec maior locato, scilicet secundum superficiem conexam locati, quæ comparatur cum superficie concava corporis locantis, alioquin corpus ambiens est maius locato, vt porce conuens locatum. Tertia, locus à qualibet re ferri non potest, potest tamen sciungi, id est, locus potest esse sine qualibet re, in partem non potest tamen sine omni re, sic enim dicitur vacuum. Quarta in omni loco insunt præ, & infra, id est, omnis locus est sursum deorsum. Signum (omnis) commode hic apponitur pro loco grauium, aut leuium. Nambes cælestes non sunt proprie sursum, aut orsum, & non mouentur sursum, vel deorsum. Quinta, omne corpus natura, id est, inclinatione naturali fertur ad locum nature sue commodatum, & proprium, in eoque quiescit, quod intellige de corporibus graui & leuibus.

His proprietatibus, veluti fundamentis positis, docet primo locum deprehensum ex successione motus localis, secundo diuisionem, quæ localiter mouetur, in mobilia se, & mobilia per accidens. Mobilia per accidens, subdiuidit in ea, quæ per se moueri sunt, certa conditione posita, vt sunt partes corporis: hæc enim si à toto separarentur, per se moueri possent, & ea quæ non possunt se moueri, vt sunt accidentia, quæ non possunt seorsim existere. Tertio, docet locum non esse formalem, quia forma est quid locale non item: neque esse aliquid intermedium longum, latum & profundum, quod inter latera corporis contenti, & constituit, vt quidam veterum imaginari sunt, sic daretur penetratio dimensionum, quod non esse materiam, quia locus continet materiam non item.

Ex his definit locum, hoc modo, locus est prima eius, quod circumfusum est extremitas, quæ moueri non potest, id est, eius est superficies concava corporis contentis immobilis. Quæ definitio conuenit loco proprio & adæquato. Dicitur
mob

obilis, quia licet superficies ut est materia loci moueri possit; saltem per accidens, tamen ut continens in tali spatio, adeoque formaliter, dicitur immobilis, unde si quis cum re ambiente moueretur, mutaret locum, ita illa eadem superficies, in alio spatio illi contineret, de quo plura in disputatione quinta.

CAPVT V.

VA sunt in loco, alia dicit esse per se, ut sunt supposita, alia per accidens, ut partes, & accidentia, & etiam cælum, quod ratione suarum partium, dicitur esse in loco, quia scilicet una pars eius continet aliam, eodem modo totus orbis rationarum partium, dici potest esse in loco, per accidens, similiter per accidens, & rationarum partium, moueri sursum, deorsum, circumter.

Respondet argumentis *cap. i.* contra locum allatis. Primo ad vltimum dicit, locum non augeri, vel minus, crescente locato, quia accretio tantum reperitur in corporibus, locus autem est superficies, unde dum augetur locatum, sepit corpus circumfusum, & consequenter fit maior eius concava superficies. Dum minuitur locatum, subsequitur corpus circumfusum, & minuitur concava superficies. ad secundam respondet, non esse corpus, unde non sequitur penetratio. ad secundam, indiuisibilem non posse esse locum. Ad tertium, locum non esse corpus, vel neque est elementum, neque est elementum compositum. Ad quartum, non omnia, que sunt in rebus, proprie esse in loco, sed per accidens tantum, & alicubi, ut terminus in re quæ terminat.

CAPVT VI.

Quia vacuum magnam habet cum loco affinitatem, eius tractationem docet ad Philosophicum pertinere, veteres existimant dari vacuum, quos Anaxagoras hoc modo refellit. si quid esset vacuum, ut vulgo existimant, esset in illo aere, in quo nullum corpus apparere sed ibi non est vacuum, ergo nusquam videtur.

Minor probatur, quia aer est corpus: nam

vires pleni aere obstructo officio non possunt comprimere, eo quod aer resistat, similiter clepsidra aere plena, angusto officio, ob eandem causam non admittit aquam, ergo signum est, aerem esse corpus.

Alii probabant dari vacuum, his rationibus, prima, quod mouetur localiter, vel mouetur in pleno, vel in vacuo, si posterius, datur vacuum, si prius, datur penetratio dimensionum, quæ est impossibilis: & dolium repletum vino tantum vini capit, cum vtribus, atque sine illis, atque datur vacuum inter partes vini, meatus scilicet inanes, qui concludantur, dum vires imponuntur. Tertia sine vacuo non potest intelligi, quomodo fiat accretio viuientium, per interpositionem alimenti. Quarta, vas cineribus repletum, tantum admittit liquoris, quantum sine illis. Quinta, Pythagorei dicebant, distinctionem corporum oriri ex vacuo, nisi enim intercederet vacuum inter corpus, & corpus, omnia coagmentarentur in vnum.

CAPVT VII.

Veteres dicebant, vacuum esse locum, in quo nullum est corpus graue, vel leue. Hanc definitionem reiecit, quia si daretur aliquod corpus, nec graue, nec leue, quale est cælum, eius locus esset vacuum, secundum illam definitionem, quod tamen est aperte falsum.

Subiungit suam definitionem vacuum est locus carens corpore, aptus tamen repleti. Soluit obiectiones *cap. præcedentis*. Ad primam respondet, motum fieri in pleno, sed sine penetratio dimensionum, quia corpus in quo fit motus, cedit mobili. Ad secundam tertiam & quartam rationem, respondet, hæc commode sine vacuo explicari, dici potest tenuiores vini partes exhalare, vel porius aerem dolium & poris vini inclusum cedere, & reliquas vini partes condensari, ut dolium vtriusque cum vino capiatur. Idem est de cineribus & accretione, in qua aer vel subtiliores humores poris corporis inclusi cedunt aduenienti alimento, ut in libro de generatione explicatur. Ad hanc dicit, superficiem proprie singulorum corporum esse sufficientem causam distinctionis.

CAPVT VIII.

Veteres ponebant vacuum, ad saluandum motum: ipse contra, ex motu repellit vacuum, primo, motus grauium & leuium oritur ab eorum natura, ergo non opus est vacuo ad motum. Secundo, vacuum potius tollit motum, quam illum iuuet, quia in vacuo nulla esset positio differentia, sursum scilicet & deorsum, &c. ergo in eo non esset motus: sequela probatur, quia non esset ratio, cur mobile huc potius, quam illuc ferretur, sicuti terra à veteribus dicitur immobilis, quia æqualiter vndique distat à circumferentia cæli, nec est ratio, cur huc potius, quam illuc vergat, post multa alia *cap. 71.* præcipuum adfert argumentum, scilicet in vacuo si daretur, motum fore in instanti, quod tamen est impossibile. Sequela probatur, quia in vacuo nulla est medij resistentia, quæ tamen est causa tarditatis, vel velocitatis motus, prout resistentia est maior, vel minor. Deinde probat motum in pleno & vacuo esse æqualis velocitatis, & mobile magis & minus graue, æquali celeritate mouendum, &c. quæ argumenta quam vim habeant, expendemus *cap. 5.*

CAPVT IX.

Confirmat doctrinam *cap. præcedentis* aliis argumentis, tum soluit vnã, obligationem pro vacuo, quod scilicet sine vacuo non possit fieri rarefactio, & condensatio. Respondens condensationem fieri corpore recipiente modum quantitatis, disiunctim, quo minus spatium occupet, rarefactionem vero recipiendo alium modum, quo maius spatium occupat.

CAPVT X.

Agreditur tractationem de tempore, & quær it an sit tempus, & quid sit. Non dari tempus, probat hac ratione: id non est, cuius partes non sunt, sed partes temporis non sunt, ergo nec tempus, minor probatur, quia partes temporis sunt præteritum & futurum, quæ non existunt: si quis dicat ipsa nunc, siue momentum, & instans, esse temporis partem, & existere. Respondet, instans indiuisibile non esse temporis partem, quia pars

mensurat totum, hunc vero seu instans indiuisibile, non mensurat tempus, alioquin tempus constaret ex puris indiuisibilibus. Quær it deinde, an totum tempus sit vnum, an plura, esse tantum vnum, probatur quia si esset plura, nunc corrumpeteretur, quia fieri nequit, nam vel corrumpeteretur cum a nunc, & sic essent duo nunc simul, quod est impossibile, vel corrumpeteretur in nunc quenti, quod etiam fieri nequit, quia sic de nunc essent sibi immediata, & sic consequenter tempus constaret ex indiuisibilibus, denique corrumpeteretur in seipso, sed nec hoc dici potest, quia sic esset post sui corruptionem, contra tamen ostendit, non esse nunc, quia tempus finitum non terminatur vno termino, ergo vt minimum debent duo nunc, quæ sint termini temporis fixi. Secundo si non dantur plura nunc, ea quæ te mille annos, erunt simul cum iis, quæ nunc do sunt, quia omnia erunt in vno nunc. argumentum ante allatum, Respondet, nunc indiuisibile non corrumpi proprie, sed de nere, idque per vltimum sui esse, & immemte post illius definitionem, sequitur tempus, vero aliud nunc. Textus 93 dicit, naturam temporis esse difficilem, ob dissentientes conuersiones veterum. Quidam volebant tempus esse conuersionem, quod reuellit, quia quæbet pars temporis, est tempus, non autem quælibet pars conuersionis, est conuersione patet, quia conuersione est motus localis ab eodem puncto recedit ad idem punctum per circulum. Alii dicebant, esse cælum, quæ reuocit, quia sic essent plura tempora, si sunt plures cæli. Ostendit etiam tempus esse motum, quia tempus vbi que, sed indiuisibile; deinde motus dicitur velox, augendus, tempus vero longum, vel breue, & distinguatur.

CAPVT XI.

Ostendit tempus esse aliquid pertinens ad motum, & illi connexum. Ita non potest tempus, nisi percipiatur motus, & experientia docet, in iis, qui profunde dormiunt hi enim, dum expurguntur, putant nihil effluxisse tempus inter nunc seu instans, dormire cæperunt, & nunc quo euigilant. Docet deinde, motum ad tempus, quæ continua ac successiua, fluentia, secundum

partes, priores ac posteriores, habere hanc
 continuitatem, & successionem à magnitu-
 dine, & spatio, per quod fit motus, quem con-
 sequitur tempus. Ideo enim motus est conti-
 nuus, quia magnitudo per quam fit, est conti-
 nua, ideo vero tempus est continuum, quia
 modus, quem consequitur, est continuus. Si-
 militer ideo motus habet partes priores, &
 posteriores, quia mobile & magnitudo, per
 quam fit motus, habet partes anteriores, &
 consequentes, & hinc tempus habet similiter
 partes priores, & posteriores. Definita que
 tempus, hoc modo, Tempus est numerus mo-
 tus superioris, & consequentis, id est, tempus
 à mensura successiua motus, secundum par-
 tes priores, & posteriores. Dicitur numerus,
 non quidem numerans, qui est quantitas di-
 creta, & quidem pendens ab intellectu, sed
 numeratus, ut est quantitas continua, exi-
 stens in partibus motus, ratione cuius est
 numerabilis, seu mensurabilis, secundum
 partes priores & posteriores.

Docet deinde tempus esse per se mensu-
 ram motus, quietis vero per accidens. Nam
 erimus quietem, seu cessationem ab aliquo
 opere, per durationem motus.

Ostendit deinde, nunc seu instans esse to-
 tum simul, quia est indivisibile, & habere se-
 lectum tempus, sicuti punctum ad lineam, unde
 iam concipitur metiri tempus, suo quasi
 axi, sicuti ductu puncti describitur, & men-
 suratur linea, & sicuti sublatis punctis, tolli-
 tur linea, & contra, ita sublatis nunc, seu in-
 stantibus, tolli tempus, quia instantia con-
 tinent partes temporis, & sublato tempo-
 re, tollitur instantia.

CAPVT XII.

Exponit aliquot attributa temporis, seu
 proprietates. Prima est, Tempus est par-
 tim minimum, partim non minimum: est mi-
 nimum, multitudine, quia unitum est, non est
 minimum duratione, cum enim sit conti-
 nuum, quous tempore dato, dari potest ad
 id minus. Secunda, Tempus non est velox,
 & tardum, dicitur tamen multum, & pau-
 cum, longum & breue. Non est velox, aut tar-
 dum, quia hæc mensurantur tempore, velox
 enim est, quod exiguo tempore magnum de-
 terit spatium, tempus autem non potest

mensurari seipso: dicitur autem multum, &
 paucum, quia numeratur, dicitur longum, &
 breue, quatenus est continuum.

Tertia, tempus vbique idem simul est,
 quod autem prius & posterius sit, non item.
 Sensus est, res omnes tempori subiectæ men-
 surari possunt, eadem duratione motus primi
 mobilis, idem enim modo est annus, respectu
 omnium, neque successiue, vnus & idem an-
 nus ad varios transit: partes autem temporis
 non sunt idem & simul, sed quædam succedunt
 aliis recedentibus.

Quarta, ut iterum atque tertio motus vnus
 & idem esse potest, sic & tempus, id est.
 Quemadmodum idem specie motus sapius
 potest redire, sic etiam tempus, ut idem spe-
 cie ver, æstas, autumnus, hyems.

Quinta. Nec motum solo tempore metimur,
 sed etiam tempus motu, propterea quod
 se inter se distinguant, & determinent.

Pro quo Nota, tempus esse propriam
 mensuram motus, posse tamen motum esse
 mensuram à posteriori ipsius temporis, nam
 longitudinem aut breuitatem temporis colligimus,
 ex aliquo motu, ut videre est in cle-
 ptydis, sic etiam magnitudinem viæ mensu-
 ramus ex motu, & contra eorum ex via.

Textu 117. declarat, quid sit esse in tempo-
 re, scilicet est mensurari à tempore, & addit
 aliquot modos quibus dici potest, res aliqua
 esse in tempore, primus est, esse in tempore,
 dici potest illud, quod existit, cum tempus
 est, quo sensu Deus est in tempore, sed hic
 modus est improprius, ut paulo post patebit.
 Secundus, in tempore est id, quod temporis
 pars est, præteritum & futurum. Tertius, in
 tempore est id, quod est vinculum seu nexus
 partium temporis, ut instans. Quartus, pro-
 prie in tempore est subiectum, quod à tem-
 pore afficitur, ut motus & res motui subie-
 ctæ, & omnia que successiue sunt, & generantur.
 Quare, quæ sunt in tempore, primo continen-
 tur & superantur à tempore, sicuti ea,
 quæ sunt in loco, continentur à loco. Secundo,
 quæ sunt in tempore, habent successio-
 nem & mutationem cum ipso tempore, unde
 dicitur, pati ab illo & tempore senescere, ac
 consumi: unde res semper existentes, quæque
 eodem modo semper habent, ut Deus, & in-
 telligentia, omniaque æterna, non sunt pro-
 prie in tempore.

CAPVT XIII.

Explicat aliquot terminos pertinentes ad tempus vt sunt nunc, aliquando, iam, nuper, pridem, repente. Nunc significat duo, primo proprie significat momentum, & instans indiuisibile vnicens partes temporis. Secundo ex communi vsu significat tempus proxime elapsum, vel mox futurum. Aliquando significat tempus determinatum, in tempore præterito, vel futuro, vt aliquando fuit illium, aliquando erit Antichristus. Iam significat tempus præteritum, vel futurum parum distans à momento præsentis. Nuper significat tempus præteritum, parum distans à momento præsentis. Pridem significat tempus præteritum multum distans à momento præsentis. Repente significat breue tempus, in quo magna fuit aliqua mutatio. Addit, omnia in tempore oriri, & occidere, ab ortu, à quibusdam vocatur tempus sapientissimum, ab occasu ignarissimum.

CAPVT XIV.

Proponit tres quæstiones, prima est, vtum tempus sit citra operationem intellectus.

Respondet, tempus, vt est quid reale, sicuti est motus esse sine operatione intellectus, & parte rei, non tamen esse formaliter numerum numeratum, sine operatione intellectus in hoc enim dependet à numero numeranti qui fit ab intellectu, & abstrahitur a materia cum non possit esse numerus numeratus, nisi sit numerans. Secunda est, cur tempus sit vtique, tertia, marique. Respondet, quia tempus est mensura motus, & pertinet ad res, quæ vbiuis mouentur, in quibus est sicuti mensura est in rebus, quas metitur. Tertia est, an tempus sit numerus cuiusuis motus. sc. alterationis, augmentationis, latitudinis huius vel illius corporis. Respondet, esse vnicum tempus, numerum vnius motus, qui fit regula cæterorum omnium scilicet motuum primi mobilis, & assumitur, vt regula & mensura extrinseca omnium aliorum motuum, tum quia est maxime motus æquabilis, & ordinatus, tum quod est præstantissimus, primum autem in vno quoque genere est mensura cæterorum. Respondet, qui motus sunt tantum tempora quædam partialia, & intrinseca, quæ non possunt esse mensuræ, quia non sunt vniuersales & æquales ac nobilissimi.

LIBER QVINTVS PHYSICORVM ARISTOTELIS.

CAPVT I.

Agit principio huius libri, de mutatione & motu, omnis autem mutatio, & motus, aut dicitur esse ex non subiecto, in subiectum, vt generatio, aut à subiecto in non subiectum, vt corruptio, aut ex subiecto in subiectum, aut à non subiecto, in non subiectum. Hic vero vltimus motus Physici est inutilis plane, & incongruus, neque enim ex contrariis profluit, neque ex intermediis, neque ex contradicentibus, primus vero & secundus mutationes quidem sunt, motus tamen proprie dici nequeunt: Quia id quod non est, moueri non potest, siquidem motus est

cuius, quod est. Docet etiam generationem corruptionem non esse proprie motus, & quod generatur, non mouetur: ergo generatio non est motus. Antecedens probatur quod mouetur, est, quod autem generatur ante generationem non est, sed per illam autem est. Ratio huius est, quia sunt mutationes instanti, motus autem successiuus.

CAPVT II.

Sub finem capitis, motum striete sumptum, qui est cum aliquid mutatur de subiecto in subiectum, docuerat esse ad tria prædicanda, Quantitatem sc. Qualitatem, & Vbi: hoc capite confirmat, excludendo ea prædicanda.

rdicamenta. Ad substantiam igitur, secundum Aristotelem non est motus, quia motus fit inter terminos contrarios, substantiæ autem nihil est contrarium. Si quis obiciat, Quantitati etiam nihil esse contrarium, Resp. in quantitate reperiri contrarietatem sufficientem ad motum, scilicet magnum & parum, in quibus est contrarietas distantiar. Ad lationem dicit, non esse motum, quia accirritur sine vlla Physica mutatione fundamenti, & subiecti, sed per solam mutationem termini. Deinde multis probat motum non esse motum, quia via debet distingui, à terminis, & alioqui daretur progressus in infinitum, parer.

Singulis motibus imponit sua vocabula. orum ad Qualitatem generali nomine vocat alterationem, seu commutationem, sub plurimè continentur species, sicut dantur altæ qualitates. Motum ad quietem maiorem, vocat accretionem, ad minorem decrementum. Motum ad locum in genere vocat lationem, licet hoc nomine proprie tantum inueniat iis, quæ prohibito non possunt sistere motum, vt sunt elementa.

Cum contrariorum eadem sit scientia, nix explicat immobile, primum, quod absolute moueri non potest, vt Deus, secundum, quod difficulter moueri potest, vt ingens aliud saxū. Tertio, quod de facto nõ mouetur, vt moueri possit, & tale est omne quiescens,

CAPVT III.

Propone quædam vocabula, quæ in examine motus occurrunt, primo simul sunt, quæ primo vno sunt loco, id est, quæ continentur vno & eodem adæquato loco, vt sunt corpora se mutuo penetrantia: naturaliter ergo corpora non possunt esse simul: Secundo separati sunt, quæ sunt in alio loco, id est, proprie vt sunt naturaliter omnia corpora, possunt autem esse in eodem loco communi. Tertio contingere se dicuntur ea, quorum coniuncta sunt extremitates, id est, superficies, vt aqua & aer, orbis cælestes. Quarto Medium interiectum est, id quod prius peruenit mobile, quam est mobile. Quinto continentur non moueri dicitur, quod nihil, aut certe paulum rei interruptit, nihil autem temporis, id est, quod sine interruptione temporis mouetur, quamuis parum spaciū, aut magnitudi-

nis interruptat, vt cum quis superiorè choram testudinis pulsar, & sine temporis mora vteriolem mediis inactis. 6. Loca contraria dicuntur, quæ secundum lineam rectam maximè distant, vt sursum & deorsum, distantia autem sumitur secundum lineam rectam, quia illa est breuissima, talis autem debet esse mensura: Septimo consequenter, seu deinceps est, quod sequitur primum, nihilque eiusdem generis intercedit, id est, quod sequitur aliud prius situ, sic vna domus est alteri deinceps, licet medietate & secundus primo licet medietate aliquod spaciū, quia illud non est eiusdem generis. Octauo cohærens seu contiguū dicitur, quod sequitur primum, & præterea contingit, id est, contigua sunt, quorum extremitates sunt simul, vt aqua & aer. Nono Continua sunt, quorum vna est extremitas, vt duæ partes alicuius ligni, termino communi inter se copulate.

Ex quibus infert deinceps patere latius, quæ contiguū: vt vero aliqua sint *Deinceps*, vt nihil eiusdem generis intercedat, ad contiguū requiritur præterea contactus, ad continuum in super requiritur vnio quædam naturalis.

CAPVT IV.

Explicat multiplicem motus vnitate generis, sc. & specificè. Motus vnus genere dicitur, qui est eiusdem categoriæ, seu cuius terminus est res eiusdem prædicamenti, vt omnes alterationes conueniunt genere. Motus vnus specie dicitur, cuius terminus est res vna specie specialissima, vt omnes calefactiones conueniunt specie. Ad vnitatem specificam motus localis, per lineam rectam & circularè specie differunt, etiam si ad eundem terminum tendunt. Vnus numero motus est, cuius est vnus numero terminus, ad quem vt vnus mobile & tempus non interruptum, cū igitur ad identitatem numericam motus requiratur identitas motus, & cōtinuitas motus infert motus diuersæ speciei, licet se mutuo sine corruptione consequantur, non esse vno numero motū.

Alio quodam modo motus vnus dicitur, qui est æquabilis & toto discursu sibi similis, nec modo celer, modo tardus, cui apponitur motus inæqualis, seu irregularis, qui habet partes differentes in celeritate, cuius inæqualitatis causa aliquando substantiam, aliquando medium est, tales potest esse vnus numero, si cætera requisita desint.

CAPVT V.

Docet illos motus esse contrarios, qui sunt ex terminis contrariis in contrarios, vt sunt calefactio & frige factio, generationes autem substantiales tum sunt contrariarum, quādo terminis à quo, vnus est terminus, ad quem alterius, vt generatio, qua ex aqua fit aer, est contraria generationi, qua ex aere fit aqua. In contrariis vero habentibus medium, vt sunt albedo, & nigredo, dicit eos motus esse contrarios, qui à contrariis terminis inchoantur ad idem medium. Ratio est, quia medium vni extremo comparatum subit rationem alterius extremi, vt quando ex albo fit motus in fuscum, dicitur denigratio, quia fuscus calor subit rationem ingrediens & contra, quando ex nigro fit fuscum, dicitur de albatio, quia fuscus calor subit rationem albedinis.

CAPVT VI.

Docet quietem sub termino à quo oppositum motui, non vero illam, quæ est sub termino ad quem, quæ dici solet consistens, quia hæc est finis motus, ergo non opponitur motui. Quietes autem illæ sunt oppositæ in se, quæ sunt sub terminis à quibus contrariæ vt quies deorsum est opposita quieti sursum. Addit in mutationibus, scilicet instantaneis, esse proprie quietem, sed tantum vacillat à mutatione, quia quies proprie est prius motus, mutationes autem non sunt motus. Explicatis motibus contrariis, ratione videntur & naturalis ostenditur in singulis motus speciebz reperiri aliquos violentos, alios materiales.

LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

Agit hoc libro de continuitate motus, & de partibus quantitatis illius, & capite primo docet, nullum continuum componi ex indiuisibilibus. Quod probatur ex definitione continui. Quia continuum est, quod diuidi potest in ea, quæ semper diuidi possunt, ergo componitur ex diuisibilibus vnum quodque eorum componitur ex iis, in quæ resoluitur.

Deinde indiuisibilia adæquate sese mutuo tangunt, & secundum se tota, ergo non possunt efficere continuum.

Addit eandem esse rationem, quo ad hoc magnitudinis temporis, & motus.

CAPVT II.

Propter similem rationem magnitudinis & temporis, confirmat tempus componi ex partibus diuisibilibus, & sicuti magnitudo est finita actu, quoad extremitates, in infinita potestate, quoad diuisionem, sic etiam tempus.

Ex quo sumit rationem Xenonis Philippi, quæ probabat nihil posse moueri quod continuum est finitum, habens puncta in ta, infinitum autem non potest pertransiri si tempore infinito, tempus autem est finitum, ergo non potest fieri motus.

Respondet: Continuum esse finitum, quoad extremitatem, infinitum tantum, scilicet ratione diuisionis, & tempus eodem modo esse infinitum. Vnde finito tempore potest fieri motus.

CAPVT III.

Vt ostendat, motum esse continuum & diuisibilem, nec posse fieri in instantibus tria Theoremata. Primum est, nunc momentum temporis, esse quid indiuisibile. Quod probatur, quia momentum seu tempus, est terminus copulans præteritum & futurum, sed talis terminus debet esse indiuisibile, ergo momentum esse quid indiuisibile. Minor probatur, quia si esset quid indiuisibile, aliquid temporis præteritum in futuro, & contra, aliquid temporis futuri præteritum.

territo, vt patet. Neque dici potest, esse
uo momenta, seu duos terminos, quia cum
uo momenta non sunt sibi immediata, sed
ter illa mediet tempus, non possunt esse ter-
minantes immediate duas temporis
res. Ex hoc igitur probatur, in momento
nporis non posse fieri motum, quia se. mo-
fieret in momento, velox & tardum fierent
momento, sed hoc fieri nequit, ergo. Minor
batur, quia velox dicitur, quod æquale
cium absoluit breuiori tempore, tardum
o, quod longiori, ergo supponunt tempus
ibile.

Ex eodem primo probat, quietē non esse in
omento, sed in tempore, quia motus est in
apote, quies autem est priuatio motus, ac
inde eadem illius est ratio, quæ motus.
ne est secundum Theoremā, temporis mo-
nto nihil potest moueri, aut quiescere. ter-
n Theoremā est: Omne quod mouetur,
ntinum & diuisibile esse oportet. Proba-
t, quia quicquid mouetur, partim est in ter-
no à quo, partim in termino ad quē, quod
a em ita se habet, est diuisibile, sed de hac
q estione in disputatione de motu agemus,

CAPVT IV.

Ostendit motum posse diuidi in partes,
tum ratione subiecti, tum ratione tem-
pis. Prius probat, quia motus, quo Socrates,
gr. mouetur, diuiditur in eam partem, qua
ut mouetur, & in eam qua pectus. Nam
n motus in sit toti mobili, vt partes vnus
repondeant partibus alterius; sequitur ad di-
onem mobilis etiam diuidi posse motum.
Pterius probat. Quia totus motus est in to-
tempore, minor motus, in minori tempo-
ergo partes motus responderent partibus
temporis, & per consequens, motus diuidi po-
te ad diuisionem temporis.

CAPVT V.

Git de partibus motus, & de mutato esse,
quod est terminus & finis motus. Id au-
te dari probat ex fine motus. Addit ex parte
pprii motus non posse dari huiusmodi mu-
tam esse, seu indiuisibile motus; quod sit
inium, & velut terminus inchoans motum,
qua omne mutatum esse supponit motum,

quum nulla res dici possit mutare, nisi per
motum. Vnde à parte anteriori motus non est
aliquod indiuisibile, per quod subiectum dici
possit moueri.

De acceptione & desitione motus dice-
mus in disputatione de motu.

CAPVT VI.

Persequitur doctrinā de mutato esse, quod
est terminus indiuisibilis motus, sicuti
punctum est instās temporis, & dicit duo, pri-
mum est, ante quamlibet partem motus diuisi-
præcedere mutatum esse. Secundum. Ante
quodlibet mutatum esse præcedere aliquam
partem motus. Ratio fundamentalis vtriusq;
est, in finita diuisibilitas motus ratione conti-
nuitatis: Vnde idem proportione locum ha-
bet in magnitudine, & tempore, deinde proba-
tur ex peculiari ratione motus, quia non po-
test esse mutata, nisi sit motus.

CAPVT VII.

Agit de finitate & infinitate motus, & po-
nit quadam Theoremata. Primum ma-
gnitudo finita nequit pertransiri, infinito
tempore. Intellige, nisi motus fiat super eadē
magnitudine sæpius, vt fieret in motu cæli,
si perpetuo duraret. Secundum. Infinita ma-
gnitudo nequit pertransiri tempore finito.
Tertium, mobile finitum habet tempore in-
finito pertransire spatium infinitum. Quar-
tum mobile infinitum nequit tempore finito
pertransire magnitudinem finitam, vel in-
nitam. Quintum, Tempore finito non potest
esse motus infinitus. Ratio fere omnium est,
quia requiritur proportio inter spatium, tem-
pus, & motum: Infiniti autem ac finiti non est
proportio.

CAPVT VIII.

SVpra probat in motu non dari primum
mutatum esse, hic idem probat, de quiete,
quæ est priuatio motus, nam quod quiescit,
in tempore quiescit, sed in tempore non datur
primum indiuisibile illius, sc. instans, ergo nec
in quiete, quæ est in tempore. Maior proba-
tur. Quia tunc res quiescit, cum non mouetur,
& tamen apta est moueri, sed in instanti non

est apta moueri, ergo nec quiescere. Confirmatur. Id dicitur quiescere, quod ita se habet modo, sicuti ante, sed instans non habet modo, & ante, ergo in quiete non est primum instans, sed omnis quies est in tempore.

CAPVT IX.

Soluit rationes Zenonis Philosophi, quibus probabat non dari motum. Prima est, quam initio adfert, & tertio loco reperit: Si daretur motus, sequeretur id quod velocissime mouetur, simul moueri, & quiescere, sed hoc repugnat; ergo. Sequela maioris probatur, quia omne mobile, dum est in spacio, sibi æquali, aut mouetur, aut quiescit, sed quod mouetur, singulis momentis, est in spacio, sibi æquali, & tamen singulis momentis moueri non potest, ergo simul mouetur, & quiescit.

Respondet hanc rationem falso niti fundamento, quasi tempus constaret ex solis momentis, quare negatur maior, cum sua probatione: Mobile enim dum est in spacio sibi æquali, nec mouetur, nec quiescit, quia motus & quies sunt in tempore, non in instanti. Secunda ratio est, in qua libet magnitudine sunt partes infinitæ, ergo si aliquid mouetur, finito tempore pertransit infinita, sed hoc repugnat, ergo & motus.

Resp. magnitudinem habere partes infinitas

in potentia, sicuti etiam & tempus, ac proinde finito tempore posse pertransiri, tale in finitum quod est actu finitum. Tertia ratio vocatur Achilles, quia in ea sumitur Achilles exempli loco, qui in motu dicitur velocissimus, est autem hæc, si nullus fiat motus, quod est perniciosissimum, ut Achilles, re tardissimam, ut testudinem fugientem assequi non potest, quod est absurdum. Sequela probatur: Sit Achilles decuplo velocior, quæ testudo, & cum illam persequi incipit, distans ab illa vno studio, interim dum Achilles finitum illud decurrit, testudo decurrit decimam partem alterius stadii, & dum Achilles decurrit decimam illam partem, testudo decurrit decimam decimæ alterius, & ita in infinitum ergo semper testudo præcedit.

Respondetur hic non seruari illam proportionem, unde velocissimum assequitur, quæ æquali tempore longe maius spaciū conficit.

CAPVT X.

Conatur probare indiuisibile in quantum, ve. gr. punctum non posse moueri, sed tantum per accidens, ad modum, scilicet continuum in quo est, sicut accidens motus ad motum subiecti, in quo est, de quo in disputatione de motu.

LIBER SEPTIMVS.

*Q*uidam ex veteribus hunc librum reiiciunt, ut Themistius & Alexander alii habent pro Aristotelico, & videtur introductio quadam ad librum octauum, in quo pleræq; exactius probantur.

CAPVT I.

Explicatur non omne mouens ab alio moueri, sed esse primum aliquod mouens: primo docet quicquid mouetur, ab alio moueri, quod quo verum sit modo, abhi explicuimus. Dari autem in momentibus statum, probatur, quia si omne mouens ab alio moueretur, esset progressus in infinitum, & eodem tempore esset motus infinitus, saltem numero, quia infinita mouentia.

CAPVT II.

Docet in omni motu mouens primum, proximum esse simul cum mobili. Similiter hic esse dicuntur, quæ se tangunt suppone.

Probat id Aristoteles sigillatim de alteratione, accretione, & motu locali, à textu vsque ad cap 3. Qui censent dari actionem primo in distans, nec volunt videri recedat ab Aristotele, intelligunt illud simul, id est debite sibi mutuo approximata iura sp

am actiuitatis, verum mens Aristotelis satis patet ex probationibus hic, & capite septimo, libro octauo.

CAPVT III.

Docet alterationem proprie dictam, solū esse ad qualitates sensibiles, tertie speciei: unde ad habitus probatur non dari alterationem, se corruptiuam, alioqui constat habitus reduci & intendi per actus. Ostendit etiam figuram non esse alterationem, aut motum, perse, quia illa consequitur terminum motus, sicuti & relatio.

CAPVT IV.

Ostendit quemuis motum non posse comparari cuius in celeritate, aut tarditate,

quia si motus circularis comparari posset motui recto, etiam linea recta conferri posset cum circulo eique esset æqualis, maior, aut minor.

Multis hic explicat, quæ inter se comparari possint, & in quibus Vide Toletum hic.

Deinde docet, alterationes illas dici similes, quæ sunt ad qualitates eiusdem speciei, & intensiōnis æqualis esse, quæ sunt in partibus æqualibus, & æquali tempore, similiter accretionis æquales partes, quæ æquali tempore acquiruntur.

Capite quinto proponit regulas, quibus dignosci possit motuum portio.

LIBER OCTAVVS

PHYSICORVM.

CAPVT I.

Refutatis quorundam Philosophorum sententiis, docet motum & mundum esse ab æterno, quod est contra fidem.

Probat autem primo, quia mobile præcedit motum, ergo tum datur primus motus. Insequentia probatur, quia illud mobile præcedens motum, est productum alio modo, & is motus necessario iterum habuit motum prius, & ita in infinitum.

Respondetur mobile fuisse productum per creationem initio temporis, non per motum quem proprie dictum, qui supponat, mobile, tanquam subiectum.

Probat secundo, quia tempus est æternum, ergo & motus. Antecedens probatur, quia coduis nunc est medium, siue est principium temporis futuri, & finis præteriti, ergo tempus non inceptit.

Respondetur negando antecedens, cum in probatione, datur enim primum nunc principium temporis, quod non sit finis præteriti.

Probat tertio: Si tempus inceptit per tac, indiuisibile, ante illud nunc, non erat

tempus, sed ante sicut prius designat tempus, ergo ante tempus quod dicitur habuisse initium erat tempus.

Respondetur, illud ante non significare posituum durationem successiuam, sed motum imaginariam, quæ suo modo est æterna: His rationibus pro mundi & motus æternitate aliæ adduntur, ex operibus Aristotelis, vt planum sit, illum ex propria sententia docuisse æternitatem motus, & nunc, tantum ad refutandos quosdam errores aliorum, vt voluit D. Thomas.

CAPVT II:

Refutata sententia Anaxagoræ, & Empedoclis, qui volebant mundum & motum fieri, per litem & amicitiam, dissoluit rationes, quibus refelli posset æternitas motus. Sed illæ faciles sunt, quas alias attulimus *dist. 6. question. 6.*

CAPVT III.

Ostendit nō omnia posse quiescere, nec omnia semper moueri, sed aliqua interdū moueri, &

& aliqua interdum quiescere, vt sunt corruptibilia, & mixta, aliqua semper moueri, vt sunt caeli, aliqua semper quiescere, vt est terra.

CAPVT IV.

VT inuestiget primum motorem docet idem quod *c. 1. l. praec.* omne quod mouetur, ab alio moueri, & probat, quia, Quicquid mouetur, aut violenter mouetur, aut naturaliter. Si violenter, ergo ab extrinseco, & proinde ab alio, si naturaliter, vel est animatum, vel est inanimatum, si animatum, mouetur ab alio, sc. à parte praecipua, v. gr. animal à corde, ac proinde pars mouens est distincta à parte mota, per se, & sic motus est ab alio, si sit inanimatum, vt elementa, graua & leuia, mouentur à granante, quod probatur primo, quia à se moueri est viuere, sed graua & leuia non viuunt. Secundo si se possent mouere, inanimata, possent etiam motum suum sistere, sed hoc non possunt, ergo nec prius. Tertio, Nullum continuum potest pati à seipso, quia agens & passum debent esse distincta, ergo graua & leuia à se moueri non possunt. Hæ rationes tantum probant inanimata se non mouere, motu organico, & libero, per cognitionem, non autem ostendunt, non posse se mouere absolute, neq; necesse est agens & patiens inter se distingui, supposito, vt ostendimus *l. 3. q. 9.*

CAPVT V.

Probat in omni motu deueniendum esse ad primum motorem, qui non mouetur ab alio. Ratio est, quia quicquid mouetur, vel mouetur ab extrinseco, vel ab intrinseco, si posterius, datur, mouens primum, quod mouetur à se, & non ab alio si prius, vel illud extrinsecum rursum mouetur ab alio, vel non, & sic procedendo in infinitum, vt necessario tandem deueniatur ad aliquid, quod non mouetur ab alio, idque est primum mouens.

CAPVT VI.

Probat hoc capite primum motorem esse vnicum, immobilem æternum. Esse vnicum probat, quia in rebus naturalibus ceteris paribus, melius est vnum, quam multa, atqui vnus primus motor sufficit, Esse immobilem,

probat, quia seipsum moueret, & sic esset corruptibilis, nam si moueretur ab alio, non esset primus motor. Esse æternum, probat, qui motus est æternus, qui cum non potuerit esse sine motore, motor erit æternus.

Deinde ostendit, quando id, quod est in mobile, esset causa omnium motuum, etiam contrariorum. Tum asserit causam per se, sepet primum mobile, sepet per caelos, quia vnum manens idem, semper natum est producere idem, ergo primus motor, cum semper sit vnum & idem, per se, & proxime, non facit mutationes diuersas, & contrarias, sed interuentu aliorum causarum. Ex qua doctrina colliguntur duæ errores Aristotelis, sc. Deum agere ex necessitate naturæ, alioqui enim ratio ipsius non vget. Secundus, Deum non concurrere immediate ad omnes actiones rerum creaturarum,

CAPVT VII.

Probat primum motum esse localem, quia tres sunt species motus, scilicet augmentatiue, alteratiue, & motus localis. Augmentatiue supponit alterationem, quia alimentum debet disponi per alterationem, vt ageretur alio, alteratiue vero supponit motum localem, quo passum applicatur agenti. Ex quo inferri solet motum localem posse esse æternum, ceteros non posse, cum illis necessario sit a quid prius.

CAPVT VIII.

Probat solum motum circulaem posse esse æternum, tres enim tantum sunt species motus localis, sc. rectus, circularis, & mixtus. Rectus & mixtus non possunt esse æterni, ergo solus circularis. Antecedens probatur, quia si rectus esset, æternus deberet esse reflexus, quia non datur linea, seu magnitudo recta infinita, supra quam fieri poterit motus rectus infinitus, sine reflexione, sed reflexus non est continuus, ac proinde non est æternus, quia in puncto reflexionis immobile aliquando desinitur. Mixtus autem cum constet ex simplicibus, sc. ex motu seorsum & deorsum, etiam nequit esse æternus.

CAPVT IX.

Rebat motum circulare posse esse continuum, quia eius termini non sunt conuerti, nisi valde improprie, quatenus videlicet unum punctum ad diuersa comparatum, test habere rationem principii, finis & me-

Deiade probat motum circulem esse primu, quia mixtus cum sit compositus, est sterior motu recto, & rectus cum sit imperfectior, & posterior circulari, ergo circularis est primo, secundo, solus circularis potest esse æternus, tertio est ceterorum mensura, quarto est maxime æquabilis.

CAPVT X.

Ocet hic primum motorem esse infinitæ virtutis, incorporeum & defatigationis certum, ac in supremo cœli ambitu versari.

De virtute probat, quia nihil finitæ virtutis potest infinito tempore mouere, sed primus motor mouet infinito tempore, quæ ratio tantum probat virtutem infinitam: quoad durationem, qualis etiam est, in Intelligentiis, non verò infinitam tensionem. Incorporeum esse probat, quia vis infinita, non est corporea, ergo, nec eius subiectum. Antecedens probatur, quia si esset corporea, esset infinita, in magnitudine, sed hoc dici non potest, ergo. Esse expertem defatigationis probat, quia ita mouet, vt non moueatur, ac proinde ex motu non potest oriri defatigatio. In cœli ambitu versari probat, quia cum duo sint principia vniuersi, scilicet ambitus summi cœli, & cœtrum in centro, quod constituitur à Pythagoreis, Aristoteles censet esse decentius, illum constituere in summo cœli ambitu, vbi manifestior est eius virtus, ratione motus celerrimi. Vltimo repetit aliquâ de vnitare primi motoris.

Hac in libros octo Aristotelis Physicorum compendiose dicta sufficiant.

DISPV TATIONES
PHYSICÆ.
PROLEGOMENA AD
DISPV TATIONES
PHYSICAS.

PROLEGOMENON
PRIMUM.

Physicam esse scientiam speculatiuam.

PHYSICAM esse vere ac proprie scientiam, patet ex vulgata illa diuisione, qua Philosophia diuiditur in Physicam moralem & rationalem: de qua *init. Logic.* Confirmatur

authoritate Aristotelis 3. *Physic. c. 4. & 2. Metaph. c. 3.* vbi Philosophiam naturalem appellat scientiam, & 4. *Met. c. 5.* vbi confutat Heraclitum, & alios, qui volebant cognitiones naturales esse tantum opinationes, & propter naturæ tenebras nihil certo posse sciri. Probatur ratione: Quarumcunq; rerum cognitio datur per causam certam & necessariam, earundem datur scientia proprie dicta, atqui rerum naturalium datur talis cognitio, ergo: & scientiæ, ergo Physica est scientia. Minor probatur, quia hæc sunt veræ demonstrationes Physicæ, omne continuum est diuisibile in partes, sed omne corpus est continuum, ergo Deinde, Quicquid constat ex cõtrariis, est corruptibile, omne mixtum est tale, ergo est corruptibile. Similiter nulla potentia potest naturaliter ita esse pura, vt sit sine forma, seu actu formali, atqui materia est potentia pura, ergo nõ potest naturaliter esse sine actu.

Occurrunt tamen rationes in contrarium. Prima est, omnis cognitio Physica ortum ha-

bet à sensibus, sed sensus possunt errare, & nulla certa cognitio à sensibus ad intellectum potest derivari.

Resp. sensus in multis non posse errare, mirum proprium sensibile, in communi, & quando contingat illos errare, possunt ab intellectu corrigi, vt experientia docet, in baculo, qui apparet fractus in aquis, & in magnitudine rei distantis.

★ Secunda ratio Physica non est de rebus necessariis, sed de iis, quæ generantur & corrumpuntur, ergo non est vere scientia.

Resp. ad antecedens, res naturales fate esse necessarias, secundum naturam, & essentiam, siue secundum connexionem, prædictorum essentialium inter se, & proprietatum cum essentia, quæ immutabilitas & necessitas obiecti sufficit ad rationem scientiæ, hæc enim facit, vt quodcumq; res existunt, semperdem modo se habent, v. gr. quodcumq; corpus mixtum est corruptibile, &c. nihil aliud obest, q̃ res naturales, saltem sublunares corrumpantur, siue variètur, quoad existentiam.

Tertia ratio. De ente per accidens non scientia, vt Aristot. 6. *Met. c. 2.* sed Physica est ente per accidens, ex Aristot. 2. *de gener. c. 1.* de materia sensibili, id est materia prima, facta accidentibus, quæ sensum mouent.

Resp. 1. ad minorem Physicam etiam considerare materiã, vt est altera compositi & sic est ens, per se, deinde non omne casu accidens remouetur à scientia, sed tantum quod neq; habet causam, determinatam, quæ proprias passionis, vt sunt, v. gr. nigrum album, thesaurus casu inuentus.

Quarta ratio. Physica scetet erroribus, & ultra conuenit contra sanam doctrinam, yn: Philosophiam dicuntur à Laetantio, turbare tam humanam, non instruere, à Tertull. uonur Patriarchæ hæreticorum.

Respon. Patres illos damnare Sophistas, & oldam Platonicos, qui in primitiua Eccle- Christum ore profitebatur, Platonem ani- non exuebant, & Patroni fuerunt hæresis- tianæ, nō vero damnant ueram & sobriam illophiā, hanc enim tanquam fidei sub- am, & ancillantem laudant. Hincidem La- nitus ait, Philosophia non nocet, sed pro- t, si religione imbutus est animus, & Cle- ns r. *Stromas*. Doctrina Saluatoris ipsa sibi ficit cum sit potētia & sapientia ipsius Dei, nen si Philosophia accesserit, non quidem entiore facit ueritatem, sed Sophisticos altus ab ea amolitur, & insidias omnes a- tēs seps est, & loica dominicæ uincæ. Simi- l. habēt alii. uid. *Lipsi. manud. ad Stoic. Phil. l. i. d. r. 3.* deinde si alicuius mali causa est Phi- lophia, id uitio hominum euenit, ut si ex- scolis Philosophorum prodeunt Sophistæ, certiam ex scholis Iurisperorum prodeant- ulæ, & scholis Medicorum carnifices.

Secundo, Physicam esse scientiam specula- tum, patet ex Aristot. *6 Met. c. 1. 1. 1. & 11*. Et- batur, quia pro fine suo habet solam re- ri naturalium contemplationem, neq; co- gitionem illam refert ad actionem, seu ex- onem, quia non præscribit regulas illas- ticas rei conficiendæ.

Obiic. tamen quidam, Philosophia natu- ras inclinatur ad amorem Dei, & ad contem- ptum rerum humanarū, sed amor & contem- ptus sunt quedam actiones, ergo naturalis Philosophia erit practica.

Resp. ad maiorem Philosophiam natura- le non inclinatur ad amorem Dei, præctice- diando, nimirum regulas amandi Deum, & sed tantum ex occasione ostendendo re- ru naturalium pulchritudinem, in quibus el et diuina bonitas & sapientia, in quas uo- lutas amando fertur, simili modo deregit re- ru sublunarium inconstantiam, sicque in- elat ad earum contemptum.

Obiic. secundo: Medicina est practica, sed- icina est pars Physicæ, ergo illa saltem- pa Physicæ est practica, Maior est commu- nis minor probatur, quia considerat partem

subiectam obiecti Physicæ, nimirum corpus humanum.

Resp. negando minorem. Ad probationem dico, medicinam tantum considerare partem obiecti materialis, non tamen formalis, quia medicus uersatur circa corpus humanū, qua- tepus per artem, & industriam est sanabile, Physicus uero, quatenus est natura, & constat materia & forma.

Obiic. tertio: Physica considerat modum, quo potentia nutritiua exercet suas functio- nes præparando, & distribuendo alimentum, illudque conuertiendo in substantiam uiuen- tis. Deinde considerat actiones immanentes uoluntatis, & intellectus, quæ praxes dicun- tur, ergo erit practica.

Resp. neg. consequentiam, quia hæc omnia considerat modo speculatio, non practico, quia non præscribit regulas directiuas illa- rum operationum.

PROLEGOMENON

SECUNDVM.

De obiecto Physicæ.

Diffentiunt Philosophi de obiecto Physi- cæ, magis tamen uerbis, quam re, qui- dam tratuunt corpus mobile, alii ens mobile, alii substantiam mobilem, alii denique cor- pus naturale.

Dico corpus naturale est obiectum Physi- cæ. Probarur, quia illud est alicuius scientiæ obiectum, cuius natura, partes, & affectiones explicantur, atqui in Physica explicantur natu- ra corporis naturalis, partes, principia, cau- sæ, affectiones, &c. ergo minor constat ex ob- iectis singulorum librorum Philosophiæ. Pro- batur secundo, Quia corpus naturale expli- car ad æquatam rationem formalem obiecti, malim, quam corpus mobile, quia non assi- gnat obiectum formale in ordine ad vnam tantum affectionem Physicam, y. gr. ad motū, sed in ordine ad omnes omnino affectiones naturales, dum assignat corpus, ut naturale, id est, ut principium omnium naturalium af- fectionum, inter quas qualitas & quantitas sunt nobiliores, q̄ motus, qui autem ponunt ens, vel substantiam mobilem, præterquam q̄ assignent diminuire in ad æquatam obiectum formale, coincidunt cum obiecto, saltem ma- teriali

teriali Metaphysicæ, cuius est considerare ens & substantiam, imo & in obiectum formale, quia ens mobile & substantia mobilis concipiuntur, vt abstracta à materia, cum tamen obiectum Physicæ, debeat expresse includere materiam, & tale est corpus, quod includit materiam.

Nec refert, quod anima rationalis, de qua disputatur *in libr. de anim.* non sit materialis, aut corporea, quia saltem dicit ordinem ad materiam, tanquam ad sui comparem, & ad totum compositum Physicum.

Dices, Aristot. *6. Phys. cap. 3* probat, omne corpus esse mobile, siue habere principium motus, quod in re idem est, ac si probaret esse naturale, sed nulla scientia probat suum obiectum, ergo corpus naturale non est obiectum.

Respon. ad maiorem: In scientia aliquando probari contra pernicaces, assumpta scilicet persona Metaphysici, quomodo etiam Aristot. *lib. 1.* docet, materiam & formam.

Obiic. secundo: Astrologia considerat cœlum, ergo Physica non considerat omne corpus naturale.

Respon. negando consequentiam, quia astrologia non considerat cœlum, vt corpus naturale, sed tantum vt varia proportione mensurabile, & sic tantum habet idem obiectum materiale, cum partiali Physica.

De distributione & inscriptione librorum Physicorum.

EX dictis relinquitur totius Physicæ obiectum esse corpus, absolute sumptum, sed per modum totius confusi, quia in Physica consideratur corpus sub ratione generica, & etiam eius species, non tantum, quia corpora in genere sunt vel quatenus constant materia, & genere, in forma, verum etiam, secundum vltimas suas rationes, ita vt verbis gratia, cœlum, quatenus cœlum & elementum in quantum tale, in Physica consideretur. Et vt singularium partium obiecta distinguamus, octo librorum Physicorum obiectum est corpus naturale, quod est genus, quia eius communissimæ passionis principia hisce libris explicantur, tum progreditur Aristot. ad species corporis naturalis, & primo ad nobilissimam, quæ est corpus simplex, sub quo com-

prehenduntur cœlum, & quatuor elementa de quibus agitur *in lib. de cœl.* Tertio *in lib. de generat.* de mixtis in genere, & corruptibilitatibus, vbi etiam agit de elementis, prout concurrunt ad generationem mixtorum. Quarto, *in lib. Meteoror.* agit de imperfecte mixtura vt niue, glacie, grandine, cometa, iride, &c. *lib. de anim.* incipit agere de perfecte mixtis, a primo de viuente in communi, ac particulari & hi libri in scholis prælegi solent, & alii de historiis animalium, de partibus, de eorumdem generatione omitti solent, quod narrationis stylo sint conscripti, & faciliores.

PROLEGOMENON TERTIVM.

De methodo Aristotelis tradita lib. 1. cap. 1.

ARTICVLVS PRIMVS.

De propositione Aristotelis, qua dicitur: Tunc rem cognosci, quando sciuntur causæ.

QVæstio est de causis, per se, quæ suapte natura ad effectum concurrunt, quæ causæ per accidens quæ scilicet fortuito concurrunt, causæ per se, & in effectum influunt, qualis est, verbis gratia, esse materiam in patre, respectu filii, nihil conferens ad cognitionem effectus, quia à talibus causis res non dependet in fieri, vel in esse, ac proinde neque in cognosci. Nam causæ per accidens manentes eadem possunt habere contrarios effectus, & contrariis effectus posse dependere ab eadem causâ, vt homo multum potest esse causa denigrationis & dealbationis.

Nota aliam esse scientiam comprehendendam, quæ res tantum cognoscitur, quantum est cognoscibilis, qualis est cognitio Dei, qui seipsum comprehendit, & cognitio Angelorum, quæ comprehendunt res naturales, quæ sunt in seipsum, quæ comprehenduntur in genere, & non est comprehensua, & qua non cogno-

et res omni illo modo, quo cognoscibilis est, & hæc habetur vel per definitionem essentialium, qua cognoscuntur causa intrinsecæ alimuræ, & quidem omnes, vel tantum aliquæ, & scilicet sunt in aliqua determinata scientia, ad quam res illa pertinet, tanquam obiectum.

Dico primo, scientia comprehensua alius rei præter cognitionem causarum extrinsecarum, requirit etiam cognitionem causarum extrinsecarum, imo & effectuum educibilium, saltem specie distinctorum: hoc addo, quia infinita multitudo indiuiduorum non est cognitio necessaria, ad hoc ut tura alicuius rei comprehendatur. Deinde huiusmodi comprehensionem requiritur cognitio omnium virtutum, & perfectionum naturalium. Sic enim exhaurietur tota ratio intellectiva talis rei.

Dico secundo, res absolute cognosci potest per definitionem, ex solis intrinsecis causis metaphysicis, scilicet genere & differentiis, licet etiam Physicis, materia scilicet & forma, quia hæc explicant distincte naturam rei, nec requirunt, ut omnia attributa essentialia, & quæ ad substantiam, & ens cognoscantur, sed sufficit ut innotescant per res essentialia, determinate in certo scientiæ genere, a quo enim nemo quidquam sciret, nisi qui per Metaphysicam haberet. Quod si tamen innum attributorum cognitio habeatur, alio erit perfectior, quam illa determinata virtutis alicuius scientiæ.

Dico tertio, ut res perfecte demonstratiue cognoscatur, requiritur cognitio omnium causarum, tam internarum, quam externarum, ratio est, quia demonstratio fieri potest, & omne genus causæ, quamuis essentialis a qua demonstratio, & per consequens, aliquid incompleta haberi possit, per unum generis causæ.

ARTICVLVS SECYNDVS.

De notioribus nobis & natura.

Asserit Aristoteles cap. I. procedendum esse à notioribus nobis, ad ignotiora, quod intelligatur.

Notandum primo, duplex esse totum, aliud est totum essentialiale, aliud est totum vni-

uersale: totum essentialiale est id, quod constat ex partibus constituentibus unam essentialitatem, quomodo natura, verbi gratia, hominis, quæ constat ex animali & rationali, est totum essentialiale, & hoc totum communiter etiam dici solet, totum actuale, quia nimirum in se actualiter continet partes. Totum vniuersale est, quod constat ex partibus constituentibus essentialia specie diuersa, quomodo animal, si accipiatur prout connotat hominem, & brutum, est totum vniuersale, quod communiter dici solet, totum potentiale, quia scilicet natura superior & communis tantum continet, potentia sua inferiora. Unde totum essentialiale refertur ad partes essentialia intrinsecas, totum vero vniuersale ad partes subiectiuas, siue ad inferiora.

Notandum secundo duplicem esse cognitionem, una dicitur distincta, qua scilicet cognoscimus totum, cognitio elare singulari partibus illius, ut cognitio hominis qua percipitur in ipso animalitas, & rationalitas. Quæ cognitio, licet plerumque pluribus conceptibus perficiatur, fieri tamen potest, ut intellectus vnico simplici conceptu partes alicuius, totius percipiat, quomodo Angeli vnico intuitu res multas, etiam distinctas, cognoscunt: nam & sensus corporeus multa obiecta, iuxta se posita, vnico actu percipere videtur. Hæc distinctio est duplex, actualis scilicet & potentialis. Actualis dicitur illa, per quam totum actuale, seu essentialiale, distincte cognoscitur, ut patet in exemplo. Distinctio potentialis, qua totum potentiale, seu vniuersale distincte cognoscitur, qualis esset cognitio animalis, si quis distincte cognosceret omnes species subiectas animali. Cognitio confusa est, qua cognoscimus totum, non apprehendendo distincte partes, ut cum cognoscimus hominem simpliciter, non distinguendo in ipso animalitatem, & rationalitatem. Hæc cognitio similiter est duplex, actualis, & potentialis. Confusa actualis dicitur, qua cognoscitur totum actuale confuse, id est, non perceptis distincte partibus. Confusa potentialis dicitur, qua cognoscitur totum potentiale, non cognitio distincte omnibus speciebus subiecti, ad quas illud totum est in potentia. Inter has cognitiones hic reperitur ordo, quod confusa semper præcedat distinctam: prius enim sese nobis offerunt tota confusa

indistincte, & tunc demum progredimur ad inuestigationem, & distinctam cognitionem partium.

Notandum tertio, cognitionem distinctam actualem posse reperiri simul cum confusa potenciali. Similiter distinctam potentialem cum confusa actuali, ut si quis cognoscat definitionem animalis, siue partes essentielles animalis, nimirum corpus animatum, sensibile, cum cognitum tamen illius inferioribus omnibus, vel si quis cognoscat inferiora animalis, non tamen cognoscat partes essentielles animalis.

Notandum quarto, dupliciter aliquid dici notius alio, primo, quia à nobis facilius cognoscitur, idque siue facilitas illa oritur ex obiecto magis familiari, & proportionato intellectui, siue ex obiecti ipsius vnitate & simplicitate maiori, siue aliunde, & tale quod dicitur notius nobis. Secunda dicitur aliquid notius natura, quia alterum ab illo dependet, ac proinde ordine naturę postulat prius à nobis cognosci, quam aliud quod dependet.

His præmissis dico primo: Ex rebus, quæ non dicuntur aliquem inter se ordinem inferioris vel superioris partis, vel totius, causæ & effectus non considerantur sub tali ordine, illæ sunt nobis notiores, & facilius à nobis intelliguntur, cæteris paribus, quæ media sunt perfectionis, id est, quæ neque sunt imperfectissimæ entitates, neque etiam perfectissimæ. Huiusmodi ferè sunt naturæ, res sublunares, quæ facilius percipiuntur, quam natura motus, relationis & aliorum modorum. Similiter quæ substantia spiritualis & immaterialis. Ratio est quia natura illæ perfectissimæ cum secundum se sub sensu non cadant, sunt minus familiares, & proportionate intellectui. Res vero imperfectissimæ, quia sunt exiguæ entitates, etiam sunt tenuis intelligibilitatis, adeo ut intellectus noster dici possit se habere ad res perfectissimas, sicuti oculus nostrus ad lumen solis: ad res vero imperfectas, sicuti oculus noster ad res minutissimas, atomos scilicet.

Dixi cæteris paribus, quia fieri potest, ut ratione effectuum vel cognitionis tum rebus sensibilibus nobis notis, res perfectiores notiores nobis sint, quàm imperfectiores: Et ideo Deus facilius cognoscitur, quam Angeli, quia causa est vniuersalis, inter Angelos illi sunt notiores, qui sunt motores orbium cælestium &c,

Dico secundo, inter res, quæ habent ordinem ad se inuicem, magis vniuersalia, sunt nobis notiora, cognitione distincta actuali minus vniuersalibus, sic notius est corpus quam animal, animal quam homo. Similiter pars est notior toto, & causa effectus. Probatur, quia illa sunt magis notiora, quæ facilius cognoscimus, sed magis vniuersalia, partes & causas facilius cognoscimus cognitione distincta, ergo sunt nobis notiora. Minor probatur, quia illa pauciora continent, & eorum cognitio non pendet ab aliis, aliorum vero cognitio ab ipsis dependet. Verum tamen et quod cognitione confusa actuali sæpe nobis sunt notiora tota, quam partes, effectus quæ causæ, quia sæpe sunt magis sensibilia.

Dico tertio: Illa sunt notiora natura, quæ ex exigentiæ suæ naturæ, seu secundum naturæ ordinem prius debeat à nobis cognosci. Cuiusmodi sunt illa omnia, à quibus aliquid dependet, vel tanquam à principis interni seu intrinsecæ constituentibus, vel tanquam ab externis, seu efficientibus. Vnde substantia est natura notior, quam corpus, & corpus quam animal, & omnia magis vniuersalibus, & causa est notior effectu, & pars toto.

Ratio est, quia idem est ordo cognitio naturæ, qui essendi est: sed illa, à quibus dependet, sunt priora ordine essendi, ergo natura sunt notiora, seu prius postulantur cognosci.

Dices ex dictis sequitur, eadem esse notiora, & natura, quod est contra Aristotelem hic. vbi dicit, non eadem esse notiora, & omnino, id est, natura & l. post. c. 5.

Respon. Conimbricenses a. 5. prius effectus natura, dupliciter posse dici, primo ordine perfectionis: secundo ordine generationis. Ordine perfectionis prius ac notius quod est naturæ perfectioris, & habet naturam magis intelligibilem, ex se, sic angeli notiores natura, quam substantiæ corporales & species quam genera, & totum quam partes. Ordine generationis prius ac notius id, à quo aliud dependet, quod ab alio supponitur, sic vniuersalia sunt notiora naturæ minus vniuersalibus, & causæ notiores effectus, partes similiter totis. Aristoteles igitur intelligi potest, de notioribus naturæ ordine perfectionis.

Vniuersaliter tamen responderi potest, Aristotelem locis citatis, non loqui vniuersaliter, sed particulariter tantum, vt sensus sit, sæpe non esse idem nobis notius, ac natura, vel non semper idem esse nobis & natura notius, quod verum est, nam in compositis Physicis notius est nobis compositum ipsum, quam partes componentes, scilicet materia & forma, quæ tamen sunt notiora natura, vt patet in sole, qui est notior nobis, & natura, quibusdam effectis ipsius in visceribus terræ &c.

Dices secundo, Aristoteles *sap. 1.* vniuersaliora vocat confusa, ergo secundo ipsum non sunt nobis notiora, cognitione distincta actuali.

Respon. negando consequentiam, quia cognitio distincta actualis potest haberi simul cum confusa potenciali, vt patet ex dictis, hic Aristoteles seruat hanc methodum, & procedit à cognitione distincta actuali, quæ simul est confusa potentialis: nam primo exponit cognitionem distinctam actualem principiorum assignando illorum definitiones, tum progreditur ad distinctam potentialem, explicando species principiorum.

ARTICVLVS

TERTIVS.

De primo cognito à nostro intellectu.

Hactenus comparauimus naturas vniuersales inter se, siue vniuersaliores, cum minus vniuersalibus, hic vero conferuntur cum singularibus, & queritur, quod nam prius ac facilius cognoscatur à nostro intellectu, vniuersale, an singulare, de quo sunt varia sententiæ.

Respon. Primo cognitum à nostro intellectu est indiuiduum substantiæ corporeæ, vt constat ex substantia & accidente. Ita Nominales & Durandus in 2. dist. 3. q. 7. & alii. Dico vt constat ex substantia & accidente, quia licet accidentia sint ratio, cur substantia percipiatur à sensibus, & consequenter ab intellectu, sensus tamen non percipiunt hæc accidentia separata, sed vt concretas nimirum hoc compositum ex substantia, & accidentibus, idque repræsentat intellectui.

Probatur primo conclusio, quia intellectus illud primo percipit, quod primo obici-

tur sensui, quia omnem suam cognitionem in hac vita mutuatur à sensibus, sed singularia primo obiciuntur sensibus, ergo. Secundo intellectus prius exercet simplicem actum, quam iudicatum, sed substantia non separatur ab accidentibus, vel contra, nisi per actum iudicii, qui supponit varias collationes, ergo singularia erunt primo cognita.

Si quis, obiciat, vniuersale esse obiectum intellectus. Respondendum, vniuersale proprium, obiectum intellectus, quia nimirum non est obiectum sensus, non tamen esse obiectum adæquatam.

Sed difficultas est, vtum intellectus in indiuiduo sensibus obiecto, prius concipiat rationem aliquam magis vniuersalem, indiuiduatam, quam minus vniuersalem, verbi gratia, vtum in Iohanne viso prius concipiat rationem indiuiduatam, substantiæ, quam corporis, & corporis prius, quam animalis, & sic deinceps, an vero contra prius concipiat rationem hominis, quam animalis, &c.

Nota quæstionem fieri posse de obiecto debite applicato sensibus, cum se. neque in potentia sensitua, neque in obiecto, neque in medio reperitur, aliquod impedimentum, verbi gratia, læsio oculi, nimia distantia obiecti, indispositio acris, interiecti, ob vapores &c. vel de obiecto imperfecte tantum sensibus applicato.

Respon. primo, In obiecto debite sensibus applicato, prius concipiuntur rationes minus vniuersales cognitione confusa. Probatur ex Aristotele, *primo post. c. 2.* vbi docet minus vniuersalia nobis esse notiora magis vniuersalibus, quod ad sensum nostræ conclusionis explicari potest. Probatur secundo, quia intellectus facilius, & prius cognoscit quod sensui est vicinius, & quod minori indiget abstractione, sed huiusmodi sunt rationes minus vniuersales, ergo. Minor probatur, quia sunt magis coniunctæ indiuiduis, quæ perse cadunt sub sensus. Probatur tertio, causæ naturales non impeditæ primo producunt effectum perfectissimum, sed intellectus est talis causa, ergo prius producit cognitionem naturæ magis determinatæ, quæ perfectior est, quam cognitio naturæ vniuersalioris. Maior probatur, quia tales causæ agunt necessario, & quidem semotis impedimentis, quam possunt perfectissime.

Resp. secundo, in obiecto imperfecte sensibus applicato, prius cognoscuntur gradus magis vniuersales, vt verbi gratia, si quis eminus videat Iohannem, prius cognoscet esse corpus, quam animal, animal quam hominem, hominem quam Iohannem. Ratio est, quia sensus prius percipit gradus magis vniuersales, in casu proposito, ergo est intellectus. Antecedens constat experientia, & ratio est, quia gradus vniuersaliores habent accidentia, quæ facilius percipiuntur, nam facilius percipitur quantitas, & figura, quam figura propria corpori humano, motus localis, quam progressiui, partium aliqua distinctio quam organa sensuum, vt oculi, aures &c.

Obiic. primo. Ens est adæquata ratio obiecti intellectus: ergo intellectus primo tendit in rationem indiuiduatam entis.

Respon. negando antecedens, si sensus sit sola rationem entis præcisam ab intellectu cognosci: constat enim, non tantum cognosci ens, sed & tale ens substantiam, verbi gratia, corpus, animal, &c.

Obiic. secundo. Ens est causa, cuius inferiora à nobis cognoscantur, ergo ent no-rius, & prius cognoscetur ab intellectu.

Respon. negando consequentiam, quia inde tantum sequitur, ens ex natura sua esse

notius, idque cognitione distincta, non vero quod eius cognitio præcedat cognitionem cæterorum.

Obiic. tertio, Rationes complexæ magis vniuersales sunt primo cognitæ, ergo & incomplexæ. Antecedens probatur, quia illud principium quodlibet est, vel non est, est primo cognitum.

Respon. negando antecedens. Ad probationem dico, posse dici primo cognitum nobilitate & perspicuitate, non tamen tempore, quasi intellectus primo illud format.

Obiic. quarto, Natura incipit ab imperfectioribus, ergo cognitiones vniuersaliores præcedent.

Respon. Antecedens non esse vniuersaliter verum, vt supra diximus, sed tantum, quando in materia circa quam natura agit, inueniuntur impedimenta, verbi gratia, accidentia contraria dispositionibus, & accidentibus formæ introducendæ, vbi fit in generatione & productione rerum naturalium, sed in proposito, non est tale impedimentum. Accedit, quod & in cognitionibus fiat quidam progressus à modo cognoscendi imperfectiore ad perfectiorem, videlicet à cognitione confusa, eiusdem ob-

iecti, ad cognitionem distinctam.

(*.**)

Hactenus de Prolegomenis.

DISPUTATIO

PRIMA PHYSICA DE

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM.

Disputatio hæc instituitur de Principiis rerum, usq; in complexis & intrinsecis, de complexis egimus in libris Posteriorum: de incomplexis extrinsecis, efficitur sc. & sine paulo post dicendum.

QVÆSTIO I.

An sit & quid sit materia prima?

Duplicem materiam Philosophi agnoscunt, videlicet primam & secundam, per primam materiam intelligunt eam, quæ nõ supponit aliud prius subiectum, sed ipsa est prius omnium. Per materiam secundam intelligunt eam, quæ supponit aliud prius subiectum, sic materia prima informata formis accidentalibus, siue dispositionibus præcursivis ad introductionem formæ substantiæ vocatur materia secunda, similiter compositum substantiale dici solet materia secunda respectu accidentium. Licet enim compositum sit subiectum accidentium, ipsum tamen includit aliud subiectum prius, sc. materiam primam.

resp. Datur materia prima, Est communis Philosophorum sensus, Probatur cum Aristotele, quia dantur variæ mutationes ad formas substantiales, imo experientia constat, plerasque res naturales in se inuicem transmutari immediate, vel mediate, sic ex aqua fit aer, & contra, ex ligno ignis, ex pane, palca, vel alio alimento non viuente fit viuens, &c. atqui in

omni mutatione supponitur aliquod subiectum, commune vtrique termino mutationis, in quo se recumbat forma corruptenda, & recipiatur forma producenda, vt in inductione probat Aristoteles *e. 7 hic.* & probatur ratione, quia alioqui omnis productio esset creatio, vel transsubstantiatio; & omnis corruptio esset annihilatio, vt patet discurrenti, subiectum autem illud commune debet esse primum, adeoque materia prima, non supponens aliud subiectum prius alioqui in resolutione compositi Physici daretur processus in infinitum. Probatur secundo, Dum viuens, v. g. homo, nutritur vel in ipso remanet aliquid ex alimento intro suscepto, vel non, si secundum dixeris, intelligi nequit quomodo homo ex alimento crescat, & corroboretur, si aliquid remanet, illud necessario debet esse materia prima informata, tum forma carnis, vel ossis, &c. tum anima rationali, quæ materia eadem numero prius erat sub forma alimenti, v. g. lactuæ, pomi, &c.

Probatur tertio. Naturaliter vnum contrarium agit in aliud: sed effectus contrarius non potest recipi in alio contrario, ergo in subiecto vtriusque contrario communi, ita Aristoteles *e. 7.*

Resp. secundo: Materia prima est primum subiectum mutationis, & rerum naturalium, patet ex dictis, & amplius constabit ex infra dicendis,

QVÆSTIO II.

An & quo sensu materia sit pura potentia.

DE materia variæ omnino fuerunt Philosophorum opiniones, de quibus Suarez *dispur.* 13. *sect.* 3. Recentiores concedunt, esse puram potentiam, quod tamen non vno modo explicant. Sunt enim, qui existimant, materiam nullam ex se habere entitatem, neque existentiam, sed tantum per formam.

Pro varietate nota, præter potentiam actiuam, & passiuam, de quibus hic non agitur, dari duplicem aliam potentiam, scilicet obiectiuam, & subiectiuam. Potentia obiectiua est, ens pure possibile, vt Antichristus, dies crastina, & nihil est, reale etiam imperfectum, quod præsupponatur ad actionem causæ producentis. Potentia subiectiua est ens reale, existens actu, dicens ordinem ad aliud, seu perfectiuum, sc. ad actum infirmantem. Simili modo duplex est actus, formalis scilicet, & entitatius. Actus formalis, qui simpliciter actus dicitur, est qui aliquid Physicæ actuat, & perficit, quo modo anima est actus corporis organici, & omnis forma actus materiæ, & omnis actus subiecti. Actus entitatius est, qui est aliquid reale, positum extra suas causas, & propter sui imperfectiorem non actiuans aliud, qui dicitur actus secundum quid, siue cum hoc additamento, actus entitatius.

Resp. primo materia non est pura potentia obiectiua, sed includit actum entitatiuum, Probatur ex Aristotele 1. *Phys.* c. 8. *Met.* c. 3. & alibi, vbi dicit materiam esse ens, & diuidit substantiam in materiam, formam, & compositum. Probatur euidenti ratione, quia est verum ens, reale, posituum, & substantiua quædam partialis, constituens aliquid cum forma entitatiue, perfectius quam sit sola forma, ergo non est parum nihil. Confirmatur, in corruptione compositi Physici non euanescit tota illius entitas: Sic enim corruptio esset annihilatio: Similiter in generatione non acquiritur tota entitas totaliter: Sic enim esset creatio, ergo materia, quæ est subiectum, vtriusque est entitas quædam actualis realiter distincta, à forma: Confirmatur secundo, ex sententia etiam Thomistarum, materia est subiectum generationis, & formæ, ergo est quid

reale; Consequentia probatur, quia quod receptiuum alterius realis, ipsum debet reale, nihil enim recipi potest in non reali.

Respon. Materia in se includit essentia realem ideoque actum Metaphysicum. Probatur, quia omne ens reale, actuale, vt scilicet, est essentia realem, quæ nihil est aliud quam intima eius entitas, quæ est fundamentum conceptuum, seu graduum Metaphysicorum, generis & differentiarum, ergo materiam, includit differentiam, per quam constituitur in aliqua vltima specie materiæ substantiæ imperfectæ.

Respon. tertio. Materia est pura potentia subiectiua. Probatur, quia excludit omnem actum formalem, tam proprie informantem quam simpliciter constituentem actum perfectum, & completum, cum nec ipse sit actus formalis, Physicus, neque in se includit actum formalem, cum sit primum subiectum cuius vis formæ. Dicitur autem pura potentia, quia actus entitatius, quem includit, quicquid est entitatis, in materia, id est, exercet in unum potentia passiuæ, seu receptiuæ, & substantiæ formatum.

Vbi nota, vere dici materiam esse puram potentiam, in sensu explicato, non potest autem dici esse in pura potentia, hoc enim patet Philosophos, priuationem actuali existentia, & solum dicitur, de eo, quod aliquid est, similiter recte dicitur materia in actu, quia hoc significat fere esse actum perfectum, simpliciter, vel actuantem actum.

Obiicit primo, materia non potest se cognosci, ex Aristotele 7. *Met.* c. 33. etiam cognitione separari potest à forma Aristotele 8. *Met.* cap. 1. ergo nihil habet ritatis.

Ad prius resp. materiam etiam per se & angelis cognosci, idque proprio atque distincto conceptu, nobis autem per se ignota ob sui insensibilitatem. Vnde cognoscitur, nisi per discursum, ex transmutatione vel ordine ad formam, vel proportionem subiecto artificiali.

Ad posterius respondeo, ideo Aristotelem dicere, non esse cognitionem habitabilem à forma, quia includit ordinem materiam, tanquam ad actum, cuius est participatio.

Obiicit secundo: Deus, qui est actus

ihil omnino includit potentia, ergo materia non est pura potentia, nihil omnino includit actus entitativus, seu Metaphysici.

Respon. Concedendo consequens de potentia obiectiva: sed materia est potentia subiectiva, dicens ordinem ad actum informantem, unde debet includere aliquid entitatis actualis, cuius beneficio fit susceptiva materia.

Obicit. tertio. Forma dat esse rei, ergo materia nihil habet entitatis esse.

Respon. negando consequentiam, quia antecedens intelligitur de esse Physico, & specio & completo, esse autem imperfectum habet materia & propria entitate.

Obicit. quarto: Materia secundum se non datur principium peculiaris operationis, ergo non includit aliquem actum. Consequentia probatur, quia omnis actus est principium omnis operationis.

Respon. negando consequentiam, ad probationem vero, id verum esse, de actu formato informante, tum constituyente rem in se completo, non autem de quovis actu, via actus entitativus ordinatur ad receptionem formae, non vero immediate ad actionem.

Obicit. quinto: Si materia includit actum, constituet ens, per accidens, una cum forma, quod tamen est falsum, Sequela probatur, quia ex duobus entibus in actu non potest originari per se, sed per accidens tantum.

Respon. negando consequentiam: id quod in probatione assumitur, verum est, de duobus entibus constitutis in actu completo, materia autem non est actus completus, unde una cum forma mediante unione constituit unum per se, & nisi partialia entitates, compositi includerent aliquem actum, non possent concurrere ad realem constitutionem, & compositionem compositi Physici.

Obicit. sexto: Si materia includat actum, ergo erit purus actus. Consequenter probatur, quia est quid Physice simplex, non resolvable in alias partes, unde vel est totaliter potentia, vel totaliter actus.

Respond. materiam totam esse actum, & totam potentiam, quia tota illius actualitas habet rationem potentiae subiectivae.

QVÆSTIO III.

An potentia sit materia essentialis.

Quæritur, an esse potentiam receptivam formarum sit essentialis materiae, & realiter ipsa materia. An vero materia sit potentia per aliquod accidens, sibi superadditum, siue absolutum, ut volunt Averroës & Themist. *hic. l. 8.* siue respectivum, ut Scot. *hic. q. 6. n. 2.* Peterius *lib. 5. de princip. rer. nat. c. 2. 1.*

Respon. 1. Potentia materiae est illi essentialis: id est, potentia illa, qua materia est capax recipere & sustentare formam, est ipsa entitas materiae. Ita D. Thom. *hic. text. 69. et alibi.* idque fusc probat Soninas 8. *Met. q. 16.*

Probat, quia essentia materiae non potest adæquate concipi, nisi sub ratione potentiae ad formam, quia essentialiter in se ipsa est entitas partialis intrinseca ordinata ad componendum totum Physicum, idque non per modum actus, quia hoc est munus formae, ergo per modum potentiae.

Probat, quia essentia materiae non potest adæquate concipi, nisi sub ratione potentiae ad formam, quia essentialiter in se ipsa est entitas partialis intrinseca ordinata ad componendum totum Physicum, idque non per modum actus, quia hoc est munus formae, ergo per modum potentiae.

Probat, quia essentia materiae non potest adæquate concipi, nisi sub ratione potentiae ad formam, quia essentialiter in se ipsa est entitas partialis intrinseca ordinata ad componendum totum Physicum, idque non per modum actus, quia hoc est munus formae, ergo per modum potentiae.

Nota, potentiam illam materiae ordine naturae primo respicere compositum, tanquam finem, & id, quod constituit deinde formam substantialem, ut comparem, qua si sit materialis, respicit illam tanquam id, quod sustentat, & ex se educitur, respicit etiam agens, qui respectus sola ratione ratiocinatae inter se distinguuntur.

Obicit. primo: Omnis potentia supponit entitatem, in qua fundatur, ac per consequens essentialiam, ergo, potentia non potest esse essentialis materiae.

Respon. neg. consequentiam, quia antecedens tantum verum est de potentia accidentali, qui fundatur in entitate substantiae.

Obicit.

Obiic. secundo, Potentia dicit relationem ad actum, sed materia non dicit relationem, ergo materia non est potentia, Minor probatur, quia materia est ens absolutum.

Resp. negando minorem, ad probationem dico entia absoluta etiam dicere, seu esse relationes transcendentales.

Obiic. tertio: Materiam competit esse potentiam ad formam, mediante quantitate, sine qua non potest suscipere formam materialem, ergo quantitas erit potentia materiam.

Respon. negando consequentiam, quia ex antecedente tantum sequitur, quantitatem esse necessariam materiam, tanquam dispositionem ad susceptionem formam, sicuti etiam est materia formam, vt recipiatur, quod tamen supponit capacitatem intrinsecam ipsi materiam.

Obiic. quarto: Adueniente actu perit potentia, ergo potentia non est materia essentialis. Consequent. probatur, quia id, quod est de essentia alicuius, non potest ab esse parari.

Respon. negando antecedens, quia actus perficit potentiam, eamque determinat, neque dum actu quis currit, aut scribit, amittit potentiam currendi, aut scribendi, tantum igitur accedente actu perit priuatio, quæ solet connotari in potentia.

Obiic. quinto: Si materia esset essentialiter potentia, posset omnes formas recipere, non enim est maior ratio, cur potius sit potentia, respectu huius, quam illius, sed consequens est impossibile, ergo.

Respon. ad minorem, materiam secundum diuersas sui partes posse simul & coniunctim informari omnibus formis; imo & successiue secundum vnam & eandem, quod sufficit.

Dices, præeunte aliqua forma singulari, perit saltem potentia materiam, respectu illius, quia naturaliter fieri nequit, vt eadem forma denuo informetur, ergo hoc casu peribit, ex parte essentia materiam, si potentia sit illi essentialis.

Resp. ad antecedens perente forma singulari, non perire potentiam vniuersalem materiam, quæ vniuersalis est, illa prima & illimitata potentia, quam habet ad omnes formas, & quæ est illi essentialis, sed tantum perire potentiam particularem, quæ etiam dicitur

proxima, & includit dispositiones, & accidentia, & sic secundum diuersas formas est diuersa, quod dicitur materia, materialiter non possit recipere formam, semel amissam, tamen est defectu potentiam vniuersalem, & reuertitur, sed defectu dispositionum requisitarum quæ in eadem parte materiam amplius naturaliter poni non possunt.

Respon. secundo: Potentia ad aliquas formas accidentales, quæ immediate deponenda materia, & ex eius potentia, immediate deducuntur, est similiter materiam essentialis. Probatur, quia potentia ad tales formas non esset essentialis, sed conueniret illi aliquo accidente, tum illud accidisset, vel inesset materiam immediate, vel mediante, si prius, sequitur materiam habere potentiam essentialem respectu illius accidentis, si posterius, dabitur evidens processus in infinitum, quia omni forma accidentalis supponet semper in materia aliam se priorem.

Obiic. primo, Actus & potentia sunt eiu dem generis, & sunt nata constituere, vnus per se, in ordine naturæ, ergo si potentia ad formas accidentales est de essentia materiam accidens cum materia constituente vnum per se.

Respon. Antecedens tantum esse verum de actu & potentia eiusdem ordinis, & quæ ad mutuo primario ordinantur, ita vt se inuicem perficiant in eodem ordine, sed forma accidentalis ad actu materiam, vt res inferioris ordinis, ad quam materia tantum secundario ordinatur, scilicet propter formam.

Obiic. secundo. Ergo duplex erit essentialiter materiam, quia duplex est potentia.

Respon. A parte rei esse vnicam respectu omnium formarum, quæ ex ordine ad varias formas particulares, ab intellectu diuidi potest, & multiplicari.

Q V Æ S T I O I V.

An materia possit existere sine forma?

MULTI ex Thomistis censent id absolute fieri non posse eo quod implicet contradictionem, dari effectum formalem, sit forma, esse autem siue existere, sit effectus formalis formæ. Ita Parisiensis, Sotinus & alii. D. Bonauent. in 2. dist. 12. q. 1.

Respon.

Resp. primo, Supernaturali virtute potest materia existere sine omni forma. Ita Scotus, Gregorius, Gabriel, & plerique recentiores. Probatur, quia materia habet partialem entitatem, & existentiam sibi proportionatam, ergo saltem diuinitus potest conseruari sine forma. Confit. Existentia partialis materiae non est intrinseca forma: Videtur nam implicare aliquid existere existentia pura. Vnde, vt summum pender naturaliter forma, tanquam à conditione naturaliter data, quae dependentia potest à Deo supplicui Deum potest conseruare formam in materia, sine dispositionibus connaturalibus, animam in corpore, sine debita organizatione, suppleudo dependentiam, quam habet forma à dispositionibus. Similiter potest conseruare accidens sine subiecto, ergo nulla apparet ratio, cur Deus non possit conseruare materiam sine forma, continuando actionem conseruatiuam ipsius materiae, & trahendo concursum necessarium ad inductionem nouae formae.

Ad fundamentum oppositae sententiae, quod partialem existentiam compositi, non est effectum formalem formae, sed existentiam completam, quae est compositi vt sic.

Ob. primo, impossibile est dari aliquod individuam corporis in rerum natura, quod ad hanc speciem pertinet, sed si materia posset conseruari sine forma, posset dari tale individuum, quia sola forma dat speciem materiae.

Respon. ad maiorem, non posse dari individuum corporis, quod non pertineat ad aliquam speciem, saltem imperfectam, & tale esset materia sine forma, neque forma dat speciem materiae, quia non dat entitatem materiae, sed tantum dat speciem perfectam compositam.

Obicitur secundo. Omne esse substantiale est forma substantialis. Sed materia habet esse substantiale, ergo id habet à forma. Facta igitur separatione forma, à qua habet esse, non poterit villo modo existere. Maior probatur, quia omne accidentale est à forma accidentali, vt g. esse quantum, à quantitate, coloratum à colore, &c.

Resp. negando maiorem. Ad probationem do, non esse paritatem, quia ens accidentale & forma accidentalis sunt idem, & aequelate pnt, vt recte dicatur, omne ens accidentale

esse à forma accidentali, sed substantia & forma substantialis, non parent aequelate; subiectum enim substantiale non est forma substantialis.

Ob. tertio talis materia non erit quanta, vel qualis, vnde non erit figurata, quia huiusmodi formae accidentales ordinantur ad formam substantialem, cuius sunt dispositiones, sed hoc videretur impossibile, ergo.

Resp. negando minorem. Potest enim Deus priuare materiam etiam omni forma accidentali. Si vero conseruet illam, cum sola quantitate, erit illius figurae, quam habebat sub forma destructa: Si vero de nouo à Deo creetur, cum quantitate, figura debet à Deo determinari, si sine quantitate, erit indiuisibilis.

Resp. secundo. Materia prima non potest existere naturaliter sine omni forma. Est communis sententia omnium Philosophorum, primo de generatione li. II. c. 8. met. c. I. & alibi.

Probatur primo, quia materia est imperfecta & incompleta entitatis, dicens ordinem essentialem ad formam, ergo indiget auxilio formae, ad consistentiam sui.

Probatur secundo, materia non potest naturaliter existere sine omni forma accidentali. Vt minimum enim indiget quantitate, proinde illi dicitur coeua; ergo multo magis dependebit à forma substantiali. Consequentia probatur, quia forma substantialis est magis proportionata materiae, & aptior ad conseruandum esse materiae, quam vlla forma accidentalis, quae nihil habet substantiae, ne quidem partialem.

Probatur tertio, à signo, quia ideo Deus & natura tam sollicitè cauent, ne materia sit sine forma. Hinc corruptio vnus, est generatio alterius, ergo signum est materiam non posse consistere sine forma.

Obicitur primo, materia habet distinctam existentiam, ab existentia formae, ergo per se sola poterit existere.

Resp. negando consequentiam, quia etiam accidens habet existentiam distinctam ab existentia subiecti, & tamen non potest naturaliter existere sine subiecto. Similiter, forma substantialis materialis licet perfectior sit, quam materia, & habeat partialem existentiam propriam, nequit tamen existere sine materia.

Obicitur 2. Anima rationalis potest in se sola

An materia appetat formam?

existere, licet dicat ordinem ad corpus, tanquam ad sui partem, idque quia non educitur è potentia materiæ cuiusquam.

Respon. negando consequentiam. Quod enim anima rationalis possit existere sine materia & corpore, est, quia est substantia spiritualis; independens à materia.

Obiic. tertio. Materia est primum fundamentum compositi, & in se sustentat formam materiale, ergo ipsa non sustentatur, vel conseruatur ab illa.

Respon. negando consequentiam, Quia est fundamentum incompletum, nec retert, quod comparatur cum materia formarum artificialium, quæ potest existere sine omni forma artificiali, quia comparatio illa tantum instituitur secundum generalem modum respiciendi proprias suas formas, alioqui materia artificialium est quid completum in genere substantiæ, verbi gratia, lignum, æs, aurum.

Obiic. quarto. Non satis videtur in quo genere causæ materia dependeat à forma, ergo non dependet.

Respon. non dependere in suo esse à forma tanquam à causa, & à priori, sed tanquam à conditione concomitante qui modus dependentiæ etiam reperitur in composito, forma eiusque vniõne, cum materia respectu dispositionum & affectionum connaturalium. Sic igitur nequit esse sine calore & siccitate, aqua sine frigore & humiditate.

Vbi Nota hisce argumentis, & solutionibus, satis probati communem illam sententiam, materiam non posse naturaliter existere sine forma, idque oriri ex indigentia ipsius materiæ, ita tamen, vt aliquid probabilitatis relinquatur opinioni Marcelli *in secundo sect. q. 8* & *in tertio q. 13*. & Gabrielis *in secundo dist. 12*. qui volunt, id oriri non tam ex indigentia materiæ, quam ex constitutione, & ordine vniuersi, sicuti quod non detur superficies sine locato, non est ex necessitate superficiæ, sed ex ordine vniuerso, ac proinde si Deus separaret à materia omnem formam, vel denegaret concursum ad introductionem nouæ formæ, posset naturaliter perseruare.

(* * *)

Respondeo affirmatiue. Ita enim communiter loquuntur Philosophi, exceptis Auicenna *1. 1. suff. cap. 2.* & Scaligero *exer. 61* Probat, quia appetitus in genere est inclinatio in bonum conueniens, sed materia habet inclinationem ad formas, tanquam suam perfectionem, ergo. Confirm. Vnum quod que amat conseruationem sui ipsius: sed forma facit ad conseruationem materiæ, ex dictis, cum sine illa non possit naturaliter existere, ergo materiam illam appetit.

Nota primo, hanc materiæ appetitum nihil esse aliud, quam capacitatem, & inclinationem materiæ, ad suscipiendam formam communi, & in re idem prorsus esse, que materia ipsa, quia secluso omni alio à materia distincto, adhuc conuenit materiæ huius appetitus, cum essentialiter sit ordinata à forma tanquam ad actum.

Nota secundo, licet appetitus materiæ vnus & idem, vt recte D. Thomas *prima q. 59. a. 2.* Ex ordine tamen ad diuersas formas in particulari diuiditur in appetitum moris, seu complacentiæ, scilicet respectu formæ, cui re ipsa subest, sub qua sibi complacet appetens illius conseruationem, & in appetitum desiderii, respectu formarum: sentium, quod tamen desiderium est contentum, si scilicet destituatur forma, quæ habet: Si enim esset absolutum, pugnatet cum, fieri enim nequit, vel simul habeat diuersas totales. Quæ omnia tribuuntur materiæ, ex proportione quadam, cum appetitum, qui in solis cognoscentibus reperitur.

Obiic. 1. cum Auicenna, Materia non appetit formam, ergo illam non appetit. Secundo, Materia non potest simul habere plures formas, ergo non appetit absolute formas, non est maior ratio, cur vnam potius appetat quam aliam.

Respon. ad prius negando consequentiam, quia cum appetitu complacentiæ, respectu formæ præsentis habet appetitum desiderii, Conditionati, respectu formæ potestibilis.

Ad secundum respondeo, non appetit plures simul, sed aliquam indeterminate, aliquo modo sariet ipsius appetitum.

Obiic. tertio, anima rationalis est forma omnium excellentissima, ergo materia, quæ illi subest, non appetit alias formas.

Respon. negando consequentiam appetitus materiæ non procedit cum delectu, hoc enim requirit conditionem præusam præstantiæ vniuersi formæ supra aliam. Deinde vnio animæ cum materia, non est indissolubilis, ac propterea potest alias formas desiderare, ex appositione, quod ea priuatur. Accedit, quod nulla forma in particulari, qualiscunque illa sit, satiet appetitum materiæ extensiuæ, sicuti appetitus naturalis potentiæ visuæ non satiatur perceptione rei perfectissimæ, & appetitus naturalis intellectus extensiuæ satiatur visione diuinæ essentia.

Argumenta Scaligeri loco citato tantum probant, materiam non appetere formas abentes absolute, aut cum delectu, vnā scilicet præ alia.

Petes, an forma similiter appetat materiam.

Respon. affirmatiue, quia habet inclinationem ad illam, tanquam ad sui receptiuum, à quo in existentia sua, si materiale sit, dependet, & cum qua constituit compositum, quod est finis formæ, quia tamen formæ materiales educuntur è potentia materiæ, nec migrat de vna parte materiæ in aliam; ideo appetitus formæ tantum potest esse appetitus complacentiæ quietis, non vero desiderii, nisi in anima rationali, quæ potest esse sine materia, ac proinde capax est huius desiderii.

QVÆSTIO VI.

An materia rerum sublunarium sit vna?

Qvæstio restringitur ad materiam primam rerum sublunarium, quia de materia cœli specialis est difficultas tractanda in libris de cœlo, quam D. Thom. 1. p. q. 66. a. 2. Et Suarez disp. Met. 13. sect. 11. Et alii censent distictè specie à materia sublunari. Alii contra, nec minus probabiliter, volunt esse eiusdem speciei, quos secuti sumus in lib. de cœlo.

Respon. primo, materia rerum sublunarium est vna specie in sima Est communis sententia Philosophorum, Probatur ex Aristotele 10. Met. vbi ait, ea conuenire materia, in cer

quæ mutua transmutatio, sed inter res sublunares est mutua transmutatio, ergo. Probatur secundo nisi esset vna specie non esset vnicum subiectum mutationum naturalium quod tamen communiter asseritur, & passim admittitur. Sequela probatur, quia materia cuiusque rei naturalis non esset apta recipere quamuis formam etiam successiuè, ergo materia secundum omnes suas partes eandem habet proportionem ad omnes formas, ergo est vna species.

Obiic. 1. Aristoteles 4. de cœlo c. 5. quadruplicem debere esse materiam, quia quatuor sunt elementa.

Respon. Aristotelem ibi loqui de materia secunda compositi naturalis, quæ est multiplex specie pro varietate dispositionum quas includit sic alia est materia ignis, aquæ &c. hominis, equi &c. vnde Aristoteles 8. Met. sect. 11. dicit proprias rerum materias distictè specie, omnes tamen esse ex eodem principio primo, id est, ex eadem materia prima.

Obiic. secundo. Formæ substantiales specie inter se distinguuntur, ergo materia compositi Physici & consequenter distinguere res specificè à se mutuo, vnde ipsæ formæ.

Respon. secundo. Tot sunt materiæ numero quot sunt composita distincta. Quæ pluralitas numerica materiæ non oritur tantum præcise à forma & quantitate quibus subest materia, sed etiam ex propria ratione materiæ quæ realiter à forma distinguitur & potest esse sine quantitate.

Probatur quia in singulis compositis reperitur partialis entitas materiæ distincta quippe quæ sit pars Physica compositi naturalis distincta à cæteris sed quamlibet entitatem sequitur vnitas ergo. Hinc etiam eadem numero materia potest successiuè esse sub diuersis speciei formis. Quare quod D. Thomas subinde docet materiam habere vnitatem à forma, non à se intelligendum est de vnitatem completa quæ accedit materiæ à forma V. Pererium h. j.

cap. 17.

(*)

QVÆSTIO VII.

An materia sit ingenerabilis & incorruptibilis?

Certum est materiam esse à Deo productam: adeoque esse producibilem, similiter illam posse redigi à Deo in nihilum: & de facto in consecratione, verbi gratia, Sacramenti tolli è medio: ibi enim non tantum desinit substantia panis quoad formam, sed etiam quoad materiam. Quæritur ergo hic tantum, an materia non acquirat de nouo suum esse in generatione naturali & non amittat suum esse in corruptione compositi ita nec possit generari seu produci ab agente naturali nec corrumpi.

Nota dupliciter aliquid posse dici generabile & corruptibile. primo subiectiue, secundo terminatiue. Generabile & corruptibile dicitur id quod subicitur generationi & corruptioni. Terminatiue dicitur generabile & corruptibile id quod terminat ipsam actionem generationis vel corruptionis adeo vt secundum se per generationem de non esse tendat ad esse, & per corruptionem ab esse tendat ad non esse. Et quidem ex hætenus dictis satis liquet materiam esse generabilem & corruptibilem subiectiue, cum sit primum subiectum omnis mutationis naturalis. Superest quæstio de generalitate terminatiua.

Respond. materia est ingenerabilis & incorruptibilis terminatiue ex Aristotele primo Physic. cap. 9. text. 82. & aliis multis locis.

Probatum primo, quia materia prima est primum subiectum non præsupponens aliud prius ex quo fiat. Similiter est vltimum in quod fit resolutio compositi, ergo neque est generabilis, neque corruptibilis. Consequentia probatur, quia quod generatur fit ex aliquo præsupposito subiecto, ergo si materia generatur ipsa non est primum subiectum.

Deinde quicquid corrumpitur resoluitur in aliud simplicius, ergo si materia corrumpitur ipsa non est vltimum in quod fit resolutio, sed id quod ex ipsius resolutione relinqueretur.

Probatum secundo, si materia esset gene-

rabilis, esset antequam esset, quia omnis generatio generalis fit ex subiecto siue materia præexistente alioquin non distingueretur à creatione: non esset quia quod generari potest, & est in potentia nondum est. Similiter si esset corruptibilis esset postquam interuisset, nam quicquid corrumpitur, desinit in materiam primam, alioqui corruptio non distingueretur ab annihilatione. Vbi notandum, licet materia secundum se, non sit generabilis, aut corruptibilis, dicitur tamen generari, & corrumpi, per accidens, ratione scilicet priuationis, cui subest: nam cum ingrediente forma desinit priuatio materiæ, dicitur materia interire secundum quid, quia desinit subesse tali priuationi, & cum rursus destructo composito, & desinente forma exoritur in materia priuatio, talis formæ dicitur materia generari, quatenus recipit nouam priuationem.

Ex dictis sequitur materiam primam accepisse suum esse à Deo, per creationem, in prima rerum origine.

QVÆSTIO VIII.

Quanam sit proprietas materia?

Nomine proprietatum materiæ communiter à Philosophis assignantur hæc à similia attributa, primo esse potentiam à formam, secundo esse de se informem, tertio aliquo modo incognoscibilem. Quarto esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Quinto, esse mere passiuam, & habere appetitum ad formam: sed hæc omnia vel sunt ipsa essentia materiæ, vt prima: vel per negationem declarant eandem essentiam, vt quatuor sequentes, vel per metaphoram explicant eandem capacitatem materiæ. Quæritur igitur hic, An materia non habeat proprietatem aliquam realem & Physicam.

Respon. Quantitas est realis proprietas propria habens entitatem naturaliter, & necessario coniunctam cum entitate materiæ.

Probatum primo, ex communi sensu Philosophorum, quia in distributione prædicamentorum

drum & in probatione sufficientiæ illorum
dicunt, quantitatem sequi materiam, qualita-
tem vero sequi formam.

Probatum secundo; quia quantitas & ma-
teria habent se inseparabiliter, & reciproce,
a vt omne compositum ex materia neces-
sario sit quantum & omne corpus quantum
necessario compositum, sit ex materia, ergo
quantitas est proprietas materiæ. Confe-
rentia probatur, quia inseparabilis illa com-
mittantia oritur ex aliqua connexionem na-
tali. Cum igitur materia sit substantia, &
tantitas accidens, non videatur aliter posse
innecti, quam vt radix seu fundamentum &
proprietas.

Probatum tertio, à proportionem, quæ est in-
ter materiam & quantitatem, primo, quia
tantitas per se non est actiua, sicut nec ma-
teria, secundo, quantitas est aptissima ad reci-
piendum & patiendum, idque vel vt potentia
proxima, vel vt ratio & conditio bene dispo-
nens ad recipiendum, ergo verisimile est,
tantitatem esse debitam materiæ, instar
proprietas.

Petes, an igitur quantitas naturaliter di-
catur à materia?

Respon. affirmatiue, quia cum materia ha-
eat veram essentiam actualem, & entitati-
am, poterit ab ea dimanare naturali qua-
dam sequela, proprietas illi proportionata,
cui propriæ passiones concipiuntur pro-
uere ex subiectis, nec refertur, quod mate-
ria non sit actiua, scilicet quia non potest
propria actione agere in aliud nec producere
ibi similem materiam, hinc enim non sequitur,
quod non possit per emanationem actiuam
liquid in se producere, nam neq; substantia
angeli habet vim actiuam, seu productiuam
illis substantiæ, habet tamen vim à qua di-
manet in ipsa potentia sibi proportionata.
Intellectus, voluntas &c. similiter secundum
multos substantia in genere non est mediata
productiua alterius substantiæ; ex ea tamen
emanare possunt formæ quædam accidenta-
les, vt frigus, ex substantia aquæ, calor ex
substantia ignis, &c. imo probabile plane est,
alios modos ex natura rei distinctos manare
siue ab essentia materiæ, verbi gratia, sub-
stantiam partialem, intrinsecam, præsen-
tiam localem &c. de quibus paulo fufius *dispu-*
tuens. Ex iis; quæ hæctenus dicta sunt, de-

materia intelligitur, primo cum materia di-
catur à Philosophis subiectum, massa, origo,
elementum, & metaphorice *fax primæ vitæ*,
vt pote quæ sit omnium substantiarum, quæ à
Deo proflexerunt, despiciatissima, cur dicatur
mater & nutrix informis, sinus, locus forma-
rum, sylua, omnia habens &c. Intelligi-
tur secundo, sensus eorum quæ de materia di-
cuntur in speciem mirabilia. Primo à Diuo
Augustino 12. *confess. c. 5.* scilicet materiam co-
gnoscendo ignorari, vel ignorando cogno-
sci, sicut enim tenebræ videntur à nobis, dum
non videtur tamen, ita dum intelligimus ali-
quid informe, quod est formam ignorare,
cognoscimus aliquo modo materiam, & è
contra, dum cognoscimus aliquid forma-
tum, ignoramus materiam, seu potius cogno-
scimus illud non esse materiam, quia cogno-
scitur cum actu informantem, qui non est de
ratione materiæ. Secundo, cur à Platone ma-
teria dicatur cognosci cognitione adulteri-
na, quia scilicet non cognoscitur directe, sed
per indicia sensibilia. Deinde conceptus,
quem habemus de ipsa materia prima, par-
tim est confusus, partim negatiuus, vt patet
ex definitione materiæ. Definitor enim sub-
iectum primum &c. subiectum dicit, quid
confusum, primum dicit negationem subie-
cti prioris, similiter ratio potentiam est quid
confusum Tertio, cur materia non possit co-
gnosci sine forma, quia scilicet dicit ordinem
transcendentalem ad formam, ita vt in com-
prehensiuâ illius cognitione necessario in-
cludatur forma, vt terminus aptitudinis es-
sentialis, quam materia habet ad formam, li-
cet seotus in *secundo dist. 12. q. 1.* contrarium
censeat. Quarto cur Aristoteles 7. *Met. 1. 8.* di-
cat, materiam non esse quantum, nec quale
&c. quia scilicet natura illius aliquo vsque de-
claratur per carentiam formæ; & completæ
actualitatis, nam definitiones negatiuæ in
duobus potissimum entium generibus locum
habent scilicet in imperfectissimis, quorum
natura explicatur remotione omnis perfe-
ctionis, & in re perfectissima, vt Deo reme-
uendo omnes imperfectiones, Hinc D. Dio-

nysius c. 2. *de diuinis nominibus*. testa-
tur, Deum cognosci per ne-
gationem.

(***)

pp 3

QVA

QVÆSTIO XI.

Vtrum in rebus naturalibus detur forma substantialis?

Multi ex veteribus Philosophis videntur ignorasse formam substantialem, ut auctoritavit Aristoteles 1. Met. c. 2. Sed posteriores Philosophi omnes cum Aristotele 1. Phys. cap. 7. & 2. Phys. c. 1. & passim alibi, illam agnoscunt. Vnde respon. & dico primo: In rebus naturalibus datur formæ substantiales. Probatum primo, quia anima rationalis est forma informans corpus humanum organicum, ut fides docet ex Conc. Lat. sub Leone X. ergo aliqua saltem datur forma substantialis.

Probatum secundo. Res omnes naturales, seu sublunares, sunt substantiæ compositæ, ergo constant partibus componentibus, materia scilicet & forma, non accidentali, quia ex non substantiis non fit substantia, ut inquit Aristoteles, ergo substantiali.

Probatum tertio, ex mutatione rerum naturalium. Videmus enim res in se inuicem transmutari, lignum in ignem, aquam in aerem, non quoad materiam, hæc enim est ingenerabilis, ergo quod formam.

Probatum quarto, ex distinctis rerum naturalium operationibus & affectionibus, quæ non proveniunt à materia, quia hæc esse eiusdem speciei in omnibus saltem rebus corruptibilibus, ergo procedunt de aliqua forma substantiali quæ vendicat sibi tales proprietates, vnde videmus aquam calefactam ab igne remotam, naturaliter sese reducere ad suum nativum frigus.

Probatum quinto, Experientia docet, intentam operationem vnius potentie, seu facultatis, in animalibus impedire operationem alterius potentie, sic attentæ consideratio, quæ est actus intellectus, impedit digestionem, & alias operationes potentie nutritivæ, imo & vehemens meditatio subinde impedit, ne oculis conspiciamus res præsentès, aut auribus sonos, fugus, punctiones, &c. quorum omnium non potest commoda reddi ratio, nisi quis dicat, omnes potentias in vno communi principio effectivo radicari, scilicet in forma substantiali, cuius vis eam sit limitata, sit, ut cum intente incumbit

in actionem vnius potentie, minus concurrere cum aliis potentiis ad suas functiones: denique alioqui nulla esset generatio in rerum natura, sed omnis mutatio esset alteratio.

Respon. & dico secundo: Forma substantialis est ratio, seu definitio causæ naturæ eiusque. Ita Aristoteles 2. Phys. l. 8. id est, forma est actus simplex dans rei esse specificum & ab aliis distinctum, qui actus est incomplexus, ex essentia sua, ordinatus ad materiam, ut cum illa constituat compositum Physicum.

Ob hanc formæ perfectionem variis nominibus appellatur à Pythagora, vnum, quod vagam ac multiplicem materiam potentiam determinet, ac perfecte vnum constituat. Ab Aristotele vocatur pulchrum, dignum, optimum, &c.

QVÆSTIO X.

Vtrum in materia ante productionem compositi sint inchoationes formarum substantialium?

Existimavit Anaxagoras formas substantiales non produci de nouo, sed acti agentis naturalis extrahi, & quasi deprehi à materia, quem refutat Aristoteles hic, & habet yllam probabilitatem. Ex Philosophis autem, qui censent formas produci de nouo, sunt, qui docent illas secundum quid sui præexistere in materia. Videntur in materia esse inchoationes omnium formarum. Contra quos agit D. Thomas 1. q. 45. articulo octavo & 2. Phys. Scotus in 1. 18. & quæ sententia attribui solet Alberti 1. Phys. l. 3. Sed excusat illum Soneinas, dicens per inchoationes formarum intelligi potest potentiam materiæ.

Respon. & dico, Formæ substantiales præexistunt in materia, secundum quid sui.

Probatum primo, ex Aristotele, qui materiam dicit esse nec esse quid, nec quantum, &c.

Probatum secundo, quia sequeretur inlibet parte materię actu esse omnes formas secundum aliquid sui.

Probatur tertio, quia vel illa forma præstiterat secundum omnimodam suam perfectionem, vel secundum esse imperfectum. Us est aperte falsum. Secundum dici etiam quæ, quia vel illud esse imperfectum forme substantialis remanet in composito, quando producitur forma secundum esse factum in materia, sicuti in intensione calitatum calor, verbi gratia, ut quatuor renet aduenientibus quinto & sexto gradu, adueniente forma substantiali, vel esse imperfectum euanciscit, sed neutrum i potest, ergo. Minor probatur, quia hinc ueretur, primo in eadem parte materiae: infinitas actuales entitates, cum in eandem materiam successiue possint induci forme substantiales, infinitæ, sine ullo termino, saltem numero distinctæ; sequeretur secundo formas substantiales admittere magis minus, quod est contra communem sententiam Philosophorum: Tertio generationem corruptionem substantialem tantum esse intensiorem, & remissionem formarum substantialium.

Quod si dicas, illud esse imperfectum formæ, perire adueniente forma in suo esse perfecto, sequitur, formam ex illo suo esse imperfecto fieri ex termino à quo, non vero aliquo constituto intrinsecam ipsius entitatem, & sic forma fieri adhuc ex nihilo sui: quod euitandum, aduersarii confingunt præexistentiam formarum, secundum illud esse imperfectum. Vterius tamen pars substantialis secundum esse perfectum, sit unitatiue distinctum, à parte illa præexistente in materia, quæ impertinens est ad unitatiue entitatem formæ, secundum esse perfectum, adhuc pars illa secunda producit ex nihilo sui, atque ita creabitur.

Dices ergo, nulla est via suadendi formam unitatiue substantialem produci ex nihilo & reari.

Respon. negando illatum, quia produci ex nihilo, proprie non tantum negat præexistentiam partis intrinsecæ componentis, id quod fit, sed etiam negat, præexistentiam unitatiue concurrentis per se ad productionem, & conseruationem formæ, quæ fit. Vnde formæ omnes, quæ præsupponunt subiectum siue materiam à qua dependent, tum in

fieri, tum in se non dicuntur fieri ex nihilo, sed educi è potentia materiae, cuiusmodi sunt omnes formæ substantiales, excepta anima rationali, quæ proprie fit ex nihilo, & creatur, quia ita à Deo producitur per creationem, ut fides docet, ut non dependentia materiae, seu corpore, neque ex parte materiae, vel corporis organizati est concursus aliquis, etiam causæ materialis, etiam in ipso esse, vel fieri animæ rationalis, sed tantum ex parte corporis complete dispositi, est quædam occasio postulans creationem animæ, sine qua occasione Deus non determinaretur ad illius productionem.

Dices, si anima rationalis non educitur ex potentia materiae, ergo materia non erit in potentia naturali, ad animam rationalem. Consequentia probatur, quia potentia illi passiuæ materiae non respondet potentia actiua naturalis.

Respon. negando sequelam, ad propositionem, dico materiam seu corpus respectu animæ rationalis habere potentiam naturalem, ad unionem animæ, quæ potentia dici potest receptiua, cui respondet actiua, naturalis, scilicet potentia unitatiua animæ cum materia, quæ inest parentibus, ratione cuius unionis, ad quam confluit compositum naturale, homo dicitur generare hominem. Deinde anima rationalis est actus proportionatus potentia passiuæ materiae. Vnde ex anima rationali & materia fit vnum per se, at proinde potentia passiuæ, recte dici potest naturalis, neque hinc inferitur, animam rationalem contineri in potentia materiae, sed tantum materiam esse in potentia ad animam rationalem, quod indicat tantum capacitatem ad recipiendam animam rationalem, genericam verò continere animam in potentia, significat materiae inesse vim: causandi suo modo formam, quod tamen non competit materiae, respectu animæ rationalis.

Petes, quid igitur proprie fit formam educi de potentia materiae, & in quo hæc educio distinguitur à creatione.

Respon. ex dictis, formam educi de potentia materiae, est formam produci in materia, cum dependentia ab illo inesse, & produci, vnde educio præsupponit subiectum, in quo ipsa forma continetur potentia, & respicit agens.

agens naturale: creatio vero non præsupponit subiectum, à quo forma in esse & produci dependet ac respicit agens infinitæ virtutis, cui proprium est producere aliquid independentem à materia, vel subiecto, vt suo loco probatur.

Petes secundo, si nihil formæ producendæ præexistit in materia, quo sensu Aristoteles 3. Met. t. 29. dicat in materia esse aliquid rei faciendæ.

Respon. Aristotelem ibi non agere de inchoatione formæ substantialis, sed de virtute accidentali, quæ inest composito, ac materiæ quæ facit aliquid ad actionem productiuam formæ, quia saltem disponit materiam: deinde attingit formas accidentales, quomodo calor naturalis in ægroto est vis inchoata productiua sanitatis, in quo res naturales distinguuntur ab artificialibus, quorum formæ non præsupponunt virtutem inchoatam, productiuam rei artificialis, sic lapidi non inest vis aliqua, etiam inchoata ad perductionem formæ domus, vt Aristoteles illo loco.

QVÆSTIO XI.

Vtrum in rebus Physicis detur forma corporeitatis?

Affirmant Auicenna l. 1. *suff. c. 2.* Richardus in 2. *dist. 17. q. 5.* Henricus à Gandauo quodl. 2. *q. 2.* & quodl. 4. *q. 3.* & alii, qui censent in quavis mutatione substantiali remanere formam aliquam, quam vocant corporeitatis, quæ materiam constituat in ratione corporis, sicuti in omni generatione manet eadem materia prima, sub diuersis formis specificis. Scotus vero in 4. *dist. 11. q. 3.* hanc formam corporeitatis tantum admittit in animalibus, eo quod peculiari modo dicantur constare corpore & anima, & vult illam de nouo generari, ac proinde non esse eorundem materiam, in quo dissidet à prioribus.

Respon. nulla datur talis forma corporeitatis. Est D. Thom. in 2. *dist. 18. q. 1. a. 2. p. q. 76. a. 3.* & aliorum, quos citat & sequitur Suarez *dist. 13. sect. 3.*

Probatur 1. ex Aristotel. 1. *Phys. t. 63.* vbi docet, materiam primam ita se habere ad formam naturalem sicuti se habet materia artis ad formam artificialem, sed hæc caret omn

forma artificiali, ergo illa omni forma naturali, qualis esset illa forma corporeitatis.

Probatur secundo ratione: Quia nullæ necessitas huius formæ, ergo est fictitia. At recedens probatur, quia non debet poni, saluetur transmutatio substantialis, ad hanc enim non requiritur vnus & idem subiectum, sub termino à quo, & sub termino quem, quia sit compositum ex materia, & forma, illa corporeitatis, sed sufficit materia prima, quæ est subiectum transmutationis. Secundo non debet poni, vt materia per illa fiat capax quantitatis, quæ indiget, vt recipi formas, quia materia ex se habet quantitatem, vt connaturalem suam proprietati. Tertio, non debet poni, vt probetur formas substantialis specificas non fieri ex nihil quasi illa forma corporeitatis esset velut minimum aliarum formarum, quia etiam la posita adhuc superest difficultas, ad cuius uersionem asseritur hæc forma, quod probatur, quia forma illa corporeitatis nihil formæ specificæ producendæ, neque pertinet ad ipsius integritatem. Quarto non debet poni, vt materia appetat formam, quasi sine forma illa corporeitatis materia esset omnino dissimilis formis specificis, ac proinde illa non appeteret, eo quod dissimile non appetat omnino dissimile, quia sine hac forma materia in eo similis est formis specificis, quæ sit substantia, deinde appetitus naturalis potest ferri in dissimile, sic perfectibile appetit suam perfectionem, appetens autem materia est naturalis.

Probatur tertio: Conclusio, quia talis forma est omnino superflua, nam quæuis forma substantialis specifica dat composito Physico esse corpus prædicamenti substantiæ, et abundat illa forma corporeitatis. Antecedens probatur, quia quælibet forma specifica est actus substantialis, informans materiam, ergo dat rationem corporis. Consequentia probatur, quia eo, quod aliquid compositum ex materia & forma substantiali, siue illa sit corporea, siue incorporea, essentialiter est substantia corporea prædicamenti substantiæ. Confir. Gradus omnes inferiores essentialiter in seipsis continent superiores, ergo forma specifica corporis dat essentialiter corpus. Confirm. secundo: Quæ ponenda esset hæc forma corporeitatis,

etent etiam poni inanimantes animæ, quia triplex in illa vita reperitur, imo plures debent esse formæ rationales, vna per quam conuenit cum angelis, altera per quam ab illis distinguitur, denique tot essent ponende formæ Physicæ, quot concipiuntur gratiis Metaphysici, quod est absurdum.

QVÆSTIO XII.

Vtrum in viuentibus dentur formæ substantiales partiales.

Qvæstio est, an in viuentibus, plantis scilicet, brutis & hominibus, præter animam, quæ est forma totalis informans omnes partes, dentur formæ quædam quæ à forma totali distinguantur specie.

Negant D. Thom. 1. p. q. 76. a. 4. Ex recentioribus Suarez. disp. 15. sect. 10. Ban. lib. 1. de gen. 1. Conimbric. 1. de gen. c. 1. 4. §. 22.

Resp. verisimilius est dari huiusmodi formas partiales. Ita Scot. 7. Met. q. 20. & plerique edicti & Philosophi recentiores.

Probatur primo, quia viuentia sunt composita heterogenea, & constant partibus heterogeneis, ergo dantur formæ illæ partiales, & constituunt partes diuersæ rationis, & consequenter corpus heterogeneum, neque eas partes viuentium accidentibus differre, propterea dici heterogeneas, quia si hoc fieret, etiam ferrum, cuius vna pars est calida, altera frigida, & terra, cuius vna pars est da, altera humida, essent corpora heterogenea, quod nullus dixerit, sunt enim homogenea.

Probatur secundo: Partes organicæ animam habent affectiones naturales, omnino singulas, cor enim natura sua est calidum, rebrum vero frigidum, similiter in ossibus, nervis & neruis sensu patet diuersæ affectiones, ergo singulæ istæ partes habent partes substantiales specie inter se distinctas. Consequenter probatur, quia diuersitas illa affectionum, non potest referri in formam totam, hæc enim in toto composito, & in omnibus partibus est eadem: neque etiam oritur à materia, quæ per se est indifferens ad omnia accidentia, ergo oritur à forma partiali.

Probatur tertio: Diuersæ partes viuentis non possunt habere diuersum illud esse for-

male, quod habent à forma totali, ergo à forma partiali. Antecedens probatur, quia anima, quæ est forma totalis non continet formaliter illa esse partialia, verbi gratia, in planta esse corticis, ligni, medullæ, radicis, &c. in animalibus esse carnis, ossis, nerui, &c. Ergo non potest illa tribuere diuersis partibus materię. Consequentia patet, quia nihil potest alteri formaliter tribuere, nisi quod actu & formaliter continet. Antecedens probatur, quia si anima huiusmodi esse partialia contineret, cum eadem sit in omnibus, & singulis partibus, omnia illa esse tribueret omnibus partibus, & qualibet pars esset simul os, caro, neruus, &c. sicuti, quia anima bruti continet formaliter esse vegetatiuum, & sensitiuum, omnibus & singulis partibus, quas informat, tribuit esse vegetatiuum, & sensitiuum.

Nec sufficit dicere, animam eminenter continere illa esse partialia, quia quod eminenter & virtute tantum aliquid continet, non potest formaliter, seu in genere causa formalis illud alteri tribuere, sic forma solis quæ eminenter continet calorem, non facit solem formaliter calidum, sed tantum potest tribuere id, quod formaliter & actu habet.

Probatur quarto: Mortuo viuente remanet adhuc illa partium diuersitas, ergo non habet originem ab anima, seu forma totali. Antecedens sensu patet, & probatur ex identitate accidentium. Confirmatur, quia pars aliqua viuentis reseratur sine generatione. Sectio enim non est productiua formæ substantialis, ergo in pane abscessu, verbi gratia, digito, vel non est aliqua forma substantialis, quod nemo dixerit, vel est aliqua forma partialis, quam prius habebat, quia anima rationalis & forma totalis cum sit indiuisibilis, non inferunt partem abscessam.

Probatur quinto: quia nisi ponantur hæc formæ partiales, difficulter explicari potest, quid sit corpus humanum, quatenus est altera pars hominis, præcise, ac proinde quid in venerabili Sacramento, ex vi verborum consecrationis constituatur sub specie panis, primo enim dici non potest, esse materiam primam, quæ informari potest, anima rationali, quia sic materia prima pomi & panis dici posset corpus humanum, possunt enim

transire in substantiam hominis, per nutritionem, & informari anima rationali. Secundo dici non potest, corpus humanum separata anima esse materiam cum forma aliqua substantiali cadaueris, primo, quia non datur agens naturale productiuum talis formæ, secundo, non potest illa forma dare formaliter partialia esse tam distincta, neque etiam dici potest corpus humanum esse materiam primam, cum forma corporeitatis, cœna materiæ, quia neque illa forma datur, (vt *raced. quest.* diximus) neque si daretur, constitueret formaliter corpus humanum, sed tantum corpus in genere prædicamenti substantiæ. Dicendum igitur, corpus præcise, & cadauer nihil esse aliud, quam materiam primam, vna cum formis partialibus, quæ cum sint imperfectæ, & ex natura sua dispositiones ad formam totalem, sit vt corrupta forma totali sensim etiam dissuuant. Confirmatur. Si homine mortuo generetur forma aliqua totalis cadaueris, duo sequuntur incommoda, apud Theologos, primo, non fuisse idem corpus Christi Domini in sepulchro, q̄ passum est, & si in iudicio mortis fuisset facta consecratio, non futurum fuisse speciebus panis, idem corpus, quod ante mortem, & post resurrectionem, secundo sequeretur verbum diuinum in specie dimisisse, quod semel assumpsit contra communem sensum Patrum, quod probatur quia filius Dei in resurrectione dimisisse formam cadaueris, quam tamen assumpserat, quia persona filii hypostatice vnita corpori mortuo.

Obiicit primo: in quolibet composito est tantum vnicum esse, ergo vnica tantum forma substantialis.

Respon. distinguendo antecedens, in vnoquoque composito est tantum vnum esse, totale, cum qua constituunt plura esse partialia, ordinata ad vnum totum, quæ constituuntur per formas partiales, hæ enim non sunt propter se, sed vt organizent materiam ad exercendas operationes vitales, ac proinde ad receptionem animæ, quæ est principium operationum vitalium.

Obiicit secundo: Formæ partiales sunt priores forma totali, quia sunt dispositiones ad illam, ergo cum forma totali constituunt vnum per accidens, Consequentia probatur,

quia forma totalis aduenit entis constituitur in actu per formas partiales.

Respon. negando consequentiam. Ad probationem dico formam totalem aduenire enti in actu incompleto, & ad vltiorem formam ordinato, ac proinde non constituitur aggregatum per accidens, id enim tantum constituitur congregatum, quod aduenit in actu completo ac perfecto.

Obiicit tertio: Aristotel. 7. *Mesoph.* docet oculum viuum, & oculum mortuum esse æquiuoce oculos similiter & de carne mortua, viua, ergo oculus & caro &c. in cadaue non habent formam substantialem, eandem quam habebant in homine viuo. Consequentia probatur, quia alioqui haberent eandem materiam, & eandem formam; nec fer ratio, cur dicerentur æquiuoce tales.

Respondeo: partes animalium duplici spectari primo in se, vt sunt quædam entia mixta, & hoc modo sunt plane eadem, si subsint formæ totali, siue non, siue in corpore viuo, siue in mortuo. Secundo, constituti possunt, vt sunt instrumenta quædam animæ, & hoc modo oculus viuus & oculus mortuus sunt æquiuoce oculi, quia oculus cadaueris non est instrumentum animæ: hoc sensu intelligendus est Aristotel.

Obiicit quarto: Ex hac sententia sequitur dari generationem, siue corruptionem, scilicet materia per formas partiales dissoluta; informatur anima, similiter dari corruptionem, siue generationem, cum anima viuens moritur, & remanet materia sub formis partialibus, vtramque autem est contra Aristotelem, qui dicit corruptionem esse generationem alterius.

Sed contra respon. axioma Aristotelis intelligendum esse, de completa corruptione & generatione, non de incompleta, ratio axiomatis est, ne materia careat forma substantiali, hoc autem tantum quitur, si daretur noua generatio, totum seu completa, siue corruptione formæ existentis, vel totalis, ac completa corruptione sine productione nouæ formæ substantialis.

(*)

QVÆSTIO XIII.

*Utrum compositum substantiale sit
quid distinctum à materia,
& forma.*

Suppono, ut certum compositum, Physicum, verbi gratia, hominem realiter dīngui à singulis partibus, seorsim sumptis, non quidem adæquate, & se toto, sed vel per inclusionem alterius partis: sic homo distinctur à corpore realiter, quia præter corpus continet animam rationalem, quæ est quid aliter distinctum à corpore. Deinde suppono compositum à parte rei distingui à suis partibus simul collectiue sumptis, sine vnione, quia præter partes continet vnionem eandem: quæ est modus quidam realis à partibus ex natura rei distinctus: Quæstio incut est, an totum distingatur à partibus simul sumptis cum vnione.

Affirmant Scot. 8 Metaph. q. 4. & in 3. sent. 2. q. 2. quæst. 2. Fonseca 4. Met. c. 2. quæst. 5. sect. 6. que probabilius censent Conimbricenses Phys. c. 2. q. 1. & multi Thomistæ, qui id triunt D. Thomæ, Ex his quidam volunt dīngui realiter, alii formaliter tantum, id est, modaliter.

Respon. Compositum non distinguitur ex natura rei, villo modo à partibus simul sumptis, & vnitis, est D. Thom. 1. b. 4. contr. Gent. 1. ad Tert. 1. p. q. 1. s. a. 4. Durandi, Gregorii ceterorum Nominalium, Suar. disput. 36. q. 3. n. 6.

Probatum primo ex Aristotel. 4 Physic. c. 3. ubi sic ait: Neque enim aliud esse totum, quam partem, & 2. de anim. cap. 1. ubi dicit, animam & corpus simul vnita esse animal.

Probatum ratione, si totum ex natura rei distingueretur à partibus vnitis, non implicaret repetitū, vel saltem concipi partes vnitas siue toto, sed hoc implicat, ergo. Minor probatur, quia positis partibus vnitis, omniō seposito necessario, ponitur totum, & implicat partes esse vnitas, & non esse totum.

Probatum secundo: Non potest intelligi, quam sit illa entitas, quam includit totum, quæ non reperitur in partibus vnitis.

Probatum tertio: Si totum distingatur à partibus vnitis, dabitur processus in infini-

tum, quia illud per quod totum distinguitur à partibus vnitis, constabit cum partibus vnitis, aliquod compositum, quia ex vnione rerum distinctarum consurgit compositum. Tum quæritur, an illud compositum similiter distingatur à partibus simul sumptis, si sic dabitur euidenter processus in infinitum, in realitatibus compositi, non enim videtur, ubi sit sistendum.

Quod hic dicitur, de composito substantiali Physico, id de omnibus cōpositis verum est, nam omnium eadem est ratio, hinc totum continuum nihil est aliud, quam vnium, totum per accidens, verbi gratia, albidum nihil nisi subiectum, & albedo inherens: totum artificiale, verbi gratia, cathedra nihil quam partes vnite: coniunctio fictuali, & ordinis, &c.

Obiic. primo, Aristot. 2. de anim. c. 2. & albidum diuidit substantiam in materiam, formam & compositum, & addit hæc esse tres substantias, ergo compositum est entitas substantialis, disiuncta à materia, & forma.

Resp. Aristot. ibi sumere materiam, & formam seorsim, & deinde compositum, ut distinctum ab vtraque parte seorsim sumpta, quomodo inter se distinguuntur.

Obiic. secundo: Aristot. 5. Met. l. 19. dicit, sex non esse bis tria, sed semel sex, & 7. Met. l. 1. syllabam ba non esse b. & a. & 8. Met. c. 6. totum non esse coaceruationem partium, sed aliquid præter partem, ergo totum distinguitur à partibus.

Resp. his & similibus locis tantum doceri partes simul collectiue sumptas distingui à toto, quod præter partes includit vnionem.

Obiic. tertio: Generatio est mutatio substantialis, non terminata ad materiam, hæc enim est ingenerabilis, neq. ad formam, quia forma non fit, sed compositum, ex Aristot. 7. Met. c. 8. Forma autem est id, quo fit compositum, neq. etiã terminatur ad vnionem, hæc enim non est substantia, sed vt summum modus substantialis, ergo compositum quod est terminus generationis est quid distinctum à partibus etiam vnitis.

Respon. negando consequentiam, quia licet generatio non terminetur ad aliquid eorum, seorsim, terminatur tamen ad formam, & materiam, simul vnitas, siue ad compositum. Vnde Arist. loc. cit. dicit, non generari hoc, vel

hoc, id est, materiam, vel formam, sed hoc in hoc, id est, formam in materia, seu ut unitam materię. Vnde generatio est unio partium Physicarum, corruptio earundem dissolutio.

Obiic. quarto: Partes componunt totum, totum componitur & habet rationem effectus, respectu partium, ergo distinguuntur, deinde partes sunt priores natura toto, & ordinantur ad totum, ergo distinguuntur a toto.

Respon. singulę partes per se sumptę causant totum Physicum, quod ab illis realiter distinguitur, propter inclusionem alterius partis, realiter distinctę, partes vero simul sumptę & unitę non causant compositum, sed sunt illud ipsum. Cętera in argumento allata etiam vera sunt, de partibus sigillatim sumptis.

Obiic. quinto: De toto & partibus simul sumptis affirmantur contradictoria, ergo distinguuntur ex natura. Consequentia videtur certa. Antecedens probatur, quia de toto affirmatur, quod sit vnum, de partibus, quod sint plura, & non vnum.

Respon. primo: Negando consequentiam, ad affirmationem enim contradictoriam sufficit distinctio rationis, nam in hac propositione, Petrus est Petrus, de eodem Petro dicitur, quod sit subiectum, & quod non sit subiectum, quia est predicatum, & in diuinis de intellectu dicitur, quod generat, de voluntate negatur, cum tamen sola ratione distinguantur.

Respon. secundo, negando antecedens, ad probationem dico, partes simul sumptę & unitę non esse plures, & vnum, & licet plura fuerint ante unionem, nec quicquam entitatis amiserint, desinant tamen habere rationem plurium.

Obiic. vltimo: recte dicitur, homo scribit, homo ambulat, non ita anima, & corpus unita scribunt & ambulant, &c. ergo.

Respon. vtramque locutionem secundum rem esse veram, quia tamen actiones tribuuntur suppositis, & totum magis exprimit rationem suppositi, sit ut prior

locutio sit magis propria
& vltima.

(*)

QVÆSTIO XIV.

Quid sit priuatio.

Notat Suarez *disp. 54. sect. 5. n. 8.* ex Aristotele *5. Met. c. 31.* priuationem varię sumi.

Respon. Priuatio hoc loco est entia in forma in subiecto, secundum speciem apto eam recipere. Vnde priuatio intrinsece non est quid positium, sed negatio, & non ens, carentia enim est entis positui, remouio connotatiue tamen, & fundamentaliter est quod reale, quia connotat realem aptitudinem in subiecto, in quo distinguitur a mera negatione, quę præcise dicit carentiam sine aptitudine subiecti, vnde etiam conuenit, & tribuitur rebus fictitiis, priuatio vero solis veritatis.

Petes, vtrum priuatio sit a parte rei, seclat a omni intellectus operatione.

Respon. affirm. ex dictis. Probat, quia seclat a omni intellectus operatione vere a parte rei, homo est cæcus, acer tenebrosus, ergo priuatio inest rebus independenter ab intellectu, neque dici potest ens rationis, inest a tem subiecto, non quidem per aliquam essentiam, quę ipsi formaliter conueniat, quicquid intrinsece sit non ens, non potest habere positium existentiam, sed existit in se connotato, siue fundamentaliter existentia subiecti, quod caret forma.

Nota tamen, negationes & priuationes cum non concipiuntur a nobis, nisi per modum alicuius positui, & priuationes quidem per modum qualitatis, vt recte Suarez *sup. numero 10.* quoad hoc positium, quod ab intellectu illis aduenit esse entia rationis.

Obiic. 1. Si priuatio est a parte rei, ante operationem intellectus, ergo est aliquid reale. Respon. negando consequentiam, quia illud tantum est reale, quod secundum intrinsecum sua est a parte rei, ante operationem intellectus: priuatio vero est a parte rei, quoad fundamentum & connotatum, vnde dicitur a illis fundamentaliter & connotatiue.

Obiic. 2. Tenebrę & cęcitas percipiuntur visu, ergo sunt quid positium. Respon. negando sequelam, quia non percipiuntur se, sed per subiectum, scilicet quia in aere napparet lux, in oculo notatur impedimentum.

Petes secundo. Vtrum in materia vntati

atum sit priuatio, respectu omnium formarum.

Respon. negando consequentiam, sed totae priuationes, quot sunt formae, ad quas materia habet aptitudinem, nec inuoluit in minimodum multiplicare priuationes, cum non entia intrinsece. Probatur respon. quia per aduentum singularum formarum tolluntur singulae priuationes, ergo totae priuationes, quot formae.

Dices in materia est vna tantum potentia, omnes formas, ergo & vna priuatio.

Respon. negando sequelam, quia adueniente materia non tollitur potentia materiae, respectu illius, sicuti perit priuatio adueniente materia.

Petes tertio, An detur priuatio priuationis, ubi gratia, quando materia est sub forma ignis, an tunc careat priuatione formae ignis, nec consequens, habeat priuationem priuationis ignis.

Respon. negando, quia priuatio proprie est potentia alicuius formae positivae.

Q V A E S T I O X V .

Verum priuatio sit principium generationis Physicae?

Varitur an priuatio sit principium per se requisitum ad generationem rei naturalis. Constat enim eam non esse principium, necurrens ad compositionem rei Physicae, nam intrinsece constituens, & componens, non sit pars compositi, utpote non ens adueniente forma e medio tollatur. Dicitur generationis Physicae, quae scilicet est mutatio, quia non loquimur de generatione in sua similitudine supra, sic enim non includit priuationem, cum produci possit forma in materia, eodem instanti temporis, quo est creatio, & per consequens, sine mutatione, mutari non si referatur ad subiectum, est illud se aliter habere, postquam ante & de facto aeterna, vni verbi generatio est sine mutatione, im nulla sit duratio, in qua Filius Dei non abuenit esse, quae sitio igitur est de generatione temporali, in qua prius materia caret forma, quam ea in formetur, quales sunt quotidianae mutationes.

Respon. Priuatio formae introducendae est

principium generationis Physicae. Probatur, quia id, a quo aliquid per se procedit, est principium illius, sed generatio rei Physicae per se procedit a priuatione, tanquam a termino a quo, ergo priuatio est principium illius. Minor probatur, quia transitus in sua essentia respicit id, quod sit, siue id, quod per transitum acquiritur, sed generatio Physica est essentialiter transitus a non esse formae introducendae ad illius productionem, ergo priuatio pertinet ad essentiam generationis, non quidem, ut quid componens, aut pars intrinseca constituens, sed tanquam id, quod in suo conceptu generali respicit, sicuti etiam forma pertinet ad essentiam generationis, tanquam aliquid, quod essentialiter respicit.

Obiic. primo, priuatio intrinsece est non ens, generatio autem est ens, sed ens non potest dependere a non ente, tanquam a principio.

Respon. nego minorem, potest enim dependere a non ente, tanquam a termino a quo, formaliter quidem extrinseco, ad quem tamen dicat ordinem essentialem, quo modo in simili cognitio, quae habetur de negationibus, terminatiue dependet a non ente, quod autem dicitur ens non posse dependere a non ente, hoc sensu verum est, quia non potest intrinsece componi ex non ente.

Obiic. secundo. Generatio tollit priuationem a materia, facta enim generatione materia non habet amplius priuationem formae productae, ergo priuatio non potest esse principium generationis. Consequentia probatur, quia principia debent remanere ex Aristotele *hic e. 6.*

Respon. negando consequentiam, quia de ratione principii a quo, seu termini a quo, est ut facta acquisitione termini ad quem destinat. Ad probationem dico, Aristotelem ibi loqui de principii constitutiuus rei genitae.

Obiic. tertio. Priuatio est principium, dum est, vel dum non est, neutrum dici potest, ergo non est principium. Minor probatur, quia dum est, nondum est generatio, ac proinde non potest esse illius principium, dum non est, non potest etiam habere rationem principii.

Respon. negando minorem, pro priori parte, est enim principium, dum est, immediate,

scilicet antequam materia suscipiat formam, est enim id, quod per generationem deperditur.

Obiic. quarto. Priuatio tamen est conditio materiae, praerequisita ad generationem, ergo non est principium, alioqui enim dispositiones etiam accidentales essent principia.

Respon. negando antecedens, est enim simul conditio & principium, quia includitur in conceptu generationis, vt mutatio est, in quo differt a dispositionibus, quae quidem sunt conditiones praerequisitae, ex parte materiae, ad generationem, non sunt tamen de intrinseco conceptu illius.

Obiic. quinto. Generatio fit ex contrario, vt termino à quo, ergo non ex priuatione, ergo priuatio non erit principium etiam à quo.

Resp. negando vtramque sequelam, quia priuatio est terminus à quo, per se generationis, & quia materia naturaliter non potest esse sine aliqua forma, fit, vt in generatione aliqua semper forma pereat, quae dici potest terminus à quo generationis, sed per accidens, non autem per se, quia quantum est ex natura generationis, non praerequiritur talis forma, si enim fieret productio formae in materia, diuinitus mutata omni forma, esset vera generatio: sicuti in aere est vera productio luminis, licet nulla forma positua per illuminationem ab aere expellatur.

Obiic. sexto. Aristoteles 2. 6. dicit, priuationem esse principium per accidens generationis, sed compositum, quia scilicet contingit materiam quae subest formae, & cum illa componit aliquid totum Physicum, habere priuationem aliarum formarum.

QVÆSTIO XVI.

Quot sunt principia generationis Physicæ?

Aristoteles variis in locis Physicæ & Metaphysicæ proponit, & refutat veterum sententias de numero principiorum, quorum aliqui vnum, alii tria, alii quatuor, alii infinita constituebant, ex quibus aliqui verum possunt habere sensum, quibus omissis.

Respon. cum Aristotele, hic tria esse principia generationis.

Probat, ratione Aristotelis, quia genera-

tio Physica est mutatio, sed mutationis tantum sunt principia, ergo & generationis minor probatur, quia ad mutationem requiritur & sufficit subiectum quod mutetur, ique in proposito est materia: deinde requiritur terminus à quo, qui est priuatio forma introducendæ, denique terminus ad quem qui est forma neque praeter hæc quippiam aliud requiritur, quia in conceptu mutationis essentiali tantum requiritur subiectum, quod mutatur, terminus à quo fit transitus, & terminus ad quem fit transitus.

Obiic. primo. Ipsum compositum est terminus ad quem generationis, vt dicitur in *bris de generatione*, ergo etiam illud erit principium, sic saltem erunt quatuor.

Respon. ad antecedens, compositum non esse terminum proprium, & immediatum generationis, sicuti est forma, quia est terminus generationis, qui & principalis per modum finis & perfecti intenti per generationem, non includitur in conceptu mutationis, & posita forma in materia intelligitur facta mutatio, etiam si non concipiatur ratio compositi. Deinde compositum non est terminus per se distinctius vnius generationis ab altera, sed forma, ratione cuius generatio vni compositi differt à generatione alterius, hinc fit vt compositum non sit principium sed principium.

Obiic. secundo. Generatio etiam dependet à causa efficiente, ergo causa efficiens est principium, sicut & priuatio, & sic adhuc erunt quatuor.

Respon. negando sequelam, quia ad rationem principii non sufficit qualiscunque dependentia generationis, sed requiritur dependentia, quoad conceptum essentialem, generatio autem quatenus est mutatio, non cit ordinem essentialem ad causam efficientem.

Dices priuatio est etiam actio, actio autem includit ordinem ad cognoscendum causam efficientem.

Respon. generationem hic spectari, non actionem, sed vt mutationem, & transitum in cuius essentiali conceptu non includitur gens, sed tantum id, quod mutatur, & terminus à quo, & ad quem.

Obiic. tertio. Potentia materiae etiam concurrat ad generationem, & quidem necesse

QVÆSTIO I.

Quomodo definiri possit natura, de qua agit Physicus?

Respon. Natura recte definitur ab Aristotele 2. *Phys.* c. 1. esse principium & causam motus & status eius, in quo est, primo, per se, non per aliud, alienaque vi. Vide dicta *m. loco citato.*

Quæ descriptio clarius sic definiri potest: Natura est principium intrinsecum, à quo dimanant affectiones, & operationes, quæ rebus sensibilibus conveniunt: vbi.

Nota, principium in descriptione Aristotelis, restringi per causam, dum dicitur principium & causa, aliique principium latius patet, quam causa. Motus sumitur pro omni mutatione Physica, motus & status intelligi potest, vel copulativum, vel disiunctum, ita ut sit sensus, in quocunque reperitur motus, seu mutatio Physica, & status, seu quies, positiva vel eorum alterutrum, natura est eorum principium.

Respon. secundo. Descriptio naturæ convenit toti essentiæ cuiusque rei corporalis, & singulis eius partibus materiæ scilicet & formæ. Hinc natura in genere est essentia rei naturalis, seu corporeæ, in genere, vel pars essentiæ. In partiali vero essentia, vel pars essentiæ rei naturalis partialis, ut natura hominis est eius humanitas, vel etiam anima rationalis, vel materia, quia illa omnia sunt principia motuum & quietis. Hinc docet Aristoteles, non solum materiam, sed & formam esse naturam, imò inter partes ipsam formam esse naturam nobiliori modo, quam materia, cum sit principium actuum affectionum naturalium, materia vero, ut plerimum passivum tantum, tota tamen essentia principaliter vocatur natura, quam partes. Vbi Nota, licet in re natura, essentia & quidditas idem significent, distinguunt tamen inter se ex ordine quem important, essentia enim importat ordinem ad esse ipsius rei absolute: quidditas dicit ordinem ad definitionem, qua quid sit res explicatur: natura dicit ordinem ad operationes, & motus naturales.

DISPUTATIO II.

De natura & arte.

Nota varias esse naturæ significationes. Natura enim nomen primo est institutum ad significandam generationem viventium, ut testatur Aristoteles 5. *Met.* c. 5. Deinde, vox natura translata est ad significandam essentiam eorundem viventium. Tertio extensa est ad significandam in genere omnem essentiam rerum sensibilibus. Quarto ad omnem omnino essentiam, siue creatam, siue creatam quo sensu Deus dicitur prima natura, & natura uniuersalis, Quinto, natura significat quoduis ens, siue sit substantia, siue accidens, Sexto, significat uniuersitatem creaturarum, qua acceptione dicitur natura generare à primo principio. Septimo, sumitur pro prima differentia cuiusque rei, quo modo rationale dicitur constituere naturam hominis, ac essentiam, Octauo, sumitur pro causis naturalibus, naturali modo agentibus, quo sensu dicitur naturam nihil facere frustra, non agere necessaria, &c.

Natura de qua hic agimus, est natura tertio modo sumpta, & significat essentiam rerum sensibilibus, & materialium, quorum operationes aliquo modo concernunt materiam. Cuiusmodi naturam dari adeo clarum est, ait Aristoteles, ut illud à priori demonstrare sit ridiculum, per se enim notum est, cum sensus percipiat operationes & affectiones sensibiles, quorum debet esse principium, ut est ipsa

natura.

(*)

QVÆ

QVÆSTIO II.

Virum esse principium motus seu affectionum naturalium sit de essentia materiae?

Nota primo, duplex dari principium affectionum, naturalium: vnum actiuum, alterum passiuum, actiuum est, quod in genere causæ efficientis concurret, ad affectiones, vel mutationes naturales: passiuum vero est, quod per modum potentiaë receptiuaë & subiecti est causa affectionis, vel mutationis, quale est materia, respectu formarum materialium, & generationis ipsarum.

Nota secundo: principium actiuum affectionum etiam duplex posse statui, propinquum, seu immediatum, & remotum, seu radicale. Principium radicale est, quo non datur aliud prius, & tale est anima, respectu operationum vitalium. Propinquum sæpe est accidens, vt verbi gratia, potentia animæ habitus, respectu operationum vitalium, quæ immediate influunt in ipsas operationes, supponunt tamen aliud principium prius & radicale, respectu cuius dicuntur propinquum. Quæstio hic est de principio radicali, an scilicet esse principium affectionum, sit naturæ essentialis, an vero accidens aliquod illi superadditum.

Respon. Natura est essentialiter primum, & radicale principium operationum, & affectionum naturalium, substantiaë corporeaë. Probat, quia esse principium conuenit naturæ, præteris omnibus, quæ sunt extra eius essentialiam, ergo est illi essentialis. Antecedens, quoad principium passiuum, iisdem rationibus probatur, quibus supra ostensum est, potentiam materiaë ad suscipiendas formas accidentales esse illi essentialem. Nam si ad operationes suscipiendas, semper prærequireretur aliquid præuium, daretur processus in infinitum, vt patet discurrere. Probat, secundò, de principio actiuo, quia multæ formæ se ipsis influunt effectiuaë in suas affectiones, & non per aliqua accidentia superaddita, ergo se ipsis, & essentialiter sunt principium actiuum. Antecedens probatur, in anima, quæ se ipsa immediate influunt in potentias, & actiones vitales, hæc enim quæcunq; vitales, requirunt principium vitæ, quod est ipsa anima, ita

vt licet requiratur potentia superaddita, sentialem tamen dicant ordinem, & dependentiam ad principium vitæ, & animam, si cuius influxu; non possunt esse operationes vitales, & extra contrarium est, potentia vitales immediate dimanare, ab ipsa animo probatur tertio, quia essentia cuiusque rei possit certas proprietates, & affectiones, si quibus sit futura in statu violento, adeo quamuis sine illis tota, & perfectam habeat essentiam, non sit tamen conuenienter naturali inclinationi, nam essentia finis cum non contingat in se omnem perfectam, postulat ulterius perfici per accidentem & inferioris ordinis ornamenta, ergo illas ipsa immediate in se perduceret.

Consequenter probatur, quia nisi deueniat ad ipsam essentialiam, erit processus infinitum, in principis effectiuis & accidentibus, essentia superadditis.

Si dicas proprietates produci à generantibus, tunc quæro, per quid producat generans, respondeatur per accidens ipse, iterum quæro à quo sit productum illud accidens generantis, & sic deinceps, donec veniatur ad substantiam, vel respondeatur, Deum à seipso produxisse primum principium accidentale, quod non est conforme naturis rerum, quæ debent habere vim agendi, vnde videmus naturam quæ se ipsa immediate producere in se frigere si quando eo priueretur.

Probat, quarto, specialiter de principio operationum ad extra, quia tam est natura igni calefacere corpus externum, appropinquatum, quam ferri sursum: aquæ frigidare ignem, quam ferri deorsum. Calefactio autem ignis, & frigidatio aquæ, sunt operationes transeuntes, motio vero sursum in igne, motio deorsum, in aqua, sunt operationes immanentes.

Probat, quinto, specialiter de principio motus & mutationis, quæ sunt vitæ, qui tenditur ad affectiones Physicas. Consequenter probatur, nam qualis est inclinatio ad finem, talis etiam est inclinatio ad viam, sua media ad finem.

Obiicit, primo, Si natura essentialiter principium affectionum naturalium, sequitur accidentia saltem terminatiue pertinet ad essentialiam substantiaë, ac proinde substantiam dependere ab accidente, & non differ

differentiam inter substantiam & accidens, cum substantia essentialiter ordinetur ad accidens, sicut subiecta ad accidens.

Respon. substantiam dependere ab accidente, in aliqua sui perfectione, & in aliquo respectu quem habet ab operationibus & affectionibus, nam esse principium alicuius rei, includit essentialiter ordinem, qui non potest intelligi sine illa re, vt termino, negatur igitur alterior consequentia, quia magnum est discrimen inter hunc respectum substantiæ ad accidens, & ipsius accidentis ad substantiam, uia accidens respicit substantiam, tanquam obiectum, sustentans & recipiens, vel etiam uia causam sui productiuam, ac proinde vt hinc superioris ordinis, substantia respicit accidens, vt causa suum effectum, & vt dispositionem, qua sit conuenienter suæ naturæ, a vt totum esse accidentis sit incommuni substantiæ vnde accidens dicitur entis.

Obiic. secundo: hinc videtur sequi, ex natura, siue substantia & affectionibus accidentibus, fieri vnum per se, cum substantia essentialiter ordinetur ad illas.

Respon. negando sequelam, quia natura non ordinatur ad accidentia, tanquam ad res eiusdem ordinis, sed tantum velut ad complementum accidentale, & ornamentum, quod opponit rem in suo genere perfectam.

Obiic. tertio, Esse principium affectionum naturalium, non ponitur in definitione compositi Physici, siue naturæ completæ, ergo non est de illius essentia.

Respon. negando antecedens, quia si sermo sit de definitione obiectiua, id est, de re, hæc est definitio esse principium ponitur in definitione vtriusque partis, quasi aliquid diuisum, sed per identitatem, quia esse principium tantum distinguitur ratione ratiocinabile ab essentia, & partibus illius. Materia enim & forma, quatenus componunt corpus Physicum, dicuntur etiam eius essentia, quatenus vero cognosci possunt ab intellectu, dicuntur quidditas, & definitio, in ordine vero ad operationes dicuntur natura vt supra diximus: si sermo sit de definitione formali, quæ effectus illius, etiam negatur antecedens, quia licet non concipiamus explicitè naturam, vt ratione principii, concipitur tamen implicitè, quia ordo ad operationes includitur

in ipsa natura, quod vero non exprimitur ab intellectu, id oritur ex illius imbecillitate, eo, quod non penetret rem secundum ordines, & respectus, quos dicit ad alia.

Obiic. quarto, si natura sit principium passiuum, sequetur motum violentum esse naturalem.

Respon. negando consequentiam, quia licet subiectum suscipiens affectionem, seu motum ab extrinseco violento introducto, ad eundem concurrat, per principium passiuum, eo quod omne agens Physicum agat educendo formam ex potentia subiecti, siue subiecto concurrente passiuo, recipiendo nimirum, non possunt tamen proprie dici naturales, quia repugnant particulari inclinationi, de quo infra.

QVÆSTIO III.

Quenam corpora habeant naturam?

Respondeo primo, cælos omnes habere naturam, probatur, quia continent in se primum principium motus, scilicet passiuum, quia non est probabile, cælos moueri in orbem, alicui a principio intrinseco, vt docetur in libro de cælo. Deinde, cæli recipiunt illuminationem & motum alterationis.

Cælum etiam empyreum habet principium passiuæ quietis.

Respon. secundo, Elementa & corpora mixta habent in se principium actiuum, & passiuum, motus localis, quo feruntur ad loca naturaliter sibi debita, similiter habent principium alterationum, tum in se, tum in substantiis extremis mixta etiam habent principium variarum operationum, vt videre est in lapidibus, & metallis &c.

Respon. tertio, Viuentia & animalia habent naturam. Probatur, quia habent principia variarum alterationum, vt patet in herbis, & brutis. Deinde habent principium accretionis, & generationis, habent etiam principium motus localis, ratione elementi prædominantis, scilicet terræ animalia, in super habent principium actiuum, motus progressiui, qui nobilior est motu locali elementorum, &c præsupponit rem esse in statu præter naturalem, scilicet extra locum sibi in vniuerso debitum: vnde dicuntur moueri per accidens,

supposito, scilicet quod sint extra locum naturalem. Animalia vero etiam in statu perfecto & optima dispositione, exercent motum localem, & progressiuum, imò quo melior est dispositio, & connaturalior status, eo perfectiores obeunt suas functiones.

Respon. quarto: Homo secundum vltimum gradum scilicet rationalem, est ens naturale, ac proinde anima rationalis est propria natura, non tantum vt continet gradus vegetatiuum, & sensitiuum, sed etiam vt continet realem, Probatur, quia anima rationalis est forma vera corporis Physici etiam secundum gradum specificum intelligendi, quia vt hic constituit specialem essentiam hominis, ergo sicut animæ cæteræ sunt naturæ, ita & hæc.

Obiic. Primo Aristoteles *lib. 1. de partibus animalium.* ait, non esse Physici considerare animam rationalem, ergo non est natura.

Resp. Aristotelem tantum insinuare considerationem animæ rationalis, non esse omnem ex parte Physicam, scilicet secundum affectiones, quæ illi conueniunt, etiam separatæ à corpore, vt esse definitiue in loco, intelligere, velle; &c. absolute tamen est considerationis Physicæ, vt in libro de anima ostenditur.

Obiic. secundo, principia diuiduntur in naturam, animam & vim intellectiuam, vbi anima distinguitur à natura, ergo nec anima rationalis, nec quæuis alia est natura.

Respon. negando sequelam, quia in illa diuisione natura strictius sumitur, pro natura rerum inanimatarum.

Obiic. tertio Aristoteles *9. Metaph. cap. 2.* ait, naturam esse determinatam ad verum motum, sed id non competit animæ, quia hæc est composito causa motus ad omnes positionum differentias, vt patet in animalibus.

Respond. naturam *ibi* ab Aristotele sumi strictius, prout significat essentiam rei animatæ, & opponitur agenti libero, vel etiam voluntario in genere.

(* *)

QVÆSTIO IV.

Quæ sunt affectiones naturales,

& violentæ?

Respondeo, illæ affectiones proprie dicuntur naturales, quæ sunt secundum peculiarem inclinationem rei naturalis, seu compositi Physici, eamque perficiunt. Similiter illi motus & mutationes sunt connaturales, quæ sunt viz ad affectiones naturales, vel per quas affectiones violentæ, si forte ac sunt expelluntur, quia naturalitas motus & mutationis desumitur à naturalitate termini, ad quem tendunt, Affectiones violentæ sunt, quæ fiunt contra inclinationem peculiarem rei naturalis, & quæ tendunt ad ipsi destructionem, sic aquæ violentus est calor similiter mutationes sunt violentæ, quæ termini sunt violenti. Dixi secundum peculiarem inclinationem, quia si sit aliqua affectio in composito, quæ sit illi naturalis, & saltem non violenta, secundum gradum periorum, vel alteram partem illa simpliciter est violenta. Vnde motus deorsum in mine, si ex editiore loco præcipitetur, est violentus, destruit enim naturam hominis, cet ille motus sit illi naturalis, quatenus corpus mixtum, & graue: similiter fortis aquæ violentus est motus sursum calfacens, &c. quæ tamen non repugnat parti aquæ licet materiæ.

Pro solutione argumentorum. Notaturale aliquid multis modis dici: primo significat id, quod à quauis natura dicitur, sic proprie passiones dicuntur subiecti naturales, quia natura est illic causa & principium suarum proprietatum, & secundum significat id, quod conuenit naturæ ceteræ, & cuius aliqua natura Physica est principium & causa, siue id subiecto sit verum, siue naturale, quo modo oppositum miraculoso & supernaturali. tertio significat id, quod est necessarium, quo modo dicitur libero, quo sensu actiones brutæ dicuntur naturales, quarto, naturale dicitur, quod consequitur conditionem naturæ, licet sit quædam imperfectio illius sensu mors dicitur homini naturale, & posito ex materia & forma dicitur naturale corrumpi: deinde naturale dicitur id

vt plurimum fit, similiter quod non fit ab arte, acceptio autem, quam in conclusione attulimus, est maxime propria, quia id vnicuique proprie est naturale, quod est secundum peculiarem inclinationem illius, eamque perficit & ornatur.

QVÆSTIO V.

An dentur affectiones indifferentes?

Affectiones indifferentes, siue neutrae, dicuntur quæ neque sunt naturales, neque violentæ. Huiusmodi in rerum natura dari negant Caietanus *op. 3. tract. 3. quæst. 1.* Soto *2. phys. quæst. 1.* Molin. *prima parte q. 12. a. 1. disp. 2.*

Respon. Verius est, dari affectiones indifferentes. Ita Scorius *in 2. disp. 1. quæst. 6.* Suarez. *disput. 4. sect. 3.* Probat, quia sicuti dantur affectiones, quæ conducunt ad perfectionem suppositi, & alia, quæ subiecto interitum afferunt, ita etiam dantur aliqua, quæ neque sunt peculiare subiecti perfectiones, neque etiam tendunt ad illius corruptionem, ita vt subiectum neque habeat peculiarem inclinationem ad illas, tanquam ad aliquid sui perfectiuium, neque etiam habeat repugnantiam, atque huiusmodi affectiones sunt indifferentes, ergo: Maior propositio parte probatur, quia in primis motus circularis cæli est talis, quia neque cælum habet naturalem propensionem ad illud, alioquin post diem iudicii esset in statu præternaturali, & violente quiesceret, heque etiam motus obest illius perfectioni, vt patet. Deinde talis affectio est motus circularis ignis, immediate adhærentis concauo lunæ. Similiter esse sursum vel deorsum, respectu angeli: esse coloratum album, vel nigrum, respectu superficiæ: superficiæ enim orbium cælestium non sunt coloratæ lumen etiam respectu aeris motus est, quies respectu materiæ nudæ, & secundum se spectata.

Obiic. primo, Actus illi & affectiones enumeratæ continentur sub actu & obiecto adæquato potentiæ naturalis, ergo non sunt indifferentes; sed naturales, qualis est potentia.

Respon. negando antecedens, quia requi-

runtur solum sub actu neutro, seu indifferenti, potentiæ enim naturales, strictè loquendo, respiciunt actum, sui perfectiuium.

Obiic. secundo, effectus quilibet est naturalis suæ causæ, ergo non datur potentia neutra a cæliua, ergo neque passiuæ, ergo nulla datur affectio indifferens, quæ sit actus potentiæ neutra.

Respon. ad antecedens, verum esse effectum esse naturalem, respectu potentiæ actiua perfectionis, non tamen effectus omnis est naturalis, respectu causæ materialis & subiecti, fieri enim potest, vt subiectum non perficiatur ab effectu, quem agens introducit.

Ex dictis colligitur, sicut dantur triplices affectiones, naturales, scilicet, violentæ, & indifferentes, ita etiam dari triplicem potentiam naturalem, respectu affectionum perfectiuium, violentam, quæ est capacitas affectionum sibi repugnantium, & in differentem, seu neutram. Quæ potentiæ sola ratione ratiocinata distinguuntur ab ipsa re, cui tribuuntur, nihil enim sunt aliud, quam & res ipsa, varias illas affectiones, tanquam actus quosdam respiciens.

QVÆSTIO VI.

Quid sit ars, & quomodo differat à natura?

Nota primo, nomine artis communiter intelligi habitum practicum, seu rationem rectam faciendorum, qui habitus residet in intellectu, illum inclinans, ad bene operandum, circa externa, vel saltem inclinans ad opus, propter illius præstantiam, non vero vt intellectus ipse perficiatur. Huiusmodi sunt ars statuaria, pictoria, & edificatoria &c. Aliquando tamen nomine artis intelligitur forma ab artifice in materiam, seu corpus physicum introducta, quæ nihil est aliud, quam situs & ordo partium naturalium: ars enim effectum suum producit per motum localem, res naturales secundum locum varie disponendo, & coordinando: vnde talis, vel talis figura resultat, vt patet in arte pingendi, quæ liquores coloratos variis locis collocat, ex quibus resultat talis imago, & in arte statuaria, quæ è rudi ligno hinc inde varias

partes decerpit, alibi apponit, & in arte ædificatoria, quæ lapides & ligna eo modo coordinat, vt resulet domus.

Respon. Ars non est natura. Probat, quia non est primum principium aliquid agendi, vel etiam quietis, licet enim per artem promptiores reddamur ad opera quædam artificiose & concinne exercenda, ipsa tamen ars supponit naturam. Confirmatur, quia quomodocunque ars sumatur, non est essentia, vel pars essentia eius, in quo est, quia est accidens.

Vnde Natura differt ab arte, primo, quod natura sit substantia, ars vero accidens, secundo, quod natura sit productiva sui similis ars, vero non item, vnde forma cathedræ non producit aliam, ars vero faciendi cathedras, tantum concurrat cum artifice dirigendo.

Obiic. primo. Figura est modus quidam rei quantæ resultans ex positione partium, ergo est affectio naturalis, ergo forma artificialis est ens naturale.

Respon. Figuram dici posse ens naturale, quatenus scilicet afficit ens naturale, seu quatenus est ordinis naturalis, non tamen est natura, vt natura hic accipitur.

Vbi Nota, naturam licet ab Aristotele deferat, in quibusdam tamen cum illa convenire, verbi gratia. primo, sicut Natura nihil efficit, nisi in præiacentem materiam, à Deo suppeditatam: Ita ars nihil efficit, nisi suppeditato à natura composito Physico, circa quod agat, secundo. Natura & ars conveniunt in modo procedendi, in suis operationibus, ab imperfectioribus scilicet progrediendo ad perfectiora, sic ars à rudi ligno, & lineamentis imperfectis progreditur ad politam statuam, & perfectam imaginem. Natura vero à floribus ad fructus, ab embryone ad factum animatum; Terrio, sicut natura imitatur artem diuinam, practicam, scilicet illam ideam operum faciendorum, quæ est in Deo. Ita ars imitatur naturam, quia tam perite res naturales efformat, quoad accidentia, vt non imagines rerum naturalium, sed res ipsæ naturales esse videantur. Sic reperti fuere piflores, qui ad vvas penicillo ex;

precillas aues inuitarent,

&c.

(***)

QVÆSTIO VII.

*An ars possit opera natura
producere?*

Nota naturam & artem modo duplici inter se posse conferri, primo artem præcise cum sola natura, secundo aggregatum ex arte & natura, cum sola natura. Quæstio igitur est, vtrum artificium humanum, vna cum natura possit producere aliquod opus naturæ: certum enim est, Artem seorsum, prout est habitus, residens in intellectu, non posse producere opus naturæ, cum non agat ad extra, & sic accidens. Vnde neque forma artificialis, quæ talis est, principium effectuum alicuius motus, nam forma Pyramidalis & spherica coadiuvant motum deorsum, vel motum volutationis, non similiter ars cantandi, tripudiandi non promouent motum linguæ, vel pedum effectiue, sed directe tantum. Ex quo sequitur, statuas à Dædalo factas ambulasse, columbam ligneam Architæ volasse, spheram Archimedis cælorum motus, siderum ortus & occasus, planetarum coniunctiones exhibuisse per principium effectuum naturale, modificatum per artem, scilicet per machinulas quasdam paruas intus latentes, quomodo etiam minuta horologia stasis temporibus sonam edunt, & horam indicant.

Respon. primo certum videtur, arte humana applicari posse actiua passiuus, vt præcedant opera naturæ.

Probat, primo, experientia, quia varia florum commixtione adiuuentæ fuerunt distinctæ florum species.

Probat, secundo, Oua in fornace in quibusdam locis dicuntur excludi, non aliter, quam à gallina.

Probat, tertio, ex herba quæ basilicon dicitur, produci possunt scorpiones.

Probat, quarto, quia in rebus naturalibus latent vires productiue effectuum naturalium. Vnde si debita applicentur, ad se inuicem reipsa producent, qui applicationis modus frequenti experimento in multis reperitur. Confirmatur, quia fatentur omnes, dæmonem applicando à actiua passiuus, posse producere varios effectus naturales, quales fuere serpentes per magos Ægypti producti, &c. ergo

quo etiam fieri potest ut homo per indu-
riam, ad similem aliquam cognitionem as-
perat.

Sed peculiariter in controuersiam venit,
auro an scilicet arte Chymica, quæ Græcis
hypospœia dicitur, Hebræis Alchymica
hæa passiuus sic applicari possunt, vt verum
geniuum aurum producat. Negant D.
Thom. in secundo d. sicut. 7. q. 3. a. 1. Tostatus
liger & alii.

Resp. & dico secundo, Certum videtur arte
Chymica verum aurum posse confici, est o-
mniū Chymicorum & insinuat D. Thom.
in secundo q. 77. a. 2. ad primum.

Probarur primo, quia multa magis miran-
tur per artem, vt patet ex dictis.

Probarur secundo, quia sola decoctione
ignem & ferro fit chalybis, quæ tamen ma-
gister naturæ distantia, similiter lapides sole-
ne in æs & ferrum funduntur, ergo etiam
arte ignis poterit ex aliqua materia aurum
confici.

Probarur tertio, quia omnino probabile
est factu aliquos hac arte verum aurum fe-
ci, vt constat ex narrationibus multorum,
quæ us ægre denegari potest fides. Nam Ar-
istoteles quidam Villanouanus dicitur virgu-
reas per alchymiam Romæ produxisse,
quæ in aula summi Pontificis examini sub-
iactæ, vt restantur id plures Iurisperiti citati
in Delrio l. 1. disq. mag. 65. q. 4. Deinde qui-
dam Raimundus Lullus dicitur in arte Lon-
dini in Anglia probatum confecisse au-
rum, ex quo fusa est moneta Anglicana, quæ
nobis nobilis rosa dicitur, quidam etiam
Treuisanus & Ant. Fernisus dicuntur
se præstitisse.

Siquis dicat, quosdam ex nominatis fuisse
magistros magis.

Resp. primo inde saltem sequi natura-
lem esse fieri, Industria enim dæmonis tan-
tum virtute agentis, non naturalium.

Espo. Et hoc tempore esse viros graues, &
pauca timentes, qui affirmant se verum au-
rum conficere.

Quæ primo, non conuenit inter Chymi-
cos materia, ex qua aurum producitur, et
omnium est saltem de facto neminem hanc
artem habere. Antecedens probatur quia
omnium adhibent scoriâ ferri, alii arse-
nicâ, alii saltem, ouorum putamina,

alii capillos, sanguinem humanum, &c.

Respon. negando consequentiam, quia li-
cet vulgares Chymici vel materiam ignorent,
peritiosiores tamen communiter adhibent sul-
phur & hidrargyron, seu argentum viuum, &
varia metalla permiscet deinde aliquid sin-
ceri auri.

Obiicit secundo, Non potest commode as-
signari causa efficiens huius auri.

Resp. Causam efficientem esse ignem for-
naculæ alchymicæ, licet enim sol sit causa
efficiens ordinaria, potest tamen ignis obire
vices istius maxime, si ex parte materiæ pecu-
liaris sit dispositio & concursus.

Obiicit tertio, Metalla & cætera quæ assi-
gnantur pro materia huius auri differunt in-
ter se specie, & ab auro, ergo non possunt in
aurum transmutari.

Respon. negando consequentiam, quia ex
duobus elementis potest generari tertium di-
stinctum specie, equus & asinus generant
mulam, &c.

Obiicit quarto. Iohannes XXII. Pontifex
extravagante spondenti. dicit, spondenti quas
non exhibent diuitias pauperes Alchymistæ
&c. & post modum disertis verbis hanc artem
prohibet, eiusque professores damnat infam-
iæ, &c. ergo signum est esse imposturas.

Respon. Notari ibi gregarios Alchymistas,
& circumforaneos, qui populo imponunt,
non autem peritiosiores, vel si quis dicat vniuer-
sim omnes puniri Respondendum cum Del-
rio, supra, canonem illum procedere ex hy-
pöthesi, aurum scilicet omne alchymicum es-
se falsum ideoque damnari tantum eos qui
falsum conficiunt, vel canonem illum non
fuisse receptum, quia in vrbe postmodum hæc
ars viguit, vt sub Leone X. cui Aurelius Augu-
rellus librum suum de Chytospœia dedicauit.
Quia tamen frequenter committitur error,
dum peccatur in iis, quæ adhibentur, vel in
modo applicandi, fit vt multi Chymici fortuna-
s suas extenuent, & vix vllus ditior euadat:
vnde ars illa passim habetur peritiosa.

Ex dictis patet artem aliena vt applicando
scilicet actiua passiuus producere opera natu-
ræ, quæ proinde Physice non sunt du-
cenda effecta artis, sed potius natu-
ræ, cui ars vt conditio appli-
cans subseruit.

DISPUTATIO III.

De causis.

QVÆSTIO I.

Quid sit causa in genere?

Nota primo, non esse idem principium communissime sumptum, & causam in propria significatione, prout tribuitur vetis causis Physicis, nam non ens, vt priuatio est principium, non tamen est causa, quia ad rationem principii duo tantum sunt necessaria, primo vt habeat aliquam antecessorem ad principiatum & sit illo aliquo modo prius, idque vel tempore, vel natura, vel situ, vel origine, quæ vltima prioritas tantum reperitur inter personas diuinas, secundo vt aliqua sit connexio, & consecutio inter principium & principiatum: vnde principium dicitur ab Aristotele 5. Met. Primum, vnde aliquid est, illud vnde designat hanc connexionem, & defectu illius, aurora, verbi gratia, hesternæ dici non est principium hodiernæ, licet antecedit; sufficit autem qualiscunque connexio; vnde in omni negotio id, à quo initium fit, dicitur principium: & quod in successione primum est, dicitur principium respectu successiui, & qui primo loco inter multos consideret, dicitur principium multorum: similiter quod præsupponitur alteri rei, hoc modo fundamentum est principium domus. Si tamen ratio principii magis proprie ponatur, requirit intrinsecam aliquam habitudinem inter principium & principiatum, adeo vt principiatum dici possit, oriri per se, ab eo, quod est principium, non quidem necessario per positium influxum principii, quia talis modus principiandi conuenit solis causis Physicis, & maxime efficientibus, sed saltem intrinsecis rationibus, quem habent ad suum principium, tanquam ad terminum à quo, & sic forma seu compositum per se, oritur à priuatione.

Nota secundo: Causam variis modis sumi primo late, & improprie, vt idem sit, quod principium, qua acceptioe Aristoteles 12. Met. c. 1. priuationem vocat causam: & sic quidam Patres Græci dicunt patrem in diuinis esse causam filii, quo tamen signandi modo

tantum denotant rationem principii, alioque modus ille loquendi Latinis est inusitatus nec usurpandus, ne scilicet aliqua in diuinis dependentia esse existimeretur, adeo vt patre dicere causam filii sit contra sanam doctrinam, vide D. Thom. 1. p. q. 33. a. 1. ad 1. Secunda causa sumitur, pro omni occasione & conditione requisita, vel concurrente ad effectum Tertio Deus interdum dicitur causa simpliciter hoc sensu negatiuo, quod non habeat suam causam & originem, alioqui in sensu positivo falsum, quia in Deo non est causa, nec aliquid causatum.

Respon. Causa recte definitur potest principium per se positue influens esse in aliud. Principium ponitur loco generis, quia latius ter, quam causa. Per influens non significat hic influxus causæ efficientis, sed in genere fluxus cuiuslibet causæ Physicæ scilicet foris materialis, efficientis, vel finalis. Vnde infideli idem est quod tribuens dans, siue communicans esse. Illud per se additur vt excludatur causæ per accidens, quæ improprie dicitur influere, scilicet ratione cuiusdam connexionis cum causa per se; hoc modo albus, vel rufus, est causa per accidens domus &c. Excluduntur etiam conditiones, sine quibus vt intellectio respectu actuum voluntati proximitas causæ efficientis ad passum minus relationis, ad cuius presentiam existentiam emanat relatio à suo fundamento. Per illud positue excluditur priuatiue nec in generationem, nec in rem genitariue potest influere, cum ipsa intrinsecè nihil sit positui. Per illud esse in aliud significat quod esse rei illius, quæ procedit à causa, beat esse quid distinctum ab esse causæ, enim est causa, respectu sui ipsius: & sic duntur à definitione causæ personæ, & sic nam pater, v. g. non est proprie causa Filii, quæ Pater & Filius sunt causæ Spiritus quamuis & filius generetur à Patre, & spiritus sanctus procedat à Patre & Filio, quæ per productiones diuinas generationem æternam & spirationem, non commutatur aliud esse distinctum ab ipso, esse personæ producentis, sed ipsummet esse numero, quod in persona producente, adeoque omnia pendens, vnde illud esse non dicitur causa sed communicatum ratum. Nec refert Pater respectu suæ personalitatis disti-

Filio, & uterq; à Spiritu sancto, quia per di-
 uinas processiones tantum comunicatur per
 primo esse absolutum, & essentialiter diuina-
 tur, q; in omnibus personis est vnus nu-
 mero, & omnino singulare, nõ autem esse re-
 tium, quia personalitates requiruntur ad
 processionem, tanq; proprietates, vel aliquid
 atum ad constitutione distinctarum perso-
 arum, quæ conditio habet se per modũ ma-
 rialis in hac productione, & ratio produ-
 tionis & causationis præcipue spectatur ex
 termino formali, qui per se primo comunica-
 r, is autẽ in diuinis est omnino numero, sic
 productione hominis terminus formalis,
 ai per se primo intenditur, est natura huma-
 a, materiale vero personalitas creata con-
 aralis humanæ naturæ, sine qua tamen con-
 tit productio hominis, vt declarari potest
 generatione Christi Domini, qua homo
 at, quia humanitas illa vere fuit producta,
 et non fuerit terminata propria, & creata
 rsonalitate.

Q V Æ S T I O I I.

Quid causet materia & per quid?

N cuiusvis causæ explanatione 4. occurrunt
 consideranda, primo est res ipsa, quæ causat
 ie principium, & ratio causandi: Secundo
 t causalitas, siue ipsa causatio, quæ est in flu-
 is, vel concursus, quo quælibet causa in suo
 nere inluit in effectum, & constituitur cau-
 in actu secundo. Tertio est effectus, siue id,
 aod causatur: Quarto, est relatio inter cau-
 m & effectum, quæ distinguitur à causalita-
 , quia causalitas est ante effectum, est enim
 rrus productiua effectus actu concurrens,
 latio autẽ consequitur ipsum effectum. Re-
 tio est alterius loci: Queritur hic quinam
 ut effectus materiæ, vel quæ possunt dici
 ulari à materia. Deinde per quid causet ma-
 ria, an scilicet seipsa, an vero per aliquid ipsi
 peradditum.

Resp primo: Quatuor sunt quæ possunt di-
 caulari à materia, scil. generatio composi-
 ipsum compositum, Forma materialis, &
 tio formæ cum materia.

De singulis probatur, quia generatio ita
 ndet à materia, vt non possit fieri nisi in il-
 ergo est aliquo modo effectus materiæ.

De composito probatur, quia materia om-
 nium Philosophorum consensus est causa

intrinseca, sed nullius potest dici causa intrin-
 seca, nisi compositi, quod intrinsece causat se-
 ipsum, illi dando & intrinsece constituendo
 eius essentiam, ita vt sine materia intelligi ne-
 queat compositum materiale, ergo est causa
 cõpositi. De forma probatur, quia forma ma-
 terialis dependet à materia, de cuius potentia
 educitur in suo fieri, & in facto esse, ergo for-
 ma aliquo modo est effectus materiæ. De v-
 nioe probatur, quia vnio cum sit ens moda-
 le, tantum essentialiter dependet ab extremo
 ad quod fit vnio, sed vnio formæ fit ad matè-
 riam, ergo vnio formæ est quodammodo effe-
 ctus materiæ. Dico quodammodo, quia vnio
 cum via & tendentia ad compositum, simili-
 ter & generatio non sunt proprie duo effe-
 ctus materiæ, distincti à forma, & composito
 sicuti in causa efficiente, actio non censetur
 effectus distinctus à termino, v. gr. calefactio
 à calore, sed via ad effectum. Vnde proprie lo-
 quendo, tantum duo sunt effectus materiæ,
 forma scilicet & compositum.

Respon. secundo: Materia causat hos effe-
 ctus, per propriam suam entitatem, non vero
 per entitatem aliquam, sibi superadditam,
 quæ à quibusdam dicitur potentia, quasi scilicet
 radicale & primum causandi principium
 sit ipsa entitas materiæ, immediatum vero &
 proximum illa entitas superaddita, sicuti in
 causa efficiente creata distingui solet: princi-
 pium radicale agendi, verbi grat. forma sub-
 stantialis ignis, à principio proximo calefa-
 ctionis, scilicet calore. Ita D. Thomas primo
 Phys. text. 79. & 1. p. q. 5. a. 3. ad tertium. & com-
 munitè Thomistæ. Probatur, quia materia
 causat ex eo, quod sit subiectum receptiuum
 formæ, similiter quia est extremum vnionis.
 Deinde quia constituit intrinsece composi-
 tum. Vterius, quia est subiectum generatio-
 nis, sed hæc omnia habet à propria sua enti-
 tate, ergo causat per propriam entitatem. Mi-
 nor probatur, quia hæc omnia conueniunt
 illi, quatenus est potentia subiectiua, sed ra-
 tio potentia est materiæ essentialis, & omni-
 no indistincta ab entitate materiæ, vt supra
 ostendimus: ergo, &c. Confirmat. quia matè-
 ria est causa intrinseca, saltem compositi, ergo
 si per entitatem illi superadditam causa-
 ret, compositum esset aggregatum per acci-
 dens, quia illud superadditum includeretur in
 essentia compositi.

Deinde

Deinde non potest excogitari modus, vel entitas distincta à materia, quæ sit illi prima ratio causandi, vide Suarez! *disp. 13, sect. 8.*

QVÆSTIO III.

Quid sit causalitas materia.

Diximus vim causandi materiæ nihil à illa esse distinctum. Hic ulterius quæritur, an causalitas materiæ, seu actualis ipsius influxus sit, ubi quid à parte rei ipsi superadditur.

Respon. primo: Causalitas materiæ est aliquis modus ex natura rei à materia distinctus. Probatur primo, quia materia potest esse sine causalitate, ergo causalitas est aliquid saltem modale distinctum à materia. Consequentia patet, quia si essent formaliter idem, non posset vnum reperiri sine alio. Antecedens probatur, quia diuina saltem virtute materia potest esse sine omni forma, & forma sine materia nullam habet causalitatem. Probatur secundo: Causalitas materiæ potest successiue variari, dum varias formas recipit, & varia successiue constituitur composita, idque inuariata manente ipsius materiæ entitate, ergo causalitas ipsius est aliquid ex natura rei distinctum à materia, quia si essent omnino idem, vnum non posset variari, altero manente inuariato. Constat autem non posse esse aliquid realiter distinctum cum intelligi non possit, quomodo seorsum à Deo possit conservari, ergo erit modus

Respon. secundo. Causalitas materiæ, respectu formarum materialium, & accidentalium, quæ educuntur de potentia materiæ est sustentatio illarum formarum, qua tanquam modo materia causat non tantum in fieri, sed etiam in facto esse eiusmodi formari.

Probatur, quia sine hac sustentatione non potest intelligi materia, exercere causalitatem circa formas, & per illam solam omnino alio præciso intelligitur exercere suam causalitatem, respectu formarum, ergo in illa consistit causalitas illius respectu formarum. Consequentia patet ex conditionibus causæ, seu rationis formalis.

Conclusio restringitur ad formas materiales, quæ educuntur de potentia materiæ, quia respectu animæ rationalis, quæ est forma substantialis, materia non exercet causalita-

tem, quia cum non pendeat ab illa, tanquam sustentante, sed possit naturaliter existere sine materia, quod cæteris formis est designatum.

Petes, utrum vnum accidens possit exercere causalitatem materialem, respectu alteri accidentis, sicuti materia, respectu formæ.

Respon. affirm. quia vnum accidens potest concurrere sustentando ad productionem conferentiam alterius, in quo consistit causalitas materialis, sic quantitas se habet respectu cæterorum accidentium, potentia animæ respectu accidentium, quæ potentia etiam concurrunt effectiue ad factum.

Petes secundo, an res spirituales possint exercere causalitatem materialem. Ratio dubitanda patet, quia carent materia.

Respon. affirm. quia sustentant accidentia, quæ sustentantur in illis, ut patet exemplum in allato, quia anima separata & Angelus concurrunt sustentando ad potentias habitus actus, & species intelligibiles.

Respon. & dico tertio. Causalitas materiæ respectu compositi est ipsa vnio, & communicatio sui ipsius per modum receptionis. Probatur, quia per communicationem receptionem præcise intelligitur constituitur, siue cari compositum ex parte materiæ.

Nota, dici in conclusione communicationem per modum receptionis esse causalitatem, respectu compositi, in genere, non item communicationem per modum informationis, quia hoc pertinet ad causalitatem formæ, neque etiam dici per modum sustentationis, ut scilicet assignemus causalitatem materiæ, respectu cuiusvis compositi, iam humani, quod causat, non per modum sustentationis animæ rationalis, sed per modum receptionis tantum.

QVÆSTIO IV.

An Deus supplere possit causalitatem materia.

Respon. primo: Deus supplere potest causalitatem materiæ, respectu formæ, et substantialis, tum accidentalis.

Probatur, quia hæc causalitas est sustentatio

formam, quam Deus supplere potest in genere causæ efficientis, conferuando formam in unione ad materiam, per solam actionem conseruatiuam, qua formam illam antea conseruabat in subiecto; quæ actio contraria sufficit, vt forma substantialis, vel accidentalis maneat existens in rerum natura, et in subtracto subiecto sine materia.

Potes, vtum Deus non possit implere hanc causalitatem concurrendo in genere causæ materialis.

Respon. negando: quia concurrere materialiter & instar subiecti, quod materiæ subicitur, includit aliquam imperfectionem, nimirum posse esse subiectum formarum, & non intime coniungi, non tantum secundum locum, & indistantiam, sed etiam secundum rationem, sed Deo nihil potest tribui, quod non cluit aliquam imperfectionem, ergo.

Obiic. primo; Causa materialis est essentialiter Deo subordinata, sicuti causa efficiens, sed Deus in eodem genere, scilicet efficientis supplet causalitatem causæ efficientis, et o similiter poterit supplere causalitatem materiæ, concurrendo materialiter.

Respon. negando consequentiam, quia licet extraque causa, tam efficiens, quam materialis, sit extrinseca suo effectui, in eo tamen coniunguntur, quod causa efficiens ita sit extrinseca, vt non indigeat unione naturali, ad effectum, materia vero requirit unione, ad enim sustentat, nisi in se excipiendo.

Obiic. secundo. Causalitas causæ efficientis non formaliter, nec eminenter continet causalitatem causæ materialis, ergo illam non potest supplere.

Resp. distinguendo consequens, non posse supplere hoc modo, quasi nouus influxus effectiuus præbeatur præcise pro influxu materiali, potest tamen ita suppleri, vt res sine forma incipiat dependere à sola causa efficiente, sic concursu alicuius subiecti sustentantis, sic causalitas effectiua virtute dici potest continere causalitatem materialem.

Respon. & dico: Deus non potest supplere causalitatem materiæ, respectu compositi. Probatur; quia materia hanc causalitatem exercet, dando semetipsam composito, illud in se constituit, id autem Deo conuenire non potest, cum sit magna imperfectionis, intrinsicè concurrere ad compositio-

nem alicuius compositi naturalis, maxime per modum materiæ.

QVÆSTIO V.

Quæ sit ratio causandi formæ, & quæ eius causalitas.

QUæ supra de materia quaesita sunt, eadem de forma hic paucis explicanda. Primo scilicet an forma causalitatem exercet seipsa, an vero per potentiam aliquam informandi distinctam, quæ sit principium, seu ratio proxima, & immediata causandi: secundo, an & quomodo ipsa causalitas formæ, siue influxus formalis distinguatur à forma.

Respon. primo: Forma exercet causalitatem, per suam propriam entitatem, non vero per aliquid illi superadditum, quod sit instar potentia actuandi.

Probat. primo, quia illud superadditum accidentale includitur intrinsicè in composito, simul cum forma, ac proinde constituit ens per accidens. Probat. secundo: Quia potentia receptiua est materiæ essentialis ab ipsa indistincta, ex dictis ergo & potentia actuandi, seu informandi aliud similiter est essentialis formæ, & ab illa indistincta, hinc forma non potest concipi, quin concipiatur sub aptitudine ad informandum.

Dices, magna est proportio inter materiam & formam substantialem maxime animam rationalem, ergo forma non poterit causare per seipsam, sed assignandum erit aliquod medium, quod sit immediata radix causandi.

Respon. negando consequentiam, ad antecedens dico, inter materiam & formam esse aliquam distantiam, in genere entis, quæ tamen includit sufficientem proportionem potentia & actus, qualis requiritur & sufficit inter materias & formas.

Respon. secundo: Causalitas formæ est modus ex natura rei distinctus à forma: Probat. Quia forma potest esse sine causalitate, vt patet in anima rationali separata, & qualibet forma substantiali, quæ saltem diuinitus potest existere seorsum à materia, ergo causalitas distinguitur à forma, non vt res à se, vt patet, ergo vt modus,

Respon. tertio : Causalitas formæ respectu compositi est vnio ad materiam , & communicatio sui per modum informationis. Probatur , quia posita hac vnione formæ cum materia , & præcisè omnibus aliis , intelligitur forma exercere suam causalitatem , & sine hac vnione omnibus aliis remanentibus , non potest intelligi exercere causalitatem , ergo signum est , causalitatem consistere in hac vnione. Antecedens patet in anima rationali , quæ licet sit intime præsens corpori , non tamen constituit hominem , nisi mediante vnione substantiali. eaque posita non potest non constituit hominem. Confirmat Quia nihil aliud assignari potest , quod sit causalitas formæ.

Obiic. primo. In homine , verbi gratia , vnio animæ rationalis cum corpore , vel effectiue provenit à generante , vel ab ipsa anima , quæ in primo instanti creationis intime præest humano corpori , seipsa effectiue producit vnionem ad corpus , ad quod præpender : verum vis dicatur , vnio non potest dici causalitas formæ , ergo. Minor probatur , quia prioriori parte , quia id , quod efficienter vnit formam composito , est causa extrinseca , & vnio illa est actio illius causæ efficientis , ac proinde ipsamet causalitas causæ efficientis , ergo non potest esse causalitas formæ. Pro posteriore parte minor probatur , quia sic vnio erit terminus formæ , prout habet rationem causæ efficientis , atqui terminus causæ efficientis non potest esse causalitas formalis illius formæ , à qua effectiue procedit , ergo.

Respon. negando minorem , pro vtraque parte. Ad probationem minoris , respon. ad vnionem , quæ est actio generantis , quæ rectius vocari posset vnio , vel vnio actiua est causalitas causæ efficientis. Terminus vero illius vnionis vnitiuæ , siue vnio passio , quæ absolute & proprie dicitur vnio , est causalitas formæ. Ad probationem posterioris partis , resp. neg. minorem , vniuersaliter , tunc enim terminus , qui effectiue procedit ab aliqua forma , potest esse eiusdem causalitas formalis , quando terminus productus remanet in causa efficiente producente , quod fit in casu proposito , si quis existimet , vnionem effectiue ab anima ad manare : quamvis verisimilius sit fieri effectiue ab ipso generante , de quo ex professo in lib. de gen.

Respon. & dico quarto , primarius. causa formalis , est ipsum compositum. batur , quia compositum naturale materialiter constituitur ex forma simul cum materia , ergo forma est causa illius intrinseca , & compositum effectus. Confirmatur , quia compositum est effectus materiae , ex eo , quod materia intrinsece constituit compositum , ergo potiori iure erit effectus formæ , sublimiori modo concurret ad constitutionem compositi , scilicet dando illi esse spirituum , & compositum. Dixi compositum effectum primarium , quia licet forma per naturam actuet materiam , quam constituit compositum , tamen cum actiua illa sit vnio via ad constitutionem compositi , ipsa causalitas formæ , scilicet vnio per se ad informationis , non recte dicitur effectus formæ , nedum primarius.

Obiic. secundo : Effectus nequit esse nobilior sua causa , sed compositum est nobilior forma , ergo non potest esse effectus formæ. Minor probatur , quia præter perfectionem formæ includit materiam & vnionem.

Respon. ad maiorem , axioma hoc verum esse , in causa efficiente principali , quæ est formaliter , vel eminenter debet contineri effectum , ac proinde aliquo saltem modo esse nobilior : non autem de causis intrinsecis , materia scilicet & forma , quibus hoc peculiare est , quod simul sint causa compositi & partes intrinsece illud continentes.

Petes primo , an forma non exerceat suam causalitatem , respectu materiae , & materia respectu formæ.

Respon. negando licet enim materia dependeat à forma , vt sine illa naturaliter non possit existere , illa tamen dependet saluari potest sine causalitate , nimirum sine dependentia a posteriori , tanquam ab ea conditione , vt cum materia sit ordinata ad hoc , vt cum forma constituat compositum , naturaliter requirat formam , sine nequeat existere. Sic enim multa sunt , tanquam conditiones necessariæ alicui requiruntur , cuius tamen non sunt causa , verbi gratia , compositum Physicum non potest naturaliter existere sine multis accidentibus , quæ tamen non sunt causæ compositi , approximatō est causa necessaria ad constitutionem , non tamen est vera causa compositi.

QVÆSTIO VI.

Quid sit causa efficiens?

Explicatis causis intrinsicis compositi naturalis, materia scilicet & forma, superest, vt dispuremus de extrinsecis: Efficiente scilicet & formali; inter quas licet finis sit prior, ordine intentionis, in executione tamen & in modo cauſandi, prior & perfectior est causa efficiens. ideoque nomen causæ illi conuenit antonomastice: cum enim simpliciter aliqui dicimus alicuius rei esse causam, solemus intelligere efficientem.

Respon. Causa efficiens est id, vnde primum principium ducitur mutationis. Ita Arist. *secunda Phys.* Si pro mutatione ponatur actio, & dicatur causa efficiens, esse primum, per se, à quo primo est actio, Definitio conuenit Deo, respectu creationis, quæ alioqui proprie non est mutatio, nec Deus creans principium mutationis.

Dices hæc descriptio videtur conuenire omnibus causis, & probatur primo, de forma, quia eodem instanti, quo fit mutatio, forma est producta, adeo vt concipi non possit mutatio, sine productione formæ, ergo forma etiam est primum principium mutationis.

Respon. primo, particulam vnde in definitione designare habitudinem principii externi, vnde per illam excluditur forma.

Resp. secundo, formam non esse primum principium mutationis, quia vt summum mutatio dependet à forma & termino.

Dices secundo, Materia simul tempore concurrat in suo genere, cum causa efficiente, & quidem æque primo, ergo si causa efficiens est primum principium, vnde ducitur mutatio, etiam materia erit primum principium.

Respon. primo, Materiam esse principium intrinsicum, vnde excluditur per particulam vnde.

Resp. secundo, ad Antecedens, licet eodem instanti temporis materia exerceat suam causalitatem, quo efficiens, eo quod simul efficiens perducat formam, & materiam illam recipiat, non tamen in eodem instanti naturæ, sed prius materia est causam efficientem producere formam, quam illam recipere in materia: recipi enim supponit esse.

Finis, quod autem forma nullum habeat influxum in materiam, ac proinde non sit causa illius, ex eo probatur, quia materia habet esse procreationem, ac proinde non dependet ab alio, præbente aliquo influxum causalem, præter à solo Deo. Deinde prius natura, quam forma concipiatur, esse habet existentiam, ergo forma non habet influxum in materiam, alioquin enim non posset concipi existere materia, quia simul conciperetur forma in illam influere.

Quare forma dependet à materia, & contra, sed diuersimode. Forma enim dependet à materia à priori, velut à causa. Materia vero dependet à forma à posteriori velut à conditione necessaria. Sic compositum naturale sit causa quarundam proprietatum, à quibus etiam tanquam à conditionibus necessariis dependet, vt conuenienter suæ naturæ existat. *ide Suarez disp. 15. sect. 8.*

Petes secundo, quæ sint conditiones necessariæ, vt forma & materia exerceant suas causalitates.

Respond. Conditionem absolute necessariam etiam respectu diuinæ potentie esse instantiam, scilicet vt sint sibi mutuo in time ropinque, quæ indistantia non est ipsa ratio, potest enim reperiri sine vnione, in anulo, verbi gratia, bono, vel malo, Deo item, qui est indistans corporibus, & cum illis non nititur substantialiter, neque constituit eum lis vnâ substantiam, quia scilicet deest ratio informans. Secunda conditio est quantitas in materia, & dispositiones præuix ad formam, vnde videmus corruptionem rei naturalis inchoari per destructionem dispositionis, ex quo colligitur formam separandam indiguisse dispositionibus, siue peculiaribus, ac quibus in materia remanere non posset, si formam perducendam indigere aliis ad hoc, vt informet materiam. Hæc autem conditio est necessaria, secundum statum naturalem, alioqui per absolutam Dei potentiam videtur fieri posse, vt forma & materia exerceant suas causalitates, sine quantitate, aut aliis dispositionibus vt cen-

set Suarez *disputat.* 13.

sect. 8.

(*)

Dices tertio, *Causa efficiens mouetur à fine, vel causa finali, ergo causa finalis erit primum principium, vnde incipit notatio.*

Respon. negando consequentiam, quia licet causa finalis sit primum principium, ordine intentionis, à qua causa efficiens obiectiue, & metaphorice mouetur, ordine tamen executionis, & via originis, causa efficiens est primum principium, & quidem influens Physice, reali omnino influxu.

QVÆSTIO VII.

Quotuplex sit causa efficiens?

Respon. plures sunt diuisiones causæ efficientis, quarum frequens est vsus in Philosophia.

Prima diuisio est causarum, alia est prima, alia secunda, siue quod idem est, alia est vniuersalis absoluta, alia partialis, causa prima dicitur independens ab omni alia, qualis est solus Deus, qui etiam vocatur causa vniuersalis, quia omnis omnino effectus attingit. Causa secunda est, quæ in suo esse & operari dependet à prima, causæ omnes creatæ à Deo, quæ dicuntur etiam partiales, quæ ad tantum effectus naturæ suæ accommodatos concurrunt.

Secunda diuisio est, causarum alia est Physica, alia moralis. Physica est, quæ vere ac realiter in effectum, si ignis est causa Physica, suarum operationum. In qua diuisione illud Physicum latius patet, quam communiter, hic sumi solet pro corporeo, quia Deus & angeli dicuntur hic causæ Physicæ: Causa moralis est, quæ per se non efficit effectum, ita tamen se gerit, vt secundum moralem, seu prudentem æstimationem effectus ei impu-
teatur: talis est causa imperans, consulens, verbi gratia, homicidium. Vnde latius hic sumitur causa moralis, quam sæpe sumi solet, pro ea, quæ libere aliquid operatur, quia talis causa non distinguitur hic à Physica. Voluntas enim libere amans, est vere causa Physica amoris.

Tertia diuisio, causa efficiens alia est totalis, alia partialis. Totalis est, quæ habet sufficientem virtutem in genere suo, ad producendum effectum. Dico in suo genere, quia omnis causa creata dependet à causa prima,

quantumuis habeat virtutem commensuram suo effectui, & forma substantia pendet à materia, tanquam à sustentante, quæ tamen non supplet defectum alicuius virtutis, intrinsece, & sunt dependentia in alio genere. Vnde satis est ad causam totalem, vt non dependeat ab alia concausa efficiente, eiusdem ordinis. Causa partialis est, quæ in suo genere sola non sufficit, sed requirit aliam concausam efficientem, talis est homo, respectu tractationis nauis, quæ tamen trahi potest, decem hominibus.

Quarta diuisio. Causa efficiens alia est principalis, alia instrumentalis. Principalis dicitur, quæ habet vim commensuratam, & proportionatam ad productionem alicuius effectus, ita vt ab alio assumi non debeat, talis causa est ignis respectu productionis alterius ignis. Causa instrumentalis est, quæ ab alia assumitur, & cleuatur ad aliquem effectum, sese præstantiorem, eo quod virtus illius intrinseca ira sit imperfecta, vt completi debeat per causam principalem. Vt calamus respectu scriptoris, penicillus, respectu picturæ, & omnia instrumenta artis, quæ indigent motione alterius, vt suum effectum producant, aliquando tamen causa instrumentalis paulo aliter accipitur, nimirum pro virtute accidentaria, per quam suppositum operatur, ipsum vero suppositum, quod operatur dicitur causa principalis: sic calor interdum dicitur instrumentum ignis.

Quinta diuisio: Alia est causa per se, alia per accidens. Causa per se, est à qua directè procedit: Causa per accidens est, à qua effectus non dependet directè, secundum proprium suum esse, & hæc causa iterum est duplex, vel enim tenet se ex parte causæ, vel ex parte effectus, ex parte causæ, dicitur causa per accidens id, quod coniungitur principi causandi per se hoc modo aqua, verbi gratia calida, dicitur causa per accidens, caloris producti in carne, vel manu, quia scilicet substantia aquæ vnita est calori, per accidens, qui calor est causa per se caloris. Ex parte vero effectus illud dicitur causa per accidens, quod est causa per se alicuius effectus, cui ex accidentè, & non necessario coniunctus est alius effectus, hoc modo fodiens agrum, qui est causa per se, fossionis, est causa per accidens in uertitionis thesauri, & nix, quæ ratione frigor est cau

se frigoris in manu, est deinde
accidens caloris, qui consequitur
antiperistasis de qua in libro de gene-

secta: diuiditur causa efficiens in vniuocam, & æquiuocam. Vniuoca dicitur, quæ
reducit effectum eiusdem rationis, quem
normaliter in se continet, vt homo produciens
omnem, ignis ignem, & inæquiuoca est,
quæ producit effectum sibi dissimilem in na-
tura diuersæ rationis, quem non continet
normaliter, sed eminenter tantum. Vnde non
m dicitur tendere ad producendum simile,
tam ad producendum proportionale, scilicet
ad actum, secundum proportionem actui pri-
o, seu virtuti operatiuæ, vt sol produciens
lucem & alia in hisce inferioribus, lux pro-
duciens calorem, semen produciens formas
vegetales, in viuentibus, & Deus respectu o-
nium creaturarum.

QVÆSTIO VIII.

Quid sit causalitas causæ effi-
cientis?

Vnt qui dicunt, causalitatem causæ effi-
cientis esse, effectui date esse efficiendo. Ita
dicuntur. 5. *Metaph. quæst. 4.* sed hæc opinio
non satis explicat rem, vel coincidit
cum communi sententia modernorum pro-

Respon. causalitas causæ efficientis est a-
ctio: Ita D. Thom. 5. *Met. cap. 2.* Suarez *disput.*
sestione 10. Probat, quia causalitas causæ
est id, quod immediate additur causæ su-
per potentiam, seu virtutem agendi, vt con-
uertat actum agens: sed tale quid est actio, ergo
confirmat, quia causalitas causæ est id, quod
additur ipsam, & effectum: sed inter cau-
sam & effectum non mediat, nisi actio, ergo
actio est causalitas, quæ quia habet rationem
aliquidam viæ, & tendentiæ, respicit princi-
pium a quo, scilicet causam & terminum ad
quem, scilicet effectum.

Probat, secundo, quia præcise omni alio,
tam per intellectum, causa efficiens intelli-
gitur actum agens per actionem, ergo illa est
causalitas illius. Consequentia probatur, ex
communis conceptu causalitatis, antecedens
et discurrenti. Confirmatur, quia nihil

aliud assignari potest, nam res producta non
est causalitas, sed effectus, & id quod per cau-
salitatem attingitur.

Obiic. primo, cessante actione causa effi-
ciens dicitur efficiens, ergo causalitas non
consistit in actione. Antecedens probatur,
quia in homine respectu filii, etiam adulti, in
sole, respectu metallorum, etiam post produ-
ctionem.

Respon. negando antecedens, cessante e-
nim actione, tantum dicitur causa effectrix,
vel efficiens nominaliter, id est, quæ habet
virtutem & vim efficiendi, non autem dicitur
efficiens actu.

Obiic. secundo. Actio est realiter identifi-
cata cum termino, seu effectui, distinguitur et-
iam ab eodem ex natura rei, & modaliter, vnde
effectus reperitur sine actione, vt patet ex
prima obiectione.

Obiic. tertio. Causalitas debet esse intrin-
seca causæ, sed actio non est intrinseca causæ,
efficienti, sed extrinseca, quia est in passo, er-
go actio non est causalitas. Maior patet, in
causalitate materiæ, & formæ, minor est
communis sententia Philosophorum, cum A-
ristotele *tertio Physicorum.*

Respon. negando maiorem, ad probatio-
nem dico, causam efficientem distingui natu-
ra à materia & forma, vnde mirum non est, si
habeat causalitatem & modum causandi pec-
culiarem, est enim causa extrinseca, ac proinde
debet causalitatem sibi extrinsecam, quæ
tamen dicat ordinem essentialem ad ipsam, &
potens sit illam constituere in se formalis
causæ, maxime cum relationes in ratione sua
formali constitui possint per terminos ex-
trinsecos, materia vero & forma sunt causæ
intrinsecæ, ac proinde habent causalitatem
sibi intrinsecam. Ad maiorem, licet nihil fa-
ciat contra nostram conclusionem; respon.
actionem Physicæ consideratam, prout est
realiter idem cum termino producto, esse in
passo, & denominare agens, non vt actus re-
ceptus in illo, seu actus in agente, sed vt actus
profluens ab agente, actionem vero Meta-
physicæ, prout est modus ipsius agentis, esse in
ipso agente, vt diximus in Logica, à qua ra-
men non constituitur actum agens, tanquam à
causalitate, & immediate, quia consequitur
actionem Physicam, seu terminum in fieri, ad
cuius esse resultat in agente. Ex dictis colli-

gitur, primo, quomodo causæ efficientes & agentes à termino transeunte, & ad extra, non mutantur intrinsece, ignis, verbi gratia, producendo calorem in manu, Deus creando & rebus naturalibus cooperando, quia scilicet causalitas ipsius est extrinseca, & intrinseca effectui.

Colligitur secundo, in productione compositi naturalis, si spectetur secundum totam seriem tot interuenire causalitates, quot actiones, verbi gratia, quando ignis producit ignem primo est alteratio materiz, tum formæ productio &c.

Q V Æ S T I O IX.

Utrum causa creatæ vere aliquid efficiat?

Veterum quorundam opinio fuit, res creatas nihil operari, sed Deum ad præsentiam illarum omnia efficere, tribui autem operationem igni, verbi gratia, aquæ ex causis propter exteriorem apparentiam, & quia Deus statuit non efficere tales effectus, nisi ad præsentiam talium rerum. Vnde res creatæ haberent se, vt signa actionis diuinæ. Hanc opinionem refert Diuus Thomas q. 105. eamque probabilem censet Gabriel in quarto q. 1. a. 3. dub. 5. licet eam non audeat asserere, Alii concesserunt vim efficiendi creaturis spiritalibus, non tamen corporibus, vt Auicenna in libro Frontes V. eo scilicet quod ad actionem requirat intimam præsentiam agentis ad passum, quæ soli spiritui potest competere. Alii dixerunt, res etiam corporeas posse vere efficere accidentia, non tamen substantias, & res artificiales creatas posse efficere substantias inferiores, sed nulla harum opinionum vera est, aut probabilis, vide de illis Toletum 2. *Phys.* q. 8. per Suarez *disputatione* 185. *sect* 1.

Respon & dico primo, Res creatæ vere ac proprie efficiunt effectus sibi connaturales, & proportionatos; opposita sententia est contra lumen naturæ & fidei.

Probatur primo quia sensus docet solem illuminare hæc inferiora, ignem calefacere & producere alium ignem, aquam frigefacere, dicere autem solem etiam producere suos effectus, quia Deus ex quodam pacto

naturali ad illorum præsentiam operatur, si uolum est, petitur enim, quare potius ad præsentiam caloris & ignis calefaciat, & producat ignem quam ad præsentiam aquæ, cum illa nihil efficiant, potest enim Deus ad præsentiam aquæ producere calorem. Deinde cur ad præsentiam nigredinis non producat albedinem.

Probatur secundo, quia ex operationibus & proprietatibus Philosophi colliguntur naturas, & essentias, quod sine fundamento fieret, si nulla actiuitas rebus creæ competeret. Potest enim Deus quoduis producere ad cuiusvis præsentiam. Confirmatur quia opinio contraria tollit discrimen inter actiones vitales & non vitales, inter immanentes & transeuntes, vitales enim sunt, qui requirunt principium vitæ, immanentes sunt quorum idem est efficiens, & recipiens, quæ omnia coincidunt, si Deus operatur se solo rerum præsentiam. Deinde sic frustra esset tot instrumenta, congenita creaturis, ad operandum. Vltcrius non producerentur motus, quæ sunt alterationes naturæ, non conuenientes Deo.

Probatur tertio, quia secundum propriam sententiam, homo generans tam uere creat animam rationalem, quam ignis producit ignem, quia sicut Deus ad præsentiam ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, quia conditio, qua Deus infallibiliter producit ignem. Ita Deus ad præsentiam humani seminis, infallibiliter creat animam.

Probatur quarto, quia si in rebus creatæ nulla daretur vera efficientia, omnes res creatæ que incorruptibiles, quia illud dicitur incorruptibile, quod nequit corrumpi, ab actione agentis creati.

Probatur quinto, quia vera actiuitas non repugnat rebus creatis, & maxime delectationi Dei bonitatem, sapientiam & potentiam. Elucet enim Dei bonitas, quod creaturis non tantum communicauerit esse verum etiam virtutem, aliis sese communicandi. Elucet potentia quod singulis rebus indiderit virtutem naturæ suæ proportionatas: Elucet potentia quod non tantum ipse possit operari, sed etiam efficere, vt res aliæ idem suo modo possint. Ex quibus conclusio ita est certa lumen naturæ, vt opposita sententia à D. Th. dicitur stulta.

propositam sententiam esse contra lucem, quia scriptura pluribus locis conuincit actiuam, vt *Gen. 1.* Geminet terra uiam uicentem. *Mari. 4.* Ultra terra fructificabit. Secundo, quia sancti Patres id diferte affirmant. In primis Augustinus 7. *de ciuitate Dei* 3. de Deo ait, sic omnia quæ creauit, administrat, ut ipse eis proprios exerceat, & agere motus uinat. *Ex 3. de Trinitate* 7 dicit, Deum indidiclementis & aliis causis creatis feminalem rationes, id est, principia generationum, & motuum naturalium Tertio, Fides docet, in Christo Domino esse duas uirtutes operandi, scilicet duas uoluntates diuinam & humanam, ergo supponitur uoluntas humana proprie aliquid efficere Quarto, uoluntas humana saltem effectiue, elicit uolitiones alas, quæ uel sunt peccata, uel habent rationem formalem peccati connexam, quia imum est dicere, Deum illas operari ad presentiam uoluntatis. Denique Concilium Trid. *16. can. 4.* damnat eos, qui dicunt liberam uoluntatem nihil omnino agere, sed uolere de mere passiuam, & *can. 6.* damnat eos, qui dicunt Deum operari proprie, & per opera mala, sicut bona, quod tamen sequitur, ex opposita sententia Ad fundamentum abriels, quod scilicet frustra fiat per plura, sed fieri potest per pauciora, Deus autem se lo possit producere. Deinde causa creatæ non possunt creare, ergo neque aliquid producere, quia omnis productio est ex non esse ad se fieri, ac proinde creatio.

Respon. non eque commode, & conformiter diuinæ bonitati & sapientie fieri per pauciora, & à solo Deo. Deinde productio causæ præsupponit subiectum, a quo dependeat, de non est creatio.

Obiicit Scriptura quibusdam locis in sinuat positum, *1. Corin. h. 1. 3.* Dicitur Deus operari omnia in omnibus, & *2. ad Corin. h. 3.* non esse sufficientes cogitare aliquid in nos. *Ysaia 26.* omnia operatus es in nobis Donec, ergo creaturæ nihil agunt.

Respon. uerba indicare creaturas habere efficientiam, dicuntur enim opera nostra cogitare.

Respon. secundo Ibi tantum explicari dependentiam causæ secundæ, à Deo, in operationibus, de qua *infra* Subinde etiam scriptura loquitur de operibus supernaturalibus,

bus, ad quæ Deus peculiari modo concurrat. Respon. & dico secundo, etiam substantiæ corporeæ habent ueram efficientiam, & producant substantiam. Probatur ex rationibus allatis, prima conclusione, nam quia illæ, quoad unitatem numericam pereunt, omnino conueniebat talem illis communicari facultatem, quæ saltem in effectu suo ac in specie perseverarent. Ad fundamentum illius Philosophi respon. ad actionem non requiritur penetrationem agentis cum passio, sed sufficere, ut sint sibi sufficienter propinqua.

Vbi Nota, licet causæ subleuare & corporeæ possint ex materia præsupposita generare substantiam, ignis ignem &c. non posse tamen producere totam substantiam, ex nihilo, quia hoc esset create, quæ etiam causa est, cur substantia spiritalis, seu immaterialis non possit producere substantiam sibi similem quia cum substantia spiritalis sit omnino Physice simplex, non includens materiam, & formam, non potest produci de nouo, nisi totaliter, quod est create.

Respon. & dico tertio, substantiæ spirituales uere ac proprie efficiunt operationes immanentes, & circa corpora immediate efficiunt motum localem, nequeunt tamen producere substantiam corpoream, educendo immediate formam substantialem, ex potentia materiz.

Prior pars patet, quia uere eliciunt operationes immanentes, & multa operantur in his inferioribus, applicando actiua passiuas, quæ applicatio fit per motum localem Deinde Angelis tribuitur motus circularis cæli.

Posterior pars probatur, quia spiritus sunt improporionari ad tales productiones, nec refert, quod sint in enutate perfectiores, quam substantiæ corporeæ, quia non quælibet perfectior natura continet aliam imperfectiorem, eminentia uirtuali. Vnde spiritus non continent hoc modo res corporeas, cum non sint formæ, sed substantiæ abstractæ, in materia & limitati ad proprium suum gradum, quo fit, ut sint improporionari, etiam ad qualitates Physicas, in corporibus immediate efficiendas, ut

communior habet sententia.

(*)

QVÆSTIO X.

Vtrum Deus concurrat immediate ad actiones omnium creaturarum, ita, ut sine eius concursu nihil possint operari?

ERrori præcedente quæst. refutato è diametraliter repugnat opinio Durandi, qui in secundo sent. dist. 1. quæst. 5. & dist. 37. q. 1. docet, Deum quidem res omnes conseruare, sed in illarum actiones immediate non fluere, sed tantum mediate, quatenus scilicet conseruat illarum entitates, & vires actiuas. Quæ sententia habetur citronca.

Respon. Deus per se, & immediate, concurrat ad actiones omnium creaturarum, ita vt sine eius concursu nihil possint operari. Est cõmunis Philosophorum & Theologorum. Vide Suárez dist. 22. sect. 1.

Probatnr primo, ex sacris literis, Actuum 17. In ipso viuimus, mouemur & sumus. Job. 10. Manus tuæ Domine fecerunt me, huc faciunt loca præcedente quæst. in argumento citato.

Probatnr secundo, ratione, quia omne ens per participationem dependet à Deo, sed omnis effectus causæ creatæ est ens, per participationem etiam eo instanti, quo fit, ergo eo instanti quo fit, pendet à Deo, ergo Deus immediate concurrat, quia idem est actionem pendere à Deo, & Deum concurrere.

Probatnr tertio. Quia creaturæ dependent à Deo, in esse, vt hic, suppono, ergo etiam in operari. Probatnr consequentia, quia creatura non est maioris perfectionis, in sua operatione, quam in suo esse, sed ipsum esse est dependens à Deo, ergo etiam ipsum operari.

Probatnr quarto. Quia alioqui effectus tantum per accidens dependeret à Deo, quatenus scilicet causa illius dependeret à Deo, in conseruatione, vnde non posset à Deo proprie annihilari, quia cum per se non dependeat in fieri, per consequens, non dependebit in esse, & sic non poterit annihilari, quia annihilatio fit per subtractionem concursus conseruatiui. Vnde necessario ad effectum illum destruendum, debet Deus rem aliam producere, vel assumere, quæ haberet vim

destructiuam illius effectus. Confirmatnr quia alioqui effectus vnico durans instant nullo modo per se dependeret à Deo, quia plus esse est tantum fieri.

Obiic. primo, effectus productus non operatur virtutem causæ creatæ, ergo non videtur implicare creaturam attingere suam effectum independentem, ab immediato concursu Dei, ergo verisimile est, ita fieri, maxime cum hic modus operandi creaturæ illustrat rem reddat diuinam potentiam, quod scilicet non tantum possit omnia facere, per se, sed etiam communicare creaturis virtutem operandi, & agendi independentem.

Respon. effectus creaturarum non excedit virtutem suæ causæ, solitarie sumptæ, quoad entitatem, neque enim ignis ab igne productus ex ligno vel stupa perfectioris est entitatis, quam ignis produciens, accedunt tamen, quoad modum efficiendi, ita quod vnde effectiua creaturæ solitariæ sumpta non causa sufficiens, sed includat influxum conseruatiuum Dei, & concursum in actu præparatum ad omnes actiones, vnde si effectus esset independentem ab immediato influxu, esset nobilior sua causa, quæ necessario dependet, neque hoc commendat diuinam potentiam, quod creatura independentem ageret à creatore, quia repugnat, & potius diceret aliquam imperfectionem in Deo, scilicet creaturam non esse essentialiter & necessario ordinatam creatori, quippe quæ posset agere independentem ab illo.

Obiic. secundo: Si Deus immediate concurrat cum causis secundis, ergo causæ secundæ non erunt causæ principales, sed instrumentales tantum, quia agent motæ à Deo scilicet vt instrumenta Dei actu simul influentis.

Respon. negando consequentiam, quia causa principalis non excludit dependentiam ab alia superiori, sed tantum dicit causam aliquam in suo genere, & ordine præcipuum tenere locum, quod fit in presenti negotio nam creaturæ possunt esse principales in genere causæ secundæ, & ordine creaturarum verbi grat. ignis respectu ignis, quod addit de promotione Dei, per modum instrumenti inferioris suo loco explicabitur, hic a solute negatur.

Obiic. tertio: Si Deus immediate concurrat ad omnia

omnes effectus semper concurrunt duæ causæ immediate. Vnde sequitur primo, vnamque esse causam partialem, secundo vnamque esse imperfectam, tertio, non esse subordinatas inter se.

Resp. negando tria illa illata: ad primum spondeo, non esse partiales, sed totales, quia raque causa producit, quicquid est in effectu, vnde traque dicitur totalis totalitate effectus, licet influxus cuiusque sit partialis, à quo denominari possunt causæ partiales, paritate influxus, quod non includit aliquam perfectionem in Deo, quia accomodat creaturæ, & potest se solo producere omnia, si velit influxum suum augere. Ad secundum respond. tantum sequi alteram causam esse imperfectam, scilicet creatam eo, quod ex intrinseca sua conditione non potest agere, nisi adiuta à Deo. Ad tertium respond. le recte probari subordinationem Dei, & creaturæ inter se, quod creatura sit dependens necessario à Deo, & sine eo non possit esse.

Obiic. quarto: Deus non concurret ad causitatem causæ materialis, vel formalis, sed ad conservatæ possunt se solis exercere suam causalitatem, ergo etiam non concurret ad causalitatem, causæ efficientis.

Respon. negando consequent. Est enim diversa ratio, quia concurrere immediate ad actionem causæ efficientis, nullam ponit imperfectionem in causa, vnde potest convenire Deo. Concurrere vero per modum materiam, vel formæ, includit imperfectionem, hæc enim causant suos effectus, per exhibitionem simplicius ad constitutionem compositi, idque differente verè unione, quod à Deo est alienum.

Obiic. quinto: Peccatum non fit Deo concurrente, ergo non omnes actiones. Respond. paulo post explicaturos, quomodo Deus concurrat ad peccata.

Vbi nota, Deum concurrere immediate ad actiones omnium creaturarum, immediatione suppositi, & immediatione virtutis; Prius patet, quia est intime presens omnibus rebus, & eo substantia illius immediate contingit ad effectum quod est operari immediatione suppositi. Posterius patet, quia omnia operatur per virtutem sibi formaliter & immediate intententem.

Q V Æ S T I O X I.

Vtrum concursus Dei cum causis secundis sit prædeterminatio.

PULCHRA determinationis quaestio est, & acerrime à 30. retro annis exagitari cœpta, propter affinitatem, quam habet cum quaestione Theologica, de gratia prædeterminante. Quam quaestionem, vt pro dignitate examinemus, aliquot articulis opus erit.

A R T I C V L V S
P R I M V S.

Explicatur sensus Quaestionis, & proponitur sententia affirmatiua.

QVOD hic controvertitur, est etiam ratione necessaria subordinationis & dependentiæ, quam habent causæ secundæ, siue creaturæ ad causam primam, scilicet Deum in suo operari, an requiratur certus Dei concursus, qui causas secundas prius natura, quam operatur, determinet, adeoque prædeterminet ad suas operationes, vel effectus, ita vt causa secunda habens intrinsecam virtutem operandi debite applicata passo, vel obiecto cum concursu Dei, in actu primo, omnibus agentibus ex pacto naturali, preparato ad hoc, vt agere postulet nouam aliquam motionem in se, quæ sic & vocari possit prænotio, determinatio, vel determinatio causæ secundæ, hæc enim omnia hic idem significant, verbi gratia, an ignis conservatus à Deo, cum ingenito suo calore, & vi combustiua, ad hoc, vt comburat stuppam, inuictam, indigeat aliquid de modo sibi à Deo indito.

Prima sententia est affirmatiua, docens causam primam determinare secundas illas directe & Physice, mouendo per communicationem alicuius qualitatis eo fere modo, quo volutatur, & mouetur globus impressa illi qualitate motiua. Huius sententiæ tria fere

sunt præcipua puncta. Primum est priusquam causa aliqua, vel potentia, siue illa sit necessaria, siue libera, minimum quid agunt prærequiri, Deus immediate ante actionem aliquam producat, in ipsa, verbi gratia, in igne, vel voluntate, quod sit causa actionis productæ, verbi gratia, calefactionis, amoris, odii, &c. & hanc necessitatem oriri ex essentiali subordinatione & dependentia causæ secundæ, à prima in agendo, vt proinde, aliter absolute fieri non possit, cum impossibile sit causam secundam agere, siue concursu Dei, concursus autem sit necessario prædeterminatiuus. Secundum punctum est eorum, qui consequenter loquuntur, & hanc opinionem, cum primis authoribus sincere defendunt. Posita hac præmotione Dei in causa secundâ, illam omnino non posse cohibere suam actionem, siue non agere. Ratio est, quia præmotio illa in se est efficax, & præsupponit in Deo, à quo emanat, absolutâ & efficacem voluntatem determinandi causam secundam, vnde fit, vt causa secunda prius natura quam agat sit determinata ad agendum. Tertium punctum est creaturam ætius quidem se habere ad suos effectus, effectiue scilicet in illos influendo, sed habere passiuè, respectu præmotionis, vel prædeterminationis, quæ effectiue procedit à Deo, & excipitur in causa secunda. Quæ omnia si voluntati humanæ potentiæ, scilicet libere agentis applicentur, illico occurrit difficultas, quomodo cum hæc doctrina constare possit libertas, vel saltem illius vsus. Ad quam sententiam huius auctores respondent, Deum hæc prædeterminatione mouere voluntatem, conformiter suæ naturæ, scilicet libere, & hoc prouenire ex infinita Dei sapientia, potentia & efficacia, quia potest cum singulis causis concurrere, prout illarum natura postulat. Quod si cui hoc videatur implicare; ac proinde Deo esse impossibile, promouere scilicet voluntatem efficaci motione illi impressa, quam non possit non subsequi actio, & nihilominus voluntatem libere exercere suas actiones, ita vt omni momento possit non agere: ac proinde voluntatem esse subditam prædeterminationi, quod requiritur, vt præmotio sit efficax, & simul prædeterminationem esse subditam arbitrio voluntatis, vt ea uti possit, vel

non, quod requiritur ad libertatem.

Respon. illam esse SS. Patrum scholasticum & Philosophorum doctrinam, rem se habere, licet explicari sit difficilis, quæ captiuandum esse intellectum, Verum licet hæc responsio sic recte adhibeatur in dogmibus fidei, quæ licet excedant intellectus nostri capacitatem, in dubium tamen reuocari non possunt, in questione tamen libera, quibus est de concursu prædeterminante, locum habere non debet. Esset enim indoctis Philosophis & Theologis asyllum ignorantia, vnguentum ad omnes plagas, imo & in sterius fidei quantumuis sublimibus ostent. Theologis solet, eo non includere repugnantiâ, & licet sint supra & præternaturam non tamen esse contranaturam, Sic in 1. p. explicatur ex natura rei, non implicare nam eandemque numero naturam, subsistere in diuinis personam, & in 3. p. Deum esse immutabilem, & in tempore hypostatice niri naturæ humanæ. Quartum punctum sententiæ est, quod difficultatem autem quod non sit in potestate causæ creatæ, iam liberæ habere pro arbitrio suo illam motionem, qualiter, vel entitatem præterminantem, quam Deus prius causa immit voluntati, hinc enim sequi videtur orationem actus nemini esse liberam, aut ratio vertendam, vt infra ostendere conamur.

His positis nora, primo, alio etiam modo intelligi posse causam primam determinatam secundam, quam per impressionem rei priuæ modo supra explicato, scilicet per se antecedentem actum efficacem voluntati diuinæ, quo vult, causam secundam agere, quam Dei volitionem statim sequatur a causæ secundæ, non propter aliquid de causæ impressum, sed propter naturalem ordinationem, & quasi sympathiam hanc caularum, eo fere modo, quoad naturam impesum voluntatis manus aut pes moritur, & potentia moriua existens in illis moribus efficit illum motum, propter solam naturalem sympathiam, & subordinationem talium potentialium voluntatis, scilicet & tentiæ motiue. Et huiusmodi prædeterminationem videtur admisisse Scot. vt ex doct. illius colligit F. Suarez, lib. 1. de conc. Dei. Et hunc etiam modum includunt auctores

sententiæ expositæ, licet illum à præcedenti per impressionem alicuius rei præuiz non satis distinguant, cum prædeterminatione illa Physica includit efficacem uolitionem, & concursum causæ primæ cum causa secunda, & illam efficaciter prorahit, vt secum opetur. Hanc doctrinam profitentur fere doctores recentiores, Ordinis D. Dominici, & multi alii. Ex antiquioribus vero, qui eandem vti nobis declarata est, tradiderit, nullus comparer: Nam licet attribatur D. Thom. propter quosdam illius loquendi modos, videtur amen is potius fauere contrariæ sententiæ, altem nihil solidum ex illius doctrina proferri potest, in confirmationem huius concursus prædeterminantis, vel specialiter *infra* ostendemus, vbi & argumenta, quibus hæc sententia suaderi posset, & soler, proponemus & soluemus.

Nota secundo, licet hæc opinio adeo difficilis sit, vt quibusdam & nominatim Bellar. *ib. 1. de grat. & lib. arbitr. cap. 12.* videatur nihil, aut parum differre ab opinione Caluini & Lutheranorum, à nobis tamen validis argumentis impugnari potest, sed ea modestia, & lenitate, quæ offensionem non pariat, tum vt ostendamus, nos memores præcepti Apostolici, ad *Rom. 12.* si fieri potest, quod ex vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes, tum vt non tam rixari, aut contendere, quam veritatem amare, & indagate velle, videri possimus. Omnino autem à grauiore censura & nominibus abstinendum est, nisi quis velit incidere in excommunicationem atæ sententiæ, ab Illustissimo Nuntio Apostolico authoritate Apostolica vibratam anno 1688. & iterum 1691. occasione difficultatum exortarū inter Societatis nostræ Theologos & Doctores Academicos Louanienfes & Duacenses. Lata autem est in eos, qui vel hanc sententiam, vel eius contrariam hæreticam, suspectam, aut periculosam esse dicere ausi fuerint, temere scilicet damnando, quod necdum damnauit Ecclesia, quæ iudex est controuersiarum, vt mirum sit, quosdam modernos huius Bullæ non ignaros, qui vt leuiter dicant, in sensu suo abundant, & sibi solis sapere videntur, sententiam negantem prædeterminationis ita reiiciant, vt illius assertores præsertim Societatis nostræ Philosophos & Theologos, quorum etiam doctri-

sima totius orbis iudicio extant òpera, adeo contemptui habeant, vt nec operarum lectione dignentur, nec nomina, nisi grauate ad aures admittant, imo, quod grauius est, doctrinam nostram non obscure damnant erroris Pelagii, vel reliquiarum ipsius, scilicet cum hæreticis, qui docent, Iesuitas esse Pelagianos, quod Physicas prædeterminationes vniuersim reiicerent, sed ab hæc calumnia nos egregie defendit Iacob. de Phina. *1.1. orihodon. expl.* Nos quidem & despectum, & conuitia, & calumniam libenter pro Christo, & veritate patimur, & condonamus cum Apostolo, *1. Cor. 6.* Exhibeamus nos Dei ministros, in multa patientia, & cum eodem dicere possumus, maledicimus, & benedicimus; persecutionem patimur, & sustinemus. Viderint tantum, qui imprudenter iudicium sedis Apostolicæ, apud quam hæc lis pendeat, imprudenter præuertunt, quomodo se excusent ab excommunicatione. Superest, vt ostendam sententiam nostram negantem prædeterminationes S. Scripturæ, Conciliorum & SS. Patrum, authoritate fultam esse, firmissimis rationibus septam, & ipsa denique veritate munitam.

ARTICVLVS

SECUNDVS.

Asseritur sententia negans, & probatur auctoritate.

PRO veritate respond. concursus causæ primæ cum secundis ad agendum non est prædeterminatio. Quid vero sit, & quomodo se habeat ad actionem, infra dicemus, nunc partem hanc negatiuam probemus auctoritate, contra obiectationes quorundam, & quia nobis cum solis Philosophis, negotium non est, pauca è Theologia mutuanda erunt. Probat igitur primo, ex sacris literis, quæ multis in locis indicant, positis his omnibus, ad agendum prærequisitis voluntatem creatam esse indifferentem ad agere, & non agere seipsam determinare, quia si esset negare prædeterminationem, quod illi necessaria, & prærequisita ad agendū, non erit in potestate voluntatis, sese flectere in vtramq; partem, sed ex necessitate simpliciter, vlet id, ad quod tendit prædeterminatio, & similiter ex necessitate simpliciter,

pliciter, omittet, siue non uolet, quicquid omitterit, & non uult. Fatentur enim, & sæpe docent aduersarii, sine prædeterminatione causam creatam omnino non posse agere, & posita eadem prædeterminatione, non posse non agere, quod confirmat autoritate D. Thom. 1. 2. q. 10. a. 4. ad 3. ubi sic agit, Si Deus moueat uoluntatem, ad aliquid, impossibile est poni, quod uoluntas non moueatur.

Huiusmodi sunt loca Ios. 24. c. optio uobis datur, eligitur quod uobis placet. At qui frustra daretur optio ei, cuius uoluntas ad alteram partem determinata, uel determinanda, per aliquam motionem præuenientem, quæ non esset eius uoluntatis. *Eclis. 15.* Deus reliquit hominem in manu consilii sui, adiecit mandata & præcepta; si uolueris seruare, serua bunt te. At quomodo est in manu consilii sui, qui non potest consultare de actu futuro, & libere eligere, sed necessario consequitur determinationem aliunde immissam; quæ non est in eius potentia. Et quomodo dicitur, si uolueris, si nemo potest uelle; nihil aliunde determinetur. *Num. 30.* In arbitrio uiri erit, ut faciat, uel non faciat, si necessaria est prædeterminationem, non est in arbitrio uiri, sed Dei tantum, ut quis faciat, uel non faciat. *Eclis. 31.* Laudate, qui potuit transgredi, & non est transgressus, ergo talis erat indeterminatus, alioqui non erat laude dignus.

Huc etiam faciunt loca, quæ præscribunt præcepta & consilia, bene uiuendi, bonis præmia promittunt malis pœnas. Vt terius, & multo efficacius querimoniam Dei, quibus per Prophas conqueritur, homines non sequi uocationem, non credere, non obedire: &c. hæc omnia supponunt in potestate nostra esse agere, & non agere. *Esa. 5.* Dicit Deus, quid est, quod ultra debui facere uinæ meæ, & non feci: quasi dicat, per illam stetit, quominus bene illi esset. Pervincam intelligit populum electum, si prædeterminatio est necessaria, ultra debuisset facere, scilicet prædeterminare. *1. 65.* Expandi manus meas tora die ad populum incredulum, &c. Ecce uocatur, inuitantur, per gratiam, & sufficienter iuuantur à Deo, & tamen non ueniunt, ergo est necessaria homini prædeterminatio, quia sine illa non possent uenire. *Matth. 11.* Væ tibi Bethsaida, væ tibi Corazin, &c. ubi exprobrat Christus Dominus isti genti obstinatam

infidelitatem, quod uocati ad fidem tot sig. & prodigijs, quibus si alii adiuti fuissent, inuitati consensissent, ipsi tamen non crederint, sed quæ causa querelæ, si non habuerint prædeterminationem; quæ erat necessaria, &c. 23. *Matth.* Quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub ala, & noluisti. Responde possent uanæ querelæ, non habuimus prædeterminationem, omnino necessariam uolendum. Huiusmodi varia sunt in sacris reris, ubi Deus iuste conqueritur de peccatoribus obstinatis, quibus si sufficientia contra auxilia, quibus si uellent, conuerti potuissent, ut planum sit, non requiri præuiam determinationem: sic enim non contulisset sufficientia, aut necessaria, adeoque non essent querimonie.

Probatur secundo: autoritate Conciliorum. Et primo autoritate negatiua Conciliorum, potissimum Aulicani 2. & Tridentini, in quibus exacta tradita doctrina de efficacia gratiæ, quam aduersarii constituit in prædeterminatione, & tamen ubi non prorsus sit mentio prædeterminationis, eius nomen tempore Concilii Tridentini & in ore omnium, præter exurgentes hæreses, ergo signum est, Concilia non agnouisse prædeterminationem, ad actus supernaturalis ab eorum sensu recedere, qui illam in uchu Secundo, Concil. Trident. *sess. 6. cap. 5. c. 4.* definit etiam in actibus supernaturalibus posse liberum arbitrium à Deo motum, motioni consentire, & resistere, si uelit, eam ab e: &c. Quæ doctrina à fortiori procedit ad actibus liberis ordinis naturalis, tum quia ratio, quæ Concilium mouit, scilicet indubia libertatis, eadem est & debet esse respectu omnium actuum, tum etiam, quia multo maior motio, & efficacia Dei necessaria est, in actibus supernaturalibus, quam in naturalibus. Sed respondent aduersarii, Concilia loqui in sensu diuiso, nimirum ut sensus, hominem qui à Deo, per gratiam mouet priusquam illi inexistat, posse consentire, non consentire, posse se credere in ueram partem; & hoc uerum esse, non autem quando sensu composito, quasi posita motione in uoluntate, uoluntas adhuc potest agere, & non agere. Ad hanc euasione re primo, friuolam esse decisionem Conci

ille sit sensus, hoc enim est commune etiam
 aulis agentibus necessatio per determinatio-
 em extrinsecus aduenientem, & omnium
 onsenfu necessitantem, verbi gratia, globus,
 ut in plano dextrorsum impellitur motu vo-
 cationis, à proiciente per vim moriuam
 ipressam in sensu diuiso, id est, vt considera-
 tur sine vi impellente in dextram partem, est
 differens, vt moueatur in sinistram partem,
 à anteriore, potest enim æqualiter in
 iamuis partem impelli à proiciente. Ex
 io patet, sensum diuisum nihil facere ad
 opum Concilii, qui erat declarare, homi-
 m in operibus supernaturalibus, cum in-
 fferentia & libere operari, alioqui ex illa
 ctina ad summum posset colligi actus su-
 rnaturales Deo, & causæ primæ esse libere,
 pote qui libere, & arbitrio suo dat, vel non
 t motionem, nullo autem modo sequer-
 r, esse liberos, respectu voluntatis creatæ,
 ut motus globi dextrorsum est liber, respu-
 u hominis proicientis, non tamen respu-
 u globi, quamuis ipse ex se sit indifferens ad
 remuis morum, & in sensu diuiso sinistrom-
 antrosfum, &c possit moueri.

Respon. secundo, euasione illam nullam
 e, quia Concilium aperte agit de sensu
 mposito, id est, de voluntate, vt actu mo-
 ur ad gratiam, siue vt subest motioni gra-
 e, & de morione, vt est actu coniuncta vo-
 nati, dicit enim voluntatem illi posse resi-
 re, non consentire, illam posse abicere,
 æ omnia supponunt inexistentiam, mo-
 nis in voluntate, nihil enim abicitur, nisi
 od habetur, nulli possumus dissentire, si
 on sit, cum quo sentiamus, adeo vt parum
 re loqueretur, qui diceret hominem posse
 icere gratiam, dissentire vocationi, in sen-
 diuiso, id est, antequam illam habeat non
 sensu composito, id est, quando illum ha-
 et, & hoc omnino conuincit natura gratiæ
 ctualis, quæ est, verbi gratia, motio & actus
 oluntatis, illustratio intellectus excitata in
 obis à Deo nobis aliud agentibus, vnde in
 a origine non est nobis libera, huiusmodi
 atia dicimus consentire, si post aduertentiam
 rationis eam ample ctitur, in ea persistit,
 amur dissentire, quando aduertentes il-
 m vel negligimus suspendendo consen-
 m, vel posituæ actui relicimus, eo quod dis-
 cteat, qualis esset, verbi gratia, pia affectio

voluntatis ad perfectionem vitæ, quæ homi-
 ni in cuius voluntate à Deo excitaretur dis-
 pliceret. Tertio, Concilium Tridentinum
 sess. 6. can. 6. diffinit Deum eodem modo non
 operari, bona & mala, cum omnibus, sed ope-
 rari mala permissiue, hoc autem non videtur
 posse dici, si Deus per prædeterminationem
 voluntatem creatam præueniat, & impellat,
 quo vocabulo quidam aduersæ partis asser-
 tores vtuntur, ad omnes actiones etiam in-
 trinsece malas, verbi gratia, odii Dei, inuidiæ,
 &c. quia in omnibus voluntas creata depen-
 det à concursu Dei, vnde si prædeterminat
 voluntatem, etiam ad actus malos, efficaci, &
 absoluta voluntate, illos vult & decernit, &
 non tantum permittit. Nec satisfaciunt ad-
 uersarii, dum respondent Deum permissiue
 tantum operari mala opera, & peccata, quia
 solum prædeterminat voluntatem, ad Physi-
 cam & positiuam voluntatem actus, odii, ver-
 bi gratia, Dei, adeoque ad materiale peccati
 tantum, non tantum ad rationem formalem
 peccati, quæ est priuatio bonitatis debite,
 maxime cum illum nolit, non intendat, imo
 puniat, opera vero bona directe intendit, &
 proinde illa proprie & perse, dicitur operari.
 Sed contra, primo omnium consensu Theo-
 logorum, hæretici nostri temporis faciunt
 Deum autorem peccati, eo quod proprie, &
 perse, illa operetur, cuius contrarium defini-
 uit Concilium, & tamen aperte protestantur,
 Deum non velle ipsam malitiam peccato, seu
 entitatem mali annexam, sed solum velle i-
 psa opera positiuam, quibus malitia est annexa,
 vnde Calvin. l. b. i. Instit. cap. 18. §. 6. ait, Deum
 nolle perfidiam, sed opus, in quo est perfidia,
 id quæ ob bonum finem, scilicet in pœnam o-
 riginalis peccati, & adiustitiæ suæ ostensio-
 nem, ergo illa explicatio Concilii non videretur
 esse conformis scopi illius, & consentanea
 sanæ doctrinæ. Contra secundo, respon-
 sio ista supponit formale peccati esse priua-
 tionem, & aliquid ab entitate positiuam di-
 stinctum, hoc dato saltem malitia formalis
 est omnino inseparabilis ab entitate positi-
 ua, respectu voluntatis liberæ, prout hic &
 nunc, in hisce circumstantiis actus fit. Vnde
 sic argumentor, qui prædeterminat ad ali-
 quid antecedens, cui necessario coniunctum
 est consequens, etiam moraliter & imputati-
 ue determinat ad illud consequens. Atqui

Deus prædeterminat ad entitatem actus, cui necessario connexa est malitia formalis, ergo saltem moraliter, ita ut imputari illi possit, prædeterminari ad malitiam formalem, & per consequens, erit author peccati, sicut homo. nec refert, quod Deus nolit malitiam, quia etiam homo sepe: plerumque non vult ipsam, sed tantum entitatem actus, & dolet illi entitati annexam esse malitiam.

Probatnr tertio, ex §§. PP. qui cum loquuntur de concursu Dei ad actus liberos creaturarum, siue naturales tantum, siue supernaturales, per gratiam, nunquam Physicæ determinationis nomen vsurpant, nisi negando, docendo, quæ cum Physica prædeterminatione non tantum non coherent, sed vel maxime videntur pugnare. Requirit enim aperte indifferentiam in voluntate, & potestatem flexendi se in vtramque partem, ut cum docent, hominem esse liberi arbitrii, eo quod solutam ab omni necessitate, & in sua potestate sitam, à conditore vitam acceperit. Secundo, cum dicunt hominem per voluntatem esse dominum suarum actionum, non esse dominum significat nullam suarum actionem esse alstrictam, sed vnamquamque dum elicit, sic elicere, ut possit non elicere. Tertio, cum dicunt, in potestate voluntatis esse eligere, & non eligere, flexere se semper in vtramvis partem, cuique suæ voluntatis habenas esse commissas. Quarto, ex nominibus, quibus S. Patres hanc potestatem voluntatis explicant, sensus ipsorum colligitur. Latini enim vocant liberum arbitrium, liberam potestatem. Dicitur liberum, scilicet ab omni determinatione, & vinculo constringente ad alteram partem contradictionis, scilicet ad agere, vel non agere. Quod si in eo ponatur aliqua determinatio ad alteram partem, iam non videtur esse liberum, sed seruum arbitrium, quomodo illud aduersarii ponentes prædeterminationes vocant, qui etiam fatentur, prædeterminationes inferre necessitatem, quo à Catholicis Doctoribus, quos impugnamus, discrepant, qui id constanter negant. Dicitur arbitrium, quia est potestas faciendi quod velit, nam & hoc quoque arbitrium significat, vnde dici solet, resista non est mei arbitrii. Græci hanc vim vocant *αὐτεξουσίαν*, quasi sui habens potestatem, quo nomine vtitur D. Dion. Areop. licet Caluin. lib.

2. *Instit. c. 2.* dicat, nomen esse nimis arripere. Significatur autem hoc nomine, quod lunas sit sui iuris & potestatis, nempe v moueat ad suos actus, vel vt se cohibeat, t quam indifferens, & tamen sufficiens. Pat hic ex illustribus locis subiungemus.

Clemens: Romanus Pontifex tertius à Petro, anno Christi 68. in ep. 3. Si aliqui inquit, esset, quod audientis fidem, vel ad dendum, vel non credendum determina præter arbitrium tolleretur meritum, & bertas, loquitur de concursu ad actus supernaturales, nec admittit determinationem go multo minus admittet in concursu generali ad actus & effectus naturales. Iustinus mart. 9. 8. ad orthodox. ait, Non igitur causi Deus virtutis nostræ, aut vitii, sed propositi nostrum, aut voluntas. Ergo Deus non terminat voluntatem ad actus bonos, malos, sed voluntas seipsa, quia certum D. Iustinum fateri, Deum esse causam virtutis, & actus boni, excitando interius consulendo & iuuando, vnde tantum negat se causam Physicæ, & efficaciter illum determinando. Arnoldus in Psalm. 50. negat quid, libertatem arbitrii, si dixeris, si Deus vult, bonus sum, si non vult, bonus non si id est, si necessaria est prædeterminatio, e modo omnia non tribuuntur Deo? Hilaricus Episc. in Psalm. 1. Vnicuique nostris inquit, libertatem vitæ, sensumque perm non necessitatem in alterutrum assignat est; quomodo non affigit in alterutrum prædeterminaret. Chrylostom. homil. 1. Ioan. Corporis, inquit, natura, quo eam sefer ducere velit, eum sequitur, neque rest anima autem sui iuris vim in se habet randi, neque vlla in re Deo, nisi velit obperat, inuitam enim & coactam minime Deus. Et homil. 12. ad Hebr. Omnia, in Deo sunt, sed non ita, vt nostrum lædatur bitrium. Et infra. Non antecedit nostras lunares, ne nostrum lædatur arbitrium homil. 4. in laudem D. Pauli. non cogit homines vocandum, sed post vocationem mittit propriarum esse libertatum D. Augustinus de spiritu & litera. c. 31. legimus, inquit, est potestas, nisi à Deo, non autem non est luntas, nisi à Deo, & recte scriptum noi quia verum non est hoc scilicet sensu, actus voluntatis ex vi sui concursus effica

non prædeterminat, & l. 7. de civit. Dei c. 3. Ita deus administrat res, quas condidit, ut eas orus suos agere sinat, si prædeterminat, non potest dici finire agere suos motus, & l. 3. de libero arbitrio, c. 18. Si laboriosum est, inquit, omnia mandare memoriæ, hoc brevissimum ne quæcunque ista est causa voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur: ex hoc si voluntas Dei ita nos prævenit, per prædeterminationem, ut non possimus ei resistere sine peccato, ei cedimus operando male scilicet sine libertate. D. Anselmus l. de concordia definitionis c. 1. neque aliquid (inquit) facit sine necessitate, ubi operatur sola electio voluntatis, & in caput sextum Matthei in illa versat voluntas tua: ait, voluntatem divinum non cogere humanam, quia semper illi relinquitur cum potestate resistendi. Plura de apud Suarez lib. 1. de concursu Dei cap. 1. 3. in 7. 9. & Ferdinandum Mascareniam in act. de divina gratia auxiliis disp. 2. p. 6. num. 3. & his planum est, nihil unquam à sanctis Patribus traditum fuisse, aut admissum, quod itaque ex parte voluntatis indifferentiam ingereret, qualis videtur Physica illa determinatio.

Probatur quarto, ex doctoribus scholasticis, & primo ex D. Thom. quem aduersæ partem auctores à se stare existimant. Is primo relectu voluntatis creatæ nunquam utitur verbo Determinandi, quod argumento est, lum non sentire causæ creatæ necessariam se prædeterminationem, ex vi subordinationis essentialis, ad causam primam, quod cum in aliqua materia sentit, id luculenter explicat, & alibi vsurpat verbum determinandi, si non fuerit ipsi ignotum. Secundo aperre declarat, non posse stare libertatem & dominium actus, cum determinatione à proprio extrinseco, ut in se. in 10. sent. d. 5. quæst. d. 2. articulum. Determinatio, inquit, actionis & finis in potestate liberi arbitrii constituitur, unde remanet sibi dominium in actus, & in 10. 2. q. 9. a. 6. ad tertium. cum occisisset, hominem per rationem se determinare, (nota) ad volendum, addit eos, qui per rationem excitantur, specialiter à Deo moueri ad unum determinate volendum, scilicet cum iis mittit piæ affectiones sunt motus producti à Deo singulari in fluxu voluntate necessaria cooperante, unde potius tribuuntur Deo,

tanquam auctori quam voluntati, & medianibus hisce affectionibus, tanquam virtute à se impressa, & diuino quodam semine, mouet voluntatem ad efficiendum actum liberum, verbi gratia, fidei, spei, charitatis, &c. ubi clare docet, generalem Dei concursum, ut causæ primæ non determinate voluntatem ad unum, sed hæc peculiare esse gratiæ excitantis, cum quæ post modum voluntas libere operatur. Quarto, si D. Thom. existimasset, causas omnes creatas, adeoque voluntatem in actibus liberis prædeterminari effectiue à Deo, docuisset sine dubio, Deum cognoscere futura contingentia in sua prædeterminatione, hic enim modus obuius erat. Et tamen p. 1. quæst. 14. a. 13. docet, cognitionem futurorum contingentium, in sua causa esse coniecturalem, quare ut cognitio Dei respectu futurorum, sit omnino certa, addit Deum illa cognoscere in præsentia æternitatis, siue per coexistentiam cum Deo, in nunc æternitatis. Quinto p. 2. q. 10. a. 4. dicit, Deum ita mouere voluntatem, ex se, indifferenter, ut non ex necessitate ad unum determinet. Necessitas autem, quam excludit D. Thom. non potest esse alia, quam quæ inferretur ex tali præmotione, & q. 3. de potentia a. 7. ad decimum tertium expresse dicit, determinationem actus relinqui in potestate rationis, & voluntatis. Ex his satis colligitur, quid D. Thom. senserit de concursu prædeterminante, loca quæ contra nos faciunt, suo loco explicabimus. E schola D. Thom. plures alii fauunt nostræ sententiæ, ut Capreolus in primo dist. 38. q. 1. a. 1. ad secundum. contra quartam conclusionem. ubi conatur ostendere, præmotionem causæ primæ in secundam, non esse aliud, quam comitantem Dei concursum, in quo solum potest esse prioritas ordinis, non naturæ, aut causalitatis, quæ sicut non est realis, nec officit libertati actus, ita voluntatem non prædeterminat. Et in secundo distinct. 28. q. 1. a. 3. ad duod. circum. contra secundam conclusionem, ex D. Gregorio refert, duos modos, quibus Deus voluntatem nostram in operationibus iuuat, primo est efficiendo, simul cum illa, quod facit voluntas. Secundus est applicando, & præmouendo voluntatem motione aliqua speciali, quem secundum modum dicit esse peculiarem auxiliis gratiæ, quibus excitantur in nobis.

Conradus l. 2. q. 80. a. 1. ad tertium expresse dicit, voluntatem seipsum determinare ad bonum partiale, per consilium rationis. Scotus l. 1. de natura & gratia c. 16. aperte asserit, Deum ita moderari suum cum causis creatis concursum, ut quando cum libero homine concurrere non velit, inquit fieri quicquam nisi salva humana natura, & libera voluntate, quæ ideo potest Deo resistere.

Huc accedunt alii Theologi Doctores, extra scholam D. Thom. & primo Alexander Halensis 1. p. quæst. 23. membro tertio a. 4. ubi ait, causam superiorem non esse determinatam, & ideo non cogere inferiorem, & q. 24. membro 5. generatim amplectitur doctrinam D. Anselmi, quod scilicet necessitas antecedens qualis oritur ex prædeterminatione, tollat libertatem, & quæst. 40. membro 4. a. 3. dicit, Deum velle actus liberos, sine prædeterminatione illorum, quia sic vult illos, ut relinquat nostræ voluntati, & si fiat contrarium, non fit contra eius voluntatem (scilicet absolutam) sed contra voluntatem beneplaciti.

D. Bonaventura in secundo dist. q. 6. 5. dist. 37. quæst. 1. satis expresse hanc docet sententiam. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 5. par. ad argumenta sic scribit: Et voluntas nostra est indeterminata ad vtrumlibet contradictorium, & ex se potest determinari ad hoc, vel illud: Itaque huius quæstionis, quare voluntas voluit hoc, nulla est causa, nisi quia voluntas est voluntas, sicuti huius, quare calor est calefactivus, nulla est causa, nisi quia calor: & in secundo dist. 37. quæst. 1. par. ad solutionem. Sed propter defectum (inquit) causæ secundæ, quæ in potestate sua habet concausare causæ primæ, vel non concausare, & si non concauset illi, ut tenetur, non rectitudo in effectu communi amborum, & in 4. dist. 49. q. 6. par. dico ergo, aperte dicit, tolli libertatem, si voluntas prius applicetur à Deo ad agendum, quam ipsa se determinat, addit determinationem voluntatis diuinæ non tollere voluntatem creatæ, quod intelligit de determinatione concomitante, quæ non est applicatio prævia, & in tertio dist. 18. loquens de actu meritorio, voluntas inquit in primo instanti, ut prior natura suo actu, ita contingenter elicit actum, ac si præcessisset actum.

Henricus à Gandauo quodlibet. 9. q. 5. cum vo-

luntas sit libera, & domina suorum actuum impossibile est, (inquit) ut ab alio procedat actum volendi, hoc enim repugnat voluntati; nam non minus ageretur voluntas, quam appetitus sensitivus, vnde si Deo agente (si licet prius natura) fieret de non volente volens, non esset ille actus liber, nec laudabilis nam actio libera debet esse in potestate ipsi agentis, ita ut ab alio non moueatur, licet a quo assistente, & coopetante, ut spiritu sancto, vel per se, & immediate, vel per aliquod, vel utroque modo. Hæc ille; nihil potest dici clarius, contra prædeterminationes. Similia habet quodlibet. 2. quæst. 6. & quodlibet. 1. quæst. 16.

Marsilius in secundo quæst. 16. a. 4. de natu agentis liberi est, ut omnibus eodem modo habentibus possit in opposita, ite ut possit in non opposita determinare, ad acceptionem, & refutationem, & infra. Causa determinat voluntatem ad volitionem liberam, non e aliam, quam ipsa voluntas, per suam voluntatem.

Gabriel in prima distinctione 37. a. 1. aperte defendit nostram sententiam, & negat causam primam determinare, aut præmovere causam secundam autem aliquo signo agere sine secunda, sed agere tantum cum illa. Causis liberis (ait) in earum potestate est, quia causa prima efficiat nec ne. Addit ad libertatem necessarium esse, ut Deus offerat concorsum modo in differenti, ita ut velit efficere omnem actum, quem voluntas elegerit.

Occamus quodlibet. 1. q. 16. libertas inquit, est potestas, qua possumus eundem effectum causare, & non causare, nulla diuersitate circum ipsam potentiam facta, & infra. Omnibus requisitis ad actum volendi positus potest voluntas actum volendi elicere, & non elicere, ne omni actione extrinseca solum propria sua libertatem. Et in secundo sententiarum q. 5. Deus non attingit effectum prius, quam causa secunda, nisi quia perfectius & illimitatus & independentius.

Durandus in secundo distinct. 24. q. 2. nu. 1. Libertas arbitrii est, inquit, qua quis potest aliquid actum, vel eius oppositum, contrarie, vel contradictorie & sic libertas excludit omnem necessariam habitudinem.

Adamus in tertio dist. 14. quæst. 3. dub. 2. Deum non determinare voluntatem suam
 sum

ARTICVLVS
TERTIVS.

*Probatnr eadem sententia, ratione
tam de concursu cum causis ne-
cessariis, quam cum li-
beris.*

Suppono inter causas efficientes creatas, quasdam esse yarias, seu necessario operari, alias esse liberas, seu libere operari. Causa necessaria est, quæ positis omnibus antecedenter requisitis ad agendum, non potest non agere, vnde dicitur determinata ex natura sua, verbi gratia, sol necessario illuminat aërem, ignis necessario calefacit aërem circumfusum, aliaque corpora approximata, quia per ealorem est determinatus ad illam actionem, oculus necessario videt rem obiectam, positis omnibus necessariis ad visionem, scilicet lumine, specie, obiecto, tunc enim per speciem est determinatus ad illam visionem. Idem est de omnibus aliis potentiis operatiuis, siue creatis, siue increatis, excepta voluntate, & determinatio huiusmodi causæ necessariæ ordine saltem naturæ est prior, quam ipsa operatio. Causa, seu potentia libera est, quæ positis omnibus antecedenter requisitis, ad agendum indifferens est, ita vt possit agere, vel non agere, prout libuerit, verbi gratia, voluntas, quæ sola est potentia libera proposito per intellectum obiecto sub ratione boni, verbi gratia, bonum esse amare proximum, dolere de peccatis, &c. est indeterminata ad consensum, ita vt possit non consentire, & non elicere actum amoris proximi, doloris, &c. imo & respectu actus supernaturalis, charitatis, penitentiæ, &c. et si Deus immittat illi pijs affectiones, quibus ad illas afficiatur, manet tamen indeterminata ad consensum, ergo id absolute velit, & potest illum cohibere, seu non elicere, & in hoc differet voluntas, seu suppositum voluntate præditum, ab omni alia potentia operatiua, seu agente per potentiam distinctam à voluntate. Vnde notandum, ad libertatem requiri duplicem quodammodo potestatem in voluntate. Prima est, potestas eliciendi actum, ita nimirum, vt voluntas sit in actu primo completa,

impliciter ad vnum actum causæ liberæ, sed indifferentem, ad omnem illum, quem ipsa soluerit. Et dub. 3. falsum est, (inquit) omnia esse præordinata à causa prima, quia sic omnia euenirent de necessitate, quod est error.

His accedunt Fonseca 6 Me. cap. 2. quest. 5. §. 10. Molina in concordia ad quest. 1. disp. 12. §. 35. & in Commentario l. p. la. Vastes l. p. in Thom. tom. 1. d. sp. 88. & 99. & doctissime ac culenter Suarez in opusculo de concursu, motu & auxilio Dei, tribus integris libris. Et notissime Ferdinandus Mascarenias tractatu de xilin gratia disp. 2. p. 6. qui etiam plures alios citat.

Hæc omnia volui ita prolixè & operose scribere, vt testatum facerem, doctrinam novam non esse nouum inuentum, vt qui non loquuntur, sed semper in Ecclesia viguisse, sicut enim sancti Patres & Doctores theologici, omni ævo indifferenciam & libertatem voluntatis in omnibus summis actionibus libere professi sunt, & tutati, ita consequenter videntur negasse Physicam prædeterminationem, quæ illi videtur repugnare & vterius causam secundam ex essentiali præordinatione & dependentia à causa prima non indigere concursu prædeterminante per impressionem alicuius præui, vel aliter quomodocunque. Finio hæc auctoritate, cum Mascarenias supra p. 7. rum. 12. Scio non deesse aliquos, quæ quæ et Patribus & Doctoribus Scholasticis adduximus, conentur eludere, & ad suam aptare opinionem, quasi eo modo legentibus possint imponere, & taxari non amo, hoc tantum in memoriam reuocandum, omnes auctores, qui voluntatem nostram in operibus pietatis liberam & indifferentem ad operandum, & non determinandam, relinquunt, nobiscum sentire necessario, quia nullo modo concipi potest, quod quis causam aliquam ad agendum Physicam prædeterminet, & nihil minus ipsam ad agendum, & non agendum indifferentem relinquat, qui aliter sentit, necesse est alterum de duobus non percipiatur, aut quid sit indifferentia, & libertas, aut quid sit

Physica prædeterminatio.

pleta, & expedita ad operandum, & nihil aliud requiratur, vt possit exire in actum, quam propósito obiecti per intellectum, alioquin si non sit sufficienter constituta in actu primo, sed desit aliquid illi ex parte ad operandum qualis, verbi gratia, est habitus supernaturalis charitatis, in homine ethnico, non erit libera, respectu omissionis ipsius actus. Altera potestas est, abstinendi ab actu, ita vt omnibus ad agendum positis, in omni instanti temporis, & naturæ (si detur) antecedente operationem, possit cohibere, vel non elicere operationem, quæ potentia ad non agendum, supponit in voluntate omnia adesse prærequisita scilicet virtutem sufficientem attingendi obiectum, & propositionem obiecti, alioquin carentia actus non oriretur in voluntate ab intrinseco, sed ab extrinseco, scilicet defectu virtutis, vel conditionis necessariæ ad agendum, vt patet in voluntate Ethnici respectu actus supernaturalis charitatis, & sic non tam esset potentia quædam non agendi, seu non cohibendi actum, quam impotentia quædam agendi, quæ potentia non agendi adeo est necessaria ad vsum libertatis, vt eo ipso instanti, quæ voluntas desinit habere potentiam non agendi, ipsa necessario, & non liberè operetur, & actus desinat liber esse, laude dignus, & meritorius.

His positis, probatur nostra sententia, primo: Si concursu, Dei est præmotio, sed prædeterminatio causæ secundæ, cuius terminus recipiatur in causa secunda; ipsa passivè concurrendo, quæro, an Deus præter hunc concursum, quo communicat aliquid causæ secundæ, quicquid illud sit, præbeat alium concursum, quo immediate attingat effectus, vel non, neutrum dici potest, ergo. Minor probatur, pro priorè parte, Quia si Deus immediate influit & concurrat ad effectus causæ secundæ, aperte, superflui est alius ille concursus communicatiuus præuii alicuius, quia concursus ille immediatus in effectus causæ secundæ abunde sufficit, sicuti ex parte creaturæ immediatus influxus in effectus, Deinde, si dentur duo illi concursus, datur processus in infinitum, quod probatur, quia terminus illius præmotionis receptus in causa secunda est aliquid creatum, & in vi sua concurrenti dependens à causa prima, ergo non po-

test exire in actum, nisi per aliam præmotionem etiam mouentur à Deo, & sic deinceps. Posterior pars probatur, quia ex eo euidens sequeretur, Deum non influere immediate in effectus causæ secundæ, sed tantum mediante illo præuii causæ secundæ inchoante per prædeterminationem, sed hoc dici non potest, quia sapit erroneam opinionem inordinandi.

Probatur secundo: Si daretur concursus prædeterminans, sine influxu immoto in effectum, sequeretur non implicari agens independens in actione sua ab actu Dei concursu, quia ponamus Deum conseruare illud præuium, causæ secundæ impulsum, ita vt permanenter illi insit, hoc non agit sine concursu Dei actuali, sed tantum per consequentiam.

Probatur tertio: Non potest explicari qualis sit entitate, quæ communicetur per prædeterminationem, non enim est ibi aliquid, quia multa agentia agunt sine motu locali & concursu causæ primæ non sit insensio quædam localis, non est etiam quantitas, (quod solum vt in speciem probatur dici potest,) quia illa qualitas, etiam si esset possibilis, est tamen superflua, si (quod concedendum est) Deus immediate adinfluat in effectus creaturæ. Calor enim, ubi gratia, per entitatem suam nudam omnia alia qualitate seposita, vna cum concursu Dei in actu primo, omnibus agentibus preparatis est adæquatum, & sufficiens pro productione caloris à se producti, idem est de omni agente naturali respectu effectus sibi proportionati & conuentionalis.

Dices, qualitas illa non est complementum virtutis actiue, & est conditio aliqua respectu ad hoc, vt causa secunda actu operetur determinetur.

Respon. primo, gratis hoc dici, quia quæque conditio potest requiri ad hoc, vt ignis comburat, præter passum approximatum ignem conseruatum à Deo, concursum in actu primo, quo Deus immediate attingat locum productum.

Respon. secunda. Causæ necessariæ sunt se determinatæ, ad suas actiones, vt patet in initio Articuli, ignis scilicet ad calefactionem & ignitionem, & sic de cæteris causis particulis. Causæ autem vniuersales, verbi gratia

& alia corpora cœlestia, quæ pro vario concursu causarum sublunarium varios produciunt esse, determinantur ad effectus certæ speciei, partim à dispositione materiæ, partim à causis partialibus concurrentibus, hinc solum tali semine producit flores purpureos, um alio candidos, cum alio varii coloris, error non opus est illa prædeterminatione, si diæ agentia necessaria esse quidem ex se prædeterminata ad certæ speciei operationes non tantum ad operationem & effectum in individuo, & ad hoc opus est concursu prædeterminante. Contra primo, hoc est multiplicare, siue necessitate, quia talis determinatio ritur, vel ex limitatione diuini influxus, hic tamen immediate collati ad effectum, vel ad circumstantias, v. gr. loco passo, tempore, &c. Contra secundo: nulla potest fingi res à Deo producta in igne, v. gr. quæ determinet ignem ad hanc numero calefactionem, vel ignitionem huius palæ, quia illud productum erit liqua qualitas, pertinens ad habitum, vt dicitur aduersarii. Quomodo eadem numero & specie qualitas potest impedire ignem ab omni alio effectu, præterquam ab vno, cum nulla vis actiua ita sit limitata, vt non possit lura indiuidua producere intra eandem speciem, ac proinde illa etiam qualitas poterit, cum eodẽ numero calore ignis plurimos numero distinctos calores efficere, v. g. millesos liquor in granis frumenti, aut seminibus in genti numero igni ad motus, quia negari non potest eundem calorẽ ignis hosce omnes calores numero distinctos attingere. Contra 3. queretur hinc, tot debere imprimi igni, qualitate, specie distinctas quot ignis produceret calores, v. g. in pilis canis adiacentis, quod videretur absurdum. Antecedens probatur, quia si illæ qualitates sint tantum numero distinctæ (quod ipsum etiam est absurdum) cur singulæ illæ qualitates ex se dicent ordinem ad hunc effectum numero, & non ad alium eiusdem speciei, nulla potest dari vel apprensio.

Quoad causam liberam illa semetipsam determinat ad speciem, & ad exercitium, vnde non opus est vlla determinatione, maxime cum illa videatur destruere ipsius rationem agendi propriam, vt iam dicemus.

Dicunt alii terminum istius prædeterminationis esse applicationem causæ creatæ. Sed

contra, non potest dici applicatio localis, quia hæc tantum fit, vt agens loco coniungatur cum passo, quæ coniunctio supponitur facta, & talis applicatio non potest habere locum in intellectu, & voluntate, neque etiam dici potest applicatio intentionalis, qualis, v. gr. est propositio obiecti per intellectum, respectu voluaratis, vel imperium vnus potentia, in aliam, vel eiusdem potentia in seipsam secundum diuersos actus: quia causæ secundæ per se & immediate efficiunt hanc applicationem, vnde non potest tribui rei præ infusæ à Deo. Deinde hæc applicatio erit actio Dei transiens, in causam secundam, ac proinde habebit terminum suum in causa secunda, sed nihil excogitari potest, quod sit terminus, ergo.

Sunt, qui dicat terminum illius esse rationem causæ secundæ, sed contra primo, Ad actionem non datur actio, secundo, hæc applicatio dicitur ab aduersariis esse, quid præuium ad actionem, ergo actio causæ secundæ, nõ est terminus intrinsecus illius applicationis, sed vt summus finis extrinsecus, ad quæ applicatio ordinatur, sicuti illuminatio aeris in nostro hemisphærio, vt finis applicationis solis, quæ fit per motum localem, & ortum supra nostrum Horizontem, hic autẽ inuestigatur terminus intrinsecus huius applicationis, qui scilicet, vel formaliter, vel sit ipsa applicatio, vel proxima per illam fiat. Certe nil afferri potest. Si dicas, per applicationem fieri maiorem coniunctionem, non quidem localem, sed virtutalem agentis ad passum, vel potentia ad obiectum. Contra hæc coniunctio virtualis in actu primo nihil aliud, quam ipsa virtus actiua sufficiens, & proportionata effectui: coniunctio vero in actu secundo, fit per ipsammet actionem, vnde non est quid præuium.

Respond. alii, terminum prædeterminationis esse excitationem virtutis actiue, quæ inest causæ secundæ. Sed contra excitatio proprie tantum locum habet in potentiis animæ, quarum vna excitatur ad agendum per actum alterius voluntas v. gr. ad conceptionem boni elicitam ab intellectu, &c. idque ob naturalem sympathiam, quam habent potentia inter se, eo quod radiceantur in eadem anima, aliquando tamen excitatio tribuitur rebus naturalibus, quæ ad actionem prærequirunt aliquam alterationem, quæ alteratio

vocatur excitatio virtutis actiua, sic odorifera non emittunt odorem, vel saltem minus, nisi calefiant, piper non calefacit, nisi contundatur, vnde hæc excitatio vel est complementum virtutis actiua, per alterationem, vel est dispositio, vt agens melius applicetur ad agendum, vt in confusione piperis, per hanc enim fit, vt pars interior, cui virtus calefactiua maxime inest, melius applicetur: sed causa secunda præise ex vi subordinationis ad causam primam, nihil horum requirit, habet enim secluso omni alio virtutem actiuam completam, verbi gratia, calor ad producendum calorem, & passum, vel obiectum debite approximatum, vt præsupponatur, ergo nulla fingi potest necessitas, huius prædeterminationis, nullus terminus, vel effectus formalis, ergo non datur.

Huc accedit, quod nõ possit assignari subiectum illius prædeterminationis, siue applicationis, siue excitationis, &c. verbi gratia, prædeterminatio ad calefaciendum, an sit in calore, an in subiecto, an in vtroque. Deinde, quando virtus actiua prima constat ex pluribus, vt verbi gratia, efficacia videndi ex potentia visua, & specie sensibili, quaeritur an vnaquæque harum indigeat prædeterminatione, & virtute de nouo indita, vel vna tantum, & cur potius vna, quam alia. Hæc & similia explicata difficillima occurrunt examinati attentius opinionem affluentem prædeterminationem.

Rationes hæcenus allatae satis probant, causam etiam liberam ex vi subordinationis ad primam, & sola generali ratione causæ secundæ non indigere, hac prædeterminatione, cum voluntas tam ex se sit potens ad suos actus connaturales, quam sint aliæ cause ad actiones suas. Nunc ostendendum, huiusmodi determinationem non tantum non esse necessariam, vtilem aut congruam, sed etiam nõxiã, vtpote qua posita videatur tolli vsus libertatis.

Probatur primo, ex communi Theologorum & Philosophorum sententia, potest Deus ratione perfectissimi dominii, quod habet in omnes res creatas voluntati nostræ inferre necessitatem, atque ita illum applicare ad actum volendi, vel nolendi, vt necessario velit, vel nolit, atqui hoc non potest aliter facere, quam illam prædeterminando ad actum,

vel immediate per se, vel per aliquam formam voluntate expressam, qua Deus vtatur, vt quam instrumentis, si aliter potest, id ostendatur, certe non incurrit alius modus, si non potest, sequitur non posse saluari vsum libertatis in actibus, in quos tendunt Physicæ illæ prædeterminationes Dei.

Dicent, posse quidem Deum ita voluntatem prædeterminare, vt imponat illi necessitatem, sed simul etiam posse ita prædeterminare ad exercitium actus, vt illi non inferre necessitatem, sed liberam relinquat. Vnde uerus est modus prædeterminationis, cui Deus prædeterminando necessitat, & ab illo quo prædeterminat ordinario suo concurrit.

Sed contra, hoc gratis videtur dici, quia nulla potest assignari differentia, in his modis prædeterminandi, quia vtrouque voluntas ita applicatur ad agendum, vt neque applicanti resistere, & in eo consistit necessitas agendi. Si dicas voluntatem posse resistere prædeterminationi ordinariæ, ac proinde non necessitari. Respon. hoc esse contra præcipia illius opinionis, & sic non esset prædeterminatio efficax.

Probatur secundo: vel eiusmodi prædeterminatio est necessaria voluntati ad eliciendos actus bonos, vel malos, vel omnes omnino, vt dicendum, si consequentes velint: sed hoc dici non potest, respectu actuum malorum, cum Deus non possit voluntati imperio suo prædeterminare efficaciter, impellere ad actum peccati, quin sit veræ author, & propria eius causa. Quod si voluntas non indiget prædeterminatione ad actus malos, non indigebit etiam ad actus bonos omnes naturalis, sæpe enim actus bonus moralis tam est facilis, verbi gratia, verum dicere, & re eleemosynam, ex naturali compassione, &c. quam actus mali, vt peccare, blasphemare, &c. à quibus natura abhorret.

Probatur tertio: Actus qui pertineat ad ordinem gratiæ, quibus Deus præuenit nos, immitendo scilicet piæ affectiones, voluntas sunt necessarij, & soli Deo tribuuntur, cui ratio est, quia excitantur in nobis independenter à libero arbitrio, ita vt non sit in potestate nostra illas habere, vel non habere, cum scilicet oriuntur à Deo, qui sola sua efficacia immediate nullo præuio imperio voluntatem ad illas prædeterminat, etiam
omn

omnes actus voluntatis sunt necessarii. Consequenter prob. quia ad omnes Deus voluntatem prædeterminat, sicuti ad pias illas affectiones & gratias præuenientes, quæ voluntati sunt necessariæ.

Probat̃ur quarto, si voluntas prædeterminaretur ad actum liberum, idem actus esset liber, & necessarius quod implicat, & est damnatum à duobus Pontificibus, in hac propositione. Id quod voluntatis sit, libere sit, etiam necessario fiat: secundum quam propositionem actus amoris Dei, clare visus esset liber, quia voluntarius est beatis, quod est saluum, cum sit necessarius. Id autem probatur, quia esset liber ex suppositione & esset necessarius, quia non est in potestate voluntatis autem cohibere, in quem tendit prædeterminatione; hoc autem est actum esse necessarium, vel lignetur aliud, in quo consistat necessitas istus, certe quod voluntas non potest impedire, id illi est necessarium. Confirm. Determinatio ex parte obiecti, necessitat voluntatem. Unde amor beatus est beatis necessarius, ergo multo magis prædeterminatione factiva.

Probat̃ur quinto: Vfus libertatis duo induit, vnum est omittere actionem, ex intrinseca vi voluntatis sufficienter & proxime impeditur ad operandum, & non ex impotentia imperandi. Alterum est, exercere operationem, cum intrinseca vi illam cohibendi & continendi, vt patet ex authoribus, tum PP. in scholasticorum allatis, sed si prædeterminatione Physica voluntati est necessaria ex vi determinationis ad causam primam, neutrum reperitur in voluntate, ergo necessitas prædeterminationis destruit vsum libertatis. Minor probatur, pro priori parte, scilicet quod si prædeterminatio est necessaria voluntas, nunquam actum ex necessaria potestate, & quod inde sequitur, omissionem alius actus ei posse naturaliter imputari, vel ille attribui, quod est erroneum. Et quidem probatur. Si prædeterminatio est necessaria, ergo voluntas absolute non potest moueri sine prædeterminatione, non magis quam manus, siue potentia motiva, quia multo inuisius præcedet voluntas ab hac prædeterminatione, quam manus a potentia, ergo iam diu Deus non imprimit hanc prædeterminationem, licet cetera omnia ad agen-

dum prærequisita ad sint, non est in potestate voluntatis operari. Consequenter est clara, quia non est in potestate voluntatis, operari sine prædeterminatione. Res euidenter fiet, si proponatur practice in exemplo. Ponamus aliquem actum considerare studium esse honestum, & sibi esse vile. Hoc iudicio posito voluntas adhuc est indifferens ad volendum, aut nolendum. Si talis neutram partem velle potest, si non prius accipias prædeterminationem à Deo. Quarto si ad neutram partem acciperet prædeterminationem, an posset alterutrum. Si consequenter loqui velint, dicent non posse. Tunc vltimus quarto, an voluntati vitio verti possit, quod non velit studere, siue non habeat voluntatem studendi: videtur respondendum, quod non, quia non habuit determinationem omnino necessariam, ergo si Deus conferat determinationem ad alteram partem, verbi gratia, nolle studere, non poterit voluntati imputari, quod non habuerit voluntatem studendi, quia non habuit determinationem, ad velle studere, nec potuit sine prædeterminatione, que etiam non est in potestate ipsius, nam quotiescumque non habent in potestate nostra principium operationis, & antecedens, non potest etiam esse in potestate nostra, consequens ex illa essentialiter dependens, quod probatione eger non videtur. Hinc etiam in negotio Gratia non videtur, Pelagio hæretico interroganti, quomodo nobis imputari potest omisso operum supernaturalium, verbi gratia, Fidei, spei, charitatis, &c. Si ad opera illa præstanda necessaria est Dei gratia, quæ non est in nostra potestate, sed confertur pro arbitrio & beneplacito Dei. Huic questionem respondent SS. Patres. In potestate nostra esse habere hanc gratiam, quam Deus nemini denegat, imo sæpe sapius offert, vide Suarez. lib. 1. de corp. Dei. cap. 12. ita vt PP. supponant non posse libere, aliquid omittere, nisi vel habeamus in nobis principium operationis completum, vel saltem in potestate nostra sit illud habere.

Dicunt aliqui, in potestate voluntatis esse habere hanc prædeterminationem.

Sed contra hoc pugnat eam fundamentis contrariæ sententiæ, quæ docent Deum pro arbitrio suo dare, vel non dare hanc prædeterminationem, & efficacem mutationem, quibus vult, & quando vult, absque vlla de-

pendentia, atque vsu, vel consensu libero nostræ voluntatis. Deinde si est in potestate voluntatis, habere hanc prædeterminationem. Quæro an voluntas possit aliquid facere, quo obtineat hanc prædeterminationem, an non. Si nihil potest facere, ergo non est in eius potestate, vt habeat se mere passive, ad illam scilicet recipiendo, si aliquid potest facere quo obtineat. Quæro quid illud sit, an volitio effectiva, an desiderium &c. Quicquid dicant, quæro vtrum ad illum ipsum actum, quem voluntas elicit, & obtineat prædeterminationem, necessaria sit determinatio, nec ne, si affirmant, euidenter proceditur in infinitum, si negant, sequitur euidenter voluntatem posse se libere determinare ad agendum. siue prædeterminatione, & per consequens prædeterminatio non erit per se necessaria, ex vi subordinationis causæ secundæ, ad primam. Neque etiam dici potest determinationem esse in potestate voluntatis mediate, id est, media aliqua dispositione, vel conditione, quam si adhibeat, recipi & illam determinationem, quomodo receptio gratiæ habitualis dici aliquo modo potest esse in potestate nostra media scilicet dispositione per actionem, quæ est in potestate nostra, cum diuina gratia actuali. Quia de illa dispositione, vel conditione, quæ erit aliquis actus voluntatis, vel aliquid saltem dependens ab illo, quæritur, quomodo habuerit determinationem, ad illam, si à Deo redit argumentum, quomodo in potestate ipsius sit habere determinationem, ad illam dispositionem, si à se, ergo poterit aliquid voluntas sine prædeterminatione. Cum igitur vt omittis aliis: sit voluntaria, necesse sit, vt is proxime sit potens, & expeditus, vt possit facere, quod omittit, & postea necessitate prædeterminationis non sit in potestate nostra facere, quod omittimus, (vt ostendi) sequitur necessitatem prædeterminationis inferre nullam omissionem nobis esse voluntariam, quod dici non potest. Et hæc adeo vera sunt, vt quando non est in potestate nostra, omittit, quod facimus, ommissio non sit voluntaria, etiam si esset presens volita, verbi gratia, si ob grauem morbum non possit audire sacrum, vel vocitare sacrum officium, ommissio ista, etsi ex malitia forte tibi placet, non censetur tamen voluntaria, quia non pendet à tua voluntate, sicut esse-

ctus à causa, sed pendet à morbo, adeo vt elata esset excommunicatio in omittente, non incurreret illam. Idem est, si quis omittit soluere debitum, cum non possit, ommissio illa non est illi voluntaria; neque contra iuriam. In talibus enim circumstantiis potest quis velle omissionem per modum obiecti non autem per modum effectus moralis.

Respondent quidam posse esse in potestate nostra consequens, cuius antecedens tamen cum sit in nostra potestate, & ostendunt clare exemplo, vt ipsi videntur, scilicet volare non est in potestate hominis, mouere est in potestate, volare autem est antecedens mouere consequens, recte enim sequitur, vt latet, ergo mouetur.

Respond. illam instantiam adeo esse impertinentem ad propositum, atqui si asserere ti omnem hominem esse risibilem, obicere hic homo (designando imaginem) non est risibilis, nam sicut homo differt ab homine picto, vel imagine, ita differt antecedens de quo est sermo, in probatione, ab antecedente illius instantiæ, nam in probatione agitur de principio operationis, & antecedente Physico effectiuo, quale antecedens est in materia illius instantiæ, potentia volandi. Instantia vero assumit antecedens Logicum, seu terminum inferentem alium maius vniuersalem: in huiusmodi autem antecedente & consequente falsum esse illud axioma nostræ probationis tritum est apud Logicos æquiualeat enim argumento ab opposito antecedentis ad oppositum consequentis, accedens; homini non conuenit potentia volandi, ergo non conuenit potentia motiua, quæ illatio est contra regulas consequentiæ, similis huic, homo non est asinus, ergo non est animal.

Alii confugiunt ad providentiam Dei, dicunt, nemo potest operari sine Dei providentia, quæ tamen non est in cuiusquam potestate, ergo consequens potest esse in potestate, licet antecedens non sit.

Respond. neque hanc instantiam esse impertinentem, quia vel providentia Dei non est principium operationis, & antecedens Physicum effectiuum vel est in potestate nostra, tura, vel si loquamur de providentia secundum sancto Thoma 1. p. quæst. 22. art. 1. & 2. sit actus intellectus diuini, concipientis ordinem

ordinantis res omnes, secundum suos fines, media non habent rationem principii operationis, quia omnis effectus procedit à voluntate & potentia executiva Dei, & in eo sensu non magis est ad propositum hæcstantia, quam si dicas, homo non potest operari sine processione spiritus Sancti, à Patre & Filio, quia illa scilicet necessitas est, & antecedit nostras operationes, duratione, cum sit ab æterno, & tamen in nostra potestate est, operari, &c. si tunc loquamur de providentia Dei, cum moralitatis, supra *quest. illam 22.* prout in idem variis actus diuini intellectus, & voluntatis, quicunque scilicet pertinent ad gubernationem vniuersi, & perfectam prudentiam, scilicet circumspectionem, vti sunt primo conceptio, finis tum generalis omnium, tum partialis singularum. Secundo ius absolute futurorum euentuum, imo conditionalis, seu media, vt loquuntur moralitatis, quomodo scilicet quæuis creatura vteretur mediis in quibus sit circumstantis, si comparantur. Tertio præuisio medium necessariorum ad finem. Quarto, processio multorum euentuum, relinquendo usus secundas suæ naturæ, & ordinationem eorum ad finem, si non partialem, creaturæ eranti, saltem ad generalem totius vniuersi, quæ est manifestatio perfectionum diuinam, quem finem providentia Dei in omnibus consequitur, partialem non item, vt patet in damnatis, ita Deus permittit mala cultura, scilicet peccata, & vt probabile est, quædam etiam mala pœnæ, vt verbi gratia quod frangatur, domus concidet, vel regula cæcto in caput debeatur. Quinto specialis cura & ordinatio multorum euentuum, quos causæ secundæ sibi relictæ non adducunt, & tamen expedit eos fieri, verbi gratia, procreatio famis, pestis, serenitatis, &c. Sexto, impeditio multorum euentuum, quos causæ secundæ sibi relictæ proicerent, ita Deus auertit tempestatem, peccatum &c. placatus precibus bonorum Denique omnes alii actus, quomodo pertinent ad effectam prudentiam, quæ idem est, quod ouidentia.

Ex his patet Responsio ad illam instantiam providentiam scilicet Dei, secundum actus, quos, actus nimirum intellectus non esse

antecedens operationis, secundum alios actus non esse absolute antecedens, verbi gratia, secundum promissionem, illa enim vel sequitur, vel vt summum comitatur euentus, quos relinquit cursui causarum secundarum, & iustas ob causas permittit, secundum alios, vt verbi gratia, voluntatem operandi, & efficiendi omnes effectus, cum creaturis, prout natura illarum exegerit, & peculiariter, prout voluntas elegerit esse in potestate nostra, vt supra constat ex autoritatibus allatis & testatur Buga *lib. 6. in Tridentinum cap. 6.* secundum autem concursus Dei generalem, scilicet in actu primo, (voluntatem & potentiam executivam Dei, quatenus materia est ad actus nobis naturales, esse in potestate nostra, etiam quando non operamur, scilicet quoad usum. Vnde D. Augustinus *serm. 13. de verbis apostoli* dicit, si tu non esses operator, ille (scilicet Deus) non esset cooperator, quod dicto insinuat ordine causalitatis moraliter saltem priorem esse voluntatem, cui tribuit operari, Deo autem cooperari, & rationem primam, cur voluntas operetur, esse potius, quod voluntas vult, quam quia Deus operatur, licet hæc sint inseparabilia.

Posterior pars minoris quintæ probationis probatur, scilicet necessitatem determinationis tollere potestatem cohibendi actum, & per consequens actum nec esse liberum, nec posse imputari ad culpam, quia prædeterminatione illa Physica imprimis voluntati aliquid præmium ad actionem, quod est formalis determinatio causæ secundæ vt docent auctores contrariæ sententiæ, de illo præmio, quæritur an voluntas sit indifferens ad illius usum, vel non usum: an vero voluntas necessario illo utatur, ita vt non possit non uti, alterutrum dici debet, quia non datur medium, si prius dixeris, non erit potestate determinatio efficax, nec habebit necessariam connexionem cum actione voluntatis, quia relinquetur illam indifferenter ad agere, vel non agere, per usum illius determinationis, vel non usum. Si posterius dixeris, aperte sequitur, actionem voluntatis omnino esse inseparabilem à prædeterminatione à Deo indita voluntati, & non subdita illius imperio, ergo actus non erit liber voluntati. Consequentia probatur, quia vt actus sit liber, requiritur, vt voluntas in omni instanti naturæ

naturæ præcedente actum, ex sua intrinseca vi, possit actum non elicere, imo & in ipso actus exercitio, quovis instanti designabili debet suspendere ulteriorem influxum, & actum abruptum: nam ubi definit hæc potestas, definit vsus libertatis, & actus non est amplius liber, cum libertas in actibus voluntatis nihil sit aliud, quam habitudo ad causam, ex se indifferentem, & indeterminatam, à qua immediate procedit, & assidue pendet, atqui nullo instanti, quo voluntas operatur, potest actum cohibere, cum sit imbuta prædeterminatione formalis, efficaci, à Deo impressa, habente necessariam connexionem, cum actione independentem à libero consensu voluntatis, idque non tantum pro inchoatione actionis, sed etiam pro tota continuatione eiusdem, quia concursus prædeterminans confertur creaturæ, ex vi dependentiæ essentialis in operando, à causa prima, ac proinde quolibet instanti suæ operationis, adeo ut omni momento, quo operatur, debeat urgeri ad opus, à Deo per instantem semper prædeterminationem, ergo actus ille non potest dici liber voluntati, non magis, quam igni calefactio. **Confirm.** Prædeterminatio illa efficax procedit ex efficaci absoluto, ac definitivo, divinæ voluntatis decreto, quo absolute vult fieri à voluntate id, ad quod eam prædeterminat, ut adversarii concedunt dum docent, voluntatem creatam nihil unquam velle, nisi increata efficaciter velit, & præordinet illam velle, atqui nec voluntas humana, nec creatura vlla possibilis potest resistere efficaci, & absolutæ prædeterminationi, ac voluntati Dei, ergo posita in voluntate prædeterminatione, ita operabitur voluntas, ut non possit cohibere operationem, aut resistere in hisce motioni Dei, ergo actus, seu operatio illa non erit libera, respectu voluntatis creatæ, nec enim aliud reperitur in actu omnium consensu necessario, quam in potentia huiusmodi non operandi.

Solent hic confugere ad sensum divinum & dicere, voluntatem prædeterminatam à Deo in sensu composito, non posse non operari, posse tamen in sensu diviso, & hoc sufficere ad usum libertatis, sed huic subterfugio respondimus *supra artic. 2.* in secun-

da probatione ex Concilio Tridentino, vultendimus ad usum libertatis requiri, ut voluntas etiam in sensu composito, prout est prædeterminationi, possit non agere, itaque ex intrinseca vi, in quo consistit operari cum dominio sui actus, qui modus operandi competit voluntati, & per illum distinguitur à causa naturali necessaria, quæ ita operatur, ut non sit in potestate ipsi non operari. neque sensus compositus ita explicatur, ut in clenchi solet, ut significetur, verbi gratia, voluntati simul posse inesse actionem, & negationem actus, hoc enim implicat, sicut accipi scilicet sensus compositus, dum dicitur, impossibile est sedentem stare, id verum est se in sensu composito, hoc modo, quod sessio, statio non possunt eidem simul inesse, tantum significatur volentem, quando est prædeterminationi, vel quando aduigit, habere potestatem non operandi, quæ sunt longe diversa, & adeo clara, ut quædam hoc subterfugio vicentibus obiciat, quos vel rem non capere, vel certe capitonem qui aperit veritatem volunt occulturne à sua sententia decedant. Adde huiusmodi potestatem in sensu diviso, etiam in re in voluntate, si Deus necessitatem ferret voluntati, in aliquo actu, prout patet, quo tamen casu voluntas non operatur libere.

Respondent alii, per huiusmodi determinationem non tolli libertatem voluntatis, quia ipsa manet indifferens ad hanc vel illam prædeterminationem accipiendam à Deo.

Sed contra, talis indifferentia est solè passiva, quia voluntas solum se habet passive, respectu talis determinationis, ut fatetur adversarii, & sic voluntas erit indifferens, quia capax utriusque determinationis & ex se neutram habet in actu, sed in potentia receptiva tantum, quomodo materia prima est indifferens, ad varias formas, & unus ad varios motus, quos imperare potest voluntas: sed hæc differentia citra contrarietatem est insufficientis, ad libertatem intersecam voluntati, ut summum talis indifferentia supponit libertatem formalem, in causa prima, scilicet Deo dante hanc vel illam determinationem, pro suo libito, sicuti motus in

us in hanc, vel illam partem est liber voluntati imperanti, & applicanti potentiam motuam.

Sunt qui Respondent, prædeterminatione voluntate impediri quidem usum libertatis non tamen tolli facultatem liberam.

Sed contra hæc responsio admitti non potest, quia fides docet, non tantum nobis esse liberam facultatem, sed etiam potentiam illam volendi, & certe, si ut volumus inane actibus, satis est eam inere facultatem naturalem tendendi in contrarium, sine potestate vitendi, nulla est controuersia in te cum hæreticis de libertate, sed solum in verbis, nam ipsi facile hæc omnia nitentur: Accedit, quod si prædeterminatione impediat usum libertatis, euidenter sequatur, necessitatem prædeterminationis etiam tollere ipsam radicalem facultatem libertatis, contra hæc necessitas secundum aduersarios, oritur ex vi subordinationis voluntatis creatæ Deo, ac proinde ex indigentia, & impotentia intrinseca voluntatis, ut impossibile sit, voluntatem operati sine prædeterminatione, esse sequitur, sine prædeterminatione voluntatem non esse proxime aptam, vel potentiam ad aliquid volendum, & postulare ex natura sua hunc modum operandi, per prædeterminationem ab alio, quo impeditur usus libertatis, ergo voluntas non postulat ex natura sua liberum operandi modum, neque et naturalem facultatem, libere operantem, quia alioqui ex natura sua haberet duas conditiones, omnino repugnantes.

Ex his omnibus conficitur causas secundas esse suæ dependentiæ, non indigere concurrente determinante & speciatim voluntatem suam posse illum admittere, sine dispendio libertatis.

ARTICVLVS

QVARTVS.

Quid sentiendum sit de concursu Dei, & quo modo loquendum?

Refutato concursu prædeterminante, reliquum est, ut satis fiat auctoritatibus & argumentis quibus probari solet, quod ut melius & clarius fiat, præmittemus, quid de concursu Dei secundum veritatem, sentiendum sit.

Resp. concursus diuinus cum causis secundis habet se per modum actionis, mediate, attingentis effectum causa secundæ non vero ipsam causam secundam, adeoque est ipsum fieri effectus, prout manat à Deo, non includens actionem in causam secundam.

Probatur primo, quia reiecta priori sententia, hic tantum modus superest explicandi concursum Dei.

Probatur secundo, quia hoc modo clare explicatur, quo modo Deus immediate attingat productionem omnium rerum, & abunde saluatur dependentia causæ secundæ à prima, in agendo, ut declarari potest, in causis creatis essentialiter, sibi subordinatis. Nam anima influit immediate in operationes vitales, nullo præiudicio communicato ipsi potentis, similiter potentia cum habitu.

Probatur tertio, ex communi hominum sensu, posito actuali Dei concursu ad extra, implicat non sequi, vel non esse actionem creaturæ, quia ille concursus est absolute efficax, ergo non potest esse aliud, quam ipsum fieri effectus, siue ipsa emanatio effectus à Deo. Consequentia probatur, quia posita in causa secundæ, qualibet entitate, quæ se habeat per modum principii effectiui, vel complementi actualis virtutis actiua, vel applicationis, excitationis, determinationis, &c. adhuc non implicat causam secundam non agere, potest enim Deus quoduis creatum, in quibusuis circumstantiis impedire ab actione.

Respond. & dico, Concursus Dei, & actio causæ secundæ, sunt in eademque numero actio.

Probatur primo, quia sicuti vnus & idem numero effectus procedit à Deo, & creaturis, ut pote causis subordinatis, ita etiam eadem numero actio, quæ realiter identificatur effectui, & conf. vel actio creaturæ est aliquid ex natura rei, distinctum ab effectu, vel non, si non, cum effectus de numero procedat, à duabus causis, ut omnes fatentur, etiam actio eadem numero ab vtraque procedit, si fit quid distinctum ab effectu, & aliquid à parte rei, dependebit à Deo, ergo Deus immediate per se ad illud concurret; & non per aliam actionem, tum quia alioqui daretur processus in infinitum, tum quia actio formaliter, ut est via ad effectum, quomodo hic accipitur, non potest esse terminus alterius actionis,

ergo vna erit actio Dei, & causæ secundæ.

Probat̃ur secundo, si concursus Dei & actio causæ secundæ, non essent vna actio, sed duæ, quarum vna esset solius Dei, altera solius causæ secundæ, quam Deus immediate non attingeret, sequeretur euidenter, dari aliquid à parte rei, quod non esset, vel dependere immediate à Deo, quod dici non potest pertinere enim ad opinionem durandi. Si quis dicat actionem causæ secundæ non esse ab ipsa sola, sed etiam à Deo. Infero ergo illa saltem actio vna & eadem numero erit à Deo, & creatura. Si quis dicat actionem causæ secundæ, esse à Deo, sed per aliam actionem, distinctam ab actione causæ secundæ. Resp. Si datur actio ab actione, dabitur processus in infinitum.

Adde actionem Dei non esse viam ad actionem creaturæ, cum actio creaturæ non possit esse terminus intrinsecus actionis Dei, sed est via ad effectum eius.

Ex hoc fundamento sequitur, primo, concursus Dei generalem, cum omnibus causis creatis esse multiplicem, pro distinctione & varietate actionum creaturarum, adeo vt concursus, quem præbet Deus, cum hoc numero igne ad productionem caloris sit distinctus numero ab eo, quem præbet cum altero igne numero distincto, & specie ab illo distinctus, quem præbet cum aqua ad productionem frigoris, &c. Sequitur secundo. Inter concursum Dei & actionem causæ secundæ, respectu eiusdem effectus, non reperiri realem prioritatem naturæ, quæ sit prioritas causalitatis, quia inter ea, quæ sunt vnum & idem, non potest interuenire vera causalitas, alioqui idem causaret seipsum. Quod si qui dicant actionem causæ primæ esse priorem naturæ, actione causæ secundæ, id intelligi debet, de actione Dei interna, quæ est voluntas dandi concursum, & potentia executiua Dei præparata ad cooperationem, non autem de actione ad extra, quæ est via ad effectum, seu effectus in fieri. Quamuis vita & eadem illa numero actio, prout dicit respectum ad causam secundam, quia scilicet respicit causam primam, vt agens vniuersale, independens, & nobilius, vnde prioritas illa dici potest independentiæ, vel nobilitatis. Deinde quia influxus

causæ primæ genere est quid communius quam influxus causæ secundæ, vt patet in fluxum causæ primæ, & causæ secundæ, non est necessario mutua conversio. Licet enim recte sequatur, est influxus causæ secundæ ergo & causæ primæ, non tamen sequitur est influxus causæ primæ, ergo & causæ secundæ. Huiusmodi autem magis vniuersalia dicuntur ab Aristotele in *Categoriis cap. 1. Priori*, habere quandam naturæ proprietatem, quæ tamen tantum est rationis, reperitur enim inter gradus magis & minus vniuersales, sola ratione distinctos.

Sequitur tertio, quod ad modum loquendi attingit, effectum creaturæ recte dici pendere à concursu Dei, quia actio creaturæ & concursus actualis Dei, sunt idem, idem autem non pendet ab actuali concursu Dei id verum est de concursu in actu primo, est de potentia Dei præparata, & sic etiam concursus Dei scilicet actualis, siue in actu secundo, pendet à concursu Dei, scilicet in actu primo.

Respond & dico tertio. Deus libere præbet concursum suum causis omnibus secundis, tam necessariis, quam liberis, ex parte tamen naturali, cum creaturis inito, siue obligatione naturis rerum debita infallibiliter illum paratus est dare, & de facto se prædat, quando causæ secundæ se ad agendum applicant, adeo vt concursus Dei diu possit esse in potestate creaturæ, scilicet quoad usum, Deo nimirum se accommodante causis secundis.

Prior pars probatur, quia Deus est gens liberum, & à nemine potest necessitari.

Posterior pars probatur, quia positis omnibus prærequisitis ad agendum, causæ necessariæ actu agunt, & Deus concurrat, ergo signum est Deum semper paratum concurrere: Quoad causas liberas, experimur nos pro libito nostro operari, & tantum dependente à concursu Dei, ergo signum est Deum esse paratum concurrere ad quem actum voluntatis. Neque hinc sequitur creaturam aliquid posse agere in ipsum Deum, quasi concursus Dei ita esset in potestate, vt illi possit aliquid imprimere, illi

mouere, &c. Quia vt dicatur esse in potestate creaturæ, sufficit, vt Deus liberaliter & sponte se obliget, vt eo ipso, quo creatura insuit in aliquod opus, Deus quoque simul insuat, idque, quia hoc debitum est rebus creatis, quæ operari & finem suum partialem consequi non possunt sine concursu & cooperatione Dei, simile quid reperitur in habitu, & potentia, in potentia & substantia animæ, nam verbi gratia hoc ipso, quo potentia intellectiua insuit in intellectiones, etiam anima insuit, cui intellectus subordinatur, & habitus, si insit, & iam insuit, quia subordinatur potentia, & tamen neque anima aliquid producit in potentia, nec potentia in habitum, nec contra habitus in potentiam, vel potentia in substantiam animæ.

Sic imaginari possumus, potentiam Dei esse instar habitus cuiusdam, non quidem ohærentis, sed subsistentis intime omnibus rebus creatis præsentis, ordinati ad omnem operationem, & de facto cum omnibus operari: Sic etiam virtus Solis præparata est ad omnes res iuuandas, sublunares, in suis operationibus, cum singulis concurrendo, secundum ipsarum capacitatem, exigentiam, &c.

Vbi nota, Deum ob iustissimas causas aliquando in hac infallibili lege, & pacto dispensare, scilicet denegando, vel subtrahendo concursum, idque vel in punitionem, & poenam improborum, vel tutelam proborum, exempla passim obuia sunt in sacris literis, & historiis sanctorum, sic tres pueri in camino ignis, non fuerunt absumpti ab igne, S. Iohannes Euangelista non sensit acrimiam olei feruentis, S. Cæcilia non percepit calorem balnei, S. Lucia cum raperetur ab impuris hominibus, non ponit moueri loco. Sic frequenter brachia tortorum obriguerunt, &c.

ARTICVLVS

QVINTVS.

In quo declaratur concursum Dei cum causis secundis, ex se esse indeterminatum.

Disputari hic solet, vtum in productione alicuius effectus causa secunda determinet primam, secundum speciem actionis & effectum, an vero prima determinet secundam, sine quod idem est, vtum concursus Dei externus & actualis ex se sit indifferens indeterminatus, ad certam speciem actus, ac determinetur à concursu secundæ causæ: quæ quæstio non supponit concursum esse distinctum à concursu causæ secundæ. Hoc enim præcedenti articulo refutauimus, neque etiam supponit in effectu esse aliquid à parte rei indeterminatum, verbi gratia, ens, substantia, qualitas, &c. Et aliquid determinatum, verbi gratia, homo, amor, odium, &c. Quia quicquid est à parte rei intrinsece est singulare, adeoque determinatæ speciei, sensus igitur quæstionis est, an vna & eadem actio pendens in simplicem etiam effectum, prout respicit causam primam, à qua dependet, habeat, quod sit actio talis speciei, an vero hoc habeat præcise, prout pendet à causa secunda, ita vt prima ratio currit, & nunc voluntas verbi gratia humana producat amorem, non sit concursus, vel influxus in amorem, prout est à Deo, sed prout est à voluntate.

Respon. Concursus Dei est ex se indeterminatus, & indifferens secundum speciem actionis, determinatur autem à causa secunda, vt ratio, cur concursus Dei terminetur ad effectum, talis rei ratio sit concursus causæ secundæ.

Pro quo nota, verisimile esse Deum ab æterno non decreuisse sigillatim ad singulos actus creaturarum concurrere, sed vnicò tantum generali actu voluisse cooperari omnibus causis secundis, tanquam causam vniuersalem, cuius decreti virtute potentiam suam executiuam omnibus causis secundis præparauit, & in actu proximo ad agendum applicuit, ac quasi ipsis assistentem in ipsarum potestate posuit, ita vt sine nouo decreto, tanquam concausa ex parte sui præparata in tempore exeat in actum concurrenti licet ad prouidentiam ipsius pertineat, antequam in particulari concurrat, perspicere, an expediat, præbere concursum, aut suspendere.

Probatur primo, Quia causa secunda est partialis, causa prima vniuersalis, atqui causa partialis generalem concursum causæ vniuersalis determinare.

Probatur secundo: Effectus semper producit secundum exigentiam causæ secundæ, vt patet, non causa vniuersa producit effectum, prout variantur concausæ, conditiones, ex parte materiæ, ergo quod his & nunc producat effectus huius, vel illius speciei, oritur à determinatione causæ secundæ.

Probatur tertio: Quia hoc est commune omnibus causis, sibi mutuo subordinatis in productione effectus, vt illa, quæ est vniuersalis, determinetur à minus vniuersali, seu partiali, sic concursus solis cum plantis & seminibus, quatenus à sole est, est generalis, & indifferens ad cuiusvis plantæ productionem, est autem determinatus, & talis speciei, quatenus est à semine. secundo concursus potentie illectionis ad illectionem est indifferens, indeterminatus, quatenus est ab intellectu, determinatur autem ad illectionem vt gr equi, hominis, &c. à specie intelligibili. Tertio, concursus potentie motiue in animali, indifferens est ad varios motus, determinatur autem ad huius, vel illius motum, per artem, vel ad claudicationem, per neruum male affectum. Quarto, licet in diuerso genere causæ influxus materiæ in cõseruationem & productionem formæ materialis, v.g. auri, argenti, lapidis, ignis, &c. cui in genere causæ materialis tribuitur esse de se, est indeterminatus ad omnem effectum, determinatio vero fit à causa efficiente, dispositionibus, &c. ita concursus Dei de se, secundum speciem est indeterminatus, determinatur autem in operatione, & effectum, à causa secundâ. Idem explicari potest, in artificiali, rota figuli in orbem agitata est indifferens ad productionem, siue confectionem cuiusvis speciei vasis, determinatur autem à manu figuli, & furnus est indifferens ad cõsionem panis triticeï, magni vel parui, &c. determinatur autem à pistore.

Simili modo Philosophandum est de concursu Dei, sed cum proportione.

Obicit primo, Causa prima est perfectior, & nobilior, quam causa secunda, ergo ipsa determinat potius concursum causæ secundæ.

Resp. neg. conseq. quia quod causa prima, quoad concursum actualem, determinatur à

causa secunda, id non provenit ex insufficietia, aut necessitate naturæ, quasi non possit producere effectum determinatæ speciei, hoc enim inuoluit imperfectionem, sed tantum sequitur ex pacto naturali consentaneo naturis rerum, in quibus Deus voluit se accommodare & cooperandi secundum ipsarum exigentiam.

Obicit secundo: Concursus Dei non tantum attingit in effectu gradum genericum & indeterminatum, sed etiam specificum, determinatum, quia est causa totius entitatis productæ, ergo concursus illius etiam est determinatus & certæ speciei.

Resp. Antecedens verum esse, quia gradus genericus & indifferens in effectu sunt indistincti, ex natura rei, adeo vt impossibile sit attingere vnum sine alio: sed distinguo consequens. Concursus Dei identice, id est, id quod est concursus Dei, est determinatæ speciei, quod idem est cum concursu causæ secundæ, sed concursus Dei formaliter, id est, concursus, vt respicit Deum præcise, non est determinatæ speciei. Explicatur in simili, concursus solis attingit productionem, v.g. pomi, intellectus attingit in fluxu suo intellectionem, tri, potentia motiua claudicationem, sed tantum identice, quia scilicet idem concursus est minis speciei intelligibilis Petri, & nerui in affectu, à quibus habeat determinatam speciem, vnde Deus est causa omnium, omnium graduum, sed modo ex parte sui indeterminato, & vniuersali, cui rei lucem afferre potest genere causæ formali, gradus entis intus inclusus in omnibus gradibus inferioribus, determinatis, v.g. auro, argento, &c. & tantum non est causa formalis, cur res sit aurum & argentum. Similiter materia in genere causæ materialis in fluxu suo attingit formam, secundum totam suam entitatem realem, summo gradu ad infimum, ex se tantum est indifferens ad quamuis formam corpoream. Quod magis mirum videri potest, in effectu causarum partialium non subordinatarum quæ operantur cum mutua dependentia. Tunc enim effectus dependet ab vtraque, cui tamen neutra seorsim habeat sufficientem vim, respectu illius, vt in duobus sustentibus nauem, vel leuantibus aliquod pondus. Vnde dicitur solet talis effectus produci à singulis partialiter, non tamen partialitate effectui, quod

il. totum effectum attingunt, sed partialitate causa, quia neutra eorum vim proportionatam effectui, neque in effectu discerni potest id, quod à singulis causis produciatur, sed tantum per terminum extrinsecum, id est, potentiam cuiusque causæ, à qua effectus inderit in illo, distinguere potest dependentia, processio à singulis ipsarum, ut in vna actionem vnus influit intense, alter remissè. quare duæ causæ hoc modo concurrentes, se utro ad talem effectum ita determinant, ut effectus non habeat à singulis, quod ab omnibus simul, quo sic vt singulæ solæ non oducerent totum effectum in illa specie, ita productus est à pluribus; ac proinde licet iuste omnibus simul totus, & totaliter, similis tamen ita ascribi non potest, multo igitur magis Deus concurrens cum causa secunda, influxu generali attingit totam entitatem effectus, maxime cum Deus & causa secunda beant rationem causæ totalis, & non parlistantum. Ratio vero omnium est; quia causis subordinatis, quæ agunt cum mutua dependentia, altera est alteri vicissim conuio quædam concomitans ad agendum, non precedens, vel subsequens, in eo enim consistit ratio subordinationis, & mutue dependentiæ. unde effectus totus dependet ab utraque, ita tamen, vt non habeat omnia intrinsece, ex dependentia præcise alterutrius, quoad totalem & radicalem causalitatem, quasi ratio cur talis potius sit, quam alius, sit dependentia, & egressus à tali causa.

Obicit. tertio. Concursus Dei & creaturæ, ut vna eademque numero actio, ex dictis precedenti articulo. ergo concursus Dei non est determinatus, & actio creaturæ determinata. Consequentia patet, quia alioqui idem esset determinatum, & indeterminatum, quod implicat.

Resp. admissio antecedente de concursu & ratione Dei externa, quæ est propria via ad effectum, ac terminum actionis creaturæ, negat consequentiam. Ad probationem dico, applicare idem esse absolute determinatum, & indeterminatum, non vero respectiue secundum varias habitudines. Ita enim hic concursus Dei identice est indeterminatus, præcise ratione ordinis, & dependentiæ, quæ agit à Deo. Ad hoc enim non requiritur, vt in effectu realiquid indeterminatum, quod ha-

beat rationem termini concursus diuini, nec etiam requiritur, vt totus effectus aliquo instanti temporis, aut naturæ fuerit indeterminatus, sed sufficit, vt id quod absolute est, & in omni instanti fuit determinatum, non sit tale præcise, vt respicit vnâ causam, à qua dependet.

Dices illa determinatio est actio, ergo etiam sit à causa prima.

Resp. Determinationem illam esse actionem, sed indistinctam ab influxu causæ creaturæ, & primæ, est enim actualis influxus in effectum, qui vt dicit ordinem ad causam secundam, & partialem, cuius est determinata causa primam & vniuersalem, dicitur determinatio, prout dicit ordinem ad causam primam cooperantem, dicitur concursus. Unde determinatio fit, & dependet à causa prima cooperante, siue concomitanter se habente, quia sine illa causa secunda operari non potest. Quoad primam vero, & propriam radicem, siue quoad efficientiam attributionis, dependet à causa secunda. Sic enim tribuitur voluntati amor, quia formaliter determinat, & flectit concursum ad speciem potius amoris, quam odii, & amor, vt provenit à Deo, non est potius amor, quam odium, quia à Deo emanat per influxum generalem, in quo conueniunt omnes effectus Deo concurrente producti, ita vt sicut ipsi concursus est quodammodo idem, secundum speciem, ita omnes res, sub eadem ratione, sunt effectus Dei concurrentis, sicut omnes effectus materiæ, scilicet formæ corporis, sub eadem ratione sunt ipsius effectus.

Dices, quomodo influxus causæ secundæ potest esse concursus Dei, cum concursus Dei illi videatur extrinsecus, nam concurrere dicitur aliquid extrinsecum.

Resp. influxu causæ secundæ dici concursum, ex ordine & respectu ad concursum Dei, in actu primo, siue ad applicationem potentie diuinæ quæ est actus ad intra, & non comparatur ad terminum, seu effectum ad extra productum, vt via, sed vt principium agendi, sed vt applicans vim agendi, & hic concursus est extrinsecus creaturæ, cui cooperatur. Neque hæc in re potest esse difficultas, nisi ratione imaginationis, quæ vere apprehendit in influxu, & effectu distinctas entitates, pro distinctione causarum concurrentium, quod

vlterius oritur ex eo, quod influxus causæ efficientis apprehendi solet, per modum egressionis alicuius entitatis, ex ipsa causa, & quidem per motum localem, quæ imaginatio est corrigenda.

Obiit. quarto, Deus subtrahendo suum concursum, potest impedire agens à certa specie actionis, simul concurrente & coefficiente effectus alterius speciei, ergo concursus illius est determinatus secundum speciem. Antecedens patet, quia sic oculi discipulorum Christi Domini ad tempus fuerunt impediti, ne Christum agnoscerent, quo tamen tempore videbant alia obiecta. Sic Deus absolute potest impedire, ne eliciam actus odii, & cooperari, interim ad actus amoris. Consequentia probatur, quia si concursus Dei, ex parte ipsius, non esset determinatus ad speciem actus, per illius subtractionem, non posset agens magis impediti ab vna actione, quam ab alia.

Respond. negando consequentiam, quia hoc fieri potest per subtractionem concursus generalis, quatenus necessarius est ad talem actionem, habet enim suam latitudinem, & extensionem, vnde concursus, qui sufficit ad amorem, non sufficit simul ad odium, sed requiritur alius numero, quo deficiente, voluntas est impotens ad eliciendum odium.

Obiit. quinto. Si Deus applicaret virtutem & potentiam suam, eodem omnino modo, sine causa secunda, sicuti concurrente causa secunda, prodiret effectus determinatæ speciei, ergo ille concursus tendit ex se in effectum determinatum.

Respond. Antecedens implicare, quia Deus concurrens applicat virtutem, vt exeat in actum, dependenter à causa secunda, tanquam à causa concomitante, & causa cooperante, quia illi se accommodat, vnde influxus ille non est sufficiens, vt se solo attingat effectum, maiorem enim est actio, & actiuitas Dei, quando solus agit, quam quando causa vniuersalis concurrat, vel conseruat. Temere igitur Deus applicaret virtutem operatiuam tali modo, & declaratur magis, dubium non est, maiorem esse actiuitatem, & applicationem virtutis diuinæ, in creatione angeli, quam verbi gratia animæ, vel rei alicuius imperfectioris, dicat aliquis, si Deus præbeat di-

mediatum influxum, vel actiuitatem, requiritam ad productionem angeli, quid p. ducet?

Resp. nihil producendum, sic in præsentem.

Obiit. sexto, Deus ad omnes actus, & operationes concurrat, determinata idea, secundum gradum specificum, & indiuiduum, et concursus est determinatus.

Respond. negando antecedens, & patet operibus malis & monstris, vnde non conuenit, nec conseruat omnia per eandem, quia non determinat, aut prædefinit omnes effectus, sed quasi agens naturale, per modum turæ in generali influxu operatur, secus quando ipse solus operatur.

Obiit. septimo, Deus specialiter determinat effectum, secundum gradum indiuiduum, seu singularitatem, nam causa est differens, ad quod vis indiuiduum illius speciei, cuius actus vult producere, ergo etiam concurrat determinate secundum speciem. Consequentia probatur, quia determinatum secundum singularitatem, includit determinationem secundum speciem.

Respond. ad antecedens, licet quidam philosophi ita doceant, non tamen effectum, vt patet in opere malo, nullo eodem modo Deus definit, aut determinat per eum, secundum gradum indiuiduum. Deinde retorquendo argumentum, non determinat secundum speciem, ergo nec secundum singularitatem, qua includit speciem, nec ea differt, nisi ratione. Ratio est, quia Deus concursus Dei, potius se accommodat effectibus secundis, quam vt illas villo modo determinet, & licet causa secunda secundum se, sit differens ad hoc, vel illud indiuiduum actus, quam secundum speciem vult producere, modum tamen naturæ determinatur ad hoc indiuiduum, non à Deo, sed ab omnibus actibus & circumstantiis concurrentibus.

Obiit. 8. Deus distincte, & determinate vult concurrere, ergo concursus est determinatus.

Respond. distinguendo antecedens, Deus vult distincte, voluntate distincta, ex parte sui termini, vel obiecti proximi, vel mediati, quia distincte vult concurrere concursu generali, non autem distincte voluntate ex parte effectus, vel obiecti totalis vltimati.

Obiic. nono, Deus est causa operis boni, go saltem respectu illius determinate con- trit, consequentia probatur, quia esse na- ram denorat, vel causam totalem, vel certe terminatam.

Respond. negando consequentiam, quia ad concursum generalem præcise eadem modo est causa operis boni, & mali, sed an ob causam dicitur causa operis boni, a scilicet ad istum finem dedit causæ se- cundæ virtutes operandi. Deinde, quia ad bo- nera sæpe excitat sua gratia, consiliis, eaque intendit.

Obi. c. ultimo. Scriptura videtur inhuas- esse saltem naturales, etiam secundum spe- em prodire à Deo, hinc 1. ad Cor. 1. b. 15. *Deus autem dat illi, (scilicet semi- r) corpus, sicut vult, & unicuique semi- n proprium corpus, & M. 1. b. 6. Feenum a i sic vestit Deus, vbi aperte indicatur, Lum tribuere rationem specialis entis.*

Respond. Deum hæc omnia operari con- nitanter, & simul cum causa secunda, cui em contulit virtutem peculiarem, qua currit determinate, quo sensu D. Thom. *quæst. 10. s. 1. ad 3. Causas secundas ha- eà Deo, quod determinantur ad determi- os effectus, quia scilicet habeat à Deo v) operandi.*

Ex hac doctrina patet responsio ad s. ar- gentum, *quæst. 10. supra*, scilicet Deum, ut concurrat ad opus malum, & pecca- to, non tamen esse vel dici posse causam, auctorem peccati. Non enim est cau- sa physica, quia concursus Dei & generalis & se indifferens, non magis tendens in o- malum, quam bonum, effectus autem n potest tribui causæ Physicæ, nisi quate- n ex parte sua influat in illum, siue quate- n pendet ab illa, secundum rationem po- tentiæ, qua procedit ab illa. Sic claudicatio na tribuitur potentie motiuz, sed neruo nle affecto, nec generatio monstri cælo, se causæ partiali. Similiter actus vitiosus vuntati creatæ, quæ formaliter inflectit concursus Dei ad actum peccati, & influ- x generali Dei, per accidens est & præ- u Dei intentionem, quod ea potentia cau- se secundæ, seu quatenus ab ea procedit, ha- be esse speciei vitiosæ. Vnde licet actus pec-

cati, secundum omnem gradum suum, de- pendeat à Deo specificatiue, non tamen, si accipiatur reduplicatiue, verbi gratia, qua- tens odium Dei, inuidia &c. Sic enim de- signat causam determinantem, quæ est vo- luntas, esse enim causam, auctorem, produ- cere, & est causæ totalis, vel saltem deter- minantis. Non est etiam causa moralis pec- cati, quia licet concurrat, & cooperetur ad actum peccati, non tamen censetur mora- liter, seu interpretatiue velle, aut intende- re peccatum, etiamsi sciat concursum suum hic & nunc tendere in peccatum, vitio cau- sæ secundæ, quia scilicet iustas habeat cau- sas concurrenti, vt communis prouidentia cursum suum habeat, ne turbetur ordo vni- uersi, vt relinquatur homini vsus libertatis, &c. vnde malitia voluntatis creatæ, non po- test tribui Deo. Sic vniuersaliter malitia al- terius non imputatur causæ concurrenti, ius- tas nisi habeat & sufficientes causas con- currenti ad opus cui malitia est annexa, ex parte alterius. Ita qui iusta de causa, & ex necessitate petit murum ab usurario, non est causa moralis vsuz ipsius, & mul- tier quæ decenter ornata die festo vadit ad templum, non est causa moralis scân- dali alterius, etsi peccatum prævideat futu- rum, & qui iusta de causa vitur opera ali- cuius, in contractibus, vel sacerdotis in per- ceptione Sacramentorum, etsi sciat illos suo vitio peccare, male contrahendo, vel indi- gne administrando, non censetur causa mor- talis illius peccati, & hæc ita se habere in Deo, inde patet, quia alioquin ipse etiam es- set causa moralis mortis, aliarumque peccar- um temporalium, & æternarum, quia conse- quuntur peccata, quod tamen est alienum à diuina bonitate.

Hinc intelligitur veritas illa fidei, de- finita in Concilio Tridentino, Deum scilicet per se, & proprie non operari opera mala, sed tantum permissiue, quia influxus gene- ralis Dei habet se permissiue, respectu ope- rum malorum, etiam secundum Physicam entitatem, secundum quam ab hæretico di- citur ea operari, quod alioqui difficile est explicari, si enim Deus illa produceret determinato, & specifico influxu, pro- prio illorum operam, proprie & per se opera

opera illa operaretur, quia homo non aliter
ea operatur, imo sicuti causa prima magis ac
perfectius influit in effectum, quam secunda,
Deus magis operaretur opus inale, quam
homo.

ARTICULVS

SEXTVS.

*Respondetur ad auctoritates, quibus
probari solet concursum Dei se habere
per modum prædetermina-
tionis.*

Obiiciunt aduersarii, loca quædam scri-
pturæ quæ putant insinuare concursum
prædeterminantem, vt cum dicitur omnia in
nobis operatus es Domine *1. Isa. 6. & Genes. 43.*
Deus autem meus faciat illum placabilem.
Ester 15. Conuertitque Deus Spiritum regis
in mansuetudinem *Job. 12.* Qui immutat cor
principum, *Prou. 25.* Cor regis in manu Do-
mini, & quocumque voluerit, inclinabit illud:
Ieremia 10. Non est in homine via eius, sed a
Domino diriguntur gressus eius.

Respond. Illis locis non explicari, quid sit
necessarium causæ secundæ, ex vi subordina-
tionis & dependentiæ à causâ primâ, nec de
generali concursu causâ primæ, sed tantum,
quid Deus possit, & subindere facere solet, ex
speciali prouidentia, mouendo & inclinando
hominum, voluntates per illustratiores affe-
ctiones immittas, ad actus bonos, nam si de
generali concursu hic esset sermo, Deus etiam
immutaret corda principum, quando con-
uertuntur ad hæresim, ad Idololatriam, & di-
ceretur dirigere gressus prauorum, &c. Ita
communiter explicant Theologi, & SS. Pa-
tres, nominatim D. Chrysostomus *hom. 1. de
Helia.* exponens illud, quod *libro 3. Reg. cap. 17.*
Dixit Deus Elizæ, præcepi mulieri viduæ, vt
pascat te nomine præcepti intelligit inclina-
tionem, quam indidit viduæ Sareptanæ, vt
Eliam hospitio exceperim cibo reficeret: Imo
& scriptura sæpe promissionem Dei explicat,
vt operationem eius, & actionem. Sic dicit
Deum exerceat oculos, (scilicet mentis) in-
durare corda, &c. & quidem per modum im-
perii, vt vos implete mensuram Patrum ve-

strorum, soluite templum hoc. Quod fa-
cit cito, &c.

Secundo obiiciunt quosdam modos
quendi, D. Thom. quibus videtur insinu-
prædeterminationes, vt *1. p. quæst. 105. ar. 1.*
tertium & a. quartum & quintum vbi di-
causas secundas habere à Deo, quod ad de-
minatos effectus determinentur. Secur-
causam primam mouere secundam ad o-
randum. Tertio causam primam applic-
secundam ad opus. Quarto causas secun-
non agere, nisi in virtute primæ vt in illis
mentra eius & expressius *quæst. 3. de potentia*
7. ad septimum. vbi dicitur, quod additur c-
sæ secundæ, ex vi influxus primæ, esse vir-
tem quandam intentionalem, quæ est vir-
veluti instrumentalis, quæ illam comple-
agendum. Alia multa à Iunioribus Thomi-
ex D. Th. citantur. Sed hæc sunt præcipua
quia specialiter curæ est auctoritas D. Th.
ad singula respondebimus.

Ad primum locum respond. Ibi non d-
terminare causas secundas, ad omnes o-
rationes, sed tantum causas secundas hab-
à Deo quod determinantur, quia scilicet hab-
vim creatam specialem, quæ determinatio
fluxu concurrant ad effectus.

Ad secundum respon. causam primam
uere secundam, motione per inclinatio-
naturales, agentibus creatis inditas ad e-
tendas suas operationes, quo modo quid
Philosophi & in his D. Thom. docent, cre-
moueri à generante quia acceperunt à
virtutem, & propriam inclinationem,
quam sursum vel deorsum mouentur, &
quod actu ad ipsum motum recipiant à
generante aliquem impulsus, quia potest
nerans non existeret. Eodem sensu docet
Thom. *prima, secunda, quæst. 9. ar. 1.* Volun-
tem in primis suis motibus, qui scilicet in
uis negotio sunt primi, & non oriuntur ex
prioris voluntatis, vt est amor, cuius vis si
appetitus sanitatis, honoris beatitudinis,
docet inquam non mouere seipsam ad ex-
tremum actus, sed moueri ab exteriori principio,
scilicet Deo. Ex qua doctrina male intelli-
perperam inferunt quidam Thomistæ
luntatē habere Physice, nec moraliter, se-
uere ad primos suos actus, sed à Deo solo
fundi, quæ est aperta hallucinatio, constan-
nim illos actus esse vitales, & spontaneos
adco

deoque effectiue procedere à voluntate, vt primo intrinseco. Quantum igitur hic D. Thom. voluntatem non moueri à se ipsa ad primos actus, quia existimauit, non proprie quid à se ipso effectiue moueri, nisi quantum motum exercet, mediante aliqua virtute à se distincta, ne scilicet cogereetur admittre, idem esse actu & potentia agens & pascens, respectu eiusdem. Quare maluit dicere voluntatem moueri ab extrinseco, scilicet eo, qui dedit inclinationem in bonum, uti elementa mouentur à generante, quod contulit essentiam, & qualitates motiui consequenter. Fateatur autem voluntatem moueri à se ipsa, ad motus, seu actiones secundas, id est, ad electionem mediolorum, etia producit illa mediante alia virtute, scilicet ex vi intentionis, in ipsa existentis. Vnde questio hic est, de modo loquendi, & de re, & licet hic modus loquendi quibusdam placeat, non tamen videtur necesse, vt vis mouendi sit distincta ab eo, quod mouet, & mouetur (vt *infra* suo loco) sed potest aliquid seipsam mouere, per vim siue naturalem, magis tamen apparet, quando res seipsa moueat, quando est distincta inter mouens & virtutem mouendi, nequidem sequitur, idem esse actu & potentia, respectu eiusdem, sed diuersorum, quia est in actu respectu virtutis effectiue, & in potentia, respectu effectus, seu formæ efficiendæ. Ex quibus patet, voluntatem & causam secundam in genere dici à D. Thom. moueri à Deo, quia naturam ad tales operationes instituit. Quod D. Thom. *prima secunda questio. 9. art. 6.* vocat mouere, vt auctor est voluntatis: sic nimirum solet dici causa actus, quod dat inclinationem ad actum, & qui impunit sagittæ impetum, est causa motus, & scilicet vapores trahere sursum, quia impunit leuitatem, qua sursum trahuntur, quod intelligo de actibus illis, propter quos datur inclinatio, vt respectu Dei excludantur malia actus, qui non proueniunt ex inclinatione voluntatis, prout subest intentioni Dei, sed vt ab ea declinat, sicut cum quis vitulugladio, non ad sui defensionem, ad quam sub artifice, sed ad latrocinium, artifex non debetur causa latrocinii. Secundo dicitur causa prima mouere secundas, concomitantem dum scilicet concurrat cum secundis, ad

suas operationes, qui concursus dici potest motio causæ secundæ, scilicet concomitans, quia eo ipso, quod concipitur, in actu causa secunda agit, & mouet seipsam agendo, & sic dicitur mouere causam per cooperationem, sicut aliquo modo vnus è duobus trahentibus nauem, dici potest mouere alterum, quia per actionem & concursum illius fit, vt alter moueatur, & hunc sensum videntur habere alia quædam locutiones D. Thom. vt *1. 2. q. 105. a. 4.* vbi dicit, Deum intime inclinare voluntatem, efficiendo in ea ipsum vellet, quia scilicet velle est inclinari, & Deus concurrens ad velle, inclinatur. Tertio subinde D. Thom. agit de motione Dei morali, scilicet per gratiam promouentem, vt in actibus supernaturalibus, & in tota materia de gratia, vt videre est *1. 2. questio. 109. art. 6. ad tertium.*

Ad tertium locum respon. applicationem illam, qua causa prima dicitur applicare secundas ad opus, non esse applicationem præuiam, seu Physicam, seu prædeterminationem, sed ipsum concursum immediatum, qui dicitur applicatio formalis, & respectu Dei dici potest applicatio concomitans. Et hæc est omnino intrinseca actioni, vel potius est ipsamet actio, vt inchoata, quo sensu dicitur, quis applicari ad opus, dum operatur & voluntas applicare ad amorem, dum amat. vocatur autem operatio applicatio, quia dum agens operari incipit, coniungitur quodammodo actioni suæ, vel materiæ circa quam operatur, & quia hæc applicatio, sicuti & ipsa actio fit à causa secunda dependenter à prima dicitur causa secunda applicare ad agendum, dum à causa prima non sola, sed concurrente cum ipsa, se applicante nomine igitur applicationis significatur actio, vt primo egrediens ab agente, quo modo etiam dependet à Deo, quæ D. Thom. explicatio probatur, ex eodem loco *art. 5.* Vbi D. Thom. assignat quatuor modos, quibus causa prima operatur effectus secundarum. Primus est, dando illis virtutes actiuas, vt paulo ante diximus. Secundus conseruando eas in esse. Tertius, quasi applicando formas, & virtutes rerum ad operationes. Quartus, per modum finis, vnde in solutione ad tertium concludit, dicendum, quod Deus non solum dat formas rerum, sed etiam conseruat

has in esse, & applicat ea ad esse, & est finis omnium actionum. Hic nulla est mentio influxus immediati in ipsum effectum. Vel ergo Diu. Thom. per tertium illum modum, scilicet quasi applicationem intellexit concursum, & influxum immediatum, quo maxime proprie Deus operatur effectus causarum secundarum, vel dicendum ipsum sentire cum Durando, & non agnoscere influxum immediatum, quod abest & confirmatur, quia in solutione ad secundum, ex dictis suis colligit vnam & eandem actionem esse à primo, & secundo agente, quod in rigore non esset verum, si primum agens non influeret immediate in effectum secundi agentis. Probatür secundo, hæc explicatio, quia *prima secunda quæst. 109. a. 1. 2. & 3.* Sæpe dicit, in agente creato, duo requiri, ad agendum, propriam scilicet virtutem agendi, & motionem primi agentis, scilicet Dei, si per motionem priui agentis, intelligit applicationem præuiam, qua Deus indat aliquid de nouo creaturæ, iam falsa est ipsius doctrina, quia sic non tantum duo sunt necessaria, sed tria, requiritur enim insuper concursus immediatus ad effectum, ne dicamus Diu. Thom. esse in errore Durandi ergo per motionem primo agentis, & quasi applicationem intelligit Diu. Thom. concursum immediatum, & cooperationem, & sic illum explicat Cæteranus. Cur autem concursus vocet motionem, & quasi applicationem iam diximus. Deinde etiam, quia concursus generalis datur ex vi illius prouidentix, qua causa prima gubernat secundas, & ad fines suos producit, quod est genus quoddam motionis, & applicationis.

Ad quartum respondeo, Illud exemplum sensibile de instrumentis afferri, ad explicandam subordinationem, & dependentiam rerum creaturarum à Deo. Alioqui in rei veritate non sunt instrumenta Dei, sed causæ principales, quia agunt propria & proportionata virtute, & reddunt effectum sibi similem, quamuis subinde per comparisonem quandam vocentur instrumenta Dei, Primo, quia sicuti instrumenta accipiunt virtutem à principali agente, ita & natura creaturæ habent vim actiuam à Deo, & sicuti actio instrumenti solet esse actio principalis agentis; Ita actio causæ secundæ est etiam actio Dei, &

sicuti instrumenta nituntur in sua actio in principali agente, ita omnia creata nituntur in virtute diuina, & dicuntur agere in virtute Dei, quia sunt participationes diuine esse. Secundo sicuti principale agens subsolubinde influere in ipsum instrumentum maxime si sit coniunctum: Ita Deus influere in causas secundas, non præueniendo proprie, sed consuando. distinguuntur ergo instrumentis artis, quod non indigeant complemento actuali per præmotionem, sicut instrumenta, quia necessitas præmotoria in instrumentis oritur ex eo, quod tota illorum actio fiat, vel deferendo aliquod corpus per varia loca, vt in scriptura & pictura, quibus calamus & penicillus circumfert tramentum, vel colores, siue inferendo quod corpus, è suo loco, quod fit in sectione seu diuisione per securam, serram, &c. Causæ autem secundæ habent intrinsecam vim, spectat in effectum.

Ad quintum respondeo, primo Diu. Thom. in illo loco agnoscere prædeterminationem, sed doctrinam illam tacite retractasse in summa Theologica, & opere congentes, quæ putantur velut esse testamur Diu. Thom. Quod probatur, nam *parte quæstion. 105. a. 5.* Vbi ex professo agit modis, quibus causa prima operatur effectus secundarum. & *ratio contra Gentes cap.* omittit modum hunc, per communicationem, & immissionem nouæ virtutis, quæ aliquando attulerat *quæstion. 3. de potentia.* omisso merito habetur pro retractatione. Cum enim talis modus operandi effectus creaturarum, inter omnes sit præcipuus, non poterat eo loco à Diuo Thom. omnino nisi quia existimabar, tunc non esset verum. Ita Suarez *libro primo, de concursu capitulo numero septimo,* & alii. Quod si cui hæc responsio nimium videatur fauere ad partem:

Responderi potest, secundo, Diu. Thom. verbis ibi allatis describere concursum generalem, qui pro varia habitudine turbae causam, tum ad effectum varia fertur opera.

Pro quo nota, voces (quandam) & (voluntate) esse particulas diminuentes, ac indicare proprietatem se non habere, Influxum igitur concurrens

concursum generalem vocat additamentum virtutis cuiusdam, scilicet non inhaerentis, sed concomitanter se habentis, & veluti assistentis, quia operatio Dei habet se per motum virtutis superadditæ, quare dicitur comlere causam secundam ad agendum, ob quam etiam causam Diu. Thom. 1. 7. *question. 99.* passim vocat, *concursum Dei*; auxilium Dei mouentis, quia scilicet sine illo non est otens creatura operari. Dicitur autem virtus orientalis, quia occulta est, & extrinseca, iustis secundis competens ratione subordinationis ad causam primam, ob similem enim rationem actus, quo voluntas applicat potentias ad agendum dicitur applicatio intentionalis, quia non fit per communicationem alicuius intrinseci, ipsis potentiis, quas voluntas applicat, sed ex vi subordinationis larum, ad voluntatem, dicitur virtus, veluti, l est, quasi instrumentalis, tum quia ex se est eneralis, & flectitur ad determinatam speciem, per causam secundam, tum quia semper expositus est concursus hic causæ secundæ, & semper patens, sicut & quando causa secunda volet operari, in quo imitatur aliquo modo modum operandi instrumentorum, & hunc esse sensum Diu. Thom. probatur ex discursu ipsius. Ostendit enim causam secundam non posse propria virtute conferre effectui existentiam, & ideo à sola causa prima fieri posse, si autem virtus illa, quam hic vocat instrumentalem, est aliquid creatum, exceptum in causa prima, cum & illud ipsum sit causa secunda, non poterit esse etiam causa existentiae, ergo per virtutem illam necessario intelligit concursus Dei, immediate influentem in effectum causæ secundæ, & concomitanter complementem causam ad agendum.

Ex his verisimile est, Diu. Thom. à nobis stare, dicitur igitur sæpe tanquam causam primam mouere, & applicare causas secundas ad agendum, & similia, sed motionis & applicationis nomine non intelligit motionem, & applicationem præuiam, sed vel immediatam actualem, concursus ad effectus causarum secundarum, adeoque cooperacionem formalem, vel intelligit motionem per inclinationes naturales, creatis agentibus inditas, ad exercendas suas operationes, vel

in negotio salutis loquitur de motione præuia, quæ fit per gratiam excitantem, suadendo, alliciendo, &c.

Obiicit tertio, verba Catechismi Tridentini in explicatione Symboli Apostolorum, ibi creatorem cæli & terræ, circa finem, vbi hæc habentur.

Non solum autem Deus vniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atque administrat, veram etiam, quæ mouentur & agunt aliquid intima virtute, ad motum & actionem ita impellit, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultissima vis ad singula pertingat.

Respond. primo, Nos fateri iuniores discipulos Diu. Thom. ex familia D. Dominici esse in illa sententia, & ex illorum numero, forte fuisse Doctores illos Theologos, quibus Pius quintus Pontifex, qui & ipse erat ordinis D. Dominici, absoluta iam Tridentina Synodo, ad Pontificatum assumptus, anno scilicet 1565. compositionem huius Catechismi commisit, constat certe plurimum contulisse operæ Franciscum Foreium Theologum ordinis D. Dominici, quidquid sit, verba illa, vt nec totus Catechismus non habent vim & authoritatem definitiuam, sicuti ipsa concilii verba.

Respond. secundo, Non fieri ibi mentionem prædeterminationis, si autem dicas æquiualens poni, dum scilicet dicitur impellit, & præuenit. Respond. Si vis fiat in verbo, non tantum significare prædeterminationem ad actionem, sed etiam necessitatem operandi, (quam tamen negant aduersarii) Nam qui ad actum impellitur, necessario agit, quomodo igitur voluntas creata erit libera, quomodo verum erit, Deum tantum permissiue operari mala, vt definit concilium, quomodo hæc conuenient cum iis, quæ idem Catechismus docet, in explicatione orationis Dominicæ, ad verba Fiat voluntas tua, vbi dicit, Nos similes esse pueris, qui suo relicti arbitrio, temere inducuntur ad omnia. Certe non relinquimur arbitrio nostro, si impellimur, neque temere mouemur ad omnia, si à Deo prædeterminamur, & quidem per impulsum.

Vnde verisimile est, impulsus ibi significare concursus generalem, qui dici potest impulsus, eo sensu, quo à Diuo Thom. dicitur motus, & applicatio. Vnde etiam non dicit simpliciter impellit, sed leniendo (ita impellit) &c. vocat autem impulsus præuenientem, quia licet concomitanter se habeat, generalis tamen est, & habet prioritatem aliquam rationis, eo quod à causa vniuersali procedat: quare rationem addit, quod occultissima eius vis ad singula pertineat, quasi dicat, quia est causa vniuersalis. Vnde verba illa Catechismi Rogeri non possunt nisi cum Luthero, apud Rochemensem velimus dicere, hominem multa solere proponere, coactum Dei prouidentia, & non sicut nos, sed sicut ille, (sic est, Deus) vult, ita nos viuere, facere, &c. & his similia cum aliis hæreticis.

ARTICVLVS

SEPTIMVS.

Respondetur ad rationes, quibus vtuntur assertores prædeterminationis.

Argumenta sunt duplicis generis, quædam pertinent ad omnes causas indifferentes, alia specialiter ad causas liberas. A prioribus exordium sumemus.

Dicunt primo, Deus est Deus totius creaturæ, & omnium causarum, ergo vtitur illis, prout vult, ergo determinat illas ad opus.

Resp. negando vltimam consequentiam, quia vltus domini non consistit in hac prædeterminatione, sufficit, quod omnia sub sint ipsius potestati, ita vt libero suo arbitrio possit illa impedire ab actione & effectu conaturali, ignem à combustionem, aquam à fluxu, & allumere ad effectus nobiliores elementa, verbi gratia, ad productionem saltem moralem gratiæ transformare in res alias naturæ distinctissimæ, vt aquam in vinum, &c.

Dicunt secundo, Deus ante, vel citra præuisionem actuum futurorum illos prædefiniuit, id est, absolute decreuit, ergo in executione huius prædefinitionis vtitur prædeterminatione causæ secundæ. Consequentia probatur, quia alioqui posset concidere, & cassam reddi definitio, & creatura se subtrahere, a-

liud agendo, quam Deus prædefiniuisset, vbi gratia, Deus ab æterno prædefiniuit, & absolute voluit, vt ego, hic & nunc hæc tali vobis contentione, apud vos eloquerer, si niam ad hæc omnia non determinat, posse filere, alia effari submissus, &c. & sic non fiet, quod Deus absolute voluit. Antecedere probatur, quia sine huiusmodi prædefinitione non est perfecta Dei prouidentia.

Resp. primo, etiam si hæc omnia esse vera, non tamen inferri, concursus prædeterminationem esse causis secundis necessariam præcisè ex vi dependentiæ essentialis à causa prima, in agendo, sed ex alio capite.

Resp. secundo, negando antecedens, quod inde sequeretur, primo primam rationem cur loquar, comedam, rideam, ambulem, &c. esse, quia Deus præordinauit, & prædefiniuit vt hæc fierent. Secundo, sequeretur omnia contingere ineluctabili fato, & necessitate. Deinde non potest Deus prædefiniuisse peccata, & actus malos, neque etiam opera bona, quæ supponunt peccata, verbi gratia, penitentiam Petri, Magdalenzæ, &c. vel illa includunt, verbi gratia, passionem Christi, martyrium sanctorum, saltem ante præuisionem absolutam, vel conditionatam futurorum uenturum. Vnde D. Damascenus *lib. 2. de fide. 30.* in terminis dicit, Deus omnia præfæcit sed non omnia prædefiniuit: & Cyrillus *lib. in iohannem.* in illud, nemo ex illis perit, n. &c. sic dicit: Non omnia, quæ Deus nouit aut vult, aut imperat, & D. Prosper nihil amplissima hæc totius creaturæ sit republica, quod non de inuisibili illa summi Imperatoris aula, aut videatur, aut permittatur. Sed hæc sunt negotia Theologici, & non faciunt eorum tra illos, qui existimant omnia prædefini dependere à præuisione, siue post præuisionem absolutam, vel conditionatam, & ab omnibus Theologis admittitur aliqua saltem hoc modo à Deo prædefinita.

Vnde respond. negando consequentiam, quia omnia infallibiliter potest Deus exequi per præscientiam conditionaliū futurorum, quia Deus ab æterno cognouit, quid vnaquæque res creata, posita quavis conditione, in medio & circumstantia, esset operatura, ex qua prædefiniendo certas aliquas operationes potest eligere, illas conditiones, & circumstantias in quibus præsciuit ab æterno in finita sit

intelligendi causam secundam, si conferatur, & in illis constitueretur re ipsa tale id operaturam, & sic infallibiliter fit, quod eius præordinauit, ut fieret, & fiet libere, & infallibilis illa tantum dicitur necessitate connexionis effectus, cum præscientia illi, quæ dici solet necessitas consequentiæ, & non autem cum sua causa, quæ dicitur necessitas consequentis, quare ad executionem definitionis, non est necessaria prædeterminationis.

Ad probationem antecedentis obiter dicitur, perfectiorem esse prouidentiam, quæ se accommodat naturis rerum, sufficit Deus in omnibus consequatur finem, si particularem singulorum, ut patet in datis, saltem vniuersalem omnium, qui est manifestatio perfectionum diuinarum, & ad sufficit concursus omnibus præparatus.

Dicunt tertio, causa secunda non mouet, mota à prima, secundum axioma commune & Aristotelem *Phys. 2. cap. 5.* Sed hæc prærequisita non potest esse, nisi determinatio, ergo.

Respon. ad maiorem, axioma illud, quod maiori assumitur, non intelligi de motu illius præuia, & prærequisita, tendente in eum causa secunda, sed vel de motione, & actione, à qua causa secunda accepit vim agendi, vel de influxu conseruatiuo, & de motione præuia, quæ sit conditio præiusta ad operationem, qualis, verbi gratia, est motio localis, quæ approximat ad obiectum ad passum, motio mentalis representatio obiecti præcedens actum voluntatis, motio temperatiua, quæ interuenit in operationibus potentiariarum, quæ subsunt imperio, voluntatis. Scopus Aristotelis *diu. v. 5.* est prout definitur tantum ad vnum primum motum, quod sit principium & auctor omnium, de intelligi potest, de motione communi, & virtutis agendi: potest etiam axioma modo explicari de motione concomitante, & cooperatione causæ primæ, sine qua non potest moueri causa secunda.

Dicunt quartæ, Determinatio creaturæ, si applicatio ad opus, est aliquid distinctum a Deo, & à supposito creaturæ, & eiusque virtute, & quidem antecedens ipsam operationem, ergo fit à Deo, idque priusquam creatura creetur.

Respon. negando antecedens, pro vltima parte; quia applicatio formalis creaturæ ad opus, est ipsamet actio creaturæ, ut supra ostendimus. Unde non est quid antecedens, verbi gratia, applicatio aliqua prædeterminans, quæ fiat à solo Deo, ut imaginantur aduersarij, dependet autem, & fit à Deo, concomitantè operante.

Dicunt quinto, Id à quo aliquid dependet, est prius eo quod dependet, sed operatio creaturæ dependet ab operatione, & influxu Dei, adeoque à Deo, non tamen, ut est & causa in actu primo, sed etiam ut operans est, & causa in actu secundo, ergo influxus Dei, vel Deus, ut operans, est prior natura causa secunda, ut operante, ergo concursus habet se per modum determinationis.

Respon. primo. Negando vniuersaliter maiorem, quia id, à quo aliud dependet, dependentia concomitantia, non est necessario prius altero, nec id quod dependet, posteriorius, vtrumque enim est vicissim dependens ab altero, ut patet in duobus trahentibus simul nauem, neutrius enim actio prior est actione alterius, Maior igitur vera est, de eo, à quo aliquid dependet, dependentia causalitatis directe. Et hæc responsio satis facit argumento; etiam si actio Dei & creaturæ essent duæ actiones, quod tamen non est verum.

Vnde respondeo, negando minorem, quia operatio creaturæ est eadem, cum operatione Dei, ergo non dependet ab operatione Dei, cum idem non dependeat proprie à seipso, neque dependet à Deo operante in sensu composito, sic enim Deus includit operationem, sicuti non dependet à causa secunda, ut operante, quia sic idem iterum penderet à seipso, nam Deus & causa secunda operantes sunt causa & effectus simul, sed dependent à Deo, sicuti à causa secunda, in sensu diuiso, sic enim datur dependens, & id à quo. Quod si aliquando actio creaturæ dicatur dependere à concursu Dei, id verum est primo de concursu in actu primo, id est, de potentia Dei, preparata, ad cooperationem, secundo verum est de concursu in actu secundo, quatenus idem comparatur cum seipso, per respectum ad duas causas, à quibus procedit, & quæ operantur cum mutua dependentia, vtriusque sunt Deus, & causa secunda. Nam cum idem sit effectus vtriusque, vterque etiam est causa,

vel concausa actionis, vel influxus alterius, & effectus, ut est actio causæ secundæ, pendet à Deo, ut à concausa, ut vero est actio Dei, simili modo pendet à causa secundæ, & à concausa. Deinde aliquo vero sensu dici potest, influxum Dei in effectum esse priorem natura influxu causæ secundæ, intelligendo de influxu Dei, in genere, prout complectitur etiam influxum præuium, scilicet collationem, & conseruationem virtutis actiuæ. Secundo. Ipse concursus intimus effectui causæ secundæ, prout egreditur, vel pendet à Deo, dici potest prior, prioritate naturæ, quæ vniuersalitatibus dicitur, ex se enim est generalis, & ad omnia creata se extendit. Deinde est nobilior, quia ex vi potentia à qua procedit, potest esse independens. Sed hæc prioritas non est realis, quæ dici solet causalitatis, & reperitur, verbi gratia, inter solem & lunam, lucem & calorem, &c.

Dicunt sexto, si causa secundæ nihil de nouo accipiat, à causa prima, quod sit præuium ad actionem, non erit illi subordinata.

Respon. negando sequelam, quia recte intelligitur subordinatio inter potentiam & habitum, vnam potentiam & alteram, licet potentia nihil communicet habitui, aut alteri potentia, & in præsentia subordinatio sita est in intrinseca natura causæ primæ, quæ talis est, ut necessario postulet cooperationem causæ primæ, & per consequens independenciam.

Pro determinatione causæ primæ, specialiter argumentantur, primo, causa libera est ex se indeterminata, ergo non determinat seipsam, ergo determinatur à Deo.

Respon. negando consequentiam. Imo oppositum sequitur ex antecedente, nisi enim determinaret seipsam, non differret à causa ex se determinata, & necessaria, vel ut summum esset indeterminata passiuæ, quia scilicet capax determinationis extrinsecus aduenientis, hoc igitur est de ratione causæ, ex se actiue indeterminatæ, & indifferentis, qualis est voluntas, ut se determinet exeundo in actum secundum, & determinatio illa formalis, per operationem est effectus in determinationis, & indifferentia actiuæ: vnde indeterminatio, & determinatio non sunt pugnantia, ut imaginantur, sed sunt subordinata, ut potentia & actus.

Argumentantur secundo, à causa indeterminata, & indifferente, non potest radicaliter prodire effectus determinatus, sed voluntas est talis, ergo debet aliunde determinari, sicut à Deo, qui ut author voluntatis solus testis directe in illam agere.

Respon. distinguendo maiorem quæ est de causa habente indifferentiam passiuam, quæ oritur vel ex imperfectione virtutis, vel ex defectu alicuius conditionis requisitæ ad operandum, qualis est in terra, respectu formarum, in oculo respectu visus, vel non visus, defectu luminis vel obiecti, &c. non autem de causa habente indifferentiam actiuam, quæ oritur ex defectu, & eminente virtute, per quam habet verum dominium sui actus, positus omnino ad agendum requisitis, huic enim proximus est, esse causam radicalem, determinat effectus, in eo enim consistit dominium actus.

Argumentantur tertio, quod voluntas determinetur ad certam actionem, id est vel ex eo, quod velit, vel ideo vult, quod alio determinatur; prius dici non potest, quia ex eo sequeretur, radicem determinationis esse ipsam actionem, adeoque ipsemet velle esset causa determinationis voluntate, & determinatio esset effectus intellectus velle, quod implicat, sic enim lunas esset determinata, ante suam determinationem, quia haberet velle, ac proinde determinationem, quod tamen causaret determinationem, sicque esset determinatio non esset, ergo dicendum est posterius, scilicet voluntatem ideo velle, quia determinatur à Deo, scilicet Deo.

Respon. negando minorem, ad primum dico, dictursum illum supponere seu volitionem, esse causam effectiuam determinationis, tanquam effectus à seipso, sed hoc est falsum: Est enim causa formalis determinationis. Vnde verum est, id est voluntatem determinare, quia vult, & ut ideo velle, quia seipsum determinat, vulticula causalis, (Quia) indicat causam malem.

Argumentantur quarto. Non est de necessitate actus liberi, ut voluntas prius tempore & natura, quam operetur sit ad illam determinatam, ergo concidit præcipuum

mentum contra prædeterminationem cau-
liberæ, quod erat impedire vsum liberta-
Antecedens probatur, quia, si hoc esset
necessarium ad libertatem actus, Deus non
erit liber, quia eius voluntas non est prius
tempore, vel natura indeterminata, ad suum
actum, quam velit, nam ab æterno voluit,
quod voluit, æterno autem nihil est
post, Deinde Angeli & Adamus in primo
instanti suæ creationis non potuissent ha-
bere actus liberos, nam ante primum in-
stanti suæ creationis, non existabant in retum
natura.

Respon. Non dici esse deratione actus li-
beræ, vt voluntas prius tempore, & natu-
ra indeterminata, quam operetur, nam
signat debere præcedere aliquod in-
stanti, & sic locum habet argumentum,
quod dicimus requiri, vt in omni instan-
tiori temporis, & naturæ, quam actum
operetur, sit indeterminata, quæ multum dif-
ferunt. Sensus enim est, si detur instans
temporis, siue temporis, siue naturæ, in quo
voluntas existat, in eo instanti, voluntas
debet esse indeterminatam, ad suum
actum, in quo distinguitur ab aliis poten-
tiis, quæ semper prius natura, quam ac-
tus, sunt determinatæ ad actum. Quod
argumentum diuinam atinet, non est actus
voluntatis realiter, à diuina voluntate elici-
tus, de quali nobis hic est sermo, sed est
Dei essentia, vnde non est necessa-
rium in diuina voluntate assignare ali-
quam naturæ prioritatem, qua volun-
tas sit prior, suo actu, hæc enim inclu-
dentur, & processum vnus ab
aliis, vt patet in sole, & lumine, assigna-
tamen potest instans rationis, habens
fundamentum in re ipsa, nam prius ratione
voluntas diuina est indeterminata, vt velit
creaturas esse, quam ipsas velit, adeo vt in
instanti priore, sicuti potest illas velle, ita potest
natura.

Argumentantur quinto, ex prædetermi-
natione tantum oritur necessitas, ex sup-
positione, scilicet prædeterminationis, sed
necessitas ex suppositione, non officit li-
bertati, ergo neque prædeterminatio. Mi-
nus probatur ex suppositione, quod Deus
prouideat voluntatem tali momento o-
peraturam, ipsa non potest aliter opera-

ri, & tamen libere operatur, ergo similiter &
suppositione, quod Deus prædeterminet vo-
luntatem, non poterit non operari, operabi-
tur interim libere.

Respond. distinguendo maiorem, neces-
sitas ex suppositione consequente, siue quæ
est in potestate voluntatis, ita vt illam
possit habere, vel non habere, non re-
pugnat libertati, & talis est suppositio præ-
uisionis Dei: nam præuisio sequitur no-
stro modo intelligendi, operationem vo-
luntatis, qui in ratione obiecti est prior,
ac proinde sicuti in potestate voluntatis est
operatio, ita & præuisio. Vnde dicunt san-
cti Patres, Deus præscit, quia voluntas
vult, non contra: similis etiam est suppositio
determinationis, qua voluntas semet
formaliter determinat, quia hæc est ope-
ratio, ac proinde in plenissima eius pote-
state, ita vt possit eam habere, & non habere,
prout voluerit, vnde secundum se est a-
ctiue indeterminata ad hanc determinatio-
nem, Imò dum est determinata, per libe-
rum suum influxum, adhuc secundum, &
quatenus est natura prior suo velle, sem-
per manet ad illud velle indeterminata, po-
test enim ex sua indifferenti potestate om-
ni momento suspendere velle, & elice-
re nolle, in quo distinguitur à causa de-
terminata, prius natura, quam operetur.
Verum necessitas ex suppositione anteceden-
tenti, siue tali, quæ non est in potestate vo-
luntatis, ita vt possit illam habere, vel non
habere, impedit libertatem, & talis est sup-
positio prædeterminationis, non enim est
in potestate voluntatis habere, vel non habere
prædeterminationem, vt patet ex dictis,
& principiis aduersariorum, & hæc dis-
tinctio suppositionis antecedentis, & con-
sequentis sumitur ex communi doctorum
sententia, & à nemine potest negari. Cer-
te si nulla suppositio obesset libertati, nec
prædeterminatio hæreticorum obesset, quæ
etiam posset dici necessitas ex suppositio-
ne.

Argumentantur sexto, prædeterminatio
in genere non impedit vsum libertatis;
ergo neque prædeterminatio concursus
Dei.

Antecedens probatur, quia iudiciū rationis
prædictum, præcedens actum voluntatis, præ-
detter

determinat voluntatem ad volendum id, quod iudicando proponit, & in operibus pertinentibus ad salutem gratia efficax prædeterminat voluntatem, vt multis in locis docet D. Augustinus, vt dum dicit, per gratiam Dei, nos non tantum posse, sed & velle, & alia eiusdem generis, quæ afferuntur à Theologis.

Respon. negando antecedens, ad probationem dico, vtrumque illud exemplum esse æque, vel magis dubium, atque id, quod controuertitur, & quidem, quoad iudicium rationis practicum, communis sententia Doctorum, in 1. 2. *quæst. 9. art. 2.* negat tale iudicium prærequiri ad actum voluntatis, quod illam determinet, eo, quod videatur euertere intrinsecam libertatem voluntatis, nam qui hoc iudicium præquirunt, dicunt, illo stante in intellectu voluntatem non posse non consentire, aut velle, ergo non relinquit liberum vsu libertatis.

Si dicas, esse in potestate voluntatis, non consentire, quia iudicium hoc practicum de elicendo consensu, est in potestate voluntatis.

Respon. & quæro, per quid sit in potestate voluntatis, si per aliquem ipsius actum, ad hunc iterum prærequiritur iudicium rationis practicum, prædeterminans, & sic deinceps dabitur processus in infinitum, vel tandem deuenietur ad aliquod iudicium rationis, quod non sit in potestate voluntatis, & ad quod necessario sequitur actus voluntatis.

Quod ad gratiam efficacem: respond. acriter disputari in quo consistat efficacia gratiæ, negamus constanter consistere in prædeterminatione Physica. ex eodem capite, quo negamus concursum Dei habere se per modum prædeterminationis.

Quod ad autoritatem D. Aug. respond. loca, quæ magno numero ex illo citantur, tantum constituere, & indicare discrimen inter gratiam efficacem, & non efficacem, sui sufficientem tantum, quod scilicet illa infallibiliter moueat voluntatem, non quidem Physice determinando, seu suadendo & alliciendo, ita vt licet absolute & secundum se spectata respui queat, adeo tamen congrue conferatur, vt nunquam de facto respuiatur, hæc vero, scilicet sufficiens tantum non ita moueat voluntatem, vt fortiatur effectum,

quare vt summum efficacia gratiæ potest continere determinationem moralem, quali in eo, qui aliquem ad opus vehementer vt, vel importune suadendo, vel blanditiis incit, huiusmodi suasiones & modi conueniendi ad opus alterius subinde vocantur pulsus, sic dici solet ille sua importunitate coegit, & impulit me ad illud faciendum. Dicitur autem determinatio moralis, vt quia communiter, & infallibiliter sequitur effectus, cum quia sicuri determinatio Physica consistit propria in eo, quod determinat applicet determinationem ad aliquid, ad quod erat indifferens, ita qui suasionibus, precibus, &c. aliquid ab alio obtrinet, moraliter applicat ad aliquid faciendum, verbi gratia dandam eleemosynam, ad quod erat indifferens, non potest autem dici determinatio soluta & Physica, quia relinquit veram, & liberam potentiam ad oppositum, ita vt determinatus hoc modo simpliciter possit resistere, quia Physica nulla causalitate ligat voluntatem, aut naturalem eius industriam impeditur Physica prædeterminatio, quæ applicatio gratiæ diuinæ satis explicat, nihil esse esse efficacitatem constituere in prædeterminatione Physica, cum sine illa infallibiliter sequi possit effectus, præsertim cum ille longe aliter mouere possit voluntatem ad bonum, scilicet per illustrationes internas, & piæ affectiones, quas immediate excitat intellectu, & voluntate, quam homo hunc non mouere possit imperio, blandimento, consilio, &c. In quo autem præcisa sit efficacitas gratiæ, negotium est Theologici, argumentum sufficit, hic ostendere, non consistere in determinatione Physica.

Argumentantur septimo, Deus est infinitæ sapientiæ & potentiæ, ergo non deest illi id, quo voluntatem præueniat determinando, & tamen ita suauiter, vt ipsa liberè optur, secundum illud, attingit à fine vsque in finem fortiter, & disponit omnia suauiter.

Respon. primo, non quæri, quid absque Deo possit, sed quid naturis rerum sit sententiam: & dicimus non esse consensum naturæ liberæ, vt ad suos actus determinetur eo modo, quo explicant aduersa.

Respon. secundo: per nullam potentiam fieri posse, vt voluntas determinetur in determinatione præueniente, quia non sit in potest.

potestate, de quali hic disputatur, & tamen libere operetur, hoc enim implicat, esse enim liberum, est esse indifferenter, & indeterminate, & ita agere, vt possit non agere, idque ex extrinseca potestate. Quare fortitudo illa prædeterminans est impassibilis, um suauitate libertatis. Et vt nihil omittimus, quod iam hac materia contra nos cit:

Dices, Christus libere acceptauit præceptum moriendi, pro redemptione generis humani, & tamen non poterat non acceptare, ergo non est de ratione vsus libertatis, ita agere, vt possimus non agere. Antecedens probatur, quia aliquoquin acceptatio ista & obedientia non fuisset meritoria, quia meritum præponit necessariam libertatem. Non potest etiam non acceptare, quia non poterat omnino peccare, quia erat impeccabilis, vt ipse Deus, quem repugnat posse peccare, non ceptando autem peccasset, & si poterat non ceptare, poterat peccare.

Respond. hoc argumentum tangere difficultatem de concilianda libertate Christi, in impeccabilitate eiusdem, & licet fidentendum sit, Christum Dominum fuisse libere in actibus, quos salutis nostræ causa iuit, & tamen fuisse simul impeccabilem, difficulter tamen soluentur argumenta, quæ contra afferri solent à scholasticis, *p. quæst. 18. art. 4.* Ex his vnum est, quod obicitur, in quo soluendo etiam laborat nostri aduersarii. Quidam respondent, Christum Dominum libere acceptasse illud præceptum, quia erat affirmatiuum, & non obligabat pro omni momento, vnde poterat præuenire tempus illud, quo vrgebat, tunc libere acceptauit. Quæ responsio facta solida est, sed supponit præceptum moriendi non fuisse Christo Domino propositum, in primo instanti conceptionis, in quo erat acceptandum, cuius oppositum forte est probabilius, & supponamus hoc ad maiorem vim argumenti.

Respond. alii, Christum necessario acceptasse, sed necessitatem illam non impedisse vsus libertatis, quia erat necessitas, suppositione, scilicet præcepti diuini: sed hæc responsio nulla est, quia est necessitas suppositione antecedente, quæ non erat potestate voluntatis Christi Domini,

Nam præceptum illud non erat in illius voluntate.

Respond. alii, illum acceptasse necessario, quoad substantiam actus, non autem quoad intentionem, & ita actum, quoad hoc fuisse liberum, licet enim necessario eliceret voluntatem moriendi, ex præcepto æterni Patris, libere tamen eliciebat, volitionem, huius, vel illius intentionis, & poterat elicere remissionem, &c. Sed contra substantiam actus non potest fieri, sine aliqua intentione, ergo aliquis saltem gradus in confuso erat necessarius, deinde sic non fuisset meritorius, secundum substantiam, sed tantum secundum aliquos gradus liberos, quod non videtur dicendum, quia tota acceptatio erat libera.

Respond. igitur alii, & solidius, voluntatem Christi libere acceptasse, quia præceptum illud præcisa visione beatifica non determinabat ipsius voluntatem, ad acceptationem, quia solum proponebat voluntatem diuinam, quæ propositio erat seclusa visione beatifica, non erat propositio summi boni, vel eius, quod necessario cum possessione summi boni est coniunctum. Deinde nullum auxilium gratiæ Christo Domino, ratione vniuersalis hypostaticæ collatum determinabat eandem voluntatem quia Deus proponens animæ Christi Domini hoc præceptum, ita excitabat eius intellectum, & afficiebat voluntatem per gratiam præuenientem, sicuti non erat illum infallibiliter illam accepturam, facile enim est illi, cum vult, efficere, vt voluntas infallibiliter hic, & nunc consentiat, & tamen libere dando eialem excitationem, cum qua præcise voluntatem consensuram. Sed adhuc superest difficultas, ergo absolute poterat non acceptare.

Respond. distinguendo, si voluntas Christi Domini consideretur secundum se, & intrinsecam suam dispositionem, poterat non acceptare, & consequenter etiam peccare, si vero consideretur eadem voluntas, vt suberat custodiæ suæ personæ, siue verbi diuini, non poterat absolute non acceptare, sed vt actus dicatur liber, respectu voluntatis, sufficit, vt quantum est ex intrinseca dispositione illius possit agere, & non agere, & ideo simpliciter verum est, quod Christus Dominus libere acceptarit, quia

si intrinsecam dispositionem voluntatis spectemus, poterat non acceptare. Unde non sequitur, non poterat non acceptare, ergo necessario, & non libere acceptavit.

Finis igitur cum Christo Domino, & concludendo, concursus Dei agentibus creatis necessarium non habere se per modum prædeterminationis Physicæ, causis inherens, sed sufficienter explicari dependentiam essentialem omnium causarum, in agendo, à causa primâ, per influxum immediatum in effectum ipsum, & adeo probabiliter, ut nemo prudenter ad saluandam hanc dependentiam, possit recurrere ad prædeterminationes, tum quia non est prudentis, sine necessitate consentire cum hæreticis, in aliquo principio Philosophico, ex quo ipsi inferunt dogma aliquod hæreticum, tum etiam quia facile patet difficulter cum istis prædeterminationibus conciliari usum libertatis, & hic subsistamus, donec aliquid noui ab aduersariis excogitetur.

Quæ autem in decursu quæstionis contra Physicam prædeterminationem, ex inherenti præuisione passim allata, facile accommodari possunt, contra Physicam prædeterminationem, ex causâ extrinsecâ, scilicet per efficaciam extrinsecâ diuinæ voluntatis, & potentia: quia nulla illius est necessitas, & ægre consistit cum libertate, ita ut huic sententia, quæ Scot. tribuitur, non sit ulterius immorandum.

Q V Æ S T I O XII.

Quenam sint causæ necessariae, quanam liberae.

Quæ præcedent. quæst. occasione probationis, vel argumentorum de proposita quæstione dicta sunt, hic seorsim breuiter explicanda sunt.

Et primo: Omnia agentia, quæ rationis vsu sunt destituta, sunt causæ necessario operantes, & communiter dicuntur causæ naturales.

Probatum primo, quia causæ omnes irrationales, si habeant omnia prærequisita ad agendum, non possunt non operari, atqui in eo consistit necessitas operandi, ergo. Probatum secundo: Modus operandi libere sequitur ex vsu rationis, ergo ubi non est vsus rationis,

ibi non est libertas operandi, sed necessitas, quæ necessitas tanta est, in ipsis causis naturalibus, ut possit omnibus prærequisitis, agendum, actio illarum à nulla causa exteriori possit impediri, quod si impediatur, id subtrahendo vnâ ex conditionibus prærequisitis, agendum, sic Deus impediuit, ne ignis fornacis Babylonis exureret tres pueros, negando suum concursum, & ne leones uorarent Danielem, impediendo, quo minus representaretur phantasia ipsorum subitione alimenti conuenientis.

Pates, quæ sint conditiones prærequisite ad agendum.

Respon. plures enumerari, præcipue hæ, ut causa habeat virtutem intrinsecam efficientem ad agendum, ut subiectum sit pax actionis, & debite approximatum, velior sit actiuitas agentis, quam resistentiæ, si, ut passum sit aliquo modo dissimile agens, vel secundum speciem formæ, quam agentis tendit introducere, vel secundum gradum intensiores, & existat actio prærequisita, gratia, cognitio obiecti, respectu appetitus. Similiter concursus Dei in actu primo, ceteri expositus & præparatus ad cooperandum. Denique omnes concause necessaræ hoc, ut causa efficiens possit exire in actum, habent se instar conditionum prærequisite.

Respond. secundo. Creatura rationalis agens liberum per voluntatē: est certum de fide. Probatum experientia. Experimur nos nulli rei esse astrictos agere, posse reuicis, vel omittre, consultamus & delibemus, quid, quomodo faciendum sit, remanere reguntur legibus & præceptis, præceptis, quæ omnia frustra adhiberentur, si homo non esset liber.

Obicit. Voluntas creata nihil potest nisi mota à Deo, & posita illa motio necessario agit, ergo actus voluntatis nunquam est homini liber. Maior patet, Minor probatur, quia impossibile est, Deum mouere voluntatem, & ipsam non moueri, quia diuina est efficax, & mouere, ac moueri necessestiam concomitantiam, suamtionem.

Respon. admittendo maiorem, de necessitate concomitante, ut præcedente quæstione, & nego minorem. Ad probandum

consequentiam, quia, quod posita motione Dei voluntas non possit non moueri, est, quia notio Dei concomitans est intrinseca, imo identificata actioni liberæ. Vnde idem est, cū dicas posita motione voluntatis, non potest non agere, id est, eo ipso instanti, quod ratio procedit à voluntate, fieri non potest, simul non dependeat & non procedat, hoc nimis aperte implicat, quamuis eo ipso instanti quò agit, habeat potentiam intrinsecam actiuam, non agendi, quæ potest exire in actum immediate post quoduis instans designabile, suspendendo, & cohibendo actionem, sic qui ambulat, etiam dum ambulat, libere ambulat, quia simul habet potentiam sese sistendi, omne instanti designabile. In quo voluntas distinguitur ab agente necessario, quod dum agit, non habet simul potentiam intrinsecam actiuam, non agendi, ratione cuius, quouis instanti designabili possit abstinere ab actione vt summum potest non agere immediate post quoduis instans, ex potestate illi extrinseca, scilicet Dei, vel hominis, subtrahentis aliquam ex conditionibus necessariis ad agendum, quæ potentia non operandi, non sufficit ad libertatem, vt patet, sed ad libertatem requiritur, (vt hoc iterum dicamus) vt agens in actu determinatum, per suam actionem, etiam supposito quod agat, & in sensu composito, seu componente actionem, & significatum formale, cum agente & significato materiali habeat potestatem ex se intrinsecam actiuam, & expeditam, non agendi immediate, post quoduis instans, quò supponitur agere, & non tantum in sensu diuiso, tum quia talis potestas non agendi, in sensu diuiso, omnium consensu etiam reperitur in voluntate, dum necessitatur à Deo. Tum quia in sensu diuiso, sine seclusa actione, omne agens, siue sit necessarium, siue liberum, creatum, siue increatum, non tantum potest non agere, sed etiam necessario ex suppositione non agit. Impossibile enim est, esse diuisum ab actione, siue non agere & agere. Friuolum igitur est dicere, voluntas prædeterminata à Deo potest non agere, in sensu diuiso, ideoque libere operatur. Postet etiam distingui consequens, hoc modo, ergo necessario agit, necessario absolute negatur, necessario ex suppositione conse-

quente, scilicet actionis liberæ, quæ est in potestate voluntatis conceditur, sed ita necessario agere, est libere agere, de hac enim necessitate in genere verum est, omne quod agit, quando agit, necesse est agere, & extendit se etiam ad ipsum Deum.

Si maior propositio Argumenti intelligatur, de notione præuia, tum qua Deus præuenit voluntatem, in actionibus liberis, supernaturalibus, pertinentibus ad salutem. Respon. motiones illas proprias esse voluntati necessarias, non tamen actiones liberæ, ad quas diriguntur à Deo, motus illi præuenientes, & quibus veluti celesti quodam semine elicit, & operatur actus liberos voluntatis.

QVÆSTIO XIII.

Quid sit libertas formalis.

Respon. libertas formalis est potentia indifferens, ex se, sufficiens ad exercendam, & non exercendam operationem. Dico ex se, siue positus omnibus ad agendum requisitis, quia potentia non exercendi operationem, defectu alicuius prærequisiti, non sufficit ad libertatem, & habet potius rationem impotentia.

Includit igitur libertas duas potentias partiales, ratione saltem ratiocinata, per ordinem ad diuersos actus distinctos, prima est potentia operandi, quæ reperitur etiam in agentibus necessariis, Altera est potentia cohibendi actum, & hæc tantum est in liberis, quæ licet sit positua, perfectio naturæ rationalis exerceri tamen potest per nudam earentiam actus. (vt probabilior habet sententia) possunt enim aduertere me non audire sacrum, & tamen non elicere nolitionem, posituam audiendi, sed nude omittere volitionem audiendi etiam inefficacem, in eo enim consistit potentia cohibendi, vt posito obiecto voluntas possit non appetere, vel omittere appetitionem, quamuis communiter in liberis omissionibus maxime rerum præceptarum, coniuncta sit positua nolitio voluntatis, etiam si subinde à nobis nõ aduertatur, quia aduertentia ista fit

per quandam reflexionem intellectus, quæ non necessario semper fit.

Ex his nota, primo, Libertatem sic explicatam, vocari libertatem, quoad exercitium, siue libertatem contradictionis, quia est potentia, dicens habitudinem, & carentiam actus, quæ sunt contradictoria, & hæc potentia absolute sufficit ad libertatem, potest tamen etiam esse in voluntate potentia, ad actus contrarios, respectu eiusdem obiecti, verbi gratia, ad amorem Petri, & odium Petri, quæ dicitur Libertas, quoad specificationem, siue contrarietatis quia est potentia, dicens habitudinem ad actus specie diuersos, imo & contrarios.

Nota secundo. Libertatem non esse potentiam aliquam passiuam, talis enim aperte non sufficit ad libertatem. Sic enim materia prima esset libera, respectu motus: est enim indifferens, ad morum, & quietem, similiter ad formam lapidis, & negationem eiusdem. Similiter & manus, respectu scriptiois, & non scriptiois. Est igitur potentia actiua, & vis interna positiua flectendi sese in alterutram partem, & determinandi illam in differentiam habitualem, per actum. Alioquin enim voluntas ex se esset in æquilibrio, donec determinaretur ad alterutrum, ab aliquo agente extrinseco, illa determinatio esset posset libera, non tamen voluntati humanæ, sicuti, verbi gratia, materia ex se, nec est sub forma lapidis, nec sub forma ignis, quæ virtute continet negationem formæ lapidis, sed hoc habet a causa efficiente, extrinseca, hanc potius formam introducente quam illam: quod dici non potest, quia Concilia & Patres definiunt, & docent, hominem ita velle, ita consentire diuinæ gratiæ, vt possit scilicet ab intrinseco principio actiua, non velle non consentire.

Petes primo, quid sit illa potentia indifferens, quæ dicitur libertas.

Respond. Libertas formalis nihil est aliud, quam ipsa vis voluntatis, vt indeterminata, & tamen proxime sufficiens ad velle, & nolle, seu non velle, vnde differt sola ratione à voluntate, quia est ipsa voluntas, considerata inadæquate, scilicet respectu obiectorum & actuum, in quibus notatur aliqua ratio boni, & ali-

quis defectus. Similiter libertas fundamentalis, seu radicalis, est ipsa amplitudo intellectus, & vis intelligendi, comparata ad omnia obiecta, siue illa sint res, siue actus in quibus potest considerare aliquam rationem boni, & aliquem defectum, & si etiam differt ab intellectu, sola ratione quia est ipse intellectus inadæquate spectatus.

Petes secundo, quid sit proprie libertas, in ipsis actibus liberis.

Respond. Libertatem in actibus liberis, elicitis voluntatis, præter entitatem actus nihil esse aliud, quam habitudinem ad causam indeterminatam, à qua immediate procedunt, & assidue pendent, quæ habitudo est dependentia, tanquam à causa efficiente, indeterminata. Libertas vero in actibus imperatis, est denominatio extrinseca, ab actu libero voluntatis, à quo imperantur, quia omnes respectu potentia, & principii à quo immediate procedunt, sunt necessarii.

QVÆSTIO XIV.

*Quanam sit ratio, cur quadam fiant
necessario à suis inferioribus,
quadam contingenter?*

QVÆSTIO hæc aliter solet proponi. Quanam sit prima radix necessitatis, & contingentia, in effectibus agentium creatorum. Et in ea est aliqua sententiarum diuersitas. Quidam volunt radicem primam contingentia, esse voluntatem diuinam, ratione suæ libertatis, ita vt ratio, cur quadam contingenter fiant, sit, quia Deus libere agit, sed hoc est impossibile, quia indefequitur, si per impossibile Deus concursum suum generalem vellet, ex necessitate actiones causæ creaturis esse liberas, quod est falsum, haberet enim se Deus, tali casu, sicuti actus voluntatis supernaturalis, verbi gratia, charitatis, ad actus naturales charitatis, sequitur deinde omnes effectus causarum creatorum esse liberos, & contingentes, quia ad omnes Deus libere concurrat.

Alii igitur

Alii igitur volunt, primam radicem vtriusque, tam contingentiam, quam necessitatis, esse infinitam efficaciam, diuinæ voluntatis, & potest cum agentibus creatis omnia procedere, & omni modo, siue liberæ, siue necessario. Sed hæc sententia supponit, Deum ab ætate ante præuisionem absolutam effectum futurorum, efficaciter voluisse, omnes effectus, qui in tempore fiunt, à quavis creatura, idque tam secundum substantiam, quam secundum modum. Deinde ad executionem illius decreti, accommodasse effectibus necessariis causas necessarias, liberis liberæ. Sed fundamentum hoc reicitur à Theologis, *primarie* 9. 18. & de eo pauca diximus *supra* 7. 7. Ad secundum argumentum, quia excoquitur, Deum efficaciter velle, & decernere peccatum, saltem secundum entitatem physicam, quod videtur alienum à Deo, quia deestatur & vetat fieri, & quicquid est naturalis in actu peccati, vt res quædam sit in malo intime est implicitum, vt communem rationem, sit absolute velle tale omni fieri, quare etiam definiuit Concilium Tridentinum (vt supra diximus) Deum operari tantum permissiue, opera mala. Ad primum respondeo, licet diuina voluntas ratione suæ libertatis & potentiam, sit prima radix necessitatis, & contingentiam, in effectibus, quæ sunt eorum causa efficientis, ipsa tamen natura & intrinseca conditio causæ liberæ creaturæ, radix prima attributionis contingentiam suorum effectuum, in quam, velut in principium formale, vltimo resoluitur ratio contingentiam effectuum, ac conditio causæ liberæ, est principium formale, & attributionis effectuum necessarium.

Ad primum respondeo, quia Deus omnia à se produxit, omnibus dedit virtutem operandi cum omnibus concurrat, ergo est aliis in modo prima radix, & origo eorum, quæ sunt & modorum, quibus fiunt.

Ad alterius pars probatur, quia si quis quærat effectus talis sit liberæ contingens, à Philosophia responderetur, quia dependet, procedit à causa liberæ, non vero, quia volunt. Similiter quærenti, cur effectus necessarius, responderetur, quia procedit à causa necessaria, ergo in naturam ipsius, tanquam in primum formale resoluitur contingentiam, & necessitas effectuum, &

si quis quærat, cur voluntas creata sit libera, ignis agens necessarium non recte responderetur, quia Deus ita voluit, quia responsio illa supponit, Deum potuisse voluntatem creatam facere non liberam, idque conuenienter naturæ. Similiter ignem facere liberum. Ratio igitur est, quia natura illius rei id exigit, & iuxta æternas illas rationes, seu exemplaria illa quæ sunt in mente diuina, voluntas postulat fieri libera, & ignis agens necessarium,

QVÆSTIO XV.

Vtrum à causa necessaria procedere possit effectus contingens?

Respondeo, si vna cum causa necessaria concurrat causa libera, effectus erit contingens. Probat, quia eo casu effectus causæ necessariæ potest esse, & non esse, pro arbitrio causæ liberæ, sic licet ignis necessario comburat, & ventus flatu suo necessario flammam eliciat, conflagratio tamen domus est effectus contingens, si ab incendio ignis libere sit admotus, Ita segetes sint effectus contingens, licet enim semen, sol, terra, &c. necessario agant, seminatio tamen & cultura libere facta est à colono. Aqua necessario humectat, & frigefacit, humor tamen & frigus est effectus contingens, si homo libere se committat aquis.

Resp. secundo, Si inter causas concurrentes ad aliquem effectum, nulla interueniat libera, effectus non potest esse intrinsece contingens.

Probat, quia est absolute necessarius, nam procedit adæquate à causis determinatis, & agentibus ex necessitate. Dixi non posse esse contingens intrinsece, quia si effectus necessarius, qui erit ex pluribus causis necessariis, ita inter se concurrentibus, vt vna impediatur connaturalem effectum alterius, vel vim illius alio detorqueat, cum vna ex illis causis seorsim poterit dici contingens, quod sole existente in canicula, sint vel non sint calores, &c. Quia licet planeta & sol sint causæ necessariæ suorum effectuum, potest tamen eorum virtus impediri à ventis, vaporibus, &c. Dicitur autem hæc contingentiam, extrinseca,

intrinsicca, & respectiua, quia conuenit effectui comparato ad vnam, ex tota serie causarum concurrentium, quæ ratione virtutis imperfectæ impediri potest ab effectu suo conaturali, cum interim absolutè respectu totius seriei causarum sit necessarius, quia nulla illatum est libera. Contingentia autem intrinsicca, & absoluta, de qua procedit conclusio, oritur ex virtute & perfectione intrinsicca causæ liberæ, habentis dominium sui actus, idque vel immediate, vt in actibus voluntatis, vel mediate, vt in effectibus aliarum potentiarum, hominis & aliorum agentium naturalium, quæ applicantur ad actionem à voluntate.

Petes, quid propriè sit contingentia in effectu.

Respond. præter entitatem effectus, nihil esse, quam denominationem extrinsiccam, illius à potentia causæ, à qua immediate, vel mediate, in ordine agentium creatorum dependet, quæ denominationi concipitur, tanquam habitudo quædam ad causam, prout illum effectum producere, vel non producere potuit.

QVÆSTIO XVI.

Quid sit fatum, & an detur?

Fatum nomen habet à fando, quasi sit ali- quod effatum, vel præordinatum à causa superiori, quo gentiles olim varios designabant errores. Hinc factum, vt præcis Christianis, nomen fati valde fuerit exosum, quidam enim volebant fatum esse seriem quandam causarum necessariorum, à cælo, & astris dependentem, quæ omnia necessario produceret, etiã quæ à voluntate humana procedunt, idque independenter à Deo, qui error valde stupidus est, aufert enim Deo omnipotentiam, eo quod non possit seriem illam interrumpere, aufert etiam libertatem Deo, & voluntati creatæ. Alii voluerunt hanc seriem dependere à Deo libere operante, sed omnia determinante antecedenter causas secundas necessitando, & sic errant hæretici nostri temporis, vnde non subtrahunt se periculo, sed dicunt, sicut fuerit voluntas Dei in cælo, sic fiat. Qui error Deo omnipotent-

am, & libertatem relinquit, non tamen mini. Stoici existimant fatum esse mutabile, & dependere à Deo, qui possit placari suis, & à proposito dimoueri, illique commine offerbant caput agnæ albæ, per agnæ Dei scientiam significantes, per agnæ Dei mansuetudinem, per album, quod se vt euentum ex infausto faustum redderet.

Respond. Fati nomine Christianis per se est vtendum, quia est male sonans, si quatenus fati nomen intelligat collationem causarum materialium, necessario productum suos effectus, nihil dicit erroneum hoc sensu datur fatum: Sic videntur locutiones, & Plutarchus, qui à serie illa existimant hominis libertatem.

Respond. secundo. Si quis fati nomine intelligat Dei providentiam, vel seriem causarum creaturarum, prout subest diuinæ providentiæ, ac infallibiliter sequitur effectus Deo præuisos, etiam datur fatum. Qui ce- Deo providenti generalis omnia relictis suis motibus, infallibiliter tamen euentus quæcunque aliquando euentura ab a- providit.

Respond. tertio. Fatalis necessitas a- gentium & hæreticorum impia est aufert homini libertatem, & constantia, ac demerita, præmia ac pœnas, gratia- consultations, &c.

QVÆSTIO XVII.

Vtrum agens corporeum immediate attingat effectum substantialem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Proponitur, & probatur sententia Scoti.

Scotus in primo distinctione 37. & in secundo distinctione 17. Occam. in secundo distinctione docent, attingere immediate virtutem substantiali siue per suam substantiam: &

accidens, verbi gratia, calorem posse per viam
 substantialem, scilicet ignitionem intrinsece
 tingere formam substantialem ignis, sed
 naturam extrinsecam, per viam accidentalem,
 licet calefactionem, attingendo præuiam
 positionem connaturalem formæ ignis,
 fundamentum huius sententiæ est, quia ter-
 minus substantialis non potest contineri in
 virtute accidentis, ergo non potest intrinse-
 cæ actiue ab accidente attingi. Consequentia
 est, quia actus est Via, & ratio communi-
 candi, siue esse effectiue, à se extrahendo effe-
 ctum, per efficientiam. Antecedens probatur,
 quia nobilior non potest contineri in virtute
 nobilioris, sed terminus substantialis est
 nobilior accidente, ergo non potest conti-
 neri in virtute accidentis. Confirmatur, o-
 mnis causa vel est nobilior suo effectu, si ni-
 lum sit æquiuoca, vel saltem æque nobilis,
 nimirum sicut in voce, ut communiter faten-
 tur Philosophi. Sed accidens absolute est igno-
 rans formam substantialem, ergo non potest esse
 illius causa immediata: Si dicas accidens in
 virtute entis esse ignobilius effectu substansi-
 ali, non tamen in ratione principii actiui,
 sed secundum actiuitatem. Respond. accidens
 est principium actiuum, per suam entitatem,
 ratio principii actiui tantum superaddit
 titat denominationem extrinsecam. Si
 cas accidens agere, & attingere effectum
 substantialem, in virtute substantiæ, & prin-
 cipalis agentis, cuius est accidens. Contra illud
 (in virtute) intelligitur vel intransitiue,
 ut loquitur Caietanus, id est, ratione alicuius
 intrinseci, & hic vrgit argumentum, quia
 nihil est aliud, quam virtus accidentalis, cum
 relatione ad agens principale. Si vero intelli-
 gitur transitiue, id est, ut denotet virtutem
 efficientiam substantiæ, iam accidens non at-
 tingit intrinsece terminum substantialem,
 sed forma substantialis, quæ ratio reddit hanc
 sententiam probabilem & confirmat. si acci-
 dens posset producere substantiam, adeoque
 effectum se nobiliorem, male Philosophi
 & Theologi ex perfectione creaturarum
 colligerent perfectiones naturæ diuinæ, &
 diuersæ, ex effectibus perfectionis creatura-
 rum.

Probatum secundo, hæc sententia. Acci-
 dens, verbi gratia, calor, est sufficiens princi-
 pium ad producendum calorem, sibi simi-

lem, sic ut nullius alterius causæ influxum
 digeat, ergo & forma substantialis poterit
 sibi similem producere. Si ipsa possit, non est
 quod accidenti hæc vis tribuatur. Confirmatur.
 Virtus productiua substantiæ illi formæ sub-
 stantiali identificata, non repugnat illi ratio-
 ne perfectionis, quia reperitur in Deo, nec ratio-
 ne imperfectioris, quia virtus identifica-
 ta entitati reperitur in accidente, ergo nulla
 est ratio negandi substantiæ vim producti-
 uam, & de facto formæ substantialis, virtute
 sibi identificata producentur qualitates sibi
 connaturales retractas ab agente contrario,
 ut patet in aqua se reducente ad frigus, & for-
 ma producit sibi potentias & proprietates,
 ut videre est in anima, quæ etiam est prin-
 cipium immediatum actiuum vitalium, er-
 go si sit principium immediatum accidenti-
 uum, non est ratio, cur non possit dici im-
 mediatum principium alterius substantiæ,
 neque enim repugnat ex parte formæ pro-
 ductiæ, neque producentis, quia producet
 sibi similem & anima vegetatiua, & sensitiua
 producit per nutritionem animam sibi
 similem.

ARTICVLVS
 SECVNDVS.

*Proponitur & præfertur sententia
 D. Thomæ.*

Diu. Thom. 1. parte question. 48. articulus
 & articulus. 8. ad secundum & tertium. &
 question. 73. articulus. 1. & alibi, quem sequuntur
 communiter Philosophi & Theologi,
 docet accidens proxime, & per se attingere
 formam substantialem, in virtute substan-
 tiæ, cuius est instrumentum. Discrepant ta-
 men huius sententiæ authores, in modo ex-
 plicandi.

Caietanus enim censet, terminum sub-
 stantialem non fieri per actionem substan-
 tialem, ipsius accidentis, sed resultare tan-
 quam terminum extrinsecum, ad actionem
 propriam accidentis, sicuti in artificialibus, ex
 situali colloatione trium virgularum resultat
 figura trianguli, sine vlla noua actione, sed hic
 modus est improbabilis, ut infra ostendemus.

Suarez *disput. 8. sect. 9.* existimat, accidens non producere effectum substantialem, solo suo influxu, sed debere coniungi formæ substantiali, per cuius associationem, & influxum eleuetur ad productionem substantiæ, quod si contingat, formam substantialem non posse influere simul, cum accidente, vel quia non est in debita distantia, vel quia non existit, tum concursus illius debet suppleri à causa superiori, vel prima, quæ tali casu concurrat cum accidente, duplici concursu, vno vniuersali, & altero particulari, supplente concursum, & eleuationem actiuam formæ substantialis, & hic modus videtur coincidere cum sententia Scoti.

Alii igitur docent, accidens solo suo influxu intime attingere effectum substantialem, adeo vt si separaretur substantia, cuius est instrumentum, possit ad huc exire in actum, & hunc modum explicandi sequimur, & licet difficultatem pariat, ab argumentis primæ sententiæ, minor tamen secum incommoda trahit, quam illa.

Probatur primo, ex Aristotele *secundo Phys. 2. 14. 18. 2. 62. l. de sens. & sensib.* vbi sæpe ait, ignem non agere, aut pari, quatenus ignis est, sed quatenus subit contrarietatem, quasi dicat, non per formam ignis, huic enim, vt pote substantiæ nihil est contrarium, sed per formam caloris, & *primo de celo. 2. 3. secundo de generat. ca. 1. 1.* docet, semen esse instrumentum, quo viuum animal effectiue generat aliud, sc. per virtutem accidentalem illi communicatam, sed hisce testimoniis, facile respondent scristæ.

Probatur secundo ratione, quia accidens & forma substantialis materialis habet eundem modum existendi, sc. in materia, ergo possunt habere ad inuicem proportionem causæ & effectus, Confirm. sicuti est connaturale substantiæ, operari per accidentia, sibi proportionata, ita connaturale est illi, fieri per accidentia, sed nec hæ rationes multum vrgent. Modus enim offendi in materia, est specificè diuersus, & tantum connaturale est substantiæ operari per accidentia, terminos accidentales.

Probatur tertio, variis experienciis. Aurum, argentum, & alia mineralia producuntur in visceribus terræ, vnitare influentiarum, & accidentium cæli, calor receptus in ferro can-

denti producit ignem in stappa, aut chana. In collisione silicis cum ferro, vel silicium inter se, emicat ignis, qui producitur à calore raritate aeris, per collisionem istam calefactum, & rarefactum: Radii solares circa speculum concuum, producunt in materia stappæ, vel ceræ, formam ignis; Accidentia vini conuertuntur aquam admixtam in vinum, eorum hisce experienciis satis fit ab aduersariis partim per actionem indistans, partim per concursum Dei, suppletentem defectum eius secundæ.

Probatur quarto, efficacius, duabus experienciis, quia semen plantæ concurrat ad productionem plantæ, ipsa planta, à quocumque est, corrupta, vel procul distans. Facit autem Scotus, *2. secundo dist. 17.* semen esse perfectius quouis animato, quia sc. viuunt in potentia, non actu, licet enim nutriantur, quando coniunctum est plantæ, separata tamen nullas vitæ functiones exercet. Anima enim est actus corporis organici, semetipsum non est organicum, sed plane simile, si quis gratis concedat, semen plantæ viuens, huc anima illa erit essentialiter imperfecta anima & forma ipsius plantæ, & sic non poterit attingere productionem plantæ. Quod dicendum, vim accidentalem feminis præcere formam plantæ. Secunda experientia similis est de semine deciso, ab animali, quod concurrat ad productionem animæ sensitivæ, vel absente, vel etiam corrupto animalis, quo decisum est, cum tamen non ipsum animal habeat aliam sensitiuam. Concurrat igitur instrumentum animalis, per virtutem accidentalem, ipsi à generante inditum, & non per formam substantialem, illi enim, vt summi tribui posset organizatio, per formas partiales, quas dici posset eminenter continere.

Resp. Scotus, *in primo & secundo supra.* sibi, formam in viuentibus produci à causa prima, neque hoc esse nouum in Philosophis, recurrere ad efficientiam causæ primæ, & de omnibus formis substantialibus hoc nuerint magni quidam Philosophi, Plato uicenna, Philoponus & alii, neque est difficile, Deum concurrere, supplendo defectum causæ secundæ, cum sit intime præsens omnibus rebus.

Sed contra, neque etiam difficile est Deum creare, quæuis miracula pati, &c. Vnde

plet dici, non sunt multiplicanda miracula, nec necessitate. Vnde similiter, non videtur posse tolerare recursus ad efficientiam Dei in ordinaria, & conaturali productione viventis: Sic enim Deus non suppleret defectum usque particularis, quæ in actu aliquo extradiario, ex accidenti desisset, sicuti in species consecratis, hoc admitti posset, sed tuta lege & ex institutione naturæ, & moderandi viventium, concurreret & haberet vererationem causæ partialis, vnde prior sequitur, concursum generalem Dei ad generationem viventium, non esse ex se indeminatum, secundum speciem, vt supra diximus.

Secundo, Deum non instituisse naturam sufficientem ad conseruationem speciei, per totalem generationem; quod est contra communem sensum.

Tertio, plus collatum esse à Deo rebus inanimatis, sc. virtutem sufficientem, ad producendum sibi simile, quam rebus animatis.

Dices viuentia habent virtutem sufficientem in actu primo, ad producendum sibi simile: sed Deus supplet illorum defectum, & exitium illius virtutis, quando absunt, vel non existunt.

Resp. Frustra esset actus ille primus, collatus à Deo, ergo non inest viuentibus. Conscientia patet, quia nulla potentia secundum speciem frustra à Deo, vel natura conferitur. Recedens probatur, quia vel viuens, & cuiuslibet animal generans est absens, vel corruptum tempore generationis, ita vt nunquam possit concurrere, ergo esset frustra vis illa generandi.

Dices cum Scoto in tertio distinct. 4. quæst. 1. animam foeminae producere animam sensitivam.

Sed contra, primo, nihil simile saltem, reperitur in productione plantarum, quarum nec non fouetur in vitro alicuius foemine, in terra inanimata.

Contra secundo, Etiam si demus, foemina concurrere actiue ad generationem, vt probabilior habet sententia Medicorum, & ret experientia, quia ex asino & equa proicitur mulus, si equa non concurreret, actiue procederet asinus non mulus, quod nullum accedit ad naturam equi. Tamen hinc non sequitur, foeminae solam attingere to-

tum effectum, alioqui in casu proposito prodiret equus, & non mulus, & sic vniuersum plus tribueretur in generatione foeminae, quam mari, contra apertum testimonium Aristotelis secundo de generatione cap. 1. Deinde frustra esset vis substantialis generandi marem nuquam enim exiret in actum. Vnde non satisfaciunt dicendo Deum supplere partialem concursum maris, reddidit enim absurdum scilicet semper recurrendum ad Deum. Vltterius quod hic dicitur de foemina non habet locum in ouiparis quorum fetus sit extra uterum matris.

Si dicas parentes incubantes influere: contra sic, gallina ex ouis anserinis, vel anatum, produceret gallinas, non anseres, vel anates, vel saltem consergeret media quædam species inter gallinam & anserem, Deo supplente concursum, quem præberet anser, vel anas, cuius tamen contrarium docet experientia. Deinde sæpe tales fetus excluduntur, calore furni, vel alio artificio, vt signum sit incubatione tantum excludi virtutem seminales.

Contra responsionem Scoti facit secundo: Ranæ, vesperæ & alii vermes magno numero, qui Indies producuntur, à putri materia, in luto sterquilinio, caseo, &c. Producerentur à Deo, vt causa particulari, quod videtur absonum. Si dicas huiusmodi animalcula habere etiam modum naturalem sese propagandi, & primos etiam parentes à Deo in loco aliquo produci.

Respon. id ipsum videtur absonum, deinde sæpe sæpius producuntur magna copia, independenter à seipso, quia simul, vel in loco dissito.

Si quis possit deuorare hæc incommoda, poterit amplecti oppositam sententiam.

A R T I C V L V S TERTIVS.

Resutantur quædam explanationes D. Thomæ.

AD vberiore explanationem difficultatis a proposito, resp. & dico secundo: Accidens attingit formam substantialem, per nouam actionem sc. substantialem, distinctam ab alteratione. Est communis Thomistarum contra Caietanum.

Probatur primo, ex Aristotele qui *primo de generatione* 6. 5. *Phys.* ait, generationem substantialem, seu motum ad substantiam esse actionem distinctam ab alteratione; & 2. *Phys.* s. 14. docet, educationem formæ substantialis esse nobiliorem alteratione, ergo est actio distincta, Confirm. quia terminus substantialis non potest esse terminus intrinsecus motus alterationis, ver. gr. calefactionis, sed tantum extrinsecus, qui cum sit realiter distinctus, & primo à natura intentus, fiet per nouam actionem distinctam ab actione dispositiua accidentali.

Ad exemplum Caietani de figura resultante, sine noua actione, respondeo, hoc aliquo modo posse dici, quia figura est quid imperfectius corpore terminato, vnde est quid confectionarium, & resultans, forma vero substantialis, non est imperfectior accidente, sed potius perfectior.

Resp. & dico tertio, vt Accidens possit producere substantiam, non est necesse, vt habeat consortium cum influxu agentis naturalis: Est contra Suar. *Disput.* 18. *sect.* 2. Quare Accidens producere substantiam in virtute substantiæ, nihil est aliud, quam producere, quia est virtus substantiæ, & id quo substantia producit substantiam, & dicitur substantia causa vniuersa, & primaria, non quasi agat seipsa immediate, sed quia producit sustentat ac determinat qualitates quarum actio ipsi est radicalis.

Probatur hæc conclusio, experientiis præcedentis articuli: Nam si virtus seminalis non esset agens totale, semper esset recurrendum ad causam primam, quæ duplici modo concurreret, altero vniuersali, altero particulari, supplente concursum causæ secundæ plantæ scilicet & animalis absentis, vel corrupti, cuius est semen, quod est contra ordinem vniuersi.

Respond. Suarez, tantum esse præter ordinem vniuersi, vt viuens totaliter producat à causa prima, non autem quod fiat partialiter, Deo supplente eleuationem formæ substantialis actiuam respectu accidentis.

Sed contra etiam in hoc partiali concursu, causa prima suppleret vices, & quidem ex exigentia modi operandi naturalis causæ secundæ, quod iterum est extraordinarium, imo & absurdum, cum causa secunda, scilicet generans, sit potens in actu primo, ex ipsius sen-

tentia, cum solo concursu generali producere effectum substantialem, & sic potentia frustra, quia nunquam poterit exire in actum. Deinde si concedatur formæ substantiæ concursus immediatus partialis, ad effectum substantialis, nulla est apparens ratio, non debeat concedi, cum Scoto totalis, & æquata, vt sola, sine opere causæ instrumentariæ accidentalis attingat suam effectum. Certe hoc tantum videretur speciese dici sustinendam aliquo modo sententiam Thomæ. Vnde non satisfacit Suarez, dicens naturam tribuisse causæ principali, scilicet substantiæ, solum concursum partialem, contingit sepe illam vel abesse, vel esse ruptam, quo casu potest concurrere instrumentaliter, cum causa prima, quia Deus per, & ordinarie supplebit concursum partialem causæ secundæ partialis.

Probatur secundo. Quia Suarez exco-uit hunc concursum partialem, causam principalem, propter argumentum Scoti. *Supra*. Sic enim videtur euadere vim argumenti, dicendo, quod concursus accidentis eleuat à concursu substantiæ, & principalis actus.

Sed contra instrumentum, seu accipiens per hanc vniouem cum causa principali recipit aliquam actiuitatem, aut electionem intrinsecam actiuam, sed tantum effectum quod relatiuum, ad causam principalem, quod non est actiuum, ergo ad huc effectus substantialis ignis genitus, non continetur in virtute accidentis ipsius, nec totaliter, nec partialiter, cum virtus ipsius non fiat substantia per conuinctionem cum concursu causæ principalis, sed tantum retinebitur in virtute substantiæ eleuantis. Potest quidem effectus concausa reddere causam potentem producendam aliquem effectum, sed quando causæ sunt partiales eiusdem ordinis, tunc enim vna per se non est sufficiens effectum, associata autem alteri, est sufficiens, non quia illi aliquid accedit, sed quia eam habet integratam, in eodem ordine, vnus cofusus est immediatus totalis ad æquatus effectus.

Dices, si accidens est causa totalis, et principalis, ergo sic ignobilis erit causa principalis nobilioris. Prior consequens probatur, quia calor ignis est causa prin-

alius caloris, in aqua, vel aere produci, & iam immediate se solo attingit ipsius productionem.

Resp. negando consequentiam. Ad probationem dico, illam non esse rationem addecarā, cur dicatur causa principalis, sed quia producit assimilando sibi effectum. At vero accidens producit formam substantialem, non attingit illam, assimilando sibi, sed substantiæ, cuius est virtus.

Dices, si accidens est causa totalis effectus substantialis, non producit in virtute substantiam, sed per suam entitatē, & posset procedere, etiam si non esset virtus substantiæ, & illam diceret relationem ad substantiam, a hæc ratio virtutis nihil superaddit entitati intrinsece absolute.

Resp. negando sequelam, quia accidens entitatem suam est virtus substantiæ, neque potest præscindere à ratione virtutis, & instrumenti talis substantiæ, unde si non esset virtus substantiæ, non esset talis entitas.

Dices ergo, etiam accidens remissum, veritatis, calor, ut quatuor poterit producere calorem, ut octo, in virtute substantiæ, quia calor ut octo, est imperfectior forma substantiali.

Resp. negando consequentiam, quia calor respectu caloris, non est virtus instrumentalis, sed agens principale, effectus autem non potest esse nobilior causa principali.

Dices etiam, ut producit calorem est virtus substantiæ, & agens instrumentale.

Resp. hoc non proprie dici, licet enim virtus, dependens à substantia, non proprie tamen est virtus instrumentalis substantiæ, sicut creatura est agens, vel virtus creaturæ Dei; proprie tamen non est instrumentum Dei.

Pro quo nota, in accidente duplicem esse potentiam, ratione ratiocinata distinctam. Una est potentia, seu virtus producendi virtutem sibi similem, per viam accidentalem, ut gratia, per calefactionem, & præcisè per hanc calor, verbi gratia, non est instrumentum, nisi dispositivum, cum sit causa principalis. Altera est potentia attingendi formam substantialem, idque per viam substantiam, scilicet igniionem, & secundum

hanc proprie calor est instrumentum ignis, & idem est de aliis qualitatibus actiuis, respectu sui subiecti.

In stabis, saltem introductione vermium, & aliorum quæ ex putredine oriuntur, accidens erit causa principalis, nulla enim alia potest dari, non cælum, quia est inanimatum, neque temperies elementorum, ob eandem rationem, vel recurrendum erit ad Deum causam primam, quod improbamus.

Resp. negando assumptum. Ad probationem dico, omnis quorundam responsionibus, recte posse dici, Deum esse causam principalem, non ratione peculiaris concursus, quo supplet defectum causæ secundæ, sed ratione primæ creationis, & institutionis naturæ. In qua partim aquis, partim terræ communicasse videtur qualitates aliquas actiivas, quæ sunt veluti virtutes feminales, quibus prouocuntur quædam viliores plantæ, & vermes. Et hic modus nihil inuoluit incommodi. Constat enim terram aliqua sui parte non esse Elementum purum, sed imbutum multis peregrinis qualitatibus, ut indicant calor, &c.

Responderi posset secundo, Causas principales esse animalia quædam perfectiora, quæ in aquis ac terra degant à quibus per vapores, exhalationes spirituum, & excrementa egrediuntur qualitates, quæ attingunt huiusmodi formas, quæ habent se ad instar seminis æquiuoci, assimilantis effectum principali agentis inadæquato.

ARTICVLVS

QVARTVS.

Respondetur ad argumenta primæ sententiæ.

AD primum & præcipuum fundamentum oppositæ sententiæ respondeo negando antecedens: Quia terminus substantialis potest contineri in virtute accidentis, ut quo modo contineatur in causa principali, ut quod, & effectus extrahitur à causa principali, mediante accidente, ut instrumento, adeo ut actio accidentis non tam sit communicatio sui esse, quam esse ipsius agentis, cui assimilatur effectum.

Ad probationem dico, id non esse vniuersaliter verum, quia materia prima est ignobilior, forma substantiali, & tamen in virtute sua aliquo modo continet formam substantialem, materialem, cum talis forma, quoad esse, dependeat à materia, similiter materia, & forma seorsim sumpta, sunt quid ignobilius composito, in illis tamen diuisim sumptis, continetur aliquo modo virtutē compositum, quamuis non effectiue. Deinde accidens non videtur absolute ignobilius substantia creata, quia primo multa substantiæ ordinantur tantum mediate ad productionem accidentium, vt sunt substantiæ spirituales, vt Angeli. Secundo, quia accidens ex genere suo est capax alicuius ordinis, & virtutis, cuius non est capax substantia. Nam ex communi Theologorum sententia, non potest dari substantia supernaturalis, cui scilicet connaturalis sit gratia Dei, vel lumen gloriæ, quæ tamen sunt accidentia. Quoad modum autem existendi, licet concedi possit, antecedens esse ignobilius forma substantiali, quia hæc imperfecte saltem subsistit, ex se illud inhæret subiecto, tamen si quis attentius rem consideret, ex iis omnino est differentia inter inhærentiam accidentis, realis Physici, & subsistentiam imperfectam formæ substantialis, adeo vt termini magis inter se distinguantur, quam quæ terminis illis significantur. Et si quæ sit disproporatio, illa ex parte accidentis superatur per concursum materiæ, è cuius potentia educitur forma substantialis, virtute accidentis. Si dicas, concursum illum esse effectiuum,

Respond. id ita esse, conferre tamen ad efficientiam, adeo quidem, vt concursus ille materialis, si desit, suppleri debeat, per potentiam infinitam, quia productio formæ substantialis extra materiam, vel sine concursu materiæ, est creatio, quæ ex communi sententia soli Deo conuenit. Vnde effectus substantialis continetur in virtute causarum, quæ immediate ad illius productionem concurrunt, scilicet accidentis, & materiæ. Si dicas, accidens ne quidem imperfecte subsistere, ac proinde non posse communicare effectui imperfectum modum subsistendi Respond. negando consequentiam, primo, quia iuuatur a concursu materiæ, secundo mate. ia prima se sola non potest existere, & tamen concur-

rit ad sustentationem formæ. Deinde materia & forma seorsim ex se, non habent stentiam independentem, & perfectam imperfectam, ita vt neutra semetipsam sit conferuare: & tamen vtraque concad existentiæ alterius, præter existentiam independentem ab illo, quod iuuatur, idere videtur virtutem quandam superatam communicandi aliquo modo coextiam alteri. In quibus imaginandis, non videtur esse difficultas, quam in quæsi propozita, & vt in genere causæ effici demuse exemplum, habitus, ex commu sententia, attingunt substantiam actus lis, & si intelligi potest, quomodo al non vitale, vt est habitus, attingat v ita etiã intelligi potest aliquid non stens attingere subsistens imperfecte: Si subitum attingere actum, vt causam principalem, & partialem.

Respond. parum referte ad nostrum ropositum, modo immediate attingat. uo exemplum est in artificialibus, nam e ru locali directo per ideam artificis re figura artificiali, viua effigies, hominis est nobilior ipso motu, & tamen contritur suo modo in Virtute motus localis omnia, licet rem non faciant ita euidere reddunt tamen minus paradoxam, cur tra sint apud multos, certa, quorum ex tio est difficilis, & in proposito diffic ex plicatu est, quomodo causa æquiuoca sic producere effectum diuersa à se sp eum nihil videatur posse dare, quod ea habeat formaliter, effectus enim est a dam communicatio esse ipsius causæ. cas habere effectum perfectiori modo. Respond. hoc non satisfacere difficultati. stat enim naturam perfectiorem non per posse producere imperfectiorem, angelus per se, non potest producere m imo nec aliorum, &c.

Ad primam Confirmationem Respo id verum esse, de causa principali, vt causa minus principalis, seu instr talis virtute contineat effectum, licet non modo nobiliori, & eminentiori, disti ture enim continentia eminentialis, tualis simul à sola eminentiali, & fo tuali.

Ad secundam confirmationem respon. re-
cte ex effectibus colligi, perfectionem causæ
principalis, quæ semper vel est nobilior, vel
saltem æque nobilis, ac effectus. Vnde modus
ille indagandi perfectionem causæ, ex effe-
ctibus, non destruitur per nostram senten-
tiam, quia non dicimus, quoduis accidens
posse producere quamvis substantiam, &
quoduis nobilior, quomodocunque nobi-
lius, sed tantum accidens connaturale alicui
subiecto, quod vel est perfectius effectui, vel
æque perfectum.

Ad secundum argumentum respon. negan-
do sequelam, quia frustra esset talis virtus in
forma substantiali. Vnde ad confirmationem
respon. virtutem illam identificam formæ
substantiali, non repugnare illi, præcise ratio-
ne perfectionis, vel imperfectionis, vt recte
probat argumentum, sed ratione propriæ, &
talis perfectionis, cui connaturale est effectus
suos producere, per virtutem superadditam,
& quia repugnat aliquid esse frustra in rerum
natura, talis autem virtus frustra esset in plan-
tis, & animali. Quod autem substantia ha-
beat virtutem intrinsecam, immediate pro-
ducendi accidentia sibi connaturalia id recte
dicitur, quia virtus hæc non est frustra, nam
substantia semper est coniuncta cum effectui,
quem producit, in se, vnde dispar est ratio. Ad
quod additur de nutritione, respon. conse-
quenter ad generationem illam partialem fieti,
virtute caloris actiui, &c.

Q V Æ S T I O XVIII.

*Quodnam sit principium producti-
uum accidentium in ge-
neris?*

Respondeo, frustra substantialis est effe-
ctiua quorundam accidentium, saltem
efficientia emanationis. Patet in anima, a qua
immediate dimanant potentia vitales, & in
elementis, quorum quantitates, quia contra-
rio retractantur, de nouo immediate ema-
nant e subiecto, sic aqua in vaporem resolu-
ta, a raritate & calore reducit se ad densita-
tem, & frigus, & ratio est, quia si non deret al-
iquid accidens, quod immediate fluat a for-
ma substantiali, sed omne accidens fiat me-
diante per aliud, dabitur processus in infini-

tum. Neque possunt dici hæc accidentia re-
sultare ad productionem formæ substantia-
lis, & non effectiue ab ea produci, quia sunt
termini realiter distincti, ac proinde requi-
runt diuersas actiones scilicet generationem,
seu actionem productiuam substantiæ, & al-
terationem, quæ est productiua accidentis
connaturalis, resultantia illa fere conue-
niunt modis.

Respon. secundo, frustra substantialis si-
mul cum accidente producit quædam acci-
dentia. Patet in actibus vitalibus qui fiunt
ab anima, concurrente immediate cum po-
tentia vitali. Dicuntur enim vitales, quia
fiunt a principio vitæ, scilicet ab anima, & li-
cet, hoc quidam negant, ex eo tamen proba-
tur, quod anima vehementer intenta vni o-
perationi, alia potentia non exerceat suas
functiones, vt dum quis profunde specula-
tur, non percipit visu res obiectas, etiamsi spe-
cies visua sit recepta in oculo, cum tamen ip-
sa potentia visua non concurrat ad specula-
tionem. Nec satisfacit, si dicas, hominem in-
tentum speculationi non videre, quod spiri-
tus deserant organum visus, & concurrant ad
phantasiam, quia multitudo spirituum pot-
ius impedit speculationem, deinde non re-
quiritur magna spirituum copia, vt res bene
vicina videatur. Ratio igitur est, quod anima
tota incumbat cum intellectu in speculatio-
nem.

Respon. tertio, Frustra accidentalis est sola
potens producere accidens. Patet, quia calor
in subiecto præternaturali, aqua scilicet vel
ferro, producit calorem in manu, & acci-
dentia vini consecrati producunt alia sibi simi-
lia. Ratio est, quia accidens actiuum est cau-
sa vniuersa, & principalis accidentis sibi si-
milis.

Dices actiones sunt suppositorum, ex
Aristot. 1. Met. cap. 1. ergo non sunt acciden-
tium.

Respon. ad antecedens, esse suppositorum,
quoad denominationem, & vt quod, quia acci-
dentia naturaliter insunt suppositis, alio-
qui ipsa accidentia attingunt suos effectus, &
sunt id, quo suppositum operatur. Ratio au-
tem suppositi nihil influit.

Respon. secundo, Aristotelem ibi insinuare
actiones esse suppositorum, seu singularium
terminatiue, id est, tendere in suppositum,

vnde ibi affert exemplum, medicus non sanat hominem, sed Petrum.

Petes, quam accidentia sunt actiua.

Respon. sola accidentia, quæ pertinent ad prædicamentum Qualitatis, non tamen omnia. Prius probatur, quia quantitas est tantum passiuæ, sicuti materia prima, cuius est proprietas, de cæteris patet, quia sunt entitates modales, insufficientes ad rationem principii actiui. Dices, actio videtur actiua.

Respon. Si de actione loquamur, vt constituit peculiare prædicamentum, est tantum modus agendi intrinsecus, & insufficientis ad agendum. Si de actione loquamur, vt est causalitas efficientis, & effectus in fieri, sic est via, & tendentia in terminum, non autem principium effectiui.

Dices secundo, Actio immanens est productiua habitus. Respon. actionem immanentem secundum Physicam entitatem, per quam est productiua habitus esse qualitatem. Posterius probatur, quia qualitates quartæ speciei, cum sint puri modi, non sunt actiue, habitus vero & dispositio, quæ sunt primæ speciei qualitates, & pleraque secundæ, & tertiz speciei, sunt actiua.

Dices figura iuuat incisionem, vt motum, ergo est actiua.

Respond. negando consequentiam, quia quod figura acuminata conferat ad inclusionem, aut diuisionem corporis, vt patet in secuti, cultro, euneo, &c. non oritur ex eo, quod effectiue concurrat, sed quia est dispositio aptissima ad rationem instrumenti, pro talibus effectis, quo enim corpus est magis acuminatum, eo minorem habet resistentiam in corpore secando, quia pauciores partes occurrunt. Hinc fieri videmus, vt exigua terræ gleba aquam ilico diuidat, & subsidat: vas vero testacium, vel æneum, multo grauius, silarum sit, non subsidat. Simili modo corpus sphericum cum minima sui parte tangat planum, & habeat partes eleuatas, quæ naturali suo pondere deorsum tendant, sit, vt minimo impulsu, quantumuis magni sit ponderis, volutetur.

(*) (*)

QVÆSTIO XIX.

*Quomodo causa efficiens expellat
subiecto formam, impossibilem
cum effectui.*

Respon. Causa efficiens expellit effectiui formam præexistentem in subiecto, ipsi vero effectus productus, seu forma introducta eundem expellit formaliter.

Prior pars probatur, quia id solum effectiue expellit aliquam formam, quod produci formam illi impossibilem, sed sola causa efficiens est talis, quia effectus non efficit semetipsum.

Nota tamen, efficientiam causæ efficienti tantum concomitanter, & consecutiue tendere in expulsionem formæ, quatenus scilicet directe producit formam impossibilem ad cuius positionem sequitur, naturaliter desitio præcedentis, quia efficientia realis est a terminum positium, vnde nihil directe agit ad corruptionem alterius, quæ est priuatio sed consecutiue tantum.

Posterior pars probatur, quia effectus per suam entitatem, & præsentiam excludit alteram formam, quod est expellere formaliter vel in genere causæ formalis, & hoc etiam concomitanter, quia forma introductiua est realis, ac proinde effectus formalis illius primarius, & per se, est realis, quia tamen effectum formalem primarium comitatur naturaliter cessio alterius formæ, impossibilem, dicitur forma producta expellere formaliter, cum proprie causa formalis expulsionis potius sit ipsa priuatio formæ, quæ expellitur.

Dices, forma introducta videtur expellere efficienter formam præexistentem, non formaliter tantum; sicuti corpus, quod suum intrat alterius, expellit illud efficienter loco.

Respon. disparem esse rationem, quia corpus, quod expellit aliud è suo loco, impetu producit in illud, & sic ibi est vera efficiens non ita vna forma in aliam, quia nunquam sunt simul in eodem subiecto. Deinde expulsio localis est transitus ad alium locum, & habet terminum positium, desitio autem formæ est quid priuatiuum,

Potes, an prior sit productio formæ, an vero desitio formæ præexistentis.

Respon. tantum posse esse quæstionem de prioritate naturæ, de qua D. Thom. *prima secunda* q. 114. respondet, ex parte mobilis, seu subiecti, prius natura esse desitionem præexistentis, per eam enim fit capax formæ productæ, ex parte vero agentis, prius natura esse productionem formæ oppositæ, quam per se attendit agens. Alii id paulo aliter explicant, edicunt, quando forma desinit informare materiam, defectu alicuius dispositionis, qui ratur ab intrinseco, vel ab extrinseco, non otente per se attingere formam productam, unc prius natura est desitio formæ prioris, uam introductio contrarij, si vero aliquod gens agat, in subiectum, ex intentione, vt roducat sibi simile, verbi gratia, ignis in linum, tunc prior natura est introductio formæ, quam expulsiõ contrariæ.

Consistit enim hæc prioritas naturæ, in o tantum, quod est esse rationem alterius. nde res explicari potest hoc simili, apertio nestræ, & ingressus aeris, sunt simul tempo, nam eodem instanti cedit fenestra suo loo, & ingreditur aer, si tamen fenestra apeatur, propter impulsum aeris, à vento, tunc omni genere causæ prior est natura ncessus aeris, in locum fenestræ, quia est caucessionis fenestræ; si vero fenestra aperiatr intus ab homine, tunc prior natura est peritio fenestræ, quam successio aeris, quia er ingreditur ratione cessionis fenestræ è o loco.

QVÆSTIO XX.

Vtrum agens debeat esse realiter distinctum à passo.

XX conditionibus requisitis ad actionem, duæ maxime controuerti solcat. Prima t distinctio agentis à passo, de qua hæc quæione, altera est coniunctio agentis cum passo, (de qua *quæst. seq.*) Aristoteles, & plerique hoministæ, affirmant, vnde dicunt elementa oueri ad loca naturalia, à generante, & vniersum nihil moueri per se posse, sed vel ab o supposito, distincto, vel à parte suisus, quæ est per se mouens, & distincta erre per se mota, vt sit in animalibus,

Fundamenta huius sententiæ sub finea quæstionis proponemus.

Contra sentiunt Scotus in *secundo dist. 2. q. 10* Gregorius *dist. 6. q. 1.* & Gabriel *ibidem.* & alij, Vide Suar. *disp. 18. sect. 3.* mihi viderur quæstio de nomine potius, quam de re.

Respon. & dico primo, Actio emanatiua est eiusdem in seipsum, vnde in illa non distinguitur realiter agens à passo. Dicitur autem actio emanatiua, quæ est immanens, & completiua agentis, qualis est productio illa, qua intellectus & voluntas fluunt ab anima, frigus à forma substantiali a quæ, & c. Ex quibus patet conclusio, quia idem subiectum producit potentias, aut qualitates connaturales, & eas recipit, quod fit quando huiusmodi effectus tribuantur auctori naturæ, seu generanti, hoc est tantum, quoad denominationem, & secundum illud axiomam, Qui dat formam, dat consequentiam ad formam, quod intelligitur de communicatione radicali, aut fundamentali, non de effectiua, aut formali. Vere enim & realiter tales effectus producuntur à proprio intrinseco actiui.

Respon. secundo. Grauiæ & Leuiæ scil. elementa, mouentur loco naturali, à seipsis, non ab agente distincto, seu generante.

Probatur primo. Ex Aristotele *quarto de celo. loc. 4.* vbi dicit, grauiæ & leuiæ habere in se incitamenta motus, & 4. *Physic. 9.* ait, densum & rarum, quatenus prædita sunt grauitate, & leuitate, esse effectiua lationis. Vnde quando 2. *de generatione.* negat grauitatem & leuitatem in elementis esse, principia agendi, intelligit de principio alterandi aliud, quo scilicet elementa concurrunt ad generationem mixtorum.

Probatur secundo. Quia elementa mouentur à seipsis, motu alterationis, vt patet in aqua calefacta, seipsam reducens ad frigus, ergo etiam mouentur à seipsis localiter. Consequentia patet, quia tam intrinsecum est proprium motus localis, quæ alterationis. Conf. Elementa habent intrinsecam inclinationem ad loca sua naturalia, ergo & potentiam se permouendi ad illa, quia quando natura imprimat inclinationem ad aliquem finem, confert etiam potentiam, & media necessaria ad eius consecutionem.

Probatur tercio. quia non possunt dici moueri ab alio, verb. grat. à generante, vt loquuntur Tho.

tur Thomistæ, ergo à se. Antecedens probatur, primo, quia actus alicuius potentia Physice tribuitur illi cuius est potentia, & non alteri, sed qualitates moriæ sunt potentia propria elementorum, ergo motus, qui est actus illarum potentiarum, tribui debet elementis, & non generanti. Probatur secundo, ubi est nouus effectus, ibi est noua actio, & nouus influxus, per quem fit, ergo debet abesse causa efficiens; ergo quando mouentur elementa potest desinisse, & non esse generans, vel ita abesse, vt nihil possit conferre ad motum, tertio elementa subinde habent qualitatem à seipsis, & non à generante, verbi gratia, cum aqua amittit grauitatem, quam in sua origine accepit, dum resoluitur in vapores, per calorem ignis, aut solis, & aliam grauitatem accipit, à sua forma reducete se ad statum suum naturalem, scilicet frigus, densitatem, & grauitatem, vt fit in media aeris regione, quo casu non possunt dici moueri à generante, nisi valde remote.

Petes, cur motus elementorum non possit tribui loco naturali, vt principio actiuo abstractanti.

Respon. quia non habet virtutem, quam immittat in corpus, adeo à se distans, vt verbi gratia, in ignem, qui est in visceribus terræ, nec refert, quod elementa eo velocius moueantur, quo propinquiora loco naturali, quia id non oritur præcise ex propinquitate loci naturalis, quasi is vehementius trahat magis vicinum, nam si lapis è loco parum edito, verbi gratia, è scammo, deturbetur, non mouebitur celerius, prouenit igitur ex parte medii, per quod fit motus, quia medium in fine motus, scilicet locum naturalem, minus resistit diuisioni sui ipsius, quæ ad motum elementi necessaria est, idque, quia est in minori copia. Accedit, quod medium transiitione mobilis separatum diuisum, magna celeritate sese iterum coniungat, & contingat ad impediendum vacuum, quo fit, vt mobile eo magis propellatur, quo maior medii copia fuit à mobili diuisa. Ex opposita ratione fit, vt motus procul à loco naturali, & initio sit tardior, quia maior tunc est resistentia, & minor à tergo impulsus.

Respon. tertio In actionibus violentis, vel præternaturalibus, agens distinguitur supposito à patiente, saltem initio actionis.

Probatur, quia nihil habet potentiam intrinsecam actiuam, ad motum sibi violentum, aut præternaturalem, cum omnis potentia dirigatur à causa, ad subiecti complementum, & perfectionem. Dixi saltem initio actionis, propter motum proiectorum, qui ab homine, verbi gratia, mouentur per quæratem impulsuum impressam vt verior habet opinio quæ post impressionem agere potest etiam proiciente subito extincto.

Respon. quarto, Creans & generans distinguuntur supposito à creato, & genito. Probatur, quia idè non potest creare, aut generare seipsum, alioqui esset, antequam esset, quia generationem supponitur generans. Idem de nutritione seu substantiali aggeneratione in qua agens in principio actionis distinguitur supposito ab elemento, in ipso autemstanti aggenerationis, peracta iam alteratione, prærequisita, non est suppositum distinctum, quia per aggenerationem alimentum fit pars suppositi alii.

Respon. quinto. Vna pars compositi Physici potest agere in alteram, sic in corpore animalis cerebrum influxu suo infrigidat stomachum: Cor vero euaporationibus calidificat cerebrum, pars aquæ proxima calidificat remotiorem, & contra ignis semper pars frigida infrigidat calefactam.

Ex hisce conclusionibus patet, non esse necessitate causæ agentis, quod distinguatur supposito à passo. Vnde si in aliquibus distinctio est necessaria id non peruenit ex generali ratione causæ efficientis, sed ex speculatione talis causæ efficientis, verbi gratia, creantis, generantis, mouentis localiter, & tuuolento &c.

Obiicit. Aristoteles 9. Met. 2. o. dicit, remiam actiuam esse principium transiitionis, in alio, vt aliud est, ergo ad actionem requiritur distinctio realis agentis à passo.

Respon. Aristotelem ibi loqui de potentia actiuâ Physicæ transmutationis, ordinatæ generationem, in qua fatetur agens distinguui à passo.

Dices secundo. Aristoteles 7. & 8. Phys. 1. o. repetitid, quod mouetur ab alio mouentemiliter D. Thom.

Resp. Id verum esse, de morione late scripta, quæ comprehendit communicatio-

virtutis, aut potentie motiue, & ita se explicat D. Thom. dum dicit, sphaeram esse principium motus localis, in quantum alicui corpori, secundum suam formam, debetur aliquis locus, in quem mouetur, vi suae formae tendentis in illum locum, quam quia dat generans, dicitur esse motor, non quasi effectiue actu in motum influat.

Obiic. tertio. Si agens non distinguatur a posse, idem erit actu, & potentia respectu eiusdem, contra Arist. 8. Physic. 46.

Respon. negando assumptum, quia idem erit in actu virtuali, & in potentia formali, ac proinde respectu diuersorum, sic aqua calida habet actu virtutem frige factiuam, & frigus formaliter in potentia, & voluntas dormientis est in actu virtuali, ad volitionem, & simul in potentia formali, quia tunc de facto non habet volitionem.

Obiic. quarto. Inter agens & patiens debet esse relatio realis, sed eiusdem ad seipsum non potest esse realis, ergo idem non potest agere in seipsum. Confirmat. quia omne agens debet approximari passio, sed idem non potest sibi approximari, ergo non potest agere in seipsum.

Respon. negando maiorem. Quia ut summum requiritur relatio inter agens & productum, siue causam & effectum. Vnde illa ebent distingui, quod requiritur in actione, ut aliquid agit in seipsum. Ad confir. Resp. maiorem tantum esse veram, quando agens distinguitur supposito, a patiente, non vniuersaliter. Deinde identitas agentis & passio est copinquitas quaedam eminentialis.

Obiic. quinto. Res inanimata non potest habere actionem reflexam, supra seipsam, hoc enim est proprium naturae spiritali, ergo item illa non agit in seipsam, verbi gratia, elementum.

Respon. Negando antecedens, tantum enim proprium est naturae spiritalis, semper & siue posse habere operationem reflexam, pra seipsam. Res autem inanimata, & corporea tantum id potest, quando est extra statum suum naturalem, ut scilicet illum accipiat.

Obiic. sexto. Peculiare est animantibus, quod moueant se se localiter, ergo id non debet tribui elementis, alioqui nulla esset distinctio inter motum elementis & inanimantis:

Respon. negando antecedens, sed peculiare est animantibus mouere se ad omnes positionum differentias, idque etiam dum versantur in loco naturali, & quod inchoare, & sustinere motum possunt, accelerare, remittere, prout fert appetitus. Vnde dicitur se mouere organice, quibusdam scilicet partibus effectiue concurrentibus, ad motum, instar instrumentorum, verbi gratia, neruis & musculis, aliis vero partibus, carnibus scilicet &c. solummodo motum recipientibus, & hoc sensu solet distingui in animalibus promouens a motu, elementa vero simpliciter mouentur, singulis partibus suum motum efficientibus, sic vt totum se totum moueat.

QVÆSTIO XXI.

Vtrum detur actio in distans?

ARTICVLVS

PRIMVS.

Explicatur sensus questionis.

EXperientia clare docet, agens agere posse in distans per propinquum, sic ignis, verbi gratia, producit calorem in manu, per aera. Sed grauis difficultas est, an aliquid possit agere in passum, localiter a se distans, nihil agendo in medium, per virtutem sibi insitam, adeo vt si vel non detur medium reale, sed vacuum, possit tamen immutare passum distans.

Pro veritate nota primo, passum variis modis distare ab agente, primo, vt non inter illa sit medium reale, sed vacuum, quae distantia saltem est possibilis, per Dei potentiam. Secundo, vt interiacet medium reale, sed indita pars actionis, seu effectus, tertio vs medium illud reale sit quidem capax alicuius effectus, producti per vnã virtutem agentis, non tamen effectus producibilis per aliam virtutem, per quam agens immediate agit in distans. Quarto, vt medium sit capax, & de facto admittat eundem effectum, qui producit in passo, quo casu adhuc dupliciter se potest habere medium, primo, vt agens immediate tantum agat in passum, contiguam,

verbi gratia, ignis in aerem circumfusum, & mediante calore aeris agit in manum distantem, ita ut effectus passus distantis scilicet manus tantum dicat habitudinem immediatam ad calorem aeris, sibi contigui, mediatam vero & remotam, ad ignem distantem, quatenus scilicet calor aeris ab ipso procedit. Secundo ut ignis agat in manum distantem, per virtutem à se diffusam, scilicet calorem productum in aerem, & simul per virtutem sibi insitam, peculiari modo actiue influat in partem remotam.

Nota secundo. Quæstionem hanc instituit de actione transiente, quia per se notum est agens, actione immanente, non agere in distans, quia idem est agens, & patiens: dicitur autem actio transiens, non quasi virtus actiua, agenti formaliter inexistens, realiter sese extendat per medium, velut permeando usque ad passum, hoc enim est imaginarium, cum accidens non possit vltro citroque commutare, & transire de subiecto in subiectum, vel de vna parte subiecti in alteram, sed dicitur transiens, quia terminus productus est in passu extrinseco, & quia virtus agenti inexistens, transit medium, secundum efficacitatem, & virtualiter per habitudinem effectiuam, ad omne passum positum intra certam distantiam, adeo ut ad actionem realiter exercendam tantum opus sit coexistentia passus, receptiui effectus, producibilis ab agente, ex quo etiam intelligitur effectum egredi ab agente, non quasi secundum entitatem suam illi inextiterit, sicut vinum egreditur ex vase, & vapor ex aqua calida, sed quia per virtutem agentis educitur ex potentia materię cui inest.

Nota tertio, per spheram actiuitatis (cuius in hac quæstione frequens est mentio) Philosophos intelligere spatium agenti adiacens, in quo potest agere, & extremum terminans, illud spatium dicitur terminare spheram actiuitatis, & quidem vltimum, quod sit spatii, vel medii, id est, vltimum, quod attingitur ab agente, & in quo producit effectus, dicitur terminus intrinsecus.

Primum vero, quod non scilicet attingitur, dicitur terminus extrinsecus. Vocatur autem hoc spatium spheram actiuitatis, & non triangulum, aut quadrangulum actiuitatis, quia agens naturale non impeditum, agit ab omni parte ad æqualem distantiam, per modum rei sphericę.

Nota quarto, duplicem à Philosophis assignari contactum agentis, & passus. Prior est suppositus, & quæritatis, quo res alteri est propinqua, & coniuncta, secundum suppositum & extimitatem, quo modo ignis attingit aerem, immediate circumfusum, & lignum ad motum, & quæ se hoc modo tãntum, dicuntur esse immediata actione suppositi. Posterius contactus est virtutis, quo sc. res vna alteram attingit, non supposito, sed virtute sua aliquid in illam producendo.

Nota quinto, In eo conuenire omnes Philosophos, quod quando medium est capax actionis, & effectus producendi in distans, prius agens saltem natura agere in medium, ratione ordinis, & si sit melius dispositum, quam distans, perfectius in illud operari, si minus bene, etiam minus perfecte.

ARTICVLVS SECVDVS.

Decisio quæstionis.

Respon. Licet pars negatiua quæstionis valde probabilis, utpote D. Tho. & communes Philosophorum, & Theologorum, partem affirmans æque, vel magis videtur probabilis, & illam docent Auicenna *l. de anim. p. 4. c. 6.* Alexand. *primo Met. com. 8.* Scot. *in p. mo dist. 37. q. unica,* & nominalis *ibidem* Vasius *q. Phylsophica 40.* & alii quidam recedunt.

Probatur primo, si agens non possit immediate agere in distans, sed necessario requirit propinquitatem passus, debet assignari radix a qua necessitatis, sed nulla potest afferri, quod hoc suadeat, ergo, minor probatur, quia esset ex eo, quod actio in distans, haberet quodammodo, sicut motus localis, ab extremo in extremum, sine medio, qui putatur replicare, vel quia agentia creata sunt limitati virtutis, vel quia agens & patiens habent ut actus & potentia, quæ inter se debent coniungi, nihil præter hæc excogitari potest, nihil horum infert necessitatem propinquitatis srualis, immediate agentis ad passum ergo. Minor probatur, pro prima parte, actio in distans non habet se tali modo, ut ret ex secundo notabili articuli superioris, effectus non fit in passu, per egressum alicuius entitatis, vel virtutis Physicę, & realis tunc euntis ex agente in rem distantem, sed per quod virtus agenti intrinseca & inexistens

educat illum, & potentia passi, quod est intra sphaeram actiuitatis, agentis, adeo vt virtus agendi ad extra non extendat se extra suum suppositum, quantitatiue, sed virtualiter tantum, id est, secundum efficaciam, qua totam sphaeram suæ actiuitatis peruadit, quæ per uasio & penetratio virtualis in eo consistit, quod agere possit in omne corpus, quod in illa extiterit, si sit capax effectus, vnde nihil ponit reale in ipsa sphaera, seu medio, præter ipsum effectum, quem virtute sibi intrinseca producit. Secunda pars minor probatur, quia limitatio virtutis tantum euincit limitatam esse sphaeram agentium, creatorum, vt non possint agere ad quamuis distantiam. Deinde hæc ratio non potest ab aduersariis afferri, qui ne quidem virtuti increatae & infinitæ Dei concedunt actionem in distans. Pro tertia parte probatur minor, quia talis coniunctio requiritur inter actum formalem, & potentiam substantialem, non autem inter agens, (quod dici potest actus actuum respectu passi, quatenus producit actum aliquem, seu formam in passo) & passum; Deinde vniuersim concedi potest, actum & potentiam esse simul, vel loco, vel saltem virtute, ita vt virtus agentis se extendat ad passum, modo explicato.

Probatur secundo, si non possit fieri actio in distans, nulla erit latitudo sphaere actiuitatis, agentium naturalium, quia agent tantum immediate in superficiem passi contiguam, si enim ignis, verbi gratia, ageret in partem aliquam diuisibilem, ageret immediate in distans, quælibet enim pars illius non est immediate coniuncta agenti, sed ab eo distat, quæ videntur esse cõtra communem sensum.

Probatur tertio. Agens secundum omnes suas partes agit in quamuis partem circumferentia, ergo in distans. Antecedens probatur, quia medium, per quod agerent partis agentis sunt partes, eadem qualitate imbutæ, ac proinde incapaces actionis aliarum partium, explicatur exemplo: ignis vnius pedis secundum partem, qua respicit orientem, agit in aerem adiacentem parti, qua respicit occidentem, & contra, quia nisi omnes partes coopererentur, non posset producere calorem, in passo, vel medio remotiori, vel non ita celeriter, hinc enim petitur ratio, cur ex multitudine formæ crescat vis agendi, saltem quoad

modum, quia scilicet quo materia est densior, & plures continet partes formæ vnitas, eo plura veluti agentia sunt viciniora passo, quæ proinde facilius vincunt illius resistentiæ, ergo supponitur, suppositum non agere non tantum per extimam suam superficiem, sed etiam per partes exteriores, & distantes à passo.

Probatur quarto. Si non detur actio in distans, nulla erit ratio, cur sensum debilitetur effectus, quo medium est remotius, maxime si medium non repugnet, per qualitatem contrariam formæ producendæ, verbi gratia, in illuminatione solis, aut candelæ, quia cum pars propinqua in propinquo possit effectum producere, & illa in alteram remotiorem, & sic deinceps, non dabitur terminus actiuitatis, neque agens deficiet, accedente maxime peculiari simul influxu ipsius agentis, (vt quidam explicant,) imo quo remotius erit medium eo celerius, & perfectius recipit effectum, quia omnes partes medii cum agente operabuntur, quæ sunt contra experientiam, per actionem autem in distans commode explicatur, quo modo virtus immanens agentis sensum debilitetur, secundum habitudinem, ad partes passi, seu medii, minus, vel magis remotas, vnde oritur actio vniiformiter difformis, à summo gradu, vsq; ad non gradum est difformis, quia quælibet pars medii habet inæqualem gradum effectus, & vniiformis, quia in ea proportione, qua pars medii distat ab agente, minuitur perfecte effectus in illa parte.

Probatur quinto. Agens aliquando effectum suum producit in distans, Antecedens probatur primo, in magnete attrahente ferrum, partim abstractionem, magneti distito immediate impressam, quia mediam non videtur capax istius virtutis, imo & natura illius postulat produci immediate in distans, quia ordinatur ad coniunctionem rei distantis. Secus est de vi diuisiua, quæ ordinatur ad rei separationem, simile est de osse milui piscis avarum trahente, succina trahente palcas, & ramenta metallorum, &c. Secundum luna dicitur esse causa fluxus, & refluxus maris, per impressionem oculatæ qualitatis, quæ non potest dici fluere, & diffundi per medium, sic enim non esset stabilis, & ordinatus ille effectus, quia medium vi tempestatis sæpe ita agitur, vt necesse esset effectum variari, si dependeret à virtute illi inexistenti. Idem est

de aëre nautica, affrictu magnetis temperata, quæ septentrioni se obuertit, & polum arcticum semper, veluti in æquilibrio fixa demonstrat, quia scilicet stella polaris vel partes cæli vicinæ, occultam qualitatem illi imprimunt, causam huius effectus. Quæ si diffunderetur per medium, videretur posse impediri ab effectu, per agitationem vi tempestatis.

Probatur sexto. Agens sæpe intensius agit in remotius, quam medium vicinius, ergo tali casu agit in distans, consequentia patet, quia ille excessus qualitatis passus remotioris, immediate debet provenire ab agente principali. Antecedens probatur, quia terra & aer, iuxta terram intensius calefiunt à sole, quam media aeris regio, vel partes aeris aliquanto à terra remotiores, & stellæ intensius lumen recipiunt à sole, quam aer, aut terra, interiecta, quæ tamen sine comparatione sunt soli viciniora, & speculum concavum soli expositum, per lumen & calorem accendit stuppam, aere interiecto parum calefacto.

Probatur 7. Sol multo clarius, & perfectius illuminat partes aeris, quas per fenestram apertam directe respicit, etiam si sint paulo remotiores, quæ eas, quæ sunt ad latus fenestræ, ergo lux solis intensius illud lumen immediate producit in distans. consequentia probatur, quia si illuminatio partium remotarum tantum fieret mediata parte proxima medii, quæ est intra latera fenestræ, & non immediate à sole, omnes partes æquæ vicinæ illi medio a quæ illuminarentur, quia illa pars medii imbuta lumine, est agens naturale, ac proinde agit in sphericam, ac æqualiter versus omnem partem sibi vicinam, cuius tamen contrarium clara docet experientia. Si dicas vim directam illam solis esse fortiolem, quam sit obliqua. Resp. secundum adversarios, vis soli inexistens, & per directam lineam passum respiciens, nihil immediate confert distanti, sed tantum lumen inexistens aeris intra latera fenestræ, at qui illud lumen tam directe respicit partes, quæ sunt ad latus fenestræ, quam quæ sunt ex opposito. Si dicas cum Suarez & aliis quibusdam, In virtute solis assistentis aerem intensius illuminari. Resp. vel sol assistens, & remotus attribuit aliquam intrinsicam medio, vel non, si prius, ergo mediū adhuc agit æqualiter ad omnem partem circumferentiæ, quia vis illa communicata agit naturaliter, si posterius, ergo ope-

ratur immediate in distans, quia sol seipso cum aere propinquiori insinuat in passum distans, & hoc est, quod intendimus, simile fere ex experientia videmus in igne fornacis longe vehementius calefaciente corpus directe oppositum ori fornacis, etiam si paulo remotius, quæ positum ad latus, quoniam hoc subinde referri possit in exhalationes igneas, quæ ex fornace prodeunt, & in directum vibrantur.

Probatur 8. si subito claudatur os fornacis, vel corpus solidum, ut asser intericiatur, inter ignem & manū, illico cessat vehemens ille calor, qui producebatur ab igne, & tamen medium passo vicinum retinet totum pene calorem, quem conceperat, à quo enim tantillo tempore esset destructus, maxime cum aliquo utiq; sit aeri connaturalis, ergo signum est calorem illum intensum proficisci immediate à vi calefactiva, intrinseca ignis: Deniq; per actionem in distans commode explicatur, quomodo medium non moueatur motibus contrariis, in reactione, de qua in libro de gener. quod aliqui est difficile intellectu.

ARTICVLVS

TERTIVS.

Explicantur alie quadam probationes.

MVLTE alie experientie afferri solent in probationem nostræ sententiæ, quæ tamen minus urgent, & circa actionem in distans explicari commode possunt. Primo pondus lebetis moderate calet, aqua in eo fervescente, non quod ignis intensiorem calorem traiciat in aquam, sine medio, quia pondus est subiectum, melius dispositum ad excipiendum calorem, & magis appropinquatum. Vnde nulla est ratio intensius operandi in aquam distantem, si ergo eo modo, quem aduertit Aristot. sect. 24. problematum q. 5. & explicat Suarez dist. 3. sect. 8. m. 2. scilicet initio pondus leberis, aqua pleni, satis intense incalescit, quia aqua densa adhuc est frigida, & calida & ignitas exhalationes detinet in fundo, quæ paulo post aqua sensim calefacta & rarefacta ascendunt, grauioribus simul & frigidioribus aquæ partibus ad imum descendentibus, quæ assiduo succedunt in poros, in quibus calida illæ exhalationes continebantur, Vnde quicquid caloris est in

in parte remotiori, id primo fuit in viciniis. Quæ explicatio ex eo probatur, quod quando totum corpus aquæ feruidum est, pedus etiam magis calefacit. Simili modo prædicanda est experientia de oleo chartæ imbecillæ, cui signis subicitur, Charta illæ facta tuat, & in calefcit, vt oua etiam in coquantur.

Secunda, fascinationes & contagia, quæ naturaliter, per solam aspectum, sicut in nmissione noxiæ, & venenaræ alicuius arietatis, quæ continetur in naturali, vel in arte corporis temperamento, & spiritus sificit virales, qui ex oculis fascinantium egrediuntur, & vibrantur in eos, in quos aspectus sifunt aspectum, studio nocendi, ex quibus inuidia, &c. Huiusmodi autem fascino tenentur infantes, quibus ob teneritatem temperamenti, hoc malum facile nocet. Inest autem hoc virus maxime vetulis, hæcæ facta sunt ætate vt notauit Diu. Thom. in hæcæ factis patet. Vide Leonem Varum *libro de prædicat. c. 9.* Simili modo explicatur, quod basilifusu & sibilo dicatur in ætate, vt Albertus *de apprehensione p. 1.* & alia animalia de his Plinius *lib. 8. cap. 21.*

Tercio Torpedo piscifolus stupefacit marinus, qui se arundine, vel floreretigeris, ad viscatores retia laxare cogantur, vt Plinius *c. 21.* & Aristoteles *lib. 9. de historia animalium c. 37.* notant, sed qualiter illam stupefactionem non producit immediate in matrem sed potest dici diffundere per medium, quæ tamen non apparer effectus, quia stuperitur hebetudo sensus. Hinc teste Aristotele *quæto.* Piscis ille abdit se in limbo fundi, & inantes pisces, quos appetit, eadem qualitate affacit, & stupefactos cortipit.

Quarto, Naphra & candela recens extinguit, aliquo spacio ignem concipiunt, non actionem in distans, sed quia dum naphra incaleuit, & candela recens est extincta, hanc pinguis spiritus, qui dum ignem attingit, flammam concipiunt, quæ per fumarisferpit vsque ad corpus fumigans, sic videtur candelam non accendi à candela vicini nisi fumus extinguit attingat flammam candelæ accensæ.

Quinto, lusus inducit raucedinem homini, à loco etiam remoto, sed non per actionem in distans, quia soli timidi raucedi-

nem contrahunt, viso lupo, quia timor cogit spiritus ad cor, quibus destituta membra, quæ ad vocem formandam concurrunt, fit vt ægre clamare possint, non enim omnes lupos aspicientes raucescere docet quotidiana experientia, & de se ipso testatur Scaliger *exerc. 344.*

Sexto, viri quidam principes in mensa collocant cornu cuiusdam serpentis, quod præsentem veneno sudat, non quasi venenum cibis inexistens agat in distans, & partes illius cornu resoluat in humorem aqueum, sed quia cornu habet in se qualitatem venenatam, ratione cuius symbolizat cum veneno, cibis permixto, & attrahit vapores è cibo exhalantes quos frigilitate sua condensat, & vertit in humorem, unde humectatio illa tantum est extrinseca, superficialis, qualis apparet in humoribus tempore humido.

Septimo, Ruta herba latissime prouenit sicu, à qua tamen non tangitur, non per actionem in distans, sed quia ficus veneficas qualitates diffundit per aerem, quæ Rutam iuuant, cum enim sit calidissima, multo succo indiget, ac pingui exhalatione, à sicu frigida, & succulenta roboratur.

Octauo, Phantasia residens in capite mouet appetitum sensitium, existentem in corde, non immediate, sed quia facta apprehensione rei conuenientis, vel disconuenientis, spiritus virales & humores concitantur, in corpore, & spiritus statim confluunt ad partem corporis, vbi residet potentia, cuius obiectum est apprehensum, vt scilicet potentia illa actum suum possit elicere, v.g. dum quis imaginatur grauem iniuriam sibi illatam, illico spiritus in arteriis contenti concurrunt, & excitant potentiam irascibilem, ad actum vindictæ, & ad imaginandum cibi gratioris spiritus concurrunt ad stomachum, & excitant appetitum, ita vt os repleatur aqua.

Nono, obiectum sensibile diffundit per totum medium species sensibiles, & cum ex quorundam sententia species non sint actiua, & productiua sibi similia, illæ, quæ sunt in extrema parte mediæ, immediate procedunt ab obiecto sensibili, adeoque per actionem in distans. Verum cum communis sententia sit: species etiam effectiue concurrere ad actum sensationis vitalem, dici etiam potest, esse actiuas, & sic eadem erit ratio specierum, & luminis.

& luminis producti in medio à corpore luminoso.

Decimo, locutio Angeli fit ad Angelum distantem, idque, vt videtur per actionem, qua tribuit illi facultatem intelligendi cogitationem liberam, quam antea non poterat percipere, aliquid illi de nouo imprimendo, scilicet species intelligibiles, vel illas saltem modificando, cuius effectus, cum medium plane sit incapax, videtur fieri per actionem in distans. Verum de modo locutionis Angelorum, variæ sunt Theologorum sententiæ, & res est difficilis. Verisimilius est, non fieri per actionem transeuntem, quia non potest commode assignari terminus illius actionis. Non species intelligibiles, quia illæ sunt angelis infusæ in creatione, non ipsa intellectio angeli, quia ipsum obiectum supponit proportionatum, quale non sunt species intelligibiles, neque fieri potest, per sympathiam naturalem, angelorum inter se, quia vt bene notat Suarez, difficile est explicatu, quomodo duæ facultates radicatæ in diuersis substantiis, habeant inter se necessariam concomitantiam, in agendo, quæ simul dependeat à libero arbitrio, & non agat naturaliter. Deinde saltem sympathia illa non sufficit ad locutionem illuminatiuam angeli superioris ad inferiorem. Dico ergo, fieri per specialem Dei concursum, qui dum vnus angelus sua secreta dirigit ad alterum, ei loquendo, Deus potentem reddat illius intellectum, ad vsum specierum, si illas habeat, vel etiam species, de nouo indat, vnde tota manifestatio effectiue prouenit à Deo, & non ab Angelò loquente.

ARTICVLVS QUARTVS.

Respondetur ad argumenta sententia negantis actionem in distans.

Dices primo, si daretur actio in distans, posset dari actio in distans, interiacente vacuo, quod aperte negat Aristoteles, *primo Meteoror.* Vbi dicit, idcirco mundum hunc inferiorem contiguous esse corporibus cælestibus, vt ab eis virtus horum inferiorum rega-

tur, insinuans, non posse hæc inferiora per cælestibus, si intercedat vacuum.

Resp. in primis Aristotelem propendeo oppositam sententiam, sed sicuti commiter doctrina ipsius reicitur, qua negat possibile esse motum localem in vacuo, si distans, ita parum refert, si idem censeat de alterationis: ad argumentum igitur, sepè autoritate, concedo sequelam, incredum enim videtur, quod sol non posset illuminare hæc inferiora, vel etiam orbis subiecti intercederet vacuum vnus palmi inter cælestis, & orbis inferiores, & quod lucule ignis non posset calefacere manum at tam, si interiaceret vacuum spatium vniugiti, & sic de cæteris.

Ob secundo. Si medium non recipiat tunc diffusam ab agente, non fiet actio distans, positam intra spheram actiuitatis agentis, ergo euidentis signum est actione corpus distans effectiue dependere à virtute diffusa per medium, & non immediate virtute intrinseca agenti. Consequentia, quia si virtus agentis inexistens possit immediate educere è potentia passiuo distantem, non obicit, quod medium non astat, vel contineat in se affectum. Antea probatur experientia, quia si ante passiuum situm alioqui intra spheram actiuitatis, statim atque Corpus aliquod densum, dicitur actio in corpus illud distans, quod statim mouetur, vt si inter ignem manum intericiatur asser, inter solem rem cubiculo inclusum fenestra, bene inter visibile & aspectum nostra corpus cum.

Respon argumentum illud partem suam reddere valde probabile, quia regula prudentiæ est, non recedere ab opinione, quam rationes, & experientie clare probant, licet difficultas aliquid possit fieri explicari, aliquo vsque salugumento satisfaciemus: Respond. igitur, gaudendo consequentiam. Non enim si medium potest impedire actionem in distans, ergo si fieret actio, fieret per vi medium communicatam, vt habet argumentum, quia calidum, vt octo calefaceret corpus vt octo, si non impediretur à fenestra vt quatuor, non tamen mediante fenestra quatuor potest calefieri aliud vt octo,

si quis proiciat lapidem, vel ageret rotam, lapis & rota agitantur vi impressa, si in virtutis illius agitentur, & si occurrat impedimentum, non agitantur ulterius, extra tamen non sequitur, illud quod impedit, esse efficere motum, si ulterius agerent. Ratio igitur, cur agens non attingat corpus positum retro, impedimentum est, quia impedimentum terminat sphaeram actus, agentis ob suam operationem, & densam, ita ut corpus retro positum, non sit a sphaeram, sicuti ante erat.

Secundo, corpus densum non aliter contra sphaeram actiuitatis, agentis, quam adire in se, & singulis eius partibus virtutem suam, mediante qua fieret actio in retroponitur.

Respondetur illud esse signum à posteriori, à priori contrahit sphaeram agentis, quia est actio, cur virtus intrinseca agentis non perveniat virtualiter per imperium, & efficaciam, ad illud medium, quod sua densitate, & opacitate æquivaleret magno spacio medii radiaphani. Unde consequenter etiam impedit productionem effectus in seipso, & partibus remotioribus.

Secundo, non potest intelligi, quomodo imminuitur à corpore denso, metaphorica illa & moralis persuasio, cum nihil ponat reale in medio, quod possit retrundi.

Respondetur cum persuasio illa non fiat ad quantum vis spacium, eo quod virtus agentis sit limitata, potest terminari à spacio maiori, quasi retruendo postivum, sed negativum, non excipiendo effectum illius virtutis, secundum efficaciam persuadentis, ut aer adeo obrotus à candela, ut lumen non recipiat, non attingat sphaeram actiuitatis, agentis, nihil negativum retruendo. Unde eo præcise non producit effectus, in re magis distante, quod virtus agentis, consueque non extendatur, dici potest, ut agens non agat in corpus si contiguum, si videlicet & densum sit, & si qualitati contraria imbutum, vel qualitatis eiusdem rationis, cum tamen alioqui eodem consensu possit agere in contiguum superposito à se diversum, ubi non intervenit resistens, alicuius effectus, cum nullus sit. Ita cogitandum est, non posse agere in si corpus, à se remotius, neque illud penetrare, ut agat in sequens retropositum, & quo-

modo intelligitur agens, hoc modo impedimentum non agere in propinquum, ageret autem sublato impedimento, immediate per virtutem sibi intrinsecam, ita intelligi potest, non agere in distans, propter impedimentum, quo ablato ageret immediate, & non tantum mediante virtute medio impressa, & cum non videtur vlla ratio implicantiæ, cur saltem non sit possibilis creatura, quæ virtute ibi immanente, rem distantem immediate possit immutare, producendo aliquem effectum, quo modo illud haberet se in possibili, eo modo habere se de facto, & ex huiusmodi impedimento tantum colligitur, omne agens prius natura agere in spacio propinquum, si habeat corpus capax effectus, quam in remotum, ita ut quantumvis activa est impedita, ad superandum propinquum, nihil efficiat in distans, non autem sequitur, agere tantum in corpus propinquum, secundum superficiem contiguum, & illud deinde agere in sequens, & sic deinceps sed tantum, ubi sistitur propter impedimentum actiuitatis, respectu prioris, ibi sistitur respectu posterioris.

Dices tertio. Si detur actio in distans, agentia naturalia non habebunt determinatam sphaeram actiuitatis, sed poterunt agere ad quamvis distantiam, eo quod non sit superandum medium, in quo vim suam impenderent.

Respondetur negando sequentiam, quia limitata virtus cuiusque agentis, determinat sibi sphaeram, in virtuali sui extensione, ultra quam non possit agere, etiam remotis omnibus impedimentis, adeo, ut si daretur corpus luminosum, ea magnitudine, qua est vniuersus orbis, adhuc posset à Deo creati aer in tanta copia, adeoque diffusus, ut non possit illuminari secundum omnes partes.

Dices quarto. nihil agit, ubi non est, sed agens non est spacio distante, ergo ibi non operatur.

Respondetur negando maiorem, quia ex eo sequeretur, non agere etiam in propinquum, quia non est in spacio, qui occupat propinquum, & de ratione agentis, actionis transcendentis est, ut operetur ubi non est.

Dices quinto. Natura adeo constanter refugit vacuum, ne se impediatur actio defectu medii.

Respond. refugere vacuum, quod per connexionem melius conseruetur, & quia affectat unitatem,

Dicesexto, ex operatione Dei in aliquo loco inferitur intima ipsius presentia, secundum substantiam, ita sancti patres passim, & S. Paulus *1. Cor. 17.* non longe, inquit, est ab vnoquoque nostrum, (rationem reddit) in ipso enim vivimus, movemur, & sumus, & *Psal. 138.* Probat David, Deum esse in extremis maris, quia manus ipsius eo deducit.

Resp. Præcise ex operatione non sequi, euidenter Deum intime, vel etiam extrinsecus, rebus esse presentem, sed tantum ex modo operandi, qui non potest convenire, nisi supposito secundum essentiam infinito, quia scilicet intime cooperatur, conseruat, &c. Unde bene sequitur, consecutivè agens infinitæ virtutis esse præsens, & quidem intime omnibus rebus, ita fere Theologi *1. p. q. 8.* Vide Græg. Valent. *tomo 1. dist. in 1. p. q. 8. puncto 1.* sequitur etiam, presentia Dei ex operatione, per argumentum à similitudine attributorum Dei, & infinitate ipsorum, hoc modo, Deus ubique operatur, ergo ubique est, quia tam illimitata est ipsius essentia, quam potentia. Valet etiam ratione subiecti, sic scriptura ex presentia Dei colligit, ipsius scientiam, quasi dicat, adest, ergo scit, & videt, *vt Ierem. 23.* Si occultrabitur vir, & ego non videbo eum, dicit Dominus, nunquid cælum, & terram ego impleo, supponitur scilicet subiectum præsens esse intellectuale. Ita hic supponitur, subiectum operans, esse perfectissimum, & operari ex virtute, & essentia simpliciter infinita, alioqui, si per impossibile Deus omnipotens non esset immensus, videtur dubium, an infinita illa virtus immediate in agens operari posset, consequenter, quia necessario omnibus rebus præsens est, ita ut à nullo possit distare, in distans operari, non potest, velut ex accidente. Unde colligo agere in distans, supponere quandam imperfectionem, non quidem operationis, (quæ ex hoc quidem est effectior,) sed suppositi, operantis, scilicet esse limitatum & circum scriptum, sic ut non possit esse præsens suo effectui, per substantiam.

(***)

QVÆSTIO XXII.

Utrum possibilis sit reproductio eodem numero effectus corrupti.

Certum est apud omnes Catholicos possibilem, respectu causæ primæ, creatæ, saltem quo ad res permanentes, ex resurrectione, quæ est reparatio eorum numero hominum, & ratio est, quia in potentia non exhauritur unica reproductio, & res in se est possibilis, semel autem tisse, non dat illi possibilitatem, essendi quia non habet essentialem dependentiæ ab hoc, vel illo tempore, neque quoad neque quoad produci, alioquin enim posset Deus eam quoduis tempore prore, etsi non exstitisset. Difficultas igitur est id possit causa secunda.

Affirmant Scotus, in quarto dist. 43. se & Rich. *ibidem* *quest. 1. a. 3.* & probabilem Tolerus, *2. de gen. c. 11. q. ult.*

Resp. Verius est, eundem numero effectus corruptum naturaliter non posse reprod. Est communior sententia D. Thom. *qu. 9. 5. Dur. in 4. dist. 43. q. 1. 23.* Gabrielis & *rum ibidem.*

Præbatur primo authoritate Aristotelis qui id dare docet *2. de gener. cap. ult. & pro anima c. 3.* Ratio potissima est, quia diuersis numero actionibus non potest naturaliter eodem numero effectus conuenire, sed ad reproductiuam effectus corrupti esset diuersum numero, ab illa, qua primo fuit productus non terminaretur ad eundem numerum effectum. Maior probatur, quia actio est essentialiter fieri, ergo diuersæ actiones non terminantur ad eundem effectum. Minor probatur, quia illæ actiones haberent diuersas circumstantias, vel omnes, vel aliquas, quibus effectus extrinsecè saltem determinatur ad singularitatem, quæ determinatio effectus inuoluit aliam intrinsecam, secundum essentiam, licet hoc sensui non ita pateat, enim licet in re dispari obiectum, quod extrinsecum, actui, illum determinat tantum ad eundem speciem, scilicet extrinsecè, ita tantum ex diuerso obiecto speciem recte inferat intrinsecam, & essentialis specifica diuersitas

Ob. 1. Ergo etiam respectu Dei impossibilis erit reproductio, quia actio reproductiua rit numero diuersa.

Resp. negando illatum, quia potentia Dei infinita, vt potest illimitabilis, non determinatur à circumstantiis, sed eundem numero concursus potest sæpius tribuere, & eundem numero effectum sæpius reproducere, & quia quouis tempore & loco, siue generatio, siue aliter.

Obiic. 2. Detur idem numero agens, eadem res materiæ, seu idem subiectum, eodem modo dispositum, vt in prima productione, hoc naturaliter fieri nihil implicat, poterit produci idem numero effectus.

Resp. 1. naturaliter non posse dari eandem numero dispositiones, si agatur de effectu accidentali, qui non indiget dispositionibus sitiuis, vt v.g. est lumen.

Resp. secundo. Saltem tempus fore numero diuersum, vnde & diuersa erit numero actio, nec refert, quod tempus sit extrinsecum, quia id quod indiuiduat extrinseca, in ordine licet ad productionem, potest esse extrinsecum.

Obi. tertio. Si partes corporis homogeniis, v.g. aquæ, terræ, separentur, & iterum videntur, vti fit, idem numero clementum, quod per separationem erat corruptum, reprobabitur.

Respond. fore diuersum numero, in ratione continui, secundum quam erat corruptum, per separationem, quia sc. est diuersa numero v. o. partium.

Obiic. quarto. Materia habet potentiam naturalem, ad formam semel amissam, ergo potest agere naturale, potens illam introire. consequentia patet, quia omni potentia naturali passiuè respondet actiua naturalis, antecedens probatur, quia potentia materiæ est ipsa entitas materiæ.

Resp. ad antecedens, potentiam materiæ ad formam semel amissam, esse primam & remotam, seu potius obedientialem quæ respicit actum supernaturalem.

Obiic. quinto. Experientia docet, eandem numero actionem posse diu continuari naturaliter, vt patet in visione, intellectione, & cetero naturaliter poterit reproduci.

Respond. negando consequentiam, quia

interruptio illa impedit vnitatem & constituit dualitatem actionum.

Denique hanc sententiam probat communis sensus fidelium, qui censent, resurrectionem esse opus diuinæ potentia, non tantum quoad modum, quod scilicet in momento, in actu oculi, sit per agenda, sed etiam quoad substantiam, si autem naturali virtute idem posset reproduci, id non esset verum.

QVÆSTIO XXIII.

Vtrum idem numero effectus adhuc existens, diuina saltem virtute possit reproduci?

Fatentur omnes, id naturaliter fieri non posse, alioqui enim idem posset esse naturaliter in duobus locis, vt si in loco distincto reproduceretur, vel naturaliter, aliud penetraret in eodem loco, & res tot habet difficultates, vt vix supernaturaliter videatur possibile fieri.

Respondeo. Diuina virtute potest, idem numero effectus, adhuc existens reproduci, & sæpius poni in rerum natura. Ita communiter recentiores.

Probat, quia idem numero effectus laet infinitas in potentia infinita creatoris, vt maneat perfecta ipsius bonitate, & entitate numerali, sæpius possit produci, & semel existere non confert rei impossibilitatem essendi.

Probat, secundo, res spirituales, saltem creatæ, vt Angeli, & animæ rationales, sunt sæpius replicatæ secundum se totas in vno, eodemque indiuiduo, ita vt quælibet sit sæpius ipsa tota, & in toto loco adæquato, & in singulis eius partibus rota existat, adeo vt quodammodo sint diuisibiles, & entitates replicatæ, ex quibus constat, à se mutuo saltem diuinitus posse separari, non tantum loco, & situ, sed etiam in locis discontinuis, per dissolutionem vniouis ipsius substantialis, qua entitates illæ replicatæ inter se vniuntur, cur enim non posset Deus simul cum capite hominis separare animam informantem, etiam eadem relicta in corpore.

Probat, tertio, Corpus Christi Domini adhuc existens in cælis, sæpius reproductur, dum

dum accipit esse modo sacramentali sub speciebus Panis & Vini, per consecrationem, adeo ut etiam si desineret esse in statu naturali, in cœlis maneret tamen sub speciebus, non enim intelligi potest, constitui sub speciebus, per actionem adductiuam, cum remaneat in cœlis, ergo per veram actionem substantialem, quæ terminetur intrinsece ad substantiam Christi Domini, quam propterea sancti Patres vocant transubstantiationem: ergo hæc reproductio non inuoluit contradictionem.

Obiicies primo. Reproductio rei existentis erit actio numero diuersa, imo & specie, à productione prima, ergo habebit terminum numero distinctum & non eundem.

Respond. negando consequentiam, quia super naturali virtute idem numero effectus diuersis dependentiis potest acquirere esse, ut patet in reparatione hominis, per resurrectionem, quæ specie & numero distincta à prima & naturali ipsius productione.

Obiic. secundo. Actio est fieri ipsius effectus, ergo vbi sunt diuersæ actiones, sunt diuersi effectus.

Respond. Distinguendo consequens, vbi sunt diuersæ actiones, ex habitudine ad terminum, ibi sunt diuersi effectus, non autem vbi sunt diuersæ actiones, ex modo operandi. Constat enim, eandem rem successiuè productionem, & conseruari posse actione simultanea, conseruatiua substantificæ, quæ distinguitur à productione successiuæ.

Obiic. 3. Individuum dicitur indiuisiōem, ergo non potest sæpius esse, quia alioqui esset diuisum à se, & consequenter esset vnum, & non vnum.

Respond. negando consequentiam. Ad probationem dico, fore rem reproductam, diuisam à se, non tantum secundum locum, ut quidam respondent, sed etiam secundum entitatem eandem, iterato productam, nam distinctio secundum locum, est quid posterius, & consequens distinctionem rei replicatione à seipsa. Vnde etiam tolli potest, manente ipsa diuisiōe rei, vt si replicationes se mutuo penetrarent.

Ad antecedens igitur dicendum, indiuiduum, non negare omnem diuisiōem, nec quamlibet diuisiōem repugnare vnitati numerali, vt patet. Nam vnitati essentia diuinæ

non repugnat diuisiōi, seu distinctiōi personarum, sed tantum negare diuisiōem vnius indiuidui in plura. Iterata autem productio tantum ponit diuisiōem vnius indiuidui, in seipsum sæpius existens.

Dices, si sæpius existat, ergo vnum et plura.

Respond. Si per plura intelligas plura indiuidua, distincta, negatur, si intelligas idem gminatam, vel sæpius existens, concedo, si improprie dicitur plura: hoc enim modo loquendi significantur plures res, & entitate indiuidualiter differentes, res vero replicata est vna eademque pluries.

Obi. quarto. Sic vni & eidem poterunt esse opposita, imo & contradictoria, ver. gr. summus calor, & summum frigus. satunita fames, ebrietas, sitis, mors, & vita, salus & damnatio, quies & motus, accessus & recessus, respectu eiusdem terminis, idem poterit seipsum à loco excludere, esse sibi ipsum dextrum & sinistrum, quæ videntur absurda. In vno homo poterit constare numerosum auditorium, & exercitum vna exilis candela luminare totum mundum, vnus equus gestare omnes milites.

Respond. nihil horum esse absurdum, quia opposita non incurrunt eidem omnino, secundum idem, sed tantum secundum idem replicatum, seu secundo existens, sicuti eidem sententiæ diuinæ insunt opposita, in diuersis personis, & eidem animæ secundum diuersas corporis partes, quas informat, potest n. de nere, in formare manum aridam, vel præcisam perseverante informatione capitis, mouere secundum entitatem, qua informat manum, quiescere, secundum eandem entitatem replicatam, qua informat caput, pectus, vel a membra, & ratio est, quia eadem res sæpius habet esse per productionem geminatam, secundum quamuis dependentem replicationem, est plane independentem se seipso, secundum aliam replicationem dependentem. Vnde de eadem varietas admitti potest, in eadem sæpius existente, per replicationem, quæ diuersis, adeo, vt possint definire secundum replicationem, qua est in se Duaci, & perseverare in eodem esse secundum geminationem suæ entitatis, quibus coexistit spacio partem dextræ huius scholæ, & perseverare secundum eandem entitatem, qua coexistit spacio partem

artis sinistrae, & anima rationalis annihilari, secundum entitatem, qua informat manum, & conservari secundum eam, qua informat aëria membra. Nam tot sunt partialis productiones, quot in substantia ipsius sunt replicationes, quo fit, ut una possit desinere, manente altera. Reliqua, quæ adduntur non sunt absurda, quia idem sæpius existens quivaleret pluribus.

Dices, difficile erit agnoscere diversitatem Americam, individualem; & dici poterit, quod non esse numero diversos, sed eundem omnem sæpius replicatum; quia accidentium illa diversitas potest consistere cum entitate numerali substantiæ.

Respond. nullam esse rationem, cur Deus liquidua promiscue replicaret. Unde quæ visu nobis videntur diversa, numero sunt diversa, etsi per Dei potentiam idem homo statu naturali, ita ut videri posset, replicatur, nobis tamen, quorum cognitio dependet a sensibus, & eo quod est ordinis naturæ, videtur numero distinctus, licet Angelus entitatem numericam eiusdem replicati distincte cognosceret.

QVÆSTIO XXIV.

Utrum ens successivum divina virtute possit reproduci?

MAior est difficultas de successivo, quam de permanente, ut videre est apud Combr. *questio. ult. in lib. de generatione*. Negant plerique Thomista, & Tol. 2. *de generatione* ult.

Respond. Probabilius est ens successivum quia virtute posse reproduci, vide Suarez *debutat. 6. sect. 3. numero 6. disputat. 5. o. sect. 9. numero 14.*

Probat, non est ratio, cur magis limitet potentia Dei infinita, in productione rei successivæ, a circumstantiis, ita ut non possit eodem numero reparare, quam in productione rei permanentis.

Confirmat. Potentia Dei extendit se ad omnem, quod non involuit contradictionem, sed reproductio rei successivæ non repugnat: ergo. Minor patebit ex solutionibus argumentorum.

Obiic. 1. Implicat rem successivam esse permanentem, sed si posset reproduci, posset esse permanens, quia qua ratione semel reproducteretur, poterit assidue reproduci, ut non fit influxus, & sic erit permanens, ergo non potest reproduci.

Respondeo negando minorem, non enim esset permanens, ita ut eius partes simul existerent, quo sensu permanens opponitur successivo, & de eo vera est maior, cum tantum esset permanens quod perpetuo reponeretur in rerum natura, cum eodem partium fluxu, sic motus dicitur permanere, id est, perseverare, scilicet secundum exigentiam suæ naturæ, partibus post se inuicem fluentibus.

Obiic. secundo. Implicat simul conservari omnes motus: ergo non potest reproduci, difficilius enim videretur reproductio, quam conservatio.

Respondeo negando consequentiam, quia simultanea conservatio partium est contra essentiam motus, de cuius ratione est, ut partes fluant post se inuicem, & aliquid futurum sit, quod nec dum sit, easdem vero partes reparari, ut iterum fluant, non est contra ipsius essentiam.

Obiic. tertio. Continuitas est de ratione unitatis entis successivi, sed id quod reproductitur, non continuatur cum eo, quod desinit, ergo non est vnum cum illo.

Resp. Idem argumentum posse fieri de permanente reproducto, dico ergo continuitatem partium eiusdem motus esse de ratione eiusdem motus, & ille erit in motu reproducto secundo, continuitas autem eiusdem, ad seipsum reproductum, vel replicatum, non est de ratione unitatis illius.

Obiic. quarto. Non potest dari potentia ad præteritum, ergo successivum non potest reparari.

Respond. Nego consequentiam, sensus enim antecedentis est, non dari potentiam, quæ efficere possit, ut præteritum non sit præteritum, vel id, quod fuit, non fuerit. Hoc enim implicat, ex reproductio autem successivi, non sequitur præteritum non fore præteritum: Erit enim præteritum, secundum esse, vel secundum dependentiam, quam primo habuit, qua coexistit nostro modo concipiendi moræ imaginariæ præteritæ, & simul erit præsens, secundum iteratam

dependentiam, & esse reproductum, quo existit moræ imaginariæ præsentis. Idem argumentum fieri potest contra reproductionem rei permanentis. Quod hic de mora imaginaria dicitur, id ita accipiendum est, sicuti corporibus locatis respondere concipiuntur spacia quædam imaginaria, à quorum coexistentia, & veluti connexione, dicuntur esse hic, vel illic, magis vel minus à se inuicem distare. Ita etiam rebus temporibus subiectis, respondent tempora, seu moræ imaginariæ, à quarum coexistentia, & connexione dicuntur fuisse ante, vel post fuisse, simul fuisse, prout scilicet coexistunt, eidem vel diuersis moris imaginariis, & sicut res vna & eadem numero potest naturaliter coexistere diuersis spaciis imaginariis, successiue per mutationem loci, & simul per diuinam potentiam, si reproducatur in alio loco, ita etiam supernaturali virtute potest res successiue correspondere diuersis moris imaginariis, per reproductionem, vel etiam replicationem eiusdem esse: in hoc enim non est maior implicancia, quam in alio, nam quod mora illa imaginaria præterita, cui coexistit res successiua, in primo suo esse, non possit à Deo reuocari, & fieri præsens, cum nihil sit producibile, tantum probat non successiuam formaliter, & reduplicatiue, vt coexistentem tali moræ, non posse produci à Deo, sed illa coexistentia nihil superaddit entitati reali ipsius rei: Vnde poterit secundum veram absolutam suam entitatem reproducti.

Obiicit tertio. Si tempus, seu duratio motus cæli, quo mensurantur res sublunares, posset à Deo reproducti, possent redire omnes anni, qui fluxerunt à mundo condito, & annus natiuitatis Christi Domini, coexisteret, imo præcederet annum natiuitatis Abrahami, & possent omnes illi anni ita reproducti, vt tantum coexisterent moræ imaginariæ, vnius quadrantis.

Respondeo, illa nihil continere absurdi, respectu diuinæ potentia, nam sicuti corpus extensum ad mille pedes, ita condensari potest, & in vnum compingi vt tantum occupet spaciū vnius palmi, ita etiam mille anni, ita reproducti possunt, vt coexistant tantum vni quadrantis, & sicuti idem homo, secundum substantiam, reproducti potest parte materia, quæ in prima productione erat in pedibus, in

reproductione, existente in capite, & contra ita etiam partes motus variari possunt, illa, quæ in primo esse præcessit aliam, eadem subsequatur in reproductione. Quoties enim casu dabitur quidem tota entitas omnium annorum, & totius motus, non tamen habebit rationem mensuræ totius annorum, quia ad rationem mensuræ, præter entitatem realem, requiritur vt horæ, dies, menses & anni inter se coordinentur, & se mutuo debito interuallo subsequantur, sicuti si copus mille pedum contraheretur ad vnum pedem, remaneret quidem tota illius entitas sed desineret ratione mensuræ mille pedum & per variationem partium, quoad ordinem variabitur tantum res successiua, accidentaliter, erit tamen idem numero, secundum essentialia, quia non est de ratione entis successiui, vt hæc pars, verbi gratia, d sequatur hanc determinatam partem a, & præcedat partem c, sed tantum requiritur vt pars b post partem quæcumque illa sit determinata illa coordinatio est tantum quid accidentale, sicuti in agitatione aquæ, quæ alia parte aquæ aliis immediate vniuntur, nihil per substantiam aquæ.

QVÆSTIO XXV.

An idem numero effectus, qui ab vna causa totali est productus, fuisse productus ab alio, si eidem passo eodem tempore & modo fuisse applicatus?

Questio est conditionalis, & vtrinque probabilis. Negant Diu. Thom. quod lib. 5. ar. 8. Fonseca 5. Met. c. 2. q. 14. secundum tertiam, & alii.

Affirmant Scotus in secundo distincto. 20. q. & alii.

Respond. Probabilior videtur pars affirmans.

Probatum primo, quia hodierna cæli cum volutio, si ab alia intelligentia fieret, a quali impressione, esset eadem numero, quomodo est, non enim apparet radicalis quædam uersitatis.

Probatum

Probatur secundo. Identitas numerica factus intrinsece provenit ex identitate for-
 x, & materiæ, si illis constet, sed potest
 idlibet agens, verbi gratia, ignis agere cir-
 eandem partem materiæ, quæ est indiffe-
 ns, ad quamlibet numero formâ, ergo po-
 tidem numero effectus prodire à quolibet
 ente. Cur enim esset forma numero distin-
 ta, hic & nunc, ex hac parte materiæ, edita
 hoc porius agente, quam alio.

Probatur tertio, si hic numero effectus
 non posset produci, nisi ab hoc numero agen-
 te, daretur essentialis quædam subordinatio
 ius individui, respectu alterius speciei,
 sed non potest admitti, sequeretur enim
 processus quidam in infinitum, in causis es-
 sentialiter subordinatis, scilicet in individuis,
 eorum productio multiplicari potest in in-
 itum, sine termino. Confirm. neque ex par-
 te causæ, neque ex parte effectus requiritur
 causa singularis determinata ad hunc nume-
 rum effectum, ergo potest à quolibet produci.
 Recedens probatur, pro prima parte, non
 ex parte causæ, quia si hæc sit æquiuoca po-
 tentia ipsius extendit se ex natura sua ad to-
 tum speciem, & quodlibet illius individuum,
 ut uniuoca potentia illius, extendit se ad o-
 mnia individua, quæ necdum extiterunt, mo-
 do intra eandem speciem non sint substantia-
 liter perfectiora. Vnde non videtur verum,
 quod quidam imaginantur, quamlibet scili-
 cet causam, singularem continere virtute cer-
 tam quandam seriem individuorum, distin-
 ctum ab aliis, quæ continentur in virtute al-
 terius. Probatur pro secunda parte, non ex
 parte effectus, hic non determinat sibi cau-
 sam aliquam in particulari, sed quantum est
 effectus, potest tam ab una, quam ab alia pro-
 duci: cum causa sit entitati ipsius extrin-
 sea.

Obicit primo. Ergo omnis causa efficiens
 et causa per accidens sui effectus, & non per
 se. Sequela probatur, quia effectus ita depen-
 det à qualibet causa, ut ab alia protulisset
 procedere.

Resp. neg. sequelam, ad probationem di-
 citur hoc non arguere causam per accidens, sed
 causam sufficientem, & non necessariam. Ad
 probationem enim causæ per se sufficit, ut per se,
 & propria causalitate directe influat in effe-
 ctum, quod hic fit, nihil vero impedit, quod

alia similiter posset per se influere, esse enim
 causam per accidens proprie est concurrere
 indirecte.

Obicit secundo: Vnus numero effectus na-
 turaliter postulat produci per unam numero
 actionem, sed diuersæ causæ totales non sub-
 ordinatæ habent diuersas actiones, ergo non
 potest esse idem numero effectus vtriusque.

Resp. ad maiorem, ad actiones ex habitu-
 dine ad causam diuersas, consequi posse effe-
 ctum identitariæ, seu substantialiter, eun-
 dem, quia non necessario substantialiter va-
 riatur productio rei, ex eo, quod procedat ab
 hoc, vel illo agente, sed accidentaliter tan-
 tum, vnde erit idem terminus, quoad entita-
 tem, licet formaliter, prout est terminus talis
 agentis, & actionis relatæ, ad talem causam
 efficientem, variatur accidentaliter, ut si hic
 ignis productus fuisset ab alio igne, quam est
 productus, esset solum diuersus, per diuersam
 relationem effectus, quod fatetur Fonseca,
supr. scilicet 4. & certum est respectu diuinæ po-
 tentiæ. Fides enim docet, eundem numero
 hominem a Deo resuscitandum. Vbi tamen
 interuenit diuersa causa, & diuersa actio.

Petes, an idem numero effectus ab eadem
 causa efficiente diuerso tempore fieri possit.

Respon. affirmat. quia minus difficile est
 intellectu, eundem effectum posse provenire
 à causa diuersa, diuerso tempore operante,
 quam à diuersis causis eodem tempore diui-
 sim operantibus: Sed hoc diximus, esse pro-
 babilius ergo, &c. Ita Capreol. in 4. *dist.* 42.
 q. 1. & Paul. Ven. 2. *de gener.*

QVÆSTIO XXVI.

*An idem numero effectus possit pro-
 duci simul à pluribus causis to-
 talibus, non subordi-
 natis.*

Hactenus contulimus eundem numero
 effectum, cum diuersis causis diuisim
 sumptis, hinc quæritur, an possit præcedere à
 pluribus causis simul & communim sumptis,
 ita ut vtraque concurrente in fluxu sufficien-
 te ad plenam effectus productionem, produ-
 cat id, quod alterutra seorsim eodem in fluxu
 produceret, si sola esset. Scot. in 2. *dist.* 20. q. 2.

& multi Thomistæ censent, hoc repugnare, adeoque nec de potentia absoluta, posse fieri. Idem tribuitur D. Thom. 1. p. q. 52. art. 3. 3. p. quest. 82. art. 2. ad 2. sed ibi tantum dicit hoc esse impossibile, forte intelligit naturaliter. Caietan. 1. part. quest. 52. art. 3. & contra censet id ne quidem repugnare, per se, ex natura rei, siue ex vi causalitatis etiam naturalis, sed tantum forte ex accidente, ratione applicationis causarum, quæ naturaliter non possit ita fieri, ut plures causæ simul omnino eundem effectum producant. Eadem sententia tribuitur quibusdam Nominalibus.

Respon. & dico, primo, non implicat contradictionem, eundem numero effectum à pluribus causis totalibus eiusdem ordinis simul produci. Vnde per diuinam potentiam id potest euenire. Est contra Scot. *supr.* Vid. Suar. *disp.* 26. *sect.* 4. n. 9.

Probatur primo, quia lumen in aere, ab hoc sole productum posset produci ab alio sole, quem Deus posset creare in nostro hæmisphærio, nam uterque agit, quantum potest, nec vlla est ratio dicendi, vnum potius attingere effectum quam alium.

Probatur secundo. Multi Thomistæ docent, Sacramenta Physicè concurrere, ut instrumenta ad productionem effectus supernaturalis gratiæ, scilicet vel etiam characteris, verbi gratia, vel alterius, quo posito, si duo, vel plures sacerdotes simul omnino baptizarent, in eodem instanti indiuisibilis, ab soluendo rationem formæ, gratiæ & characteris baptizati dependeret à duabus, vel pluribus causis. Similiter plures sacerdotes circa eandem hostiam simul omnino finirent verba consecrationis, transsubstantiatio fieret à pluribus, quod de facto subinde contingere verisimile est, dum multi sacerdotes recenser ordinati simul cum episcopo, celebrante consecrant.

Obiic. primo: Vnius effectus vna tantum potest esse actio, sed duorum agentium totalium duplex erit actio, ergo.

Respon. ad minorem: Verum esse, tot esse actiones, quot sunt agentia totalia, vnica enim actio tantum procedit à pluribus causis totalibus, subordinatis, ex quarum coniunctione integratur vnus influxus totalis, vel à causis partialibus. Hic autem ex sup-

positione sunt causæ totales. Vnde maius non est vera respectu diuinæ potentia, quæ licet actio sit via ad terminum, vel terminus in fieri, non tamen in multiplicata actio necessario multiplicatur terminus, seu effectus, potest enim absolute vnicus terminus pluribus visis acquiri, seu idem effectus, duo fieri, procedere, & pluribus dependere.

Obiic. secundo: Implicat esse causam totalem, & producere cum alia concausa, eadem ordinis, hoc enim est esse causam partialem.

Respon. neg. assumptum, Ad probatior dico, causam partialem esse, quæ indiget requirit consortium alterius causæ, hic tamen concausa habet se tantum abundanter concomitanter.

Obiic. tertio. Effectus integre producit ab vna causa, ergo altera nihil producit.

Respon. neg. consequ. quia ita produci ab vna, ut non excludatur concomitantia influxus alterius vtraque igitur producit effectum.

Dices, effectus necessario pendet à causa quod hic non fit, nam altera sublata, ad noneretur effectus.

Respon. id verum esse de causa necessaria à qua sola potest talis effectus procedere, quæ si est homo, respectu risus, non autem de causa sufficiente, de cuius ratione est ita effectus producere, ut ab alia etiam causa possit produci, talis est ignis, respectu caloris, quia aliter potest produci, & huiusmodi sunt duæ causæ totales eiusdem ordinis.

Obiic. primo: Maior est virtus duarum causarum, quam vnus solius, ergo duæ causæ, plures terminabuntur ad plures effectus.

Respon. ad antecedens, esse maiorem virtutem extensivæ, quæ sufficeret ad plures effectuum productionem, si conditiones necessariae adessent, scilicet aliud passum, lia approximatio. Vnde negatur consequentia.

Obiic. quinto: Non possunt esse materiae aut formæ eiusdem compositi, ergo necessitates. Respon. neg. consequent. quia materia & forma sunt causæ intrinsecæ, ad quorum multiplicationem multiplicatur compositum causæ, aut efficientes sunt extrinsecæ.

io neque repugnat eandem formam plures materias informare; siue sui replicatione, si tunc sibi sint præsentibus.

Respon. & dico, secundo: naturaliter fieri non potest, vt idem effectus à pluribus causis totalibus eiusdem ordinis, simul producat, idque non tantum defectu applicationis, sed perfe ex natura rei, etiamsi à Deo, natura poneretur omnimodo æqualitas, unitatis, & applicationis agentium. Est enim omnis sententia, excepto Causa, licet probatio sit aliquantum difficilis.

Probatur, quia vnicus effectus naturaliter postulat vnica actione produci totali, vt si habet vnum esse, habeat etiam vnicum sibi proportionatum, sed causæ totales eiusdem ordinis habent diuersas actiones ex diuersitate, ergo non possunt tendere in eundem terminum. Quare si duo agentia æque actiuæ eodem modo applicentur eidem passo, vti duo ignes eidem stuppæ, duo luminosa eidem acri, operabuntur eundem effectum, vti causæ parciales, altera enim propter combinationem alterius non præbebit influxum suum, & sufficientem ad effectum, sicuti Deus concurrens cum causis secundis, consequenter tali casu Deus etiam moderatur suum concursum, vt cum singulis coniunctim non concurrat, sicuti concurrens si applicaretur diuisim.

QVÆSTIO XXVII.

Utrum possit aliquid produci per creationem, & id luminis naturæ sit notum.

De certum est, non tantum creationem à Deo esse possibilem, sed & de facto cælum & terram creasse, & indies creari animas racionales. Sed difficultas est, vtrum intellectus vnus naturæ lumine fidei hoc possit asserere.

Nota creationem dici effectum rei actiuis, ex nihilo, rei dico subsistentis, vel habitus se per modum subsistentis, vt sunt actiua existentia seorsim à subiecto, vnde illi proprie dicitur creari, quod nihil sui præsupponit, & in sua productione non de-

pendet à materia, licet fiat in materia, vt anima rationalis.

Respond. lumine naturali potest demonstrari creationem esse possibilem. Est communis sententia D. Thom. in 2. dist. 1. q. 2. a. 2. Scot. 1. dist. 8. q. 1.

Probatur primo: quia viribus naturæ intelligi potest, materiam primam de facto esse productam, per creationem, ergo multo magis creationem esse possibilem. Antecedens probatur, quia cum materia prima sit imperfectissima, facile intelligitur, illam non esse à se, sed ab alio, quia esse à se, est perfectio omnium maxima, sed non potest esse ab alio, per generationem, generatio enim supponit subiectum, præexistens, ergo debet esse per creationem.

Probatur secundo: Aristoteles lumine naturæ deprehendit intelligentias mótores orbium cælestium, at qui clarum est, illas etiam non esse à se, cum sint limitatæ perfectionis, neque etiam productæ per generationem, cum sint substantiæ simplices, ergo.

Probatur tertio: modus operandi per creationem non inuoluit contradictionem, ergo conuenit enti perfectissimo; & omnipotenti, quod dari lumine naturæ notum est, vt suo loco probabitur.

Obiicit primo: Creatio fuit incognita Aristoteli, Platoni, & aliis veteribus, ergo signum est sola fide cognosci.

Respon. neg. consequent. quia lumen ipsorum non extendit se à factu ad omne obiectum luminis naturæ, quia in multis hallucinati sunt contra lumen naturæ, verbi gratia, materiam primam esse à se, cum clarum sit, & in Metaphysica ostendatur esse à se, conuenire vni perfectissimæ naturæ.

Dices secundo: Implicat nihil esse materiam rei creandæ, quod sequeretur, si productio ex nihilo, seu creatio sit possibilis.

Respon. neg. sequelam, quia particula ex in definitione creationis non dicit habitudinem, & concursum causæ materialis, sed terminum à quo.

Obiicit tertio: Implicat dari productionem eius, quod tantum est in potentia actiua, & non passiuæ, sed creatio est talis, ergo. Minor patet, maior probatur, quia implicat dari productionem eius, quod tantum est in potentia passiuæ, & non actiuæ, ergo à pati.

Respon.

Respon. neg. maiorem. Ad probationem respon. primo, nihil posse in potentia passiva tantum, cum potentia actiua Dei extendat se ad omne possibile.

Respon. 2. neg. sequelam, quia dispar est ratio, nam potentia passiva dicit essentialiter ordinem ad potentiam actiuam, vt aperte impossibile sit, subiectum cui conuenit potentia actiua, actuari, nisi detur aliquid vim habens actuandi, at vero potentia actiua non respicit essentialiter passiuam subiectiuam, neque agens passum, sed effectum tantum, vnde res produci potest ex nihilo.

Obiic. quarto: priusquam res ponatur in rerum natura habet esse essentia, ergo non fit ex nihilo.

Respon. nego conseq. quia esse essentia tantum nihil est reale subiectiuum, sed sola possibilitas rei, aut non repugnancia, fieri autem ex nullo reali subiectiuo praeristente est creati.

Obiic. quinto: Si creatio esset possibilis, ens quantum ens esset producibile, quia creatio est productio rei, secundum omnimodam realitatem suam, sed hoc dici non potest, ergo &c. Minor probatur, quia alioquin Deus posset creati.

Respon. neg. sequelam maioris, quia illud in quantum accipitur reduplicatiue, hoc enim sensu & acceptione procedit minor, & eius probatio, si autem accipiat specificatiue, ita vt significetur, ipsam rationem entis, & non tantum vt determinate generis ens est, esse producibilem, vera est sequela maioris, nam ratio entis finita est producibilis.

QVÆSTIO XXVIII.

Virum vis creandi sit Deo ita propria, ut non possit communicari creaturæ.

Suppono, vt certum, nullam creaturam de facto aliquid creasse, vt videtur definitum in *e. Trinitas de SS. Trin. & fid. Cath.* Quæritur igitur, an licet non detur facto creatura, cui connaturalis sit virtus creandi, vt colligitur ex eo, quod nullus hactenus eius fuerit vsus, cum fides agnoscat solum Deum creatorem, saltem possibilis sit creatura, cui connaturalis sit hæc virtus.

Respon. negatiue, ita vnanimiter scholastici, excepto Durand. D. Thom. 1. p. q. 4. 5. & communiter Thomistæ omnes, Scot. & suis in 4. dist. 1. quæst. 1. Occam. in 2. q. 7. & quos citat Suarez dist. 20. sect. 2. vbi in *num. 2. & seq.* luculenta adfert S. Patrum testimonio quibus hæc sententia aperte definitur, ita certa sit, licet probatio ex ratione sit difficilis.

Probatur primo, Modus operandi diuini proportionari modo essendi operatis ex principio, & axiomate Philosophia, sed creari omnes etiam possibiles subiacent mutationi, ergo modus operandi creaturarum diuini includere mutationem proprie dictam versari circa materiam.

Probatur secundo, Virtus illa creandi creaturæ communicata esset accidentaliter, substantia non est operatiua ad extra, sed incidens habet connaturalem modum esse in subiecto, ergo etiam operandi in subiecto, scilicet in materia, ergo non poterit creari id enim, quod creatur, sit per operationem extra subiectum.

Probatur tertio. Potentia creandi est a se absolute infinita, sed creatura est incapax virtutis absolute infinitæ, ergo. Maior probatur, virtus agendi independenter ab omni causa coefficiente, est absolute infinita, in solo Deo potest reperiri, ergo similiter virtus agendi independenter à subiecto, sequitur probatur à pari.

Probatur secundo maior, potentia passiva & virtus actiua ita se habent, vt quantum augetur potentia passiva, per recessum actum tantum debeat crescere virtus actiua maior enim virtus requiritur, vt lignum de exsiccat per idem tempus, quam seminum, quia virtus magis recedit ab actu, et siccatate. Si igitur potentia passiva augetur vsque ad non gradum, id est, vt nullum tunc virtus actiua crescat in infinitum, scilicet rursus enim aggradatione, & proportionem, vis creandi debet esse infinita, quia res non potentiam passiuam. Probatur tertio. Si esset possibilis vis creandi, creata sequitur virtutem producendi ex aliquo ex se æqualem virtuti productiue ex nihilo, hoc est absurdum, ergo, sequela maioris probatur, detur virtus finita productiua ex quo, vt vnum, & virtus productiua ex alio.

decem, verbi gratia, (cum negetur esse infinita) & potentia passiva, quam respicit virtus productiva ex aliquo decuplo magis recedat ab actu. Hinc virtus activa crescit in decuplum, & per consequens, æqualis erit, vel peritior virtute productiva ex nihilo. Probatur quinto. Virtus creandi non potest convenire substantiæ, vel accidenti materiali, quia modus operandi non potest excedere modum efficiendi, substantia autem materialis vel materia, vel immissa materiæ, scilicet materia similiter accidentis materiale inest materię, ergo non possunt operari extra materiam, & que etiam spiritalis, quia hæc est actus qui cum coniunctus potentialiter, ergo operatio debet esse coniuncta potentie materiali, ita ut terminetur ad finitum, & simul etiam obiectum, ergo creatio, quæ non supponit subiectum, non potest ipsi comperere Priori sententia pro posteriore parte probatur, quia actu coniuncto potentialitati, necessario, ut habeat modum subiectivum, respectu actum operationum immanentium, ita ut a operatio non possit esse sua substantia, nec enim est proprium actus pure: & ab huiusmodi substantiæ per se subiectiva non potest egredi actio, quæ non postulet subiectum, ergo nec creatio. Minor probatur, actio immanens requirit subiectum, ergo & insens. Consequentia probatur, quia requirere subiectum, non convenit actioni immanenti, ex natura sua, quia cum actio Dei intra sit immanens, & non exigit subiectum, est enim idem cum substantia, ergo actio creaturæ, quæ talis etiam transiens, egreditur cum illa imperfectione, ut exeat subiectum. Hinc U. Thom. *quest. 1. de potent. a. 4.* eo, quod actio immanens Dei sit sua substantia, infert actionem ipsius transcendentem, non requirere subiectum, ergo a contrario, cum actio immanens creaturæ, necessario sit productiva subiecti, etiam actio transiens necessario erit talis, & per consequens, non potest esse creatio.

Obiic. primo, Concurfus materiæ ad productionem formæ est finitus, ergo potest superari per virtutem finitam effectivam, ergo creatio supponit virtutem finitam.

Respon neg consequ quia non semper concursus finitus in al. quo genere causæ suppletur potest per virtutem finitam, maxime in alio

genere causæ, sic concursus subiecti ad existentiam accidentis est finitus, non potest tamen suppleri, nisi a Deo, qui solus conservat accidens extra subiectum: Similiter concursus, quem præbet Deus secundis causis, ad operandum est ex se finitus, nihil tamen generatum potest suppleri vires illius, & effectus formalis substantiæ in creaturis, & finitus, non potest tamen suppleri ex communi sententia, ab illa creatura, sed sola substantia increata potest terminare alienam substantiam, Nec refert quod terminus huius concursus materialis, scilicet forma producenda sit finitus, modus productionis includit quandam infinitatem, sic unus & idem effectus specie, imo & non pro diversa sui origine & modo producendi requirit diversam longe virtutem, ut patet in generatione hominis, & eiusdem reparatione.

Obiic. secundo: Deus in creatione præbet influxum finitum, ergo creatio non est actus potentie finitæ.

Respon neg consequ quia licet influxus, prout identificatur termino, sit finitus, habet tamen quandam infinitatem, ex modo sui egressus a potentia, unde est actus potentie finitæ, quoad modum.

Obiic. tertio: Creatura potens creare non est quid involvens contradictionem, ergo a Deo potest produci.

Respon neg anteced quia licet non implicet in terminis in se tamen implicat, sequeretur enim creaturam non esse creaturam, quia de ratione creaturæ est in opinione sua dependere a causa prima, & a subiecto, nam cum creatura omnis etiam possibilis sit actus admixtus potentie, ita etiam necessario habet modum operandi proportionatum scilicet per actionem, quæ sit admixta potentie, & supponat materiam, seu passum.

Petes, an possit creatura saltem elevari a Deo, ut sit instrumentum creationis, licet enim ex dictis sequatur virtutem creandi non posse convenire creaturæ, ut agenti principali quomodo vis productiva in ignis convenit igni, neque etiam ut instrumento naturali, siue ex natura sua ad creationem instituto, & accommodato, quo modo vis productiva convenit calori, vel immediatæ, & intrinsecæ, attingendo effectum ultimatum agentis principalis, ex nobis a sententia, vel saltem, ut alii,

attingendo extrinsece, & producendo dispositionem connaturalem ad effectum ultimatum. Hinc tamen non necessario videtur sequi, creaturam posse saltem assumi, vt instrumentum potentia diuinæ.

Resp. *Quæstionem istam extendere se ad plures difficultates Theologicas, & licet Suarez disp. 20. sect. 6. nu. 7. Franciscus Albertinus corollario primo. ex secundo principio Phil. diff. 5. & multi alii existiment, id posse fieri, oppositum tamen mihi videtur verius, cum D. Tho. 1. p. q. 45. a. 5. Fonseca & aliis.*

Probat, quia implicat creaturam eleuari diuina virtute, ad agendum aliquid Physice, per suam entitatem, absque alio superaddito, quod naturale suam potentiam & virtutem excedat. hæc enim esset agere sine virtute actiua. vnde instrumentum Physicum, seu Physice concurrens ad effectum, debet habere proportionatum modo principalis, sed causa creata ex suppositione nihil in se habet, aut potest intrinsece accipere, quod sit proportionatum creationi, ergo non potest assumi, vt instrumentum Physicum potentia diuinæ.

Dices primo, Creatura habet potentiam obedientialem, respectu Dei, ad quosuis effectus, quouis modo operandos, saltem instrumentarie.

Respon. negando assumptum, quia oculus non potest eleuari ad videndum sonum, vel saporem, auditus ad audiendum colorem, &c. potentia obedientialis tantum extendit, se ad productionem effectuum, perfectiorum, per virtutem à Deo superadditam, alioqui non potest intelligi, in quo consistat illa eleuatio, si non sit communicatio alicuius virtutis.

Dices secundo, signa sensibilia Sacramentorum, vt aqua, vel ablutio pronuntiati, formæ inunctio &c. sunt instrumenta Physica Dei, ad productionem gratiæ, characteris, &c. similiter verba cōsecrationis sunt instrumentum transsubstantiationis, panis in corpus Christi Domini, & ignis est instrumentum Dei, ad torquendos Dæmones, & animas separatas, ergo poterit etiã creatura esse instrumentum Dei, ad creandum, per eleuationem.

Respon. verius esse, ex ratione supra allata, Sacramenta, quoad signa sensibilia, materiam scilicet & formam, esse tantum instrumenta moralia, & concurrere ad productionem ef-

fectus spiritualis, moraliter, sicuti sententia iudicis ad punitionem rei, chirographum solutionem debiti, &c. qui aliter docent. D. Thom. 3. p. q. 62. tantum probant, illam entitatem Physicam esse instrumenta, & verum est, sed entitas illa Physica tantum currit moraliter, & non Physice, cum nec mediate attingat effectum spiritalem, mediate producendo aliquam dispositionem connaturalem effectui supernaturali spiritali, quia talis non datur, vel si daretur, effectum supernaturalis, de qua esset eadem euitas, sed de his fusius Theologi loco citato. Idem dicendum de forma consecrationis respectu transsubstantiationis. Quod ad ignem inferni attinet, dissentiunt Theologi quodammodo torquere Dæmones. Vide Suarez 3. p. disp. de purg. V. aften. 1. p. disp. 243. Franciscus Albertinus coroll. 4. ex 2. princip. Phil. dico breuiter, ignem non esse à Deo eleuatum, sed agere naturaliter, virtute sibi propria, sicuti dum torquere animam corpori coniunctam, Deus tantum supplet ex parte Dæmonis, vel animæ mori existendi, quem haberet in corpore. Vnde citat D. Augustinus *lib. 1. de ciuit. Dei c. 10.* ignem inferni torquere Dæmones, sicuti vrendo materiam coniunctam, sicuti enim potest spiritus carni, vt illi vitam communique cum ea simul gaudeat & patiat, ita potest vniri spiritus, vt ab illo pœnam trahat.

QVÆSTIO XXIX.

An & quomodo Deo conueniat conseruatio omnium rerum?

Duplicem agnoscunt Philosophi conseruationem, vnã directam, siue substantificam vt loquuntur, quæ est influxus continuatus effectiue communicans esse reteram indirectam, qua scilicet roborantur dispositiones necessariae ad rei conseruationem, vel rerunduntur contraria. Quæstio est de prima.

Respon. primo, Deus res omnes substantificè conseruat. Est certum, Ita omnes Philosophi, Theologi & Sancti Patres. Vnde D. Selmus in *Monologia c. 12* sicut inquit nihil est, nisi per creatricem potentiam, nihil viget, nisi per seruatricem eius potentiam. Vide alios citatos à Suarez *disp. 21. sect. 4. & 5.*

Probatur ratione, quia res omnes creatæ exigentia suæ naturæ, postulant influxum & auxiliæ primæ, vt sint, seu primo existant, ergo am, vt perseuerent; quia semper habent eandem naturam necessario dependentem.

Probatur secundo. Deus potest res quasuis proprie annihilare, ergo eas substantiæ conseruat, consequentia probatur, quia proprie annihilatio fit per mediã subtractionem influxus conseruatiui, seu per cessionem ab aëne conseruatiua.

Dices, si ita res omnes à Deo conseruantur, per continuatum influxum effectiuum, potens est, & sufficiens, vt det esse rei, si non haberet, ergo res omnes etiam substantiæ permanentes sunt in perpetuo transitu, & fluxu, tamen est peculiare rebus successiuis, Respon. negando illatam, tantum sequitur esse in perpetuo quodam fieri, non transitu in transitu, & fluxu successiuo, quia fluxus significat vnã partem rei petire, altera vero succedere, vt videre est in moru, conseruationem autem idem esse indiuisibilem, continuo conseruat, quæ communicat, sicut sit indiuisibilis, ratione termini, cetera tamen potest moræ, seu temporis successiue extenso, sicut entitas indiuisibilis antea coexistit spatio permanente extenso, & nona rationalis diuersis corporis partibus.

Respon. & dico secundo. Conseruatio substantiæ creatæ est Deo propria, & illi creaturæ conuenit, est communis fenestria.

Probatur, quia vel substantiæ sunt incorruptibiles, vt angeli, & animæ rationales, hæc, sicut pendent à Deo, in solo fieri, ita etiam in conseruari, vel sunt corruptibiles, hæc nec pendent à corruptibilibus, quia libet substantia corruptibilis perseuerare potest etiam, postquam desit causa prodens, neque etiam in incorruptibilibus, quia hæc non possunt educere formam à potentia materiæ, vt supra diximus, ergo nec substantiæ, & intime conseruare: eadem enim est vtriusque ratio.

Respon. tertio. Conseruatio substantiæ creaturæ accidentium conuenit etiam substantiæ creatæ, ita vt non sit propria soli Deo.

Probatur, quia sol vel aliud lucidum ita conseruat lumen in aere, potentia actus vita-

les obiectum sensibile, species sensibiles, mouens motum, & formæ elementorum, vt verisimile est, qualitates sibi connaturales saltem præsentem contrario, quæ tamen conseruatio etiam immediate est à Deo, cum sit quædam operatio effectiua, omnis autem operatio creaturæ est immediate à Deo. Vide de his Suarez supra sect. 3.

Petes, vtrum huiusmodi conseruatio distinguitur à creatione?

Respond. conseruationem, vel creationem eiusdem rei non distingui, ex natura rei, sed sola ratione & connotato. Ita D. Thom. 1. p. quæst. 104. art. 1. & communiter Suarez disp. 2. sect. 2.

Probatur, quia illæ actiones non distinguuntur ex natura rei, quæ habent idem principium effectiuum, eundem terminum, idem subiectum, si dētur & fiunt eodem tempore, nō interrupto, sed hæc omnia reperiuntur in conseruatione & creatione eiusdem, ergo non sunt duæ actiones, distinctæ, sed vna. Maior patet. Minor probatur, quia effectus creatus, vt existens primo instanti suæ creationis, est idem secum, post illud instans, quia & terminus permanens, & indiuisibilis, qui totus est simul & initio durationis, & quouis alio instanti, eadem etiam est causa, scilicet Deus. Certum autem est, vnã & eandem numero actionem, aliquandiu posse continuari, vel p propria successione, vt est alteratio, cum scilicet terminus est indiuisibilis, vel per virtuales, & eminentem successione, si terminus est indiuisibilis, scilicet substantia maxime spiritus.

Dices, creatio est instantanea, conseruatio vero coexistit tempore, ergo realiter distinguitur.

Resp. ad Antecedens, illam productionem, secundum rem, quæ vocatur quandiu durat conseruatio, licet quoad nomen duret, solum primo instanti, eo quod creatio sit prima collatio esse, connotans negationem esse prius, non habitu, quod tantum conuenit actioni productiue, pro primo instanti, & conseruatio termini dici potest, esse in tempore extrinsece, per coexistentiam sc. cum tempore vero, vel imaginario, alioqui in se est indiuisibilis, & durat instanti permanenti, sic angelus quæ est indiuisibilis, dum coexistit spatio extenso, ac dum coexistit puncto indiuisibili.

Petes secundo. An productio naturalis procedens à causa creata, distinguatur à conseruatione ac substantifica Dei.

Respon. affirm. quia conseruatio est actio, diuersa à prima creatione, nam effectus primum vnum esse accipit ab influxu substantifico causæ primæ, & secundæ, in conseruatione vero à solo influxu causæ primæ, iam roborato, & se solo sufficente, ad conferendum, esse effectui independentem à coefficientia causæ secundæ, vnde non identificatur actioni causæ secundæ, cum actio causæ secundæ possit desistere, in prima vero productione influxus Dei est quodammodo dimidiatus, & insufficientis, ad dandum esse, se solo independentem à causa secunda, quia tamen est idem influxus continuatus, qua Deus res conseruat, dici aliquo modo potest idem cum prima productione, sicuti calefactio quæ initio est remissa, & postmodum intensa, vel potius identitas, imperfecta desumitur à ratione viæ, & tendentiæ, quia tendit ad eundem terminum indiuisibilem. Quicquid sit, hæc distinctio actionum non includit distinctionem termini. Vnde sequitur, quando res ab alio pendet in conseruatione, quam in prima productione, vel ab eodem aliter influente, conseruationem esse diuersam actionem, à prima productione, vt si lumen à sole productum in aere conseruetur à face, & calor successiue productus ab igne, in ligno influxu simultaneo conseruetur à Deo.

Petes tertio In quo consistat distinctio rationis inter creationem & productionem eiusdem.

Respon. in eo, quod creatio connotet rem ante non fuisse. Conseruatio vero connotet rem ante iam fuisse.

Petes quarto. An actio replicatiua eiusdem rei dici deberet conseruatio, an creatio.

Respon. esse quid medium, non enim est proprie creatio, quia hæc est primo collatio ipsius esse rei, per quam res ex non ente fit ens, iterata autem productio est collatio esse, quod iam erat, non erat proprie conseruatio, quia conseruatio est eadem numero actio cum creatione: hæc autem non est eadem cum prima collatione.

Nota, nullam fieri mentionem conseruationis indirectæ: Constat enim illas rebus creatis competere, & distingui à prima crea-

tione, homo enim producit hominem, & mentum autem conseruat, Deus materiam primam, formam conseruat forma producitur à causa efficiente, conseruatur à materi-

QVÆSTIO XXX.

Ad quod genus causæ reducantur instrumentum & Idea?

Notat Suarez *disp. 17. sect. 2.* nomen instrumenti, seu causæ instrumentariæ, & nomen principalis esse valde ambigua, & vtrum à Philosophis, tum à Theologis sumptum pro diuersitate sententiarum, in quibusdā difficultatibus

Primo, Causa principalis vocatur, quæ peratur sine actuali præmotione, instrumentalis, quæ cum præmotione, vt sunt instrumenta artis, vt securis, terra, penicillus, quæ nisi mota à principali ex se nihil producent, assumpta autem ab artifice efficientium localem, expellendo partes ligandi coniungendo colores, tabulæ, membranae quo motu varia vbi resultant, figuræ, ac portiones. His instrumentis proxime addunt ea, quæ concurrunt ad productionem effectus, se nobilioris, vt habitus respectus vitalis, & hæc acceptio instrumenti maxime propria, licet in hoc rigore rariuscipiatur.

Secundo, Causa principalis vocatur, quæ immediate attingit effectum, instrumentalis quæ mediate tantum.

Tertio, Principalis dicitur, quæ est origo virtutis, accidentalis, à quibus immediate actio, seu ipsæ virtutes accidentales dicuntur instrumenta, alii aliter.

Respon. primo Quomodocumque non instrumenti accipiatur, reducit ad genus causæ efficientis. Patet, quia effectus actus effectum, saltem mediate, & est complementum quoddam virtutis, causæ efficientis, id, quo illa operatur.

Respon. secundo, Idea seu causa exempli pertinet ad genus causæ efficientis Ita Ale. *1. p. quest. 13. in 2. art. 1.* Scotus. *1. dist. 6. c. 2.* & alii contra Caietan. *1. part. quest. 6. art. 1.* Foussecan. *1. Metaph. quest. 1. sect. 5.* Conio. *2. Phys. c. 7. quest. 4.* qui reuocant ad formalem causam.

Pro quo nota, licet plura sint, quæ nomine
 deæ à Philosophis & Theologis significan-
 tur, proprie tamen idea est conceptus practi-
 us, operis faciendi, latens in mente artificis,
 si enim actus quidam, procedens ab habitu
 artis, actus autem artis est conceptus effecti-
 us operis, & quia ad hunc conceptum sæpe
 concurrir exemplar aliquod externum, quod
 nitendum proponitur, similiter & illius spe-
 llatiua repræsentatio, hæc etiam aliquo
 modo designantur ideæ, quia iuuant ad con-
 ceptum operis faciendi, expressus in mente
 formandum, hinc pictores sæpe oculos fi-
 unt in prototypum, proprie tamen non sunt
 eæ, quia in illis ratio exemplaris tantum
 insitit obiectiue, obiectum autem tantum
 concurrir ad alterius rei productionem, per
 odum imitabilis, & non Physicæ, idea vero
 communis sensu concurrir Physicæ.

Ex quibus collige primo, Ideam tantum
 periri in causa intelligente, secundo ideas
 uinas, de quibus Theologi i. p. esse proprie
 conceptiones rerum creandarum, nam licet
 Deo omnia sint summe ac simplicissimæ
 eam, quatenus tamen ratione ratiocinata, à
 inuicem distinguuntur, secundum habitus
 nes, ad varios effectus, varias subeunt de-
 minationes. Vnde Ideæ non sunt ipsa diui-
 essentia, vt sic, sed vt esse susceptio rerum
 eandarum, quamuis diuina etiam essentia,
 uatenus habet rationem imitabilis, dici
 offer idea obiectiua, sicut imago externa, re-
 ectu pictoris, quia conceptus mentis diui-
 æ modo nostro intelligendi, dirigitur per
 sentiam propositam & imitabilem.

His positis, probatur Conclusio, primo ex
 ristotele primo de partibus animalium cap. 1.
 bi docet, agentia etiam per artem producere
 bi simile, & in illis principium efficiendi esse
 rens, scilicet secundum actum, qui est idea,
 uam vocat quidditatem operis, separatam
 c 7. Met. l. 3 dicit, principium efficiendæ
 unitatis esse sanitatem, in mente artificis, seu
 edici.

Confirmat. Quia conceptus ille mentis diri-
 git, & applicat in membra externa, & est id quod
 omplet virtutem causæ efficientis: nam ab
 dea habet artifex, quod contineat in se effe-
 tum virtute, ergo concurrir effectiue.

Probatur secundo. Quia habitus artis o-
 nium consensu concurrir effectiue sed non

concurrir, nisi per actus, quales etiam sunt
 ideæ ergo

Probatur tertio. Non concurrir tantum
 obiectiue, seu formaliter. extrinsece, imitatio-
 ne quadam passiuæ, quatenus est id, cui arti-
 fex conatur assimilare effectum, vt voluit
 Comib. supra. ergo concurrir effectiue. An-
 tecedens probatur, nam artifex in agendo
 non imitatur suam ideam. sic enim actus sem-
 per reflexo deberet illam intueri, sed tantum
 per illam, tanquam principium quo agit, si-
 cut agens naturale, per suam formam produ-
 cit sibi simile. Vnde non est necesse, vt actu
 reflexo cognoscat ideam, sed sufficit, vt co-
 gnoscat eam implicite, sicut qui intelligit
 implicite, intelligit se intelligere, & qui vult,
 implicite vult velle. Idque patet experientia,
 artifex enim tantum reflectit se ad ideam,
 quando secum perpendit opus, & illud com-
 parat, & mensurat, cum idea seu conce-
 ptione.

Confirmat. Quia agenti per intellectum,
 intellectus est causa efficiens, ergo etiam id
 complet, & dirigit intellectum, vt est pro
 idea.

QVÆSTIO XXXI.

De Causa Finali.

DE natura finis, eiusque modo causandi,
 eius diuisionibus, &c. Ex professo agitur
 in Ethicis. Quare ad complementum huius
 disputationis, de causis, re totam aliquot con-
 clusionibus comprehendemus.

Dico primo, Finis est vere ac proprie
 causa.

Probatur, quia est id, cuius gratia aliquid
 fit, ergo est causa. Consequenter probatur,
 quia id, quod alterius gratia fit pendet ab eo,
 cuius gratia fit, ergo habet rationem effectus,
 respectu illius.

Confirmatur, quia quæstioni propter
 quid res sit, qua petitur causa, responderetur
 per finem, ergo finis est causa.

Si dicas, causam desiniri id, ad cuius esse se-
 quitur aliud, ad esse autem finis non sequi-
 tur aliud, quia simul ac finis habet esse, cessat
 actio.

Responder ad esse reale acquisibile, fu-
 turum finis, sequi aliud, non ad esse præ-
 sens.

ens, sic enim est effectus causæ efficientis.

Dico secundo, Agentia omnia, etiam naturalia, agunt propter finem, non quidem cognitum à se, & volitum appetitu elicitio, sed naturali saltem, quo res quælibet tendit in suam perfectionem, nam propria cuiusque rei perfectio est finis proprius, & immediatus illius, in quem dirigitur, bonum vniuersi est finis immediatus, minus proprius, & homo est finis omnium rerum naturalium, materialium, vltimatus vero totius creaturæ, est Deus.

Dico tertio, Virtus, seu ratio causandi finis, est realis ipsius bonitas, vt acquisibilis, siue ea sit vera, & re ipsa possibilis, siue putata & apparens tantum, apprehensum illius seu vt loquuntur, esse intentionale illius concurrens, vt conditio sine qua non, & vt applicans.

Si dicas esse reale futurum, cum re ipsa non sit causare, tantum Metaphorice, & non Physice,

Respond. causare realiter per sui appetitum, qui est rerum absentium, dicitur autem causare metaphorice, comparatione facta cum efficiente, quæ causat influxu magis Physice.

Si dicas, effectum habere relationem realem ad suam causam, effectum autem finis non posse habere talem relationem, ob esse futurum, cum relatio realis terminetur ad terminum existentem.

Respond. relationem effectus ad finem non esse prædicamentalem, sed transcendentalem, quæ terminari potest ad aliquid non existens, vt patet in obiecto voluntatis, & intellectus.

Dico quarto. Causalitas finis videtur esse ipsa actio operantis, vt dependens à sine incitante agens ad agendum, quæ prout procedit à sine, dicitur motio, prout vero dicitur ordinem ad causam efficientem, dicitur actio, & est causalitas causæ efficientis. Ratio est, quia finis non est causa in actu secundo, nisi efficiens sit in actu secundo, ergo eadem secundum rem, est vtriusque, causantis, sola habitudine diuersa.

Dico quinto. Effectus causæ finalis sunt omnia illa, quæ gratia finis fiunt, de quibus vide Comimb. 2. *Physic.* c. 7. q. 21. respectu causæ intellectualis, effectus finis sunt amor, desiderium, intentio, consultatio, electio mediocrum, executio, gaudium de sine adepto, &c. Imo & res ipsa in actu est aliquo modo effe-

ctus sui ipsius, secundum esse futurum, aequabile, sub quo habebat rationem causæ formalis, sic sanitas adepta est effectus sanitatis speratæ, & intentæ, vt finis per medicamentum vnde dicitur solet, finem in intentione esse causam sui ipsius, in executione.

Dico sexto. Inter diuisiones finis præcipua est, quæ diuiditur in finem qui, & finem cui: finis qui est id, quod intenditur per media, vt per actionem causæ efficientis, vt sanitas per potionem, vt genitum per generationem, hic finis proprie habet rationem finis, eiq; accommodata est definitio. Finis cui est subpositum, cui bonum illud, seu finis qui appetitur, vt sic homo est finis cui appetitur san-
tatis.

QVÆSTIO XXXII.

Quot sint genera causarum?

Quidam veterum finem à numero causarum excluderunt, alii quatuor Vulgari- bus causis addiderunt instrumentum, & ideam. Verum ex dictis patet, dari causam finalem, instrumentum vero & ideam pertinere ad causam efficientem.

Quare respond. quatuor esse causarum genera, Ita Aristoteles passim, & communiter Peripatetici. Probat, quia nulla res facta à se, ergo habet causam efficientem, sed causam efficientem agit propter finem: habet enim secundum suam actionem, ergo datur efficiens, & finis: Composita porro Physica constant materia; & forma, vt causis constitutis intrinsicè, ergo dantur quatuor genera causarum.

Probat secundum, dantur in rerum naturæ productiones, ergo datur causa efficiens, quando causa naturalis nihil producit ex subiecto, ergo datur materia. Tertio agendo actuat & perficit formam, ergo datur forma. Quarto agendo intendit aliquid, ergo datur finis. Quicquid præter hæc ad effectum concurrat, siue sit dispositio, approximatio, vel alia conditio, reducitur ad aliquod genus causæ illud, nimirum, ad cuius causalitatem pertinet.

Dices primo, Forma, Finis, & efficiens coincidunt, vt docet Aristoteles c. 7. l. 70. et erunt tantum duæ causæ.

Respond. Formam & efficientem tantum

posse coincidere, quo ad speciem, forma vero & finis possunt esse vnum, & idem numero, sed materialiter sumpta, quia forma est res in actu determinans materiam, & constituens compositum. Finis vero est res eadem, secundum esse futurum, ratione cuius est causa extrinseca compositi.

Diēs secundo. Obiectum est causa actus, ut ab illo actus sumunt essentiam, & specificationem, atque obiectum non videtur potest reduci ad aliquod genus causæ, è quatuor latiss, ergo.

Resp. negando minorem, nam primo obiecta possunt reduci ad causam efficientem, quia constituunt potentiam productiuam actus, in actu primo sufficientem, ad operandum, & habet se quodammodo, sicuti Idea, secundo. Reduci possunt ad causam formalem, quatenus terminando ordinem intrinsecum, quem actus dicunt, ad obiecta illos specificant terminatione, & ab omni alio distinguunt, quod est proprium causæ formalis.

Ex dictis facile colligitur, has quatuor causas tantum concurrere ad composita naturalia, siue Physica, quia ad effectus spirituales non concurrunt materia, aut forma, proprie loquendo, efficiens tamen & finis ad omnes animo concurrunt effectus.

Petes primo, vtrum causæ sint sibi mutuo causa, vt Aristoteles 2. *Phys.* c. 3.

Respond. dictum Aristoteles esse verum, infinite, non vniuersaliter, nam sanitas est finis deambulationis, ac proinde deambulationis effectus, & deambulatio est causa efficiens sanitatis, vt existit in rerum natura sic in fore causam sui ipsius, quia erit causa suæ causæ: Deinde idem erit prius, & posterius seipso, quæ implicant.

Resp. hæc non implicare, si conueniant eisdem, sub diuersa ratione, vti hic, nam finis vt in intentione, & secundum esse futurum, & causa mediorem, quæ sunt causa effectiuæ, sicut, vt est in re & actu existens.

Petes secundo Quis sit ordo inter causas?

Respond. duplicem inter causas ordinem posse considerari, scilicet ordinem causandi, & ordinem dignitatis, ordine causandi omnium prima est finis, vt expresse Aristoteles *secundo* *Met.* 31. Secunda est causa efficiens, quæ

mota à fine applicat se ad opus, Tertia est materia, quæ suscipit formam, Quarta est forma, quæ perficit materiam, quam supponit, vt subiectum. Ordine vero dignitatis efficiens excellit omnes, quia eius influxus est magis realis, hanc sequitur finis, cuius influxus est minus realis, & ratio causandi harum duarum nullam includit imperfectionem. Vnde etiam Deo conuenit, ratio vero causandi formæ, & materiæ includit imperfectionem, eo, quod concurrant per suam entitatem, intrinsece constituendo compositum, quo fit, vt Deo non possit conuenire. Forma tamen est perfectior materia, quia causat determinando materiam, materia vero recipiendo.

Petes tertio. Vtrum causa sit nobilior suo effectu.

Resp. primo. Si causæ & effectus præcise & formaliter sumantur, omnis causa etiam instrumentalis est nobilior suo effectu, ratio est clara, quia effectus, quæ talis, dependet à causa & accipit esse.

Respond. secundo. Causa & effectus, si accipiantur secundum entitatem suam, absolutam, causa efficiens principalis semper est nobilior suo effectu, vel saltem æque nobilis. Patet, in causis vniuersis, & æquiuocis, si sit instrumentalis, potest esse imperfectior: Patet in virtute accidentali, producente substantiam. Causa finalis subinde est nobilior suis effectibus, vt beatitudo hominis excedit perfectione opera, quæ exercentur ad illam obtinendam, aliquando vero ignobilior, vt ludicrum, verbi gratia, vel vana gloria, quæ homo sibi proponit in scientiis, vel virtutibus. Causa materialis & formalis sunt ignobiliores effectu primario, scilicet composito, quia compositum plus continet, quam altera illarum seorsim.

Hæc de causis per se dicta sufficiant, de causis per accidens, fortuna scilicet & casu, vide dicta in explicatione textus 17. c. 6.

8. qui plura requirat consulat *Tolerum & Conimbricenses.*

(***)

DISPUTATIO IV.
DE INFINITO.

*Respondens potiori parti libri tertii
Physicorum.*

Disputationem de motu, quam initio *lib. 1.* inchoat, commodius differemus; quia illam fusius persequitur *lib. 5. 7. & 8.* Hic autem dicemus de infinito, de quo agit potiori huius libri parte.

QVÆSTIO VNICA.

*Vtrum Deus possit creare aliquid
quod infinitum actu?*

ARTICVLVS
PRIMVS.

Prænotanda.

Infinitum, vt nomen indicat, est id, quod caret fine, aut termino. Vnde sicuti res multis modis tum intelliguntur finitæ, & habere terminum, scilicet quoad perfectionem essentie, durationem, extensionem, intensionem, & numerum. Ita etiam concipi potest aliquid esse infinitum & catere termino, vel secundum perfectionem essentie, durationem, &c.

Pro decisione quæstionis Nota, primo, quæstionem esse de infinito actu positivæ, seu categoricæ, non vero de infinito potentia, seu syncategoricæ quod est finitum actu, sed habet annexam potentialitatem, quam repugnat totam actuari, & ratione illius dicitur infinitum potentia, quia potest semper fieri adiectio, vel detractio, ita vt nullibi sit status verbi gratia, binarius numero est finitus actu, infinitus potentia, quia nunquam adeo potest excrefcere, quin plus semper possit illi addi, & continuum est res finita actu, tamen infinitum potentia, quia

semper per diuisionem detrahi potest minus & minor quanta, ita vt nunquam sit deuenire ad partem, non quantam, & indiuisibile eiusmodi infinitum dari palam est.

Nota secundo, licet nomen infinitum connotet negationem finis rem tamen significatam esse positivam, sicut irrationale, in corporeum, significant positivam naturam bruti, & spiritus; ex quo colligitur inefficaciter esse rationem, qua a quibuscumque probatur non posse dari infinitum, eo quod in negativo, negatio vero non possit creari, contra enim infinitum posse esse, cum sic in Deo, posse produci, vt patet in secunda & tertia persona SS Trinitatis, & sicut ratio infinita non est in Deo, negatiua ita infinitum, quo hic disputatur, est positivum, vel certe est infinitas præcise ac formaliter, vt dicitur in generationem, vel earentiam finis, per se creari non possit, res tamen carens sine produci poterit, sicuti alia res producentur, cum negatione aliqua, vel priuatione, vt homo cæcus &c.

Nota tertio. Certum esse apud omnes Deum posse creare infinitum, secundum quid, & improprie, primo comparatiue, quod æquiualeat, vel superet imperfecto infinitas res inferioris ordinis, si darentur homo infinitas muscas, gratia Dei infinitas diuitias, secundo obiectiue, eo quod versetur circa obiectum, vel simpliciter infinitum, est visio beatifica, vel saltem syncategoricæ, id est, intellectus & voluntas. Tertium secundum potentiam, quatenus extenditur in aliquo genere ad effectus plures, & plura in infinitum, quomodo intellectus angeli hominis in æternum eliciens infinitas cogitationes. Quarto, continentia eminentiæ virtuali, quomodo sol continet infinita tallia, lapides & alia, quæ virtute sua producit. Sed quæstio est, an Deus possit creare quod actu, & absolute infinitum, vel secundum essentiam, vel secundum intentionem magnitudinem vel multitudinem. De his secundum durationem *infra* agemus.

Nota quarto, Philosophos communiter & Theologos negare omne infinitum ad *D. Thom. 1. 2. q. 7. art. 3. & 4. Scotus in secundis d. st. 1. quaest. 3. & omnes Thomistæ ac Scotus Durandus ibid. quaest. 2. Tolæus 3. Phys. 9. 1.*

Barz d. sp. 35. sect. 3. n. 26. & probabilius existimant Pererius l. 10. c. 10. & Conimb. 3. Phys. c. 9. 2. contra tamen sentiunt multi Nominales, Gabriel in secundo d. sp. 1. q. 3. Occam ibidem. & probabile censent Pererius & Conimb. 1. 2. quorum præcipuum fundamentum est, quod in infinito creata nõ ostendatur aperta necessitate. Unde si quæ incredilia, & absolute in infinito sequi videantur, respondent nobis mira videri, ex eo, quod naturam creaturæ non percipimus. Sed nos singula percipimus.

ARTICVLVS SECVNDVS.

*Utrum creari possit infinitum in
essentia?*

Erratum est, non posse creari infinitum in essentia, sub tota latitudine entis, quia aperte implicat, quia sub hac latitudine creati tantum, quod habeat infinitam perfectionem, dependentem tamen à Deo, & in omni genere entis creati, possibilis, & in se infinita lux esset infinita in determinata specie lucis.

Respondetur non potest dari creatura infinita secundum latitudinem entis creati.

Probatur primo, quia illa creatura naturaliter videret Deum, & esset naturaliter in gratia eius, impeccabilis, & creata, quæ sunt impossibilia, etiam secundum Nominales, quæ probatur, quia alioqui non haberet omnem perfectionem possibilem, sub latitudine entis.

Probatur secundo, quia illa creatura posset creare, & agere independenter à Deo cogitare, secreta cordium, & futura contingere, imo comprehendere Deum, quia haberet intellectum infinitum, sed partim ex parte ratione naturali, cognoscimus illi Deo esse propria, ergo

Probatur tertio, Potentia illius creaturæ æqualis potentie diuinæ, licet enim potentia Dei, secundum intrinsecam, infinite superaret in essendo, spectata tamen obiectiue, in ordine ad effectus, non esset maior, unde talis creatura posset creare, & gubernare mundum huic similem, vel etiam

perfectiorem, quod parum consonum est Scripturæ, quæ gloriam, virtutem & diuinitatem Dei testatur cognosci ex creaturis huius mundi. Si vero à creatura etiam infinita fieri posset, non essent Deo argumentum diuinitatis.

Obiicit primo, Deus potest creare creaturam perfectiorem, & perfectiorem in infinitum, ergo poterit creare infinite perfectam. Consequentia probatur, quia in collatione creaturarum possibilem, debet esse aliqua infinitæ perfectionis.

Respondendo consequentiam, ad probationem dico, quamlibet possibilem esse infinitæ perfectionis, neque in illa collectione reperiri infinitam, quia collectio illa non est quid determinatum, sed confusum, ac infinitum negatiue, id est, excurrens in infinitum, ac includens semper vltiorem tendentiam, ita vt non habeat terminum intrinsecum, siue vltimam creaturam possibilem, sed tantum terminum extrinsecum, scilicet infinitum absolute, qui terminus non potest attingi qualibet interim data potest produci perfectior, & perfectior, ita vt nullibi sit status, quælibet enim est finita, & adhuc infinita, & adhuc infinite distat ab infinito.

Solutio declaratur exemplo. Deus potest separare à continuo partes minores, & minores in infinitum, non potest tamen infinite minimam: talis enim non datur, sed tantum potest separare intra latitudinem finiti, minores, & minores in infinitum.

Dices, in infinita illa tendentia, & collectione factibilem perfectissima creatura, quam Deus nouit, non est finitæ perfectionis, qualibet enim finita nouit perfectiorem, ergo erit infinitæ perfectionis, ergo poterit à Deo produci.

Respondetur ad antecedens, in collectione possibilem nec esse, nec cognosci à Deo perfectissimam, licet Deus totam collectionem comprehendat, ratio est, quia hæc collectio non est quid determinatum, vt in eo possit reperiri vltimum, seu perfectissimum, sed est quid confusum.

Si dicas, ergo Deus non nouit distincte effectum perfectissimum, à se producibilem.

Respondetur concedendo, quia talis nullus esse potest.

Obiicit secundo, Finitæ potentie actiue de-

bet respondere effectus proportionatus, scilicet infinitus. ergo

Respon. nega. aff. Quia talis effectus infinitus, negatiue, siue successiua productio in exhaustam perfectioris, & perfectioris, sine statu, quæ nulli potentia finitæ potest competere. Deinde effectus proportionatus infinitæ potentia; est quælibet res finita; vt modo productionis per creationem.

A R T I C V L V S
T E R T I V S.

Vtrum possit dari infinitum intentione.

Respon. negatiue, Probatur primo, Quia alioqui posset dari potentia; & virtus actiua infinite intensa, & lumen gloriae, quo natura comprehenderet Deum, qui tamen est incomprehensibilis à creatura, similiter charitas infinita, qua amaret Deus, quantum est amabilis.

Si dicas, Deum esse infinitus infinitum, vnde non comprehenderetur lumine gloriae, simul infinito.

Respond. primo, ad antecedens, Deum formaliter, & à parte rei, non esse infinitus distincte infinitum, cum sit simplicissimus, sed æquiualeuter tantum, vt sensus sit, Deus habet perfectissimam infinitatem. Vnde

Respon. secundo. Negando consequentiam, quia licet lumen sit semel infinitum, est tamen absolute tale, & ex natura sua aptum coefficere cognitionem infinitam Dei, & per consequens, comprehensionem: nam inter cognoscens, & cognoscibile non requiritur adæquatio, seu proportio naturæ: alioqui enim Deus nullo modo posset cognosci, vt in se est ab intellectu creato, per habitum etiam supernaturalem, sed sufficit, vt sit adæquatio potentia; & obiecti, vt sicuti obiectum est infinitum, in ratione cognoscibilis, ita potentia sit infinita, in ratione cognoscens.

Probatur secundo. Quia sic posset dari motus in instanti, quod implicat. Probatur, per grauitatem in finitam, lapis v. g. moueretur in instanti, quo enim grauitas est intensior, celerior est motus, ergo à proportione; gra-

uitas infinita erit causa celeritatis, infinita quæ est motus instantaneus.

Probatur tertio. Tale accidens posset procreare aliud, extra subiectum, cum sit virtus infinita, quæ sufficit ad creandum, vel procedendum extra subiectum, - creatio autem propria soli Deo, ex dictis supra.

A R T I C V L V S
Q V A R T V S.

Vtrum possit dari infinitum magnitudine.

Respondeo neg. cum Diu. Thoma scilicet Ralis, contra Nominales. Quamuis in ea non sit aperta implicancia, verisimiliter est, esse aliquam, cuius vim non comprehendimus, vt colligitur ex argumentis posteriori.

Probatur primo, non potest dari creatura infinita, secundum essentiam; aut intentionem, ex dictis, ergo nec secundum magnitudinem. Consequentia probatur, quia par ratio essentia; intentionis & extensionis, enim peculiaris implicancia est, ex ratione essendi, aut intentionis? Sicuti enim magis crescere potest in infinitum, ita etiam sectio essentialis, & intentionis, sine terminis intrinsece, ergo implicancia est ex ipsa ratione infiniti creati, quæ proinde militat in omni infinito.

Probatur secundo. Quia talis creatura immensa, quoad sui diffusionem: vnde in proprietate esset Deo æqualis, si immensa Dei accipiatur formaliter, & non identè prout est identificata diuinæ essentia; & teris attributis, sed hoc videtur impossibile non enim apparet ratio, cur non etiam in teris attributis, vt potentia; sapientia; Possit esse simpliciter Deo æqualis.

Probatur tertio. Corpus illud nunquam per diuisionem finiri, aut minui potest, et sumendo partes æquales, nam ablatione terti infinitum exhauriri nunquam potest, hoc videtur superare fidem.

Probatur quarto. Sequeretur, quantum variata manente ratione occupatiua loci cupare plus, vel minus spacia, vel infinita

et finitum, utrumque implicat. De posteriori
 ter, ex terminis de priori, probatur, quia
 ratio occupatiua loci est causa formalis occupa-
 tionis, determinati spatii. Sequela maioris
 probatur. Creet Deus columnam, habentem
 Diametro vnum pedem, quæ per centrum
 radi transiens, extendat se in infinitum, ver-
 orientem, ex vna parte, & versus occiden-
 tem ex altera, hæc columna erit infinita ma-
 tudinis, secundum aduersarios, tunc si
 us ex eadem columna, sola figura mutata,
 ducat aliam, quæ habeat e diametro mil-
 le pedes, vel si velis quantum habet totus or-
 b, in diametro, non quidem priorem com-
 pendo, vel adducendo, quia forte dices,
 hæc fieri non posse, cum desint termini, scilicet
 extremitates, à quibus inchoanda esset
 compressio, vel adductio, vel quod talis mu-
 tio successiua faciendâ nunquam posset
 absolui, fiat igitur per iteratam productio-
 nem, eiusdem omnino entitatis, sub alia tan-
 ti figura crassiore, quod fieri posse nemo
 prohibere negari, tum quæro, an columna
 immutata extendat se in infinitum, sicut
 ac, vel non, si prius, iam conceditur idem
 variatum secundum rationem occupati-
 uam loci, multo plus spatii occupare, tantum
 sicut in quo sine penetratione coexistere
 possunt mille, vel centum myriades, & am-
 plius columnarum, habentium vnum pedem
 in diametro, qualis hæc primo fuit, si poste-
 ris, ergo erit finita, secundum extremitates,
 à proinde vndeque eadem. Sequela
 probatur, detur columna hinc egrediens ver-
 orientem, in infinitum, & illa moueatur
 loco, vt secundum partem finitam attingat
 centrum terræ, vel partem cæli, ex diametro
 oppositam, hoc casu plus spatii occupa-
 bit, sine vlla sui mutatione, per solum mo-
 tum localem, ac per consequens erit seipsa
 maior.

Nec dicas moueri non posse à Deo, cū nul-
 lus possit afferri ratio, ipsa enim columna est
 corpus naturale, mobile, non deest spatium,
 quod solet responderi. Diu. Thom. obiicienti
 corpus infinitum non fore mobile, columna
 sim talis non occuparet omne spatium, si-
 cut corpus infinitum, secundum omnem di-
 mensionem.

Probatur quinto, Sequeretur corpus mu-

ratum, quoad rationem occupatiuam spa-
 cii, occupare æquale spatium, vel esse vnde-
 que finitum, & terminatum superficie creet
 enim Deus corpus vndique æqualiter diffu-
 sum, ita vt occupet omne spatium imagina-
 rium, neque possibile sit ponere aliud cor-
 pus, sine penetratione, habeat vero corpus
 illud raritatem ignis, tum illo annihilato, i-
 dem entitatis reprodudat, sub raritate aeris,
 quod potentia diuinæ non potest denegari,
 hæc enim omnia producta potest annihila-
 re, & reproducere, cum iisdem, vel diuersis ac-
 cidentibus, tunc quæro, an illud corpus
 sub raritate aeris occupabit omne spatium,
 sicut sub raritate ignis.

Si affirmas, ergo idem variatum, & immi-
 nutum quoad rationem occupatiuam loci,
 occupabit æquale spatium, & per conse-
 quens, non erit imminutum, & variatum, si
 negas, ergo erit finitum, vndique superficie
 clausum, nulla enim est ratio, cur dicatur fo-
 re infinitum, ex vna parte, hinc vterius sequi-
 tur, idem corpus prius sub raritate ignis non
 fuisse infinitum, quia raritas aeris habet ali-
 quam proportionem, cum proportione i-
 gnis, verbi gratia, vt vnum ad decem, iam ve-
 ro sub raritate aeris occupat spatium limita-
 tum, ergo sub raritate tantum occupabit spa-
 cium decuplo maius, ergo finitum, quia
 quodlibet spatium finitum decupla propor-
 tione auctum non fit infinitum.

Probatur sexto, assertores infiniti debent
 admittere dari infinitum altero minus, &
 maius, & infinities infinitum, sed hæc sunt
 implicantiæ, & contra lumen nature.

Primo, quia infinitum in aliquo genere
 concipitur esse id, quod includit omne possi-
 bile illius generis, si enim detur aliquod,
 quod non includat, concipitur finitum ibi,
 scilicet vbi dicit, negationem inferioris enti-
 tatis possibilis.

Secundo Quia infinitum minus infinito,
 non est infinitum, sed est finitum, termina-
 tur enim ibi, vbi ab alio superatur, sicut id om-
 ne, quod exceditur ab alio, hoc ipso, quod
 exceditur, est finitum continens tantum id,
 quod exceditur, & non plus.

Tertio si posset dari infinitum, minus
 altero,

altero, detur minimum in ratione infiniti, & illius partialem entitatem annihilat Deus, tunc quæro, an id, quod supererit, erit infinitum. Si in ratione infiniti, cum modo sit minus: Si negas, ergo ante non erat infinitum, quia infinitum ablacione finiti non fit finitum, unde etiam sequitur, multo minus dari posse infinites infinitum, sed esse implicantia.

Probatnr septimo, Sequitur contra principium lumine naturali notum, totum non esse maius sua parte: Si enim ex infinito Deus partialem entitatem annihilat, quod supererit, erit pars, respectu sui ipsius, ante annihilationem partialem, & tamen erit æquale, quia infinitum habet alia eiusdem generis consideranti occurrunt contra infinitam magnitudinem.

Dices, Deus est immensus, & ubique est æque potens, ergo potest immensum corpus sibi coexistens producere.

Respond. negando consequentiam, quia tale corpus implicat, potest in qualibet parte spaci determinata, quantumvis magna, non in omni spacio simul, vel successiue, sicuti Deus potest singulas partes continui separare à continuo, ita vt nulla sit pars, quam non posset auferre, omnes tamen auferre non potest, sic enim continuum esset diuisum in omnes suas partes, quod est impossibile, de quo *infra* latius.

ARTICVLVS

QVINTVS.

Vtrum possit dari infinitum multitudi-
ne.

Respondeo negando, Ratio à priori videtur esse, quia infinita multitudo non est quid certum, & determinatum, sed confusum & indeterminatum, confusum autem non potest esse terminus creationis, cum omnis productio tendat in aliquod certum, & determinatum.

Probatnr secundo, Quia alioqui esset possibilis creatura infinitæ perfectionis, posset enim dari multitudo creaturarum, se mutuo excedentium, in perfectione essentiali, in infinitum, nullibi enim erit status, & sic dabitur creatura infinitæ perfectionis essentialis,

quæ scilicet in illa multitudine distat à ma, vel à quauis designabili, similiter potest dari infinitum intensione, & magnitudine ex infinita scilicet multitudine graduum sectiorum, vel corporum quantorum, mul vniantur.

Probatnr tertio. Sequetur infinitas arelas occupare maius spaciū, quam infiniti mundos, quia infinitæ arenulæ ita possunt conungi inter se, vt occuparent omnem eum, infiniti vero mundi non ita, sed vni inter singulos laterieret spaciū, hoc rem esse absurdum. Si dicas, infinitam multitudinem arenularum fore maiorem in multitudine mundorum.

Respond. primo, hoc supponere infiniti infinito posse esse maius, & minus.

Respond. secundo creat Deus infinitam multitudinem mundorum, æqualem illi multitudini arenularum, tunc quæro, an illi possunt existere sine penetratione: Si sic, infinitudo arenularum æqualis occupat eius spaciū, quam infinita multitudo mundorum, si non, ergo infinitum extensior magnitudine non poterit poni sine penetratione, quod est absurdum, cum spaciū inginarium sit capax cuiusvis magnitudinis. Sequetur quarto, In infinita multitudine esse centenarios, quot binarios, in infinita multitudine equorum, tot oculos, quot pedes, & pilos, quæ omnia sunt absurda. Deinde creat Deus infinitos equites, tum annos alternos equos, & equum tertii det securum, & equum quinti tertio, & sic deinceps, tandem vel omnes adhuc erunt equites, vel qui pedites, si prius, erunt noui equi, sine productione, quia si illi, quorum equi sunt nihilati, etiam habebunt equos, & sic de ceteris: cum tamen ante annihilationem guli tantum haberent vnum, & annihilati medietas equorum, quæ est infinita multitudo.

Si posterius, sequetur infinitam multitudinem esse finitam, quia ex haurietur per distributionem, & non sufficet in finitis hominibus.

Dices, talis annihilatio alterna non potest fieri, supponit enim in multitudine infinita dari primum vltimum penultimum, &c. Si taliter distributio infiniti minoris in infinitum maius, non potest fieri.

Respon. ex hoc ipso colligi, infinitam multitudinem esse quid implicans, cur enim, sic Deus infinitam multitudinem produxit, & conditione sua comprehendit, non posset edieratē illius multitudinis annihilare? e primo, penultima est quæst. de nomine, & sic vnitates debeant nominari, similiter ut non possent singulas vnitates multitudinis infinitæ minoris, verbi gratia, equorum inferre cum infinita multitudine maioris minum, cum in vtroque in infinito distincte singulari vnitates cognoscat. Hæc, & multa eiusdem generis absurda occurrunt concludenti, quæ summis etiam ingenii merito dentur arguere implicantiā quandam in vnitæ multitudinis in actu, & licet Valches p. 9. 7. a. 4. d. 1. 26. c. 3. multa excusare conetur, parum tamen satisfacit, quia respondet ræque inconuenientia, verbi gratia, inferre ex infinita multitudine idem, quod supra tulimus, ex infinita quantitate continua, licet vnum infinitum esse altero maius, & inus, totum non esse maius sua parte, nam caris infinitis hominibus, si centum occidantur, remaneant infiniti, & sic infinitum te occisionem erit maius eodem post occisionem, vel id, quod superest, post occisionem, cum sit pars respectu illius, quod erat alio maius, vel minus, neque continere plura, vel pauciora, quam aliud, quia maius & inus, plura & pauciora sunt termini deficientes proportionem, quæ tantum inuenitur in rebus finitis, quia tamen vnum infinitum reuera continet aliqua individua, quæ non continentur in altero, poterit didi vnum infinitum maius altero, secundum inclusivum, non tamen secundum proportionem, erum hæc verba sunt, quibus nihil rei subesse potest, nam maioritas, vel minoritas proportionis inseparabilis est a maioritate, & minoritate proportionis, nõ tantum in finitis, quæ finita mensura sui ordinis ad æquari possunt, sed etiam in infinitis, si possibilis essent, nam proportio est habitudo entitatum inter se, & qualitas est species illius habitudis, rerum quantarum inter se, secundum excessum, & defectum, negationem inæqualitatis habitudo earundem, secundum excessum, & defectum entitatis, inclusa, maius vero & inus æquale sunt extrema illorum relationum. Vnde ad hanc relationem impertinens

est similitudo, & infinitudo, sufficit vt reperiantur excessus, & defectus entitatis inclusa, vel eorum negatio, non enim sunt res finitæ maiores, vel minores, quia illæ non sunt præcisè fundamentum relationis, sed ratione inclusa entitatis, ita vt eo ipso, quod vnum includat plus entitatis, quam aliud, præcisè etiam per impossibile terminis, necessario sit maius altero, maxime in multitudine, aut numero, cuius termini non sunt formaliter positiui, (quicquid sit de terminis quantitatis continuæ, sed mera negatio vnitatum distinctarum ab acceptis, per intellectum. Cum igitur in infinita multitudine inueniatur excessus vnitatum inclusarum in vna respectu alterius vt necessario faciuntur, erit etiam maior altera, verbi gratia, maior erit infinitudo pilorum in infinitis equis quam equorum, & consequenter defectus vnitatum inclusarum vnus infinitæ multitudinis respectu alterius faciet illam minorem altera vt infinitudo equorum minor erit infinitudine pilorum & negatio excessus & defectus inter duas multitudes infinitas faciet illas æquales, vt in infinitis equitibus infinitudo hominum & infinitudo equorum erit æqualis quod etiam implicite videtur concedere Valches supra num. 23. dum respondeat huic obiectioni. Si Deus creet infinitos homines singulos cum vno aureo, & omnes suum aureum cõiciant in vnum cumulum, an Deus posset ex infinito illo cumulo distribuere singulis hominibus 10 aureos, respondet enim negatiue, rationem reddit quia infinita multitudo aureorum tantum semel est infinita non decies. Vnde sequitur in infinitis esse proportionem decuplas &c. Quare licet decem, verbi gratia, Flandri additi infinitis Gallis non mutant rationem infiniti (vt quidam respondent) tamen intra limites seu rationem infiniti constituunt maius quam erat ante, & licet decem Galli ex infinitis, occisis non tollant rationem infiniti, faciunt tamen infinitum minus quam erat ante, quia faciunt, vt infinitum deficiat a seipso, secundum vnitates inclusas. Sicuti decem addito numero centenario, vel ab eodem detracti, non tollunt quidem rationem numeri finiti, tamen intra limites finiti constituunt maiorem, vel minorem. Quod autem Aristoteles, æquale in æquale, maius vel minus tantum agnoscat, in quantitate finita, mirum non est,

cum non agnouerit infinitum; quæ omnia adaptari possunt quantitati continuæ infinitæ, de qua *precedente articulo*. Similiter igitur non satisfacit, dicere ex infinita multitudine tantum sequi, totum non esse maius sua parte, secundum proportionem, quia utrumque erit infinitum, fore tamen secundum inclusionem, semper maius, quia scilicet ut diximus, proportio est inseparabilis ab inclusione.

Dices, Deus & creatura non sunt quid perfectius, quam solus Deus, ergo similiter additamentum aliquid unitarum ad numerum infinitum, non augebit infinitum.

Respond. aggregatum ex Deo, & creaturis non esse quod perfectius, intensiue, cum Deus in se eminenter, & nobilissimo modo contineat creaturas possibles, esse tamen quid perfectius extensiue, & constituere plura supposita.

Dices secundo, pro eadem distinctione, linea pedalis terminata puncto, includit aliquid, quod non est in eadem linea pedali, non terminata positiuè puncto, & tamen est illi æqualis. Ergo superari potest proportio ab inclusione, nam vna linea plus continet, & non est maior.

Resp. vnã lineam non includere aliquid entitatis, scilicet quantitatis fundantis proportionem, sed tantum terminum indiuisibilem, hic autem in proposito includuntur vera realia indiuidua eiusdem rationis, cum indiuiduis, ex quibus coaluit multitudo infinita, alio qui extra controuersiam est, non quamuis inclusionem putare proportionem, nec enim patet habet maiorem numerum prolium, quãdo perueniunt ad iustam ætatem, quam dum erant iuniores, licet includant plus entitatis, neque scera, v. grat. figuræ quadrata pyramidalis, &c. licet includat plures superficies, maior est seipsa, sub figura spherica, & vnica superficie, si autem addatur, vel minimum quantitatis, erit maior, vniuersaliter igitur verum est, inclusionem maioris entitatis, vel distincte ab entitate præexistente, esse inseparabilem à proportionem, in illo genere, in quo res constituitur, per illam entitatem, adeo, ut etiam in diuinis, vbi relationes constituunt personas, multiplicentur personæ, ad multiplicationem relationum, quod etiam licet infinitæ sint, dicuntur tamen esse æquales.

Obiic. primo Deus cognoscit infinitas species possibles, creaturarum, & sub singulari finita indiuidua, ergo poterit producere infinitam multitudinem. Consequentia probatur, quia actiuas Dei non est minor vi cognoscendi.

Resp. negando consequentiam, quia Deus non cognoscit illas, ut simul producibiles, ut habet rationem infiniti potentialis. probationem resp. actiuitatem Dei esse infinitam, in genere actiuitatis, & respectu sui effecti, non tamen posse omnia eo modo, quod intellectus Dei. Ratio est, quia actus intellectus diuini est actus immanens, & respectu: rum possibilem necessarius & inseparabilis Deo. Vnde in nullo signo rationis concipi potest Deus sine illo, sed actus actiuitatis, seu potentie diuinæ est transiens, & nullam permutationem in Deo, si fiat in tempore, vnde potest successiue illi conuenire, & necessitate successiue illi conuenire, si effectus talis sit, simul in actu poni non possit, ut videtur esse ente successiuo, quod simul secundum omnes partes, à Deo cognoscitur, implicat tamen produci, & tale quid est collectio specierum vel indiuiduorum possibilem, cuius itaque pars determinata maior, & maior fieri produci potest, ut semper aliquid superfit producendum.

Dices, voluntas creandi omnia possibile simul est etiam actus immanens, ergo poterit Deus velle creare omnia simul, & consequenter exequi.

Resp. negando consequentiam, quia voluntas habet obiectum implicans, vnde cadit in Deum, cum nec voluntas creata, possit efficaciter velle id, quod proponitur, ut impossibile: nam obiectum talis voluntatis est in se possibile in actu existentie, simul tam qui repugnat possibilitati successiue, & potentiali, sicuti actus simultaneus repugnat possibilitati entis successiui, sicuti enim de ratione entis successiui est, ut pars fluat post partem, & de ratione infinitæ successionis, vnde quam tota sit transacta, ita de ratione multitudinis creatæ, est infinitudo syncategoretica, & potentialitas finiti ad infinitum, ratio cuius semper aliqua pars superfit producenda, & nunquam tota collectio possit esse in actu.

Instabis, creaturæ possibles, cognita Deo, imo & cogitationes Angelorum, in te

ternitate, & de facto futuræ sunt inesse cognitio, & obiectiuo, infinitum categorematice, habent enim in mente diuinâ simultatem, actum, sine potentialitate, cum omnes per cognitionem ita accipiantur, vt non remanentia cognoscendæ, ergo poterit Deus simul producere, & poterunt illæ habere esse creatum, sicut habent esse cognitum.

Respon. negando consequentiam, patet ex cognitione entis successiuæ, quod etiam si habet simultatem inesse, & cognitio, nequit tamen habere inesse existentia, ratio petenda ex diuersitate modi operandi, intellectus, virtutis productiua, ex quo fit, vt omne possibile simul adæquari possit, ab intellectu, recognitionem, non vero ab actiuitate, per productionem, modus enim cognitionis est compositorius, & cognitio plura attingit, per modum vnius, res futuras æque ac existentes, rem in Deo, modus vero productionis est solutorius, ita vt quod vnum erat in mente, necessario fit multa, postum in actu existentia, quod simultaneum sæpe debeat esse successiuum, quod futurum necessario debeat esse præsens, adeo, vt omnino implicet dari productionem, sine termino reali, & præsen-

Vnde infinitudo illa categorematice, iam habent res possibles, in se cognita, est extrinseca, quia tantum est simultas cognitionis diuinæ, ex qua resultat extrinseca eadem denominatio simultatis, in rebus possibilibus, quæ remanent infinita syncategorematice, in ordine ad existentiam, sicuti in successiuæ, ex cognitione resultat simultas extrinseca, ex parte tamen sua remanet producibile successiuæ.

Obiic. secundo. Quæcunq; possunt à Deo fieri, possunt à Deo fieri, sed omnia possible sunt eiusmodi, inde enim denominantur possible, ergo poterunt à Deo produci, & per consequens, poterunt produci infinita.

Respon. ad maiorem, quæcunq; possunt à Deo fieri simul, posse fieri simul, non tamen quæcunq; possunt fieri successiuæ, per diuersas productiones, possunt fieri simul. Vnde argatur consequentia, quia licet Deus possit producere omnia possible, per productionem, nunquam totam transactam, non potest tamen producere omnia possible simul, quæ hoc ponit impotentiam, aut imperfectionem in Deo, sed denotat implicantiam in

obiecto, actiuitas enim Dei ad extra, sufficienter intelligitur esse infinita, simpliciter in genere actiuitatis, quod in collectione illa possibile nullum habeat terminum intrinsecum, in ordine ad productionem simultaneam, sed quouis dato ulterius progredi possit, & magis se explicare, in quo distinguitur ab actiuitate finita, quæ necessaria habet certum ac determinatum terminum, vltra quem progredi non potest.

Dices, Deus est omnipotens, quouis instanti, ergo quod potest producere in tota æternitate, potest simul producere.

Resp. negando consequentiam, ex simili, Deus est quouis instanti æternus, non tamen quouis instanti potest coexistere cuius durationi: deinde ex eo, quod Deus fit quouis instanti omnipotens, oppositum sequitur, si enim vni instanti produceret omne possibile, iam non esset amplius omnipotens, in tota æternitate. Tertio, est peculiaris implicantia, in obiecto, vt vnico instanti & simul producatur, quod in tota æternitate potest produci, scilicet multitudo sine potentialitate, quæ æque implicat, ac motus sine successione. Cuius ratio est, quod diuina natura in productione exhaurit omnino non possit; si dicas, nihil videtur incommodi, si dicatur exhausta, respectu omnium possibilem, vel sub certa specie respon. id non dici posse, quis enim credit productis infinitis muscis, vel infinitis infinitis, si velis, Deum posse creare angelos, homines, cælos, nullam tamen muscam distinctam à muscis, cur enim sicuti egredi potest à Deo, per creationem Angeli, non poterit etiam egredi alia musca, dices, quia omnes possible supponuntur productæ, sed contra esse possibile muscæ, non distinguitur ab esse possibili angeli, secundum rem, quia esse possibile muscæ non est potentia aliqua substantiua, quæ exhauri possit, reducta potentia ad angelos, sed est mera potentia obiectiua, seu natura, non includens terminos contradictorios, & in re ipsa est natura diuina, participabilis à creatura, siue potens producere, quid nã igitur poterit Deus producere muscam distinctam à productis, quamdiu est potens producere angelum, ergo implicat, productum simul omnes muscas, possible, & proportionem, procedit argumentum de omnibus possiblem vniuersæ.

Obiic. tertio. Deus potest singula producere, ex illa collectione, idque vnico instanti, ergo poterit omnia, & consequenter infinita. Consequentia probatur, à distributio ad collectiuum, Confirm. quia productio vnus, non impedit productionem alterius:

Respon. negando sequelam, ad probationem dico, argumentum illud non producere, in infinitum syncategorematice, ratio est, quia in distributio termini sumuntur aliter, quam in collectiuo; quia in distributio singula accipiuntur cum potentialitate, & vltiori tendentia, in toto vero collectiuo tollitur illa potentialitas, nam extra totum illud collectiuum, non datur pars vltior, quæ attingi possit.

Dices, recte sequitur, quælibet pars continui est calida, ergo omnes sunt calidæ, ergo argumentum à distributio ad totum collectiuum, habet locum in infinito, syncategorematico Respon. subinde valere ratione materix, vt in exemplo allato, non ratione formæ, vnde omnium consensu non sequitur, quælibet pars continui habet minorem, ergo omnes, sic enim daretur minor minima, nec sequitur, quælibet pars continui est separabilis à continuo, ergo omnes, sic enim continuum esset diuisibile in omnes suas partes. Ad confirm. respond. nullum singulare impedire productionem alicuius determinati, tale enim impedimentum nemo imaginari potest, in re existente, respectu productionis alterius, realiter distincti, sed in toto illo collectiuo est impossibilitas coexistentiæ simultaneæ, & declaratur exemplis separatio vnus partis continuæ non impedit separationem alterius, & tamen non possunt collectiue separari, & in remorali quælibet actio hominis, secundum rectam rationem elicitæ, non impedit, quo minus quæuis alia eodem modo eliciatur, fieri tamen non potest, quin homo aliquando peccet, saltem venialiter, & in ente successiuo, pars prior non impedit posteriore, & sic de cæteris, non possunt tamen simul exister.

Obiic. quarto, possibilitati creaturarum omnium possibilium debet respondere actus adæquatus, ergo poterunt actu esse simul

Resp. negando consequentiam, quia possibilitas creaturarum est successiua, siue non simultanea. Vnde non sufficit actus proportio-

natus, scilicet actus admixtus potentix successiue possibilis, non autem requiritur ad simultaneus, adæquatus, sed inadæquatantum, ita vt possunt esse plures & plures perfectiores, & perfectiores, eo quo impli realiter existere collectionem aliquam, quæ non possit esse maior, cum Deus semper potens se communicare de nouo.

Petes primo, Quæ sit ratio implicantiæ infinita multitudinem, & consequenter in quibus in infinito.

Respon. primo in multitudine esse collectionem, quæ non potest esse terminus productionis, vt in *intro a.* diximus.

Respon. secundo. Quia quælibet collectio assignabilis creata est ab alio, & contingit ex se, nihil infinite distans ab ente à se, scilicet Deo, qui proinde remanet semper maior magis participabilis à creaturis, secundum infinitam illam latitudinem perfectionis essentialis, & entitatiuæ, quæ relinquitur in ipsum, & quamlibet collectionem creaturæ, actu existentem, ita vt respectu suæ perfectionis semper capax sit rerum à se distinctarum, sed separabilium, idque in quocumque genere entis, & in quacumque ratione, seu essentiali, seu entitatiua, magnitudine, multitudine, solus autem Deus, qui est infinite perfectus, eminentissime continens omnem perfectionem à se distinctam, nullum relinquere locum perfectioni aduentitiæ. Vnde dici potest, infinitudinem esse modum quandam entis in Deo, eique proprium, ac proinde extrinsecum Deum esse non posse.

Petes secundo, quomodo Aristoteles non agnouerit infinitam multitudinem, cum fuerit mundum ab æterno, generatione perpetuam, motum & tempus aperte æterni finita, animas rationales immortales. Vnde videtur sequi, infinita multitudo animarum reuolutionum, cœli generationum, &c.

Respon. Peripateticos varie se torquere, Aristotelem vendicere à contradictione, Platarchus *lib. 5. de placitis Philosophorum.* Diuinus, Nazianzenus, & alii, censent, ex opinione animam esse mortalem, & probabilius est, illum agnouisse immortalitatem animæ. Græci & Auerroes constituunt vnam tantum animam intellectiuam, in omnibus hominibus, alii admittunt transmigratorem animarum, ex vno corpore in aliud, se

hæc sunt aperte contra mentem Aristotelis. D. Thom. 1. p. quæst. 46. art. 2. ad ultimum. & sibi existimant, Aristotelicam non negasse ininitam multitudinem rerum spiritualium, dem censent Pererius lib. 10. cap. 9. Conimb. Phys. cap. 8. quæst. 1. qui addunt, verius tamen, se Aristotelem sibi contradixisse. Nobis si- constat mundum & generationem esse in- mpre. Vnde finita est multitudo anima- m.

Petes tertio, quomodo Aristoteles vnuer- ueget infinitum, cum cap. 4. dicat, finitudi- m & infinitudinem esse passiones quanti- tis, quæ illi conueniunt, sub disunctione, uti par & impar sunt passiones numeri.

Respon. primo, Aristoteles intelligit non pliciter, sed ex suppositione, scilicet si da- ur quantitas omni carens termino, infini- lo esset, velut passio illius.

Respondeo secundo. Infinitudinem poten- em esse passionem quam talis, quia quæli- b. quantitas continua est diuisibilis in infi- nam, discreta potest augeri in infinitum.

DISPUTATIO V.

De loco, & vacuo.

Respondens 10. primis capitibus
libri Quarti.

QVÆSTIO I.

Quid sit Locus?

Varie sunt de loco Philosophorum sen- tentiæ. Quidam veteres dicebant, locum esse substantiam receptiuam corporum, alii quantitatem primæ dimensionis. Scotus docet esse relationem corporis continentis, ad in contentam. Plures alias opiniones referunt Toletus quæst. 3. in quartum Phys. & Comb. ibidem cap. 5. quæst. 1. ex his duæ sunt præcipuæ.

Ima est, locum proprie esse interuallum, quod dicitur, ex se inane, inclusum intra late- rad corporis continentis, quod penetratur à re- loca, existente in illa, quale esset vacuum

in vase, si daretur, vel inter cœlum & terram, huiusmodi spatium dicitur imaginarium, eo quod à nostra imaginatione dependeat, in ratione rei positivæ extensæ, sic enim illam negationem corporis extensi, cum non re- pugnantia, ut ibi sit concipimus, & in eodem ad similitudinem corporis realis designamus, superficies & lineas, quæ respondeant su- perficiebus realibus, interioribus, & extero- ribus corporum realium, easque immobiles tandem semper retinentes, distantiam ad sen- sum, centrum & quatuor puncta mundi. Tale spatium fuerit, antequam mundus esset, & est modo extra omne cœlum. Hæc sententia est multorum veterum, & recentiorum, nec plane improbat à Conimb. supra.

Secunda sententia est Aristotelis, & Peri- pateticorum, locum esse superficiem conca- uam corporis continentis, prout inuoluit certam distantiam, à punctis mundi, ratione cuius est immobilis, omnes enim Philosphi tribuunt loco, immobilitatem, quia est ter- minus, ad quem res tendit, vnde si moueretur, fieri posset, ut mobile nunquam attingeret terminum, deinde res immota manens, posset mutare locum, & contra mota loco retinere eundem locum ut patet, quæ incommoda e- uitantur, si dicatur immobilitas loci esse cer- tam illam distantiam à punctis mundi.

Respondeo, & dico primo, prior sententia est magis conformis veritati, & communi modo concipiendi locum.

Probat, Si Deus annihilaret omnia cor- pora, inter nos & cœlum, verè essemus in lo- co, ergo spatium est locus, quia ideo essemus in loco, quia repletemus determinatum spa- tium, cum nulla sit superficies quæ ambiat.

Probat, Si Deus annihilaret omnia cor- pora, inter nos & cœlum, verè essemus in lo- co, ergo spatium est locus, quia ideo essemus in loco, quia repletemus determinatum spa- tium, cum nulla sit superficies quæ ambiat.

Probat, Si Deus annihilaret omnia cor- pora, inter nos & cœlum, verè essemus in lo- co, ergo spatium est locus, quia ideo essemus in loco, quia repletemus determinatum spa- tium, cum nulla sit superficies quæ ambiat.

Probat, Si Deus annihilaret omnia cor- pora, inter nos & cœlum, verè essemus in lo- co, ergo spatium est locus, quia ideo essemus in loco, quia repletemus determinatum spa- tium, cum nulla sit superficies quæ ambiat.

Probat, Si Deus annihilaret omnia cor- pora, inter nos & cœlum, verè essemus in lo- co, ergo spatium est locus, quia ideo essemus in loco, quia repletemus determinatum spa- tium, cum nulla sit superficies quæ ambiat.

quirere locum similem, alioqui materiale & formale loci scilicet superficies, & continentia quæ non migrat, de subiecto in subiectum sunt reuera mutata, deinde sequeretur saltem re manente immota, si reliquæ orbis partes mouerentur, illum mutaturum locum, ita vt diceretur esse alibi.

Si dicas, non mutare locum, quia in casu allato seruabis distantiam eandem à punctis quibusdam imaginariis, à quibus delimitur immutabilitas loci.

Resp. in primis iam dicta hanc solutionem euertere, deinde in re hoc idem est, ac si diceretur, quod res immota maneat, propter immobilitatem spatii, in quo existit, & sic pertinet ad nostram sententiam.

Obiic. 1. Locus dicitur continere locatum, sed hoc spatium non continet locatum, ergo non est locus.

Resp. negando maiorem, quia continere tantum conuenit loco Aristotelis, proprium autem est loci occupari, & repleti à locato.

Obiic. 2. Locus est terminus motus realis, sed spatium non potest esse terminus motus realis, ergo Minor probatur, quia est pura negatio, & non ens.

Respon. negando minorem, si intelligatur de termino extrinseco, qui per motum extrinseco acquiritur, sufficit autem, vt terminus intrinsecus sit realis, & positius, is autem in motu locali est presentia, in tali spatio, quæ presentia est motus realis, scilicet vbi intrinsecum, imo motus quemodocunque sumatur, distinctus à locato, non est proprie terminus motus localis, quia non fit, sed supponitur, ipsa autem presentia de nouo fit suo modo, scilicet per resultantiam.

Obiic. 3. Locus debet conseruare locatum, & attrahere ad se per modum finis, hoc autem non conuenit spatio, ergo.

Respon. ad maiorem, si de loco præcise fit sermo, hoc enim tantum conuenit loco materiali, qui loco præcise sumpto superaddit debitum ordinem, in uersu conuenientem materiæ rei, ita vt ibi commode conseruari possit eo quod ibi habeat qualitates suas in gradu connaturali, & sufficienti, ad resistendum contrario, ob quam causam dicitur superaddere qualitates conseruatiuas.

Respon. & dico secundo; vtraque sententia commode conciliatur distinctione, dicendo

spatium inane, aptum repleti, esse locum intrinsecum, superficiem corporis, ambientem locum extrinsecum, & sic vtrumque cœlum erit in loco intrinseco, non extrinseco, tunc immota manens poterit mutare locum extrinsecum, manente eodem extrinseco, & hoc locus extrinsecus dicitur Aristotelicus.

QVÆSTIO II.

An duo corpora possunt esse simul in eodem loco?

Respon. primo, viribus naturæ id fieri non potest, est communis Philosophorum sententia, paucis exceptis, quos citat Pherrus *q. Phys. c. ult.*

Probat experimentis, quia semper vni corpus expellit aliud, idque formaliter, per suam quantitatem, quæ naturaliter non amittit coexistentiam alterius, talis enim coexistentia est penetratio.

Obiic. Panis maxime recens, a quis immisus, imbibit aquam, secundo in ferro cader ignis coexistit simul cum ferro, tertio. Vt quæ plenum admittit secum multum aurum, militet vas plenum cineribus, ergo naturaliter possunt esse plura corpora in eodem loco.

Resp. nego consequentiam, Ad secundum exemplum dico, aquam non coexistere instanti panis, sed tantum implere meatus quibus continebatur aer. Ad secundum similiter, in portis ferri candentis latere ignem, quia lucidus est, partes alias lucidas redde. Ad tertium, immisso auro non effundi illam aquam, quia partes aquæ circa superficiem quæ aerem contingunt, intumescent in indum fornacis ficitate labiorum vasis fluxu impediente, quæ simul ac madefiunt, aqua iam dilabitur. Ad quartum responderi Aristoteles, in *problematicis* *lib. 2. cap. 8. pr. 8.* cinerem soluere aquam super infusam in crassis vasibus, qui secum auent bonam cineris partem, deinde in cineribus sunt multi meatus quibus aqua se insinuat.

Resp. & dico secundo Supernaturali vi te id fieri potest. Est certum, contra hæreticos nostri temporis Probatur, quia sancti Patrum unanimiter docent. Christum Dominum in solo vtero Beatissimæ Virginis esse natum, et solo sepulchro surrexisse, scriptura testatur eodem clausis ianuis ad discipulos ingressum in ascensione penetrauit cœlum.

Probatur ratione. Quia Deus potest tollere à corpore impenetrabilitatem actualem, ratione cuius excludit aliud corpus, à suo loco, quia est modus quidam distinctus ab entitate quantitatis, unde patet, impedire illius substantiam, in quo consistit dos subtilitatis corporum beatorum, quæ non est qualitas aqua Physica, & beatis corporibus inhærens, & potestas penetrandi omnia, idque ex peculiarium Dei assistentia, & cooperatione auctentis impedimenta.

QVÆSTIO III.

An idem corpus possit esse simul
in duobus locis.

Consentiunt omnes, id naturaliter fieri non posse, quia vnum quodq; corpus tantum coexistit illi spatio, & pluribus, & diuersis successiue, consentiunt etiam Catholici, diuina saltem virtute posse idem corpus poni in duobus locis, in vno modo connaturali, seu spiritali. Id enim de facto reperitur in corpore Christi Domini, vt fides docet, sed difficultas est, an idem corpus possit poni in duobus locis modo sibi connaturali. Negant D. Thom. 2. 2. 2. 75. a. 1. ad tertium & quartum. & alibi multi Thomistæ. Durandus & alii. Assistent otus in quarto disp. 10. q. 2. Sotus 4. Phys. q. 3. communiter recentiores.

Resp. potest diuina virtute idè corpus existere in pluribus locis, modo naturali. Probatur primo, quia potest constitui in pluribus locis, modo spiritali, vt fides docet, ergo & connaturali. Conseq. probatur, quia constitutio idè sub modo spiritali est maius miraculū.

Probatur 2. Potest idè numero corpus sæpius poni in rerum naturā, vt docuimus supra p. 3. q. 23. sed toties quoties existet, indigebit vno loco, & seipsum refutatum excludet, sicut aliud corpus, adeo vt non possit sine nouo miraculo esse, penetratiue, secum quod si per miraculum fiat, remanebunt nihilominus resistentiæ duæ virtuales, sicut est virtualis distinctio subiectorum, quæ per solum motum causalem à se mutuo separari possunt.

Probatur 3. Substantia quæuis spiritalis naturaliter tota coexistit, diuersis partibus spacialibus continui, angelus, v. gr. omnibus partibus huius scholæ, anima partibus spatii occupatis à capite pedibus, pectore, &c. ergo diuina virtute poterit poni in locis discretis,

discontinuis. Conseq. probatur, quia poteris Deus soluere vnionem substantialiæ, quæ est inter replicationes substantiæ, spirituales, imo & ex parte annihilare, subtrahendo influxū, prout realiter & substantialiter est in medio spatii, vel in pectore conseruando, prout est in extremis capite & pedibus, quo casu erit in duobus locis, etiam discretis, ergo idè potest fieri in corpore. Confirmatur quia de facto Christus Dominus apparuit B. Petro Romam deserenti, ob persecutiones, B. Paulo Damascum prope-ranti, & sancti Patres, aliiq; fide digni Authores referunt, sanctos simul in duobus locis visos, quod etiā habetur in vita B. Xaverii, ergo.

Argumenta, quæ contra possunt & solent afferri, facile soluntur ex dictis disp. 3. q. 23. & intelliguntur ex quæstiuncula, quam subnectemus.

Petes, quæ actione ponatur corpus in duobus locis.

Resp. id fieri per replicationem substantialem, seu iteratam productionem.

Probatur 1. quia actio quæ de facto corpus Christi Domini in pluribus locis constituitur sub speciebus sacramentalibus, est substantialis, & proprie vocatur transsubstantiatio, vt definit Concilium Trident. sess. 13. c. 4. ergo est reproductio eiusdem, quia nuda adductio, nõ potest dici actio substantialis, & transsubstantiatio, cum terminus illius sit modus accidentalis, sc. vbi Virtus a. causæ transsubstantiantis attingit substantiam rei, tanquam terminum, substituens eam loco alterius substantiæ.

Probatur 2. Quod est in duobus locis bis, est & multiplicatum, secundum suā substantiam, & non tantum secundum presentiam in loco, ergo est reproductio. Consequenter patet, quia quod bis est per substantiam, bis accepit esse, quia non habet esse à se, quod clarum est in temporibus discretis, ergo bis fit, & producit, & bina conseruatione conseruetur, ita vt vna possit desinere manente altera. Antecedens probatur, quia vtrobiq; est per suā substantiam, quia non potest intelligi coniunctio rei locatæ, & loci & instantiæ negatiuæ, vt quidam volunt, vel ex nostra, & communis sententia, modus quidam resultans in re locata, eo ipso, quo est in loco, adeo vt intrinsece includat substantiam rei locatæ, & posterius sit natura re locata, & loco & coniunctioe vtriusque: ad horum enim positionem resultat, ergo

quod res locata habet simul præsentiam, toties existit secundum suam substantiam, ergo toties est producta. Confirmatur antecedens, accidens non est extra subiectum, ergo ubi est præsentia, ibi est substantia rei, imo specialis quadam est inseparabilitas modi præsentiae ad substantiam, quod repugnat, præsentiam rei esse alicubi, ubi non est res ipsa, ergo pluralitas præsentiarum sequitur esse repetitum ipsius rei.

Probatum tertio, si corpus esset in pluribus locis discretis, sine replicatione, aut reproductione, substantiae, vel æque esset in omnibus secundum substantiam, sed in vno tantum, in cæteris per præsentiam: vel esset in vno primario, & principaliter, tunc quæratur secundum quid, aut quomodo sit in aliis, nulla potest excogitari differentia.

Probatum quarto, res in pluribus locis constituta definit esse diuersa, desitione substantiali; ergo est posita in diuersis locis, diuersa productione substantiali. Consequencia est clara. Antecedens probatur, quia quando corpus Christi Domini definit esse Romæ, in speciebus consecratis, definit esse secundum substantiam, sicuti & quatenus ibi realiter, & substantialiter existebat, non aliter ac desineret substantia Angeli diffusi per totam scholam, si Deus subtraheret in fluxum consecratiuum ipsius, prout existit per suam substantiam, in vno angelo, non enim definit ibi Christus Dominus esse, sicuti anima rationalis definit esse in loco partis abscissa, per tractum, & motum localem, in seipsum, quo enim rediret sub hac vel illa specie desinens, & ibi esset durante illo motu. Nihil hic solide responderi potest, ergo res qua hic est secundum esse dependens, quod habet, vt hic est formaliter in se definit esse, & non tantum secundum nudam præsentiam, ergo vt ibi esset simul, & alibi iterato accepit esse.

Probatum quinto. Quia qui aliter censent, & existimant id fieri per actionem adductiuam, sua reproductione, non possunt explicare primo, quomodo talis actio sit substantialis, cum tantum terminetur ad vbi. Secundo, quomodo eadem secundum idem non conueniant opposita etiam contradictoria, vt calor & frigus in gradibus intensis, motus & quies, vita & mors, quod enim respondent non conuenire secundum idem, sed secundum

quod ubi diuersum, non satisfacit, quia multiplicatio ubi non affert subiecto capacitatem simultaneam, formarum contrariarum, vt contradictoriorum, cum ibi non sit illorum subiectum. Tertio non explicant, quomodo requiratur nouum miraculum, vt mutatio facta in corpore, prout est in vno loco, fiat in eodem, sicut in alio. Si enim est idem esse subiecti, non geminatum, quomodo possibile est, in illo fieri mutationem, prout est hic, & non prout est alibi. Deinde si per miraculum traiciantur termini mutationis, verbi gratia calor, frigus, &c. quid operatur Deus circa illos terminos, si non reprodicit, quia mouet localiter, quomodo non recedunt à termino à quo, &c. In nostra autem sententia res est facilius, quia ex vi entitatis identitatis mutatio facta in corpore, prout est hic, non magis est in eodem, vt est alibi, per replicationem quam in corpore numero distincto. Ratio est, quia corpus, prout est in vno loco, plar impertinens est, ad seipsum, prout est in alio. Vnde Petrus existens Romæ, potest esse calidus, Duaci frigidus, ignis enim Romæ existens non potest agere Duacum vsque, & posset, tam ageret in alios, quam in Petrus. Similiter Romæ potest videre Pontificem Duaci non Romæ dormire, Duaci vigilare ibi moueri, hic quiescere, ibi mori, hic viuere, quia virtualiter est multiplex. Vide de huius mutatione Conimb. 4. Physic. 5. q. 5. a. 2.

QVÆSTIO IV.

An & quomodo Angeli sint in loco.

DE existentia rerum spiritualium in locis pluribus agunt scholastici, in prima dist. 8. q. 8. & 9. 52.

Ex his nota, duobus potissimum modis, liquet esse in loco, siue locus sit spatium imaginarij, siue superficies, ambiens primo definitiue cum scilicet ita est præsens vno loco, vt non sit extra illum. Secundo circumscriptiue, cum scilicet ita est in aliquo loco, vt totum sit in toto, & partes in partibus loci, sic circumscribitur ac commensuratur loco, & hic modus supponit priorem, et sequitur prius corporibus, quæ habent partes. Deum tamen neutro modo est in loco, non primo modo

odo, quia non est ita alicubi, vt non sit etiam alibi, cum sit vbique, non secundo modo; quia non est corporeus, similiter corpus Christi Domini inuefferabili sacramento spe-
 limodo, est in loco, qui dicitur à Theolo-
 sacramentalis, non enim definitur loco,
 ita ita est in vno loco, vt sit etiam extra il-
 la, & alibi, neque circumscriptur; vt patet
 a est in pluribus locis, idque modo spiti-

Resp. primo, Angeli sunt in loco, idque de-
 tinue Prius probatur ex scriptura *Apo. 1. 2.*
 n est amplius inuentus locus eius in cæ-
 & Posteriorius probatur, quia ita sunt alicu-
 vt non sint alibi. Et carent partibus, vt cir-
 scribi non possint Quod si interdum ali-
 sancti Patres dicant, angelos esse circum-
 scriptiue in loco, vel loco circumscripti, non
 apiant hanc terminum in rigore; & pro-
 significatione, vt significant angelos ha-
 be: partes extra partes, quibus respondeant
 partibus loci, sed tantum intelligunt Angelos
 esse certo spatio presentes, vt sint vbique
 usi: Similiter quando dicunt Angelos non
 in loco, id intelligendum, de loco rerum
 moralium ita scilicet vt commensurantur

ed difficultas est, Per quid, aut secundum
 el Angeli sint in loco, nam *D. Tho. 1. p. 94.*
 docet, illos esse in loco, per contactum
 utis. Quam eius doctrinam communiter
 atelligunt, quasi velit illos esse in loco,
 operationem, & applicationem virtutis,
 on per substantiam, alij vero, vt *Scotus in*
do d. 5. m. 2. q. 6. c. 7. D. Bonaventura, Ne-
 uales & communiter recentiores, docent
 Angelos vere esse in loco, per suam substan-
 tia, ita vt per entitatis suæ realem existen-
 tia, dicantur occupare locum. Res meo iu-
 dio non potest habere difficultatem, vnde
 occur quaestio de homine. Quod ad mo-
 loquendi attinet.

Respondeo & Dico, secundo Angeli sunt in
 loco, per substantiam loco præsentem, &
 tantum per operationem.

Probatur primo, quia præsentia entitatis
 agitis est conditio præua ad actionem, non
 vt contra, ideo enim suppositum agit, quia
 præsens est, non vero ideo præsens, quia agit,
 nos subinde ex operatione colligamus,
 præsentiam entitatis.

Probatur secundo, seclusa omni operatio-
 ne Angeli, substantia illius est indistans, ali-
 cui spacio, ergo in præsentia reali non pendet
 ab operatione. Confirmatur, si Angelus ces-
 saret ab operatione inchoata circa corpus,
 cui est indistans, non poterit dici non esse in
 loco, quia cum operabatur, erat & non mouit
 se loco.

Probatur tertio, operatio transiens non
 potest esse ratio alicui, cur sit alicubi Sol enim
 non est in terra, licet in ea operetur: Ratio est,
 quia actio transiens est in passo; vnde sicut
 impossibile est, corpus esse extensum per
 quantitatem alteri inhærentem, sibi que ex-
 trinsecam, ita impossibile est, vt substantia
 Angeli fiat præsens per operationem. Confir-
 quia res materialis est in loco, per suam sub-
 stantiam, si enim Deus à re materiali, referret
 quantitatem, non desineret esse in loco, sed
 maneret indistans eidem spacio, cui ante, er-
 go & res spiritualis est præsens per substan-
 tiam.

Respondeo tertio. Angelus potest esse in
 puncto indiuisibili.

Probatur, quia licet ex perfectione pro-
 priæ essentia, habeat intrinsecam quandam
 & spiritualem magnitudinem, illa tamen est
 indiuisibilis: Vnde non requirit locum quan-
 tum, sed potest esse in re indiuisibili, si detur
 à parte rei, vel in puncto imaginario.

Obijc. Angelus semper est præditus eadem
 perfectione substantiali, quam non potest
 pro arbitrio suo imminuere, sed ratione suæ
 perfectionis occupat spaciū quantum, ergo
 non potest esse in puncto. Conf. Quia Deus,
 Anima rationalis, & corpus non possunt esse
 in locis adæquatis, è minoribus, ergo nec
 Angelus.

Resp. negando maiorem. Quia est in loco,
 per suam substantiam libere applicatam, &
 coniunctam loco maiori, vel minori. Ad
 Conf. resp. esse disparē rationem in exem-
 plis allatis, quia Deus propter immutabilita-
 tem non potest mutare præsentiam: Anima
 vero in mutatione suæ præsentia, quandiu
 informat corpus, dependet à dispositionibus
 materiae in partibus corporis, quas non po-
 test deserere, sicuti ceteræ formæ materiales.
 Si autem separaretur, potest existere, sicut An-
 gelus in maiori, vel minori loco, intra Sphæ-

ram maximi loci, per maiorem, vel minorem substantiæ suæ explicationem.

Resp. quarto. Angelus habet certum terminum spaci, cui potest suam substantiam spiritali modo eo extendere.

Prob. Quia eius substantia est finitæ perfectionis, in se, ergo & in sui diffusionem, ergo habet certum terminum, vltra quem se non potest diffundere.

QVÆSTIO V.

Vtrum Deus sit in spaciis imaginariis extra cælum?

Infiniteſm perfectionis diuinæ effentiæ necessario sequitur eiusdem immenſitas, qua sine vlllo termino est diffusus in immenſum. Quæſtio tamen est, an sit extra mundum in spaciis, quæ vocantur imaginaria, & conſequenter, vbi fuerit ante mundi creationem.

Esse in spaciis imaginariis, extra mundum, negant Scotus *in primo dist. 7 qu. unica* D. Bonaventura *a. 2. qu. 1. ex recentioribus* Vasches *l. p. qu. 8. a. 12* & alii. Affirmant Maior *in primo dist. 37. qu. 2.* Parrariensis & alii. ex recentioribus Valentia *l. p. qu. 8. puncto 1* Molina *ibidem a. 1.* Conimb. *8 Phys. c. 10. qu. 7.* & fauet Diu. Thom. *quodl. 1. a. 1. vbi docet, Deum non solum esse in rebus veris, sed etiam imaginariis.* Mihi viderur, quæſtio denomine, nam de re nemo potest dissentire, cum enim Deus sit immensus, ipſius substantia non includitur hoc mundo, sicuti substantia animæ concluditur corpore. Vnde scriptura sæpe dicit, Deum non capi hoc mundo, sed esse illo maiorem, *3. Regum 8. cælum & cæli cælorum te non capiunt. Job. 11. & 22. Excelsior cælo est, & ecclesia canit. Quem totus non cepit orbis.* Ex S. Patribus D. Dionysius *c. 9.* De Deo ait, super omnem magnitudinem funditur, & super expanditur. Hilari. *pr. mo de trinit. c. 2.* inest interior, excedit exterior. August. *1. de ciuit. c. 5.* dicit Vaniloquium esse, dicere, quod Deus tantum sit intra mundum, similia habet *1. Conf. c. 2. & 3. & l. 7. c. 5.* vbi comparat Deum mari immenso, & mundum spongiæ in medio talis maris. Quæ veritas etiam innotuit multis Philosophis et hæcicis, vnde illa defini-

tio Trismegisti, Deus est intelligibilis sphaera cuius centrum est vbique, circumferentia nusquam, ergo constat de re: vtrum vero est indistans illi spacio, in quo Deus posset condere alium, sit esse in illo spacio, est tantum quæſtio de modo loquendi.

Pro veritate nota, ex dictis *qu. 1.* spaciū imaginariū non esse ens aliquod positū cum nullum tale sit extra cælum, vel fuerit æterno præter Deum. Hoc vero spaciū vbique, & semper suo modo fuerit, neque ens rationis, cum in eo de facto recipient corpora, intra mundum & extra mundum recipi possint, si ibi creentur, sed esse negationem corporis extensæ, & non repugnantiam vbi ibi sit per Dei potentiam. Quæ negatio nobis concipitur per modum extensionis positivæ realis, cuius est negatio, ac proinde vere est à parte rei cæcitas, & aliarum priuatione & negationes sunt à parte rei independentes ab operatione intellectus, dicitur tamen imaginariū, & dimensiones illius imaginariæ eo quod imaginemur illas positivas, propositionem quadam respondentem realibus corporum dimensionibus.

Resp. Deus recte dicitur esse in spaciis imaginariis, & extra mundum.

Probat 1. Quia mundus non est minus diffusus per extensionem suam spirituales quam corpus infinitum, si per impossibile daretur, sed tale corpus replet omne spaciū & diceretur esse in omni spacio imaginariū ergo & Deus de facto erit in illo.

Conf. non magis repugnat Deo esse, vel eci esse, vbi nihil est præter ipsum, quam mundo, & cuius corpori creato, sed mundus dicitur esse in spacio imaginario, hoc est non illo, & c. ergo

Si dicas, corpus ratione suæ molis facit spaciū reale, Deum vero non ita conuenit spaciū quo corpus concipitur, facere, nec est distinctum ab ipſo corpore, ergo si corpus possit à se ipſo denominari, esset in spacio, non etiam res spirituales, secundum substantiam realiter diffusæ, cum spaciū imaginariū eodem modo se habeat, ad omnia, deinde res spirituales habet etiam spirituale suam extensionem, respondentem extensæ corporis. Vnde eodem plane sensu verum est, Deum esse in spaciis imaginariis, extra mundum, quo verum est, mundum esse

hoc spacio, quia Deus reuera est, vbi nos spacium reale imaginamur.

Probatnr secundo Corpus reale nihil facit ad præsentiam realem Dei, ergo tam realiter est, vbi nihil est, quam vbi est aliquod corpus, & tam realiter est in spacio imaginario, & reali. Antecedens probatur, quia extensio corporis & præsentia illius non est formalis extensio, vel præsentia Dei, nihil enim dicitur esse alicubi, per denominationem extrinsecam ab altero, quod ibi est, sed necesse est ipsum ibi secundum se, & substantiam suam ibi esse, atqui si dicas esse in spacio, non tantum dicit realem præsentiam rei vel existentiam, & connotat aliquid distinctum.

Respond. connotare aliquid distinctum, non tamen reale, sicuti enim proprie dicitur, ætatis esse in oculo, & concipitur in hære oculo, quæ in hærentia essentialiter opponit coexistentiam, ita proprie Deus coexistit illi spacio, non aliter, quam oculus situationi, materia lapidis priuationi formæ inis.

Probatnr tertio, æternitas Dei extendit ad omne tempus, etiam possibile, & imaginarium, & ratione illius dici debet esse in omni spacio, etiam possibili, & imaginario.

Probatnr quarto. Si Deus non esset in spacio extra mundum, posset à seipso separari, discrete à se ipso existere, quod est absurdum, vt verbi gratia, si crearet hominem extra mundum, relicto aliquo spacio intermedio, & si annihilaret aerem, & ignem inter celum & terram, esset in extremis, & non in medio & sic diuisus ab se, secundo posset moveri, & moueri loco, quia posset incipere esse alicubi, vbi non erat ante, scilicet vbi aliquid nouo crearet, extra mundum, etiam hunc undum loco moueret, simul moueretur, cum illo transferretur, sicut anima cum corpore, & Angelus cum corpore assumpto, & omnia sunt absurda. Ergo Deus debet esse in spacio, non reali, seu imaginario, sicuti corpus quodlibet est in tali spacio, quod insinuas videtur Diu. August. *l. 1. in Manicheos. capite 37.* dum dicit, Manichæos ignorantes, vbi Deus fuerit ante mundum conditum, etiam ignorare vbi caput habent, Quasi dicat, Deus fuit in spacio, sicut caput est in spacio.

Obiic. 1. Spacia illa ex dictis non sunt quid reale positum, ergo non potest dici in illis realiter existere.

Respondeo negando consequentiam, quia esse realiter in aliquo, latius patet, quam esse in aliquo reali, et si Deus non posset esse, & dici esse in spacio, nec mundus poterit esse in suo spacio, nec lapis etiam si crearetur extra coelum.

Obiic. secundo. Si Deus recte dicitur in spacio imaginariis, poterit etiam dici esse in rebus possibilibus, verbi gratia, antechristo, & in negationibus, ac priuationibus.

Sequela probatur, quia omnium eadem est ratio, quia omnia sunt nihil & non ens.

Respondeo negando sequelam, ad probationem dico, dari distinctionem inter non entia, vnde illa negatio, quæ est spacium, repleti potest à diuina substantia, vel alio corpore; alia negationes priuationes, res vt possibiles non ita. Sic ætatis, licet sit non ens, non potest esse in lapide, sicut priuatio ignis non potest tolli ab oculo, per productionem equi vel alterius rei positivæ, sed tantum per potentiam visiuam, & priuatio ignis in lapide non potest tolli à medio, per quiduis, sed tantum per productionem ignis, & econtra priuatio formæ lapidis sit in præsentia, non sequitur, Deus dici potest esse in tali negatiuo, scilicet spacio, ergo in quouis alio negatiuo.

Obiic. tertio. Diu. August. in *Psalm. 122.* & Diuus Beron. libro quinto de *consideratione* doceat, Deum ante mundum cognitum fuisse, in se ipso, ergo non fuit in spaciis, nec modo extra coelum est in spaciis.

Respondeo negando consequentiam, quia sancti per illum modum loquendi, Deus fuit in se ipso, tantum significant, nihil ab æterno, vel ante creationem Deo coexistisse, in quo tanquam aliquo reali fuit, alioquin quod ad modum loquendi attinet, sicuti in his distinguitur a se, ita nec locus sui ipsius, vt possit dici esse in se vere, hoc est, ab intellectu distinguente Deum à seipso, quatenus locatum & locus sui ipsius, quia scilicet docet in creaturis locatum distingui à loco.

Petes, quid Aristoteles cognouerit de immensitate Dei.

Respond. rem esse ambiguam, vt videre est apud Toletum l. 8. c. 10. qu. 7. & Conimb. *ibid.* q. 1. a. 2. D. Thom. 8. *Phys. text.* 84. docet, illum cognouisse Deum esse vbiq;, quia dicit illum cognouisse cognitionem Dei, cum rebus omnibus, & simul existimasse, nihil agere primo in distans, & consequenter intellexisse Deum omnibus adesse. Iustinus Philosophus in oratione *Par. ad gentes.* & alii censent, Aristotelem non cognouisse Deum esse vbiq;, maxime ex primo de cœlo 2. 3. vbi approbat sententiam eorum, qui sedem Deo tribuunt in cœlis, & ex libro de mundo, vbi dicit non esse de dignitate Dei, vt inter sit rebus mundi. De loci proprietatibus & attributis vide dicta in text. c. 4. & Pererium l. 11 c. 10.

Q V Æ S T I O VI.

Quid sit vacuum & an detur?

Respond. vacuum est locus carens corpore, aptus tamen naturaliter repleti. Ita definit Aristoteles *hic c. 7.* Dicitur locus, quod ad rationem vacui requiritur realis vtrinque superficies, ambiens, vnde spacium extra cœlum non est proprie vacuum, striete sumptū. Dicitur carens corpore, quia nihil est reale posituum, sed tantum negatio quædam extensionis. Dicitur aptus naturaliter repleti, quia negatio illa debet connotare agens naturale, aptum tollere negationem, per formā posituam oppositam.

Resp. secundo, naturaliter non potest dari vacuum, sed omnia corpora in vniuerso sunt sibi contigua.

Probat. experientia, quia omnia corpora contra inclinationem naturalem mouentur ad impediendum vacuum. cuius ratio est, quia natura est amans vnitatis, quæ elucet in contiguitate, à vacuo vero destruitur. Deinde ratione dependentiæ corporum inferiorum à superioribus, tum etiam, quia natura nihil facit frustra, vacui autem nullus est vsus. Experientia variæ adferuntur à recentioribus, Pererio *lib. vndecimo c. 10.* Tolet. *hic quest. nona.* Conimb. c. 9. q. 1. primo vas plenum liqore, in ferne perforatum non influit, nisi superius exiguum saltem fiat foramen, per quod sub-

intret aer, qui impleat locum liqoris, fluentis. Secundo, cum per fistulam aqua trahitur, primo euacuatur aer, qui in fistula continetur, tum aqua ascendit, ne intra fistulam sit vacuum, Tertio, aqua è poculo augena angustioris, etiam obueto vix dilatatur, ne scilicet intra latera poculi detur vacuum si aqua effluens totum orificium occupet, impediatur ingressum aeris: vnde distillat, in æquabili fluxu erumpit. Quarto, si orificium solum bene obstruatur, ita vt nulla parte ingredi possit aer, non poterunt vltimo modo latera à se inuicem deduci, idque detur vacuum. Quinto, cucurbitula, vt videntur medicorum, carnem in tuberculos, tumorem eleuant, quia aer injecta stuppa incensa calefactus & rarior factus, illas omnino implet, tum frigore vitrei, aut metalli naturali intrinseca vi non nihil condensatum minus loci requirit, & quia alius aer accedere non potest, carnem attrahit: Sexto, si laterum atherem aquis innatantem, ex omni parte qualiter, quoad fieri potest, conamur atterere, aqua inferne aliquo vsque adhæret, & tollitur, donec subingrediatur aer, ad impediendum vacuum. Ob eandem rationem per corio rotundo humido bene applicato sices è plateis extrahunt. Septimo familiare exemplum est, in tubis, quibus aqua ex magno profunditate sursum educitur, ne in tubis detur vacuum, ex eodem principio mira sunt fontibus artificialibus. Octauo, Hibernis tempore vasa restacea, & vitrea, in quibus aqua sinitur congelascere, franguntur, quod aqua frigore condensata, minus locum occupet, & super ore, si orificium sit obstruatum, non possit ingredi aer, imo etiam si apertum, non potest penetrare vsque ad fundum vasis, vt ibi suppleat defectum aquæ. Quo casu frangitur in parte debiliore, vel ea circa quam vrget necessitas, si æqualis videlicet sit condensatio, & æqualis omnino vis fragilitas, ex omni parte, (qui casus est maginarius, & tantum possibilis, per causam superiorem) tunc à Deo determinari debet pars effringenda, quæ fractio effectiue preceedit ab aqua constipata, quæ dum coarctatur, attrahit ad se latera vasis, hæc autem cur non sint ductilia, franguntur. Dices si latera vasis spissa sunt, & ruptio fiat in instanti: resorptionem requisitam ad impediendum vacuum

uum, non posse fieri in instanti, sed successiue, fit enim interueniente motu locali, quo latera & partes antea continuæ, à se mutuo remouentur, vt fiat transitus aeris.

Peres, qua virtute res naturales impediunt vacuum?

Respond id fieri variis modis, si enim peculiaris sit vacui, occasione virtutis extrinsecæ impressæ, verbi gratia, ab homine attrahente, vt in sex. & septima experientia corpus impediens vacuum mouebitur ab eo, qui corpus contiguum mouet, scilicet ab homine. Unde eum labore huiusmodi corpora eleuantur, quod euidentis signum est, non moueri à Deo, vt quidam volunt. Deinde si occasione alterationis corporis contigui sit peculiaris vacui, corpora vicina partim sponte se dilatant, partim à corpore condensato trahuntur, & his casibus res naturales mouentur contra inclinationem particulatam, si cum motus dici potest illis esse naturalis, tatenus sunt partes vniuersi, quomodo manus suo incommodo obicit se ictibus ad densitatem capitis, à cuius salute vita maxime pendet.

Argumenta quæ videntur probare, de factuari vacuum, in textu soluta sunt, & supra 2. quæ probare videntur, posse naturaliter ex dictis, & experientiis allatis, facile intelliguntur.

QVÆSTIO VII.

An possit dari vacuum supernaturaliter & in eo fieri motus?

Idcirco certum est, virtute diuina posse dari vacuum. Probatur, quia potest Deus annihilare aerem, & suis locis detinere, ignem, aquam, quæ etiam si naturæ suæ relinquuntur, vel non poterunt occupare totum ad spaciâ, in quo erat aer, vel saltem non poterunt sese diffundere, per illud in instanti, sic aliquandiu erit vacuum.

Respondet secundo. Verisimile est virtute eam creatâ & finita alicuius Angeli, saltem possibilem dari posse vacuum.

Probatur, quia resistentia, qua corpora naturalia resistunt vacuo, est finita, ergo poterit operari à virtute finita, cur enim non posset

Angelus ex vase pleno egerere aliquantulum liquoris, non admittendo aerem, cur non posset tabulam latam, & bene firmam omnino æqualiter euellere ab aquis, & aquam detinere suo loco. Qui oppositum tenent, fere afferunt congruentias vide. Conimb. hic cap. 9. quæst. 2. articulo secundo.

Respondet tertio, in vacuo fieret motus. Ita D. Thom. Scotus & alii, quos citant Conimb. supra art. 1. & Tol. qu. 9. qui addit oppositum non posse intelligi. Probatur, si annihilaretur aer & ignis, & crearetur ignis circa terram, ille ingenita sibi leuitate ascenderet ad concuum lunæ, & lapis, creatus circa lunam descenderet deorsum; deinde nulla assignari potest ratio, cur in tali casu non posset agitare corpus versus cælum, vel explodi tormentorum bellicum, & cur non possemus mouere brachia, & omnia exercere, modo non desit aer ad respirationem.

Dices Aristoteles aperte docet contrarium. Resp. Aristotelem loqui de vacuo, late sumpto, quod nulla ex parte termino clauderetur, quale fuit ante mundi creationem, in quo non fieret motus, saltem naturalis, cuius bonam rationem dat Aristoteles, quia in eo non essent differentiarum positionum, & per consequens, non esset ratio, cur ignis vel aer, &c. si ponerentur in hanc vel illam partem mouerentur, possent tamen moueri quauersum, ab Angelo, vel Deo, etsi homo in eo fuisset creatus, cum dote agilitatis, potuisset se libere mouere. Alter Aristotelem explicat Diu. Thom. Quasi vtatur hic Argumento, ad hominem, contra antiquos, qui dicebant primo successionem motus ad æquate provenire ex resistentia medii, secundo dari vacuum vt possit fieri motus. Ex his principiis infert, posito vacuo non fieret motus, vel fieret in instanti, quod idem est, quia motus in instanti non est motus. Vnde Respondetur ad Pererium supra c. 12. qui existimat, saltem ex sententia Aristotelis, non fore motum in vacuo. Dices motus supponit distantiam, quæ peruadatur, in vacuo nulla est distantia. Respondet negando a sumptum, quia in vacuo est vera distantia extremorum, commensurata spacio imaginario: distantia enim non est corpus interiectum inter extremitates, sed sunt ipsæ extremitates, cum negatione coexistentiæ. Vnde eadem esset distantia cæli, à

terra, si ignis & aer defraerent esse, qui modo est, & eodem omnino temporis spacio indigeret angelus, vt moueretur vsque ad terram, quo indiget, si per distantiam realem intelligatur corpus interiectum inter terminum à quo, & terminum ad quem, tantum abest, vt requiratur, quin potius impediatur, vel omnino, vel ex parte.

Resp. quarto. Motus in vacuo, non fieret in instanti. Probatur, quia vacuum non tollit distantiam, ex qua fiat successiue motus, secundo, Angelus successiue mouetur à cælo deorsum, vsque ad terram, medium autem plenum habet se, respectu illius instat vacui, quia non resistit spiritui.

Probatur tertio, si motus in vacuo fieret, in instanti corpus occuparet locum maiorem maximo, & per consequens, esset maius seipso, quod implicat: Posito enim vacuo, inter cælum & terram vsque, si mobile, verbi gratia, lapis à cælo in terram mouetur, in instanti, simul coexistit omnibus partibus illius columnæ, extremis & mediis, sicque occupat locum decies millies, &c. maiorem loco maximo, qui est æqualis mobili, verbi gratia, pedale.

Dices cum Aristotele, in vacuo nulla est resistentia medii, ex qua oritur successio motus, ergo motus fiet in instanti.

Respond. ad antecedens, resistentiã medii non esse radicem successiois in motu, sed vt summum modificare motum secundum celeritatem, aut tarditatem, radix successiois est distantia termini, à quo, ad terminum ad quem, quæ non tollitur in vacuo, neque enim annihilato igne, & aere, terra minus distaret à cælo, quam modo distat. Vnde cæli, qui non inueniunt resistentiam in spacio, quod decurrunt non mouentur tamen in instanti. Quare in vacuo aliud alio celerius moueretur, pro maiori vel minori vi motiua.

Obiic. secundo. Si motus in vacuo esset successiuius, eadem celeritate aliquid posset moueri, in pleno, sed hoc est absurdum, ergo. Maior probatur, quia sit motus, verbi gratia, terræ, per vacuum celer vt decem eiusdem per medium raram, vt aer celer, vt vnum, tum crescat raritas medii, decupla proportione, tum decuplo celerius mouebitur terra, quam ante, ergo vt decem, sicut in vacuo.

Respondeo primo negando minorem quia licet medium ex vna parte resistat, retardet motum, ex altera tamen parte sistendo à tergo mobili mouet mobile, sic potest compensare resistentiam.

Respondeo secundo, negando maiore ad probationem dico, nunquam posse rescere medium reale, verbi gratia, aërem proportione, vt æquiualeat vacuo, incrementum raritatis ad decem gradus, non fert celeritatem motus, vt decem, cum h non oriatur ad æquate, ex grauitate medii, maxime ex vi motiua, quæ si sit omnino qualis, motus in vacuo erit semper aliquantulum celerior, licet forte imperceptibiliter, quia motus in pleno, etiam rarissimo, intra lites raritatis possibili, si vis motiua vn superet vim alterius, vt vnum mobile plumbum pedale, & alterum pedale, potest motus in pleno celeritate superare motum in vacuo.

DISPUTATIO VI.

De Durationibus Rerum

*Respondens quarto Physicorum
à capite decimo ad finem.*

Occasione temporis, quæ est passiva, quædam rerum Physicarum, duratio successiua, quædam hinc versum, de durationibus agemus, quibus fuse Theologi in primo sent. dist. 2. & 1. parte q. 10. Fonf. 5. Met. c. 17. 12. Pererius L. 12. à c. 5. & Suarez disp. 5.

QVÆSTIO I.

Quid sit duratio, & quomodo distinetur ab existentia.

Qvæstio est de duratione reali rei, scilicet stētis, non de duratione & mora imaginaria, quæ à nobis concipitur, vt quid re: succ

ium, coexistens durationibus realibus, sicuti spatium imaginarium concipitur per modum extensio permanentis, coexistentis, magnitudini reali, aut rei diffusa per suam substantialitatem, de qua duratione imaginaria dicitur, Deum potuisse condere mundum mille annis antequam conditus est: ibi enim illud mille annis designat durationem imaginariam, et possibilem, quia saltem Deus & angeli poterunt in illa mora imaginaria designare partem, respondentem præcise mille annis temporis realis, sicuti in spatio extra caelos potest designari pars correspondens locato pedali.

Nota primo, sicuti res quantæ habent intrinsecam extensionem, secundum longitudinem, quæ coexistunt spatio permanenti vero, et possibile, ita etiam habet intrinsecam durationem suæ existentiae, quæ est extensio quædam secundum tempus, quæ coexistunt temporis vero, vel possibili, neque enim possunt coexistere, vel commensurari temporis, nisi in ipsis propriam, & intrinsecam habeant durationem, secundum esse.

Nota secundo, hic agi de duratione absoluta sumpta, quæ est perseverantia in aliquo esse, non vero de duratione secundum quid, quæ est perseverantia agentis, in aliqua actione, quæ dicitur aliquis durare in studiis, diligentia, &c.

Resp. primo, Duratio est perseverantia rei in suo esse actuali, vel quod idem est, est existentia rei continuata. Patet ex communi modo concipiendi res, unico tantum instanti, existens non dicitur proprie durare, duratione strictè sumpta, & tantum illa, quæ perseverat in existentia, si quis evincere velit, rem instantaneam etiam durare, facit quæstionem e nomine.

Resp. secundo. Duratio non distinguitur ex causa rei ab existentia eius, cuius est duratio. Ita Scot. in secundo dist. 2. q. 1. Gabriel. *ibid.* Suarez. *l. 50. sect. 1.* & communiter recentiores contra Banios *l. p. q. 3. a. 4. d. 1.* & alios quosdam Thomistas, qui volunt durationem distinguere ab existentia, saltem modaliter.

Sed probatur conclusio, primo, quia sola existentia perseverante, secluso omnibus aliis, res seipsa durat, ergo duratio & existentia non distinguuntur.

Probatur secundo, si duratio esset modus superadditus existentiae, ille etiam haberet

suam durationem, & modum superadditum, & sic in infinitum.

Probatur tertio. Productio & conservatio, etiam ex sententia D. Thom. sunt omnino idem, à parte rei, quia sunt eadem actio perseverans in suo esse, ergo existentia seu esse actualis rei, & duratio sunt similiter idem, quia sunt terminus productionis, & conservationis. Confr. Quia idem est quærere, quamdiu res duravit, ac quærere, quamdiu existit.

Respon. tertio. Duratio distinguitur ab existentia, ratione, cum fundamento in re. Patet ex terminis, quia existere & durare, non sunt in rigore, synonyma, ergo significata saltem ratione distinguuntur.

Probatur secundo. Quia existentia rei in primo instanti est vera, ac realis existentia, non tamen duratio, ergo aliquo modo distinguuntur, scilicet connotato, quia existentia præcise, & formaliter tantum dicit posituram rei, extra suas causas, non connotando præexistentiam, quæ necessario tantum convenit existentiae, pro primo instanti, duratio vero dicit perseverantiam in illa existentia, connotando secundum nostrum modum concipiendi, præ-existentiam eiusdem, ante quodvis instans, quo dicitur durare, ut explicat Suarez *supra sect. 2. num. 10.* vel connotando coexistentiam temporis veri, vel possibili, seu durationis successivæ, ut explicant plerique Nominales & bene.

Obiic. primo existentia potest separari à duratione, ergo distinguitur ex natura rei. Antecedens probatur, in existentia instantanea alicuius actionis, vel etiam rei substantialis.

Respon. negando consequentiam, quia sic etiam potest separari creatio, à conservatione ut in casu proposito, cum tamen sola ratione distinguantur. Unde argumentum tantum probat distingui saltem ratione, neque proprie existentia potest separari à duratione tantum, seorsum reperiri, sicuti animal non potest separari ab homine, quia homo essentialiter includit animal, scilicet sibi identificatum, sed potest seorsum reperiri, scilicet in equo, unde talis separatio non est signum distinctionis realis.

Obiic. secundo. Duratio est extensio existentiae, ergo distinguitur ab existentia.

Respondeo negando consequentiam, quia extensio hæc nihil super addit existentia; nihil enim accedit rei permanenti per durationem longiorem, sed & idem omnino esse in principio, medio, & fine & secundum idem esse sine vlla formali, vel virtuali sui replicatione, diu durat, verbi gratia, Angelus, albedo, &c. Ceterum annorum secundum intrinsecam, non est maior, vel perfectior in angelo, vel albedine vnus vel etiam seipso, primo die sui esse.

Obiicit. tertio. Extensio secundum locum, aut longitudinem super addit aliquid entitatis, nimirum substantiam intrinsece maiorem, diuisibiliter, vel indiuisibiliter, ergo etiam extensio secundum tempus.

Respondeo negando consequentiam, quia partes spacii sunt simul, vnde debet illis coextendi, per maiorem entitatem, partes vero temporis sibi succedunt, vnde idem seipso præcise coextendi potest, successiuo, nihil in se secundum intrinsecam acquirendo per durationem, sicuti idem baculus in flumine seipso coexistit, diuersis partibus aquæ, successiue præterlabentibus, quod patet in æternitate Dei, qui immutabilis est, & sua simplicissima natura, sine vlla variatione coexistit omni tempore vero, & possibili.

Obiicit. quarto. Res longius durans aliter se habet intrinsece, quam res minus durans, imo res durans inuariata existentia potest variari, secundum durationem, & plus minusue durari, vt si annihilaretur modo angelus, variaretur eius duratio, non existentia, ergo duratio aliquid super addit existentia.

Respondeo negando consequentiam, quia res se aliter potest habere, per solam existentiam, & sic Angelus per existentiam aliter se habet à seipso, non existente, quia quandoiu est, intrinsece durat, quando vero non est extrinsece, non durat, quia diu, vel diutius esse à parte rei, nihil est aliud, quam esse aliis & aliis transeuntibus, vnde intrinseca tantum dicit esse rei, & extrinsece connotat res alias transeuntes, ipsa existente, quæ omnia

ex mox dicendis confirmabuntur.

(*)

Vtrum omnis duratio includat successionem intrinsecam.

PER successionem intrinsecam intelligitur fluxus quidam rei, per desitionem alicui prioris, & acquisitionem ante non habita qualis reperitur in rebus, quæ durant per partes sibi mutuo succedentes, quæ nunquam habent eorum esse simul, à qua successio entitatum partialium vocantur res successiue. Quæritur, an res omnes etiam permanentes, quæ habent eorum suum esse, simul etiam includant successionem aliquam entitatis.

Respond. Duratio rei permanentis non includit successionem intrinsecam. Ita D. Thomas 1. p. quæst. 10. a. 4. & 5. & alibi. & communiter Thomistæ. Idem docent Durandus in secundo q. 3. dist. 2. Gabriel ibidem q. 4. & Occam quæst. 20 & magis probant Scotus in secundo quæst. 2. a. 1. q. 3. Qui tamen postea existimant, non esse omnino improbabile opinionem D. Bonauenturæ, in secundo dist. 2. a. 1. q. 3. vbi contrarium docet.

Probaturs conclusio, primo, Quia omnium consensu quedam res extenduntur, secundum durationem seipsis totis indiuisibiliter, sine vlla extensione sui, per successionem totali vel partiali entitatis; vt sunt substantiæ spirituales, & quomodocunque demum illa successio explicetur, certum est, non reperiri in duratione Dei, ergo duratio permanens non includit successionem.

Conf. quia alioqui non esset distinctio rerum succedentium, & permanentium.

Probaturs secundo, contra fundamentum D. Bonauenturæ, Influxus Dei conseruatiuus non includit successionem, ergo neque duratio, quia est terminus illius influxus, ac proinde non potest esse successiuus, nisi terminus, qui identificatur ex natura sua sit tali Antecedens probatur, quia influxus Dei conseruatiuus, est influxus continuatus, & à parte rei, res assidue pendens à Deo, secundum simplicem suam entitatem, quam tota simul possidet, dependenter à Deo. secundo si influxus conseruatiuus rei permanentis, quæ est tota simul esset successiuus, posset dari noua actio, sine nouo termino, quod implicat. Sequela probatur quia

ia quolibet instanti tota res ponitur, nec
cessive diffuit se tota, aut secundum par-
tes, alioquin enim non esset permanens, ergo
qui partiales influxus succedentes care-
nt termino, quia nihil attingent quod non

Respon. secundo. Duratio rei successivæ
et successionem intrinsecam, probatur,
dictis, quia ex hac successione partium,
partes dicuntur successivæ, & qualis est
illus existendi rei, secundum suam entita-
tem, talis etiam est modus durandi, ergo du-
ratio est multo imperfectior, quam duratio
manens, oritur autem hæc successio ex lati-
ne formæ, quæ per motum acquiritur, vt
loco dicemus.

Obiic. primo, contra primam conclusio-
nem, actio Dei conservativa non est eadem
quæ fuit heri, & cras erit, ergo habet
successionem intrinsecam, ergo etiam dura-
tio, quæ est terminus illius actionis.

Respon. negando consequentiam, Antece-
dens est eadem omni modo, quo terminus, &
ei, in quid tendit, est idem, quia identifi-
catur. Dices eidem durationi successivæ con-
stant contradictoria, vt motus & quies,
sunt opposita, ergo includit successionem.

Respon. negando consequentiam, quia
venit secundum diversas temporis parti-
es, si dicas rem esse eandem, omni tempore
durationis, Respon. esse virtualiter multi-
plices, quia idem manens idem, secundum
quantitatem, potest successive variari, secun-
dum accidentia, etiam opposita, quia secun-
dum illa habet aliam durationem, illis pro-
pria, & distinctam à duratione substantiæ,
vt baculus in aquis alluitur successive
in aqua, & alia aqua.

Obiic. secundo. Duratio animæ Adami est
prior duratione animæ cuiusvis ho-
minis, quia maior temporis coexistit, ergo
habet partes & successionem.

Consequentia probatur, quia non potuit
existere maiori temporis, siue intrinseca du-
ratione illi commensurata.

Respon. negando consequentiam, est enim
duratio & maior seipsa, indivisibiliter. Ad pro-
bationem dico, durationem indivisibilem
non esse commensuram, & posse coexiste-
re in eodem tempore, vt patet in æternitate

Obiic. tertio. Duratio animæ meæ habet
præsens, præteritum, & futurum, ergo & suc-
cessionem. Consequentia patet. Antecedens
probatur, de præterito, quia illud habere de
præsenti potest, quia modo est, de futuro pro-
batur, quia duratio crastina animæ meæ non
est hodie actu, sed in potentia tantum, vnde
potest non esse, ergo est futura.

Respon. negando consequentiam, quia
non habet esse præteritum, quatenus illud
præteritum, non dicit amplius esse, non futu-
rum, quatenus futurum dicit non esse, sed
tantum per comparationem ad tempus ex-
trinsecum, cui insunt præsens, præteritum &
futurum, hæc illi tribuuntur, quæ extrinseca
præteritio & futuritio etiam tribuitur æter-
nitati Dei, ab intellectu nostro, nam & illa
diuiditur in præsens, præteritum & futurum,
cum tamen per præteritum nihil illi decedat,
neque per futurum vsquam accedit. Vnde pa-
tet ad probationem durationem animæ meæ
crastinam, etiam esse hodie actu, secundum
intrinseca sua, esse tantum in potentia, secun-
dum coexistentiam actualem. crastini dici
qui nondum est.

Obiic. quarto. Duratio Angeli erit actu in-
finita, quia extendit se ad æternitatem à parte
post, ergo distinguitur existentia rei, quæ est
actualis entitas Angeli finita.

Respon. negando Antecedens, quia actua-
lis duratio non est maior, nec magis infinita,
quam ipsum esse Angeli, quod seipso nullo
superaddito durabit in æternum, vnde nulla
duratio proprie est infinita, nisi existentia rei,
seu res durans sit infinita. Quare infinitas il-
la, quæ tribuitur ævo, seu durationi Angeli,
quatenus aliquid superaddit existentie, quam
Angelus singulis momentis habet, consistit
in denominatione extrinseca, à tempore,
cui potest coexistere, aliud est de extensio-
ne infinita rei, secundum spatium, ad hanc
enim simul requiritur immensa substan-
tia.

Dices, æternitas Dei est infinita, ergo & æ-
vum & duratio Angeli.

Respon. negando consequentiam, quia exi-
stentia Dei est infinita, cuius mensura est æ-
ternitas, existentia autem creaturæ non est
infinita, habet tamen vim durandi finitam,
identificatam, suo esse æquivalentem suo
tempore.

QVÆSTIO III.

*Virum duratio permanens includat
successionem intrinsecam?*

PER successionem extrinsecam intelligunt auctores coexistentiam cum successione, siue ordinem ad successionem veram, vel imaginariam.

Respon. negatiue, est contra multos recentiores.

Probatur primo, Quia æternitas Dei est duratio omnium perfectissima, sed hæc in ratione sua non includit ordinem ad successionem extrinsecam, ergo nulla duratio permanet, omnium enim eadem est ratio: Minor probatur, Si æternitas Dei intrinsece includeret hunc ordinem, dependeret ab aliquo extrinseco, successiuo vero, vel possibili, saltem vt à termino, sed æternitas Dei non pendet ab aliquo extrinseco, ergo &c Minor probatur, quia æternitas Dei est attributum absolutum, & essentialiale Dei independens ab omni creatura vera, vel possibili.

Probatur secundo. Duratio permanens non magis includit ordinem ad successionem intrinsecam, quam tempus, vel duratio successiuæ, sed tempus non includit ordinem realem, ad aliud tempus, vel durationem, ergo nec duratio permanens, minor probatur, quia alioqui daretur progressus in infinitum.

Probatur tertio. Pars quælibet in se præcisa omni operatione intellectus, durat, & perseverat in suo esse, ergo hæc continuatio in essendo, non pendet ab operatione intellectus, concipiente illam cum hoc ordine. Confir. Quia intrinseca extensio rei, secundum longitudinem, non pendet ab extensione aliqua intrinseca, rei successione, ergo nec intrinseca extensio secundum durationem.

Obiic. Res vnico instanti existens non dicitur durare, ex eo, quod non sit capax ordinis ad successionem extrinsecam, cui possit coexistere, ergo hic ordo est de ratione durationis. Confir. Quia diu, vel diutius esse, est esse aliis, & aliis transeuntibus.

Resp. his & similibus argumentis tantum probati, durationem permanentem æquiuale re successiuæ, & eam eminenter continere, ac per eandem, vt notiorum, à nobis concipi, & mensurari, non autem essentialiter includere hunc ordinem, qui illi tantum conuenit

per reflexionem, & comparisonem intellectus. Verum tamen est, durationem secundum distinctionem sui, ab existentia dependere, ab intellectu, & tempore extrinseco, sic attributa diuina secundum distinctionem quam habent inter se, quia intellectus non potest concipere extensionem, nisi ad modum extensionis corporeæ, per successionem partium, & ideo concipit durationem permanentem, itaque successiuam, vel saltem, vt commensuratum rei successiuæ veræ, vel possit ita æternitas æuum &c. concipimus tanquam vnum, & idem nunc, tota duratione sui peruerans, & simul fluens, ac sibi ipsi contra succedens, & illo fluxu extensum.

Dices, Deus est omni instanti æternus, ergo duratio etiam distincta ab existentia, pendet à compositione ad successionem intrinsecam.

Resp. ad Antecedens, Deum omni instanti habere vim durandi infinitam, secundum ætalem tamen durationis extensionem, quatenus ab intellectu concipitur distincta ab existentia, & in qua comparatur cum tempore non habet maiorem durationem actu, quam tempus cui coextenditur, vt æternitas bæta tantum durat vna hora, & ita sicut tempus æternum nunquam esset positum futurum infinitum, ita nec æternitas vnquam erit finitæ infinita, quoad extensionem sui actalem, quatenus scilicet aliquid superaddiderit æternitati, secundum intrinseca spectatæ.

QVÆSTIO IV.

Quod sunt species durationis?

PLURES sunt durationum species, pro distinate intrinseca rerum durantium. Aliæ sunt successiuæ, aliæ permanentes, & in triplici differentia, vel enim capiuntur principio & fine, vt Deus, vel habent principium essendi, & carent fine, vt Angeli, angelici rationales &c. vel habent principium essendi, vt substantiæ omnes corruptibiles.

Respon. primo. Quatuor communiter agnoscuntur species durationis, scilicet æternitas æuum, instans discretum, & tempus, & pro diuersitate rerum durantium applicata.

Resp. secundo. Æternitas proprie definitur interminabilis vitæ tota simul perfecta possessio, hæc duratio est Deo pro

propria. Dixi proprie sumpta, quia æternitas
 te sumpta, significat aliquando tempus be-
 longum, seu discretum, ita Gen. 7. promit-
 Deus semini Abraham terram Chanaan,
 possessionem æternam. Secundo significat
 rationem carentem sine, quo sensu dicitur
 æterna, mors æterna. Dicitur igitur æter-
 nas, possessio, id est, firma obtentio, quod
 cum est in sensu causali, quia possessio facit
 indefectibilem in esse, que est duratio æterna,
 de æternitas concipitur, velut effectus pos-
 sessionis, dicitur perfecta, quia est indep-
 ens, connotans actum purum, & plenitudi-
 nem essendi, cum plena sc. immutabilitate de-
 finito, & de possibili, ut excludatur imperfe-
 ctio, dependens cum mutabilitate de possibili
 secundum substantiam, aut accidentia, qualis
 est æternitas Angeli, si ab æterno fuisset
 creatus. Dicitur tota simul, ut excludatur suc-
 cessio. Dicitur possessio vitæ, interminabilis,
 quia est perseverantia in esse nobilissimo, ut
 vita idq; carens termino sine scilicet & initio.
 Respon. tertio. Æuum proprie est duratio
 continua permanens, tota simul natura sua mu-
 tabilis, habens initium, sed carens fine, & con-
 unit angelis, animabus rationalibus, cælis
 & quæ omnia in tempore creata sunt, habent
 eam simul essentiam, eamq; sine vlla accef-
 sione, vel imminutione, sine fine conservant,
 & ab ævo dicuntur æterna, huiusmodi etiã
 sunt visio Dei, amor & gaudium beatificum, &
 cetera dona in beatis que sunt indefectibilia.
 Peres an vnum æuum sit altero maius.

Resp. negatiue, quia æuum est duratio in-
 trinsece indivisibilis, indivisibile autem in-
 trinsece nõ est altero indivisibili maius. Vnde
 anima Adami habet æuum æquale cū anima
 m. Dixi intrinsece non esse maius, quia ex-
 trinsece per coexistentiã temporis longioris,
 potest esse maius, & quidẽ si duratio accipia-
 tur pro actu virtutis intrinsece, existendi per
 actum, & actuali, velut coextensiõne cum tem-
 pore extrinseco, quo modo fore duratio à no-
 bis concipitur, sic vnum æuum est altero ma-
 ius. Vim autem illam durandi ratione saltem
 d. angeli, & instar potentie à duratione, & a-
 ctu coextensiõne, modo explicato, ex co-
 existentiã, quod vis illa existendi modo neces-
 sariõne concipiendi, sit velut ratio & causa coex-
 tentiõnis. Vnde æternitatẽ Dei probat Philo-
 sophus, & Theologi, per eius immutabilitatẽ,

et si Angelus aliquis iã annihilaretur, habuisset quidẽ vim durandi, per mediũ, non tamen extitisset ævo, sed instanti discreto tantum.

Resp. quarto. Instans discretum est duratio
 rei habentis totum esse simul, sine successio-
 ne, cum principio, & fine. Hæc convenit re-
 bus permanentibus corruptibilibus, ut sunt
 res sublunares. Dicitur hæc duratio instans,
 quia est tota simul intrinsece. Additur discre-
 tum, quia non repõitur in continuo, vt sic,
 sed in terminis & rebus individuis, discretis à
 se inuicem, quarum vna alteri immediate suc-
 cedit, ut sunt formæ in materia, intellectio-
 nes in intellectu, volitionis in voluntate. Ex
 pluribus porro huiusmodi instantibus discre-
 tis constat alia quedam duratio, quæ voca-
 ri solet tempus discretum, nam in tali dura-
 tiõne est successio partium, sicut in tempore
 continuo, quia tamen illæ partes, seu instan-
 tia discreta non coherent inter se vinculo a-
 liquo communi, dicitur tempus discretum,
 An vero instans discretum sit altero maius,
 colligitur ex dictis de ævo.

Nota. Quosdam auctores distinguere du-
 rationem actuum spiritualium, v. gr. angeli,
 vel animæ rationalis à duratione substantiæ
 corruptibilis priorem vocant instans angeli-
 cum, quia actus illi desinunt per liberam ces-
 sationem agentis, non per Physicã contrarie-
 ratem. Posteriorẽ vocant instans permanens,
 ad distinctionem instantis fluentis in tempore,
 quia res illæ dependent à dispositionibus,
 quæ per Physicam contrarietatem destruan-
 tur, sed hæc ad modum loquendi pertinent.

Resp. quinto. Tempus nihil est aliud, quam
 duratio motus successiuus, ipsi intrinseca. Vnde
 quilibet motus habet tempus suum intrinsecũ,
 ex quo patet tempus esse aliquid reale, non tan-
 tum secundum suum materiale, sed etiã secun-
 dum suum formale, quia nullo intellectu cogi-
 tante est existentia successiva motus, quæ
 est tempus formaliter. Ita docent D. Thom.
 4. Phys. q. 15. Conimb. *ibid.* c. 14. q. 1. a. 4. Quare
 quod docet Pererius *lib.* 12. c. 1. tempus secun-
 dum esse formale, dependere ab intellectu
 tantum, verum est de tempore, prout habet
 rationem mensuræ mensurantis, applicatæ
 ab intellectu ad mensurandos alios motus.

Peres, cum quilibet motus sit tempus,
 cur specialiter duratio motus cæli vocetur
 tempus.

Respon. ex dictis in textu, quia illa duratio est maxime vniformis, & regularis, omnibus nota, ac proinde aptissima, quæ statuatur mensura aliorum motuum, alioqui omnes motus habeat suam propriam & intrinsecam durationem, seu tempus, & tantum extrinsecè durant per durationem motus cæli, adeo vt si cælum quiesceret, in illis tamen adhuc esset tempus.

Petes secundo. Cur tempus definiatur ab Aristotele, numerus motus &c. cum sit quid continuum.

Respon. definiti ab Aristotele, numerum, scilicet numeratum, vt communiter explicant Latini. D. Thom. Pererius, Toletus & alii: quia extensio illa successiua facit motum numerabilem, per partes priores, & posteriores, ita vt sit quid discretum, non quantitatiue, sed vt loquitur Toletus, qualitatiue. Quomodo continuum pedale altera sui parte album, altera nigrum potest dici discretum qualitatiue.

Petes tertio. An tempus non possit dici numerus numerans.

Respon. Affirmatiue, si sumatur, vt est mensura extrinseca, applicata per relationem rationis ad mensurandos motus, & illorum durationem, quomodo de facto tempus primi mobilis est mensura aliorum motuum.

Petes quarto. Quid se habeat in tempore instar materiæ.

Respon. entitatem, quasi materiale temporis esse ipsum nunc, siue ipsum existere rei, successiua, ratio vero eius formalis est extensio continua, & illud nunc habet se proportionaliter, sicut punctum in linea, & mutatum esse in motu, nam motus vt est acquisitio formæ, habet pro entitate sua & terminis mutatum esse, vt vero ratione distinguitur, vt est acquisitio existentia formæ, ac tempus, habet pro entitate sua & terminis nunc.

Petes quinto, an tempus non distinguatur ex natura rei à motu.

Respon. negatiue, quia duratio in genere, non distinguitur ab existentia rei, cuius est duratio, tempus autem est duratio motus, quod igitur tempus dicatur passio motus, id est ex modo necessario concipiendi, prius enim concipimus rem existentem, quam durare, & eadem omnino attributa tribui possunt tempori, quæ motui, si spectentur secun-

dum rem, vnde diuersitas attributorum gnata ab Aristotele, quod motus dicatur lox, aut tardus, tempus longum, aut breue, conuenit illis, prout distinguuntur ratione inter se. Deinde tempus communiter accipitur pro duratione primi mobilis, qui dicitur motus raptus, qui cum sit maxime æquus non admittit velox, aut tardum, qui est motus notiori vocabulo significatur, tempus, quam per motum in genere.

Petes sexto. Quomodo tempus sit à rei, cum nulla pars sit.

Respon. nullam partem temporis esse stentia tota simul, & permãente, sed omnes partes sunt existentia fluente, & successiua, quæ est propria entis successiui, sicut successio est realis, ita & tempus habet stentiam realem, non stantem, sed fluentem.

Q V Æ S T I O V.

Utrum creatura aliqua possit durare ab æternitate, siue esse ab æterno.

NEgatiue D. Bonauent. in *dist. 1. quest. 1.* & *ibidem*. Henricus *quest. 7.* & Tolet. 8. *Phys. q. 2.*

Respon. pars affirm. est probabilior, & docent D. Thom. 1. p. *quest. 46. art. 2.* & Nominales in *secundo distinct. 1. ibidem*. rius *lib. 15. cap. 17.* Conimb. 8. *Phys. cap. 1. art. 2.* Suarez *dist. 20. quest. 5. sect. 6.* & probabilior emendat Scotus in *secunda dist. 1. q. 1.*

Probatum primo, quia alioquin Deus æternitate à parte ante necessario cessasset opere, quod videtur non posse dici.

Probatum secundo, Non repugnat creaturam ab æterno, nec ex parte Dei, à parte creaturæ, nec ex parte productionis absolute Dei potentia potuit dari. Adens probatur. Non ex parte Dei, quia æterno is fuit omnipotens, ergo ab æterno tuit creare, sicuti si sol ab æterno fuisset, minasset passum capax ab æterno, vt August. 6. *de Trin. cap. 1.* Deinde, Deus creare in tempore, ergo ab æterno, quia est ex se, nisi aliunde sit impedimentum, ex parte creaturæ, quia non est magis creaturæ, carere principio, carere fine, atqui de facto substantiæ spiritus

arent sine. Secundo, sufficit ad rationem creaturæ, vt sit ab alio, & non habeat absolutam necessitatem essendi, sed dependentem à Deo. Tertio, non ex ratione productionis, quia productiones diuinæ sunt ab æterno, ceteri uerbi gratia, uerbum diuinum ab æterno processit, per generationem, Spiritus S. per irrationem, unde nihil implicat, productum esse eorum producenti, ut liquet etiam in angelis, qui in primo instanti suæ creationis euerunt actus liberos.

Obiic. primo. Sancti Patres sic argumentur, contra hæreticos Arianos, dicentes, illum Dei esse creaturam. Filius Dei fuit ab æterno, ergo non est creatura, quod argumentum non est validum, si creatura possit esse ab æterno.

Respond. varie S. Patres explicari à Diuino homo, Pereto & aliis: quidam dicunt argumentum illud esse ad hominem, id est, procedit in sententia Arianorum, qui concedunt uerbum esse æternum, & creaturam non esse esse ab æterno. Sed hoc minus est solutum, quia satis aperte ex propria loquuntur sententia. Unde respon. illos loqui de æternitate perfecta, & independente necessaria necessitate absoluta, & per emanationem necessariam, quomodo filius procedit à patre. alis enim æternitas est infallibile signum unitatis, & sic solæ tres personæ sunt conernæ: Creatura autem de qua loquimur, habet æternitatem imperfectam, dependentem à Deo, ex libera eius uoluntate. Aliiter respondent, sed minus accommodate.

Obiic. secundo, operatio Dei ad extra, alijs est creatio, est Deo libera, atqui ante creationem liberam necessario præcedit aliquid instans durationis, in quo causa libere est indeterminata, ergo ante creationem necessario præcedit aliqua duratio, & sic non potest esse ab æterno, quia nihil præcedit æternitatem.

Respon. negando minorem, sufficit enim determinatio causæ liberæ, præcedat instanti naturæ ut patet in Angelis, & quidem instanti naturæ virtuali tantum, quod in Deo est instans rationis, cum fundamento in re, nil enim amplius reperitur in actionibus permanentibus liberis Dei, quæ tamen sunt æterno.

Obiic. tertio. Creatio est productio rei, ex nihilo, ergo id quod creatur, debet ante esse nihil.

Respond. negando consequentiam, quia, particula ex, tantum negat concursum causæ materialis, & sumitur negatiue, ut idem sit ac non ex aliquo, seu præiacente nullo subiecto. Deinde etiam si denotaret habitudinem termini à quo, ut insinuat communis ille loquendi modus, per creationem res transferretur de non esse ad esse, nihil adhuc uiget, quia non requiritur, ut terminus à quo sit prior aliqua duratione, sed sufficit, ut sit prior natura prioritate negatiua, propria nihilo, quæ sic explicatur, si res per creationem non fuisset producta ex se, non esset.

Obiic. quarto. De ratione creaturæ est habere non esse, ex se, sed si esset ab æterno, non haberet non esse ex se, quia semper haberet esse.

Respon. negando minorem, quia non esse ex se habere non significat, aliqua duratione fuisse sub non esse, sed tantum indicat totum esse dependere à Deo, quod conuenit creaturæ, etiam quando actu est.

Obiic. quinto. Creatio est actio quædam instantanea, sed in æternitate non potest dari aliquid instans, in quo res accipiat esse à Deo, ergo creatio non potest esse ab æterno. Maior communiter solet concedi. Minor probatur, quia illud instans, uel est inchoans moram imaginariam, uel continuans non prius, quia mora infinita à parte ante non habet initium, non posterius, quia sic non esset æternum, quia illi daretur aliquid prius.

Confirmatur à simili, detur linea infinita uersus orientem. Deus non potest in ea statuere diametraliter aliam lineam, quæ contingat illam in primo puncto terminante, ex parte orientis, quia tale punctum non datur, sed tantum ita potest statuere, ut utrinque faciat angelos, & relinquat infinitam extensionem, ita in creatione æterna.

Respond. ad maiorem, creationem secundum rem non esse instantaneam, accipiendo instans pro indiuisibili nuere temporis necessarii, quia creatio, siue productio, qua denominatur creatio, durat, quamdiu durat terminus, unde iam eadem est realis actio, qua Angeli fuerunt creati in prima rerum origi-

ne, vt D. August. *lib. de Genesi ad litteram cap. 12.* eadem dico omnino indiuisibilis intrinsece, & tota simul extrinsece, tamen respondens maxime cuidam extensioni temporis necessarii, sicuti æternitas æuum instantis permanens, sunt simul & intrinsece indiuisibilia. Vnde quando creatio dicitur instantanea temporis necessarii, id verum de creatione temporanea, quæ est cum nouitate essendi, & prout ab intellectu distinguitur à conseruatione.

Ad confirm. dico, non esse simile, quia creatio non habet se ita ad moram infinitam, sicuti linea secundum punctum terminans applicanda lineæ infinitæ, sed sicuti corpus à parte, secundum quam applicari deberet infinite extensam versus orientem.

Obiic. sexto, in creatione æterna non potest distingui creatio à conseruatione, quia creatio est prima collatio esse, in æterna autem productione non datur initium.

Respon. secundo, eadem auctio dicitur creatio, quatenus est communicatio esse principali, & dicitur cōseruatio, quatenus coexistit successioni cuidam, & moræ imaginariæ, quæ distinctio sufficit.

Obiic. septimo, omne æternum est immutabile, sed nulla creatura potest esse immutabilis, ergo.

Respondo, distinguendo minorem, creatura non potest esse immutabilis, per absolutam essendi necessitatem, hoc enim est Deo proprium, potest tantum esse immutabilis ab extrinseco, Deo scilicet conseruante.

Obiic. octauo, Si creatura esset ab æterno, Deus illam necessario conseruasset tota æternitate, quod videtur absurdum.

Respon. hoc nihil habere absurdi, necessitas enim illa est ex libera Dei suppositione, quod scilicet ab æterno libere velit creare sicuti si velit creare hominem, necessario illum debet creare animal rationale.

Obiic. decimo, Creatura finita non potest habere perfectionem inclusam, ergo nec durationem internam.

Respond. negando consequentiam, quia nec duratio, nec vis durandi in infinitum est perfectio infinita, sed finita, scilicet incorruptibilitas rei cuiuscunque, vnde reperitur etiam in materia prima Angeli, &c. quæ durabunt in infinitum à parte post, sic vis operan-

di in infinitum, sine fine potest esse finita, modo sit indefatigabilis, sola autem æterni independens est perfectio infinita, quæ Deo conuenit.

Petes, an quilibet creatura permanens iam potuerit esse ab æterno.

Respon. affirmatiue, contra Durandum *secundo dist. 1. quæst. 2.* qui conclusionem prædictis quæstionis restringit ad res corruptibiles. Probatur. Quia non magis res corruptibilis, si fiat tota simul sine successione, intrinseca sua ratione, requirit nouitatem senti, quam incorruptibilis.

Dices, videretur repugnare rei corruptibilis duratio infinita. Deinde ex eo sequeretur homo fuisset creatus ab æterno, potuisset enim infinita duratione, à parte ante viuere ne cibo, ignem contiguam stuppæ, non po infinita duratione comburere stuppam, mlierem grauidam infinita duratione gestantem vterum &c. quæ videntur absurda.

Respon. ad prius, id non repugnare, sic non repugnat naturæ rei, ex se corruptibili vt à parte post in æternum conseruetur Deo.

Ad illata respondeo, omnia hæc esse consentanea rei, ab æterno productæ, quia necessario durat per infinitam durationem, in dispositione, in qua est creata, quia non tantum substantia illius, sed & quoduis accidens est æternum. Accedit, quod in exemplis alterationis includat successionem, quia fit alterationem, qua calor naturalis depauperat humores, vel alimentum, ignis introducit dispositiones, fœtus in vtero matris, perficit &c. Vide Suarez *supra*.

QVÆSTIO VI.

Vtrum ens successuum potuerit esse se ab æterno?

Affirmant D. Thomas loco citato *pr. q. 1.* plerique alii, *ibidem citati*.

Respond. Probabilius est, ens successuum non potuisse esse ab æterno. Ita D. Bonauentura *in secundo dist. 1. quæst. 3.* Durandus *in dist. 9. 3.* & multi Thomistæ, & probabilius ceasse Pererius *l. 15. c. 13. & vlt.* & Conimb. *8. 76. c. 2. q. 7. a. 4.*

Probatur primo. Quia omnis motus incl-

essentially mutationem, sed mutatio non potuit esse ab æterno, ergo nec motus. Maior est certa, minor probatur, quia creatura ab æterno creata; debet manere omnino immutata, per infinitum, in eodem statu, & iisdem affectionibus, sub quibus fuit creata, atqui si mutatio esset ab æterno, non perseveraret in eadem duratione, à parte ante, in eadem dispositione; quia commutatio dicit destinationem termini à quo; & acquisitionem termini ad quem, ergo non potest fieri mutatio ab æterno. Maior probatur, quia si creatura ab æterno sit cum certa aliqua affectione, non tantum ipsum esse substantiale, sed etiam ipsa affectio, qualiscunque illa sit, erit ab æterno, & habebit durationem sine principio, ergo necessario manebit immutata, per æternitatem à parte ante: sequela probatur, quia alioqui queretur contradictio, nimirum rem ab æterno habuisse aliquam formam, & ab æterno non habuisse, quia hoc supponitur, & hoccluditur in mutatione, quia per destinationem illius formæ sit mutatio, non habuisse, quia ab æterno esset mutata, per positionem termini ad quem. Quare implicat, ab æterno esse destinationem eius, quod fuit ab æterno. Vnde licet ignis productus fuisset ab æterno, prope stuppam proxime dispositam, introductionem formæ ignis, adeo ut inaccessibili actione tota simul ignis, quantum se est, potuisset stuppam commutare in ignem, id tamen ex ratione iam allata, ab æterno fieri non potuisset, quia generatio ignis necessario sequitur essentiam stuppæ: ut cum ignis generetur ex stuppâ, necesse est stuppam aliquando extitisse, ergo converso stuppæ in ignem non esset æterna, quia stuppâ præextitisset, non duratione finita, quia alioqui stuppâ non fuisset ab æterno, cum illa potest dari aliquod prius, ergo in finita.

Probatur conclusio secundo, ex peculiari ratione entis successivi: Quia de ratione illius est prioritas, & posteritas, secundum durationem intrinsecam, siue habere prius & posterius: sed tale non potest esse ab æterno, ergo. Maior est certa, quia in eo distinguitur motus successiva à permanente. Minor probatur, quia implicat, aliquid existens ab æterno, habere aliquid prius duratione, & esse posterius, quod enim est ab æterno, non habet

initium durationis, ergo nihil potest esse illo prius.

Confir. motus dicit successivam partium, quæ talis non potest esse ab æterno, quia pars succedens alteri, habet alteram priorem & sic non est æterna.

Probatur tertio, specialiter de motu cæli contra Conimb. qui loco supra citato docent, esse probabile, illum potuisse esse ab æterno, quia si mundus fuisset ab æterno, & motus, sol, verbi gratia, aut aliud quodvis astrum, necessario creatum esset in determinata parte cæli, sic verbi gratia, in puncto orientis, tunc concipiatur per meridiem ab occidente, in decursu huius mediæ circulationis impeditur moram infinitam, vel finitam, non prius, quia spatium decurrendum est finitum, & absoluitur aliquot horis, ergo posterius: ergo duratio illius motus erit finita, quia claudetur à parte ante, finita duratione, & sic non æterna.

Obijc. In motu æterno non dabitur pars prior, posterior, deorsum, sed tantum prior sursum in infinitum.

Respond. tam esse de ratione motus posterioritatem vnius partis, quam prioritatem alterius vnde sublata posterioritate tollitur ratio successivi, & pars illa, quæ dicitur prior respectu succedentis, est posterior, respectu præcedentis.

DISPUTATIO VII.

De Motu.

In *lib. 3. Physicorum.* Aristoteles aggredditur disputationem de Motu cuiusque tradit definitionem, quia natura, de qua egerat *l. 2.* definita erat per motum Deflectit tamen paulo post ad infinitum. Et *lib. 4. ad Locum, Vacuum, & Tempus.* Tum *lib. 5.* resumit tractationem de motu, & profectur integris pene quatuor libris, pauca miscendo in principio *lib. 6.* de continuo.

Nos omnia, quæ ad Motus explicationem pertinent, in vnam hanc disputationem congeremus.

QVÆSTIO I.

Quid sit Motus?

DVobis fere modis concipitur Motus, primo pro transitu, quo res aliqua sine subiecto à termino à quo, transit ad terminum ad quem, & sic est affectio quædam ipsius subiecti, quo proprie dicitur transire, mutari. Mutari secundo concipitur, vt tendentia ad aliquod esse, siue vt acquisitio, & fluxus illius esse, & hæc est propria & communis acceptio.

Respon. & dico, primo, Motus formaliter & essentialiter est fluxus, & tendentia ad formam. Ita communiter recentiores. Vide Conimb. l. 3. c. 2. q. 1.

Probatum primo, ex communi sensu, quia moueri nihil est aliud, quam successiue tendere, & veluti tendere ad aliquam formam, vel quasi formam, scilicet spatium, ergo motus formaliter est ipsa tendentia & accessus.

Probatum secundo, ex definitione motus tradita ab Aristotele 3. lib. cap. 2. vbi dicitur actus, scilicet imperfectus, entis in potentia, prout est in potentia, id est, rei tendentis ad actum in formam perfectiorem, ergo tendentia est formaliter motus.

Obiic Remissio qualitatis, & imminutio quantitatis, seu decretio, sunt veri motus, quia ab Aristotele lib. 3. afferuntur, vt exempla & species motus, & tamen non sunt tendentia ad formas, sed potius abiectiones formæ, ergo ratio motus non consistit formaliter in tendentia ad formam.

Respon. mutationes illas abiectiones, non esse motus positiuos, quorum materia hic indagatur, sed sunt motus negatiui, qui sunt tendentia ad formæ deperditionem, Ad Aristotelem respondetur, exemplorum non requiri veritatem.

Respon. & dico secundo, Successio est de essentia & quidditate, motus, ita communiter omnes. Probatum, quia de essentia motus est, vt forma non integra simul acquiratur, sed per partes vna pars post aliam, hoc autem est successio.

Probatum secundo. Quia motus formaliter est tendentia, sed in conceptu tendentia includitur successio, ergo successio est de essen-

tia motus. Confirm. quia per successiones motus, essentialiter, & intrinsicè distinguitur à mutatione instantanea, ergo est de essentia motus.

Obiic. generatio & corruptio non sunt successiue, & tamen referuntur ab Aristotele inter motus species, ergo successio non est essentia motus.

Respon. primo, cum D. Th. hic motum Aristotele late sumi, prout est quid commune motui proprie dicto, & aliis mutationibus quando adfert huiusmodi exempla, successio autem est de essentia motus strictè sumpti prout essentialiter distinguitur à mutatione instantanea.

Respond. secundo. Si Aristot. loquatur motu proprie sumpto, generatio & corruptio dici possunt motus, non secundum & ratione sui, sed ratione alterius antecedentis.

Obiic secundo. Negatio non potest esse essentia entis positiuum, sed successio tamen est negatio existentia simulaneæ partium ergo non est de essentia motus positiuum.

Respon. negando minorem, quia licet successio per negationem explicari possit, est tamen quid positiuum, realis scilicet partium fluxus.

Respon. & dico tertio, continuitas est iam de essentia motus, est contra Conimb. l. 3. c. 2. q. 2. a. 3. & Fonseca 3. Met. c. 1. q. 8. sed & alios, qui volunt esse tantum propriam positionem.

Probatum primo, ex Aristot. in initio c. 1. l. 3. motum recenset inter continua.

Probatum secundo. Motus est essentialiter fluxus formæ, sed fluxus formæ nihil est aliud, quam continuata quædam successio, ergo tam continuitas, quam successio, est de essentia motus.

Probatum tertio. Si continuitas non esset essentia motus separata, per intellectu continuata adhuc salua, esset motus essentia. Sed hoc dici non potest, ergo. Minor probatur, quia sine continuitate, vel motu includitur tantum mutata esse, quæ sunt indiuisibiliter copulantes partes motus, vel constar saltem partibus discretis, & sic non est quid vnum sed plura.

Argumenta vide apud Conimb. loco citato quæ ex dictis facile soluantur.

QVÆSTIO II.

Quis sint termini motus?

QVÆstio est de termino ad quem, siue de Formis, in quarum continua acquisitione consistit ratio motus.

Resp. Quantitas, Qualitas, & vbi sunt termini motus, strictè sumpti, Ita Aristot. *Met. A. 1. 4. 6. 2.*

Probatur, quia motus strictè sumptus, vt inguitur à mutatione instantanea, est scellua, & continua formæ contrariæ, variate sc. late sumpta, quæ reperitur in terminis determinatis, & partes formæ, habentis aliquam latitudinem extensionis vel intensiois, ratione cuius successiue

fit poni in rerum natura, sed Quantitas, Qualitas & Vbi, sunt tales formæ, ergo. Minor probatur. Quia Quantitas partes extensivas habet, Qualitas gradus intensiois, Vbi etiam habet extensionem commensurabilem in spacio, decurrendo à mobili, ad Quantitatem, datur augmentatio vel rarefactio ad qualitatem alteratio, ad Vbi motus localis.

Vbi Nota, latitudinem illam rerum, quæ notum acquiri possunt, communiter vocatur spaciū, sumpta denominatione à spaciō & latitudine motus localis. Vnde triplex spaciū, sc. latitudo intensiois, quæ reperitur in Qualitatibus, recipientibus magis & minus, latitudo extensionis, in Quantitate & latitudo localis in spacio. Distinguitur motus localis, ab augmentatio, & alteratio, quod motus localis præsupponit spaciū esse: alii vero motus spaciū suū faciunt, v. g. alteratio non supponit gradus qualitatis, acquirendos præexistentes, sed per eam produciuntur, augmentatio præsupponit maiorem quantitatem, saltem motum mobili, sed per illam acquiritur, saltem nouus modus quantitatis. Deinde motus localis est requisitio noua partis spaciū cum desitione prioris præhabiti. Cæteri vero motus etiam retinent partem præhabitam, vt patet. Ratio differentiæ est, quia partes spaciū localis simul considerari non possunt, à mobili, partes vero latitudinis, & intensiois, non haberi possunt ab eo, quod augetur & alteratur.

Resp. secundo. Verius est substantiam etiam posse esse terminum Motus, strictè sumpti. Est contra communem sententiam P. Toleti *5. Phys. q. 1. Conimb. ibidem c. 2. q. 2.*

Probatur, si materia successiue disponatur ad introductionem formæ substantialis, diuisibilis. Vt sunt omnes, excepta anima rationali successiue, & continuo introduceretur forma substantialis in illam: quo casu dabitur continuata successio, fluxus & tendentia ad substantiam idque de facto fit in consumptione candelæ, & aliorum fomentorum ignis, & in aggeneratione viuientium, vbi continuo in noua materiæ parte producitur noua entitas formæ substantialis. Confirm. Substantia etiam habet latitudinem entitatiuam, ratione cuius per partes potest requiri, ergo ad illam datur motus.

Obii. Motus strictè sumptus est à subiecto in subiectum, id est, à composito substantialiter eminenti, ad idem compositum substantialiter remanens, sed accidentaliter variatum tantum, sed successiua productio substantiæ non est talis, sed est à non subiecto, in subiectum, ergo non est motus.

Resp. Illam conditionem, vt & alias similes non esse ratione intrinsecæ motus. Sufficit vt sit tendentia successiua, continua ad formam per se intentam. Vnde qui aliud requirunt, & à nobis dissentiunt, faciunt quæstionem de nomine, cum Aristotele, qui tantum agnoscit triplicem motus terminum.

Respondeo tertio. Res aliorum predicamentorum non sunt termini motus strictè sumpti.

Probatur, quia motus est tendentia ad terminum per se, primo & directe intentum, sed res aliorum predicamentorum tantum resultant ad terminos motus, & acquiruntur consecutiue, ergo non sunt termini motus proprii, & per se. Minor probatur, quia relatio resultat ad positionem termini, similiter actio in agente, & passio in passio, extra per motum producta quando resultat ad formam positam extra suas causas, in tempore, sicut & habere ad vbi resultat.

Resp. quarto. Si motus paulo latius accipitur, vt comprehendat non tantum successiones positivas, sed & negatiuas priuationes, sunt etiam termini ad quos Motus, si remissio qualitatis, vt. gr. caloris, pro termino suo for-

mali habet priuationem graduum perfectio-
ram, & decretio carentium maioris quanti-
tatis successiua corruptio formæ substantia-
lis, in stuppæ, vel chartæ, quæ amburitur, ha-
bet priuationem formæ.

Vbi Nota, aliquando motum positium
reperiri simul cum negatiuo, qui est motus
analogicus, aliquando vtrunque seorsum, si-
ne alio. Prius fit in motu, inter formas con-
trarias, propria contrarietate, quæ se mutuo
expellunt è subiecto, vt sunt calefactio, & fri-
gefactio. Nam in his quantum acquiritur de
vno contrario tantum, demittitur de alio, &
licet tali casu, hi duo motus essentiali conce-
ptu inter se distinguantur, communiter tamẽ
concipi solent, per modum vnus motus, quia
vnus tantum vtrinque est terminus formalis,
positiuus, quia terminus à quo, motus positi-
ui ver. gr. calefactionis est formaliter absentia
caloris, vnde solus terminus ad quem, scilicet ca-
lor, est positiuus: E contra vero terminus à
quo motus priuatiui coniuncti calefactioni
est forma positia, scilicet frigus, terminus vero ad
quem est formaliter carentia frigoris; secun-
dum aliquos gradus, vel absolute, si calefa-
ctio sit perfecta, qui duo motus non fiunt per
duas actiones, sed per vnã tantum, quæ ten-
dit ad introductionem caloris, & expul-
sionem frigoris, quæ vnica actio efficit duas
hasce mutationes in subiecto, vnam, quæ pri-
uat frigore, altera quæ acquirit calorem:
Posterius patet, in decretione, vbi est motus
priuatiuus, sine positiuo, & in accretione, vbi
est positiuus, sine priuatiuo. Similia norantur
in mutatione inter opposita, priuatiue, vt à
priuatione ad formam in illuminatione aeris,
vbi nulla forma expellitur per ignem, &
contra eum aer fit tenebrosus, est mutatio
priuatiua sine positiuo.

R. 5 Motus latissime sumptus, prout dicit
acquisitionem cuiusvis formæ, vel quamuis
subiecti variationem, ratione cuius aliter se
habet à parte rei, postquam ante terminatur
ad omnia prædicamenta, patet, quia sic est
transiens ex potentia ad actum ex non esse ad
esse, atque omnibus prædicamentis conuenit
esse, & per formam cuiusvis prædicamenti,
subiectum aliter se habet, ergo. Vnde Arist. 1. 3.
c. 1. de motu in hac acceptione, ita concludit,
Quor igitur sunt generantis, tot sunt gene-
ra motus, & mutationis.

QVÆSTIO III.

*Quomodo Motus distinguatur à ter-
mino, & à Mobili.*

R. Espondeo primo, Motus distinguitur
termino ad quem, ex natura rei, & mod-
liter, ver. gr. calefactio, vt est fluxus caloris,
modus ipsius caloris.

Probatur distinguui, quia motus formalis
est quid successiuum continuum, quod ni-
potest eorum esse simul, terminus autem
quid permanens, ergo distinguuntur inter.
Confirmat. Terminus manet cessante mot-
ergo, &c.

Distingui tantum modaliter, probatur
quia via, seu tendentia, & terminus tantum
distinguuntur modaliter, sed motus est vi-
ergo est modus termini. Confirm. Impossib.
est motum sursum à termino conseruari, qu-
non potest intelligi acquisitio, à parte rei, ni-
sit terminus, qui secundum aliquid sui acqui-
ratur, quod est signum distinctionis modal-

Obi. causa distinguitur realiter ab effectu
& non tantum modaliter, sed motus, v. gr. ca-
lectio est causa termini, ergo.

Resp. Negando minorem. Quia de ratio
causæ est conferre esse rei, motus autem
est id, quod confert esse, sed est tantum
quo seu via, sua effectus accipit esse à causa.

Respondeo secundo, si motus formalis
spectetur, solum distinguitur à mobili, mod-
liter, v. gr. calefactio à manû, si vero materi-
liter, quatenus scilicet identificatur termino,
distinguitur à mobili, vt terminus, vnde p-
test distinguui modaliter.

Probat, prior pars, quia formaliter
tantum modus termini, & per consequens
modus mobilis & subiecti in quo recipit
terminus.

Posterius patet, quia materialiter mo-
nus distinguitur à termino. Vnde alterat
cuius terminus est qualitas Physica, realis,
stinguetur realiter, motus localis, cuius ter-
minus est præsentia, vel vbi distinguetur tu-
tum modaliter.

QVÆSTIO IV.

*Vtrum motus sit in mouente, an
in mobili?*

Hæc quæstio coincidit cum illa, quæ qu-
ari solet; An Actio transiens sit in agen-
an

in passo, cum enim motus & actio tantum distinguantur, vt modi eiusdem rei necessario in eodem subiecto.

Secutus in 4. sentent. dist. 13. qu. 1. cum suis. aietanus, & alii volunt, actionem etiam in seipsum, esse in agente, ac proinde eam singui realiter, à motu, ratione sui subiecti aliter distincti, à subiecto motus, in qua sententia aliud est querere, in quo sit motus, quo actio.

Contra vero actionem esse in passo, sicuti motus in mobili, docet Aristotelis disertis verbis lib. 3. cap. 3. & alibi. D. Thom. 2. contra gentes c. 1. Ferariensis & alii Thomista, Fontana 5. Met. c. 15. q. 8. Conimb. 3. Phys. ca. 4. qu. 1. Boletus ibidem q. 2.

Nota pro veritate, ex dictis in Logica duces esse actionem, vnam Physice consideratam, quæ est ipse terminus, seu forma propria ab agente, & recepta in passo, quæ foris, quatenus actualiter dependet ab agente, dicitur actio, & denominat agens, vt principium à quo, quatenus recipitur in passo, dicitur passio, quatenus vero est fluxus, & acquisio formæ, dicitur motus. Vnde hæc tria realiter sunt quid vnum tantum modi diuersi eiusdem rei; sunt enim ipsa forma, quæ ratio independentiæ à subiecto dicitur passio, vt vo est in fieri, & fluxus formæ: est motus, quæ acceptio actionis dicitur Physica, quia scilicet Physicæ est considerationis, & quia est motus distincta. Altera est actio, metaph. spectata, quæ est modus quidam, resultans in agente à quo, modo agens intrinsece denominatur agens, tanquam subiectum in hætionis, quæ acceptio constituit peculiare prædicamentum, vt est ratio fundandi relationem, predicamentalem, quæ necessario debet esse in eodem subiecto, cum Relatione. Dicitur hæc actio metaphysicæ, quia est considerationis metaphysicæ, cui proprium est ex ætate distinguere genera entis, inter se. Ex qua distinctione conciliari possunt oppositæ sententiæ.

Resp. primo. Actio Metaphysicæ spectata est in agente. Patet, quia est modus illius, & hoc est id mentem Scoristarum, licet illi nō distinguant metaphysicam à Physica. Vnde improbabilis est illorum sententia, vt iam diximus.

Resp. secundo. Motus & actio Physicæ spectata sunt in passo.

Præ obatur primo, ex Aristotele supra, vbi dicit, motum esse actum agentis, vt à quo, siue vt principii, & esse actum patientis, vt in quo, siue vt subiecti, & negat esse in agente, vt subiecto, quia alioqui omne mouens moueretur & 3. de anima c. 2. dicitur actionem esse in eo, quod patitur, cuius exemplum adfert, 9. met. c. 9. vbi dicit, adificationem esse in edificio.

Probatur euidenti ratione, quia in eo solo distinguuntur actiones transeuntes, ab immanentibus, quod hæc remaneant in agente, vna cum suo termino, illæ vero sunt & recipiuntur in passo, seu mobili, vna cum termino.

Probatur secundo. Actualis dependentia termini ab agere similiter fluxus, & fieri ipsius termini, sunt affectiones modales ipsius termini, ergo in eodem subiecto, cum termino; modus enim rei est inseparabilis, quoad subiectum, à re modificata, sed terminus est in passo, ergo.

Ob. 1. Actio est forma denominans agens, ergo est in agente.

Resp. Hoc verum esse de actione metaph. spectata, quæ tamen etiam actio Physicæ spectata, denominat agens. Resp. 2. nego consequentiam, quia denominat agens, vt principium à quo, non vt subiectum in quo.

Obi. secundo. Illud est subiectum alicuius formæ, etiam modalis, quod per eam actatur & pericitur, sed agens actatur, & pericitur per actionem, ergo, &c.

R. negando vniuersaliter maiorem, quia actus actiuus extrinsece, vt principiatum, vel habens se ex parte principiatum, est extrinsecus principio, & huiusmodi est actio Physicæ spectata, quæ tantum est perfectio quædam extrinseca agentis, supponens perfectionem intrinsecam, sc. vim actiuam, quæ manifestatur per effectus: actus autem actiuus intrinsece vt est actio metaph. est actio immanens, Physicæ etiam spectata, sunt in eo, quod de potentia reducitur ad actum, tanquam in subiecto.

Ob. 3. Eiusdem est actus, cuius est potentia, sed potentia est agentis, ergo & actio, quæ est actus potentia.

Resp. ad maiorem, esse eiusdem, sed diuerso modo, pro exigentia naturæ cuiusque potentia est agentis, vt subiecti, in quo actio est eiusdem, vt principii à quo.

Ob. 4. Actio etiam Physicæ spectata, nō denominat passum, ergo nō est in illo, vt subiecto.

Antecedens probatur, quia ab actione aliquid denominatur agens, sed passum non denominatur agens, ergo.

Resp. negando Antecedens, ad probationem dico, subiectum non quouis modo semper denominari à forma sibi inexistente, quando scilicet denominatio connotat aliquid extrinsecum, sicut hic, vel alia de causa. Vnde licet Sonus sit in aere, non tamen dicitur aer sonare, hoc enim conuenit campanæ, dicitur tantum esse sonorus, recipere sonum, & c. Eodem modo, quia actio est in passio, dicitur habere & recipere actionem, non vero agere, quia illud connotat principium à quo, quod est extrinsecum, in actione transeunte.

Q V Æ S T I O V.

Vtrum indiuisibile possit esse subiectum Motus?

Constat indiuisibile immateriale substantiam scilicet spiritalem, localiter per se moueri posse, sed difficultas est, de indiuisibili materiali an per se moueri possit localiter, si diuina virtute seorsum à continuo poneretur.

Resp. affirmatiue. Ita Scotus in secundo dist. 2. q. 9. & multi eius discipuli. Iohannes Casus l. 6. Physic. 10. contra Comimb. ibidem q. 1. a. 2.

Probatur primo, quia illud indiuisibile posset transire ab extremo ad extremum, per medium, sed hoc est moueri localiter, ergo. Maior probatur, quia indiuisibile immateriale, ver. g. angelus, etiam si se colligat in punctum, & Christus Dominus in Vener. Eucharistia, extensione indiuisibili, transeunt ab extremo in extremum, ergo idem poterit conuenire indiuisibili materiali.

Probatur secundo. Indiuisibilia de facto mouentur, per accidens, scilicet ad motum continui, in quo sunt, ergo etiam possunt moueri per se, si separentur. Consequentia probatur, quia eadem argumenta militant contra motum indiuisibilis, in continuo, quæ contra motum per se, vt mox patebit.

Probatur tertio, si tale indiuisibile adhereret lapidi deorsum cadenti, moueretur simul cum lapide, cur igitur non posset idem spacium seorsim moueri, saltem ab Angelo, qui illi posset imprimere impulsu, si forte ab intrinseco moueri non posset.

Ob. 1. Aristoteles 6. Physic. 10. expresse cet contrarium.

Resp. licet quidam, vt Scotus, & alii excusent Aristotelem, quasi non neget absolutum motum indiuisibilis, sed tantum motum, haberet continuitatem, & successiōnem precise à mobili, qui omnium consensu non test conuenire indiuisibili, vt patet; non tamen gratis dicitur ab iis, qui nolunt videri discedere ab Aristotele; vt recte notant Comimb. & Casus supra, si enim hoc tantum luisse Aristotelem, non concesso fieri tot rationes, ad probationem rei adeo euidentis. Quare relicta autoritate, rationes sunt exnandæ.

Obi. 2. Nulla est proportio inter indiuisibile, & spacium diuisibile, ergo indiuisibile non potest illud pertransire.

Resp. non esse proportionem in ratione diuisibilis, aut entis, sed hic esse proportionem in ratione mobilis, & spacii, quæ sufficit patet in Angelo.

Ob. 3. Quod mouetur, partim est in termino à quo, partim in termino ad quem, sed diuisibile non potest partim esse in termino à quo, partim in termino ad quem, cum habeat partem, ergo.

Resp. primo, maiorem esse indefinitam tantum veram esse de mobili quanto, & indiuisibili, quod propter sui extensionem potest in instanti deserere totum terminum quo, sed prius transit partem communicatam cum spacio, quod occupabat, quam cedat ad partem non communicatam, indiuisibile vero immediate post instans, quod in termino à quo, est in medio, & accedit terminum ad quem.

Resp. secundo, negando minorem, quia partim esse in termino à quo, partim in termino ad quem, non supponit partes, significat esse in via, ad terminum ad quem, & recessu à termino à quo, quod etiam conueniret diuisibili, vt de facto patet in Angelo.

Ob. 4. Quod per se mouetur de loco incum, prius pertransit spacium minus, quod æquale spacium, & maius, si ver. gr. sit spacium bipedale, prius decurret spacium pedale. Sed hoc non potest conuenire indiuisibili, quod non datur minus, ergo.

Respon. axioma illud tantum verum esse mobili, quanto, & diuisibili.

Obi, Si indiuisibile, verbi grat. punctum, per se moueretur, posset mensurare lineam, quod est absurdum, cum nulla sit proportio puncti ad lineam, deinde linea componeretur ex punctis, quod tamen est falsum.

Respond. neutrum sequi. ad prius respond. punctum motu suo non mensurare lineam, d enim fit, per coextensionem mensuræ, cum artibus lineæ: sed tantum transitu suo, alio modo designat longitudinem. ad prius resp. punctum inadæquate respondere lineæ, usque partibus.

Petes, vtrum indiuisibile, materiale posset naturaliter alterari, alteratione materiali.

Resp. Aristotelem 6 *Phys.* tit. 87. id negare, cum dicit, indiuisibile nec secundum formam moueri posse, quidam censent, tantum et accidens posse alterari, in continuo non et se, vt Tolet. 1. *de generation. question.* 16. lii. volunt ne quidem per accidens moueri posse, motu alterationis, vt Paulus Venetus & ii, quos citat Toletus *supra*, quem vide & omnium Bannies 1. *de generatione quest.* 33. questio est in libro *de generatione* decidenda, ubi verius videtur, & per accidens, & per se terari posse, cur enim indiuisibile materialidum non posset calefacere aliud indiuisibile coexistens.

Q V Æ S T I O VI.

Vnde motus suam speciem sumant.

Vpono rem quamlibet, sicuti habet entitatem sibi propriam, & intrinsecam, ita etiam habere essentiam sibi intrinsecam, quia men quædam sunt entia, quæ dicunt ordinem quendam essentialem ad extrinsecam, hanc intrinsecam suam essentiam dependent ab extrinsecis, ad quæ ordinantur, sic potentia & actus dicuntur specificari, ab obiectis, quæ respiciunt, id vero multo magis cum habet, in iis, quæ sunt ordo tantum, vidam ad aliud, vt rationales, vel viæ extendæ.

Respond. primo, Motus, qui concipitur, inquam transitus, quo subiectum transit à termino à quo, ad terminum ad quem, sumit am speciem à termino à quo, & ad quem.

Probat, quia vt terminus est essentialiter respicit vtrumque terminum, ergo habet

suam speciem ab vtroque. Antecedens probatur, quia de conceptu transitus est terminus à quo receditur, & terminus ad quem acceditur. Nec refert, quod terminus à quo, & ad quem, sunt oppositi, quia inter opposita potest esse vnus aliquis ordo, qui respiciat vnum, vt deserendum, alterum vero vt acquirendum, imo ordo transitus necessario requirit terminorum oppositionem.

Respondeo secundo. Motus in communi acceptione, id est tendentia, & via, ad formam, habet essentiam suam à termino ad quem.

Probat, quia nihil est aliud, quam fieri talis termini, quale autem est esse, tale est & fieri. Vbi nota, vtramque conclusionem intelligi de terminis formalibus, seu de terminis per se, non de materialibus, & per accidens, qui coniuncti sunt terminis per se, vt v. gr. in generatione ignis, ex stuppa, terminus formalis à quo, est præcise ipsa priuatio formæ ignis in materia stuppæ, terminus à quo materialis, est forma substantialis stuppæ, in formans materiam, quæ subest priuationi formæ ignis. Similiter terminus ad quem formalis, est forma substantialis ignis, terminus ad quem materialis est priuatio formæ, substantialis stuppæ, in materia, in quam introducta est forma ignis. Ex quo inferitur, generationem ignis ex stuppa, charta, ligno, & alio combustibili, esse eiusdem speciei, quia licet termini a quibus materiales, scilicet forma stuppæ, chartæ, ligni, &c. Specie distinguantur, terminus tamen à quo, formalis in omnibus est idem specie, scilicet priuatio formæ ignis. E contra vero motus sunt diuersæ speciei, si termini formales sint diuersi, etiam si materiales sint idem, vt patet in accretione magnitudinis duorum pedum, ad magnitudinem præexistentem duorum pedum, ita vt terminus ad quem, sit magnitudo quatuor pedum, hæc enim distinguitur specie, à decrectione magnitudinis 6. pedum, ad magnitudinem 4. pedum, licet enim vtriusque terminus sit magnitudo 4. pedum, formales tamen termini sunt diuersi, quia terminus formalis accretionis est magnitudo 4. pedum, vt sic decrectionis est priuatio magnitudinis 2. pedum, quæ coniuncta est magnitudini 4. pedum, quia cum decrectio sit motus priuatiuus, debet habere terminum ad quem formalem

privatiuum. Vnde quando Aristoteles 5. *Phys.* c. 2. decretionem munerat inter motus, qui sunt de subiecto in subiectum, id est de termino positiuo, in positiuo loquitur de decretionem, secundum terminum materialem. Idem explicatur in intentione qualitatis a gradu secundo ad quartum, & in remissione a 5. vel 8. ad quartum.

Dices subinde alterationes fiunt ab iisdem terminis ad eosdem, & tamen non sunt eiusdem specie, vt v. g. motus alterationis, ex albo nigro, per viride, aut rubrum, & vniuersum quando transitur per diuersa media motus non habet speciem solum a terminis.

Resp. ad antecedens, huiusmodi motus non habere eundem specie terminum ad quem, licet enim terminus partialis, & vltimatus, in quo sistitur motus, sit idem specie, scilicet nigredo, minus tamen totalis non est idem, sed diuersus, vnus enim cum nigredine includit virorem, alter rubedinem, vnde totus motus intrinsece differt ab alio, communior enim habet opinio, medias qualitates distingui ab extremis, vide plura ad hanc questionem spectantia apud Pererium l. 3. c. 9.

QVÆSTIO VII.

Vtrum motus locales specie inter se distinguantur.

Certum est, motus alterationis plerisque inter se specie distingui, cum habeant terminos formales, maxime distinctos, imo & proprie contrarios: Deinde certum est, motus accretionis omnes esse eiusdem specie in fine, in quouis subiecto, ad quamuis magnitudinem, cum terminus ad quem sit eiusdem rationis. Difficultas aliqua est de motibus localibus. Ratio dubitandi sumitur ex Aristotele 5. *Phys.* c. 4. vbi docet, motus locales ad eundem terminum, per lineam rectam, & circularem, specie differre. Similiter motum sursum a motu deorsum, *secundo in libro de celo* colligit quinque corpora simplicia, elementa scilicet & cœlū, idque ex quintuplici motu locali, quæ collectio non est solida, si motus recti elementorum non distinguantur specie, tum inter se, tum a circulari, quia non inferrent distinctam specie naturam.

Respon. omnes motus locales sunt eiusdem specie essentialis. Est contra multos recentiores. Probatur, quia termini formales omnium motuum localium, sunt eiusdem specie, ergo & motus. Consequentia patet, ex qua sit procedente. Antecedens probatur, quia termini sunt vbi, vel presentia, in spatio, quæ in omnibus sunt eiusdem rationis. Idem enim est motus omnium corporum coexistentium spatio. Dixi in conclusione, esse eosdem specie essentiali. Quia multi ex eis differunt specie accidentali, sicuti homo albus, & niger, primo, qui fiunt semper per lineas diuersas, vt motus circulares, & recti. Secundo quia vnus est tardus, alter velociter vniuersis, vel inæqualis, & c. Tertio, quia oriuntur à principio conaturali, vel violento, vt motus ignis sursum & motus lapidis sursum, quorum prior est naturalis, posterior violentus. Quarto, quia saltem consequenter tendunt ad diuersum finem, & ordinem inter partes vniuersi, acquirendo, vt motus sursum & deorsum, siue descensus & ascensus. Dico saltem consequenter, quia motus localis perse, primo tendit ad vbi, consequenter ad locum extrinsecum. Ex qua concommitantia fit, vt indifferenter vulgari modo loquedi dicatur, per motum localem acquiritur motus, vel vbi, omnis enim diuersitas quæ reperitur in hisce motibus, est ratione alicuius accidentis, vel connotati scilicet mediū, principii, vel situs, quod specialiter probatur de motu sursum, ac deorsum, quia potest reperiri eadem omnino entitas motus, & non denominari ascensus, aut descensus, vt si corpus aliquod moueretur à puncto determinati spatii correspondente, vt gr. superficie terre ad punctum spatii, correspondens superficie concavæ lunæ annihilatio hoc vniuerso esset idem motus, qui modo, & tamen non esset ascensus, quia nullum esset sursum, vel deorsum, & si beatus præditus dote agilitatis, & subtilitatis, è summo cœlo transiret per centrum terre in partem cœli, è diametro oppositam, esset vnus motus, & tamen constaret ascensus & descensus, denique etiam ex aduersariorum sententia, motus aeris è visceribus terre sursum, ad locum suum naturalem, & motus eiusdem è sphaera ignis, deorsum, ad eundem locum sunt ascensus, & descensus, & tamen non differunt specie, quia scilicet idem vtriusque est terminus.

Obi. contrarietas non reperitur, nisi inter distincta specie, sed motus proxime allati, scilicet naturalis, & violentus, sursum sunt contrarii, vt sæpe Aristoteles, ergo sunt specie distincti.

Resp. ad minorem, non esse contrarios intrinsece, & ratione sui, sed ratione affectionum accidentalium, v. gr. motus violentus, & naturales sunt contrarii, ex contraria habituline mobiliū, ad motum, vnum enim repugnat motui, alterum positione, & ab intrinseco ad illum propendet, motus sursum & deorsum connotant tantum oppositos situs, consequentes terminum motus, ex quibus tantum sequitur, distinguui specie accidentali. Ex his colligitur mens Aristotelis, locis initio citatis. Quod vero ad collectionem corporum implicium, illa tantum est probabilis, & non procedit ex numero motus essentialis, sed ex numero motuum, cum affectionibus, quatenus scilicet tendunt ad spacium cum tali situ, & partes vniuersi.

QVÆSTIO VIII.

Vnde sumatur Vnitas numerica motus?

Resp. ab vnitate numerica, mobilis termini, & temporis Ita Aristoteles *1.5 Physic. 4.* ide Conimb. *bid. m. q. 5* & Toletum *q. 3.*

Probat, quia motus est accidens, ergo vt vnus numero, debet habere vnum numero subiectum, a quo aliquo modo indiuiduatur, vnum accidens non possit transire à subiecto, à subiectum. Deinde motus est via, & acquisitione termini, ergo etiam requirit vnitatem numericam termini, nam sicut ad vnitatem genericam, & specificam motus, concurrunt vnitas generica, & specifica termini, ita ad vnitatem numericam concurrunt vnitas numerica. Deniq; cum motus sit continuus & successiuus, requiritur vnitas, seu continuatio temporis extrinseci, non quasi tempus extrinsecum possit interrumpi, sed ita, vt inter partes motus continui, quæ tempore metimur, nihil intercedat temporis, in quo sit quies & locus, interruptio enim illa tolleretur vnitas, & esset causa pluralitatis.

Obi. 1. Si homo præcipitetur è summitate montis excelsæ, ita vt moriatur in medio, prius

quam ad terram contingat, totus ille motus è summo ad imum, esset vnus numero, & tamen subiectum esset diuersum, etiam specie vium scilicet & inanimum, ergo non requiritur vnitas mobilis.

Resp. fore idem numero subiectum inhaesionis, motus scilicet materiam, cum formis partialibus, & accidens gravitate scilicet, terra, dominante in illo mixto, tantum variabitur subiectum denominationis, sed illius identitas non requiritur, sic id est numero motus, quando nix in lapsu deorsum resoluitur in aquam.

Ob. 2. Arist. *2. 3. r. 23.* dicit, motum chordarum plurium, esse vnum numero, vt si quis in instrumento musico primam pulset cordam, mox infimam, mediis intactis, ergo non requiritur vnitas subiecti.

Resp. nego consequentiam, quia motus ille non est vnus, respectu cordarum, sed respectu pulsantis tantum.

Obi. 3. Videtur etiam necessaria vnitas numerica motoris, ergo non sufficienter assignantur requisita ad vnitatem numericam.

R. negando antecedens, contra Conimb. *supr. 4. 2.* quia idem est motus rotæ, inchoatus ab vno, & continuatus ab altero, & plures causæ partiales faciunt vnum numero motum, vt plures homines in currus vel naus tractione, & in projectione lapidis deorsum, sumo, & lapis per innatam gravitatem.

QVÆSTIO IX.

Vtrum motus oppositi possint esse simul in eodem subiecto.

Nota motus inter se oppositos dici, quorum termini sunt oppositi inter se, quia ita se habet via ad viam, sicuti terminus ad terminum. Huiusmodi sunt calefactio, & frigefactio, de albario & denigratio, quia calor & frigus, albedo & nigredo sunt opposita contrarie, similiter ascensus & descensus, si accipiuntur secundum situs oppositos, sursum & deorsum. Deinde intensio duorum graduum. Qualitatis, & eorundem remissio, accretio certæ Quantitatis, & eiusdem decretio successiuæ acquisitione alicuius spacii, & eiusdem perditio, in quibus termini sunt oppositi priuatiue, intensio enim accretionis & accessus termini sunt positivi, remissionis

vero decretionis & recessus, vt hic sunt termini priuatiui: rarefactio & condensatio vero non videntur motus oppositi, absolute, & respectu subiecti in genere, quia raritas & densitas non sunt qualitates Physicæ, contrariæ, sed modi quantitatis, & extensionis partium, raritas enim est magna extensio, in exigua materia, densitas parua extensio in multa materia. Vnde quod est raritas, respectu vnius, est densitas, respectu alterius, sicuti quod est magnum respectu vnius, est paruum respectu alterius, quo fit, vt densitas, & raritas tantum sint termini determinati alicuius latitudinis, secundum extensionem modalem. Alii aliter respondent, res decidenda est in l. de generatione. Vide Conimb. 1r mo de generatione cap. te quinto, q. 1. 1. 6. Bannies ibid. m. question. 1. 2.

Resp. motus priuatiue oppositi non possunt esse simul in eodem subiecto, motus vero oppositi contrarie, eatenus possunt esse simul, quatenus termini impossibiles in eodem subiecto.

Prius probatur. Quia potest simul aliqua forma acquiri & deperdi, esse accessus ad aliquem terminum, simul cum recessu, ab eodem, hoc enim implicat, vnde si lapis quadratus à 4. partibus æqualiter impelleretur, non moueretur, si autem mouens à parte orientis, caperet virtutem motoris à parte occidentis, mouebitur versus occidentem.

Posterius probatur, quia motus non sunt impossibiles, nisi ratione terminorum: vnde cum calor, vt 4. & frigus vt 4. possunt esse simul, etiam calefactio & frige factio possunt esse simul, &c.

Petes, an motui circulari alius sit oppositus.

Respond. alium esse oppositum, non contrarie, sed priuatiue, per modum accessus & recessus, idque per accidens tantum ratione partium spaci circularis, verbi gratia, circulus diuisus in 4. partes æquales, a. b. c. d. constat 2. semicirculis, scilicet a. b. c. & c. b. a. motus ab a. in c. per b. opponitur motui à c. in a. per b. & à c. in a. per b. Vnde idem motus circularis à puncto a. in idem punctum per b.

& c. opponitur simili motui, per b. &

c. ratione partium inter-
iectarum.

QVÆSTIO X.

*Vtrum duo motus oppositi possint esse
continui inter se?*

Multi id vniuersaliter negant. Alii varia afferunt distinctiones, vide Conimb. 3. Phys. 4. 8. q. 1.

Resp. verius est motus oppositos posse esse continuos. Probatum exemplis, si pila sursum proiecta impingat in aliquam magnam molem, deorsum vergentem, nulla interposita quiete, ascendet & descendet, nam omni tempore contactum molis præcedente mouetur sursum, quia supponitur vis impressa non dum euanuisse: dum autem molem decidentem attingit, non quiescit, quia moles continuo mouetur deorsum, cum non possit fisti villo momento, à lapide, ergo & lapis illi contiguus mouetur continuo.

Secundo. Pila resiliens à pariete, vel pavimento, non quiescit in puncto reflexionis, sed enim quiesceret, eo momento, quo attingit parietem, vel pavementum, laberetur deorsum, iuxta parietem, vel quiesceret in pavimento, nam quies necessario supponeret viam impressam euanuisse, vnde continuo mouetur in parietem, & à pariete. Co. fit, lapis præiectus ascendit & descendit motu continuo per lineam æqualem: Similiter aues volitando modo sursum, modo deorsum, feruntur vnicuique continuo motu.

Tertio. Probatum eodem instanti, quo res mouetur contraria, ab aliquo subiecto, vt ignis ab aqua subiecta sese reducit ad quietatem, & statum connaturalem, quod fit per motum contrarium alteri, scilicet per frige factio nem, ergo motus contrarii possunt esse continui. Maior probatur, quia aqua est agens nauim, ergo operatur quam primum potest, ergo primo instanti, quia nullum est aliud stans, a signabile, in quo inciperet agere.

Ob 1. Motus cordis & pulmonum, quibus se dilatant, & restringunt, non sunt continui & inter dilationem, & restrictionem intercedit aliqua quies, idem est de impulsu articularum.

Respond. Quietem illam non intercedit præcise ex ratione motus, sed quod natura hoc ita prouiderit, in illis membris, ne se continuo motu nimis exhauriantur, cum semper moueri debeant.

Obiic. secundo. Sagitta sursum emissa, anquam per eandem lineam recidat deorsum, puncto reflexionis, aliquantum quiescit, go signum est motus oppositos non posse se continuos.

Respon. negando consequentiam, quia in exemplo allato est peculiaris ratio discontinuationis, non ex ratione motus, sed principia, nam in tali sagitta, vel lapide duo sunt principia motus, scilicet grauitas, & vis impressa, vis impressa semper agitat lapidem sursum, quamdiu praeualeat grauitati, unde grauitas non potest deprimere deorsum, usquam collatum superet vim impressam, & equam vero possit illam superare, debet primo esse aequalis resistentiae, quam habet vis, au motum deorsum, ratione virtutis impressae, & in hac aequalitate mobile quiescit, tunc enim nulla est ratio, cur potius mouetur sursum, quam deorsum. Aliud est quando oblique decidit per lineam aequalem, tunc enim simul mouent vis impressa, & grauitas, grauitate scilicet trahente deorsum, & a qua ratione superante impulsus, & impulsu non omnino cessante, sed modificante motum deorsum, & quantum in se est propellente sursum, ita ut hic non sint duae virtutes, sed ad qualitatem redigantur, priusquam aliter sit causa motus.

Obiic. tertio. Si motus sursum & deorsum, non sit esse vnus continuus motus, mobile non erit tendere in terminum a quo, sicuti in terminum ad quem, ut patet in reflexione pilae redeuntis ad proficientem, vltimate enim reuertitur terminum a quo.

Respon. hoc non esse inconueniens, tali enim casu idem est terminus a quo, & ad quem, materialis & coincidentia haec vtriusque termini per accidens, fit ratione impediendi, & corporis reflectentis, alioqui mobile ex se recedit in terminum ad quem, distinctum a termino a quo.

Obiic. quarto. Omnis motus fit ex quiete, termino opposito, ergo motus pilae resiliens a pariete, est ex aliqua quiete circa parietem.

Respon. negando antecedens, quia non requiritur quies mobilis, in termino a quo, sed solum existentia in termino a quo. & ut mobile fit in illo, per modum transeuntis, solum in partibus motus pars vna spatii

est terminus a quo, respectu alterius partis succedentis, in qua tamen mobile non quiescit.

Obiic. quinto. Si pila non quiescit in puncto reflexionis, per eundem motum recedit a termino a quo, & ad illum recedit, quod videtur impossibile.

Respon. accedere, & recedere per diuersas partes eiusdem motus, ac proinde diuerso tempore, uti fit in motu circulari.

Obiic. sexto. Id quod restituitur, tardius absoluit spatium omnino aequale igni, quod absoluit, si ulterius motu recto, sine impedimento, perrexisset, sed huius rei nulla est ratio, quam quies in puncto reflexionis, ergo quiescit. Maior declaratur, dentur in linea alicuius quatuor termini aequaliter inter se distantes, sint a. b. c. d. moueatur pila per lineam illam, & restitatur a corpore accurrente in termino, c. alia per similem lineam pergat recta ad terminum b. haec citius pertinget ad terminum b. quam prior redierit ad terminum b. cum tamen sit aequale spatium.

Respon. negando minorem, quia ratio tardioris reditus non est quies, sed quod vis impressa a corpore occurrente, non nihil immi nuatur.

Respon. septimo. Aristoteles 8. Phys. c. 8. expresse videtur docere contrarium.

Respondit Aristoteles doctrinam suam tantum probat argumentis topicis, deinde intelligi potest de casu allato supra in secundo argumentum.

QVÆSTIO XI.

Qua sit causa motus proiectorum?

Ute questionem hanc prosequitur Pererius lib. 13. cap. 4. & 5. ubi ex Aristotele probare conatur, proiecta moueri ab aere agitato, siue a medio, in quo fit motus, videtur colligi, ex Aristotele 8. Phys. 82. 3. de caelo 1. 28.

Respon. Motus proiectorum provenit a virtute ipsius impressa a proficiente, qua inhaerens mouet illa, dum sunt distineti, a proficienti. Ita Suarez disp. 21. sect. 3. Toletus 8. Phys. dubio circa textum 89. Conimbr. 7. Phys. c. 2. q. 1. D. Thom. q. 3. de potentia a. 10. ad secundum & alibi. Unde quod lib. 3. de caelo lect. 47.

dicit, per Aristotelem hic ad explicationem illius pertinet.

Probatum primo, quia non est aliud principium immediatum illius motus, quam virtus impressa inhærens, ergo. Antecedens probatur, ex resultatione aliorum, nam primo nullam habet speciem veritatis, motum hunc provenire à gravitate proiecti, modificata, quia talis motus absolute repugnat gravitati lapidis, ergo gravitas modificata non potest esse principium actuum illius, si autem per modificationem gravitatis, aut hores illius sententiæ intelligat accessionem virtutis, distinctæ à gravitate, tunc quæritur, quænam illa sit. Secundo non videtur posse provenire ex aere moto, ut cum Aristotele Auctores, Simplicius, & Pererius *supra*: quia cum aer sit valde rarus, non est capax talis impulsus, qui projectum etiam ingens tanta vi agitet, quantum cernitur in saxis ex globis ferreis tormentis explosis. Tertio. Si aer esset causa huius motus, longius posset proici pluvia, aut spongia, quam lapis, quia aer facilius propellit pluviam. Quarto. Si aer agigaret, projecta etiam corpora, projectis vicina etiam agitantur. Quinto. Flante vehementi vento proici potest lapis in adversam partem, contra ventum, quo casu non potest concipi aer propellere à tergo, quomodo enim contra vim venti illum rapientis, secum redire potest, in oppositum, ut lapidem tanto impetu à tergo promoveat. Sexto. Quando pila resilit à pariete, aer potius resilit resultui, quam illius sit causa, ergo hic motus provenit à virtute impressa.

Probatum secundo. Si motus projectorum proveniret à medio, non posset in vacuo aliqd proici, sed hoc *supra* improbavimus, ergo.

Probatum tertio, Si non fieret à virtute impressa inhærente est, quia talis virtus videtur impossibilis, sed non est maior difficultas de virtute proiecto impressa, quam de virtute impressa aeri, ergo non est ratio, cur hæc sententia recitatur.

Probatum quarto. Projectum movetur in omnem partem, ex destinatione proiciantis, ergo signum est projecto vim imprimi, quæ sit instrumentum præparatum proiciendi.

Obiic. primo. Non videtur possibilis qualitas, quæ maneat, ad omnes positionum differentias uti movetur projecta.

Respond. Negando assumptum, patet magnete, cuius vis trahit sursum, sic collitur supra ferrum deorsum, si infra &c. & se habet vis magnetis, & vis impressa proferendo in eam partem, quam proiciens stinat.

Obiic. secundo, qualitas illa est valde culta, deinde non potest intelligi, quomodo ita subito producat, in toto projecto, & sine fundamento ponitur.

Respond. primo hæc & similia; quæ contra nos congenit Pererius, *supra* etiam locum habent in impulsu aeri impresso, quo vehit projectum in suum terminum, ex sua sententia.

Respond. secundo, qualitates hanc apte colligi ex effectu sensibili: pauca enim virtutes, & qualitates rerum naturalium; herum, lapidum metallorum, nobis sunt notæ, quidditativæ, vnde soleat denominari à effectu, ut vis magnetis dicitur abstractiva torpedinis dicitur obstupescere: si hæc qualitas vocatur impulsiva: Productur autem tota per agitationem & exercitium mouentis.

Obiic. tertio. Si daretur talis qualitas, projecto inhærens, perpetuo moveretur, quia nihil est, à quo illa qualitas vel destruitur, minuat quod probatur, non potest dicitur defectu conservantis substantiæ, sic periret illico, ac projectum esset separatum à mouente, quod tamen est falsum, & etiam destruitur per actionem alicuius qualitatis, contrariæ, quia gravitas projecti est productiva alicuius qualitatis realis, distinctæ, quæ formaliter expellat vim impulsivam, nullam autem actio realis terminatur ad solam rei destinationem.

Respond. idem argumentum valere contra impulsu aeri, dicendum ergo vim illam pressam sensum desinere, eo ipso, quod repugnat naturali inclinationi subiecti, cuius vis instrumentalis, transiens, quæ naturam non postulat diu conservari, sic videmus nunquam sensum evanescere in aere, nullo tamen interveniente contrario, & verisimile est, etiam si Deus subtraheret, vel deneget concursu aquæ calefactæ ad infrigidationem, seu actionem emanatam frigiditatis, quod tamen paulatim desinere esse calorem.

Obiic. 4. Motus projecti est celerior in medio, ergo signum est aerem à tergo pellere, quod copiosior est à tergo mobili, in medio existit.

Respond. negando consequentiam, hinc enim tantum colligitur, partes aeris à tergo sustentis posse aliquid conferre ad motum, non tamen ab illis fieri adæquate, vni sine euanescente vi impressa proiectum cedit, quantumuis multæ partes à tergo inant.

Obiicit quinto. Si qualitas motiua in hæc proiecto, non potest dici violente moue- quia proiectum confert vim.

Respond. negando illatum, quia vis illa inrens de foris aduenit, & est contra natura- inclinationem proiecti, ac proinde est violenta, sicut & effectus illius.

Quod de graui hic dicitur, respectu motus sursum, id de leui intelligendum est respectu motus deorsum, & confirmatur hæc ratio, ex iis, quæ in gyrum mouentur ab homine, vt sunt rotæ, trochi puerorum &c. hæc enim non possunt dici circum agi ab aere, quia non potest à tergo instando vertere in orbem, ergo fit per qualitatem impressam à motu, vel instrumento.

QVÆSTIO XII.

Inceptione & desitione motus, & aliarum rerum.

Causa huius quæstionis sumitur ex Aristotele 6. Physic. cap. 5. & 6. & 8. Physic. cap. 3. vbi agit de inceptioe & desitione motus.

Nota primo, inceptioem ex communi conceptu, esse transitum à non esse ad esse, & desitionem primi esse re. Desitione est conversio transitum ab esse ad non esse, ac vel acquisitionem primi non esse; vnde non potest dici esse rei est inceptio, sed primum esse, quodlibet non esse, est desitio, sed primum, cætera enim sunt potius quies in esse, quam non esse.

Nota secundo, duobus modis res posse inceptioem esse, primo intrinsece, per primum & desitionem suam esse, quando scilicet datur instantis temporis veri, aut possibilis, quo verum est dicere, res nunc est tempore immediate præterito, non futuro. secundo extrinsece, per primum non esse sui, quando scilicet datur instantis temporis quo verum est dicere, res nunc est, tempore immediate sequen-

ti erit, his modis inceptioem respondent duo modi desitionis, primum intrinsece, per vltimum esse rei, quando scilicet datur instantis, quo verum est dicere, nunc res est immediate, post non erit. Secundus extrinsecus, per primum non esse, quando scilicet non datur instantis, quo dici possit vltimo res esse, sed tantum instantis, quo verum est dicere nunc res non est immediate, ante fuit ex his inceptio extrinseca est propria inceptio, desitio extrinseca propria desitio.

Respond. primo motus incipit & desinit extrinsece, scilicet per vltimum sui non esse, & per primum non esse. Ita Aristoteles lib. 6. c. 6. Vide Pererium lib. 14. cap. 9. Tol. 6. Physic. 4. Conimb. 8. Physic. 8. q. 2.

Probat, quia motus est successiuus & continuus, sed in successiuus non potest assignari verus terminus ad quem successiuus, qui sit indiuisibilis, ex parte rei successiuæ, quia de ratione entis successiuus, vt sic est non habere totum esse simul, sed tantum potest assignari terminus à quo, indiuisibilis antecedens quodammodo esse, scilicet vltimum non esse. contra vero potest assignari verus terminus indiuisibilis, ad quem desitionis, scilicet primum non esse. Vnde quoad inceptioem motus, verum est dicere, hoc instanti motus non est tempore immediate sequenti erit, & quoad desitionem, nunc motus non est tempore, immediate præcedente fuit.

Ex his sequitur, in motu non dari primum mutatum esse, nec primam seu minimam motus partem, quia ante quamlibet motus partem est mutatum esse, & ante quodlibet mutatum esse est pars motus, vt docet Aristoteles lib. 6. c. 6. in quo inceptio differt à desitione, quia indiuisibile desitionis dici potest vltimum mutatum esse tale, scilicet vt verum sit, dicere, hoc instanti res est mutata. Ratio distinctionis est, quia res non potest dici mutata, nisi per motum, non potest autem dari prima, & indiuisibilis pars in motu, cum sit ens continuum & successiuum, ac proinde non potest dari primum mutatum esse, id enim esset ante motum, quod implicat, potest tamen res esse mutata, post totum motum absolutum, quia motus terminatur ad mutata esse.

Quod de motus inceptioe, & desitione hic dicitur, etiam locum habet in formis, quæ per motum successiuè acquirunt esse, vel mati-

vel amittunt, in his enim, sicuti in motu non datur instans intrinsecum, quo primo vel ultimo sunt.

Peres, an quando secundo motus sibi mutuo succedunt, prior etiam desinat extrinsece, & posterior incipiat extrinsece.

Respon. affirmative quia inter utrumque concipitur mediate instans, utriusque extrinsecum, quo prior extrinsece desinat, & posterior extrinsece incipit.

Respond. & dico secundo, ea quæ tantum existunt vnicui momento temporis nostri, ut sunt instantia temporis; mutata esse motus, actiones instantaneæ, intellectiones, & volitiones incipiunt, & desinunt intrinsece, scilicet per primum & ultimum sui esse. Probatur, quia vnum & idem instans est primum, ac ultimum existentia illorum, ita ut pro illo instanti verum sit dicere, nunc res est immediate, ante non erat, similiter res est nunc immediate, post non erit.

Respond. & dico tertio, Res permanentes, quæ sunt totæ simul, incipiunt intrinsece, per primum sui esse & designant extrinsece per primum non esse.

Probatur, quia forma substantialis incipit esse in materia, proxime & complete disposita in instanti, ita ut instans terminatum alterationis dispositiue, idem sit cum instanti generationis, & productionis formæ, ergo incipit per primum sui esse. Ex quo sequitur, quia desinitio formæ præcedentis in materia se habet opposito modo, ad inceptionem sequentis, de nouo introductæ, quod præcedit desinit extrinsece, per primum non esse, ita ut nullam detur instans, quo verum sit, dicere hæc forma vltima est, alioqui enim daretur instans immediatum, instanti, & continuum constaret indiuisibilis.

Respond. quarto. Res permanentes interdum incipiunt per vltimum sui non esse, & desinunt intrinsece per vltimum sui esse. Probatur, quia formæ substantiales possunt successiue & continue introduci in materia, quo casu habet se sicuti motus.

Quæ de primo motore, eiusque attributis circa *lib. 8 Physic.* hic asserti possent, commodius dicentur in *Metaphysica*, interim consuli poterunt *Toletus quest. 5. Conimb. ibidem.*

DISPUTATIO VLT

De Continuo.

Continuum & quantum diuisiua continentur solo modo concipiuntur quia quantum dicit protensam, secundum partes, continuo vero dicitur quid coalitum ex partibus, hinc desinitio continui, & quantum entitate, quidditate, & speciebus quantum titatis diximus in *Logica*, super speciales aliquot difficultates, quæ hac materia occurrunt.

QVÆSTIO I.

Utrum in continuo sint actus partium integrantes, an potentia tantum?

Multi docent tantum esse in potestatis. *Alexander 7. Metaph. t. 49. Simpl. t. 68. 1. Physic. 36. & ibidem D. Thom. 1. qui putant hanc esse doctrinam Aristotelis.*

Respon. in continuo sunt partes actus. *Gregorius in primo dist. 24. q. 1. a. 1. Fe. 5. Met. c. 6. quest. 6. sect. 3. Tolet. 6. Phys. 1. 1. dist. 7. sect. 1. nu. 21.*

Probatur primo, ex Aristotele *prim. 1. 2. qui docet, si omnia forent vnum, fore nihilominus multa entia scilicet in illo vno essent multæ partes.*

Probatur ratione, primo, quia continuum est actu quoddam totum, ergo in eo sunt res actu. Consequenter probatur, quia in actu, sicuti totum in potentia, est re partium in potentia.

Probatur secundo, Aduersarii dicunt actus partes, dum sunt diuisæ, ergo & diuisiorem fuerunt. Consequenter probatur quia diuisio illa Physica, seu separatio non cit rem esse partem, sed ut summum & vbi & tollit vnionem.

Probatum tertio, De ratione partis est, esse constitutum alicuius totius, & completi, atqui hoc tantum conuenit partibus in continuo, ante diuisionem, ergo in continuo sunt partes actu. Maior probatur, quia de ratione partis est esse ens incompletum. Vnde si de aliquo queratur, an sit totum, an pars, si illud sit alteri connexum, dicitur esse pars illius, quod cum alia parte constituit. Minor probatur, quia quælibet pars post separationem est ens integrum, & totale vnde impliat, per diuisionem partem constitui formater in actu. Vnde fatentur aduersarii, toto diuiso in duas, verbi gratia, partes, non remanere amplius partes, sed fieri duo tota, tantum dici partes, per ampliationem, quia scilicet illæ entitates, quæ nunc sunt, duo tota, tu ante diuisionem, integrabant vnum totum, & erant partes vnus, quam denominationem retinent, aliquo modo post diuisionem. Verum ex hac explicatione sequitur non esse dari partes actu.

Probatum quarto. Causa efficiens, realis dinguitur realiter à suo effectu, idem enim non potest producere seipsum, atqui vna pars non potest produci aliam, ergo actu est pars proccens & producta, quæ partes constituunt vnum continuum.

Respondet secundo Partes continui sunt inter se realiter distinctæ, sequitur ex dictis & confirm. primo, quia in quolibet continuo mince sunt entitates partiales, quarum vna non est alia, quæ inter se loco sunt distinctæ, a versus orientem, altera versus occidentem, &c. quæ à se inuicem possunt separari, & vtrumque conferuari in rerum natura, vt patet partibus aquæ, ligni, &c. ergo partes sunt realiter inter se distinctæ. Respondent quidem, inter partes continui esse distinctionem formalem, non tantum actualem, sed præsentialem. Quod est ludere in verbis, supponunt enim ad partem actu, & distinctionem actualem, requiri diuisionem, quod falsum est, imo pars actu diuisa est particula alienans, non est pars, sed totum.

Confirmatur secundo Continuum ratio aduersarum partium afficitur diuersis, imo contrariis accidentibus, calore & frigore, albedine, nigredine, rectitudine, curuitate, densitate raritate, imo vna mouet & mouetur, vt in vento & aqua agitata, denique per-

seuerat in esse, & definit, ergo partes continui sunt realiter inter se distinctæ, alioqui enim eadem secundum idem inessent contrariæ, & contradictoriæ.

Confirm. tertio. Partiales entitates continui post separationem, realiter inter se distinguuntur, ergo etiam ante. Consequentia probatur, quia diuisio nihil producit nouæ entitatis, sed tantum tollit vnionem partium inter se, vnde eadem omnino sunt entitates, secundum omnia intrinseca, ante separationem, & post.

Obiicit primo, vnio videtur tollere distinctionem realem, partium inter se.

Respondet. negando assumptum, licet enim vnio tollat distinctionem, ita vt non possint absolute dici plura composita, vel etiam completa, ad hoc enim requiritur, vt seorsim existant, non tollit tamen intrinsecam distinctionem partium vnitarum, inter se, hæc enim consequitur partium entitatem cuiusque, quam neque vnio tollit, nec ponit separatio, vt patet in materia, & forma, quæ non minus Physice distinguuntur vnitæ, quam non vnitæ, quia per vnionem materia non fit forma, nec contra.

Obiicit secundo, si continuo sint partes actu inter se distinctæ, ergo etiam erunt plures figuræ. Consequentia probatur, quia quælibet pars habebit suam figuram, & claudetur terminis.

Respondet. negando consequentiam, quia figura est modus rei quantæ, seorsim existentis, & non inexistens alteri.

Obiicit tertio, ergo erunt partes actu infinitæ.

Respondet. vt infra q. 4. a. 2.

QVÆSTIO II.

Vtrum in continuo sint indiuisibilia, & quomodo?

ARTICVLVS
PRIMVS.

Decisio Questionis.

DVrandus in secundo distinct. 20. q. 4. Gregorius ibidem quæst. 2. art. 1. Occam in Categorin quantitati & tractatu de V. Eucharistia

cap. 1. & 2. Valcius 3. *Phys. quest. 34* sequuntur, parrem negantem, volunt enim indiuisibilia scilicet puncta, lineas & superficies, nihil esse positium reale, sed ipsum corpus quantitatiuum, conceptum sub negatione omnis, vel alicuius extensionis, & huc etiam propendet Pererius *l. 10. c. 7.*

Contra, alii docent indiuisibilia esse positia, in continuo, Ita D. Thomas *quodl. 7. a. 9. ad secundum opus. 39 c. 2.* Scotus *in secundo dist. 2. q. 9.* Toletus 6. *Phys. q. 1.* Conimb. *ibidem c. 2. q. 1.* Suarez. *diff. 40. sect. 3. nu. 28. & alii.*

Respond. Licet vtraque sententia multas habeat difficultates, affirmatiua enim est magis conformis Aristoteli, principiis Philosophiæ, & Geometriæ.

Probatum primo ex Aristotele *in Categoriis c. de quantitate.* vbi dicit, partes lineæ puncto copulari, primo *post cap. 4.* vbi dicit punctum esse de essentia lineæ, secundo *Phys. cap. 2.* vbi dicit, corpora naturalia in se habere puncta, lineas, & superficies. Idem habet primo *de anima cap. 4. § 5. Met. cap. 13.* ponit quantitatis species lineam, & superficiem, ergo censet dari. & 8. *Phys. cap. vlt.* dicit, indiuisibile per se non posse moueri, sed per accidens, ad motum continui in quo est.

Probatum secundo ratione Continuum est, cuius partes termino communi copulantur, sed termini illi sunt indiuisibiles, ergo. Minor probatur, quia de ratione termini copulantis est, vt secundum idem sit communis vtrique parti, quod fieri non potest, si esset diuisibilis, & haberet partes, sed enim ratione vnus partis pertineret ad vnam partem copulatam, & ratione alterius ad alteram.

Probatum tertio. Quia in hoc solo distinguantur continua à contiguis, quod continua vniantur inter se, mediante termino aliquo indiuisibili, communi, contigua vero vniantur seipsis immediate.

Probatum quarto. Corpus planum contingit alterum secundum superficiem, indiuisibilem, secundo superficies corporum diuisibilium præcisè terminant visionem, quia visus penetrat profunditatem corporum. Tertio superficies corporis opaci terminat illuminationem, ergo dantur huiusmodi superficies indiuisibiles.

Probatum quinto. Corpus perfecte sphericum tangit perfecte planum, in puncto indi-

uisibile, ergo datur tale punctum. Antecedere probatur, quia si tangeret in aliqua plani haberet etiam in se aliquam planitiem spondentem, sed hoc repugnat corpori spherico; planum enim & sphericum in figuris pugnant, & extremæ partes illius plani mediantur à centro, quam mediæ; quod est contra rationem corporis spherici. Si liter corpus columnarum Mathematicè runderum; tangit linea indiuisibili secundum latitudinem, ergo dantur lineæ, & duo plana solida tangunt se secundum superficiem, & dantur superficies.

Respond. & dico secundo, indiuisibilia à actu in continuo, est contra Fonseca *5. d. c. 6. q. 6. sect. 5.* & alios, qui volunt tantum in potentia.

Probatum ex rationibus primæ conclusionis, quia contactus ille est realis, ergo indiuisibilia à actu inexistunt continuo.

Respond. tertio. Indiuisibilia, siue terminata, siue continuantia, distinguuntur realiter inter se, tum inter res, quas continuant, & terminant. Ita D. Thom. *opus sc. 36. Sum. num. 36.*

Distingui inter se probatur, quia distat à se inuicem loco; saltem partiali, nam est liber inter puncta continuantia interius pars lineæ, & inter quæuis lineas continentes, interiacet pars superficiæ, & inter superficies continuantes interiacet pars corporum, quorum omnium ratio est, quia duo indiuisibilia non possunt sibi mutuo esse immediate secundo possunt seorsum à se conseruari, & distinguuntur realiter.

Distingui à rebus probatur, quia contactus realis Physicus, conuenit plano, rationi puncti, lineæ, & superficiæ, ergo realiter distinguuntur à partibus. Consequentia præter quia tangitur res à partibus distinctibus enim realiter tangit punctum, non lineam, nec superficiem, nec corpus, columnam, non superficiem, aut corpus, planum solidum tangit superficiem, non corpus autem quod realiter tangitur, non est illud quod non tangitur: ergo, si separaretur indiuiduum, nihil tangitur ex toto, sequitur illud indiuiduum esse diuersum realiter, à ceteris indiuisibilibus, & partibus, quæ tanguntur.

Probatum secundo, de indiuisibilibus continens

ARTICVLVS

SECYNDVS.

Respondetur ad Argumenta.

O Biciis primo, cōtra primam conclusio-
nem, cum Occamo, qui præmittens dro-
maticarium suū, argumentatur, non sunt multi-
plicanda entia, sine necessitate, sed nulla est
necessitas, ponendi indiuisibilia positiua. Mi-
nor probatur, quia continuū potest termina-
ri per merā negationem vltioris protensio-
nis, & partes possunt continuari, se ipsis, ergo
nihil cogit admittere indiuisibilia termina-
tia, & continuantia. Antecedens probatur, pro
priori parte, argumēto ad hominē, quia si su-
perficies distinguatur realiter, à corpore ter-
minato, poterit ab illo separari, quo tamē ca-
su adhuc corpus terminabitur, quia nō porri-
get se infinitū, imo nec erit magis, nec minus,
quærat ante, indiuisibile enim additum nō fa-
cit magis, nec sublatum facit minus, ergo fru-
stra ponitur superficies realis terminas. Idem
argumētum fieri potest, de superficie, si deor-
sum poneretur à corpore, hæc n. terminaretur
sine linea, realiter distincta, & linea sine pun-
cto. Antecedens pro posteriori parte probatur,
quia continuatio est vno partium: hæc autē
potest esse sine mediis indiuisibilibus, sed pos-
sunt partes vniri seipsis, sicuti substantia & ac-
cidens, forma & materia, potentia & actus. Imo
impossibile videtur, vt punctū, v.g. continuet
partes lineæ, quia nō potest, illas contingere:
vel n. attingeret in alio indiuisibili puncto, &
in hoc non, quia sic linea constaret ex indiui-
sibilibus, & vnum indiuisibile esset alteri im-
mediatum, non in parte indiuisibili, quia in-
diuisibile non potest adæquari diuisibili.

Resp. negando minorem ad probationem
dico, tali casu corpus fore terminatum, nega-
tiue, non autem positiue, per terminationem
connaturalē quantitati sicuti natura creata si
conseruaretur à Deo, sine actuali substantia,
quæ & complementum & terminus substanti-
æ, terminaretur negatiue. Ad alterā partem
Antecedentis respōdeo, partes non posse con-
tinuari se ipsis, quia partes diuisibiles nō pos-
sunt secundum aliquam diuisibile esse simul
in eodem spatio, possunt tamen esse simul
cum termino indiuisibili, ac proinde median-
te illo vniri inter se, qui terminus, respectu v-
triusq; partis est causa vnionis, & respectu sin-

gentibus, quia hæc non possent esse, cum
tribus continuatis, ergo distinguuntur rea-
er. Antecedens probatur, quia vel essent im-
cum vtraque, vel cum altera tantum,
urum dici potest, ergo non prius, quia sic
distinguerentur realiter à se ipso, quia partes
ibus identificantur, distinguuntur realiter:
n posterius, quia nulla est ratio, cur magis
ificentur vni parti, quam alteri.

Petes primo, Vtrum in continuo sint actū,
acta terminantia tantum, & lineæ termi-
nates, sicuti actū datur superficies termi-
nata corpus.

Resp. negatiue. Probatur, quia nulla repe-
ritur linea, quæ tantum terminet vnā super-
ficiem, nec eam cum altera connectat, nec vlti-
mum punctum, quod aliquam lineā ita finiat,
vllam cum altera parte non continuet, siue
ad corpus sphericum, siue cubicum, siue py-
ramidale siue alterius figure, Vnde soli super-
fici cōuenit, tanquam actū corporibus in-
te, vt vndiq; ambiat & claudat, lineæ vero &
puncta continuata sunt quidē actū, termina-
tia vero potestate tantum, quæ potentia tri-
partiter dicitur reduci ad actū, primo p reale
corporis diuisionem, tunc enim resultant in-
diuisibilia terminantia. Secundo conforma-
tione figuræ, vt loquuntur, vt cū corpus sphæ-
ricum, v gr vndique carens angulo, reducitur
ad actum lineæ terminatiue angulorum, si fiat
sphericum, quo tamen casu vere illa indiuisibi-
liter deducuntur ad actum. Nam puncta,
quæ angulos faciunt, & lineæ, quæ latera termi-
nant, vere etiā sunt continuatiua, quare
hæc actū alio est considerationis Mathematicæ,
quatenus scilicet considerat puncta, in quæ
nulli incidunt, esse terminos linearum, & li-
næ terminos laterum. Tertio, de significa-
tione, cum scilicet mente aliquod continuum di-
uisimus, tunc enim concipiuntur etiā ter-
minatiua partium, mente separatarum, quæ redu-
cuntur ad actum etiam est fictitia.

Petes secundo, Vtrum indiuisibilia sint de
natura continui.

Respond. affirmatiue, ex Aristotele primo
p. 4. non quasi indiuisibilia sint propriæ
partes continui, sed quia cum partibus com-
ponunt continuum, duo enim reperiuntur in
continuo, extensio, scilicet & continuatio,
extensio est potissimum à partibus, continua-
tio ab indiuisibilibus.

gularum est tanquam alterum extremum, in quo sit vnio partes autem secundum aliquid sui dissimile, non posse esse simul, probatur, quia alioqui naturaliter se penetraret. Ad probationem partis posterioris, respondeo, esse diuersam ratione minoris, & maioris, formæ & materiæ, &c. quia quod vnio continuationis requirit media indiuisibilia, continuata, ex eo oritur, quod per vnionem continuationis partes sibi vniantur, extrinsece tantum, per vnionem vero actus & potentia, extrema vniantur intrinsece: deinde sine indiuisibilibus mediis continuatio non potest distingui à contiguitate. Ad confirm. respondeo, verbi gratia, continuans non tangere proprie partes, quas continuat, sed illis intrinsece vniri se totum vnians indiuisibiliter vtrique & intime assistens, nulli parti diuisibili adhaerens determinate.

Obiic. secundo. Motus localis nihil gignit per se reale, sed per diuisionem contigui, qui est motus quidam localis, producuntur noua indiuisibilia pugnancia; ergo non sunt quid reale.

Respon. explicando maiorem, motus localis non est causa efficiens, vel productio alicuius entis realis, potest tamen ad motum realem, tanquam ad conditionem applicantem, resultare aliquid reale. Vnde in corpore diuiso resultant duæ superficies terminantes, quæ ante sola potentia in ea existebant, & perit illa superficies, quæ vtramque partem prius coniungebat, cum enim indiuisibilia sunt termini quantitatatis, necesse est, vt quories illa mutat partem terminatiuam, indiuisibilia quoque mutet.

Obiic. tertio Contra secundam conclusionem Aristot. 8. *Phys.* cap. 8. dicit, indiuisibilia non actu, sed potestate reperiri in continuo, & 3. *Met.* cap. 3. ait, indiuisibilia sic esse in continuo, sicut mercurius est in rudi lapide, scilicet potestate, & 3. *de anima* cap. 6. dicit, punctum priuatione cognosci, ergo indiuisibilia sunt solum potestate in continuo, vel nihil sunt.

Respon. Aristotelem duobus illis locis, intelligendum, de indiuisibilibus, quæ in diuisione continui de nouo resultant, eiusque partes terminant, hæc enim sunt in potentia, vt iam diximus, ad illud 3. *de anima*, respondeo, indiuisibilia priuatione cognosci, non

tamen esse priuationem pleraque enim potia, vt in qualitatibus patet, cognoscuntur negatione contrariorum.

Obiic. quarto, in continuo dentur actus diuisibilia, quæ partes continent, & sic cum in quolibet continuo sint infinitæ partes, erunt etiam infinita indiuisibilia, ut ita dabitur in finitum actu, idque duobus tremis clausum, quorum vtrumque est abudum, quia neque de facto datur infinita multitudine, nec dari potest vt *supra* diximus, saltem si daretur, non clauderetur extremis, sic enim esset finitum.

Respon. infinitudinem illam indiuisibilem, passim admitti, quia est imperfecta & potentialis, componit siquidem finitam multitudinem, vna cum partibus, & vnicectione productiua attingitur, nec inde sequitur, dari posse infinitam multitudinem terminatam completuram actu, quantum qualibet est vnum, quia illa esset infinitudo simpliciter, quæ nõ clauderetur termino, & deberet adduci infinitis actio nibus; hæc autem infinitudo longe est diuersa, quia in multitudine, bi gratia, punctorum in linea, potest designari primum, non secundum immediatum, & vnum non penultimum, in infinitudinibus discretarum, qualibet designata potest designari alia immediata, ordine situs, perfectionis. Clauditur autem hæc infinitudo terminis extensionis, & spatij, non clauditur autem terminis numeralibus. Vnde nihil inuoluit repugnans.

Dices, Deus potest separate omnia puncta ab omnibus partibus linearum, & lineas a partibus partibus superficiæ, &c. ergo hoc sensu dabitur infinita multitudo rerum dilatatum.

Respon. negando assumptum, quia inuenitur conseruari in rerum natura lineam, punctis continuantibus, superficiem, sine lineis, quia sunt de essentia linearum, & superficiæ & conferrent continuationem quæ est in parabilis à continuo. Vigebis, desinantur res linearum, conseruentur sola puncta, tunc erunt infinita.

Respon. id etiam fieri non posse, nam quælibet pars linearum essentialiter includit puncta continuata, necesse est, desinere lineam partibus, etiam desinere puncta, &

At de lineis, respectu superficiei, de superficie. us respectu corporis.

Ob. 5. Saltem in continuo finita magnitudinis, v. g. ligno pedali erit linea actu infinita magnitudinis, quia infinitum actu est quod abet partes infinitas æquales, non communicantes de quibus qu. 4. atqui in tali continuo dabitur linea, habens infinitas partes æquales: nam in illo designari possunt duæ lineæ æqualis longitudinis, inter se distantes, & ad vnum palmum, ergo inter illas sunt infinitæ lineæ æquales, continuantes partes illius magnitudinis palmaris, interiectæ inter acas designatas, quæ omnes lineæ sunt parvius lineæ spiritalis, quia vniuntur inter punctis extremis illius magnitudinis, coniuunt vnam lineam, quæ infinitis modis currit, & gyrat ipsum continuum, & cuius gyri plent totum continuum.

Respondet Suarez, lineam illam non esse infinitam, simpliciter, quia partes illæ quales infinitæ confuso modo, & reliquis mixtæ inter se vniuntur, ita vt contineant infinita magnitudine, & claudantur terminis finitis, dati autem lineam hoc modo secundum quid infinitam, nihil habet incommodi, terminatur autem paucis terminantibus, simul, & continuantibus, eo modo, quod acta omnia claudunt, & terminant lineam, claudantur.

Alii negant dari in continuo lineam vnam, italem, infinitam, quæ impleat totum, cum enim in continuo non dentur indivisibilia immediata, sed inter quæque incipitur pars quanta, non poterit dari linea, cuius gyri vno tantum puncto inter se vident, sed inter singulos erit aliquod intermedium, in quo alia lineæ in infinitum repetitur, sed res eodem recidit, & respondendum, huiusmodi infinitam multitudinem linearum nihil habere incommodi.

Dices, saltem hinc sequitur in continuo pedali non esse plures lineas æquales, quam palmari, nec plura puncta in circulo magno, quam in paruo.

Respondet Suarez, negando, quia infinita secundum quid, & confusum potest esse vni altero, vnde in continuo pedali erunt plures lineæ, & in circulo maiori plura puncta.

Resp. alii, id nihil continere absurdi, quia

in vtroque sunt infinita, ita vt non possint assignari distinctæ tot lineæ, vel partes lineæ, in continuo palmari, quin plures assignari possint in continuo pedali, neque tot puncta in circulo minori, quin plura in maiori, & vicissim, non posse tot assignari in continuo pedali, & circulo maiori, quin plura assignari possint in palmari & circulo minori.

Ex his difficultatibus patet, quam immerito dicat Scaliger exerc. 25. opinionem istam, quæ vult indivisibilia esse meras negationes, esse vnum è monstris Nominalium.

Q V E S T I O III.

Quod nam sit subiectum indivisibilium Quantitatis?

Respondet esse indivisibilia substantialia. Ita Suarez disp. 40. sect. 5. num. 50. Probat, ex dictis in logica disputatione, de quantitate, quia partes substantiæ independēt à quantitate, sunt inter se vere ac realiter vnitæ, per aliquid substantiale, ac indivisibile, ratione cuius vnionis, sublata quantitate conseruari diuinitus possunt cum extensione præsentiali ad locum quem habebunt cum quantitate.

Ex quo sequitur, terminos indivisibiles substantiales, respondere proportionaliter terminis & indivisibilibus quantitatis, & esse illorum subiectum, sicuti partes quantitatis respondent partibus entitatis substantiæ.

Vbi nota, sicuti admittuntur indivisibilia substantialia, & quantitativa, eadem ratione admittenda esse indivisibilia aliorum accidentium realium quæ inhaerent subiecto corporeo, vt sunt qualitates, verbigratiæ, calor, frigus, color, lumen, sapor, &c. quorum partes respondent partibus substantiæ, & quantitatis & indivisibilia indivisibilibus, vnde si diuidatur lignum v. g. album, & dulce, & calidum, non tantum diuidetur substantia ligni in partes, sed etiam calor, albedo, sed & dulcedo, et si formam substantialem conferas cum materia, quam informat, eodem modo se habet, vt indivisibilia forma respondeant indivisibilibus materiæ.

Obi. 1. Si darentur indivisibilia in materia, sequeretur passim aliquod materiæ de nouo,

creari, & annihilari, quod videtur absurdum. Sequela probatur, quia in diuisione continui materialis, erit terminus continuans, & de nouo producuntur indiuisibilia materiæ terminantia, idque per creationem, quia materia non est actiua, vt aliquid sui possit producere.

Respond. illa indiuisibilia non esse proprie substantias, sed substantiæ termini, vel copula, nec esse inconueniens, illa secundum se tota oriri & interire, ortus autem non est creatio, quia fit per resultantiam ab ipsis partibus materiæ, actiuitas enim per resultantiam potest materiæ conuenire, si enim persona verbi diuini dimitteret corpus humanum, resulteret ab illo substantia creata, ac proinde etiam à materiæ, quæ est altera pars Physica corporis, & consequenter desitio illorum indiuisibilium non est proprie annihilatio, cum pendeant in suo esse, & fieri à materiæ, cui vniuntur, ex quo colligas discrimen inter indiuisibilia terminantia, & continuantia, quod terminantia non admittant vnionem continuationis, continuantia vero non possunt esse contigua, ita vt in continuatione duorum distinctorum, necesse sit perire duo indiuisibilia terminantia, & resurgere nouum indiuisibile medium, quo ambæ partes inter se vniuntur, ita vt vltra citraque illud indiuisibile nullum aliud indiuisibile, sed pars existat.

Obii. 2. Si per diuisionem perit indiuisibile continuans, ergo per solam diuisionem, substantia potest minui, vel etiam augeri, quia resulant noua indiuisibilia terminantia, sed hæc dici non possunt, quia diuisio non est illius actiuitatis, vt substantiam destruat, vel producat.

Resp. negando sequelam, quia substantia nec augetur, nec minuitur, per indiuisibilia substantia, sicuti quantitas non fit maior, & minor, per indiuisibilia, quantitatiua, admitti tandem potest per diuisionem aliquid substantiæ accedere, per continuationem aliquid decedere, quod quomodo in diuisionem referendum sit, diximus q. præcedenti, a. 2. in argumentum de motu locali.

Obiic. tertio. Materia est ingenerabilis, & incorruptibilis, ergo nihil illius de nouo fit, aut perit.

Respon. negando sequelam, quia materia tantum est ingenerabilis, & incorruptibilis, secundum entitatem suam, non secundum terminos.

Ob. 4. Si dentur indiuisibilia substantialia & accidentalia, erunt in eodem subiecto duæ formæ substantiales, non subordinatæ, & duo accidentia contraria in gradibus intensus, seu excedentibus latitudinem, quorum vnusque est contra communem Philosophiæ Sequela probatur, quia in eodem indiuisibili materiæ continuante partes materiæ, informatæ diuersis formis, erunt duo indiuisibilia transcendentia illas formas, quia formæ specie distinctæ non possunt dici continuæ, vnde indiuisibili continuante materiæ erunt, vt duo indiuisibilia terminantia, formam carnis, & formam ossis, deinde in eodem indiuisibili poterit esse calor, vt sex, & frigus, vt se & in eadem linea superficie alicuius corporis altera sui parte albi, altera nigri, erunt duæ lineæ terminantes albedinem & nigredinem.

Resp. negando sequelam, quia in puncto illo materiæ continuatæ tantum erit indiuisibile terminans alteram formam, non vero duo indiuisibilia, quia vna forma non habet terminum posituum intrinsecum, sed indiuisibile terminans, sed terminatur negatiue seipsa, sicuti qui negant indiuisibilia, in continuo, explicant terminari partes continuo.

Si dicas, nullam esse rationem, cur vna partius forma terminetur intrinsece per indiuisibile terminans, quam alia, ergo vtramque vel terminari intrinsece, vel neutram.

Resp. negando assumptum, quia vis productiua illius formæ, intrinsece attinget terminum sui effectus, propter maiorem efficaciam sicque impedit resultantiam termini indiuisibilis alterius formæ, eodem modo indiuisibile corporis, aut superficiæ, informatum terminum vno indiuisibili, terminatio quantitatis illius, sc. quæ fit ab agente fortiori, quo virtus perducitur vtriusque formæ, vel quantitatis æque fit efficax, tunc à Deo determinabitur, quænam forma, vel qualitas debet terminari intrinsece, & quænam extrinsecum.

Dices si vna forma substantialis, vel accidentalis terminatur intrinsece, & altera intrinsece, nec erunt continuo, quia non habent eundem terminum, nec erunt contiguae, quia vtraque non terminabitur termino intrinseco, secundum quem possunt esse simul.

R. proprie nec fore continuas, nec contiguae, vt probat argumentum, magis tamen accedere ad co-

ad contigua, quia sunt simul secundum terminos quos habent, intrinsicum sci. & extrinsecum: dici autem poterunt immediate coherentes, vel succedentes, vna post aliam.

Petes cur non possit dici duas formas speciei distinctas inter se continuari termino communi, sic enim evitaretur difficultas argumenti.

R. quia termini continuantes pertinent ad speciem formæ, quam continuant. Vnde formæ speciei distinctæ non possunt habere terminum communem: talis n. terminus, nec ad vnam, nec ad aliam speciem pertineret, nec dici potest pertinere ad tertiam aliquam speciem, via sic non esset proportionatus ad continuandas formas diuersarum specierum.

QVÆSTIO IV.

trum continuum componatur ex solis indiuisibilibus?

ARTICVLVS

PRIMVS.

Statuitur sententia Negans.

Communiserat sententia Philosophorū, tempore Arist. continuum componi ex indiuisibilibus simpliciter & Mathematicæ, vt lineam ex solis punctis, superficiem ex solis lineis, corpus ex solis superficiebus, sed opposita sententia est Aristot. D. Th. & aliorum interpretum l. 6. Physicæ. Scoti in secundo dist. 9. q. 9. Girardi q. 4. Conimb. 6. Physicæ. 2. quæ. 2. Toletii dem q. 1. & aliorum.

Re. 1. Continuum non componitur ex solis indiuisibilibus.

Probat. 1. quia ex opposita sententia multa fiuntur contra sanam Philosophiam, vt continuum non esse diuisibile in infinitum, quæ quod sit, incipere per primum sui esse, & terminare per vltimum sui esse, dari primum & vltimum esse in motu, dari minimum naturale, id quæ esse indiuisibile.

Probat. 2. à priori, quia si componeretur ex solis indiuisibilibus, non haberet extensionem neque partes extra partes. Vnde non esset continuum, aut quantum. Sequela probatur, quia indiuisibile additum indiuisibili, non facit extensum, vel magis, vt quantumuis multum additum indiuisibili etiam in infinitum non potest consistere aliquam magnitudinem, nã

si vnum indiuisibile additum alteri, faceret maius, deberet in indiuisibili assignari pars tacta, ratione cuius esset vnitum alteri, & pars non tacta, ratione cuius esset extra aliud, nam vt fiat aliquid maius, ex duobus vnitis, quam ex vno solo, debent ita inter se vniri, vt secundum aliquid sui sint extra se, sed in indiuisibili, non sunt partes, vnde se toto adæquate in eodem spacio coexistit alteri indiuisibili, ergo ex illis non potest consistere continuum.

Probat. tertio, rationibus Mathematicis, si continuum constaret solis indiuisibilibus, sequeretur contra Euclidem l. 1. propof. 10 non posse quamlibet lineam diuidi æqualiter in duas medietates, secundo sequeretur, lineam diametricam, quæ se in corpore quadrato protrahitur ab angulo in angulum, per medium quadrati, non esse maiorem costa quadrati, quod tamen est contra sensum, Sequela probatur, quia linea diametralis non haberet plura puncta, quam vna costa, sint enim latera quadrati, verbi gratia, centum indiuisibilibus ducantur à singulis punctis vnus lateris, ad singula puncta alterius 100. lineæ illæ occupabunt totam quadrati aream, ergo linea diametralis tantum haberet 100. puncta, Tertio sequeretur, non posse super omnem lineam rectam describi triangulum æquilaterum, contra Euclidem, sequela probatur, quia non potest describi si per lineam constantem punctis numero imparibus, v.g. quinque: statuantur enim super illam duæ alie lineæ, etiam quinque punctorum, superne sese tangentes, vt fiat triangulum, tunc vel secundum punctum lineæ surgentis, distat à secundo puncto alterius lineæ assurgentis, vel non, neutrum dici potest, posterius est clarum, prius probatur, quia si distant, vel magis distant, quam extremitates lineæ, quæ est basis trianguli, vel æqualiter, vel minus, primum est aperte impossibile, secundum etiam dici non potest quia sequeretur, lineas trianguli surgentes esse paralelas, quod est aperte falsum, sic enim nunquam concurrerent, nec tertium dici potest, quia distarent minus, quam vno puncto indiuisibili, quarto, sequeretur velocissimum, verbi gratia, Achillem & tardissimum, v. gr. testudinem, æquali tempore conficere æquale spatium, quod est absurdum, sequela probatur, sit spatium decurrendum 100. punctorum, & vtrunq; incipiat simul omnino

mons.

moueri, ac velocissimum decurret primum in diuisibile tardissimum; & aliquid transibit, id autem non potest esse minus, quam indiuisibile, similiter dum velocissimum decurrit secundum indiuisibile, & tardissimum aliquid decurret, quod non potest esse minus indiuisibili, & sic deinceps, ergo æquali tempore absoluent spacium 100. partium & totorum.

Neque dicas, velocissimum pertransire plura indiuisibilia, dum tardissimum pertransibit vnicum, inde enim sequeretur, indiuisibile esse diuisibile, nam quo tempore velocissimum pertransiret vnum indiuisibile, tardissimum transiret medietatem, vel tertiam partem indiuisibilis.

Hæc, & alia eiusdem generis, argumenta vide apud Toletum *supra*. vbi etiam eadem confirmat contra solutiones quasdam aduersariorum.

Respondeo secundo. Quilibet parte continui assignata, potest alia atque alia minor dari, ita vt non possit dari minima, sequitur ex præcedenti conclusione; quia si daretur minima, vel illa esset diuisibilis, vel indiuisibilis, non prius, sic enim non esset minima, sed daretur alia minor ipsa; in quam diuidi posset, non posteriori, quia inde sequeretur, continuum componi ex indiuisibilibus, tanquam ex primis partibus.

Respond. tertio. Non dantur in continuo partes maximæ, sed quauis data, posset alia dari maior. Probatur, quia sicuti continuum est diuisibile in infinitum, procedendo secundum partes proportionales, versus minimas, vt mox dicemus, ita etiam versus maximas intra certos continui limites, vt si ex linea pedali accipiatur pars palmaris, hæc intra limites lineæ pedalis augeri potest in infinitum, addito semper augmento proportionali minori, vel minori, addendo scil. primo semipalmarem, tum mediam partem semi palmarem, & huius mediæ partis mediam partem, in infinitam, sicque linea palmaris semper fiet maior, ac maior, intra tantum limites lineæ pedalis.

Respon. quarto. Partes æquales continui sunt finitæ numero. Partes æquales dicuntur, quarum vna aliam non excedit, vt duæ partes pedales, in magnitudine pedali.

Probatur, quia cuiusmodi partes, quantumuis exiles, efficiunt certam aliquam magni-

rudinem. Vnde sic essent infinitæ, conficerent in quouis continuo magnitudinem infinitam, quod est contra sensum. Vnde Aristoteles *tertio Physic. t. 59.* ait, diuisionem contra absolui, si fiat per partes æquales, quia scilicet illæ sunt finitæ, & finitum ablatione finiti hauritur.

Respond. quinto. Dantur in continuo partes proportionales, inter se communicantes, & non communicantes in finitæ actu.

Prò quo nota, partes proportionales quæ inæquales sunt, & certa ac ordinata proportionem aliam alias excedunt, ita vt postea semper sit minor priore, tales sunt dimidium totius, & dimidium dimidii, &c. vel tertia totius, tertia pars tertiæ, & huius tertiæ tertia, &c. vel dimidium totius, tertia pars dimidii, quarta pars tertiæ partis, &c. mutat singulis proportionum genere. Partes communicantes dicuntur, cuius pars est communis, vt lineæ descriptæ a. b. c. d. partes communicantes sunt a. c. & b. d. habent eandem partem b. c. communem. Non communicantes sunt, quæ præter punctum continuum nihil habent commune, ita vt quælibet extra aliam, vt in linea descripta sunt a. b. Partes igitur proportionales communicantes sunt, verbi gratia, medietas lineæ a. p. orientis, & quinta pars ab eadem parte, quarta pars includitur in illa medietate. Partes proportionales non communicantes sunt, verbi gratia, medietas lineæ, ex parte orientis, & quarta pars ex parte occidentis. Dico vtriusque generis esse infinitas actus.

Probatur conclusio, quia nec sunt actus finitæ, nec infinitæ potentia, ergo sunt infinitæ actu, quia non datur quartum. Antecedenti priori parte probatur, quia si essent finitæ actu, in diuisione continui perueniretur ad finem diuisionis, omne siquidem finitum ablatione finiti tandem tollitur, hæc ergo partima vel esset minima, vel vlterior diuisibilis non minima, quia non datur in continuo minima, ex secunda conclusione, non diuisibilis vltterius, quia sic non esset vltima, vt patet ergo non sunt finitæ numero. Antecedenti posteriori parte probatur, partes sunt actus continuo, vt supra probauimus, ergo vel actu finitæ, vel infinitæ, non finitæ actu, & infinitæ actu. Vnde non satisfacit communi responsio, continuum esse diuisibile in in-

m, quia partes proportionales sunt in fini-
 in potentia, quia vel illud in potentia ap-
 llat partes, quasi partes in continuo reuera
 n existant, sed per diuisionem de nouo pro-
 canitur, & hoc dici non potest, quia conti-
 um est diuisibile in ea, quæ actu insunt, &
 qui non tam fieret diuisio rei existentis,
 am noua productio, vt etiam notat Suarez
tom. 3. disp. 5. 2. sect. 3. ergo partes sunt actu:
 illud in potentia appellat infinitum, vt
 sus sit, partes sunt infinitæ in potentia, non
 1, & hoc etiam dici non potest, ex dictis,
 a insunt actu, & non potestate tantum, et
 actu finitæ, vel actu infinitæ: & si quis per-
 tit in hac responsione, quæro, in quo con-
 sit illa infinitudo potentialis, vtrum in eo,
 d cuius continuo aliquid semper possit
 ai, an vero, quod illi semper aliquid possit
 ni, per diuisionem, ita vt partes inseparatæ
 finitæ actu, infinitæ potentia, quia scilicet
 parte continui residua semper aliquid
 rest, ex quo per diuisionem crescere pos-
 merus partium separatarum: alterum
 debet, & neutrum est verum, non prius,
 hoc sensu omne finitum est infinitum,
 potentia, etiam secundum partes æquales,
 semper addi possent, partes æquales, plu-
 æ plures: non posterius, quia infinitudo
 potentialis partium separatarum suppo-
 ita continuo partes proportionales, actu
 nitas, præexistentes, vnde vel nihil dicit
 explicatio, vel non decedit à nostra sen-
 tia. Et probatur, quia vt continuum per
 entitates partiales sufficiat diuisioni
 rogandæ in infinitum, sine termino, præ-
 ere debent partes infinitæ actu, sicuti
 potentia aliqua sufficiat, ad productionem
 niti potentialis, sine aliquo termino in-
 seco, requiritur potentia productiua actu
 tione infinita, vt patet, quia nulla potentia
 finita sufficit ad talem effectum; Simili-
 ullum continuum habens partes actu fi-
 nis, potest sufficere diuisioni in infinitum,
 ministrare entitates partiales, quæ in
 æternitate successiuæ ab illa decerpi pos-
 per diuisionem realem, vel intellectualem.
 ant qui notarunt insufficiantem respon-
 is, iam refutatæ, & quia refugium admit-
 infinitum actu, dicunt continuum com-
 poi ex partibus finitis, & indiuisibilibus
 sice, quas vocant minima naturalia, co

quod repugnet illas vterius diuidi, salua na-
 tura, quamuis ratione quantitatis & Mathe-
 maticæ, per intellectum vterius diuidi pos-
 sint, sed hi non euadunt communem difficul-
 tatem, nam de tali indiuisibili Physice tota
 potest institui controuersia, vtrum scilicet
 habeat partes actu finitas, an infinitas, est e-
 nim quantum, & proinde in eo possumus in-
 tellectu concipere duas partes, & plures situ
 distinctas, & hoc in infinitum.

Dicendum igitur, partes esse actu infinitas,
 quæ tamen infinitudo non est infinitudo
 simpliciter, sed infinitudo secundum quid,
 quæ dici potest virtualis, quia sc. non facit
 extensionem infinitam, neque implet spati-
 um infinitum, & nisi omnes partes huius in-
 finitudinis simul coniunctim sumantur, non
 æquivalent in magnitudine vni parti æqua-
 li, verbi gratia, medietas lineæ pedalis conti-
 net infinitas partes proportionales, quæ non
 sufficiunt aliquid maius, quam sit ipsa me-
 dietas, neque illi æquantur in magnitudine,
 nisi omnes collectivè sumantur. Et huiusmo-
 di infinitum virtuale, non potest reperiri in re
 aliqua determinata, vt sic, sed tantum in col-
 lectione, & magnitudine confusa, in qua sin-
 gula quidem habent terminum intrinsecum,
 tota autem collectio non habet terminum
 intrinsecum multitudinis, sed tantum extrin-
 secum, scilicet infinitum simpliciter, cui sc. ni-
 hil vterius addi possit, etiam à Deo, & termi-
 num intrinsecum magnitudinis, ratione tot-
 tius finiti, quod constituunt, & in quo confu-
 se vnica actione vt quid finitum producuntur.

Resp. sexto. Omne continuum est diuisibile
 in infinitum, sequitur ex dictis, quia actu cõ-
 tinet in se partes infinitas, quæ exhauriri non
 possunt diuisione sumente finitas, vnde quæ-
 cunque pars à continuo abscindatur, ea fit
 diuisibilis in alias partes, vterius semper diui-
 sibilis, ac proinde tota diuisibilitas continui
 nunquam ad actum deduci potest.

Resp. septimo. Continuum est diuisibile in
 infinitum potentia, non actu, actus & poten-
 tia hic efficiunt infinitatem, non diuisibilita-
 tem, quia continuum est actu diuisibile. Sen-
 sus igitur est, continuum potest diuidi in
 partes plures, & plures in infinitum, adeo vt
 partes separatae sint actu finitæ, infinitæ po-
 tentia, quia aliæ semper, & aliæ ex diuisione
 continui addi illis possunt.

Quæ de indiuisibilibus continui perma-
nentis, & partibus hæctenus dicta sunt, etiam
locum habent in indiuisibilibus, & partibus
continui successiui, instantibus sc. & partibus
temporis mutatis esse, & partibus motus.

A R T I C V L V S

S E C V N D V S.

Respondetur ad obiectiones.

Communis Philosophorum cum Aristo-
tele doctrina, negans continuum com-
poni ex solis indiuisibilibus, ex proxime allat-
tis videtur certa, graues tamé paritur difficul-
tates, contra quas munire nos voluisse vide-
tur Arist. *lib. de lineis insuperabilibus*, vbi occa-
sionem huius quæstionis dicit, imbecillis &
ignari ingenii esse, opinionem aliquam, quæ
euidens ratio euincit, propterea deferere,
quod alicui argumento non possunt plene sa-
tisfacere, sunt enim apud nos, inquit, falsa
permista veris, & ea sæpe mens nostra ægre
distinguit.

Obii. 1. Contra primam conclusionem, in-
diuisibile cum aliquo indiuisibili, potest face-
re aliquod maius, ergo concidit præcipuum
argumentum oppositæ sententiæ.

Antecedens probatur, à simili, in Angelo &
anima rationali, quæ per plures spirituales &
indiuisibiles replicationes spiritali extensio-
ne se possunt extendere ad maius spacium,
quam per pauciores.

Secundo. Christus Dominus existens mo-
do spiritali, in V. Eucharistia, pro maiori, vel
minori replicatione, coextenditur speciebus
continuis maioribus, vel minoribus, ergo po-
terit etiam indiuisibile quantitatiue facere
extensum, sicuti enim se habent indiuisibilia
spiritalia, ad extensionem spiritalem, vt mul-
tiplicatæ sint extra se, & sibi immediate suc-
cedant, vel continue, vt in angelo, & anima
rationali, vel contiguo, vt in V. Sacramento,
ita se habent indiuisibilia, quantitatiua ad ex-
tensionem quantitatiuam, vt immediate sibi
succeedentes extra poni possint continue, &
efficere aliquid maius.

Respond. Nihil hæctenus mihi occurrisse,
quod solide huic difficultati satisfaciat, de-
clinando igitur vim argumenti, dici potest,
primo substantiam spiritalem creatam forte

non existere totum in toto, & totum in
libet parte loci, vel spacii, per replicat
sui, & esse geminationes suæ entitatis, si
simplicem suam entitatem, sine vlla fo
replicacione sui, cum replicatio illa sup
tialis, vt communiter concipi solet, rep
re videatur simplicitati diuinæ naturæ.

Secundo. Responderi potest, sisten
communi modo loquendi, replicat
substantiæ spiritalis non esse punctuale
habere spiritalem aliquam extensionem
quia non videtur tota perfectio angeli
stantialis, & accidentalis, naturalis & si
naturalis contineri in entitate punctua
lioqui dicendum esset, tot à Deo possi
angelo perfectos in sua natura, ex vno
lo, quot in eo sunt replicæ punctuales,
luta scilicet earum inter se vnione, substa
li, vnde replicaciones illæ punctuales co
piuntur à nobis, quod non possimus
explicare indiuisibilitatem substantiæ
talis, & negationem partium integralium
quæ tamen sine huiusmodi replicatione
debent explicari in Deo.

Tertio Responderi potest, negando c
quantiam, quia extensio spiritalis est di
rationis, & ordinis, ab extensione quant
ua, vnde multa conueniunt illi, quæ ne
periuntur in extensione quantitatiua,
gratia, naturaliter potest illa extensio sp
lis & collectio replicationum, quantum
magna existere punctualiter, ita vt non
rat extensionem situalem: extensio vero
titatiua non potest naturaliter sic exi
sed partes debent esse extra partes, etiã q
situm, vnde sicuti spiritalis extensio replic
num non impedit, quo minus substan
inextensa, & secundum se totam intra su
indiuisibilitas replicationum non impe
quo minus eadem substantiã possit esse
tensa spiritaliter, & se tota extra se secun
omnem dimensionem potest in instar
contrahere, in punctum, & in instanti it
se se totam explicare, & extendere ad lo
adæquatam, imo potest in instanti te
suam substantiam loco diuisibili adæqu
vel inæquato auferre, & in loco proximo
tinuo, vel contiguo, totam ponere, qua
sim admittuntur, & probari solent ex a
rationali, quæ in instanti se contrahit
rendo partem corporis abscessam, verb.

chium, cui toti simul auferrur eodem infati, dispositio necessaria ad informationem animæ, licet enim motus alterationis, & abscissionis, fiant in tempore, anima tamen deserit partem abscissam, vel indispositam, nisi in primo non esse dispositionis, vel continuationis sufficientis, ad informationem, & huc vnico momento se contrahit, contra autem nihil locum habere potest, in re quantitatiue extensa. Ex quibus Confirmatur prima responsio, si enim substantia spiritalis esset quædam collectio replicationum particularium, vnione quadam substantiali, & se coherentium, non possent proximæ ad a commode intellectu concipi, dico igitur diuersam esse rationem extensionis spiritalis, quantitatiue, & occultam esse aliquam rationem, cur res indiuisibiles spirituales immediate sibi succedentes, possint facere aliquid spirituale extensum, indiuisibilia autem quantitatiua non possint.

Ad secundum, de V. Sacramento respondetur, verius videri, replicationes Corporis Christi Domini, non esse punctuales, sed proportionales magnitudini partium minimarum, quæ vltimus virtute naturali diuidi non possunt, frustra enim Deus sæpius replicaret, corpus Christi Domini, omni enti incommensurabilitatis occurritur, per modum existendi in minimis particulis, in quibus tamen existit, vt ratione modo existendi indiuisibilitatis, etiam sit in singulis punctis, quamuis presentia sub singulis punctis, non sit adæquata, sed inadæquata. Qualiter censent, modo modo possunt satisfacere obiectioni. Hac re fusus Theologi, p. *questione* 56, *articul.* 3.

Obii. 2. Indiuisibilia non sunt a cū in continuo, & quidem per se primo, vt Aristoteles *Posterior. capite quarto*, non insunt autem, vt forma, aut materia, ergo vt partes integrantes existis componitur continuum.

Respondeo negando vtramque consequentiam, quia insunt vt vinculum & vnio materialis, & vt termini, vnio autem & terminus non sunt partes rei finitæ, aut terminæ, quia partes stricte sumptæ, se mutuo viciniam excludunt, pars vero lineæ non excludit indiuisibile, sed includit, quia includit continuitatem, quam habet ab indiuisibili, in compositione Metaphysicæ substantiæ,

gradus entis non est proprie pars componens substantiam, cum perfectatē, seu modo contrahente ens ad substantiam, quia se. perfectitas includit rationem entis.

Obiic. tertio. Aristotel. *primo Top. capit. 14.* dicit, ita se habere punctum ad lineam, sicuti vnitas ad numerum, sed numerus componitur ex vnitatibus, ergo linea ex punctis.

Respondeo Aristotelem non comparare punctum cum vnitate, in comparatione, sed in ratione principii, quia sicuti vnitas non est numerus, sed principium numeri, ita punctum non est linea, sed principium lineæ.

Obi. quarto. Si corpus Sphæricum voluerit, vel trahatur per planum, tangit illud semper in punctis, ergo in Sphærico, & plano puncta sunt sibi immediata, & per consequens, constant ex punctis. Antecedens probatur, quia toto illo tempore, quo punctum corporis Sphærici percurrit lineam, semper tangit aliquod nunquam diuisibile, ergo indiuisibile, ergo immediate post hoc instans tangit indiuisibile immediatum, quia contactus non intermittitur, Si dicas indiuisibile, quod immediate tangit, non adhærere immediate alteri, contra sic fieret transitus ab vno extremo ad aliud, sine mediõ, quod implicat.

Respondeo negando antecedens, Ad probationem dico, si corpus Sphæricum quiescat in plano, tangit illud punctum in vno tactu, per se manente, si autem voluerit, tangit secundam lineam circularem: Si trahatur, (quod vrgit Argumentum) punctum Sphærici tangit successiuè lineam plani tactu inadæquato, seu successiuo, quia fit cum mutatione tangente, sicuti vna contactu inadæquato tangit pannum, quantumuis magnæ longitudinis, ergo immediate post quodlibet instans assignabile, tangit lineam, quia post instans immediate sequitur pars temporis in qua adæquate, & simul tangit punctum, inadæquate vero & successiuè lineam. Quæ solutio nõ est fuga in verbis, quia etiam Aduersarii coguntur admittere tactum inadæquatum, dum dicunt duo indiuisibilia immediata, se mutuo tangere inadæquate.

Ob. 5. Tempus constat ex puris instantibus, ergo linea ex solis punctis, &c. Consequentia probatur, quia ita se habet punctum ad lineam, quoad

quoad compositionem, sicuti instans ad tempus, vt concedit Aristoteles 6. *Phys.* 7. 4. Antecedens probatur, quia potest Deus spacio vnus horæ, verbi gratiâ, creare successiue Angelum, ita vt nullo instanti ab actuali creatione cesset, & vnus Angelus immediate post alium creetur, quo casu erunt instantia sibi immediata, sicuti Angeli, quorum singuli postulant creari vnico instanti. Nec dicas, Deum non posse immediate creare Angelos, quia Deus non astringitur tempori, nec cogitur cessare, per aliquam temporis moram.

Resp. negando Antecedens, ad probationem dico, Deum non posse immediate, post singulos creare alios, ita vt non potuerit ante & magis immediate creare alios, quia post quoduis instans sequitur tempus. Itaque necessarium est Deus expectat aliqua mora diuisibili, in qua potest expectare minus & minus infinitum, neque hoc est absurdum, quia supposito, quod Deus velit successiue creare, vult expectare, quia de ratione creationum sibi succedentium, est, vt vna sequatur aliam, & distet ab alia, non distaret autem, si solo indiuisibili distaret, quia duo instantia coexisterent.

Obiic. 6. Immediate post hoc instans existit aliquid temporis, sed id nihil potest esse, nisi instans, ergo illud instans est immediatarum alteri, ergo tempus componitur solis instantibus. Minor probatur, quia tempore nihil præexistit, nisi instans, in tempore siquidem nihil est, quod non aliquando sit præsens, sicuti nihil est in linea, quod non attingatur à puncto, per illam ducto, sed nihil ex toto tempore est vnquam præsens, præter instans, ergo in tempore sunt sola instantia.

Resp. negando minorem, Ad probationem dico nihil temporis permanentem, aut indiuisibiliter, aut simul existere, nisi instans, partes tamen eius existunt successione continua, pro exigentia sææ naturæ, sicuti permanentia existunt permanentem. Sic dicimus de ambulationem, calcificationem, &c. esse, dum fiunt, & succedunt, ita vt designato instanti continuatio partium motus, vel temporis, verum sit dicere, nunc est tempus, sicuti designato quouis puncto lineæ, dici potest, hic est linea, cum tamen solum designetur punctum, & dum Sphæra tangit planum, in puncto, dicitur esse in plano.

Obiic. 7. In composito dantur prima componentia, & primæ partes, ergo etiam in continuo, sed primæ partes non sunt diuisibiles, quia sic non essent primæ, ergo sunt indiuisibiles, & ex his componitur continuum.

Respondeo negando sequelam, quia specialis est natura continui. Partes enim Primæ, & partes, seu gradus Metaphysici non sunt amplius res solubiles in alias eiusdem ordinis, sed partes continui sunt res solubiles in aliis, & alias proportionales eiusdem ordinis, ita vt non possit assignari prima componens eorum, quæ assignata potest dari prior, & posterior, tamen potest assignari prima & vltima partium æqualium.

Obiic. 8. Vel inter punctum terminantem lineam, & quodlibet aliud, & eiusdem lineæ liquid interiacet, vel non; si non, ergo punctum sunt sibi immediata, quod intendimus: si non, id erit pars lineæ, sed hoc dici non potest, quia in qualibet parte lineæ sunt infinita puncta, & sic inter vnum punctum, & quodlibet aliud interiaceret infinita puncta quod multiplicat.

Respond. ad maiorem. Inter punctum terminans, & quodlibet aliud confuse sumptum vt in argumento accipitur non potest dici quod interiacet, vel non interiacet, quia iustum punctum confuse sumptum nihil est, quia vt hic non habet determinatam positionem, vnde inter punctum terminans quodlibet determinate acceptum, interiacet linea, & per consequens, infinita puncta quæ habilia.

Obiic. 9. Deus distincte cognoscit omnes partes continui, quia omnes produxit, & nihil ignorat eorum, quæ produxit, ergo singulæ earum, quas sic cognoscit, sunt diuisibiles, vel indiuisibiles, non sunt diuisibiles, quia si non cognosceret omnes partes continui distincte, sed aliquas confuse, illas sciret quæ in diuisibilibus includuntur, & sunt indiuisibiles, & ex his componitur continuum.

Resp. distinguendo Antecedens, Deus cognoscit omnes partes continui distincte, parte cognitionis, hoc est, cognoscit illas distincte cognitione, quia cognitio illa est distinctissima, & distinctissima, explicans rem, si est, non vero cognoscit omnes distincte, parte obiecti, sed confuse, quia cognoscit

las, vii sunt, scilicet diuisibiles, & per consequens, quatenus alias atque alias partes in se continent, vnde si cognosceret illas distincte, ex parte obiecti, falla esset cognitio, cum sint confusa.

Obiicit, decimo. Separat Deus omnes partes continui, quantum potest, illæ vel erunt diuisibiles, vel non, si diuisibiles, iam non erunt omnes separatae, quæ possunt separari, ergo erunt indiuisibiles.

Respond. Deum non posse omnes collectivè separare, & seorsim ponere, singulos autem potest & quolibet numero finito. Ratio est, quia potest illas separate pro exigentia suæ iacturæ, ita scilicet vt semper sint diuisibiles, hoc enim est de ratione partium. Nam cum sint continua, necessarium est diuisibiles, quæ diuisibilitas si adæquate possunt actuari, sequeretur continuum non fuisse continuum, nec constituisse partibus.

Contra secundam conclusionem obiicit, non detur minima pars continui, validum est argumentum Zenonis, contra motum, via antequam mobile pertranscat aliquod spatium, debet prius pertransire illius medietatem, & ante illam medietatem aliam medietatem, & quavis designabili minorem, & minorem, in infinitum, ergo nunquam incipiet motus, quia infinitum pertransiri non potest.

Respond. Aristoteles 6. *Phys.* 1. 68. sicuti in spatio sunt partes minores, & minores in infinitum, ita & in tempore, vnde in infinitum secundum partes proportionales pertransiri potest, in tempore, similiter in infinito secundum partes proportionales, sed 8. *Phys.* 1. 3. fatetur, hanc solutionem esse imperfectam, & transferre quæstionem à spatio ad tempus.

Respond. igitur, magis à priori, mobile motu suo non designare infinitas partes, & medietates spatii, in singulis quiescendo, sed vno rotu continuo diuisibili, in infinitum, deerrere spatium diuisibile, in infinitum, idque tempore diuisibili, similiter in infinitum. Clarius responderi potest, motum non fieri per partes proportionales, sed per æquales, quæ sunt finito numero, vel partes illas infinitas constituere vnum finitum, quod pertransiri potest.

Contra quintam conclusionem obiicitur, imo, partes proportionales continui sunt

infinitæ, cum omnes sint quantæ, ac proinde aliquam secum adferunt magnitudinem, ex his confurget infinita magnitudo, & sic omne continuum erit infinitum secundum extensionem.

Respond. negando consequentiam, quia scilicet partes in continuo sunt infinitæ, ita etiam definitæ decrescunt, ex quo fit, vt non efficiant magnitudinem infinitam, nec occupent spatium infinitum, sed finitum, toti continuo proportionatum, in quo etiam reperiuntur partes positivæ, vel negativæ æquales in numero, & magnitudine. Vnde tantum sequitur, quodlibet continuum esse infinitum, secundum quid, & confusum, ratione infinitarum partium proportionalium.

Dices, partes proportionales infinitæ videntur facere infinitam proportionem, quia decem decimæ faciunt continuum extensum, & centum centesimæ magis continuum, ergo infinitæ faciunt extensionem infinitam.

Respond. ad Antecedens, si illæ centum centesimæ sunt proportionales, respectu decimarum, non faciunt aliquid magis, quam decem decimæ, verbi gratia, si certa aquæ copia dividatur in decem decimas, & iterum confundatur, tum de nouo dividatur, in centum centesimas, illæ centesimæ non conficiunt extensionem maiorem, quam decimæ.

Obiicitur secundo, si partes proportionales sunt infinitæ, ergo non sunt plures in vno continuo, quam in altero, ergo vnum continuum non est maius altero.

Resp. negando vltimam consequentiam, magnitudo non oritur ex multitudine partium proportionalium, sed ex earum magnitudine, eo quod partes proportionales vnius sint maiores partibus alterius, vel singulæ singulis, vel oritur ex pluralitate partium & maiorum.

Contra sextam conclusionem obiicitur, primo, si continuum sit diuisibile in infinitum, ergo poterit esse diuisum saltem à Deo, secundum omnes partes, & tunc vel illæ sunt diuisibiles, vel indiuisibiles, neutrum dici potest, ex dictis. Maior probatur, quia omnipotentia passiva respondet actiua, saltem supernaturalis.

Respondéo, negando sequelam maioris, probationem dico, diuisibilitatem continui non esse potentiam aliquam passivam, quæ:

simul perfici possit per susceptionem actus adæquati, sed tantum per actum inadæquatum infinitum, successiue, ita vt nunquam tota acquiratur, Vnde Aristoteles 9. *Metaph. textu 10.* duplicem agnoscit potentiam, vnam ad actum perfectum, qui potest esse simul, alteram ad actum imperfectum, qui non potest esse simul, & huiusmodi est potentia diuisibilitatis continui, & possibilitas, seu potentia obiectiua ferum possibilium.

Obiic. secundo. Incredibile est, granum milii, vel oculum pulicis non posse in tota æternitate exhauriri, per diuisionem.

Resp. esse mirabile, non incredibile, quia ratio Mathematica clare id euincit, ex ipsa præsentia quantitatis. Incredibilitas oritur ex errore imaginationis, quæ concipit diuisionem fieri per partes sensibiles. Ex hac tamen difficultate & ex aliis, quas in explicatione 8. *lib. Physicorum* attigimus, facile colligitur, nos non tantum in reconditis naturæ

mysteriis, ac tenui luce, verum etiam illis que manibus contrectamus, ac plena luce caligare, imo & cæcutire. Infelices, qui beatitudinem statuunt, in contemplatione veritatis naturalis: salua nobis res est, si non incidamus in cæcitatem, ignorantiam & errores, quos *Sapient. 5.* deplorant damnandi, his verbis: Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis: Cassati sumus in via iniquitatis & deperditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus, &c. Quod vt fiat, intimo charitatis affectu adhæreamus illi, qui est lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, quem qui sequitur, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, & transferetur à tenebris in admirabile illud lumen, quo clare videtur prima veritas,

Deus Optimus Maximus.

Finis Librorum VIII. Physicorum Aristotelis.

BER

BERNARDI MORISANI, PHILOSOPHI ACVTISSIMI COMMENTARIUS in libros de Generatione.

PROOEMIUM.

Post libros de celo, in quibus de corpore simplici agit, quæ prima est corporis naturalis species, recte subiiciuntur libri de generatione & corruptione, in quibus de altera specie, corpore mixto scilicet, disputat Aristoteles, quod proprie habet generationem & corruptionem.

Diuiditur ab Aristotele tractatus hic in duos libros; Priore agit de generatione ac mixtione, quæ generatio quedam est; item de alteratione, augmentatione, actione, passione, tactu, quatenus ordinem aliquem habent ad generationem ac mixtionem. Posteriore libro agit de Elementis, quæ sunt prima principia ac materia mixtionis.

CAPITULUM I.

Proposita breuiter intentione sua à veterum sententiis, de generatione refellendis, ore suo exorditur Aristoteles. Primum quem refellit eos, qui vnum duntaxat ponant rerum principium, quod hi nullum possunt assignare discrimen inter generationem & alterationem, nam in alteratione manet eorum subiectum, sola qualitatis & extrinseci adiacenti accessione facta. Idem in generatione secundum eos dicendum esset, cum illud rerum principium quod ponebant in omni generatione semper maneat, illud vero quod accedit per generationem futurum sit extrinsecum. Secundo eos reprehendit, qui vtraque rerum principia ac elementa ponebant, quia quidem differentiam inter generationem & alterationem ponebant, vel ponere poterant, sed eam non recte explicabant, & inprimis Anaxagoram reprehendit, quod, cum

plura poneret rerum principia, quatuor scilicet Elementa, ob idque inter generationem & alterationem distinguere poterit, id tamen non fecerit, vocibusque abusus sit, dum generationem & corruptionem nominat alterationem. Deinde Empedoclem, qui sex principia ponebat, quatuor Elementa, litem & amicitiam, tum quia elementa faciebat mixta, resque alias ex Elementis gigni per secretionem, non per coalitionem & compositionem vt Anaxagoras, tum quia qualitates Elementorum differentias eorum esse dicebat, easque nunquam per alterationem deperdi, ex quo fiebat, vt ipse rationem generationis explicare non posset, tum quia sibi ipsi contrarius esset, cum non plura principia poneret, eaque diceret ex Chao & inferiore materia oriri, consequenter assererat, Chaos illud esse vnum Elementorum

seminarium ac principium.

CAPVT II.

Denuo intentionem suam repetit, Platonemque refellit & Democritum, quod vterque ex indiuiduis magnitudinibus res generari diceret. Plato quidem ex superficiebus, Democritus autem ex atomis & indiuiduis corpusculis, qui licet melius Platone censuerit, non tamen generationem & corruptionem bene explicare potuit, generationem enim fieri volebat congregatione atomorum, corruptionem segregatione, videmus autem multa congregari & sibi inuicem addi, in quibus tamen non mutetur differentia substantialis, sed totum maneat eiusdem speciei cum partibus, vt cum aqua aqua additur, non est autem generatio, nisi mutetur differentia substantialis. Ad rationem vero Democriti, qua ita argumentabatur, corpus vel omni ex parte diuiduum est, vel non, si non, ergo ex indiuiduis componitur: Si diuiduum, ergo poterit aliquando esse diuisum in omnem sui partem: Sic responder Aristoteles, non esse inconueniens idem corpus esse diuiduum, ita vt nulla sit pars quae vterius diuidi non possit, & indiuiduum, ita vt omnes partes actu sint diuisa.

CAPVT III.

Hoc capite suam de generatione sententiam explicat, ac primum hanc quaestionem proponit, deturne aliqua generatio simpliciter? Ratio dubii est, quia, si quid generetur de nouo, vel esset ex non ente simpliciter, vel ex ente simpliciter; Prius dici non potest, quia ex nihilo nihil fit, si dicatur posterius, non differet generatio ab alteratione, quia quod adueniet per generationem, adueniet enti in actu. Responder paucis, illud ex quo est generatio, partim esse ens, partim non ens, est enim materia ens completum scilicet potentia, non vero actu. Secundo quaerit: quae sit causa perpetuitatis vel continuationis generationum & corruptionum. Duplicem eius rei causam statuit, vnam efficientem, alteram naturalem: efficiens autem vel est mouens immobile, (Deus scilicet) de quo in Meteor. vel mouens motum, caelum scilicet. Ex parte materiae dicit causam perpetuae generationis esse, quod materia sit ingenerabilis & incorruptibilis; maneatque eadem sub diuersis differentiis, quarum vna alteri suc-

cedit, eo quod materia sine differentia aliquae esse non possit, ex quo & illud oritur, vt vniu- generatio sit corruptio alterius. Tertio petit quare aliquid simpliciter dicatur generari aliud tantum secundum quid.

Respon. comparando substantiam cum accidente, quia substantia est ens simpliciter, id eo simpliciter dicitur generari; accidens vero cum sit tantum ens secundum quid, ideo etiam tantum secundum quid dicitur generari. Secundo comparando substantias inter se, illud dici potest generari vel corrupti simpliciter, quod perfectius est: generari vero vel corrupti secundum quid quod est imperfectius: verbi gratia: cum ex terra fit ignis, dicitur generatio ignis simpliciter, terra dicitur vero corruptio secundum quid. Contra vero si ex igne fiat terra, dicitur corrupti ignis simpliciter, terra vero generari secundum quid; & ratio huius est, quod a principali ac nobiliori denominatione simpliciter videatur sumenda, nam perfectius respectu perfectioris non simpliciter ens, sed secundum quid tantum videtur. Contra tamen, inquit fere vulgus loquitur, qui tum censet generationem esse simpliciter, cum ex insensibili in sensibile, vt ex aere aqua, ex eo quod putat id esse perfectius, ac magis participare nomine entis quod magis sub sensum cadit.

CAPVT IV.

Hoc capite differentiam inter generationem & alterationem (quam interpreti noster commutationem vocat) constituit: generatio est, cum id quod subiectum est, quod idem sensus mouet remanens suas quae contrariae aut his interiectae sunt mutat affectiones. Generatio hinc ortus est cum totum mutatur in totum, nec manet aliquid, quod sensum cadit vt idem subiectum. In vtraque definitione pro genere ponenda est mutatio subiectum quod sensum mouet vel sub sensum cadit, idem est quod subiectum sensibile, corpus scilicet naturale, quod est subiectum denominationis non inhaesionis. Affectiones contrariae aut interiectae sunt qualitates tertiae speciei, sensibiles inter se contrariae vel medietate. Eodem enim fere modo hic sumitur alteratio quo 7. Phy. vbi Aristoteles probat tantum alterationem ad qualitates tertiae speciei.

CAPVT V.

Dices Aristotelem hic assignare exempla alterationis motuum ad ægritudinem & sanitatem; item ad varias figuras, ergo alteratio secundum Aristotelem non est tantum ad qualitates tertie speciei, nam ægritudo & sanitas in prima specie continentur, figura primam speciem facit.

Respondeo: Aristotelem videri paulo laus extendisse hic nomen alterationis, vt comprehendat etiam alterationes improprias. Posset tamen motus ad ægritudinem, sanitatem referri ad alterationem propriam, quia ægritudo & sanitas non distinguuntur à quatuor primis qualitibus, nisi secundum quandam relationem proportionis & disproportionis.

Potes quo modo motus ad ægritudinem sit alteratio, cum ægritudo subiectum sensibile fruatur.

Respondeo: non per se destruere, sed per accensum tantum, quatenus interdum ægritudinem consequitur interius. Totum in definitione generationis est idem quod tota substantia perfecta, non quasi totum secundum omnes partes corrumpatur, & nulla pars remaneat, sed quia totum illud compositum sensibile non remaneat post generationem, in quo ab alteratione differt, in qua totum idem subiectum seu compositum sensibile manet, vt utroque mutationis termino. Additur in eo nihil manere idem in generatione quod in sensum cadat, vt subiectum, qui licet ipsum compositum vt subiectum non remaneat, non tamen necessario omnes qualitates sensibiles mutantur, cum possit eadem qualitates & specie & numero manere in genito & corrupto.

In fine capitis distinguit generationem ab omnibus aliis mutationibus, tum ex parte minorum, tum ex parte subiecti. Terminatio accretionis est quantitas maior, decretionis, quantitas minor, motus localis locus, alterationis qualitas, generationis vero differentialis terminus est differentia substantialis est enim id secundum quam materia mutatur. Generationis subiectum est materia prima, cæterarum mutationum totum compositum.

(* *)

HOc capite de augmentatione differit, ea scilicet quæ viuientium est propria, nam altera illa qua inanimata augetur & crescunt, vt cum ignis augetur non est proprie dicta accretio, cum non fiat ab anima, neque inuicem secundum omnes partes augetur, sed tantum addito extrinseco pabulo contra quam in viuientibus fieri solet.

Initio duplex assignat discrimen Augmentationis ab alteratione & generatione.

Primum ducitur à terminis, vt in fine capituli precedentis. Secundum est quod augetur, necessario mutat locum, non quia locum suum deserat, sed quia retento suo loco maiorem acquirit, crescente corporis mole non item quod generatur vel alteratur.

Secundo proponit difficultatem de materia accretionis, an debeat esse corpus actu quantum, an tantum potestate, & dicit debere esse actu quantum; quia nihil potest fieri maius ex eo quod sit potestate tantum quantum.

Deinde vt modum, quo fit accretio, explicet, assignat tres proprietates, ac conditiones augmentationis. Prima est, id quod augetur idem manet ante & post accretionem, idem intellige de decretionem: idem, verbi gratia, homo est qui nunc est sub minori quantitate, postea sub maiori, vel contra. Secunda, eius quod augetur quælibet pars augetur, & eius, quod decrescit, quæuis pars decrescit. Tertia. Accretio fit aliquo accidente, & decretio aliquo decedente.

Hinc argumentatur, eandem difficultatem quam antea posuerat repetendo, vel enim id quod augetur est corporeum vel incorporeum, si in corporeum admittenda esset materia sine quantitate, quod est impossibile, si corporeum, videretur ponenda penetratio dimensionum, cum id, quod augetur, secundum omnem sui partem augetur.

Textu 33. negat, ita fieri accretionem, quemadmodum ex aqua fit aer, maiorem enim locum occupat aer quam aqua ante occupabat, negat inquam, quia hic est generatio & corruptio, in augmentatione idem permanet, in quo cum alteratione conuenit.

Quantidem Textu 34. quid sit quod augetur

M m m

getur

getur proprie, an animal, an alimentum, an utrumque, & respondet animal tantum dici posse augeri, cum illud solum maneat, alimentum vero non maneat, sed transmutetur, sicuti si aqua vino non misceatur illud dicitur augeri quod manet, vt si parum aquæ vino misceatur dicitur vinum augeri non aqua, aqua vero si paucillum vini infundatur.

Dissimilitudinem deinde ponit inter augmentationem & alterationem, quod id quod alterat interdum alteratur, id autem quod auget, non vicissim augetur.

Peres, quomodo dicit virtutem alterationem esse in eo quod alteratur, hoc enim falsum videtur.

Resp. Virtutem proximam alterandi non esse in animali, quod alteratur, sed bene remotam, verbi gratia, alteratur homo à cibo, sed prius debet alterari cibus à calore naturali hominis. Ad excitati sicuti, piper prius debet excitari quam calefaciat.

Textu 35, repetit ea quæ superius dixerat, dicitque ad explicandum modum augmentationis tria illa principia retinenda esse, primum, idem remanere post & ante augmentum, 2. aliquo extrinsecus adueniente augeri, 3. quamuis partem minimam sensibilem augeri. Vtius, in modo augmentationis explicando tria alia seruanda esse, 1. vt in corpore, quod augetur non concedatur vacuum, 2. non concedatur vlla penetratio dimensionum, 3. illud, quò augemur, non posse esse incorporcum.

Supponit deinde, antequam illum modum explicet, duo: primum, augeri per se partes similes non dissimiles, sed has tantum augeri ratione similitarum, similes partes dicuntur quæ constant particulis eiusdem rationis, vt caro vel os; dissimiles sunt, quæ constant partibus diuersæ rationis, vt caput, brachium, quæ dicuntur membra, in capite enim & carne & ossa, & membranæ, & cartilagine, & venas, & alias partes reperies, quæ diuersæ sunt rationis, has itaque dicit non augeri per se, sed quia constant similibus, quæ per se augentur. Secundum, quod supponit, est, has partes posse considerari vel secundum differentiam, vel secundum materiam. Respondet deinde in accretione has partes augeri secundum differentiam, non secundum materiam, siue viuens augeri secundum par-

tes differentiales, non materiales, eo quod continue nouæ partes materiales accedant, recedant, differentia eadem manente. Quæ autem Aristoteles intellexerit per partes differentiales & materiales examinandum erit quaestione.

Quærit deinde Textu 39, quale debeat esse alimentum, cum vero dixisset ab initio alimentum debere esse dissimile, posset aliquid merito petere, an quidlibet possit esse viuens alimentum?

Resp. atque tale debere esse potentia, quæ est actus viuens, siue tale quod possit transmutari in substantiam viuentis, debere itaque esse actus dissimile, potentia simile.

Deinde concludit, in accretione non esse simplicem generationem sed aggenerationem dicitur, qua noua pars alteri parti coniungitur.

Rursum docet, viuens debere alimentum commutare per virtutem augmentatiuam, & bique permiscere & vniri.

Postremo ostendit T. 40. in quo differat augmentatio & nutritio, dicitque, licet idem obiectum respiciant, ratione tamen differentiam cum alimentum simul sit & potentia caro, & potentia aliquid quantum, augmentationem respicere illud vt quantum est, nutritionem quatenus potentia caro est, 2. differunt, quod animal, quamdiu viuunt, nutritum non semper accrescit.

Ex dictis Nutritionis definitionem colligunt: *Nutritio est conuersio alimenti in substantiam aliti, facta ab anima virtute caloris naturalis, vt fiat restauratio eius quod cepit absumi.*

CAPVT IV.

Actum de mixtione prius oportuit agere de actione & passione Elementorum quæ in illa mixtione interuenit, & quia actus & passio non est sine contactu, hoc capite de contractu agit, triplicemque contactum statui primus est Mathematicus, estque eorum, quodum solum habent, vt extrema habeant solum siue agant & patiantur, siue non; Secundus est Physicus, eorum, quæ præterquam quod contingunt & extrema habeant, simul etiam in se inuicem agunt & patiuntur: ita se habent elementa, qua parte sese contingunt. Tertius contactus est improprius ac Metaphoricus: cum aliquid virtutem suam in aliud distans diffundit, in eo aliquid producendo, vt calidum in hæc inferiora.

Docet quomodo sese habeant inter se agens & patiens, ac i. contra Democritum docet simile non posse agere in omnino simile, id est, in id quod tam secundum differentiam quam gradum est simile, v. g. calorem vt sex in alium calorem vt sex, tum quia non est ratio, cur vnum potius ageret quam alterum, tum quia vnum posset agere in seipsum. Et sic esset nihil incorruptibile, expersque mutationis.

Docet item contra veteres non posse id,

quod in alterum agit esse plane dissimile, neque enim albedo in linea, neque linea in albedinem agit per se, eo quod non sint contraria, quod tamen est necessarium inter agens & patiens.

Concludit itaque agens & patiens partim debere esse simile, partim debere esse dissimile; genere materia, potentia, simile, specie ac differentia diuersa, nam agens conatur inducere differentiam suæ similem, si tamen sit agens vniuocum.

BERNARDI MORI- GANI PHILOSOPHI AC V- TISSIMI IN LIB. II. ARISTOTE- lis de Generatione Commentarii & Disputationes.

CAPVT I:

TRIA potissimum, hoc libro 2. agit, primo de Elementorum natura, numero, eorumdemque; mutua transmutatione. Secundo docet ex iis tanquam principiis componi mixta. Tertio causam adfert perpetuæ generationis.

Principio dicit sibi esse agendum de Elementis, quia ab illis omnis generatio & corruptio proficiscitur, per eorum vero mixtionem & mutuam actionem mixta generantur & corrumpuntur.

Docet deinde nullum aliud esse rerum principium præter quatuor Elementa; non quod solit esse partialia principia cuiusque; corporis materiam & differentiam, in quæ etiam ipsa Elementa resolui possint, sed tantum negat dari corpus aliquod præter hæc quatuor, quod sit aliorum corporum principium.

Vltius negat dari materiam aliquam ab omnibus differentiis ac qualitatibus separabilem, sed bene suapte natura inseparabilem.

Postquam principium materiale elementorum constituit, inquit nunc, quænam sint e-

lementorum differentialia principia; sed quoniam nobis sint ignotæ elementorum differentiarum, earum loco quatuor primas qualitates, quæ sunt illarum proprietates, pertractat.

Potius autem loco principii differentialis has qualitates quæ sensu tactus percipiuntur, ponit, quam qualitates, quæ visu percipiuntur, tum quia etiam visus tactu videatur prior ob idque videantur potiores qualitates visu perceptibiles, est tamen tactus vniuersalior, & natura prior velut ceterorum sensuum fundamentum. Similiter obiectum tactus est vniuersaliter obiecto visus, esse enim quod visu percipi potest etiam potest tangi, non autem contra; tum quia elementa non agunt nec patiuntur nisi per tangibilem qualitatem.

Porro inter tactiles qualitates quæ tactu percipiuntur semper ponit contrarietates: Calidum, frigidum, humidum, siccum, graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, asperum, leue, crassum, tenue. Ex his 1. omnibus duas tantum priores contrarietates pro principiis elementorum differentialibus seligit, quas vocamus primas qualitates, duas priores calorem scilicet & frigus vocat qualitates

actiua, duas posteriores humorem & siccitatem vocat passiuas; non quod hæ non sint villo modo actiua aut illæ passiuæ, sed quod hæ magis passiuæ, illæ magis actiua, utpote quæ citius ac facilius suum effectum producant. Quocirca & Aristoteles duas priores per actionem, duas posteriores per passionem definit.

Prima qualitas est qualitas actiua & passiuafensibilis, quæ ab altera priore non dependet. Per hanc particulam actiua excluditur rarum & densum, & nullæ aliz quæ nullam habent efficientiam, similiter excluditur grauitas & leuitas, quæ non est effectiua alicuius qualitatis permanentis sed tantam motus. Cum dicitur actiua & passiuaf, excluditur lux. Per posteriorem illam partem quæ ab alia priore non dependet excluduntur qualitates secunda, colores, odores, sapor, &c.

Definit Aristoteles vnamquamque qualitatem primam: Calidum est quod cogit ea quæ sunt eiusdem generis. Adde consequenter separare ea quæ sunt diuersi generis, sed hoc per accidens, quia non potest congerere in vnum ea quæ sunt eiusdem generis, quin separet ea quæ sunt diuersi generis, ita nimirum ignis aurum calore suo congerit in vnum & ab aliis metallis sciungit. Idem in iis quæ habent partes alias terreas alias viscosas, ignis comburendo illas separat subsidentibus in imum partibus terreis & viscosis aereisque auolantibus. Frigidum est quod cogit & congerit tam ea quæ sunt eiusdem generis, quam quæ alieni. Hinc patet duas has definitiones datas esse per actionem, congerere enim actio quædam est. Nota tamen congerere non esse primam qualitatem calidi & frigidi sed consequi ad calefactionem & rarefactionem, vel refrigerationem & condensationem. Humidum est quod determinationis suæ est expertum, cum facile alieno termino coerceri possit. Patet in aqua, quæ facile quamlibet differentiam sufficit a vases in quo continetur, & facile eam quam habet figuram amittit.

Siccum est quod suo sine facile coercetur & concluditur non facile autem alieno. Patet in terra quæ non facile recipit externam figuram.

Postremo tandem dicit alias qualitates ad has primas reuocari posse, ut tenue, lubricum & molle ad humidum, crassum aridum & du-

rum ad siccum, siccum vero & humidum, ostendit non posse reuocari ad calidum & frigidum.

CAP V T II.

HOc capite ostendit quatuor esse Elementa ex quadruplici primarum qualitatum combinatione caloris cum siccitate in igne humiditatis cum calore in aere, frigoris cum humiditate in aqua, siccitatis cum frigore in terra, duæ reliquæ combinationes sunt inutilis.

Deinde adfert quædam theorematum vel vulgus Philosophorum loquitur proprietates Elementorum. Prima: Ignis non omnino simplex est nec aer, nec vllum aliorum elementorum sed concreta sunt atque confusa id est, Elementa quæ hic habemus in puris sunt & peregrinis tum qualitibus imbutum substantiis permixta. Secunda: Ignis maior est caloris ut glacies frigoris: id est ignis habet calorem in summo, aqua quæ glaciem vocat frigus in summo. Inde congerunt duas reliquas qualitates passiuas in alio duobus elementis in summo esse, humiditatem in aere, siccitatem in terra. Tertium quatuor sunt corpora simplicia vtriusque duorum vtriusque loci est: id est, duo Elementa occupant locum superum, duo alia inferum. Quarta: Extrema maxime sincera sunt ignis & terra, media autem magis permixta aqua & aer: id est, extrema elementa puriora sunt, media autem magis impura. Ratio quæ media vtriusque habent: contraria, extremorum vnica sui parte tanguntur a contrario. Quinta vtriusque vtriusque contraria sunt id est, extrema vtriusque qualitate mediis apponuntur, ignis aquæ, terra aeri. Sexta, vtriusque in vnoquoque reperitur, id est, vniuscuiusque Elementi vna magis est propria qualitate quo loco differentia substantialis sumenda sunt.

CAP V T III.

Explicat hoc capite Elementorum transformationem: quæritque quonam pacto fiant, & an ex quolibet Elemento quoduis aliud generari possit? Respondetque affirmatiue, posse quoduis ex quolibet generari, quod hac ratione probat; Quoduis contrarium est

contra

CAPVT VIII.

contrario oriri potest, sed quoduis Elementum vel altera vel vtraque qualitate est alteri contrarium, docet tamen Elementa symbola facilius transmutari inter se quam a symbola, quod vnum facilius destruat, quam duo: symbola enim dicuntur ea quæ in vna qualitate conuertiunt, a symbola vero quæ in vtraque discrepant. Secundo docet ex duobus Elementis a symbolis facilius tertium generari, iam vnum in aliud conuerti, quia facilius in vtroque vnam qualitatem superari iam duas. Tertio docet ex duobus Symbolis non posse tertium generari.

CAP. IV.

Docet hoc capite elementa esse principia mixtorum, ipsa vero non constare villo modo simpliciore quod ipsorum sit principium ac veluti materia.

CAP. V.

Eprehendit Empedoclem quod assereret Elementa non posse in se inuicem transmutari.

CAPVT VI.

Hoc capite exponit quo pacto fiat mixtio, & qua ratione ad illam Elementa concurrant, refutatque in primis Empedoclem, eosque qui existimant Elementa diffinitaliter manere in mixto.

Docet deinde Elementa non tantum remanere in mixto secundum materiam differentis ac qualitatibus expulsi, quia sic pura puisset generatio non mixtio, sed manere etiam in mixto secundum qualitates suas refractas & ad certam temperiem reductas.

CAPVT VII.

Docet hic mixta perfecta constare 4 Elementis modo ante explicato. In fine docet inter omnia Elementa ignem maxime nutriri, intellige improprie dicta nutritione.

(**)

Docet hoc capite rerum corruptibilium & incorruptibilium principia esse paria, materiam differentiam & efficientem, ex quo apparet Aristotelem, cælo tribuisse materiam & differentiam. Finem reducit ad differentiam, eadem enim res diuersorum est differentia & finis,

CAP. IX.

Quærit quæ sit causa efficiens vicissitudinis perpetuæ generationis, dicitque perpetuæ generationis causam esse motam primi mobilis, quo Sol continue rapitur & circumuoluitur. Sed cum hic motus sit maxime vniuersalis, sequeretur non fore illam generationum diuersitatem quam cernimus. Idem enim manens idem natum est producere idem. Ideo aliam præterea huius diuersitatis & vicissitudinis causam inquiri, assignatque motum Solis proprium per signa Zodiaci, cuius obliquitas efficit vt Sol nunc ad nos accedat nunc recedat, Solis autem accessu sunt generationes maxime mixtorum, perfectiorum in recessu corruptionis.

Docet deinde textu 57. æqualia esse tempora corruptionis & generationis, quia æqualia sunt temporum spatia, quibus ad nos Sol accedit & recedit, etiam secundum Astronomos diutius Sol hæreat in Signis Borealis quam Australibus, ratione excentrici vt diximus in Sphæra.

Denique textu 59. finalem causam huius perpetuæ vicissitudinis generationum assignat, scilicet vt vnum quodque eo modo quo potest assequatur aternitatem, & quia in indiuiduo non potest, id saltem assequatur in specie.

CAPVT X.

Quærit an omnium generatio sit necessaria, an aliquorum sit contingens, dicitque quædam necessario fieri vt crastinum ortum Solis alia veto contingenter vt Leonis generationem. In fine docet in rebus incorruptilibus idem numero redire per motum, in corruptibilibus per generationem non idem numero sed specie redire.

DISPUTATIONES
IN LIBROS DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE.

DVBIVM PROOEMIALE.

Quodnam sit horum librorum obiectum?

Varias sententias de Obiecto horum librorum recenset Toletus & Bannius præfatione in hos libros, quos vide.

Dico breuiter Obiectum horum librorum esse corpus mixtum quæ tale, siue quatenus ex Elementis per mixtionem constat, ob idque generabile & corruptibile. Explicatur cum ad generationem requiratur potentia, alteratio corruptiua, hæc autem esse non possit nisi inter contrarias qualitates actiuas, quæ se vicissim expellant, ob id ea quæ generationi & corruptioni obnoxia sunt, vti sunt omnia corpora mixta, necessario ex Elementis debent componi, eorumque qualitates participare, vt ab aliis agentibus possint immutari & alterari, & ad corruptionem disponi. Ob eam causam ratio differentialis obiecti huius libri est ipsa illa mixtio, quæ est radix generabilitatis & corruptibilitatis in mixtis. Et quamuis de Elementis, eorumque generatione hic differatur, id tamen fit in ordine ad mixta & mixtionem, quæ sine illorum cognitione intelligi non poterant, quod satis patet ex Aristotele, qui cum initio libr. 1. agit de generatione, illamque deinde ab aliis mutationibus distinguat, in fine tamen tanquam eo declinasset totam priorem disputationem de mixtione agit. Similiter libr. 2. cum prius de Elementis egisset tanquam principiis mixtorum, tandem de ipsis mixtis agit. Ex quo potest ipsam hanc mixtionem spectasse, vt rationem differentialem sui obiecti.

Hæc de Obiecto differentiali horum librorum.

Probatum autem conclusio quoad obiectum materiale, primo quia ad hoc obiectum omnia quæ traduntur nullo negotio reueri possunt: Elementa autem de quibus maxime dubitari posset reuocantur ad mixta tanquam eorum principia. Item qui de mixtis probant radicem habent generabilitatis & corruptibilitatis agendum fuit, explicandum erat quid generatio, quid corruptio. Rursum de aliis mutationibus alteratio augmentum agendum fuit, tum ad distinguendum generationem ab illis, tum quia commixtionem habent cum generatione; alteratio eam præcedit, augmentatio sequitur, & quia hæc mutationes mixto conueniunt mixtum est.

Probatum secundo, quia cum hic liber Physicam pertineat, debet in obiecto subordinatus totali obiecto Physicæ tanquam species generi.

Totale autem obiectum Physicis est corpus naturale, igitur obiectum huius libri species aliqua corporis naturalis, non compositum simplex, de illo enim per se actum est in libro de celo, ergo corpus mixtum. Ob id autem scribuntur hi libri de generatione, quia generatio vel generabilitas erat primaria passio quæ de mixtis in his libris erat demonstranda: alias vero diximus non semper ab ipso obiecto desumi libri inscriptionem. Confirmatur, quia neque generatio & corruptio potest assignari huius libri obiectum, neque mobile ad formam intrinsecam, siue ens generabile non prius quia hæc tractatio de esse de aliquo corpore, non posterius si capitur ens mobile vel generabile pro passione cum: passiones non sint subiectum alie scientiæ. Si capiatur pro radice ac principio mobilitatis ac generabilitatis, sic, qui

ita loquuntur nobiscum sentiant.

(***)

partes præexistant sola vnione & coniunctio-
ne partium, neque vero partes sigillatim posi-
tæ sunt totum, sed ex earum vnione resultat
totum.

D V B I V M II.

Quid & quotuplex sit Generatio?

Nota 1. hic quæstionem esse de proprie
dicta generatione, licet enim accidentis
productio interdum vocetur generatio, im-
proprie id tamen & vasa significatione, qua
quicquid de nouo fit, dicitur generari.

Nota 2. generationem quæ ad substantiam
tendit esse duplicem, vnã fufe acceptã, qua
voce significamus cuiusuis substantiæ produ-
ctionem à naturali agente factam, vt ignis ab
igne. Alteram presse sumptam, qua voce dun-
taxat significamus productionem viuentiũ,
in qua generatione generans dicitur pater, &
genitus filius. Hac vsurpatione ignis aut cu-
iusuis alterius inanimati productio non erit
generatio.

Dico tamen 1. generationem fufe sumptã
si præcise loquamur esse productionem totius
compositi Physici per vnionem differentiæ
cuiusuis substantialis cum materia virtute a-
gētis factam: ita vt generationi conceptu suo
dicat ipsam actionẽ qua mediante agens par-
tes illas inter se vnit & coniungit: vno autem
est id quo res genita producitur ac terminus
differentialis generationis.

Probat̃ur autem Conclusio, quia generare
in suo conceptu præcise nihil est aliud quam
totum aliquod ex materia & differentia com-
positum efficere totum autem fit sola vnione
& coniunctione partium Physicarum essen-
tialium. Ergo generatio differentialiter est
totalis productio resultans per vnionem qua
partes vniuntur.

Conf 1. quia sola vnione formæ tam mate-
riæ animæ, ver. gr. rationalis cum corpore seu
materia disposita censetur & concipitur res
generati etiam si cætera à parte rei vel per ra-
tionem excludantur. Quod probatur: Nam si
quid aliud generatio inuolueret in suo con-
ceptu vel esset productio ipsius formæ, vel mu-
tatio materiæ à priuatione formæ ad formã,
non primum, cum non omnis formã per ge-
nerationem accipiat esse. Anima vero ratio-
nalis creatur, quo non obstante homo ge-
neratur sola animæ cum materia vnione, &

homo.

DISPUTATIO I. DE
GENERATIONE ET
CORRUPTIONE.

D V B I V M I.

*An deur Generatio sub-
stantialis?*

Espon. breuiter dari talem generationem.
Probatur, tum quia videmus agentia na-
talia res immutare substantialiter, id autem
cre non possunt nisi introducendo differe-
tiam substantialem in principiantem ma-
teriam, cum soli Deo conueniat creare, tum
a experimur eandem materiam vicissim
esse diuersis differentiis, materiam verbi
tia ligni postea subesse differentiæ ignis,
no vero dicat, audiui differentiam ignis
sine materia, aut nouam fieri materiam
e sola creatione fit, tunc quia sublunaria
sunt aliquam qualitarum inter se contra-
rietatem ratione cuius sese alterare possunt,
generationem autem quæ fit à contrario se-
quitur corruptio & generatio.

Dices 1. Si quid generetur substantialiter
erit fieri ex non ente simpliciter. Sed ni-
potest fieri ex non ente simpliciter. Ergo
datur de nouo generatio.

Resp. Si maior Propositio ita intelligatur
quod generatur ita debeat fieri ex nullo
recto, nullaque materia, falsa est. Sin au-
tem intelligatur, id quod generatur debere
ex eo quod non est totum, illud compo-
situm, quod fit, siue ex eo quod habet coniu-
ntem differentiam inducentem, verum est, hoc
tamen sensu neganda minor. Et hoc est quod
Aristoteles vult cum dicit: id quod generatur
ex non ente in actu, ex ente autem po-
tentiali.

Dices 2. In generatione substantiali totum
produci ac fieri. At totum non fit nisi
per partes perducatur, impossibile autem
produci materiã. Ergo impossibile est, to-
tum produci, atque adeo est impossibilis generatio.
Resp. falsum esse non fieri totum nisi omnes
partes fiant, totum autem fit etiam si omnes

homo dicitur generari etiam si non attingat ipsam animæ productionem. Item quamuis præxisteret ipsa forma vna cum materia, sola tamen vniones generetur, vt fiet in resurrectione, cum anima præexistens denuo vnietur corpori, licet enim illa vnio non futura sit naturalis, erit tamen vera generatio virtute supernaturali facta. Non inuoluit etiam generatio secundum vnionem scilicet materiæ à priuatione ad formam, quia etiam si mutatio sit ordinariè coniuncta isti vnioni, tamen experimur nos illam non inuoluere in conceptu generationis, vt posset si quis attendat ad conceptum suum. Adde si Deus produceret materiam affectam dispositionibus velimus ad formam ignis approximatum sufficienter igni alicui, ille ignis eodem instanti induceret formam ignis, in illam materiam eamq; materiæ vniret, dicereturque vere generare ignem: Atqui hæc generatio esset sine vlla mutatione materiæ. Ergo generatio non inuoluit in suo conceptu illam mutationem materiæ. Item si Deus aliquid generasset ab æterno, esset generatio sine mutatione.

Confirmatur 2 quia res censetur corrumpi præcise sola dissolutione & separatione formæ à materia, vt posset in hominis morte. Ergo generari etiam earundem partium vnione sola.

Dices: Aristotelem passim definire generationem per mutationem vt 8. lib. *Physicæ* 7. dicit generationem esse mutationem ex non ente ad ens. Et hoc lib. 1. de generatione c. 4. dicit esse mutationem totius, nullo sensibili remanente & c. 5. vocat mutationem ex substantia potentia in substantiam actû. Ergo ratio formalis generationis intrinsece dicit mutationem.

Respondeo: Nusquam Aristoteli fuisse propositum explicare præcisam rationem & conceptum generationis, eam autem semper explicuisse per id quod necessario est coniunctum generationi prout nunc fit, quodque erat notius, idque maxime quia non erat alia vox per quam significaretur illa eadem actio quatenus est mutatio, vnde vt Aristoteles illam mutationem materiæ nomine generationis designaret, efficit etiam ipsa necessitas & vocum penuria. Ob hos diuersos conceptus si quis bene aduertat recte dicitur materia mutari à formam in formam, vel à priuatione formæ in for-

mam, non autem generari, contra verotum compositum recte dicitur generari mutari.

Petes 1. Quid sit illa vnio an aliquid distinctum à partibus vnitis?

Respon. Etiam si non improbable sit vnem hanc esse modum ex natura rei distinctum à partibus vnitis, mihi tamen probabilius deri nihil esse distinctum ab ipsis partibus partesque seipsis vniri nullo superaddito. quis perat, an igitur partes illæ non mutentur. Resp. non mutari intrinsece, aliquid in se recipiendo, sed tantum extrinsece, quia illi aditur altera pars quæ illi non erat coniuncta antequam vnirentur.

Petes 2. an formæ materiales non generantur, nam cum fiant per eductionem è potentia materiæ non creantur, vnde videntur accipere esse per generationem. Ex alia parte motus cum non accipiant esse per vnionem potius præsupponantur tanquam natura prius vnione non videntur generari.

Resp. solere responderi formas illas generari vt quo seu vt terminum formalem generationis, sed cum in omni generatione sit quid quod generetur vt quo, ac proinde in homine, animal autem in homine non neretur, vt quo, sed creetur, melius dicitur vnio in omni generatione tanquam id quod nerari forma materialis comproduci ac generari, licet enim forma simul producat & vnietur materiæ, tamen licet distinguatur per rationem, imo & à parte rei distinguitur actio generationis prout tendit ad formam productionem & prout ipsam vnit, neque tum generatur præcise per ipsam productionem formæ sed per eius vnionem cum materia.

Resp. 2. Si generationem istam fuscè sumptam capiamus non impropria notione, quatenus est mutatio, sic generatio recte dicitur esse mutatio materiæ à priuatione in formam substantialis ad formam substantiali. Vel vt Aristoteles esse mutationem ex non ente ad ens, vel ex ente potentia ad ens actû.

Probatur quia his definitionibus optime explicatur natura generationis quatenus mutatio est; mutatio vero quæuis tribus consistit subiecto, termino à quo, & termino ad quem quæ omnia clare explicantur hisce definitionibus, nam materia est mutationis subiectum

quæ à priuatione formæ transit ad formam; terminus à quo est formæ priuatio, terminus ad quem forma substantialis. Cum dicitur mutatio; excluditur creatio; in qua nihil est quod mutatur, seu nullum est subiectum mutationis idem ante & post mutationem. Item concluditur transsubstantiatio in veneranda eucharistia quæ non dicitur mutatio proprie, sed conuersio, & panis dicitur conuerteri corpus Christi non mutari proprie: quia non manet, licet ista locutio etiam tolerari possit, panis mutatur in corpus Christi, quia mutari in significat ita conuerteri ut non remaneat. Ita etiam totum dicitur mutari in aliud eum, & forma in formam. Sed mutari ad dicitur de eo quod manet idem & post mutationem. Mutationes accidentales excluduntur, hac definitione per posteriorem particulam, cum dicitur generatio esse ad formam substantialem.

Dico 3. Generatio secundo modo sumpta, & specialiter pro generatione uiuentium est productio alicuius uiuentis à principio uiuenti coniuncto secundum similitudinem in natura specifica. A qua definitione manifestum est, quomodo excludantur generationes inanimatorum, quæ neque sunt productiones uiuentis, neque à Principio uiuente. Similiter generationis idis vel hominis creatio, licet à principio uiuente, tamen vel non est productio uiuentis, vel non est à principio coniuncto, neque secundum similitudinem in natura. Generationes uiuentium ex putri materia à celo factæ non sunt hic generationes, quia non factæ à principio uiuente, neque fiunt ad assumendum effectum in natura specifica. Eux generatio est Adami costæ non est hic generatio, unde nec Adamus est pater Eux, quia Adamus in ista generatione non erat, principium aërium, sed tantum materialiter conuertebat subministrando materiam, ex qua formaretur: Dixi principium illud aërium debere esse coniunctum non per presentiam localem, sed per coniunctionem substantiæ, generans uero se uel aliquid sui intricum commicat genito ratione cuius generatio tendit ad similitudinem naturæ ut genitum dum generatur coniunctum est generanti, quia aliqualiter genita uel aliquid ipsius manet in generante, ut arbor genita manet in arbore, generatio seminis quod fuit in arbore gene-

rante, sic & filius in utero matris uel semine parentis.

Nota tamen specialiter hanc generationem, non tam proprie applicari plantis, sed maxime dici de iis, quæ cognoscunt & amant partus suos, ut homo & bestia. Dixi hanc productionem debere fieri secundum similitudinem in natura specifica, debet enim generans actione illa assimilare sibi effectum in natura specifica saltem, idque ex vi ipsius actionis, nam si tantum illum assimilet sibi in generatione, ut sæpe fit in productione monstrorum, non est proprie dicta generatio, aut si illum tantum assimilaret sibi non per se ex vi actionis, sed ratione alterius, non esset generatio. Hinc intelligi potest, cur in diuinis secundæ personæ productio sit generatio, non autem productio S. S. & cur secundæ persona dicatur filius, non autem S. S. Productio uero secundæ personæ ideo est generatio, & maxime propria generatio, quia illa actio ex natura & vi sua tendit ad assimilandum perfectissime producendum terminum productum, idque non tantum in natura specifica, sed etiam numerica, eandem uero naturam numero ex vi actionis productiuæ communicat patri filio.

Nota uero produci filium per intellectiorem, quæ ex sua ratione est productiua uerbi, uerbum autem ex ratione sua est uitalis imago, ac representatio obiecti, cum autem obiectum intellectiorem est ipse intelligens, hac ex vi productiouis producit uitalis imago intelligentis, ut cum quis seipsum intelligit: itaque cum Deus Pater seipsum intuetur ac intelligit, producit intellectu suo infinito perfectissimam sui imaginem. Sed hoc interest inter uerbum nostrum, quando nos ipsos cognoscimus, & uerbum illud à parte productum quod nos producendo uitalis nostri imaginem tantum producimus accidens, Deus autem substantiam producat ac uerbum subsistens sibi unde quæque simile. Spiritus S. autem cum non procedat per intellectum sed uoluntatem quæ ex sua ratione non est productiua similis (neque uero amor uel uoluntatis est rei uoluntatis similitudo, sed tantum inclinatio in obiectum) eius processio non est generatio, nec ipse est filius licet actus ille uoluntatis quam spirationem uocant de facto producat terminum similem, sed non ex vi actionis uoluntatis per se, sed quia est in natura diuina,

quæ non potest ad intra producere nisi terminum similem.

Petes 1. an cum ex duobus diuersis specie animantibus prodit tertia species, mulus, vetbi gratia, ex equa & asino, vel contra ex asina & equo, ex leæna & pardo leopardo, ex lupa & cerua lix, an ea debeat dici vera generatio.

Resp. deficere quidem aliquo modo à vera generatione, tamen etiam esse & debere dici generationem, quia vterque generans nititur quantum in se est sibi assimilare effectum, sed quia vterque alterum impedit, exurgit tertia species præter vtriusque generantis intentionem.

Petes 2. an cum partus degenerat in alteram speciem, an debeat censerī generatio, cum, vetbi gratia, aquila vt nonnulli dicunt procreat Haliaeton, & hic non haliaeton sed Phœnam gignit, Phœna deniq; Miluum.

Resp. esse etiam generationem, sed tamen à vera generatione deficere, quod non perfecte assimilaret sibi effectum propter imperfectam virtutem feminalem, quæ quantum in se est nititur assimilare partum producenti.

Petes 3. An cum gallina vel auis alia ponit oua, cui altera gallina vel auis postea incubet, à quam procedat generatio, seu quæ sit parens, cane quæ incubat ouis an quæ oua ponit.

Resp. parentem esse auem quæ oua ponit, & matrem qui foemellæ virtutem feminalem ad ouorum productionem impressit, non autem alteram quæ incubat. Ratio est quia illi tanquam principio actiuo partus coniungitur, non huic, illa de suo materiam subministrat non hæc. Neque hinc sequeretur, quod sine hoc non nascerentur pulli, quia oua habent virtutem feminalem se effectientem ad edendum pullum, licet illa tempore aliquo debeat excitari. Et pater, quia pulli assimilantur non incubanti sed ei quæ oua edidit, vt cū gallina anatis oua fouet, anates prodeunt non gallinæ. Deinde ille tepor potest à rebus inanimatis prodire, & non minus emergent illæ aues, vt si oua simo subiciantur, vel in eo loco ponantur vnde modicus ab igne tepor manet, ita simul, teste P. Mapphæo,

numerofam gallinarum anatumq; sobolē edant.

QVÆSTIO IV.

Quæ causæ & immediate attingant illam actionem quæ generatur homo?

Dvibium non est, quin Deus per communiem suam influxum influat. Sed quæ sit est, quinam ad illam vnionem animæ cum materia immediate concurrant determinat influxum præbendo, an Deus solus, qui, v animam creat, ita etiam illam se solo vnica parentes vero dispositiue tantum concurrant an vero etiam parentes, vel alter eorum immediate ad illam vnionem influat. Ratio dubii est, quia si parentes non concurrant, nec videtur quomodo verè generent, si verò concantur concurrere, difficultas est cum animi sit spiritualis, quomodo possit attingi à potentia, & virtute materiali tanquam terminus istius vnionis.

Dico 1. verisimile mihi est ipsam vnionem animæ rationalis cum materia non attingi proxime & immediate à patre.

Probat, quia neque per se, neque per minariam virtutem dici potest illam immediate attingere, non prius, quia pater licet immediate præparet in se semen media virtute sibi insita, non tamen immediate est coniectus foetui vt illū efformet & elaboret, sed tantum foetui coniungitur media virtute simili, cui ad agendam vicariā vim imprimit, non posteriore, quia licet semen immediate & proxime elaborat foetum, non tamen habet vniciendi animam corpori, cum tota eius virtus sit materialis, terminus autem vnionis sit spiritualis. Neque valet, quod dicunt Coniubricenses, non repugnare, virtutem materiam attingere vnionem rei spiritualis, eo quod actio non sit rei productiua sed vniciua, quod non videtur minus repugnare virtuti materiali, vnire rem spiritalem alteri quam producere, cum in illa actione debeat attingi spiritum tanquam terminus vnionis, quod omnino dicitur superare virtutem materialem. Adde ipsorum sententia cum ponant, vnionem modum ex natura rei distinctum à partibus nitens, necessario illum esse producendum in sola materia, quia sic vnio non attingit animam, si vero partialiter producatur in anima, erit ea parte spiritualis, ac proinde non poterit attingi à virtute materiali, et

eriam secundum ipsos materiale non poterit concurrere ad productionem spiritualis.

Dico. Verisimile mihi videri matrem immediate & proxime concurrere ad ipsam vniōem animæ cum corpore, media sua virtute generatiua.

Probat, quia fœtus est illi immediate cōiunctus dum animatur, & ab eius virtute generatiua proxime attingi potest. Neq; dicas, hanc virtutem esse materialē, omnis vero potētia animæ rationalis seu vegetatiua seu sensitiua mea sententia est spiritualis, & subiectatur id, animæ, non in organo vel toto composito licet organum dispositiue ac materialiter ad illius actionem concurrat, quod nihil est aliud, quam sicuti anima existit connaturaliter in materia, & certas dispositiones requirit, vt illam informet, ita vt operetur, requirit materiam certo modo dispositam, quā non habet, non potest agere, quia deest illi equisita conditio ad agendum, non quod lesit illi virtus aliqua agendi intricata.

Dices ergo: diuersimode concurrunt Pater & Mater ad generationem.

R. Concedēdum, Pater enim per vim seminalem maxime alterat, disponit fœtum, & hereditarias partium formas inducit, licet ad eas etiam mater (contra quam opinantur nonnulli) cōcurrat, debilius tamen ac remissius, ipsam vero animæ cum corpore vniōem potentia sua generatiua mater perficit.

Ex quo patet in vno plus conferre patrem, in altero matrem.

Dices; hinc sequetur Patrem vere non generare cum nō attingat ipsam vniōem animæ cum materia, ac immediatam productionem in qua actione posita est generatio.

R. nomine generatiōnis aliquando significari tantum istā actionem immediate productiuam totius, & sic pater non vere generat, aliquādo totam seriem actionum & alterationum disponentium ad formam, introductionemque partialium formarum in viuētib; ad quæ omnia cum maxime conferat, Pater vere dicitur generare, quo modo etiam Sol iōniæ dicitur generare.

Ex dictis patet, matrem non tantū passiuè concurrere ad generationem suppeditando materiam in quam semen masculinum agit & formet fœtus, vt cum Aristotele volunt nonnulli, sed etiam actiue, idq; tum ad vniō-

nem maxime & actionem illā quæ præcise hominis est generatiua, tum ad alterationes & dispositiones præuias, quibus elaboratur fœtus, licet ob debilitatē caloris & virtutis actiue semen muliebre minus agat, magis patiat. Quod contra Aristotelem probant Medici, quod quia mas & femina eiusdem sunt speciei, eandem igitur virtutem habent, quæ naturam illam specificam consequuntur, tum quia mater naturaliter amat liberos, aliquid igitur effectiue confert ad illorum productionem, tum quia liberi sæpe matrem vultu, sexu & aliter referunt, tum quia alias pater nihil materiæ conferret, si enim semen paternum tantum agat, & materia quam mater suppeditat, tantum patiat, cum semen paternum non possit agere in se, sequetur totum fœtum efformari è materia & sanguine materno, quod nullo modo est verisimile, sed potius dicēdū est, illud ita agere, vt etiam reperiat in semine materno, & in fœtū transformetur.

DVBIUM IV.

Quod sit subiectum & terminus Generationis?

R. Responderi communiter solet, subiectum generationis esse materiam, terminum quo seu formalem ac secundarium esse formā, terminum qui ac primarium esse compositū, sed iuxta supra dicta videtur aliqua distinctione opus.

Dico. Si generatio capiatur in proprio conceptu pro productione totius compositi media vniōe non habet pro subiecto suo seu inhesionis, seu denominationis materiam.

Probat: Quia productio totius compositi neq; recipitur in materia, cū ipsa materia sit, pars totius compositi, materia autē in se ipsa recipi non potest neq; aliā materiam denominat, cum materia nō dicatur generari vel produci.

Potes; in quo igitur subiecto erit ista generatio? R. Si actio sit in agente illam actionem futuram in generante, si actio non sit in agente, debet esse in passiuo vel termino: Cum autem hic nullum sit passiuum in quo recipiatur actio debet dici generatio esse in termino, id est, toto composito, non quasi distincta sit ab illo termino, sed à parte rei illi identificata ratione tantum distincta fieri enim substantiæ & esse substantiæ tantum ratione possunt distingui.

Dico 1. Si generatio sumatur vt mutatio, est subiectum, tam inhaesionis quam denominationis est materia.

Probat: quia materia est quae à forma vel à priuatione formae ad formam transit, cuique inest tam priuatio formae ante generationem, quam forma exacta generatione. Pari modo materia est quae denominatur mutari à priuatione formae ad formam.

Dico 3. Si generatio sumatur in proprio conceptu, terminus qui primario ac principaliter intentus est totum compositum terminus formalis non est forma sed vnio partium.

Prior pars probatur: quia is est primarius terminus quem agens simpliciter & per se intendit, & ad quem actio vltimo tendit, sed agens per se & simpliciter intendit productionem totius hominis, verbi gratia, caetera tanquam media in ordine ad totam, & actio generantis vltimo ad totum producendum refertur, eoque producto desinit. Ergo totum est terminus generans primarius.

Probat 2. Omne agens agendo intendit assimilare sibi effectum secundum substantiam vel accidens. Ergo in productione substantiale intendit agens assimilare effectum secundum totam substantiam, non aliquam ipsius partem. Ergo terminus generationis primo intentus est tota substantia.

Probat 3. Illud est quod proprie & per se producitur quod deinde habet esse, sed totum compositum est id quod habet esse. Ergo, etiam est id quod per se producitur.

Posterior pars probatur: quia ille dicitur formalis terminus alicuius actionis quo de nouo per illam actionem producto resultat totum compositum substantiale vel accidentale, vt calor est terminus formalis calefactionis qui per illam actionem fit in subiecto, quo producto in subiecto fit calidum, in omni autem generatione non fit de nouo forma ex vi ipsius generationis, vt patet in anima rationali, vnio autem semper fit, quae posita necessario resultat totam.

Confirmatur 1. quia non id quod producit formam, sed quod illam vnit dicitur generare.

Confirmatur 2. quia licet generationi praesisteret forma, vt de facto anima rationalis praesisteret priusquam de nouo in resurrectione vniretur corpori, aut si Deus formam materialem crearet extra materiam, & illa deinde

de materia vniretur, esset vera generatio, tamen de nouo non fieret sed vnio.

Dices 1. Forma est id quo res est. Ergo est quo res fit & generatur. idem vero est quo res est & quo res fit, cum esse & fieri non distinguantur nisi ratione &

Resp. Formam esse id quo res est & quo res fit tanquam parte essentiali, seu tanquam termino formali & primatio vnionis, non tanquam termino formali generationis, quo de nouo producto totum incipiat esse.

Dices secundo. Ergo saltem cum forma materialis, forma dicitur esse terminus formalis.

Respon. proprie dici terminum formalem cuius de nouo productio est essentialiter requisita ad generationem, quaeque in omni generatione reperitur, formae autem productio non est essentialiter requisita ad generationem, vt patet in generatione hominis. Si quis tamen velit esse terminum formalem minus praecipuum istius generationis, vt potest qui de nouo per illam actionem fiat, & quo producto totum fit, non repugnabo, dum modo vnio statatur terminus formalis praecipuus, vt potest quae ad omnem semper generationem & immediatius ad totum constituendum concurrat.

Petes 1. An sint diuersae actiones, vna qua producitur forma, altera qua forma vnitur materiae, & tertia qua producitur totum.

Respondeo in forma immateriali manifestum esse, aliam esse actionem qua producitur & qua vnitur, in forma materiali vna & eadem potentia agentis simul produci formalem & vniri materiae, & produci totum forma vero non producitur nisi in materia, & dependenter à materia & ex forma vnionum cum materia, necessario resultat totum, quo totum fit ab eadem potentia, vnde si actio poneretur in agente, esset quidem eadem res, ratione tamen distincta secundum diuersos terminos, si tamen actio fit in passivo termino, tunc licebit quidem distinguere etiam realiter productionem formae à productione totius, cum vero actiones identificentur terminis, termini autem sint distincti realiter, totum scilicet à differentia, etiam ipsae productiones distinguuntur realiter, non tamen poterit distingui nisi ratione actio productiua vnionis & actio produ-

productiua totius, cum vnio non distingua-
ur à partibus vnitatis, partes vnitatis non distin-
guantur à toto, à partibus rei. Si quis tamen v-
nionem à parte rei distingueret à partibus v-
nitatis, & consequenter à toto, etiam has actio-
nes deberet distinguere.

Petes secundo, forma aliqua materialis
roduceretur à Deo extra materiam, eadem-
ue postea vniretur materiæ, an censeretur e-
ici ex potentia materiæ. Videtur vero quod
non, quia forma illa materiæ extrinsecus ad-
vniret.

Respon. si educi est accipere primum suum
se dependenter à materia, tunc illa forma
non educitur: si autem educi est accipere tam
primum suum esse, quam illud idem confer-
rum dependenter à materia, tunc illa for-
ma dicitur educi à potentia materiæ.

Petes tertio, an possit forma materialis v-
ni materiæ, totamque compositam efficere,
tamen vt non à materia sustentaretur, nec
eò dependeret.

Respon. posse Deo supplente causalitatem
materiæ circa formam, quia non est de ratio-
formali, aut totius compositi, vt forma
videat à materia, vt patet in homine. Idem
si possit de accidentibus, posse scilicet sub-
to vniri, & illud informare absque eo quod
eò sustentetur.

Dico quarto: Si generatio sumatur pro
mutatione, terminus formalis generationis
est forma.

Probat, quia forma est id quo materia
subiectum mutatur. Nequeia mutationi-
bus est alius terminus requirendus præter
formam, ad quam subiectum mutationis
transit, & terminum à quo, à quo scilicet sub-
iectum transit illum deierendo.

Petes, cur Aristoteles dicat, terminos gene-
rationis (vt mutatio est scilicet) esse contradi-
ctorios, alterationis vero contrarios, siue, cur
mutatio dicatur terminus à quo generatio-
nis, & non forma positiua à qua transit, in al-
terationibus vero pro termino à quo: assigne-
tur forma positiua, dicitur enim aqua mutari
à frigore ad calorem.

Respon. ideo fieri, quia terminus à quo ge-
nerationis positiuus est valde indetermina-
tus, à qualibet vero forma substantiali fieri
potest ad alteram transitus, in qualitatibus
non idem, sed tantum à contraria, vel

saltem à media qualitate transitur ad alter-
ram. Vnde quod ad rem attinet, est parua
discrepancia, nam in vtraque mutatione transi-
tur ab aliquo termino positiuo, qui habeat
priuationem formæ introducendæ, & in vtra-
que videtur terminus positiuus se habere per
accidens, nam terminus à quo in his alteratio-
nibus, quæ tendunt ad qualitatem non ha-
bentem contrarium, necessario est priuatio.
Similiter si qualitates remissæ in Elementis
non habeant admixtionem contrarii, cum
intenduntur non habebit alteratio terminum
à quo positiuum.

D V B I V M V.

*An generatio sit motus, siue an fiat
in tempore an in instanti?*

NOta primo vt ante dixi, generationem
interdum præcise capi pro ista actione
qua fit totum media vnione partium, interdum
nomine generationis etiam significari
omnem actionem & alterationem tenden-
tem ad generationem.

Nota secundo vt aliqua forma introduca-
tur successiue duo requiri, 1. vt forma illa ha-
beat latitudinem aliquam entitatis, seu par-
tes secundum quas successiue inducatur,
quod vero indiuisibilem habet entitatem,
quomodo successiue inducetur, cum successi-
ue fieri sit partes addi partibus. 2. vt sit impe-
dimentum aliquod quo minus in instanti se-
cundum omnes suas partes ipsa introduca-
tur, nam lumen etiam si latitudinem habeat
entitatis, & gradus intentionis in instanti ta-
men introducitur, quia nullum est impe-
dimentum contrarium. Impedimentum vero
illud potest esse ab intrinseco formæ, vel ab
extrinseco ratione annexi. Et quidem illud
impedimentum in alteratione est qualitas
qualitati contraria introducendæ, quæ inue-
nitur in passo per quam resistit, quæ que tota
simul cum partes habeat vinci & expelli non
potest. In motu locali est impossibilitas
diuersorum. Vbi. Si autem aliquid mouere-
tur localiter in instanti, idem esset in eodem
in instanti, in termino ad quem illius motus
& omnibus locis in terminis inter terminum
à quo & ad quem. In augmentatione ratione
quantitatis acquisitæ nullum est impedimen-
tum ab

tum ab extrinseco quò minus toto possit simul acquiri, per accidens tamen vt dicemus *infra*, ratione alterationum præuarum in ea est successio, item ratione dilationis partium, quæ consequitur augmentationem cum sit quidam motus localis est successio, nam extensio illa non fit nisi partes loco emigrent, ne igitur idem sit simul in diuersis locis augmentatio ratione eius quod consequitur, requirit successionem: sed sicuti illa extensio & dilatio non est intrica dilatio augmentatio, vt postea dicemus, ita nec illa successio. His positis fuit sententia Auerrois qui putauit differentiam substantialem introduci successiue falso nixus fundamento, quia nimirum censuit formas substantiales Elementorum intendi & remitti, ob idq; successiue introduci ad introductionem successiuam primarum qualitarum.

Dico 1. Si generatio usurpetur pro omni actione etiam dispositiua tendente ad generationem alicuius compositi substantialis generatio erit motus, ratio, quia sic generatio continet alterationes præuías.

Dico 2. Si generatio usurpetur præcise pro actione productiua totius vel vniua partium generatio fit in instanti.

Probat, quia alias eadem materia simul subesset diuersis formis partialibus, idem esset, verbi gratia, aer & ignis.

Confirmatur 1. quia forma inducenda est indiuisibilis, non intenditur vel remittitur.

Confirmatur 2. quia forma præcedens totam in instanti definit, ergo sequens tota in instanti introducit.

Dices 1. experimur de facto formas introduci passiuè, ignis vero non simul sed successiue obit omnes partes chartæ vel ligni. Item sicuti anima etiam rationalis paulatim deserit corpus quod informat, vt patet experientia: ita etiam credibile est informare successiue diuersas partes corporis. Ergo.

Respon. Nos tantum negare in generatione successionem quæ proueniat ex parte formæ inducendæ, illa autem successio non prouenit ex parte formæ, sed est illi per accidens, ratione scilicet subiecti quanti & defectu dispositionum vltimarum ad formam, cum vero materia quæ debet transmutari sit quanta nec æq; ab omni parte approximata agenti prius ac fortius agit agens in partes propinquas &

in casprius introducit vltimas dispositiue simulque & formam substantialem, ac de successiue in partes remotiores, quod accidens est forma. Nam si totum æque sit proximum, aut tota aliqua pars in eam tam simul introducit vltima dispositiue forma. Similem successionem reperimus formis accidentalibus, quæ non habent contrarium, ob idque per se sunt in instanti in lumine, licet vero illud per se totum ducatur à corpore luminoso in instanti vt sol, verbi gratia, primo instanti quo creatus omnes partes quæ erant intra spheram virtutis ipsius illuminauerit quæ potuit, tamen quia pedetentim corpus minus potest approximari alicui loco fit mane cum sol paulatim ad orientem deinde ad meridiem confurgit, vel paulatim ipsum potest vicinias fieri corpori luminoso successiue, tunc fit illuminatio. Imo forma ipsa habet gradus intensiōis & missiōis, etiam in eadem parte subiecti men perficitur, in quo differt illuminatio introductione formarum substantialium tota illa successio est illi qualitati mer accidens, ratione scilicet motus localis poris luminosi ad passum vel contra.

Dices secundo, forma materialis est continua & diuisibilis, non autem indiuisibilis & unum est, Ergo habet partes secundum posse successiue introduci.

Respon. Nos non negare vt iam dictum secundum diuersas partes quantas reteres diuersis partibus materiæ quantæ successiue formam introduci, sed hæc successio est illi mere per accidens, cum introductio partis differentia in vnam partem materiæ non impedit, quo minus altera partem, alteram partem materiæ introduci vt de facto simul introducantur, si æque disponantur partes materiæ & æque approximantur agenti. Neque nos dicimus modo formam esse indiuisibilem, sed si minus ita esse diuisibilem, vt in aliquantem materiæ dispositæ possit introduci ma aliqua substantialis, primo in esse nuto aliquo & imperfecto quæ deinde cessiue perficitur in eadem parte motu litatum, quæ intenduntur & remittuntur.

Dices tertio. Non est idem generatum esse, sicuti nec idem sunt in m

mutari & mutatum esse, mutari vero dicitur
uendam transitum, non autem mutatum
esse. Ergo debent esse in diuersis instantibus
non immediatis, Ergo mediatis, Ergo, in
tempore.

Respond generari & genitum esse, mutari
mutatum esse differre sola ratione & con-
trato, generari vero dicitur ipsum effectum
aut egreditur actualiter ab agente, geni-
tum esse vero non dicitur actu egredi sic actua-
m dependentiam effectus, sed abstrahit à
pendentia quæ est, vel fuit, & sic non re-
gnat idem simul generari & genitum esse,
mutari & mutatum esse, acres quæ fit ac ge-
natur est ac genita est, non tamen omne
mod est aut genitum est fit, quia potest an-
fuisse genita ac egressa esse ab agente.

Dices quarto, Aristotelem interdum voca-
generationem motum, item 7. i. *phys. cap. 4.*
infert, inter se generationes quoad rardita-
n & celeritatem: deinde dicit omne, quod
utatur, tempore mutari: in omni mutatio-
ne esse prius & posterius: omne quod muta-
ri, partim esse in termino à quo, partim in
termino ad quem.

Respond. priora duo loca esse intelligenda
in de illa actione præcise qua inducitur for-
ma substantialis, sed de ea quæ comprehendit
generationes præuias: quanquam ubi Aristot-
es generationem vocat motum, dici posset
dicere motum, fusccepto nomine motus;
posteriora loca dico mutationis nomine
motum intelligi, ita nimirum, & motus vsur-
tur pro mutatione interdum & vicissim
mutatio pro motu.

D V B I V M VI.

trum in corruptione fiat resolutio vs-
que ad materiam primam?

Ensus quæstionis est, an cum res corrup-
tur, & differentia succedenti materia
piciatur, sola maneat materia, ita vt omnes
matæ tam substantiales quam accidentales
matæ præfuerunt in eo instanti pereant. De
his substantialibus an aliqua maneat
dem in re genita & corrupta disputari so-
lit in *lib. Physic. ubi quæritur an detur forma
qua corporeitatis, aut formæ partiales
heterogeniæ, propterea de iis hic non agi-*

mus, sed de formis accidentalibus tantum
nobis quæstio est. Hæc quæstio aliis etiam
verbis proponi solet, an eadem numero acci-
dentia maneat in re genita & corrupta? Et
quia hæc quæstio ex ea pender, cui subiecto
immediate inhæreant accidentia naturalia,
an in materia, an in toto composito. Prius
hoc pertractandum est, qui vero materiæ
proxime inhære dicunt hæc accidentia, vt
Auerroes & consequenter dicunt eadem ac-
cidentia manere in re genita quæ fuerunt in
corrupta, qui autem dicunt inhære toti
composito, vt Diuus Thomas cum suis, con-
sequenter asserunt, in corruptione non ma-
nere eadem accidentia, corrupto vero sub-
iecto necesse est etiam perire accidentia, cum
non possit accidens transire de subiecto in
subiectum. Conimbricenses nihilominus
cum *sub initium librorum de generatione* sta-
tuissent, materiam esse subiectum horum ac-
cidentium, negant tamen in decursu postea
manere eadem accidentia incorrupto & ge-
nito, licet in sint immediate in materia, in
quo non nihil videntur loqui contradicen-
ter, & verbo quidem ab aliorum explicatio-
ne dissident, re autem conueniunt, cum post-
ea in responsionibus ad argumenta respon-
dent: Ideo perire accidentia in corruptione,
quia perit eorum subiectum. Et licet alia ali-
qua possit fingi dependentia quantitatis &
aliorum accidentium à forma formales vide-
licet vel effectiuæ, ratione cuius accidentia
pereunte forma diceretur corrumpi, tamen
formalis illa non esset, nisi à forma in ge-
nere, eaque tantum esset mediata depen-
dentia ex eo quod scilicet in sint materia quæ
immediate à forma dependet: vnde sicuti
non obstant dependentia materiæ à for-
ma, potest eadem materia esse sub diuersis
formis ita etiam accidentia non obstant il-
la dependentia formali mediata. Effectiuæ
dependentia tantum posset tribui proprietati-
bus ac dispositionibus propriis alicuius rei,
respectu formæ non quantitati aut acciden-
tibus communibus.

Nota primo, hic tantum esse quæstionem
de accidentibus materialibus, nam acciden-
tia immaterialia vt potentia animæ scilicet
ab anima distingueretur, & actus illarum
immediate inhærent animæ omnium con-
sensu.

Nota secundo, hic tantum agi de accidentibus realibus materialibus realiter distinctis à substantia, ac si quidem de quantitate, si tamen re distinguatur à substantia, nam qui ratione tantum distinguunt non tantum materiam suam affingunt quantitatem, sed etiam formam materialis, & accidentibus dant propriam, & vnamquamque suam materiam formam vel accidenti identificant.

Nota 3. Aliud subiectum esse inhærensionis, aliud denominationis: Subiectum veto inhærensionis est id, quod proxime & immediate aliud in se recipit, siue quod est toti composito ratio illud recipiendi. Subiectum denominationis quod tanquam suppositum denominatur à forma recepta. Ita homo denominatur discurrere, intelligere, velle, amare, videre, &c. licet illa immediate insint animæ, & non insint toti, nisi ratione partis. Homo dicitur simus, crispus, &c. licet hoc illi conueniat tantum ratione partis, & simitas illa immediate hæreat naso, crispitudo capillis &c. De subiecto denominationis inter eos conuenit, quæstio est de subiecto inhærensionis, an scilicet quantitas & reliqua accidentia immediate de proprio inhæreant toti composito, sicut compositum secundum vtramque partem sit ratio, cur illa in se habeat accipiat, an vero tantum materia.

Dico 1. Quantitas & accidentia reliqua materialia inhærent materiæ sic vt aliqua dicatur quanta frigida, &c. ratione quantitatis, & frigoris recepti in materia.

Probat 1. quantitas & alia accidentia materialia in homine non sunt partialiter in anima, ergo in illo tantum sunt (altem in materia, & consequenter idem asserendum in aliis, cum in omnibus idem sit assignandum horum accidentium subiectum, & si materia in homine de se est capax horum accidentium erit etiam in alijs compositis.

Secundo Quantitas sequitur materiam primam tanquam illius passio. Ergo inest soli materiæ, & consequenter etiam reliqua accidentia quæ media quantitate recipiuntur.

Tertio Accidentia materialia educuntur tantum è potentia materiæ. Ergo illi soli insunt. Accidentis probatur quia dispositiones quæ ad nouam formam recipiendam disponunt non possunt educi de potentia formæ

corrumpendæ, tum quia illi repugnant & à illius exclusionem destructionemque tenent, ac si de potentia eius educeretur esset illi immateriales, & adeas haberet inclinationem & appetitum, tum quia destructa illa forma maneret vt patebit ex conclusio seq. neque etiam educuntur è potentia materiæ generandæ quia dum illa dispositio fiat, nec dum est forma.

Probat 4. vel idem accidens est materia & forma secundum eandem partem sui, vel secundum diuersas: Si prius; Ergo dem accidens secundum eandem partem e in duobus subiectis re diuersis: Si posterius iam illa pars accidentis quæ est in materia non sustentatur à forma; & consequenter materia est de se sufficiens, vt se sola accidens sustentet.

Quinto. Materia per se sumpta existit à subiecti independenter à forma vt causa: Ergo est de se sufficiens, ad sustentanda accidentia. Probat 5. antecedens quia materia est creata, & continue per sui creationem creatur prius natura existens quam existat, cum eius gremio forma debeat educi: Ergo existit ac subsistit, absque vlla propria causalitate formæ. Neque dicas, sicuti à materia pendet forma in generatione causæ materialis, ita vicissim materiam pendere à forma in generatione causæ formalis, nam si qua sit materiam dependentia in suo esse à forma, est propria dependentia, tanquam à conditione concomitante necessaria, vt modo conuenienter existat, non tanquam à vera causa. Neque mihi videtur possibilis vlllo modo ita dependentia mutua inter causas vt vna exerceat causalitatem, dando illi esse, nam si materia debeat necessario præintelligi, vt forma si quomodo præintelligetur esse vt materia sit. Idem dico in omnibus alijs, vbi dicitur materia dependentia & causalitas, vt inter dispositiones & formam huiusmodi causalitate mutuam quoad existentiam esse ficticiam impossibilem. Et licet causæ sint sibi inuicem causæ, non tamen ita vt à se inuicem concipiant existentiam, sed aliter, verbi gratia, causa efficiens pendet à forma in ratione sine non vt existat, sed agat, forma vicissim pendet ab efficiente, vt existat, forma pendet materia etiam in existentia, in generatione causæ materialis, à qua sustentatur, mater pend

pendet à forma vt actus & informetur, sicuti aqua in esse calidi pendet à calore.

Confirmatur, quia si materia acciperet esse à forma, vel id acciperet effectiue vel formaliter, non prius, quia sic forma concurreret ad creationem effectiue, non posterius, quia si formaliter materia haberet esse à forma impossibile esset diuina virtute materiam existens separata à forma cum effectus formalis in causa formali esse non possit. Deinde forma non est dare esse subiecto, sed illud supponendo determinare vegetiuam illius potentiam.

Dices, quantitas est proprietas naturæ corporeæ emanans ab illa natura non ratione materiæ. Ergo ratione formæ, Ergo non est ipsa materia præcise sed in ea vt actualis forma. Consequentia postrema probatur, quia proprietates manet ab eo cuius est proprietates, & cui inhaeret. Quod autem non conuenit naturæ corporeæ ratione materiæ, probatur, quia materia cum sit pura potentia non est actiua, Ergo, non potest à se emitte per veram efficientiam aliquam proprietatem, emanatio autem illa est vera efficiens.

Respond. Nego non conuenire illi ratione materiæ.

Ad probationem similiter nego materiam esse productiuam suarum proprietatum: ubi enim veram habet entitatem & essentiam, ita effectiuam suæ proprietatis. Ad id, licet non esset productiua, fuisset tamen quantitas à Deo comproductiua materiæ inquam illi connaturaliter propria.

Dico 2. eadem accidentia numero manent genito & corrupto, ob idque non fit in generatione resolutio ad materiam. Hæc conclusio sequitur ex præcedente. Hi enim insunt materiæ accidentia, materia transiente ad eam formam simul emigrant, alteriusque sunt compositi.

Nota tamen ad huius conclusionis intelligentiam triplicia esse in re, quæ corrumpitur, accidentia, quædam communia, quia possunt esse in re etiam generanda, vt quantitas, figura, color, &c. alia propria rei generandæ, quia dispositiones præcedentes eius generationem; alia denique sunt propria rei corruptandæ, vt passiones & virtutes illius actiue, de his vltimis certum est non posse ea per-

manere composito corrupto cuius sunt passiones, non tam defectu subiecti, quam quia ab agente corrupta sunt vel pendet à forma substantiali illius in esse & fieri, de reliquis vero intelligitur conclusio posita. Probatur autem conclusio 1. experientia, quia videmus hominem corrupto remanere illius quantitatem, figuram, colorem, caloricem, dispositiones ad formam ignis calorem siccitatem, raritatem remanere introducta forma ignis, &c. quæ omnia, cum re corrupta perire, & noua eiusdem speciei produci in re genita, vt quidam Philosophantur, mihi videtur ridiculum & contra sensum.

Probatur 2. Cum materia sit composita ratio recipiendi ista accidentia non magis ista pendet à forma quam materia, tantum videlicet tanquam à conditione concomitante, quia vt materiam connaturali modo informant, requirunt materiam actuam formam substantiali, ac proinde mutata forma poterunt permanere, & omnis alia causalitas formæ respectu quantitatis & dispositionum antecedentium introductionem formæ, quam quidam inuehant, est fictitia & imaginaria, nam penderet vel à forma rei corruptandæ, & hoc non, nam neque effectiue neque formaliter, non effectiue, quia dispositiones sunt ab agente, à quo postea inducitur forma. Deinde hæ dispositiones repugnant formæ rei corruptæ, non formaliter quia forma substantialis non informat aut afficit ista accidentia, nisi mediante materia, cui inhaeret, vnde si rerum existentia materiæ non exercet veram causalitatem formalem, neque circa ista accidentia, vel denique pendet istæ dispositiones à forma rei generandæ, quod dici non potest, cum illam antecedat.

Probatur 3. omne agens materiale prius saltem natura requirit subiectum quantum & extensum, ergo in instanti generationis vt agens introducat formam præxigit antecedentem in materia, Ergo non inuehitur quantitas à forma. Imo in sententia Thomistarum, contra quos agimus, debet forma singularis indiuiduari à materia signata, seu quanta, Ergo ante introductionem requirit quantitatem. Similiter argumentor de dispositionibus, agens prius natura requirit materiam dispositam, vt formam inducat, ergo

falsum est perire omnes dispositiones in instanti generationis, & alias omnes eiusdem speciei de nouo produci in eodem instanti, nam si pereunt, non est materia illo instanti disposita, neque est materia vnquam vltimo disposita ac præparata ad recipiendam formam: Antecedens probatur, 1. nam materia vt recipiat formam, debet per dispositiones antecedentes præparari, quomodo autem est illa materia disposita, quæ nullam habet dispositionem eo instanti? 2. Dispositiones habent aliquam causalitatem in formam, peto igitur, an illa causalitas exerceatur à dispositionibus quæ antecedunt instans generationis, & hoc non, quia in illo instanti non sunt, quod autem nõ est, quomodo veram possit exercere causalitatem maxime effectiuam, qualè admittunt Connimbricenses, dicunt vero; illas dispositiones esse instrumentũ ad virtutem agentis qua agit. Sed hoc falsum est, & plus concedit, quã ab illis petatur: vel causalitas illa exerceatur à dispositionibus quæ in instanti generationis inducuntur, & hoc non, quia illæ iuxta ipsos consequuntur introductionẽ formæ. Et hic mutua fingere causalitatẽ, quod quidem faciũt, parum est Philosophicum, nõ quomodo potest dispositio ad formam disponere, si forma prærequiratur vt dispositionem accipiat & sustentet vel aliquam causalitatem seu effectiuam, seu formalem in illam exerceat.

Probatur 4. Si in instanti generationis nuda est materia, omni accidẽte à quo determinatur vt sit potius receptiua huius formæ, quã alterius, non à dispositionibus præuiis, quia illæ iam non sunt, non ab iis quæ sunt in instanti generationis, quia secundum illos consequantur natura postèrius introductionem formæ. Neq; dicas materiam determinari ab agente, quia non tantum extrinsecè, sed etiam intrinsecè debet eius potentia vaga determinari, quod sit à dispositionibus.

Confirmatur 1. quia si in eo instanti, quo generatur homo, nulla manet dispositiuam potentia, à quo determinatur anima (neque vero ipsi admittunt formas heterogeneas) vt hoc vel illo modo informet partes corporis, & cur potius hic sit oculus quam caro, quum os, &c. anima autem ex se sit indifferens, ad omnes illas dispositiones quæ sunt in illis diuersis partibus, vnde consequens est aliunde debere determinari.

Confirmatur 2. quia si materia illo instanti est nuda ac spoliata omnibus accidentibus præuiis, est indifferens ad recipiendam actum cuiuslibet agentis, & consequenter si gens, v. gr. quod omnes dispositiones ad formam eiusdem speciei cũ sua ante introducit in aquam illo instanti annihilaretur, & eodem instanti prope istam materiã illud age v. gr. ignis collocaretur induceret ignis suam formam sine vlla dispositione præuia, quia materia est nuda & sine impedimento, & formalis aqua eo instanti corrumpitur nec esset illud agens quod suam formam duceret. Ita etiam agens fortius ignis, v. si eo instanti applicaretur, quia fortius induceret suam formam, non aer, quam permaneret, & si duo agentia æqualis virtutis essent eo instanti applicata, neutrum induceret formam, licet vnum præuiis dispositionibus ad formam induxisset, quæ omnium verisimilia sunt aut experientie constanea.

Confirmatur 3. Quia si materia est nuda in instanti in agentibus æquiuocis & indeterminatis, quid est quod illam determinet hanc potius formam inducendam quã aliam? Probatur conclusio 5. Si dispositiones præuiæ ad formam pereunt in instanti generationis, peruenit nullo corruptente, neque assignari potest quod corruptat, vt cum bigratiã, ignis in aerem suam formam iacit; calor ac siccitas in aerem introducta ponensque ad formam ignis à quo corrumpitur, non ab igne cum habeat easdem qualities, neque à forma quæ inducitur, quia requirit istas dispositiones.

Respondent non corrumpi per se, sed accidens, ad corruptionem subiecti.

Sed præterquam quod ante refutatum compositum non esse horum accidentium iectum, in homine non potest diuina subiectum quantitatis & materialis decidentium, atq; adeo nec possunt ibi dicere hæc accidentia ad corruptionem subiecti.

Probatur 6. Si accidentia omnia in instanti introductione nouæ formæ de nouo præcedunt, peto à quo? non à causa efficiente virtute ipsius, neque à forma geniti. Quod non à causa efficiente probatur, quia dum gignitur interit homo, manet adhuc postea tẽm aliquis calor aliquandiu in cadau-

quis dicat calorem hunc à frigore produci? rem dum quis gladio occiditur, quam vim habet gladius ad producendam hanc quantitatem, hanc figuram corporis, hunc colorem, hanc cicatricem, hanc nasi similitudinem? Deinde quod ad proprias rei genitæ dispositiones trinet, vel illæ ab agète introducuntur, prius actura, quam forma, & sic habemus intantum, materiam scilicet, non nudam sed effectam vltimis dispositionibus subiici formæ, & posteriori naturæ, & sic dispositiones illæ non sunt dispositiones, & forma inducitur in materiam non dispositam. Quod non proceantur à forma, probatur, quia si ab illa emanant, quomodo sunt eius dispositiones? einde accidens producit substantiam in virtute substantiæ, vt omnes fere aduersarii concedunt; cum igitur calor ignis producit item in illo instanti, non agit nisi præuia dispositione, scilicet calefactione, ergo prius tura calor ille illo instanti calefacit, quam formam inducat, ergo calor quico instanti producitur prouenit ab agente non à forma. Nisum forma cadaueris, verbi gratia, quam non habet vt accidentia communia inducat hanc figuram, hanc cicatricem, hanc nasi similitudinem, maxime cum multi illam faciant formam quandam priuationem & inertem quicquam faciendum.

Probatur 7. Consentit hæc nostra sententia cum Aristotele multis in locis, primo *lib. de generatione*. e. Secundo asserit accidentia in quibus res genita conuenit cum re corrupta tenere eadem Item *lib. 1.* ait: dispositiones ad formas substantiales & alterationem præuiam generationi proxime versari circa materiam. Item *lib. 2. c. 4.* docet Elementa symbola facillime in se inuicem transmutari, quia minus difficile est, vnam qualitatem, quæ duas expellere, Obicit 1. Aristot. *1. de generatione* dicit: generationem fieri nullo sensibili manente, & ex nostra sententia manent eadem accidentia subsibilia.

Confirmo 1. quia multis in locis indicat Aristoteles subiectum accidentiū esse ens actum, & compositū. Confir. 2. quia eo distinguuntur generationem à generatione, quod subiectum generationis sit totū compositū generationis materia. Respondeo per sensibile ibi intelligendum compositum substantiale, quod in prius formæ introductione mutatur non

manet idem. Est hoc manifestum ex scopo Aristotelis, qui ibi distinguit, generationem ab alteratione, & in alteratione maneat idē substantiale compositum, in generatione non item.

Ad 1. confirm. respondeo, non fuisse mentem Aristot. in istis locis explicare, compositum esse subiectū inhaesionis, ita vt ratione in composito accidentia illa recipiant, sed tantū tribui composito tanquā subiecto denominationis.

Ad 2. confir. dico, differentiam inter generationem & alterationem esse, & in alteratione semper supponatur esse constitutum compositum substantiale, ita vt alteratio composito tribuatur, licet ratio illa recipiendi sit sola materia, in generatione non supponatur constitutum compositum, sed per generationem fiat.

Dices 2. Materia prius ordinatur ad formā substantialem, quam ad formam accidentalem. Ergo prius in generatione recipit illā quæ hanc.

Resp. Nego consequentiam, prius enim respicit formam substantialem tanquam finem ordine intentionis, ordine vero executionis prius respicit formas accidentales, tanquam media ad illam. Adde nunquam esse formam accidentalem in materia, quin sit aliqua forma substantialis in composito, hæc, vel illa, licet rerū particulariū formarū dispositiones præcedant.

Dices 3. Aristoteles dicit, destructis primis substantiis caterorum nihil remanere, Ergo destructo individuo omnia accidentia corrumuntur.

Resp. Aristotelē velle, destructo individuo nullam secundam remanere substantiam.

D V B I V M VII.

Quid sit Corruptio?

NOta: Sicuti *supr.* diximus dubio secundo, in generatione aliquādo in proprio conceptu usurpari, aliquādo in improprio, ita consequenter dicendam de corruptione.

Dico igitur primò: Corruptio in proprio conceptu sumpta, est totius compositi destructio, facta mediante partium dissolutione. Patet ex ipso conceptu corruptionis, præcise enim ex eo quod totum destruat, dissolutione partium compositus aliquid corrumpi & totū est quod denominatur corrumpi, non forma vel materia, neque destructio formæ ad corruptionem requiritur vt patet in anima rationali, neque corruptio dicit mutationem materiæ ab esse formæ ad

non esse illius, licet vero hæc naturaliter sit coniuncta corruptioni, non tamen in eo præcise posita est corruptio, nam si separarentur partes ab inuicem, ita ut vtraque conseruaretur in esse, nec tamen materia susciperet aliam formam, nihilominus esset corruptio. Ergo in suo conceptu non includit istam mutationem.

Dico 2. Corruptio secundum improprium conceptum est mutatio materiæ ab esse formæ ad non esse illius, Ita Aristoteles & consequenter Philosophi corruptionem definiunt. Sicuti contra generationem ex dictis de generatione dubio 2. conclusione 2. Hinc patet, corruptionem non esse quid positium, sed priuatiuum & negatiuum.

D V B I V M VIII.

An corruptio sit res naturalis?

NOta naturale opponi interdum artificio, & sic naturale est, quidquid non per artem factum est, interdum opponi supernaturali, & sic naturale est quidquid non est supra naturæ conditionem, interdum naturale opponi violento, & sic naturale est, quidquid est secundum inclinationem intrinsecam, vel saltem non contra illam. Postremo naturale censetur quidquid est conforme naturæ, seu illius conditionem sequitur, siue naturalis id appetitui repugnet, siue nõ, & sic ei opponitur quod præter naturæ conditionem est.

Corruptionem esse naturalem 1. & 2. modo constat, de 3. & 4. est dubium.

Dico 1. Corruptio rerum materiæ non est ex priuata ipsius inclinatione. Probat, tum quia materiæ per corruptionem præcise non perficitur, sed potius specialiter suam perfectionem, tum quia non habet priuatam inclinationem ad formam quæ inducitur, nam illi æque leue est cum forma præcedente, sed tantum habet priuatam inclinationem ad aliquam formam in genere.

Dico 2. Corruptio tamen rerum materiæ non est violenta, neque contra illius inclinationem, ac proinde naturalis rerum materiæ dici potest.

Probat, quia materiæ habet inclinationem ad aliquam formam in genere, & quamlibet potest recipere, & tamen indifferens ad quamlibet, sicuti comedere naturale est ho-

mini, & secundum ipsius appetitum, sed huius vel illum cibum comedere, est illi ad vitam sustentationem indifferens, igitur naturale materiæ vna forma spoliari, ut alteram accipiat.

Dico 3. Corruptio respectu formæ ac compositi est violenta. Probat, quia vnaquæque res ex propria inclinatione appetit esse modo connaturali, quod dico propter animam rationalem, quæ licet in corruptioe hominis non perdat esse, non est tamen modo connaturali.

DISPUTATIO II.

De alteratione.

D V B I V M I.

Quid sit Alteratio, & quis eius terminus, & quomodo à Generatione differat?

SUPpono, quod supra monui generationem interdum sumi pro aggregato ex generatione, & omni alteratione præuia, & sic, cum est, alterationem non distingui à generatione, vel illius saltem partem esse. Nos de alteratione & generatione præcise sumamus.

Dico 1. Alterationem esse motum ad qualitatem manente eodem sensibili subiecto. Aristoteles 1. de generat. c. 4. Ex quo patet, rationis terminum esse qualitatem, ad quam manente eodem substantiali composito transitus.

Potes an ad omnem qualitatem sit alteratio? Respon. non omnem qualitatem acquiri per alterationem, nam proprietates & potius si quæ distinguantur à subiecto realiter emanant ab ipsa forma vel subiecto, acquiruntur per alterationem: Ut igitur aliquam qualitatem sit alteratio nõ debet naturaliter à sua forma resultare, sed de nouo acquiri. An vero ad omnem qualitatem, de nouo acquiritur, per mutationem sit ratio, pendet ex conceptu nostro, quid proprie per alterationem intelligamus, & an an præse illam usurpemus, & potius est quæ

lenomine quam de re. Aliqui enim qualitatem omnem quæ de nouo acquiritur, per aliquam subiecti mutationem dicunt per alterationem acquiri, & sic in omni specie qualitatis poterit esse alteratio, & in secunda quidem de qua maxime dubitari potest) cum res de ulla à qualitate sua naturali ad statum naturalem se reducat. Aliqui eam tantum esse alterationem censent, quæ est ad qualitates sensibiles tertiæ speciei, alii ne quidem ad omnes, sed ad eas tantum quæ habent contrarium. Cum vero alteratio fit motus, debet successiue fieri quod non fiet nisi fit inter contraria: Et secundum hanc acceptionem illuminationis non erit alteratio, erit vero alteratio motus ad albedinem vel nigredinem. Alii denique maxime presse nomen alterationis sument pro acquisitione nouæ qualitatis per tendentis ad alicuius formæ substantialis introductionem, & sic ad solas qualitates prias erit alteratio, & hæc est alteratio propria. Hinc patet, motum, quod est genus denotatum in definitione alterationis secundum duas priores usurpationes vocis alterationis, debere sumi late, prout abstrahit à mutatione instantanea, & motu proprie dicto, secundum duas posteriores vero sumi proprie ut à mutatione distinguitur.

Dico 2. Variis modis generationem ab alteratione præsertim proprie dicta differre, ut colligi potest ex vtriusque definitione. Primo enim differunt subiecto, generationis enim subiectum quatenus mutatio est sola materia: Alterationis est compositum non quod alteratio vel qualitas producta per alterationem inhereat immediate toti composito, ut supra diximus *disput. præcedenti, dubio 6.* sed quod alteratio supponat compositum substantiale, iudque denominet mutari vel alterari, non item illud faciat sicuti generatio. 2. Differunt termino ad quem, generationis enim terminus quatenus mutatio est, est forma substantialis, alterationis qualitas. 3. Differunt duratione, quod generatio sit instantanea, alteratio successiua, ut *infra. 4.* Distingui solent terminis à quo, quod terminus à quo in generatione sit quid priuatiuum, in alteratione sit officium, quod, qua ratione verum sit, superius explicuimus *disputat. præcedenti dubio 4. sine.*

Dices: Alteratio tendit & ordinatur ad ge-

nerationem seu ad introducendam formam substantialem, Ergo forma substantialis erit terminus alterationis, & consequenter à generatione non distinguetur.

Resp. cum antecedentis distinctione: Alteratio tendit ad formam substantialem extrinsecam, siue tanquam ad terminum extrinsecum, non autem intrinsecam, siue quasi ad terminum intrinsecum, est enim qualitas terminus ipsius intrinsecus, ad quem per se tendit, vnde nulla est alteratio sine acquisitione nouæ qualitatis, multæ tamen alterationes sunt sine introductione formæ substantialis, ut eum lignum tantum calefacit ad sextum gradum. Dicitur tamen interdum generatio vel forma introducenda terminus alterationis propter concomitantiam, quia eodem instanti, quo per alterationem vltima dispositio inducitur, simul fit & inducitur naturalis sequela, sed per aliam actionem forma substantialis.

Petes 1. an vltima dispositio tanquam virtus agentis effectiue attingat formæ substantialis introductionem?

Respond. Contra quosdam tantum attingere dispositiue, & in genere causæ materialis non effectiue, illud vero quod effectiue illam attingit, tanquam virtus agentis est qualitas in ipso agente.

Petes 2. Vtrum si non daretur alteratio, daretur generatio & contra?

Resp. Si non daretur alteratio non daretur generatio, quia non disponderetur materia ad recipiendum formam, similiter si non esset generatio, non daretur alteratio corruptiua, quia hæc ad generationem ordinatur.

Possent tamen dari alteratio perfectiua sine generatione, ut de facto datur in cælis.

D V B I V M II.

Nota: duobus modis intelligi posse, alterationem aliquam esse successiuam. 1. Secundum extensionem eiusdem qualitatis, ut videlicet agens prius attingat partes propinquiores passis, ac deinde remotiores. 2. Secundum intentionem, ita ut in eodem parte subiecti eadem qualitas paulatim, ac successiue perficiatur, & hæc successio proprie est dicenda successio qualitatis, quatenus qualitas est, altera illi conuenit, quatenus quanta est, & recepta in subiecto quanto.

Dico 1. Datur aliqua alteratio instantanea, patet in illuminatione, quæ tota fit in instanti, corpore vero luminoso ac passo, inæquali posito distantia neque intenditur lumen, aut perficitur in eadem parte subiecti, neque ulterius ad alias partes passi extenditur, quam illo primo instanti attigerit. Ratio autem cur quædam qualitas tota produci possit in instanti est quia non habet contrarium, ac proinde agens nullum inuenit impedimentum in passo, quo minus suam actionem exerceat in instanti. Neque obstat quod qualitas illa latitudinem habeat quandam graduum diuisibilem, quia tota illa latitudo graduum, sicuti potest simul esse, ita potest simul fieri. Neque est simile in motu locali, qui ideo non potest totus simul fieri in instanti, quia repugnat naturaliter, rem aliquam simul eodem instanti occupare duo vel plura loca, & esse simul in medio ac termino.

Nota tamen, ut supra dictum disput. præced. dubio 5. posse illuminationem, aut similem alterationem fieri successiue, tam secundum intentionem quam extensionem, sed per accidens, ratione scilicet motus successiui, corporis luminosi ad passum, vel contra, passi ad corpus luminosum, hæc autem successiua productio non conuenit formæ ratione sui, cum motus ille localis sit agenti ac passo, ipsique qualitati per accidens. Vnde ex se qualitas illa non postulat successiue produci: Omnis vero successiua productio ratione formæ, aut termini producendi oritur ex duobus, vel ex repugnantia partium, secundum quas fit successio, uti contingit in motu locali, vel ex resistantia contrarii.

Dico 2. Alterationem corruptiuam seu productionem qualitatis habentis contrarium fieri successiue: Ratio huius est, quia non repugnat ex parte ipsius qualitatis successiue fieri cum habeat partium ac graduum latitudinem, ex altera vero parte resistit contrarium ipsius introductioni, quod paulatim superandum est, ut introduci possit. Vnde ad ipsius introductionem tempus requiritur ac successio. Conclusionis autem veritas patet experientia, a qua verò vel lignum approximaturn igni non calefit in instanti ad summum sed paulatim.

Nota præter hanc successiuam productionem, quæ est propria his qualitatibus, posse

etiam successione produci tam secundum extensionem, quam intensionem per accidentem rationem motus localis, ut dictum est de lumine.

Petes 1. Vtrum si res aliqua careret qualitate contraria, v.g. frigore neque aliunde esset resistantia (quod dico propter cælos) qualitas altera ver gra calor introducenda esset in instanti.

Resp. fere introducendam in instanti, qui agens necessario agit quantum potest, vnicum non sit impedimentum, totam efficit in instanti.

Petes 2. Vtrum si magna sit virtus actiua, qualitas contraria, valde remissa, non possit etiam tum in instanti produci.

Respond. communiter esse successione meliorem, quia sufficiens est resistantia contrarii, ut aliquantisper remoretur actionem agentis, possit tamen ita crescere virtus agentis & contrarium esse tam debile ac remissum, ut plane vincatur resistantia ab actiuitate agentis contrarii, sic ut rerum ipsius agent nulla sit passi resistantia, quo fiet ut qualitas illa inducatur in instanti, & ita fere de factis in quibusdam mixtis res habet, quæ quia habent qualitates habent admodum refractas partium vel nihil resistunt, ut dubitari merito possit an agens agat in instanti, ut verbi gratia, cum stупpa apponitur igni, calor summus vna cum differentia ignis videtur in instanti introduci: Et licet aliquis suspicari possit esse aliquam moram imperceptibilem, tamen non vsque adeo certum est, & saltem velocitas illa satis indicat posse ita virtutem actiue crescere, ut in instanti vincat admodum debilem resistantiam passi.

D V B I V M III.

Vtrum Alteratio successiua sit Motus?

Consent aliqui Thomistæ hanc alterationem non esse continuam sed discretam tam secundum intensionem quam extensionem, eamque fieri per diuersa instantia discreta secundum minima subiecti & qualitatis, ita ut vno instanti alteretur pars minima qualitatis, ac deinde tempore sequente illi instans agens nõ alteret, sed disponat passum & alter

& altero deinde instabti determinato introducat, aliud minimum qualitatis in aliud minimum subiecti secundum extensionem, vel in idem minimum subiecti, aliud minimum qualitatis secundum intensiorem. Alii censent, hanc alterationem esse continuam, tam secundum intensiorem quam extensionem.

Dico 1. Positis his minimis subiecti & qualitatis, impossibile est defendere alterationem esse continuam, nisi ponatur continuam consistere ex indiuisibilibus.

Probatur 1. quia si minima illa qualitatis introducantur in minima subiecti in instanti, & introducto vno minimo qualitatis, alteroque vno minimo subiecti immediate ost, procedat alteratio ad alia minima subiecti & qualitatis, erunt duo instantia imediata.

Probatur secundo. Sequeretur subiectum iteratum in tempore, & qualitatem productam esse infinitam, nam si in instanti certa ac determinata pars qualitatis introducat, & certa ac determinata pars subiecti alteretur, nouis instanti illius temporis certa ac determinata pars qualitatis æqualis isti primæ introduceretur, & certa ac determinata pars subiecti alterabitur eiusdem quantitatis cum primo illo minimo subiecti. Ergo cum in nouis tempore sint instantia infinita, producentur infinitæ partes qualitatis, & infinitæ partes subiecti, æquales vni certæ & determinatæ alterabuntur.

Dixi in conclusione nisi ponatur continuam componi ex indiuisibilibus: nam hoc posito non est inconueniens ponere instantia imediata neque finita, ac proinde neque erunt imediata partes qualitatis productæ, aut subiecti terati.

Dico 2. Alteratio successiua est continua.

Probatur 1. Quia si non esset continua non esset vnus motus sed plures mutationes instantaneæ discretæ.

Probatur 2. Si certa aliqua qualitatis pars eisdem intentionis producitur in determinata aliqua parte quanta non erit illa actio viformiter difformis, tantum vero qualitatis producitur eodem instanti in parte remotior quantum in propinquo.

Probatur 3. Gradus qualitatis remissus pendet ab intensiõne, sed potius contra,

intensiõ à remissione aliquo modo pendet, quia illam supponit. Ergo quauis parte remissa qualitatis alia pars remissior induci potest. Ergo falsum est introduci 1. vbi dicunt aliquam partem minimam diuisibilem.

Probatur 2. quia agens naturale continue applicatum passo necessario agit neque cesset donec assimilauerit passum sibi, ac alteratio si sit discreta erit tempus medium inter duo alterata aut producta minima quo agens quiescat. Ergo.

Respondent alii medio illo tempore agens non alterari sed disponere aliud minimum subiecti.

Sed contra 1. Si continue agens disponit, Ergo agit continue, nam fingi non potest quid sit illa dispositio producta nisi effectus manans ab agente per actionem. Quod si agens agit continue, calor, verbi gratia, ignis non agit nisi calefaciendo, nam omnis alia actio à calore prius inducto est imaginaria.

2. Id quod agens producit tempore illo intermedio, vel est qualitas, vel aliquid aliud. Si est qualitas successiue producta, Ergo datur alteratio facta successiue motu continuo, quod intendimus: Si est aliquid aliud, quidnã est illud?

3. Si requiratur dispositio, vt qualitas aliqua introducat, cum illa dispositio non possit non esse qualitas, dabitur progressus in infinitum, nam etiam ad illam dispositionem requiratur alia dispositio, & sic deinceps.

4. Ista dispositio præcedens introductionem caloris secundum multos est raritas, hoc autem nullo modo dici potest, raritas enim sequitur calorem, nec antecedit, & redit hic etiam secundum argumentum contra responsionem ipsorum factum, datum scilicet in alterationem successiuam continuam ad raritatem. Deinde vel ista raritas producitur à raritate ignis, vel à calore, si prius contra est quod raritas de se non sit actiua: Si posterius calor non introducit raritatem nisi calefaciendo Ergo falsum est raritatem esse dispositionem.

Quinto probatur conclusio, quia aduersarii nullam admittunt alterationem continuam. Peto cū aliquid successiue illuminatur per accessum corporis luminosi ad passum, an illuminatio illa non sit continua? Si est, habemus internum, si non est, contra est, quod

tota illa successiua luminis productio oritur ex motu locali, qui est continuus, Ergo & illuminatio erit continua. Deinde si non est hæc illuminatio continua, ergo interquiescit, si aliquo tempore quiescit, pero vel illo tempore toto accessit corpus luminosum vel nõ, si non, est contra suppositum, ponimus enim continue moueri localiter, si accessit, ergo illo tempore est factum corpus luminosum vicinius passo, agens autem vicinius, fortius & intensius agit, ergo illo tempore intendit lumen, ergo falsum est quicuisse. Accedit auctoritas Aristotelis qui sæpe reponit alterationem inter motus proprie dictos, motus autem proprie dictus est successiuus & continuus. Ex his infero, dici non posse dari partem minimam subiecti primo alteratam, aut partem qualitatis primo introductam, cum non sit maior ratio, cur pars minima diuisibilis subiecti tota simul alteretur, vel pars minima diuisibilis qualitatis tota simul producatur quam tota ipsa qualitas vel totum subiectum: Et quia postis his minimis necessario tollenda sit continuas alterationis.

Dices 1. Aristot. 8. *Physic.* 3. dicit: asserere aliquid continue alterari esse rebus perspicuis inmorari.

Resp. Aristotelem argumentari contra eos Philosophos, qui dicebant, omnia semper moueri, neque vnquam a motu cessare, ut patet ex discursu Aristotelis, probatque id non dici inductione facta, neque in motu locali, neque in motu accretionis, neque in motu alterationis, nos autem non asserimus, aliquid semper alterari, sed tum cessare actionem, cum agens assimilari sibi passum, tamè quamdiu sit alteratio dicimus illam continue & sine interruptione fieri.

Dices 2. qualitas quæ per alterationem producitur est res permanens, omnis autem res permanens incipit per primum sui esse, Ergo & hæc qualitas vn non incipit esse dum est in fieri secundum omnes gradus suæ intensiõnis eum perficiatur successiue, ergo, secundum aliquam partem minimam atq; adeo non per motum continuum, nam quod sit per motum neque sit totum simul, neque incipit per primum esse, sed per vltimum non esse, sicuti & ipse motus.

Resp. 1. Concedendo totum primum Syllogismam, probabimus enim in fine huius

dubii hunc modum loquendi non esse imbabilem, sed licet dicatur hæc qualitas incipere per primum sui, non tamen incipit aliquam partem diuisibilem sed indiuisibilem.

Resp. 2. Iuxta communem sententiam, gando maiorem primi Syllogismi quæ virtus est maior, omnem scilicet rem permanentem incipere per primum sui esse. Est enim tantum verum de his rebus permanentibus quæ sunt in instanti, non de his quæ sunt in motu, vel sane si velimus intelligi de ore permanente intelligenda est de illo non est in statu imperfecto & procedit sensim statum perfectum, sed prout sit & ponitur statum perfecto; nam etiam qualitas quæ in motu producitur, v. gr. calor, licet per vnum sui non esse incipiat, tamen calor vltima talis incipit per primum sui esse, cum vltima caloris perfectio sit indiuisibilis & instanti producatur.

Dices 3. Agens est determinatæ virtutis, ergo determinat sibi certam partem qualitatis, quam primo producat, & certam partem subiecti quam primo attingat.

Resp. negando consequentiam, neque id dicitur determinatæ virtutis quod determinet sibi certam qualitatis ac subiecti partem sed quia limitatas habet vires quas egredi potest, ita vt non possit producere effectum perfectiorem quam sit ipsius virtus, aut a rare passum sibi nimium dissimilem vel extra Sphæram actiuitatis positum.

Dices 4. Si alteratio est continua, fiet tempus aliquod, ita vt non interrumpatur sed hoc dici non potest, nam eum in tempore sint infinita instantia, & quouis instanti alteretur, ac qualitas intendatur erit tandem in fine illius temporis qualitas infinita tensa.

Resp. Et si in tempore quo fit motus alterationis sint infinita instantia, non tamen qualitatem infinitam, sicuti nec tempus infinitum, etiam si habeat infinita instantia nam singulis instantibus temporis non spondet pars aliqua qualitatis in fieri diuisibilis, sed solum mutatum esse ac indiuisibile sunt itaque infinita mutata esse ac diuisibilia qualitatis productæ, non tam qualitas in tempore producta infinita, modo res habet in motu locali quilibet

per tempus in quo sunt infinita instantia, & parium quod percurritur habet infinita puncta, non tamen est spatium infinitum. Aliter es haberet si singulis instantibus responderet pars aliqua motus vel qualitatis productæ diuisibilis, tunc v. necessario concedenda esset qualitas infinita.

Dico 5 Qualitas ad quam alteratio tendit la vel incipit per primum esse vel per vltimum non esse: si prius habetur intentum, qualitas vero illa non incipit per motum cōtinuum, cum non detur primum esse motus. & fieri secundum suas determinatas partes inimas per mutationes instantaneas: si potius, ergo agens illo instanti quo est debile applicatum nihil agit.

Resp. solere dici incipere per vltimum non esse; an vero aliquo modo possit dici incipere per primum sui esse, paulo post examinabitur. Sed vero, quod infertur, respondeo, esse de le applicatum, agens non vt eo instanti aliquid producat sed tempore immediate sequenti, neq; hoc est mirum, cum hoc sit de natura motus ac rei inductæ per motum, vt fiat tempore secundum communem sententiã.

Petes 1. Quare motus necessario incipit per primum non esse?

Resp. Quia res quæuis dicitur incipere cerat aliquo instanti, implicat autem motum e in instanti ac totum simul cum ex sua ratione sit successiuus. Quocirca illo instanti o motus dicitur incipere, motus non est, falsum est dicere iam est motus, & immediate ante non fuit, vere autem dicitur iam motus non esse & immediate post erit.

Petes 2. Cur licet motus non incipiat per stans intrinsecum saltem non possit dici cū oleto, quod eo instanti quo incipit motus stans extrinsecum fiat non quidem per totum sed per mutationē instanteam prima pars qualitatis minima & prima pars subiecti minima attingatur, ac deinde per motum reuz partes qualitatis fiant & partes subiecti crecentur.

Re. 1. quod ad minimum qualitatis præteream quod ipse nullam adferat rationem, secerat magnum inconueniens, nempe quod en isto instanti producat pars qualitatis diuisibilis, sequetur etiam quouis instanti motus productum in partem qualitatis diuisibilis, cum non sit maior ratio, cur primo in-

stanti producat pars diuisibilis quã sequenti, immo minor cum paulatim minuatur restituentia contrarii, atque adeo in fine motus fieri qualitate infinitam. Deinde si resistit postea contrarium ne pars qualitatis diuisibilis tota simul introducat, cur non etiam ante?

Re. 2. Quod ad partem subiecti minimam, dico Toletum falso niti fundamento, dari sc. in homogeneis minimum naturale, deinde si totum subiectum sit intra Sphæram actiuitatis agentis non est ratio, cur aliquo instanti attingat vnã partē subiecti, & alteram non attingat, si vna pars sit extra Sphæram, sicuti nec prius, ita neque illam postea attingit, superponimus vero nec agens nec passum moueri loco. Si Toletus ponat casum in quo solum minimum naturale vel separatum vel coniunctum sit intra Sphæram actiuitatis, tunc fateor, posito minimo naturali totum illud minimum simul qualitate eiusdem intensiōis necessario alterabitur. Bannies tamen, licet admittat minimum naturale, non admittit totum minimum simul alterari qualitate æque intensa sed vniformiter difformiter, verum non videtur consequenter loqui, facit enim contra eum Toletii ratio, nam si totum illud minimum simul substantialiter immutatur, recepta vt gr. forma ignis, debet etiam totum illud simul recipere calorem; vt 8. & consequenter etiam inferiores gradus caloris eiusdem intensiōis aliud haberet minimū illud secundum aliquam sui partem calorem vt 8. & tamen haberet eodem instanti formam ignis.

Petes 3. quare saltem non potest dici, quod licet motus non incipiat per instans intrinsecum, tamen qualitas quæ producutur incipiat per instans intrinsecum, ita vt illo instanti quo incipit motus & necdum est, aliquid indiuisibile qualitatis producat, ac deinde tempore sequente intendatur.

R illud modum loquendi non esse improbabilem, neq; enim est necesse vt quod sit per motum incipiat per modum motus cū ipsum in se non sit successiuum, sicuti motus, sed per manens & facile possit in instanti vinci restituentia contrarii secundum aliquid indiuisibile, sicuti sit singulis instantibus motus. Si obiciat agens illo instanti, si agit, agit vniformiter difformiter, ergo si in parte remota passi producat caloris indiuisibile, in propin-

qua produceret diuisibilem partem. Dicam, eo instanti eodem modo se habere agens, quo pacto se habet singulis instantibus motus in quibus tantum producit vnum mutatum esse, & aliquid indiuisibile, cā in parte propinqua quam remota, neq; actio vniformiter difformis in illis quæ sunt per motum, & in quibus resistentia contrarij est vincenda, spectāda est ex aliquo instanti sed ex tempore aliquo quo fortius agit in propinquam quam remotum vniformi quadam difformitate.

Con 1. quia eo instanti quo desinit alteratio (desinit a. per primum sui esse) illata non est, & tamen fit aliquid indiuisibile qualitatis, ergo similiter eo instanti quo necdū est alteratio potest incipere qualitas per aliquid sui indiuisibile.

Confr. 2. quia sicuti latitudo extensua rei quantæ vtrinq; terminatur duobus indiuisibilibus, ita latitudo intensua quæ in hoc limitatur latitudinem extensua, & huic sententiæ tandem etiam inueni esse, Suarez *diff. 46. sect. 4. parag. 10. & 17.*

Vbi tamen bene noto aliter locutū esse de inceptione ipsius qualitatis, aliter de intensione, nam cum qualitas prius producta intenditur, non incipit intendi per primum sui esse, cum pars qualitatis primo producta habuerit terminum suum indiuisibilem, duo autem indiuisibilia non possint sibi inuicem immediate coherere.

Petes 4. An id quod alteratur, debeat necessario esse quantum? Resp. Affirmando, naturaliter enim omnis qualitas requirit extensionem, vt existat, quæ circa & subiectum extensum ex quo fit indiuisibile, si separatum esset naturaliter, non potest alterari, de quo vide plura apud Toletum 9. 16.

D V B I V M I V.

Quomodo fiat intensio & remissio formarum?

Aliqui censent fieri hoc modo, quod tota qualitas remissa corrumpatur, & intensa de nouo producat. Thomistæ volunt, fieri per maiorem radicationē in subiecto, sic vt in intensione nihil de nouo qualitatis producat, sed tantum qualitas, quæ primo instanti fuit rota producta magis educatur de potentia subiecti seu magis radice in subiecto, illique fortius affigatur. Alii in intensione no-

nos volunt addi gradus qualitatis qui conitantur præexistentibus, sed hos gradus alponunt esse eiusdem plane rationis & perfectionis, alii diuersæ.

Dico 1. Falsum est qualitatem remissam intentione corrumpi & aliā de nouo produ-

Probat. 1. quia non est a quo corrumpatur ista qualitas, quæ de se est apte diu permanere, vt patet si ibi sistat actio agentis. Ergo. At recedens probatur, quia omnis qualitas que perit vel corrumpitur a contrario, vel a contrario agentis vel a corruptione subiecti vel defectu conseruantis, sed hic nō est contrarium a quo corrumpatur, qualitas vero intensa non e contrario remissa, agens est quod produxit illam qualitatem, non igitur corrumpit, subiectum nec idē & qualitas illa non pendet a conseruante. Ergo. Resp. aliqui has qualitates esse contrarias in ratione termini, vna n. se habet vt terminus a quo, altera vt terminus ad quē, sicut in motu locali acquisito vno vbi altero perit.

Sed contra remissa qualitas nō est terminus a quo ratione sui, sed quatenus habet concomitantem priuationem graduum intensiorum que priuatio perit accedētibus illis gradibus. Nō est simile in motu locali, quia termini partiales motus localis habent inter se repugnantiam, eo quod res naturaliter non possunt simul esse in duobus locis, in alteratione vero nō repugnat, sed est eadem qualitas quæ manet alicuius additione perficitur.

Probat. 2. Intensio & remissio eodē modo fiunt sed in remissione nō perit qualitas intensa præcedens, ergo. Minor probatur, quia aqua calida se reducit ad frigus natuum si per primum gradum frigoris productum periret totus calor, non resularet postea alius quia nō est a quo fiat, nam impossibile est fieri calor a frigore & maxime intensum calorem a remisso frigore: item absurdum est per actū remissum dici corrumpi habitum virtutis, & aliam de nouo fieri. Similiter nec calor produci potest differētia aque, cū illa sit quæ frigus efficiat.

Probat. 3. quia sequeretur alterationem intensiōnem formæ, non esse continuam. Nam si qualitas perit, perit in instanti, & similiter illa quæ producta est priore periret cum de nouo intenditur, perit, in instanti igitur vel periret in duobus instantibus immediatis, quod est impossibile, vel inter verius corruptionem intercedit tempus, atque ad-

oto illo tempore intermedio cessabit alteratio.
Dices: vel remissa qualitas est ad intensio-
nem in potentia vel non, si est in potentia, ergo
ipsa est subiectum intensioris, & illam recipit,
si non, ergo illa qualitas non potest perfici per
intensionem.

Resp. Committi æquiuocationem in illo,
in potentia) nam si illud dicat potentiam ma-
terialem ac substantiuam, sic non est in potetia,
sed subiectum quod remissam sustentat simul
gradus intensiores postmodum sustentat; si ve-
ro illud in potentia, tantum dicat potentiam
aptitudinem ad vnionem tanquam cõpar-
ans ad compartem eiusdem totalis entitatis,
est verum remissam esse in potentia, vt sci-
cet vniri possit gradibus intensioribus.

Dico 2 Intensionem non fieri per maiorem
dicationem in subiecto, vt Thomista expli-
unt, quasi nihil de nouo in intensione pro-
ducitur, sed eadem qualitas quæ primo fuit
producta, postmodum magis actuet subie-
ctum, cuique magis affigatur, quia magis edu-
tur è potentia subiecti.

Probat 1. educi de potentia subiecti, est
roduci dependenter à subiecto, ergo si tota
ualitas primo produciatur, cum nihil postea
roducatur intelligi potest nihil è potentia
biecti educi.

Probat 2. Si tota forma 1. produciatur, ergo
on perficitur forma per se in intensione, at-
ui hoc est absurdum. Quod probatur, quia
de sequuntur multa absurda, 1. quod in igne
on sit plus caloris quam in aqua, quæ modicam
habet teporem 2. quod non crescat vir-
as agendi per intensionem, cum non crescat
ualitas, neque in se perficiatur. 3. Quod aqua
epida tantum perducatur caloris, quantum ca-
da, quod est contra sensum. 4. Quod duo
alores, quorum vnus intensus, alter remis-
us, si diuina virtute separaretur à subiecto in
ullo differret, & essent æqualis perfectionis.

Confirmatur hæc ratio, quia si forma tota
roduciatur & tota vnitur subiecto, ergo se-
undum se totam illam informat seu effectum
um formale tribuit, ergo nihil restat quod
mplius conferat & fictitum erit quicquid
iceret superaddi.

Probat 3 conclusio, quia si cum produci-
ur calor remissus est totus calor secundum
mnam suam perfectionem, ergo in eodem
ubiecto sunt duæ qualitates contrariæ secu-

dum omnem suam perfectionem, cum quali-
tas contraria necdum sit expulsa.

Dico 8 Intensio fit per additionem gradus
ad gradum, ita vt continuæ, nouæ partiales
entitates addantur in eadem subiecti parte,
quæ simul vnã formam totalem ac perfe-
ctam componunt.

Probat. 1. quia per intensionem fit aliquid
de nouo, impossibile enim est esse nouam a-
ctionem, si n. vel motum realem sine termino
reali ad quem acquirendum subiectum mouea-
tur, sed non fit forma præexistens quia idem
bis fieret, ergo fit aliqua eius pars.

Probat 2. Actio qua qualitas intenditur,
immediate versatur circa subiectum, educa-
do aliquid ex eius potentia, ergo vere educit
aliquam realitatem de nouo.

3. Calor vt octo habet plus entitatis, quam
calor vt primo, ergo motus intensionis est ad
aliquam nouam partem qualitatis. Antecedens
probat, nam si tantum entitatis haberet, se-
queretur quod subiectum non esset magis cali-
dum, habens calorem vt 8 quam habes calo-
rem vt 1. 4. Forma quæ per intensionem acqui-
ritur, habet latitudinem successiue pertransi-
bilem, ergo prius acquiritur vna eius pars, &
alia tunc acquirenda restat, nam in hoc con-
sistit successio motuum. Deinde per remissio-
nem aliqua entitas realis perditur, cum enim
aqua calefit, calor introductus aliquid reale
expellit, alioqui tota entitas caloris & frigoris
essent simul, ergo similiter in intensione ac-
quiritur. Confirmatur, Intensio definitur edu-
ctio qualitatis de potetia in actum perfectio-
rem, & educere est producere, ergo in inten-
sione aliquid noui produciatur.

Dices: Arist. asserere & *Phys. tex. 84.* ex calido
fieri magis calidum nullo facto de nouo calido.

Resp. Aristotelem nihil aliud velle, quam a-
liquid fieri magis calidum nullo addito nouo
subiecto, cum intensio fiat in eadem parte
subiecti.

Petes 1. an vnus integer gradus simul fiat?

R. non fieri totum simul, sed sicuti est in
finitum diuisibilis, ita fieri continue, non mi-
nus quam tota qualitas secundum omnes suos
gradus, alias enim alteratio & intensio non
essent motus continui, nam si vno instanti fie-
ret vnus gradus, & 2 item gradus in instanti
fieret necessario inter productionem vnus &
alterius intercederet tempus.

Vnde nota; cum Philosophi totam latitudinem perfectionis vnius qualitatis secant in octo gradus, hanc diuisionem esse arbitriam, tam facile enim in 10. vel 20. secare poterunt, quam 8. cum ipsa in infinitum sit diuisibilis; in scholis tamen doctrinæ causa versusus est hic modus loquendi, vt vni qualitati intensibili & remissibili 8. gradus, seu partiales entitates æquales eiusdem qualitatis perfectæ dentur, & prima pars, quæ producitur, dicatur primus gradus, secunda pars secundus gradus, sic deinceps vsque ad octauum.

Petes 2. an illi gradus sint realitates diuersæ?

Resp. Esse partiales realitates diuersas etiam inter se distinctas realiter, ex quibus tamen vna totalis qualitas componatur.

Petes 3. An modus ille loquendi sit admitendus, quod qualitas remissa fiat intensa?

Resp. Melius dicitur remissa fieri intensam, prior tamen modus loquendi etiam admitti potest, licet non maneat eadem qualitas additione partialis entitatis, sicuti non eadē aqua cui alia additur: dicimus tamen aquam fieri maiorem, vel augeri propter identitatem partis, cui fit additio, vnde saltem secundum aliquid sui manet idem.

Dico 4. Hos gradus ac partiales entitates non esse homogeneas ac eiusdem perfectionis, sed aliquo modo heterogeneas & diuersæ rationis, in ratione indiuidua, ita vt secundus gradus perfectione superet primum, illumq; necessario supponit vt introduci possit, & tertius secundum, &c.

Probatnr conclusio 1. quia si illi gradus essent homogenei, non esset maior ratio cur vnus gradus introduceretur primo quam alius, sed æque p̄ se in initio induci octauus gradus, neque inter omnes illos gradus esset ordo vllus similiter in remissione æque in initio quilibet gradus perdi posset.

2. Si sunt parisi perfectionis & in nullo distinguantur, secundus non intenderet primū, nec tertius secundum, si vero vna qualitas eiusdem intentioni ac perfectionis ponatur simul cū altera, vt calor vt quartus cū altero calore vt quartus, sequitur quidem multiplicatio qualitatum, non tamen intensio.

Confr. quia non aliter differet intensio ab extensione eiusdem qualitatis, quam quod in

extensione eadem qualitas ponatur in diue partibus subiecti, in intensione vero ponatur in eadem, ac consequenter sicuti augmentum quod qualitas habet per extensionem est plane per accidens, ita etiam augmentum quod habet per intensiōem.

Confr. 2. quia alias vna qualitas intensio intendi posset, sicuti in fine potest extendi.

Confr. 3. quia sequeretur accidentia plurius eiusdem speciei ac perfectionis multiplicata ac coaceruata in eodem subiecto.

Prob. 3. quia multa sequerentur incommoda: 1. quod duo calores vt 4. possent se mutuo extendere, vsque ad summū, nam vnus potest producere in eodem gradū in altero (quod vero verat cum effectus qui producerentur in superaret perfectionem causæ? & si potest duobus subiectis produceret duos calores eisdem secum perfectionis, cur non in eodem subiecto?) & ille iam intensus alterum intendere poterit vsque ad secundum gradum. Deinde vnus in altero tertium gradum produceret, & deinceps. Immo vnus & idem calor vt vnus etiam si non intendatur ob eandem rationem produceret calorem vt octo in altero subiecto. 2. Idem etiam calor vt vnus poterit se ipsum generare. nā ille calor virtute omnes reliquos gradus continet. 3. Si sint octo calores vt vnus qui agant in idem subiectum producerent calorem vt octo, & illud igitur, nam illi calores vt octo, si simul coniungantur in eodem subiecto, producerent calorem vt octo quibus ergo separatim? Nam quod coniuncti possunt producere calorem vt octo, est quia singuli possunt vnum gradū producere, ergo cū separati singuli possunt in eodem subiecto producere calorem, vt vnum producent calorem vt octo. 4. quod ex præcedenti sequitur, sequere quemuis calorem vt vnus posse se solo producere calorem vt octo, nam cū ille calor sit intensus, facile erit designare partes 8. quarum naqueq; suum calorem produceret. Dixi in conclusione, hos gradus esse heterogeneos ac diuersæ perfectionis in ratione indiuidua, p̄ alia diuersa perfectio graduum diuersorum non est secundum diuersam rationem ad essentiam specificam, sed secundum rationem indiuiduam. Primus enim gradus caloris & secundus in ratione specifica calor conueniunt, si secundus in entitate sua maiorem habeat perfectionem quam primus.

Ex dictis collige 1. magis distingui inter fe gradum primum & secundum, quam duos gradus primos, vel duos secundos, & ita de cæteris. 2. facile admitti posse modum loquendi Thomistarum, hanc scilicet intensiōnem fieri per maiorem radicatiōnem, per euctionem eiusdem, de potentia subiecti, non utrem modum explicandi istam radicatiōnem vel euctionem. Ideo enim intensa quatas est radicata, quia plures habet gradus, & b multitudinem graduum magis subiecto ominatur, ac perade difficilius ex eo expel- potest. Est magis eucta, quia plures gra- us dependenter a subiecto sunt producti.

Peres primo, an in intensiōne sicut fit addi- o entitatum partialium, ita fiat additio & igitentum essentia quantitati? Ratio diffi- altatis est, quia ex vna parte non videtur uequam addi posse essentia, cum illa sit in diuisibili, ex altera tamen non videtur addi esse entitati quin simul essentia addatur, im entitas essentiam includat.

Respondeo, duobus modis intelligi posse ugeri essentiam qualitatis imo secundum artes essentielles, vt nimirum aliquid adda- ur partibus essentialibus generi & differen- æ ad complendam totam rationem essen- tæ, & hoc modo essentia qualitatis per in- sionem nulla fit additio. Altero modo uoad partes quodammodo integrales ipsius ssentia, prout vero diuersis entitatibus com- municatur essentia, ita etiam aliquid integra- ter addi censetur essentia, vt cum aqua ad- ditur aquæ, certum enim est, non fieri addi- onem partium essentialium, tamen aquæ es- entia integraliter augetur, quatenus diuersæ artes aquæ istam aquæ essentiam partici- antes sibi inuicem adduntur, & hoc modo tiam dici potest fieri additio essentia quali- tatis. Verum quia cum petitur, an essentia au- eatur, prior sensus magis est obuius, com- muniter negandum est augeri essentiam vel lli aliquid additionem fieri.

Peres secundo, an forma substantialis sal- tem Elementorum, non admittat intensiō- em & remissionem?

Respond. contra Auerroem non admitti, ut non habet diuersos gradus, vt qualitas, d est indiuisibilis. Deinde si cum calore in- duceretur aliquid ignis, in aquam, vt ille ult, sequeretur duas formas esse simul, item

cum esset introductus magnus calor, sequeretur plus ibi esse formæ ignis quam aquæ, ac proinde non posse se ad frigus reducere.

Nota tamen, licet non admittam intensiō- nem & remissionem in formis substantiali- bus, mihi non videri impossibilem istam sen- tentiam inter formas eiusdem speciei, verbi gratia, duorum hominum animas vnam esse substantialiter perfectionem in entitate sua simplici, alteram imperfectiorem ea fete- ratione qua diximus, duos gradus qualitatis primum & secundum esse inæqualis perfe- ctionis.

D V B I V M V.

An Alteratio seu intensio termine- tur ad maximum vel mi- nimum?

Sensus quæstionis est, an in illa qualitate quæ per intensiōnem producitur, detur a- liquis terminus, vltra quem non possit inten- sio procedere, item an detur tam remissa qua- litas, qua mior fieri aut existere non possit, se- parata ab aliis gradibus.

Dico primo. Alterationem & intensiōnem terminari ad maximum.

Probatur, quia datur qualitas tam intensa, calor, verbi gratia, qua intensior naturaliter dari non potest; ratio autem est, quia agentia naturalia finitæ ac determinatæ sunt virtutis, ob idque habent determinatum effectum, vltra quem procedere possunt.

Nota tamen, nullum esse terminum inten- sionis rerum potentia diuinæ sed tantum re- rum agentiam naturalium.

Dico secundo. Alterationem non termina- ri ad minimum, quasi scilicet derur qualitas aliqua tam remissa, vt si remissior sit consu- uari non possit.

Probatur primo, quia qualitas secundum latitudinem intensiuam est in infinitum diui- sibilis, ergo quauis data remissior dari po- test.

2. Si detur tale minimum debet simul totum produci, si ergo procedat intensio quod additur vel continue fiet vel per instan- tia discreta, prius dici non potest, quia non est maior ratio, cur vno instanti producat mi- nimum potius quam aliis: posterius refuta- tum est supra.

3. Si continue remitteretur intensa qualitas, cum peruentum fuerit ad minimum, ipsa desinet per vltimum sui esse, nam erit verum dicere hoc instanti est, & immediate post non erit, hoc autem nullo modo dici potest, quod probatur, nam si desinat per vltimam sui esse, vnum ex his concedendum est; vel contrariam qualitatem in summo eodem instanti esse simul in subiecto cum illo minimo qualitatis, vel dari duo instantia immediata, vel aliquo tempore esse materiam sine forma substantiali, nam cum qualitas contraria in summo incipiat in instanti intrinseco, vel eodem instanti incipiet quo illud minimum desinit, & sic habetur primum, vel instanti immediate sequenti, & sic dantur duo instantia immediata, vel mediat tempus, quo tempore necdum erit vltima dispositio ad formam, ac consequenter nec forma introducenda.

Dices: qualitas illa habet terminum magnitudinis, Ergo & paruitatis.

Respond. nego consequentiam, ideo enim habet terminus magnitudinis, quia agens naturale habet limitem extremum virtutis, quem non potest excedere, intra illum vero limitem sicuti non est virtus agentis definita, ita etiam quaelibet qualitas determinata potest remissior & remissior effici. Cetera argumenta, quae contra hanc conclusionem obiici possent supra soluta sunt *sub. 3.* inter quae maxime secundum & tertium contra hanc ipsam faciunt.

DISPUTATIO III.

De Augmentatione.

DVBIVM I.

Quid sit Augmentatio? quid Diminutio? & quomodo à Nutritione differat?

NOta nos cum Aristotele loqui de proprie dicta augmentatione, quae est propria viuentium, quae fit secundum omnes partes viuentis, & per iatus susceptionem alimento scilicet intra viuentis poros recepto, nam alia quae est in inanimatis fit tantum intrinsece addita parte siue per iuxta positionem.

Dico 1. Augmentatio est motus viuenti minori quantitate ad maiorem.

Ex quo patet, terminum ad quem in accretione esse maiorem quantitatem, quam fit la quae deperdita est virtute caloris naturalis, terminum vero à quo esse maiorem quantitatem, vel potius priuationem maiore quantitatis.

Dico secundo. Diminutio seu decrectio motus viuentis à maiori quantitate ad minorem.

Petes: An decrectio fit motus positivus?

Respond. duo esse in decrectioe, 1. vero restauratio aliqua eius quod deperditum est caloris naturalis. 2. est minor quantum fuerit praecedens quae restituitur, deperditio ac negatio alicuius quantitatis. Prioris est quid positivum, ratione posterioris est quid negativum, nam in genere omnis illa mutatio est negatiua quae tenet ad negationem, ac destructionem alicuius formae, sic corruptio in substantiis & remissio in qualitativis sunt mutationes negativae.

Dico 3. Accretio à nutritione differt, quae accretio per se tendit ad quantitatem, nutritio ad partialem substantiam quae proinde est aggregatio aliqua, quae pars aliqua de seuo fit, ac priori parti agglutinatur.

Petes 1. An accretio & nutritio debent censeri diuersi motus?

Respond. affirmando sicuti ipsi termini sunt diuersi.

Petes 2. an accretio & nutritio realiter differant.

Resp. Aristot. *c. 5. lib. 1.* videri insinuare eorum ratione differre. Ita etiam tenent omnes Nominales, qui quantitatem à substantia tantum ratione differre dicunt, qui consequenter loquuntur, cum motus non possit habere maiorem distinctionem quam termini motuum. Alii qui tenent quantitatem realiter differre à substantia, consequenter dicunt accretionem à nutritione distingui realiter. Ad Aristotelem vero in hac sententia spondendum, quod nihil aliud voluerit quod à parte rei accretionem semper esse contra naturam mutationi, atque ista ut à parte rei suae esse per intellectum distinguenda. An vero quantitas sine substantia acquiri possit contra, id Aristoteles nec scivit, nec seire tuit naturaliter.

D V B I V M II.

Quomodo fiat Accretio?

VT melius tota hæc materia intelligatur, Notandum 1. quod cum calor natus viuentis, qui per totum corpus diffusus est (licet præcipue in corde resideat) consumat continuo humidum radicale seu substantiale indiget viuens cibo qui humidum nutrimentale vocatur, tum ad restaurandam substantiam deperditam, tum etiam ad augendam & perficiendam præexistentem vt viuens debitam & conuenientem magnitudinem assequatur, quem cibum multis intercedentibus alterationibus transmutat sua virtute in substantiam quatuor humorum inter quos sanguis maxime est proximum ipsius nutrimentum.

Notandum 2. factum sanguinem ab hepate accipi in vena quæ caua dicitur ex qua diffuit sanguis ad alias venas per complures corporis partes distriburas Quia vero istæ venæ non possunt interfecare omnes corporis partes, ideo in partibus viuentis vbi non sunt venæ, sunt foramina & viæ quædam, quæ pori dicuntur, facti vi caloris naturalis, suntque aere aut vapore aliquo pleni: quos poros esse experientia testatur, sine illis neque sudor, nec capilli, nec furfures capitis exire possunt, nec aer etiam in carnem intrare, per hos ergo poros quodlibet membrum trahit è venis sanguinem sua virtute, quem sanguinem iam dispositum conuertit in suam substantiam, verbi gratia, carnem vel ossa corrumpendo formam sanguinis, & in eius materiam introducendo formam partialem cum forma viuentis, hæc conuersio dicitur nutritio seu partialis generatio in qua necesse est rem nutritam simul cum materia acquirere nouam quantitatem, eandem scilicet quam habebat antea eadem materia sub forma cibi quæ manet post illius corruptionem.

Notandum tertio, quod Aristoteles tantopere in hac materia inculcat nullum hic esse vacuum, neque penetrationem, dimensionem, nam pori illi non sunt vacui, sed aere aut vapore subtiliori pleni, sanguis vero in porum illum attractus, vaporem illum aut aërem expellit vel per alium porum, vel per partem eiusdem, sicut egreditur aer, cum aqua infunditur vas angusti orificii.

Notandum

Dices: tantum vnicum esse terminum per se primo intentum, scilicet partem substantiæ uæ aggeneretur, quantitatem vero consequi uia indiuisse coniuncta est substantiæ, sed vni tantum est vnus terminus per se intentus, imo ibi tantum, vna est actio & mutatio, go non dabitur motus augmentationis per tendens ad quantitatem.

Confirm. 1. quia vt ad aliquid sit per se motus, illud debet per se fieri, & non ad productionem, etiam si res diuersa ab illa, ob id ideo negat Aristoteles per se esse motum ad rurales potentias & figuras, sed quantitas per se ad productionem substantiæ.

Confirm. 2. quia in generatione totius nullus mutatio per se tendens ad quantitatem, quod illa quantitas congeneretur cum toto, ergo similiter in generatione partiali, quia eodem modo se habet.

Respon. nego maiorem, sunt enim duo termini per se primo intenti à natura substantiæ tialis & quantitas maior, & licet quantitas semper consequatur substantiam, tamen ensio naturæ per se primo fertur in substantiâ, vt scilicet restauretur quod deperditum est virtute caloris naturalis, & simul etiam per se tendit ad quantitatem quatenus se primo intendit per mouere tendens ad quantitatem perfectam, suæque naturæ accommodatam. Notandum vero nullum vis habere initio illam quantitatem quam bere potest, sed habere vim intrinsecam seificiendi, & per vim augmentatiuam sese ad quantitatem perferendi, vnde etiam per primo intendit natura istam quantitatem, ad illam formaliter tendit per augmentatiuam materialiter, & non nisi per accidens substantiam tendit, eo quod non possit quantitas acquiri sine substantia.

Ad primam confirmationem respondeo vt aliquid sit.

sufficit vt illud sit per se ab agente primo intentum quod in quantitate locum habet, in autem in naturalibus potentiis & figuris.

Ad secundum respondeo idem in generatione non esse motum per se ad quantitatem, quia non intendit agens per se primo nisi substantiam, contra fit in augmentatione.

(*)

Norandum 4. Quia pori illi supradicti obstruantur occupante substantia de nouo genita, locum quem occupabat sanguis fieri de nouo alios poros simili modo quo ante & ad similem finem.

Hi pori autem partim fiunt à calore naturali depascente continue substantiam viuentis, partim in pueritia & adolescentia, ex eo quod dilatentur membra & protrudantur vterius, ex quo necessario fit vt illi meatus maiores fiant.

Norandum 5. Cum in restauratione substantiæ & quantitatis substantia & quantitas quæ acquiritur est æqualis illi quæ vi caloris naturalis est consumpta, ea sunt alio, dum nutritio neque habet aliud peculiare nomen, si quantitas quæ acquiritur est maior, dicitur augmentatio, si minor diminutio. Ex quo patet augmentationem præcise esse in illa mutatione qua viuens ratione sentent æ alimentis in suam substantiam conuertit quantitatis ipsius additione fit maius, non autem vt quidam volunt in quadam membrorum dilatatione quæ antecedit hanc conuersionem vel sequitur.

Dices non videri posse consistere augmentationem formaliter in sola illa conuersione, sed requirere etiam illam dilationem membrorum apud viam, nam 1. ex sola conuersione si non dilatentur membra nõ crescit viuens, neque occupabit maiorum eorum, imo nec poterit plus cibi conuertere quam fuerit substantiæ deperditæ, nam pori qui fiunt, fiunt tantum à calore naturali consumente substantiam membri in cuius substantiæ locum in poris illis succedit sanguis, qui non poterit habere plus quantitatis quam habuerit pars illa membri deperdita, nam si esset maior penetraret se cum quantitate partis solidæ præ-existentis. 2. quia alias non posset reddi ratio, cur augmentatio tantum sit ad certam annorum periodum maxime versus longitudinem, nam vt ait Galenus, pueri & iuuenes æquali calore naturæ potiuntur, non igitur augmentatio cessat, quod debilitata sit virtus ad conuertendum cibum in maiorem substantiam, sed quia membra quæ in pueritia erant tenera & humida facile à calore dilatantur, postea vero duriora effecta taliter distensionem pati non possunt: quod & ipsa experientia docet, nam tempore incrementi corpora

fiunt subtiliora & rariora, post illud vel fiunt crassiora & pinguita.

Respond. Concedendo ante augmentationem præcedere istam dilatationem membrorum siue propulsionem illorum ad maiorem locum, ex qua dilatatione resultant pori ampliores, sed nego augmentationem in ista dilatatione formaliter consistere, verum in productione quantitatis in istis poris facta. Nam tunc primo sicuti nouam portionem substantiæ sibi agglutinat, ita nouam quantitatem acquirit, quæ sine noua substantia esse non potest. In illa autem dilatatione non acquiritur noua substantia, ac proinde nec quantitas, neque re in seipsa extenditur, sed tantum versus locum exteriorem.

Vt autem intelligatur quomodo ista membrorum dilatatio fiat, ac pori ampliores, notandum quod cum natiuus calor coquit cibum vt in membris substantiam conuertat, simul educit vaporem, qui ex concoctione resultat, qui vapor nouum facit porum parte propellendo, quæ præcedentem porum operauerunt, ac consequenter reliquas parte versus locum exteriorem, quæ quia tenentur facile cedunt, & tum intrat sanguis nouo factus à membris expulso vapore, qui sanguis deinde conuertitur in substantiam viuentis, educitque vnâ nouo vapore iterum fiunt noui pori dilatatis membris, & sic deinceps, ex quo sequitur, maiorem acquiri substantiam quam sit ea quæ deperditur; qui pori illi non fiunt ex sola deperditione, sed etiam membrorum depulsionem.

Similiter satis colligitur, quomodo augmentatio fiat sine penetratione partium. Item, cur non toto tempore vitæ fiat accretio quando vero cessat vis propellendi partes viuentis versus aliquem locum, aut quia duriora sunt ossa, aut quia vis caloris debilitatur in concoctione, tunc cessat accretio. Hinc etiam patet, cur augmentum viuentis prius sit secundum longitudinem, quam secundum crassitiam, quia scilicet vis caloris & vaporum sursum tendunt.

D V B I V M III.

An Augmentatio sit continua?

DE successione augmentationis nullum est dubium, sensu enim notum hominem paulatim

paulatim augescere, sed an illa accretio continue fiat sine interruptione, non parua est difficultas, item manifestum est, si nomine accretionis comprehendamus omnes motus & alterationes prauas fieri successiue ac continue, nam per motum localem primo traiecitur alimentum in stomachum, ac deinde in alias partes: Præterea ante conuersionem alimenti multa antecedunt alterationes, sed difficultas est de sola illa maioris quantitatis acquisitione, an fiat continue sine interruptione, an vero ita successiue fiat, ut acquiratur pars aliqua quantitatis in instanti. Multi vero sunt, qui per minima discreta volunt esse augmentationem, ita ut vnumquodque minimum alimenti discrete alteretur, & in instanti in vnumquodque discrete inducatur anima viuētis. Et consequenter in vno instanti acquiratur à viuente tota illius minimi quantitas & in altero instanti alterius minimi, & sic deinceps. Alii sunt qui volunt augmentationem seu conuersionem alimenti in substantiam viuētis fieri in instanti, augmentationem tamen coniunctam fieri successiue ac continue. Sed hoc nullo modo intelligi potest, quomodo vero in instanti potest quis conuertere materiam alimenti diuisibilem in eam substantiam, & non eodem instanti coniungere sibi quantitatem illius alimenti ad materiam non potest diuelli. Alii volunt augmentationem fieri successiue, sed totam incrementi augmentationis ponunt in praua latatione partium, quam sententiam præd. dubio refutauimus.

Nota vero, ut hoc dubium melius intelligatur, posse tribus modis intelligi accretionem, esse continuam primo, quod fit continue ac fiat sine interruptione toto vitæ tempore, & hoc sensu certum est, illam non esse continuam, neque vero viuens tota vita auascit. 2. quod fit sine interruptione à principio vitæ vsque ad tempus consistentiæ, verbi gratia, in homine vsque ad 25. annum. 3. an tamen breui aliquo tempore possit continua successiue, licet non totalis, partialis tamen augmentatio fieri, verbi gratia, intra vnum annum suscipio sanguine, an illius sanguinis quantitatem possit successiue acquiri, & vitroque hoc postremo sensu dicendum.

Dico 1. augmentationem totalem, seu quæ à principio vitæ vsque ad annos consistenti-

tiæ non esse continuam, nec esse posse, sed esse discretam.

Probat̃ur: tum quia calor naturalis non semper est adeo potens ut maiorem partem alimenti in substantiam viuētis conuertat, aut membra dilaret & extendat, tum quia accretio sæpe impeditur vel defectu alimenti, vel motus, vel alia aliqua causa.

Dixi in conclusione neque posse esse continuam, quia sunt nonnulli qui putent hanc accretionem regulariter non esse continuam, posse tamen esse si continue suppeditetur alimentum, & viuens sit sanum calore naturali debilitato. Sed probatur nec hoc dici posse, quia cum pori sanguine sunt repleti, nullum amplius trahunt alimentum, sed circa id quod habent negotiantur membra, ergo deberet prius illud alimentum transmutasse, & novos poros excitasse, priusquam aliud alimentum attrahatur, ne detur penetratio dimensionum, ac tum incipiat alterari & demum transmutare, ergo necessatio inter priorem illam transmutationem & hanc posteriorem intercedit tempus. Et iuxta hanc conclusionem est intelligendum Aristoteles, sicuti videatur indicare accretionem non esse continuam, vel sane negat esse continuam, id est, perpetuo durare ut cum argumentatur contra Heraclitum.

Dico secundo. Accretionem partialem esse continuam.

Probat̃ur primo, quia secundum Aristotelem augmentatio est motus, ad rationem vero proprie dicti motus pertinet continuitas, unde Aristoteles non tantum dicit esse motum, sed etiam sæpe inter motus continuos recenset.

Probat̃ur secundo. Ignis successiua continue augetur per additionem materiæ extrinsecus adiectæ, ut patet in charta vel ligno, ergo etiam ob eandem rationem continue nutrietur & auascet viuens per additionem alimenti dispositi.

Probat̃ur tertio, dum sanguis existit in poris corporis, aliquæ partes ipsius sunt propinquiores partibus viuētis, aliæ vero remotiores, hæc scilicet quæ propius centrum existunt, ergo vitæ augmentatiua & calor naturalis, qui illius est instrumentum prius alterant partes propinquiores quam remotiores, idque alteratione successiua ac continua,

cum in alimento sit resistentia, neque vlla sit ratio cur aliquando consistat actio, ergo etiam successiue ac continue fit alimenti conuersio in substantiam viuentis.

Nota, alias esse rationes quibus aliqui hanc conclusionem probant, sed nihil concludunt, vt est illa 1. Bannies & Conimbrienses, quod res tam mouetur localiter per partium scilicet dilataciones, ergo successiue ac continue augetur; nam motus ille localis non est ipsi augmentationi intrinsicus, sed vel antecedit vel sequitur, neque alimentum dum conuertitur, mutat locum, sed eundem retinens locum fit substantia viuentis. 2. eandem probat Bannies ex eo quod augmentatio habeat terminos contrarios, sed falsum est vere esse contrarios, nam quantitas minor & maior non opponuntur, cum possint esse simul, licet quantitas minor in quantum habet coniunctam priuationem, maioris quantitatis fit terminus à quo & priuatiue oppositus, sed vbi non terminus à quo, est sola priuatio, non est resistentia, ac proinde nec successio, vt patet in formis substantialibus & alterationibus perfectiuis. 3. Non valet ista ratio, qua eam Bannies & alii stabiliunt, nimirum ideo esse continuam successionem, quia in quantitate est latitudo partium pertransibilis, nam & in formis substantialibus materialibus est latitudo extensiuia partium, & in lumine latitudo grauium quæ tamen producuntur in instanti, vnde latitudo partium non arguit necessario debere esse successiuam productionem, nedum continuam, sed ex ea tantum concluditur posse esse illius successiuam formæ productionem. Ex ea igitur ratione tantum fit, quantum acquiri posse successiue, quia habet latitudinem partium, tamen ratione sui nihil repugnat acquiri totam simul, sicuti fit in generatione, compositum enim in instanti productum per generationem simul in instanti acquiri totam quantitatem materiæ.

Petes; quæ est igitur causa successiuæ acquisitionis quantitatis?

Respon. eam esse quam insinuat 3. ratio secundæ conclusionis scilicet, quia successiue continueque disponitur alimentum, ex quo sequitur augmentationem non esse successiuam vel continuam, ratione termini sui præcise, quasi forma acquirenda illam successio-

nem vel continuitatem per se postulet, sed tantum per accidens, ratione alterationis successiue coniunctam. Qua ratione etiam diximus supra formam substantialem posse acquiri successiue, & hic in nutritione, quæ est substantialis aggregatio, contingit, eodem enim passu procedunt nutritio & augmentatio.

Dices 1. Si augmentatio fit continua, sequetur in finitis instantibus acquiri infinitam quantitatem.

Respon. negando sequelam, sicuti supra dictum est de alteratione, nam tota quantitas acquiritur in tempore, & pars quantitatis in parte istius temporis, singulis vero instantibus tantum respondent indiuisibilia quantitatis.

Dices 2. si continue fiat augmentatio non dabitur minimum naturale in viuentibus non vero dabitur tam parua pars quin priuauerit forma sub minori.

Respon. negatur ista sequela, minimum enim in viuentibus est rerum generationis cum vero debeant constare partibus organicis quæ non possunt naturaliter sub quantitate parua materia existere, requiritur enim & determinata quantitas, ita vt sub minore esse ac generari non possit, illud autem minimum non est rerum augmentationis vel aggregationis; partibus enim organicis iam debita quantitate constitutis potest fieri additio minoris & minoris partis in infinitum. Adde in augmentatione fieri augmentum per se 1. in partibus homogeneis, in quibus non datur minimum, partes vero heterogeneas tantum ratione homogeneiarum augeteunt.

D V B I V M I V.

An in accretione qualibet pars viuentis augetur?

Dico 1. Omnes partes heterogenias in accretione augeri.

Probat, quia in omnibus est vis augmentatiua, & res est clara experientia, cum vna pars crescit reliquas etiam crescere, nisi melius aliquid sit aridum & sic male actum, vt si sufficiens suggeratur alimentum possit omnibus partibus pro cuiusque gentia distribui.

Dico secundo. Non omnes particulas minimas partium homogeniarum immediate augeri. Ratio quia non dantur partes minimæ, tum quia vix posset hoc intelligi, posset fieri sine penetratione alimenti & ipsius partis.

Dico tertio. Augmentum fieri per valde minutas partes partium homogeniarum, quæ vix habent distantiam perceptibilem, ac proinde recte dici viuens augeri secundum omnes suas partes. Explicatur, in partibus homogeniis innumeri sunt pori in quibus recipitur alimentum, adeo vt licet inter porum & porum interiaceant minutæ partes solidæ: carnis vel ossis, verbi gratia, tamen quia illæ partes intercedentes sunt vsque adeo minutæ, minimum est intervallum inter partem & partem aliam, & licet illæ partes sint adhuc diuisibiles, ac proinde secundum se totas non immediate augentur, ratione tamen exiguæ quantitatis censentur quodammodo immediate augeri.

Nota primo. licet viuens dicatur augeri per intussusceptionem, quia alimentum ab omnibus partibus è venis fugitur & attrahitur, atque intra poros recipitur, contra quam in inanimatis tamen partes illæ minutæ partium homogeniarum augentur per iuxta positionem.

Nota 2. Aristotelem dicere augeri viuens secundum partes formales non materiales, sed hoc erit explicandum dubio sequenti.

D V B I V M V.

An maneat vnum & idem viuens post Accretionem?

Tota difficultas oritur ex eo quod cum in accretione (& eadem est ratio nutritionis) semper aliqua pars deperdat, & aliqua pars noua acquiritur, quomodo viuens maneat idem, totum vero variatur mutata aliqua parte, imo cum tandem longo temporis intervallo omnes partes, quas viuens primo habuit, possint esse deperditæ, & omnes nouæ acquisitæ quomodo possit dici idem esse viuens. Auger difficultatem Aristotelem qui lib. II. c. 5. s. 35 dicit: tempore augmenti viuens manere, idem secundum formam, non secundum materiam, hæc vero dilabi ac diffuere, & pro-

pterea in accretione additionem fieri secundum formam, non secundum materiam, quia id, cui fit additio, permanere debet, quæ omnia videntur falsa, cum forma non minus videatur perire quam materia.

Aliqui dicunt, partes spermaticas seu humidum radicale acceptum in generatione semper manere, & ratione istarum partium manere toto tempore alimenti idem viuens, humidum vero nutrimentale perire, illudque restaurare.

Alii dicunt in viuentibus perfectis manere semper eandem formam, eo quod in illis anima sit indiuisibilis, in aliis tamen imperfectis, eo quod habent animas diuisibiles, fieri accessum & recessum formæ vt & materiæ. Imo aliqui sunt, qui licet admittant horum viuentium animas diuisibiles, tamen dicunt semper manere eandem formam, neque quicquam illius accedere vel recedere accedente vel recedente materia.

Dico primo. Homo manet idem ante & post augmentationem. Ratio, quia manet eadem forma quæ accedentes nouas materiæ portiones informat, & recedentes desinit informare.

Dices: Compositum non tantum à forma accipit suam identitatem numericam, sed etiam à materia, ergo si hæc continuatio diffluit, & noua accedit, mutatur compositum.

Respond. licet identitas numerica ab vtraque parte essentiali pendeat, multo tamen magis à forma, vnde ipsa permanente censetur idem homo manere, maxime cum mutatio materiæ fiat insensibiliter, & singulis partialibus mutationibus vel nutritionibus non nisi exigua materiæ fiat accessio vel decessio, vt merito etiam censetur ante & post huiusmodi augmentationem manere eadem materia, sicuti censetur eadem aqua cui vna quantitas accedit alia recedit. Fateor tamen post multum tempus per crebras augmentationes partiales posse perire totam materiam priorem alia noua succedente, sed quia illa additio fit lente & pene insensibiliter & nunquam tota materia simul mutatur, ideo censetur esse eadem.

Dico 2. In reliquis viuētibus pereunte materia simul perit forma, & per augmentationem accedente materia accedit & forma.

Probatur, quia longe probabilius est & ferre mihi certum omnes illas animas esse diuisibiles, quod supponitur probandum *in lib. de anima*, & saltim omnium consensu valet argumentum in animalibus imperfectis, ergo decedente parte materiae decedit pars animae, & accedente parte materiae pars animae similiter accedit. Consequenter probatur, quia si decedit pars materiae, vel perit pars formae, quae erat in illa materia vel non, si perit habebitur intentum, si non perit vel habet, manet sub eadem materia, atque adeo simul cum materia recedit, vel manet sine materia, quod nullo modo dici potest, vel informat aliam partem materiae viuentis, sed illa pars ante habebat partem formae, ergo duae partes formae erunt sub eadem portione materiae, adde nullam formam posse transire de subiecto in subiectum, similiter si accedente materia, non accedit, etiam pars formae vel haec materia habet aliquid formae quod erat in altera parte materiae vel non, si non, ergo aliunde debet habere, si habet, vel illa pars formae deserit priorem materiam, ut hanc informat, vel non, si deserit iam altera pars non habebit formam viuentis, neque vnum potest fieri augmentum viuentis, quia conuersa vna parte alimenti in substantia viuentis, tantum de substantia viuentis peribit, si non deserit, ergo est eadem pars formae in diuersis partibus atque adeo indiuisibiliter, nihil enim est aliud, formam esse indiuisibilem, quam esse totam in toto, & totam eandem in quavis parte.

D V B I V M V I.

Quale debeat esse Alimentum?

NOta: Dubium posse esse de proximo vel remotum alimento.

Dico primo. Alimentum remotum debere esse aliquo modo simile viuenti & proportionatum naturae ipsius, id est quod habeat qualitatem & temperamentum non admodum dissimile temperamento viuentis. Cum vero debeat in substantiam viuentis conuerteri, si sic admodum dissimile ac disproportionatum viuenti, non poterit ab eo commutari, hinc fit, ut quia temperamentum viuentis in genere relinquendo sepe in humido & calido consistat. Ea quae hanc qualitatem temperiem ha-

bent, maxime sunt accommodata nutritio ni, quae non habent, ut ferrum, lapides, & in quibus frigus & siccitas dominatur, non sunt apta nutritioni. Item in partiali, quia eadem viuentis specie, ut homine, varia sunt temperamenta, alii enim sunt sanguinei, cholericici, &c. fit ut alimenta quaedam magis sint vni accommodata, quam alteri. Hinc etiam in ciborum appetentia diuersitas.

Dico secundo. Alimentum remotum viuentis non posse esse Elementum purum, sed debere esse aliquo modo mixtum, vel proprie dicta mixtione vel improprie dicta, ut cum aqua terra permiscetur. Ratio quia viuens debet nutriri simili, atque adeo mixto, & elementa pura habent qualitates minus intensas, quam ut possint a viuentis commutari. Argumenta contra hanc conclusionem vid. in *Comibr. g. 7. in c.*

Dico tertio. Alimentum proximum est maxime sanguinem, non tamen solum, sed etiam reliquos tres humores, Item Piincipe Medici. Priorem conclusionis partem omnes admittunt, posteriorem non tem. Sed probatur, tum quia in venis omnes quatuor humores sunt permixti, tum quia multa sunt partes exanguis, ut ossa, cerebrum, Ergo habent aliud nutrimentum praeter sanguinem quia membra diuersa diuersum habent temperamentum, Ergo requirunt diuersum alimentum proximum sibi magis proportionatum; tum quia secundum Medicos ventriculus chilo nutritur.

Dices: proprium receptaculum sanguinis esse venas unde partes viuentis sumant alimentum, ceteri vero humores habent alia receptacula, ut cholera in felle recipitur, Melancholia in liene, pituita vero licet etiam spargatur in venas, tamen id fit, quia facili ventur in sanguinem, tum quia ab ea uatur sanguis ut facilius per omnes partes commeat.

Respond. Etiam humores illos esse in venis permixtos sanguine, ut patet cum a chirurgis vena pertunditur, licet ob nimiam copiam pars retrudatur in certa quaedam receptacula, nam inter humores ad alimentum plus debet esse sanguinis, unde si ceteri humores abundant, difficilior fit nutritio, & si plene sanguis contumpatur, ipsa penitus impeditur.

Nota vero, vt intelligatur quomodo fiat nutritio, tres fieri esse coctiones alimenti, primo quidem, postquam ore comminutum sit, & preparatum, demittitur per esophagum in ventriculum, vbi prima fit coactio, virtute caloris naturalis, generaturque ex alimento cremor quidam, qui chylus dicitur, ocell coloris leparatis excrementis terreis, sic deinde cremor vna cum excrementis defum propellitur per intestina, & in delapsu cur relictis excrementis reliquam substantiam nutritioni idoneam per venas mesarais fugit, quam in 4. humores commutat, ita ut secunda coactio fit in iecore, seu hepate, in quo chylus in 4. humores transit, ibique sud feceritur excrementum, quod in locum inter partem sanguinis purioris cor ad se trahit, reliquam sanguinis vena caua excipitur, & multos habet ramulos in totum corpus arbores, per hanc sanguis in omnes partes distribuitur, pituita sanguinem sequitur, item, vt dixi pars atra & flaua bilis in propria receptacula propellitur. Sanguis vero cum alijs humoribus vena caua exceptus in ea quidem alteratur & purior redditur, non tamen immutatur substantialiter. Ex hac vena deinde a membris vicinis attractus intra poros ipsorum ab ipsis partibus conuertitur in substantiam viuentis secundum exigentiam temperamentum cuiusque partis, in qua coactione aliud excrementum ab alimento feceritur, qui deinde in sudores, pilos, vna, & aurium lordes, nasi mucum, oris sputa &c. pars autem sanguinis defata ad cor ibi hauc purior efficitur, partimque in alimentum ipsi cedit, partim ab illo commutatur in vires vitales, qui per corpus partium innatum locum tenentur & fouent, ac spiritus animae qui sensationibus deseruiunt.

D V B I V M VII.

An rarefactio & condensatio sint motus per se tendentes ad quantitatem?

Nota duplicem esse rarefactionem & condensationem, impropriad vnam, cum aliqua extenditur & dilatatur, ex eo quod se habeat poros & vacuitates, in quo dum

aliud corpus recipit necessario maiorem occupat locum, condensatio vero illi respondens cum excluso ex poris illis ac vacuitatibus aduentio corpore res constringitur, & minorem occupat locum. Ita spongia improprie rarefcit, cum non comprimitur, est enim tunc plena aere vel aqua, cum vero comprimitur improprie dicitur condensata. Altera rarefactio est propria, cum eadem materia non admissio extrinseco corpore intra se aut suos poros extenditur aut dilatatur in maiorem locum, condensatio contra cum eadem res reducitur ad minorem locum non excluso a se corpore aliquo intra poros concluso, sic aqua rarefcit cum calore in vapores abit, aut aër in igne fit subtilior cum vero vapor ille ad naturam aquae redit condensatur. Et de hac proprie dicta rarefactione & condensatione nobis hic est sermo.

Variae admodum sunt de hac re sententiae, sed praecipuae censentur haec: alii dicunt rarefactionem tantum esse elongationem partium, condensationem vero esse earum approximationem, ita vt raritas, qui est rarefactionis terminus nihil aliud sit, quam distantia partium & densitas propinquitas earumdem. Ex quo videntur sentire rarefactionem & condensationem esse motus quosdam locales. Alii censent in rarefactione & condensatione acquiri nouam quantitatem, & nonnulli quidem, manente priori quantitate nouam in rarefactione accedere. Alii vero totam praecedentem quantitatem perire, & aliam totam de nouo fieri. Alii dicunt esse motum ad qualitatem.

Dico 1. rarefactioni & condensationi coniunctum esse quendam motum localem, non tamen in eo suam rationem rarefactionis & condensationis.

Prior pars patet, quia quod rarefcit occupat maiorem locum, quod condensatur minorem, non potest autem nulla immutata parte eadem res occupare maiorem vel minorem locum sine motu aliquo ad istum locum.

Posterior pars probatur ex conceptu rarefactionis & condensationis, & ex ipsorum terminis, nam raritas & densitas non dicunt praesentias locales.

Dico 2. Impossibile est per rarefactionem acquiri nouam quantitatem priore permanente,

nente, & per condensationem fieri deperditionem alicuius partis quantitatis reliquis partibus remanentibus.

Probat, quia vel tota prior quantitas informabat totam materiam quæ rarefit, vel non, si informabat, ergo non potest in eadem materia recipi alia quantitas, alias essent duæ quantitates simul in eadem materia, si non, ergo pars materiæ sine quantitate neque dici potest ante informasse totam, postmodum vero tantum partem, quia quantitas transfret de subiecto in subiectum.

Similiter in condensatione si perit aliqua pars quantitatis, vel perit in certa aliqua parte materiæ, vel in tota materia proportionem quadam, non prius, quia sic materiæ pars remaneret absque quantitate, vel sane deberet ab aliis partibus quantitatem accipere, quod dici nequit, nam sic quantitas migraret de subiecto in subiectum, neque posset ex vna parte materiæ transire ad informandam alteram partem, quin aliam deferret, atque ita illa maneret sine quantitate. Neque alterum dici potest, quod illa quantitas pereat in tota materia proportionem quadam, quia totum illud quod perit quantitatis fuit in aliqua materia, & sic vel illa materia caret quantitate post condensationem, vel mutuatur à vicinis partibus.

Dico 3. Posito quod quantitas realiter distinguatur à substantia, dici non potest in rarefactione & condensatione, totam quantitatem priorem perire, & alteram de nouo fieri, in illa quidem maiorem, in hac minorem.

Probat, tum quia non est à quo corumpatur ista quantitas, neque vero quantitas est quantitati contraria, tum quia cum rarefactio & condensatio fiant successiue ac continue, ac proinde singulis instantibus, quæ designari possit res magis rara vel densa facta singulis instantibus esset quantitas prior perita atque adeo infinitæ quantitatis realiter distinctæ per istos motus perirent.

Dixi, posito, quod quantitas distinguatur realiter à substantia, nam si poneretur tantum modus ratione distinctus, non male dici posset tota quantitas perire, & alia de nouo fieri per rarefactionem, nam cum modus

nihil sit secundum illos nisi situs, & partium substantiæ extra partes, variata positione consequenter censeretur quantitas variari. Neque mirum videri debere, modi illi ratione distincti per rarefactionem & condensationem infinitis multiplicarentur, ac continue perirent, cum non essent entitates à re distinctæ, sed eadem res diue modo posita ratione partium aliter, & aliad se inuicem habentium.

Dico 4. Rarefactio & Condensatio (si quantitas distinguatur re à substantia non) non sunt motus ad quantitatem sed qualitatem potius.

Probat, quia prior pars ex præcedentibus elusionibus.

Confirmatur, quia non obstante eadem quantitate & partium extrapolatione possunt res dilatari & expandi, & frustra fingi noua quantitas, si manentibus partibus cum eadem impenetrabilitate, quam antehabebant ponantur in maius loci spacium fundi.

Posterior pars probatur, quia maxime pars Philosophorum cum Aristotele conueniunt, raritatem & densitatem quæ sunt termini horum motuum esse qualitates ter speciei, ob idque motus ad illos cernit de genere alterationis.

Verum nota, has qualitates fere centum modos quosdam ipsius quantitatis, sed manifestum potius modi quidam diuersi de se habendi materiæ, & nihil aliud esse quam subtilitatem & compactionem ipsius materiæ.

Vnde ab Aristotele definitur rarum, quod sub magna quantitate, id est, extensione spacio parum habet materiæ, densum, quod sub parua quantitate multum habet materiæ. Quantitas vero non dicitur rara densa, imo etiam si quantitas à re tolleretur manente entitativa extensione, adhuc ratione materiæ esset rara vel densa, subtile vel compacta.

Porro sicuti materiam necessario comitatur quantitas, ita cum materia sit rarefacta, raritatem illam comitatur maior extensio ad locum, & densitatem, quæ coarctatio ratione quantitatis quam natura ter consequitur aliqua in loco extensio, li
in det

determinate hæc vel illa, maior vel minor eo ratione maioris raritatis vel densitatis, unde patet, rarefactionem non esse motum hanc extensionem in loco primario, & in se, sed tantum concomitantè & ex accidente.

Dices 1. in rarefactione rem quantam fieri maiorem, in condensatione minorem, ergo variari quantitatem.

Respond. patere ex dictis, res vero fit maior & minor, sed tantum ex accidenti & concomitantè, nam motus rarefactionis & condensationis non tendit per se ad illam extensionem, sed ad raritatem & densitatem; et raritatem & densitatem comitetur non extensio. Adde hanc extensionem tantum esse in ordine ad locum, quantitas vero duobus modis variari potest, vel in seipsa ditione nouæ quantitatis, & sic est terminus accretionis, vel improprie in ordine ad locum, eo quod res sub eadem quantitate existens recipiat maiorem vel minorem extensionem secundum locum, ut hic fit.

Dices secundo. Vbi mutatur propria passio, mutatur rei essentia, sed in rarefactione mutatur æqualitas & inæqualitas, quæ sunt quantitatis passiones, alias ær decem pedum esset dici æqualis aquæ vnus pedis, si maneat eadem quantitas. Ergo. Item quantitas aqua, eadem manens poneretur in diuersis speciebus, fieret vero successiue bicubita, tricubita.

Respondeo primo, passionem quantitatis non esse æqualitatem & inæqualitatem distictam, sed coniunctam acceptis, vnde ut maneat eadem quantitas, sufficit ut res maneat æqualis vel inæqualis, sicuti etiam habet extensionem ad locum hunc vel illum indeterminate.

2. Dico has proprietates non immediate fluere ex quantitate, sed mediate, eidemque conuenire ratione extensionis ad locum. Hæc vero, quia notior est, ita multarum proprietatum est causa, quæ ratione ipsius quantitati tribuuntur. Ita etiam species bicubiti & tricubiti non sunt species quantitatis proprie dictæ, sed extensionis ad locum, quæ in ratione huius dicuntur esse quantitatis species.

Petes; an raritas & densitas admittant indeterminationem & remissionem.

Respond. admittere, quia eadem pars quæ est minus rara & subtilis fit rarior & subtilior.

Finis Disputationis tertie, Jun. 9.

Anno 1607.

DISPUTATIO VLTIMA.

De Actione & Passione.

D V B I V M I.

An simile possit agere in sibi simile?

Nota, aliquid tribus modis posse dici simile & dissimile: 1. quia in eadem qualitate conueniunt, licet in gradu illius qualitatis discrepent, 2. Quia in gradu & qualitate intensiōnis conueniunt, licet vnum superet in multitudine formæ alterum, 3. Quia non tantum eandem qualitatem habent in pari gradu intensiōnis, sed etiam vnum non plus habet formæ quam aliud extensiuæ. Duobus autem modis potest contingere, vt in vno plus sit formæ quam in alio, vel ratione densitatis: Quomodo ferrum candens pedale plus habet caloris summi, & ignis quam flamma pedalis, vel ratione extensionis, vt si æque intensus calor sit in duobus lignis, quorum vnum sit pedale, alterum tripedale.

Nota secundo, tribus modis aliquid censeri habere maiorem altero actiuitatem agendi: 1. Quia intensiorem producit qualitatem, 2. Quia vincit alterum in celeritate agendi, 3. Quia ad maiorem agit distantiam.

Dico primo. Agens omnino simile alteri in qualitate, gradu, densitate & extensione formæ non potest in aliud omnino simile agere.

Patet, quia omne agens agit vt assimilet sibi passum, vnde si est omnino simile, non poterit agere, imo postquam agens produxit formam similem in passio, cessat actio ob eandem causam.

Dices.

Dices, ibi maior & facilius est actio, vbi minor est resistentia. Tunc enim actio procedit, cum virtus agentis excedit resistentiam passi, ergo vbi nulla erit resistentia, ibi facillima erit actio, sed inter similia nulla est resistentia, Ergo.

Resp. faciliorem semper esse actionem, vbi minor est resistentia, & instantaneam vbi nulla, si tamen in agente sit virtus, quæ non est nisi sit dissimilitudo aliqua agentis & passi, non autem si sint similia, alias duæ qualitates in summo se in infinitum intenderent, in genere autem, eo est maior actio & celerior, quo agens habet intensiorem formam ac maiorem virtutem agendi supra passum, & licet agens, vt agat, debeat superare resistentiam passi, si quam in eo inueniat, hoc tamen facit per virtutem, qua superat passum, illique est dissimile, vnde quo minor est resistentia, hoc facilius agit.

Dico 2. Agens quod habet eandem cum passo qualitatem sed intensiorem potest in illo agere. Res est clara, quia in gradu sunt dissimilia. Neque obstat, quod hic obici posset, qualitatem intensiorem & remissiorem non contrariari neque opponi posse in ratione termini a quo, & termini ad quem, licet vero ratione sui non opponantur, ratione tamen contrarii admixti, vel saltem priuationis graduum superiorum, quæ est connexa qualitati remissiiori sufficienter opponi, verbi gratia, calor vt sex sufficienter opponitur calori vt 4. ratione priuationis duorum graduum. In his duabus conclusionibus omnes conueniunt, in sequenti maior est difficultas.

Dico 3. Simile in qualitate & gradu intensiōnis non potest agere in simile, etiam si alterum habeat maiorem extensionem formæ vel densitatem.

Probat. 1. quia quælibet forma actiua agit, vt assimilat sibi passum, Ergo cum iam inuenit formam sibi similem, nihil agit.

Prob. 2. Posito illo quod supra statuius, gradus illos intensiōnis esse aliquo modo heterogenios & diuersæ perfectionis, argumentor si simile ageret in simile, forma quæ deinde perduceretur esset perfectior forma producente, atqui imperfectius non potest producere perfectius. Hinc est illud axioma Aristotelis & omnium veterum Philosophorum, actionem omnem procedere a proportione maio-

ris in æqualitatis, non autem minoris, vt proportione æqualitatis, quod nihil est aliud dicere quam formam qua agens agit debet superare perfectiorem formam quæ est in passivo. 3. Alias sequeretur, quod duo calida vt vbi vel duo possent se mutuo intendere vsque summum si vero calidum vt duo habens materiam densiorem potest augere calorem duo in materia rariore, & producere calorem vt tria, poterit calor vt tria productus producere vicissim calorem vt tria in materia densiore, cum quæuis forma actiua possit agere vsque ad assimilationem passi, & calor deinde vt tria productus in materia densiore auget calorem vt tria in materia rariore, & faciet calorem vt 4. & hic rursus producet quartum gradum in materia densiore, & sic deinceps vsque ad summum. Et licet hoc alii concedant tamen concessionem pro absurda reprobant, quæ quærationi & experientia repugnat. Neque valet quod Tolerus dicit, id aliquando contingere, vt in furnis, qui occlusa ratione aliquando accenduntur, & in carbonibus qui separati extinguuntur, coniuncti accenduntur, nam in his omnibus non generatur ignis vel calor summus a calore remisso, sed ab aliquo igne incluso furni vel carbonis partibus, qui nisi cohibeatur, facile exsultat. Sin vero contineatur, tunc pars illa, quæ summum habet calorem, in partem alteram agit. 4. Sequeretur, quod qualitas aliqua summo, quæ esset in materia densiore, auget qualitatem aliam in summo in materia rariore, nam si calidum densum vt sex ratione densitatis potest producere calorem vt septem, cur non etiam calidum vt 8, densum ob eandem rationem poterit supra suam intensiorem.

Confirmantur hæc, quia calidum densum vt quatuor si potest producere calidum quinque, vel id faciet per calorem, vel per densitatem, non prius, quia calor vt quatuor tantum habet vim ex se producendi calorem quatuor, non posteriore, quia densitas non est actiua, & quamuis esset actiua, tamen non esset effectiua caloris, sed alterius densitatis.

Dico 1. Calidum vt sex in materia densa magis actiuum, quam calidum vt sex in materia rara, sed calidum vt sex in materia rara producit calorem vt sex, Ergo calidum vt sex in materia densa producet plusquam calorem vt sex.

sex. Consequentia probatur, qui enim potest aliquid dici magis actiuum, si non possit us producere?

Resp. Calidum ut sex in materia densa esse agis actiuum & fortius, quam calidum ut in materia rara, non quoad substantiam qualitatis producenda, sed tantum quoad momentum, hoc est, ut diximus secundo notabili, non est magis actiuum, non ut producat intensiorem qualitatem, sed ut citius producat alitatem suae intentionis, densitas vero ad eiuuat ratione multitudinis formae confata, ut celerius agat, eo quod facilius succedet resistantiam passi. Neque verum est, quod citius obicit Toletus, ferrum candens propriam comburere, cum tamen non habeat materiam ignis, nam et si ferrum non transmutatur in ignem, est tamen in poris ferri ignis lumen condensatus, & forte ipsa substantia, licet non sit ignis, tamen habet calorem, vel saltem valde intensum calorem, per actionem ignis in poris existentis plenum iuuat. Si autem calor sit in aliqua substantia, quae neque poros habeat, in quibus rescat ignis, neque ipsa transmutata in se, a igne, nunquam comburet, sed tantum calorem suae intensiori respondetem producat. Dices secundo: aer suo frigore hieme cogit in gelu, & tamen aer remissius habet us quam aqua, alias aer conuerteretur in aquam, ergo agens remissius potest producere qualitatem intensiorem.

Resp. Intensius frigus istud non esse ab aere, frigus tam aeris quam aquae prouenire immediate ab aliqua influenza, et si immediate aer frigus recipere potest ab astris, quid aqua?

Dices 3. duo luminosa, verbi gratia, ut 4. producant lumen quam singula, vno cadente lumen alterius, & 3. maius quam sic deinceps. Ergo tandem multiplicado luminosa poterit fieri ut multa luminosa, ut 4. uocant in medio plusquam lumen ut 4.

confirmatur 1. Quia saltem in ea parte in luminosum producit lumen aequale intensum suo, aliud luminosum applicatum in pari aliquid producat, Ergo prius lumen intendet.

confirmatur 2. Quia in reflexione luminosa ex speculo producitur maius lumen, & in lumen radii reflexi non est intensius,

quam sit lumen radii directi, cui coniungitur, imo potius minus intensum.

Respond. duo luminosa aequalia in intensiorem non producere, maius lumen in ylla parte medii, quam alteratrum luminosum habeat in se, quod patet, quia si illa duo luminosa coniungantur & coeant in vnum, nusquam producent intensius lumen suum. Ergo nec diuisa, producent tamen in quouis parte medii plus luminis duo simul, quam si singula tantum seorsim illuminarent. Similiter dicendum, si fiat duo luminosa paria intensiorem, nusquam productum in intensius lumen, quam habeat luminosum intensius.

Ad primam confirmationem respondeo: dubium esse an agens in aliqua parte diuisibili producat aequale intensam qualitatem cum ea quam habet, de qua re in fine huius dubii: Si non producat, confirmatio supponit falsum: Si producat, non augetur lumen in ea parte quae habet aequale intensum lumen, alias duo luminosa in summo auerent lumen supra summum, duo tamen luminosa longius producerent lumen aequale intensum cum suo quam singula.

Ad 2. confirmationem respondeo, in reflexione aueri lumen & calorem, id est, produci maius lumen & calorem quam produceretur, si non esset reflexio, sed hoc augmentum fieri a Sole, habente in se maius lumen & virtutem ac calorem quam producat per radium directum. Neque vero existimandum est, & esse in eadem parte medii duos radios seu duo lumina distincta, nam sic sese mutuo non intenderent vel radium aliquem reflexum agere in radium directum ad productionem maioris luminis) licet si radius reflectatur a corpore polito, & lumen in se continente ut speculum etiam speculum lumine quod in se habet agat, sed totum lumen quod producit immediate producit a Sole, quia tamen ratio reflexionis producit maius lumen, quam produceret si non reflectetur, nos distinguimus lumen productum per radium directum, & lumen productum per radium reflexum.

Petes: quomodo fiat ista luminis ac calor reflexio.

Respond. non esse ita imaginandum fieri, quasi Physice aliquid reflectatur, ut sit cum pila a muro resiliat, tantum enim est metaphorica

phorica reflexio virtute Solaris, cum vero virtus Solis vterius possit diffundi & producere lumen in partibus vterioribus, obiectum corporis opaci coarctatur eius Sphæra, atque adeo fit vt suam vim quam extendisset in vteriores partes lumen producendo, quia impeditur, in partes propinquiores impendat.

Petes secundo, quomodo possit maius lumen per istam reflexionem produci, cum vtrunque lumen, quod erat Soli producturus in infima parte aeris, & illud quod erat vterius producturus, si non fuisset impeditum, futurum fuerit longe remotius, quam sit illud quod producit per virtutem reflexam.

Respond. Virtutem Solis quæ debebat impendi in extensionem luminis, quando impeditur impendi in intensiorem eiusdem, cum plura lumina non possint in eadem parte aeris recipi.

Ex dictis colligi potest, ex quibus capitibus agentis actiuitas crescat, 1. crescere non potest actiuitas agentis in intensiōe, nisi virtus intendatur, 2. Quoad modum & velocitatem actiuitas crescit, tum ex multitudine formæ, tum ex intensiōe, patet, nam luculentus ignis vel calor condensatus in ferro longe citius comburunt vel calefaciunt, quam parvus ignis vel calor in materia rariore, item calor intensus cæteris partibus longe fortius & citius calefacit. Ratio prioris est, quia in luculento igne omnes partes ignis agunt & iuuant se mutuo vnde citius producant effectum suum, similiter cum calor est in materia densa, licet parum, multum est caloris, ac propterea fortius, & raptim agit, imo quia est in materia densa, multitudo formæ propinquius applicatur passo, secundum omnes partes suas, quam si forma tantum esset in materia magis extensa, partim crescit actiuitas, quoad velocitatem actionis, ex multitudine agentem, nam eadem est ratio, siue multum sit formæ, in eodem subiecto coniunctæ, siue in diuersis. Tertio, quoad distantiam crescit actiuitas, tum ex intensiōe formæ, tum ex multitudine eiusdem, nam intensior forma cæteris partibus agit in maiorem distantiam, & vnum agens extensum, extendit longius vim suam, verbi gratia, tripedale, quam pedale, & multa agentia simul,

quam singula, scorsim. Quarto, quod ex potestremo sequitur, licet intensio formæ, aut multitudo non conferat ad producendam intensiorem formam, quam ponit in agente tamen confert ad producendam intensiorem formam, in quavis parte mediū, quam minus intensa forma produceret, vel si sint plura agentia multitudo agentium conducunt ad producendam perfectiorem formam in quavis parte mediū, quam quoduis agens scorsim produceret, Idem erit, si ex aduerso occurrant sibi duo agentia, nam in ea parte, quam virtute sua attinget, produceret forma perfectior quam à singulis procederet.

Petes tertio: Quomodo forma augeatur per antiperistasis à contrario.

Respond. non augeri per se, à contrario, se tantum per accidens, contrarium enim non habet vim augendi contrarium, sed potest superandi & corrumpti, augetur tamen contrario, quatenus ratione contrarii cum instantis retinetur aliqua substantia in se, quæ quia habet contrariam qualitatem, se contra tueatur, colligit se intus, & comprimit, quod nisi esset, foras erumperet, ac dissiparetur, ita aquæ putrescentes, hinc sunt calidiores, ob calidam aliquam exhalationem, quæ intra terram propter aeris frigus circumstantis, se recipit, à qua aquæ calescunt, si profundas habent scaturigines, ita etiam hinc melior fit stomachi concoctio, eo quod calore ambiente sese calor colligat, alioquin fluxurus, vti fit æstate.

Petes quarto, & postremo, vtrum agens aliqua spatii parte, æqualem sibi qualitate producat.

Respond. esse rem valde dubiam, & contrariam, nam quod non producat, primo citius, quod in nulla parte aeris illuminati à sole, vel candela videatur tantum esse lumen quantum est in ipso sole, vel candela. Secundo, quod actio agentis non esset ex omni parte vniiformiter difformis, tertio, quod aliocum difficile sit explicare, quomodo illa qualitas maxime si non habeat resistentiā, vti lumen non procedat in infinitum, eadem intentione, nam si pars aeris habeat lumen, vt octo, poterit in altera parte producere lumen, vt octo & hæc in aliam, & sic deinceps, cū non videtur maior ratio, cur ab vno potius procedat qualitas æqualis, quā ab altero: Tamen, quod producat

producat, facit primo, quod illa qualitas habeat virtutem sufficientem ad producendum effectum, in aliqua parte sibi æqualem: Secundo, quod experientia ostendat ignem produci à stippa, ligno charta remota ab igne, ergo & calor, vt octo. Tertio, quia si in generatione ignis calor summus, produceretur in aliquo indiuisibili, passi ab igne, peto, quando extēdit calor summus, vt forma ignis, in partem quantam, à quo extēditur, an ab agente, an ab illo indiuisibili, si prius, habetur intētiū, si posteriū, quomodo indiuisibile potest extēdere calorem, & formam ignis in partem diuisibilem? Adde securū idē in commodū, ac prius, nā calor ille in indiuisibile produceret qualitatem sibi æqualem in partem diuisibilem.

Dico igitur, mihi videri hanc partem posteriorē esse verisimiliorem, si modo in spatio illo sit subiectum capax rā intētiæ qualitatis. Vnde ad primam rationē prioris partis dico, id verum esse, quia aer non est capax ram intētiæ qualitatis, maxime quandiu transmittit lumen, nā licet agens sit potens producere qualitatem sibi similem, tamen cum diffundit suā virtutem, per medium, quod ipsam nō continet, sed permittit effluere, nequit id præstare: Quod si iuxta Solem sit corpus opacū, maxime si sit bene positum, & tersum, quod contineat virtutē solis, verisimile est fore in ipso, & in aere, si sit in eiectus, lumen eque intēsum, cum lumine solis. Secūdo negari possit, quod assumentur, licet enim lumen candela & solis sit magis condensatum, non tamen est magis intēsum, quam sit in aliqua parte mediū.

Ad 2 Si agatur de facto, actionem esse vni-formiter difformem, salte verisimiliter, si virtus cōtineatur, non fore actionem vni-formiter difformem, in toto illo spatio, in quo producit qualitatem sibi æqualem. Addo in qualitatibus, quæ habent resistenciam in toto illo spatio, in quo possunt producere qualitatem sibi similem, & omnem vni-formiter difformē in modo & qualitate vt prius producat qualitatem similem in parte vicina, quam remotiorē. Ad 3 Ex facto hos non posse fieri, quia talis qualitas non continetur, ne effluat, si cōtineatur à corpore aliquo opaco, tunc non posse procedere propter opacitatem corporis obiecti. Ita etiam credibile est in aere nō produci calorē vt octo, siue obiciatur à superiori parte ignis aliquod passum opacū, quod con-

tineat virtutem ignis. Quamuis etiam hic dici posset, ignem subtiliter vtiq; ad passum euaporari, & ignis subtiles particulas, quæ nequēnt conspici, attingere lignum, chartam, stippā, vel quid simile. Adde, formam, quæ non est in cōnaturali subiecto, nō posse qualitatem æque intēsam alteri communicare, vt patet in aere directos radios recipiente qui aeri vicino tantū secūdariū lumē longē remissiū cōmunicat.

D V B I V M II.

An detur reactio, siue an agens agendo repatiatur.

NOta primo, hanc quæstionē neq; fieri de quaquis actione, neq; de quouis agente: neque n. in genere locum habet hæc quæstio, cū manifestū sit id, quod generatur, non vicissim generari, sed de alteratione maxima cōtrouerfia est, neq; etiam de quouis alterante, neq; n. in agentibus æquiocis, vt cœlū, quæ non agunt per qualitatem contrariam, vt cum calidum, v.g. agit in id, quod est frigidū, expellendo frigus, an vicissim patiatur à frigido, ita vt calor eius minuat, sunt n. nonnulli, qui ob difficultatem argumentorum negat esse posse reactionem, ita vt idem secundum eandem partem agat & patiatur à contrario. Alii concedunt, posse esse reactionem vnus in alterū, à quo patitur, sed per qualitatem alterius contrarietatis: vt v.g. si calidum agat in frigidum, ignis se. in aquam, aqua non reagit in frigus, sed per humorem. Alii cum viderēt hoc experientia repugnare dicebant calidum agens in frigidum posse vicissim frige fieri, non tamen per se, sed per accidens, quia aqua v.g. reagens per humorem tollit calorem ignis.

Nota secundo: Hanc quæst. præsupponere vt runque esse intra Sphæram actiuitatis alterius, potest enim contingere tum ratione intensionis, vel extensionis, vel vtriusque, cum ratione subiecti ac natura qualitatis, (neque enim omnia agentia, aut virtutes actiue habent eandem actiuitatis Sphæram; vt vnum sit intra alterius Sphæram, non autem alterū vicissim intra huius Sphæram, quæ casu non erit reactio.

Dico esse reactionem, & repassionem, siue illud, quod agit, vicissim repati ab altero, secundum eandem partem, quia agit, idque secundum qualitatem contrariam.

Prior pars probatur 1. experientia multiplici, quia si aqua frigida infundatur calidæ, ac bullienti, tota aqua fit tepida; ergo illa, quæ erat frigida, incalcescit, & quæ calida frigescit. Similiter, si gutta aquæ infundatur ferro candenti, & ferrum, & gutta vicissim agunt & patiuntur. Sic si ferrum totum immergatur aquæ, vel plumbum liquefactum, Item cum manus calida premit glaciem, frigescit manus à glaciæ, & glaciæ calore manus colliquefcit. In alteratione cibus à viuente alteratur, & vicissim cibus reagit & alteratur: rursus duo gladii inuicem collisi, ratione duritici, & impetus impressi, sese inuicem obtundunt, & duæ phialæ vitreæ mutua percussione franguntur.

Probatur 2. ratione: Quia alias non esset mixtio, sit enim mixtio elementorum in se inuicem actione, quæ se ad certam temperiem reducut, vt *infra*.

Posterior pars probatur ex eadem experientia superius allata. Quia aqua calida infusa frigidæ, agit in illam, & simul repetitur ab illa ratione solius caloris, & frigoris, in humore enim conueniunt solo calore, & frigore repugnant.

Secundo. Quia si tantum agerent in se inuicem, secundum diuersam contrarietatem, elementa symbola non reagerent, sed vnum tantum ageret, alterum pateretur.

Tertio sequeretur, quod in mixtione tantum duæ elementorum qualitates remitterentur, ac refrangerentur, aliæ manerent in summo, quia non repaterentur, & sic in eodem mixto esset calor, v. gr. vt 8. & frigus vt 4. vel 3.

Dices primo, actio non prouenit, nisi à victoria & excessu agentis, supra passum, ergo si vnum agit, vincit, & quod patitur, vincit, ergo non potest reagere in illud. Confirm. quia vel vtrumque est æqualis virtutis, vel inæqualis. Si æqualis, neutrum in alterum poterit agere, quia æquale non potest superare æquale: si inæqualis, illud quod est maioris virtutis ager & superabit, non alterum, alias non esset actio à proportione minoris inæqualitas.

Respond. illud argumentum debere intelligi de qualitate, quæ est in agente & passo eiusdem speciei, vt verbi gratia, calidum vt 4. non potest agere in calidum vt 6. producen-

do calorem, quia calidum vt 6. in gradibus caloris superat. Similiter & illud, à proportionem minoris inæqualitatis, non sequitur actio, optimè intelligi potest, de qualitate eiusdem speciei, in agente & passo. Secundo intelligamus de qualitatibus diuersæ speciei dico requiri victoriam agentis, supra resistantiam passi, non autem victoriam agentis in actiuitate supra actiuitatem passi, id est vt calidum, verbi gratia, agat in frigidum, requiri, vt calor fortius agat, quam resistat frigus, & similiter, vt frigidum reagat in calidum vt frigus actiuitate sua fortius agat, quam calor in altero resistat, non autem vt vnum alterum superet in actiuitate.

Pro cuius intelligentia Nota primo, resistere, vt alias monui, non esse agere, licet enim frigidum reagens in calidam debilitet calidum, & sic etiam censetur resistere, quatenus aduersarii vires recondit, quæ resistantia passiva, vel neque ab actione differt, in alia est resistantia negatiua, vel priuatiua, quæ in eo posita est, quod vna qualitas vi sua opponat se contrariæ qualitati, vt ab interitu se defendat, non aliquid agendo, sed non admittendo actionem contrarii, vel simpliciter vt cælum, vel saltem secundum quid, æque scilicet ac difficulter cedendo, sic aqua, quæ calefit ab aere, si ignis non sit intra Sphæram aquæ, resistit actioni ignis, non reagendo, sed quia frigus difficulter cedit: Sic etiam columna resistit impellenti, & adamas frangere conanti.

Nota secundo, Sicuti aliud est resistere, aliud agere, ita potest vna & eadem qualitas magis esse passiva, minus tamen resistere contrariæ. Vnde qui de hac re actione philosophantur, duos ordines constitunt in qualitatibus primis, vnum, quoad actiuitatem, alterum quoad resistantiam, ita vt quoad actiuitatem reliquos superet calor, deinde frigus, post hos humor, demum siccitas. In resistantia vero vniuersus sit ordo, præ cæteris scilicet siccitas maxime resistat, deinde humiditas, tertio frigus, quarto calor.

Quod quidem verum est, & ad mixtionem intelligentiam iuuat, sed primum ad rem præsentem facit. Nam positis duobus etiam illis ordinibus posset stare, quoad
quartum

quantum vna superat in actiuitate, verbi gratia, calor tantum, & pari proportionem frigus superet, in resistentia quo posito nulla sequeretur actio. Quod autem ad rem præsentem maxime facit, est quod quilibet istarum qualitatum sit magis actiua, quam contraria resistentia, vt verbi gratia, calor agit in frigus, licet æquale sit in actiuitate, quia actiuitas illius fugat resistentiam frigoris, nec enim tantum resistit frigus, quantum calor est actiuus. Similiter frigus reagit in calorem, quia frigus fortius agit, quam calor resistit.

Ex quo patet, quò modo non tantum inter qualitates æquales in intentione possit esse mutua actio & passio, sed etiam inter quatuor inæquales, vt verbi gratia, si calor vt reagat in frigus, vt 4. poterit frigus reagere, quia licet maior sit actiuitas caloris, quam frigoris, minor tamen est resistentia caloris sititate frigoris.

Petes primo, vnde oriatur maior resistentia ad cuius formæ.

Respon. ex iisdem capitibus, ex quibus maior actiuitas: sicut enim actiuitas crescit extensione formæ, ex densitate, ex eiusdem extensione, ita etiam resistentia, sic vt quo inferior est forma, vel ratione densitatis, aut extensionis, plus est formæ, eo cæteris paribus respectu eiusdem agentis magis resistit.

Petes secundo, vtrum tantum possit actio contraria qualitatis, vt alterum contrarium nihil resistat.

Respon. non esse impossibile, vsque adeo posse crescere, vel ratione intensiõnis, vel extensionis formam in actiuitate, & contrarium ita esse remissum, ac purum extensum, vt nihil amplius resistat, vt verbi gratia, licet pæla, vel stuppa aliquid habeat frigoris, illud tamen ita exiguum est, vt si ipsa in luculentum ignem, aut fornacem iniiciatur, nihil resistat, atque adeo in instanti fiat alteratio, & productio formæ ignis.

Petes tertio. An etiam resistentia vnus, ita possit fugare actiuitatem alterius, vt alterum

reagat, quamuis sit primum & immediate coniunctum fortiori agenti.

Respon. Etiam hoc probabile esse, & in palea ac stuppa in accensum fornacem coniecta videri habere locum, quid enim ignis tam actiuus & fortis in resistendo a stuppa repatiatur. Vnde non bene illi, qui volunt ex eo aliquid præcise repati, ab altero, quia habet materiam eiusdem rationis, adeo vt quantumcunque sit formæ contrariæ, illud reagat: neque enim ex sola materia hoc provenit, aut vi actiua quantumcunque contrarii, sed ideo aliquid reagit quia eius actiuitas potest superare resistentiam, quam vt possit ab altero superari, non repatiatur.

Dices secundo, hinc sequeretur, quod multum agens tanquam sibi perfecte passum assimilaret, atqui hoc est falsum, ergo. Maior probatur, quia dum patitur, eius vis diminitur.

Respon. posse agens assimilare sibi passum, primo si in passum nulla sit resistentia, nec reactio, vt dixi in stuppa, vel palea. Secundo si agens ita habeat passum intra spheram actiuitatis, vt tamen non sit intra spheram actiuitatis passii. Tertio, si passum ita reagat, vt tamen debilius, quam alius agens in ipsum: nam licet debilitetur fortius agens, per reactionem alterius, tamen vbi agens fortius ita superat passum, vt resistentia ipsius sit maior quam passii actiuitas, tunc agens fortius reducet suas qualitates ad statum naturalem, quas deinde in passum reducet. Si tamen qualitates illæ non essent in subiecto connaturali, tunc neutrum alterum sibi perfecte assimilaret. Similiter, si vtrumque in actiuitate, & resistentia esset par, aut pene par, non fieret perfecta assimilatio, sed vtrumque ad mixtionem concurreret, & ad aliquam formam tertiam transiret, si tamen reliquæ ad sint dispositiones, seruata ista qualitarum temperie.

Secunda, certe cum ad temperiem.

sele reduxerit, cessabit actio.

Finis librorum de Generatione & Corruptione.

COMMENTARIUS IN QUATUOR LIBROS DE COELO.

*Expositio corporis naturalis in genere principii & affectionibus, in
libris Physicorum, his libris partiales quasdam corporis species ex-
plicat Aristoteles, partes scilicet uniuersi primarias, caelos & ele-
menta.*

*Inscribuntur hi libri, de caelo, licet etiam hic de quatuor elementis dispo-
sitione sumpta à nobilissimo obiecto.*

Tractatum hunc in 4 libros partitus est Aristoteles.

*Primo de mundo, seu uniuerso agit, eumque docet esse perfectum, de-
monstrando non posse esse infinitum, esse unum generationis & corruptionis expertem.*

Secundo de caelo & astris in particulari, eorumque affectionibus.

Tertio de Elementorum natura, & motibus veterum opiniones adfert.

*Quarto suam de natura elementorum, qualitatibusque ipsorum & motibus
sententiam profert.*

CAPVT I.

Capite primo docet, Physici esse de corpo-
ribus & magnitudinibus tractare, eor-
umque affectionibus, motibus ac principiiis,
quod probat, quia praeter hanc in rerum natu-
ra nihil reperitur, quia vero omne corpus est
continuum, illud definit. Continuum, est
quod est diuiduum in ea, quae semper & infi-
nite diuidi possunt.

Hæc definitio per materialem causam da-
tur, partes enim continui sunt quasi illius ma-
teria, vnio est forma.

Ostendit deinde, è tribus magnitudinibus
solum corpus in genere continui esse perfe-
ctum, eo quod omni ex parte diuidi possit,
tam secundum latitudinem, & longitudinem,
quam profunditatem, cum linea secundum
longitudinem tantum diuidatur, superficies

tantum secundum longitudinem & latitu-
dinem.

Probat autem, corpus inter magnitudi-
nibus esse perfectum, quia iuxta Pytha-
reos, omnia sunt tribus definita, primo
scilicet, medio, & fine, siue quod idem est,
sunt omnia, ac proinde, quod habet ter-
tium numerum, habet omnia, atque adeo
perfectum, cum nihil illi deest. Confir-
mat hoc primo, quia etiam in Deorum sacri-
terinario numero, tanquam perfecto utitur
iuxta illud: numero Deus impari gaudet
cundo, quia de duobus ambos & utrosque
cimus, de tribus omnes, omnia autem, ter-
& perfectum formali significato non
runt, sed tantum conuocato, & materia
significatis, omnia enim fere rebus dis-
tribuimus, ut cum dicimus, omnes homines
totum rebus continuis, sic totam aquam

mus, perfectum formis, sic perfectam scientiam dicimus.

Probat secundo, corpus esse perfectum, quia nulla ibi magnitudo deest, neque enim fluxu corporis alia magnitudo generatur, cuti ex fluxu lineæ superficies, ex fluxu superficiei, corpus.

Ex his inferit, mundum in suo genere esse perfectum, tum ratione rerum contentarum, ut enim corpora, quæ in ratione magnitudinis sunt perfecta, tum ratione sui, quia omnia continet, & à nullo continetur.

CAPVT II.

Robare intendit hoc cap. Aristoteles, præter quatuor elementa dandum esse corpus quintum simplex id est, cælum, ad quod proandum tres remittit hypothèses, tanquam licendorum fundamenta.

Prima, omnia corpora & magnitudines et se loco moueri possunt. Probat, quia constantia natura, ac interno principio motus.

Secunda. Motus omnis localis aut rectus est, aut circularis, aut ex his mixtus. Probat utem duplicem tantum esse motum simplicem, rectum, scilicet & circulaem, quia duplex est tantum magnitudo, recta & circularis. Circularis motus est, qui circa medium voluitur. Rectus est, qui in sublime, aut deorsum tendit, id est, à medio, seu centro mundi, vel ad medium, seu centrum tendit, probat item recte diuidi motum in simplicem, & mixtum, quia omne mobile vel est simplex, vel mixtum, simplicium sunt motus simplices, mixtorum mixti, nisi elementum in illis aliquod prædominetur, ut in ferro terra.

Tertia, vnumquodque corpus simplex vnicò simplici motu simpliciter mouetur, his præmissis, rationes adfert, quibus quintum corpus simplex, id est, cælestis sit astruendum, id est, necesse est, motum simplicem alicui corpori simplici conuenire, sed motus circularis est motus simplex, ergo. Subiungit, sed hic motus non conuenit elementis, quia illa mouentur motu recto, vnius autem corporis simplicis vnicus est motus simplex, ergo dandum est cælum, cui conueniant. Secundo motus circularis nulli elemento conuenit naturaliter, ergo cælo, quod sit, alterius naturæ ab elementis. Antecedens probatur, quia motus elementorum naturalis, motui eorundem violento est contrarius, nulli autem motui elementorum

violento opponitur circularis, ergo. Tertio motus circularis est recto perfectior, est enim suapte natura perpetuus, ergo est alicui corpori, etiam perfectiori, & suapte natura perpetuo naturalis.

CAPVT III.

Robauit Aristoteles, dandum esse quintum corpus simplex, iam quibus proprietatibus ab elementis differat, ostendit.

Prima, cælum nec est graue, nec est leue, huius proprietatis occasione definit quid graue, quid leue, quid grauissimum, quid leuissimum. Graue est, quod naturæ vi ad leue mouetur, leue, quod à medio, grauissimum quod omnibus quæ deorsum feruntur, subferuntur: leuissimum, quod omnibus, quæ supra capessunt, extat & eminet, ut ignis: hinc probat, cælum nec esse graue, nec leue, hoc argumento. Quicquid est graue, vel leue, id à medio, vel ad medium fertur: sed cælum nec à medio, nec ad medium fertur, ergo. Minor probatur, nam is motus esset illi naturalis, vel contra naturam: si naturalis, sequeretur cælum esse, aliquod ex elementis: si contra naturam, sequeretur, motum illi oppositum esse ipsi naturalem. Colligit vltimè Aristoteles, nec parte cæli esse grauem, vel leuè, & licet à toto cælo pars discindi possit, tamen non motum in aliquo motu recto, cum partis & totius eadem sit ratio.

Secunda proprietates, cælum est ortus & interitus expertus, item augmenti & detrimenti, omnisque alterationis. Primum probat, quia non habet contrarium, siue non datur qualitas qualitati ipsius contraria. Secundum probat, quia quod augetur, & decrescit, etiam generari potest, & corrumpi, cum augmentatio partialis sit quedam generatio, & diminutio partialis corruptio. Nota vero loqui Arist. de augmentatione & diminutione, late sumpta, ut etiam inuimatis competit. Tertium probat, quia omne, quod alterari potest, etiam accrescere & decrescere potest, loquitur hic Arist. de alteratione corruptiua, id est, de ea, qua qualitas alia expulsa acquiritur non autem perfecta, nam etiam qualitates aliquas ipsam perficientes, habet cælum. Tertia proprietates, quæ ex priore colligitur, cælum est perpetuum, & sempiternum quod leuioribus quibusdã signis probat, id est, quia omnes tui Graeci tui barbari, cælum sedem deorum, & domicilium statuerunt. Secundo, quod nulla vnquã ab Astronomis in cælo visa sit extinctio

mutatio. Tertio, à nominis etymo, dicitur enim cœlum æther, non $\lambda\omicron\tau\omicron\tau\epsilon\varsigma$ $\alpha\acute{\alpha}\theta\epsilon\rho\upsilon$ quod significat ardere, sed $\alpha\acute{\alpha}\tau\omicron\tau\epsilon\varsigma$ $\alpha\acute{\alpha}\epsilon\tau\theta\epsilon\rho\upsilon$, quod significat perpetuo currere, vnde Anaxagoram reprehendit, qui ætheris nomine ignem significare voluerit.

In fine capitis colligit, vniuersum constare quinque corporibus simplicibus, nam motus simplex est circularis, & cœlo conuenit, vel est rectus à medio, & elementis leuibus, igni & aeri competit, vel ad medium, & grauibus, terræ & aquæ est attributus.

CAPVT IV.

Quod præcedentibus cap supposuerat, id hoc cap probat, motui scilicet circulari nihil esse contrarium, non rectum, quia rectus recto, non igitur circulari opponitur, alias duo motus essent eidem oppositi quod est absurdum; non circulare: nam si id esset, id vni ex his quatuor modis accideret, primo si diceretur motus circularis, a. b. contrarius motui, quò transitur linea ducta supra vel infra lineam A. B. & hoc non tam, quia motus oppositi sunt ad terminos oppositos, hi autem motus sunt ab eadem ad idem, tum, quia sic vni motui infiniti aduersarentur, cum super eis punctis possint dari infinite lineæ curuæ, inæquales inter se. secundo, si dicitur motus, qui tendit per vnum semicirculum ab A. in B. opponi motui, qui fieret per eundem semicirculum à B. in A. sed hoc neque dici potest, quia motus contrarii debent esse inter terminos maxime distantes, maxima autem distantia in quaque re sumitur ex linea recta, quæ vna est. Curuæ autem lineæ possunt in infinitum variari; mensura siquidem omnis debet esse certa & definita, ex quo sequeretur, vnum motum habere plures, imo infinitos oppositos. Tertio, si dicatur motus, qui tendit per vnum semicirculum ab B. in B. opponi motui, qui fieret per alterum semicirculum à B. in A. quod etiam ob eandem rationem dici non potest. Adde hinc secutorum duos motus contrarios, sibi inuicem fore continuos, quod fieri non potest. Quarto si dicatur motus vnus, qui tendit per vnâ partem ab A. in A. opponi motui, qui fieret per partem oppositam ab A. in A. sed hoc dici non potest, cum motus oppositi requirant

terminos oppositos, hi autem duo motus eodem ad idem punctum tendunt. Confirmit eadem Aristoteles, quia, inquit, cum quolibet puncto circuli maxima possit assignari distantia, ducta diametro ab illo puncto, ad aliud oppositum, si in illis motibus esset contrarierat, deberent corpora, quæ illi mouerentur, vnde cunq; moueri inciperent ad omnia circuli puncta peruenire, cum omnia sint contraria, ac proinde sibi opposita, quocirca si æqualis essent virtutis, ambiquerent, & neutrum moueretur: si inæqualis, illud quod alterum superaret, perpetuo moueretur, alterum non posset motum suum absolueret, ac munus suum exequi, quod absurdum est: Deus enim & natura nihil faciunt frustra.

CAPVT V.

Probat hoc cap. contra veteres, cœlum infinitum esse non posse, idque aliquot rationibus: primo, quia cum cœlum motum certo tempore conficiat, sequeretur infinitum pertransiri, quod absurdum est, secundo, quia cum motus sit finitus, & tempus, quo mouetur, etiam mobile, debet esse finitum vsu feruetur proportio. Tertio cœlum terminis clauditur, cum sit figuræ sphericæ, ergo non potest esse infinitum.

CAPVT VI.

Hoc itidem cap docet, nullum è reliquis corporibus simplicibus posse esse infinitum, probat primo, quia cum elementa alia sint extrema, alia media, extrema infinita esse non possunt, quia eorum loca sunt finita, locus enim terræ est medium, quod definitum est, ne si vltra progrediatur terra ad cœlum ascendat. Quod si locus terræ sit definitus, consequenter & locus superius ignis illi oppositus. Vterius, si loca extrema sunt finita, consequenter & media, quæ extremis continentur, ergo & media elementa sunt finita. Secundo idem probat, à virtute motiua, quia si corpus aliquod esset infinitum, haberet virtutem motiuam, seu grauitatem, seu leuitatem infinitam, alias finitum & infinitum mobile æqualem possent habere virtutem motiuam, imo finitum posset in grauitate, vel leuitate excedere, at vero infinitam virtutem motiuam,

notuam, dari est absurdum, talis enim virtus moueret, & non moueret, moueret, quia supponitur esse virtus motiua, non moueret, quia in instanti deberet moueri, quod est impossibile, nam cum sit infinita, infinite celerius deberet mouere, quam virtus finita, ac proinde in instanti. Quod si dicitur, minimo tempore motum iri, contra est primo, quia non datur minimum tempus, deinde cuiusuis temporis ad aliud tempus est proportio, ergo non manebit infinita, & consequenter, nec virtus motiua erit infinita.

CAPVT VII.

¶ Resequitur institutum, probans non posse dari corpus infinitum, primo, quia neque corpus constans partibus similaribus, neque dissimilantibus: item nec corpus constans finis, nec infinitis partibus, specie diuersis, quæ in similibus fere argumentis ex motu, loco, virtute motiua sumptis, probat. Secundo, ille corpus infinitum, nec a finito pari, nec a finito agere posset, nec in tempore finito, cum finiti ad infinitum nulla sit proportio, nec infinito, quia omnem actionem passionem, finem consequi oportet. Deinde si finito tempore pateretur, sequeretur, artem & totum & æquali tempore pati. Tertio ex motu probat, quia omne corpus potest moueri, infinitum non potest moueri: ergo. Minorem probat, quia nec circulari motu, nec recto, non circulari, quia infinitum non habet medium, nec extremum, non recto, quia darentur plura loca infinita. Item si de corpus moueretur, moueretur a fortiori infinito: finitum enim non potest habere virtutem infinitam, vt 8. *Phys* patet, ergo erunt loca infinita.

¶ Probat item non tantum in mundo, sed et extra mundum, dari posse corpus infinitum.

CAPVT VIII.

¶ Hoc cap. probat, non esse plures mundos, Alias enim terra alterius mundi ferretur ad terram huius mundi, & ignis ad ignem huius mundi, & sic de cæteris: nam vel terra huius mundi naturaliter quiesceret, & tunc terra alterius mundi, quæ erit eiusdem rationis, ad eam terram naturaliter ferretur, tanquam ad

locum naturalem, in quo quiescat, vel terra huius mundi violente quiescit, & sic naturaliter ad terram alterius mundi tendet, quod dici non potest, quia deberet ascendere, quod est contra illius grauitatem. Quod si quis dicat, terram illam fore diuersæ rationis, infert ipse, nec illum mundum fore vniuoce mundum, eiusdemque rationis cum hoc mundo, quod est contra hypothesein, & opinionem eorum, contra quos argumentatur. Si quis vero dicat, licet sint eiusdem speciei, non tamen motum iri vnam ad alteram, propter distantiam.

¶ Responder, distantiam non mutare naturalem rei inclinationem.

¶ Quantum hæc Aristotelis ratio momentum habeat ad ostendendum pluralitatem mundorum esse impossibilem, videbimus in quaestionibus.

¶ Quoniam vero tota disputatio, quam hoc cap. instituit, hoc fundamento fere nititur, quod tanquam certum statuatur, singula nempe corpora habere certa quædam loca naturalia, ad quæ tendant, & cum quibus quiescant. Idem probat primo, quia illa non mouentur in infinitum, vel in incertum, neque ad loca mouentur per vim externam, ergo. Prius sic probat, quia quo viciniora sunt loco naturali, eo celerius mouentur, ergo. Si infinito motu mouerentur, in fine aueretur impetus grauitatis, & leuitaris. Posterius sic probat, primo, quia quod per vim externam mouetur, eo tardius mouetur, quo maius est: at contra acciudere in Elementis videmus: quo enim maior, verbi gratia, terra portio in terram descendit, eo maiore impetu fertur. Secundo quæ ab extremo motore impelluntur, eo tardius feruntur, quo ab illo magis distant: at elementorum motus in fine est celerissimus. Tertio nihil ad eum locum per vim mouetur, vnde per vim auelli debet.

¶ Addit in fine, alias rationes è Physica & Metaphysica, nempe, quia 12. *Metaph.* demonstratur, vnicum esse primum motorem, & 8. *Phys.* vnum esse primum mobile, & vnum primum motum circularem, scilicet inde colligi etiam putat, vnum esse tantum mundum.

¶ Nota Aristotelem in fine c. cælum vocare elementum, quia scilicet est corpus simplex, ex nullo alio compositum, non quia ex ipso alia componantur,

CAPVT IX.

Persequitur id, quod capite superiori instituerat, docetque, non tantum non esse plures mundos, sed nec esse posse, ne quidem temporis successu, totaque eius ratio est, quia tota materia est in hoc mundo consumpta, quam rationem in quæstionibus examinabimus. Itaque ad obiectionem, quæ fieri posset, pro mundorum pluralitate. Illa quæ habent formam materiæ permixtam, id est res materiales, in quibus aliud est forma, seu ratio communis, aliud hæc forma, seu ratio communis ad aliquod singulare contracta potest habere multa indiuidua eiusdem speciei, ergo cum aliud sit mundus, aliud hic mundus, poterunt dari plures mundi. Respondet, antecedens esse verum, in iis, in quibus tota materia non est consumpta. Concludit, extra cælum nec locum esse, nec vacuum, nec tempus, nullum locum, quia nullum ibi corpus, quod loco contineri possit, non vacuum, quia vacuum est locus carens corpore, aptus tamen repleti, atqui ibi nullum potest statui corpus, quod replet, non tempus, quia illud est mensura motus, qui esse non potest, vbi non est mobile.

CAPVT X.

Hoc cap. & 2. sequentibus disputat Aristoteles, habuerit ne mundus durationis initium, an vero fuerit æternus. Et hoc quidem cap. aliorum deca re opiniones refutat, primum Platonis, qui asserbat mundum esse genitum, non tamen interiturum, quod ex

eo fallum ostendit, quod videamus omnia quæ generantur, etiam corruptioni esse obnoxia: hæc ratio bene concludit, de generatione Physica, non creatione, secundo Epicuridis asserentis hunc mundum sæpe oriri, interire, nisi falua maneat natura, & substantia mundi, atque adeo mundus semper perseveret. Vltimo Democritum refellit, qui factum quidem aiebat mundum, ac interiturum, eo modo, vt non possit renasci, quo hic refutat, quia si alias factus, ergo corrupti restaurari potest, cum eadem materia, prius generationi possit subici. Sed omnino in hoc Aristotelis error prouenit ex eo, quod non agnouerit aliam actionem productivam, quam generationem Physicam, vel agnouit, putarit Deum ex necessitate egisse, quicquid agit.

CAPVT XI.

Hoc cap. varias tradit ingeniti acceptiones, ad tollendum omnem in hac disputatione æquiocationem, ingenitum igne primo dicitur, quod sine generatione habet initium, vt motus, secundo id, quod nondum est, nasci tamen potest, vt homo nasciturus. Tertio, quod nullo modo fieri potest, vt Chimæra. Totidem modis ostendit vsurpari generabile, corruptibile, incorruptibile.

CAPVT XII.

Quæstionem propositam soluit, statuitque mundum æternum, quia ingenerabilis, & incorruptibilis.

IN SECVNDVM LIBRVM DE COELO.

CAPVT I.

VIA capite ultimo libri praecedentis statuerat, mundum ac caelum esse ætærum: Consequenter hoc primo *c. 2. lib.* statuit; caelum in motu suo non defatigari: hinc tres opinioniones refellit, primam poetarum, qui fãlantur, caelum Atlantidis humeris fulciri, doccedorsum ruat: alteram Empedoclis, qui celo naturalem grauitatem inesse credidit, sicut retineri sursum summa motus sui velocitate. Tertiã Platonis, qui in *Timæo* docet, orbes caelestes ab anima mundi detineri, & circumuolui, licet innata grauitate deorsum nitantur. Qui omnes in eo peccant, quod celo grauitatem tribuant.

Ex his, quæ Aristoteles hic habet, eruitur æ defatigationis definitio.

Defatigatio est diminutio potentia actiã, & cognitiã; per diurnam actionem, comparabilis tamen per quietem.

CAPVT II.

Hoc cap. de positionum differentis in caelo agit, sexque in eo positionum differentis constituit, Sursum, Deorsum, Ante, & Retro, Dextrum & Sinistrum. Ex his solum duas posteriores in caelo admittebant Pythagorei, reliquas negabant. Contra quos hic disputat Aristoteles. In primis igitur ait Aristoteles, has differentias positionum propria uiuentibus, & animalibus reperiri, non tamen in omnibus, æqualiter. In animalibus perfectis, quæ non tantum sentiunt, sed etiam per gressum motum habent, insunt omnes positionum differentia, in imperfectis, quæ non mouentur solum quatuor, Sursum, Deor-

sum, Ante & Retro. In plantis, quæ motus & sensus sunt expertes, sursum tantum & deorsum, in animalibus uero, illas non nisi improprie & analogice reperiri, vel ratione nostri, quia scilicet sunt nobis ad dextram, vel sinistram, ut columna dicitur dextra, vel sinistra, qui eas partes representant ut imagines & statua: hæ in iis, quibus proprie conueniunt, nunquam mutantur, in aliis quibus improprie, possunt mutari, ut columna, quæ nobis nunc dextra est, potest fieri sinistra.

Vt autem intelligantur rationes Aristotelis, quibus Pythagoreos refellit, sciendum, vnde hæ positionum differentia attendi debent, sursum & deorsum, ex motu accretionis attenduntur, sursum enim illa pars esse dicitur, vnde uiuens attrahit alimentum, ut os in hominibus, & bestiis, radix in plantis. Deorsum pars opposita: Ante & Retro sensatione sumuntur. Ante n. illa pars dicitur, in qua maxime vigent sensus, eliciunturque sensationes, ut facies in homine, retro est pars opposita, dextrum & sinistrum attenduntur ex motu progressiuo dextrum enim illud est, vnde incipit motus progressiuus, sinistrum pars opposita.

Refutat autem Pythagoreos, primo, quia licet dextrum & sinistrum virtute differant, non tamen figura, sicut reliquæ differentia positionum. Secundo sursum & deorsum priora sunt dextro, & sinistro, nam illa etiam plantis, hæc solum animantibus conueniunt. Tertio sursum & deorsum pertinent ad longitudinem, dextrum & sinistrum ad latitudinem, longitudo autem prior est latitudine, quarto prius est principium vegetandi, principio sentiendi, vel loco mouendi, ergo prius est sursum & deorsum aliis differentia positionum.

Ex his concludit, has omnes positionum differentias in celo repetiri, eo quod ceteris omnibus animalibus perfecte conveniunt, ergo & celo, quod est perfecte animatum, intellige anima non sentiente, sed assistente, id est, intelligentia. Neque obstat, inquit, quod celum sit rotunda figura, & atque adeo constet partibus similibus, quia licet sint similes, ob munium tamen diversitatem posse illi diversas affectiones competere, has autem differentias positionum ita celo accommodat, ut sursum & deorsum sit in duobus polis, quia a polo ad polum sumitur cœli longitudo, cum in circulo, vel sphaera penes diametrum sit sumenda: Sursum accommodat polo Antartico. Deorsum polo Arctico, cuius rei hæc est ratio, quia ut in rationalibus ea pars est dextra, unde incipit motus, ita in celo oriens est pars dextra, occidens sinistra: Antè vero pars, versus quam tendit motus: Retro pars opposita. Quam constitutionem non possumus imaginari nisi nisi ponamus supra in polo antartico.

Nota tamen aliter Philosophos, aliter Poetas, aliter Astronomos, aliter Cosmographos differentias positionum constitucere. Cum enim Poeta maxime considerent occasum siderum, dum convertunt se ad occasum, habent ante in occasu, retro in ortu, dextrum in septentrione, sinistrum in austro. Astronomi vero, cum astorum motus considerent, convertunt se ad Zodiacum, ea parte qua medium cœli obtinet, quare ipsis ante est in meridie, retro in septentrione, dextrum in occasu, sinistrum in oriente. Cosmographi vero cum terræ latitudinem longitudinemque considerent, convertunt se ad septentrionem, & sic consequenter reliquas situum differentias constituunt Philosophi vero, ut dixi, partem unde incipiat motus, considerant.

C A P V T III.

HOc capite probat plures esse motus circulares, atque adeo plures cœlos, longo sorte, & catenata argumentatione: hoc modo: Si cœlum est corpus diuinum, ut est, utpote ingenerabile, & incorruptibile ergo habet motum circulatè, qui solus potest esse æternus. Cum autem hic motus fiat circa aliquod centrum mediū, quod quiescat, danda

erit terra in medio immobilis. Si est terra, ergo est ignis, contrariorum enim si unum sit necesse est, & alterum esse. Si rursus est terra & ignis, erunt & elementa media, hæc verò elementa cum inter se pugnent, dabitur necessario ortus & interitus. Hic autem esse non potest, nisi sint plures motus cœlestes, cum tam variæ generationes non possint in vno referri, & æquabilem motum, ut est motus primi mobilis, ergo dantur plures motus cœlestes, atque adeo cœli. Quod autem Aristoteles in hac argumentatione terram & ignem dicat esse contraria, intelligendum non per se, sed ratione aliquarum affectionum, contrariarum, summæ scilicet gravitatis & levitatis.

C A P V T IV.

Probat cœlum & mundum esse rotundæ orbicularis figuræ, primo, quia prima & nobilissima figura deberet primo & nobilissimo corpori, sed rotunda figura est prima, nobilissima, ergo. Minorem probat, quia è simplicissima, in planis enim vnica linea, in solidis vna superficie, continentur, cum ceteræ figuræ tum planæ, tum solidæ, pluribus lineis, aut superficiebus terminentur. Secundum cœlum mouetur in orbem, ergo est orbicularis figuræ: alias si partes extimæ cœli aliam haberent figuram, cœlo moto daretur vacuum: motis enim angulis cœli spatium quod illi occupabant, remaneret inane. Idem incommodum ait, eueniet, si cœlum ponatur ovali figura: Tertio, cœli motus est velocissimus, quia mensura reliquorum. Mensura enim in suo genere debet esse minima, ergo motus ille fit per lineam breuissimam, lineam autem circulatè est inter lineas, quibus a eodem ad idem circulariter reditur, breuissima, ergo motus ille fit per lineam perfectè circulatè, eritque proinde cœlum rotundæ figuræ. Quarto, omnia elementa sunt rotunda, & glôbosa, terram enim rotundam ambit circulariter aqua, hanc aer, aerem ignis, ergo & cœlum erit rotundum, quod omnem ambit. Ex his omnibus concluditur, totum mundum esse perfectè orbiculatè sphaericum, & rotundum.

CAPVT V.

CAPVT VII.

Quærit Aristoteles, cur cœli motus potius sit, ab oriente per meridiem, quam per septentrionem.

Respondet cum natura semper faciat, quod sit optimum, nisi impediatur, ideo quia oriens est pars dextra, vnde incipit motus, item meridies pars est anterior, ob idque nobilior septentrione, merito ab oriente inchoatur motus cœli, quia inde incipit motus.

Respondet D Thomas, non esse vitiosum circulum, sed regressum demonstratiuum: bi enim à posteriori, seu signo probat, quæ sit pars dextra. Hic vero à priori, seu causa probat, cur ab oriente debuerit inchoari motus. Quis vltius petat, quæ sit causa distinctionis partium in cœlo, Respondet, esse vim intelligentiæ cœlo applicatæ.

CAPVT VI.

Probat motum primi mobilis esse æquabilem.

Nota, solere illa distingui, motum æquabilem, & vniiformem, quod motus æquabilis sit, cum eodem motu, & æquali tempore, eodem spaciū percurretur. Vniiformis vero dicitur, cum omnes partes mobilis æquali velocitate mouentur, quod cœlo non conuenit. Partes enim polis viciniore tardius mouentur alis partibus, quæ à polo longius abunt. Multi tamen illa confundunt, & in primis interpretæ noster, qui pro eodem accipit æquabile & vniiforme.

Probat autem motum illum esse æquabilem, primo, quia motus in æquali habet incitationem statuum, & retardationem. At nihil horum est in primo mobili, ergo. Minus probatur, Nam hæc incitatio, vel reperitur in principio vel medio, vel fine, vti motus violentus, qui in principio est velocior, vel vti motus progressiuus, qui in medio, sed cœli motus nec habet principium, vel medium, vel finem ergo.

Secundo, omnis in æqualitas motus, vel oritur à mouente, vel à mobili, vel ab utroque, sed à neutro potest oriri, cum vtrunque sit æternum, ingenitum, & immortale, ac defatigationis expertus: Tertio, pugnat cum experientia.

Agit de natura Stellarum, dicitque eas esse partes quasdam densiores sui orbis, eiusdemque cum suis orbibus naturæ, quæ propter densitatem plus recipiunt luminis, neque illud transmittunt, ob idque sunt conspicuæ. Docet item contra quosdam Philosophos, illos non esse igneæ naturæ, licet enim in hisce inferioribus calorem excitent, id tamen non fit ratione caloris, quam in se habent, sed ratione motus & luminis reflexi.

CAPVT VIII.

Probat hic stellas omnino perse moueri, sed ad motum sui orbis. Primo, vel vtraque quiescunt, vel vtraque mouentur, vel astra mouentur cœlo immoto: non primum, quia supponitur terram non moueri, quo positum est contra sensum asserere vel cœlum, vel astra non moueri, non secundum, quia sequeretur, æquali celeritate stellas moueri, quæ ipsum cœlum, quod est absurdum. Nam eadem debet esse proportio motus, quæ est ipsorum mobilium, in magnitudine: non tertium, quia idem incommodum sequeretur, neque esset ratio cur stellæ polis viciniore tardius mouerentur, iis, quæ sunt viciniore æquatori.

Secundo, quia stellæ cum sint rotundæ, si perse mouerentur, vel mouentur motu conuersionis, vel volutationis. Non prius, quia sic stellæ nunquam mutarent locum, secundum se rotas, quod est contra experientiam, noua cenitatio est motus, quo manente toto in eodem loco, partes in orbem voluntate non posterius, quia eadem semper lunæ facies apparet, quod non fieret, si volutaretur, cum volutatio sit motus, quo rotum mobile mouetur in orbem, cum mutatione totius mobilis, vti sol globus per planum volutat.

Dices, sol in ortu & occasu circumagi videtur, ac tremat, ergo etiam motu conuersionis fertur.

Resp. ad tantum per apparentiam fieri, ratione claritatis, & distantiae, ac vaporum interpositione. Sic etiam stellæ scintillare, ac tremere, ob distantiam videntur, non autem propinquiores planetæ, excepto Mercurio, quia inter omnia astra minimus, in ea autem paruitate nimium distat, quam vt possit ocu-

lus sine vacillatione illum intueri. Probari-
tem altra non moueri, motu progressiuo,
quia non habent organa ad eum motum a-
pta. Demum concludit, quia astra mouentur
in orbem, motu sui orbis, illa esse rotunda.

CAPVT IX.

Contra Pythagoreos probat, hoc e. astra
suo motu nullam excitare harmoniam,
fieri enim non posse, vt illam non audiremus.

Resp. Pythagorei, aures nostras ab initio ita
hoc sono esse oppletas, vt consuetudine
non animaduertant, vt malleatoribus acci-
dit. Contra inquit Arist. cum nulla talis con-
suetudo tollat sensum, erigentes saltem aures
attentius illam audiremus: deinde si ronitru
maxima saxa disrumpat, multo magis sonus
qui propter magnitudinem corporum, quæ
mouentur, longe vehementior existit, omnia
hæc inferiora comminueret. Tertio, sicut ea,
quæ alteri adherent, vt malus, aut puppis na-
ui sonitru non edunt, dum nauis mouetur,
ita nec astra motis cælis. **Quæro**, Quicquid
sonum efficit, eget medio aliquo corpore,
quod intercipiat, apto ad recipiendum sonum,
aëre scilicet, vel aqua, atqui nullum tale est inter
cælos, ergo.

CAPVT X.

Docet Sphæras inferiores, quo à primo
mobili sunt remotiores, eo celerius mo-
tus suos proprios absolueret. Ratio, quia nimis
à raptu primi mobilis, contra quem motu
proprio nituntur, impediuntur.

CAPVT XI.

Probat omnia astra esse rotunda, primo,
quia cum non progrediantur, illa eis figu-
ra maxime conueniet, quæ ad hoc est ineptis-
sima, talis est Sphærica, ergo. Secundo, cum sit
eadem ratio omnium, Sol autem & luna sunt
rotunda, etiam erunt & reliqua.

CAPVT XII.

Proponit duas quæstiones difficiles, suo
tempore, prima, cur astra cælorum inter-
mediorum habeant plures motus, quæ extre-

morum, media enim habent stationes, retro-
gradationes, directiones, quas non habent
stellæ firmamenti, (quod ab Arist. cæsetur pri-
mum mobile nec altra in fine Sol & Luna
Cæset enim Arist. Solem immediate esse supra
Lunam, vnde in nostra sententia, de ordinem
cælorum cessat, ex parte quæstio Aristotelis
supponit enim falsum.) Altera quæstio est, cu-
in fundamento plurimæ sunt stellæ, in reli-
quis cælis tantum vnum astrum.

Resp. Arist. ad primam, sed admodum ob-
scure, videtur hoc velle aliqua esse entia, quæ
quiete sine vlla operatione perfectum bonum
assequantur, vt Deus & intelligentiæ, alia esse
quæ paucis motibus egent, vt summo bono
appropinquent, tale est primum mobile, alia
esse, quæ pluribus motibus ad illud acceden-
conantur, vt Planetæ intermediæ: alia vero esse
se, quæ quia nimium distant ab illo summo
bono, paucis motibus egent, quia ad illud im-
perfecte nituntur, ita planetæ infimi: alia de-
nique quæ ab illo longissime distant, nullo
modo ad illud nituntur, ob idque nullo cæli
motu, vt terra.

Respon. ad secundam, ideo id esse, quia pri-
mum mobile est nobilius, quare debet esse or-
natum pluribus stellis, deinde vt paucitas
motuum multitudine stellarum compensentur

CAPVT XIII.

Varias refert de terræ situ, motu, quiete,
figura sententias. Prima de situ eorum, quæ
eum in medio mundi collocarunt, secunda a-
serentium ignem esse in medio, terram verò
in gyrum volui. Quod ad motum spectat, ab-
dixerunt moueri circa medium, eo quod illi
non sit in medio: alii in medio esse, & nihil
minus circa axem vniuersi moueri. Quod a
figuram attinet, quidam dixerunt esse planam

CAPVT XIV.

Hoc cap. probat terram non moueri cir-
culatiter. Deinde docet, terram esse
rotundam, ex duobus perpendicularibus demissis
quæ licet sibi inuicem appropinquent, cum
terra tamen angulos rectos
efficiunt.

COMMENTARIIVS IN TERTIVM LIBRVM DE COELO.

CAPVT I.

Hoc libro & sequenti de Elementis agit, & quidem cap. I. huius, recenset veterum sententias quorundam, negantium esse generationem, aliorum dicentium omnium esse generationem, easque refutat. Deinde contra Platonem probat, corpus non consistere ex superficiebus, & consequenter nec superficies ex lineis, nec lineam ex punctis.

CAPVT II.

Hoc capite item refellit varias sententias de motu Elementorum.

CAPVT III.

Probat esse Elementa, quia sunt motus simplices, Elementi deinde tradit definitionem. Elementum est id, in quod cetera diducuntur, cum potestate in sit vel re ipsa, ipsum item in ea quae specie differunt diuidi non potest. Per genus definiti, quod est corpus, artur materia & forma. Dicit cum potestate sit, vel re ipsa, non enim vult hic docere ve quod alibi de generatione petrastrandum est, quodque etiamnum dubium est, an Elementa sint formaliter & actu in mixto, an tantum potentia.

Per vltimam partem excluduntur corpora mixta.

CAPVT IV.

Capite 4. probat non esse infinita Elementa contra Anaxagoram & Democritum.

CAPVT V.

Capite 5. probat non tantum esse vnum Elementum.

CAPVT VI.

Capite 6. probat Elementa ita esse aeterna, vt ortus & interitus non sint libera. Praeterea nec in corpus simplicius, nec in indiuisibile Elementa resolui posse.

CAPVT VII.

Capite 7. Elementa non generari partium segregatione, v.g. aerem ex aqua non generari per secretionem, quasi antea re ipsa in ipsa existisset. Secerni veto est tantum ex altero deprimi, non autem fieri. Deinde generationem non fieri sola mutatione figurarum, quia sic pars ignis non esset ignis, neque dissolutione Planetarum seu extremitatum, quia sic ex non corpore fieret corpus.

CAPVT VIII.

Hic docet absurdum esse assignare Elementis figuras differentes specie, vt Platonici faciebant, qui terre cubicam figuram, igni tetrahedron, aeri octahedron, aquae icosaedron, caelo dodecahedron assignabant.

IN QVARTVM LIBRVM.

CAPVT I.

De grauitate & leuitate Elementorum motiuus virtutibus agit hoc libro, & quidem hoc 1. cap. docet, quid graue & quid leue, dicitque graue & leue duobus modis sumi, primo absolute 2. Comparatiue, Absolute leue est, quod in sublime fertur, in extremum locum, vt ignis; absolute graue

est, quod deorsum & in medium fertur, vt terra; Comparatiue leue quod non fertur in sublimem locum, sed tamen sursum fertur alicuius comparatione, vt aer respectu aquae Comparatiue graue quae non fertur maxime deorsum, vt aqua.

CAPVT II.

Capit. 2. veterum sententiam de causa grauitatis & leuitatis refutat.

CAPVT

CAPVT III.

Hoc capite rationem adfert, cur leuia & grauias ferantur sursum & deorsum, quia scilicet illa sunt illorum loca naturalia, eorumque adaptione perficiuntur ac quiescunt,

CAPVT IV.

Docet hic dari Elementum absolute graue, quod nullum habeat leuitatem, aliud absolute leue: alia intermedia, quæ cum diuersis comparata grauias & leuia dici possunt: Item mixta corpora moueri secundum Elementi prædominantis virtutem.

CAPVT V.

Probat cap. 5. esse 4 Elementa. Ex quo colligit quadruplicem esse materiam secundam scilicet, id est, diuersis accidentibus affectam. Item ostendit Elementa media grauidare in locis suis naturalibus. Si vero aqua tollatur, aer descendet: Sin autem superiora tol-

lantur, verbi gratia, ignis, non ascendet, aer, sicut nec aqua in locum aeris nisi violenta

CAPVT VI.

Docet figuram non esse causam motus esse tamen celerioris vel tardioris motus.

Duas item quæstiones proponit, 1. Cur lrum ferrum aut plumbum aqua supernata rotunda vero & acuta illico demergantur 2. Cur particule rerum grauium, vt arena aurea & huiusmodi minuta ramenta in æ suspensa volitent? Ad primam reiecta Democriti responsione dicit, causam esse, quod la multum de subiecto corpore comprehendit, quod idcirco facile diuidere non possunt. Al vero parum, quod proinde facile diuidant, alteram vero responder, eius rei causam e resistantiam medii, ne diuidatur, quod magnitudine sua superet vim eorum mouentiam, quia deorsum feruntur.

AD LIBROS DE COELO DISPUTATIONES.

DISPUTATIO PROOEMIALIS.

D V B I V M I.

*Quodnam sit horum librorum
Obiectum?*

Dico obiectum materiale adequatum horum librorum est corpus simplex. Formalis ratio sub qua consideratur est determinata cuiusque corporis simplicis natura, prout suarum affectionum naturalium est principium.

Probat prior pars, quia sub hoc obiecto adæquate continentur omnia quæ his libris tractantur, Cælum nimirum & Elementa quorum natura & proprietates hic demonstrantur. Neque potest dici, vt quidam volunt, tantum per accidens, & in ordine ad cælum hic agi de Elementis, cum totus tertius & quartus liber versetur in consideratione naturæ Elementorum & proprietatum, quæ in ipsis temperantur, neque vsquam apparent ea tractari ab Aristotele in ordine ad cælum. Adde si hic per se non de Elementis tractetur nequam, non de illis in Physica tractatur. Deinde in libris eorum pertinent ad Physicam & in

& in 8. libris Physicorum tractatum sit de corpore naturali in genere, necessario in his libris tractatur de aliqua specie corporis naturalis, prima autem corporis naturalis species est corpus simplex.

Posterior Conclusionis pars probatur, quia hi libri versantur circa species corporis naturalis prout à Physico considerari debet. Physici autem est considerare naturam & affectiones ex natura fluentes, vt recte Aristot. 1. de celo c. 1. Adde species corporis naturalis esse obiectum Physicæ contractum. Ergo & ratio sub qua considerantur, debet esse ratio formalis Physici obiecti contracta, limitata & determinata. Vnde male Simplicius, qui vult rationem formalem hic esse, qui vult corpus simplex prout mobile ad vbi. Neque enim tantum hic consideratur natura corporis simplicis prout est prima motus localis, sed etiam aliarum affectionum.

Dices 1. hos libros inscribi de Cælo. Ergo illorum obiectum erit Cælum.

R. librorum inscriptiones esse arbitrarías, & intentum ab obiecto adæquato, vt Arithmetica, Physica, alias ab obiecto primario materiali, vt Theologia, alias aliunde, vt libri Analysis, Topica, Metaphysica.

Dices 2. in libris de generatione agi de Elementis. E. non pertinere ad obiectum horum librorum.

Resp. de illis agi in libris de Generat. non est natura, & principium suarum affectionum, sed vt principia mixtorum, quatenus scilicet per sui mixtionem concurrunt ad constitutionem mixti.

Dices 3. De Mundo hic agi toto libro 1. & mundum referri posse omnia quæ hic tractantur.

Respond hic agi de corpore aliquo naturali, mundus autem non est vnus aliquod corpus, sed aggregatum ex pluribus, quod per se in scientia considerari non potest. Et licet aliquo modo referri possint corpora simplicia ad mundum, tanquam partes integrantes de totum, non tamen ad vnã tanquam rationem communem, in qua conueniant: pericuum autem est, de illis agi prout in ratione aliqua communi conueniunt, & sunt sub genere corporis naturalis, omnia vero quæ de

mundo dicuntur ratione corporum simplicium illi conueniunt. Vnde & in ordine ad illa de ipso tractatur.

Dices 4. Non explicari hic proprietates corporis simplicis, neque ipsius naturam, sed tantum specierum, ipsius cæli, scilicet & Elementorum.

Respond. totum esse verum, propterea non assignauimus pro ratione formali rationem vel naturam corporis simplicis abstracte conceptam, sed limitatam & determinatam naturam corporis simplicis, vnde nota, scientiæ prout maioribus vel minoribus terminis capiuntur, aliquando tantum abstracte considerare obiectum, aliquando determinate, & tamen idem obiectum assignari solet. Exemplo sit Physica, quo nomine si tantum complectamur 8. libros Physicorum, habet obiectum corpus naturale abstracte consideratum, & secundum rationem abstractam ab omnibus inferioribus. Si latius extendatur Physicæ nomen, vt præter hos libros contineat reliquos, qui tractant de speciebus corporis naturalis, nihilominus obiectum adæquatum constituetur corpus naturale, vt hic, siue vt affectionum naturalium est principium, sed talis scientia non considerat obiectum suum abstracte tantum, sed etiam vt determinata est per rationes formales inferiorum. Si libros omnes qui tractant de speciebus corporis naturalis simul coniungamus, excludendo eos qui tractant de corpore naturali in genere, nihilominus tamen adhuc obiectum debebit constitui corpus naturale, vt assignetur obiectum adæquatum, non quidem secundum rationem abstractam, sed secundum rationes determinatas omnium inferiorum consideratum. Idemque est fere ac si dicas, omnia inferiora corporis naturalis esse obiectum, non autem ipsum corpus naturale abstractum. Ita hic se res habet, non consideratur in his libris de Cælo corpus simplex secundum rationem abstractam sed secundum rationes determinatas inferiorum, prout scilicet vnaquæque ratio formalis ac natura cuiusq; Elementi ac Cæli est causa suarum naturalium affectionum.

(* *)

DISPUTATIO I.

De Mundo.

D V B I V M I.

An Mundus sit perfectus?

Dico Mundus est perfectus. Probatum tum quia à perfectissimo artifice, & ad finem perfectissimum conditus; tum quia habet omnia requisita ad eum finem ad quem à Deo est creatus, ad hominum scilicet habitacionem & rerum productionem.

Perfectum autem illud est, cui nihil deest, tum quia in eo omnes rerum gradus, quæ scilicet habent esse, viuunt, sentiunt, intelligunt, & experiuntur. Itemque singulorum graduum diuersæ species, & singulorum specierum multa indiuidua, quæ omnia in suo genere & essentiali ratione sunt perfecta, suisque item proprietatibus & accidentibus. Ergo mundus ex his conflatus est perfectus.

Dices 1. Multa deesse huic mundo, rerum scilicet speciem in infinitum possibiliem, quæ à Deo produci possunt. Ergo.

Respond. nullas species quæ non sunt & à Deo produci possunt esse mundo necessarias siue ad integritatem, siue ad sufficientem orbatum, siue ad finem in quem destinatus est.

Dices 2. Dissidium Elementorum turbare pacem & perfectionem vniuersi. Ergo aliquid illi ad perfectionem deest.

Respond. hoc dissidium facere ad perfectionem & bonum vniuersi, ex mutua enim Elementorum in se inuicem actione generantur mixta & tot varietas rerum species, sine quibus mancus esset mundus. Adde quod vnum Elementum per alterius actionem deperdit, aliunde per suam actionem compensare maximo Deo ita omnia moderante, & ad suos fines dirigente, vt integra conseruet quæ ad integritatem vniuersi sunt necessaria.

Dices tertio. In mundo multa esse imperfecta vt monstra, & in genere moris peccata.

Probo, omnia illa habere speciem, ac proinde essentialem perfectionem, ob idque

esse in suo genere perfecta, & quamuis rerum particularis causæ ea producentis dicantur imperfectiores & defectus, quia à suo fine vel recta ratione causa illa deuiat, tamen non sunt mala aut defectus absoluti sed respectiui. Adde hoc etiam ad mundi perfectionem facere, vt vnaquæque res secundum exigentiam naturæ suæ agat, atque adeo alterius actionem impediatur, ob idque generentur monstra. Similiter conueniens erat vt Deus hominem relinqueret suæ libertati, vt natura ipsius postularet, ex quo consequens erat commissum in peccata.

Respondedo secundo. Hoc argumentum tantummodo probare mundum & creaturam quæ defectibiles sunt non habere omnimodam perfectionem vt Deus.

Dices quarto. Deus cum mundo non est quid perfectius, quam Deus solus. Ergo mundus nihil habet vel adfert perfectionis.

Respond. Deum & mundum simul non est quid intrensue perfectius, quam Deum solum habet enim Deus omnem perfectionem intrensivam possibilem, ob idque infinitam in omni genere entis. Deus autem & mundus est aliquid extrensue perfectius, quam Deus solus, sunt enim plura perfecta.

Petes, an poterit Deus perfectiorem huiusmodi mundum facere?

Resp. non potuisse mundum perfectiorem fieri, quoad perfectionem rerum essentialium quæ in mundo sunt, cum qualibet essentia si posita in indiuisibili. Similiter nec quoad perfectionem propriarum passionum, neque quoad ordinem, qui est inter partes vniuersi neque quoad finem vltimum qui est Deus, a cuius gloriam, bonitatem & sapientiam manifestandam sunt producta, cum neque conuenienter ordinem, neque meliorem finem ad quem ordinentur habere possint. Potest tamen mundus perfici accidentariis quibusdam perfectionibus, item quoad durationem, magnitudinem, numerum partium & specierum multitudinem, cum ante potuerit produci, quam fuit productus & diutius durare quam sit duraturus, & maior fieri pluresque Cœli, & Cœlum pluribus astris ornare multæ aliæ rerum species, quæ non sunt productæ à Deo produci.

Nota tamen non futurum fuisse eum, eundem plane mundum cum quæuis pars ad integritatem

regritatem ipsius spectet, mutata autem parte
integrali mutetur totum.

D V B I V M II.

*An Mundus habuerit esse à se an
ab alio?*

EXistimarunt nonnulli ex veteribus Philo-
sophis mundum hunc factum esse ab aliqua
prima causa, sed ex præiacente materia, quæ à
se, non ab alio existeret, quam materiã chaos
appellarunt Deumque non aliter res posse ef-
ficere crediderunt, quam quidam artifex, qui
materiã prærequirit quam efformet. Quo-
rum Philosophorum illud fuit commune
pronunciatum: Ex nihilo nihil fit.

Dico 1. Mundus non habet esse à se ab ali-
qua causa. Conclusio fide & lumine naturæ
nota. Probatur, quia neque ratione totius, neque
ratione alicuius partis potest dici esse à se. Ergo.
Prior pars probatur, quia multa fiunt &
produuntur de nouo, multa corrumpuntur,
quæ autem habent esse à se, habent esse neces-
sarium & æternum. Posterior pars probatur,
quia si qua pars, esset Cælum, hoc autem non
est à se. Ergo. Minor probatur 1. quia est fini-
tum & limitatum etiam secundum Aristotelem,
repugnat autem esse finitum & esse à se
habere: nam à quo finiretur & limitaretur, cum
omnis limitatio includat dependentiam ab
alio. Si quis dicat limitari à materia, quia sci-
licet materia non erat maior. Peto quis mate-
riam limitauit ut non esset maior? Probatur
2. Minor, vel habet cælum esse per essentiam,
& sic habet omne esse, ac proinde infinitum,
atque adeo est Deus, vel habet esse per parti-
cipationem, Ergo ab alio, à quo illud partici-
pet. 3. Indiget Cælo motore vt agat, ergo mul-
to magis vt sit, nam si à se moueri nõ possit, &
(vt probat Aristot.) deueniendum ad primum
motorem, multo magis ad primum efficien-
torem. 4. Res præstantiores quam sit Cælum
sunt factæ, vt homo, ergo multo magis Cælum.
5. Cæli (& eadem est ratio Cælorum)
habent causam finalem, ergo & efficientem.
Consequentia etiam valet secundum Aristotelem,
& patet, quia finis est id cuius gratia
cætera fiunt, & quicquid habet finem, debet
ab aliquo ordinari in finem. Is autem qui or-
dinauit non potuit alius esse a causa efficiente.

Dico 2. Nec materiam habere esse à se. Pro-
batur iisdem rationibus, quibus primam pro-
bauimus conclusionem.

Confirmatur 1. quia materia est omnium
entium imperfectissimum pura potentia, ac
pene nihil. Ridiculum autem est, enti imper-
fectissimo tribuere quod est summæ perfe-
ctionis in Deo.

Confirmatur 2. Si fuit à se materia Deoque
cœua, vel fuit informis vel habuit formam.
Prius dici non potest, nam per totam æterni-
tatem extitisset materia sine forma, quod na-
turæ illius repugnat. Si formam habuit vel il-
lam habuit à se, & sic non tantum materia,
sed etiam totum compositum esset à se, vel
non habuit formam à se sed à Deo, sed neque
hoc dici potest, quia si habuit esse à se, habuit
etiam à se quicquid necessarium est id esse à
se, atque adeo formam. Ex quo fit, materiam
sola creatione à Deo potuisse esse.

Petes quid super hac resenserit Aristoteles,
& an creationem agnouerit?

Respond. nusquam expresse id vel negare
vel asserere Aristotelem. Ex eius dictis autem
& principiis quæ admittit nihil aliud dici po-
test quam non sibi constituisse Aristotelem,
& nunc videri negare, nunc asserere creatio-
nes.

Negare videtur 1. quia passim illud pro-
nunciatum vsurpat, ex nihilo nihil fit. Creatio
autem est ex nihilo productio. 1. Libro 1. de
Cælo ca. 9 probat non posse esse plures mun-
dos quia tota materia est in hoc mundo, con-
sumpta natura si agnouisset posse esse à Deo
de nouo creari nouam materiam, consequen-
ter dixisset posse à Deo fieri alios mundos. 2.
Physicor. & 1. de Cælo asserit Cælum non
esse genitum aut factum, hæc veto pro eodem
vsurpat, ergo non agnouit aliam substantiæ
productionem quam generationem. 3. Pas-
sim ait sempiterna, vel principia sempiter-
norum nullam habere causam, ergo cum mun-
dus ab eo ponatur æternus, nullam habebit
causam. 5. Omne agens secundum Aristotelem
agit per motum, vel mutationem, ergo sentit
ea quæ sunt æterna non fieri ab villo agente,
cum ab æterno nihil potuerit mutari, alias
æternitati aliquid præexistisset. 6. Omnem
potentiam ætiam definit in ordine ad
passiuam, ergo censet omne agens præ-
exigere materiam. Asserere vero videtur

Aristoteles 1. quia 2 & 12. Metaphys. dicit in vnoquoque genere causa deueniendum esse ad aliquam causam primam; quæ sit causa cæterarum, ne in infinitum processus fiat. 2. quia 1. de Cælo c. 9. dicit, naturam esse quandam diuinam & immortalẽ, à qua in cæteris illud esse & viuere quod habent, in aliis quidem exactius in aliis obscurius dependet. 3. in libris de generatione dicit non omnibus rebus conuenire, vt semper fiat, quia longe ab ipso principio absunt. 4. Duodecimo Metaphys. ait, cælum & naturam dependere à Deo. 5. admittit omnium rerum esse causam finalem, ergo & efficientem. 6. libro de mundo (si quidem is sit Aristotelis) id expresse asserit. Itaque inquit vetus fama est, & quidem hæreditaria, mortalium omnium vniuersa à Deo & per Deum nobis esse constituta. 7. Secundo Rhet. cap. 23 dicit, dæmones esse opus Dei. 8. Secundo de generatione asserit, tot esse principia, eaque in perpetuis & corruptibilibus 9 quia 1. Metaph. t. 20. dicitur Deum omnia cognoscere, quia est causa omnium, at non quia causa finalis, quia hæc vt talis non cognoscit effectum, ergo vt efficiens. 10. Secundo de generatione animalium capit. 3. dicit: animam rationalem esse substantiam quandam diuinam, & extrinsecus aduenire formæ materiæ, ergo censet non per generationem seu educationem è potentia materiæ fieri, ergo creati. Volunt aliqui Aristotelem agnouisse creationem sine nouitate essendi, non autem cum nouitate essendi, id est, creationem rerum æternarum ab æterno, non autem in tempore. Sed contra eos faciunt multa argumenta, quibus probauimus Aristotelem videri id negare, & postremum illud de anima rationali.

D V B I V M III.

An mundus fuerit ab æterno an in tempore conditus?

Dico 1. Mundum creatum in tempore, & in hoc Aristotelem errasse.

Conclusio fide certa.

Dico 2. Conuenientius fuisse mundum creatum in tempore, quam ab æterno.

Probat, quia hoc nobis magis insinuat Dei potentiam, gloriam, bonitatem, sapientiam, libertatem, nam si ab æterno fuisset homo vel quæuis alia creatura, facile nobis persuasum fuisset eam à Deo esse independentem, vel Deum ex necessitate naturæ agere non libere, vel Deum creaturis indigere atque adeo non ex amore & desiderio sese communicando suis creaturis adductum esse vt produceret creaturas: Ex eo vero, quod Deus creauit in tempore creaturas, facile apparet, ipsum esse primam causam efficientem, omnia sua virtute infinita conseruare esse vltimum finem omnium, rursus esse primam causam exemplarem cum omnibus cooperari omnia præsentia, præterita, futura cognoscere, infinita esse virtutis in agendo tantam habere libertatem, vt arbitrato suo possit mundum producere & non producere, tantam habere gloriam & perfectionem, vt nullius creaturæ opere indigeat, &c.

Dices, non erat tempus quando mundus erat conditus, neque enim erat motus cuius mensura est tempus, ergo non potuit mundus creati in tempore.

Respond. tempus non sumendum hic positive, sed negative, pro negatione scilicet æternitatis, vt sensus sit non fuisse creatum ab æterno.

Addo, licet non fuerit creatus in tempore aliquo reali, fuisse tamen creatum indeterminate aliqua mora temporis imaginarii, & hoc sufficit ad veritatem illius Propositionis.

Dices secundo, melius fuit, Deum ab æterno creare & communicare se suis creaturis, Deus autem semper facit id quod est melius.

Respondeo primo, adhuc dubium esse, an Deus potuerit ab æterno creare, & vitium non sit repugnantia ex parte limitationis creaturæ.

Respondeo secundo, licet id esset possibile, non tamen melius aut conuenientius fuit ita fieri, vt patet ex rationibus 2. Conclusionem allatis.

R. 3. Conc. si maiore, nego minorem, et si veto Deus semper id quod est bonum faciat,

D V B I V M IV.

*Quo tempore mundus fuerit
creatus?*

on tamen ad optimum simpliciter necessi-
tur, alioqui sequeretur, Deum nihil posse
alius facere, quam quod fecit.

Dices tertio. Ergo Deus per totam æterni-
tem fuit otiosus; & consequenter nec bea-
tus.

Respon. Deum non fuisse otiosum, sed sui-
sus contemplatione beatum, filiumque ab
æterno, per illum & Spiritum S. per volunta-
tem produxisse; creaturæ vero, vel creaturam
productio nihil ad Dei beatitudinem
infert.

Dices quarto, vel potuit Deus ab æterno
creare, & noluit, & sic avarus fuit vel invidus,
saltem non bonus, vel voluit & non po-
tuit & sic erat infirmus.

Respon. potuisse, atque adeo non fuisse in-
num, non tamen voluisse, neque defuerunt
dixi) Deorations, cur id nollet, neque il-
leralis fuit, aut avarus cum liberalis non di-
tur qui semper & quavis occasione dat, sed
i dat, quando esse conueniens, & recta ra-
iudicat esse dandum. Ob eandem ratio-
nem nec mundus dici potest, imo etsi nun-
am produxisset, non tamen fuisset invidus,
enietur invidus qui dolet de alterius bo-
i, quod existimet suæ excellentiæ aliquid
commodi afferre, quod in Deo locum ha-
re non potest. Adde nec minus bonum fu-
am, si non produxisset, non enim tenetur
us suam bonitatem impartiri aliis. Neque
m creat aliquid illi accedit, neque dum
n creat aliquid decedit.

Dices quinto. Omnibus ad agendum posi-
tætio sequitur, habuit Deus omnia requi-
t ad agendum ab æterno. Ergo.

Respon. Maiorem esse veram in ægentibus
cessariis non liberis.

Dices sexto. Exemplar mundi & creatura-
m fuit æternum cum sit ipse Deus, ergo &
indus æternus, cum exemplar & id cuius
ut exempla sint correlatiua ac proinde si-
natura.

Respond. Exemplar mundi fuisse æternum,
n tamen ab æterno fuisse causam acti sed
tentia, atque adeo respexisse tantum effe-
tum possibilem non existentem, addo re-
lationis rationis non requirere ter-
minos reales.

(* * *)

O mnes fere, Gerardo Mercatore excepto,
qui vult Mense Iulio Mundum fuisse crea-
tum, consentiunt, in alterutro æquinoctio-
rum mundum à Deo productum, & nonnulli
verno æquinoctio, alii autumnali.

Dico, verisimilius esse mundum verno æ-
quinoctio initium habuisse.

Probatur primo, quia verisimile est mun-
dum amenissimo anni tempore fuisse pro-
ductum, ergo vere, quod ob suam amenita-
tem adoleſcentiæ comparatur.

Probatur secundo. Ver maxime ad genera-
tionem est accommodatum, eoque mundus
quodammodo quotannis renouatur, ergo
verisimile est eo tempore nouum emerſisse.

Probatur tertio. In mundi creatione Deum
præcipuam habuisse rationem Palestina: ve-
risimile est, ubi erat, vel certe non longe abe-
rat Paradisus erectus, atque iterum illius re-
gionis præcipua anni pars est ab æquinoctio
verno vique ad finem æstatis.

Confirmatur 1. quia tempore credat Deum
creasse mundum eo tempore quod ætati se-
nelcenti comparatur cum omnes frondes de-
cidunt, & omnia ad interitum tendunt, im-
minenteque ingratiſſima anni tempeſtate.

Confirmatur 2. quia cum produxiſſimus
est mundus herbis virentibus, terra est orna-
ta. Iussit enim Deus, ut haberetur 1. Gen. ger-
minare terram herbam virentem, hoc autem
fit verno tempore, Ergo.

Probatur quarto, quia verisimile est eo
tempore mundum creatum quo spiritualiter
recreatus à Christo, & reparatus fuit. Chri-
stus autem sub æquinoctium verum, id est,
25 Martii incarnatus fuit, & sub idem tempus
passus. Ergo.

Probatur quinto, quia communis fere hic
fuit Patrum & Dd. omnium sententia, verno
tempore creatum mundum, cum sol est in
principio Arietis, aut certe quartam diem à
condito mundo fuisse æquinoctium vernum,
quo die sol creatus fuit, & verisimiliter in
principio Arietis.

Confirmatur hoc 1. quia in Synodo Pala-
stina:

stinæ communi consensu Patrum declaratum est, mundum fuisse verno tempore conditum.

Confirmatur 2. *Exod.* 12. imperat Deus vti Hebræis Mensis Nisan qui partim Martio, partim Aprili nostro responder, habeatur primus Mensis Anni. Neque valet coniectura aduersariorum, quasi voluerit Deus hunc Mensẽ esse primum, qui alias nec esset, nec haberetur primus. Potuit enim Deus imperio suo confirmare id, quod alias vsui receptum esset, vel sanæ quod desuetudine aut incuria in obliuionem abibat reuocare in memoriam & stabile efficere.

Consentiunt item nobiscum Astronomi, qui exordium motus Solis in Zodiaco ab Aëtiæ inchoant. Consentiunt Poetæ, inter quos Virgilius lib. 2. Georg.

Non alios pura nascens origine mundi.

Illuxisse dies, aliumus habuisse tenorem.

Crediderim, Ver illud erat, Ver magis agebat.

Orbis, & Hibernis parcebant floribus, Euri.

Dices, tunc fuisse maturos fructus, ergo verisimile est tunc fuisse Autumnum, quo tempore fructus solent esse maturi.

Respond. fuisse maturos fructus, sed Dei, non naturæ, vt tales producos etiam Mense Martio. Adde nec Autumno omnes fructus esse maturos, sed multos ante maturescere, & nonnullos etiam Vere, maxime in regionibus calidioribus.

Dices vltcrius, si fuerint maturi fructus Mense Martio, Ergo debuerunt conseruari vsque in sequentem Septembrem, vt hominibus & animalibus ad cibum suppetere.

Resp. 1. Et hoc à Deo, vt & multa alia supra naturam in illa prima rerum creatione verisimiliter fuisse factum. Adde paucos tunc fuisse homines & animalia, magnam vero fructuum copiam.

Resp. 2. In quibusdam regionibus tanta est auræ temperies, vt vineæ & arbores toto anno maturos habeant fructus, & quadruplicem fere continue propagationem, adeo vt simul semper sint in flore, enascentes appareant fructus, crescentes & maturi. Quod vt etiamnum tanta temperies in quibusdam locis reperitur, non est dubium eo modo & longe adhuc magis temperatam fuisse Paradisum terrestrem & loca vicina. Peres, quo die fuerit creatus mundus? Resp. die Dominico inceptam mundi creationem, cum septimo die Deus re-

quieuit, ob id que is dies Sabbatum sit dictum quod requiem significat.

D V B I V M V.

An plures Mundi creati possint?

Dico plures Mundos esse posse concludi & lumine naturæ certa.

Probat, quia neque repugnat ex potentia Dei, quæ est infinita, neque ex pa obiecti, seu rei creatæ, cum vnaquæque species possibilis possit in plura indiuidua multiplicari.

Dices 1. ex Aristotele, si darentur plures Mundi vel terra alterius Mundi ferretur terram huius Mundi, vel terra huius Mundi ad terram alterius, atqui hoc est absurdum.

Respond. Neutram motum iri ad alteram quæuis enim Elementa habent locum terminatum in proprio suo Mundo, cum partes illius: quia vero non sunt alterius Mundi partes, non mouentur ad alterum Mundum. Neque vero existimandum est, vt Aristoteles censuit, terræ locum naturalem iri: gatam esse infimæ huius Mundi loco, vt possit etiam in alio loco naturaliter quiescere, sed inclinatio terræ (idem est de aliis Elementis statuendum) est vt substernatur omnibus corporibus sui mundi, quæ inter se habent ordinem, non vero aliis, cum quæ non habet ordinem. Hinc colligas, quæ in spatiis imaginariis aut vacuum si ponatur, nullo modo motum iri, quia non habet corpus leuius, cui naturaliter desideraret sterni.

Dices 2. ex eodem Aristotele, tota materia consumpta in hoc mundo, Ergo non sunt esse plures mundi.

Resp. Sicuti Deus hanc naturam creatam & alia creare posset.

Dices 3. Si Deus possit plures Mundos ducere & non producat, frustra erit illa potentia, cum non consequatur finem suum.

Resp. Potentiam Dei non ordinari ad creaturas tanquam ad finem, vnde, licet nihil duceret, potentia Dei non esset frustra, esset in Deo ad Deum ipsum perficiendum, exigentia naturæ illius, sicuti non est fructus potentia generatiua in homine etsi ali-

maneat cœlebs. Adde esse frustra potentiam illam generatiuâ, quæ cum aliquid producat non tamen producit efficiteque quidquid potest; alias omnis potentia in nobis aliisue rebus esset frustra, vis in igne producendi ignem, in leone generandi leonem esset frustra, quia multos ignes vel leones non producant quos possunt producere, sic in nobis virtus nutritiua, si inuia esset frustra, potentia etiam passiuaturæ esset frustra.

Petes; an possit Deus plures mundos in infinitum perfectiores producere? Respon. potest; quia cum mundus sit finitæ perfectionis, integratur vero ex partibus, quæ finitam habent perfectionem. Quauis autem finita perfectione potest dari maior, Ergo & quous modo perfectior effici potest.

An solo Dei generali concursu possit mundus in æternum durare?

Quin Deus possit efficere ut mundus semper perduret speciali aliqua ratione inebita naturis rerum concurrente non est dubium: sed dubitari solet, an ad hoc etiam sufficiat generalis ille concursus, quo nuncitur Deus res conseruando & ad earum actiones influendo, qui est naturis rerum proportionatus & quodammodo debitus. Neque petimus, an de facto Mundus perseueraturus sit in æternum, sed de possibili, constat enim mixta omnia in die iudicii corrumperentur. De Cœlo & Elementis magna est controversia apud Theologos, an substantialiter immutanda, an vero tantum accidentaliter. Plerique fere accidentalem tantum futuram existimant immutationem, mihi verissimilius videtur etiam substantialiter immutatum iri, ob loca sacre Scripturæ, quæ id videntur satis aperte indicare. *Isaia 51.* Cœli sicut imus liquefcent, & terra sicut vestimentum recente atteretur. *Psalms. 101.* Ipsi cœli et terra transibunt, &c. *Matth. 24.* Cœlum & Terra transibunt, &c. *Apocal. 21.* Primum cœlum & prima terra abiit & mare iam non est. *2. Pet. 3.* Adueniet autem dies Domini ut fuit, in quo cœli magno imperio transibunt, elementa vero calore soluentur, terra autem & quæ in eis sunt opera exurentur. Cum autem hæc

omnia dissoluenda sunt, &c. eodem cap. Item *Apocal. 20.* & *Isaia 65.* cœli noui & terra noua futura dicuntur, satis apparet immutanda etiam secundum substantiam. Quicquid tamen sit de illis locis, saltem priora illa loca vix aliam explicationem admittant, ut cum torta sit illa explicatio si dicatur, totam illam immutationem, alterationem, dissolutionem solas qualitates attingere. Quibus oracula Sybillæ concinant.

*Tunc ardens fluvius cœlo manabit ab alto,
Ignem, atque locos consumet funditum omnis,
Terramque Oceanumque ingentem, & carula
Ponti*

*Stagna, lacus, fluvios, fontes dicemus, sauerum.
Cœlestemque, polum, cœli quoque, lumina in unum
Fluxa fluent forma delera pressus eorum.*

Dico, solo Dei concursu generali posset in æternum perseuerare mundus cum omnibus rerum speciebus tum simplicibus tum mixtis: Probatur, quia posito Dei concursu generali intelligentia moueret cœlos, elementa, admixtorum compositione cœcurreret, cœli in hæc inferiora per influentias suas agerent, unde sequeretur perpetua mixtorum generatio, vnumquodque viuens produceret sibi simile, suamque speciem in aliis indiuiduis propagaret, Ergo omnes rerum species atque adeo mundus totus perseueraret.

Dices primo: Viuentia habeat terminos magnitudinis & paruitatis, atqui obseruatum est paulatim humanam naturam, & idem fere de multis iudicium, deficere & paulatim species minores fieri, ergo tandem ad eam paruitatem deueniretur, sub qua humana natura conseruari non posset, atque adeo periret præstantissima mundi species.

Respond. ante diluuium homines extitisse maiores, & diutius vixisse per vegetam naturam & efficacia alimenta. Post diluuium vero paulatim defecisse corrupta terra inundatione, donec ad statum perueniret, sic ut à multis seculis neque longæuitate neque magnitudine homines quidquam defecisse, fuerit animaduersum ut patet ex antiquis statuis quæ supersunt, quæque ut plurimum hominis magnitudini respondebant, & sicuti nunc magni interdum paruos generant, ita parui interdum magnos. Constat a. 4000. annorum vitæ humanæ ordinarium terminum esse 80. annos, atqui quot iam reperitur ceterarum

Imo in India ab Hispanis nuper senex 300. annorum, qui singulis annorum centenariis dentes mutarat.

Dices secundo, generationes à parte ante non potuerunt esse æternæ ergo nec à parte post, cum vtrumque eadem sequatur repugnantia.

Respond nego consequentiam. Ideo enim non possunt esse ab æterno, quia omnem generationem naturalem præire debet alteratio & dispositio ad formam. Imo nec alteratio potuit esse ab æterno, cum sit motus, atque adeo præsupponat alterabile. Ex eo vero quod in æternum durent nulla eiusmodi sequantur incommoda. Adde si ab æterno fuissent generationes infinitæ, actu essent pertransita, infinitæ essent animæ rationales. Ex æternitate vero generationum à parte posteriori nihil tale sequitur, neque vquam esset verum dicere infinitas generationes esse præteritas.

DISPUTATIO II.

De Natura Cæli.

D V B I V M I.

An cælum sit corpus?

HÆc quæstio duplicem habere potest sensum. 1. an corpus simplex vt corpus simplex opponatur mixto. 2. an sit corpus simplex, id est, non compositum ex materia.

De priori sensu hoc dubio, de altero sequenti dubio agemus.

Mulsi ex sanctis Patribus Platonicisque censuerunt, cælum esse igneæ naturæ, nonnulli è terra, alii ex vitro, alii è saxo aut ferro candenti, alii ex aere compacta astra voluerunt.

Dico primo. Cælum non esse Elementum.

Probat ex definitione Elementi, cælum enim non ingreditur compositionem mixtorum.

Probat secundo. Cælum distinctas habet proprietates ab Elementis, vt incorruptibilitatem, ergo ratio qua id Aristoteles pro-

bat, quia habet motum simplicem scilicet circularem distinctum à motu Elementorum est valde infirma, tam facile enim mouentur Elementa in loco suo naturali: mouentur circulari, si impellantur ab intelligentia quæ cælum. Et de facto mouetur ignis & aeris sitem suprema pars in orbem, vt planum est Cometis, siue id fiat motu raptus, vt communitur Astronomi, siue ab aliqua intelligentia. Et tam quæ sceret cælum naturaliter, si non impelleretur ab extrinseco motore quam Elementa. Vnde motus ille non est magis eorum naturalis quam Elementis. Imo vnum quodque corpus, si spectemus intrinsecam propulsionem priuatam in loco naturali magis inclinatur ad quietem quam ad motum: qui autem Elementa extra locum naturalem posita moueantur, est vt reducant se ad locum suum naturalem.

Dico secundo. Cælum non est mixtum. Probat tum quia alias esset generabile corruptibile, tum quia moueretur motu Elementi prædominantis atque adeo non haberet locum naturalem supra omnia Elementa.

Dices: Cælum habet accidentia eiusdem speciei cum accidentibus rerum sublunarium, vt quantitatem, figuram, lumen, raritatem, densitatem, ergo & naturam.

Respond. eadem accidentia specie posse esse in rebus specie distinctissimis.

D V B I V M II.

An cælum constet Materia & forma?

EXistimauit Auerroes, Zabarella & nonnulli alii, cælum non esse quid compositum ex materia & forma, sed esse quid simplex, vel vt alii exponunt esse materiam seipsum actuatam, non per aliquam formam re distinctam.

Dico primo. Cælum non est pura materia probatur, tum quia cælum est corpus actus substantiale, esse vero substantiale, maxime habetur à forma, tum quia materia est pura potentia & pars duntaxat substantiæ, est ens imperfectissimum ac prope nihil, tum quia materia de se non est actiua. Constat vero cælum de se esse actiuum, tum quia formæ accidentales consequuntur formam substantialem

eam itaque cœlum habeat accidentia, habeat & formam substantialem.

Dico 2. Cœlum non esse puram formam: Ratio quia alias esset spirituale & immateriale, atque adeo expers quantitatibus, figuræ, raritatis, densitatis, luminis, cæterorumque accidentium materialium, ob idque neque per se sensum perceptibile, ergo cum hæc accidentia cernantur in cœlis quæ materiam necessario consequuntur, consequenter asserere debemus cœlos materia constare.

Dico 3. Cœlum esse compositum ex materia & forma. Probat, quia secundum Aristotelem omnis substantia aut est materia aut forma, aut ex his compositum, sed probatum est neque esse materiam, neque formam. Ergo 2. Cœlum sub obiecto Physicis continetur, ergo constat principiis corporis naturalis, quod est Physicæ obiectum, principia autem illa sunt materia & forma. 3. forte argumentum ducitur ex S. Scriptura vbi *cap. 1. Gen.* ait indicatur, cœlos ex aquæ materia conditos, forma scilicet aquæ pereunte, cœli vero forma subintrante. 4. Hæc videtur Aristotelem sententia, nam *12. Metaphys. l. 1. 11. cap. 2.* ait, omnium corporum sensibilem eadem esse principia, materiam scilicet & formam. Cui consonat id quod habet *8. Metaphys. l. 1. 10* vbi ait: omnem substantiam sensibilem materia consistare. *1. de generat. cap. 9.* ait: duo principia, materiam scilicet & formam etiam rebus æternis tribui, rebus sublunariis addi tertium, priuationem scilicet ad generationem constituendam. Adde multis aliis locis asserere, cœlum habere materiam, vt *1. de celo l. 9.* legit plures esse posse cœlos, quia tota materia est consumpta, vnde male cotus, qui vult uerorem hac in re optime Aristotelis sententiam assecutum.

Dices 1. Aristoteles *8. Metaphys. l. 1. 14.* ait: æque omnis est materia, sed eorum quomodo est generatio mutua mutatione; quæ vni sine mutatione sunt, aut non sunt, ea materiam non habeat, & *12. ante dicit:* Substantias perpetuas aut non habere materiam, aut non talem, sed solum, quæ secundum locum sit mobilis. Item *lib. 8. 17.* ait, in his perpetuis non esse potentiam ad esse simpliciter, sed tantum ad vbi, alioqui etiam et potentia ad non esse, cum omnis potentia sit contradictionis. Rursus *lib. 1. de generat.*

reprehendit Diogenem, quod omnibus rebus tribueret materiam.

Respond. ad primum Aristotelis locum: aperte ibi Aristotelem non loqui de cœlis, neque conferre inferiora hæc cum corporibus cœlestibus, sed tantum conferre aliqua quæ incipiunt esse per mutationem cum aliis quæ esse incipiunt aut esse desinunt sine mutatione in his inferioribus, vt puncta inquit & formæ, & hæc non habent materiam, siue non constant materia, sed tantum illa quæ in se inuicem transmutantur, manente eodem subiecto.

Ad secundum dico: Aristotelem non voluisse ibi decernere an haberent cœli materiam, sed si habent (quod erat dubium) non habere materiam, qualem habent hæc inferiora corpora.

Ad tertium respondeo 1. Aristotelem non loqui de potentia materiæ, sed de potentia ad existentiam, non habent igitur æterna potentiam vt sunt, alias si haberent huiusmodi potentiam, haberent etiam potentiam, vt aliquando non essent, atque adeo non essent necessario. Respondeo 2. si dicamus Aristotelem de potentia materiæ loqui, vt per esse simpliciter intelligat formam, dico, etiam perpetua non habere potentiam ad formas, non quomodocunque sed quæ aliquando fuit coniuncta priuationi, alias haberent potentiam & etiam forma spoliarentur.

Ad 4. respondeo: Diogenem reprehendit, quod materiam omnium similem faceret, id est, transmutabilem.

Dices 2. non venimus in cognitionem materiæ, nisi per transmutationem. Ergo sine sufficiente ratione asseritur materia vbi nulla videtur transmutatio. Confirmatur, quia talis materia in cœlo esset superuacanea, cum non sit generationis vilius subiectum.

Respond. primam quidem materiæ cognitionem ex transmutatione sumptam esse, tamen facile ex collatione vnius corporis cum alio collectum est, hoc omnibus corporibus commune esse, vt materia constet, & hanc materiam tanquam proprietatem consequi quantitatem: Vnde a posteriori colligimus, vbi sit quantitas, ibidem etiam esse materiam.

Ad confirmationem dico, talem materiam non fore superuacaneam, cum sit ex exigentia

naturæ ipsius, quia nimirum ad ipsius cœli substantiam constituendam est necessaria, neque est necesse, ut illa ad aliquem finem extrinsecum ordinetur.

Dices 3. Vti datur substantia simplex & carens omni compositione Physica, tam ex materia & forma, quam ex partibus integrantes, ut intelligentiæ & alia quæ utramque compositionem admittit ut corpora hæc inferiora transmutabilia, ita ad splendorem vniuersi videtur pertinere, ut sint aliqua quodammodo media, quæ non habent compositionem ex materia & forma, habeant tamen compositionem ex partibus integrantibus seu quantis.

Respon. pari modo desiderari posse in vniuerso quæ constant materia & forma, non tamen consent partibus integrantes, sed sicut hoc fieri non potest, ita nec illud, cum quantitas compositioque partium integrantes sit indiuisa tanquam proprietas coniunctæ materiæ. Adde, si per impossibile dari posset talis substantia, vel esset substantialiter actus purus, ac proinde substantia æque simplex substantialiter & angelice, illa enim compositio ex partibus quantis non est ipsius substantiæ nisi per accidens, vel esset pura potentia atq; adeo ens imperfectissimum.

Dices 4. Si haberet materiam, haberet potentiam passiuam, atque adeo esset cœlum corruptibile.

Respon. Hoc argumentum petere sequens dubium.

D V B I V M III.

An Materia cœli sit eiusdem rationis cum Materia horum inferiorum, an diuersa?

Tota quæstionis huius difficultatis oritur ex incorruptibilitate cœli. D. Thomas enim cum suis materiam hanc diuersæ rationis ponit, eo quod non putent incorruptibilitatem cœli aliter posse defendi vel saltem non tam commode Alii quorum fere princeps Ægidius in 2. dist. 2. tenent esse eiusdem rationis; quod aliter putent incorruptibilitatem cœli posse defendi: In quam etiam opinionem videtur abire Scotus qui ait, Philosophice loquendo, verisimilius esse cœlum non consta-

re materia, Theologice veto materiam habere cum his inferioribus communem.

Dico, probabilius est materiam cœli esse eiusdem rationis cum materia horum inferiorum.

Probat 1. fortissimo argumento Theologico, quò conuictus Scotus, dixit, Theologice hanc sententiam esse tenendam, & Molina, cum antea Philosophiam professus, contrarium tenuisset in opere sex dierum, mutauit sententiam, & nobiscum sensit Argumentum est tale: Secundo die creationis mundi, vt habetur *Genes. c. 1.* fecit Deus cœlos & firmamentum, atqui non proprie dicta creatione & materia simul producta, sed ex materia primo die producta, aquis scilicet. Ergo habent cœli eandem materiam cum elemento aquæ, ac proinde eiusdem rationis cum materia subternari. Minorem omnes concedunt, omnem enim materiam primo die creauit, Deus, ex quo deinde cætera condidit Maiorem Pater Suarez, negat, sed ait, primo die creatum cœlum, cum dicatur in principio creauit Deus cœlum & terram. Sed contra commuaiter ibi intelligunt per cœlum, cœlum Empyreum, de quo non disputamus, non autem inferiores cœlos. Deinde, si cœli primo die creati, quid factum est secundo die, quando dicitur, Deus fecisse firmamentum quod cœlum nuncupauit? Respondet P. Suarez, aerem vel partem aeris infimam, quæ diuideret aquas ab aquis, id est. nubes & aquas, pluias ab aquis marinis & fluitantibus. Contra 1. credibile est, tunc temporis aerem fuisse purissimum, neque vllas nubes extitisse, maxime cum dicatur 2. cap. nondum pluerat Dominus super terram. 2. quis non videt hoc esse torquere Scripturam, vocare aerem cœlum & firmamentum, & licet aliquando Scriptura aerem vocet cœlum, vt eum dicit, volucres cœli, id tamen nunquam facit, nisi vbi ratione materiæ substantiæ clarum est; intelligi aerem. Et quis credat, in descriptione primæ creationis mundi Spiritum S. per Moysen tam improprie locutum, & vsum tam manifesta æquiuocatione. Adde, quod Hebræi proprie vocant cœlum ab aquis nomen esse derivatum. Deinde esto, aliquando Scriptura aerem vocat cœlum; Vbi vnquam lectum, vt aer vocetur firmamentum, maxime cum nomen firmamenti apud Hebræos significet expansionem.

panfionem, quo nomine intelligunt rem solidam extensam, iuxta illud: Extendet cœlum sicut pellem, quod aeri non conuenit. Denique paulo post eodem capite dicitur Deus fecisse luminaria in firmamento cœli, solem, lunam, stellas: Peto itaque an ibi per firmamentum intelligat aerem, clarum enim est, quod non: Et quis dubitet illud ibi firmamentum designari, quod Deus paulo ante considerat. Neque credibile est S. Scripturam aliter & aliter accepisse nomen firmamenti eodem capite. Restat igitur ut ex aquis sint cœli conditi, quæ totum spatium à terra ad cœlum Empyrcum replebat, quas Scriptura abyssum vocat.

Probatur 2. Cœlum quantitatem habet & accidentia materialia eiusdem rationis cum quantitate & accidentibus rerum sublunarium, ergo & materia ex qua hæc tanquam proprietates consequuntur.

Probatur 3. Datur vnicus actus purus, Ergo & vnica pura potentia.

Confirm. 1. quia non videtur vlla latitudo esse perfectionis in pura potentia, & entē imperf. & iussimo.

Confirm. 2. quia vel materia cœli est pura potentia vel non, si prius ergo conuenit in ratione essentiali, cum materia horum inferiorum, quæ ex sua ratione est pura potentia, Si posterius, ergo habet aliquid actiui & de se est actuaria, denique frustra multiplicantur materia primæ sine necessitate. Et probatur quia si qua esset ratio multiplicandi, esset cœli incorruptibilis, atq; alio modo facile astruitur cœli incorruptibilitas sine multiplicatione specifica materiæ, vt paulo post dicemus. E

Confirmatur, quia vt tueantur hanc cœli incorruptibilitatē per multiplicationem specificam materiæ, eo ferè delabantur, vt concedant omnes cœlos habere diuersam inter se specie materiæ, neq; hoc tantum, sed etiam materiam astri, cū materia sui orbis & quamlibet partem materiæ cum altera parte esse diuersæ rationis, sicut vnum cœlum habeat infinitas materias specie diuersas: mihi tamen eorum concessio pro absurdo est.

Dices 1. Radix corruptibilitatis in hisce inferioribus est materia prima, quæ quia est in potentia, ad varias formas ideo mutatur, & est successiue sub variis formis, ergo si sit eadem materia in cœlo, erit in potentia ad for-

mas sublunares, & consequenter erit cœlum corruptibile.

Respon. duabus viis posse huic obiectioni satisfieri, quarum vtraque est probabilis, & sufficit ad explicandam incorruptibilitatem cœli, eiusque quam cernimus sine vlla mutatione consistentiam. Primo habere quidem cœlum in se radicem corruptibilitatis eandem quam habent hæc inferiora, sed deesse agens in rerum natura sufficientis virtutis, quod possit alterare & corrumpere cœlum. Sed hæc via procedendo fatendum esset cœlum non esse incorruptibile ab intrinseco, sed defectu extrinseci agentis potentis in cœlum agere.

Et hanc sententiam non carere probabilitate, ostendunt ea quæ diximus *disp. 1. dub. 6.* vbi diximus probabile esse ex carminibus Sybillæ & locis S. Scripturæ de facto virtute ignis cœlum in die iudicii corrumpendum. Adde aliquos admittere etiam modos alterati cœli, & nouas in eo generationes cœli, vbi cum apparuit noua illa stella in Cassiopeia sub Anno Domini 1572. Et sane mirum est, aliquos esse tam religiosos in hac materia, vt talem in cœlo incorruptibilitatē ponere non audeant, quasi piaculum sit nō omnimodam & perfectissimā cœlo incorruptibilitatem attribuere cū ipsi formicis imperfectis faciant. Maxime cū hæc incorruptibilitas æque facile constantem illam cœli manentiam durationem que explicet. Talem ferè incorruptibilitatem experimur in quibusdā rebus sublunariis, sicut ab externa actione etiam fortissimum agens nullū nocumentū accipiat, Adamas nihil ab igne aut ferro patitur: Aurū et si ignis virtute possit liquefcere, nullum tamen detrimentū ab igne accipit, quantumuis diu in igne perseueret: Laricē, Alumen, & multa alia quæ ab igne corrupti non possunt, leges apud Leuquinum Lemnium *12. de oculi natura miraculis c. 12.* celebre illud de martilibus è lino Albestino quæ igne expurgantur, nullo modo aduruntur, itē animalia feruntur in igne viuere, vt de Salamandra quidam referunt, sed resistent alii, de Caristiis aibus Solinus refert. Aristoteles & Plinius de Pirauis, quæ, si vel exiguo tempore extra ignem degat, emoriuntur. Rursum apud Antiquos olum fiebat incombustibile, vt vrendo non consumeretur. Et secundo procedente Paulo III Pontifice inuēta fuit

Romæ sepultura Tullie filie Ciceronis, in qua lucerna fuit ardens, quæ iam arserat facile annos 1550. Lignum cedrinum quantavis diuturnitate temporis non computrescit.

Ex his patet, posse manere incorrupta ea quæ habent materiam eiusdem rationis inter se, neque necessario ab se inuicem pati, si vel per soliditatem vel per qualitatem aliquam occultam ipsis inditam repugnent agenti externo, ne ipsius admittant qualitates.

Secundo potest huic obiectioni satisfieri, negando, radicem corruptibilitatis adæquatam esse materiam primam, sed materiam affectam qualitatibus contrarium habentibus, quæ proinde alterari possit, & peregrinas qualitates prioribus expulsis admittere. Unde cum cælum habeat qualitates, quæ non habeant contrarium, non poterant expelli, atque adeo nec cælum corrumpi. Hinc Aristoteles 1. de cælo probans, cælum esse incorruptibile, hanc rationem adfert, quod cælum non habeat contraria, nusquam vero id ex eo probat, quod habeat materiam diuersæ rationis, ut vel ex hac ratione satis probabiliter conici possit, Aristotelem nobiscum sensisse.

Petes 1. an radix illa incorruptibilitatis debeat reuocari in solas illas dispositiones cæli, an vero etiam in formas.

Respon. Manere hanc incorruptibilitatem proxime ab ipsis dispositionibus, remote & tanquam à prima radice ab ipsa forma cæli, quia enim forma cæli ex sua natura, ut materiam informet, exigit tales dispositiones sibi peculiare, quæ contrarium non habeat, ideo est prima radix huius incorruptibilitatis, dispositiones vero illæ ac qualitates proxime repugnant, non admittendo peregrinas qualitates.

Petes 2. quomodo cælum resistit peregrinis qualitatibus, cum qualitates eius non sint illis contrariæ. Resistencia autem fiat per qualitatem contrariam, verbi gratia, frigus resistit calori.

Respon. non omnem resistenciam fieri per qualitatem contrariam, ut patet, cum Adamas resistit calori ignis, sed solam illam resistenciam quæ est coniuncta cum reactione.

Dices 2. Si est materia eiusdem rationis in cælo, habet illa materia appetitum ad omnes formas sublunares, ergo vel appetitus ille erit

frustra, vel nunquam satiabitur, vel poterit aliquid illas formas admittere.

Respon. Materiam, quantum est de se, habere potentiam siue appetitum ad formas sublunares; sed nota, hunc appetitum non esse ad omnes formas in particulari, vel aliquam illarum determinate, sed ad omnes in genere & in confuso, ita ut materia aliquam in confuso appetat, tanquam turpe pulchrum, & imperfectum, id quo perficiatur, & qua ut ad apta facietur ac quiescat, adeo ut nullam aliam desideret, nisi sub conditione,posito quod priore forma spoliatur. Itaque materia rerum formæ in genere habet appetitum naturalem respondentem desiderio elicito rerum formæ quam habet appetitum respondentem amoris ad opacientiam. Rerum formarum ad quas non habet appetitum qui respondet desiderio conditionato, quo fit materiam cæli cum indiuisa adhæreat formæ cæli, non appetere formas sublunares appetitu absoluto sed tantum sub conditione si fieret vel fieri posset ut forma sua spoliaretur. Unde satis patet, neque frustra esse hunc appetitum & sufficienter satiare ea forma quam habet. Adde, non esse necessesse potentiam materiae sic frustra actuari omnibus formis, ad quas habet potentiam, in omnibus portionibus indiuiduis materiæ, sed sufficit ut in aliqua materiae portione potentia ipsius actuetur & appetitus ad omnes formas expleatur, sic satis est materiæ cæli quod eadem specie materiæ habeat potentiam suam actuatam, forma terra in terra forma ignis in igne, alias necesse esset dicere, non iauri appetitum alicuius materiæ indiuiduæ, nisi omnes formas induerit, ob idque esse frustra. Ita potentia causæ efficientis, verbi gratia, ignis est potentia ordinata ad infinitos effectus possibiles, quos tamen nunquam producet, non ob id tamen est frustra, sufficit enim, ut in aliquo indiuiduo vel pluribus ea potentia reducatur in actum.

Dices 3. Omni potentia passivæ responderi in rerum natura actiua, quæ eam ad actum producere possit, ergo si datur potentia passiva in materia cæli ad formas sublunares, dabitur etiam actiua quæ possit eam ad actum perducere. Et consequenter dabitur virtus quæ poterit cælum corrumpere.

Respon. Omni potentia passivæ completa & proximæ debet dari actiua respondens, non autem

tem incompletæ & nimis remotæ, qualis est potentia materiæ primæ. Adde dari Deum ordine agentium naturalium qui eam potentiam possit ad actum perducere.

Dices 4. Materia horum inferiorum est in potentia contradictionis, materia cœli non in potentia contradictionis, Ergo Maior roboratur quia potest esse & non esse. Minor roboratur, quia materia cœli semper est & necessario sub forma cœli: Et in rebus perpetuis secundum Aristotelem 9. Metaph. c. 1. nulla potentia.

Respon. tam materiam horum inferiorum quam cœli esse in potentia contradictionis, quod ordinis agentis Dei, potest enim esse & non esse. Deo annihilante, secundum Aristotelem, in utraque sit perpetua, utraque careret potentia tunc non essendi, de qua intelligentes Aristoteles illo loco, similiter & cœlum secundum ipsum essendi potentia careret. non item careret potentia quæ sit receptiva formæ cœli, imo si de potentia receptiva loqueretur Aristoteles, vel concedendum ipsis esset in cœlo nullam esse materiam, cum materia sua ratione sit potentia, vel si admittant materiam in cœlo, in cœlo esse potentiam contradictionis, nam cum in cœlo sit materia & sit potentia, omnis autem potentia sit in potentia contradictionis, erit & in cœlo potentia contradictionis.

Dices 5. Non repugnat dari materiam diuicis rationis. Ergo verisimile est dari in cœlo.

Resp. 1. Antecedens esse valde dubium, & est difficile sit rationem implicantiæ assilare, verisimile est tamen repugnare & ratione puræ potentie, quæ est ens imperfectissimum, ac proinde siac latitudine perfectio-

is. Resp 2. Concesso antecedente, nego consequentiam, cum ex 8. Scriptura planum sit, omnia ex eadem materia condita, nisi forte vis vel t cœlum Emphyreum habere materiã alterius rationis, cui non admodum repugabo, quanquam contrarium putem verisimile. Neque conueniens erat, ut materia in eis esset alterius rationis, cum enim omnia etiam corpora essent ordinata ad vnum virtutum componendum & ita distributa ut interiora adiones superiorum reciperent, conueniens erat, ut communicarent in materia,

& verisimile est ita factum, maxime cum verisimile sit, corpus quod habet materiam diuicis rationis non posse agere in aliud, quod aliam specie materiam habeat.

Dices 6. Formæ viuientium sunt perfectiores formis cœlorum, sed illæ non possunt continere materiam suam à suscipienda alia forma. Ergo nec hæ poterunt.

Resp. ad maiorem, formas viuientium saltem aliquorum esse simpliciter & absolute perfectiores formis cœlorum, tum in substantia sua, ratione gradus perfectioris quem continet, tum quia sunt principia operationum perfectiorum dispositionumque ad illas: Secundum quid tamen esse cœlum perfectius & ex accidente, ratione scilicet qualitatium, quibus est præditum, soliditatis, lucis, aliarumque, quæ cum non habeant contrarium, peregrinas non admittunt, ob idque subiectum suum faciunt incorruptibile. Neque necesse est, ut quod simpliciter & absolute est perfectius, in omnibus excellat & præstet, ut patet, & si enim homo simpliciter omnibus bellis præstet, elephanto tamen magnitudines est inferior, leone viribus. Coruo, Ceruo, Phœnice longevitate ac vitæ diurnitate.

Dices 7. hanc sententiam repugnare Arist. multis enim locis videti astringere. habere materiam alterius rationis, nam 8. Metaph. c. 4. ait: non esse necesse, si quidpiam habeat materiam lationi ac motui locali accommodatam, id est generationi corruptioneue subiectam habere. 12. Metaphysic. inul. 10. Omnia vero, quæ mutantur inquit, habent tamen diuicis, & perpetuorum, ea quæ non subeunt generationem, mobilia vero sunt latione, ac non generabilem, sed subeunt tantummodo lationem. Vbi videtur indicare Aristoteles, materiam quidem esse in cœlo, sed alterius rationis, ut pote ingenerabilem. Decimo Metaphysic. capit. 13. dicit corruptibile & incorruptibile differre genere, ac non genere. hoc ergo genere Physico, hoc est materia.

Resp 1. parum nos morari Aristotelem, ubi sententia illius non congruit cum sensu sacre scripturæ, maxime cum cœlum sit, Aristotelem in hac materia de cœlo sæpius esse hallucinatum. Vnde qui hanc sententiam tuentur, ut plurimum concedunt hanc sententiam esse Aristotelicam, sed Theologicam, ex Theologiæ principis deductam.

Resp. secundo, nego assumptum, vt patet ex dictis, nam & loca allata commode explicari possunt, ad primum, concedo totum dictum Aristotelis, neque inde colligitur esse materiam diuersæ rationis, sed tantum accidentibus ac dispositionibus diuersæ rationis affectam, nam per rationem generationi corruptionique subiectam, intelligit materiam affectam dispositionibus, quæ expelli possunt, seu materiam secundam transmutabilem non primam. Ad secundum similiter dico, materiam illam esse diuersam, non specie, sed accidente, vnam esse proxime dispositam ad generationem recipiendam, alteram non, & hoc intelligit per materiam non generabilem: Et quid Aristotelem esse intelligendum de materia secunda diuersa, non prima, patet ex eo, quod dicat ea, quæ transmutabilia sunt, habere materiam diuersam, quod intelligi non potest de materia prima, ad tertium Respondeo, nec intelligi de genere logico, (quæquam nonnulli explicant de genere proximo logico) neq; de genere Physico, hoc est materia, sed differre specie, vt patet ex discursu Aristotelis & Syllogismo, quem facit.

Contraria differunt specie,

Corruptibile & incorruptibile sunt contraria.

Ergo corruptibile & incorruptibile differunt specie.

Petes primo, an Cælum natura sua nullam prorsus admittat generationem, aut corruptionem Responsum dubium facit stella illa, quæ sub annum Domini 1572 apparuit in Cassiopeiæ, lucidissima: Cõstat enim non fuisse Cometam, in suprema parte aëris, cum non pateretur aspectus diuersitatem, totoq; biennio semper eadem distantia fuerit à stellis fixis vicinis, æquabilique motu cum illis mota: Ex quo concluditur, eam in firmamento fuisse.

R. illam fuisse in firmamento, sed miraculo, non naturaliter exortam, ad aliquid præsignificandum, quanquam quid illud significet: Similiterq; miraculo postea corruptam fuisse.

Petes 2. An sint veræ aquæ supra firmamentum?

Respon. esse supra firmamentum, eiusdem speciei cum nostris, & posito quod firmamentum & Cælum 4. Gen. proprie capiatur, vt diximus initio huius dubii, certum foret, quia Deus illud firmamentum fecit, vt diuideret aquas, quæ super Cælum sunt, ab aquis quæ sub Cælo Constat, quia Ps 148. dicitur: Laudate cum Cæli Cælorum, & aquæ quæ super

Cælum sunt: & in Cantico 3. puerarum benedicite aquæ quæ super Cælum sunt, Dominique videtur fere sensus sanctorum Patrum, quis dicat quo sine dicam, Deum non carere sine licet eum nesciamus: Neque obest, quod videantur ibi esse extra locum naturalis. Neque enim ad centrum tendunt, secunde se præcise; sed tantum cum sunt sub concaua Lunæ, & sub se habent elementum leuius: de & ibi forte naturaliter quiescunt: Si petat, an illæ sint corruptibiles tamen per accidens defectu agentis contrarii quod comparat, esse incorruptibiles si dicas Solis & ad lumina corruptum iri, dicam impediri actionem, ne detur penetratio dimensionum. Cum enim totus locus, quod est in firmamento, & Cælum Empyreum si qua plenus, si luminis reflexi calore alteratur aqua, debet rarefcere, atque adeo materiam occupare locum, quod fieri non potest ne penetratione dimensionum.

D V B I V M . I V .

An Cælum sit animatum?

Platonici, Auerroistæ, Arabes, Ægyptii Chaldæi & Philosophi fere omnes antea censuerunt, Cælum esse animatos, totum mundum anima esse præditum, & alii quid habere vnam animam, quam animam mundum vocarunt, alii vero singulis rebus suas anime attribuerunt; sed sententia hæc est temeraria & parum sana.

Dico 1. Cælum non esse animatum vlla anime. Probatur 1. quia anima est actus corporis organici, Cælum autem non habet vlla organa, cum sit rotundæ figuræ, ergo.

Probatur 2. omnis anima est propter operationem aliquam vitalem, ab intrinseco, nulla talis operatio in Cælo cernitur, ad eam que rotunda figura est in eptissima.

Probatur 3. si Cælum esset animatum, fructus Cælis attribuerentur intelligentiæ, à quibus mouerentur, possent enim tunc moueri intrinseco.

Probatur 4. Vel illa anima esset vegetativa vel sensitiva, vel rationalis, nihil istorum potest non primum, quia si Cælum vegetatur, ac nutriretur esset intrinsece generabile & corruptibile, cum nutrimento supponat deperditam substantiam, & per nutritionem ne aggeneretur Deinde si nutriretur quo alim-

an vaporibus oceani, vt voluit Cleanthes, qui vapores non ascendunt vltra medium regionem, iidemque in aquam conuersi terram cadunt. Adde omnes vapores, quos eluxigit, non fore sufficientes ad vnius astrimentum. Non secundum, quia anima sentientia supponit vegetatiuam, tū quia organū usus consurgit ex commixtione primarum salutarum, Cælum autem est corpus simplex. Non tertium, quia anima rationalis supponit vegetatiuam & sensitiuam, sequeretur adde Cælum esse beatitudinis capax.

Dico secundo. Intelligentia mouens Cælum non est forma Cæli.

Probat, tum quia intelligentia est actus purus per se subsistens, nullumque ordinem cens ad materiam, tum quia nō vnitur Cælo per se vnū cum illo constituens, tū quia Aristotele constituitur intelligentia in cæli parte, que celerrima vertigine fertur, et ne quidem ex Aristotelis sententia cælum animatum, cū anima debeat omnes partes formare. Adde secundū Theologos intelligentias habere definitū terminū suā expansionis, eūque longe breuiorē, q̄ sit cæli amplitudo.

Dico 3. Potest tamen cælum a quo uoce dici animatum propter animā, id est intelligentiā assistentē ita d. Th. ea vero differt forma assistens ab informantē, q̄ in formans sit imperfecta, & pars rei ordinem dicens ex natura sua ad terram compartem, cum eaq; vnū aliquod constituens, assistens vero nihil bonū, sed ex se substantia perfecta tantum per accidēs, rei coniuncta, vti nauis a nauī, sic Aristot. & patres interpretandi cū videntur cælum esse animatum, tunc n. capiunt cælum pro aggregato ex celo & intelligentiā. Dices primo. Quod dat operari, dat esse, intelligentia dat operari, ergo.

R. Quod dat operari intus esse, dat esse, nō quod extrinsece tantū dat operari, deinde q̄ proximat tantū, & applicat agens passio, nō dicitur esse dare operari, cum nō det virtutē agendi, neq; in actu primo, neq; in actu secundo, sed sit tantum conditio requisita ad agendum. Intelligentia autem tantū applicat cælum, & proximat rebus in quas agit.

Dices 2. Primum in genere mobilium est mouens seipsum, sed cælum est primum mobile, ergo mouet seipsum, ergo habet animā.

R. maiorem esse falsam, potest enim primum mobile ab alio immoto moueri, & secundum

Aristotelem, omne quod mouetur, ab alio mouetur. Erit tamen maior vera, si cælum sumatur pro aggregato ex primo mobili & intelligentia.

D V B I V M V.

Quid sint stelle caterag, astræ?

Nota opacum & densum differre, densum enim dicitur, quod in parua quantitate multum habet materiæ & raro opponitur. Opacum vero, quod non transmittit lumē, aut radios visuales insidentes, & pellucidum seu diaphanum opponitur, neq; necesse est, vt si quid densum sit, id statim etiam sit opacum, vt patet in aqua, vitro, lapide speculari ipsiq; cælis ex communi sententia, id tamen quod opacum est, simul habet densitatem conuictam.

Dico igitur primo, Astra ex quinta substantia esse naturaq; esse incorruptibiles. Probat, ut his omnibus argumentis, quibus probari solet cælum esse incorruptibile, rationes enim illæ maxime in astra locum habent.

Dico 2. Astra omnia, que à se lucent, nō necessario ponenda sunt è densiore materia, quæ sint cæli, imo forte ex rariore materia.

Prior pars probatur, quia densitas non est causa lucis, neq; etiam causa reflexionis lucis, cum idem possit esse densum & diaphanum.

Secunda pars probatur, quia licet experiamur, ignem in rara materia non lucere, tamen etiam experimur in densa minus lucere, vt in ferro, ergo lucis natura videtur exigere subiectum mediocriter rarum. Cæli vero secundū se totos communi consensu Philosophorum, & Astronomosum sunt valde solidi, & densi, & vt ait sacra scriptura, quasi are fusi, ergo astra non habent crassiorem materiam, quam ipsi cæli, & verisimiliter non tam densam, & sane si densitas esset causa, cur reflectatur ad nos lumen astrorum, non video, quomodo totum cælum non sit futurum lucidum, cum habeat tantam densitatem.

Dico tertio, verisimilius est nulla astra præter lunam esse opaca, lunam vero esse densam & opacam. Probat, prior pars, tum quia credibile est vt infra docebo, omnia astra præter lunam a se habere lumen, non autem a sole, tum quia forte, vt dixi, non habent densitatem sufficientem ad opacitatem.

Posterior vero pars probatur, quia à se luna non habet lumen, lumen vero, quod a sole

recipit, reflectit ac remittit, ergo opaca est & densa fere ad eum modum, quo æs politum, aut vitrum non pellucidum, maculas in Luna nõ est necesse esse partes magis raras, vt communiter dici solet, sed minus opacas, quæ proinde minus retinent lumen, vt in alteram partem reflectant ac remittant.

D V B I V M V I.

*An Cæli inter se specie distinguantur?
An astra ab ipsis Cælis, an astra
inter se?*

SIdetur tantum vnum cælum, quod diximus in Sphæra non esse plane improbabile, frustra instituitur hæc disputatio, quod ad primam partem, tunc enim totum illud subtile corpus, quod inter firmamentum & elementum ignis est interiectum, vnius erit speciei. Sed quia id non constat, videndum quid dici debeat, posito quod Cæli sint solidi. Censent aliqui, omnes & cælos & astra esse eiusdem speciei, alii vnumquodque astrum eiusdem esse cum suo orbe speciei, licet cæli ipsi inter se specie distinguantur: alii vero & cælos inter se differre, & astra ab orbibus & astra inter se.

Dico primo, Cælos inter se non differre specie.

Probat, quia nulla est sufficiens ratio, ad hæc distinctionem inducendam, ergo. Antecedens probatur, quia neque accidentia, quæ habent communia, vt quantitas, densitas, figura, motus circularis: hæc enim potius arguerent contrarium, neque accidentia propria aut effectus peculiare, cum nulli tales assignari possint, qui in ipsos cælos varios referri possunt.

Dices primo, Habere motus diuersos.

Resp. motus illos tantum esse numero diuersos, non autem specie, tendere quod ad vbi numero diuersum tantum. Adde vnum Cælum non magis ex se postulare moueri, quam quiescere, neque potius moueri in hanc partem, quam in aliam, sed esse aptum recipere, quemuis impulsu ab externo motore.

Dices secundo, vnum Cælum contineri ab alio, idque arguere minorem perfectionem.

Resp. id fieri, tum quia vnum Cælum quantitate minus est, tum quia inter alia, quæ continent certus ordo esse debet, ad bonum vniuersi, non autem, quia vnum nobilius substantialiter sit altero.

Dices tertio, Vnum Cælum habere diuersas influentias ab alio.

Respon. astra ipsa habere diuersas influentias, non autem ipsos Cælos astris sepositis. Excipio tamen Cælum Æmyreum, quod vitrum habeat peculiare influentias, videbitur infra.

Dico secundo, Verisimilius est astra à suis orbibus specie differre.

Probat primo, quia non fuerunt simul producta secundum formam suam, cum Cælis secundo die, sed quarto die, ergo habent diuersam formam à suis orbibus, atque adeo speciem: Nam tantum dicere facta esse quarto die, secundum aliquod accidens, lucem scilicet, est torquere scripturam, cum id quo sit lucidum, non dicatur simpliciter fieri, sed fieri lucidum, & alias Sol non diceret nudam substantiam, sed ipsam substantiam, cum istis accidentibus. Adde in prima illa creatione describi diebus singulis, productiones substantiarum, non accidentium & sane durum videtur, dicere illo quarto die Deum nullam novam substantiam produxisse.

Probat secundo, Diuersa accidentia, proprietates, effectus arguunt diuersam naturam, atqui in astris hæc cernuntur, ergo. Minor probatur, quia Cæli & astra inter se raritate & densitate differunt: Opacitate & diaphanitate astra sunt lucida, non Cæli, habent astra peculiare influentias, in hæc inferiora, non Cæli.

Confirmo primo, quia lumen, quod habent astra, verisimiliter illud habent, & ex gentia naturæ lux; ergo cum Cæli non habeant illud, verisimiliter specie ab illis differunt.

Confirmo secundo, Quia à posteriori ab effectibus distinctis, solent naturarum distinctionem agnoscere.

Dices primo, cum Conimbricensibus, non sufficienter colligi ex diuersitate effectuum naturarum diuersitatem, cum idem homo, v.g. secundum diuersas partes, varios effectus edat, cerebrum enim reficirat, cor calcificat, pedes ambulat, sed dico in statu hanc non valere, neque enim negamus, quia idem possit diuersos

diuersos effectus producere, sed eosdem effectus in specie dicimus in aliis indiuiduis eiusdem speciei reperi. Deinde falsum est, diuersas illas hominis partes esse eiusdem speciei, cum formas habeant heterogeneas diuersas, & quamuis id forte non admittant tamen necesse est concedant in animantibus id fieri, propter organorum diuersitatem, in aliis vero corporibus, quæ hanc organorum varietatem non habent, nunquam cerni in diuersis partibus effectuum diuersitatem. Vnde cum Cælum inanimatum sit, & organis careat, necesse est eosdem effectus vni parti, & alteri tribui, si eiusdem sunt speciei, melius forte exemplis illis, quæ obicitur post tertiam conclusioem, occurrisset.

Dices secundo, Aristotelem cap. 7. & 2. asserere, stellas eiusdem naturæ esse cum suo orbe.

Resp. Aristotelem velle, non esse igneæ naturæ sed quintæ substantiæ incorruptibilis, & aliquo modo saltem in natura generica cum orbibus conuenire.

Dices tertio, astra sic non fore cum suis orbibus continua enim res diuersæ speciei continuari non possunt.

Resp. posse id concedi, neque id mirum, cum in Luna communiter asserant Astronomi, intra suum Epicyclum, circa proprium centrum etiam circumuoluatur, item & alios planetas cum Epicyclis a suis orbibus diuellunt Astronomi, quid ni & cætera astra.

Petes, ex qua materia Deus illa astra conecerint.

Resp. vel ex materia prius informata forma Cæli, vel in iis concuitatibus, in quibus astra confecit, reliquisse aquam ad illorum productionem.

Dico tertio, Astra siue sint in eodem orbe, uel diuerso, quæ distinctas habent operationes & effectus, naturam etiam specie distinctam habent, ut v. g. Sol & Luna; Sol enim à se acidus, Luna alieno lumine, Sol exsiccat, & dierum generationes disponit, Luna vero umefacit, & res corrumpit, ita alia astra venos, alia pluuias; alia serenitatem conciliant, uæ omnia diuersam naturam arguunt.

Dices, vnus magnes ferrum attrahit, alter se repellit, vnus pixidem nauticam in Septentrionem agit, alter in Austrum: Immo item vna sui parte ferrum trahit, altera repel-

lit, vna in Boream acum nauticam conuertit, altera in Austrum, vnus vinum distinctos plane effectus habet ab altero vino Vna terra virtutem habet quædam generandi, quæ terra alia producere non potest. Aquæ diuersæ reperiuntur, quæ diuersissimos habent effectus, ac pene prodigiosos, ut fontium, quædam aquæ calidæ, & nonnullæ lignum, aut facies accendunt, aliquæ amaræ, aliæ venenosæ: Fluuius quidam in Ponto equarum partentium lac nigrum efficit: Ergo ex diuersis effectibus non bene colligitur diuersitas specifica, neque enim probabile est, hæc omnia inter se specie differre.

Resp. magnetes illos esse probabiliter diuersæ speciei, cum tam contrarii effectus, & proprietates ab eadem naturæ specie manare non possint. Quod autem vnus & idem lapis, secundum diuersas partes, habeat diuersos effectus.

Dico similiter illum lapidem secundum diuersas sui partes esse diuersæ naturæ, neque mirum, res diuersæ naturæ ita copulari, cum res distinctissimæ, & per attem, & per naturam miscæantur, ut aurum & argentum, cæteraque mineralia: Vna etiam quæ diuersos effectus habent, videntur diuersæ speciei, pro diuersis terris, ex quibus vineæ diuersum succum exsugunt, diuersimodeque transmuntur, quæquam contrarium sit etiam valde probabile. Dicit enim potest, eandem rem specie diuersis qualitibus peregrinis imbuti posse: Sic nonnullæ herbæ quibusdam in locis venenosæ sunt, quæ in aliis nullum nocuum adferant. Malus Persica in Perside venenata est, quæ hic est sine veneno, quæ tamen distinguit specie non est credibile, Aquæ & terræ diuersas habent proprietates, quia sunt impuræ, & rebus aliis permiscæantur, quæ varia qualitate sunt imbutæ.

D V B I V M VII.

Vtrum Cæli & astra naturæ dignitate sublunaribus præsentent?

NON dubium, quin Cælum elementis naturæ præstet, quod cum Cæli situs supra omnia elementa; tum circularis motus, tum incorruptibilitas, tum in ipsa elementa influ-

xus ad generationes rerum, satis arguit: atque adeo mixtis inanimatis quæ ex elementis constant: rursum conuenit inter omnes hominem præstantiorem esse cælo: Licet enim, vt multi volunt, cælum materiam diuersæ rationis ab homine, ob id que perfectiorem habere videatur, tamen anima rationalis immaterialis, quæ est forma hominis, longe dignitate præstat, formæ cæli, quam ob causam à quibusdā homo dictus rerum materialium & immaterialium horizon. Sed de aliis viuientibus controuersia est, an illa nobilitate cælum vincat.

Dico verisimile esse cælum habere naturam nobiliorem, quam animantia imperfecta, & forte etiam quam cætera animantia perfecta. Ita Marcellus in *primum qua. 1. a. 2.* & Gregorius à Valentia *tomo 1. d. 1. q. 3. punct. 6.* Dixi esse verisimile, nam altera sententia valde etiam probabilis est, & auctorum numero vincit.

Probatur conclusio. Cælum est causa æquiuoca, & vniuersalis plurimorum, saltem effectuum specie distinctorum, in his inferioribus, animantia nihil istorum possunt efficere, sed suis actionibus vitalibus, sunt contenta, ergo verisimile est, maiorem cælum continere perfectionem, quam ista viuentia.

Confirmatur primo, Quia esse causam vniuersalem, & influere ad omnes effectus rerum sublunarium, independenter ab vllis rebus materialibus esse, & agere, est valde magna perfectio.

Confirmatur secundo, ex incorruptibilitate cæli, quæ ab intrinseca cæli natura probabiliter oritur.

Confirmatur tertio, Quia quis dicat plantam vnam, aut formicam, aut pulicem esse cælo perfectiorem, imo ipsomet cælo Empyreo, quod tamen coguntur asserere, & alleant qui in contraria sunt sententia.

Confirmatur quarto, Quia licet negent aliqui, cælos immediate ad generationes viuentium influere, sed tantum remore & dispositiue dicant concurrere, tamen cum ad aliorum inanimatorum generationes immediate concurrant, etiam ipsorum sententia, imo totum, aut fere totum efficient, verisimile est cælum etiam ad viuentium generationes immediate concurrere, cur enim potius concedant, cælum ad auri generationem immediate concurrere, vel lapidis, quam ad

plantarum, vel animantium generationem maxime, si ex putri materia gignerentur, cum nullum aliud sit assignare agens, quod formæ vniõnem immediate attingat, & hoc est quod vult Aristoteles, cum ait, homo hominem generat, & Sol, id est, vt quomodo homo attingit generationem, vel alia causa partialis, eo etiam modo, & tam immediate cælum attingat.

Dixi in conclusione, cælum videri perfectius, quam animantia, saltem imperfecta, quia licet idem de perfectis dici possit, probabiliter, res tamen clarior est imperfectis, quorum generationes cælum, vt causa æquiuoca, ac principalis totaliter nonnunquam videtur efficere, cum non sit aliud agens, et possint attribui, vt si quando ex putri materia oriatur: Perfectorum vero animantium generationes, sine semine animalis eiusdem speciei, aut saltem generis perfici non possunt: Vnde rationabilius dubitari potest an cælum perfectione hæc animantia superet.

Dices, gradus viuentium est perfectior gradu inanimatorum, ergo omnia viuentia natura sua sunt perfectiora, non viuentibus.

Confirmatur primo, Quia viuere est perfectius simpliciter: ergo maior est perfectio viuentium quam non viuere.

Confirmatur secundo, Quia operatio vitalis & manans à principio intrinseco est perfectior operatione transeunte, ergo & agens quod operatur vitaliter est perfectius eo agente, quod tantum operatur transeunter.

Respond. ad argumentum, nego consequentiam, hinc enim tantum habetur, in gradu superiori, & ratione generica omnia viuentia superare non viuentia, non autem ratione specifica. Quid enim verat habet genus perfectius, & sic secundum quid, est perfectius, simpliciter tamen ratione differentie specificæ, esse imperfectius? Et sic multorum assertione, cælum habet materiam perfectiorem, ac prouide est secundum quid perfectius homine, tamen simpliciter ratione formæ, imperfectius, cur non similiter dici poterit in genere ac materia Metaphysica, licet vnum habeat genus imperfectius, ratione tamen formæ Metaphysicæ, seu differentie contrahentis esse perfectius. Itaque

Itaque ut recte argumentemur, à proportio-
ne perfectionis, quæ est inter ipsa genera, ad
proportionem perfectionis, quæ est inter spe-
cies diuersorum generum, tantum colligere
possumus, omnes species generis perfectio-
nis, simul sumptas, esse perfectiores omnibus
speciebus alterius generis, & speciem perfe-
ctissimam generis perfectioris, esse perfectio-
rem specie perfectissima alterius, hominem
verbi gratia, esse perfectiorem perfectissimo,
non viuente, Cælo scilicet, item speciem im-
perfectissimam illius esse perfectiorem, specie
imperfectissimam alterius, non autem bene
comparari speciem imperfectam, vel imper-
fectissimam vnius, cum perfectissima alterius.
Ita licet substantia in genere sit accidentè
perfectior, & quoduis accidens etiam in spe-
cie comparatum cum suo subiecto, imperfec-
tis, quid tamen verat aliquod accidens, ex
ratione sua specifica esse substantia aliqua
perfectius, verbi gratia, lumen astrorum ter-
ræ puluisculo, vel saltem gratiam virtutesque
supernaturales: immo alicuius Diu. Aug. libro
secundo, delibero Arbi. lucem esse longe nobi-
liorem auro: rursus, licet potentia cogniti-
ua, in genere sit perfectior appetitiua, & co-
gnitio vitalis in genere, amore vitali, quis ta-
men dicat, potentiam visuum etiam in brutis
esse perfectiorem volutate, quæ est in
homine, aut angelis, aut visionem amore.

Ad primam Confirm. concedo, viuere esse
perfectionem simpliciter, ob idque cæteris
paribus, id esse perfectius, quod habet vitam,
quam quod non habet, non autem id neces-
sario esse simpliciter, perfectius, quod habet
vitam, si cætera sint imparia.

Ad secundam Confirm. Respondeo, ope-
rationem vitalem ac permanentem esse per-
fectiorem operatione transeunte, in genere,
& perfectissimam operationem vitalem per-
fectissima operatione transeunte, non autem
quamuis operationem vitalem, quamuis ope-
ratione transeunte: agere enim transeunter,
per modum causæ vniuersalis, ipsas rei sub-
stantias per generationem attingendo, quod
cælo conuenit, est perfectius, quam auditus
asini, vel visio formicæ, quæ est productio
immanens accidentis. Adde, cum omnis actio
dignitatem suam ac perfectionem accipiat à
termino, quid nisi substantialis productio erit
nobilior accidentali, quamuis terminus a-

ctionis in agente remaneat? Rursus, cum
multorum sententia, Deus se solo potest pro-
ducere actum vitalem, seu terminum aliquid,
verbi gratia, visionis peto, si Deus producat,
vel tollitur substantialis ipsius perfectio, vel
non, si tollitur, ergo Deus non producit actum
eiusdem speciei, quod est contra suppositum,
si non tollitur, ergo datur operatio transiens
æque perfecta, ac operatio immanens, cum
idem sit vtriusque operationis terminus.

DISPUTATIO III.

De Cæli accidentibus.

D V B I V M I.

An motus circularis sit Cælo
naturalis?

Nota, naturale aliquot modis vsurari,
primo, naturale aliquid alteri dicitur, ad
quod res peculiariter intrinsecâ habet incli-
nationem, tanquam ad sui perfectionem, sine
quo res est in statu violento, vt terræ locus de-
orsum est naturalis, aquæ frigus. Secundo, na-
turale dicitur, ad quod res non habet priuatâ
inclinationem totius, cuius pars est, sic aquæ
naturale est sursum tendere, ad bonum vni-
uersi, ne detur vacuum, cum tam è priuatâ in-
clinationi sit violentum, naturale est manui,
obicerè se, si caput lædatur, ad conseruationem
totius; Tertio naturale dicitur illud omne,
quod non est violentum, & contra naturam, si
ad id recipiendum res habeat passiuam potè-
tiam, vel actiuam, ad efficiendû licet ad illud,
tanquam sui perfectionem peculiariter non in-
clineur, vt hæc vel illa figura ceræ, albedo vel
nigredo columbæ, loqui, vel currere homini.

Dico primo, Motus circularis non est cælo
naturalis, primo modo, quasi sine eo cæelum
non sit in statu naturali, aut careat perfectio-
ne aliqua naturæ ipsius debita.

Probarur, Quia per illum motum non ac-
quiritur, nisi aliud & aliud, vbi neque motus il-
le est propter alium finem, quam vt alium &
alium locum Cæelum acquirat, sed secun-

dum se non magis exigit hanc loci partem, quam illam, & siue hanc habeat, siue aliam, æque censetur habere omnia naturæ debita, & esse in statu naturali, ergo.

Minor probatur, quia si magis hunc locū, quam illum exigeret, adepto illo quiesceret, sicuti terra adepto loco naturali quiescit, ergo cum nusquam quiescat, ad nullum locum peculiariter, ex propria sua inclinatione tendit; deinde si ad aliquem locum peculiariter inclinaretur, cum nunquam quiescat, semper esset extra locum naturalem.

Adde per motum circularem, Cælum secundum se, totum non mutare locum, cum totum semper sit in eodem spacio, sed tantum partes vicissim in aliarum loca succedere.

Dices primo, motum illum à Cælo appeti propter se, vt immediate per motum perficiatur.

Respond. motum non posse propter se appeti, cum sit tantum via ad terminum, neque ratione sui perficere, sed ratione termini acquisiti.

Dices secundo, Cælum hunc motum appetere, vt applicatum diuersis rebus sublunariis, variæ influat, seque illis communicet.

Resp. ita rem habere, sed hoc Cælum non perficit intrinsece, sed extrinsece duntaxat: Negamus autem hic istum motum intrinsece Cælum perficere. Nam si quis animo fingat, Cælum manere immotum, res vero sublunares Cælo applicari, idem contingeret, quod iam accidit moto Cælo, & æque Cælum influet in res illas, neque tamen perfectio aliqua deesse Cælo censetur.

Adde ad confirmandam conclusionem, in eorum sententia, qui dicunt, non immutatam iri substantialiter Cælum, post diem iudicii, tunc temporis violenter quieturum Cælum, & contra naturam, si motus sit ei primo modo naturalis.

Dico 2. Motus circularis dici potest Cælo naturalis, secundo & tertio modo. Probat, quia licet ex priuata sua inclinatione ad illū non inclinatur, quatenus tamen ille motus cedit in bonum vniuersi, cuius pars est, ob id merito illi naturalis dicitur. Item, cum habeat potentiam passiuam ad illum recipiendum, neque appetitum habeat repugnantem, dici poterit naturalis.

Hinc patet, potentiam illam ad motum in Cælo esse potentiam indifferentem, & neutram, vt quantum est de se, Cælū non magis possit moueri, quam quiescere, & tam illi fore naturalem quietem, quam motum, sicuti in materia est potentia indifferens, ad hanc vel illam formam, sic tamen, vt ad nullam illarū peculiariter inclinatur.

Dices, videri hoc esse contra Aristotelem, qui ex numero motuum simplicium colligit, dari corpora simplicia, vt vnicique corpori simplici respondeat vnus motus naturalis: Motus vero naturalis elementorum, est illis ex priuata inclinatione naturalis, ergo & circularis Cælo.

Respond. illum recte colligere, non tamen exacte disquirere, quomodo quilibet motus possit dici naturalis: & credibile est, illum nihil aliud voluisse, quam id quod diximus. Adde hallucinatum Aristotelem, qui putabat, hunc motum ita Cælo naturalem, vt necessarius sit & perpetuus: Deusque illum impedire non posset. vt pote qui ex eius sententia, in huius mundi gubernatione necessitate natura ager.

D V B I V M I I.

An Cælum moneatur effectiue à sua forma, an ab intelligentia?

Dico primo, Cælum non moueri effectiue, à sua forma.

Probat, primo, Cælum non est animatum, ergo non potest moueri à sua forma effectiue. Consequentia probatur, quia proprium est rerum animatarum, in loco naturali se ab intrinseco mouere.

Probat 2. Si à propria forma mouetur, cum quæuis pars cæli æque habeat illud principium actiuum motus, cur vna pars Cæli celerius mouetur altera? cur vnus vnam partem potius mouetur quam alteram?

Dices, natura est principium motus, ergo forma Cæli, quæ est illius natura specialis, est principium illius motus partialis.

Respond. naturam non esse necessario actiuum principium motus, sed vel actiuum, vel passiuum. Forma autem Cæli est passiuum principium illius motus circularis.

Petes, cur forma elementorum potius est principium actuum motus sui, mediante qualitate motiua, quam cœlum.

Respond. Vnamquamque formam habere im reducendi se effectiue ad statum naturam, si quando inde deturbetur. Ita aqua se educit ad frigus naturale, postquam incatit; elementa reducunt se ad locum naturam. Quod autem est in loco, & statu naturam, non habet vim internam quidquam in se faciendi, nisi sit animatum.

Dico secundo. Cœlum mouetur ab intelligentia.

Probat. primo, Quia nullum aliud est assignate principium motus effectiui, neque im forma, vt probatum est, neque vllum aliud agens corporeum, alias defatigaretur, 30.

Probat. secundo, hæc vna fuit ratio, quam philosophi naturales venerunt in cognitionem intelligentiarum, quamquam in eorrum Aristoteles, quod cœlestium orbium numero numerum intelligentiarum definierit; que enim Angeli primarie ob cœli motum ut conditi.

Probat. tertio, Non est conueniens, iam administrare ac dispensare motus illos cœlestes, per se, immediate, sed per alios, quibus enim Dei prouidentia & gubernatio cer, cum infima per media, iam est, cœlos intelligentis regit, & commune est illud theologorum axioma, Deus facit per causas secundas, quicquid ab illis immediate præstatoteft.

Dices primo. Deum immediate per se mundum gubernare, vt sacra Scriptura insinuat, non per angelos.

Respond. Deum immediate mundum administrare interius disponendo, & ordinandum quodque in suum finem, non tamen exterius exequendo, quæ duo in gubernatione concluduntur. Sicuti princeps, qui omnia sunt facienda in regno suo, per se disponit, imperat, mandat, alii ad eius nuntia exequuntur.

Dices secundo. Omnipotentia naturalis respondet alia naturalis actiua, ergo potentia naturali passiuæ cœli ad motum respondere debet mouens corporeum, vt motus & motum proportionentur, Respond. nego consequentiam, debet qui-

dem agens naturale respondere potentia naturali, passiuæ. & ita hic respondet Angelus, qui in numero agentium naturalium continetur, inter mouens vero & motum non requiritur proportio naturæ, ne quidem in ratione corporis, in motu locali, sicuti ad alios motus naturales, vel mutationes, sed sufficit ea proportio, vt vnum potens sit imprimere impulsus, & aliud substernat se & accommodet ad recipiendum.

Dices tertio. Motum illum fore violentum, fiet enim à principio extrinseco, nihil conferente passio.

Respond. non sufficere ad rationem violenti, vt passum nihil conferat, sed vt renitatur, per intrinsecam inclinationem, vt diximus in Ethicis.

Petes primo, an primum mobile immediate à Deo moueatur.

Respond. Ita censere Aristotelem, sed non recte; vt enim cætera Deus in hoc mundo aliorum ministerio dispensare consuevit, ita & primum illum motum.

Petes secundo, Ex quo Angelorum ordine sint intelligentia, quæ cœlos mouent.

Respond. cum sancto Thoma 2. contra gentes cap. 80. p. 1. 10. art. 17. & B. Dionysio c. 6. & 7. cœlestium Hierar. verisimile esse, ex ordine virtutum, dum modo hic ordo, vt vult S. Dionysius, medium in secunda Hierarchia obtineatis enim ordo externa ministeria, quæ generalem vniuersi gubernationem concernunt, exequitur, nullum siquidem ministerium præstantius videtur, aut nobilius, post ipsa cœlestis patriæ ministeria, quam ad bonum vniuersi procurandum destinari, totiq; mundo, quodammodo præfici.

Petes tertio. An plures intelligentia, an vero vna omnes cœlos moueat.

Respond. cum Aristotele, singulis cœlis planetisue vnam intelligentiam esse deputatam, tum quia vix videtur finitæ virtutis, totorbes eius magnitudinis, tamque à se disticos mouere; tum quia facilis motus ille dispensabitur à pluribus, maxime cum non moueantur cœli æqualiter & maximus existat intelligentiarum numerus, tum quia vix est credibile, vnum Angelum tantam habere suæ substantiæ expansionem, vt à primo mobili ad cœlum lunæ porrigatur, Quot sint autem intelligentiæ motrices, difficile est definire: vi-

detur autem sufficere singulis orbibus totalibus unam ascribere, qui orbem excentricum deferentem planetam, vel epicyclum moueat, nisi quis velit etiam epicyclus suam intelligentiam ascribere. Similiter & lunæ peculiarem rationem motus, circa proprium centrum. Cæteris orbibus excentricis, secundum quid, ex communi sententia non est intelligentia deputanda, cum tantum moueantur motu raptus. In ea sententia, quæ ponit octo cælos, possunt illis statui excentrici immoti. Si quis unum duntaxat cælum ponat, singulis sub firmamento planetis suâ ascribet intelligentiam.

Petes 4. In quo loco sui orbis sit angelus.

Resp. 1. contra Thomistas, Angelum non tantum esse in loco per operationem, sed per realem præsentiam ipsius substantiæ, Angeli scilicet.

Respon 2. non esse diffusum per totam magnitudinem sui orbis: neque enim habet Angelus tantam expansionem ac dilatationem sui, ut communiter Theologi.

Resp. 3. non esse necesse, dicere esse in extrema superficie sui orbis, cum æque possit mouere in existens suo orbi.

Resp. 4. non esse per totum circumulum medium sui orbis, ut videtur Aristoteles velle. Quid enim est necesse, cum Angelus ex se non requirat extensionem, & non minor sit illius virtus, cum existit spatio indiuisibili, quam cum est expansus. Deinde agens corporeum mouet corpus sphericum, illud tantum tangendo in puncto, ergo & a fortiori, Angelus orbem suum circumagat, licet in puncto sit tantum præsens, & illi immediate suum impulsus imprimat.

Resp. 5. verisimile, illum in medio isto versus circulo, seu in æquatore, tum quia in ea parte velocissimus est motus cæli, tum quia ut corpus sphericum circumagatur, nusquam commodius imprimuntur impulsus, quam in eo circulo medio, ut manifestum est.

Resp. 6. non esse in oriente, quia cum nulum sit oriens fixum, sed vnaquæque regio suam habeat orientem, non est maior ratio, cur in vnius regionis oriente sit potius, quam in alia.

Resp. 7. Neque esse necesse intelligentiam certo alicui puncto assignare, Arieti, verbi gratia, sed ita liberam, ut possit locum mutare, atque adeo non moueri per accidens ad motum sui orbis, & hæc probabiliter dicta sunt,

si cæli sint solidi, alias quamque intelligentiam suo planetæ adiungant, à qua ille circumferatur.

Petes 5. An intelligentia necessario, an libere moueat cælum?

Respon. Dubium esse, an intelligentia ceperit mouere cælum, antequam videret Deum, beatitudinemque esset adepta: si ante beatitudinem mouerit, libere mouit, Deus tamen ita suauiter in se tebebat libertatem ipsius, ut moraliter fuerit impossibile, à motu cessare, et si fuisset cessaturus, propria voluntate, fuera Deus illum determinaturus: nunc vero adepta beatitudine est angelus determinatus, à impulsu illum cælo imprimendum: omni enim beatus est determinatus ad amorem Dei, atque adeo ad id omne, quod necessarium est ad illam amorem conseruandum, consequenter ad præstanda omnia, quæ sunt à Deo imperata, Deus autem motum illum angelis imperauit.

D V B I V M III.

An intelligentia per intellectum & voluntatem cælos moueant, an vero per aliam potentiam ab illis distinctam?

Censent aliqui, intelligentias per intellectum & voluntatem mouere cælos, per intellectum, dirigendo, per voluntatem exquendo, neque habere aliam potentiam illis distinctam, qua illos moueat.

Dico potentiam motiuam Angelorum diuersam ab intellectu & voluntate.

Probat 1. Quia quis dicat mouere cælos esse intelligere, aut velle, aut motum illum se intellectionem, aut volitionem: hoc enim per se videtur absurdum: Probat 2. assumptum, quia intelligere, aut velle est actio manens, actio qua angeli cælos mouent, actio transiens.

Probat 2. Tam est distincta actio mouere, aut velle, quam velle & intelligere, sed velle & intelligere sunt actiones specie distinctæ, & à diuersis potentiis elicite, ergo similiter mouere & velle.

Probat 3. Potentia motiuam distinguatur ab intellectu, & voluntate in homine, ergo in Angelis, Probat 4. consequentia, quia ratio in vno magis euincit, quam in alio,

quæ est ratio, cur illa magis permisceantur in Angelo, quam in homine, cur non eadem ratio pervenit de intellectu & voluntate.

Probat 4. intellectus & voluntas vel non habeant obiectum in rerum natura, vel si habeant, præsupponunt esse obiecti sui, non autem faciunt, vt obiectum suum sit in rerum natura, ac potentia motiva facit obiectum suum existere: ergo differt ab intellectu & voluntate. Quocirca, quod alii dicunt, intellectum dirigere hunc motum, voluntatem exequi, quoad priorè partè, verum est, sed hoc non est mouere quoad posteriorem, falsum, neque enim voluntatis est exequi, vt patet in homine, sed tantum applicare alias potentias ad executionem.

Petes, quomodo distinguatur hæc potentia motiva ab aliis.

Respond: eodem modo sentiendum, sicut de intellectu & voluntate inter se, si dicis intellectum, & voluntatem in Angelo & homine distinguere realiter, dices etiam potentiam motivam ab intellectu & voluntate distinguere realiter: sin existimes, intellectum & voluntatem in homine & angelo tantum distinguere, ratione, etiam dicas potentiam motivam distinguere intellectu, & voluntate ratione: neque hoc est recidere in alteram sententiam, illi enim voluntatem, qua voluntas est, formaliter mouere, & mouere formaliter esse velle, quod censemus falsum. Nos vero, etsi dicamus tantum ratione distinguere, negamus tamen formaliter mouere esse velle, aut voluntatem, qua voluntas est, formaliter mouere: licet concedamus, voluntatem materialiter mouere: sicuti dicatur licet intellectus & voluntas tantum ratione differere, falsum tamen est, intellectum velle, aut voluntatem intelligere, nisi in sensu materiali, & identico, non autem formali.

Dices 1. Ea quæ sunt dispersa in inferioribus, in superioribus colligi, ergo cum potentia motiva sit in homine distincta ab intellectu, & voluntate in angelis, erit eadem cum illis.

Resp. si illud argumentum quicquam concluderet, euinceret etiam intellectum & voluntatem confundi in Angelis. Item quinque sensus in homine debere permisceri, & esse vnam eandemque potentiam, cum in brutis sit distincta.

Dices 2. Natura intelligentiarum tota pure intellectualis est, ergo non habet potentias, nisi intellectuales, sed intellectuales potentie sunt tantum due intellectus & voluntas, ergo præter intellectum & voluntatem non habent intelligentie alias potentias.

Respon ad primam consequentiam, esse æquiuocationem in voce intellectualis. Si enim per potentias intellectuales intelligas potentias immateriales, & spirituales, conceditur illa consequentia, nam & potentia illa motiva intellectualis erit, id est, spiritalis, & immaterialis, vt pote, quæ in sit immateriali substantiæ, & hoc sensu falsum erit, quod subsumitur, tantum esse duas potentias intellectuales: si per potentias intellectuales intelligantur potentie, quæ ex sua ratione consequantur gradum intellectuum, neganda est consequentia, motiva enim potentia in Angelis, licet ex sua ratione non sequatur gradum intellectuum, cum in sit etiam aliis rebus materialibus, quæ se & alia mouent, est tamen in angelis per accidens, ratione subiecti immaterialis, sicut in homine principium vegetandi, ac sentiendi est immateriale, non ex ratione sua formali, præcise, sed ratione talis animæ, cui coniungitur. Hæc de motu, nunc de astrorum lumine.

D V B I V M I V.

An omnis astrorum lux sit eiusdem speciei?

Suppono primo, contra Platonicos, lumen non esse corpus, eum enim sit in aere, essentia duo corpora penetratiue in eodem loco. Item contra quosdam, non esse formam substantialem illius corporis, in quo est, sed esse qualitatem ac formam accidentalem.

Suppono 2. discrimen esse inter lucem, lumen, radium, & splendorem: Lux enim est qualitas illa, prout est in causa ac subiecto conaturali, vt lux in sole, lumen prout est in medio ac subiecto, quod à se illam qualitatem non habet in aere. Radius est illa eadè qualitas, prout manet à corpore lucido, per lineam rectam. Splendor dicitur lumen reflexum à corpore opaco, sæpe tamen hæc confunduntur. Radius lata significatione diuidi cõsuevit in rectum, reflexum, fractum, refractum. rectus est, cum sine obstaculo à luminoso recta via per-

git, re-

git, reflexus cum in corpus opacum incurrit, à quo per eandem viam repellitur. fractus cum è medio raro in densum se colligit, re fractus contra, cum à medio denso in rarum.

Dico lucem in astris omnibus esse eiusdem speciei. Probat, quia est idem specie primarius effectus lucis, in omnibus astris, nimirum lucere & illuminare, ergo & lux ipsa. Deinde multi dicunt, intendi astrorum lumen per receptionem lucis à sole, ergo fateantur illi, necesse est, lucem in omnibus esse eiusdem speciei, cum vna qualitas non possit intendi ab altera diuersæ speciei.

Dices primo, Lumen solis obscurare aliorum astrorum lumen, ergo esse alterius speciei, nec enim eiusdem speciei se mutuo in actione impediunt, sed iuuant potius.

Respon. à parte rei non obscurari, aut tolli lumen astrorum, per aduentum solis, cum noctu non minus astra accipiant radios solares, quam interdiu, vnde eodem modo per noctem debent occultari, & patet interdiu nihil tolli de eorum lumine, quia si quis in profundo puteo existeret, quo radii solares non peruadant, etiam meridie stellas conspiceret, vitio autem, cur non appareant interdiu, tota est referenda in potentiam visiuam, quæ à maiore luce impeditur, quo minus minorem conspiciat, obiectum enim sensibile, si sit altero longe intensius, totam potentiam ad se rapit, sic sonus maior impedit auditum à percipiendo minore sono, & ita se res habet in aliis potentiis sensitiuis.

Dices secundo. Lux astrorum est nobilissima proprietatis naturam ipsorum consequens, ergo cum astra distinguantur specie, etiam lux in illis distinguetur specie. Confirm. quia lux in diuersis astris producit effectus specie distinctos, vt sol exiccat, vitam & spiritum rebus confert, iuna humefacit, & humores cieudo corrumpit.

Resp. Lucem non esse proprietatem, quæ particularem astrorum naturam consequatur, sed genericam duntaxat, vel esse accidens illis commune, non repugnat autem idem specie accidens esse in multis subiectis specie distinctis.

Ad confirm. respon. etiam in eodem astro lumen pro ratione subiectæ materiæ, diuersos effectus procreare, vt solis calor indurat lu-

rum, & mollit ceram, vel ratione causarum aliarum simul concurrentium, vt nunc serenitatem, nunc pluuui, qui tamen effectus diuersi non arguunt in sole lumen esse diuersæ speciei. Quod autem sol exiccat, luna humefaciat, inde oritur, quod sol ita humores excitat, vt per calorem etiam confirmat. Luna autem humores excitat lumine & modico suo tepore, quos tamen consumere non potest. Hinc perniciosum est ad lunam, maxime plenilunio dormire.

Petes primo, an lumen astrorum & horum inferiorum, sit eiusdem speciei.

Respon. Si agatur de lumine, de sole producto, videri maxime probabile, esse eiusdem speciei, tum quia lumen à sole productum in luna, & si quod in aliis astris producit esse eiusdem speciei tantum, quia videtur lux solis esse causa vniuersa luminis. Quæ enim ratio sufficiens ad indicendum distinctionem specificam? Idem etiam dico de lumine ignis. Quæ enim necessitas ad hanc distinctionem inducendam? maxime cum experiamur, lumen candelæ posse lumen solis incendere, cum sol sub auroram medico lumine nostrum hemisphærium illuminet.

Petes secundo. An saltem lux, quæ futurum est in corporibus beatorum, sit futura diuersæ speciei à luce solis.

Respond. Probabilius videri, fore diuersæ speciei, primo quia lux illa eleuat corpus gloriosum, ad statum plane supernaturalem, non tantum quoad modum, quo acquiritur sed etiam quoad substantiam, videatur esse supernaturalis. Secundo colligitur ex effectu lux enim illa corpora gloriosa, alioqui opaca, reddit transparentia, & diaphana. quod lux nostra non prestat, lux solis calefacit & alterat, nihil simile efficit lux illa in beatorum corporibus, neque ex eo quod futuri sint in beatis eiusdem speciei colores, satis colligitur, fore etiam eiusdem speciei lucem, qui colores illi ex causis plane supernaturalibus manabunt, optimo scilicet temperamento. Neque obstat, quod beatorum corpora in Scriptura dicantur futura lucida, vt sol, significatur enim similitudo non identitas, neque fuit excellentius quidquam, aut lucidius sol in rebus corporalibus, cui claritas illa comparari posset. Sacra vero Scriptura per ea, quæ

videmus, solet nos ducere in cognitionem eorum, quæ non videmus.

D V B I V M V.

An astra habeant à se lumen, an à sole mutuentur?

Quidam consueverunt esse supra firmamentum unum cælum immobile, quale nos ponimus Empyreum, unde quæque lucidum, stellas vero & astra esse foramina quædam in cælo inferiore, alia aliis maiora, per quæ videretur lux ista cæli immobilis: sed hæc sententia facile refutatur, tum quia sol & reliqui planetæ debent in cælo cum stellis poni, & equaliter à terrâ esse remoti, tum quia saluari non posset diversitas motus planetarum inter se, & ab astris fixis, tum quia saltem luna non potest dici tale foramen, cum interdum sit opaca, tum quia diuersa lux in planetis ac stellis apparet. Saturnus enim videtur fuscus, Iuppiter clarus, Mars rubeus, sol ardens & radians, Venus candens, & rutilans, Mercurius argenteus, & sub viridis, Luna albicans, tum quia Luna debet habere æqualem lucem, cum sole, cum habeat æqualem diametrum visuale. Alii omnem stellarum lucem à sole manare crediderunt, plerique partim habere à se, partim à sole.

Dico primo, Lunam lumen à sole mutuare, & se vero nihil habere luminis. Prior pars manifesta est, tum ex lunæ deliquio, quæ ob id deficit, quia à recipiendo solis lumine interuentu umbræ terræ impeditur, tum ex incremento & decremento lunæ, quod inde accidit, quia luna ex ea parte illuminatur, qua solem respicit. Posterior pars probatur, quia si aliquod lumen à se haberet, appareret, conspicereturque semper quando luna non plene à sole illuminatur, item cum est plena eclipsi lunæ.

Dices, apparere in eclipsi, ea enim pars quæ in umbram incidit, rubicunda apparet, item nonnunquam cum est corniculata, totum corpus lunæ apparet.

Respondi illud lumen, quod cernitur in luna, cum non plene eclipsatur, non esse nativum lumen lunæ, sed esse secundarium lumen, quod à partibus directe à sole illuminatis, redundat in alias partes, & obsecius cernitur.

Si quis perat, quare hoc lumen non semper cernatur in luna: dicam, id fieri, vel quia act non est tam purus, vel quia magna pars lunæ nobis obuersa illuminatur à sole, ob idque impeditur maiore luce sua, ne cernamus obsecius illud lumen.

Dico secundo, verisimilius videri, cætera astra habere nativum lumen, & à sole nihil luminis accipere. Ita Molina, Auicenna: Probatur 1. quia alias illa astra deberent esse opaca, vel lumen solis receptum ad nos reflecteret, secundo, quia alias per accessum ad solem, vel recessum, paterentur incrementa & decrementa, quod est contra experientiam, quocumque enim in loco conspiciamus stellas, siue soli oppositas, siue etiam vicinas, eadem apparent magnitudinis & æque lucida: Adde Venerem semper apparere rotundam, si a terra à sole lumen acciperet, cum sit vicina soli, tantum exigua sui parte, quæ nobis esset conspicua, illuminaretur, ac proinde continuo appareret corniculata. Tertio Stellæ, quæ soli ex diametro sunt oppositæ, maxime sunt à sole intervallo distatæ: distant enim à terra toto intervallo, quod est autè terra ad solem, id est, semidiametris terræ 23. millibus septingentis triginta tribus, sic vicies tertantum distent à sole, quantum sol à nobis. Ob idque respectu istarum stellarum vix videtur sol habere magnitudinem, quam habet aliqua stella, saltem primæ magnitudinis, quæ proxime ad solis quantitatem accedit, respectu nostri, ergo non est credibile, stellas illas à sole illuminari, respectu quatum tantillam habeat magnitudinem.

DISPUTATIO IV.

De influentis cælorum in hæc inferiora, eorumque virtutibus.

D V B I V M I.

An cæli agant in hæc inferiora?

DVo hic quæri possunt, primum an agant tanquam causæ vniuersales, cum causis

particulatibus, ad earum actiones concurrentes. Alterum, an interdum agant, ut causa partialis se solis producendo effectum, vel determinatum influxum præbendo.

Dico primo, Astra agunt interdum, ut causæ partiales, probatur, quia multi sunt effectus, qui à solis astris produuntur, nulla alia causa efficiente concurrente, ut illuminatio, calefactio. Item vaporum attractio, vnda, pluuia, multa item sunt alia, quæ cum aliam causam partialem non habeant, necessario in cælum videatur referenda, vti auri & cæterorum mineralium in terra, productio animalium ex putri materia genitorum fluxus & refluxus maris in lunam referti communiter solent; ostrea, conchyliæ implentur, aut euacuantur iuxta lunæ incrementa vel decrementa. Celenites lapis lunæ crescentis & decrecentis imaginem reddit, sol heliotropium florem continuo ad se conuertit. Experimur in nobis ipsis varie corpora nostra à cælo affici, multumque ad curacionem corporum valet temporum congruorum obseruatio, ut præcipit Galenus. Sol vere plantarum, animaliumque generationes prolicat; ab astris vberitas, sterilitas, pestilentia prouenit. Damascenus l. 2. si. eicrib. cap. 7. negat cælum esse causam rerum in his inferioribus, vt pluuiæ, ventorum &c. Sed signa tantum, eo quod scilicet in multis effectibus debeat cælum determinari ab aliis causis, vel materialibus, vel effectiuis, vel quia hæc non immediate à cælo manant, sed tantum mediante aliquo effectu præuio, v. gr. sol vapores eleuat, qui deinde suapte vi in aquam conuertuntur, vnde oritur pluuia.

Dico secundo, cælum etiam in hæc inferiora agit, quasi vniuersalis causa.

Probat, quia licet in arboribus ad fructus suos edendos in animalibus ad sobolem generandam sit virtus, ea tamen est debilior, nec sufficiens se sola, multum proinde cælum confert, ut virtutem illam proluciat ac excitet, materiam alterando disponat, ipsamque formam materiae coniungat, vt patet, per accessum enim solis omnia ad generandum sunt uegetiora, ac fortia, per recessum inertia, & hæc videtur esse mens Aristotelis, qui c. 3. l. 2. de cælo, probat esse plures cælos, motusque in cælis, quia per solam elementorum pugnam non posset oriri, ac continuari tanta

generationum diuersitas, & 2. Phys. cap. 2. dicit, hominem ab homine & sole generari.

Petes, Qui effectus à cælis non pendant.

Respond. non videri simplicium corporum actiones à cælis pendere, nam & ignis in spatii imaginariis constitutus, calefaceret, & stupam vreret, aqua frigeraceret, item aëris supernaturales & liberi, qui à Deo, Angelis, dæmonibus, hominibus, quique magorum interuentu fiunt, aut sanctis precibus impetrantur, item fortuiti, casuales effectus non pendunt à cælis, cum cæli agant naturaliter. Sæpe item mores & ingenia hominum, habitus, consuetudines, complexionones non habent ortum ex cælis, sed libertate hominis, ex alimentis enim, quæ quis libere vsurpat, ex immodicis exercitiis & similibus oriuntur infirmitates, & corporum variae complexionones, sunt etiam aliqui effectus, qui respectu omnium astrorum, vel particularium, sunt contingentes, licet omnium causarum respectu sint necessariae, vt pluuiæ, venti, sic temperies quæ inducitur à duobus astris vno calorem, altero frigus producente, respectu singulorum est effectus contingens, respectu vtriusque simul sit necessarius.

Dices primo, omne agens agit, vt assimilat sibi passum, cælum nihil producit sibi simile, ergo.

Respond. maiorem esse veram, de causa vniuoca, non æquiuoca, vel dici potest omni causa effectum facere similem in aliqua ratione, vel specifica, vel generica, vel analogica. Adde cælum in illuminatione producere effectum vniuoce similem.

Dices secundo, si cæli agunt in hæc inferiora, agunt naturaliter, & necessario, ergo certo & infallibiliter prænosci poterunt, ac prædici possunt ab astronomis effectus, qui à cælis pendunt: at vero experimur illos sæpe in iis prædicendis falli.

Respond. negando consequentiam, neque enim astronomi perfecte cognoscere habent virtutes, quibus astra in hæc inferiora influunt, maxime cum vniuersi astris concursus valde varie possit modificari, per aliorum astrorum causarumque efficientium concursus, itemque materiae diuersam effectione, quæ omnia cognoscere est impossibile.

Dices, mouens & motum debent esse simi-

mal, cœlum longe distat ab his inferioribus, ergo in ea non potest agere.

Respond. non requiritur contactum Physicum, sed virtutis, sic ignis immediate hominem calescit, etsi cum non contingat, & licet contactus Physicus requireretur, etiam hic sufficienter reperitur, nam cœlum in proxima corpora, & hæc in contigua agunt; & sic deinceps, usque ad hæc inferiora.

D V B I V M I I.

An cœlum in hæc inferiora agat per lucem?

Quidam Thomistæ censent, motum cœlo esse rationem agendi.

Dico primo, Motum non esse cœlo rationem agendi, aut virtutem qua agit.

Probat. primo, Non est ratio, cur potius notus sit cœlo ratio agendi, quam aliis rebus, atqui constat elementa, non agere per motum, sed per qualitates actiuas, ergo.

Probat. 2. Motus per se est ens imperfectissimum, & via ad terminum, ac de se produciens tantum termini, ut quo, ergo non est tam variarum rerum, quæ in his inferioribus producuntur causa.

Probat. 3. Posita sufficiente virtute agendi, & passo debite approximato, sequitur actio, sed possunt illa sine motu cœli esse, ergo.

Dico secundo, Motum cœli esse conditionem necessariam cœlo ad actionum generationem que diuersitatem, quam edit in his inferioribus: Explicatur, sicuti applicatio & approximatio simpliciter est necessaria agenti, ut in passum agat, ita ad varietatem, generationum diuersa ac difformis requiritur applicatio; quod fit per motum, nam per motum sol ac reliqua astra, aliis ac aliis terræ partibus vicissim ac diuersimode applicantur. Probat. conclusio, quia idem agens naturale eodem modo applicatum, semper producit idem, ergo, ut diuersa producat, debet diuersimode applicari, & hoc modo intelligendus Aristoteles, sicuti generatio diuersitatem a cœli motum referat, nihil enim aliud vult, quam motum illum esse conditionem necessariam, sine qua non contingeret tanta effectuum diuersitas.

Petes, an cessante motu cœli cessaret in his inferioribus omnis actio.

Respond. non cessaturam, igitur cœlum, si calefaceret, & vreret, aqua frigeret, homo moueretur, ferrum secaret &c.

Probat. tum quia non est influxus cœli, ad omnem actionem in his inferioribus necessariam, tum, quia licet tunc sol non influeret diuersimode, per diuersam sui ad varias mundi partes applicationem, tamen influeret informiter in eas partes, ad quas esset approximatus, vnde & effectus eos videret, quos eederet ad easdem partes applicatas per motum, tum, quia Elementa, magnes & alia quæuis immota, tamen agunt, ergo & cœlum.

Deinde neq; ab intelligentia per impulsivim accipit agendi, neq; motus, ut probatum est, intelligi potest ratio agendi. Præterea ita de facto contigit tempore Iosue, cum ipse imperio suo iussit solem integrum diem stare, quis enim dicat eo tempore cessasse omnium naturalium causarum actiones: Saltem dubitari nequit, quin homines mouerentur, quia ferrum secaret, quandoquidem toto illo die commissum fuit prælium.

Dices primo ergo sol post diem iudicii etiam quiescens, inferiora hæc calesciet, atque adeo corrumperet, cum alterationem corruptivam sequatur corruptio, vel sane miraculo conservabuntur inferiora elementa incorrupta, quod gratis diceretur.

Resp. primo verisimile esse, ut dixi, cœlum & elementa substantialiter immutatum ita post diem iudicii, & in incorruptam substantiam esse transformanda.

Resp. 2. Si tantum accidentaliter immutentur, Deum largiturum illis incorruptione aliquam, supra naturæ conditionem, neq; hoc est absurdum, cum non amplius debeant rerum generationi deservire, sed sanctorum beatitudini.

Dices 2. primum in vnoquoque genere esse causam reliquorum, ergo motus cœli erit cæterorum motuum causa. Confit. quia motus cœli, respectu inferiorum, comparatur motui cordis in animalibus, respectu cæterorum membrorum, atqui non moto corde, cætera membra non mouentur, ergo.

Resp. primum in vnoquoque genere causæ esse cæterorum causam. Ita Deus in genere efficientium, aut finalium causarum, cum sit prima, est etiam cæterarum causa, non autem intelligendum est axioma illud, de eo, quod ordine dignitatis, aut temporis est primum.

Ad confirmationem respon. esse inter ea similitudinem aliquam, non tamen omnimodam, quia sicuti cor omnibus corporis partibus spiritus vitales ad varias functiones exercendas dispensat, ita cœlum motu suo vim rebus inferioribus ad generationum diuersitatem, modo secunda conclusione explicato. Ideo autem corde immoto, cœtera membra nihil agunt, quia homo est mortuus, ac proinde virtus ad agendum deest, cœlo autem moto, adhuc virtus agendi in his inferioribus permanet, & cœli influxus.

Dices tertio, agentia inferiora esse essentialiter subordinata, in suis actionibus cœlo, ergo cœlo immoto nihil agit. Confirm. Quia omne mouens dependet à primo mouente, at primum mouens corpus nullum mouet, nisi mediante motu cœli.

Respondeo, ex dicto patere, non enim est essentialis subordinatio, quoad omnes actiones, neque cœlum immotum omni actione ac influxu caret. Ad confirmat. nego minorem.

Petes secundo, an motus cœli non sit causa caloris, in his inferioribus: Videtur enim motus suapte natura calefactiuus, nam ambulatione homo incalefcit, culter similiter, dum acuitur, attritu duorum lapidum, vel chalybis, & silicis ignis erumpit, idem ferunt de leonis ossibus, similiter videmus equorum soleas scintillas eiaculari, molas interdum motu ignem concipere, item ferunt sagittas plumbeasque globos toimentis eiectos liquefcere.

Respond. motum per se non esse productiuum caloris, sed tantum accidens, cui rei argumentum est, quod non quemuis motum consequatur calefactio, aer enim vento huc illuc impulsus non calefcit, homo in nauis et si celerissime moueatur, ad motum nauis, non tamen incalefcit, sed habet se quasi non moueretur. Sed adhuc difficultas est, quando res motu incalefcit, quid sit productiuum caloris. Docent Conimbricenses, calorem illum excitari, & ignem generari attritione aeris inter duo corpora solida, per eorum affricum, vel aliter, attritionem vero & rarefactionem calor consequitur: licet enim naturaliter rarefactio ex calore oritur, via tamen violenta: contra rarefactio præcedit, calor sequitur, quod quidem verum est, vbi per motum soli-

da in se affricantur, aer enim interceptus, vel qui in poris est, attritione rarefcit: Sed nego primo, vbi non interuenit ille solidorum affricus, motum calefacere, vt cum sagitta emittitur, aut globus plumbeus tormento exploditur: quæ enim ibi esset aeris attritio, nam dicere solo motu ac diuisione aeris acrem ipsum attreri, & rarefcere, gratis dicitur, alias omnis motus id efficeret: & homo non minus incalefceret, in nauis quietus quam in terra ambulans. Deinde, etiam si diuisione aer rarefceret, non tamen propterea res incalefceret, nam continuo nouum aerem subit, & priorem iam rarefactum deserit. Secundo cum aliquid ignescit, nego aerem ignem concipere, vel si ignescit, ignem illum ob raritatem non apparere, id vero quod apparet, & excrucitur, ignitum, est ipsa substantia ferri, lapidis &c. quæ ignem concipit, vt patet, cum quis affricet chalybem silicis, ignis qui excrucitur, est in materia densa, & si quis materiam illarum scintillarum examinet, cum iam extinctæ fuerint, inueniet chalybis ramenta fuisse accensum. Itaque in omni quidem affricu solidorum attreritur, & rarefcit aer, vel qui interceptus inter solida, vel qui in poris est, ea vero materia ignescit, quæ est idonea ad ignescendum, vt sunt omnia metalla, & mineralia, ac maxime chalybs, quia materia illorum habet admixtam sulphur, quod nullo negotio ignescit, vnde exigua ramenta decisa statim ignem concipiunt. Tertio falsum est, quod aiunt Conimbricenses, ideo scintillam deorsum ferri, quia impetibus excrucitur deorsum fertur, sed ratio est, quia materia accensa est chalybs. Hinc patet omnia solida calorem per affricum concipere, non tamen omnia ignescere, motum vero ad calorem se habere per accidens. Adde hominem, præterquam quod pedibus aerem attrahat, etiam in ambulando vitales spiritus excitare, & ad exteriora vocare calorem motiuum. Ad illud de globis plumbeis liquefcibus dico, id fieri vi caloris à puluere accenso impressi, non à motu, vel aeris attritione. Alterum de sagitta emissa credam cum experiri.

D V B I V M III.

An cœlum per lucem agat?

Respon. affirmatiue, patet enim sensu, cœlum per astrorum lucem illuminare, & calefa-

calefacere, & consequenter interuentu caloris ad generationem disponere. Ita sal marinus in Lusitania, Rupellæ & alibi, Solo calore Solis fit, aqua enim marina in scopulos eiecta, & in eorum concauitatibus retenta, prius condensatur, deinde excernitur calor Solis, magna eius humiditatis pars relicta terreæ quadam exhalatione, qua mare abundat, quæ concrefcit, & in salem abit: Simili vero modo mel è cannis exsudans vehemente calore solis concrefcit in Saccarum. Confirmat. quia calor elementaris eisdem sæpe facit effectus, qui ab astris efficiuntur, ergo astra illos per calorem efficiunt, vt patet in Sale & Saccaro. Item post recens incendium vicinæ arbores etiam media hyeme pullulant, & flores emittunt, vt recens experientia docuit Mechliniæ, neque obest quod astra non sint formaliter calida: habent enim in luce quæ qualitas est valde perfecta, eminentem calorem.

Dices primo, Ergo hyeme fortius aget Sol, quam æstate, quia terræ est propinquior cum sit in opposito augis.

Respond. neque consequentiam, quia fortius agit radius reflexus, quam obliquus, quod ideo fit, quia plus luminis directæ reflectione in parte ætatis terræ vicinâ coit, verum quidem est, si conferantur dictæ regiones, quarum vnâ sit sub tropico cancri, alterâ sub tropico capricorni, cæteris paribus, illa quæ est sub tropico capricorni, debet vehementius vri Sole existente in capricorno, quam altera, quæ est sub tropico cancri Sole existente in cancro, ob illam maiorem & minorem distantiam Solis à terra.

Dices secundo, ergo etiam Luna calefaciet, item Saturnus, cui tamen natua vis refrigerandi ab aëtronimis attribuitur.

Respond. concedendo Lunam calefacere, vt patet, quia plenilunio noctes tepidiores, quam alias, cum ad nos lumen Solis non reflectit. Saturnus etiam luce sua calefacit, sed calor ille tam debilis est, vt vix à nobis percipiatur. Quod autem refrigerare dicatur, id facit occulta aliâ qualitate, per quam longo magis frigida excitat, quam luce sua calorem producat.

Dices tertio, Lumen sit in instanti, calor autem in tempore, lumen indiget corpore luminoso ad sui conseruationem, non autem

calor, ergo non possunt ab eadem qualitate produci.

Respond. nego consequentiam, vtraque enim qualitas pro sua quæque natura generatur, & conseruatur, lumen in instanti generatur, & in instanti desinit, quia non habet contrarium, calor autem contrarium, ob idque generatur in tempore, & in tempore corrumpitur expellente contrario.

Petes, quomodo specula materiam aliquam succendere, & ignem excitare possint.

Respond. duobus id posse fieri modis, primo si specula non sint transparentia, reflectendo radium per speculum in materiam idoneam, quæ succendatur, maxime si materia illa attingatur etiam radio directo, Solis reflexione enim illa fit, vt vniuntur radii directus, & reflexus, ob idque fortiter agant. Ita legimus apud Galenum, Archimedem, hostium triremes combussisse, & apud Zonaram in Anastasio Imperatore proclum Mathematicum, per ænea specula suspensa, è manibus Constantinopolitanis classem hostium exussisse.

Secundo si specula sint pellucida, & concaua, colligendo radios solares, & vniendo per concauitatem speculi, qui radii si incidat in carbonem, vel aliam materiam commodam, illam succendent, vt ipsemet experimēto didici.

D V B I V M I V.

Utrum ponende sint influentia?

Nota influentiæ nomen duobus modis sumi, primo late, pro quavis virtute ac qualitate, seu sensibili, seu occulta, quæ in alicuius effectus productionem incumbit, qua ratione etiam astrorum lux influentiâ dicitur: secundo, strictè pro occulta aliqua qualitate à luce distincta, quæ sua vi effectus aliquos efficiat. Ita hic influentiæ nomen vsurpamus.

Differt autem à luce, tum quia est insensibilis in se, tum quia non impeditur obiectu corporum opacorum, quo minus agat, contra quam lux. Nonnulli acriter impugnant has influentias, eas que vocant aylum ignorantia, eo quod positis influentiis vbiunque ignorabitur causa naturalis alicuius rei, licet.

tum erit cuique ad has influentias recurrere. Inter hos principes sunt Iohannes Picus Mirandulanus *libro tertio, contra Astrologos* P. Pererius *libro secundo, in Genesin*. Medina *libro secundo, de reſta in Dsum filie*. Georgius Agricola *libro 4. Cap. 9. de causis ſubterraneorum*. At vero D. Thomas & Astrologi acriter pro influentiis pugnant.

Dico, non videri ſufficere lucem aſtrorum, ſed debere etiam poni influentias quaſdam aſtrorum particulares.

Probatum primo, quia alias multarum rerum cauſæ reddi non poterunt, quæ neque in lumen aſtrorum, neque in alias cauſas particulares referri poterunt, ergo.

Antecedens probatur, nam oſtea, conchyliæ, omneſque conchæ cum luna pariter incrementa & decrementa ſuſcipiunt, Celenites lapis lunæ imaginem reſert quotidie creſcentem, & decreſcentem, etiam ſi non attingatur luce lunæ, oleæ, tilix, yلمي, populi, ſalicis folia, poſt die ſolſtitii conuertunt folia, & quæ maior vis eo die ad hoc efficiendum, quam ante? Item Aurum, Argentum, ac mineralia omnia in terra generantur, non ab aliis cauſis vniuocis, vt omnes concedunt: habent enim iſta mixta qualitates primas nimium refractas, quam vt poſſint agere, & alia in ſuam ſubſtantiam tranſmutare, neque eſt alia cauſa præter aſtra, quæ assignari poſſit, atqui non poteſt hoc dici, aſtra efficere per lumen, cum lumen tantum attingat terræ partes extimas, ergo per aliam occultam qualitatem inſenſibilem.

Reſpondet Picus Mirandula *libro tertio, capite quarto*, calorem lumine ſolis productum intimas terræ partes peruadere, licet lumen id nequeat. Contra, Sole etiam maxime æſtuante, hypogæa & ſubterranea loca etiam iuxta ipſam terræ ſuperficiem, ſunt frigidiffima, ergo falſum eſt, quod aſſerit. Deinde nunquam tantus calor ſolis lumine efficitur, quantus ſit à fornacæ, vel elibano accenſo, neque tam alte poteſt calor ſolis terram peruadere, quam fornacis ille calor, at ſi quis ſubeſt huiusmodi fornaci fodiat, inueniet calorem, non admodum profundè tertiam penetraſſe.

Probatum ſecundo, aſtra plurima habent naturam ſpecificam diuerſam, vt ſupra probatum eſt. Sed diuerſam naturam comitan-

tur diuerſæ proprietates, & virtutes agi- uæ, ergo in cælis ſunt diuerſæ agendi virtutes. At lux eiſdem eſt ſpeciei, in omnibus, & conſequitur eandem naturam genericam, ergo alix virtutes, quæ illi conueniunt, & natura ſpecifica ſunt assignandæ. Maior primi Syllogiſmi probatur, quia ſaltem ſecundum Mirandulam, Luna non habet à Sole lumen, ergo naturam habet ſpecificam à ſole diſtinctam, & diſtinctam vim agendi.

Probatum tertio, Luna eo tempore, quo ad terram nullum lumen tranſmittit, maxime in hæc inferiora inſluit, nam æſtus maris, quem à luna excitari communiter aſſerunt, tempore nouilunii eſt maximus.

Probatum quarto, Aſtra non tantum producant in his inferioribus calorem, ſed etiam frigus, & reliquas primas qualitates, atqui has non poſſunt lumine producere; cum lumen tantum ſit productuum caloris, ergo alia aliqua qualitate.

Maior probatur, tum quia nulla mixta quæ à cælis producantur, frigoris habent copiam, tum quia Saturnus refrigerat, vt obſeruatum eſt ab Aſtronomis: Notarunt enim cum dies ante meridiem ſolis calore extreme calidus extitiſſet, ſub meridiem per Saturni concurſum magnam frigiditatem effi- ductam. Luna item humiditatem creat, vt omnes fatentur.

Reſpondet Picus, primo has qualitates peccidens à cælis fieri, vt frigus, quatenus peccidens aſtrorum non ſeuert calorem productum, ita noctes experimur frigiditas abſente Sole: humiditatem quatenus aſtrum a liquid, verbi gratia, Luna, modico calore quem producit, vim habet eiendi humores: eos que vocandi ad exteriora, neque tamen poteſt illos conſumere ob debilem calorem. Hinc in Plenilunio multa animalia ſunt ſuculentiora. Sed hæc reſponſio non ſatisfacit, tum quia cælum, cum ſit cauſa vniuerſalis, i his inferioribus debet eſſe per ſe cauſa iſtarum qualitarum, eaſque ratione alicuius nobilioris qualitatis eminenter continere, tum quod oſtendimus, aſtra non tantum abſentia ſua, ſed & præſentia frigus inducere, quod de humiditate à luna produci ſolita, vt tum id quidem, at non tantum humores concitat, dum inferiora hæc illuminat, ſed etiam nouilunii tempore maiores C

Oceani ætus facere, & corpora morbida mire tunc affici solent, vt constat experientia.

Respondet secundo Picus, calorem illum viuificum ab astris productum esse diuersæ speciei, à calore producto ab elementis, neque frigori contrarium, sed eminenter continere reliquas primas qualitates, sicuti corpus cœleste cætera corpora. Vnde colligit, falli eos, qui negant elementa frigida conservari posse, nisi præter calorem sidera frigus influant, eo quod calor ille à cœlis productus, & frigus & humorem, & calorem, & siccitatem afficiat: Sed hæc responsio nullo modo placet, gratis enim dicitur, calorem illum esse diuersæ speciei, cum experiamur frigus à nobis expelli calore solis, non secus atque calore ignis aquam etiam solis feruore intepescere item calorem vnum accessu alterius intendi. Vnde consequens fit, calorem illum non minus contrarium esse frigori, quam sit calor elementorum.

Dices primo, si dentur tales influentiæ, ac virtutes occultæ, conueniunt astris ex natura specifica, lux vero ex ratione generica, sed ea proprietates, quæ ex ratione specifica conuenit, est nobilior, quam ea, quæ ex ratione generica, ergo illa qualitas occulta, quæ frigus inducit, distincta à luce, debet esse nobilior luce, quod tamen communiter negatur: lux enim dici solet primi corporis præstantissimus effectus.

Respondet concedendo totum, neque negant Philosophi, dari nobiliorem aliquam qualitatem lucis, sed non dari qualitatem à cœlis productam, nobiliorem lumine, quod concedimus, lumen enim est effectus vniuersus lucis, cætera vero, quæ per alias virtutes à cœlis efficiuntur, sunt effectus æquiuoci: vel sane volunt Philosophi, lucem esse præstantissimam qualitatem sensibilem, quod non grauare admittimus. Adde aduersarios si admittant, astra esse diuersæ speciei, lucemque in ipsis eiusdem esse rationis, compelli fateri, esse alias proprietates, quæ cuique astro ex natura specifica conueniunt.

Dices secundo. Nulla res habet proprietatem sibi ex natura specifica conuenientem, quæ repugnat proprietatibus communibus,

Hoc autem in eorum sententia contingeret, qui influentias ponunt, vis enim illa frigefactiua, quæ ex specifica ratione astro competeret, esset contraria virtuti calefactiua, quam habet ex ratione generica.

Respondet nego minorem, etsi enim calor & frigus repugnet, non tamen vis productiua caloris, & vis productiua frigoris, in astris repugnant, cum non sint virtutes vniuersæ, respectu suorum effectuum, sed æquiuocæ, si quis velit virtualiter repugnare, non formaliter facile admittimus, hoc enim nihil est aliud, quam habere vim producendi effectus oppositos, quod eidem etiam rei simpliciter conuenire potest. Ita Deus multa etiam opposita efficere potest: Voluntas amorem & odium elicere, idem & ipsi in sua sententia coguntur admittere, lucem nimirum illam, vt caloris & frigoris productiuam, sibi ipsi virtualiter quodammodo opponi.

Dices tertio. Quo agentia sunt nobiliora, eo paucioribus vtuntur instrumentis, cum igitur astra sint elementis nobiliora, vnicam habebunt ad agendum virtutem, cum elementa singula geminas habeant.

Respondet maiorem esse falsam, vt patet in homine, qui cum ad plures & perfectiores functiones ordinetur, plura etiam habet ad agendum instrumenta, imo in cœlo id fuit necessarium, cum sit causa vniuersalis, neque tanta effectuum varietas ab vna qualitate effici posset.

Ad id vero, quod obijcere solent, istas influentias nouitium esse inuentum, per eas omnem Philosophiam eneruari, eo quod vbiuque causa ignorabitur, ad influentias semper recurri possit. Respondemus, non esse nouitium inuentum, cum pluribus locis eas Diuus Thomas astruat. Neque per eas Philosophia eneruatur, cum alicuius effectus causa non temere, & sine ratione sit in influentias reicienda. Quod si fieret Philosophia eneruaretur: sed vbi ratio id sufficienter suadeat, vel experientia eumcat, ad eas recurrere non est à Philosophia alienum. Multa enim sunt, quæ nullam aliam habere possunt causam naturalem, præter cœlum, vt omnes concedunt, eidenterque conuincitur, non posse eos effectus produci à cœlo, media luce.

Ex quo necessario colligitur, in alias virtutes cœli effectus illos esse reducendos: Fateor tamen Astronomos sæpe, cum suis influentiis delirare, & longe maiores virtutes cœlo tribuere, quam par sit, superuacaneum esse, imò impium, omnes effectus in cœlum velle reducere.

D V B I V M V.

An Cœlum Empyreum etiam habeat aliquas influentias.

Dico breuiter, probabile videtur, Cœlum Empyreum in hæc inferiora influere.

Probatur primo, Quia non est conueniens, in vniuerso esse aliquam otiosam substantiam, vt ait Diu. Damasc. *libro. 2. de fide oribod. cap. 23.*

Probatur secundo Quia alias illud cœlum non videretur pars vniuersi, cum enim vnus sit mundus, ea vnitas non alia re magis se prodat, quam quod suprema agant in media, & media in infima.

Probatur tertio. Sunt aliqui statim effectus, in quibusdam regionibus, qui semper eodem modo sunt, vt in quibusdam regionibus generatur aurum, argeatum, æs, gemmæ, marmora, &c. In Hungaria & Tartaria generantur equi perniciosissimi, in Africa leones, in India Elephanti, qui in aliis regionibus eiusdem climatis non generantur, ergo assignanda erit aliqua statuta & fixa causa, non cœlum, aut astra mobilia, alias sub eodem climate, in quo eandem vim exerceat, eundem etiam effectum producerent.

Probatur quarto Quod me ad hoc afferendum maxime mouet, est pixis nautica, seu acus magneti afficta, quæ semper in eandem cœli partem conuertitur, quæ res in aliud referri non potest, quam in cœlum aliquod immobile. Quod probatur, quia fixa aliqua & immobilis causa huius rei assignanda, nulla talis in cœlo mobili, nec in terra assignari potest, ergo in cœlo aliquo immobili. Minor probatur, pro prioris parte, quia cœlum mobile nullam habet sui partem fixam, sed quæuis pars mouetur, præter polos. Vnde male illi, qui acum illam à Cynosura trahi volunt: Cum enim cynosura circa polum quotidie

voluatur, sequeretur etiam, acum illam continue cum cynosura moueri, & nunc versus orientem, & nunc versus occidentem, à polo recedere, nunc directe polum spectare, quod experientie repugnat manifeste. Sed neque in ipsum polum referri potest, cum acus hæc non respiciat polum directe, nisi sub meridiano Insularum Fortunatarum, vt nauatæ compererunt, à quibus si ad Americam recedas, tum etiam acus versus occidentem à polo recedit, si ad orientem, verbi gratia in Europam abeas, acus etiam à polo versus orientem recedit, donec tandem nouem gradibus recedas à polo, quæ videtur maxima declinatio à polo vtrunque, ita restatur illi, qui Magellanicæ navigationi interfuerunt, rotumque orbem circumiuerunt. Posterior pars minoris, quod neque in terra assignari possit causa eius rei, probatur, nam montes illi Magnetici, quos fingunt quidam supra Chinam, aut Tartariam, à quibus dicuntur pixidem nauticam trahi, sunt imaginarii, tum quia illi montes non reperiuntur, tum quia multis alis in locis reperiuntur montes magnetum feraces, vt in Magnesia, in Ethiopia, in Illua insula, qui tamen ad se non rapiunt pixidem, tum quia non est credibile montes illos, si qui forent, ad tanta locorum spacia posse agere, & multo minus credibile posse agere ultra æquatorem, nam per obliquam lineam agerent, quod est contra rationem agentis naturalis, vel afferendum esset, virtutem illorum montium magnæ terræ portionem penetrare, quod est incredibile: Attamen pixis illa etiam ultra æquatorem, quantumcunque accedas ad polum antarcticum, stabiliter respicit Septentrionem vt constat ex navigationibus.

Ex quibus conficitur, referendum hoc est in partem aliquam cœli immobilis, nouem gradibus à polo mundi distant, quæ sua vi acum magneticam semper ad se trahit.

Dices primo, nullum corpus mouere, nisi motum, ex Aristotele, ac cœlum Empyreum non mouetur, ergo.

Respondet, maiorem esse falsam, vt patet in Magnetis, qui immotus ferrum trahit, nisi ita intelligatur & explicetur secundum quorundam opinionem, nihil mouere, nisi actu, & vt potestate, vel potius nihil mouet, nisi motu

id est nihil agit, nisi accepta ab alio agendi potestate.

Dices secundo. Cælum Empyreum constitutum esse à Deo, vt sit sedes & habitatio beatorum, ergo non influere in hæc inferiora.

Respondeo, Constitutum fuisse propter vtrunque, alias non fore partem vniuersi.

Dices tertio, partes cæli Empyreici sunt eiusdem rationis, ergo eandem habent virtutem, atque adeo non magis vna pars ad se trahet, quam altera. Antecedens probatur, primo, quia in aliis cælis eæ partes, quæ astra non sunt, ab omnibus constituuntur eiusdem speciei, secundo. Quia si essent partes diuersæ rationis, essent discontinuæ, quod non est probabile.

Respond. nego antecedens, sicuti enim in aliis cælis sunt astra, quæ sunt diuersæ rationis, ab aliis cæli partibus, ita sit credible, in illo cælo esse etiam partes diuersæ rationis, & à posteriori, ex effectibus sit probabile. Ad priorem probationem antecedentis respondeo, in aliis cælis omnes cæli partes, quæ astra non sunt, constitui eiusdem rationis, quia neque à priori, neque à posteriori, ex effectibus vlla diuersitas colligitur. Ad alteram respondeo nihil nos cogere, dicere, omnes partes illius cæli esse continuas, sicuti & in cælis aliis astra diximus non esse continua.

D V B I V M V I.

Vtrum virtute Cælorum aliqua animalia produci possint?

Non petimus hic vtrum cælum, tanquam causa vniuersalis, ad dispositionem & generationem illorum concurrat, de ea enim re supra disputat. 4. d. 1. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Dico primo, Animalia imperfecta virtute cælorum produci. Ita plerique doctores.

Probat, nulla alia potest assignari causa efficiens, præter cælum, quæ formam introducant, si quando animalia ex putri materia gignantur, nam ad Deum recurrere in omni-

bus hisce generationibus, videtur parum Philosophicum, ergo cælum id efficiet. Sic credibile est, in maioribus generari, accedente astrorum tepore, cum humor & calor sint qualitates ad generationem accommodatæ. Ita anguillæ, teste Aristotele ex putrilagine generantur, ostræ teste Plinio: Sic ranæ in stagnis putrescentibus, sic inæ, terebines, blatæ, in vestibus, lignis, chartis, sic mures, limaces, cochleæ, pulices, sic ex fimo bubulo fuci, vespæ, ex cadaueribus bouum apes, ex iumentis crabrones, scarabæi, ex carnibus cancri mortui scorpius, ex herbis corruptis vermes, ex tritico corrupto curculliones, ex æris madore crucea, formicæ locustæ, cicadæ Sunt qui ex medulla spinæ humanæ serpentes nasci dicant, Horum omnium generationes, cum nullam aliam causam habeant, in cælum referri debent. Vbi consequenter asserendum, cælum vt causam principalem, & æquiuocam, esse nobiliorem hisce effectis, vt supra diximus, non vt alii, esse tantum instrumentum, vel rei, vel intelligentiæ, neque enim ab intelligentia aliud recipit, quam morum, per quem duntaxat haberet astra, vt passis diuersimode applicentur, non autem virtus aliqua iis imprimatur, neque à Deo alia virtus, quasi feminaria, vt vult Durandus, ad generandum est cælis impressa, præter naturales ipsius proprietates, & virtutes actiua, quibus hæc inferiora alterant.

Petes, an hæc animalia ex putri materia genita, sint eiusdem speciei, cum aliis, quæ animalium semine sunt progenita.

Respond. esse, tum quia proprietates & accidentia sunt in iis eadem, color, figura, magnitudo, appetitus, &c. Neque verum est, quod obijciunt, huiusmodi animalia non generare, ranæ enim & mures sic genita generant, vt patet experientia. Id autem, quod adferunt ex historia animalium Aristotelis, probent, hæc animalia non generare, vel falsum est vel hunc habet sensum, quadam esse quæ ex sola putri materia gignantur, non autem ex semine, quod verum credimus. Adde etsi fateremur, eiusmodi animalia ex putri materia genita, ob naturam debiliorem non posse generare, si tamen cætera omnia sint eadem, non ob id sunt censenda diuersæ speciei, alias homines steriles essent dicendi alterius speciei, ab aliis qui sunt fecundi.

Dico secundo. Perfecta animalia non possunt à solo cœlo produci.

Probat. Quia nunquam visum est in huiusmodi animali, quod non esset productum ab alio simili, equus verbi gratia, sine equo, Leo sine Leone. Huius rei ratio sumitur ex perfectione naturæ, ad formam introducendam, ad quam non sufficit quævis primarum qualitatum permissio, ac temperamenrum, sed etiam virtus feminaria, quæ foetum efformet, & organis debitis instruat. Ad imperfecta vero animalia, sufficit virtus vniuersalis causæ, quæ sufficienter modificatur, & determinatur ad hoc potius animal producendum, quam aliud, à materia hoc, vel illo modo affecta. Fuerunt tamen vt fabulas Poetarum omittam, etiam inter Philosophos aliqui, vt Auicenna, & Plato, qui putarunt ex terra & putri materia huiusmodi animalia, etiam hominem ipsum posse generari, hoc argumento maxime permoti, quod in insulis à terra remotissimis, homines & bestia habitent, quo peruenire non potuerunt. Quomodo, homines eo peruenire potuerint, alias diximus, de bestiis, maxime feris, maior est difficultas, quomodo eo fuerint delata. S. Augustinus *lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 7.* dicit, vel angelorum ministerio ea delatas, vel hominum, qui eas cicurauerant.

Obiit. Contra secundam conclusionem, primo Vitulum Auicennæ, quem ipse refert in nubibus genitum, in terras inter imbres decidisse. Secundo, equas in Lusitania Zephyri afflatu concipere, vt produunt authores Plinius & Solinus. Idem de Vulture alii asserunt, vt D. Ambrosius. Tertio Phœnicem autem vnicam non generari ex semine, sed vel ex cruore, quem sese vellicando educit, vel ex cinere de mortui, vel ex putrefacta parentis carne. Quarto Barnaclas Hiberniæ, siue Anates, qui ex lignis putridis ad mare iacentibus, vel ex ipsis met nauium malis magno numero generantur, vt testantur Cardanus, Münsterus, Saxo Grammaticus, Æneas Silvius, Gesnerus, & alii, qui viderunt. Hisce addi possent, si verum est, quod quidam dicunt, in eadem Hibernia, arborem esse, ex qua aues intra fructus arboris corticis prognatæ erumpunt, cuius ego ramum vidi cum aniculis, quasi nucleo inclusa, nisi si fuerit suppositius,

Ad primum dico, in primis fabulam esse dubiam. Deinde esto sit verum, non tamen in nubibus genitum, sed vel Dæmonis opera edelatum, vel magna ventorum vi, ac deinde in terras iussit.

Ad secundum dico, nec illud esse verum, authores vero illos secutos esse rumorem vulgi, qui eas credit ventis concipere, quod Zephyro flante facilius concipiunt.

Ad tertium, de Phœnice ad huc ambigunt sit ne Phœnix, nec ne, cum nullus author reperiat, qui dicat eam se vidisse. Si alicubi sit, nego eum esse Solitarium, nec sine commixtione maris & fœminæ generari, fabulosaque deinde esse, quæ de eius ortu passim feruntur, vt satis etiam indicant diuersæ de eius ortu sententiæ.

Ad quartum dico, Barnaclas istas Hiberniæ esse animalia imperfecta, cœlique Virtute genita. Idem dico de aliis istis auiculis, intra arborum nucleos inclusis, scibi existant tales, arbore materiam subministrante, & suo modo disponente, vt actionem cœli recipiant ad huius animalis productionem. Nisi quis malit ab arbore eas generari, vt causâ particulari, dicatque consequenter, non omnem arborem esse quouis animali imperfectionem.

D V B I V M VII.

De Astronomancia.

Quid Astrologi per astrâ prædicere possint, quid non.

Quidam Astronomi ita delirarunt, in hac materia, vt putarint ex signis cœlestibus potuisse prævidere vniuersale diluuium, Christi incarnationem, passionem, omnidæni que quæ à Prophetis veteris legis, ac Sibyllis sunt prodita, sed hæc sententiæ, tanquam impia, blasphema, hæretica ab omnibus exploditur, cæterisque etiam astrologis sanioris mentis. Cum enim hæc vnus Lei voluntate, atque opera perfecta sint, cœlum autem mere naturale sit, neque illorum potuit esse causa, neque signum, & hoc sentire, est Deum fato alligare, ac necessitate

necessitati cœlorum subicere.

Dico primo. Astrologi possunt prænosce-
re & prædicere certo nonnullos particulares
euentus suæ artis, qui ex cœta ac determina-
ta motus astrorum lege necessario proueni-
unt, præcise tamen & exacte ea prædicere mo-
raliter est impossibile.

Prior pars probatur primo, quia quæ ha-
bent determinatam causam in rerum natura,
possunt cognita causa prænosci, hæc, quæ
ex determinatis astrorum motibus necessario
proueniunt, sunt talia. Ergo.

Probatur secundo, Ex experientia, illos
dum prædicere Eclipses, quatuor anni tem-
pestates, coniunctiones, oppositiones Plane-
tarum, eorundem stationes, retrogradationes,
astrorum ortus & occasus, &c. Quæ om-
nia facile est prænosce, & certo præsignifi-
care cognita singulorum motuum in cœlis
periodo.

Nota tamen, intelligendum hoc esse, si
Deus non mutet rerum ordinem, quem si im-
mutet, etiam in prædictionibus erit error, vt
contigit in statu Solis tempore Iosue, retro-
cessione Solis per 10. lineas tempore Eze-
chiæ regis, Eclipsi Solis tempore passionis
Christi.

Posterior conclusionis pars, esse (scilicet)
moraliter impossibile ea exacte cognoscere,
ira nimirum, vt assignetur præcisum tempus,
quo illa contingent, probatur, tum quia
difficillimum est, posse exacte omnes omni-
um motuum periodos, cum adhuc inter se,
in iis assignandis, non satis conueniant A-
stronomi, & in dies propter apparentias no-
uas noua debeant comminisci, ex quorum
non satis exacta cognitione factum, vt æqui-
noctia & solstitia locis suis paulatim extur-
bata fuerint, & tandem 10. diebus retrocesserint,
tum quia moraliter est impossibile fa-
bricare instrumenta Astronomica, ita ex-
acte, vt nec in minimo sit error vel illis ita uti,
vt vtendo non erres, tum quia sicubi suppu-
tatione est opus in supputando facile errari
potest, vt certe dictum sic à Propheta Iob, cap.
38 Numquid nosti ordinem cœli, & pones
rationem eius in terra.

Addo experientia compertum esse etiam
in his euentibus assignandis sæpissime Astro-

logos inter se dissidere, & in tempore præci-
so Eclipsium verbi gratia, vel earum ma-
gnitudine assignanda, manifeste errare. Er-
go moraliter est impossibile illa exacte
scire.

Dico secundo, Astrologi non possunt
certo prænosce certos effectus qui ab Astris
sunt in mundo sublunari, exceptis paulu-
lis, illuminatione scilicet, æstu maris & si-
milibus quæ determinatam habent causam
in cœlis, probabiliter tamen multos alios
prænosce & prædicere posse.

Prior pars probatur, primo, quia impossi-
bile est certo omnium astrorum virtutes &
influentias nosse, maxime cum in firma-
mento videantur esse plurimæ stellæ, parua
quæ raro apparent, quæ etiam suam virtu-
tem exercent in hoc mundo sublunari, qua-
rum tamen rationem nullam habent Astro-
nomi, ac proinde non potest sciri, vtum v-
nius atri virtus, quam non satis cognitam
habemus, non sit superatura & impeditura
alterius virtutem, vt verbi gratia, licet con-
stellatio Leonis calores excitet, & probabili-
ter eos productura videatur, possunt tamen
aliorum astrorum occultæ virtutes id impe-
dire maiore sua actiuitate.

Deinde etiam si omnium astrorum cog-
nitæ essent virtutes, difficile tamen esset omnes
simul componere & considerare quid sin-
gula astra in tali situ constituta possint
efficere, & quæ aliorum virtutem supera-
tura.

Quod probatur, quia omnis Astro-
norum cognitio ab experientia procedit, at-
qui non habent illam experientiam quid
astra possint in tali situ & virtute illorum
hoc modo attemperata, nam astra nun-
quam omnia inter se eundem habent situm,
vt fatetur Astrologi, neque habitura nisi
post multa annorum millia.

Probatur secundo. Non possunt scire
quid & quantum possit efficere sua virtute
cœlum Emphyreum, cum tamen probabile
sit, suas etiam in hunc mundum habere
influas, vt probatum dubio quinto.
Item adhuc dubium est, an partes cœli quæ
non sunt astra, aliquid in hunc mundum in-
fluant.

Probatum tertio. Quia omnes fere isti effectus qui in hoc mundo sublunari fiunt, pendunt tantum à cœlo, vel tanquam à causa partiali, eaque indeterminata & vniuersali, ita vt simul ab alia causa inferiore partialiter in genere causæ efficientis pendeant, vel saltem in genere causæ efficientis, etiam si à cœlo tanquam à causa totali pendeant, pendunt tamen ab ea tanquam à causa ex se indeterminata quæ determinetur à materia eiusque dispositionibus, vel quæ possit impediri ab aliis causis sublunariis, ergo hos omnes effectus non possunt certo prænosce ex solis astris, inā ubi effectus à multis causis pendet, non potest cognosci à causa, nisi omnes causæ cognoscantur cum non adæquate contineantur in vna causa, cognoscere autem præter astra omnes causas, & quid cœlum cum quauis causa influens possit esse impossibile. Deinde cum cœlum sit causa vniuersalis & indeterminata, impossibile est cognoscere quid causa indeterminata producat, nisi cognoscatur quid sit illud quod influxum ipsius determinabit, verbi gratia, in omnium viuientium perfectiorum generatione non potest cognosci quid ab astris produceretur, quia in iis astra per se sola nihil possunt, & ex se sunt causæ indeterminatæ & vniuersales, requiruntque aliarum causarum partialium concursum, quæ astrorum influxum determinant. In viuientium imperfectorum & mineralium productionibus debet cœlum determinari à dispositionibus partialibus, materiæ quas inuenit in attractione vaporum & exhalationum per calorem Solis, sicuti oppositis nubibus, ventis, & frigore ab aliis astris inducto, Sol potest impediri, ita non possunt illi effectus certo prænosci, multo minus pluuiæ, tempestates, ventus, grandines, serenitates, &c. tum quia ignoratur an vapores sint eleuandi, tum quia materia ad pluuias, grandines creandas idonea potest alio à ventis propelli, serenitas nubibus aliunde aduectis turbari, &c.

Probatum quarto, Experitur Astrologos sæpe numero in iis prædicis falli & inter se esse contrarios, vnde Picus Mirandula libro secundo, contra Astrologos capite 9. ait se postis ante oculos decretis Astrologorum ex diebus 130. quos diligenti obseruatione notarat, non plus sex aut septem tales vidisse, idque

temere, quales in eorum libris futuros legerat.

Altera conclusionis pars probatur, posse scilicet Astrologos nonnullos effectus probabiliter, prædicere verbi gratia, pluuias, grandines, ventos, tempestates, serenitates, ætus, gelu, tonitrua, fulgura, terræ motus, morbos, pestes, sterilitatem, annonæ caritatem, fertilitatem, tempora idonea incisioni arborum, venarum sectiones, ag. o. um hororumue cultus.

Probatum, quia norunt probabiliter quid Sol in tali signo constitutus facere solet, quid plantæ talem vel talem inter se habentes aspectum ex nimio calore ac siccitate fruges arescere, hinc oriri sterilitatem, ex sterilitate annonæ caritatem, ex humiditate nimia caloreque coniunctis corrumpi aërem, ex aëre corrupto nasci pestilentiam & morbos, &c. Quæ omnia fere longa experientia didicerunt.

Dico tertio Multos esse effectus casuales & fortuitos, qui nullo modo possunt præuideri in cœlis, verbi gratia, cecidit tegula ex tecto, & hominem transeuntem lædit, vel inuenit quis thesaurum fortuito.

Probatum, quia cœlum est causa necessaria hi vero effectus sunt contingentes, neque vilo modo continentur in cœlis, ergo nullo modo possunt ex iis præuideri.

Dico quarto, non modo temerarium esse sed & impium velle prædicere ex astris hominis actiones liberas, eaque quæ ex iis aliquo modo dependent.

Probatum, quia cœli nullo modo sunt harum actionum causæ, neque in ipsis continentur, & hoc asserere esset hominem alligare fato ac necessitati, eumque libertate sua spoliare, ac consequenter omne peccatum, omnem virtutem, omne meritum & demeritum tollere, quod est impium & nefarium.

Hinc Astrologorum iudiciorum doctrina omni lege diuina ecclésiastica humana condemnatur. Diuina Deut. 18. Esa. 44 & 47. Ier. 10.

Ecclésiæ vero extant plurima & seuerissima decreta in secunda parte Decret. causa 26. per 5. priores quæstiones, & in Concil. Braccar. 1. capite nono & decimo, & Tollet. 1. quæ decreta etiam Xistus 5. Imp. innouauit.

Præter

Præter vix fere vllius Patrum fuit qui non longissimas disputationes contra hos Astrologos indicarios texuerint. Humanis legibus condemnantur in Codice Iust. lib. 9. tit. 18. de malef. & Marhem. Contra hos item fufe scriberunt Picus Mirand. in suis contra Astrologos libris. Pererius tom. 1. in Gen. lib. 2. Martinus Iel Rio lib. 4. sue Magia. c. 3.

Confirmatur hæc 1. quia passim Scriptura oli Deo cognitionem futurorum tribuit. Esa. 1. Annunciate ea quæ sunt ventura in futuro, & sciemus quia Dii estis vos. Ecclesiast. 8. Homo ignorat præterita & futura nullo scire potest nuntio.

Confirmatur 2. quia Theologi communiter futurorum liberorum ac contingentium cognitionem Angelis adimunt, ergo multo minus homo illa poterit nosse.

Confirmatur 3. quia non obstantibus quilibet astris aut inclinatione ab illis accenta homo excipitur, se liberum esse & arbitratu suo vtramuis partem posse eligere, atque leo omnes prædictiones Astrologorum irritas posse efficere, adde nullo modo directos inclinare voluntatem sed tantum indite & valde remore, cui inclinationi homo in libertate sua, tum maxime exercitio virtutum resistere potest, iuxta illud: Sapiens dominabitur astris.

Confirmatur 4. quia suos illos euentus præcunt ex eo quod aliquis Planeta sit sub alio signo, verbi gratia ariete vel geminis primobilis, sed etiam nudum dabium est an sit pra firmamentum aliquod primum mobilis, & licet sit, in eo tamen nulla sunt aperta signa, cum nullæ sint in eo stellæ, sed Astrogi hoc imaginantur, vt sese in moribus cælium corporum recte apprehendendis aliæ tradendis iunent, ergo etiam omnes euentus quos ex tali situ accidere fabulantur vt pura pura figmenta.

Confirmatur 5. quia ipsi considerant tantum Planetarum situs in hisce prædicendis, tamen reliqua astra fixa non minori vi ceantur pollere. Adde & in firmamento præ esse astra quæ rarius apparent, quorum ætonomi nullam habent rationem.

Confirmatur 6. quia experientia constat illi in his sapissime falli, & si semel casu vendicant, centies mentiri.

Prædicere mores, fata ac formam hominis

nascantis, primo quia hoc esset tollere libertatem hominis. 2. quia neque cælum est causa illorum, vt probatum est, neque signum, vt paulo post ostendam. 3. quia si quid prædici posset ex astris, potius habenda esset ratio conceptus quam natiuitatis, vt ait Ptolemaus, & ingenue fateatur Hali, in lib. quem in, scripsit de electionibus, Astrologos ad horam natiuitatis confugisse, quia horam conceptus ignorabant. 4. sequeretur, omnes qui simul nascuntur habituros idem fatum, eandem fortunam, similibus fore moribus, & contra qui eandem habent fortunam, vt qui in eodem bello moriuntur simul fuisse natos, cum tamen certum sit diuersis natos temporibus, & experientia doceat, homines simul natos diuersissimas habuisse fortunas & mores dissimiles, vt sæpe exploratum in gemellis, quorum vnus mas, alter femina, vnus ingeniosus alter stupidus, vnus felix in rebus gerendis, alter infelix, vnus bonus, alter malus, vt S. Scriptura notat in Iacob & Esau. Et Cicero l. 2. de Diuini. in Proclo & Euristhene Lacedæmoniorum regibus.

Respondent Astronomi illud exiguum tempus quod interiacerit inter vnus natiuitatem & alterius magnum momentum habere. Sed illud commentum clare refutat S. Gregorius Rom. 10. super Euangelium. Nam inquit, alias dicendum esset, vnus & eundem hominem secundum diuersas sui partes non habere idem fatum, & nasci sub diuersis constellationibus, cum non totus homo simul nascatur, & sic pedes sua propria habebunt fata, genua sua, item brachia, collum, caput, &c. 5. quidquid somniant Astrologi est impossibile vt veram constellationem illam quæ in momento ortus est exacte cognitam habeant, tum quia necdum illis satis cognitæ omnes astrorum motus, tum quia homo, vt dictum est, non totus simul nascitur, sic vt diuersa constellatio diuersis partibus respondeat, nisi forte dicant, eundem hominem secundum caput fore piscatorem, secundum brachia regem, secundum pedes mendicum; tum quia vel Astrologus erit præsens in alicuius ortu, vel absens, si absens, impossibile erit explicari ipsi indiuisibilem temporis moram, quo puer coitus fuit, & sic non poterit elicere veram constellationem, si præsens vel edetur tantum computatione, & tunc facile decipitur

ab horologiis, neque vero fieri potest vt horologium non discordet vel momento à motu solis, vel tum constellationem volet elicere per instrumentum, & tunc etiam non poterit nosse veram constellationem, quia interea dum instrumentum arripit, & quæ sit constellatio explorat illa ciusissime elabitur.

2. Infero non posse per astra vel alia simili via prænosci, tali anno fore bellum, illum ducem portitorem victoria, talem fore regem vel Pontificem, hoc enim ab Electorum voluntate pender. Vnde male faciunt, qui ex S. Petri porta Romæ conantur explorare, quis sit futurus summus Pontifex.

3. Non posse prædicere, quando, aut quo genere mortis sit quis periturus, cum etiam hoc sæpe pendeat ab hominum arbitrio, & tempus illud euentu aliquo casuali vel ab homine possit anticipari. Ita Ioanni Galeasconi Infubrum Duci Astrologus quidam mortem florentibus annis prædixerat, sibi vero ipsi longam vitam; hominis stoliditatem irridens princeps suspensio cum necari iussit, sicque vanam illius reddidit prædictionem.

4. Astrologos ne quidem præterita occulta posse ex Astris cognoscere, sed si quid huiusmodi resciscant ex pacto cum Dæmone id cognitum habent. Vnde male faciunt, qui ab Astrologis sciscitantur, quis furtum fecerit, vel quid simile.

5. Similiter male faciunt, qui sciscitantur suam fortunam ab iis qui chiromantiæ seu lineamentis manuum scire se profitentur.

Petes primo, an Astrologi non possint cognoscere alicuius cognitionem & ex cognita complexione probabiliter prælagire quibus ipse sit futurus moribus.

Resp. ne quidem posse hoc Astronomos vt Astronomos, siue non posse cognoscere alicuius complexionem per astra; alias oporteret omnes, qui simul nascuntur esse eiusdem complexionis, quod est falsissimum. Ex quo apparet, astra neque esse signa complexionis neque causas, nam licet ad complexionem astra etiam concurrant, ex multis tamen aliis illa præterea dependet, vt à parentibus & conditione seminis ac materiæ ab alimento quod à matre trahunt, &c. possunt tamen aliunde,

vt Medici, ex variis signis complexionem alicuius nosse, vt quod sit cholericus, sanguineus, &c. & ex inde conicere probabiliter hominem fore iracundum, hilarem, vel voluptatibus deditum, &c. non tamen in partiali determinatas aliquas actiones. Dixi probabiliter, quia huiusmodi coniecturæ sæpe fallunt, cum vitiosas naturæ propensiones possit quis exercitio virtutum mitigare, & is qui propensam habeat ad virtutem naturam possit per occasiones & libertatem suam deprauare.

Petes secundo quare, licet astra non sint causæ horum euentuum liberorum saltem dici non possint signa illorum ac veluti characteres in cælis positi, in quibus legatur, quid futurum sit. Ita quidam Astrologi, vt suam mitigent sententiam, & confirmatur ex *Gen. 1. cap.* vbi de astris dicitur: Et sint in signa & tempora; &c. Item ex *Esa. 34* vbi dicitur: Complicabuntur sicut liber cæli. Ergo cælum, inquit, liber est, in quo illi euentus cognoscuntur.

Resp. Non id posse dici, tum quia omnes qui simul nascerentur deberent idem facere quia astra idem signarent, tum quia illa signa vel sunt ita certa, vt non possint fieri falsa, & sic tollunt hominis libertatem, vel possunt esse falsa, & relinquunt homini suam libertatem, & sic sunt deceptoriam, tum quia si astra essent signa, essent signa naturalia, quod autem naturale est, potest esse signum alicuius effectus contingentis & liberi. Adde, omne signum naturale vel esse causam alterius, quo ipsi non concedunt, vel effectum illius, quod hic est impossibile, neque concedunt, vel effectus, ita vt ab eadem causa eodem modo manet, ob idque sese mutuo vindicare possint, etiam dici non potest. Ad illud *Gen. 1. diei* non significari ibi astra esse signa futurorum contingentium, aut futurorum, sed tantum esse signa prognostica pluuiæ, tempestatis, &c. quæ tempora sunt agricolis ferendum commoda, Medicis ad mendendum Nautis ad nauigandum. Ad alterum ex *Esa. dico*, non dici cælum esse librum, aut esse quasi librum, sed complicatum iri quod esset liber. Quod in die iudicii, cum cæli dissoluentur, fiet, sicut enim cum libri Anquorum seu Volumina in Cylindri formam essent conuoluta, nullæ literæ apparebat. Ita cælum quod Scriptura dicit extensum

quasi pellem omnibus astris evanescentibus & amplius non apparentibus in die iudicii videbitur quasi complicatum.

Petes 3. quid de Cometis sentiendum an per illos futura recte conieci possint?

Respond. Ex illis posse præfagire gravem aliquam calamitatem, in partiali tamen vix sciri posse quid porendant, nisi quod communius observatum sit, huiusmodi cometas sequi gravem pestilentiam propter aeris corruptionem, cætera ab hominis arbitrio pendencia per Planetas prænosci non posse. Et licet Deus per huiusmodi signa interdum præmonstret calamitatem aliquam ab hominibus inferendam, tamen quid significant, nobis est ignotum.

Obiic. 1. contra quartam conclusionem Astrologi *Iudic. cap. 5.* dicitur de cælo dimicatum est contra eos stellæ maerentes in ordine & cursu suo aduersus Sissaram pugnaverunt: Ergo astræ sunt aliquando causa malorum eventuum.

Resp. per stellæ ibi intelligi Angelos, sicut *Apocal. 12.*

Obiiciunt 2. observatum est ab Astrologis eos qui nascuntur sub Capricorno reges ficti; qui sub Aquario piscatores, sub Mercurio Mercatores, sub Marte bellicosos, &c.

Respond. Hæc esse Astrologorum figmenta, quis vero credat, omnes reges nasci sub Capricorno, aut omnes qui sub Capricorno nascuntur fieri reges, & sane puto longe plures esse piscatores in mundo quam reges, non tamen pauciores nasci sub Capricorno quam sub Aquario.

Obiiciunt 3. Certum esse Astrologorum prædictionibus eventus respondisse?

Respond. Cum multa prædicant, non esse mirum si interdum veritatem attingant, sicuti cæcum etiam scopum attingere casu nihil vetat, & maxime ubi è duobus alterum necesse est verum esse, verbi gratia, aliquem hoc facturum vel non facturum, victoriam consecuturum vel non, &c. Et si mendacia illorum velimus cum veris prædictionibus conferre, mille facile mendacia vni veræ prædictioni opponi posse. Nota itaque Astrologos licet raro, verum tamen attingere vel casu, vel dixi, vel occulto instinctu diuino, quod Deus facit ob bonum aliquem finem, ta-

men propter consuetudinem peccata, eorumque vt curiositatem puniat, permittit Deus vt maiorem illis fidem habeant, quam par sit, & superstitionibus implicentur, vel denique Dæmonis uentur Astrologi familiaritate.

Petes, an & quomodo Dæmon possit futura scire & ea certo prædicere?

Respond. In iis quæ dependent ab hominis arbitrio, nihil certo posse sciri ac prædicere, unde in huiusmodi prædicendis Dæmon errat sæpissime, & non nisi casu veritatem attingit; quod cum probe olim id sciret oracula & responsa sua reddebat ambigua, & perplexa, vt dubium esset quid vellet: Nota tamen homines difficulter sua consilia ita regere, vt nullo motu verbo, signo ea exterius demonstrat, saltem apud se & parietes intra priuatos, Diabolus autem cum sit maxime perspicax, & diurnam habeat rerum experientiam, facile ex minimo motu colligit, quid consilii in hominum animis lateat, & ita valde probabiliter enuntiat quid futurum sit. Cui accedit, quod ipsemet ad id quod prædicat vel prædixit homines possit per suggestiones inducere. Ita eum Porphyrius, vt de se ipse tradit, vellet se interimere, cognitum id à Plotonio, non ex astris, vt fabulatur Porphyrius, sed Diaboli reuelatione.

DISPUTATIO V.

De Elementis.

Hactenus de cælo virtuteq; ipsius actiua, nunc de reliquis corporibus simplicibus ac elementis dicendum.

D V B I V M I.

Quid sit Elementum?

Elementum in genere definit Aristoteles *5. Metaph. c. 3.* Elementum, inquit, dicitur id, ex quo quippiam componitur primo, ita, vt insit indiuisibileq; specie sit in aliam formam. Sic literæ sunt Elementa vocum, definitiones, passiones subiecta sunt Elementa Demon-

stratio.

strorum, & id omne, ex quo vnumquodque primo componitur, & in quod postremo resoluitur. Ex qua definitione patet, quæ conditiones requirantur, vt aliquid censetur aliquid rei Elementum primo, vt sit quid minimum, vt *ibidem* Aristoteles. 2. vt sit quid simplex, & indivisibile in specie diuersa. 3. vt sit id ex quo aliquid fiat. 4. vt actu & virtute insit ei rei cuius est Elementum. 5. vt sit in compositione primum. 6. vt sit in resolutione postremum. Ex quibus conditionibus manifestum est, causam efficientem & finalem nullo modo esse Elementa, cum rei sint extrinsecæ. Item nec heterogenea cum resoluantur in homogena. Aliam Elementi definitionem tradit Aristoteles *1. de cælo cap. 8.* Elementum est id in quod cætera diuiduntur, cum potestate insit, vel re ipsa, ipsum autem, in ea specie differunt, diuidi non potest. Quæ definitio etiam generalis est; & omnium rerum Elementis communis, nisi pro genere definiti constitutur corpus simplex, & consequenter in definitione pro ea quæ specie differunt, intelligantur corpora specie differentia, quibus paribus materia & forma excludetur, neque vero materia vel forma est corpus, & licet corpus simplex in materiam & formam sit resolubile, non tamen in illa resoluitur tanquam in corpora specie diuersa, vt indicat definitio.

Petes primo, an vnum Elementum non sit Elementum verum alterius, cum insit potestate, habet enim materiam primam, ratione cuius est in potentia, ad formam alterius Elementi, & in illud resolu potest ac generari?

Respond. vnum Elementum non esse verum alterius Elementum, alias id verum cuius esset Elementum, iam non esset Elementum, neque obest, quod materia prima vnus sit in potentia ad formam alterius, sic enim omnia etiam mixta respectu Elementorum essent dicenda Elementa: potestate igitur hic inesse non est inesse secundum potentiam materię, sed secundum qualitates Elementorum quæ remanent in mixto.

Petes secundo. An virtutes motiuæ vel qualitates primæ sint formæ specificæ Elementorum?

Respond. non esse primo, quia sunt accidentia, vt patet in mixtis, in quibus hæ quali-

tates sunt accidentia. 2. formæ non sunt perfecte sensibiles, hæ autem sunt sensibiles. 3. quia non vna illarum tantum potest esse forma, cum eadem specie in alio Elemento reperitur, non omnes simul, quia forma specifica est vna. Neque obstat, quod virtutes motiuæ videantur esse principium motus, non vero sunt primum principium motus, potest autem qualitas aliqua esse immediatum & proximum principium motus.

D V B I V M II.

Quot sint Elementa?

Elementa non esse infinita probat Aristoteles *lib. 3. de cælo cap. 4. & 2. de generat. 1. 3.* ex qualitatibus primis, motibus ac locis Elementorum, quæ numero sunt finita. Item non esse vnum tantum Elementum *3. de cælo cap. 5.*

Dico igitur: Elementa sunt quatuor.

Probat 1. Aristoteles, quia 4. sunt qualitates motiuæ: grauitas & leuitas simpliciter grauitas & leuitas secundum quid.

2. Quia quatuor sunt motus recti simplices à medio ad medium, & vterque vel simpliciter, vel secundum quid. Sed hæ duæ rationes parum ponderis habent, nisi ratione locorum ad quæ dicuntur ordinem.

Leuitas vero ignis & aeris mea sententia non distinguuntur specie, sicuti nec grauitas terræ & aquæ, vt infra. Similiter nec motus aeris & ignis sursum ex locis tamen ad quæ tendunt cum ipsis naturaliter debeantur, probabilius colligimus diuersitatem Elementorum specificam.

3. Quatuor sunt primæ qualitates; calor, frigus, humiditas, & siccitas, & quatuor dumtaxat fieri possunt earum combinationes velles; Calidi cum sicco in igne, Humidi cum calido in aere, Frigidi cum Humido in aqua, Sicci cum Frigido in terra.

Qualitates autem contrariæ non possunt copulari nisi in gradibus remissis, in vnoquoque autem Elemento est vna qualitas in summo, cum in gradibus remissis omnes possunt coniungi.

Confirmatur, quia quatuor sunt humores in corpore humano singulis Elementis respondentes, quatuor complexionibus 14. anni tempore

tempora, Ver, Æstas; Autumnus, Hyems, 4. hominis ætates, Pueritia Adolescencia, Virilis ætas, senectus; quæ omnia secundum qualitates suas 4. respondent Elementis.

Dices, posse fieri plures combinationes primarum qualitarum vt summi caloris, & humiditatis temperatæ, summæ humiditatis & temperati frigoris, summi frigoris & temperatæ siccitatis, summæ siccitatis & temperati caloris, quæ combinationes non reperiuntur in 4. Elementis.

Respond. Illas combinationes non differre à præcedentibus, nisi intentione & remissione earundem speciei qualitarum, negamus autem plures, quam 4. posse fieri combinationes, ita vt iniquaque combinatione sit aliqua diuersa speciei qualitas, forte non est etiam improbabile, remissas Elementorum qualitates esse permixtas contrario, & sic omnes illæ combinationes reperirentur.

Nota Cardanum lib. 1. de varietate rerum cap. 3. & 1. de subtilitate, tria tantum ponere Elementa, aerem, aquam, terram, negare esse Elementum ignis, & omnia quidem Elementa natura esse frigida, id est inquit, calore priuata. Nam frigus vult esse puram priuationem caloris, distinguere vero Elementa inter se, quod terra sit sicca & concreta; aqua liquida, aer liquidissimus. Sed hæc 1. repugnant communi sententiæ & doctrinæ Aristotelicæ, quæ statuit ignem supra aerem. 2. falsum est frigus esse puram priuationem neque enim priuatio est actiua, cum experimento habeamus cognitum, frigus esse actiuum. 3. Si non detur Elementum ignis, cur ignis seruum semper euolet, nisi vt ad proprium feratur. 4. Secundum illum, Elementa nullam habent inter se contrarietatem & pugnam, quomodo ergo sit Elementorum mixtio.

Dices 1. Si tibi esset Elementum ignis colluceret & videretur à nobis.

Respond. Hic collucere ignem, quia est in materia densiore, ibi non collucere neque videri à nobis, quia habet materiam valde raram.

Dices 2. Si esset tibi Elementum ignis, totum aerem ac mundum adureret.

Respond. ignem in loco naturali non esse tam actiuum, sicuti est in his inferioribus, vbi circumstant Elementa contraria, & vbi occupat materiam densiorem.

Dices 3. Videmus flammam è sublimi decidere, & alias in subterraneis specubus consistere, nec sursum ferri, ergo non est locus naturalis ignis supra aerem, cum naturaliter nihil recedat à loco suo naturali.

Respond. ideo flammam deorsum labi, quia materiæ graui ac terræ adhærescunt, ob eamque causam in locis subterraneam consistere.

Dices 4. Aristoteles lib. 1. Meteor. cap. 4. dicit iuxta cælum Lunæ non esse ignem. Ergo nusquam est.

Respond. non negare ibi simpliciter esse ignem, sed negare esse talem qualis hic est, tam actiuum scilicet, & in materia æque densa.

Petes 1. quomodo possit ignis supra aerem esse, cum ibi non habeat pabulum, ignis vero nisi alatur, & continue materia subministratur consumitur ac perit.

Respond. in his inferioribus non posse seruari, nisi continue foueatur, noua subministrata materia propter contraria circumstantia, quæ continue ignem destruunt, in loco vero naturali non indiget alimento, tum, quia absunt contraria, & multitudinæ se contra actiones externas tuerur.

Petes 2. An detur purum aliquod Elementum?

Respond. Si per purum intelligamus quod secundum substantiam non sit mixtum, omnia Elementa esse pura, neque enim in se sunt mixta, & licet aer vapores, & exhalationes sibi permisceat, aqua similiter multis vaporibus & humoribus terrestribus & crassis impleatur, quo fit vt mare sit salum, superiori etiam terræ parti multæ alię substantiæ immisceantur, non est tamen hæc mistio substantialis, per quod vnum aliquod fiat, sed manent res plures solumq; accidentia mixtione permixta, sicuti cum plura aromata permisceantur; Si vero per purum Elementum intelligamus purum ab omni qualitate extranea, dico omnia Elementa ea parte, qua alteri coniunguntur Elemento, habere permixtionem aliquam qualitarum, vt ignis quæ parte aerem ambit, aer quæ parte ignem contingit aut inferiora Elementa, aqua similiter & terra, quæ parte vel se vel aerem contingunt. Adde etiam Elementum aeris & aquæ, item quæ superiorem partem terræ recipere peregrinas easque varias qualitates à cælo. Quia tamen

purus ignis à qualitatibus peregrinis iuxta
concauum lunæ & pura terra versus centram
retrocedendo detur, vix dubitari potest &
forte etiam alicubi purus aer & aqua pura,

D V B I V M III.

Quod Elementum sit nobilissimum.

Dico breuiter, Ignem elementum esse no-
bilissimum.

Probat, quia Elementi alicuius dignitas
ex formæ præstantia sumitur, ignis autem
præstantiorem reliquis formam habet, Ergo.
Minor probatur, quia licet formarum nobi-
litas nobis in se sit incognita, à posteriore ta-
men aliunde nobis cognita esse potest: For-
mam igitur ignis cæteris Elementorum for-
mis præstare ex tribus maxime colligitur, 1. ex
præstantissima proprietate, calor vero quem
habet ignis in summo est inter qualitates pri-
mas præstantissimas, vt patet etiam in viu-
entibus, in quibus licet quatuor primæ quali-
tates requiruntur, vt vita ipsi integra seruetur,
calori tamen præcipue vita tribuitur, &
cor, à quo vitæ principium, & calidum: Spi-
ritus item vitales & animales sunt calidi. 2. Ex
maiori actiuitate, quam ex calore habet, sic-
citati coniuncto, calor vero inter primas qua-
litates est maxime actiuus, maxime si sit in
summo, & si siccitas adiungatur caloris par-
tibus, ab illa velut acuitur & excitatur, quo-
fit vt præstantissima sit etiam illa combina-
tio qualitatum, quam habet ignis. Cum ita-
que Elementa sint constituta ad agendum &
patiendum, vt per reciprocam actionem ge-
nerentur, iuxta illud Elementum præstabit,
quod maximam, inter Elementa obtinet
vim agendi, 3. Præstantia ignis, formæque
ipsius colligi potest ex loco ignis, cum enim
supremum inter Elementa locum obtineat,
reliqua que amplexu suo contineat, erit ignis,
eiusque forma nobilissima, deinde aer, post
hunc aqua, ac denique terra. Argumenta
quæ contra hanc conclusionem afferri pos-
sunt, facile soluantur, vt, quod 1. obiciunt
de vititate vel potius necessitate terræ, aquæ,
aeris ad hominum, animaliumque vitam ac
sustentationem, responderet hoc esse na-
turæ ipsorum extrinsecum, ac proinde ex eo
non bene argui intrinsecam dignitatem. Ad-

do & ignem esse homini valde necessa-
rium, non quidem vt in eo habitet, eo que ala-
tur, sed vt calorem vitalem foueat. Deinde et
si nihil aliud esset ignis, est homini necessa-
rius, vt sit cum ad eius mixtionem per sua
qualitates concurrat, imo præcipua in homi-
ne qualitas est calor vitalis. 2. quod ignis pa-
bulo indigeat, neque per se ipsum foueri pos-
sit, Dico & habet esse extrinsecum, deinde &
ignem in loco suo naturali non egere eisumo-
di pabulo. Adde non esse illud quod plura re-
quirat ad suum esse altero esse inferius, sic ve-
ro homo multis rebus esset inferior. 3. ignem
omnia vorare ac destruere, respondeo ex hoc
argumento non colligi ignem minus præstan-
te reliquis, sed nimiam eius actiuitatem de-
buisse retundi ac reprimi, à contrariis scilicet
circumstantibus. 4. in igne nullum animal vi-
uere, cum in terra, aqua, aere plurima repe-
riantur animalia, dico & hoc esse extrinsecum
cum ipsis Elementis. Adde & quædam ani-
malia dici viuere in igne, neque extra illud
viuere posse. Idem multi crediderunt de Sala-
mandra, sed verius est in igne positam di-
quidem frigore suo obistere ignis calori
postmodum tamen vinci à calore ignis & e-
mori. Nec mirum est, non plura animalia in
igne viuere, quia cum sit maxima ignis actiui-
tas, facile temperies illa quæ viuenti est neces-
saria, vehementi ignis actione corrumpitur.

D V B I V M IV.

*An Elementa aliquam habeant inter
se proportionem?*

Existimarunt Elementa nonnulli habere
inter se decuplam proportionem in ma-
gnitudine, prout mutuo sibi coherent, & v-
num nobilitate aliud superat ita vt terra sit
minimum Elementum, aquæ decuplo plus sit
quam terræ aeris decuplo plus quam aquæ
ignis decuplo plus quam aeris, ita vt totum
aggregatum ex omnibus Elementis simu-
sumptis vsque ad concauum lunæ ipsorum
sententia contineat terræ magnitudinem mil-
lies centies vndecies. Id autem vt sententia
moti fuerunt vno loco Aristotelis, qui est 2. de
generat. c. 6. vbi indicat, quam proportionem
habet pars vnius Elementi ad partem alterius,
quæ ex ea fit, eandem habere totum Elemen-
tum ad totum. Igitur cum ex vno pugillo ter-
ra de-

æ decem aquæ fiant, & ex vno aquæ decem aeris, vbi afferit Aristoteles, sequeretur & eandem proportionem decuplam inter ipsa Elementa debere constitui.

Sed dico: nullam esse talem inter Elementa proportionem.

Probat 1. quia manifeste id falsum apparet in terra & aqua; quæ cum vnum globum efficiant, neque terræ aqua emineat, sed potius contra, & tantum fere sit terræ detectæ ab aquis, quantum rectæ, in profunditate tamen maximum est discretum, nam terra secundum supputationem Ptolomæi quem secuti sumus in sphaera à superficie sua vsque ad centrum, habeat leucas nostrates 1193. & $\frac{2}{11}$

Mare autem vbi maxime profundum est vix leucam excedit, vti Nautæ perici Bolide explorarunt, imo communiter vix leucæ nostratis quadrantem habet. Ex quo patet longe plus esse terræ quam aquæ. Quin aer plus quam decuplo aquam superet, dubium non est, cum aer communi sententia Astronomorum ad 17. vel 18. leucas porrigatur, vti ex Cometis colligunt, quos tam alte à terra eleuatos inueniunt. Cum igitur & plures decuplo in profunditate leucas obrineat quam aqua, & in maiores circulos porrigatur, erit longe plus quam decuplo aeris quam aqua. Quam vero proportionem habeat ad terram aer, & vtrum Elementum magnitudine excedat, difficulter statui potest, eo quod nesciatur quam alte aer porrigatur, & vbi incipiat sphaera ignis, communiter tamen aerem faciunt Astronomi longe minorem, eo quod aerem tantum extendant vsque ad 17. vel 18. leucas, quia non altius Cometæ eleuantur; Ignem vero communiter cæteris omnibus Elementis simul sumptis longe maiorem faciunt, vt quam tricies quinque millies maiorem terra faciant.

Probat 2. quia posita decupla hac proportionem sequeretur totum aggregatum ex Elementis continere tantum magnitudinem terres 1111. &c. At vero Astronomi reperiunt totum illud aggregatum esse longe maius, nam secundum ipsos à centro terræ ad lunæ concuum quo porrigitur ignis sunt terræ semidiametri 33. Cum autem sphaeræ habeant triplicatam proportionem semidiametrorum, vel quod idem est diametrorum siue propor-

tionem quam habet cubus ad cubum, sequeretur accipiēdo triplicatam proportionem horum diametrorum vnus ad 33. continebit magnitudo omnium Elementorum simul magnitudinem terræ 35. millies, non genties, trigefies septies, vt in istis potest cerni numeris, 1. 33. 1089. 35000. 937. At vero illorum sententia, qui ponunt omnia Elementa simul tantum continere terræ magnitudinē mille, centies, vndecies, sequeretur à centro terræ vsque ad Lunæ concuum tantum esse terræ semidiametros 11. Ad locum illum Aristotelis, quem alii profe afferunt, respondeo, non velle Aristotelis eam Elementa habere inter se proportionem, quæ habet pugillus aquæ ad 10. aeris ex illo pugillo aquæ genitas, sed habitura eam proportionem, si vnum Elementum totum conuerteretur in aliud Elementum, v.g. tota terra in aquam, decuplo superaret aqua illa magnitudinē totius terræ, etsi lata aqua conuerteretur in aerem, occuparet materia illa sub forma aeris decuplo plus spatii quam antea occupabat sub forma aquæ, & sic deinceps.

Dices: Videtur ornatus vniuersi exigere, vt quo partes mobiliores sunt, eo amplitudine vel multitudine alias partes ignobiliores superent, ita cæli amplitudine & mole lōge hæc inferiora superent. Ita Theologi colligunt Angelorum numerum longo intervallo superare numerum rerum corporalium.

Resp. contrarium facere ad bonum vniuersi cuiusq; ornatum, quādoquidem homo & animalia, multaq; alia mixta magis ad ornatum vniuersi faciunt, quā aquæ multitudine superinfusa vniuersæ terræ; quia igitur si aqua ita terram superaret, necessario deberet totā terram contingere, & habitationem homini animalibusq; adimere, fuisset contra bonum & ornatum vniuersi si aqua terram superasset. Aer vero aquā superat, & ignis aerem, an aer terrā superet, incertum est vt dixi. Addo, nō semper id q; præstantius est superare vel magnitudine vel multitudine alia imperfectiora, neq; enim homo maior est Elephante, existimo vno anno colligi grana plura tritici q̄ sint homines in mundo, nō est igitur necesse, vt quoduis Elementū aut corpus superius aut nobilius alterum magnitudine vincat, sed sufficit, vt secundum superficiem conuexam corpus inferioris contentum superet, idque adhuc nisi aliud bonum vniuersi exigit.

D V B I V M V.

Quot sint Qualitates motiua in Elementis specie differentes?

Plerique fere omnes Philosophi, exceptis pauculis, censent, quatuor esse qualitates motiuas specie differentes in Elementis, & leuitatem aeris differre specie a leuitate ignis, itemque grauitatem aquæ a grauitate terræ, genere tantum conuenire. Sed contrarium videtur verius.

Itaque dico 2. tantum esse qualitates motiuas specie differentes, grauitatem & leuitatem, & quidem leuitatem aeris & ignis, similiter grauitatem aquæ & terræ differre vti qualitates eiusdem speciei, quarum vna sit intensio altera remissio. Falsum itaque, quod alii asserunt, vtriusque Elementi grauitatem & leuitatem esse summam.

Probat 1. quia comparamus & componimus grauitatem terræ cum grauitate aquæ, vt videamus, vtra præponderet, & dicimus, terram esse grauiorem, aquam vero esse leuiorem, seu minus grauem, vel vt Aristoteles ait, esse tantum grauem comparatiue, sicuti & aerem tantum esse leuem dicit comparatiue non simpliciter, ergo ille excessus grauitatis & leuitatis in diuersis Elementis est secundum magis & minus, atque adeo in vtroque Elemento est eiusdem speciei qualitas.

Probat 2. vtraque granitas & vtraque leuitas eandem habet notionem & rationem essentialem, vt patet ex conceptibus nostris, alias vero si ratione subiecti virtutes illæ distinguendæ sunt, specie etiam reliqua accidentia quæ in illis reperiuntur & in aliis rebus diuersis specie, debent specie distinguui.

Probat 3. Si aqua & terra ex edito loco decidant pari modo deorsum feruntur, & vtraque vsque ad centrum decideret, si esset foramen, nisi quod terra quia maiori grauitate polleret, velocius ferretur Ergo eadem est specie, grauitas intensior tamen in vno Elemento, & remissior in altero.

Probat 4. Leuitas aeris tam contrariatur grauitati terræ quam leuitas ignis, Ergo, sunt eiusdem speciei: Nam duo diuersa specie non possunt vni & eidem contrariari.

Probat 5. Vtraque leuitas ex iisdem cau-

sis & principiis oritur, ex calore nimirum & raritate, similiter & vtraque grauitas ex frigore & densitate. Ergo est eadem in vtroque Elemento specie, nisi quod quia calor & raritas aeris minor est quam ignis, ideo etiam eius leuitas ignis leuitati cedit, similiter & grauitas aquæ grauitati terræ.

Probat 6. Cum solis calore aliquid calefit ac rarefcit, peto quæ leuitas inducitur, ac risne an ignis, neque enim maior videtur ratio, cur vnam potius leuitatem inducat se quam aliam, Ergo fictitium est dicere istas leuitates specie distingui.

Probat 7. Quia cum ex aere fit ignis, & paulatim materia rarefcit deberet dici leuitatem aeris corrumpi, & de nouo introduci leuitatem ignis, quod videtur fictitium, dein de peto, si ita est, vel illa leuitas paulatim inducitur cum dispositionibus ante introductionem formæ ignis, vel in ipsa introductione forme. Non prius, quia quamdiu non est introducta vltima dispositio ad formam ignis, manet aer, & consequenter referunt suam leuitatem atque adeo ille aer rarefactus haberet duas leuitates diuersæ speciei, quod videtur absurdum. Deinde non apparet, quomodo vna leuitas aliam expellat leuitatem cum non sint contrariæ. Non posterius, quia cum leuitas ignea sit etiam dispositio ad formam ignis, deberet ante introduci, & non consequi ipsam introductionem formæ. Deinde secundum illos inducitur leuitas ignea cum inducitur calor exsicicans siue coniunctus siccitati, sed toto illo tempore quo inducuntur dispositiones ad formam ignis, inducitur calor coniunctus siccitati. Ergo & tunc inducitur leuitas ignea, non in ipsa introductione formæ.

Dices 1. Grauitas terræ & aquæ, item leuitas aeris & ignis oriuntur tanquam proprietates ex distincta forma Elementorum Ergo sunt diuersæ speciei.

Respond. nego antecedens, neque vero istas qualitates motiuas sunt propriæ diæ proprietates, sed accidentia inseparabilia, vt patet, cum in mixtis etiam reperiantur.

Dices secundo, quatuor sunt motus recti simplices distincti specie, vt patet ex Aristotele, qui passim numerum Elementorum astruit ex 4. motibus rectis distinctis similiter ex 4. qualitatibus motiuis idem colligit, quæ ratio

ratio nihil concludit, si illæ qualitates non sint specie differentes. Ergo. Confirmatur, quia grauitas terræ ab quo inclinat, quo non inclinatur grauitas aquæ, similiter leuitas aëris alio quam non leuitas ignis, Ergo sunt distinctæ.

Resp. Nego antecedens, neque vero ascensus ignis & aëris magis distinguuntur, quam ascensus vnus in superiore domus contignationem, & ascensus alterius in inferiorem, immo addo, nullus motus locales præcise quatenus tendunt ad diuersa loca ac præsentias locales distingui specie cum termini ipsi, id est, ipsa loca omnia sunt eiusdem speciei. Ad Aristotelem vero dico, nihil aliud velle, quam esse 4. Elementa, quia sunt 4. loca diuersa seu termini motuum Elementorum, in quibus naturaliter quiescant, non autem quia motus ipsi vel virtutes motiuæ in se sint specie diuersæ, vt autem Elementa ad diuersa loca tendant, sufficit maior & minor grauitas aut leuitas. Deinde argumenta Aristotelis quibus hunc numerum Elementorum probat, sunt tantum topica & satis infirma. Ad confirmationem dico, virtusque Elementi grauitatem deorsum inclinare versus centrum, & leuitatem vtriusque sursum, per accidens tamen non fertur aqua vsque ad centrum, neque aër vsque ad Lunæ concauum, quia illa reperit sub se corpus grauius, aër vero leuius. Nota vero hæc media Elementa non ita habere determinata loca, quin possint vterius ferri naturaliter, si non impediatur vt aqua deorsum vsque ad ipsum terræ centrum ferretur naturaliter, si nihil impederet. Idem de aëre sentio, si scilicet ignis se moueret altius, ascenderet in locum ignis naturaliter, licet contrarium sentiat Aristoteles. Itaque aquæ grauitas inclinatur deorsum quamdiu sub se non inuenit corpus grauius vel aëre graue, & aër sursum, quamdiu non inuenit corpus supra se leuius.

Dices tertio. Aër in igne constitutus vi sua descendit, cum tamen supra aquam ascendat. Ergo est alia in aëre leuitas quam sit in igne.

Resp. hoc argumentum nihil aliud concludit, quam esse maiorem leuitatem in igne, quàm sit in aëre, deinde si leuitas aëris non sit grauitati permixta, vt habet communis opinio, dico, falsum esse quod assumitur in antecedente, nimirum aerem vi sua descendere, dicen-

dum igitur, aerem non descendere vi intrinseca, sed ignem supra aerem ascendere, aerem vero loco propelli, & igni tanquam leuiori cedere, sic & aqua non ascendit proprie cum extra locum, quem occupabat propulsatur à terra, quæ grauior est, sed cedit grauiori.

Petes 1. Cum aqua non sit summe grauis an habeat admixtam leuitatem, & aer aliam grauitatem, cum non sit summe leuis. Ratio dubii est, quia non videtur qualitas aliqua, quæ habet contrarium, posse esse remissa, nisi per mixtionem contrarii, deinde Aristoteles videtur asserere has qualitates esse permixtas contrario, 4. lib. de caelo, capiti 4. vbi dicit, quædam dici graua & leuia, media nimirum Elementa, quibus vtrumque, grauitas scilicet & leuitas inest, Et c. ait, aer & aqua leuitatem habent & pondus.

Resp. 1. non repugnare grauitatem aquæ esse sine admixtione leuitatis, & leuitatem aeris sine admixtione grauitatis. Ad rationem dubii dico ex communi sententia; Elementa habere qualitatem vnã remissam sine admixtione contrarii. Illud autem quod ibi assumitur verum est, cum per actionem contrarii aliqua qualitas remittitur, tunc enim permiscetur qualitas contrario, vt cum frigus aquæ per actionem caloris remittitur, non est autem necesse qualitatem remissam esse contrario permixtam, si sine contrarii actione est remissa, sic in nobis generantur habitus initio remissi sine admixtione contrariorum habituum, & Deus eiusmodi interdum habitus infundit, neque tamen admiscet habitus contrarios.

Respondeo secundo, Videri magis conforme Aristoteli, dicere media Elementa habere grauitatem & leuitatem permixtam, aerem longe plus leuitatis, parum grauitatis, aquam plus grauitatis, minus leuitatis, vt patet ex duobus illis capitibus citatis.

Petes 2. An terra sit summe grauis primo respectu aquæ, cum reperiantur terræ, quæ aquis innant, vt Audomarense illæ, & de quibusdam Insulis in aqua fluitantibus mentionem facit Pomponius Mela lib. 2. ca. 3. Macrobius Saturnalio um lib. 1. c. 7. Plinius lib. 2. c. 95. Idem narrat de quibusdam lacubus quorum aquis omnia quantumuis ponderosa supernatant, vti est Asphalticus ille in Iudæa lacus. Deinde cadauera, in quibus terra Ele-

mentum prædominatur, supernatant. Thyrci item lapidis meminit Plinius *lib. 2. ca. 103.* qui, quantumvis grandis, aquis innatat. Idem præstat Scirus lapis, teste eodem Plinio *lib. 36. c. 17.* & Isidoro *lib. 16. cap. 4.* Lateres coctos in Tuscìa & Iberia supernatant scribit Strabo *lib. 17.* Deinde secundo verum aliorum mixtorum non videtur terra esse grauißima, nam ferrum, plumbum, aurum, Mercurius seu argentum viuum sunt grauiora quam terra.

Respon. terram inter Elementa esse summe grauem, & aquam grauitate superare, ad illud de terris supernatantibus dico, non esse terras puras, sed esse cespites plenos herbarum, virgultorum aut arundinum radicibus, ob idque supernatant, vt manifestum est in terris illis Audomarenßibus, similiter authores illi, qui Insulas illas fluctuantes assignant, dicunt, fuisse plenas virgultis aut arundinibus, quæ vi sua ac radicum suarum terras illas super aquas sustentant. Galenus dicit, eas Insulas, quæ supernatant, constare terra aluminosa, ob idque supernatant, vel potius dicendum esset aquam esse aluminosam. Ad illud de Asphaltite & aliis lacubus, quibus omnia supernatant, dico, illos plenos esse bitumine, aliaue materia terreßti simili, quo fit, vt homines, equos camelos facile sustentent, nam in genere omnis aqua, quæ habet multum terreæ materiæ admixtum, grauior est, & difficilius patitur res immergi, ob eam causam in mari quia salsum est, multasque exhalationes terreßtes admixtas habet, facilius natatur, quam in aqua dulci & in aqua turbida & limosa quam limpida, ouum quod in aqua dulci fundum petit, in salsa supernatat. Non ramen existimo, vi huiusmodi materiæ terreæ istos lacus potuisse sustinere grauiora, ferri aut plumbi pondera, siqui id potuerint alia vi occulta id fecerunt. Ad illud de cadaueribus dico, primis diebus fecerunt terream materiam remanenti subtiliori parte aëria, quæ deinde cadauer ad superiorem aquæ partem propellit. Ad illud, de lapidibus supernatantibus, dico lapides illos fuisse spongiosos, aëreque plenos, ob idque supernatasse, quod patet, nam lapides illi comminuti, vt idem ait Plinius, iam excusso aëre, subsidunt. Lateres etiam cocti interdum supernatant, si è fungosa aut alia simili terra sint facti. Adde, neque repugnare lapides aliquos habere intra se plus aëris leuitatis, ac

propterea supernatant, sicuti contra inuenitur lignum Ebenum sc. & lignum Aloes, quod, quia plus habet terreæ grauitatis in aqua subsidet. Ad aliud vero, quod obicitur de mixtis, dico 1. nos tantum asserere, terram esse inter Elementa summe grauem, non videtur autem improbabile mixta quædam esse grauiora quam sit terra, quia non videtur improbabile posse materiam alibi magis densam & compactam, quam sit terra, & ita verisimile est, fieri in istis mineralibus. Dico 2. mixta illa esse grauiora terra nostra, quæ non est sincera & pura, sed permixta aliis rebus, probabile vero esse, terram puram, qualis est ea quæ iuxta centrum est, esse grauiorem etiã istis mineralibus.

D V B I V M VI.

An Elementa habeant grauitatem & leuitatem, seu an grauent & leuent in propriis locis?

NON est dubium quin habeat grauitatem & leuitatem in actu primo siue qualitate illam per quam si extra loca naturalia ponantur continuo ad illa mouebuntur, sed dubium est, an ibi habeant grauitatem & leuitatem in actu 2. siue an illam exerceant actu grauitado vel leuitando, ac impulsu aliquem tribuendo. Totã difficultas hæc oritur ex Arist. qui 4. de Cælo c. 5. dicit, media Elementa in locis suis naturalibus grauitare etiam ipsum aërem, & c. 4. dicit, terra, omniaque quæ maxime terrena sunt vbiq; necessario pondus habeant, aqua autem vbiq; præterquam in terra, aër vero præterquam in terra & aqua, suo enim in loco, inquit, grauitatem habent omnia, præter ignem, ex quibus etiam c. 5. concludit, aër quidè naturaliter descendere si inferiora corpora subtrahantur, si vero ignis subtrahatur, non nisi violente ferri ad locum ignis. His nõ obstantibus dico: Nulla Elementa in propriis locis grauitare aut leuitare.

Probat 1. quia si aër esset grauis, nos premeret & degrauaret, illiusque pondus sentiremus. Item vrinatores dum sub aqua natant sentiant aquæ pondus, quod est contra exigentiam:

Probat 2. dum hauritur aqua situla expellitur quamdiu situla est in aqua nullo negotio ele-

no eleuari, neque ob aliam causam, quã quia aqua non premit, vbi vero situla aqua emer-
ferit, tum mirum in modum esse grauem.

Probatur 3. qui intelligi potest vt sit gra-
uitatio & actualis impulsus & tamen res
quiescat?

Peres; Quid igitur ad Aristotelem?

Dico, in duobus hallucinatum Aristote-
lem, 1. quod censuerit Elementa grauitare in
suis locis, quamuis apparentes ali quas ratio-
nes habuerit, quas paulo post soluemus, 2.
quod dixerit, aerem grauitare & sane mirum,
cum vbique faciat aerem natura sua leuem,
& moueri à medio, & ex his motibus toties
colligat Elementorum numerum, quod aer-
rem hic grauem faciat, & descensum natu-
raliter si subiecta corpora subtrahantur, si ve-
ro ignis subtrahatur non nisi violente ascen-
surum: Ego vero contra sentio naturaliter
ascensum si ignis remoueatur, violente ve-
ro descensum, si inferiora corpora tollan-
tur. Quantum ad inclinationem priuatam at-
tinet, ex communi tamen inclinatione ad im-
pediendum vacuum naturaliter.

Dices 1. Non videtur esse alia ratio cur li-
gnum centum librarum celerius descendat
per aerem, quam plumbum vnus libra, in a-
qua vero lignum 100. librarum non descen-
dat, plumbum vnus libræ descendat, quam
quia lignum multum habet aeris, & aeræ
grauitatis, quæ lignum deorsum agit in aere,
in aqua sustentat, plumbum vero quia mul-
tum habet terræ grauitatis, in aqua descen-
dit.

Resp. Lignum ideo celerius per aerem des-
cendere quam plumbum, quia extensius plus
habet aquæ & terræ grauitatis, quam plum-
bum, extensua enim illa multitudo facit ad
celeriores motum, nec leuitas aeris quæ est
in ligno vllò modo descensum impedit, cum
non leuiter in loco suo naturali, in aqua vero
plumbum descendit, quia terræ grauitas in
eo prædominatur, lignum vero supra aquam
retinet leuitas aeris, quæ in eo plurima est &
dominatur.

Dices primo. Si quis conetur glebam at-
tollere vel lapidem, ille resistit, similiter, si
quis aquam situla hauriat, aqua resistit, hoc
autem non esset, nisi grauitaret, non enim re-
sistit grauitas, nisi grauitando. Ergo,

Respond. Non fieri illam resistantiam per
grauitationem siue per productionem actualis
grauitatis ac impulsus, cum nihil de nouo
ibi producat grauitas, nec resistantia illa est
actio, sed resistit grauitas tantum non ad-
mittendo extrinsecam violentiam, qua a-
uellatur Elementum seu corpus graue lo-
co suo naturali, sic soliditas resistit pene-
trationi non agendo, sed non admittendo a-
liud corpus.

Dices tertio. Experientia videtur probare
aerem habere grauitatem, nam si quis ex al-
to loco loquatur, facile auditur ab iis qui
inferiori loco sunt, non item contra facile
audiri potest is qui inferiori loco loquitur ab
eo qui est in superiori, atqui eius rei non po-
test reddi alia ratio, quam quod aer motus
potius deorsum feratur quam sursum. Hinc
etiam videtur fieri, vt concionatores sugge-
stum altius petant, vt facilius ab omnibus au-
diantur.

Resp. 1. Id ob eam causam fieri, quia sonus
ab ore egreditur, cum aere crasso & impuro,
qui puro aere grauior est, ob idque deorsum
fertur.

Respondeo secundo. Non esse hanc experi-
entiam constantem plane, nam potius
experimur contrarium in locis conclusis, vt
si quis ex inferiori cubiculo loquatur, facilius
audiatur ab eo qui est in superiori, quam
alterum qui in superiori est exaudiat. Sed
id ob eam causam fit, quia aer ille conclusus
crassus est & impurus, & forte impurius
illo, qui ex ore exsufflatur, ob idque sonus
cum aere egrediens potius ascendit quam
descendit.

D V B I V M VII.

*A quo moueantur Elementa ad
sua loca natu-
ralia?*

NOta Nos hic inquirere illius motus cau-
sas per accidens, quæ sæpe varie esse pos-
sunt, vt v. g. remouens, prohibes, &c. Dux hic
sunt opiniones, quæ communiter explo-
duntur, vna est dicentium, motum fieri
à cæli motu rapidissimo, longius à se
Elementa.

Elementa prolicentis, eoque longius, quo grauiora sunt, ex quo sequeretur quietem Elementorum in suis locis fore violentam. Altera est dicentium Elementa attrahi à suis locis naturalibus, vti ferrum à Magnete, D Th. cum suis vult à generante moueri, quæ etiam videtur expressa sententia Aristotelis 8. *Phys.* c. 4. vbi hanc quæstionem toto capite discutit. Et in 2. *de Cælo* c. 2. ait, in nullo eorum quæ in anima sunt vnde principium motus proficiscatur cernimus.

Adde illud esse Aristotelis pronunciatum communiter receptum, Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Item illud: Nihil simul potest idem esse in actu & potentia. Ex quo videtur sequi, non posse esse idem mouens, hoc enim est esse in potentia, & esse motum hoc est esse in actu. Scoti & aliorum sententia est moueri à seipsis.

Dico: Grauiæ & leuiæ non à generante sed à seipsis media grauitate & leuitate moueri.

Probatum primo, quia ridiculum videtur, hunc motum referre ingenerans quod sæpe non existit, impossibile autem est id quod non existit aliquid Physice efficere, nam si ad agendum requiratur approximatio agentis ad passum, multo magis existentia agentis, & qui potest esse agens approximatum si non existat? Adde, quamuis approximatam, potest tamen esse loco valde distitum, & nihilominus terra deorsum & ignis sursum mouebitur.

Probatum secundo, quia experimur ratione ponderis & grauitatis suæ terram deorsum ferri, ignem vi sua sursum. Ergo, neque valet dicere, quod mouentur quidem à grauitate & leuitate, sed ab alijs moueri tanquam instrumentis generantis, quia illæ qualitates non sunt generantis sed rei genitæ, & proprietates: fluentes ex essentia geniti, Ergo sunt virtutes rei genitæ, atque adeo motu ille debet rei genitæ tribui, cū actio debeat tribui illi cuius virtute fit, & à quo virtus illa immediate pendet.

Probatum tertio. Solum remouendo prohibens fertur deorsum, ignis sursum, neque aduertitur vllus intrinsecus impulsus, Ergo id asserere videtur fictitium.

Probatum quarto, quia non erit ratio, cur etiam aliæ actiones rei genitæ non tribuatur

tur generanti, vt calefactio ignis igni producenti, illuminatio Solis Deo, Ergo cum calefactio tribuatur igni à quo immediate procedit, & illuminatio Soli non obstant quod virtutem calefaciendi vel illuminandi alio acceperint. Etiam motus grauium ac leuium ipsi graui & leui tribuatur.

Probatum 5. quia si ingenerans debeat referri, debet interdum motus iste referri in cælum, verbi gratia, cum ignis Solis lumine productus mouetur sursum, imo interdum hunc motum referri oportebit in Elementa opposita seu habentia qualitatem motiuanam oppositam, verbi gratia, teste Aristotele, ex duobus Elementis a symbolis potest generari tertium, verbi gratia, ignis ex aere & terra. Igitur cum ignis ille genitus sursum mouetur eo mouetur à terra, & virtute terræ, quod nullo modo dici potest, similiter si Deus ignem produxerit dicitur ignis ille moueri sursum virtute Dei.

Ad Aristotelem vero dico, nos assentiri ea in re Aristotele, quod grauiæ & leuiæ non mouentur more animantium, quæ mouentur etiam cum sunt in statu naturali perfecto possunt remouere prohibens, possunt ferri secundum varias positionum differentias sursum, deorsum, retro, dextrorsum, sinistrorsum, possunt inchoare motum & eundem cum libebit interrompere, quæ Elementis ne conueniunt. Si, quando dicat Aristoteles, moueri à generante non intelligendum de vera & Physica causalitate per se, sed impropria ac veluti morali, tum quia vt aliquid agat requiritur, vt sit à sua causa productum, & existat & sic imputatur causæ quod agat, quia ab eo habet conditionem requisitam ad agendum existentiam scilicet, tum quia moraliter seu secundum æstimationem humanam actio effectus tribuitur causæ, sic pater dicitur viuere & operari per filium. Et hunc fuisse sensum Aristotelis videntur indicare vltima verba *2. lib 8 Phys.* cum ait: Grauiæ & leuiæ ab eo, e quo facta sunt, moueri, aut attollente impedimentum, vbi coniungit generans cum remouente; prohibens ob idque censet vtrumque improprie esse causæ, manifestum est vero remouens prohibens non esse rei causam. Si quid amplius voluit Aristoteles, nos illi non assentimur. Adde, alibi Aristoteles asserere Elementa à se moueri, vt *4. Phys. siml. 36* dicitur graui

grauē & leuē esse actiua lationis, & 8. *Physic.* 32 vbi, licet dicat Elementa non habere principia agendi sed patiendi, præmittit tamen, grauē & leuē esse dupliciter in potentia, 1. ad actum primum, vt cum aliquid est aer vel ignis in potentia, tunc enim simul est in potentia vt habeat motum sursum. 2. vero ad actum & quando aliquid est in potentia ad solum motum, quale est, inquit, aliquid leuē, quod impeditur ne sursum feratur, nam, inquit, sublato impedimento agit & ad proprium locum fertur, vbi expresse dicit agere, id est, se mouere sursum.

Dices 1. mouere se ab intrinseco est proprium rerum inanimatarum, estque actio vitalis, Ergo non sunt dicenda grauiā & leuiā mouere se ipsa. Antecedens probatur, quia ita passim ab Aristotele & Philosophis distingui solent animata ab inanimatis, quod illa se moueant & operationes immanentes eliciāt, hæc non item.

Respon. proprium esse rerum animatarum mouere se & operari in se ab intrinseco, cum sunt in statu naturali & perfecto, siquidem hoc habent vt se possint ulterius per suas operationes immanentes perficere, quod inanimatis non conuenit, neque enim possunt se mouere in loco naturali constituta, sed tantum eam vim habent, cum sunt extra statum naturalem, vt se ad locum & statum naturalem reducant, si non impediuntur, sic etiam aqua si frigore naturali priuatur, habet vim se reducendi ad frigus naturale. Adde multum animata distingui ab inanimatis in modo se mouendi, illa enim motum inchoare possunt & ab eo desistere, vbi & quando volunt, non inanimata, item illa organa quibusdam & instrumentis ad motum vtuntur, per quæ motum efficiant, partibus cæteris se passiuè habentibus, ac motum recipientibus, inanimata vero motum secundum omnes partes suas & efficiunt & recipiunt.

Dices 2. Omne quod mouet, debet esse distinctum à mobili Ergo.

Confirmatur, quia etiam in animalibus oportet assignare partem distinctam per se mouentem & partem per se motam.

Resp. Si Propositio illa: Omne quod mouetur ab alio mouetur, ita vniuersè capiatur, vt sonat, non esse veram, indefinite vero sumptam veram esse, vt plurimum & patet in ani-

malibus instantia, quæ se mouent, quæ etiam Aristoteles excepit, neque magis oportet distinguere mouens à mobili, quam quoduis agens à passio, patet autem non omne agens distinctum esse à passio, vt manifestum est in intellectu & voluntate. Ad Confirmationem dico, dum dicunt in animalibus debere distinguere partem per se mouentem à parte per se mota, vel intelligunt de parte essentiali vel integrali, si de essentiali, idem dico posse hic dici partem per se mouentem grauiā & leuiā esse formas ipsorum media qualitate motrice, partem per se motam esse materiā, si de parte integrali loquantur, peto, an pars illa quæ primo mouet seu cor, seu neruus, seu quid aliud sit, moueatur an non. Si prius, ergo datur aliquid quod mouetur à se, & vbi non sit distinguere partem mouentem & motam, nam si aliud assignetur à quo moueatur, iam pars illa non fuerit primum mouens, & abit in infinitum, vel tandem veniendum ad partem quæ moueat immota ab alia. Si dicatur posterius, hoc repugnat experientia. Adde in Angelo vel anima separata se mouente non posse assignari partem per se mouentem & partem per se motam.

Dices 3. cum Aristotele, non potest idem esse in actu simul & potentia, si grauiā & leuiā moueantur à se ipsis, erunt simul in actu & potentia, Ergo non possunt à se ipsis moueri. Minor probatur, quia mouens est in actu, motum in potentia, cæteris vero vnum quodque mouetur, in quantum est in potentia, non potest vero quidquam moueri & tendere ad acquisitionem eius quod habet.

Respon. 1. Si hoc argumentum quidquam concluderet, valeret etiam contra motum venientium.

Respond. 2. distinguendum esse duplicem actum, vnum formalem, alterum virtualem, habet igitur id quod se moueat actum virtualem, quo se mouere potest, non formalem, id est, acquisitionem termini, non repugnat autem aliquid esse in actu virtuali, tendere vero ad formalem.

Cum igitur res se ad suum locum moueat, non habent illud vbi, ac quietem naturalem, ad quam tendunt formaliter, sed ad illam sunt in potentia, habent tamen actum virtualem, quia habent virtutem se feruocendi, ita aqua cum se reducat ad frigus suum naturale,

non habet frigus in actu formali, sed ad illud est in potentia, eo vero caret, habet tamen illud in actu virtuali, in ipsa scilicet forma aquæ, quæ vim habet reducendi aquam ad sursum frigus.

Dices 4. Proprietates & perfectiones quæ necessariæ sunt rei, vt constituatur in statu naturali tribuantur generanti, dicitur generans omnia illa dare; igitur motus deorsum grauium, & motus sursum leuium etiam tribuentur generanti, cum illi sint necessarii vt res constituatur in statu naturali.

Confirmatur 1. quia grauitas illa & leuitas quæ relinquitur in re genita, vere potest dici instrumentum generantis, qua mediante generans illa moueat ad loca naturalia.

Confirmatur 2. quia quicquid tribuit formam & inclinationem ad finem, etiam ad illud sufficientia media debet conferre, sed generans dat formam & inclinationem ad finem, id est, locum naturalem. Ergo dat illi etiam medium; quod est necessarium vt ad illud tendat, id est, motum.

Confirmatur 3. quia licet generans non existat dum res mouetur, hoc tamen non obstat, quo minus res dicatur moueri à generante, patet in simili, nam licet is qui lapidem sursum proicit definit esse dum mouetur lapis, nihilominus ei tribuitur motus lapidis, eo quod ipse impulsus imprefferit cuius virtute agat.

Resp. 1. Si quid concludat argumentum, vt summum, hoc tantum efficit, proprietates, quæ rei insunt ex vi illius productionis saltem consecutiuè tribui posse grauitati, non autem, si quid postea à statu naturali deturbetur, eoque per vim intrinsecam quam habet se reducet, tribui debere quantitati.

Respond. 2. etiam proprietates illas, vt sunt grauitates & leuitates vere & immediate fieri & manare à forma genita, ob idque vere ac proprie illi formæ tribui debere; generanti tamen etiam tribui, quamuis non nisi remouere, tum quia forma non possit illas in se producere, nisi prius natura acciperet esse à generante, tum quia quod dat radicem rei, censetur etiam dare id quod ex ea radice necessario profluit, tum quia illa proprietatum emanatio sit in eodem instanti, quo res generatur, eoque fit, vt totum videatur dari immediate à generante. Quod si igitur proprietates illæ

vere ac proprie loquendo non debeant tribui generanti, sed tantum censeantur dari à generante ob rationes datas, multo minus motus grauium & leuium qui ab illis proprietatibus proficiunt.

Ad 1. Confirmationem respondeo, vere grauitatem illam ac leuitatem esse & dici debere instrumentum formæ; cum ab illa manet, ab eadem conseruetur, & ab illa tanquam principali causa immediate applicetur ad grauitandum & leuitandum, cum vero non conseruetur à generante, neque ab eodem ad agendum applicetur, nullo modo dici debet instrumentum generantis.

Ad 2. Confirmationem respondeo: Quicquid tribuit formam & inclinationem ad finem, dat ea quæ sunt necessaria ad finem vel formaliter & in se, vel virtualiter & in radice, sic generans dicitur sufficienter deesse media terræ ad occupandum locum infimum, quia dedit illi formam quæ virtutem habebat producendum in composito grauitatem; & media grauitate motum deorsum Confirmatur hæc responsio. 1. quia licet calor in aqua sit violentus, & illum ab igne acceperit, tamen adhuc aqua dicitur calefacere non ignis, quia ab aqua calor ille sustentatur, non ab igne, Ergo multo magis dicitur grauitare aqua & seipsam mouere, cum media grauitate quam in se habet, ad connaturalem mouetur 2. Vapor qui est naturæ aquæ cum calcfactus & rarefactus ascendit sursum, non potest sursum dici ascendere à generante, cum leuitas non sit illi data à generante, nec vlla sit hic noua facta generatio. Ergo aqua seipso mouetur sursum media leuitate quam in se habet.

Ad 3. Confirmationem respondeo, non esse similem rationem in proiciendo lapidem, respectu motus lapidis sursum & in generante respectu motus terræ deorsum. Proiciens enim lapidem immediate imprimit impulsus, neque alia interuenit causa, vnde saltem necesse est, vt ille proiciens existat in principio motus, generans vero non necessario existit, dum res grauis aut leuis incipit moueri, & intercedunt aliæ causæ à quibus res illa impulsus accipiat, forma scilicet & qualitas motus, imo addo, licet proiciens lapidem dicatur lapidem mouere, vere tamen à parte rei post impressum impulsus nihil agit, & potest desinere esse dum lapis mouetur, dicitur tamen mouere.

mouere ratione impulsus quem dedit, ad quem necessario sequitur motus. Nam quia aliquid censetur dare, vnde aliud necessario sequitur, censetur totum dare, generans vero licet dederit grauitatem saltem consecutiue, non censetur mouere, quia grauitas illa non est actualis impulsus, neque ea posita necessario sequitur motus, sed tantum est virtus data à generante, vt cum ponitur res grauis, aut leuis extra locum naturalem ipsa se possit reducere ad suum locum media illa virtute.

Petes 1. Cur grauia & leuia in fine motus celerius moueantur?

Respond. Eius rei causam esse acrem diuisum, qui diuisus magna vi iterum coit ac vnit se, ob id que à tergo rem motam propellit, & quo plus aeris à tergo impellit, & minus aeris restat diuidendum, eo celerius mouetur.

Falsum itaque, quod alii dicunt fieri à loco naturali, à quo tanquam à magnete res vicinior fortius attrahatur, si enim id verum esset

æquali celeritate decurrerent duo lapides vel pilæ æqualis ponderis idem spatium iuxta terram quarum vna ex edita turri descenderet, altera vero ex depressiore loco, quod falsum esse probat experientia, ea enim quæ ex altiori loco descendit longe maiorem dat resultum, hinc patet, si graue aliquod deorsum moueretur in vacuo, non tamen motum iri celerius in fine quam in principio.

Petes 2. A quo moueantur mixta inanimata?

Respon. Solere dici ea moueri ab Elemento præ dominante, quod quidem verum est, si bene intelligatur, Elementa enim cum non sint formaliter in mixto tantum possunt dici mouere illud media grauitate aut leuitate relicta permixtioni, sicuti tantum sunt in mixto

ratione suarum qualitarum primarum relictarum.

Disputationum in Libros de Cælo Finis.

BERN-

BERNARDI MORISANI COMMENTARII ET DISPUTATIONES IN LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA.

Doctrina Aristotelis in Libris de Anima.

Tres libri de Anima sequuntur libros Meteororum, nam postquam Aristoteles 8. libris Physic. per communes rationes egisset de corpore mobili seu naturali & de corpore simplici in libris de Cælo, & de mixto inanimato perfecto in libris de Generatione, denique de imperfecto in libris Meteororum, agit postmodum de corpore animato ac anima qua talis corporis est forma.

SVMMARIVM LIBRI PRIMV.

Commendat initio scientiam de anima à præstaria propter obiecti dignitatem & demonstrandi certitudinem, & ad utilitatem, quia maxime conducit ad cognitionem rerum naturalium. Tum varias quaestiones proponit de Animæ essentia præcipua est, an aliquis sit animæ affectus proprius, id est, operatio quam exercere possit sine corpore, & sequitur partem negantem, dicens, omnes animæ operationes esse communes etiam corpori, quia intellectio non fit sine corpore ut organo, intelligentem enim inquit necesse est Phantasmata speculari. Ex quo concluditur, secundum Aristotelem, omnem animam esse inseparabilem à corpore, dicit enim non esse separabilem nisi habeat affectionem propriam, sed non habet, Ergo. Alibi tamen satis aperte docet animam rationalem à corpore posse separari, adeoque esse immortalem.

Textu 8 huius cap. habetur celebre illud in materia de vniuersalibus animal commune (vel ut alia versio habet vniuersale) aut nihil est, aut posterius est scilicet suis singularibus, nimirum cognitione, quia ab illis abstrahitur.

Capite 2. recenset varias antiquorum sententias, dicitque omnes essentiam animæ inuestigasse ex motu & cognitione quibus animata ab inanimatis distinguuntur. Hinc factum, ut alii dixerint, animam esse ignem, alii aerem, alii sanguinem, alii alia, in quibus maxime dominari motum & sensum obseruabant.

Capite tertio, redarguit maxime eos qui asseriebant animæ per se motum inesse, & probat nullum motum illi conuenire, tum refellit Platonem quod diceret animam esse magnitudinem & moueri circulariter.

Capite 4. reiicit sententias eorum, qui dicebant animam esse harmoniam, & eorum qui dicebant esse numerum. Nō esse harmoniam probat

bat 4. rationibus, res est euidens, quia anima est principium motus, harmonia non item. Non esse numerum, probat sex rationibus, præcipua est hæc, numerus quauis facta additione vel diminutione, mutat speciem, anima vero ablata aliqua parte, vt abscisso animalis membro non mutat speciem, quod notandum est pro diuisibilitate cuiuscunque, anima excepta rationali. Colligit deinde animam scilicet hominis non impedite, esse aliquid diuinum, & pati non posse, eo quod non marcescat aut senescat per se, sed ratione corporis & organorum quibus vititur, vnde dicitur si senex haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis.

Hoc caput faueriis, qui volunt Aristotelem agnouisse immortalitatem animæ.

Capite 5. probat animam non esse corpus quoddam subtile, sic enim daretur penetratio corporum, cum anima penetraret corpus, quod notandum est contra Nominales in materia de quantitate, qui admittunt penetrationem quantitativam accidentium eiusdem subiecti. Resoluit deinde in quolibet composito non esse plures animas sed vnicam tantum, pluribus instructam potentis, à qua omnes operationes vitales proueniunt, ostendit tamen vitam quamlibet non consistere in omnibus omnino operationibus vitalibus, quasi omnes necessariæ sint ad vitam, nam plantæ habent tantum operationes vegetatiuas, nutritionem scilicet, accretionem, & generationem sui similis.

Summa Libri Secundi.

Hoc libro fufus agit de substantia animæ in communi, tum in partiali de anima vegetatiua & sensitua potentis obiectis, & operationibus singularibus. Affert aliquas diuisiones, ex his præcipue sunt: Substantia est triplex: alia materia, alia forma, alia compositum. Quod notandum pro realitate animæ. Formam vocat actum & perfectionem. Tum diuidit actum in primum & secundum, actus est ipsum esse & substantia principium operationis. Actus secundus est ipsa operatio; tum subiungit animæ definitionem. Anima est actus primus corporis naturalis organici potentia vitam habentis. Vltimo refert, quod præcedente libro dixerat, animam

non esse separabilem à corpore: additque incertum esse, an anima sit actus corporis, sicut nauis nauis, scilicet forma non informans, sed assistens vt volebat Plato.

Capite 2. distinguit viuencia à non viuenticibus, & inter viuencia docet conuenire nutritionem, accretionem & generationem, animalibus insuper conuenire sensationem, & omnibus quidem competere sensum tactus, qui est vniuersalissimus, similiter & gustum qui est quidam tactus alii vero censent non necessario in omnibus reperitur.

Ex operationibus animæ aliam colligit animæ definitionem: Anima est id quo primum viuimus, mouemur & ratiocinamur. Textu 21. insinuat animæ immortalitatem his verbis: Anima aliud genus esse videtur, idque vnum separari potest, quemadmodum id quod sempiternum est ab eo quod interit.

Capite 3. ex variis animæ potentis constituit 4. gradus animatorum: primus est eorum quæ tamen habent potentias vegetatiuas, vt plantæ. Secundus eorum quæ insuper habent sensitiuam & appetitiuam. 3. eorum quibus præterea inest potentia motiua secundum locum, hæc vero quibusdam animalibus deest, quæ ideo dicuntur Zoophyta siue affixa. 4. eorum quæ insuper habent potentiam intellectiuam, comparat definitionem animæ cum definitione figuræ quantitatis, quod sicut definitio figuræ non est alicuius figuræ distincta à partialibus, sed est gradus communis, qui ab omnibus abstrahitur. Comparat deinde animam figuræ, quæ sunt figuræ prioris potestate saltem continentur in posterioribus vt trigonum in terragono, sicut etiam in numeris ternarius in quaternario, sic etiam anima vegetatiua potestate est in sensitua, & vtraque in rationali.

Capite 4 agit de anima vegetatiua eiusque potentis & obiectis, dicitque actiones esse priore potentis, & obiecta actionibus, quia scilicet potentia per actus, & actus per obiecta desinuntur, & ab iisdem specificantur, tum subiungit quædam de accretione & augmentatione propria libris de generatione.

Capite 5. incipit agere de anima sensitua, & de sensu in communi, docetque sentire esse quoddam pati, & potentiam sensitiuam reduci ad actum per obiecta, deinde, sensum distingui ab intellectu, quod sensus tan-

tum percipiat singularia, intellectus etiam vniuersalia.

Capite 6 agit de obiecto sensibili, communi & proprio, per se & per accidens; sensibile proprium & per se dicitur quod à nullo sensu percipitur, præterquam ab vno cuius est obiectum, & circa quod sensus ille non errat, sic color est obiectum visus, sonus obiectum visus, &c. Sensibile commune & per se dicitur, quod non vno sed pluribus sensibus percipitur, vt sunt figura, motus, quies, magnitudo, numerus Sensibile per accidens est quod percipitur à sensu quatenus coniungitur cum aliis quæ per se sentiuntur, sic substantia est sensibilis ratione accidentium.

Capite 7. agit de visu, sensu nobilissimo, docet obiectum illius esse colorem & lumen, colorem definit motiuum perspicui in esse. Perspicuum definit quod non est visibile per se, sed ratione coloris externi, lumen dicitur actus & perfectio rei perlucidæ, qua ex parte perlucida est. Addit quasdam res splendere noctu, vt sunt squamæ piscium, capita halemum, &c. Deinde vt res videri possit requirit medium pellucidum, & in aliis etiam sensationibus requirit medium interiectum, quia inquit sensibile supra sensum positum non causat sensationem.

Capite 8 agit de auditu & eius obiecto, scilicet sono, dicitque dura edere sonum, mollia, vt sunt lanæ, & spongiam non ita. Echo dicit esse relationem & reflexionem soni, tum agit de voce animantis, & de modo quo formatur.

Capite 9. agit de olfactu eiusque obiecto scilicet odore, olfactum in homine dicit esse obtusorem quam in multis brutis, gustum vero esse perfectiorem, quia gustus est quidam tactus, tactus autem in homine est perfectissimus, oritur vero ex temperata complexionem, qua excellit homo, quam quia sequitur corporis & carnis mollities, ac proinde debita organorum dispositio, dicitur hic à Peripateticis molles carnes sunt ingeniosæ, duræ non ita.

Capite 10 agit de Gustu, eiusque obiecto, scilicet sapore, quem dicit percipi non posse sine humore, qui si desit in obiecto suppletur à Saliva linguæ, tum explicat saporum differentias & species.

Capite 11. agit de tactu & obiecto tangi-

bili, videtur insinuare esse plures tactus propter plures repugnantias, quas tactu percipimus, organum tactus dicit non esse carnem sed neruum, carnem vero esse medium, sicut aer est medium ad videndum.

Capite 12. addit quædam communia omnibus sensibus, scilicet sensus percipere sua obiecta sine materia, scilicet per species seu formas intentionales, & sensibile vehemens destruere sensum &c. de quibus in questionibus.

Summa Libri Tertii.

Libro 3. agit de sensibus interioribus, tum de intellectu, ultimo de principio motus progressiuo.

Capite 1. probat tantum esse 5 sensus exteriores, quos vult in omnibus animalibus perfectis reperiri, ac proinde etiam talpis inesse visum, quia habent oculos qui pellicula obducti sunt munimentis causa, ne lædantur à terra: habent autem hunc visum iuxta Albertum, vt dum radios solis pelliculam penetrantes percipiunt, iterum in terram illico sese addant. Docet deinde organa sensuum maxime constare ex aqua & aere, aer vero prædominatur in auditu, aqua in visu, in odoratu partim aer, partim aqua, quia aer est organum eorum quæ respirando olfaciunt, aqueum quæ non respirant vt sunt pisces, tactui vero & gustui terra attribui potest. Sed non sine aqua, quia cum organum tactus facile debeat penetrari, accessario ei conuenit humor & substantia fluida.

Capite 2 probat præter 5 sensus exteriores dari interiorem qui dicitur sensus communis, experimur vero nos percipere operationes sensuum & differentias omnium sensibilibum inter se, id autem non potest oriri ex sensu aliquo externo, Ergo ab interno, qui dicitur communis, quia organa sensuum exteriorum concurrunt in ipsum organum, vnde comparatur centro circuli quod commune quodammodo est omnibus lineis ductis ab ambitu circuli.

Capite 3. distinguit sensum ab intellectu contra Antiquos, quorum error inde ortum habuit, quod animam putarent esse corpoream. Deinde multis ostendit phantasmam seu imaginatiuam non esse sensum externum, neque

que etiam intellectum, illius munus est conseruare species sensu inferiori perceptas.

Capite 4. disputat de intellectu, qui duplex est, scilicet possibilis & agens. Intellectus possibilis est, qui recipit species intelligibiles: Intellectus agens est qui efformat species intelligibiles ex phantasmatis, & sic facit res actu intelligibiles. De horum inter se distinctione dicemus in disputatione de potentiis rationalibus. Inter alias differentias intellectus à sensu affert hanc, quod passio sensus & intellectus ab obiecto sit dissimilis, qui vehemens sensibile destruit sensum, & vehemens intelligibile perficit intellectum. Addit intellectum nostrum esse veluti tabulam rasam, in qua nihil est depictum, eumque de pingi receptione specierum intelligibilium.

Capite 5. ostendit necessitatem intellectus agentis, quod sine illius presidio res non essent actu intelligibiles. Docet intellectum agentem esse separatum à corpore seu non permixtum corpori, quia scilicet nec corpore constat, nec utitur organo corporeo, quare male Auctores hinc probat, intellectum agentem seorsim ab homine existere. Deinde dicit esse immortalem in partem quia non patitur passionem eorum parte. Præterea esse actum, quia est facultas actiua destinata ad formandis speciebus. Tandem agit de intellectu in actu, qui non est intellectus agens sed passibilis & informatus specie intelligibili & actu operans.

Capite 6. In intellectu in actu distinguit operationem simplicem seu apprehensionem ab operatione composita seu iudicio. Dicit in simplici operatione non esse verum aut falsum, in secunda esse: deinde secundum supponere primam, non contra. Docet apprehensionem cognosci simplicia, quæ vocat indiuisibilia occasione cuius diuidit indiuisibile in indiuisibile actu, & indiuisibile potestate, quod scilicet diuidi omnino non potest.

Capite 7. dicit comune esse operationibus sensus & intellectus, quod sint quidam motus, quia sunt eductiones potentia ad actum. Tum multis agit de intellectu pratico & speculatio, qui inter se differunt, sine, quia practici finis est operatio, speculatiui vero cognitio veritatis. 2. obiecto, quia practici obiectum est res quæ à nobis fieri potest, speculatiui vero res quæ non cadit sub nostram potestatem;

Capite 8. docet animam & intellectum esse quodammodo omnia, non quod res omnes vere sint in intellectu, vt voluit Empedocles, sed quod intellectus potest in se recipere omnium rerum species & imagines, quæ in representando dicuntur res ipsæ, sicuti imago Cæsaris dicitur Cæsar. Addit intellectum in operatione sua dependere à phantasmatis, ac proinde intelligentem debere speculari phantasmata, si vero homo posset intelligere sine conuersione ad phantasmata, cognitio intellectus non posset impediri infirmitate corporis aut cerebri, aliarumque partium mala affectione, cuius tamen contrarium patet in Phreneticis.

Capite 9. incipit agere de principio motus progressiui in animalibus, & quærit, quodnam illud sit. Probat non esse potentiam nutritionem, non sensitiuam, &c.

Et Capite 10. sequenti determinat esse imaginationem & appetitum sensitiuum in brutis, in homine vero intellectum practicum cum appetitu sensitiuo vel rationali. Sub intellectu tamen practico etiam comprehendit imaginationem, quæ non minus dirigit hunc motum, quam intellectus. Tum explicat pugnam inter voluntatem & appetitum sensitiuum, quia inde oritur, quod voluntas dirigatur à ratione, quæ non solum considerat bonum vel malum præsens, sed etiam præteritum & futurum. Appetitus autem sensitiuus determinatur à sensu, cui nulla cura est de præterito vel futuro, vnde fit, vt appetitus sensitiuus sæpe desideret quod repudiat voluntas.

Capite 11. ostendit principium motus alii cuius reperiri etiam in animalibus imperfectis, vt sunt vermes, & animalia quæ dicuntur affixa conchæ scilicet, ostrea; his autem non conuenit motus progressiuis, sed dilatationis & contractionis. Dum enim delectabile est præsens, dilatant se, & aperiant, vt eo fruantur, contrahunt vero vt à noxiæ præsentis sese conseruent, vnde dicuntur moueri motu indeterminato, quia non feruntur ad certum locum. Vnde est in illis imaginatio tantum imperfecta. Addit hominem non semper moueri secundum appetitum rationalem, licet is possit vincere sensitiuum & raperere secum sicut sphaera celestis superior rapit inferiorem.

Capitè 12. repetit quædam lib. 2. explicata de triplici anima.

Capite ultimo probat corpus animalis non esse simplex sed mixtum, quia omni animali inest sensus tactus, qui non potest esse in corpore simplici, nam tactus percipit contrarietatem qualitatuum, ad quas percipiendas debet habere potentiam, quæ consistit in quadam temperie primarum qualitatuum, hæc autem non est nisi in mixto, ex quo infert qua-

litates tactiles vehementes destruere ipsum animal non autem sensibilia aliorum sensuum, ratio, quia sublato tactu tollitur animal, non autem sublatis aliis sensibus. Per tonitru igitur præcisè non occiditur animal, sed per commotionem aeris coniunctam, neque per odorem præcisè, sed per noxium halicum, cui

insidet.
(* *)

F I N I S.

DISPV-

DISPUTATIONES PHYSICÆ AD LI- BROS ARISTOTELIS

de Anima.

*Philosophia naturalis pars illa, qua de anima est, ceteris ob insignem varietatem est incundior, & ob rei, in qua versatur dignitatem, nobilior, maxime qua parte agit de anima rationali, qua cum sit totius mundi quedam summa, & nexus quidam natura corporea, & spiritualis, ac diuina, utramque representans superiorem, ut imago, inferiorem, ut exemplar, sit, ut illius cognitio ad omnem aliam Philosophiæ partem sit longe utilissima, tum etiam ad vitam probe, & ex ratione iustituendam plurimum momenti habeat, patet enim nobis nosmetipsos, in qua cognitione omnes semper plurimum presidii posuerunt, ut multi existiment, inscriptionem istam Delphi-
am, Nosce teipsum, nil aliud voluisse, nisi anima nostra naturam & dignitatem intueremur, eaque perspecta plane intelligeremus, non esse caducis & inualidis cuius mundi rebus immorandum, sed omni studio conquirenda esse stabilia, cœ-
lestia & aterna.*

PROLEGOMENON.

De obiecto librorum de Anima.

Diuis Thomas, Albertus hoc loco, & communiter recentiores volunt, obiectum huius operis non esse corpus animam, (vt quidam existimant) sed animam iam in genere. Quæ sententia probatur primo, ex inscriptione, secundo ex Aristotele, titio huius operis, vbi clare insinuat, sibi profectum esse agere de anima, tertio, id est, obiectum alicuius operis, cuius definitio in eo profecto traditur, & explicatur, sed hic tractatur definitio animæ, non vero corporis animati. Ergo quarto, explicantur species animæ, scilicet vegetatiua, sensitiua, & rationa-

lis, & proprietates, scilicet potentiæ, ergo est huius operis obiectum.

Obiicit primo, totale Physicæ totalis est corpus naturale, in genere, ergo obiectum Physicæ partialis erit corpus naturale in specie, scilicet corpus animatum.

Resp. nego consequentiam, sufficit enim, vt Physica partialis agat de præcipua parte obiecti speciei.

Obiicit secundo. Pleræque passiones, quæ hisce libris demonstrantur, insunt corpori animato, vt subiecto, verbi gratia, potentiæ vegetatiuæ & sensitiuæ, earumque operationes, ergo corpus animatum erit obiectum.

Respon. negando consequentiam, quia licet dici possint inesse composito, insunt tamen ratione animæ, quæ est illarum prima radix & origo.

Obiic. tertio. Non datur scientia specialis de formis corporum simplicium, vel aliorum mixtorum, scorsim sumptis, ergo nec de anima.

Respond. negando consequentiam, ratio disparitatis est, quia cæteræ formæ non habent speciales difficultates, quæ indigent propria tractatione.

Obiic. quarto. Anima rationalis non educitur è potentia materiæ, ergo eius saltem tractatio non pertinet ad Physicam, quæ considerat corpoream substantiam, ergo anima in generatione secundum totam latitudinem, non est obiectum.

Respond. nego consequentiam, quia anima rationalis recipitur saltem in materia, & essentialiter dicit ordinem ad corpus materiale, cuius est forma, adeo. vt operationes animæ, etiam separatæ, ad considerationem Physicam pertineant, cum fiant ab anima, quæ essentialiter est forma, ac principium motus.

Obiic. quinto, Aristoteles primo de partibus animalium cap. 1. ait, non omnem animam, siue mentem pertinere ad considerationem Physicam, idque multis probat: Ergo videtur excludere animam rationalem.

Respond. Aristotelem ibi intelligere, per mentem, intelligentias, seu Angelos à materia omnino separatas, qui sunt formæ assistentes cælorum, quos mouent, non vero de anima informante.

tele secundo de Anima cap. I. genus definitus est, actus, siue perfectio, dicitur actus primus, vt excludantur operationes, quæ sunt actus secundi, additur substantialis, vt excludantur potentia, quæ sunt actus primi accidentales, respectu operationum suarum dicitur actus corporis organici, id est, instrumentalis, quia anima non respicit corpus simplex, aut mixtum, homogenium, sicuti formæ inanimata, ignis, aqua, lapidis &c. sed heterogenium conflatum scilicet partibus variis distinctis, quæ sunt organa & instrumenta, ad exercenda opera vitalia, vnde per corpus organicum commode hic intelligitur materia prima, instructa formis partialibus, de quibus in disputatione ad libros Physicorum de forma. Qui illas negant, varie se explicant: Illud potentia vitam habentis, videtur explicatio prioris partis, scilicet corporis organici, nam materia per formas partiales distinctas, est in potentia proxima ad animam, quæ est vita prima, siue primum principium vitale. Qui per corpus intelligunt totum compositum viuens, per vitam volunt indicari vitam secundam, id est, operationes vitales, quia compositum viuens, licet per animam sit constitutum, in actu primo, & esse substantiali viuens, est tamen in potentia ad actum, secundum scilicet ad opera vitæ primæ, & secundæ. Vide D. Thom. 1. 2. q. 18. a. 2. & alios.

Obiic. primo. Anima separata corpore non est actus corporis, ergo definitio animæ non est bona.

Respond. negando antecedens, quia licet re ipsa corpus non actu & essentialiter, tamen & ex natura sua ad illud ordinatur, vt cum illo vnum per se constituat.

Obiic. secundo: Definitio illa videretur accommodari posse Angelo, assumentis corpus, aerem, & in eo comedenti, itinérantis, vt in Scriptura legitur de Angelo comite Tobie, & tribus Angelis, qui epulati sunt cum Abrahamo; ergo definitio non est propria animæ.

Respond. negando antecedens, quia Angelus non est actus informans tale corpus, & cum eo constituens compositum naturale, sed tantum est actus quidam assistens, & veluti motor. potens exercere motum localem.

DISPUTATIO I.

De natura Animæ.

QUESTIO I.

Quid sit Animæ.

Opiniones antiquorum de natura animæ allatas ab Aristotele 1. 2. prudens mitto, vt inutiles, illis accedit sententia Galeni lib. 3. de locu affectu. dicentis, animam esse temperiem quatuor qualitarum.

Respond. anima est actus primus substantialis: corporis organici, potentia vitam habentis. Ita communiter definitur ex Aristot.

localem, & aliqua similia operibus vitæ, quæ tamen reuera opera vitæ non sunt.

Obiicit tertio, Si anima sit actus primus, erit imperfectior operationibus, quæ sunt actus secundi, quia actus primus natura sua referitur ad secundum, vt ad finem.

Respond. negando sequelam, quia non omnia, quæ alio ad aliud referuntur, tanquam ad finem sunt sine imperfectiora, vt patet in astris, quæ referuntur ad conseruationem, & propagationem rerum sublunarium, tanquam ad finem, cum tamen sint quid nobilius, actione sua comparatiua, & in supernaturalibus Incarnatio Verbi diuini est propter salutem nostram, quam tamen nobilitate superat.

Petes, an anima non possit esse actus corporis simplicis, vel mixti homogenii.

Respond. negando, ita communiter Philosophi, cum Aristotele, quia ad varietatem illam operationum vitalium nutritionis scilicet accretionis, sensationis, &c. indiget consortio organorum, quæ non possunt reperiri in corpore simplici, aut mixto homogenio. Vnde quod à quibusdam obiicitur, de animis, quæ vitam habent & corpus simplex acreum, vel igneum, vt ex veteribus multi existimarunt, & post illos Caietanus cap. 4. in *Genesim* & *Epist. ad Ephesos* cap. 2. Eugubinus cap. 8. de *perenni Philosophia*, & alii. Illud inquam facile refellitur, quia certum est, Angelos omnino esse incorporeos, similiter, & illud, quod adferunt de cælo, quia certum est non esse animatum anima informante.

Ex dictis colligitur, animam non esse qualitatem, quia nulla est imaginabilis qualitas, quæ potest esse principium tam variarum operationum, quæ notantur in viventibus, est igitur substantia, quia viuens, vt sic, est substantia perfecta, reliquas omnes excedens, vita siquidem est perfectio simpliciter (vt loquuntur) id est, quæ in vnoquoque est melior ipsa, quam non ipsa, vnde etiam tribuitur Deo, atqui viuens constituitur in esse viuentis, per animam, ergo est substantia, non materia, quia materia in omni generatione præsupponitur, forma vero introducitur de nouo, neque etiam corpus, quia anima in sinuat se per totam materiam, vnde si esset corpus, natu-

raliter daretur penetratio, ergo anima est forma.

QVÆSTIO II.

Quomodo diuidatur Anima?

Respond. communiter diuidi, in vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem. Ita Aristoteles passim. Vide Tolerum *lib. 2. de anima quest. 6.* membra huius diuisionis intelligenda sunt secundum formas Physicas, non secundum gradus Metaphysicos, illi enim sunt alterius loci.

Probat hęc diuisio, primo à Diuo Thoma *prima parte quest. 78. artic. 1.* quem sequuntur alii, ex triplici eleuatione operationum supra materiam, primo quædam sunt operationes, quæ dicuntur eleuatæ supra materiam, quia fiunt à principio interno, etiam in statu naturali constituto, vt sunt nutritio, accretio, attractio, alimenti, &c. & pro his operationibus ponitur anima vegetatiua; secundo quædam operationes sunt magis eleuatæ, verbi gratia, sensationes, quia versantur non tantum circa obiecta sensibilia, sed etiam circa species, seu similitudines intentionales suorum obiectorum, ita vt fiant sine contactu qualitatis sensibilis, & pro his est anima sensitua. Tertio operationes, quæ adhuc sunt magis eleuatæ, scilicet intellectiones, quæ versantur circa species intelligibiles, quæ magis sunt abstractæ à materia, quam sensibiles, & pro his est anima rationalis. Aliam rationem adfert Diuus Thomas *1. p. quest. 18. artic. 5.*

Obicit Aristoteles *lib. 2. cap. 3.* & D. Thomas *1. p. q. 63. a. 1.* assignant quatuor gradus viuentium; ergo plura sunt genera animarum, quam tria.

Respond. negando consequentiam, quia animam sensitiuam diuidunt in duos gradus, scilicet in eam, quæ est principium motus progressiui, & aliam, quæ non est principium motus progressiui, idque defectu organorum, qualis reperitur in conchis, quæ vere sunt animalia, & pertinent ad idem antecedens cum cæretis, habent enim sensationem, saltem tactum, qui est vera cognitio sensus, quo oritur delectatio & dolor.

Ex quo sequitur, contra Philoponum, ea quæ carent motu progressiuo, non esse media inter plantas, & animalia, nec dici debere plantamina.

Obiicit secundo, Plantæ etiam sentiunt, ergo vegetiua & sensitiua non constituunt duo genera distincta. Antecedens probatur, quia plantæ prosequuntur sua commoda, & vitant noxia, quæ sunt signa cognitionis sensitiuæ; nam cucumeres, verbi gratia, ex partibus terræ vicinis sicciorebus relictis seligunt sibi magis vliginosas, in alimentum, oleum vero auersantur, vitis fugit laurum & brassicam, & videtur in herba, quæ vulgo dicitur noli me tangere, cuius vaginulæ seminibus plenæ, si leuiter attingantur, magna vi dissiliunt.

Respond. negando antecedens, quia nullus apparet effectus sensus dum læduntur, percipiuntur, deinde in illis non est somnus, nec vigilia, quæ sensum sequuntur. Ad probationem dico, illa fieri sine cognitione sensitiua, propter naturalem sympathiam, vel antipathiam. Nam cucumeres, quia sunt humidi & succulenti, amant vliginosa, & fugiunt oleum, quia calidum & pingue, ac proinde contrarium, vitis fugit laurum, quia nimis calida est, brassicam vero, quia nimis exugit succum: motus illius herbæ à teneritudine oritur partium attactarum.

Q V Æ S T I O III.

Utrum forma vegetatiua vere sit anima?

Negatur id Stoici, vt referunt Theodoretus, lib. 3. de curandis affectionibus Graurum. & difficultatem parit primo auctoritas Diui Augustini 7. de Genesi ad litteram cap. 16 & 17. dicentis, si homini tantum inessent motus plantarum, non diceretur factus in animam viuentem. Secundo, operationes propriæ animæ vegetatiuæ, vt sunt nutritio, accretio, attractio alimenti reperiuntur omnium consensu in rebus inanimatis, verbi gratia, ignis in igne, qui se nutrit, auget, alimentum attrahit, generat alium ignem, ergo non sunt signa, ne effectus animæ.

Respond. Forma vegetatiua est vere anima. Ita Aristoteles hic, & alii. Diuus Dionysius de diuinis nominibus cap 6 Diuus Augustinus 3. de Trinitate cap. 3. & sæpe alibi, colligitur ex Scripturis, Psalm. 76. occidit in grandine vineas eorum, ergo vineæ viuunt, cum possint occidi. 1. ad Corinth. cap. 18. Quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur.

Probatur primo. Quia huiusmodi forma est actus corporis organici, &c. nam in plantis sunt, partes distinctæ, scilicet medulla, lignum, cortex, radix, fibræ, venæ, folia, fructus &c. qui apparatus diuersarum partium inseruit operibus vitæ.

Probatur secundo. Plantis conuenit operatio viuentium, qui generant per transfusionem propriæ substantiæ, dum formant in se fructus & semen, quibus mediantibus generant plantas sibi similes.

Probatur tertio. Conditiones motus, & operationis vitalis, reperiuntur in operibus formæ vegetatiuæ, ergo illa est vita prima, & anima. Antecedens probatur, quia sunt à principio intrinseco, in proprio loco, idque ad omnes positiones differentias, dum crescunt secundum omnem sui partem. Ad auctoritatem Diui Augustini respondeo, illum ibi sequi phrasin scripturæ, quæ per antonomasiam vocare solet animam humanam viuentem.

Ad secundum respondeo, negando antecedens. nam in animatis tantum conuenit nutritio, & accretio, metaphorica, nutritio siquidem proprie dicta, est actio vnitiua substantiæ, ad substantiam nutriti, quæ fit ex intentione naturæ, propter perfectionem nutriti, idque per intrinsecam illius vim attractentem alimentum, intime intra se, vt concoctum, & dispositione heterogenia affectum, in omnes corporis partes debita quadam proportione distribuatur, & dispenseretur, ita vt pars alimenti nobilior cedat partibus corporis nobilioribus, vilior viliori, inanimata vero versantur circa materiam externam, quæ non recipitur intra ipsa, neque per partes ipsius distribuitur, vt patet in igne continente oleum &c.

Ex his patet, certum esse formam sensitiuam esse vere animam, cum etiam sit principium sensationis, quæ est cognitio vitalis, vt cla-

vt clare docent organa visus, auditus, &c. Timor quem ex auditu animalia sensu prædita concipiunt, vnde ridiculum est, quod habet author Antoninæ Margaritæ, qui negat bruta sentire;

QVÆSTIO IV.

Vtrum anima rationalis sit forma informans.

Plato in Alcibiade, & alibi sæpe docet, animam rationalem non esse actum, seu formam informantem, sed assistentem tantum, sicuti nauta est actus navis quam gubernat, & Angelus orbis cælestis, quem mouet. Idem docent multi Peripaterici, & probant esse ex mente Aristotelis; ex 8. Physic. 4. r. 28. & l. 2. de anima c. 1. 6. 11. In eadem sententia fuit Origenes, qui tamen falso nitebatur fundamentis, quod putaret animas esse Angelos.

Respon. Anima rationalis est forma informans. Est de fide definitum in Concil. Vniuersali, sub Clementina 5. & habetur in Clementina vniuersa, §. 2. & in Conc. Lateranensi sub Leone 10. s. s. 10. vide Toletum libro 2. de anima. u. s. 10. 2. Scaligerum exercitatione 307. numero 29.

Probatur ratione, quia alioqui anima non constitueret vnum perse, cum corpore sicuti nauta cum nauis, & Angelus cum orbe, quem mouet.

Probatur secundo. Corpus hominis debet habere aliquam formam totalem, cum qua constituat vnum completum, sed non potest signari alia, quam anima rationalis, si enim esset irrationalis homo, esset essentialiter utrum, & ergo anima rationalis est forma totalis informans.

Probatur tertio. Intellectiones & volitiones sunt actus vitales hominis, ergo proueniunt a principio intrinseco, & forma informantis. Consequentia probatur, quia alioquin non denominarent hominem, sicuti vulgum non dicitur intelligere, etiamsi angelus assistens intelligat nec nauis dicitur loqui, aut comedere, etiamsi nauta loquatur, comedat.

Probatur quarto. Substantia, quæ non discordinam essentialem ad corpus, vt com-

partem, non dependet ab illo, in suis operationibus, atqui anima dependet à corpore in operationibus etiam illis, quæ consequuntur illam, vt rationalis est, verbi gratia, in risu, fletu, locutione, ergo anima dicit ordinem ad corpus, tanquam ad materiam. Vnde certum est, animam rationalem etiam secundum gradum intellectiuium informare corpus, cum non sint distinctæ entitates, anima, qua rationalis, qua sensitua, & qua vegetatiua.

Obiicit primo, Anima rationalis est substantia spiritalis, adeoque improporcionata materię, ergo non potest illam informare

Respondeo negando consequentiam, quia licet sit improporcionata, quoad entitatem, habet tamen rationem actus, & materia rationem potentię receptiuę.

Obiicit secundo. Accidens spirituale nequit informare materiam, ergo nec substantia spiritalis.

Respond. dissimularo antecedente, nego consequentiam, ratio diuersitatis, quia substantia spiritalis potest informare, sine dependentia à materia, vt subiecto: res autem spiritalis non videtur posse dependere à materia, vt subiecto.

Obiicit tertio. Si anima informaret corpus, cum sit nobilissima, & immortalis, informaret nobilissimo modo, scilicet inseparabiliter, atqui non informat hoc modo, ergo non absolute informat.

Respond. negando sequelam maioris, non enim quo forma est nobilior, eo actius sibi vnit materiam, quia vnio & informatio dependet à dispositionibus corporis, & materię, quæ necessariae sunt, vt anima remaneat vnita, quibus à contrario destructis destruitur vnio animæ cum corpore.

Obiicit quarto. Si anima sit forma corporis separata à corpore, erit in statu violento, quod videtur inconueniens, maxime in anima beata.

Respond. Duplex assignari violentum, primum quod positue habet formam sibi repugnantem, & sic aqua violente est calida, secundo quod est priuatum suo statu naturali. Hoc modo anima separata est in statu violento, neque hoc est inconueniens.

Obiicit quinto. Si anima sit forma corporis, Cccc 3 resurrectio

resurrectio mortuorum erit naturalis, & naturaliter poterit cognosci, cum tamen sola si de cognoscatur.

Respondeo negando sequelam, tantum poterit cognosci possibilis, & consentanea naturis rerum, non autem de facto futura, hoc enim dependet à libera voluntate, cum anima naturaliter non possit regredi ad corpus, & illud informare.

Petes primo, Vtrum in singulis hominibus sint singulæ animæ?

Respond. Affirmando, Est de fide, & concilii citatis, contra Aueroem, qui existimavit in omnibus hominibus esse intellectum vnicum numero existentem, quem dicebat esse animam rationalem, & probatur, quia anima rationalis est forma informans, & constituens ipsum compositum, ergo quot sunt homines, tot sunt animæ. Confirmatur. Quia si in omnibus hominibus esset vnica anima, & vnus intellectus, tunc omne id, quod vnus homo intelligeret, omnis homo intelligeret, omnes æque essent æque docti, imo sequeretur, eundem intellectum simul scire, verbi gratia, in docto & simul ignorante, eadem anima peccaret & non peccaret, damnaretur & non damnaretur.

Petes secundo. Vtrum vna numero anima successiue informet plura corpora.

Respondeo negando, Est de fide ex Concilio Lateranensi, supra contra Platonem, & Pythagoram, qui existimant eandem animam modo in hoc, modo in illud corpus transmigrare, qui error conuincitur ex resurrectione mortuorum, in qua omnes resument sua corpora.

Q V Æ S T I O V.

Vtrum anima rationalis sit immortalis?

Quænam de proposita questione Aristotelis fuerit sententia, Valde est controuersum, Vide Toletum 3. de anima questionibus 15.

Pro veritate respondeo, Anima rationalis

est immortalis, Est de fide, & probatur multis scripturæ locis, Sapient. 3. vbi de iustis dicitur, visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Matthæi 11. Christus dicit, nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt.

Idem docent resurrectio mortuorum, extremum iudicium merito, & demerito, & præcepta omnia, quorum obseruationi promittitur vita æterna, transgressioni mors æterna indicitur.

Probatur ratione naturali: insita est homini insatiabilis quædam appetitio cognoscendi, cui non potest satisfieri, in hac vita, ergo debet satisfieri in alia, alioqui enim frustra esset ille appetitus, similiter insita est nobis infinita quædam vis appetendi, ita vt quouis bono adepto adhuc plura sine termino appetamus, qui appetitus in hac vita, quæ momentanea est, satiari non potest, ergo satiandus est in altera, ergo anima non interit cum corpore, ergo est immortalis.

Probatur secundo, homo per naturalem synderesim inclinatur in virtutem, & cum scientia reuocat à transgressione præceptorum naturalium, ergo natura docet esse præmium decretum iis, qui illa seruarint & penam esse statutam in præuicacitate: Sed hæc non semper in hac vita retribuuntur, ergo superest alia, ergo anima est immortalis.

Probatur tertio. Anima non potest corrumpi, ergo est immortalis,

Antecedens probatur, quia omne, quod corrumpitur, vel corrumpitur per actionem contrarii, vel defectu conseruantis, seu neutro modo corrumpitur anima rationalis, ergo.

Minor probatur, quia agens naturale contrarium non corrumpit, nisi producendo in subiecto dispositiones, contrarias formæ expellendæ, & producendo formam vnam in subiecto, quæ formaliter excludat aliam sed anima rationalis est simplex quædam entitas, in qua non reperiuntur partes distinctæ, quarum vna sit subiectum & alia for-

ma expellenda, ergo non potest destrui per actionem agentis naturalis. Deinde cum anima sit spiritalis, non dependet in sui conseruatione ab vlla re naturali, sed à solo Deo, cuius influxus conseruatiuus illi est debitus, & pacto naturali, eoque positum nihil est, quod illi possit adferre interitum.

Obiic. primo. *Eccles. 3.* dicitur idem esse interitus hominum & iumentorum, & Diuus Paulus *Epist. ad Tim.* dicit, solum Deum habere immortalitatem, & in 6. Synodo Constantinopolitana *art. 10.* dicitur, angelos & animas irracionales non esse proprie immortales, nec habere naturam incorruptam.

Respond. Verba illa *Eccles. 3.* esse insipientium, qui introducuntur à Salomone. Ad secundum respondeo, solum Deum habere immortalitatem independentem, & à seipso, & hoc sensu dicitur solus immortalis, sc. per essentiam, & à se, quo modo etiam dicitur Deus solus bonus, vnicus magister. Vide Toletum 3. *de anima* q. 26. Vbi per immortalitatem animæ colligit duodecim genera argumentorum.

Obiic. secundo, Vnumquodque est propter suas operationes, sed anima sine corpore non potest operari, ergo nec esse, ergo interit cum corpore.

Respondeo negando minorem, quia anima sine corpore potest intelligere, & velle, quia separata non dependet in intelligendo à Phantasmatis, sicut nec angeli.

Petes, an anima debeat dici immortalis.

Resp. dici debere immortalem intrinsece, quia est spiritalis in fieri, & conseruari independentens à materia, dici non potest materialis extrinsece, quia natura sua est actus informatius materię.

Petes secundo, an anima rationalis per se subsistat.

Respond. affirmando, quia non dependet à materia & sustentante, sed sibi ipsi est sufficientis.

Pro quo Nota, per se subsistere tripliciter sumi, primo, vt idem quod non inesse in alio, vt subiecto inhaesionis, & sic omnes formę substantiales subsistunt, quia esse in

alio, vt subiecto inhaesionis, est proprium accidentium, secundo, vt idem sit, quod terminare suam existentiam, nec à quoquam alio sustentari, siue existat complete, siue non, & hoc modo subsistit sola anima rationalis, quia alię formę sustentantur à materia, tertio vt idem sit, quod complete per se existere, quod tamen conuenit suppositis.

QVÆSTIO VI.

A quo, Quo modo, & quando producatur Anima rationalis?

Respondeo primo, produci à Deo, idque per creationem. Est de fide contra Tertullianum, qui putauit animam fieri ex traduce, id est, animam fieri, transfundi, & produci ab anima patris, & contra Auicennam & alios quosdam hereticos, qui volebant animam produci ab Angelis.

Probat, quia anima rationalis est spiritalis, ergo producit à solo Deo.

Consequenter probatur, quia nec potest produci à substantia creata spiritali, nec à corporea, quia debet creari, creatio autem soli Deo conuenit.

Respondeo secundo, Anima rationalis creatur à Deo, posita vltima dispositione corporis necessaria ad eius introductionem.

Vnde dicitur à Deo infundendo creati, & creando infundi, est certum contra Originem, *lib. 1. de principiis* cap. 7. qui putauit, animas creati ante corpora, & propter peccata obligari in corpora, ac velut in carcere compingi.

Probat, quia anima rationalis est forma hominis ordinata, vt mediante infortatione materię debite disposita constituitur hominem, ergo non debet produci, nisi quando potest materiam informare, scil. perfecta dispositione organorum posita.

Confirmatur, quia alię formę tantum producantur, quādo est sufficientis dispositio materię, ergo etiam anima rationalis. Consequenter probatur, quia creatur à Deo, vt agente naturali supplente in creatiuo concursu

causæ secundæ, vnde proportionaliter operatur sicuti causâ secundâ.

QVÆSTIO VII.

*Ut in homine præter animam
rationalem sint aliæ
animæ?*

Occasionem dubitandi dat Aristoteles *li. 2. de generatione animalium. c. 3.* ubi dicit, foetus hominis primo animatum animâ vegetatiuâ, deinde sensitiuâ, tum rationali; ergo videtur sentire, in vno homine esse tres animas, & consequenter in brutis duas.

Respond. in vno homine est tantum vnica anima realis & Physica, scilicet rationalis, quæ eminenter continet sensitiuam, & vegetatiuâ. Vide Toletum *q. 7.*

Probatur primo, Quia omne viuens, atque adeo homo est vnum per se; ergo habet vnica formam totalem. Consequentia probatur, quia si haberet plures animas, & formas totales, haberet plura esse totalia, specie distincta, nam à pluralitate formarum totalium desumitur pluralitas essentialium specificarum.

Probatur secundo, si in homine essent tres animæ, realiter distinctæ, sequeretur, hominem non esse essentialiter viuens, & animal; possent enim absolute separari anima sensitiuâ, & vegetatiuâ, à rationali, quæ sola in formaret corpus humanum.

Probatur tercio. Quia in homine omnes operationes vitales oriuntur ab vno principio, vltimo, ergo est tantum vnica anima. Consequentia probatur, à signo, quia istæ operationes sese mutuo impediunt, verbi gratia, vehemens motus progressiuus impedit cibi digestionem, atenta speculatione impedit nutritionem, imo & sensationem; & e contra sensatio intensa & deambulatio impediunt speculationem. Vnde qui contemplari volunt, quiescunt & oculos claudunt, ergo signum est operationes has prodire ab vno & eodem principio, scilicet anima rationali, si enim à diuersis animabus orirentur, nullo modo sese impediunt.

Ad Aristotelem igitur respondeo, doctrinam illam de successione animarum, probari

Diuo Thomæ Bann. *primo de generatione question. 6. artic. 3.* & aliis, & experimento sese deprehendisse testatur Pharnesius *l. de producta hominis c. 1.* qui docet, paulo post conceptionem, quando videlicet formatum est hepar, & venæ, quæ sunt instrumenta nutritionis, foetus nutriti sanguinis hausto per venam umbilicarem matris, & tantum habere animam vegetatiuam. Deinde interiectis aliquot diebus, quando formatum est cerebrum, cor, arteriæ, &c. Incipit foetus sentire, & moueri tandem, quando organisatio est omnino perfecta, infunditur anima rationalis; quod in masculis putatur fieri quadragesimo die à conceptione, in feminis octuagesimo. Sed hoc nihil contra nos. Quia positis dispositionibus ad animam sensitiuam aduenienti, cedit vegetatiuâ & rationali sensitiuâ.

Dices, si animæ ita succedunt sibi mutuo, ergo. Fuimus omnes aliquando plantæ, & bruta; demum facti homines, quæ est metamorphosis quædam Quidiana.

Respond. negando allatum, quia non censetur planta id, quod habet animam vegetatiuam à natura ordinatam ad sensum, neque brutum, quod habet animam sensitiuam destinatam ad rationalem.

Obiicit primo. Anima vegetatiuâ & sensitiuâ sunt formæ materiales, rationalis vero est immaterialis, sed immaterialis non potest includere materialem, ergo anima rationalis non includit animam vegetatiuam & sensitiuam.

Respond. animam vegetatiuam & sensitiuam includi eminenter in entitate Physica animæ rationalis; vnde constituit suppositum, quod fundat conceptum communem metaphysicam viuentis, cum plantis, & sentientis cum brutis, & sic gradus vegetatiuus & sensitiuus abstrahunt à materiali & immateriali.

Obi. secundo. Appetitus rationalis & sensitiuus contrariantur inter se, ex illo Apostoli, caro concupiscit aduersus spiritum, ergo non insunt eidem animæ.

Respond. negando consequentiam, quia operationes vitales contrariæ non possunt oriri ab eadem anima, sed etiam ab eadem potentia, vt assensus & dissensus ab intellectu, volitio & nolitio à voluntate, quod prouenit ab vno.

ab vniuersalitate potentia, anima autem est multo vniuersalior,

Ob tertio. Diuersa operationes sunt signa diuersorum principiorum.

Respondeo negando vniuersaliter assumptum, licet enim diuersas quaedam operationum in diuersis suppositis denotet diuersitatem principiorum, non tamen in eodem.

Sufficit enim vt detur principium aliquod, quod eminenter contineat virtutem aliorum, & sic supposito, quod sit causa diuersarum operationum.

QVÆSTIO VIII.

In quibus partibus corporis sit anima rationalis?

Platonici, & quidam alii, in diuersis partibus hominis collocantur diuersas animas, in mente, id est, in cerebro animam rationalem, in corde sensitivam, in hepate solo vegetatiuam. Alii voluerunt vegetatiuam diffundi per totum corpus, non autem sensitivam, eo quod omnia membra nutritentur, quaedam tamen partes non sentirent, vt sunt ossa, in capite solo ponebant rationalem, quod experirentur se solo capite dolere & laborare rationando. Nota in corpore varias esse partes, quaedam sunt consistentes & solidæ, vt sunt partes organice, & dissimilares, constantes aliis similibus, vt sunt caput, pectus, brachia, manus, &c. Similiter partes similes, & eiusdem denominationis, vt sunt caro, ossa, navi, venæ, arteriæ, cartilagines, quaedam dicuntur fluidæ, quæ scilicet sunt fluidarum partium alimentum easque fouent & irrigant vt sunt quatuor humores; sanguis, pituita, flaua bilis, & atra bilis, spiritus vitales & animales: Quaedam vocantur excrementitiæ, quæ dantur à natura, vel ad ornatum, vt capilli & barba, vel ad tutelam, vt vngues, vngulæ, cornua in animalibus. De his omnibus potest esse questio.

Resp. i. Partes omnes solidæ informantur anima rationali.

Probatum primo, Quia omnes vere nutriuntur, augentur, attrahunt alimentum, ex-

pellunt incrementa, per poros, ergo in illis est anima.

Probatum secundo. Quia anima est actus corporis organici, ergo informat partes organicas, & similes solidas, ex quibus constant organica.

Obiicit primo Aristoteles in opusculo de communi motione animalium. Docet, animam esse in corpore, sicuti Rex in ciuitate, sed Rex non est in omnibus partibus ciuitatis, ergo nec anima in omnibus partibus corporis.

Respond. Aristotelem ibi inuestigare originem motus, & sic anima, prout est principium motus, dicitur esse in certa aliqua parte corporis, quia vbique non exercet omnes operationes, cum dependeat à dispositionibus, & organis, vnde non intelligit, prout est in pede, alioqui præcise vt est forma est in toto corpore.

Obiicit secundo. Si anima rationalis est indiuisibilis, ergo non potest esse in omnibus membris.

Respondeo negando consequentiam, quia Deus etiam est indiuisibilis, & tamen est vbique, & Angelus in magno aliquo spacio.

Respondeo secundo, Anima non informat sanguinem, multo minus reliquos humores. Ita Conimbricenses primo de generatione capite quarto, questione 24. & multi recentiores, contra Gregor. à Valentia disputant. 6. questione secunda, puncto 3. Bannic in primo de generatione capite quarto, articulo 5. question 9. & alios.

Probatum primo, Quia sanguis non est continuus ceteris partibus, sed concluditur intra venas, & arterias, tanquam intra vasa, vt patet in sectione venæ. Ergo non informatur anima, alio qui enim anima sibi esset discontinua.

Probatum secundo. Quia sanguis est homini proximum alimentum, vel se solo, vel cum alijs humoribus, sed alimentum non est eiusdem naturæ, cum alito, ergo sanguis non est animatus.

Maior probatur, quia alimentum per ambitionem & agenerationem conuertitur in substantiam aliti, ergo non habet formam recipiendam, quia sic perderet priorem formam, & aliam acquireret. Vnde se-

queretur, eandem animam desinere; & incipere informare materiam sanguinis, vel saltem quod nutritio solum esset actio accidentalis.

Ob. primo, Sanguis est pars hominis necessaria ad conservationem vitæ, nam ubi omnis sanguis effluit ex venis, homo moritur, ergo est animatus.

Respondeo negando consequentiam, quia ut aliquid dicatur pars vltierius, non est necesse, ut informetur forma totali, sed sufficit, ut habeat formam subordinatam formæ totali, cui inseruit, sic sanguis & reliqui humores deferunt spiritus vitales ad animales; & deseruiunt motibus appetitus sensitui, & aliis operationibus vitalibus.

Vnde sciendum, non tantum esse alimentum, sed etiam partes concurrentes ad integram hominis constitutionem, quod inde etiam probatur, quod reperirentur in corporibus gloriosis, quæ tamen non indigent alimento, idque non tantum ad ornatum, sed etiam integritatem, & perfectionem.

Obiic. secundo. Christus Dominus immediate assumpsit sanguinem, ergo est animatus.

Respondeo negando consequentiam, ad hoc enim sufficit, ut sit aliquid pertinens ad integritatem & perfectionem.

Obi. tertio. Sanguis mouetur huc & illuc, quia in metu recipit se ad cor, in ira efferuescit, ergo est animatus.

Resp. negando consequentiam, quia motus ille potest fieri vi imaginationis, & appetitus, excitante sanguinem per spiritus vitales & animales.

Ex quibus colligitur, non esse solidum, quod à quibusdã infertur, de duplici sanguine, omnis enim sanguis, quoad hoc, est eiusdem rationis. Quod hic dicitur de sanguine etiam dicendum videtur de spiritibus animalibus, scilicet pertinere quidem ad integritatem & perfectionem hominis, & animalis, non esse tamen animatum. Idem dicendum de lacte, quia vbera nutriuntur lacte, & de semine animalium, quia non est quid aliis partibus continuum, sed videtur pars sanguinis nutritioni superflua, generationi necessaria, quæ in receptandis a na-

tura ad hoc destinatis, purificatur, & accipit virtutem formatricem. Quod est contra Franc. Valecium libro secundo, *contrar. medicar. capite nono*. cui non obstat, quod quædam plantarum semina putentur viuere, quia non habet id, quæ semina sunt, sed quatenus fructus, & partes continuæ plantarum.

Respondeo tertio, Pili non sunt animati, vide Conimbricensi *primo de generatione capite quarto, questione 23.* est communis sententia, Probatur, quia non nutriuntur per intro-susceptionem alimenti, quod requiritur ad veram nutritionem, sed ab extrinseco tantum, fiunt enim recrementis siccis, crasso scilicet & vliginoso vapore, qui in angustis oris cutis indurescit, quem alius rursum veniens propellit, & sic paulatim hæc materia assumit formam longam pilorum, vnde crescunt per protrusionem quandam.

Obiic. primo. Pili habent certum terminum magnitudinis, quia non excrecunt ad quamlibet magnitudinem, ergo signum est esse animatos.

Respondeo negando consequentiam, quia id non fit ex eo, quod natura certum terminum sibi præfigat, sed fit per accidens, nam quando capilli ad illam magnitudinem perueniunt, ut materia à parte posteriori instans partes anteriores propellere, nequeat amplius, desinunt crescere, & quo facilius ratione breuitatis propelli possunt, eo facilius & vberius renascuntur, ut patet in capillis præcis.

Obiic. secundo. Pili crescunt in longum & in latum, quod videtur proprium viuenti, deinde successu temporis fiunt cani, ut patet, defectu alimenti, ergo sunt animati.

Respondeo negando consequentiam, quia materię abundantia est causa, cur crescant in omnem partem, fiunt vero cani defectu caloris non valentis resolueri humidum cerebrum.

Obiic. tertio. Filii sæpe imitantur parentes in colore pilorum, ergo videntur animati.

Respondeo negando consequentiam, quia hoc oritur ex similitudine temperamenti.

Petes primo, cur in ægrotis pili facilius crescant, & aliquandiu in cadaueribus.

Respon.

Respond. in ægrotis hoc oriri ex abundantia materiæ, quæ oritur ex eo, quod alimentum minus bene concoquat in mortuis, quia aliquandiu remanet calor, qui adiutus à calore solis, materiam capillorum ad radicem præparatam foras propellit.

Præter secundo, vnde oriatur erisipitudo in capillis.

Respond. oriri ex obliquitate meatuum, vel duritie cutis; nam materia dum conatur erumpere, aliquantum in se refectitur, & quando eluctata est, retinet figuram quandam spiritaliæ, & reflexam, plura de capillis vide apud Conimb. l. de iuuenute & senect. c. 6. & sequenti.

Respon. quarto, vngues videntur animati. Ita Valeſius lib. 2. controu. medicarum cap. 4 qui etiam existimat, eos sentire, quamuis hoc minus sit probabile.

Probatur conclusio, quia ad vngues dicuntur venæ, arteriæ, & nerui, imo in iis notantur quedam exiles venulæ, per quas sumunt alimentum, ergo viuunt. Quod intellige de partibus illis, quæ non recedunt multum à radice, extremitates enim vnguium non viuunt, sed se habent, sicuti calli supererescentes in manibus.

Dices videntur oriri ex recrementis, sicuti capilli.

Respondeo nego assumptionem, & colligitur ex eo, quod natura eis destinari neruos & venas.

Idem dicendum videtur, de vngulis, & cornibus animalium, rostris auium, branchiis piscium, de quibus Valeſius supra.

QVÆSTIO IX.

Vtrum omnes animæ rationales paræ sint perfectionis.

Afirmant Durandus in secundo distinct. 32. q. 3. Sonſinas 8. Met. q. 6. Scotus in prædicamentis c. de substantia. quest. 2. & probabilius censent Conimb. secundo de anima c. 1. q. 5. a. 3. Tolerus 3. de anima. qu. 18. op. positum damnat erroris.

Resp. Probabilius videri non esse paræ perfectæ & onis substantialis. Ita satis aperte D. Th. in secundo distinct. 21. artic. 1. ad secundum. Vbi

dicat, animam Adami fuisse digniorem animâ Euz & distinct. 32. q. 2. a. 3. ad quaestionem hanc.

Respondet, vnam animam tanto esse nobiliorem alia, quanto melioris temperamenti corpus informat. Idem inſinuat prima parte quest. 85. art. 7. Vbi Caieranus ait, eos qui hoc non vident, cæcos esse. D. Bonau. in secundo distinct. 32. qua. 1. & ibidem Richardus Capreolus, Abirensis in c. 15. Matthei q. 686. Scotus & Antonius Andreæ 8. Met. q. 1. Medina 3. p. quest. 5. artic. 3.

Probatur primo, Ex illo Salomonis Sapient. 8. Puer etiam ingeniosus, & fortis sum bonam animam. Ergo signum est, animas esse inæquales in bonitate, & perfectione substantiali, Vnde Doctores Parisienses æqualitatem animarum, tanquam errorem damnarunt, quod ex ea sequatur animam Christi non esse perfectiorem animâ ludæ. Quamuis hoc non tranſeat sequanam fluuium.

Probatur secundo. Perfectiores dispositiones in specie arguunt formam perfectiorem in specie, ergo dispositiones perfectiores in indiuiduo arguunt formam perfectiorem in indiuiduo.

Conſequentia probatur, à proportionem.

Antecedens probatur inductione, in hominibus brutis & plantis. Confirmat, quia anima est essentialiter actus, & forma corporis organici, & hæc anima istius corporis, id quod peculiarem dicit inclinationem: Sed actus debet proportionari potentie, ergo corpori melius organizatio inſunditur perfectior anima.

Probatur tertio, in brutis, plantis & aliis mixtis inanimatis, indiuidua alia sunt alius perfectiora, ergo etiam in hominibus. Conſequentia conceditur ab Aduerſariis, sed negatur antecedens, quod probo, quia forma materialis in perfectione est commensurata dispositionibus, quarum aliæ sunt alius perfectiores, nam dispositiones sunt causa proxima efficiens instrumentalis, vel saltem dispositiua formæ, perfectior autem causa perfectiorem habet effectum, & difficilius negari potest, inter equos huius & illius regionis.

Similiter metalla, aurum, æs, pannum, arbores eiusdem speciei esse inæqualitatem perfectionis substantialium.

Probatnr quarto, non magis repugnat speciem contrahi per differentias singulares perfectionis inæqualis, quum per differentias specificas inæqualis perfectionis, ergo de facto singularia sunt inæqualis perfectionis: Consequentia probatur, quia repugnantia est præcipuum fundamentum oppositæ sententiæ. Antecedens probatur, quia incredibile est Deum non posse vnam animam producere entitatæ perfectioris alia.

Obiicit primo, Si in perfectione speciei sit huiusmodi latitudo, ergo substantia suscipit magis & minus, quia ex Aristotele 7. *Physic. tit. 39* participatio eiusdem formæ, secundum diuersos gradus, est participatio secundum magis & minus.

Respon. negando sequelam, quia suscipere magis & minus, siue intendi & remitti proprie est ex vno gradu perfectionis transire ad alium, quod non reperitur in substantia, quarum qualibet simplici sua entitate excedit aliam imperfectione, sicut duo angeli diuersæ speciei. Vnde substantiæ non suscipiunt magis & minus gradualiter, secundum intensionem, sed secundum perfectionem in diuersis.

Obiicit 2. Tota diuersitas operationum, quæ reperitur in hominibus, commodè referri potest in diuersitatem sensuum, organorum, temperamenti, exercitiorum, ergo male inferitur inde diuersitas principiorum.

Respon. inde præcise non colligi. Constat enim eundem hominem melius, vel peius ratiocinari pro dispositione corporis, sed ex proportione actus & potentiæ, in origine & statu inceptionis cuiusque indiuidui, vnde.

Respon. secundo, nego consequentiam, quia nisi aliud obstat, perfectiores operationes arguunt principia perfectiora.

Obiicit tertio, Si anima proportionatur corpori, ergo dabitur anima à natura sua stulta, alioqui enim ex dispositionibus corporis nascuntur stulti. Sequitur secundo, stultum non posse generare sapientem, nec stupidum ingeniosum, Tertio sequitur, ex duobus beatis, qui æquales sunt in meritis, & lumine gloriæ, vnum perfectius altero videre Deum, quod non est consonum sanæ Theologiæ.

Respon. negando illata, quia stultitia non est affectio animæ sed interni sensus, ratione cuius confundit species. Ad secundum, fieri

potest vt homo stultus, vel stupidus meliores habeat dispositiones ad opera vegetatiua, nutritionem scilicet & generationem, vnde poterit producere filium se perfectiorem, nam imperfectio imaginatiua non necessario transfunditur. Ad tertium Respondeo, actus supernaturales proportionari tantum habitibus supernaturalibus, & non potentiis naturalibus, vnde duo Angeli diuersæ speciei, & inæquales perfectione, cum æquali lumine æque perfecte vident Deum, vt docet Diu. Thom. 1. p. *quæst. 12. art. 6. ad tertium* & *ib. dem* Scholastici.

Ob. quarto: Si entitas animæ & forma proportionatur dispositionibus in brutis, & in animatis, perfectio formæ mutabitur ad mutationem illarum dispositionum.

Respon. quarto, hoc argumentum non vrgere, de anima rationali, quæ à Deo infunditur, iuxta exigentiam dispositionum, à quibus non pendet in sui conseruatione.

Respon. secundo, negando sequelam, quia vt D. Thomas in 2. *distin. 18. quæst. 5. a. 2.* dispositiones concurrant, ad indiuiduationem, & perfectionem substantialem animæ, & alterius formæ substantialis in fieri, nihil tamen immutant in facto esse circa illam quilibet gradus perfectionis substantiæ, consistit in indiuisibili, ita vt ex vno gradu non sit transitus ad alium, vnde quandiu in supposito remanent dispositiones sufficientes ad inexistentiam formæ, forma manet inuariata illis deficientibus perit totaliter.

Q V Æ S T I O X.

Quænam animæ sint indiuisibiles?

Certum est, omnes animas esse indiuisibiles, quoad partes Physicas, cum non consistat materia & forma, quæ non sunt partes essentielles Physicæ, & certum est omnes partes esse diuisibiles, quoad partes metaphysicas, cum habeant diuersos gradus essentielles: tantum quæritur, Quænam animæ sint diuisibiles, quoad partes integrantes, ita vt non sint extensæ in corpore, quod informant, sed sint totæ in toto & totæ in qualibet parte corporis.

Ex veteribus quidam docuerunt, omnes animas etiam rationalem esse diuisibiles, secundum partes integrantes eo fere modo, quo verbi gratia albedo, quæ secundum diuersas partes sui informant diuersas partes, subiecti, quod est falsum. Alii e contra arbitrati sunt, omnem animam esse diuisibilem, ita Nemesius *lib. de natura hominis* & tribuitur Platoni à Martilio *lib. 6. de Theologia Platonia*. Idem sentire videtur D. Augustinus *lib. de immortalit. anima*. Alii mediam ingressi viam, doceant, animas plantarum & animalium imperfectorum esse diuisibiles, animas vero rationales & perfectorum brutorum esse indiuisibiles. Ita D. Thom. *1. part. quest. 76. art. 8.* & *secundo contra gentes cap. 72. art. 4.* D. Bonauentura *in primo dist. 8.* & magis placet Conimb. *2. de anima cap. 1. q. 8. a. 3.*

Respond. Anima rationalis est indiuisibilis, cæteræ vero omnium brutorum perfectorum sunt diuisibiles, in partes integrantes, ad diuisionem corporis. Ita Scotus *distinct. 4. quest. 1. art. 1.* & alibi Durandus *in primo dist. 8. quest. 3.* Gabriel *in secundo distinct. 17. quest. 5.* Toletus *lib. 2. quest. 5.* & alii. Prior pars est certa, & probatur euidenter, quia anima rationalis est substantia spiritalis, ac proinde caret partibus integranibus, sed indiuisibiliter est in singulis partibus corporis, cum in formatione, sicut angelus est in singulis partibus spatii, quod occupat, sine in formatione.

Probatu secundo, si esset diuisibilis, esset mortalis, sed hoc est contra fidem, ergo sequela maioris probatur, quia si esset diuisibilis, tunc pars animæ informans membrum abscissum periret, & sic per plures scctiones tota anima redigeretur in nihilum, & sic esset mortalis, nam eadem est ratio omnium partium, quæ vnus est partis determinatæ.

Obiic. primo. Quidquid recipitur, per modum recipientis recipitur, sed anima rationalis recipitur in subiecto extenso, & diuisiuo, scilicet in corpore humano, ergo ipsa etiam est extensa & diuisua.

Respond. ad maiorem, non esse necesse, vt receptum habeat omnes conditiones recipientis, in modo essendi, maxime quando recipientis non exercet propriam causalitatem, circa illud, ita vt ab eo dependeat in esse, sed sufficit, si se habeat in aliquo, sicuti recipientis, quod hic fit, sicut enim corpus humanum est

præsens certo spatio, ita etiam anima rationalis, licet diuersimode.

Obiic. secundo. Membra hominis adhuc viuunt, nam caput abscissum mouet labia, aliæ partes palpitant, ergo signum est simul cum capite separari partem animæ rationalis, vel in eodem erunt plures animæ, quarum vna potest manere, recedente altera.

Respond. negando consequentiam, quia partes vermiculorum diu & fortiter mouentur, non aliter, quam cum essent coniunctæ, partes vero hominis multo lentius. Deinde si vermes pungantur in parte separata, conatorquent sed ad locum punctationis, quod non aduertitur in membris abscissis humani corporis. Vide D. August. *lib. de quantitate anima cap. 3.* se vidisse vermem septipodem, cuius vtraque pars diuisa tanta velocitate mouebatur ac si essent duo vermes, ergo signum est factis euidentis in partibus remanere partes animæ sensitivæ.

Posterior pars probatur quia omnes aliæ animæ educuntur ex potentia materiæ, ergo sunt diuisibiles. Consequentia probatur, quia secundum diuersas partes educuntur, ex diuersis partibus materiæ, quia forma materiæ non potest informare, nisi eam partem materiæ, ex qua est eucta, alioqui enim naturaliter migraret de subiecto in subiectum, quæ æque est contra rationem formæ materialis, quam ac accidentalis.

Probatu secundo, pereunte parte corporis perit pars animæ, ergo anima est diuisibilis. Consequentia probatur, quia pereunte toto corpore plantarum & animalium perit tota anima, ergo pereunte parte corporis, perit pars animæ. Sequitur à proportionem.

Probatu tertio, specialiter de anima vegetatiua, quia rami abscissi aggenerant sibi alias partes, & sensum euadunt in alias arbores, ergo partem habent illius animæ vegetatiuæ, quæ erat in arbore, à qua sunt præcisi. De animalibus imperfectis patet ex velocitatum motu, & doloris sensu.

Obiic. primo. experientia docet, vt supra, si vermis incidatur in aliqua parte corporis, quod totus conatorqueatur: idem patet in imperfectis, ergo signum est animam eandem esse in omnibus partibus indiuisibiliter.

Respond. negando consequentiam, quia

motus ille oritur ex consensione & sympathia organorum inter se.

Obiicit. secundo, in animalibus perfectis operatio vnius potentia impedit operationes alterius, sic cursus equi & labor impedit nutritionem, &c. ergo anima saltem perfectorum est indiuisibilis. Consequentia probatur, quia non apparet ratio, cui ita subito desinerent moueri, maxime cum partes vermium, quæ constant anima imperfectiori, diutius conseruentur, vt patet ex motu.

Resp. negando consequentiam, ad probationem dico, primo indiuisibilitatem animæ præcisè non colligi ex membris abscissis, sed ex natura ipsius spiritali.

Ref. posse partem animæ sensitua diu remanere in parte abscissa, licet non edat signa vitæ, defectu organorum, & spirituum, qui cum sanguine ilico per venas sese effundunt, quod non ita fit in vermibus, & imperfectis animatis, quæ pro sanguine habent saniem, & pro venis fibras.

Resp. 3. plura requiruntur ad conseruationem animæ perfectæ, in corpore, quam ad conseruationem animæ imperfectæ. Vnde subita illa desitio partis animæ, in membro animalis abscisso, non est signum diuisibilitatis.

Petes, quare partes plantæ virtute animæ aggenerent alias partes, partes vero animalium non ita. Respondéo cum Toletio, *supra*, quia plantæ in omnibus suis partibus habent virtutem quandam feminale, producendi fructus & fœtus, animalia vero tantum in determinata parte, vel quia in animalibus sanguis, vel id quod vice sanguinis est, statim deficit, ita vt impediatur generatio, in plantis vero, quæ venis carent, succus ad generationem necessarius facile retinetur,

QVÆSTIO XI.

Prima sententia est Occami, in 2. *distinct.* 16. q. 24. Gabriel. *ibid.* q. 1. & aliorum Nominalium, dicentium distingui sola ratione, vt scilicet eadem entitas animæ concepta, vt tribuens esse specificum subiecto, sit anima concepta, in ordine ad operationes sit potentia, & in partiali in ordine ad intellectiones sit intellectiua, visiones visua &c. Idque illo suo principio. Non sunt multiplicanda entia, siue

necessitate. Idem sentire videtur Nauarrus in *manuali*, *pra.* 3. n. 2. & 3.

Secunda est Scoti, in 2. *dist.* 26. q. v. *ica.* & doctorum Parisiensium, exceptis Dominicanis. Asserunt potentias non distingui sola re, sed formaliter tantum, non realiter. Tertia sententia est D. Thom. 1. p. q. 56. a. 3. & q. 77. a. 1. Caietani *ibid.* Toleti 2. *de anima* q. 9. Conimb. *ibid.* c. 3. q. 4. a. 2. Suarez *disp.* 29. *sect.* 3. nu. 13. & seq. & communis aliorum docentium potentias distingui realiter ab anima.

Resp. Potentiæ distinguuntur realiter ab anima. Est communis, & recepta sententia, quam supponit Aristoteles in Categoriis, & communiter Philosophi morales in materia de habitibus. Similiter Theologi, dum inquirunt, in cuius potentia actu consistat formalis beatitudo.

Probatur primo, ex sententia sanctorum Patrum, qui distinguentes Deum a creaturis, quoad operationem, dicunt in Deo principium agendi, siue essentiam diuinam, & potentiam esse omnino eadem, à parte rei, in creaturis vero inter se distingui. Ita D. August. *lib. de Trinit.* c. 6. Dionys. c. 11. *Cœlestis Hierarch.* D. Anselmus *de concordia.*

Probatur secundo ex Aristotele *primo de anima* 9. & *alibi*. docet, in vno viuente esse vnam animam, sed plures potentias, & *secundo de anima* cap. 3. inquirir, subiectum potentiarum, ergo supponit illam distingui à subiecto.

Probatur tertio, ratione, quia anima est indeterminata, & indifferens principium multarum operationum, ergo eius virtus debet determinari ad certas operationes, per formas accidentales superadditas, quæ sunt potentia.

Probatur quarto. Omnibus substantiis à natura collata est virtus quædam accidentalis, qua tanquam instrumento vtentur ad actionem, sic ignis habet calorem realiter distinctum, aqua frigus, terra siccitatem &c. Ergo etiam animæ habent suas virtutes, quæ sunt potentia.

Probatur quinto, Quia inter intellectum & voluntatem tanta est diuersitas, quoad operandi modum libere, vel necessario, assumendo sibi obiectum, vel tendendo in obiectum, per modum influxus, vt videatur exigere diuersas facultates operandi. Similiter intel-

appetitum sensitivum, & rationalem, id est, voluntatem, sæpe est magna lucta, ut etiam notavit Aristoteles, quæ commode explicari non potest, sine distinctione reali potentiarum.

Probatur sexto. Potentiæ sensitivæ distinguuntur realiter ab anima rationali. Ergo omnes. Consequentia probatur, quia omnium eadem est ratio, & necessitas. Antecedens probatur; quia si potentiæ sensitivæ nihil essent aliud, quam ipsa anima, v. gr. potens audire, videre, posset anima separata à corpore audire, vivere, gustare, quod tamen nemo dixerit.

Ex his probationibus, quæ afferri solent, colligitur verum esse, quod fatetur Suarez, *supra*, huius veritatis rationem à priori nobis esse ignotam.

Obiicit primo, frustra superadduntur huiusmodi potentiæ, quia anima seipsa immediate sufficiens principium actionum, ergo poterit illas exercere sine potentia. Antecedens patet, quia de facto etiam in sententia eorum, qui invehunt potentias, anima effectivè concurrat ad actiones vitales, ut ab immediato illius influxu dicantur vitales.

Respond. negando antecedens, ad probationem dico, animam esse immediate affectivam actionum vitalium, sed dependenter à potentia, ut coefficientem, quia à illa debet determinari generalis illius virtus, ad certæ speciei actionem.

Obiicit secundo Accidentia realia, ut calor, ignis, &c. sunt immediate activa, ergo similiter anima.

Respond. negando consequentiam, quia virtus huiusmodi sunt ex se limitata, ad certos effectus, anima vero est substantia indifferens, ad diversos effectus, ac proinde ainde debet determinari. Deinde non sequitur, Accidentis non est, immediate activum independentem ab influxu substantiæ, ergo substantia independentem ab accidente, ut patet de Actis *1. sp. 3. 1. hysicis*.

Obiicit tertio, anima immediate per emanationem in se producit potentias, ergo similiter seipsa potest elicere actiones vitales.

Resp. negando consequentiam, quia ut videtur operari, debet esse constituta in statu perfecto, scilicet cum potentis, sine quibus in statu imperfecto, cum facultate se reduci ad statum perfectum, sicuti aqua spolia-

ta frigore, quæ non intelligitur frigefacere, nisi prius frigus in se produxerit.

Obiicit quarto. Si potentiæ realiter ab anima distinguantur, poterunt saltem, ab illa divinitus separari, & sic anima hominis non erit rationalis, carebit enim intellectu voluntate &c. formaliter.

Resp. Si potentiæ divinitus separantur, anima non erit Physice sensitiva, vel intellectiva sed tantum radicaliter, & virtute, quia est ipsum principium potentiarum, & ab hoc principio desumitur differentia animæ, & etiam definitio, non vero à potentia superaddita. Unde anima sine intellectu erit adhuc rationalis, & verisimilius est posse intelligere, præternaturali modo, si Deus speciale aliud quod auxilium conferat, quo defectus potentiæ suppleatur.

Petes 1. quid iudicandum sit de sententia Scoti.

Resp. Si per distinctionem formalem intelligat eam, quæ non est actu, sed virtute tantum, & fundamentaliter, (ut verisimilius est ex dictis in Logica) non dissentit à Nominalibus, nisi verbis, vade & quidam illius doctrinam confundunt cum doctrina Nominalium, ut Nauartus *supra* & alii. Si per distinctionem formalem intelligat modalem, non Metaphysicam sed Physicam, non est probabilis, quia ratio, quæ militat contra distinctionem potentiarum, militat contra propriissimam realem, & ratio quæ impugnat distinctionem formalem, evertit etiam modalem.

Petes secundo, in quo genere causæ anima sit causa potentiarum?

Respon. esse aliquo modo in omni genere causæ, nam primo est subiectum, & per consequens, causa materialis poteriarum. Secundo potentiæ definiuntur per animam, ut terminum suæ essentiæ, & ita est aliquo modo causa formalis, extrinseca, terminans scilicet ordinem essentialem potentiæ ad se. Tertio est causa efficiens, quia potentiæ ab ea effectivè dimanant. Quarto ordinantur ad animam, ut finem.

Petes tertio, an omnes potentiæ immediate dimanent ab anima?

Resp. Affirmativè. Ita tamen, ut verisimile sit, aliquas dimanare cum ordine, scilicet mediante alia, ut concausa animæ, sic visibilitas videtur procedere ab anima rationali, mediante admiratio &c.

QVÆSTIO XII.

An actus & subiecta dent differentiam potentis animæ?

Respondeo affirmatiue, quod sic intelligendum est, non quasi actus & obiecta dent essentiam & differentiam intrinsece, se ipsis, constituendo potentias, sed extrinsece, tanquam terminos ordinis intrinseci, & essentialis, quem potentia dicunt ad actus, & mediantribus illis ad obiecta.

Probatur conclusio, quia potentia essentialiter ordinantur ad obiecta, mediantribus actibus, quibus obiecta attingunt, ergo ab iisdem, tanquam terminis illius ordinis, sumunt essentiam, verbi gratia, intellectus est entitas quædam restituens verum, vt obiectum, voluntas bonum; Vnde per ordinem ad verum specificatur intellectus, per ordinem ad bonum voluntas: Vbi

Nota primo, potentias specificari ab obiectis, non moralibus, sed formalibus. Vnde vna & eadem pars potest à diuersissimis potentis spectari, diuerso tamen modo, & sub diuersa ratione formali, verbi gratia, calor tanquam bonus, à voluntate, tanquam verus ab intellectu, tanquam tactilis à tactu, quo casu plures potentia habent idem obiectum materiale, sed formale diuersum: quæ rationes formales, in eodem obiecto materiali non distinguuntur ex natura rei, sed ratione ratiocinata, quia scilicet vna & eadem res à parte rei terminare potest diuersas potentias, ac proinde, quatenus comparantur cum vna potentia, quam velut obiectum terminant, distinguitur ratione à se ipsa, prout comparatur cum alia potentia, quam similiter terminat, vt obiectum, quia calor, verbi gratia, non indiget villo accidente, vel vlla formalitate superaddita, vt participetur à tactu, vel intelligatur, aut appetatur.

Nota secundo, ex eo, quod potentia sumant essentiam ab actionibus & obiectis sequi, quod ab eisdem sumant suam vnitatem, & distinctionem ab aliis: Nam quidquid dat esse alicui, maxime in genere causæ formalis, dat etiam consequentia ad esse, quæ sunt vnitatis & distinctio ab aliis.

Petes primo, quæ sit via inuestigandi vnitatem potentia, ex actibus obiecta.

Respond. à posteriori, si notemus eum, qui potest exercere actus, circa vnum obiectum, potest similiter circa aliud, & contra. Si quis vero actu circa vnum obiectum, eo ipso etiam priuatur actu, circa aliud, hoc argumento est, illos actus & obiecta pertinere ad eandem potentiam. Declaratur exemplo, quia qui videt album, etiam potest videre nigrum, vel alia corpora colorata, hinc indicamus colores, & omnes actus visionis, quibus colores percipiuntur, pertinere ad eandem potentiam, scilicet ad visum, quia scilicet licet colores inesse æqualitatis, & naturæ inter se sunt contrarii; conueniunt tamen in eadem ratione visibilis, quæ est formalissima ratio obiecti visus: Similiter, licet calor & frigus inter se pugnent, quoad esse naturæ, conuenient tamen in ratione formali obiecti tactus.

Petes secundo, quæ sit via inuestigandi, quanam potentia inter se distinguantur.

Respond. id dignosci primo, ex diuersitate organorum, si sunt potentia organice, nam quia oculus, qui est instrumentum potentia visuæ, omnino diuersus est ab auribus & organo auditus, recte colligitur illas potentia esse diuersas, secundo, si notemus eum, qui priuatur actu vnius potentia, non semper priuari actu alterius, vt quia cæcus potest audire, & surdus videre, recte infertur visum & auditum esse diuersas potentias. Tertio, à priori intelligitur diuersitas potentiarum, ex diuerso modo operandi, seu tendendi in obiectum. Vnde licet voluntas & intellectus sint potentia valde vniuersales, & omnia attingant quia tamen intellectus respicit obiectum, intelligibile, voluntas vero vt appetibile, recte infertur diuersas esse potentias.

Petes tertio, qui fieri possit, vt vna potentia eliciat actus tam diuersos specie, verbi gratia, intellectus assensum, dissensum, voluntas volitionem.

Respond. Quia potentia est causa quædam æquiuoca, & possibilitas quædam attingens obiectum sub ratione vniuersali, vnde elicit potest actus specie diuersos, quæ sint actus quædam consecutiones obiecti, & hic nunc, ergo eadem manente potentia potest multiplicari specie & numero.

Obiicit primo, Actus sunt posteriores ipsi potentis, similiter & obiecta saltem in animalibus, sed ab eo quod posterius est pri-

non potest sumere essentiam, ergo potentia non sumit essentiam ab actu.

Respond. ad maiorem, actus esse posteriores potentis in ratione effectus, & secundum esse actuale, in ratione tamen essentia, & termini non sunt posteriores, & hoc modo tribuunt potentis essentiam.

Obiic. secundo, plures sunt sensus specie distincti, & vnicus est specie intellectus, cum tamen intellectus percipiat omnia, quæ percipiunt sensus, ergo signum est potentias non sumere suam speciem, & unitatem ex obiecto.

Respond. nego consequentiam, quia, quod est obiectum formale respectu sensuum, id est, obiectum materiale, respectu intellectus, qui obiecta omnia formalia sensuum inter se distincta considerat, sub vna ratione communiori formali, vnde licet obiectum intellectus latissime pateat, ipse tamen specie vnus est, & potentia sensitua, quia materiales sunt, & inferiores quæ obiectum considerant, sub ratione contrahitori multiplicantur specie.

Obiic. tertio, ordo ad obiectum non potest esse intrinseca ratio constitutiva, quia est quædam ratio, ergo potentia non specificatur extrinsece, & transitiva ab obiectis intrinsece ab ipso ordine ad obiectum.

Respond. negando antecedens, quia ordo ille, seu relatio est transcendentalis, indistincta ab entitate absoluta, quæ dicitur potentia, vnde est intrinseca, vt habet locum differentia intrinseca.

Obiic. quarto, obiectum potius videtur specificari à potentia, quam contra, quia obiectum formale alicuius potentia denominatur ab ipsa potentia, v. gr. intelligibile ab intellectu, visibile à visu.

Respond. negando assumptum, ad probationem dico, obiectum formale secundum rem semper esse aliquid ex parte ipsius obiecti, in quo omnia, quæ totali obiecto illius potentia comprehenduntur vniuoce, vel saltem analogice, conueniunt, sed quia hæc ratio obiectiua sæpe nobis est ignota, ideo il-
 un solemus explicare per relationem rationis, vel potius per denominationem extrinsecam obiecti, à potentia, sic dicimus visibile esse obiectum formale potentia visiva, quod aliter explicare non possumus, id, quod

commune est luci, & colori, ratione cuius percipi possint à potentia.

Obiic. quinto, contra primam petitionem. Ex eo videtur sequi, intellectum & voluntatem non esse potentias distinctas, qui enim potest intelligere, potest etiam velle & contra.

Respond. signum illud à posteriori de connectione actuum non esse infallibile, potest enim ratione subordinationis & mutua dependentia vnus potentia ab alia necessaria esse illarum connexio, quo casu colligenda est distinctio illarum, à priori, scilicet ex diuerso modo tendendi in obiectum, quod hic fit, quia intellectus tendit in obiectum, quodammodo ad se trahendo, & sibi accommodando, voluntas vero fertur in obiectum, per modum inclinationis & ponderis.

Q V Æ S T I O XIII.

An potentia sint in sola anima.

Variæ de hac re sunt sententia. Nominales volunt, omnes potentias esse in sola anima, quia censent non distingui ab anima. Alii, licet existiment distingui ab anima, volunt tamen omnes esse in sola anima, vt subiecto adæquatæ inhærensionis. Ita Apollinaris secundo de anima, quæst. 1. o Iandunus quæst. 1. o. Alii docent, potentias rationales intellectum scilicet & voluntatem, esse in sola anima, potentias vero vegetatiuas, & sensitivas, esse in coniuncto, siue in composito ex anima & corpore Ita D. Thomas 1. part. quæst. Scotus in quarto distinct. 45. quæst. 3. & est communis sententia, quam aliqui sic explicant, vt velint potentias vegetatiuas & sensitivas, secundum suum formale, & intrinsecum esse in solo corpore, vt subiecto primo, & immediato, radicaliter vero in animo, quare nus scilicet effectiue dimanat ab anima, vt causa effectiua, dici tamen esse in coniuncto, quia non sunt in corpore, nisi informato anima à cuius presentia & perpetuo influxu effectiue dependet, in sui conseruatione. Ita Valentia 1. p. dist. 6. q. 3. pur. c. 3. Conimb. 2. de anima c. 3. q. 3. a. 2. pro veritate.

Nota primo, potentiarum animæ alias dici organicas, quæ scilicet sine organo corpore nequeunt operari, alias in organicas, quia

Eccc

sine

sine organo possunt operari, qualis est intellectus & voluntas in homine, quæ etiam anima separata à corpore operantur.

Nota secundo, potentias organicas dupliciter posse spectari, primo secundum nudam facultatem, & vim operandi vitaliter. Secundo, secundum rationem completam, & omnia requisita ad exercitium actus vitalis, qua consideratione videntur esse ens per accidens; includit enim ipsam facultatem animæ, quæ est qualitas spiritalis in anima rationali, & simul organum, seu dispositiones corporeas, & certam temperiem qualitarum, sine quibus non sunt completæ, nec in actu primo & perfecto ad operationem.

Respond. primo, voluntas & intellectus sunt in sola anima rationali, vt subiecto adæquato, est certa & communis omnium sententia.

Probatum primo ex Aristotele, 1. de anima textus 27. vbi dicit, intelligere esse solius animæ, intellectum esse independentem à corpore, & 192 dicit, illum nulli organo esse alligatum.

Probatum ratione, quia intellectus & voluntas sunt potentie spirituales, ergo adæquate sunt in subiecto spiritali, scilicet anima rationali.

Confirmatur, quia separatur simul cum anima rationali. Idem dicendum de potentia motiva, quæ etiam cum anima separatur, vt sanior habet opinio eorum, qui docent animam separatam à corpore posse moueri localiter. Vide Tolet. 2. de anima. q. 9. & Conimb. disp. de anima separata.

Respond. potentie vegetatiuæ & sensitiuæ non sunt in coniuncto, secundum explicatiorem allatam in tertia sententia.

Probatum primo, quia sic vere & absolute essent in solo corpore inhaesive.

Probatum secundo, Anima sensitiua brutorum & vegetatiua plantarum, non esset causa rationalis, & subiectiua potentiarum, quod est contra communem sensum.

Probatum tertio, Potentie illæ non fluere ab anima per actionem emanatiuam immanentem, sed per veram & propriam, & efficientem; anima enim produceret illas in materia, seu corpore subiecto, realiter distincto.

Probatum quarto, quia sic potentie non essent qualitates permanentes, quia dependerent in suo esse à perpetuo influxu animæ, idque effectiuo.

Probatum quinto. Hinc vltius sequeretur, voluntatem & intellectum similiter in anima rationali dependere ab anima, à continuo influxu effectiuo animæ, & per consequens, non esse capaces habituum, cum eadem est ratio omnium potentiarum, quoad dependentiam in genere causæ efficientis.

Sexto sequeretur, cadauer saltem aliquandiu posse sentire, quia cum potentie sint entitates reales Physicæ, actu, non videntur ita euanidæ, vt ad breue tempus non possint perseverare in corpore, cum videamus primas qualitates actiuas factis diu permanere in subiecto, non connaturali, verbi gratia, calorem in aqua.

Septimo, hinc sequeretur animam non posse commode influere in operationes vitales, tum quia simul à se fundere deberet potentias, & simul influere in actiones, tum quia potentie, quæ sunt immediata principia operationum, essent in subiecto distincto. Vnde vltius sequeretur, sensationes non esse vitales, quia non procederent à principio vite, sequeretur etiam potentias has in homine esse veræ corporeas.

Respond. tertio, potentie vegetatiuæ & sensitiuæ si accipiuntur pro sola habilitate, seu facultate operandi vitaliter, sunt in sola anima, vt subiecto inhaesivis.

Probatum ex dictis secunda conclusione, & confirm. quia potentie illæ sic spectatæ sunt simplices qualitates secundæ speciei, ergo sunt in unico tantum subiecto, nisi in duobus, alioqui enim saltem in homine eadem potentia sensitiua partim esset spiritalis, partim corporalis, atqui non sunt in corpore solo, vt patet ex dictis, & quia sunt proprietates animæ, quæ debent esse in eo, cuius sunt proprietates, ergo sunt in sola anima.

Respond. quarto. Potentie vegetatiuæ & sensitiuæ, vt sunt in actu primo completo, sufficientes ex vi in actum, sunt in toto composito, non tantum denominatiue, sed & inhaesive. Patet ex secundo notabili, & probatur ex Aristotele primo de anima cap. 1. text. 14.

Et 15. Et cap. 4. text. 66. Vbi distinguit actionem animæ sensitivæ, ab intellectu, in eo, quod illa sit in toto composito, & ideo ex dissoluto non remaneat, intellectio autem sit in sola anima, atque ideo etiam in ea separata remaneat, & cap. 1. de somno & vigilia. dicit, sentire non esse proprium animæ, & corporis, sed coniuncti, ac proinde potentiam sensitivam, scilicet secundum esse completum esse coniuncti, idem enim subiectum est potentia, & operationis vitalis.

Probatur secundo, ratione, quia potentia illæ sunt organica, & per se primo defatigantur, in quo distinguuntur à potentiis inorganicis, intellectu scilicet & voluntate, quæ tamen defatigantur per accidens, defectu scilicet spirituum animalium in organo concurrente, ergo secundum aliquid sui sunt etiam in corpore, & non in anima tantum, alioqui enim non essent magis organica, quam potentia spirituales, & in homine possent separari simul cum anima, & habere actiones vitales.

Respond. quinto. Potentia vegetativæ & sensitivæ partim sunt diffusa per totum corpus, partim non.

Probatur, quia in anima rationali, quæ sola est indivisibilis, quoad nudam facultatem, sunt omnes utique in omnibus partibus, quæ ab anima informantur, quoad complemen-

tum vero, sunt in ea parte corporis, in qua est organum, unde generativæ & sensitivæ sunt tantum indeterminata corporis parte, nutritiva vero & augmentativa sunt diffusa per totum corpus, quia ubique exerceat suas operationes.

Obiit. primo, hinc sequeretur potentias non esse simplices qualitates secundæ speciei, quod est contra communem sensum.

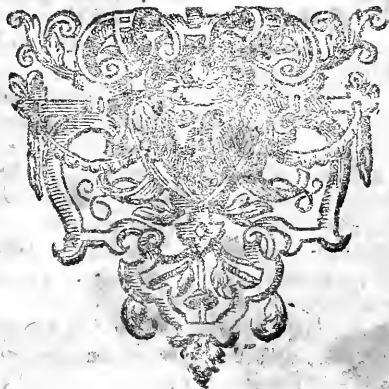
Respond. negando sequelam, quia nomine potentia significatur nuda facultas vitaliter operandi, quæ est simplex qualitas, residens in anima, & præcipua pars potentia completa.

Obiit. secundo, ægre poterit assignari differentia inter potentias organicas & inorganicas, quia sicuti potentia organica secundum esse completum dependet à corpore, ita etiam inorganica, quia intellectus, verbi gratia, non potest operari, si organum corporeum sit læsum.

Respond. negando assumptum, distinguuntur enim quod potentia organica dependet à dispositionibus corporis, & à concussis, potentia vero inorganica tantum dependet ab organo, & dispositionibus corporis obiectivæ, quatenus concurrunt ad positionem obiecti, quod intellectus intelligit.

(***)

Finis Disputationis primæ in Lib. de Anima.

DISPUTATIO SE- CVNDA DE POTEN- TIIS ANIMÆ IN PAR- TICVLARI.

Expositis iis, quæ de natura animæ & potentiis in communi disputari solent, de singulis in particulari breuiter agemus. Diuidi solent in vegetatiuas, & rationales: omnes reperiuntur in anima rationali, quæ continet gradum sensitium & vegetatiuum, sensitiuæ & vegetatiuæ reperiuntur simul in anima sensitiua, quia continet gradum vegetatiuum, anima vegetatiua solas habet potentias vegetatiuas, de quibus primo loco dicemus.

QVÆSTIO I.

Quot sint potentia vegetatiua, & quomodo inter se distinguantur.

Respondeo tres sunt principales potentia animæ vegetatiuæ, scilicet nutritiua, augmentatiua & generatiua.

Probat ex Aristotele secundo de anima c. 2. ubi recenset tres potissimum functiones animæ vegetatiuæ, nutritionem scilicet augmentationem, & generationem: singulis respondent singulæ potentia. Nutritio pertinet ad conseruationem nutritiui, vnde potentia nutritiua definitur ab Aristotele 2. de anima c. 48. potentia, qua viuens conseruat se, vt tale, augmentatio pertinet ad perfectionem viuentis, vt scilicet producat ad convenientem sibi quantitatem, generatio dirigitur ad propagationem & conseruationem speciei.

Dixi secundo, esse principales, quia sicut præcipuis istis tribus functionibus, multæ aliæ subserviunt, verbi gratia, attractiones, distributiones, retentiones, expulsionem, quæ in stomacho, hepate, intestinis, venis, corde

&c. peraguntur, & pleræque etiam in plantis, ita etiam aliæ potentia illis respondent, verbi gratia, attractiua, distributiua, retentiua, &c.

Sed difficultas est, an duæ istæ potentia realiter inter se distinguantur. Affirmant D. Thom. 1. p. q. 78. a. 2. & alibi: Caietanus l. 2. de anima c. 4. & alii.

Respond. secundo, potentia nutritiua non distinguitur realiter ab augmentatiua. Ita Durandus in primo distinct. 13. quæst. 2. Valef. lib. 2. cont. Med. c. 20. Conimb. 2. de anima cap. 5. q. unica.

Probat, quia idem est vtriusque potentia obiectum, scilicet alimentum, & idem est vtriusque instrumentum, hæ potentia sola ratione inter se distinguuntur, vt eadem dicatur nutritiua, quatenus præcise conseruat viuens, & reparat æquale illi, quod vi natiui caloris continuo deperditur, dicatur vero augmentatiua, quatenus potest reparare maius.

Confirmatur, quia alioqui potentia augmentatiua maximo vitæ tempore maneret otiosa.

Obiicit. primo, potentia augmentatiua videtur definire, viuente ad statum perfectum adducto,

adducto, manente interim nutritiua, ergo distinguitur realiter.

Resp. negando antecedens, potentia enim semper remanet, sed non semper habet omnē suum actum, tum, quia est assecura suum finem; tum quia ex parte corporis sensum debilitatur.

Resp. 2. Obiectum vtriusque potentiae videtur distingui realiter, ergo & ipsae potentiae. Antecedens probatur, quia obiectum nutritiuae est alimentum, prout est substantia, augmentatiuae vero, prout est quantum, quae sunt genere distincta.

Resp. negando antecedens, quia obiectum vtriusque est substantia, quanta, unde vtriusque actio terminatur ad substantiam simul cum quantitate, augmentatio stricte sumpta tantum connotat plus substantiae substitui, quam fuerat assumptum, & per consequens, maiorem acquirat quantitatem, maius autē, seu plus, & minus in eodem genere non distinguitur essentialiter.

Respondeo tertio, Versus est potentiam nutritiua non distingui realiter, à generatiua. Ita Valefius *supra* c. 10. & Conimbr. *contra Pharnesum* l. 5. & *physiologia* 5. c. 3. & Tol. 2. *de anima* q. 10.

Probat primo, ex Aristotele *hic* l. 2. *cap. 5.* ubi dicit, eadem est vis animae nutriendi, & generandi.

Idem docet *secundo de generat. animalium* cap. 4.

Probat 2. Quia nutritio est quaedam partialis generatio, ergo potest oriri ab eadem potentia, à qua oritur generatio totalis, sicuti per eundem calorem generatur alius ignis, & idem se conseruat. per regenerationem.

Obi 1. Repetitur potentia nutritiua sublatà generatiua, vt patet in senibus, ergo distinguuntur realiter.

Resp. nego antecedens, quia in senibus salua est potentia generatiua, licet ob debilitatem ex parte corporis non possit exire in actum.

Obi 2. Potentia generatiua conuenit delineatio & formatio membrorum viuētis, quod non conuenit nutritiuae, ergo distinguuntur rationaliter.

Resp. negando antecedens, quia etiam in nutritione delineantur partes viuētis, quantum natura exigit, singulis enim partibus alie similes aggenerantur, & in corpore grauior

lato videmus aliquando regenerari nouam partem carnis, cum suis venis, & arteriis, per modum partialis generationis.

Obi. tertio. Potentia nutritiua est diffusa per totum corpus, generatiua residet in certa aliqua parte, vt patet in animalibus, ergo distinguuntur subiecto, ac proinde realiter.

Respondeo negando antecedens, quia potentia generatiua etiam est sparsa per totum corpus, dicitur autem esse in certa parte corporis, illa scilicet ad quam deferretur superfluum alimenti, cui ibidem imprimit virtutem seminalem, quae virtus non est potentia generatiua viuētis, sed illius instrumentum, (vt recte Conimbr. *supra*) quo mediante efficit organizationem, & introducit vltimam dispositionem ad viuens, ac educit animam è potentia materiae.

Ex dictis sequitur, secundatias istas operationes prima conclusione allatas, non postulare potentias realiter ab aliis distinctas, sed oriri ab vna & eadem, quae vtitur diuersis qualitatibus in diuersis partibus, nam ante vltimam alimenti conuersionem in substantiam viuētis, aliquoties ipsum alimentum substantialiter immutat, verbi gratia, in chylum sanguinem, medullam, &c. Quo factò fiat nutritio, & quale debeat esse alimentum, explicatur *l. de generatione* de modo & ordine etiam, quo perficitur generatio viuētis, fuisse Aristoteles *libro de generatione, & historia animalium*.

QVÆSTIO II.

Vtrum potentia sensitua sint vere passiuæ?

Clauianus, & alii quidam docent, ad sensationem sufficere solum receptionem speciei sensibilis, in organo sensus, ac proinde potentiam sensitua, non esse actiua, quod insinuare videtur Aristoteles, multis in locis, sensationem dicens esse passiuam.

Respon. 1. potentia sensitua non est mere passiuæ, neq; sensatio fit per solâ recretionem speciei in organo, sed ipsa potentia vitaliter influit in actum sensationis. Ita D. Thom. 1. p. q. 56. a. 1. Scotus *in primo dist. 3. q. 7.* & communiter omnes,

Probatur 1. ex Aristotele *secundo de anima c. 3.* ubi dicit, animam scilicet instructam potentis esse effectivam sensationis, ergo supponit esse actionem.

Probatur 2. quia si sensatio fieret per solam receptionem speciei, sequeretur speculum, aquam, &c. videre, nam recipiunt in se species obiecti.

Probatur 3. Posita receptione speciei in oculis, non necessaria est visio, ergo. Visio non est nuda receptio speciei. Antecedens probatur, in animalibus, ut leone, lepore, quæ dicuntur dormire apertis oculis, & in hominibus vigilantibus, qui nimium ad res alias intenti, etiam apertis oculis non videant res obiectas, ergo ad sensationem præter receptionem speciei requiritur actius influxus ipsius potentia.

Probatur 4. Quia sensationes omnium consensu sunt operationes vitales, ergo effectivæ procedunt à principio activo interno, quod est anima instructa potentis.

Respondeo secundo. Potentia sensitiva est activa & passiva simul. Prior pars patet ex dictis.

Posterior probatur, quia potentia est receptiva sensationis, quam elicit, sic potentia visiva producit & recipit visionem, quæ recreatio est quædam passio. Deinde antequam potentia agat, præsupponit receptionem speciei in organo, quæ similiter est quædam passio. Et ex his intelliguntur loca Aristotelis, in quibus dicere videtur sensationem esse passionem.

Petes primo, Vtrum potentia sensitiva habeat etiam actiones transeuntes.

Resp. negando, Quod enim cati radios lucis extra oculos emittunt, quibus aerem illuminant, ut noctu videant, Basiliscus visum hominem interimat, oculi mulieris menstrua in faciant speculum, oculi vetularum fascinant pueros teneriores, id oritur ex qualitatibus activis, quæ residunt in organo, vel spiritibus, & vaporibus, qui diffunduntur per aerem, unde huiusmodi operationes non sunt sensationes.

Petes secundo. Cum sensus tantum recipiat suum actum, & speciem sensibilem, cur vehemens sensibile dicatur corrumpere sensum.

Resp. Sensibile præcise quatenus terminat

sensationem non corrumpere, sed potius perficere sensum, sicut enim est aliquid terminans extrinsece, essentialem actus & potentia habitudinem, sed quia sensibile frequenter est activum, & vim habet evertendi commodam organorum dispositionem, sic dicitur corrumpere sensum, sic sensus vehemens obrundit, & lædit auditum, quo fit ut fabri ferrarii minus bene audiant, sic etiam qui solem, vel ignem actiorem intuentur, detrimentum in oculis patiuntur.

Ex quo colligitur ratio, cur intellectus nihil patiatur detrimenti ab obiecto valde intelligibili, quia nimirum obiectum intelligibile, ut sic, non est activum, & intellectus, est potentia spiritualis intrinsece independens ab organo corporeo.

Q U Æ S T I O III.

Quomodo sensus se debeat habere circa suum obiectum?

Suppono primo, ex dictis in *textu l. 2. cap. 6.* Sensibile, quod est obiectum formale sensus, dividi in sensibile per se, & sensibile per accidens, quo scilicet percipitur ratione accidentis, quod percipitur per se, sicut paries videtur ratione albedinis inherens, & cibus gustu percipitur ratione saporis: Deinde dividi in sensibile commune, quod scilicet pluribus sensibus externis percipitur, & in sensibile proprium, quo unico tantum sensu externo percipitur.

Suppono 2. licet perspectivi Vitellio *libr. 3. Optica.* & alii ponant, sensibilia communia 20. alii plura quoad 5. sed nullo determinato numero, recte tamen cum Arist. *supra* tantum assignari 5. quod cætera omnia commode ad illa possunt reduci. Vide Scaliger. *exerc. 298. n. 7.*

Resp. sensus debet carere gradu sui obiecti, alioquin non posset percipere omnia sua obiecta partialia.

Probatur experientia, quia tactus non percipit calorem, & alias qualitates primas, quæ sunt eiusdem plane intentionis, cura illis, quas in se habet, & gradus non percipit alios sapores, si huiusmodi sunt si quædam alioquin valde amaro, & vitæ non participat varietate colorum, si oculus

oculus sit perfusus sanguine aliquo humore, tunc enim habent se sicuti si apposita essent perspicilla rubra, quæ omnia exhibent rubicunda, ergo ut sensus sit idoneus ad percipiendum omne genus sui obiecti, debet esse denudatus natura illius. Ratio a priori est factis difficilis, ea tamen videtur esse, quod potentia sensitiva, utpote organica & materialis certam requirant qualitatem temperiem, in organo, qua iuuentur ad omnem seu obiecti differentiam percipiendam, si autem organum certa aliqua obiecti specie imbuatur, v. g. oculis nigredine, cum nullus color idoneus sit ad inuandam potentiam visiuam, ut reliquos colores percipiat, non poterit visus circa alios colores versari, vel saltem color organicum aliis confundetur. Confirm. Quia dispositio medii impedit sinceram perceptionem obiecti, ergo & indispositio organi, quæ oritur ex presentia particularis obiecti.

Obiic. primo, organum visus scilicet pupilla est luminosa, & tamen percipit lumina, ergo sensus non debet esse denudatus natura sui obiecti.

Resp. negando consequentiam, quia peculiaris est ratio in lumine id enim non tantum se habet, ut obiectum, sed etiam tanquam medium & ratio videndi, quò fit, ut pupilla luminosa, & transparentis, aliud lumen percipere possit, alia vero obiecta non sunt rationes percipiendi.

Obiic. secundo. Intellectus non debet esse denudatus natura sui obiecti, quia ipse est intelligibilis, & intelligit seipsum, ergo neque sensus.

Resp. negando consequentiam quia intellectus est potentia vniuersalis, extendens se ad omne genus cognoscibilis.

Resp. secundo, sensus potest percipere obiectum immediate contiguum, ita ut non indigeat medio, ac proinde sensibile positum supra sensum facit sensationem. Vide *Tol. l. 3. de anima q. 2.* Probat, quia tactus percipit calorem, frigus humorem, ut alias qualitates tactiles sibi coniunctas similiter gustus percipit sapores contiguos qui seculum attingunt neruum gustus, & olfactus percipit euaporationes odoriferas, quæ ad organum vsq; pertingunt, & auditus percipit sonum immediate ferientem tympanum, & visus percipit modicum lumina.

Vbi Nota, auditum & odoratum etiam posse percipere sua obiecta, cum medio, possumus enim odorari, quod non est admodum naribus, & audire sonum, qui non est immediate coniunctus auribus, quamuis tactus & gustus omnium commodissime percipiunt obiectum proximum, eo quod alii sensus ex presentia obiecti per accidens facilius laedi possunt, id patet in auditu, cuius organum a sono immediato læsum aliquandiu solet tinnire.

Obiic. Color appositus oculo nequit videri, ergo verum est illud Aristotelis, sensibile positum supra sensum non facit sensationem.

Resp. axioma illud Aristotelis, habere locum in visu, respectu coloris, cuius ratio est quod ad visionem exercendam requiratur illuminatione obiecti, quod non fit, quando obiectum immediate attingit oculum, tunc enim nullum lumen intercedit.

Q V Æ S T I O I V.

Utrum sensus percipiat suum obiectum absens?

Resp. sensus exterior non potest naturaliter percipere obiectum absens, siue non positum intra latitudinem sphaeræ actiuitatis. Patet experientia, discurrendo per omnes sensus.

Ratio est, quia sensus est potentia determinata ac materialis, & propterea non potest ferri nisi in rem presentem.

Dixi sensus exterior, quia sensus interior fertur in obiectum absens, imo non existens: Sic enim per imaginem res absentes ita nobis representantur, ac si essent presentes sensibus exterioribus, ut patet in somniantibus.

Dixi naturaliter, quia supernaturaliter videtur posse ferri in rem absentem, quia cum concursus obiecti non sit intrinsecus potentia, videtur posse à Deo suppleri: neque hinc sequeretur, sensum posse percipere non sensibile, quia licet id, quod non est, non sit sensibile per se & intuitionem abstractiuam tamen cognitione sensitiva Deo specialiter concurrente percipi potest.

Potes t. Utrum sensus percipiat suum actum proprium, v. g. visus visionem.

Respondeo non percipere actu explicito & distincto,

& distincto à sensatione, verbi gratia, visus non percipit suam visionem, per aliquem actum distinctum à visione, quem elicit, nec auditus suam auditionem, &c. Ratio est, quia potentia non potest ferri extra latitudinem sui obiecti, sed sensatio, quæ est id, quo obiectum percipitur, non est id, quod percipitur. Vnde non pertinet ad obiectum sensus, deinde ad percipiendum proprium actum, opus est reflexione, & iudicio, sensus autem non sunt potentia indicatiua, spiritalia, quæ se possunt reflectere supra suos actus, quare sensationes actu expresso & directo percipiuntur, vel à sensu interno, quia cadunt sub imaginationem, vel ab intellectu.

Respondeo secundo. Quilibet sensus implicitè & in actu exercito percipit suum actum, quia sentit se adhibere conatum ad sentiendum, & se sentire, vnde percipit suum actum seipso, non alio actu.

Petes secundo, Vtrum sensus percipiat priuationem sui obiecti, verbi gratia, visus tenebras.

Resp. non percipere actu expresso, quia priuatio obiecti est extra latitudinem obiecti sensus, implicitè tamen percipit, quatenus sc. cessat ab actu, & sentit se nullum, habere obiectum, in quod tendat.

Q V Æ S T I O V.

Vtrum sensus possit errare circa sensibile proprium?

Negatiuam partem insinuat Aristoteles *l. 2. de anima c. 6. t. 63.*

Pro veritate nota primo, Questionem esse non de errore strictè sumpto, hic enim tantum potest esse in potentia iudicatiua, sensus autem tantum est potentia apprehensiuæ: sed de errore, seu falsitate, quæ in simplici apprehensione potest reperiri, quæ tamen etiam dici potest error, quatenus potentiam superiorè ad quam pertinet iudicium, inducit in errorem.

Nota secundo. Sensibile proprium alicuius sensus dupliciter posse spectari, primo secundum rationem communem, verbi gratia, albedo secundum rationem coloris, vel visibilis, dulcedo secundum rationem saporis, te-

eundo, secundum rationem partialem, vt albedo & dulcedo, secundum partes, & specificas naturas.

Resp. Sensus non errat circa sensibile proprium, secundum rationem communem, potest tamen errare circa illud, circa rationem partialem. Vide Tolertum *l. 2. qu. 13. Conimbr. ib. d. c. 6. q. 6. Iohannem Picum l. 4. de vanitate doct. gentium c. 2. l. 5. c. 1. vbi multa habet de incertitudine sensus. Prior pars probatur, quia sensus non potest ferri extra latitudinem sui obiecti, siue non potest aliquid percipere, nisi sub ratione formali communi sui obiecti, vnde visus non potest percipere sonum, nec auditus colorem, hoc autem fieret si erraret circa sensibile proprium, secundum rationem communem, vt patet, & hanc partem conclusionis docet Aristoteles *supra*.*

Secunda pars probatur experientia, visus enim frequenter apprehendit nigrum, quod est viride, viride quod est caeruleum, & lingua si inficiatur aliquo prauo humore, vt apparet in ægrotis, errat circa vapores, & dulce habet pro amaro. Similiter auditus senum grauem accipit, pro acuto, vel contra, idque ratione distantia, vel ratione tinnitus relicti in tympano auditus, ex præcedenti sono vehementiori. Contingit autem hic error, vel ob organum indispotionem, & visus debilis circa partiales colores non ita diffitos, palatum circa sapesores vel ob medii impedimentum. Sic propter medium rubrum obiecta videntur rubra, vt dum quis vicitur perspicillis rubris, vel propter obiecti distantiam.

Dices, sensus etiam videtur errare circa sensibile proprium, secundum rationem communem, quædam videntur colorata, quæ non sunt, vt iris, cælum, color fenestæ vitreæ apparet in pariete, vbi non est.

Resp. huiusmodi colores apparentes, quæ sunt ignitiones quædam lucidi, & opaci etiã contineri intra latitudinem obiecti visus, sæpe etiam contingit error, circa subiectum, cui inest ratio communis obiecti.

Petes, an sensus possit errare circa sensibile commune.

Respon. affirmando, patet in motu, quiete, magnitudine figura & numero: nauigantibus enim videntur moueri ea, quæ sunt in ripa fluminis, cum tamen quiescant. Similiter Solia aurora videtur tremere propter elatos vapores inter-

res interpositos, inter solem & aspectum, & contra astra videntur quiescere, cum tamen moueantur celerrimo motu, resmaximæ propter distantiam videntur minimæ, turris quadrata eminus apparet rotunda, vna & eadem res ex affectione, vel eleuatione oculi, vel ratione mediæ simul videretur sæpius, vt patet in ebriis, & dū oculo aliquantū contectō, vel per duo foramina cancellorū aliquid inspicimus.

De speciebus sensibilibus, vtrū ad sensationem sint necessariae, paulo post dicemus.

Q V Æ S T I O VII.

De visu, & eius obiecto.

INter sensus parciales primo occurrit visus, cuius obiectum formale est visibile, habens partes, & veluti species lumen & colorem.

Resp. 1. Lumen est actus, & perfectiones perlucidæ, quæ ex parte perlucida est. Ita Aristot. *l. 2. de anima c. 7.* Id est lumen est actus sua præsentia reddens corpus seipsa, & actu pellucidum, vnde effectus formalis luminis est reddere lucidum: Duplex autem est pellucidum, vnum, quod secundum se totum tale est, idque dicitur diaphanum, seu transparent alterum, quod in sola superficie illuminatur, vt corpus opacum recipiens lumen.

Resp. 2. Lumen nec est corpus, nec forma substantialis, sed est qualitas tertiæ speciei.

Primum probatur, quia penetratiue ponitur cum corpore diaphano, secundum probatur quia alioqui essent, duæ formæ substantiales, totales in eodem. Tertium probatur, quia est accidens actiuum, sola autem qualitas est actiua.

Resp. 3. Lumen non tantum est obiectum visus, sed etiam ratio, cur colores videntur.

Paret experientia, colores enim nisi illuminentur, non percipiuntur visu, quamuis enim in se habeant inchoationem visibilitatis, ea tamen per lumen debet compleri, adeo, vt color illuminatus sit proxime visibilis, debet etiam illuminari medium interiacens inter obiectum, & aspectum, vt docet Arist. *l. 2. c. 7.* Vnde si obiectum illuminetur, & non medium, nihil videbitur. Dicendum igitur noctu, quando videntur stellæ eminus, apparet fax in tenebris, videntur oculi felis, medium aliquo, licet exili lumine perfundit.

De lumine astrorum, & corporum gloriosorum, eorumque inter se, & à nostro lumine distinctione vide *lib. de celo.* in quibus. Etiam explicari solet distinctio inter lumen, lucem, radium, splendorem, radium reflexum, refractum, &c. quæ omnia quoad essentiam, videntur eadem, solo connotato diuersa.

Resp. 4. Color est terminus perspicui in corpore terminato, Ita Arist. *lib. de sensu & sensibilibus cap. 3.*

Vbi Nota, Colorem dici terminum mediæ perspicui, quia licet sæpe per totum corpus mixtum terminans perspicuū sit sparsus, quia tamen hic definitur, quatenus visibilis est, recte definitur terminus perspicui, quia tantum est visibilis, quatenus est in extrema superficie mixti, quæ terminat visum, & dicitur terminus mediæ perspicui, quia est terminus extrinsecus illius. Cum hac definitione coincidit illa, quam tradit Arist. *l. 2. de anima cap. 7. tit. 73.* Color est motuum perspicui actu illustrati, ex qua etiam definitione probatur id, quod supra diximus, ad diuisionem requiri illuminationem mediæ.

Petes 1. quomodo colores diuidantur Resp. diuidi in apparentes & veros: apparentes sunt, qui sunt ex varia lucis applicatione, ad ali- quod corpus concurrente, ex parte corporis applicatiua raritate, & densitate, & huiusmodi sunt, quos videmus in iride, & nubibus diuersimode soli obiectis, quæ propter solis radios directos, vel reflexos, vel refractos modo apparent atræ, modo candidæ, rubicundæ, cæruleæ, &c. & in corporibus vitreis solidis habentibus varios angulos, quæ certo modo oculis opposita miram exhibent colorum varietatem. Oriuntur etiam sæpe ex vario oppositu verorum colorum, ad lumen, vt videre est in pennis paouum, collo columbarum, & imaginibus ex plumis auium, vel variis coloris serico elaboratis. Veri colores sunt, qui oriuntur ex varia temperie primarum qualitatum, vt est albedo niuis, viredo plantarum, &c. quæ primæ qualitates, quia sunt elementares, dici solet, veros colores oriri ex varia mixtione elementorum, id est qualitatum elementarū, nam secundum communem Philosophorum sententiam, elementa non mutant formaliter mixta, albedo igitur varias habet causas, vel enim oritur ex copia aeris, & aquæ in niuibus, vel ex copia humoris aquei, non bene conco-

eti, vt patet in radicibus plantarum, & canitie senum, vel ex humore & calore, vt in lacte & aqua calida, quæ albescit, & pilos dicitur de albare, cum frigida nigros faciat. Si tamen calidum contemperetur, sicco terrestri, habet vim denigrandi, vt patet in Hispanis, & aliis gentibus. Ad horum autem colorum generationem multum facit materię opacitas, quæ iuuat ad nigredinem, vel diaphaneitas, quæ iuuat ad albedinem. Secundo diuiduntur colores in extremos & medios, extremi sunt albedo & nigredo, cæteri omnes dicuntur medii, non quasi formaliter constant ex extremis & gradu remisso, cum sint simplices qualitates, sed quia, quoad speciem, ita sunt distinctæ ab aliis, vt tamen habeant aliquam difinitatem. De his vide Contin. b. lib. 2. de anima c. 7. q. 1. 2. & 3.

Percus 2. vtrum colores distinguatur à luce.

R. 1. Colores apparentes non distinguuntur à luce, sunt enim lux varie modificata, videmus enim illos variari in pennis pavonum, vitro solido, &c. Pro vario lucis aspectu, vel diuersa distantia.

R. 2. Colores veri essentialiter distinguuntur à luce, est communis sententia contra Platonem in *Timæo* & Auicennam l. 6 p. 310 i. Alb. Magn. l. 6. de sensu & sensibilibus tract. 2. c. 1.

Probat, quia veri colores sunt qualitates permanentes in subiecto, quæ non variantur pro varietate luminis insidentis: deinde veri colores habent contrarium, vt albedo nigredinem, lux autem non habet contrarium. Denique omnes luces sunt eiusdem speciei, varia autem sunt colorum genera.

Obi. 1. Color est obiectum adæquatum visus, vt communiter Philosophi, ergo lux, quæ etiam videtur, erit color.

Resp. cum Conimb. *supra*. Colorem subinde late sumi, prout includit lucem, & sic est obiectum adæquatum.

Obi. 2. Recedente luce nullus apparet color, ergo non videntur distinguui.

Resp. negando sequelam, quia ex antecedente tantum sequitur, lucem esse rationem videndi colores, eamque requiri, vt colores appareant, producaturque in medio species visibiles.

Obi. 3. Aliqui colores offendunt visum, vt albedo intensa, alii recreant, vt viredo & color cæruleus, ergo non distinguuntur à luce, cui hæc videntur propria.

R. negando sequelam, quia ex antecedente tantum sequitur in albedine, v. g. esse plus lucis, quam in viredine, aut aliis coloribus, quod concedimus, quod tamen non sequitur colores illos esse essentialiter lucem.

Quos autem animi effectus in homines indicent, vide Andream, Alciatum *emb.* 107. & Commentatores *ibidem*.

QVÆSTIO VII.

De oculorum, qui sunt visus organum, interna fabrica, Figura &

Situ.

DE his fusius agunt Vesalius l. 1. *suæ Anatom. cap.* 17. Fernerius l. de partibus humani corporis c. 9. Conimb. secundo de anima c. 7. q. 6.

R. 1. Multa ad internam oculorum fabricam concurrunt, quæ sic exhibentur, primo est humor quidam Crystallinus in centro oculi, ita dictus à viuaci pelluciditate, qua cristallum refert: secundo est tenuis quædam tunica specularis, quæ ob tenuitatem dicitur aranea, vndique cingens humorem cristallinum. Tertio, hæc tunica sequitur humor quidam vitreus, non-omnino fluidus, cui humor cristallinus ita innatat, vt aliqua sui parte emineat. Quarto, est tunica reticularis, sic dicta quod in illa sint exiles quædam venule, sese intersectantes in modum retis, hæc completitur totum humorem vitreum, & extenditur vsque ad eam partem, qua humor cristallinus incipit eminere. Quinto, est alia tunica vasa, quæ continet reticularem, & bonam cristallini humoris partem, ita vt in medio exiguum relinquat foramen, per quod appareat pupilla, & à calore huius tunicæ oculi vocantur canini, felini. Sexto est humor albugineus, ita dictus, quod albuginem, oui referat. Septimo est tunica cornea, ambiens totum illum humorem, & mouens totum oculum, quam ob causam duriuscula est, scilicet ad rutelam pupillæ. Vnde dicitur cornea: Octauo est pericranium, quæ est tunica totum ambiens oculum, quæ illum continet in propria sua sede: Nono sunt aliquot nerui, adiuuantes motum oculorum, vna facit ad motum sursum, alius ad motum deorsum, duo alii ad motum dextrorsum & sinistrorsum, & duo alii ad motum in orbem.

orbem. Deinde alius quidam è pericranio procedens, & ligans oculum, cum cavitate offea. Deniq; quilibet oculus habet alium nervum proprium, qui opticus dicitur, & à cerebro dimanans, primo vna & eadem via, cum enim propius accedunt ad oculos, fecantur in duos, & utriusque oculo sese applicant, per hos à cerebro deriuntur spiritus animales, necessarii ad visionem.

Ex his omnibus particulis humor crystallineus est proprium instrumentum visus, vt communiter Philosophi Vide Conimb. *supra* q. 7. quia eo læso experimur nos impediri à visione, cæteris saluis. Contra vero cæteris læsis, & illo saluo adhuc videmus: Est autem maxime idoneus, quia diaphanus est, mollis & tener, & aliquid lucis in se continet, vt apprehenditur ex clarificatione oculorum. Vide Scaligerum *exerc.* 198. n. 16.

R. 2. Figura & Situs oculorum est maxime accommodatus, vide Conimb. *supra* c. 7. q. 6.

Prius probatur, quia sunt rotundi quæ figura est maxime idonea ad motum, oportebat enim oculos huc illucq; circumuolui ad quidlibet videndum.

Posterius, cum D. Ambrosio l. 6. *hexameron.* & D. Basilio l. 11. *hexameron.* Probatur, quia siti sunt in supræma hominis parte, sc. capite, vt ita vteretur tanquam speculatoribus ad bona remotiora detegenda, ac protegenda, & ad noxia eminus perspicienda & cauenda, vnde etiam nõ debuerint collocari in summa capitis parte, ex qua, quæ circa nos sunt, ægre potuissent deprehendere. Accedit, quod eo loco poni debuerint, vbi ab iniuriis tutarentur, cum sint partes hominis maxime delicatæ, trecentis & amplius morbis obnoxie; eo autem loco, quæ iam occupant, egregie sunt muniti: Latent enim intra cavitatem ossæam, bene solidam, hinc inde fronte & naso extrante, tanquam duobus propugnaculis, & genarum ossibus, tanquam vallibus clauduntur, supernè defenduntur superciliis, ad sudorem oculis sua acrimonia noxium vel inhibendum, vel alio deuitandum: inuoluuntur palpebris, tanquam thoraces. Deniq; proteguntur ciliis, tanquam stabellis ad pulices, & puluisculos suo moru abigendos.

Petes cur gemini sint oculi:

Resp. quia visus ad ruendam vitam maxime est necessarius, vnde vt minimũ duo à natura

collocati sunt, vt si vnus casu pereat, alter necessitati sufficiat.

Q V Æ S T I O V I I I.

Quomodo fiat Visio.

Antiqua est lis Philosophorum, an visio fiat receptione scilicet specierum, an vero omissione, sc. radiorum. Varia utriusque partis argumenta habet. Alex. *secundo de anima.* de quibus vide Conimb. *hic* l. 2. c. 7. q. 5.

Resp. visio fit receptione, quando sc. potentia visiva concurrente anima, & specie visibili, per medium diffusa vitaliter in se format, obiecti similitudinem.

Probatur: Quia visio est actus immanens, & vitalis, ergo fit ab oculo, in quo recipitur, & non à radiis, extra oculum, qui vel nõ dantur, vel saltem non recipiuntur in potentia visiva, & organo, quod tamen requiritur ad actum immanentem.

Dices, aquileges dicuntur visu penetrare terram, & inuestigare novos fontes, de quibus Plinius l. 13. c. 3. & alii quidam in Hispania dicuntur lateates thesauros prodere, & alia metallavisceribus terræ inclusa, atqui penetratio est actio quædam ad extra, ergo visio fit emissionem, non receptionem.

R. neg sequelam, quia fontes deprehenduntur quibusdam signis; vt si ad ortum solis tenuis nebula ex certa terræ parte exhalet, quæ capite terræ applicato deprehendunt. Similiter si frequentes ranæ ad locum illum conueniunt, signum est, ibi latere fontes: Simili modo ex herbis exerescentibus colligitur, certum genus metalli ibidem latere, thesauro vero sine mala arte deteguntur. Dices, lynx animal ex luporum ceruariorum genere dicitur transparentem res in spicere, ergo debet visio fieri alicuius emissionem, quæ parietem penetret, cū species per parietem deferri ad oculum non possint.

R. hoc de lynce hyperbolice dici, eo quod visu sit acutissimo, quomodo de homine bene ocularo, & prudenti dici solet, prouerbio Fladrico, Septem parites visu penetrare. Quod vero de Argonauta, lynceo dicto, refertur, illum in meridie lunam in ariete vidisse, id receptionem etiam naturaliter fieri potuit, quod præcellentem oculorum aciem, adiuuante præsertim tenui nebulâ interiecta, quomodo etiam à quibusdã Mercurius planetarum minimus, in meridie dicitur visus.

Petes quarto; Quomodo quidam media nocte possint videre, perinde ac in die, ut de Tiberio refert Suetonius, & de quodam Lusitano nostræ ætatis referunt Conimb. *supra q. 9.*

Resp. posse fieri id, ex copia spirituum luminosorum, qui ex nonnullis cibis exquisitissimis ali possunt, & ex oculis egredientes medium illuminare, quod in quibusdam animantibus perpetuum est, ut in Leonibus & felibus.

Petes secundo, cur aliqui non possint diu oculos in rem aliquam defixos tenere.

Resp. id oriri ex paucitate spirituum, quo quis pluribus abundat spiritibus; eo diutius obtutum figit.

Petes tertio, cur cum senes & luscinius bene videant, hi obiectum admoueant, illi remoueant.

Resp. senes habent parum tantum interni luminis, vnde illud coguntur comprehendere externo lumine medio. Luscini vero interno lumine abundant, vnde arcant externum, ne visus offendantur.

Petes 4. Cur ebriis & senibus visus hebescat, similiter cur ebriis omnia videantur circummagi & oculi lippiant?

Resp. In senibus hoc fieri, quia deficiunt spiritus vitales & pellis cristallino humore obducta rugas contrahit, sicq; ineptior fit ad receptionem specierum, quod etiam accidit in illis, qui nimio labore fatigantur. In ebriis vero quia larga potus copia generat crassos spiritus, quibus veluti nebula oculi obducatur, & quia ex potus intemperantia multi spiritus calidi valde mobiles generantur, qui motu suo oculos inquietant, hinc omnia moueri videntur: deinde quia minus excoquantur feces illorum sunt causa lippitudo.

Petes 5. quid est quod in tenebris maxime oculis aliquantisper compressis percipiatur fulgor?

Resp. quia tunica cornea oculorum aliquid fulgoris in se habet, ut supra diximus, qui percipitur, quando illa compressione dimouetur, quod autem noctu clausis oculis fulgura videri videantur, ratio est vehementia illius obiecti, quod palpebras videtur penetrare.

Petes 6. Cur duo se mutuo intruentes se vident in alterius oculis.

Re. quia pupilla oculi, & tunica quæ dicitur aranea politæ sunt & leues, ut per eas sicuti

per speculum species reflecti possunt, vnde dici solet, sicuti speculum est oculus artis, ita oculus est speculum naturæ. De speculo & eius vsu vide Conimb. 2. *de anim. c. 7. q. 8.*

Petes 7. Cum duo sint oculi, cur obiecta non videantur duplicia?

Resp. quia in eodem sunt situ & ordine, & eodem modo obiectum respiciunt, quod si vnus imago eleuetur, res duplex apparet.

Q V Æ S T I O I X.

De organo & obiecto Auditus.

Dico 1. Organum præcipuum auditus est membranula quædam expansa foramini aurium, quæ propterea tympanum appellatur, in quam per neruum auditus è cerebro deuehuntur spiritus necessarii ad auditionem. In illam si defluant humores auditus quidam titinitus quasi aquarum fluctium, absente etiam omni sono externo. Patet experientia Anatomicorum, qui negant reperiri intra aurium meatus ærem quendam natium, quæ aliqui organum auditus statuunt: deinde ex congruentia tympani ad percipiendos sonos. Organum minus præcipuum sunt aures, quæ sunt cartilaginosa, & auertunt noxios humores ab organo, sicuti supercilia ab oculis, & abundant obliquis flexibus, instar labyrinthi, & meatus est tortuosus similis ne si sonus re-
cta ingrederetur sensum læderet, id est, inungitur humore quodam viscoso, ut si quæ belliole eo penetret quasi visco inhærentes capiantur R. 2. Obiectum auditus est sonus lare sumprus, qui vel excitatur à corpore inanimato, ut est fragor arborum, sonus in ventorum turbine, vel à brutis vel ab homine. Constat ex communi omnium sensu, qui sonum vocat id quod mediate auditur. R. 3. Sonus non est formaliter motus, sed qualitas quæ à realis, quæ nata ex duorum corporum collisione.

Prior pars probatur, quia sonus est sensibilis proprium, motus vero commune: Ergo non sunt idem. 2. Motus & Sonus habent diuersas proprietates, nam sonus est gravis, acutus, & c. Motus à tardus, velox. 3. Vbi Sonus percipi potest, quod tamē nullus pertingit motus Ergo sunt diuersa. Antecedens probat. ex Arist. *l. 4. de hist. animalium c. 8.* vbi docet, in piscatione seruandum esse silentium, ne pisces ad strepitum fugiant, motus tamen ille aeris qui oritur ex locutione non penetrat aquas, idem experien-

experientia docet in vase terreo vnde quaque obrurato in quo, si quippiam inclusum agitetur, percipitur sonus, cum tamen aer motus inde non ingrediatur. Hinc sequitur altera pars conclusionis.

Dices 1. Aristoteles *lib. 2. c. 8.* & alibi dicit: Sonum esse motum.

Respond. discussiones Aristotelis esse veras in sensu quodam causali, qui sonus sequitur motum, sic enim res naturalis secundum propriam essentiam minus perspectas explicamus per causas.

Dices 2. Sonus nec est qualitas prima, nec secunda. Ergo non est qualitas sed motus. Antecedens probatur, quia non est ex quatuor illis communibus ut patet, nec etiam ex illis resultat, ut omnes fatentur.

Respond. posse dici qualitatem primam sicuti lux, quæ etiam inter quatuor illas communes non recensetur, quia nomine primarum tantum intelliguntur quatuor tactiles, calor scilicet, frigus, humiditas, siccitas: audibiles tamen & visibiles alia esse possunt, posset etiam sonus dici qualitas secunda, non quasi à primis tactilibus producta, sed quia est secundarius terminus motus.

Dices 3. Sonus successivè producitur & corrumpitur sicut motus. Ergo erit motus.

Respond. Nego consequentiam, quia imitatur naturam motus, licet ipse motus non sit.

Petes. Vtrum saltem ex motu producatur?

Respond. negando, quia motus non est per se productivus alicuius qualitatis realis, sed tantum est via ad vbi, consequitur tamen motum, quia intervenit in collisione corporum sese mutuo verberantium, producitur autem per distinctam actionem, quæ soni productio sine sonalis dicitur.

Pro quo nota: ad soni productionem requiri corpus percussans, secundo percussum, 3. Subiectum soni, quæ tamen non semper supposito distinguuntur, plures enim partes corporis, supplevitres trium, & in tempestate, quando colliduntur venti, tantum est occurfus diversarum partium aeris, & in fluctibus maris, in virgula autem aerem diuerberante tantum sunt duo diversa corpora, aer vero supplet vices duorum, scilicet percussi & medii. In campana sunt tria, malleus, æs, campanum, & aer, quem autem motum sonus

consequatur, verbi gratia, an mallei, an aeris campani, an aeris medii agitati & resiliensis dubium est, de quo vide Toletan. *quest. 20. & Conimbr. 2. c. 8. 7. 2.*

Respond. communiter diuidi in naturalem & artificialem, in rectum & deflexum, acutum & grauem, &c. Ex his rectus dicitur, qui recta procedit per medium, reflexus est, quando aer vel aliud in quo sonus producitur occurrens alicui corpori repercutitur, sicuti pila proiecta à corpore solido reuerberatur, & hic dicitur Echo. Ex quo colligas cum Toletan. Echo esse species eiusdem numero soni reuerberatas à loco concauo, quæ iterato exhibent primam vocem, quia loci concauitas vocem articulatam efformare non potest, cum nulla instrumenta quantumuis artificialia, ut sunt Musica, tibia &c. suis modis nullo modo id possint. Diuidi etiam solet sonus in perfectum & imperfectum. Imperfectus est qui oritur ab inanimatis. Perfectus qui ab ore animalis, & dicitur vox, de quo Aristoteles *2. de anima cap. 10.* vbi describit esse pulsum respirati aeris ab anima profectum per instrumenta vocalia, qui sonus si proficiatur ab homine & sit articulatus dicitur sermo.

Petes 3. quænam instrumenta ad vocem edendam concurrant?

Respond. ex Tolet. *quest. 2. 3.* primo concurrere pulmones, quæ sunt materiæ naturæ spongiosæ, aerem attrahentes ad refocillandum eor, & formandam vocem, per respirationem, vnde quæ pulmonibus carent muta sunt, ut sunt pisces: 2. sunt musculi quidam quorum virtute motiua pulmones contrahuntur, & magnavi aerem expellunt. 3. est aspera arteria quæ est veluti fistula & via quæ aer ad pulmones transit & ab iis amittitur. 4. est larynx, membrana scilicet cartilaginosa quæ os claudit arteriæ, ne quid eib vel potus influat, quæ in respiratione vicissim aperitur & clauditur instar follium, & in hanc aer immisus sonum facit. 5. est lingua quæ maxime est necessaria ad vocem articulatam, per quam aer immisus varie illiditur cavitatibus palati & dentibus. 6. Est ipsum palatum quod natura partim leue est, partim rugosum ad sonos varie modificandos, & quasi concaueratum ad solidum instar fornacis ad meliorem reuerberationem. Denique sunt dentes, quia sola duritie & situ cauo vocem re-

percutiunt, quo fit, vt qui dentibus incisori-
bus carent minus apte loquantur, labia etiam
ad repercussionem aliquid conferunt, saltem
in pronuntiatione quorundam verborum, vt
patet in voce Bibere & similibus.

Petes 4. Vnde oriatur soni grauitas & acu-
men?

Respond. Soni graues procedunt ab aere
segniter agitato, saltem pro ratione multitu-
dinis aeris, quo fit vt tormenta bellicae licet
magna vi aere pellant, quia tamen muleum
aeris cident, grauius edunt sonum. Deinde o-
riuntur ex latioribus organis vocalibus, vt
patet in Musicis, qui Bassum canunt, vel
quando aer crassior mouetur, vt contingit
raucis. Soni acuti & contra, procedunt ab
aere celeriter agitato. Ideo autem celeriter
propellitur quia est exiguus, vnde & groti, se-
nes exilem edunt sonum: deinde oriuntur ex
instrumentis vocalibus angustioribus, quae
parum aeris complectuntur, vt videre est in
foeminis, pueris, stentibus & vocem simulanti-
bus.

Petes 5. Cur bene poti frequenter balbu-
tiant?

Respon. quia cerebrum potus copia nimia
humiditate perfunditur, qua lingua praegra-
uatur, & ideo musculi non sunt satis firmi &
expediti ad volubilitatem.

Petes sexto. Cur metuentium vox sit tre-
mula?

Respond. quia trepidantium cor concuti-
tur propter emigrantem calorem, vnde velut
ictus qui sunt causa tremulae vocis.

Q V A E S T I O X.

Quod sit soni subiectum?

Resp. Esse aerem, aquam, imo & ignem De
aere probatur quia is recipit sonum, quan-
do inter duo corpora solida colliditur. De a-
qua probatur, quia pisces intra aquas sonum
reddunt & audiunt; vehementior tamen est
in aere, quia est corpus aptius, in aqua non ni-
si obtusus sonus formari potest. De igne pro-
batur, quia in nostro igne vastissimo sunt &
audiuntur erepitationes lignorum ingestor-
um, vnde etiam ignis Elementaris purior &
ratiior aptior erit recipiendo sono.

Dices primo, Aristoteles 2. de anim. cap. 8.

docet: solum aerem pulsam esse subiectum
soni.

Respond. Ibi tantum recenseri subiectum
principalis.

Dices secundo. Intra aquam potest conti-
neri aer, cuius attritu fiat sonus & is erit sub-
iectum, non aqua.

Resp. Nego assumptionem, quia aer natu-
ra sua postulat esse supra aquam.

Petes 1. Vtrum corpora solida, verbi gra-
tia, caelestia sint subiectum soni. Ratio dubi-
tandi est, quia beati in caelo Empyreo sibi
mutuo loquentur & cantabunt Dei laudes ex
illo Psalm. 149. Exultabunt Sancti in gloria,
letabuntur in cubilibus suis, exultationes Dei
in gutture illorum; Ergo corpus illud caeleste
solidum est capax soni.

Respond. Negando: De modo autem quo
beati voces formabunt, & audient, dissen-
tiunt Theologi, qui existimant caelum Em-
pyreum esse vnde quaque solidum tanquam
aere fufum, vt loquitur Iob, dicunt beatos ha-
bituros pulmones, stomachum, guttur & al-
ias corporis cavitates plenas aere, quem hinc
in caelum deferent, & illum, dum loqui vo-
lent aut canere, sursum attracturos & allis-
ros palato & dentibus, sicque formaturos vo-
cem; ita tamen, vt nihil illius aeris emittant,
sed per corporis poros ac priores cavitates
redire faciant, assidua quadam velut in or-
bem conuersione. Species vero audibiles dissi-
fundendas per medium solidum, sed nihil est
quod nos redigat ad has angustias, verius e-
nim existimo caelum Empyream non esse vi-
ex parte solidum instar montis aerei, in quo
nulla sit cavitatis, nulla natura liquida seu spi-
rabilis, sic enim non esset idoneum habitati-
oni humanae, nec haberet illam amoenita-
tem & commoditatem, quam communis de-
scriptio SS. Patrum illi tribuit, loquuntur e-
nim de caelo tanquam de ciuitate amoenissi-
ma & commodissima ad vitam & habitatio-
nem. Vide Riberam & alios in cap. 21. & 22.
Apocaly. ss. Idem habet communis conceptus
fidelium. Dicendum igitur, ibi esse corpus ali-
quod spirabile, caelestem scilicet auram, in-
star aeris, quam beati possent attrahere & ex-
spirare si velint, ac proinde caelum empyreum
constare tribus partibus, quarum inferior sit
solida, & praebat beatis solum, sicuti terra
mortalibus, media sit spirabilis circumqua-
que dis-

que diffusa, sicut aer circa terram, suprema iterum sit solida, includens & coearens illam naturam spirabilem, & patet, hinc non probari, corpus solidum non esse subiectum soni.

Petes 2. An, ut sonus percipiatur debeat multiplicari secundum entitatem realem vsque ad organum auditus.

Respond. Negando; quia incredibile est, aerem per aliquot milliana agitari & sonum recipere, dum campana pulsatur, vel exploditur tormentum bellicum, deinde interdum percipimus sonos ex minima collisione corporum; qua totum aera intermedium concitari non est probabile. Denique visces etiam immota aqua sonos percipiunt, licendum igitur, sufficere diffusionem specierum audibilium, vsque ad auditum, sicuti ut visus percipiat colorem; sufficit diffusio specierum visibilium, vsque ad oculum, neque opus reali applicatione istius coloris ad oculum. Qui negant species, dicunt sufficere sonum esse intra sphaeram auditus.

Q V A E S T I O XI

De organo & obiecto Odoratus.

Dico primo. Organum odoratus sunt duae carunculae, quae in suprema parte nasi nonnihil protuberant insit papillarum mamillarum, unde mamillares dicuntur. Est iam communis sententia, Vide Contimb. 2. de anima cap. 9. q. 3. art. 1. Tollet. *bid.* q. 26.

Probat 1. quia nihil est aliud quod commode assignari potest, non ipsum cerebrum, quia illud non percipit oblectationem vel dolorem, quam olfaciendo saepe sentimus, um quia odor percipitur in naribus, vbi non sit cerebrum, neque etiam est interior pellucida narium, quia non percipimus odores, nisi abstractione aeris altius odorem vel eius speciem hauserimus: nec os foraminosum quod tubiculis subicitur, & supra nares emittit, quia ossa, cum sint naturae terrestri, non sentiunt.

Probat 2. secundo, quia cum illae carunculae obstitae sunt densioribus cerebri purgamentis; impedimur ab olfactu.

Dico 2. Organum olfactus commode ante cerebrum ponitur, ut scilicet veluti explora-

tor odorum qui cetero nocere possunt aut prodesse.

Dico 3. Obiectum aequarum olfactus est odor, qui est qualitas proueniens ex mixtione primarum qualitarum, sic tamen ut calidum & siccum praedominetur. Dico praedominetur, quia debet adesse aliquid humoris, unde quae omnino sicca sunt & arida nullum odorem continent, ut patet in lignis odiferis in cineres redactis; excellentiores tamen sunt illi odores, in quibus siccum praedominatur, quia si res bene odorifera ut aromatatum nimis humectentur, minus vel nihil olent. Debet etiam adesse calor qui humidum concoquat; unde odorifera si calefiant magis redolent; hinc rosae magis reddunt odorem tempore aestiuo quam verno, similiter sitae iuxta alia, quae calida sunt; eandem ob causam putatur Alexander Macedo suavissimum odorem emittere solitus, quod praesertim ex esset naturae; ob contrariam causam in hyeme odor vel periret vel flaccesceat.

Dico 4. Sanguis in quo praedominatur humor aliquando continet odorem, similiter multi cibi simul sunt odoriferi & sapidi, sapor autem requirit humidum. Ergo odor non oriatur ex praedominante siccitate.

Resp. Sanguinem concretum se habere esse odore praeditum, propter spiritus calidos & siccos, quos continet & se diffundit. Ad posterius respondeo, in quibusdam rebus humidum & siccu mediocriter permisceri, sicut humor faciat sapidum & siccitas odoriferum, & talis odor ordinatur ad alimentum, & illi coniungitur ad excitanda bruta quae olfactu maxime vile alimentum ab inutili decernunt.

Dico 5. Odor corroborat cerebrum vel debilitat. imo & interdum hominem enecat. Ergo non est qualitas sed substantia.

Resp. Nego consequentiam, illud enim fit ratione euaporationum, in quibus odor continetur, quae temperie sua & mediocritate, vel intemperie & copia cerebrum iuuare possunt vel ferire.

Nota: Homines qui olfactum habent obtusiores non percipere exacte odorum differentias, hinc paucae admodum odorum species nobis sunt notae, sed eas fore dicimus gratas vel ingratas. Vide Aristot. 2. de anima l. 9.

Dico 6. Subiectum connaturale odoris est corpus mixtum. Probat 1. quia oriatur ex

commixtione 4. primarum qualitarum, quæ tantum reperitur in mixtis, potest quidem aer (vt probabilior habet sententia) recipere odores, si nimirum corpus odoriferum producat odorem sibi similem in aere; quo tamen casti aer non est subiectum connaturale odoris, vnde facile euanescit.

Dico 5. Odores tripliciter diffundi possunt per medium vsque ad organum olfactus: 1. per realem euaporationem rei odoratæ, sicut ab ea egrediuntur halitus, in quibus tanquam in subiecto odor residet, sic rosæ, poma & id genus alia respirant odorem, vnde sensim marcescunt, & rugas contrahunt, quasi exhausta effusione halituum odoratorum, & sape res non redolet, nisi ita calefiat vt halituum expiraret, vt sunt Thus & thymiana; experimur etiam res odoratas in vase cooperto existentes sensim odorem emittere, si detegantur, quasi scilicet substantialiter euaporant & imminuuntur. 2. diffunditur odor per productionem odoris sibi similis quamuis aliquid negent; ita quædam aromata odorem reddunt, vt diutissime primum vigorem seruant, vt non sit verisimile tamdiu diffundere exhalationes odoriferas. Deinde percipitur res odorifera editore loco posita ab his qui inferius sunt; ac proinde non ratione exhalationum quæ natura leues sunt & non descendunt. 3. Videtur odor diffundi per species odorabiles. Probatur, quia sensatio odoris fit ad magnam distantiam, vt patet in vulneribus, qui dicuntur ad multa milliaria odorari, non est autem verisimile vaporem aut odorem realiter diffundi ad tantam distantiam, deinde per species videtur percipi res odorata in notabili distantia supra nos posita.

Petes 1. Cum animalia respirantia non percipiunt odorem nisi respirent si odor diffunditur per species odorabiles.

Respond. quia via ad organum olfactus arcta est, & per attractionem & ingressum aeris dilatatur, vt applicari possit odor vel eius species, alioqui sicuti auribus clausis auditus non percipit sonum, ita oclusis carunculis milliaribus odoratus non percipit odorem.

Petes 2. Cur homines boni odoratus sunt hebetis ingenii?

Resp. quia calor & siccitas quæ est optima dispositio organi odoratus nocent cerebro, & per consequens ingenio.

QVÆSTIO XII.

De organo & obiecto Gustus.

Dico 1. Organum Gustus est lingua & palatum, vel potius nerui quidam in lingua & palato protensi, scilicet præcipua istius pars sit in extremitate linguæ, vt experientia docet.

Probatur, quia nerui illi sunt molles & lingua est etiam rara & corasa ac proinde accommodata gustui.

Vbi nota: ex dictis supra organum gustus requirere immediatum contactum sui obiecti, ita vt operatio eius non possit fieri per medium, & ratio huius est, quia gustus est potentia valde materialis.

Dico 2. Obiectum gustus est sapor, qui est qualitas proueniens ex mixtione primarum qualitarum, in qua humiditas & calor prædominantur, magis tamen calor.

Vulgares saporum species sunt: dulcis, amarus, salus, austerus, acris, acerbus, acutus, de quibus vide Tolet. 2. de anima quæst. 29. & Coniimb. ibid. cap. 10. quæst. 1. art. 2. vbi quædamdam probabiliter afferunt de modo quo singulo sapores generantur.

Petes: vtrum dulcis & amarus sunt extremi sapores?

Respond. distinguendo, si sapores extremi sumantur in ordine ad gustum cuius sunt obiectum, dulcis & amarus sunt extremi, quia dulcis maximam habet conuenientiam cum gustu, & contra vero amarus, qui maxime est ingratus, & reliqui sapores magis vel minus ad hos accedunt. Si vero extremi sapores sumantur in ordine ad subiectum & causas, non sunt extremi, quia dulcis fit ex temperato calido & humido, amarus vero ex vehementi calore & siccitate quæ combinationes qualitarum sibi inuicem non repugnant extremæ.

QVÆSTIO XIII.

De organo & obiecto Tactus.

Dico 1. Organum Tactus non est solus neruus sub cute diffusus, (vt quidam existimant) sed est quæuis animalis pars, quæ non sit nimium terrestris vel ardua, vt sunt caro, cutis, nerui, venæ, arteriæ &c. Est modo

modo communior sententia & patet experientia.

Dico 2. Obiectum Tactus præcipuum sunt 4. primæ qualitates, scilicet calor, frigus, humor, siccitas, minus præcipuum sunt gravitas, leuitas, durities, mollities, ariditas, lubricitas, asperitas, lenitas, crassities, tenuitas, de quibus Aristoteles 2. de generat. cap. 2. quæ omnes qualitates communii nomine dicuntur tactiles, siue tactu percipiibiles.

Vbi nota 1. Qualitates primas corporis tangibilis non percipi à tactu, si sint æqualis intensionis in organo tactus, (vt supra diximus,) tum quia intus existens prohibet extraneum, vt dici solet, tum quia primæ qualitates percipiuntur à tactu mediante aliqua actioneillarum intantum, simile autem nihil agit in sibi simile.

Nota 2. tactum non percipere qualitatem inharerentem suo organo, vt ceteri sensus, percipere tamen obiectum sibi immediate coniunctum, vt pater, licet etiam per medium aliquas qualitates percipiat, verbi gratia, manus notat duritiam lapidis per pannum interiectum, vel aliquid aliud simile corpus tractabile, modo non sit fluens aer vel aqua, hæc enim cedunt manui contrectanti obiectum.

Dices: Si organum Tactus sunt caro & nervi, non distinguitur ab organo Gustus in Lingua.

Respond. Nego assumptionem, quia licet organum tactus simul cum organo Gustus in lingua, non tamen vbicunq; reperitur organum tactus, reperitur etiam organum gustus, vnde distinguuntur subiecto adæquato & etiam obiecto, vt diximus. Subinde tamen tactus sumitur pro omni potentia sensitua, quæ indiget contactu obiecti, vt illud percipiat, & talis tactus comprehendit gustum & tactum.

QVÆSTIO XIV.

De numero sensuum exteriorum.

Dico 1. licet nihil im, licet plures esse sensus externos quam quinque, de facto tamen tantum sunt quinque.

Prior pars probatur: quia numerus sensuum pender à libera Dei voluntate, qui videtur alios & alia sensibilia posse producere, quæ vero implicantiæ?

Posterior pars diuersimode probatur, sed argumentis probabilibus, vide Tol. 3. de anima quest. 1. Conimb. ibid. cap. 1. quest. unica, art. 2. Probatur, sunt tantum de facto quintuplicis generis sensibilia propria scilicet lumen & calor, siue visibile, sonus, odor, sapor & qualitates tactiles, similiter quinque sunt diuersa organo, in quibus diuersæ cernuntur operationes, Ergo tantum sunt quinque sensus, cum homini in quo animalis natura est perfecta plures non insint, illisque habitis quiescat.

Dico 2. Animalia perfecta habent omnes sensus, imperfecta vero pro diuerso gradu carent vno vel pluribus, omnia tamen habent tactum. Cuius ratio est, quia tactus est maxime ad vitam conseruandam necessarius, cum versetur circa primas qualitates, quarum excessus vel defectus multum nocet animali: Deinde quia eius organum facile resultat ex mixtione primarum qualitatum, vitium autem solus tactus in aliquo animali possit reperiri res est dubia. Affirmatiuam partem insinat Aristot. 2. de anima cap. 2. Si de facto non dentur huiusmodi animalia, certum videretur dari posse, ita vt alimento alantur tanquam calido vel frigido non vero sapido.

Obiicitur 1. Videtur sufficere vnicus sensus qui in cerebro residens in diuersis organis diuersas habet operationes, vnde obstructo cerebro multæ sensationes impediuntur.

Respond. Nego assumptum, quia obiecta formalia specie distincta, similiter & organo adeo diuersa distinctas arguunt potentias, quod si aliquando obstructio cerebri impediat sensationes, id fit, quia spiritus animales necessarii non deriuantur ad organa viis interclusis.

Obiicit 2. Videtur assignandus alius sensus quo percipiuntur fames, sitis, dolor, voluptas, &c. Ergo sunt sex.

Respond. Nego antecedens, quia fames materialiter est quadam contorsio, quia vena conatur extrahere à stomacho sanguinem in alimentum, quæ contorsio sensu tactus percipi potest; formaliter autem est appetitio cibi, quæ non sentitur directe per alium actum, sed indirecte, & in actu in exercitio, quatenus est actio vitalis elicitæ & recepta in appetitu sensituo, quomodo diximus, omnes sensus percipere suos actus. Idem est de

siti, voluptate etiam, & dolore, quæ formaliter sunt actus appetitus sensitivi, quatenus vero materialiter illis coniuncta est restrictio vel dilataratio cordis possunt sensu tactus percipi.

Petes circa secundam conclusionem, vtrû Talpæ habeant visum?

Resp. Talpæ annumerari animalibus perfectis, quæ se sui similis sunt generatiua sanguinea & progressiva, ac proinde etiam habere visum, vt patet ex organo sc. oculis, quibus crassior quædam pellicula à natura accommodata est, qua facile regi possunt, ne inter fodiendum lædantur, quæ causa est, cur quidã dixerint Talpæ non videre, quod etiam insinuat Arist. 1. de histor. animalium cap. 6.

QVÆSTIO XV.

Quis sit ordo perfectionis inter sensus?

Dico 1. Si spectentur secundum ratione inessentialem primus perfectione est visus, 2. loco auditus, 3. odoratus, 4. gustus, 5. tactus.

De visu probatur ex obiecto, scilicet lumine, qualitate corporea nobilissima & colore. Deinde ex modo operandi, is vero est valde abstractus à materia, vnde in obiectum maxime diffusum fertur, & quidem in instanti, v. gr. ad corpora cœlestia. Accedit mirabilis ipsius structura & constitutio in sublimi corporis parte, similiter voluptas quæ ex rebus visis percipitur & proxime accedit ad spirituales, arguit etiam eius dignitatem, vt & tristitia de amissione potentia seu organi visui.

De Auditu patet ex obiecto, licet vero sonus sit qualitas quædam imperfecta, tamen propter conceptum & harmonia proportionem percipiendas requiritur potentia satis eleuata & abstracta. Probatur etiam ex delectatione quæ percipitur auditu, quia valde accedit ad spiritualem.

De olfactu probatur, quia odor est nobilior obiecto aliorum sensuum, quoad immutationem organi, quia non debet realiter coniungi.

Sequuntur gustus & tactus quæ sunt potentia valde materiales, quæ contactum requirant, vt obiecta percipiant, & quidem ta-

ctus realiter ac Physice alteratur à primis qualitatibus, vnde licet obiectum tactus, primæ scilicet qualitates nobilitate non cedant obiectis aliorû sensuum, visu excepto, quia tamen modus, quo in illas fertur, adeo est materialis, cæteris sensibus postponitur.

Dices 1. Tactus est gravior visu & magis necessarius, Ergo nobilior.

Resp. nego consequentiam, est enim gravior ratione utilitatis, quia nimirum requiritur ad conseruationem vitæ.

Dices 2. præstans tactus arguit bonitatem ingenii. Ergo habet affinitatem aliquam cum potentia spiritalibus, & per consequens est nobilior cæteris sensibus.

Resp. iudicate bonitatem ingenii à posteriori, quia se præstans tactus oritur ex temperata commixtione. 4. primarum qualitarum quam in homine consequuntur optimi spiritus deseruientes operationibus sensibus, & bona constitutio organorum, à quibus intellectus in exercitio multum depêdet, vnde qui molles habent carnes, molliues sc. quæ oritur ex puro sanguine, fere sunt ingeniosi, vt sunt sanguine, alio qui molliues, quæ ex abundantia pituitæ, vt in foemina, ortum habet, nihil confert ad bonitatem ingenii.

Petes, quomodo præstantia tactus, ratione optimi temperamēti, quod supponit, sit signû boni ingenii, cum Arist. sect. 30. probl. 1. tectetur, omnes qui in Philosophia administrationem Reip. Poesi excelluerunt fuisse Melancholicos, Melancholia autem est frigida & sicca.

Resp. Melancholiã quidem si cæteros humores superet, & nimis excedat, reddere hominem stupidum & ignauum; si tamen puro sanguine & cholera siue calore temperetur, vt sic in sanguineis maturis & occupatis, tum multum promouet labores ingenii, & hoc voluit Arist. Ratio à priori est, quia calor conducit ad celeres motus & inuentiones, melancholia vero reddit hominem quietum, vni intentum, nec per multa diuagantem, vt ea quæ inuenerit diligenter perpendat, examinet, &c. quibus modis scientiæ & artes comparantur licet alioquin ingenium in se minus sit excelles.

Dico 2. Si sensus spectentur prout inseruiunt scientiis, maxime viles sunt Visus, Auditus & Tactus.

De Visu probatur, quia cognitio visiva est certissima

verissima & exacta scientia Physica, Astrologica, Geometrica ab illa multum dependet. Deinde visus comparatur experientia & aliorum facta scriptis mandata leguntur.

De Auditu probatur, quia deseruit scientiis, quæ traduntur per magistrum, similiter & Prudentiæ, dum varii rerum euentus ex aliis audiuntur, vnde dici solet sensus scientiæ & disciplinæ, sc. prout ea per magistrum traduntur, alioquin scientia sæpe per propriam inuentionem ministerio visus vel tactus comparatur; cedit autem Auditus visui, quia tantum generat fidem ac leuem opinionem, quæ non parum dependet ex pia voluntatis affectione et gaudente, cognitio autem visus generat exactam & experientialem rei cognitionem.

De Tactu probatur, quia percipit primas qualitates, quarum cognitio aliquid conferat ad noticiam effectuum naturalium, gustus vero & odoratus parum conducunt, vt patet, & præsertim odoratus qui in homine est hebetior, cuius causam mox dicemus.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum homo in sensibus superet Animalia?

Resp. Hominem in Tactu superare cætera Animalia Ita Arist. 7. de anima c. 9 Ratio est, quia tactus eo melior est, quo magis denudatur natura sui obiecti, optime autem denudatur, quando primæ qualitates ad medioeritatem sunt redactæ, atqui tactus in homine rationalis est, quia in homine maximæ est qualitatum temperies. Ob eandem causam putatur superare cætera animalia gustu, qui sensus proxime conuenit cum Tactu, vnde quod Simia passim dicatur excellere gustu, inde ortum est, quod animal gulosum sit, & in alimentis sumptione multas edat gesticulationes. Putat tamen Scaliger gallinas gustu excellere, vt pote quæ obiectum percipiunt sine humore. In aliis tribus sensibus, verisimile est superari ab aliis animalibus, & in primis in odoratu omnibus pene cedit quoad facilitatem & intentionem, nam in visu superatur ab aquila, quæ directis oculis clarissimum Solem potest inueniri: in auditu superatur à porcis.

Petes, quare odoratus in homine ita sit hebes?

Resp. quia eius organum situm est iuxta ce-

rebrum, quod in homine maxime est frigidum & humidum, vt sc. melius seruiat cognitioni, quia calor agitat & cõturbat spiritus animales, vnde perpetuo deflexu excrementorũ frigidorum & humidorum è cerebro male afficitur, ac proinde minus distincte odores percipit, cum organum Olfactus requirat siccam temperiem, quibusdam tamen placuit odoratum hominis quantumvis hebetem esse simpliciter perfectiorem odoratu aliorum animalium, quia extendit se ad nobiliora obiecta, percipit enim odores non coniunctos alimento, vt in floribus, qui tamẽ suat perfectissimi & multum illis delectatur. Cætera animalia fere tantum percipiunt odores coniunctos saporibus & alimentis, vt scilicet vilia discernant alimentia.

QVÆSTIO XVII.

Vtrum dentur species sensibiles?

ARTICVLVS PRIMVS.

Explicatur Natura Specierum.

Qui Species admittunt, dicunt 1. illas esse reales qualitates productas in medio & organici sensuum ab ipsis obiectis, v.g. coloribus, sonis, odoribus, &c. easque ex natura sua esse repræsentatiuas obiectorum, à quibus dimanant, & sine illis obiecta quorundam saltem sensuum percipi non possunt.

Dicunt 2. eas vocari intentionales, nõ quasi non sint reales quo sensu entia rationis dicuntur habere esse intentionale, sed 1. quia habent esse aliquod incompletum & imminutum degenerans à realitate obiectorum, quæ repræsentant primo modo, etiam lumen à quibusdam dicitur esse in medio intentionaliter, si referatur ad illud esse, quod habet in corpore luminoso. 2. quia hæc species requiruntur ad cognitionem, quæ vocatur intentio. 3. quia sunt id quo potentia tendit in sua obiecta.

Dicunt 3. has species produci ab obiectis in instanti per totum medium, sicuti lumen à corpore luminoso, non tamen ita dependere ab obiectis, quin possint sine illis aliquandiu perseverare, si non in medio, saltem in orga-

no sensus, sic vero experimur, quando album vel aliud coloratum fictius ac diutius aspeximus, illo remoto percipere aliquam adhuc speciem albedinis vel alterius coloris.

Dicunt 4. Species esse qualitates materiales & diuisibiles, extensas per modum, sicuti alia qualitates reales, verbi gratia, calor productus ab igne, lumen à corpore luminoso, quia scilicet fiunt à re diuisibili, nimirum à coloribus, odoribus & sonis extensis in subiecto diuisibili diaphano scilicet aere vel aqua.

Dicunt 5. quamlibet speciei partem representare totum obiectum, quia quælibet pars quantumvis exilis producta est à toto obiecto, ita vt in specie totali non sit assignabilis pars aliqua, quæ producat à certa parte obiecti, & alia ab alia parte, sed omnes & singulæ partes dimanant à toto obiecto non impedito, sicuti ignis qui est in aere producit à toto igne secundum omnes partes, & lumen à toto corpore lucido, ita vt non sit assignabilis in igne vel corpore lucido aliqua pars quæ calefaciat vel illuminet aliquam determinatam medii partem.

Dicunt 6. licet obiectum vnicam tantum per totum medium diffundat speciem, communiter tamen dici obiectum transfundere suas species, non quasi plures sint totales, sed quia singulæ ipsius partes sunt representatione totius obiecti, & sic singulæ partes sunt totæ totalitate representationis, & unica species totalis virtualiter est multiplex.

Dicunt 7. Species illas concurrere ad sensationem non tantum obiectiue, sed etiam affectiue, eo fere modo quo habitus concurrunt ad actus similes illis à quibus sunt producti. Ita D. Thomas 1. part. quest. 56. artic. 1. Scotus & alii, vnde pertinent ad primam speciem qualitatis, vt annotauit Suarez d. sp. 4.2. sect. 5. num. 16. quia scilicet per se primo ordinantur ad operationem, non tamen dant primam vim agendi, sed illam supponunt & determinant.

Dicunt 8. aliqui probabilis species dici imagines obiecti, simulacra, formas, &c. non quod non sint formales illius imaginis, sed quia effectiue illud representant, quatenus sunt veluti semen seu instrumentum obiecti ad efficiendam formalem representationem intentionalem, quæ fit per sensationem.

De his & similibus vide Tolet. lib. 2. de anima quest. 34. Fracostorium lib. de sympathia & antipathia cap. 13. & lib. 1. de intellectu.

ARTICVLVS

SECUNDVS.

Resolutio Questionis.

Respond. Verius est dari species sensibiles (altem pro visu, auditu & odoratu.

Est communior sententia D. Thom. 1. part. q. 55. artic. 1. & Molina. ibid. artic. 2. Scoti in 2. distict. 3. quest. 10. & 11. Et aliorum, quos citant & sequuntur Conimb. 2. de anima c. 6. q. 2. artic. 2.

Probat 1. ex Aristotele lib. 2. de anima text. 62. § 121. & lib. de Memoria cap. 1. vbi hoc expressè docet, vnde sententia hæc dicitur Peripatetica.

Ratione probari solet ab iis, qui negant actionem in distans, quod scilicet obiecta coniungantur potentia per species, sed hæc ratio in doctrina nostra nihil euincit, vnde potissimum probatur experientia, quæ non videntur posse saluari sine speciebus.

Primo enim patet ex vtu perspicilliorum, quæ res exhibent maiores vel minores prout varie adaptantur, non aliam ob causam, quam quia colligunt vel augent species.

Secundo videmus minus res distitas quam propinquas, quia scilicet species remotiores ab obiecto sunt languidiores.

Tertio non videmus nos ipsos, neque res retropositas, nisi in speculo. Pupilla alteri^o vel alio corpore leui, idque quia transmittitur species nostri vel retropositæ rei vsque ad speculum, quæ inde reflectitur ad inspicientem.

Quarto Nummus aliquis in fundo vasis pleni aqua apparet maior quam in vase vacuo, imò quod in fundo vasis antea non videbatur, postmodum in fusa aqua videtur, quorum ratio est, quia species in aqua tanquam in medio densiori refragatur & multiplicatur.

Quinto Baculus integer altera sui parte a quis minuetus apparet fractus, quia scilicet altera tranficiuntur species per aerem à parte baculi, quæ a quis supereminet, & aliter per aerem & aquam, quam, ea parte quæ lateret sub aquis.

Sexto Eminus ante percipimus percussione mallei quam audiamus sonum, quia tunc

ARTICVLVS
TERTIVS.

Solutio Augmentorum.

tunc demum in notabili aliqua distantia percipimus sonum, primi instantis, cum malleus iam elevatus est ad secundum istum, cuius ratio est, quia species visibiles transiuntur in instanti, species audibiles non nisi sonus secundum realem entitatem sese diffuderit per medium quantum potest.

Septimo, ratio cur intuenti vel vitrum viride omnia appareant viridiz videtur esse, quia species transmittuntur per illud medium.

Octavo, ratio cur altero oculo clauso aut coniucente distinctius & minutiora videamus, est, quia species minus confunduntur.

Nono quod eadem res respicienti per cancellos simul bis appareat, non potest explicari sine speciebus.

Decimo, Baculus ignitus in cuspe si velociter gyretur exhibet circulum igneum, quia scilicet continuantur species.

Denique visa realiqua, tum clausis oculis experimur nos posse adhuc formare in sensitivum cognitionem illius, non nisi quia rei visa retinemus imaginem & explicari non potest, quomodo sicut phantasmata in homine, nisi recurramus ad species, quæ in Phantasia æceruantur.

Quod species audibiles colliguntur ex Echo, quæ est reflexio specierum audibilium. Et species odorabiles colliguntur ex eo quod odor velociter & de longinquo percipiat, ut verisimile non sit realiter diffundi ad tantam distantiam.

Qui rationibus ex communi Thomistarum probatione uti velit, dicit species esse necessarias ad coniungendum obiectum cum potentia, licet enim absolute dari possit actio immediate in distans, illam tamen non convenire potentiis vitalibus, quarum actiones & effectus sunt immanentes: deinde ex parte potentia esse necessarias species ad potentia determinationem, licet obiectum determinet potentiam, obiectum requirit tamen aliquid quod determinetur effectus: ob hanc vero causam etiam ponuntur potentia realiter distinctæ ab anima.

(*)

Quæ species negant, varie sese explicant, quidam dicunt, nihil aliud requiri ad sensationem quam obiectum & potentiam in debita distantia. Ita plerique Nominales in 2. distinct. 7. Alii dicunt, ab oculo immitti radios visuales, quibus potentia attingit obiectum, & reddit illud visui. Ita perfectiui & Platonici quoniam Scaliger *exerc. 105 numer. 5* prober, id non esse ex sententia Platonis. Alii volunt produci ab obiecto qualitatem realem, quæ tamen non sit species, quæ roborari possit & debilitari sensus, unde dicunt illam produci in organo tantum, non in medio, quæ dicunt concurrere effectivæ cum potentia, tribuitur Oceano & Gabrieli à Molina 1. p. *quest. 2. art. 2. Gregor. in 2. distinct. 7. quæ est in 3.* negat species pro sensibus exterioribus, quia illorum cognitio est intuitiva, ad quam sufficit presentia obiecti, admittit tamen pro sensu interiori & intellectu, quorum cognitio est abstractiva. Quicquid dicatur, multæ sunt difficultates, quas sigillatim examine longum esset. Ex illorum communi doctrina quatenus impugnant species.

Obicitur 1. Dromedarium Oceani frustra sit per plura, &c. Sed ad sensationem sufficit potentia & obiectum positum intra Spharam ætuitatis. Ergo frustra requiruntur species.

Resp. nego minorem ex dictis probatione ultimam præcedentis articuli.

Obicitur 2. Incredible videtur, accidens aliquid etiam exigua entitate, id est, color ad maximam distantiam cuiusmodi species & qualitates reales diffundere.

Resp. negando Assumptionem, nam ut lux diffundit lumen sibi simile in specie ad maximam distantiam, idque in instanti, imo & lumen participatum, extra presentiam corporis luminoso producit aliud lumen in magno spatio, coloris autem magnam habent affinitatem cum lumine, deinde ex illis sonus v.g. instantis momento temporis etiam realiter diffunditur ad notabilem distantiam.

Obicitur 3. Species tantum possunt emanare a vero colore, atqui videatur etiam quæ

non sunt vere colorata, vt iris, &c. Ergo ad visionem non requiruntur species.

Respon nego maiorem, quia etiam lumen varie modificatum ab opacitate & diaphanitate corporis in quod incidit diffundere species per medium.

Obiicitur 4. Species subieciuntur in corpore fluido, vt. grat. aere vel aqua, sed aer non transmititur per vitrum. Ergo nec species, tamen videmus per vitrum, Ergo visio non fit per species.

Resp. negando maiorem, quia etiam subieciuntur in corpore solido & diaphano, per quod etiam transmituntur, si posteriore sui parte, sc. aucta ab obiecto, non sit opacum & obductum, vt est speculum.

Obi. 5. Aer tenebrosus non est capax specierum, & tamen per illum videmus obiectum, v. g. faciem procul distitam. Ergo ad visionem non requiruntur species.

Resp. Nunquam videri obiectum per medium priuatum omni lumine.

Ob. 6. Si darentur species, duo, qui aequaliter distarent ab obiecto aequae perfecte, illud perciperent, quia aequaliter exciperent species, atqui saepe non vident aequae perfecte. Ergo visio non fit per species, sed illa inaequalitas oritur ex inaequalitate actiuitatis potentiae vnius supra potentiam alterius.

Resp. nego sequelam maioris, quia species non sunt adaequatum principium visionis, vnde licet sint aequales, possunt concurrere ad inaequales visiones, quae inaequalitas oritur ex diuersa temperie & dispositione organorum, quarum vna est magis idonea ad vsum specierum quam alia.

Ob. 7. Visu percipimus obiecti distantiam, quae tamen non representatur per speciem, deinde videmus magnitudinem obiecti, motum, figuram, situm, &c. quae tamen non admittunt speciem.

Resp. nego assumptionem, quia species, licet vicina organo, exhibet etiam distantiam rei, sic enim etiam in picturis videmus colore bene vicinum, representare rem longe distantem, caetera vero percipiuntur ratione specierum visibilibus, quas diffundit corpus coloratum, cui insunt.

Ob. 8. Videtur impossibile, vt exilis quaedam pars speciei respondens magnitudini oculi representet motum, regionem, ciuitatem: de-

inde species illa à diuersissimis obiectis producta tum in medio, tum in oculo, essent inter se confusa, at proinde non haberent singula obiecta distincte verbi gratia, flores alius horri, maxime secundum ordinem situm, &c.

Respond. nego assumptum, quia actus vitalis visionis secundum omnes etiam formaliter representat obiectum, qui tamen non excedit magnitudinem oculi, sic etiam perspectiui & pictores res maximas representant minutissimis notis, ita vt oculus iudicet rem minorem in se esse imaginem rei maioris, vt. grat. exiguum spatium coloratum in imagine iuxta caput hominis depicti exhiberet turrim vel templum; Ad id quod additur de specierum confusione respondeo, licet sint inter se confusa quoad subiectum, singulas tamen distincte exhibere sua obiecta, vel concurrere ad sensationem obiecti, à quo producuntur, quando potentia illis vitur tendendo in obiecta per lineam rectam, si enim lateraliter tantum res sit opposita oculo species, vel non representant obiecta vel minus perfecte.

Obiicitur 9. Si darentur species, duo contraria in gradu intenso possunt naturaliter simul esse in eadem parte medii, v. g. species albedinis & nigredinis intense, quod tamen communiter negatur.

Resp. Nego sequelam, quia species sunt diuersae naturae ab obiectis, à quibus producuntur, vnde licet obiecta sint inter se contraria & incompatibilia species tamen entitate sua non sunt contrariae, sed tantum denominatione ab obiectis.

Obiicitur 10. Sequeretur in eodem subiecto esse plura accidentia solo numero distincta, vt in eadem parte medii duas species duarum albedinum, quod tamen videtur impossibile.

Resp. Id nihil habere incommodi, multinim admittunt accidentia solo numero distincta in eodem subiecto, vt in relationibus quas volunt multiplicari numero ad multiplicationem numerorum.

(* *)

QVÆSTIO XVIII.

An præter quinq; sensus externos den-
tur sensus interni, &
quot?

Consentiunt Philosophi dari sensus inter-
nos, quia animalia distinguunt objecta
sensuum externorum inter se, quæ distinctio
non fit per sensum externum, Ergo, per inter-
num, qui objecta omnium sensuum apprehendunt: deinde bruta etiam meminerunt.
Ergo, illis inest sensus quidam internus. Dif-
ficultas vero est de numero sensuum interno-
rum.

Prima sententia ponit 5. sensus interiores,
scilicet sensum communem, imaginatiuam,
æstimatiuam, quæ in homine dicitur cogita-
tiua, Phantasiam & memoriã. Vide autho-
res huius sententiæ apud Tolero. libro 3. de anima
quæstione 6. Conimbricenf. ibid. capite 3.
quæstione 1. articulo 1. Inter hosce sensus hæ solent assignari differentiæ, quod sensus com-
munis acceptis speciebus ab organis sensuum
exteriorum cognoscat omnia illorum obie-
cta, tanquam præsentia, imaginatiua vero
acceptis speciebus à sensu communi cognos-
cat omnia objecta sensibilia, vt absentia, æ-
stimatiua percipiat objecta non sensata, id-
que per species, vt loquuntur, non sensatas,
verbi gratia, odium, amicitiam. Per species
non sensatas intelligunt id quod accipitur à
rebus non materialibus, quæ tamen non vi-
dentur admittendæ, non vero est à quo pro-
ducantur, quia objectum, verbi gratia, odi-
um, amor, &c. non imprimunt speciem sui in
sensu externos, cum sit insensibile, ac proin-
de sensus lateat, possunt tamen res istæ insen-
sata dici cognosci à sensibus internis, hoc
modo, quia ad perceptionem obiectorum
sensibilium, verbi gratia, in canere respectu sui
heri, vel respectu inimici & percussoris resul-
tat quædam sympathia vel antipathia, & me-
moriam beneficii vel maleficii accepti, ex qua
iudicatur canis percipisse etiam rationem
illam insensibilem amicitie in hero viso, vel
inimicitie in percussore, quam tamen in se
non percipit. Phantasia porro est facultas

quæ coniungit species inter se, videlicet vel
species sensibiles, verbi gratia, speciem auri
cum specie monis, ad formandum montem
aureum, vel species non sensatas inter se,
verbi gratia, speciem amoris cum specie pa-
ternitatis, vt concipiat patrem vt amicum,
vel species non sensatas cum sensibilibus,
vt sunt, canis apprehendit herum vt ami-
cum. Denique memoria est facultas reti-
nendi & conseruandi species semel acce-
ptas.

Secunda sententia ponit 4. sensus inter-
nos, scilicet sensum communem, Imagina-
tionem quam non distinguit à Phantasia,
cogitatiuam & memoriã. Est Diu. Thom. 1.
p. quæstione 78. articulo quarto, Caietani ibidem
& aliorum.

Tertia ponit tres, scilicet Phantasiam, iu-
dicatricem & memoriã. Ita Tolero *supra*
conclus. 1. Valelius libro secundo, *conuers.*
capite 2.

Quarta ponit duos, sc. sensum communem
& Phantasiam, quam non distinguit ab ima-
ginatione cogitatiua & memoriã. Ita Fonse-
ca 5. Met. 6. 28. quæst. 7. sect. 4. Et Conimb *supra*
artic. 3.

Quinta agnoscit tantum vnicum sensum
communem pro omnibus actibus, qui ab aliis
tribuuntur pluribus potentiis & sensibus, qui
quatenus diuersos actus exercere potest ra-
tione ratiocinata, à seipsa distinguitur, & di-
uersa fortitur nomina, est Alensis 2. p. qu. 70. &
quorundam recentiorum.

Respond. Probabilius est vnicum tantum
esse sensum internũ, qui recte appellatur sen-
sus communis.

Probat, quia illi actus quibus tam distin-
ctæ potentiæ attribuuntur ita inter se sunt
subordinata, ita vt ab vna & eadem potentia
possint elici, Ergo frustra assignantur plures.
Antecedens probatur discurrendo per omnes
illos actus, & 1. nisi potentia aliqua sit val-
de materialis, quales sunt sensus externi eius-
dem est potentiæ percipere obiectum præsens
& absens, & absentis conseruare speciem,
Ergo non distinguuntur sensus communis &
imaginatiua, similiter potentia quæ ferri
potest in obiectum vt conueniens vel discon-
ueniens ferri etiam potest in idem secun-
dum.

dum se spectatum, & quæ variè coniungit species inter se omnes seorsim potest cognoſcere, cum non possint plura cõferre nisi cognoscantur, Ergo, non sunt diuersæ potentia quæ obiectum percipiunt & species inter se componunt, maxime cum collatio illa non sit formalis quasi iudicium feratur, quod res talis sit sed tantum materialis est, eo quod plures apprehendantur per modum vnius. Memoria etiam non videtur diuersa, quia per quam potentiam percipimus obiectum præsens, per eam possumus etiam illius recordari, quia potentia format in se speciem obiecti vitalem, eamque retinet, neque enim alia potentia commodius retinet speciem obiecti, quam ea quæ vel illam elicit in præsentia obiecti, vel ab obiecto recepit.

Conſideratur Conclusio, quia idem est obiectum formale omnium sensuum interiorum, solum distinguuntur secundum præsens vel non præsens. Ergo, vnicæ tantum erit potentia.

Obiicitur 1. Videtur esse altioris virtutis componere quam solum imaginari. Ergo solum æstimatiua & imaginatiua non sunt vna potentia.

Resp. nego antecedens, quia compositio illa est tantum materialis.

Obiicitur 2. Tria sunt organa distincta sensuum interiorum temperamento & situ distincta. Ergo sunt saltem tres sensus interni. Antecedens probatur quia, vt tradit Vesalius 2. 7. in cerebro reperiuntur quatuor ventriculi siue cellulae, duæ in anteriori capitis parte, æquales situ, magnitudine & figura, quæ dicuntur organum sensus communis, tertia in medio cerebri, quæ dicitur sedes Phantasia, quarta in posteriori parte capitis, quæ dicitur organum memoria.

Respond. Nego antecedens. Ad probationem dico in duabus prioribus cellulis nullam exerceri operationem sensitivam, sed in illis recipi spiritus vitales prodeuntes e corde, qui quia nimis calidi sunt, & functionibus partis sensitivæ minus idoneæ in cellulis istis temperantur & fiunt spiritus animales, indeque dimittuntur ad sensus externos, scilicet per nervos & ad instrumenta potentia motiua & sensum intereum. Tertia igitur cellula est proprium organum sensus communis, & in ea exercentur omnia, quæ alii tribuunt diuersis sensibus. Quarto vero cellula vocatur

tantum pars organi sensus interni communis. paulo sicior ad retinendas scilicet species.

Obiicitur 3. Experientia docet aliquos valere memoria qui non valent Phantasia, deinde aliquos in posteriori capitis parte lætos omnium rerum amittere memoriam, & tamen excellere Phantasia, & communiter videmus illos valere memoria quibus amplior est theca in posteriori capitis parte. Hæ potentia distinguuntur.

Respond. nego consequentiam, quia omnis illa diuersitas oritur ex diuersa temperie organi, quæ potest esse idonea ad certos actus & non ad alios, sic enim videmus in potentibus etiam rationalibus reperiri hæc diuersitatē, vt qui sæpe valent ingenio vix vllius sint iudicii, & contra, vnde temperamentum vni operationi necessarium, lædi potest eodem manente idoneo pro alia operatione.

Obiicitur quarto, Aristoteles scripsit librum de Memoria. E. existimat distingui ab imaginatione.

Resp. nego consequentiam, quia ibi volebat agere de sensu interno, prout exercet actum memorandi, ac proinde inscripsit de memoria.

Petes, quo modo organum sensus communis ponatur in cerebro, cum Aristoteles sæpe dicat cor esse sedem sensus interni.

Resp. Plerosque Philosophos recedere ab Aristotele, & adhærere Galeno, qui sensum communem ponit in cerebro, vide Conimb. 3. de anima c. 1. qu. 2. art. 2. quia Anatomici deprehendunt omnes nervos originem ducere a cerebro, vnde si fiat obstructio in cerebro, læditur vel impeditur sensus, & membra priuantur motu, licet cor maneat integrum, & sentimus imaginatione caput defatigari, corde manente integro, nec refert, quod Aristoteles dicat, cor esse princeps membrum, a quo omnis spiritus animalis procedit, quia etiam cerebrum & hepar sunt membra præcipua, neque etiam cor est origo nervorum, licet aliquos habeat quo connectatur aliis membris, neque etiam obstat cerebri frigiditas, quia ratione spirituum calidorum, quos frigiditate sua temperat est idoneum instrumentum sensationis. Quod autem ante formationem cerebri cor sentiat & palparet, argumento tantum est illi inesse aliquem motum natura-

naturalem, non vero animale, tactus etiam illius sine cerebro est valde imperfectus.

Peres secundo, an sensus interni organum sit ipsa substantia cerebri, an vero membra naturæ, & inuolucra, quæ dicuntur Meninges.

Resp. Quæstionem esse inter Medicos, de qua vide Valecium *lib. 2. contron. c. 3.*

QVÆSTIO XIX.

An dentur species sensus interni & quales?

Respondeo primo. Dantur species sensus interni, quæ sunt diuersæ rationis à speciebus sensuum externorum.

Prus probatur, quia res absens vel etiam non existens non potest sensu interno percipi, nisi aliquid sui reliquerit, id autem est species.

Posterius probatur, quia species sensuum externorum fere dependent assiduo ab obiecto, species vero sensus interni non itè. E sunt diuersæ rationis & magis spirituales.

Confirmatur, si essent eiusdem naturæ, tunc dolor, v. g. qui causatur in pede, & speciem sui transmittit in imaginatiuum cuius organum est in capite, deberet sentiri in toto corpore, interiecto inter caput & pedes, quod tamen est contra experientiam.

Obicitur, species illæ vel essent in spiritibus animalibus, vel in cerebro, neutrum dici potest. E. Minor probatur, quia alioqui consumerentur vna cum spiritibus vel partibus cerebri.

Resp. negando minorem. Ad probationem dico etiã species hoc modo obliterari aliquo, vsque partes autem cerebri vix consumuntur, deinde spiritus de nouo producti & alii succedentes recipere possunt impressiones spirituum præcedentes. Denique nouæ species generantur ex iterata sensatione interna.

Dico 2. Species sensus interni fiunt ab ipsa met sensatione externa, non vero ab obiecto externo, neque à speciebus receptis in organo sensus externi.

Probatur ex Aristotele 3. *de anima. c. 3.* vbi docet imaginatio esse motum causatum à sensatione in actu.

Confirmatur, quia si species illæ orientur ab obiecto vel speciebus illius, tunc is qui aperiis oculis dormit, vel qui extrasum patitur, haberet imaginationem & memoriam illorum, quæ tunc temporis sui speciem in oculos traieissent, licet ea non vidisset, quod est falsum, & surdus posset imaginari sonum, quem tamen non audiisset.

QVÆSTIO XX.

An in sensu interno sit aliquid rationis?

Plutarchus & quidam alii veteres voluerunt bruta ratione esse prædita, moti solertia, sagacitate & astutia quorundam animalium; sed id aperte falsum est, quia si animalia operarentur ex electione & rationis vsu, non semper omnia eiusdem speciei animalia eodem modo operarentur, quod igitur in illis notatur, sit ex apprehensione, memoria vel naturali instinctu. Dubitatio aliqua est de Phantasia hominis propter connectionem eius cum intellectu.

Resp. negando. Vide Toletum *lib. 3. de anima. quest. 7.*

Probatur, quia Phantasia etiam coniuncta intellectui est potentia sensitua, E nõ format iudicium formale vel discursum, quia ad iudicium requiritur, vt potentia sese possit reflectere supra suos actus, quod potentia sensitua est negatum.

Confirmatur, quia alioqui homo secundum gradum sensituum esset formaliter rationalis & liber, adeoque capax meriti & demeriti, quod est falsum.

Obicitur, dum intellectus iudicat & discurret, imaginatio sese conformat illius operationibus, Ergo etiam iudicat, &c.

R ad Antecedens, conformare se successive concipiendo id, de quo intellectus discurret, vel multa simul apprehendendo, idq; sine iudicio vel discursu formali, nõ & intellectus potest materiam integri discursus sibi repræsentare per simplicem repræsentationem.

Peres, quomodo Phantasia operetur tam varios effectus in corpore.

Resp. non operari hos effectus efficienter, quia imaginatio actualis est actus sensatio-

nis, qui non est productivus alicuius rei Physicæ, nisi forte habitus. Concurrit igitur instar conditionis applicantis, quia imaginario excitat appetitum ad prosecutionem, vel fugam rei oblatæ; appetitus vero excitat potentiam motivam, quæ commouet spiritus & humores, ex qua commotione oritur illa varietas affectionum, tum in corpore imaginatis,

tum in fœtu latente in vtero, vt quoad membrorum efformationem vel colorem sæpe exprimat id, quo mater fuit perditæ. Vide Delrii *lib. 1. disquis. Mag. c. 3. q. 3.*

De memoria diximus in præludiis Physicæ. De appetitu sensitivo quid sit, quotuplex & quod eius organum, vide dicta in *Ethicis.*

DISPUTATIO TERTIA.

De Potentiis rationalibus.

DE Substantia animæ rationalis eiusque origine & in individuis diuersitate diximus disputatione prima, nunc paucis dicemus de potentiis illi propriis.

QVÆSTIO I.

Utrum intellectus sit potentia actiua simul & passiuæ sicuti Sensus?

Resp. Affirmando. Probatur, quia est potentia receptiua specierum intelligibiliũ, quæ admittuntur etiam ab iis, qui negant species sensibiles, eo quod intellectus ex natura

sua sit ordinatus vt tendat in obiectũ absens, vnde debet habere speciem, à qua iuuetur ad cognitionem, & cum ex natura sua sit indifferens ad quiduis intelligendum, indiget aliquo, à quo determinetur ad intellectiõnem huius rei potius quam illius, id autem non potest esse aliud quam species intelligibilis, quia obiectum est absens vel nõ existit. Phantasma etiam illud præstate sufficienter non potest, nam sicuti se habet obiectum externũ ad operationem sensus, vt scilicet requiratur in super species sensibilis ad sensationem, ita Phantasma habet se ad intellectiõnem, vt requiratur etiam species intelligibilis: Ueinde separata anima cognoscit, & quidem singularia, quæ aliquando cognouit vnita adhuc corpori, vt patet in diuina epulone cognoscẽ-

te Lazarum. Ergo in intellectu sunt species spirituales distinctæ a Phantasmis, quæ durent post intellectiõnem

Præter species intellectus etiam recipit intellectiõnes, quas effectiue producit, & à quarum productione dicitur potentia actiua, sicuti sensus à sensationibus.

QVÆSTIO II.

An Intellectus sit potentia Organica?

Resp. Negando. Probatur euidenter, quia corrupto organo non destituitur intellectus, nam anima separata vere & formaliter habet intellectum, cum animæ sint beatæ ante resurrectionem corporum, beatitudo autem vel formaliter est visio intellectualis Dei, secundum Diu. Thomam, vel includit saltem visionem: Ergo non est potentia organica.

Consequenter patet, quia alioqui corrumpetur ad corruptionem organi.

Obicitur: Intellectus impeditur in suis operationibus ab indispositione vel læsione cerebri, vt patet in Phreneticis vulneratis. Ergo est potentia Organica. Consequentia probatur, quia hinc colligimus visum esse potentiam organicam, eo quod eius operatio impediatur læso oculo.

Resp.

Respond. diuerso modo impediri intellectum, nimirum extrinsece, quatenus scilicet Phantasmata, à quibus dependet in operatione sua, quamdiu est in corpore non sunt recte disposita, quomodo oculus, verbi gratia, impeditur à perceptione sui obiecti, quia medium, per quod fieri deberet visio, est impeditum, cum interim oculus intrinsece non sit male dispositus, potentia autem sensitua impeditur per læsionem organi, eo quod intrinsece vitietur, vnde saltem diuinitus fieri potest, vt intellectus etiam læso organo, & sine visu Phantasmatum habeat puras intellectiones.

QVÆSTIO III.

*Vtrum Intellectus agens & possibilis
sint dua potentia realiter
distinctæ?*

Respondeo negando. Est contra Toletum libro 3. de anima, quæst. 13. & alios ibi citatos.

Probat, quia intellectus agens est vis producendi species intelligibiles Phantasmatis obiectiue concurrentibus, intellectus vero possibilis est potentia receptiua illarum specierum, quarum subsidio elicit intellectiōnem, sed hæc vni & eadem potentia possunt conuenire, quæ ratione à seipsa distinguatur. Ergo non distinguuntur realiter. Minor probatur, quia si vnus intellectus sufficit ad recipiendas & intelligendas intellectiōnes, ita etiam ad recipiendas species intelligibiles.

Confirmatur, quia alioqui haberemus duos intellectus.

Probat 2. quia potentia sensitua non est duplex agens sc. & possibilis seu patiens E. nec potentia intellectiua. Consequentia patet à paritate rationis.

Dices: Potentia sensitua cum sit materialis potest pati à obiecto materiali, & ab eodem recipere species sensibiles, potentia vero intellectiua est immaterialis, ac proinde non potest pati à Phantasmatis quæ sunt materialia, nec ab iis recipere speciem. E. est ratio multiplicandi potentias intellectiuas, licet sensitua sint simpliciter.

Resp. negando consequentiam, quia licet Phantasmata non habeant vim producendi

in intellectu, species intelligibiles possunt tamen produci ab eadem virtute quæ est productiua intellectiōnis.

Dices 2. vt intellectus ex Phantasmatis formet species intelligibiles, debet producere lumen quoddam intelligibile, quo illustretur Phantasmata, sed illud non potest produci ab intellectu possibili. Ergo.

Respondeo primo. Negando maiorem, quia non potest explicari quid sit illud lumen & intellectus is solus sufficit ad hanc illustrationem, ipse enim est lumen intellectuale. Quod autem dici solet aliquem habere magnum lumen intellectus vel exiguum, & quod peramus à Deo illuminari non arguit distinctionem luminis à virtute intelligendi, atqui per lumen tum intelligimus maiorem vel minorem perspicaciam intellectus, quæ est ipsa potentia intelligendi: deinde intelligimus habitus infusos aut illuminationes Dei actuales,

Dices 3. nihil potest sibi ipsi comparare principium operandi, sed species sunt principium intelligendi saltem minus principale. E. non est eiusdem potentia producere species intelligibiles & intellectiōnes.

Respond. distinguendo maiorem, nihil potest sibi comparare absolute primum principium operandi, & sic potentia non comparat sibi facultatem educendi species intelligibiles à Phantasmatis; neq; etiam vim intelligendi, potest tamen aliquid sibi comparare principium coadiuuans & secundarium.

QVÆSTIO IV.

*An Intellectus distinguatur realiter à
memoria intellectiua, à ratione,
à conscientia, Syn-
dresi.*

Resp. 1. Intellectus & memoria sunt vna & eadem potentia sola ratione distincta. Est D. Th. 1. p. q. 79. art. 7.

Probat, quia intellectus vt reseruans species & illis vtens ad cognitionem rei prius cognita, prout cognita fuit, est memoria. Ergo non est diuersa potentia.

Probat 2. ad cognitionem rei futuræ non indigemus potentia distincta ab intellectu.

Ergo neque ad cognitionem præteritorum, quod igitur SS. Patres, & præsertim D. Augustinus agnoscant tres animæ rationalis potentias, saluari potest per distinctionem rationis, quo modo explicatur pluralitas attributorum & potentiarum in Deo.

Respondeo secundo. Ratio etiam sola ratione distinguitur ab intellectu. Est D. Thom. *supra art. 8* quia ratio est ipse intellectus prout aliquid cognoscit aditus cognitione aliorum principiorum, quod subsidium intellectus absolute non connotat, hinc ratio superior est intellectus intendens rebus æternis, ratio inferior intellectus intendens rebus transeuntibus.

Respond. 3. Conscientia non est potentia distincta ab intellectu, neque ipse intellectus, sed actus intellectus seu rationis prout diuersimode applicatur ad facta vel facienda. Ex qua diuersitate varias denominationes, & si respiciat actiones præteritas, simpliciter dicitur conscientia testari, si præterita bene vel male facta, dicitur conscientia mordere vel excusare, si res faciendas, dicitur obligare, &c.

R. 4. Synderesis non distinguitur ab intellectu. Probat, quia Synderesis est ipsemet intellectus spectatus per modum habitus cuiusdam naturalis, quo assentimur conclusionibus & principiis moralibus & practicis, quo modo intellectus ut percipiens se ipso principia vniuersalissima speculatiua dicitur habitus principiorum.

QVÆSTIO V.

Quodnam sit obiectum intellectus?

NOTA: duplex à Philosophis assignari obiectum Intellectus, vnum motiuum quo scilicet intellectus mouetur & adiuuatur ad cognitionem, licet ipsum in se non cognoscatur actum, & tale obiectum est Phantasma. Alterum est obiectum terminatiuum, illud scilicet quod per Phantasma representatur & cognoscitur ab intellectu, vnde dicitur terminatiuum, quia terminat actionem intellectus; hoc à quibusdam subdiuiditur in obiectum vniuersalitatis, quod scilicet ab intellectu quomodocumque cognoscitur siue per se, siue in alio, siue direc-

te siue reflexe, siue per propriam speciem, siue per alienam, & in obiectum primitatis, quod scilicet primo mouet intellectum

R. 1. Ens in sua latitudine prout comprehendit reale & rationis est materiale obiectum vniuersalitatis intellectus, & sic intellectus est sui obiectum partiale. Colligitur ex Arist. *3. de anima c. 4* vbi dicit omnia percipi à nostro intellectu, & patet ratione, quia omne ens potest terminare actum intellectus saltè secundario.

R. 2. Obiectum formale intellectus est intelligibile, quæ aptitudo est indistincta ab illis rebus, sicut visibilitas in colore non distinguitur ab euitate coloris.

Resp. 3. Obiectum primitatis intellectus est ens materiale sensibile. Patet ex dictis initio Physic. de primo cognito; quia illud i mouet intellectum, quod sensu percipitur. Nec refert, quod obiectum sit materiale, quia licet differat & sit improporionatum intellectui in ratione naturæ, est tamen proportionatum ratione obiecti. Ex quo ulterius inferitur, naturas vniuersales non mouere intellectum ad primam sui cognitionem, primo vero cognoscuntur singularia similia, & in eis notatur conuenientia, ita ut in vno aliquid sit, quod etiam reperitur in altero, & sic demum abstrahendo à conditionibus indiuiduantibus cognoscimus naturas vniuersales: quia tamen posito tali discursu & apprehensione vniuersalis remanet in intellectu illius species, & similitudo potest postmodum ab intellectu cognosci sine nouo recurru ad singularia.

Dices: Aristoteles sæpe distinguit sensum ab intellectu, quod sensus sit singularium, intellectus vero vniuersalium. Ergo intellectus non intelligit per se singularia, multo minus erit primo cognitum.

Respond. Intellectum vere cognoscere singularia per se & per propriam speciem. Ex eo conuincitur, quod intellectus cognoscat vnum singulare differre ab alio quod corrigat sensus circa singularia, verbi gratia, visum circa magnitudinem solis; 3. Quod vtratur inductione & examinet propositiones singulares.

Ad Aristotelem igitur respondetur, illum tantum in sinuare, sensum percipere solum singulare, intellectum vero in super vniuersale.

Dices

Dices 2. Intellectus præscindit à conditionibus indiuiduanibus. Ergo non cognoscit singulare.

Resp. Intellectum vniuersaliter præscindere à conditionibus indiuiduanibus, quæ rem materiali modo representat, quia cognoscit modo spiritali per speciem spiritalem, non autem præscindit necessario à conditionibus vel rationibus constituentibus rem inesse singularibus.

Q V Æ S T I O V I.

Vtrum intellectus aliquid producat per intellectiōnem?

Respond. Affirmando, quia actio intellectiua cum sit realis necessario habet realem terminum, qui est vitalis qualitas & imago ac representatio rei intellectæ, per quam intellectus cognoscit & representat sibi obiectum. Vide D. Thom. q. 9. de potentia, & q. 4. de veritate art. 2. Moham. 1. p. quæst. 27. disp. 8. art. 1. memb. 3.

Nota 1. hanc vitalem qualitatem quæ est terminus intrinsecus actionis intellectiue varia habere nomina, dicitur vero conceptio rei intellectæ, intentio intellectæ, species expressa, quo nomine distinguitur à specie intelligibili quæ dicitur species impressa, quasi aliunde adueniens & impressa intellectui, hæc autem vitalis qualitas ab intellectu educitur, & veluti per expressionem efformatur. Deinde notissimo vocabulo dicitur verbum mentis, quia sicuti homo per verbum oris, tanquam per signum exterius rem cognitam representat: ita per hanc vitalem imaginem representat rem, quam intelligit; Et sicuti per verbum oris homo dicitur loqui exterius, ita per imagines huiusmodi expressas ab intellectu dicitur loqui interius. Vnde dum mentaliter oramus, dicimur cum: Deo loqui; dum cogitamus dicimur loqui in corde nostro, & huiusmodi locutio sola reperitur in Angelis, qui sunt incorporei, imo hæc locutio mentalis est magis propria quam locutio oris, quia locutio propria est expressio seu productio rei significanti alicuius significati, conceptus autem est locutio mentis, cum ex natura sua habeat vim significanti, voces autem tantum ex institutione; patet magis esse significantiam quam sint voces.

Nota 2. productionem huius vitalis qualitatis & verbi variis etiam nominibus designari, dicitur enim prolatio, dictio, verbi generatio, quæ omnia non sunt nuda relationes causæ ad effectum, vel contra, sed significant actionem, quia habent se ad verbum mentis, sicuti qualibet alia actio ad suum terminum, verbi gratia, calefactio ad calorem, illuminatio ad lumē, quia significant fictionem ipsius verbi. Ex quo inferitur, intellectiōnem prout significat actionem seu fictionem termini, distinguimodaliter à verbo mentis, non autem realiter, neque etiam ratione tantum, sicuti in disputatione Physica de motu diximus, esse actionem Physice spectatam, & motum modaliter distinguimodaliter à termino.

Obiic. 1. Verbum illud mentis assignatur termino intrinsecò intellectiōnis, sed talis non requiritur, Ergo frustra. Minor probatur, quia actio sensitiua, verbi gratia, visio & actio voluntatis non habent huiusmodi terminum: Deinde in diuinis, Filius & Spiritus Sanctus intelligunt, nihil tamen producunt.

Respond. Negando minorem. Ad primam probationem dico; in actionibus sensus & voluntatis etiam reperiri terminum intrinsecum, scilicet visionem, auditionem, volitionem, quæ sunt actus vitales effectiue producti à potentia vitali, eo modo quo verba mentis producuntur ab intellectu. Vnde & in illis distinguitur ipsa productio seu fictio ab entitate, & est terminus.

Ad 2. respondeo in diuinis intellectiōnem Filii & Spiritus S. non producere nouum verbum, quia in diuinis vna tantum est intellectio notionalis tanquam actio adæquata essentia diuinæ in ratione intellectiōnis, quæ competit Patri, de qua Theologi p. q. 27.

Obiic. 2. Si sensus & voluntas etiam producant huiusmodi terminos, verbum non erit effectus proprius potentia intellectiua.

Respond. Negando sequelam, quia licet sensatio, verbi gratia, visio sit etiam sensibilis, & vitalis representatio obiecti per modum speciei expressæ, non tamen dicitur verbum, quia non est terminus locutiōnis declaratiue rationalis, quæ sola dicitur verbum, volitio autem non potest dici verbum voluntatis, quia ex natura sua non est representatio obiecti, sed tantum vitalis affectio, propensio & inclinatio in obiectum. Dico ex natura sua,

quia per accidens ratione suppositi potest per se similis termino intellectiois, ut patet in diuinis.

Ob. 3. Sæpe recordamur nos intellexisse & tamen non occurrat quid intellexerimus. E. non omni intellectu producit verbum.

R. neg. consequentiam, quia actus recordationis potest terminari ad verbum in cõsaso.

Obicitur 4. Intellectio potest esse sine verbo, beati enim intelligunt diuinam essentiam & non producant verbum mentis. E. intellectio vniuersaliter non habet se ad verbũ mentis, sicuti actio ad terminum, quia implicat esse actionem sine termino.

Respond. negando Antecedens, quia beati intelligendo diuinam essentiam eliciunt visionem ac vitalem Dei representationẽ, quæ est verbum mentis, vnde Theologi passim dicunt Deum videri si non per speciem impressam saltem per expressam, licet vero infinita Dei perfectio nulla finita imagine, qualis est intellectio cuiusvis creaturæ representare possit adæquate & comprehensiuè potest tamen in adæquate.

Obicitur 5. Aliquando obiectum est intime præsens intelligenti ut quando anima separata, & Angeli intelligunt seipso. E. tam saltem non producit verbum, quia repræsentatio obiecti præsentis esset frustra.

Resp. negando consequentiam. Ad probationem dico, præsentis obiecto non requiri speciem intelligibilem & impressam determinantem potentiam ad talem actum, necessario tamen requiri speciem expressam & verbũ mentis, sicuti enim datur tali casu realis cognitio obiecti quæ est actio, ita etiam datur terminus.

Obicitur 6. Si verbum mentis est repræsentatiuum ipsius obiecti. E. in eodem intellectu erunt duo accidentia eiusdem speciei solo numero distincta, scilicet species intelligibilis impressa, & species expressa scilicet verbum mentis.

Resp. Negando sequelam, quia species impressa & expressa sunt imagines essentialiter diuersæ, ut patet ex dictis.

Obi. 7. Verbum non est post intellectioẽ. E. non est terminus illius.

Resp. negando consequentiam, ut aliquid sit terminus actionis, sufficit ut sit simul duratione cum actione, licet ipsa cessante cesset,

patet in lumine, quod est terminus illuminationis. & desinit simul ac cessat illuminatio.

Obicitur 8. Ipsum verbum etiam cognoscitur. E. debet dari verbum verbi, & sic in infinitum.

Resp. in cognitione directa obiecti extrinseci eadem cognitione cognosci obiectum vna cum verbo, adeo ut verbum sit seipso & primario intellectum, obiectum vero quodammodo secundario, sicuti cum obiectum sensibile videtur per vitrum, eadem actione etiam videtur vitrum.

Obicitur 9. Aristoteles 9. *Metaphysicæ*, docet, actiones immanentes nihil producere, & nihil esse præter vsu. E. non datur verbum mentis.

Respond. Aristotelem distinguere tantum actionem immanentem à transeunte, quæ producit terminum perfectantem post actionem.

Ex dictis colligitur verbum mentis, vti & actum voluntatis realiter distinguì à potentiis, ac proinde diuinitus posse existere sine potentiis, à quibus eliciuntur, quod si fieret, verbi gratia, si intellectio mea poneretur in intellectu Petri, vel etiam visio beatifica D. Petri in intellectu meo, nec Petrus per illam intelligeret, nec ego viderem Deum, quia intelligere & videre non est tantum pati & recipere actum intellectus, sed est vitaliter operari, & in se intellectioem efficere.

Q V Æ S T I O VII.

Utum Intellectus humanus posset simul producere plura verba mentis?

Certum est intellectum posse cognoscere multa per modum vnius, ut cum intelligimus multas partes sub ratione totius. Quæstio est, an multa cognosci possint per modum multorũ, siue an per diuersas cognitiones eodem tempore plura simul cognosci possint.

R. Affirmando. Probatur 1. ex Arist. 1. *poster. Analyt. c. 1. in 3* hypothesi, vbi docet aliquando in ipso discursu acquiri cognitionem vnius propositionis & conclusionis. E. simul intellectum simul posse elicere duos actus.

Probatur

QVÆSTIO VIII.

An post species receptas intellectus adhuc dependeat à cooperatione

Phantasia?

Probatur 2. Homines sæpe notant differentias rerum quæ non possunt repræsentari vna & eadem imagine, verbi gratia, quod Angelus non sit color, sed qui simul notat differentias inter res huiusmodi debet simul formare plures conceptus eum non possit notari differentia inter duo, nisi cognoscantur.

Probatur 3. Experimur nos inter disputandum & discurrendum de rebus etiam difficilissimis formare iudicia circa auditores, quod fieri non potest, nisi simul eliciantur plures intellectiones.

Quarto: quia Angeli actus semper intelligunt suam essentiam, & simul res alias. Et intellectus etiam humanus saltem acutior poterit multa simul intelligere per diuersos actus.

Obiicitur 1. Aristoteles in *Topicis* dicit, contingit multa simul sciri, non tamen multa simul cogitari. Et non possunt esse simul plures intellectiones.

Respond. Sensum Aristotelis esse, multas sæpe in nobis esse scientias habituales, quarum tamen actus non simul exercemus.

Obi. 2. Potentia motiua non potest simul, acquirere plura Vbi. Ergo.

Resp. negando consequentiam, quia plura vbi respectu eiusdem suppositi non replicati absolute repugnant.

Obiicitur. 3. Vnum corpus non potest simul habere figuras plures. Ergo nec idem intellectus plures actus.

Consequentia probatur, quia ex sententia D. Th. ita se habet intellectus ad suum actum, sicuti corpus ad figuram.

Respond. negando consequentiam. Ad probationem dico, D. Thomam tantum velle intellectum aliquo modo signari per suum actum vitalem, sicuti corpus per figuram, non quod in omnibus sit par ratio, nam diuersæ figuræ faciunt sicuti diuersum in corporibus, ac proinde ponunt aliquas partes in diuersis locis, quod naturaliter repugnat. Nihil simile reperitur in duobus

actibus intellectus.

(**)

Patet ex communi illo dicto, intelligentem oportet speculari Phantasmata, intellectum dependere ab operatione Phantasiae in prima cognitione; cuius ratio est, quia in hac vita nihil percipit nisi per sensus, qui species sensibiles transmittit ad Phantasiam, cuius species dicantur Phantasmata, eo quod faciant obiecta apparere intellectui nostro, alioqui corpori velut obscuro carceri incluso. Sed difficultas est, an post primam intellectionem habitis speciebus intelligibilibus intellectio fieri non possit sine concursu Phantasmatum.

Respond. Verius est, intellectum naturaliter nihil cognoscere nisi concurrente Phantasia. Est D. Thomæ libro 3. de anima, sect. 13. Et docet Aristoteles *ibid.* c. 3 dumi dicit: Animam non intelligere sine Phantasmate, quæ propositio est vniuersalis.

Probatur, quia experientia docet, quod ex læsione Phantasiae impediatur intellectus in cognitione eorum quæ sæpe cognouit. Ergo. Signum est semper dependere ab illius operatione, & non tantum in receptione specierum & prima intellectione, alioqui verò post species semel receptas non posset impedi in cognitione.

Dices: contingit aliquando viros sanctos in cæcitate constitutos pure spiritualiter multa contemplari, ac proinde simul operatione Phantasiae.

Resp. Si id fiat virtuti spirituali & supernaturali esse tribuendum.

Dices 2. Nulla apparet necessitas talis dependentiæ, non enim oritur ex intrinseca & essentiali ratione intellectus, quia quando anima est separata, non habet huiusmodi dependentiam, neque etiam oritur ex vnione cum corpore, quia in corpore glorioso non est talis dependentia.

Respond. Verisimile esse id oriri ex sympathia istarum potentialium inter se, & quod sint radiatæ in eadem anima, vnde sint d. & concuo

& concomitanter operantur, maxime cum in modo tendendi in obiectum, conueniant.

Dices 3. Si intellectus ita in omnibus dependet à Phantasia, nullam in hac vita habemus cognitionem quidditatiuam substantiæ corporeæ vel spiritualis, quod tamen videtur falsum.

Respond. Si per cognitionem quidditatiuam intelligas cognitionem quæ habetur per propriam speciem, concedo Assumptum, de quo vide Suar. *disp. 35. Metaph. sect. 3.* quia substantias omnes tantum confuse & per negationes, vel per habitudines quasdam intelligimus, quia tamen cognitio quidditatiua communiter dici solet ea, quæ cognoscimus rei inesse, quod ipsi inest, verbi gratia, substantiam esse Ens, dici potest nos habere cognitionem quidditatiuam substantiæ, licet imperfectam.

QVÆSTIO IX.

De variis intellectus operationibus?

DE triplici genere operationis intellectus dictum est in Logica, & sparsim hinc inde, nisi vnanimè in varias diuisiones operationum intellectus, quarum hæ præcipue sunt. Primo diuiduntur in directas & reflexas. Directa est qua intellectus directe tendit in obiectum, reflexa qua sese reflectit supra proprium actum. 2. diuiduntur in confusas & distinctas, de qua diuisione diximus in initio Physicæ. 3. diuiduntur in infinitiuas & abstractas. Cognitio infinitiuas est cognitio obiecti præsentis vt præsens est, vt cognitio, v.g. albi præsentis sensibus, abstractiuas vero est cognitio rei absens vel inabsentis licet præsens sit, talis est cognitio qua Deum cognoscimus ex effectibus, licet vero sit nobis intime præsens, quia tamen præsentia obiecti in se non cernitur, cognitio est tantum abstractiuas.

Petes, vtrum cognitio infinitiuas specie differat à cognitione abstractiuas eiusdem rei?

Respond. Si cognitio abstractiuas habeatur tantum discursu ex effectibus distinguitur specie ab intuitiuas, quia alius longè est modus tendendi in obiectum: Si vero cognitio abstractiuas oritur ex intuitiuas, & ideo solum sit abstractiuas, quia obiectum desit esse, non distinguitur specie, verbi gratia, si quis intelli-

gat album præsens, & eo destructo continuè intellectionem posterior cognitio, nec specie nec numero differt à cognitione inchoata, existente adhuc albo, quia intellectus potest continuare suum actum absente obiecto, nec videtur ratio cur intrinsece cognitio variaretur.

QVÆSTIO X.

De Natura voluntatis.

Respond. Voluntas est appetitus rationalis proportionatus potètiæ cognoscenti intellectuali, sicuti appetitus sensitiuus rem cognoscenti sensitiuas.

Distinguitur autem ab appetitu sensitiuo 1. quia appetitus sensitiuus est corporeus & organicus habens sedem in corde, vt organo primario, rationalis vero est spiritalis & inorganicus. 2. obiectum appetitus sensitiuus est bonum partiale scilicet sensibile, obiectum vero appetitus rationalis est bonum vniuersaliter sumptum, de quo plura dicuntur in *Ethicis*. 3. Appetitus rationalis est potentia libera, appetitus sensitiuus non item.

Petes 1. Vtrum voluntas sit potentia formaliter libera?

Respond. Affirmando. Quia libertas formalis est adæquate in voluntate, in intellectu est tantum radicaliter & præsuppositiue. Ita D. Thom. 1. p. q. 83. *art. 1. 3. & 4.* Scotus in 2. *dist. 25.* & alii *ibidem*, quia sola voluntas habet intrinsecam vim & dominium sui actus, & quia intellectus propter suam perfectionem & amplitudinem proponit varias rationes conuenientis & disconuenientis, iudicat de bonis & eorum coordinatione, discernit gradum utilitatis & difficultatis.

Dicitur radix & origo liberæ electionis voluntatis ac proinde libertatis. Vide plura in *Ethicis* & apud Suarez *disp. 19. sect. 5.*

Petes 2. An voluntas sit libera circa omne obiectum?

Respond. Esse liberam circa bonum in communi libertate exercitii & contradictionis, quia potest cessare à volitione illius, non tamen est libera libertate contrarietatis, vel specificationis, quia licet possit illud non appetere siue non amare, non potest tamen odisse, circa bona vero partialia habet libertatem vtroque modo, quia ita est indifferens, vt

ea vel eorum opposita possit velle vel nolle, velle vel cessare à volitione, quam libertatem supponit, leges præmia, exercitationes, consultationes, &c.

Petes 3. Vtrum voluntas sit libera eo instanti quo operatur?

Resp. Affirmando. Ita Scotus in 1. dist. 39. & alii contra Nominales.

Probat, quia homo peccat eo instanti quò facit malum, non ante, neque post. E. est liber dum operatur, quia nemo peccat in se libere operans.

Probat 2. Si in voluntate non esset libertas eo instanti quo elicit actum, nullus actus re ipsa existens esset liber, sed tantum esset liber quatenus futurus, quod tamen est impossibile, si enim dum existit non est liber, non potest etiam dici liber quatenus futurus, quia in sua futuritione non est alterius, naturæ quam in existentia præsentiali.

Probat 3. quia voluntas eo ipso instanti temporis quo elicit actum intelligitur prius natura habere potentiam ad illum, & postea natura re ipsa elicere, sicque in eodem instanti temporis assignantur duo instantia naturæ, atqui in illo instanti priori naturæ habet indifferentiam siue potentiam ad elicendam vel ad non elicendam. Ergo eo instanti naturæ est libera, sed illud instans naturæ est simul cum instanti temporis, quo actu operatur. Ergo illo instanti temporis voluntas est libera. Habere autem in illo priori naturæ potentiam ad non elicendum, ex eo probatur, quia immediate ante instans temporis quo actum elicit habet huiusmodi potentiam, & in instanti temporis quo operatur prius natura quam concipiatur, se determinasse, nihil est quod impediat hanc potentiam. Confirmatur, quia Angeli in primo instanti suæ creationis, Christus Dominus in primo instanti suæ conceptionis meruerunt, vt communiter docent Theologi. Ergo elicerunt actus liberos. Et Deus ab æterno libere dilexit nos. Ergo in voluntate est libertas etiam respectu actus existentis in eodem instanti & non tantum respectu actus duratione reali posteriore.

Dices: implicat vnam potentiam simul efficere & non efficere. Ergo talis potentia non reperitur in voluntate.

Resp. Non implicare vnam potentiam simul & eodem instanti posse efficere & posse non

efficere diuisim, & talis potentia est in voluntate. eaque sufficit ad libertatem.

Petes 4. An libertas sit aliqua potentia distincta à voluntate?

Resp. negando. Est vero ipsa voluntas comparata ad obiecta, in quibus intellectus inuenit rationem boni cum aliquo defectu, vide dicta *disp. 3. phys. q.*

Petes 5. An ad actum voluntatis requiratur cognitio intellectus?

Resp. Affirmando. Est communis doctrina Theologorum & Philosophorum, dicentium voluntatem non posse ferri in incognitum, ita vt implicet voluntatem inchoare aliquem actum, vel in illo perseverare (quidquid aliqui dicant) sine actuali intellectu cognitione, quæ est conditio essentialiter requisita ad actum voluntatis, vnde neque à Deo suppleri sicuti mura & intima præsentia, materiæ & formæ est conditio essentialiter requisita ad hoc vt constituant compositum. Vbi signum est quod etiam in Deo actus voluntatis supponat cognitionem, vide dicta *in Ethicis.*

Petes 6. An requiratur cognitio indicatiua?

Resp. Sæpe sufficere simplicem apprehensionem obiecti per modum conuenientis vel disconuenientis, in qua apprehensione includitur virtuale iudicium, quo implicite censetur res iudicari bona vel mala, nam simplex apprehensio sensitiua potest mouere iudicium sensitiuum. Ergo similis apprehensio in intellectu potest mouere appetitum rationalem.

Petes 7. Vtrum cognitio intellectus concurrat effectiue ad actum voluntatis?

Resp. negando. Est contra Caieranum 1. p. q. 8. art. 2. quia actus illius potentie non potest esse principium effectiui actus alterius potentie, cum actus sint immanentes.

Petes 8. An ad actum voluntatis requiratur in intellectu actus quidam imperii, cuius vi voluntas determinetur ad actum?

Resp. negando. Est communis fere sententia contra Medinam 1. *secunda q. 9. art. 1.* Quia talis actus videtur euertere intrinsecam libertatem, si vero posito iudicio intellectus volūtas necessario vult ipsa volitio, non est libera in se, sed vt summum in sua causa, sc. in illo iudicio vel imperio, atqui illud etiam non est liberum, cum intellectus non sit formaliter liber. Vide plura *in Ethicis*, & apud Suarez *disp. 19. sect. 6.*

Petes 9. An voluntas moueat alias potentias?

Resp. Affirmando, quia est appetitus vniuersalis ceteras potentias applicans ad opus saltem intellectum & potentias sensitivas, vegetatiuæ enim non subsunt imperio voluntatis. Vide dicta in *Etibus*. Vbi explicari solet, quomodo voluntas imperet appetitui sensitiuo & aliis.

Petes 10. An voluntas sit nobilior intellectu.

Resp. Intellectum videri nobiliorum. Ita D. Th. 1^a p. q. 82. art. 3. Caietanus *ibidem*, & alii: duæ sunt rationes primæ. 1. quia per intellectum anima in se quasi creat omnia, format enim in se viuas omnium rerum veluti picturas, quibus spiritali modo fit omnia. 2. quia per intellectum omne bonum in nobis recipimus, nam intellectio maxime intuitiua siue visio facit obiectum præsens animæ, illudque intrinsece tenet, per voluntatem vero inclinamur in bonum, vt mediante intellectu vel alia facultate illud teneamus, & licet voluntas sit formaliter libera, intellectus tamen est fons & origo huius voluntatis, & licet voluntas moueat intellectum per quandam sympathiam ad exercitium actus, intellectus tamen mouet voluntatem, alioquin mouet modo eam illuminando, eiusque actui tribuendo speciem: deinde intellectus non semper eget motione voluntatis, vt patet in apprehensionibus multis, & in visione beatifica, voluntas vero nihil potest nisi moueatur ab intellectu, & licet voluntas sit appetitus vniuersalis, intellectus est tamen dilectior vniuersalis & iudex omnium, quod est nobilior.

Petes 11. An risus sit actus appetitus?

Respond. Affirmando. Est vero actus imperatus ab appetitu rationali, nam gaudium quod ex obiecto ludicri vel faceto oritur, est quidam actus appetitus, quem consequitur ille motus oris, qui risus dicitur, & elicitur immediate ex vi motiua musculorum, vnde colligas homines plebeios & indoctos magis esse ridiculos quam doctos & expertos, hi enim risum apprehendunt rem aliquam vel insolitam ac risu dignam.

Petes 12. An admiratio sit actus appetitus?

Respond. Verisimiliter esse admirationem esse actum intellectus, est enim ipsa mentis consideratio cum quadam suspensione ani-

mæ, sic enim admirationem communiter apprehendimus, vnde quod D. Thom. 1^a secunde q. 56. art. 8 dicit: admirationem esse desiderium quoddam sciendi, cum scilicet videmus effectum & causam ignoramus, ac proinde effectum appetitus. Id verum est, non in sensu formali, sed in sensu causali vel connotatiuo, qui enim miratur desiderat causam inuenire.

Petes 13. An potentia motiua in homine distinguatur à voluntate.

Resp. Affirmando: quia voluntas humana non potest ab vlla creatura cogi, potentia vero progressiua in homine sæpe vim patitur, vtdum aliquis trahitur repugnante voluntate. Confirmatur, quia appetitus est potentia manenter operans, potentia vero progressiua recipitur in omnibus membris. Ergo non oritur effectiue & immediate ab appetitu. Ex quo colligas etiam potentiam motiuam in brutis distingui ab appetitu sensitiuo, multo magis qualitates motiuas Elementorum & mixtorum ratione alimenti prædominantis distingui à cæteris qualitatibus actiuis, similiter potentiam motiuam vitalem dilationis vel contractionis in corde, arteriis distingui ab appetitu, quia huiusmodi actus & motus arteriarum, cordis, &c. semper sunt in animalibus etiam somno oppressis, quando appetitus sensitiuus defectu cognitionis sensitivæ interne non operatur. Porro organum potentie motivæ in animalibus sunt musculi, qui sunt partes corporis constatae ex mollioribus nervis, carne, venis & arteriis, & ex solidiori aliqua parte, quæ dici solet ligamentum.

APPENDIX.

De Anima separata.

ANimam rationalem à corpore separari posse ac seorsim existere, patet ex ipsius immortalitate, quam fides docet, & ratio naturalis, de qua quid senserint antiqui Philosophi & præsertim Aristoteles, vide apud Cornubricens. *tracta. n. de anima separata dispu. 1. art. 1.*

ARTICVLVS
PRIMVS.

*Utrum Anima separata sit eiusdem
essentia cum An-
gelis?*

Respon. Neg. quia ante separationem non est eiusdem essentia. E. neque post. Consequentia petet, quia per separationem in se non mutatur, sed tantum priuatur modo illo substantiali unionis. Antecedens probatur, quia anima ex natura sua & essentialiter est pars alio ordinata, tanquam completum & compositum. Vnde est substantia spiritalis incompleta; Angeli vero sunt entia completa non ordinata alio, adeo ut non possint uniri materiae instar formae, cum nihil habeat quo possint exercere in unum formae.

ARTICVLVS
SECVNDVS.

*Utrum status separationis sit ani-
mae rationali conna-
turalis?*

Respon. Neg. Probatur 1. quia maxime naturale est animae constituere totum, cum sit essentialiter pars, atqui in statu separationis non constituit totum. E. non est ipsi connaturalis.

Confirmatur 1. quod includit destructionem compositi nequit esse connaturale formae quae est potior ratio compositi. Sed separatio est talis. E.

Confirmatur 2. quia anima naturaliter refugit separationem à corpore, omnes enim amant viuere, etiam senes decrepiti.

Obicitur 1. Multi desiderant mori & dissolui cum S. Paulo.

Respond. Hoc desiderari à viris iustis tanquam medium necessarium ad consequendum maius bonum, scilicet beatitudinem supernaturalem, licet in se bonum non sit nec appetibile.

Obicitur 2. Ille status est animae connatu-

ralis in quo melius exercet operationes. Sed talis est status operationis in quo intelligit independenter ab organo corporeo & Phantasmatibus, à quibus coniuncta corpori saepe impeditur. Ergo.

Respond. 1. Negando Maiorem, quia ille status est animae magis connaturalis in quo melius exercet munus formae & partis constituentis, licet ex eo consequatur quod minus perfecte obeat aliquas operationes, quia esse formam magis est iacuum animae quam intelligere.

Resp. 2. distinguendo Maiorem, ille status est magis connaturalis, in quo melius exercet omnes vel plerumque suas operationes. Talis autem non est status operationis, in quo non exercet sensationes nec operationes vegetativas.

Obicitur 3. Status separationis potest esse perpetuus sine providentia Dei supernaturali. Ergo est animae connaturalis, alioqui enim esset violentus, violentum autem nequit esse perpetuum.

Respond. ut alibi violentum priuatum quod fit per subtractionem alicuius conditionis connaturalis potest esse perpetuum, & tale violentum ut summum dici potest status separationis, quomodo priuatio visus dici potest homini violenta, axioma illud, nullum violentum perpetuum intelligi debet de violento positiuo, quod fit per positionem alicuius repugnantis contra effectuum influxum formae.

Obicitur 4. Materia naturaliter priuatur sua forma. E. & anima naturaliter priuatur materia, consequentia patet, quia materia etiam est ordinata ad constitutionem compositi.

Respond. Negando consequentiam, quia non est par ratio, quia materia non ita respicit aliquam formam in partiali, sicut anima determinatam materiae partem: Vnde sicut est materiae praeternaturale priuati omni forma, ita est praeternaturale animae priuari propria materia.

(*)

ARTICVLVS
TERTIVS.

*Vtrum Anima separata appetat
reunionem?*

Resp. 1. Anima appetit reuniti corpori appetitu naturali. Probat, quia anima secundum se est pars hominis, ac proinde natura sua propendit ad constitutum hominem. Ergo appetit reunionem, quæ est medium necessarium ad illum finem.

Dices: talis appetitus esset frustra, cum naturaliter impleri non possit.

Respond. negando Assumptum, quia, ut appetitus vnionis non sit frustra, sufficit ut aliquando fuerit expletus, id vero quod alio ordinatur non censetur frustra, si illud aliquando fuerit consecutum.

Resp. 2. Anima separata non eleuata ad statum supernaturalem sed sibi relicta non appetet appetitu obiecto absoluto & efficaci reunionem cum corpore.

Probat, quia non appetet absolute quod iudicaret impossibile, reunitio autem illa est naturæ viribus impossibilis. Dixi appetitu absoluto, quia appetet appetitu conditionato & inefficaci, v. g. si fieri posset maxime, si posset vniri corpori non obnoxio tot tantisque miseris.

Respond. 3. Anima separata, eleuata ad statum supernaturalem absolute appetit reuniti corpori.

Probat, quia cognoscit possibilem reunionem, imo de facto futuram.

Dices: talis appetitus videtur impedire quietem animæ beatæ.

Respond. negando Assumptum: quia beati appetunt illam reunionem secundum beneplacitum Dei, quando ei ita visum fuerit, cum in omnibus diuinæ voluntati sese accommodent, in qua etiam resignatione specialem expetiunt consolationem, sicuti experimur dum nos conformamus voluntati & beneplacito eius, quem intime

diligimus.

(***)

ARTICVLVS
QUARTVS.

*Vtrum ratione naturali probari possit
reunionem cum corpore esse
possibilem?*

Resp. Affirmando, quia ratio naturalis docet, Deum infinitæ potentia posse omnia operari quæ non implicent contradictionem. Atqui reunitio & resurrectio non implicent contradictionem. Ergo.

Confirmatur, ratio naturalis docet creationem esse possibilem. E. & resurrectionem, quia facilius est partes reunire quam producere ex nihilo.

Confirmatur ex ingenito desiderio beatitudinis, quam sine resurrectione assequi non possumus, ea enim quæ in hac vita haberi potest quæque naturalis ab Aristotele & aliis dicitur, est valde imperfecta, cum sit multis permixta miseris & amitti possit.

Dices: Resurrectio est supernaturalis. E. nō potest cognosci lumine naturæ. Consequentia est clara, quia obiectum supernaturale est extra spheram luminis naturalis. Antecedens patet ex dictis *disp. 3. Physica*, ubi docetur idem numero corruptum à causa naturali non posse reparari, cum nullum agens naturale secundum se possit aliquid producere.

Resp. ad Antecedens, reunionem esse naturalem quoad substantiam, quia est entitas modalis eiusdem rationis cum prima vnione tantum est supernaturalis quoad modum, non quasi habeat modum aliquem intrinsecum supernaturalitatis, sed per denominationem à supernaturali Dei prouidentia.

Petes: Vtrum igitur Deus non operetur hanc reunionem & resurrectionem, ut author & gubernator naturæ?

Resp. negan licet enim anima rationalis sit immortalis & appetat vnionem cum materia, & materia ad illam inclinatur, quia tamen inclinatio illa materia est remota, & agens naturale non potest reprodúcere vltimas dispositiones eisdem numero, ex quibus per modum naturalis sequela Deus materiam materiam reunitet, sit ut non teneatur, illam inclinationem remitti ad actum, nec refert, quod vnio & compositum sint entia naturalia, quia effectus

effectus naturalis etiam possunt fieri à Deo modo supernaturali, sicut enim cæco restituitur visus, qui tamen est naturalis.

Dices: Deus vt gubernator naturæ præcise tenetur iustos afficere præmiis & iniustos pœnis, quod fieri debet per reuionem.

Resp. Si homo non fuisset ordinatus ad statum supernaturalem, iustus fuissent collata præmia, & impijs collata pœnæ, sed durante hac vita morali, quia remuneratio etiam per reuionem illam cum corpore possibili vel nulla esset, vel valde ex gæa. De his susus Suarez Tom. 2. in 3. partem q. 3. diffini. 44.

ARTICVLVS

QVINTVS.

Quidnam Anima separata retineat?

Resp. 1. Retinere potentias spirituales, intellectum & voluntatem. Patet, quia illæ subiectantur immediate & adæquate in ipsa anima.

Resp. 2. Retinere etiam potentias sensitivas saltem incomplete & quatenus subiectantur in anima, quia alioqui non esset ratio vel fundamentum distinctionis animæ separatæ à substantia spiritali completa. Dixi incomplete, quia complementum istarum potentiarum est in corpore.

Resp. 3. Anima separata etiam retinet habitus intellectus & voluntatis comparatos in hac vita, nisi forte repugnent statui illius vt habitus vitiosi, qui dedecent animam beatam, & habitus fidei, qui includit quandam obscuritatem repugnantem visioni beatificæ, & respectu damnatorum habitus supernaturales, nisi forte relinquatur character Baptismatis, &c. ad maiorem ipsorum confusionem. Ratio est, quia habitus illi sunt in potentijs spiritalibus, nec refert, quod multi non sint exituri in actum defectu materiæ & obiecti, vt sunt habitus temperantiæ, fortitudinis, quia etiam faciunt ad ornatum animæ, vnde non est ratio, cur à Deo subtrahantur.

Respond. 4. Retinebit etiam species intelligibiles, haustas ab obiectis, quia illæ etiam sunt in anima, neque est ratio illas destruendi,

Resp. 5. Retinebit etiam potentiam motiuam, quia poterit se mouere localiter eodem modo, quo Angeli, quæ potentia motiua est spiritalis & distincta ab ea, quæ residet in musculis corporis, hæc vero corporea est, ac proinde specie distincta ab ea quæ animam comitatur, sicut vero in homine sunt plures potentia cognitiuæ & appetitiuæ consequentes diuerfos gradus, ita etiam possunt esse plures potentia motiua.

ARTICVLVS

SEXTVS.

Vtrum anima separata nouas recipiat species & à quo?

Resp. 1. Anima separata, præter species quas hinc exportat, recipit alias. Probatur, quia in statu illo separationis multa debet cognoscere, quorum species in hac vita nunquam hausit.

Resp. 2. Species illæ non fluunt efficienter ab intellectu sed imprimuntur à Deo. Ita Diu. Thom. 1. p. q. 89. a. 1. ubi dicitur animam separatam eodem modo species comparate quo Angeli, scilicet ex infusione diuini luminis. Prior pars probatur, quia si species efficienter fluerent ab anima separata, etiam emanarent ab anima coniuncta, quia spiritalis illa emanatio non impeditur per vnionem à corpore, atqui non manant ab anima coniuncta, quæ haurit species à Phantasmatis. E. Deinde fluerent sic ab anima species omnium obiectorum possibilium, non enim est potior ratio horum potius obiectorum quam illorum. Posterior pars probatur, quia non recipiuntur saltem omnes ab obiectis, quia obiecta externa in illis sunt materialia, quam vt possint sui speciem intellectui communicare, vnde in hac vita debent veluti attenuari à sensibus. E. imprimuntur à Deo. Dixi saltem omnes, quia non est improbabile intellectum aliquas abstrahere ab obiectis, vt docet Scotus in 4. d. 1. 45. q. 2. quia anima separata multa cognoscit intuitiue, ad cognitionem autem intuitiuam requiritur, vt obiecta cognita sui species efficiant in intellectu. Vnde id multo verius est, de Angelis, qui sunt perfectiores in genere intelligibilium.

A R T I C U L U S
S E P T I M U S.

*De Obiecto & Actu cognitionis ani-
mae separatae.*

Respon. Anima separata naturaliter potest distincte cognoscere omnia sensibilia, se ipsam, suas potentias, & actus, & alia quae in substantia sunt ordinis naturalis, licet sunt supernaturalia quoad modum, quia haec omnia non excedunt naturalem ipsius vim & ordinem cognoscendi. Potest etiam satis distincte cognoscere, Angelos & eorum naturales proprietates, exceptis cogitationibus, ex suo genere occultis, quas ne quidem in nobis Angeli cognoscunt.

Probatur, quia anima habet species Angelorum impressas à Deo, eo scilicet fine, ut cum Angelis in communi uiuat societate, ut fateatur Diu. Thom. q. unica de anima artic. 17. ad hanc autem societatem requiritur cognitio distincta, qua personae inter se dignoscantur.

Potest etiam naturaliter cognoscere multa euidenter possibilia, quae omnino sunt supernaturalia, ac proinde dari in rebus potentiam aliquam obedientialem passiuam, cui respondeat in Deo extraordinaria actiua, ut

multi censent, Aristotelem & alios Philosophos agnouisse potentiam extraordinariam in Deo.

Resp 2. Anima separata non intelliget sine discursu & compositione.

Probatur, quia licet intellectus tunc paulo fit expeditior, lumen tamen illius adeo est debile, ut non possit vnico simplici intuitu ferri in essentiam rei, & eiusdem proprietates, ac proinde vnum ex alio debet inferre. Communissima tamen quaedam principia sine compositione ac simplici apprehensione cognoscet.

Respon 3. Non poterit anima separata vquam cessare ab omni cognitione, quia debet semper aliquod obiectum sibi debile applicatum, scilicet semetipsam; cum igitur non impediatur à sensibus, non poterit cessare ab actuali illius cognitione, quod etiam de Angelis multi docent, quamuis contrarium non sit minus probabile, Hoc indubitatum est, si in hac vita studium & laborem contulerimus ad cognitionem, amorem & cultum Dei, nos in futura vita donandos lumine gloriae, quo instructi, a clara & beatifica omnis boni vi-

sione & suauissimo etiam amore

nunquam sumus
cessaturi,

Finis Disputationum de Anima.

COMMENTARIA ET DISPUTATIONES IN LIBROS ETHICORVM ARISTOTELIS.

PROLEGOMENA.

Fvm nulla re homines magis ad Deum accedant, quam scientia, ut
præclare in Theog. Plato; maxime tamen id una scientia moralis
prestat, quæ mores instruit, docetque, quam ratione vitæ actiones
conformanda sunt, secundum rationem, ut recto itinere ad felicitatem
perueniatur, felicitatem inquam, quæ natura viribus homo in
hac vitâ consequi potest, ut beatus merito indicetur. Supernaturalem sinem ad
quem homo creatus, non attingit moralis Philosophus, cum natura viribus nec
cognosci, nec comparari possit. In quo à Theologo differt, qui de iisdem humanis a-
ctiõibus, quæ ad supernaturalem sinem nos ducunt, tractat. Hanc scientiam esse
antiquissimam, iamque inde ab ipso mundi exordio, cum homine cœpisse, nemini
dubium esse potest, cum homini semper necesse fuerit ex ratione viuere, moresque
suos ad illius regulam efformare, quanquam eius inuentionem Græcia sibi arroget,
& Cicero quidem ad Socratem referat, Arist. vero lib. I. magn. moral. Pythagoram
velut primum de virtute disputasse. Sed verius est, ab Adamo ad posteros propa-
gatam, maxime apud Hebræos perseuerasse, ab Hebræis ad Ægyptios, ab his ad
Græcos mansisse.

Ratio nominis ex ipso Arist. I. 2. C. I. patet, Ethica enim ait $\epsilon\theta\iota\kappa\acute{\alpha}$, id est, à
more nuncupatam, pariq; modo Latinis Moralia dicta, eo quod hæc scientia mores
instituat, formetque.

Nota primo, Ethices nomen aliquando latius sumi pro ea doctrina, quæ de mo-
ribus tractat, diuiditurque in Ethicam proprie sumptam, quæ hominem instituit,
quo ad se; Oeconomicam, quæ hominum mores efformat, in ordine ad familiam. &
Politica, quæ in ordine ad Remp. aliquando vero pressius pro ea tantum, quia in
ordine ad se hominem instruit, & sic Ethicæ nomen hic sumitur. Oeconomicam &
Politica alii libris explicat Aristoteles.

Nota secundo: Hanc morum doctrinam ab Aristotele decem libris absolui, primo agit de beatitudine, sineq; ultimo hominis, sed pingui, ut aiunt Minerua, quia ita natura & doctrina ordo postulabat, nam finis in intentionibus est primum, licet executione postremum, neq; ea, quæ ad finem extrinsecum, & essentialem ordinem habent, possunt bene intelligi, nisi prius intellecto fine, saltem inconfuso. Octo deinde libris seqq; agit de medio ad finem, actionibus scilicet virtutum habitibus, eorumq; principis, in secundo quidem & tertio de humanarum actionum principis, ac virtute in communi, in quarto & quinto, quod in tertio inchoauerat de virtutibus hominum, moresq; perficientibus, tum erga se, tum erga alios. In sexto de virtutibus mentis, in septimo, de constantia & continuëtia, in octauo, & nono de amicitia, decimo tandem ac postremo ipsam beatitudinem accuratius persequitur, statuit que in quo sit constituenda,

DISPUTATIO I.

De Morali Philosophia in genere.

D V B I V M I.

Quodnam sit moralis Philosophiæ obiectum?

Dico, actiones humanas honestas, ut à recta ratione in vltimum finem dirigibiles, esse obiectum moralis Philosophiæ, materiale quidem ipsas actiones, formale vero, ut à recta ratione in finem dirigibiles. Pro quo

Nota: non vocari hic actiones humanas, quæ sunt propriæ hominis, secundum substantiam operis, ut intelligere, operari, &c. multæ enim ex illis non sunt humanæ, cum non sint in potestate hominis, sed ex vocantur humanæ, quæ modo agendi proprio hominis eliciuntur ab homine, bestia enim non agunt libere, neque in vitramque partem possunt se flectere, sed necessario & naturaliter agunt, quia ad vnum sunt determinatæ, homini vero proprium est suarum actionum habere dominium.

Nota secundo: non omnes actiones, quæ eliciuntur ab homine esse humanas, sed eas tantum, quæ sunt in potestate hominis, & in

tantum esse humanas, in quantum in illas habet dominium. Aliæ enim actiones in homine sunt solum naturales, ut pulsus cordis; aliæ sunt quidem in se naturales, in præuia tamen alia applicatione liberæ, ut concoctio cibi in stomacho, nutritio, &c. Neque enim est in hominis potestate illam actionem impedire, applicato alimento. Est tamen illa actio in applicatione præuia sui comestione liberæ. Aliæ sunt actiones pari modo in se naturales, quatenus egrediuntur à potentia ad vnum determinatum, per accidens tamen in aliquo ad agendum necessario, libere, etiam dum acta agit homo. Sic visus naturaliter agit in visione, tamen pendet à libera diductione palpebrarum, & applicatione obiecti. Aliæ sunt, quæ in applicatione potentia non sunt liberæ, ut actus intellectus, motus voluntatis, præcunctes aduertentium rationes, earum tamen continuatio est libera, aliæ denique actiones plane sunt in potestate hominis, ad quas homo se ex rationis aduertentia applicat, ut sunt motus liberi, membrorum exteriorum, ambulare, loqui, multiq; voluntatis actus, quantum idem sæpe possunt ante rationis aduertentiam non libere fieri, ut sunt omnes actus indeliberati ebriorum, puerorum, stultorum. Omnes igitur humani actus, qui libere fiunt, humani dicuntur, cæteri naturales, qui licet possunt dici actus hominis, non tamen actus humani. His suppositis probatur conclusio, quia actiones humanæ sunt illæ, de quibus hic præcepta dantur, de quibus est scientia, & demonstratio, ergo,

Confirmatur primo, quia Philosophia moralis est habitus practicus, habitus autem practici obiectum est praxis, nā quemadmodum scientiarum speculatiuarum obiectum est id, quo docent, intelligere, & speculari; ita practicarum, id quo docent agere, vt obiectū artis freni facturæ, frenum, citi haristricæ pulsatio cytharæ, scientiæ equestris equitare.

Confirmatur secundo: quia huius scientiæ principia sunt practica, sed ex principis practicis non possunt, nisi conclusiones practicæ deduci, ergo.

Confirmatur tertio: Ex Aristotele *c. i. lib. 2. Ethic.* vbi ait, in Philosophia hac morali considerari, quemadmodum actiones obeūdæ, & exercendæ sunt, & passim ait, hanc scientiam in actione positam esse.

Quod autem formale obiectum, sunt illæ actiones, vt in vltimum finem à recta ratione dirigibiles, probatur, quia finis huius scientiæ intrinsecus est dirigere actiones voluntatis in proprium suum obiectum, quod est ipsum bonum, ac finis, ne forte in eius prosecutione hallucinetur, per apparentem aliquam boni speciem. Sicut enim intellectus modo circa ea, quæ speciem aliquam veri habent, decipiatur, indiget habitu dirigente ipsius operationes in verum, sic & voluntas ne circa inane, ac falsam boni apparentiam erret, indiget habitu, cuius finis sit dirigere ipsius operationes in verum bonum, ergo dirigi in verum bonum, ac vltimum hominis finem, ei finis intrinsecus & ratio formalis fere coincidunt.

Non, res omnes habere finem quandam vltimum, qui est summa naturæ cuiusq; perfectio, quo adepto res vnaquæque acquiescat, sed eo differt homo, à cæteris rebus, quod res aliæ non tam agunt, vt assequantur vltimum finem, quam agantur à Deo, & necessitate naturæ impellantur. Vnde ab intrinseco non impediuntur, quo minus illam assequantur, licet posset impediri ab intrinseco, homo vero cum sit liber, libere etiam in bonam, & veram sui perfectionem tendat, vnde ab intrinseco se ipsum prosecutione veri boni, ac vltimi finis impedire potest, perfectendo id, quod vere ipsi bonum non est, quod ne fieret, inuenta est hæc moralis Philosophia, quæ ostenderet verum bonum, & hominis actiones in illud ducere.

Dices primo, etiam de actibus vitiosis hic agi, quiq; à beatitudine auertunt, ergo non solas actiones humane honestas secundum vltimum finem dirigibiles esse huius disciplinæ obiectum.

Resp. de illis non perse, hic agi, nec enim docet scientia moralis operari actiones vitiosas, qui est finis in habitibus practicis, sed tantum per accidens, de illis agi, vt Physica de vacuo, & de herbis noxiis, tum quia contraria iuxta se posita maxime illustrant, quia etiam exposita ad eiusdem scientias, saltem reductiue pertineant, quod hic in primis habet locum, quia difficilius intelligi potest, quænam actibus vere hominem dirigant ad vltimum finem, nisi similiter intelligantur, quæ sint illæ, quæ auertant ab vltimo fine. Sic Logica de operationibus intellectus agit, & dirigi possunt, per accidens tamen etiam agit de operationibus intellectus prauis, non vt illorum doceat praxim, sed vt vitentur, & illis cognitis facilius cognosci possint, quæ nā actiones sint rectæ.

Dices secundo: hominem, vt secundum animam sanabilem, vel vt beabilem, seu vt ad beatitudinem est dirigibilis, esse obiectum huius scientiæ. Quod probatur, quia circa hominem versatur hæc scientia illiusque est finis, & omnia, quæ in hæc scientia tractantur, ad hominem referuntur, siue partes subiectiuas, siue principia spectes, imo ipsæ nec virtutes & actiones hominis non nisi vt ad hominem relatæ, & aliquid quodammodo ipsius sunt, hic tractantur. Sed illud est obiectum, quod per se tractatur, cetera autem, in ordine ad illud, ergo finis intrinsecus moralis Philosophiæ est dirigere hominem ad beatitudinem, ergo homo, vt ad beatitudinem dirigibilis est illius obiectum, ergo homo est, quod dirigitur, tanquam id, quod in fine, actiones autem humanæ sunt media, siue id, quo homo dirigitur, ergo homo est materiale obiectum, formale autem, vt per actiones ad beatitudinem dirigibiles: quarto comparari solet medicinæ, quod vt sanat hæc morbos, ita illa morbos animi, sed medicinæ obiectum constituitur homo, secundum corpus sanabilem, ergo Ethicæ obiectum erit idem homo, secundum animam sanabilem.

Resp. negando assumptum, Ad 1. probationem, resp. moralem scientiam non versa-

Fi circa hominem, tanquam obiectum suum, materiale, nisi forte remote, & in obliquo, non in recto, quia scilicet considerat operationes hominis, non autem hominem ipsum, & patet, quia illud est obiectum, quod proxime & immediate attingitur ab illa scientia, & de quo dicitur demonstratione; cuius principia partes subiectiuæ proprietas assignantur in illa scientia. In practiis illud est obiectum, quod illa ars, vel scientia docet operari, quæ omnia nullo modo in Morali Philosophia conueniunt homini, sed operationibus humanis, immediate enim operationes considerat, & de illis dat demonstrationes principia illorum, & variarum virtutum, ostendit actiones; denique non docet hæc scientia hominem operari, sed actus humanos, neque illud, quomodoconque respicitur, ab aliqua scientia, siue ut subiectum, siue ut principium, siue ut finem & obiectum, si non immediate in illa scientia doceatur, sic artis formæ in factiuæ obiectum, est frenu equi, non equus etiam si ars aliquo modo remote, & in obliquo respiciat equum. Artis sartoriæ obiectum est vestis hominis, non homo, aut intellectus. Vnde

Nota, quædo obiectum ex se, vel prout consideratur in aliqua scientia, dicitur ordinem ad aliquid aliud necessarium, & in illa scientia hæc ordinem considerari, & terminum illius habitudinis cadere saltem in obliquo, & directe in considerationem illius scientiæ.

Ad secund. respond. idem esse siue dicamus finem intrinsecum moralis Philosophiæ hominem dirigere ad beatitudinem, siue dirigere operationes hominis, in illam, idem enim utroque modo loquendi significatur, cum neque homo possit dirigi, nisi operationes, quibus medianibus homo dirigitur, à ratione dirigantur. Neque opationes ipsæ possent dirigi, quin homo ex consequenti dirigatur, tanquam subiectum, quod dirigitur, & finis, ratione cuius operationes diriguntur. Non tamè homo dicendum est, obiectum moralis Philosophiæ, cum in dirigendo non sit id, quod immediate intuetur, & considerat ratio, sed tantum remote, & tanquam finis.

Ad terr. resp. hominè dirigi, ut quid per modum subiecti non aut per modum obiecti, operationes aut secundum se consideratæ habet se per modum obiecti quod, siue obiecti materialis, formale. vero est ista dirigibilitas ad

finem, sub qua hic considerantur. Vnde non repugnat idem dirigi, ut quid, & ut quo, sed seu diuersa consideratione.

Ad quart. resp. Quicquid sit de illa cõparatione, melius loqui illos, qui vulnere & morbo obiectum medicinæ constituunt, hominè vero in obliquo tantum, in illius obiecto includunt, cum nõ de hõ, sed de morbis, & vulncrib. immediatæ sicut demonstrationes medicinæ.

Addo latum esse discrimen inter Ethicam & medicinam, ut ne quidè sanabile, secundum animam possit statui, obiectum formale Ethicæ; tñ quia Ethicam versatur circa morbos animi immediate, sicut medicina circa morbos corporis, sed tantum ex consequenti, & indirecte, quæ versatur circa operationes illas, ad quas sequitur moderatio effectuum, tum quia Ethica non sinit in ista animi sanatione, sed vltimus tendit in vltimam finem, medicina autem sinit in corporis sanitate. Vnde ab eo merito sumis formalem rationem sui obiecti.

Resp. Ethicæ esse, & dici quodammodo subordinatam ex fine æconomice, & politice, non quasi Ethica illarum finè consideret, sed quodam naturalè sequelam, quia bonum singulorum in bonum totius cõmunitatis cedit, & finè politice, iuuat, quo sit, ut politica singulorum fines in suum finem possit dirigere.

D V B I V M II.

Utrum moralis Philosophia sit scientia?

Socrates apud Mnemonem in Mnemon. existimauit, virtutè nec posse doceri, ne sciri, nec à consuetudine comparari eo, & sit meritum Dei bonum. Quam sententiam refutat Platarch. *pecul. lib. ali.* consueverunt hunc habitum non distingui à prudentia, de qua *seq. dub.*

Dico primo: si latius sumatur nomen scientiæ, pro quavis cognitione per causam, erit hic habitus scientiæ, saltem secundum partem sui.

Probat. 1. Quia hic sunt veræ definitiones, & veræ causam euidenter demonstrant conclusiones practicæ, ergo, secundo. *Arist. lib. 1. post. tria* requirit, ut de re aliqua possit esse scientia, principia partes subiectiuas, & proprietas, adhuc in rebus moralibus reperiuntur, ergo de illis est scientia. Minor probatur discurrendo per singula, & primo quidem, sua habet principia, tñ incõplexa, rationè scilicet quæ de actionum bonitate & malitia iudicat voluntatè, quæ id, & honestum est amplectitur, nõ vtri-

usq; potētia habitus, tū incōplexa, rationē sc. q̄ de actionū bonitate & malitia iudicat volūtatē q̄ id. q̄ honestū est, amplectitur, irē vtriusq; potētia habitus, tū cōplexa, vt bonū esse amplectendū, malū fugiendū, magis bonum, diligentius cōsecrandū. Partes sunt virtutes carūq; actiones, specie diuersæ. Habēt itē virtutes & actiones honestæ suas proprietates, vt q̄ circa ardua versentur, prauis animi morib. moderētur, q̄ sint laudabiles, bonū faciāt habentē, & quāq; hoc sit propriū scientiarum speculatiuarū, demonstratē passiones de subiectis, practicarū vero causā adferre praxeos, sed cur agendū, & quomodo, vnde licet hæc proprietates possint demonstrari, de suo obiecto, nō traduntur tamē in hæc scientia, cum de illis tantū sit cognitio speculatiua, & non nisi remota practica, quia ex illa inferri possunt conclusiones practicæ. Vnde potius sumuntur conclusiones harum demonstrationum, à morali Philosopho tanquam p̄incipia suarum conclusionum.

Dices 1. Actiones humanæ sunt singulares & contingentes ergo de illis non est scientia.

Resp. ea ratione, qua sub sciētiā cadunt, nō esse singulares, sed vniuersales, & à singularibus abstractas, eadēq; vt sic sunt immutabiles, & necessarię, cum determinatas habeant essentiam, & necessariam p̄dicatorum essentialium connexionem, quo sit, vt & necessarię de illis cognitiones esse possint.

Dices 2. Etia mores & actiones humanę in cōmuni consideratæ pro tēporum & locorū varietate mutantur, ergo ad scientiam non sunt accommodatæ. Resp. Etiam si q̄dam in hac scientia nō sunt ita certa, & immutabilia, ob q̄ causam eos statuemus, non esse scientiam, nisi secundum aliquā sui partē, pleraq; tamē apud oēs, sunt eadē, & constantissima, vt sui cuiq; reddendum, Deum colendum, &c. Ad de hoc saltē necessariū, in rebus moralibus, esse tēporum, locorū, circumstantiarum habendam rationē. Ad Socratis rationē in initio positam dico, nihil enincere alias si de sciētiā speculatiua sit sermo, de nullare haberi posset scientia, eū omnia sunt dona Dei, q̄ in mundo sunt, sin de sciētiā practica loquatur, recte de donis Dei procederet, sine humana exercitatione, ac labore homini impensis, vt sunt virtutes supernaturales, quæ exercitio non acquiritur, non autē de iis, procedit, q̄ Dei qui dē dona sunt, ac sine hōis exercitio habentur.

Deo secundo: Si scientiæ nomine tantum intelligantur ea, quæ in cognitione sui obiecti consistit, nec versatur in rebus agibilibus, quo modo sæpe videtur Aristot. nomen scientiæ fuisse, vt *Ethic. 6. c. 3. Et. &* in *Metaph. sepius moralis Philosoph. non erit scientia. Hinc patet, quid ad illud respondendum sit, an Ethica sit Philosophiæ pars, si quis enim Philosoph. nomen pressus vsutpat, pro sola contemplatiua, vt Arist. 2. *Met. c. 3.* practicam à Philosophia excludit, simpliciter tamen dicendum est, esse Philosophiæ partem, eamq; valde præstantem, vt sæpe insinuat Arist. Cum enim Philosophia animæ medicina dicta sit; animique morbi duplex sit, ignorantia sc. cui contemplatiua scientia medetur, & morum corruptelæ, cui hæc moralis medicina facit, satis perspicuum est, hæc in Philos. partibus habenda esse.*

D V B I V M III.

An Philosophia moralis differat à prudentia.

Dico licet quoad multas conclusiones practicas Ethica sit scientia, quoad plerasq; tamen, & vt plarimū non est scientia, sed ad prudentiam pertinet. Probatum primo ex Arist. 1. c. 3. vbi totus est, vt ostēdat in hac scientia non esse requirendas subtilitates, & frustra hic mathematicas demonstrationes queri, sed probabilis argumenta sufficere. Item, ibidem docet, iuuenem non esse moralis scientiæ idoneū auditore, quia caret prudentia, & apertissime 1. 6. c. 8. imo, quia tā pauca sunt demonstrationes in Ethicis, videtur totā morale doctrinā 1. 6. referre ad prudentiā. Confirmatur, q̄ Ethica in plurimis tantū topicè p̄cedit, & per rationes probabiles, hinc tā diuersę in rebus moralibus opiniones. Probatum secundo: Deo eo non est sciētiā, q̄ aliter se p̄t habere, seu quod non cognoscitur, vt necessariū, & de quo consultari potest, vt Aristot. ait 1. 6. c. 3. 5. 6. 7. sed de actionib. etiā in vniuersali, non se agendum, & quomodo cōsultatur, neq; à priori causa recedi sæpe potest, ergo de iis non est scientia. Pro cuius maioris intelligentiæ nota, in intellectu diuisi solere morales habitus, cōstitui, superiorē alterum, & vniuersalem, qui qd sit agendum, in vniuersali abstractando, ab omnibus particularibus circumstantiis, considerari, alter est inferior, qui ostendit, quid hic & nunc talib. circumstantiis in particulari sit agendum. Si secundum

Aristotelem loquamur, nomen prudentiæ utrunq; habitum complectetur, & prior quidem prudentia superior, altera inferior dici poterit, definiturque in genere, ex Aristot. recta ratio agibilium.

Confirmantur hæc ex Aristot. lib. 6. qui prudentiam definit passim cum intellectus habitum, quia versatur circa actionem, nulla facta mentione particularium circumstantiarum, imo *e. 5.* aperte cōtrarium docet, prudentem nimirum esse eum, non qui sigillatim, sed in vniuersum de illi consultare potest, quæ conferretur ad bene viuendum, & *e. 7.* dicit, non tantum rerum vniuersarum esse prudentiam, sed debere etiam ei notas esse res singulares.

Dices, Aristoteles aperte, *ibidem* negat, prudentiam esse scientiam, ergo si moralis Philosophia prudentia, non erit scientia: Item dicit *in fine cap. 5.* prudentiam eo differre à scientia, quod sit opinatiua tantum, ergo.

Resp. Philosophiam moralem partim esse scientiam, partim prudentiam. Scientiam, quatenus est conclusionum necessarium, per causam, prudentiam, quatenus topicè procedit, & est rerum non necessarium, quæque aliter, ut loquitur Aristoteles, se habere possunt, aut saltè quorum causa à priori haberi non potest, & sic, cum sit tantum opinatiua, non potest esse scientia. Vnde ad Argumentum dicendum, Philosophiam moralem, qua est scientia, non esse prudentiam, neque è contra.

Nota tamen, aliter fere communiter loqui Philosophos de prudentia, & prudentiæ nomen pressius accipiunt pro inferiori illo habitu, qui de singularibus tantum actionibus iudicat.

Petes, an Ethica qua scientia, & qua prudentia, coalescant vnum habitum specie moralem, an plures. Ratio difficultatis est, quia ex vna parte non videntur ponendi plures habitus morales, circa idem obiectum in vniuersali consideratum, & quemadmodum non sunt plures specie Physicæ, aut Metaphysicæ, ita etiam non sunt constituendæ plures ethicæ. Ex altera vero parte, non videntur coalescere posse simul habitum opinatiuum & simul scientificum.

R. Sicuti Physica, aut Metaphysica non est vnus specie habitus, sed plures aggregatio-

ne, qui tamen dicunt, ordinem ad vnum obiectum formale, ita Ethica, qua scientia & qua prudentia, non erit vnus specie habitus, sed plures, habentes tamen ordinem ad idem obiectum formale, ad actiones, scilicet humanas, ut dirigibiles à ratione in finem naturalem.

Adde, ne quidem Ethicam, qua scientiam, vel quæ prudentiam, esse vnum specie habitum, sed plures, cum sint plures cōclusiones, ac iudicia practica per diuersa media, seu rationes formales proximas.

Dices primo, prudentia versatur circa singularia, teste Aristotele *e. 8 l. 6* ideo enim ait, prudentiæ non esse scientiæ, quia est extremi, hoc est rei singularis, vel ut ipsemet paulo post explicat, eius, quod sensu percipitur, ergo prudentia non versatur circa vniuersalia.

R. Aristotelem velle prudentiam potissimum esse circa actionem singulares, neque consistere in vniuersali, sed etiam vniuersalia diætamina practica dirigere ad bene iudicandum in singulari.

Dices secundo, Philosophus moralis potest esse vitæ alioquin peruersæ, ergo potest quis sine prudentia esse moralis Philosophus.

Resp. Philosophum moralem posse esse sine prudentia perfecta, qua bene iudicet de actionibus in individuo, non autem posse esse sine prudentia quadam imperfecta, qua bene iudicet in vniuersali.

Dices tertio, multos esse prudentes, qui non sunt morales Philosophi.

Resp. multos acquirere vsu & experientia, ac longa rerum tractatione habitum bene iudicandi de rebus agibilibus, qui si solis euentibus & experientia nitantur, non sunt simpliciter dicendi prudentes, siñ causas habeant à priori, aut rationes probabiles, cur ita sit faciendum, iam vero prudentes & morales Philosophi sunt, & longe certius in actionibus suis procedunt, quam ii qui sola experientia nituntur, aliquando valde male iudicent & turpiter labantur.

Dices quarto, Vnumquemq; esse prudentem, qui de agendis iudicat, pro ratione sui status, seu quantum status ipsius illum obligat, vnde rusticus diceret prudens, qui pro ratione sui status bene de agendis iudicat, etiam si

iam si à parte rei non bene iudicet, & imprudens esset iudicium in viro literato, ergo vt aliquis censetur prudens, non requiritur vt sit moralis Philosophus.

Resp. talem non dici simpliciter prudentem, sed prudentem rusticum.

Dices quinto. Versatur circa media Philosophia moralis, etiam circa finem, ergo Philosophia moralis non est prudentia.

Resp. vtramque versari circa media, vt dirigibilia in finem, quia vero in rationem formalem vtrinque cadit finis in obliquo, etiam vtraque finem considerat & intuetur ratione habitudinis sui obiecti ad illum.

D V B I V M I V.

Sitne moralis Philosophia habitus practicus, an speculatiuus?

Dico esse practicum habitum, non tamen factiuum, sed actiuum, probatur conclusio ex Aristotele 2. Ethic. c. 2. Ethica consideret obiectum suum, vt operabile, actiones scilicet humanas, vt à recta ratione in finem suum dirigi possint, ergo probatur consequentia, quia id proprium est habitus practici, vt sit directiuus praxeos, & ad illam ex natura sua referatur, sicut speculatiui, vt sistat in sui obiecti contemplatione, nec alio referatur. Confirmatur, quia circa obiectum suum modo plane practico, versatur, tradens agendi præcepta, speciatim vero, qua prudentia est esse practicum & actiuum. Probatur ex Aristotele, qui passim ait, prudentiam circa actionem versari, illam definit esse ratam rationem agibilium habitum ad agendum idoneum, l. 6. qua parte autem est scientia etiam potest, quia docet, cur agendam, aut cur hoc, vel eo modo agendum, ergo. Quod non sit factiua, sed actiua: probatur, quia non transit in opus externum, quod proprium est factiue scientiæ, seu artis: pro quo.

Nota duplicem operationem reperiri in homine vnam, quæ tota manet in operante, & illum perficit, estque actio immanens, vt speculari, amare, irasci &c. & hæc ab Aristotele vocatur actio, habitus autem intellectus illam dirigens, actiuus dicitur, Aristoteli au-

tem illa dicitur praxis, hic practicus, alia operatio est, quæ transit in opus externum, & aliquid extra ipsum operantem facit, vt pingere, fabricari &c. & hæc dicitur factio, vel effectio, & habitus illam dirigens factiuus, ab Aristotele *νοητικός*, omnis ars mechanica,

D V B I V M V.

Quanam sint ad moralem Philosophiam apti, qui inepti?

Ratio dubitandi nascitur ex Aristotele 3. qui duo hominum genera ab ea remouet, scilicet iuuenes & incontinentes, solos autem continentes admittit.

Nota primo, ex Aristotele duplices esse iuuenes, ætate scilicet & moribus: et si enim quidam sint ætate profectiones, experientia tamen, vt i & iuuenes carent, & animi perturbationes nullo adhibito frano constantur, & hi moribus iuuenes censentur. Ætate item alii iuuenes sunt, qui vt pueri nullam adhuc plane experientiam nacti sunt experientiam, alii qui iam aliquam, licet imperfectam.

Nota 2. eo differre iuuenem moribus seu passionem sectatorem ab incontinente, quod incontinens proponat quidem recte viuere, ita tamè infirmus est, vt insurgente tentatione paratur se vinci, & frangi, passionum vero sectatoris dicitur, qui nullo modo affectus cohibet, sed debita opera eos sequitur.

Nota 3. Auditorum esse varia genera, alii plane ad scientiam aliquam sunt inutiles, alii vtilis quidem, qui que aliquid possint proficere, non tamen perfecti: alii absoluti sunt, quia animum habent optimè comparatum ad scientiæ finem consequendum, optimèque possunt in ea scientia proficere.

Dico primo, iuuenis seu ætate, seu moribus, qui nec continens, nec vllam habet rerum experientiam, nec comparatus ad exequenda, quæ docebitur, nullo modo est idoneus Philosophiæ moralis auditor.

Probatur, quia auditor idoneus debet rectum ferre posse de auditu iudicium, talis autem potest, tum quia est expertus in rebus agendis, tum quia perturbationes animi illius ad contrarium iudicandum trahunt. Deinde

in practicis is, qui discit, debet esse studiosus eorum exequutor, cum illorum finis sit praxis & exercitatio.

Dico 2. iuuenis, qui aliquam nactus est experientiam rerum agendarum, & passionibus suis aliquo modo dominari potest, vtiliter ad Philosophiam moralem audiendam admitti potest, auditor: que idoneus censendus est. Ratio est, quia iste de rebus agendis aliquo modo iudicare potest, & cognoscere, quis sit verus finis, ad quem homo est dirigendus, quæ mediâ ad illum finem accommodata, ad hęc talis est, infirmus, infirmo autem non est neganda medicina, quæ autem Aristoteles adfert, de iuuenibus, iuxta priorem conclusionem intelligenda sunt, vel sane de absoluto auditore.

Dico 3. perfectissimus auditor Philosophiæ moralis & ætate profectior, & iuuenili non omnino sectator passionum, & omnino continens esse debet. Patet ex dictis, & quia talia ad exequenda, quæ docentur est maxime comparatus.

Dices, talem non indigere morali Philosophiâ, cum iam sit continens.

Resp. Non center hic perfectum auditorem, qui omnino sit continens, & moribus perfectis, sed qui norit dominari passionibus, licet adhuc possit in ea re multum proficere. Deinde alii consuetudine & educatione continentis sunt, vt qui bene à puero instructi à parentibus, alii rationem sequuntur, & intuitu finis honesti, quem habent cognitum, operantur, priores idonei sunt auditores moralis Philosophiæ, vt c. 8. *Arist.* posteriores morales sunt Philosophi.

Petēs, cur potius ad mathematicas, & speculatiuas scientias admittuntur iuuenes, quæ ad hanc?

Resp. Quia vt ait Aristoteles, ad hanc requiritur rerum gerendarum experientia, & perturbaciones magnum impedimentum afferunt, quæ ea ætate solent effervescere, ad speculatiuam vero modò ne sint nimium sublimes, sola naturalis ratio, quæ est in illis, nec illum habet impedimentum, sufficit.

F I N I S.

COMPENDIUM EORUM, QUÆ LIBRO PRIMO HABENTUR.

Primo capite docet Aristoteles, primum omnia bonum appetere, & in fine aliquem ferri, vt perspicuum est, (inquit) in artibus ac scientiis.

Secundo, variarum actionum, scientiarum, artium varios esse fines, quarum alii sunt operationes immanentes, alii opera quædam externa.

Tertio, vnum finem alio præstantiorem, & in genere illas scientias esse præstantiores, quarum fini aliarum finis subseruit, quas scientias architectonicas vocat.

Secundo capite actionum humanarum vnum esse finem, cumque ciuili prudentiæ, quæ in legibus condendis rebusque publicis administrandis versatur, quodammodo subseruire, & esse subordinata.

Tertio capite, primo non esse magnam subtilitatem in hac de moribus disputatione requirendam, secundo ostendit, quis idoneus quis minus idoneus ad Philosophiam moralem sit auditor.

Quarto capite: Finem vltimum summumque hominis bonum beatitudinem vocari statuit,

stavit, deinde celebriores de ultimo hominis sine ac beatitudine opiniones refert.

Quinto capite docet, neque in voluptate, quæ pecudum vita est, beatitudinem esse positam, neque honore, tum quia honor non est in eis, qui honoratur, sed in honorante, summum vero bonum debeat esse aliquid proprium, & internum, tum quia ille facile eripi potest: tum, quia virtus, ratione, cuius honor impenditur, est quid melius, quam ipse honor, neque in virtute, quia contingere potest, ut qui virtutem habeat, tota vita nihil operetur, & maximè in calamitatibus versetur, neque in diuitiis, tum quod diuitiæ non sint propter se expectandæ, sed propter aliud duntaxat, tum quia vita hæc pecuniaria laboriosa est.

Sexto capite refellit Platonis sententiam, qui beatitudinem constituere videbatur in contemplatione ideæ boni.

Septimo capite, antequam propriam sententiam de beatitudine astruat, dicit primo, id cuiusque bonum ac finem esse, cuius gratia expectantur reliqua, dicit secundo huiusmodi videri beatitudinem, quod illa semper propter se, nunquam propter aliud expectatur, dicit tertio felicitatem videri hominis actionem: dicit quarto, hanc operationem non esse vegetatiam, quæ nobis cum plantis communis est, nec sensiuam, quæ bestiis etiam conuenit, vade superest inquit, eam esse secundam rationalem hominis partem, quæ homini est propria, dicit quinto non in praua animi operatione, sed in perfectissima animi operatione consistere.

Octauo capite, veterum dictis suam confirmat sententiam, primum illorum dictum erat, cum varia sint honorum genera, quædam externa, quædam interna, & horum alia corporis, alia animi, postremâ hæc omnium maxime bona sunt, quod dictum nostræ sententiæ maxime conforme est, inquit Aristoteles, cum felicitatem ponamus in præstantissimo animi bono, secundum dictum erat, ex animi bonis felicitatem in virtutibus collocandam, id est, in actione secundum virtutem, tertium quorundam scilicet dicentium, in prudentia sicum esse, id est, in moralibus actionibus honestis, quar-

rum, aliorum dicentium in sapientia, id est, in consideratione præstantissimarum causarum, quantum ad beatitudinem requiri etiam voluptatem, nulla autem in re maior voluptas reperitur, quam in perfectis actionibus mentis. Cum etiam bona externa postulare, quod postremum dictum ita probat, ut in his nolit beatitudinis essentiam consistere, fatentur tamen illi adiumento & ornamento esse posse.

Nono capite causam efficientem beatitudinis inquirit, & primo Dei donum esse statuit atque ab illo hominibus dari, secundo non ita Dei donum esse, ut Deus illam largiatur nulla hominum industria, sed etiam scientia & consuetudine parari, tertio beatitudinem non esse à fortuna.

Decimo capite, Solonem confutat, qui dicebat, neminem tuto posse dici beatum ante mortem, cum semper versetur in periculo, quando viuuit, refellit autem hoc modo, quod externa bona non sunt de essentia beatitudinis, licet ipsius quoddam sint ornamentum, atque adeo licet ea amittantur, non destitutum tamen hominem esse beatum, cum animi operationes, in quibus beatitudo est posita, exercere possit: Si tamen calamitates tantæ essent, ut operationem virtutis, impediunt, tum destitutum hominem beatum esse, sed in illas, inquit, non facile incidit vir beatus, tum quia raro accidunt, & pro paucis, tum quia eas præcauebit, & hoc ad rationem beatitudinis ait sufficere.

Vndecimo cap. quætionem proponit, cur amicorum & posterorum res aduersæ faciant hominem miserum, post mortem; Respondit infelicitatem posterorum parum admodum, vel nihil pertinere ad mortuum, quocirca si qui felices mortui sint, omnes manere felices & beatos.

Duodecimo quærit, vtrum beatitudo annumeranda sit inter res laudabiles, an honorabilibus, rebus honorabilibus annumerat, eo quod sit bonum supra modum excellens, non propter aliud, sed propter se expectatam.

Decimo tertio & ultimo ostendit, primo de virtutibus agendum esse, cum beatitudinem, dixerit esse actionem virtute yndique abso-

absolute congruentem. 2. secundo diuidit animam in partem rationalem & irrationalem, si se illa inquit ex natura rei inter se differant, siue non. 3. quedam rursus inquit, pars est omnium irrationalis, vt vegetatiua, & hanc à Philosophia morali plane recitit, quod virtutis non sit capax, quedam vero est rationalis, ex parte, quia licet in se non sit rationis capax, rationi tamen subiicitur, eique obedit, vnde rationalis aliquo modo dici potest, per participationem, & hæc pars ap-

petitus rationalis ac voluntas dicitur. Quo circa si hanc partem rationalem appellemus, duplex erit pars animi rationalis, vna proprie & per se, vt intellectus, altera participatiue, vt pote quæ dirigi possit à ratione. 4. ex his colligit, duo esse virtutum genera, vnum in parte essentialiter rationali participatiue, id est in voluntate, priores dicuntur virtutes mentis, posteriores mores.

DISPUTATIO SECVNDA.

De Bono.

DVBIVM I.

Quid sit bonum, & quomodo duplex?

Teo primo, ratio boni duplex est, vna absoluta, altera respectiua absoluta est, cuiuslibet rei in se, & suo genere perfectio sine vlla relatione, aut comparatione ad aliud per modum conuenientis, aut aliter. Ita Bonum accipitur, cum dicimus, Bonum aurum, Bonum muscum, Bonum latronem, id est, vnumquodque in suo genere perfectum, quæ omnia nullam relationem dicunt, vt est perspicuum, Bonum igitur hoc modo sumptum, idem significat, quod perfectum est, conuertitur cum ente, à quo nullo modo ex natura rei distinguitur, sed ratione tantum, diciturque expressiorem conceptum entitatis rei modum perfectionis, quem eius præcise sumptum non dicebat, & quamuis hanc boni aut perfecti rationem optime per negationem explicemus, & illud dicamus perfectum, cui nihil deest, non tamen formaliter est negatio, sed aliquid posituum. Nota tamen hæc rationem boni non accommodari rebus absolute, nisi in æque sunt perfectæ, ex substan-

tia, & proprietatibus, seu accidentibus, vt illud sit bonum absolute, quod in substantia & proprietatibus est integre perfectum, iuxta illud, bonum est ex integra causa, malum autem, ex particularibus defectibus, vt bonum equum dicimus, non simpliciter, qui habet bonam naturam equi, sed qui generosus, robustus, recte efformatus est, & sic bonum non conuertitur cum ente, vnaquæque res tamen, vt aliquid entitatis habet, ita aliquid perfectionis & bonitatis, & tanta est in vnaquæque, hæc bonitas, quanta est cuiusque rei entitas, & essentialis perfectio, & hoc modo cum ente conuertitur, & sic equus languidus, & debilis non absolute quidem, sed essentialiter est bonus equus.

Respectiua boni ratio posita est in ratione conuenientis alteri, vel perfectiui alterius, per quam res altera dicitur alteri bona, & conueniens, vt calor igni bonus est, sicut è contra malum dicitur, quod alteri est disconueniens, & male illud afficit, vt idem calor aquæ, neque enim quæuis res est alteri bona, & conueniens, sed sæpe mala, noxia, repugnans. Bonitas hæc secundum conceptum suum obiectiuum, præcise est conuenientia ad alterum, malitia disconuenientia, materialiter vero & secundum rem, nihil est aliud, quam ipsa res alteri conueniens, & bona, sicut similitudo est res alteri similis, neque hæc conuen-

conuen-

conuenientia, aut disconuenientia quicumque rei superaddit, quoad extrinseca, cum res quæuis seipsa præcise sit alteri bona, vel mala, sed tantum superaddit terminum extrinsecum, respectu cuius à parte, sine vlla intellectus operatione seipsa est bona & mala, & ratione termini huius, quem superaddit differt ratione, & in extrinseco ab entitate rei, præcise in se considerata. Hæc ratio autem boni non conuertitur cum ente, cum sit eius entis per accidens, quod sit alteri bonum vel malum.

Dico secundo: Bonum est, quod omnia appetunt. Hæc definitio datur ab Aristotele *primo capite*, quam ex veteribus sumpsit, estque definitio boni, quod est obiectum appetitus, seu voluntatis. Hæc definitio vel intelligi potest, de ipsa appetibilitate formaliter, quæ est denominationatio extrinseca ab appetitu, seu potentia appetendi, vt bonum id dicatur, quod est ab omnibus appetibile, vel intelligi potest de fundamento huius appetibilitatis, quod est aliquid intrinsecum, & prius natura appetitu, & consequenter ante omnem denominationem ab appetitu, vel ordine rationis ad illum, estque formalis ratio, cur appetitus in illud ferri possit, quod fundamentum nihil est aliud, quam ratio conuenientis, ideo enim appetitur aliquid, quia est conueniens, si priore modo intelligatur, data erit à posteriori, seu posteriore à priore.

Peres, quodnam sit illud bonum, sic definitum, an absolutum, an respectuum. Ratio dubii est, quia bonum, quod est passio entis, assignari solet obiectum voluntatis, quemadmodum verum intellectus, hanc vero bonam rationem diximus absolutam, ex altera tamen parte dicimus rationem boni, in quod voluntas fertur, & omnis appetitus inclinatur esse rationem conuenientis, in qua posuimus rationem boni respectiui.

Suppono hic bonum omne positiuum includere rationem entis, nam est vel cuiusque rei perfectio, vel res alteri conueniens, quantum non repugnet etiam dari bonum priuatiuum, seu priuatio conueniens. Dico igitur, bonum quod est obiectum voluntatis, aut appetitus, quodque hic definitur non esse bonum absolutum, sed aliquid alteri conueniens, siue à parte rei, per relationem realem, sine per relationem rationis. Sicut enim

vna res à parte rei disiuncta ab altera est alteri conueniens, à parte rei, vt calor igni, ita vniuscuiusque rei perfectio, quæ tantum est ratione distincta à re, concipitur rei conueniens, per relationem rationis, sic esse, viuere induunt rationem boni, quod est obiectum voluntatis, aut appetitus, quatenus à rebus præcise concipiuntur, per modum conuenientis. Vnde infero, bonum quod est voluntatis obiectum, licet formaliter sit idem cum absoluto, quod est passio entis, tamen ratione differre, cum bonum absolutum solum rei dicat perfectionem, quæ ab omni ratione boni respectiua supponitur. Bonum vero, quod est obiectum voluntatis, superaddat rationem conuenientis alteri, vel à parte rei, vel à modo nostro concipiendi.

Dices primo, multæ res pleraque bona non appetunt, vt lapis non appetit viuere, aut intelligere, ergo falsum est, bonum esse quod omnia appetant.

Respond primo, multas res pleraque bona non appetere, quia illa ipsis non sunt bona, aut conuenientia, ratio autem boni, vt diximus, est respectiua, bonum igitur dicunt, quod omnia appetunt, sed omnia tamen illud appetunt, quod est ipsis bonum.

Resp. 2. omnia appetere bonum, in communi, vt ratio appetendi sit ratio boni, non autem in particulari, appetere quoduis bonum.

Dices 2. multa non cognoscunt bonum, ergo illud non appetunt.

Resp. nego consequentiam, si intelligatur, da appetitu naturali, non illicito, pro quo

Nota duplicem appetitum distingui solet, naturalem vnum, elicited alterum. Naturalis nihil est aliud, quam cuiusque rei in suam perfectionem, & id quod illi secundum suam naturam est, conueniens innata inclinatio, sic quæuis res inclinatur in suum esse, & proprietates sibi connaturales, omnis potentia in suos actus, & obiecta, elementa in locum naturalem, & sic de cæteris; hæc inclinatio nullam supponit cognitionem præuiam, neque est actus aliquis, sed secundum rem est ipsa rei natura, ratione duntaxat ab ea distincta.

Appetitus elicited est actus elicited à potentia appetendi, ex præuia cognitione boni, in quod tendit, etque hic appetitus duplex,

duplex, appetitus sensitivus, qui sequitur cognitionem sensus, & appetitus rationalis, qui sequitur cognitionem rationis, vterque est in homine: priorem etiam bruta habent.

Nota autem hic appetitum sensitivum & rationalem capi in actu secundo pro ipso actu, non in actu primo; pro ipsa potentia, nam sic etiam sunt appetitus naturales.

Nota postremo, discrimen inter hos appetitus, in modo quo feruntur in bonum. Appetitus naturalis semper & necessario fertur in bonum, idque verum, quia dirigitur in illud ab agente infallibili, auctore scilicet naturæ, & per modum naturæ ex intrinseca inclinatione in illud fertur. Sensitivus necessario fertur tam in verum bonum, quam in apparens, nam quia ex necessitate naturæ fertur, necessario & quia sequitur fallibile iudicium sensus, fertur tum in verum bonum, tum apparens. Rationalis fertur liberum in bonum, siue bonum, siue apparens, quia sit a potentia habente dominium sui actus, & sequitur iudicium intellectus fallibile.

Dices tertio, appetimus id, quod non habemus, sed sunt quædam que nullo bono carent, vt Deus & beati: ergo nullum bonum appetunt, ergo falsum est omnia bonum appetere.

Resp. varias esse appetitiones, & actus voluntatis, specie distinctos nonnulli supponunt rei carentiam, vt intentio, spes, desiderium, & hos non habent Deus ac beati, alii feruntur in rem adeptam, ac præsentem, vt amor, complacentia, gaudium, & hi in Deo sunt ac beati.

D V B I V M II.

An omnis appetitio feratur in bonum, siue an voluntas possit appetere malum, quia malum?

Nota hanc questionem ferme esse de appetito elicitio, cum perspicuum sit, appetitum naturalem ferri in bonum, de quo tamen etiam aliquid attingemus. Censent Nominales, appetitum non esse necessario boni alicuius, sed malum, etiam qua malum, appeti posse, bonum qua bonum, refugi, ac odio haberi posse.

Dico omnis appetitio est boni alicuius, nec voluntas in malum, qua malum, ferri potest.

Probatur primo, quia omnis appetitio est inclinatio quædam, & inclinatio est tantum in id, quod est bonum, & conueniens subiecto, confirmatur. Quia vt se habet appetitus naturalis ad bonum, ita se habet appetitus elicitus ad bonum, prout est in cognitione, seu ad bonum cognitum, & apprehensum, sed ille non fertur nisi in id, quod secundum naturam est conueniens, ergo nec appetitus elicitus fertur, nisi in id, quod a potentia cognoscitina representatur vt bonum.

Probatur secundo, Bonum est obiectum voluntatis, & appetitus eliciti, sed nihil potest ferri extra suum obiectum, ergo omne, quod appetitur, habet in se aliquam rationem boni saltem apparens. Confirmatur primo, Intellectus non potest assentiri falso, qua falso, ergo nec voluntas inclinari in malum, qua malum. Confirmatur secundo, Quia quo res aliqua melior apprehenditur, eo magis ad se trahit, & inuitat appetitum, quo prior apparet, eo maiorem sui horrorem creat, ergo signum est bonum in omni re esse rationem appetendi.

Probatur tertio: Malum, qua tale, nullum habet in se rationem, ob quam appetatur, malum enim de se est fugiendum, neque vero idem, ob eandem rationem, potest esse appetendum, & fugiendum.

Probatur quarto, auctoritate Aristotelis, hic c. 1. Idem sentit Dionysius de divinis nominibus cap. 4. Boni gratia omnia sunt, & quæ bonis contraria, nam & hæc boni appetita aggredimur. Nemo enim in malum intuens, agit &c. Hinc postea subiungit, malum esse præter intentionem, præter voluntatem, præter hypothesin. Idem aperte Augustinus in suis confessionibus l. 2. c. 4. vsq; decimum ostendit, quemlibet etiam dum peccat, querere in eo, quod appetitur, aliquam rationem boni.

Dices primo, Appetitus sensitivus fertur in malum, nam in peccatum fertur, & obiecta delectabilia contra rationem, ergo.

Resp. appetitum sensitivum, vt dixi, esse illud, qui sequitur cognitionem sensus, Sensus autem non cognoscit honestatem, aut turpitudinem obiecti, sed tantum apprehendit obiectum, yb sibi conueniens, aut disconueniens,

ueniens, & prout apprehendit, etiam appetitus sensitivus per modum naturæ in illud tendit, tanquam in bonum sensui proprium, & hæc convenientia est illi ratio appetendi, non vero malitia, aut disconuenientia cum ratione.

Dices secundo, Etiam appetitus, seu voluntas rationalis fertur in peccatum, cognita malitia, & turpitudine peccati, ergo voluntas fertur in id, quod repræsentatur à ratione, vt malum.

Resp. concedendo totum, sic tamen, vt illa ratio mali non sit ratio appetendi. Voluntas enim cum fertur in rem turpem, non inclinatur in illud, nisi quia cognoscit in ea aliquam rationem boni seu veri, seu apparentis, & licet in obiecto suo videat malitiam, ac turpitudinem, non est tamen illa, quæ voluntatem allicit, nec ratio, cur obiectum à voluntate appetatur.

Petes, cur quemadmodum appetitus sensitivus per modum naturæ fertur in id, quod secundum sensum apprehenditur, conueniens, & iucundum, appetitus etiã rationalis non fertur in id, quod homini est conueniens, secundum rationem sui, quod honestum est, & vt rationale apprehenditur à ratione.

Resp. radicaliter provenire ab intellectu, qui vt vniuersalis est potentia in cognoscendo, ita variam rationem boni, seu honesti seu delectabilis, quæ est in obiecto suo, cognoscit, & voluntati proponit, immediate vero, ac formaliter ab ipsa voluntate, quæ libera est, & vel obiectum perse qui, ob ratione boni qualiscunq; propositum ab intellectu, vel fugere ob rationem mali qualiscunq; quæ etiam proponitur, potest: est enim voluntas appetitus quidam vniuersalis, qui appetit quicquid non est supposito suo conueniens, secundum rationem, sed quicquid est quocunq; modo conueniens, at vero appetitus sensitivus neque liber est, neque sequitur cognitionem, quæ multiplicem rationem boni in obiecto decernere possit.

Dices tertio, qui ex passione & ignorantia peccat, licet inuitu alicuius boni peccare videatur, idem tamen dici non potest de eo, qui ex malitia peccat saltem, ergo ille dicendus malum vt sic appetere.

Resp. etiã eum, qui ex malitia peccat non fertur in obiectum, nisi quia cognoscit in eo ali-

quod malitia peccare, quod malitia illi sit ratio appetendi, sed quia ex perfecta cognitione malitia & ex certa destinataq; electione mali, contra quam faciunt ignorantes, & qui vehementiori aliqua passione impelluntur in malum.

Dices quarto Homo appetit inimico malum qua malum, appetit illi dedecus, aduersam fortunam, mortem, &c. quatenus illi disconuenientia sunt & mala. Item Demones ac damnati volunt peccata, quia sunt offensæ Dei, & Deo displicent, ergo illi saltem malum, qua malum; appetere possunt, sicut etiam Deum oderunt, non sub aliqua ratione mali, cum in Deo nulla sit.

Resp. malunt inimici apprehendi, vt quoddam bonum suum, & bonum illius, vt quoddam malum suum, qua ratione etiam illud odisse quis potest. Idem dicendum de Demonibus, ac damnatis, qui Deum apprehendunt, vt sibi disconuenientem; ratione pœnæ, quanta Deus in se nullam habeat rationem mali. Hinc Dem oderunt, & quicquid Deo non placere, contra vero appetunt quicquid illi sciunt displicere. Vnde in his omnibus, licet malum sub ratione mali & malitia ipsa videatur appeti, quia tamen in ista malitia non consistit, sed in vteriori aliqua ratione boni, id eo malum ac malitia voluta sunt tantum obiectum materiale voluntatis; ratio vero illa boni est formalis.

Dices quinto: Damnati optant non esse, sed non esse nullam habet rationem boni, ergo malum, qua malum, appetunt.

Resp. Non esse licet secundum se consideretur, nullam habeat rationem boni, neq; hoc modo appeti possit, esse tamen bonum quoddam, quatenus liberat à grauiore, & positiuo malo, melius enim est non esse, quam cum male esse, carentia igitur mali ac miserie, apprehenditur vt bonum quoddam, licet negatiuum, quia est negatio mali positivi.

Dices sexto, Homo poterit nolle beatitudinem, & velle ea carere, sed in hac carentia nulla est ratio boni, ergo.

Resp. non posse beatitudinem respici, si solitarie consideretur, cum nihil in se habeat, ratione cuius displicere possit, posse tamen, quatenus consideratur vel vt priuat alio bono, quod appetitur, vel quia apprehenditur, vt impossibile, vel laboriosum, &c. difficile esse ad

eam niti: hæc enim omnia efficiunt, vt ipsa beatitudo apprehendatur vt aliquo modo disconueniens, & vt habens aliquam rationem mali coniunctam. Similiter si, vt quidam volunt, Moyses & Paulus optarunt carere æterna beatitudine, vt populus Israeliticus saluus fieret, optarunt propteraliquam rationem boni, coniunctam simpliciter autem nemo potest desiderare, esse miser, aut non esse beatus, sed quilibet est determinatus quoad specificationem ad appetitionem beatitudinis, sicut & boni in communi.

Dices septimo, Impossibilia interdum appetuntur, vt cum Dæmones appetiuerunt esse æquales Deo, cum appetimus montes aureos, sed oriuntur intentione & affectu boni contrarii, adeo enim odimus res turpes, in famiam, agritudinem, &c. quia amamus res honestas, bonam sanitatem, &c. & quamuis hæc actus voluntatis fugæ & persecutionis sint specie distincti, est tamen inter illos quidam ordo, & dependentia, sicut vt omnis auersatio à re disconueniente & mala supponat saltem effectum, saltem virtuales boni contrarii, ideoque manet & profluat, vnde hic actus, si non immediate, saltem mediate dicuntur in bonum ferri, imo sicuti in motu Physico recessus à termino à quo oritur, ex accessu ad terminum ad quem, qui per se in omni motu intenditur, ita omnis auersio voluntatis à malo nascitur ex persecutione boni, ac illum supponit.

Dices nono: voluntas est summe libera: ergo potest appetere malum, vt malum.

Resp. esse liberam, sed intra latitudinem sui obiecti, atque adeo circa bonum in communi, est quidem libera quoad exercitium, licet quoad specificationem sit; sed quod est impossibile, nullam rationem habet boni, ergo.

Resp. Impossibilia his modis posse appeti, primo absolute, si sit error in intellectu, & quæ sunt possibilis, putemus possibilis, secundo: conditionata cognita rei impossibilitate, si scilicet fieri posset, tertio, per modum simplicis affectus, & complacentiæ delectando se in obiecto impossibili, per intellectum apprehensum, non autem efficaciter; illud intendendo, & in his omnibus vel bonum absolute appetitur, vel sub conditione.

Dices octauo odium, tristitia, metus sunt

actus appetitus, & tamen versantur circa malum, qua malum, ergo malum etiam quale, est obiectum appetitus.

Resp. hanc conclusionem intelligendam esse de actibus persecutionis voluntatis, non de actibus fugæ, vt enim voluntas bonum, qua tale, persequitur, ita malum, qua tale, respuit, fugit & auersatur. Adde omnes hos actus fugæ sic determinatos, vt se illicet actu agant, vel non agant, & etiam appetat, vel refugiat; petes vtrum solius libertatis exprimentæ causa possit quis malum appetere, nulla considerata in illa ratione boni.

Resp. videri posse, & tunc ratio appetendi, est illud experimentum suæ libertatis, quod apprehenditur, vt bonum.

Dices, homo potest propositis duobus bonis, alterum etiam maius respicere, electo minore solum quia placet: ergo etiam poterit aliquid velle, quod nullam habet rationem boni quia placet.

Resp. Antecedens verum esse, quia vtrumque est bonum, sicut enim potest voluntas neutrum appetere, & vtrumque respicere, ita potest alterum appetere, relicto altero, etiam maiore bono: Sed ideo voluntas illud maius appetit, quia vere habet rationem boni, quando de vero in obiecto nihil boni apprehenditur, non potest voluntas in illud ferri, quia nihil inuenit in obiecto, quod illam alliciat, vnde mala est consequentia.

Dices postremo, de appetitu naturali sensus habet inclinationem naturalem in actus, & obiecta dolorifica, & disconuenientia, vt sic, vt tactus in adustione, gustus in res amaras, olfactus in res foetidas, &c. ergo appetitus naturalis fertur in malum, vt malum: probatur antecedens, quia est potentia perceptiua illorum obiectorum, & productiua actuum, omnis autem potentia dicit inclinationem naturalem in suos actus, & obiecta, ergo.

Resp. negando antecedens, potius enim sensus fugit obiecta huiusmodi dolorifica. Ad probationem dico, sicuti non omnis potentia passiuæ dicit inclinationem naturalem in id, quod in se recipere potest, vt aqua in calore, sed potius violenta. Sic nec omnis actiua potentia habet inclinationem naturalem in id, quod potest agere, vel circa quod potest agere, tanquam in bonum sibi conueniens

nens, ac sui perfectum, sed potius illud interdum tanquam malum, quantum in se est fugit; licet applicato extrinsecus, necessario cum sit naturalis potentia, illud attingat, cum autem dicitur, quod omnis potentia habeat inclinationem naturalem in suos actus, & obiecta, aliter ibi capitur inclinatio naturalis, ut sit idem inclinari, quod posset illa producere, vel attingere, in ratione obiecti, vel si intelligatur de inclinatione naturali, tanquam in bonum, erit tantum de potentia respectu actus, vel obiecti conuenientis.

Petes primo, vtrum quod voluntas appetit, sit semper bonum proprium ipsius voluntatis.

Resp. voluntatem non appetere bonum proprium duntaxat, hoc est, ipsius voluntatis bonum, sed bonum totius suppositi, quia est inclinatio totius suppositi, vnde vniuersaliter ad id omne, quod est conueniens supposito, inclinatur.

Petes secundo, An quod voluntas appetit, debeat necessario esse bonum ipsius suppositi.

Resp. non necessario appeti bonum suppositi immediate, sed mediate, appetimus enim bonum reipublicæ, bonum amici, bonum liberorum, quæ immediate sunt illis bona, mediate tamen, quia amicus, liberi, respub. bene constitutæ sunt tanquam bona nostra, etiam bona nostra in illis actibus ac nobis appetimus.

Petes tertio, An bonum, quod voluntas appetit, sit semper verum bonum.

Resp. Non semper, a parte rei, esse verum bonum, sed nonnunquam esse verum bonum tantum in apprehensione intellectus, nam cum voluntas, quæ de se est cæca, sequatur intellectus cognitionem, si intellectus erraret, & existimet verum bonum, quod a parte rei est non tale, etiam voluntas in appetitu veri boni fallitur. Si quis igitur petat, an verum bonum sit obiectum voluntatis, respondeo, materiale obiectum aliquando non esse verum bonum, formale tamen seu rationem formalem appetendi esse verum bonum; id enim quod appetitur, sæpe non est verum bonum, appetitur tamen vt verum bonum, quia vt tale proponitur ab intellectu voluntatis. Vnde voluntas, licet erret circa materia-

le suum obiectum, nunquam tamen errat circa formale, seu formalem rationem appetendi. Aristot. lib. 3. ethic. cap. 4. vbi hanc questionem ex professo tractat, paulo aliter respondet, scil. voluntatem de se naturaliter tantum inclinari in verum bonum, huius tamen, aut illius voluntatem per accidens, quia deprauata est, etiam in bonum apparens ferri, sicut qui sani sunt, bene de saporibus iudicant, ægri vero contra, ideo que feruntur in id, quod ipsis est noxium, ita boni de vero bono bene iudicant, mali male, ex boni autem viri iudicio voluntatis mensura ac obiectum inquit constituendum est.

D V B I V M III.

Quotuplex est bonum Humanum?

Dico bonum est triplex: Honestum, vtile & Delectabile. Nota haec diuisionem proprie esse boni humani, seu conuenientis homini, quia homo est, hoc est quatenus ratione vtitur. Hæc enim diuisio, proprie ad rem præsentem pertinet, cætera ab instituto nostro sunt aliena.

Nota secundo, bonum honestum illud dici, quod ex se dicit naturam rationalem, seu hominem ratione vtemem, & hoc modo a priori declarari solet, per dictamen rectæ rationis, vt illud sit bonum, quod recta ratio dicit esse faciendum, aut appetendum. Delectabile bonum dicitur, quod peculiarem quandam rationem conuenientiam habet, ratione cuius suauitatem quandam affert, ac voluptatem. Vtile, quod appetitur non ratione sui, sed ad aliquid aliud bonum consequendum.

Nota tertio, hæc bonorum genera, ita vero rebus accommodari, vt vnicuique rei vna tantum ratio boni attribuat, & sic re distinguantur bonum, honestum, delectabile, & vtile, & aliquam inter se oppositionem habeant, vt illud sit honestum, quod non habeat aliam rationem boni, quam decentiam illam cum recta ratione, vel si qua sit alia ratio boni, non attendatur. Delectabile, quod non habeat aliam rationem, cur appe-

tatur, quam suauitatem quandam ad dulcedinem, recta vero rationi saepe est noxium, & contrarium. Vtile vero, quod ad bonum, honestum, vel delectabile consequendum conducit; intrinsecum vero nullam habet conuenientiam; facendum tamen in vnam & eandem rem posse illas tres bonitates cadere. Amor enim Dei & honestus est, & voluptatem affert, & ad aeternam salutem est utilis, & tunc illae tres rationes boni in eadem re tantum distinguuntur per principium rationis.

Nota quarto, bonum honestum & delectabile, esse propter se appetibile, ac proinde inducere rationem finis, bonum vero utile tantum propter aliud appeti, & sic esse tantum medium.

Dices etiam bonum ex natura sua tantum utile, potest propter se appeti, vt diuitiae & honores, vt patet in iis, qui vltimum finem in huiusmodi rebus constituunt: ergo etiam bonum utile potest inducere rationem finis.

Respond. Bonum utile ex natura sua nullam habere conuenientiam intrinsecam, ratione cuius propter se appeti possit, cum autem induit rationem finis, id fit ex falsa hominum existimatione, non autem vera. Instabis, eodem modo & bonum delectabile,

tantummodo ex falsa imaginatione est propter se appetibile, cum veram in se bonitatem non habeat, recte Aristotele *tertio. cap. 4.* R. latum esse discrimen inter bonum utile, & delectabile, bonum enim delectabile non est quidem verum bonum, absolute homini considerato, vt homo est, seu vt ratione utitur, non enim est bonum de se decess naturam rationalem, homini tamen, qua sensitivus est, bonum delectabile est verum bonum, & habet in se conuenientiam, ratione cuius appetatur, & vt tale, vere apprehenditur ab intellectu: Vtile vero nullo modo habet intrinsecam conuenientiam, sed tantum extrinsecam, ratione finis, ad quem ordinatur, proinde cum appetitur vt bonum, per se appetibile, pure affingitur illi bonitas, quam non habet: hinc etiam fit, vt delectabilitas possit esse ratio appetendi, & secundum rectam rationem, vel saltem non contra illam: sunt enim recreationes & delectationes honestae, vt cum cibus laurus temperanter sumitur: ratio vero utilis, nunquam possit esse ratio appetendi, iuxta rectam rationem.

F I N I S.

○○○○(0)○○○○

○○○○)(○○○○

DISPV-

DISPUTATIO

TERTIA.

DE FINE.

DVBIUM I.

Quid sit finis, & quotuplex, & an à bono differat?

Ico primo finis est id, cuius gratia fit aliquid, pro quo Nota, finem non hic significare pure terminum alicuius rei, vel agentis, in quo agens per suam actionem tendat, tanquam in effectum, aut obiectum. Huiusmodi tamen termini non sunt causæ Physicæ, sed finis hic est causa Physica, diciturque illud, quod per suam cognitionem ac desiderium mouet, & incitat agens ad sui consecutionem, per accommodata media; vnde colligitur, ea tantum agere propter finem, quæ cognitione prædita sunt, vt latius infra:

Nota secundo, finem licet sit in executione postremus, esse tamen in intentione primum, & in genere quicquid est propinquius fini, in intentione esse prius, ac in executione posterius. Finis igitur, vt non est postremum executione, sed vt est primum in intentione, habet rationem principii, & causæ; est omnium mediorum causa, quatenus per sui effecticax desiderium mouet agens ad electionem, & executionem mediorum, nomen tamen finis videtur potius inde sumptum, quod fit in executione postremum.

Dico secundo, Bonum & finis re plane idem sunt, & conuertuntur, ratione tamen & habitu dine differunt: bonum enim dicit re-

lationem, conuenientiam, finis vero cum formaliter sit causa, dicit intrinsecum ordinem transcendentalem ad effectus suos, id est, media, quæ ratione finis appetuntur & eliguntur.

Dices, Bonum vtile est etiam bonum, & tamen non est finis, ergo bonum & finis non conuertuntur. Confir. quia finis non est adæquatum obiectum voluntatis, sed etiam media, cum illa etiam à voluntate appetuntur, ergo habent rationem boni distinctam à fine.

Resp. bonum vtile esse tantum analogice bonum, & per denominationem extrinsecam à fine, in quem tendit, cum non sit bonum bonitate intrinseca, sed bonitate finis. Ad Confirmationem respondeo, finem non esse adæquatum obiectum, materiale voluntatis, sed illum ac eius bonitatem esse adæquatum obiectum formale vltimum, cum etiam media ratione bonitatis appetantur.

Dices media habere intrinsecam conuenientiam ad finem, seu esse extrinsece medium ad acquirendum, ergo ratione sui, & illius intrinsece conuenientiam appeti possunt.

Respond. illam intrinsecam conuenientiam mediorum nihil aliud esse, quam virtutem aliquam, in medijs proportionatam, ad assequendum finem, vt in medicina vis ad causandum sanitatem, quæ virtus est medicinalis quidem bona, & conueniens, cum sit illius quadam perfectio, non est homini tamen appetenti bona & conueniens immediate, sed tantum ratione sanitatis, ad quam tendit.

Vnde.

Vnde si homo sanitate non eget, medicamentum non est illi bonum.

Diuiditur Finis, primo in finem cuius, & finem cui. Finis cui est persona cui bonum appetitur, omne enim bonum est alicui bonum. Finis cuius est id, quod appetitur, hic iterum est duplex, finis qui, seu materialis, ac obiectiuus, & finis quo, seu formalis. Finis qui est res, quæ appetitur, vt quod, vt Deus, pecunia. Finis quo, est adeptio rei, siue id, quo coniungitur ac vnitur finis materialis personæ, cui appetitur, vt visio, vel contemplatio Dei, non enim Deus in abstracto appetitur, sed vt per actionem intellectus nobis vniri potest, & hi tres fines integrant vnum finem totalem, ego enim mihi visionem Dei, aut possessionem pecuniarum appeto.

Secundo diuiditur Finis, maxime materialis, in vltimum & non vltimum. Finis vltimus est, in quem res vltimo tendit, vt in illo quiescat, & eius adeptio sit felix, sic hominis finis vltimus est Deus. Finis non vltimus est bonum aliquod particulare, cuius adeptio actione aliqua particulari interditur, vt sanitas medicamenti sumptione. Interdum etiam finis vltimus dicitur in actione aliqua particulari, qui vltimo intenditur illa actione. Fines vero non vltimi, seu medii dicuntur ipsa fini propinquiora, respectu mediorum remotiorum, media enim illa immediatius post finem appetuntur, & sic quodammodo exercent rationem finis, respectu remotiorum, nam vt propter sanitatem eligo medicamenti sumptionem, ita propter medicamenti sumptionem volo medicamenti emptionem, vt etiam medicamentum, adeo pharmacopolæ officinam, sed hæc media, respectu aliorum mediorum remotiorum in intentione, non nisi analogice fines dicuntur, cum non sint id, ratione cuius vltimo eligantur ista media.

D V B I V M II.

Quæ sit vis ac Ratio causandi causa finalis?

Nota vim causandi, & causalitatem in causa finali distinguenda esse, sicut in causa efficiente est virtus ipsa agentis, in actu

primo, Causalitas vero est influxus ipsius agentis in actu secundo, ita in fine alius est vis ad mouendum & excitandum efficiens ad media eligenda, in actu primo, de quo hoc dubio alius ipse influxus, seu motio, qua in actu secundo mouet, & excitat, de quo dubio sequenti.

Dico primo, virtus mouendi finis in actu primo est ipsa bonitas finis; probatur, quia bonitas finis est, quæ trahit & elicit appetitum ad sui desiderium, ergo etiam ad media eligenda, & exequenda.

Dico secundo, Finis non habet vim mouendi, nisi media cognitione, qua bonitas finis cognoscitur, patet ex naturali subordinatione actuum intellectus, & voluntatis: voluntas enim non fertur in incognitum, & in genere omnis appetitio elicitur sequitur formam apprehensam. Nota tamen, licet necessarium debeat finis cognosci, vt moueat agens cognitionem, tamen hanc non esse de ratione aut vi causandi, sed tantum conditionem necessariam, per modum approximationis, sicut vis & ratio causandi efficienter in igne est calor, & virtus actiua ignis, non autem approximatio: approximatio autem est conditio tantum, siue qua non ageret.

Dices, diuersitas apprehensionis mutat speciem actus in voluntate, vt contingit in cognitione intuitiua, & abstractiua eiusdem rei, & in apprehensionibus diuersis, quibus idem obiectum apprehenditur, nunc vt honestum, nunc vt turpe, ergo cognitio non tantum se habet vt conditio, sed vt ratio causandi.

Respond. non oriri diuersam speciem actus, in voluntate, ex varia apprehensione formaliter, sed ex varia ratione boni in obiecto apprehensa, vel eadem bonitate diuersis modis apprehensa, sicut ex diuersorum agentium applicatione oriuntur diuersæ speciei actiones, non tamen hæc diuersitas ab ipsa applicatione formaliter oritur, sed ex virtute agentium specie diuersa.

Dico tertio, Finis cognitus non est in actu primo completo, ad causandum finaliter, sed vltimius requiritur finis intensior, vt completus ipsius vim causantis.

Probatur primo, quia finis non mouet ad sui consecutionem, & electionem, nisi media intentione efficaci, mediante autem illa eligit, & applicat potentias ad agendum, ergo. Secundo. Finis dese tantum obiectiue, & metaphorice mouet, non Physice, ergo vt Physice moueat, in ratione veræ causæ finalis, requirit intentionem, per quam perfecte constituat in actu primo complete, potens ad causandum, & hæc videtur esse intentio Aristotelis, & aliorum Philosophorum, qui causam finalem Physicam causam faciunt, quæ quomodo erit Physica, non video, si tantum obiectiue, non Physice causet, & cur cetera obiecta aliarum potentiarum minus Physicæ erunt causæ actuum manantium à potentiis, quam finis actuum voluntatis.

Confir. primo, quia per intentionem finis completur in eo, vt sit id, cuius gratia cetera fiunt.

Confir. secundo. Quia amor & intentio efficax in fine, non tantum se habet, vt conditio, & approximatio obiecti, sicut propositio intellectus, sed inclinant & determinant voluntatem ad eiusdem finis persecutionem, & mediorem electionem, & sunt amanti respectu finis, instar ponderis, sicut grauitas ad motum deorsum. Vnde finis pro ratione amoris & desiderii sui plus, vel minus mouet. Similis quædam est in intellectu motio; Physica quidem, non tamen effectiua, cum assentimur præmissis, per quas determinatur ad assentiendum conclusioni, ad cuius conclusionis assensum obiectum præmissarum, secundum se tantum obiectiue, & metaphorice concurrir, assensus vero Physice per modum ponderis intrinseci inclinatur. Ita etiam exemplar externum ratione sui tantum obiectiue concurrir ad effectum, sed mediante conceptu, ac id ea interna, Physice, & realiter, quia mediante illa dirigit artificem Physice & realiter. Hinc patet primo completam rationem causæ finalis in actu primo esse finem intentionem, & constari ex duobus, vno, quod se tenet ex parte obiecti, bonitate scilicet finis, altero, quod se tenet ex parte subiecti, & operantis intentione sc. secundo patet, finem non habere rationem causæ finalis, respectu intentionis, sed habere pure rationem obiecti & terminari, cum tantum terminet intentionem,

non autem moueat Physice ad aliquid agendum.

Dices 1. Intentio non intenditur, sed substantia finis est id, quod intenditur, ergo intentio nihil est causæ finalis.

Respond. Intentio non intenditur, vt obiectum quod, sed substantia finis, & bonitas ipsius, vt quo, ex parte ipsiusmet obiecti, est tamen intentio id, quo finis intenditur, ex parte operantis, atque adeo id quo perficitur, & completur finis, in ratione causæ finalis; neque opus est, vt intentio appetatur, vt pertineat ad rationem finis, sed vt moueat, & excitet, agens ad electionem mediorem, aut sit eligendi ratio, cur moueatur, quod vere competit intentioni.

Ex dictis colligitur, longe aliter concurrere intentionem ad rationem finis, quam cognitionem, intentio enim concurrir, vt ratio agendi cognitio tantum vt conditio sine qua non, vt diximus. Vnde finis intentus, vt intentus reduplicacione est causa finalis. Finis cognitus vt cognitus tamen specificatiue.

Dices secundo, Intentio mouet effectiue ad electionem, ergo non in genere causæ finalis.

Respond. negando Antecedens: Facit enim obiectum suum id esse tantum, cuius est gratia, sic præmissæ non efficiunt assensum conclusionis, sed tantum proponendo vniorem extremorum, cum medio implicite, & virtute ostendunt illorum vniorem inter se, quæ animaduersa intellectus sua solius vt ferrur in assensum conclusionis, pari modo etiam voluntas se ipsa sola ferrur in electionem.

D V B I V M III.

Quæ & qualis sit causalitas, seu influxus causæ finalis?

Dico primo, Causalitas & influxus causæ finalis consistit in motione quadam, quæ voluntas inclinatur ad intentionem finis ad appetenda media.

Probatur primo, quia influere in quoque genere causæ, est causare & dare esse, sed finis

non causet mediorum electionem, nisi mouendo & excitando magis ad illa, ergo influxus illius est mouere voluntatem agentis, & excitare ad mediōrum electionem.

Probat̄ur secundo. Illud est causalitas, ac influxus causā, quod quodammodo est medium inter causam præcise sumptam, & effectum in esse positum, est enim veluti via ad effectum, sed inter mediōrum electionem, & causam finalem nihil interponitur, ne quidē per rationem, præter istam motionem, ergo in illa consistit causalitas finis.

Dico secundo: Causalitas finis, præcise sumpti ab intentione, est tantum motio metaphorica, non Physica.

Probat̄ur, quia finis præcise sumptus, pure tantum habet rationem obiecti, & termini, non vero realiter mouet, sicut nec obiecta aliarum potentiarum, suas potentias mouent realiter, ergo motio illa finis est improprie dicta, & metaphorica.

Dico tertio. Causalitas finis completi in ratione causæ, non est motio metaphorica, sed Physica ac realis.

Probat̄ur quarto, quia finis, vt est in intentione, reclinat tanquam pondus quoddam voluntatis agentis, ad perfectionem finis agentis per media.

Probat̄ur secundo, Finis est causa Physica, ergo & eius causalitas est Physica.

Petēs, in quo sit illa causalitas, Resp. consequenter respondendum esse in causa efficiente, & finali, si quid actionem ac causalitatem esse etiam dicat, intrinsece esse in agente, quod non est improbable, consequenter dicet, causalitatem hanc intrinsece esse in causa finali, seu intentione finis, & tantum ratione ab illa differre, quod propter vim causandi in actu primo connotet effectum, extrinsece manantem à causa. Si quis vero dicat, actionem & causalitatem causæ agentis, esse modū quendam ipsius effectus, & ratione tantum distinguat ab effectu, vt connotet agens, à quo fluit, consequenter dicet hanc finis causalitatem esse in appetitione mediōrum, vt manantem ex appetitione:

finis,

(*)

(*)

An finis moueat secundum esse morale, an secundum esse cognitum, seu intentionale?

Nota, non queri hic, an cognitio sit necessaria fini, vt causalitatem suam exerceo possit, de ea enim re diximus *dub. 2.* Sed cū finis duplex habeat esse, alterum in intellectu, per apprehensionem, alterum quod extra intellectum à parte rei habet, vel habere potest, vel putatur saltem habere posse. Petit̄ur hic, an cum finis mouet ad appetendum media, mouet secundum illud esse, quod habet in intellectu obiectiue, an secundum reale, quod habet extra illum.

Dico, Finis causet ac mouet secundum esse reale, non secundum esse cognitum.

Probat̄ur, illud causet in genere finis, quod trahit, & allicit appetitum, quodque appetitur à voluntate, & illius actum terminat, propter quod consequendum media eliguntur, & ad quod consequendum media proportionem habent, ac tendunt, scilicet res, vt gr. sanitas realis allicit appetitum ad sui desiderium, est illud, quod appetitur, ad quam consequendam media eliguntur, & tendunt, non autem sanitas, quæ est in intellectu, ergo. Confirmatur primo. Quia causa, cur voluntas moueatur ad finē, seu virtus formalis causæ in actu primo, est bonitas finis realis, in se, vt diximus *dub. 2.* quia ratione illius est conueniens, non ratione cognitionis, ergo bonitas, quæ est à parte rei, est ratio formalis volendi, & id, quo finis mouet. Finis autem secundum suum esse reale id, quod per suam bonitatem mouet. Confirmatur secundo. Quia nullus dicet se appetere scientiam, pecuniam, sanitatem, quæ est in intellectu. Confirmatur tertio, Quia illud per intentionem appetitur, quod postea per media consequimur, quod amamus, & in quo delectamur, quando est præsens, sed illud est à parte rei, non in intellectu, ergo. Confirmatur quarto. Quia illud, quod appetimus, est absens, ergo non est res, vt est in intellectu, quæ vt sic est præsens. Confirmatur quinto. Quia illud mouet & causet, vt quod, quod per intellectum apprehenditur, vt quod, sed obiectum apprehensum.

apprehensionis non est apprehensio, vel sanitas, ut est in apprehensione, sed sanitas ut est à parte rei, ergo Confirmatur sexto. Ex iis, quæ diximus *sub. 2.* quia licet finis, ut metaphorice mouet, mouet secundum esse reale cognitum, seu obiectiue existens in intellectu, illud tamè esse cognitum, seu cognitum non est illi formalis ratio mouendi, sed tantum conditio approximans, seu proponens obiectum voluntati alioquin cæcæ, ipsum vel esse reale, quod proponitur voluntati ratione bonitatis suæ, quam in se habet à parte rei, est ratio mouendi voluntatem, ad intentionem, & electionem, ut patet in appetitione rei præsentis, cibi, v. g.

Dices primo, Finis frequenter non habet vllum esse, ergo nõ mouet secundum esse reale.

Resp. ut aliquid moueat obiectiue, secundum esse reale, non esse necesse, ut actum existat: Sed sufficere, ut proponatur voluntati per cognitionem abstractiuam, secundum illud esse reale quod suo tempore futurum esse, ratione intellectus enim potest allicere voluntatem, ad sui amorem & intentionem, & voluntas ex vniuersalitate sua potest in illud ferri, propter bonitatem suo tempore existentem.

Dices secundo, finis qui intenditur, aliquando nullum habet esse, præter esse cognitum, aliquando enim est res impossibilis, ergo saltem tunc finis causat secundum esse cognitum.

Resp. Finem ratione bonitatis suæ, semper mouere secundum esse reale, verum vel apparente, non autem secundum esse, quod habet in intellectu, ut illud secundum inuoluat rationem mouendi, non enim ideo intenditur quia cognoscitur, quod quia existimatur in re habere bonitatem. Vnde etiã in reb⁹ impossibilibus & fictitiis, licet nulla sit bonitas, nisi quam intellectus illis assignat, tamè in his adhuc distingui debet cõceptus obiecti⁹, à formali, siue res, quæ cognoscitur à cognitione. Voluntas autem feruit in re, quæ cognoscitur ratione bonitatis suæ, verè, vel appareris, non à in ipsam cognitionem aut cognosci rei, quæ est tantum denominatio extrinseca à cognitione.

* D V B I V M V.

An conueniat homini agere propter finem, illig. sit proprium?

Dico primo, omni homini, & cuius naturaliter intellectuali conuenit agere propter

finem Probatur, quia agere propter finem, est cognito sine ac proportionem mediorum, ad finem tendere, ac dirigere se in finem: Sed homo in actionibus suis ita tendit ac dirigit se in finem: ergo Confirm. Quia homo libere agit, & se determinat moraliter, ac executionem mediorum, ergo moraliter agit propter finem.

Dices primo, multos esse actus in deliberatos, in homine, qui non suat in potestate hominis, sed illi non suat propter finem, ergo nõ omnes actiones hominis suat propter finem.

Resp. Hominem tantum dici agere propter finem, in actionibus humanis, ex perfecto rationis iudicio, & aduertentia elicitis, non autem in aliis, in quibus naturaliter agit, more cæterorum agentium naturalium.

Dices secundo In intentione finis & effectu simplicis complacentiæ, bonitas obiecti non habet rationem finis, aut causæ finalis, ergo in illis non agit propter finem. R. agere propter finem, vel pressus capi pro eo, quod est aliquid agere, ad assequendum finem, ex præta intentione finis, quo modo finis, vere constat, & sic homo tantum in actibus, qui immediate versantur circa media, agere propter finem: vel latius pro eo, quod est agere libere, propter bonitatem obiecti, ac finis perfecte cogniti, siue homo agat propter finem, etiam intentione & affectu simplicis complacentiæ. Dico 2. Agentia naturalia non agunt propter finem, ut actio præcisè manet ab illis. Probatur, quia agentia naturalia sunt ad vnu determinata, ut ex modo loquendi Philosophorum potius aguntur in finem, quã ipsa se agunt, & non nisi materialiter possunt dici tendere in finem Probatur 2. Agentia naturalia, vel non cognoscunt finem vlllo modo, ut res, quæ sensu caret, & bestia: cum feruntur in finem absentem, ut cum araneus telam texit in captum muscarum, vel si quæ cognoscunt finem tantum, materialiter illum cognoscunt, nõ formaliter, sub ratione finis, neq; media sub ratione mediorum, siue ut habent proportionem ad finem, sed nihil potest agere propter finem, siue in illu se dirigere, nisi dignoscantur, ergo illa non agunt propter finem. Probat 3. non agunt ex præua intentione finis, sed simul & semel in stiracu naturæ feruntur in finem media. Dices 2. Bestias cognoscere obiectum conueniens, vel discõueniens, ut equus, pabulum, & ouis lupum, & ab illo irahi, aut fugari, ergo agunt propter finem.

Respon. cognoscere tantum materialiter, non formaliter, sub ratione finis, scilicet propter id, cuius gratia cetera sunt, id est non intelligunt id, in quod feruntur, esse finem, neque hæc, aut illa media, vtilia esse ad finem illum consequendum, quæ cognitio non est absque discursu, sed tantum confuse omnia simul apprehendunt & finem & medium, & in omnia simul feruntur naturaliter. Homo vero illa omnia cognoscit, ipsamque rationem finis ac convenientiæ, & mediorum proportionem ad finem, distincte percipit, de quæ mediis hisce ad finem vtilibus deliberat, ac consultat sicuti illa non percipit, ut in actibus indeliberatis, neque etiam propter finem agit, imo pueri & amentes, licet aliquo modo videantur nosse proportionem mediorum ad finem, quia tamen confuse, & imperfecte cognoscunt, non censentur agere propter finem, sed more cæterorum agentium naturalium agi in finem. Ideo qualiscunque sit in bestiis cognitio, non esse tamen eam quæ sufficiat, ut se libere moveant, & determinent, quod est moraliter agere propter finem.

Dices secundo. Aristoteles *l. 2. Physicorum*. Multis probat, omnia agentia naturalia agere propter finem, ergo. Confirmatur primo, quia certo consequuntur finem suum, nisi aliunde impediuntur. Confirmatur secundo. Quia si non agerent propter finem, non censerentur interdum errare à fine, ut fit in monstris generandis.

Resp. hoc argumentum petere sequentem conclusionem.

Dico tertio, Actiones naturalium agentium ut à Deo sunt, fiunt propter finem formaliter.

Probat, quia Deus ex cognitione finis, & in ordine ad illum, dedit illis naturam, quæ tenderet in illum finem, ac media ad illum consequendum, concurruntque cum illis ad illius consecutionem, ergo. Quod à simili declaratur, quia sicut sagitta tendens in scopum, licet non censeatur se dirigere in illum, à mittente tamen dirigitur, licet naturalia agentia non dirigunt se ad finem, in suis actionibus, à Deo tamen tanquam autore naturæ, & rectore supremo impelluntur, & aguntur in finem. Hinc Philosophi ex ordinatissimo modo agendi naturæ optime colligerunt, esse aliquod agens superius, à quo esset illa

directio in finem. Hinc & illud opus naturæ est opus intelligentiæ. Ad objectionem igitur illam, primamque confirmationem constat, quid respondendum sit, non enim agentia naturalia agunt propter finem, ex se, sed ut subiiciuntur directioni Dei. Et licet Physice aliquo modo & materialiter dici possint se mouere, & agere in finem, ac propter illum, ut lapis ad centrum, bos ad præsepem, non tamen moraliter, aut in genere moris agunt, aut se mouent, cum non habeant dominium sui actus, sed mouentur, & aguntur à Deo, qui illa determinatiorem ad finem connaturalem illis indidit. Ad secundam objectionem dico, ideo errare à fine, quia habent præstitum finem à Deo, & per virtutem à Deo sibi inditam determinationem ad illum consequendum, quem cum non assequuntur, merito censentur à fine suo deficere, id est, illum non assequi, cum formaliter non erret.

Petes, quomodo Deus non dicatur errare, cum in directione agentium naturalium non semper dirigat ad finem, quem illis constituit.

Respond. non dici errare, aut à fine deficere, quia non intendit illum efficaciter, sed absoluta voluntate, sed tantum, quantum per alias causas licuerit, & nisi ab aliis agentibus obliiciatur impedimentum.

D V B I V M V I.

*An detur aliquis finis ultimus
humanarum actio-
num?*

Nota, fines alios esse particulates, ut bonum unumquodque particulare, quod quis particulari actione intendit, ut sanitas, scientia: Alius fusc generalis, quod formaliter, vel eminenter omnem rationem boni continet, ut Deus, vel omnium bonorum collectio, qui ideo generalis dicitur, quod omnes hominis actiones in illum tendant, vel tendere debeant, diciturque potius finis hominis, quam humanarum actionum, quod sit illud, in quod homo tanquam perfectissimum tendat, ut in ipso quiescat, & sit beatus, licet etiam humanarum actionum sit finis, tanquam mediorum, & hic finis generalis dicitur
finis

finis vltimus simpliciter, quia in illum homo vltimo tendit, vt in eo perfecte quiescat. Finis autem particularis non dicitur finis vltimus, licet actualis hominis intentio in eo sistat, potest tamen dici vltimus secundum quid, vt dicemus prima conclusione.

Nota secundo. Finis vltimus, seu materialis, seu formalis, dupliciter considerari potest, primo in parte, vt nihil sit aliud, quam plenitudo omnis boni, vel adeptio illius. Secundo in particulari, & sic nihil est aliud, quam res illa in particulari, in qua habetur omnis boni plenitudo, vt Deus secundum veritatem, secundum autem falsas hominum imaginationes, honores, diuitias, voluptates, vel adeptio illarum rerum in particulari.

Nota tertio. Sicut ista tria distinguuntur, albedo, vnio albedinis, cum subiecto, & esse album, siue habere albedinem, ita hæc tria finis vltimus, materialis, seu obiectiuus, & vnio ipsius cum homine, quæ dicitur finis formalis, & habere bonum, siue esse, quam optime ex coniunctione summi boni & vltimi finis. Hoc enim postremum est veluti effectus formalis boni, sicut esse album, est effectus formalis albedinis.

Dico primo, Homo in omnibus actionibus suis habet finem aliquem, quem primo intendit, actuali intentione, & in quo sistit, non vltius illum actu alio referendo. Qui finis, licet possit dici vltimus, secundum quid, non tamen necessario est vltimus simpliciter.

Probatur prior pars, ex Aristotele, primo Ethic. c. 2.

Probatur secundo, quia neque in finibus per se ordinatis, secundum intentionem, neque in mediis secundum executionem, potest esse processus in infinitum, sed in aliquo sistendum, quod sit primum in intentione, & in executione postremum, ad quem media omnia dirigantur. Sicut necesse est dari primum medium, à quo inchoetur executio.

Confirm. primo, quia alioqui nihil vnquam ageretur, nisi sit aliquid quod principium moueat, ad agendum, neque electum erit vlla, si nescias, cur & propter quid eligas.

Confirmatur secundo. Quia sicut in causis efficientibus subordinatis necessario datur prima, à qua incipiat motus, alioqui nihil vnquam ageretur, vt ferrum nunquam secabit lignum, nisi à manu artificis moueatur, manus

artificis nihil efficiet, nisi à vi motiua impellatur, vis motiua (si ab anima distinguatur) nihil efficiet, nisi ab anima efficaciam accipiat, ita se res habet in viribus, æger nunquam vocabitur medicum: nisi vt ipsum de morbo consulat, nunquam de morbo consulet nisi vt medicinam accipiat, medicinam non accipiet, nisi vt malos humores euacuet: neque hoc postremum volet, nisi moueatur tandem à sanitate, in quo sistat.

Confirmatur tertio. Sumo totam mediocritatem & finium collectionem, siue finita sit, siue infinita, peto an torailla appetatur propter se, an propter aliud, postremum dici non potest, quia extra totam illam collectionem esset aliquid, quod est contra hypothesin, si prius, ergo dandum est in illa collectione quod propter se, & non propter aliud appetatur.

Dices primo, Auarus semper plures & plures diuitias expetit, ergo non datur finis aliquis in appetitione.

Resp. Si agatur de fine vltimo avari, finem illum esse pecunias, quam maximas potest corraderè, & eo omnia media ordinare. Si agatur de fine particulari, alicuius actionis avari, dico non esse plures & plures pecunias in infinitum, sed pecuniam aliquam esse, quæ sibi àctione aliqua intendit comparare, plures autem & plures pecunias in infinitum potest appetere, quia potest multiplicare suas appetitiones, sicut etiam obiectum appetitionis potest in immensum excrecere. Quod si vno aliquo infinitas vel in infinitum excrecentes pecunias appetit, erit fere velleitas, non actus efficax.

Dices secundo. Infinita sunt bona: ergo infiniti fines.

Respond. vt infinita sunt bona, quæ appeti possunt, non tamen inter se subordinata: sic etiam infiniti sunt fines, non subordinati, in actu primo, qui appeti & intendi possunt, diuersis tamen appetitionibus, non autem sunt infinita bona, quorum vnum semper ordinatur, vt medium ad aliud, & in nullo sistitur.

Dico secundo. Aliquid est, quod ex natura sua & secundum rectam rationem est finis vltimus hominis, & omnium humanarum actionum.

Probatur ex Aristotele, primo Ethic. capit. 2. &

apertius cap. 7. & communi omnium Philosophorum opinione, qui censuerunt esse aliquid, cuius adeptione homo fiat beatus, & in quem hominis actiones omnes, ut in scopum colligari debeant, quanquam multi in assignando hoc sine ultimo turpiter errarint. Probatur secundo. Quia experimus nostrum appetitum particularem nullo satiari bono: appetitus autem nostri inclinatio est in aliquo bonum, quo adeptio, perfecte acquiescit, neque potest inclinatio esse, frustra, ergo datur tale aliquod obiectum, siue sit omnium bonorum collectio, siue aliquid unum, quod in se formaliter vel eminenter omnem rationem boni contineat quo adeptio, appetitus satiatur, ob eamque causam debet esse optimum, quid, ac perfectissimum, cum nullo medio ad aliud ordinetur.

Dico tertio. Hic ultimus finis non necessario actu vel virtute in omnibus actionibus particularibus intenditur. Probatur, quia experimus, nos multa agere nullo intuitu ultimi finis, seu Dei, ut sanitatem appetimus, amicos bene volumus, nihil de Deo cogitantes, aut illam nostram actionem in ipsum refereres. Deinde, sunt aliqui actus, qui moraliter a Deo auertunt, ut omnia peccata, vel etiam Physice, ut odium Dei, quos neque explicita, neque implicita a virtuali intentione in Deum referimus, neque relatione operis in Deum referuntur cum natura sua in Deum non tendant, sed ab ea auertant.

Nota, actus duobus modis referri in Deum, vel relatione operantis, ut quos homo ipse in Deum refert, vel relatione operis, ut sunt omnes actus honesti, qui natura sua referunt in Deum, & subordinati sunt Deo, tanquam ultimo fini, homini non est opus referre aequali intentione in Deum, ut censeantur in illum tendere, peccata vero neque operis relatione in Deum referuntur, neque relatione operis referri possunt, nisi intercedat error actus autem in indiuiduo indifferentes sequi debent etiam in Deum non referuntur relatione operis, quia non habent bonitatem moralem, si autem actu in Deum referantur, iam finem esse indifferentes in indiuiduo, quia sunt honesti per illam relationem.

Dices primo, Causa secunda non potest operari, nisi operante causa prima, ergo nec finis partialis mouere, nisi concurrat finis

ultimus ac generalis.

Respond non esse eandem subordinationem inter finem partialem & generalem, quae est inter causam efficientem secundam & primam. Ideo enim causa secunda nil agit sine prima, quia non habet completam vim agendi sine illa, omnia vero quae in se bona sunt, habent sufficientem rationem, cur propter se possint appeti, & voluntas de se vniuersalis potentia est, quae omnia per se appetibilia sigillatim & collectivè ferri potest.

Dices secundo, quicquid homo appetit, appetit, quia desiderat bene esse, ac beate vivere, qui est vltime finis formalis, ergo appetit etiam propter vltimum finem materialem, scilicet Deum.

Respond Hinc tantum sequi, quod appetitum bonum suum, ac finem vltimum in genere, non autem in particulari Deum: sicut in genere tantum appetit bene esse, ac beate vivere, non determinate appetendo conjunctionem alicuius boni, per quod sit beatus. In particulari vero non desiderat omnia partialia bona, propter Deum, tum quia potest intercedere error, ignorantia, vel inadvertentia, quod Deus sit ille vltimus finis materialis, cuius adeptione sit beatus. Tum quia non omnia referri possunt in Deum, ut peccata.

Dices tertio, actus mali habent Physicam bonitatem, ergo etiam in Deum tendunt.

Respond licet habeant Physicam bonitatem, quae, ut dixi, nihil est aliud, quam cuiusque rei in suo genere perfectio, & hoc modo forte dici possint, generali quadam ratione in Deum tendere, sicuti res omnes, quae participant rationem entis, tamen non habent bonitatem, quae ad vltimi finis possessionem ducit, sed potius malitiam moralem appositam, quae asecutionem summi boni impedit. Ado actus illos secundum Physicam illam bonitatem, quam habent in sua specie, & ut ab homine proficiunt, esse malos, esse defectus, & imperfectiones, & hac ratione merito Deo displicere.

Petes, an qui peccat, constituat vltimum finem suum in creatura?

Respond Physice constituere tantum finem vltimum, istius actionis particularis, non autem vltimum suum finem, moraliter tamen, qui peccat mortifere, pro illa particulari actione

sione censeri constituitur creaturam suam vltimum finem, quia propter illam deserit Deum, ac auertitur a vero vltimo fine, & summo bono, ideoque in illo actu moraliter magis æstimare illum censetur, quam Deum.

Dico quarto. Hominem in omnibus operationibus suis operari, propter vltimum finem, in generali. Probat, quia homo agit in omnibus, vt sibi bene sit, ac beate viuat, & intendendo in omnibus bene esse, in particulari virtualiter intendit in omnibus bene esse

in genere. Intellego hanc conclusionem, non de actuali intentione vltimi finis, in genere, cum sæpe in intellectu non occurrat, & pueri cum ad vsu rationis veniant, prius appetant bona particularia, cibum, potum, &c. antequam appetant in genere bene esse. Sed de virtuali intentione, quæ nihil est aliud, quam propensio quædam & inclinatio naturæ, in bonum, in communi, ex quo propensio oritur vt bona particularia actu appetamus.

DISPUTATIO QUARTA.

De Beatitudine Obiectiua.

DVBIUM I.

An beatitudo obiectiua sit in bonis
externis?

Nota primo, proprium esse homini ac cæteris naturis intellectualibus, assequi, vel habere beatitudinem, vt Arist. lib. 1. cap. 8. propterea, quod solæ illæ sunt capaces possessionis vltimi finis, ac summi boni, sicut etiam ex cognitione illius finis, in illum se ipsas dirigunt. Cætera sicut illum non cognoscunt, ita etiam nec se in illum dirigunt, nec illius possessione fiunt beata, per quamdam tamen analogiam dici possunt beata, cum appetitus illorum naturalis, seu elicitus satietus est illius boni naturalis adeptione, quo adeptio consequiscunt, nec vltierius habent, quod appetunt. Sic lapis in centro, aqua suo frigore, equus a uena, & cæteris quibus bene habet, delectatur, & quodam modo est felix.

Nota secundo, sicuti supra distinximus, duplicem finem cuius materialem scilicet seu obiectiuam, & formalem: ita beatitudo alia est obiectiua, quæ est in ipsum obiectum beatitudinis, alia est formalis, quæ est vno cū obiecto beatitudinis, seu illius possessio. Hac di-

sputat. de obiectiua, seq. de formali agamus.

Nota tertio, beatitudinem aliam esse naturalem, quam homo assequi potest naturis viribus, in hac vita: aliam supernaturalem, quæ est alterius vitæ, fuitque Philosophis ignota, quod fide caruerint, quæ sola nobis innotuit. Hæc Theologorum sit propria: illa moralis Philosophi: quia tamen vtraque habet affinem tractationem, & analogiam, de vtraque agendum, maxime cum de vera felicitate hominis nobis agendum sit, quæ de facto, & à parte rei nulla est, nisi supernaturalis, quia tamen homo potuit creari in statu puræ naturæ, & tunc habiturus fuisset aliquam beatitudinem, vnde ad id est, quæ nam futura fuisset ista beatitudo.

Nota quarto, de obiecto beatitudinis supernaturalis, nullam esse difficultatem, supposita fide, tota difficultas est inter Philosophos, quæ sit formalis beatitudo.

De beatitudine autem naturali obiectiua diuersissimæ Philosophorum fuerunt sententiæ: vt D. August. 19. de ciuit. Dei. 1. dicat Varonē 288. ea de re sententiæ colle gisse, sed hæc omnes ad pauca capita reduci possunt Arist. ap. 5. bonis libri, ad tria capita reduxit, iuxta triplicem hominum vitam, voluptuariam scilicet ciuilem & contemplatiuam. Idem lib. 1. magnorum moralium & c. 8. huius libri. cū Cicero & aliis bona diuidit in externa corporis & animæ, iuxta

quam,

quam diuisionem bonorum & sententia de beatitudine commode ad tres classes reuocari possunt, hoc dubio de primo bonorum genere.

Nota quinto bona externa in tres classes fere diuidi, in diuitias; honorem & potestatem, seu imperium. Diuitia alia naturales, vt cibus, potus, amicus, quae quotidianae necessitati inferuiunt, alia artificiales, ad permutationes repetitae, vt pecunia. Ad honorem reduco laudem & gloriam, quae licet inter se affinia, aliquid tamen habet discrimen: Honor enim est testimonium alterius virtuti & excellentiae, vno exteriori exhibitum: Laus verbis, sive aut scripto, gloria autem est celebris, apud multos fama, seu vt Cicero frequens de aliquo fama cum laude.

Nota sexto, vbi quippiam a beatitudine obiectiua remouerimus, nullam amplius posse esse quaestionem, an in illius possessione sita sit beatitudo formalis, si enim diuitiae, aut honores, verbi gratia, non sint obiectum beatitudinis, siue beatitudo obiectiua, recte sequitur, nec formalem beatitudinem circa illa versari.

Dico primo: Beatitudo obiectiua non est posita in diuitiis.

Probat, tum quia diuitiae non nisi propter aliud sunt appetibiles. Naturales enim ad hominis vitam sustentandam ordinantur, artificiales etiam propter naturales sunt, beatitudo autem tantum propter se est amabilis, tum quia diuitiae cum anxietate & timore possidentur, & fortunae subiacent, neque appetitum exsatiant, quae sunt contra rationem beatitudinis, tum quia diuitiis quis male vitari potest, beatitudine autem nemo, tum quia diuitiae bonis & malis communes sunt, beatitudo autem merces bonorum est, siue eorum, quae operantur conuenienter naturae rationali, tum quia maius bonum est distribuere quam possidere diuitias, tum quia diuitiae modo mortuo possidentur, seu vt ait Aristoteles, eorum possessio non est vitalis, tum quia violenta & laboriosa est illorum vita, qui pecunias quaerunt, vide Aristotelem *capite 5. libro 1.*

Dices primo. Diuitias ardentissime ab hominibus appeti, ergo, signum est in iis positum esse hominis beatitudinem, secundo pecuniis omnia possidentur, vt ait Aristoteles,

Et hic, cap. 5. beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt ait Boetius, quod non ita intelligendum est, vt necesse sit ad beatitudinem omnia bona formaliter possideri, sed vel formaliter, vel consequenter, vel eminenter, ac virtute, qui autem pecunias habet, virtute caetera habet.

Ad primum respondeo, Diuitias inordinato appetitu appeti a stultis, ob naturam corruptam, quia voluptates tantum sensuum spectant, quibus illae subferuiunt, iudicium autem de rebus non debet a stultis peti, sed a sapientibus, sicut iudicium de saporibus non ab aegris, sed a sanis petitur. Adde, ne quidem nunc in diuitiis finem vltimum ac beatitudinem constitui, cum ad voluptates ordinatur, si quis sit auarus, qui in diuitiis sistsat, peruerit rerum naturas. Ad secundum respondeo, pecuniis omnia venalia possideri, non autem caetera, quae hominis sunt bona propria, neque enim virtus, sapientia, aut vllum animae bonum pecunia comparatur.

Dico secundo, Beatitudo non est honor, laus & gloria. Probat, tum quia haec modo mortuo possidentur, non autem secundum modum naturae cognoscantur, tum quia facile ista surripit nobis possunt, sunt enim illa in aliorum potestate, tum quia illa virtutem & excellentiam, tanquam fructus quidam consequuntur & praemium, & ob huiusmodi excellentiam ab hominibus impenduntur, res autem est melior suo fructu, & excellentia sui manifestatione, tum quia haec expetunt homines, vt virtutem habere putentur, ergo virtus est quid melius, tum quia haec non expleat appetitum. Ratio autem, qua Aristot. *cap. 5. huiusmodi.* & alij hanc conclusionem probant, quia scilicet beatitudo debet esse quid intrinsecum beato, honor autem potius est in honorante, quam in honorato, vel nihil concludit, vel tantum de beatitudine formali, non autem obiectiua intelligi debet, nam alioqui Deus non esset beatitudo nostra obiectiua.

Dices primo, homines honores summe desiderant, adeo vt omnium rerum iacturam faciat, sed beatitudo obiectiua est in eo, quod maxime desideratur, ergo.

Resp. Homines sapientes & probos libentius honoris iacturam facere, quam ipsius virtutis, & excellentiae, ratione cuius honores defertur,

defertur, ambitiosos vero prave in honore, tanquam vltimo sine consistere.

Dices secundo, verum virtutis præmium est beatitudo, vt Aristoteles 1. *Ethic. c. 9.* sed honor est verum virtutis præmium, ergo in eo sita est beatitudo.

Resp duplex esse virtutis præmium, vnum propter quod homines virtute præditi operantur, & non tantum responderet æquo, sed etiam superat virtutis meritum, & excellentiam, & illud præmium est beatitudo. Aliud est præmium veluti accessorium, & longe minus dignitate virtutis honor se in quem virtus non ordinatur, tanquam in sine, alioquin iam virtus non esset virtus, sed ambitio. Dicitur tamen præmium virtutis, quia is qui virtutem habet, præ cæteris meretur honorari.

Dico tertio. Beatitudo non est in potestate & imperio. Probat, tum quia quis potest potestate & imperio male vti, tum quia ex se alio ordinatur imperium, sc. ad bonum subditorum, tum quia non sariat, tum quia innumeras habeat anxietates coniunctas, metus, pericula, tum quia æque bonis & malis obtingit, tum quia imperare paucorum est. Beatitudo autem in medio debet esse posita, vt ad eam quiuis niti possit, tum quia potestas imperandi possidetur modo mortuo.

D V B I V M II.

An beatitudo obiectiua sit in aliquo bono corporis.

NOta bona corporis hæc præcipua censeri, Bonum delectabile sensui, valetudo, robor pulchritudo.

Dico, Beatitudo in nullo corporis consistit bono, probatur, tum quia hæc bona non sunt stabilia, & facile tolli possunt, tum quia sunt imperfecta, & nobis cum bestis communia, imo horum nonnulla in quibusdam bestiis perfectiora, quam in homine: tum quia vt corpus ad animam, ita bona corporis ad animi bona referantur, tum quia hæc bonis ac malis communia, tum quia beatitudo formalis in parte hominis præstantissima collocanda. Vide Arist. *c. 5. 15.* Adde nonnulla ex his modo mortuo possideri.

Dices, voluptas & delectatio est ita per se

amabilis, vt propter aliud appeti non possit. Ridiculum enim est, vt ait Aristoteles *lib. 1. c. 2.* quærere cur quis delectari velit, sed sola beatitudo est ita amabilis, vt propter se appetatur, nullo autem modo propter aliud, ergo.

Respond. solam delectationem, quæ habetur ex vltimo sine esse ita per se amabilem, vt propter aliud appeti non possit. Reliquæ autem delectationes, licet non necessario actu alio referantur, virtute tamen ad beatitudinem saltem in genere tendunt. Ad Arist. resp. non loqui tibi de delectatione corporis in particulari, sed de delectatione in genere, quæ nihil est aliud, quam sensus quidam & perceptio ipsius conuenientiæ, ac bonitatis rei, quæ bona est ac conueniens naturæ, sicut ergo in genere non datur ratio, cur quis velit bonum naturæ conueniens, seu cur illam bonitatem ac conuenientiam appetat, ipsa enim est ratio formalis appetendi, ita etiam non datur ratio in genere, cur quis velit sentire ac percipere illam conuenientiam, ac suauitatem, cum ipsa etiam operationis conuenientia sit quodammodo ratio formalis appetendæ ipsius operationis, vnde in quavis delectatione, seu corporis, seu animi frustra queritur, cur quis delectari velit, cum sit in ipsa delectatione, quæ est operatio secundum naturam, & in obiecto delectationis sufficiens ratio appetendi. An autem in animi delectatione formalis beatitudo consistat, dicemus *disp. seq.*

D V B I V M III.

An beatitudo sit posita in aliquo animi bono.

NOta primo, nos vocare hic animi bona ea, quæ in sunt ipsi animo, alioqui enim etiam ipsa obiecta conuenientia operationum animi vocantur bona animi.

Nota secundo. Animi bona alia sunt actus primi, seu vita in actu primo, vt ipsa animæ substantia & potentia, itemq; habitus. Alia sunt actus secundi, vt operationes vitales, quæ dicuntur vita in actu secundo.

Dico, Beatitudo obiectiua non est in essentia animæ, aut vltimo ipsius bono, quod sit actus primus vitæ. Probat, quia hæc bona modo

N n n n mortuo

mortuo vniuntur homini, tum quia, vt inquit Aristot. homo tota vita dormiens, & nihil operans, esset beatus, quod absurdum est, tum quia cum his stare possunt. maximè miseria. Adde potentias homini esse congeitas, & sic homo nasceretur beatus.

Dico 2. Beatitudo obiectiua non est aliqua generatio animi. Probat. Beatitudo debet esse quid perfectissimum, & optimum, talis nõ est operatio, ergo. Probat. minor, quia operatio non habet in se omnem rationem boni, cum sit quid creatum.

Dices primo beatitudo consistit in aliquo bono hominis, non in externo aliquo, aut corporis, ergo animi.

Resp. consistere in aliquo bono animi, sed nõ ipsi animæ intrinsicè, sed extrinsicè. Deus enim non est bonum inhærens animæ, sed est bonum, in quod anima per operationem fertur, & illud sibi vniat, sicut cibis est bonum corporis.

Dices secundo. Arist. l. 1. c. 10 totus est, vt ostendat beatitudinem hominis esse positum in operatione hominis, ergo.

Resp. de formali, non de obiectiua agere.

D. V. B. I. V. M. I. V.

In quo tandem sit beatitudo obiectiua?

Dico primo, in nullo bono creato consistere potest, quia nihil istorum est perfectissimum, neque est optimum, ac perfectissimum.

Dico secundo, in solo Deo consistere, Probat. quia ille solus est optimus, imo perfectissimus bonus, perfectissimus, desideriorum expletius. Hinc illud Augustini, Fecisti nos Dominus ad te, & in quietum est cor nostrum, donec perueniat ad te.

Dices primo, Quæcunque appetimus, appetimus nobis, & propter nos ipsos, atque adeo ipsummet Deum, ergo in nobis ipsi sit positum beatitudo, & sibi ipsi vnusquisque erit finis vltimus. Confirmat. Quia beatitudo est in eo, quod maxime amatur, id autè maxime amat quisque, cui bonum appetit.

R. Nos esse id, cui appetimus beatitudinem, tanquam subiecto, non autem esse obiectum, cuius possessione sumus beati, & quod amem, tanquam id, quod & cuius gratia operemur. Ad confirmationem autem, cum dicitur, amari

magis id, cui bonum appetimus, quam bonum quod appetimus, vt. gr. magis amicum, aut nos amamus, quam pecuniam, dico id esse verum, in particulari bono, non autem in bono generali, & vltimo fine, quod omnem rationem boni in se continet.

Dices 2. Nullam esse proportionem inter hominis animam, & Deum, cum alteram sit finitum & creatum, alterum infinitum & illimitatum, & extra ordinem rerum creatarum, ergo animus hominis non potest Deum attingere, & possidere, cum obiectum & potentia acbeant esse eiusdem ordinis.

Resp. Non esse inter illa proportionem, in ratione entis, neque, hanc esse necessariam, sed esse sufficientem proportionem, inter illa. in ratione obiecti & potentie, cum Deus non sit plane extra rationem obiecti intellectus nostri, sed possit ab illo attingi, tum per abstractam cognitionem, in hac vita, tum per intuitum post hanc vitam, posito lumine gloriæ, quo corroboratur, & eleuatur intellectus ad videndum Deum, qui per hoc lumen fit supernaturalis ordinis, sicut Deus est obiectum supernaturale. Addo Deum per beatitudinem non communicare se nobis, nisi finito modo, & sic etiam proportionem seruari.

Dices tertio, Partem ordinari ad totum, ergo vniuersum eiusque perfectio est hominis finis.

Resp. primo, antecedens esse verum, quando pars est propter totum, sed hic potius contra accidit, vt totum sit propter partem, cum Deus vniuersum propter hominem crearet, quanquam possit etiam aliquo modo homo dici ad vniuersum ordinari, quatenus hominis perfectio in totius vniuersi perfectione credit.

Resp. secundo, Partem non ordinari ad totum, tanquam ad vltimum finem, ad ipsa consequendum.

Respond. tertio Aliud semper esse, loqui de fine Dei, aut naturæ, aliud de fine cuiusque rei particularis, vt beate sit, ac viuat. Vnde etiam si finis naturæ ac Dei, quem ipse intendit, esset perfectio huius vniuersi, aut Dei, non tamen perfectio vniuersi, aut Deus est cuiusque rei finis, quem scilicet res illa intendat, aut cuius ademptione beatitudinem habeat, quo fit,

vt Deus specialiter sit finis vltimus hominis, quia illius solius ademptione potest fieri beatus.

DISPUTATIO QUARTA.

De Beatitudine Formali.

D V B I V M I.

*Utrum Beatitudo formalis sit quid
in creatura?*

Ico, Beatitudo formalis est quid creatum. Est contra eos, qui dixerunt nos visuros Deū per visionem Dei incretam, qua seipsum videt, & est beatus, nobis communicatam.

Probatu primo, non posse id dici, quia formalis beatitudo est id, quo formaliter sumus beati, sed Deus non potest esse id, quo formaliter beamur, ergo. Probatu minor, primo, quia id, quo formaliter beamur, debet esse aliquid intrinsecum, & inherens homini. Visio autem increta tam est extrinseca nobis, quā sit ipse Deus, cum sit ipsa Dei essentia, ergo. Secundo, Actus vitalis debet recipi tanquam forma, in potentia vitali, Deus autem nō potest supplere causalitatem causa formalis, ergo non potest esse id, quo formaliter ipse possideatur à creatura. Secundo, Probatu conclusio, quia si id verum esset, quod aiunt, homo Deum comprehenderet, videret enim Deū visione infinita, & commensurata obiecto.

Dices, Beatitudo debet esse perfectissimum quid in beato, est enim summum eius bonū, sed operatio creata non est talis, cum sit accidens imperfectius substantia animæ illiusque potentiis, ergo.

Resp. Beatitudo formalis non requirit, vt sit perfectissima in ratione entis, sed vt sit perfectissima operatio, tum ex obiecto, & termino, tum in modo attingendi illud obiectum.

D V B I V M II

*Utrum beatitudo formalis sit
operatio?*

Dico, formalis est operatio. Probatu primo, quia beatitudo est vltima hominis

perfectio, at cuiusque rei vltima perfectio est eius operatio, ergo. Secundo, Beatitudo formalis est id, quo Deus possidetur, sed Dei possessio non fit per solam moralem possessionē, sicut nos possidemus pecunias, quia beatitudo formalis est aliquid reale, intrinsecum beatis, neque fit per vñionem intrinsecam, & vñionem, qua Deus inhaereat, & informet beatum, quo modo valetudinem vires, potentias, habitus possidemus, neque per habituales possessionem, quo modo per habitum obiectum scientiæ possidetur, quia vt habeat se modo mortuo, & sunt in homine dormiente, ita & habitualis adeptio obiecti per illos est insensibilis, per beatitudinem autem sentitur, & gustatur Deus. Ergo relinquatur, Dei possessionem haberi per operationem, qua Deus sensibili modo vñitur beato, secundum modum naturæ cognoscentis, non modo mortuo, vt lapis esse in centro. Confirmatur, quia beatitudo nostra imitatur diuinam, sed Deus est beatus, per operationem, secundum Arist. 12. Met. l. 5. 1. ubi probat, si Deus dormiret, non fore beatum.

Dices primo, Habitus, quibus habitualiter possidetur Deus, sunt perfectiores operationibus, cum actuum sint causa, ergo habitudo erit potius in habitu, quam in operatione.

Respond. Si sermo sit de beatitudine naturali, & habitibus naturalibus, falsum esse antecedens: Habitus enim non sunt causa principales actuum, sed minus principales, potest autem minus principalis causa esse effectū suo imperfectior, si de beatitudine supernaturali, & habitibus supernaturalibus sit sermo, Respon. habitus illos esse perfectiores operationibus, in ratione entis, non in modo attingendi, aut possidendi obiectum beatificum.

Dices secundo, Beatitudo est permanens, operatio autem non permanet, sed fuit; at habitus est permanens, ergo.

Resp. Dubium esse, quomodo continuetur visio, an per continuam qualitatis vitalis productionem, per modum cuiusdam fluxus, an per continuam qualitatis vitalis primo instanti productæ conseruationem. Vtrumuis autem dicatur, beatitudo erit permanens, priore enim modo erit qualitas habens varias partes fluentes, & permanentes in suo fluxu, posteriore erit eadem indiuisibilis, perpetuo conseruata, quod posterius magis placet.

Dices tertio. Substantia non ordinatur ad accidens, ergo homo non potest ordinari ad operationem, tanquam ad finem.

Respond. substantiam non ordinari ad accidens, tanquam ad finem, id est, ad quid homo ordinatur, vt quod, & vt finem vltimum, est Deus; operatio autem est id, quo illum consequitur, non est autem inconueniens, hominem ordinare ad aliquid se perfectius, per formam imperfectiorem, in ratione entis, perfectam tamen in modo obtinendi illud obiectum.

Dices quarto, si per suam operationem homo fit beatus, ergo vere dicitur se beare, quod non satis conuenienter videtur posse dici.

Respond. non posse dici, se beare, vt obiectum, efficienter autem posse dici, aliquo modo Physice, se beare, ex eo quod illam operationem eliciat, qua fit beatus, non tamen posse dici se beare, in genere moris, ac libere, cum illa operatio sit necessaria beato, non libera, sicut ea quæ libere non mouentur in finem, aut in illo se constituunt, non dicitur se mouere in finem, aut in illo se constituere; homo autem licet quandiu est in via, libere se moueat in finem, non libere tamen se constituit in fine.

Dices quinto, melius est amari à Deo, quàm ipsum videre, aut amare, felicitas autem est quid optimum, & perfectissimum, ergo non est posita in nostra actione.

Resp. beatitudinem nostram formalem, vt dixi, non esse id, quod simpliciter est optimum, sed esse id, quod in nobis est optimum.

Dico secundo. Beatitudo formalis non est operatio transiens. Probat, tum quia operatio transiens transit in aliam, neque est perfectio operantis, sed potius facientis, beatitudo autem est ipsius hominis perfectiua, tum quia operatio, cuiusmodi est rerum inanima-

tarum propria, & imperfecta, tñ quia per talem operationem non potest Deus possideri, & vniri beato, tum quia talis operatio non est vitalis.

Petes, an homo sola receptione qualitatis vitalis possit fieri beatus?

Resp. de facto non fieri, quia connaturalius est, operationem elici à potentia eff. ctive, si tamen vera est Nominalium sententia, hominem posse videre, per visionem à solo Deo, in potentia producta, quod non est improbabile, si produceretur à Deo visio beatifica, intellectus tamen recipientè tunc etiam fore beatum.

D V B I V M III.

*An beatitudo formalis sit operatio partis sensitivæ, an intellectu-
ctivæ?*

Dico beatitudo est nullo modo operatio partis sensitivæ. Probat, vt supra, vbi ostendimus, beatitudinem obiectiuam nō esse in vilo bono corporis, quia Deus est extra latitudinem obiecti sensuum.

Dices, si qua sit ratio, cur non possit visus, aut sensus interior assurgere ad Deum videndum, erit, quia est infinita distantia inter intellectum & Deum, ergo tum poterit sensus videre Deum, quam intellectus.

Respond. Impedimentum non oriri ratione infinitæ distantia, quanquam infinita distantia sit ratio:

Sed ratio, cur sensus non possit Deum percipere, etiam supernaturali modo adiutus est, quia Deus non continetur intra latitudinem obiecti, potentia sensitivæ, eius enim obiectum est materiale, sicut ipsa tota vniversa est materia. Quod autem nullo modo continetur intra obiectum latitudinis alicuius potentia, nullo modo potest ab ea attingi, ne per diuinam quidem potentiam, vt sonus nō potest etiam per Dei potentiam percipi à potentia visiva, quia non continetur intra ipsius obiectum, intellectus vero, licet secundum naturales vires non habeat sufficientem proportionem ad videndum Deum, quia tamen habet vim quandam ad id imperfectum, & inchoatum, & Deus omnino non est extra latitudi-

latitudinem obiecti intellectus, potest à Deo ita confortari, & eleuari, vt ipsum videre possit, sicut oculus nostræ ad videndū solem.

D V B I V M IV.

An beatitudo formalis sit operatio intellectus, an voluntatis?

Divus Thomas cum suis in intellectu ponit, Scotus in voluntate, alii in vtrâq; potentia.

Nota primo, hanc quæstionem esse de essentia beatitudinis, in quo scilicet actu beatitudo essentialiter consistat, non vero quid requiratur ad completam, & perfectam beatitudinem, vel quis sit status beatitudinis perfectæ, sicut aliud est quærere, quæ sit essentia hominis, aliud quid requiratur vt homo sit perfectus & completus.

Nota secundo, sicuti sensus in cognitione sensitiva immediate, modo proprio naturæ cognoscentis coniungit, & vnit cognoscentem, cum obiecto, & contra, vt videntem cum re visa, audientem Symphoniam cum Symphonia: Sic vt res quæ sensu percipitur, ratione sensationis dicatur homini præsens, etiam si loco distet, ita vt intellectus se ipsum coniungit, & vnit obiecto suo in te, si in illud feratur, vt præsens cognitione intuitiva, in cognitione vero abstractiva etiam aliquo modo vnitur obiecto suo, immediate tamen vnitur tantum imagini vitali, & per illam mediate obiecto assentit, neque enim cognoscit rem in se, neque extendendo se ad extra in ipsum obiectum, sicut in omni cognitione intuitiva ac sensitiva. Quia igitur in omni cognitione obiectum aliquo modo vnitur cognoscenti, etiam in cognitione abstractiva, fit vt ex huiusmodi cognitione se qui possit in appetitu gaudium, & delectatio, quæ feruntur tantum in obiectum præsens.

Nota tertio, licet operationes omnium sensuum requirant obiectum existens, & præsens intra Sphæram potentia, aliquas tamen sensationes esse longe magis abstractivas aliis, quia non desiderant obiectum ita intuitive præsens potentia, sicut alia, vt odoratus

feratur in obiectum etiam aliquantulum distans: auditus etiam longius, & visus in res remotissime distantes, alia tamen sensationes requirunt obiectum immediate applicatum ipsi potentia, aut organo, vt gustus & tactus, cum res quantas tango, & apprehendo. Similes quosdam diuersos modos cognoscendi habet intellectus qui in genere cognosciturarum potentiarum est vniuersalior futurus in obiecta sua, vel plane abstractiva, vel per modum cuiusdam sensationis, in res distantes, vel in res immediate sibi applicatas, pro ratione sui obiecti, ac modo cognoscendi, & media tali cognitione vnitur rei, & facit sibi obiectum præsens ac rem in ratione obiecti assequitur & possidet.

Nota quarto, Actus voluntatis in obiectum suum quidem ferri, sed ex sua ratione formali non coniungere & vnire potentiam cum obiecto, sic vt per actum illum dicatur obiectum illud esse præsens, aut aliquis dicatur illud adeptus, sed potius cum voluntas sit cæca, neque feratur in obiectum, nisi vt præsentatum ab intellectu, supponi in omni suo actu præsentiam, & adeptionem aliquam ipsius obiecti, saltem media cogitatione, & intellectione abstractiva, & si agatur de reali præsentia, & adeptione ipsius rei, in se, in ratione obiecti, patet nullum actum voluntatis esse vnitivum & adeptivum obiecti, cum amor abstrahat a re præsentia, vel absentia, desiderium sit rei absentis delectatio, ac fructio licet sit rei præsentis, non tamen facit suum obiectum præsens, sed supponit per cognitionem, vel aliter adeptum, & est a bono adeptio ac poss. sso.

Dico primo, Beatitudo formalis est in operatione intellectus vnica, non autem voluntatis: Probat, quia beatitudo hæc est adeptio & possessio summi boni, sed illa tantum haberi per operationem intellectus, non voluntatis, ergo.

Minor probatur, quia illa sola coniungit obiectum intelligenti & per illam sola Deus, quod est obiectum spirituale, apprehendi potest, vnde intellectus comparatur quodammodo manui, quod vt manu res materiales, ita Deum intellectu apprehendimus, & attingimus.

Confirmatur primo, quia actus voluntatis supponit rei adeptionem.

Confirmatur secundo. Quia licet voluntas vniret suppositum suum obiecto, non tamen immediate: immediatius enim vniretur per actum intellectus.

Confirmatur tertio. Quia actus amoris non facit nos beatos in via, ergo nec in patria, cum vtrobiq; vniat amatum amato.

Dico secundo Hanc operationem intellectus, in qua est posita beatitudo, non esse abstractiuam, sed esse intuitiuam, ac quasi sensitiuam. Probatur, quia abstractiua cognitio non vnit realiter obiecte, & immediate, sed per imaginem tantum: beatitudo autem est maxime immediata ac perfectissima vnio possibilis cum obiecto beatifico. Confirmatur, quia ex hac operatione immediate sequitur gaudium & delectatio, in voluntate, sed hæc supponunt præsentiam obiecti, ergo per hanc operationem fit Deus præsens intelligenti, ergo non est abstractiua.

Dico tertio, hanc operationem non esse nudam visionem, sed esse per modum sensitiuæ operationis, qua Deus mediate & proxime apprehenditur, & tactur, gustatur & sentitur, secundam omnem rationem suauitatis ac delectabilitatis, quæ in illo est.

Probatur, quia visio secundum se est nimis abstractiua, & de se non requirit obiectum, ita proxime coniunctum potentia, operatio autem qua Deus possidetur, est maxime immediata cum Deo vnio. Confirmatur, quia hæc visio debet commensurari obiecto, & coextendi illi vt totum quod in obiecto est, secundum omnem rationem, qua perceptibilis est, percipiatur. Nota tamen hanc operationem esse vnã simplicem, cū versetur circa vnũ obiectum simplicissimum, quæ nunc dicitur comprehensio, quia Deus illa apprehenditur, nunc visio quia omnia, quæ in Deo sunt, videntur, nunc gustus, quia per illum omnistratio boni, quæ in Deo est quodammodo gustatur.

Dices primo, videre, aut tangere pecunias non est illas possidere, ergo nec visio Dei erit adeptio, aut possessio illius.

Confirmatur, quia si vnus rei visio sit illius possessio, ergo etiam cuiusvis alterius rei visio erit possessio, ergo qui videt stellas, possidet stellas, & probatur, quia homo in omni visione, ac sensatione vnit ac coniu-

git sibi obiectum, ergo si in Dei visione dicitur quis Deum possidere, quia vnit sibi Deum, in ratione obiecti, etiam dicitur quilibet aliud possidere, si illud vniat & coniungat sibi in ratione obiecti.

Confirmatur secundo, quia Angelus, licet alterum Angelum comprehendat, & cognoscat secundum omnem rationem, qua cognoscibilis est, non tamen dicitur alterum Angelum possidere.

Respondeo nego consequentiam, quia vnũ quodque possidetur modo accommodato lux naturæ, vt sanitas, potentia, possidentur per intrinsecam inhætionem, non per sensationem, pecunia morali possessione: Deus autem sola visione possideri potest.

Respondeo secundo, tangere, vel manu comprehendere pecunias, esse illas consequi, si nulla facta esset rerum diuisio, quia tunc consecutio illarum fieret per tactum, & vim motiuam, sed quia possessio secundum ius humanum, nunc consistit in iure, & dominio, non possidemus illas solo tactu.

Addo etiam furem, qui desiderat furari pecunias, per tactum & manus apprehensionem illas consequi, & incipere possidere, licet non iure possideat.

Ad confirmationes Respond. qui desiderat videre stellas, Angelos, cognoscere, aliquid aliud sensatione percipere, reuera intelligencia, sensatione illa consequi, & possidere sicut illa tantum desiderabat, visione, intelligencia, sensatione consequi.

Pro quo Nota, cum aliquid video, vel sensatione alia percipio, si non præcessit desiderium illius rei, vel est in homine inclinatio in illud, seu naturalis, seu elicitæ, seu naturalis, seu habitualis, non dicor illam rem consequi, quia consecutio supponit ac respicit desiderium, aut inclinationem illam. Desiderium autem non fertur nisi in bonum aliquod, per quod suppositum bene habeat, aut existimetur tale, aut saltem sit vtile ad aliquem finem. Vnde si stellas videam, arborem, aut aërem, præterruptantem, non dicor illa consecutus, quia non desiderabam illa videre: Si festucam videam, aut apprehendam, non dicor illam consequi, quia non ferebar desiderio ad illam habendam. Sin autem desiderem quipiam,

nam, & illud postea habeam, dicor illud consecutus, sic si desiderem festucam, quia ad aliquam rem futura sit mihi commoda si illam inuenio, dicor tunc illam consecutus: Si desiderem videre stellas, intelligere angelum, habere pecunias, vel lignem, ad frigus propulsandum, dicor illa postea consecutus, visione, intellectu, apprehensione, sentatione, & dicuntur illa haberi, ad praeesse, possideri, in ratione obiecti: Specialiter tamen dicuntur illa possideri in ratione obiecti, cui reali sentatione percipitur, quae immediate coniungat obiectum sentienti, ut per contactum, vel apprehensionem rei, si fiat animo ac desiderio illam possidendi, sic cibis & eius suauitas per gustationem possidetur, & haec simpliciter, & sine addito dicuntur possideri, maxime si iure possideantur. Caetera autem, quae cognitione magis abstractiua percipiuntur, tantum secundum quid dicuntur possideri, ut visione, intelligentia, Deus autem quia non possidetur tantum visione, in ratione obiecti, quemadmodum obiecta caetera, quae videntur, sed etiam per intellectum, tanquam per manum, visione sui apprehenditur, & a beato, veluti bonum proprium ex iure possidetur, gustatur, sentitur, immediate, propriissime dicitur possideri, & non tantum secundum quid.

Dices secundo, amor etiam vnit Deum, amor enim amantem amato vnit, ergo amor habet etiam rationem consecutionis, ergo & beatitudinis.

Respond. Vnionem, quae fit per amorem, esse tantum metaphoricam, & affectiuam, non autem physicam, & moralem, sicut est in visione, & sentatione, sicut res dicitur sentienti, & videnti, & sentiens dicitur illam habere, ac consequi, non autem per amorem vlla fit a parte rei vera unio, cum abstrahit a re praesente, vel absente, in eo possit esse de re non existente, & impossibile. Pater affectiuam illam vnionem in amore nulla est realis, est tamen amor causa vnionis realis, quatenus inclinatur ad consecutionem rei. Amor autem & fruitio, quae consequitur visionem, non est etiam realis unio, cum supponat rei consecutionem, & sic de bono adeptio.

Dices tertio, Bonum est obiectum voluntatis, ergo summum bonum, ut sic debet attingi a voluntate, non intellectu.

Probat. consequentia, quia non est operatio vnius potentiae versari circa obiectum, sub ratione formali alterius potentiae, ergo non poterit intellectus consequi summum bonum, sub ratione summi boni, sed voluntas.

Respond. Voluntatem esse suppositi inclinationem & appetitum vniuersalem, quae pro obiecto suo ad aequato habet bonum suppositi in communi: Potentia vero singulari suppositi sunt appetitus quidam vniuersales, qui in suum proprium & priuatum bonum tendunt, hinc potentiae particulares tendunt in bonum suum, quia tale. Voluntas etiam in illud tendit, quia habet rationem formalem boni in communi, quae est ratio formalis ad aequata ipsius obiecti, sed Nota diuersum modum tendendi in illud obiectum, ex parte voluntatis, & particularis scientiae. Voluntas enim cum non tendat in illud, tanquam bonum proprium, non tendit in illud, tanquam a se consequendum, sed assequendum per potentiam, quae illud consequi & apprehendere potest, unde suppositum inclinatur per imperium, per applicationem istius potentiae, ut cum quis desiderat aliquid manu, scientia, aut memoria tenere, desiderium illud non est consecutio, neque velle est habere, sed manu tenere, intellectu, aut memoria est habere. Imo in vniuersum, licet voluntas possit velle suos actus, nihil tamen potest velle, ut a se assequendum, in ratione obiecti. Vnde ad argumentum in forma concedo totum, si intelligatur debere attingi a voluntate, inclinando ac tendendo in illius consecutionem, non autem consequendo illud, quo modo etiam omnia bona particularia attingit, cum hoc tamen fiat, quod altera potentia particularia in illud idem feratur consequendo.

Ad probationem dico, intellectum non ferri in summum bonum, sub ratione formali potentiae voluntatis, quia intellectus fertur in summum bonum, quia summum, & ut a se assequendum.

Volun:

Voluntas autem in bonum suppositi in genere, vnde & modo tendendi in illud bonum plurimum differunt.

Dices quarto. Ergo potest quis esse beatus, etiam si non amet Deum, vel etiam oderit, si modo illum videat.

Respond. concedendo priorem partem, eum qui videbit Deum, nec amabit, Deo suspendente concursus suum, ab amore fore essentialiter beatum, non tamen complete, siue habiturum essentialiter beatitudinem, non tamen omne complementum beatitudinis, quod naturaliter: & necessario sequitur essentialiter beatitudinem.

Ad alteram vero partem Resp. eum qui videbit Deum, nullo modo posse eum odisse, quia per visionem est determinatus in actu primo ad amorem Dei.

Dices quinto. Beatitudo secundum Boetium, est status omnium bonorum aggregatione perfectus, ergo per beatitudinem debent perfici omnes potentiae, ergo & voluntas.

Resp. loqui eum, vt patet, de beatitudine in statu perfecto, & completo, non autem de essentiali tantum beatitudine, quae habetur tantummodo per actionem, qua Deum contempimus, alias ex hoc argumento sequeretur, non tantum in intellectu & voluntate, sed in omnium potentialium perfectione & optima dispositione esse positam beatitudinem, adde si de beatitudine obiectiva sit sermo, in Deo viso omne bonum, vel formaliter, vel eminenter possideri, atque adeo per visionem illam omne bonum haberi. Accedit, quod illa visio causaliter & in actu primo est status omnium bonorum perfectus, quia ex illa visione naturaliter omnia bona ad alias potentias manant.

Dices sexto. Beatitudo est vltima hominis perfectio, sed felix amor & fruius est talis, cum illi actus operationem intellectus consequantur, ergo. Confirm. quia cognitio vltimius ordinatur ad amorem, & fruius, ergo hi actus erunt vltimus finis.

Respond. beatitudinem dici vltimam hominis perfectionem, eo, quod non ordinatur alio tanquam ad finem, licet ordine generationis habeat alias operationes consequentes, tanquam effectus & fructus suos, vnde

quod in confirmatione assumitur falsum est, si de ordinatione, tanquam ad finem intelligatur, licet enim hi actus consequantur visionem, non tamen consequuntur, tanquam finis ipsius, sed tanquam fructus & effectus ipsius rei adeptae, sicut operatio sequitur naturam, imo si actus, qui consequuntur visionem, potius ordinantur ad visionem, quam contra, sicut amamus cibum, eaque delectamur, quem affectati sumus, vt consecutio illius sit sauior, & constantius retineatur.

Dices septimo. Meritum est in actibus voluntatis liberis, ergo praemium etiam erit in voluntate.

Respond. negando consequentiam, quia voluntas suis actibus merendo non meretur sibi summum bonum, praecise, sed supposito ac per eam operationem consequendum, qua illud consequi potest. Adde radicem omnis meriti, vti & libertatis esse in intellectu, quatenus obiectum voluntati proponit, eamque in actionibus suis illustrat, ac dirigit. Accedit, si voluntas & intellectus sint potentiae tantum ratione distinctae, dum intellectus summum bonum consequitur, etiam voluntatem consequi, licet non qua voluntas est formaliter.

Dices 8. Voluntas illiusque operatio est perfectior intellectu, illiusque operatione se beatitudo est operatio perfectissima, ergo beatitudo erit in actione voluntatis: Probarur maior, tum quia voluntas est facultas libera, tum quia actus timoris Dei est perfectissimus, tum quia voluntas habet imperium in intellectum, illumque ad suos actus mouet.

Respond. primo ad minorem: etiam si concederemus, voluntatis actionem esse perfectiorem operatione intellectus, non tamen fore in his collocandam nostram beatitudinem, cum ipsa non sit rei consecutio, neque enim hic attenditur perfectio operationis, sed quaeam habeat rationem consecutionis.

Respond. 2. nego maiorem, tum quia intellectus in suis operationibus est magis independens, voluntas autem in omni actu suo pender ab intellectu, tum quia intellectus habet obiectum dignius, abstractius

& vniuersalius obiecto voluntatis, scilicet ens, qua ens, tum quia licet voluntas habeat imperium despoticum in intellectum, habet tamen intellectus imperium in voluntatem politicam, & magis regium, ac proinde perfectius, & neque illa mouet, nisi prius ab intellectu mota, & licet voluntas sit libera, est tamen in intellectu radix istius libertatis. Adde, nec visionem, nec amorem in beatis esse liberum, imo praestantiorum, illum esse amorem non liberum, quam liberum in via. Vnde ex libertate non colligitur perfectio operationis. Ad id autem, quod dicebatur amorem Dei esse actum perfectissimum, dico esse quidem perfectissimum, in genere moris, non autem in genere operationis.

Dices bono. Beatitudo satiat voluntatem, ergo est actus voluntatis.

Resp. nego consequentiam, sicut enim voluntas, qua est appetitus voluntatis suppositi, non sibi sed supposito appetit, ita satiat, cum supposito bene est, siue cum suppositum consecutum est bonum per potentiam, qua illud consequi poterat, sic cum voluntas cupit aliquid videre cibum sumere &c. satiat, non per actum voluntatis, sed visione, & comestione, &c.

Dices decimo, non potest intelligi aliquis beatus nisi fruatur & delectetur bono adepto, ergo non erit beatitudo essentialiter perfecta, siue actu fruitionis, qui est voluntatis.

Resp. Hanc obiectionem petere sequens dubium.

D V B I V M V.

Vtrum Beatitudo formalis includat delectationem?

Nota, nos hic loqui de beatitudine, vt precedente dubio, secundum essentiam, nimirum quo modo tantum complectitur ea, sine quibus nec esse, nec concipi potest beatitudo, non autem secundum omne complementum, ac perfectionem, tunc intrinsecam ac essentialem, quam accidentariam & aduenturiam, quae suo a se inuicem possunt diuell: potest enim quis esse essentialiter beatus, non tamen habere omnem perfectio-

nem, quae comitari solet beatitudinem, vt patet in Christo, quia in vita fuit essentialiter beatus licet multa pateretur. De beatitudine secundum omne complementum agemus sequenti dubio.

Nota beatitudinem essentialem, licet non complectatur omne bonum formaliter, & intrinsece, continere tamen virtualiter, causaliter & eminenter, quatenus de se naturaliter est causa illorum, & naturaliter illi debentur ex natura beatitudinis.

Nota tertio, duplicem esse delectationem ac voluptatem, sicut etiam dolorem, vna est actus elicitus voluntatis, estque complacentia quadam boni praesentis, vt cum quis recreando se audit one musica vterius gaudet se illum audire. Altera delectatio consistit in ipsa met sensatione, & experientia boni praesentis, ac conuenientiae ipsius, licet nullus actus voluntatis sequatur. ipsa enim sensatio obiecti conuenientis se ipsa immediate est grata, est suavis, recreat, delectat, neque vt recreamur coeternum musico, suauitate cibi opus est, elicere al quem voluntas actum, sed ipsa sola sensatione obiecti voluptatem capimus. Simili modo res se habet in dolore, si aliquid grauitur nates odore afficiat, si amarus sapor palatum, si quis viarur, vel vulnus accipiat in tibia, vt doleat, non est necesse elicere actum voluntatis, ipsa enim sensatione obiecti disconuenientis homo male habet, ac dolet, imo homo non dolet, nec delectaretur, actu voluntatis reflexo, nisi prius dolet, aut delectaretur in sensu perceptione obiecti dolorifici, aut delectabilis. Hinc Aristot. 10. Ethic. 4 & 5. dicit delectationem ac voluptatem non distingui ab operatione, qua quis delectatur, & cum statum beatitudinem, consistere in contemplatione non tamen audeat solvere, an consistat in voluptate, nec ne: intelligendo de illa, qua intrinsece est coniuncta contemplationi. Imo l. 1. cap. 12. aperte definit quandam voluptatem esse summum bonum. cap. autem vt definit voluptatem esse operationem secundum naturam habitus, non impedit, id est, operationem conuenientem naturae elicitam a potentia, sine difficultate & impedimento operante.

D cogitur: Delectationem ac voluptatem, qua est intrinseca visioni Dei, qua bea-

tus sentit, ac percipit omnem rationem suavitatis, ac delectabilitatis in Deo, esse de essentia beatitudinis, illam vero, quæ est actus voluntatis, non includi in formali beatitudine, sed illam consequi, patet ex dictis præcedente dubio, & notabili tertio, huius confirmationis. Quia à Deo tanquam obiecto delectabili, visione ac sensatione percipit, immediate bene habet, beatus delectatur, fruatur Deo, ergo non per actum gaudii consequentem.

Nota vero non esse duas operationes, Delectationem de Deo, & Visionem Dei, sed unam & eandem, sicut gustatio boni cibi & delectatio, quæ illi est coniuncta, una operatio, ratione tamen posse distingui, cum non omnis visio aut sensatio habet delectationem coniunctam;

D V B I V M VI.

Quanam sint necessaria ad completam beatitudinem?

Resp. & dico in genere requiri omnia, quæ hominem secundum se totum & secundum omnes potentias possunt in perfecto statu constituere. Hinc primo in voluntate requiritur amor Dei, delectatio, & gaudium de Deo, ut bono præsentem, secundo necessarium est corpus, illudque perfectum secundum quatuor dotes, claritatem, agilitatem, subtilitatem, impossibilitatem, tertio omnium sensuum exteriorum perfectissima dispositio & sensatio obiectorum, sibi maxime convenientium, itemque appetitus sensitiui & sensus interni, perfectio, utque ex obiectis sibi proportionatis resciantur, quarta habitatio pulcherrima ac splendidissima, qualis est cælum empyreum, quinto, Societas beatorum, sexto remotio omnis mali.

D V B I V M VII.

Quid Aristoteles & Plato de beatitudinis naturali senserint?

Plato, licet nusquam certo statuat, in quo præcisè ponenda sit hominis beatitudo.

varie enim loquitur: nunc enim ideam quædam vniuersalem boni, in cuius contemplatione sita sit beatitudo, constituit. Quam sententiam l. *Ethic* 1. c. 6. refutat Aristoteles, nunc vero, ut in Alcibiade cum affirmat eos felices esse, qui bene agunt, videtur etiam virtutum actiones ad beatitudinem requirere: sapius tamen, ut in *Sympo* sio, ad beatitudinem Dei contemplationem requirit. Dicit n. Deum esse cui omnia speciem desiderant, & in cuius possessione requiescunt omnia, & bonum esse nimirum mentem excellentiam Dei, pulchritudinem, & quendam esse inde per omnia penetrantem radium, ut qui decorum in rebus contemplatur, ac amat, siue in mente, siue in anima, siue in natura, siue in corpore Dei ipsius fulgorem intueatur, ametque.

Aristoteles vero apertius quid de beatitudine sentiat exponit, tum 1. *Eth.* l. tum 10. Constituit enim primo vnicum esse hominis finem vltimum, quo omnes nostras actiones, ut in scopum colliment, hanc felicitatem nominari, eamque non esse in voluptate, honore, pecuniis, habitu aliquo animi, sed in operatione, eaque animi ac partis intellectualis itemque perfectissima illius partis operatione. An tamen in solo intellectu, an vero etiam in virtutum actionibus sit ista beatitudo posita, vix audeat decernere, tam en l. 10. c. 7. postquam definiuit, beatitudinem esse operationem, secundam virtutem perfectissimam, in statu perfecto, concludit eam esse contemplationem: sequenti autem capite, etiam beatitudinem, tanquam secundariam requirit, actiones moralium virtutum perfectas, hanc autem beatitudinem virtutis, ac bene actæ vitæ esse præmium, tum ibi, tum cap. 9. lib. 1. statuit. An autem velit hanc beatitudinem esse solum contemplationem Dei, ac substantiam separatarum, tanquam obiecti præstantissimi, quod ei assingit multi, an vero contemplationem in genere, nuncquam explicat: vnde postèrius

magis videtur ex sensu Aristotelis.

90) (96

D V B I V M VIII.

An detur aliqua Beatitudo naturalis?

Dico primo, potest dari talis beatitudo, qualem nobis ascribit Aristoteles, siue sit contemplatio in genere, siue contemplatio Dei, ac substantiarum separatarum, probatur, quia illa non superat naturæ vires, etiam hoc statu, & obiecta sunt maxime ad contentationem accommodata.

Dico secundo, Huiusmodi tamen contemplatio nullo modo beatitudo dicenda est.

Probat, tum quia Angeli & primus homo non dicuntur creati in beatitudine naturali, licet habuerint hanc Dei contemplationem perfectissimam, tum quia beatitudo debet esse continua, non interrupta. Contemplationem autem continuam non ferunt humanæ vires, tum quia debet esse perpetua, qui enim beatus dicitur, qui summum bonum suum nouit sese amissurum, morte. tum quia saltem, dum viuit, quis deberet esse securus, de non amittenda beatitudine, ac potest quis vel inopia, vel calamitatibus, ac miseris impediri à contemplatione, tum quia huiusmodi potest peccare, & sua sponte etiam se in miseriam deturbare. Adde secundariam illam beatitudinem actiuam, quam in virtutum actionibus constituit Aristoteles, non posse dici beatitudinem, cum non versentur circa bonum optimum, nisi forte sit amor Dei, neque per illas possit Deus possideri.

Dico tertio, si homo fuisset creatus in statu putæ naturæ, vt putarunt Philosophi, de facto creatus, necessario fuisset aliquis finis humanæ vitæ, ac beatitudo hominis naturalis. Probat, quia fuisset aliquid optimum in genere naturæ, quod homo spectasset, & in quod direxisset actiones suas.

Dico quarto, hæc beatitudo naturalis fuisset contemplatio Dei abstractiua. Probat, quia in genere, naturæ inter operationes, ad quas homo naturæ vires potest attingere, hæc operatio est optima, perfectissima, iucundissima, tum ex parte obiecti, tum ex na-

tura operationis, adde beatitudinem naturalem esse possessionem summi boni, eo modo, quo naturaliter possideri potest, naturaliter autem Deus sola contemplatione & cognitione abstractiua possideri potest, cum voluntas non sit rei consecutiua & alia potentia non versentur circa res materiales abstractas, est hæc tamen abstractiua Dei cognitio imperfecta beatitudo, si cum beatitudine super naturali conferatur, sicut imperfecta ipsius est adeptio.

Dico quinto, ad hanc beatitudinem consequendam multa etiam supra naturam ex parte Dei, ad veram rationem, beatitudinis fuissent necessaria, quæ Deus homini verisimiliter in illo statu impendisset, vt primo verisimile est Deum resuscitarum fuisse hominam, tum quia anima naturaliter desiderat vniri corpori, & habere naturalem modo cognoscendi, mediantibus sensibus, ac phantasia, tum vt totus homo bearetur: secundo corpus fuisse liberum futurum ab omnibus molestiis per externam Dei perfectionem, ac prouidentiam, tertio Deum posturum hominem in eo statu, vt amplius peccare non posset, neque labi posset in miseriam, aut à beatitudine excidere, ita vt beatus etiam ex parte sua securus futurus fuisset, de non amittenda beatitudine, quarto, constituendum hominem in eo statu, vt in contentatione non defatigaretur, adde positiuum errem tum practicum, tum speculatiuum remouendum ab intellectu fuisse, sine his enim vera ac perfecta beatitudo intelligi non potest, hominem tunc etiam sine Deo non potuisse consequi suam beatitudinem naturalem.

Dico sexto. Hanc beatitudinem futuram fuisse premium virtutum, ac bonarum actionum naturalium. Probat, quia nulla res consequitur vltimum suum finem, nisi operando conuenienter naturæ: hominis autem proprium est operari ex ratione, & eius dictamine.

Dico septimo, per media naturalia, siue actiones virtutum naturales, ad eam beatitudinem homo peruenisset. Probat, quia media naturalia sunt proportionata fini naturali, ergo.

Dices etiam in eo statu homo indiguisse Dei auxilio, ad superandas tentationes, & contentationem.

ter bene viuendum, ergo non fuissent actio-
nes naturales.

Resp. Illud Dei auxilium futurum fuisse
ordinis naturalis, non supernaturalis, sic to-
tum opus futurum fuisset naturale.

Dico octauo. Hæc beatitudo satia fiet ap-

petitum naturalem hominis. Probat, quia
appetitus satiatur, cum habet quicquid po-
test appetere, sed appetitus naturalis nihil
potest appetere, propter summum suum
bonum, in genere nature,
ergo.

DISPUTATIONES SEX LIBRORVM X. ETHICO- RVM ARISTOTELIS AD Nicomachum Analysis ex- hibentes.

*Est tractatum de beatitudine, de medijs, hoc est, de actionibus vir-
utum secuti Aristotelem agere instituimus, sexque disputationi-
bus totam hanc, quæ superest de moribus disputationem absolui-
mus. Prima erit de actibus humanis in genere, secunda de quibus-
dam tam intellectus, quam voluntatis actibus, qui circa finem &
media versantur in particulari, tertia de bonitate ac malitia humanorū actuum,
quarta de passionibus appetitus sensitui quinta de virtutibus moralibus in ge-
nere sexta de virtutibus moralibus in specie.*

DISPUTATIO I.

De actibus quibusdam humanis in genere.

D V B I V M I.

*Quomodo differat liberum à volun-
tario?*

Dico primo voluntarium dicitur, quod à
principio intrinseco procedit cum co-
gnitione, hoc est, quod ab inclinatione in-
trinseca & principio interno mouente pro-

cedit, intellectu aduertente. Ita Aristot. *l. 3. c. 1.* Hinc infero primo, ea non est volun-
taria, quæ à principio externo mouente con-
tra remissum voluntatis, ac intrinsecæ inclina-
tionis fit, vt cum quis iniurus aliquo rapitur,
atque adeo quo quid magis ab externo mo-
uente proficiscitur, hoc minus habet volun-
tarii, vt contingit in metu, quo vero quod
magis & inclinatione interna procedit, hoc
magis

magis de ratione voluntarii participat. Hinc patet voluntarium idem esse, quod spontaneum, & quicquid voluntarie fit sponte fieri. Infero secundo, ubi deest cognitio, ibi deesse rationem voluntarii & qua parte obiectum non est cognitum, ea parte non actum esse voluntarium quia voluntas in agendo a cognitione essentialiter dependet, neque ante cognitionem est, sufficienter est in actu primo ad agendum. Infero tertio. Si actus voluntatis a Deo solo possit produci in voluntate, illa tantum se passivè habente illum non fore voluntarie, quia non procederet à principio intrinseco.

Petes, quid superaddat ratio voluntarii ipsi substantiæ actus.

Resp. tantum superaddere denominationem extrinsecam, à voluntate, à qua procedit sicuti liberum in actuus est denominatio extrinseca, à potentia libera.

Dices esse in nobis tristitias, dolores, metus, qui procedant à principio intrinseco, cum cognitione, & tamen non esse voluntarios sæpe, sed contra inclinationem voluntatis, cum ipsi vel eorum obiecta voluntari displiceant. ergo.

Resp. omnes illos actus esse voluntarios, per modum effectus, licet ipsi sicut & ipsorum obiecta possint esse involuntarii, in ratione obiecti. Pro quo

Nota duobus modis aliquid dici voluntarium, primo, quia procedit à voluntate, tanquam actus vel effectus illius. sive ab illa elicitus, sive imperatus. & hoc dicitur voluntarium, per modum effectus. secundo dicitur aliquid voluntarium per modum obiecti, quia voluntatis actus in illud tendit, tanquam in obiectum, ut cum desidero pecuniam, desiderium illud est voluntarium, ut effectus à voluntate elicitus. Pecunia vero per modum obiecti, quamquam proprie vocemus voluntaria, quæ modo priore à voluntate procedunt, eisque solis convenit desinare, à nobis tradita, & ita fere semper capiemus voluntarium, quæ vero posteriore modo dicitur voluntaria, in ratione obiecti, magis proprie dicerentur volita, quam voluntaria cum voluntarium proprie fit illud, quod sponte fit, & ex inclinatione intrinseca. Quod autem dicitur solet quod is, qui vult, aut amat, velit, velle, aut amare, non est verum in ratione

obiecti, sed in ratione effectus, quasi dicas, qui vult, aut amat, voluntarie, ac sponte vult, ac amat, quando autem quis expiisse, & in actu signato vult velle, aut amare, sicut aliquis vult ambulare, tunc illa sunt volita per modum obiecti.

Ad argumentum superius facilis est responsio, cum enim ego tristor de iactura bonorum facta, quia ille dolor à voluntate procedit, per modum actus, est voluntarius, in ratione effectus, licet obiectum illius tristitiæ, iactura scilicet bonorum non sit volita, imò displiceat in ratione obiecti, aut etiam ipsamet tristitia, per alium actum displiceat, per modum obiecti, quia desiderarent à quorundam animo hanc iacturam ferre.

Petes primo, an in brutis sit voluntarium?

Resp. esse imperfectum quoddam voluntarium, sponte enim agunt, & ab extrinseco, ex cognitione, sed quia illa cognitio est tantum sensitiva & imperfecta, idcirco etiam voluntarium in illis est tantum imperfectum. Adde voluntarium proprie id dici, quod à voluntate, id est, appetitu rationali procedit, illa vero tantum habent appetitum, sensitivum, qui valde improprie potest dici voluntas.

Petes secundo, quid sit involuntarium.

Resp. duplex esse involuntarium, aliud positive voluntate habitualiter & actualiter repugnante, & idem est, quod inivunt: aliud negative, seu contradictione involuntarium, si sit sine cognitione, seu quod procedit à nobis ignorantibus, ut occisio hominis casualis.

Dico secundo, liberum illud esse, quod à potentia procedit, quæ in omnibus instanti priorum & contrariis & naturæ est ad illud indeterminata sive quod potentia sic producit, ut omnibus positis ad agendum necessariis, sive autem cedente requisitis, illud possit non producere, tunc est omne illud, quod ex plura rationis aduentia in hac vita fit à voluntate: cetera agentis ceteris positis ad agendum requisitis, necessario agunt neque est in eorum potestate, gerere, vel non agere, ut ignis applicata aqua debet necessario calefacere, oculus obiecto appropinquato & distincta palpabili necessario videt: at sola voluntas posita per se à cognitione obiecti non auctamen indifferens ad agendum, vel non agendum.

Dices primo, Deum sic non fore liberum, quia nullum est assignabile instans temporis, vel naturæ prius, quod Deus sit indeterminatus.

Resp. Nos non requirere tale instans temporis, aut naturæ, sed si sit, ut sit in creaturis, debere illo instanti causam esse indeterminatam Ratio autem, cur Deus non sit prius natura indeterminatus, est, quia actus liberi in Deo sunt ipsamque divina essentia: quæ tantum ratione prior potest concipi, se ipsa, prout est libera volitio creaturarum. Unde in genere libera causa dici potest, quæ est in determinata determinatione antecedente, siue determinatione, quæ antecedit actum, & hoc Deo concucnit, etsi enim semper fuerit determinatus, per actum suum, semper tamen fuit determinatus determinatione antecedente, actum, cum neque ex necessitate naturæ, neque alio prædeterminante, operetur ad extra.

Dices secundo. Dum voluntas vult, determinatur ad suum velle. hæc autem determinatio non impedit, quo minus actus sit liber, ergo determinatio non repugnat libertati.

Dices tertio. Potest creatura aliqua rationalis primo instanti suæ creationis dicere actum liberum, sed talis creatura non fuisse prius indeterminata. Primo enim instanti suæ creationis operaretur, ergo non requiritur ad libertatem, etiam in creaturis, ut sit aliqua determinatio prior actu.

Resp. ad minorem, istam creaturam futuram prius natura indeterminatam, non autem prius tempore, quod sufficit, ut dictum est & ex dictis patet, quæ sit distinctio inter voluntarium & liberum: voluntarium enim est, quod à voluntate rationali quouis modo procedit, cum cogitatione: & sic actus varii voluntatis in homine, ut motus primi, & amor beatificus, qui fit etiam cum perfectissima cognitione, sunt voluntarii. Voluntarium autem hoc modo acceptum idem est, quod spontaneum. Liberum dicitur, quod à voluntate indeterminata, & potente se ad verum libere flectere, procedit, & hoc vocatur voluntarium in genere moris, illud Physice voluntarium. Licet igitur voluntarium usurpetur, pro libero, seu voluntario, in genere moris latius tamen patet, omne enim liberum voluntarium non contra.

D V B I V M II.

In qua potentia sit formaliter libertas.

Dico primo, intellectus non est potentia formaliter libera, sed tantum radicaliter & fundametaliter. Probatur prior pars, quia intellectus positus omnibus ad agendum requisitis, de se est prius natura determinatus ad agendum, ut non possit actum suum cohibere, ergo non est liber formaliter. Confirm. neque quoad exercitium, neque quoad specificationem, est liber, quod non, quoad exercitium, probatur quia oblata euidenti veritate necessario ad assensum fertur, quantum est in se, nisi voluntas cohibeat, secus est, si euidens non est veritas, sed obscura, quia lux non sufficienter applicatur obiecto, quod non sit liber ad specificationem. Probatur, quia oblata euidenti veritate, vel etiam probabili determinatur ita ad assensum, ut non possit elicere dissentium, doceret experientia si intellectus alienius rei bonitas sola representatur, non posse iudicare, non esse bonum, aut esse malum. Altera conclusionis pars explicatur, in intellectu sc. esse radicem, & fundamentum libertatis, nam quia intellectus diuersam rationem boni & mali in obiectis considerare potest, ratione quorum vel appeti, vel reici possunt, idque non tantum successiue, sed etiam simul, & in illis, quæ tantum ut bona apprehendunt, quia sufficienter videt non necessitate, vel saltem non sufficienter ei proponitur hæc necessitas, si qua sit, fit ut voluntas appetere possit, vel reicere; itemque actum non modo elicere, sed etiam suspendere.

Dico secundo, sola voluntas est potentia formaliter libera. Probatur; Quia illa est, quæ de proposito obiecto est indeterminata, ut agat, vel non agat, ut accipet aliquid, vel repudiet, quæ se ut domina suorum actuum libere determinare potest. Ex his patet, ad libertatem utramque potentiam requiri, non tamen eodem modo. Ratio enim requiritur, quæ eam aliud præuium libertati, & à quo habet voluntas, habet radicaliter, quod se in utramque partem possit flectere voluntas,

requiritur tanquam id, quod in se formalem habet libertatem.

Dices primo Intellectus est voluntate perfectior, ergo intellectus est formaliter liber. Probatum consequentia, quia potentia perfectissima debetur modus operandi perfectissimus modus autem operandi perfectissimus est operari, cum in differentia, seu libere, ergo. Confirm. Quia alia voluntas intellectum perfectione excederet, non contra.

Resp. Nego consequentiam; ad probationem. Resp. nego minorem simpliciter, ut patet in intellectu diuino, quia omnia necessario intelligit, ob infinitam perfectionem, quam habet, neque enim operari libere est perfectio cuiuslibet potentia, sed illius potentia, quae ex sua ratione est tendentia, & inclinatio ad obiectum: unde illud argumentum vim habeat, debet comparatio fieri inter potentias appetitiuas, quibus ex ratione generica proxima non repugnat operari cum indifferentia, & sic verum erit, perfectissimae potentiae appetitiuae voluntati, scilicet deberi modum operandi simplicissimum, qui esse potest in appetitiuis potentis, non autem valet argumentum, inter potentias diuersae rationis, quibus ex sua ratione generica repugnat fieri cum indifferentia. Ad confirmationem Resp. maioris esse perfectionis simpliciter esse regulam voluntatis, & libertatis ipsius, ipsam illuminando, quae de se est caeca, quam habere formaliter libertate: regula autem ex sua ratione debet esse certa, & immutabilis & magni illi esset imperfectio, si variari posset.

Dices secundo, Intellectus etiam habet indifferentiam, ergo & libertatem. Probatum antecedens, quia potest iudicare obiectum esse conueniens, disconueniens, necessarium non necessarium.

Resp. Longe aliam esse indifferentiam intellectus & voluntatis. Intellectus enim dicitur indifferens, quia potest in obiecto varias rationes formales deprehendere, quae indifferentia non est formalis, sed obiectiua potius, tota enim se tenet ex parte obiecti, non vero habet hanc indifferentiam, ut omnibus positus ad agendum possit agere, vel non agere, assentiri, vel dissentiri, sed de se necessario agit obiecto illi applicato, & necessario iudicat id, quod in obiecto est, non aliud, vo-

luntas vero est formaliter libera, quia posita perfecta apprehensione conueniens, & disconueniens, & eodem modo se habente obiecto, eiusque propositione, potest in illud ab intrinseco tendere, vel cessare, ab actu, illud persequi, vel repudiare.

DVBIVM III.

Utrum voluntati possit violentia inferri?

Violentum est, quod alicui infertur ex causa extrinseca, contra internum rei appetitum, siue naturalem, siue elicatum, ut lapsus morsus sursum, calefactio aquae. Hinc violentum definitur ab Aristotele 3. Ethic. I. cuius principium est extra, nihil eo conferente, quod patitur, id est, quod procedit a principio extrinseco, non concurrente passio, per internam inclinationem, sed potius renitente in contrarium. Violentum latius patet, quam coactum. Coactum enim est species violenti diciturque illud, quod a causa extrinseca infertur, contra appetitum elicatum, siue passio renitente per appetitum elicatum, unde solum reperitur in brutis, hominibus, & angelis. Aliquando tamen vis & coactio non capiuntur tam stricte, dicimus enim nos coactos etiam fecisse, quod inuiti per me fecerimus, cum tamen propria voluntate fecerimus, sed hoc non est coactum, aut violentum, simpliciter, sed tantum secundum quid, cum id quod ex metu fit, sit voluntarium simpliciter, inuoluntarium tantum secundum quid, ut *infra dub. 5.*

Nota duplicem vim inferri posse, vnam ad agendum, quia homo cogatur agere, ut si cogatur voluntate repugnante videre, audire, currere, &c. alteram ad patiendum, quia aliquid tantum in se coacte suscipiat, voluntate renitente.

Dico primo, Homini non potest vis aut coactio inferri, in actibus voluntariis, siue quod idem est, voluntati non potest vis inferri in actibus suis elicitis, & imperatis Probatum, quia repugnat aliquid esse voluntarium, & violentum esse a principio, seu inclinatione intrinseca, & esse a principio extrinseco, contra inclinationem intrinsecam, sponte, coacte fieri. Adde nullum in genere actum violentum posse.

posse esse contra inclinationem voluntariã, ac violentum potentia, à quo elicitur, & cõsequenter nec vllus actus voluntaris, possunt tamen actus vitales aliquo modo dici contra inclinationem potentia, à qua procedit tantum, quia sunt disconuenientes, sunt potentia tum quia repugnant bono suppositi, & sic immediate repugnant bono proprio, qua tenus pender à bono totius, ita cessatio ignis in damnatis est violenta sensui, proprie tamen non possunt dici violenti, quia ab ipsismet potentis eliciuntur, non à causa extrinseca.

Dico secundo, voluntatem posse vim pati, in recipiendo, siue in se, siue in aliis potentis patet, quia Deus potest infundere habitum aliquem ipsi voluntati, vel aliis potentis, qualitatem aliquam repugnante voluntate.

Dico tertio. Hominem, seu voluntatem posse vim pati ad agendum, in actibus aliarum potentiarum, à voluntate. Probat, quia possunt potentia agere & applicari ab extrinseco, ad agendum homine renitente, per voluntatem, vt eum quis alio inuitus rapitur, compellitur sustinere flagella, ignem, &c. contra voluntatem & appetitum elicitum. Ob hanc causam cum plerique dicunt, voluntatem posse vim pati, in actibus imperatis, iuxta hanc conclusionem intelligendum est, vt tantum sit verum in sensu materia li, id est, in actibus, qui solet à voluntate imperari tunc enim, cum sint violenti, non sunt voluntarii, neque à voluntate imperati, actus vero imperati, vt sic formaliter omnes sunt voluntarii. Vnde non licet homo in actibus imperatis materialiter possit vim pati, nunquam tamen ne materialiter quidem posse vim pati in actibus elicitis, à voluntate, quia illi necessario procedunt ab intrinseco affectu, & inclinatione, cum sint ipsius actus.

Dices primo. Deus solus potest producere in voluntate actum amoris, vel similem, secundum probabilem sententiam, & voluntas reniti per proprium actum, ergo potest renitente voluntati produci actus voluntatis, ergo potest voluntas in actibus suis cogi.

Resp. si hoc sit possibile, talem actum non fore actum voluntatis, sed tantum qualita-

tem ab ipsa receptam, vnde tantum patietur vim in accipiendo, non agendo.

Dices secundo, Deus potest necessitate voluntatem ad actum suum, ita vt nullo modo possit reniti, ergo.

Resp. talem actum fore necessarium, non autem fore violentum, magnum enim est discrimen inter violentiam, pati & necessitate pati, licet hoc semper pro illo capiatur, potest enim voluntas in actibus tam elicitis, quam imperatis necessitatem pati, quia à Deo determinari potest, & ad agendum necessitari vt in amore beatifico motibus primis, &c. sed si actus licet sint necessarii, sunt tamen voluntarii, & nullo modo violenti, quia sunt ab intrinseca inclinatione, nullo modo renitente voluntate.

Petes, an possit homini aut voluntati vis inferni, quoad omissionem, aut retentiam actiuam.

Resp. non posse primo vim inferri voluntati, quoad omissionem voluntariam, vt patet, quia est repugnancia in terminis, secunda potest Deus distrahere intellectum, vt nõ proponat obiectum, & tunc, licet ipsa distractio intellectus possit esse violenta, si fiat renitente voluntate, ommissio tamen actus voluntatis non est violenta, cum non possit velle elicere, aut repugnare omissioni, nisi ab intellectu proponatur. tertio potest Deus suspendere concursum suum, vel alio modo impedire voluntatem, vel alias potentias, ne exeant in actum, imò etiam ab aliis creaturis possunt impedire actus exteriorum potentiarum, voluntate renitente, & tunc ommissio est violenta.

D V B I V M IV.

Virum inuolentia causet inuoluntarium?

Dico id, quod quis per vim ac coactus facit, est plane inuoluntarium, idque positiue. Probat, quia fit renitente voluntate. Hinc fit, vt neque vlllo modo impuleretur ad culpam, quod hoc modo fit. Est actio illa in se esset peccatum, si voluntarie fieret. si modo restiteris, quantum debes, vt si quis manu tua per vim viatur, ad alterum occidendum,

dum, imo si non teneatis resistere, ob iustas causas, vt nolis id, quod poteris, erit etiam violentum, & inuoluntarium, vt martyribus supplicia, quæ patiuntur, quatenus actio illa est mala, & vitiosa.

D V B I V M V.

Vtrum Metus causet inuoluntarium?

Dico id, quod ex metu fit, est mixtum, ex voluntario & inuoluntario, sic tamen, vt sit voluntarium simpliciter inuoluntarium, aut secundum quid. Probatur prior pars, quod scilicet sit voluntarium simpliciter, quia sponte & ex intrinseca inclinatione fit, vt patet in eo, qui metu naufragii proiicit merces in mare, vel metu mortis dat pecunias suas latroni, volens enim & sponte illud facit, & licet effectus in se spectatus, illi displiceat, in quo fundatur ratio inuoluntarii, secundum quid tamen, positis illis circumstantiis, illi placet, & volens illud facit. Confirmo, quia qui in metu est, illud medium eligit ad euadendum magis malum. Ergo ex electione sua, & voluntate illud facit. Posterior pars probatur, quod sit inuoluntarium, scilicet secundum quid, quia displicet illi id, quod facit, & dolens illud facit, ac non libenter, ac cum quadam repugnantia, quæ displicentia ac repugnantia licet non sit efficax, positis hisce circumstantiis, esset tamen efficax illis subleuatis.

D V B I V M VI.

Vtrum concupiscentia causet inuoluntarium?

Concupiscentia dicitur affectio, vel inclinatio in obiectum, per modum naturæ: siue inclinatio, quæ non regitur ratione, sed naturali quodam impetu ferimur in obiectum, sicuti pueri & amens feruntur, & nos proposito obiecto in illud ferimur, in motibus primis, quod obiectum communiter est sensibile, vnde concupiscentia ferè tribui solet appetitui sensitivo, aliquando tamen non est sensibile, vt honor & gloria, & sic voluntas et-

iam habere suos motus primos, & effectus concupiscentiæ, circa obiectum propositum à ratione.

Dico primo, Concupiscentia non causat inuoluntarium, vel secundum quid. Est Aristotelis 1. 3. Ethic. Probatur, quia quod ex concupiscentia fit, ex interno affectu & sponte fit, neque cum repugnantia, ac displicentia fit.

Dices, qui ex concupiscentia operatur, sæpe cum tristitia operatur, vt qui est bonæ aliqui conscientiæ, tamen tentatione concupiscentiæ victus cum dolore peccat. Idem facit concupiscentia, vt homo velit, quod alias nolle, & quod in se præcise spectatum, displicet, vt in metu, ergo concupiscentia habet aliquid inuoluntarii admixtum.

Resp. concupiscentiam de se potius inclinare, vt medium, quod eligitur, placeat, & libenter acceptetur, & per accidens, illi esse quod tristitiam habeat adiunctam, cum sæpe non habeat, & quantum in se est, illam tollit, & licet medium illud in se spectatum displiceret, tamen non actu displicet, imò tollitur illa displicentia, per concupiscentiam, vel saltem valde minuitur, & tamen licet interdum non plane tollatur, sed remaneat aliquid tristitiæ, vel displicentiæ, quæ concupiscentia, si esset maior, totam vinceret, contra quam fit in metu. Adde ex interna necessitate, quæ oritur ex malo impendente, aut intentato, esse necessitatem quandam ac coactionem imperfectam, ab extrinseco proveniente, nec esse in potestate hominis, ac proinde homo ad euersionem istius mali necessitate quadam compellitur, ab extrinseco, ad eligendum medium, quod ex se nolle, in concupiscentia vero nulla est necessitas, voluptas enim illa non est necessaria, neque vigetur homo ab extrinseco, sed ab intrinseco & intimo affectu.

Dico secundo, Concupiscentia auget voluntarium, minuit tamen liberum. Probatur prior pars, quia illa efficit, vt voluntas maiore conatu, & impetu feratur in obiectum. Posterior pars probatur, quia antecedenter inclinatur voluntatem, in vnam partem, ergo minuit libertatem, imò aliquando tanta esse potest concupiscentia, vt perturbet vltimam rationis, & sic tollat omnem in actu libertatem, & consequenter omnem rationem culpæ ac demeriti.

DVBIUM VII.

*Vtrum ignorantia causet in-
voluntarium.*

Ignorantia diuiditur primo, respectu voluntatis in voluntariam & inuoluntariam. Ignorantia etiam vocatur antecedens, quod omnem actum voluntatis antecedit, & quod neque directe, neque indirecte sit volita, eadem etiam inuincibilis dicitur, quod morali diligentia superari non possit, & inculpabilis, quod sit sine culpa. Voluntaria communiter vocatur, consequens quod consequatur actum voluntatis, quo directe, vel indirecte in alio est volita, itemque vocatur vincibilis, & culpabilis, si sit eorum, quae quis scire tenetur, & si quidem directio sit volita, vt cum quis expresse vult ignorare, dicitur ignorantia affectata: sui autem indirecte, aut in alio, tanquam in causa sit volita, vt cum quis voluntarie negligit discere, pro ratione negligentiae crassa, vel leuis dicitur etiam ignorantia, crassa vel leuis, secundo diuiditur ignorantia respectu operis, quod sit ex ignorantia, vel cum illa, in ignorantiam quae est causa effectus, & eam quae non est causa effectus, sed tantum emittatur. Priore modo dicitur effectus fieri per ignorantiam vel ex ignorantia. Posteriore cum ignorantia vel ignorantem: Tunc enim dicitur causa effectus, cum effectus non fuisset futurus, si fuisset cognitus, siue si ignorantia abfuisset, quia effectus displicet, non est autem causa effectus, quando effectus sit quidem cum ignorantia, tamen quia etiam in se placet fuisset futurus, & fuisset cognitus vt cum quis insciens occidit inimicum, quem etiam fuisset occisurus, si sciuisset esse presentem. Vtraque haec ignorantia potest esse antecedens, & consequens, siue voluntaria & inuoluntaria.

Dico primo, Ignorantia antecedens quae est profusa inuoluntaria, facit vt opus, cuius est causa, sit omnino inuoluntarium, tum negatiue, quia nullo modo est volitum, neque in se, cum non sit cognitum, tum neque in alio, cum ignorantia non sit voluntaria, tum positue, quia opus illud actu vel habitu displicet, in voluntarium negatiuum, per se habet ab ignorantia in voluntarium positiuum

habet à voluntate actualiter, vel habitualiter repugnante, non autem ab ignorantia, Vide Aristotelem l. 3 c. 1.

Nota ex eodem Aristotele, eodem capite, sicut ad aliquod opus multa concurrunt, vt substantia operis, circumstantiae variae, ita potest ipsa operis substantia ignorari, licet circumstantiae sint notae, & contra potest ipsa operis substantia esse cognita, licet aliqua operis circumstantia non sit nota, vt potest quis scire se occidere, non tamen scire esse locum sacrum, vel eum quem occidit esse sacerdotem; &c. Opus autem ex ignorantia perfectum semper est inuoluntarium, respectu illius, quod inculpabiliter ignoratur, non autem respectu ipsius, quod cognoscitur. Vnde si quis occidat sacerdotem, quem scit esse hominem, non tamen sacerdotem, aut quidem homicida non sacrilegus.

Dico, ignorantia consequens, siue quae voluntaria est, si sit causa operis, facit quidem opus directe in se inuoluntarium, indirecte tamen ac moraliter voluntarium. Probatur prior pars, quia opus est incognitum, deinde actu, vel habitu huius displicet: Est enim homo ita affectus, vt si sciret non faceret. Altera pars probatur, quia opus illud est voluntarium, in ipsa ignorantia voluntaria, ac proinde etiam culpabile, vt cum quis volens iaculari, non adhibet debitam circumspectionem, ne quem occidat, vel laedat, & iaculando amicum occidat, licet ex ignorantia fiat, voluntate tamen ac culpabiliter praeatur scire, ratione ignorantiae volitae, aut imprudentis iaculationes.

Dices, opus ex tali ignorantia profectum, non est cognitum, ergo non est voluntarium & inculpabile.

Respond. esse cognitum in causa, sicut & in ea volitum, nouit enim & aduertit se ignorare, an aliquis sit ibi praesens, seque non adhibere moralem diligentiam, ne quid mali contingat, & ex tali ignorantia posse aliquid mali contingere.

Dico tertio, Si ignorantia, quae non est causa operis, sed comittatur illud duntaxat, sit antecedens, & voluntaria, erit actus non voluntarius, siue inuoluntaria ac inculpabilis. Probatur ex Aristotele 3. *Ethicor. capite primo*, qui ait, eum, qui ignorans fecit, sponte non fecisse, quod nesciebat. Confirmatur, quia

quia actus neque in se est cognitus, neque in alio.

Dices primo is, qui cum tali ignorantia operatur, ita est affectus, ut si sciret, vellent facere, ut si quis adhibeat diligentiam, ne quem lædat, & deinde inter iaculandum inimicum occidat, quem alias cognitum voluisset occidere, ergo actus ille est voluntarius actuali, vel habituali illo affectu.

Respond. esse volitum, per modum obiecti, non autem per modum effectus: ille enim effectus ut fit, & nunc fit, nullo modo procedit ab illo affectu, sed pure, comitanter & per accidens se habet, sicut si quis videns alterum iacularem, optaret, ut illo iaculo occideretur suus inimicus.

Dices secundo, Ignorantia hæc per accidens se habet ad effectum, quemadmodum non fit causa illius, ergo non facit actum involuntarium, & inculpabilem.

Respond. per accidens se habere ad illud, & in substantia, sed non in ratione voluntarii, & involuntarii, quia non cognoscitur ille effectus, quod est necessarium ad rationem voluntarii.

Dico quarto, Si ignorantia, quæ non est causa operis, sed comitatur actum, sit voluntaria, seu consequens opus, quod cum illa fit, est moraliter, seu indirecte voluntarium, quia est voluntarium in sua causa, ut cum quis non adhibita sufficiente diligentia occidit inimicum suum, quem nescit esse præsentem, quem etiam fuisset occisurus, si sciret esse præsentem, occisio illa moraliter est voluntaria, Et probatur, quia communi hominum æstimatione censetur talis peccasse.

Confirmatur, si cum tali ignorantia ex negligentia profecta, amicum occidisset, quem voluisset alias occidere, censeretur homicida, ergo etiam si inimicum occiderit.

Dices, talis occisio nullo modo videtur voluntaria, neque in se, quia in se ignoratur, neque in alio, quia licet ignorantia sit voluntaria, saltem in directe, ex non adhibita sufficiente diligentia, talis tamen non est causa ipsius.

Respond. primo, ut aliquid sit materialiter voluntarium, in alio non est necesse,

ut sit effectus alterius, sed satis est, si cum illo sit coniunctum, & illud comiteretur, sicut malitia, quæ est in peccato moraliter est voluntaria, cum ipse actus peccati, cui est malitia coniuncta, est voluntarius.

Respond. secundo. Licet ignorantia non sit causa, quia si sciuisset, æque bene fuisset facturus, tamen illius occisionis, sicut & ignorantie causa est voluntaria omissio, debet circumspeditionis, & incauta iaculatio, ex quibus nata est, sequi occisio, hoc modo enim incaute iaculari est moraliter, se exponere periculo occisionis.

D V B I V M VIII.

Verum intellectus moueat voluntatem ad suos actus?

Dico primo, Ad omnem actum voluntatis requiritur actus intellectus, sic ut ne diuina quidem virtute possit voluntas ab extrinseco incipere, vel perficere actionem suam, sine actione intellectus per illam.

Probatur primo, quia voluntas de se est cæca & si sibi relinquatur, nullum vnquam habebit obiectum, propositum, in quod ferantur, ergo si sibi relinquatur, nihil vnquam agat. Patet consequentia, quia non potest esse tendentia, nisi sit aliquid in quod tendatur.

Confirmatur quia sicut appetitus naturalis supponit formam naturalem, in qua fundetur, ita appetitus elicitus formam apprehensam.

Probatur secundo, Quia si voluntas se ipsa sola intellectus cognitione posset ferri in obiectum, nulla posset reddi ratio, cur in hoc potius obiectum voluntas feratur, quam illud, cum ad omnia ex se sit æque indifferens. Deinde non esset ratio, cur dum dormimus, non possimus peccare & mereri, eius autem rei ratio est, quia deest rationis actus.

Dices primo, Voluntas applicat intellectum ad intelligendum, ergo potest præire omnem intellectionem.

Resp. nego consequentiam, quia licet voluntas ad aliquem actum possit inclinare intellectum, non tamen ad primum, sed necessarium est præcessisse aliquam intellectionem obiecti, saltem in confuso, ut voluntas ulterius intellectum applicet, ad profundiorum illius cognitionem.

Uices secundo: Potest voluntas velle, ut intellectus nihil cogitet, ergo tunc erit actus voluntatis sine actu intellectus.

Respon. id quidem posse voluntatem, non tamen pro illo instanti, quo id vult, quod si id pro eodem instanti velit, vult aliquid, quod est impossibile, ac proinde inefficaciter.

Dices tertio, potest Deus supplere omnem conditionem, & causalitatem extrinsecam, sed intellectio tantum concurret, ut conditio extrinseca ipsi volitioni, ergo illam Deus supplere poterit. Confirm. quia Deus potest supplere conditionem requisitam, ad agendum, v. g. ad videndum requiritur applicatio obiecti, in sphaeram potentia visiva, igitur ut agat requirit approximationem passivi, hoc autem Deus supplere potest, & ignis in quamcumque distantiam agere.

Resp. Sicut Deus in actu vitali, ut sic, non potest supplere causam vitalem, aut ea à quibus causa vitalis in agendo essentialiter dependet, ita non potest hic supplere intellectionem, à qua volitio essentialiter dependet, potest quidem Deus per se actum voluntatis producere, sed is non erit vitalis. Ad confirmationem Resp. istam non esse essentialiter dependentiam, in istis actionibus, ab extrinseca illa approximatione, qualis est dependentia voluntatis, ab interna obiecti, applicatione per intellectum. Addo illud obiectum, ut passum esse aliquo modo approximatum, ut potentias à Deo per vires corroboratas in illud ferri posse, in voluntate vero, si nulla est intellectio, nulla profus est applicatio.

Dico secundo, Voluntas, siue ad exercitium, siue ad speciem actus Physice tantummodo à seipsa mouetur, ab intellectu vero, vel obiectivo, vnde proponendo, obiectum, vel per modum causæ moralis consulendo, imperando, vel aliter excitando ad illud appetendum, vel persequendum. Probat prior pars, quia intellectus nullam habet efficientiam Physicam in voluntatem, & voluntas de se est sufficiens causa sui actus, & proposito quouis obiecto

ab intellectu est actum intrinsece indeterminata, dum autem agit ipsa seipsam determinat, tum ad exercitium, tum ad speciem actus. Posterior vero pars patet, quia non sunt alii modi, quibus intellectus moueat voluntatem, neque alios experimur.

D V B E V M IX.

Quis actus intellectus sit necessarius ad mouendam voluntatem?

Quæritur hic, an requiratur iudicium, an vero sufficiat apprehensio. Nota primo, apprehensionem esse duplicem, vnam, qua cognoscimus à parte rei, rem esse talem, qualem nobis representat conceptus, ita ut in illa apprehensione contineatur virtuale iudicium, licet non sit iudicium formaliter, ut cum video parietem album, Petrum currere, cognosco illa esse conuexa, albedinem scilicet cum pariete, cursum cum Petro, licet formaliter non iudicem: talis est omnis intuitiva, vel alia, qua certo vel euidenter cognitum fuit obiectum esse. Alia apprehensio est per modum imaginationis tantum, aut fictionis, qua vel fingimus, vel saltem abstrahimus ab eo, vtrum sit, nec ne, ut cum de monstris quæ non sunt, nec esse possunt, loquimur, quod si ne aliqua apprehensio fieri non potest.

Nota secundo, Iudicium esse duplex, alterum speculatiuum, quo iudicio rem esse bonam, vel malam: Alterum practicum, quo iudico rem esse amandam, vel fugiendam.

Nota tertio, Esse etiam alium à du intellectum, qui imperium dicitur, qui in rerum formatum per modum iudicii practici, aliquando aliter, ut cum intellectus dicat voluntati, quid agendum. Hoc modo factum, vel illud.

Dico primo, Non requiritur ad actum voluntatis imperium efficax, determinans, prius natura voluntatem. Probat, tum quia est contra experientiam, tum quia hoc tolleret voluntatem.

Dico secundo, Ad omnem actum voluntatis non requiritur formale iudicium, seu practicum, seu speculatiuum, sed plerumque sufficit apprehensio obiecti, ut conuenientis, vel discon-

disconuenientis. Probat, quia per apprehensionem sufficienter cognoscitur bonitas & malitia obiecti, & sufficienter representatur intellectui: Voluntas vero de se sufficienter inclinatur ad bonum, & auersatur malum.

Confirmatur primo, quia experimur nos non semper huiusmodi iudicium formare, itemque ad presentiam obiecti conuenientis sufficere illius apprehensionem, ut etiam omnes concedunt, in visione beatifica ex naturaliter sequitur amor & delectatio in voluntate.

Confirmatur secundo, quia motus nostri primi ad primam apprehensionem obiecti elicuntur ut docet experientia: Deinde sola imaginatio ad aliquos actus sufficit, ut dicemus 4. *conclusionem*. ergo.

Confirmatur tertio, quia ad motum appetitus sensitiui tam in nobis, quam in brutis sufficit apprehensio, per sensum, ergo ad appetitum rationalem sufficit etiam apprehensio rationis.

Confirmatur secundo. Quia idem potest cognosci, & æque certo per apprehensionem, atque per iudicium, ergo frustra illud requiritur. Ad motum voluntatis efficacem requiritur vel iudicium, vel apprehensio, quæ continuat virtuale iudicium. Probat, quia voluntas efficax non est, nisi eorum, quæ sufficienter cognoscuntur à parte rei, esse bona, & possibilis. Quod autem talis apprehensio sufficiat, Probat. Quia talis apprehensio est iudicii, deinde amor, beatificus, qui & perfectissimus, sequitur talem cognitionem.

Dico quarto. Ad motum voluntatis efficacem requiritur, vel iudicium, vel apprehensio per modum imaginationis.

Probat, quia bonum apparet, & imaginariū habet etiam vim mouendi voluntatem, & experimur interdum nos capere montes aureos, delectare cogitatione, qua imaginamur nos esse angelos, aues.

(* * *)

D V B I V M X.

Utrum voluntas moueatur ab appetitu sensitivo, seu passionibus?

Dico primo, Voluntatem moueri ab appetitu sensitivo, Probat, quia experimur ab amore, odio, ira, voluntatem nostram ad consensum inclinari.

Petes, quo modo fiat ista motio?

Resp. non fieri per imperium, cum sit longe inferior potentia, sed aliis duobus modis, primo, quia passio efficit, ut intellectus de aliqua re sæpe cogitet, sicque illam inculcet voluntati, secundo ipsamet voluntatem inclinando, quia forte vel non est distincta ab illa potentia, vel si sit distincta ob sympathiam, vel radicationem ipsarum in eadem anima secum rapit voluntatem.

Dico secundo. Interdum etiam ita mouetur voluntas ab appetitu inferiore, ut necessario non libere trahatur ad consensum. Probat, quia interdum ita vehemens est passio, ut perturbet usum rationis.

D V B I V M XI.

Dico primo, obiectiue potest moueri voluntas ab obiectis externis, sed mediate tantum, licet enim voluntas ab obiecto cognito immediate moueatur, & allicitur, ipsum tamen obiectum prius mouet, & terminat actum intellectus, quam voluntatis, & si sit obiectum sensibile, prius ab obiecto mouetur sensus, deinde Phantasia ac demum intellectus, a quo tandem obiectum proponitur voluntati.

Dico secundo. Ab astris non potest voluntas directe moueri, indirecte potest. Prior pars probatur, quia nihil Physice possunt producere in voluntate, neque illam immediate necessitare, aut inclinare ad suos actus.

Posterior pars probatur, quia varie possunt afficere corpus humanum, qualicet aliquā imprimendo, mediaque huiusmodi affectione faciendo, ut alia aliis sint conuenientia, vel disconuenientia. Item possunt cetera humores, & his mediis esse causa variarum ap-

prehensionum Phantasiæ, ac deinde actuum appetitus sensitiui, à quibus mouetur, & inclinatur voluntas, & interdum determinatur, vt in motibus primis.

Dico tertio. Ab Angelis non posse etiam directe moueri, sed tantum indirecte. Hæc autem indirecta motio fieri ab ipsis potest, vel proponendo obiectum, vel immutando eorum corpus, & affectiones ipsius, partim per motum localem, partim applicando actiuis.

Dico quarto. Dens variis modis potest mouere voluntatem, tum directe, tum indirecte, primo quidem Deus concurret ad actum voluntatis, sed hoc non est mouere voluntatem proprie, cum in illam non agat, sed

tantum ea agere, sicut cum duo trabem portant. Secundo. Potest mouere, procurando obiecta, quædam externa, à quibus homo moueatur Tertio immitendo illi bonam aliquam cogitationem, à qua deinde voluntas moueatur, vel libere vel necessario. Quarto imprimendo etiam ipsi voluntati aliquam affectionem, vel actualem, vel habitualem, & hoc vel prædeterminando, vel tum inclinando, Quinto immediate applicando voluntatem, ad agendum, sicut alias causas potest. Sed hic actus voluntatis etiam non erit liber.

Sexto omnibus modis mouere potest quibus Angeli & corpora cælestia.

DISPUTATIO SECVNDA.

De actibus quibusdam humanis in specie.

D V B I V M I.

Qui actus versentur circa finem?

Ico tres esse voluntatis actus, qui versentur circa finem, primus est intentio, seu desiderium efficax finis, quæ nihil est aliud quam volitio efficax finis, qua illum ita desiderat consequi, vt ex vi illius moueatur, ad perfectionem ipsius, per media conuenientia ad illum consequendum, secundus actus est fructio, non illa, quæ posita est in sensatione, ac gustu bonitatis, & suauitatis obiecti præsentis, sed actus voluntatis consequens ex præsentia & consecutione obiecti, per quem voluntas in bono adeo delectatur, tertius actus est amor, qui tam esse potest circa obiectum absens, quam præsens.

Petes primo, an hi actus tantum versentur circa finem vltimum.

Respond. amorem & intentionem posse esse cuiuslibet finis, etiam non vltimi, fructiorem vero perfectam non posse esse nisi finis vltimi, licet imperfecta quædam possit esse aliorum etiam bonorum, quæ propter se appetuntur.

Petes secundo, an hi actus etiam non possint versari circa media vltima.

Respond. media non intendi, nec amari nisi valde improprie, multo minus homo dicitur illis frui, cum fructio fere tantum sit finis vltimi.

Petes tertio. An hi actus etiam sint in brutis.

Respond. Non esse proprie, cum hi actus supponant perfectam cognitionem finis, & non tantum confusam, neque in desiderio finis cognoscunt finem, vt finem, seu vt assumendum per accommodata media.

(*)

D V B I V M II.

*Qui actus versentur circa
media?*

Dico tres esse actus potissimum, qui versentur circa media; consultationem, electionem & usum. Probat, quia intentio sine primo inquitimus accommodata media ad finem, secundo collatis mediis cum fine & inter se eligimus ex iis, quod placet; tertio facta electione procedimus ad executionem, & usum mediorum electorum.

Petes primo, cuius potentia actus sit consultatio?

Respond. esse actum rationis, est enim rationis consultare, deliberare, inquirere, quid sit ad finem assequendum accommodatius, illudque voluntati proponere huius consultationis conclusio est iudicium, seu sententia, qua iudicamus, quod medium omnibus consideratis videatur præferendum, quod iudicium cum sit rationis actus, & terminus ipsius consultationis, an debeat censerī effectus consultationis, an illius pars, est questio de nomine, saltem videtur pertinere ad priorem consultationem in ratione terminari, sicut terminus motus ad motum pertinet.

Petes secundo, an & quomodo distinguatur Consilium a consultatione, vel electione.

Respond. plerosque accipere pro eodem consultationem, & consilium, alios etiam consilium vocare iudicium consequens ipsam consultationem: Si autem secundum Aristotelem loquamur, neutrum illorum erit, sed aliquid utrumque consequens, neque erit actus rationis, sed voluntatis, ut parum, vel nihil differat ab electione, is enim *libro 3. capite 2.* probat, consilium esse aliquid sponte, seu voluntarie susceptum, dicere tamen respectum ad consultationem, quæ præcessit ut aperte in *fine illius cap. c. vero 3. in fine* consilium definit, esse & earum rerum, quæ in nostra potestate sunt, a petitione ad consultationem accommodatam. Idem repetit *cap. 2. lib. 6.*

Petes tertio, Consultatio & electio tantum versentur circa media. Ratio dubii est;

quia homo propositis pluribus finibus etiam ultimis consultat, quod sit anteponendum præ cæteris, & unum præ cæteris eligi.

Respond. ordinarie ista versari tantum circa media, & ita communiter strictè accipitur consultatio, & electio, ut sit tantum de mediis, supposita intentione finis, vel saltem de materia, aut fine materiali, supposita intentione, finis formalis seu in genere. In quo casu materia de qua consultatur, habet se fere instar medii, respectu finis formalis, ut si velis orare in genere, sed consultes, quid aut quo genere orationis uti velis, vel velis beatitudinem, sed inquiras in qua materia, seu obiecta sita sit beatitudo. Fateor tamen, non repugnare etiam in finibus & bonis propter se appetibilibus, dari consultationem, vel quid simile consultationi, ut cum inquirimus meliusne sit hic, aut nunc studere, aut se dare orationi, ubi nulla finis intentio, ne quidem in genere præcessit. Ita intelligendus Aristoteles *libro tertio, capite tertio*, cui ait consultationem esse tantum eorum, quæ sunt ad finem.

Petes quarto, Vtrum electio reperiat in Brutis?

Resp. non reperiti, cum præsupponat consultationem, & diligentem rationis conquestionem, circa media, sitque acceptatio aliquorum mediorum, & cum dominio actus est tamen in illis imperfecta quædam electio, quæ consistit in nuda acceptance mediis, sed hoc faciunt naturaliter, & sine collatione mediis, cum fine, ut cum ægrotant, acceptant quasdam herbas, quibus medeantur, ut patet in cervis, & felibus.

Petes quinto, Vtrum si bestia offerantur duo fines æquales, ut duo pabula æque bona, vel duo media ad finem æqualia, quorum neutrum sit necessarium, sed utrumque indifferens sit alterum præ altero acceptatura, vel vero neutrum, & ratio difficultatis est, quod non videantur sese posse determinare, cum non habeant electionem liberam, ad hoc eligendum potius, quam aliud.

Respond. forte, ut ad alterum feras, ob aliquam rationem, quæ sæpe est occulta, ut quia est ad dextram, ubi est principium motus, aut quia proxime aut magis.

magis immediate videtur, aut primo visum fuit. Adde, vix videri fieri posse, ut æque applicentur duo pabula, iumento, qui secundum septimam propositionem 13. perspectivi visio distincta fit, tantum per unam lineam incidentem in rem visam perpendiculariter, quæ vero utrinque sint magis, vel minus videatur, prout magis vel minus accedunt ad istam lineam, vel punctum illam terminans. Quia igitur vix naturaliter videtur fieri posse, ut duo pabula æqualiter & à visu distent, & ab eodem visualis istius lineæ puncto, adeo etiam fieri non potest, ut duo pabula ita æqualiter proponantur, ut bestia unum præ altero non acceptet. Eodem modo se res habet cum pueris, & amentibus, & nobiscum in moribus primis.

Petes Sexto. An pueri & amentes habeant electionem.

Resp. habent aliquam, norunt enim aliquo modo proportionem mediorum ad finem, mediaque inter se conferunt, & expendunt, quodnam sit vtilius, & rogati cur hoc agant, rationem reddunt ex ordine ad finem, sed hæc est imperfecta electio, electio enim est actio eligentis in genere moris, hi autem, ut non cognoscunt bonitatem, aut malitiam moralem, ita nec eligunt nec intendunt in genere moris.

Petes septimo. An consensus distinguatur ab electione.

Resp. Sæpe pro eodem capi, nonnunquam tamen lauius capi nomen consensus, ut etiam finem acceptando & volendo etiam inefficiter dicatur quis consentire.

Petes 8 Cuius potentia sit vsus.

Resp. duplicem esse vsum actiuum, scilicet qui est illius, qui vtitur aliquo tanquam instrumento, vel medio, ut serra & secundum & passiuum qui est eius, quo vtitur alter ut instrumento, vel medio, ut vsus serræ aut medicamenti: Vtus igitur actiuus, qui nihil est aliud, quam actiua applicatio instrumenti vel potentia ad operandum, in præsentia materia est actus voluntatis. Est enim voluntas, quæ applicat cæteras potentias, & per illas quod ipsa elegit, exequitur: Vtus vero passiuus, qui non est aliud, quam ipsa operatio potentia, vel instrumenti applicati ad operandum, hic est operatio potentiarum à voluntate applicatarum. Fine patet, vti hic idem esse, quod

exequi. In genere autem moris est voluntas vel ipsius actus, quæ tanquam domina per modum operantis actiua exequitur. Cætera vero potentia, quasi passiuæ imperium voluntatis exequantur.

D V B I V M III.

Quale sit obiectum consultationis & electionis?

Dico primo, Consultatio & electio sunt eorum, quæ à nobis agenda sunt. Ita Aristoteles *libr. 3. capit. 3.* Probat, quia illa, quæ ab aliis faciendæ sunt, non sunt in nostra potestate.

Dico secundo. Consultatio & Electio non sunt rerum præteritarum. Probat, quia res facta infecta reddi nequit. Ita Aristoteles *libr. 6. cap. 20.*

Dico tertio, hi actus non sunt necessaria rerum, aut impossibilium. Probat, quia non sunt in nostra potestate, & frustra esset consultatio talis, aut electio, ita Aristoteles *lib. 3. cap. 2. & 3.*

D V B I V M IV.

Vtrum Electio sit libera?

Ratio difficultatis est, quia stante & durante intentione efficace voluntas est determinata ad persecutionem finis, & electionem mediorum, quo fit, ut non videatur esse in se libera.

Dico primo, intentio efficax aliquo modo voluntatem determinat ad electionem, aliquando quoad specificationem tantum, aliquando quoad exercitium tantum, aliquando quoad vtrumque, aliquando quoad neutrum, nisi in confuso. Vnde stante intentione, electio est aliquo necessaria respectu eius ad quod determinat, oritur hoc ex subordinatione essentiali horum actuum.

Voluntas per intentionem determinatur, primo, quoad speciem tantum, si tantum sit vnum medium; illud enim necessario eligis, non tamen necessitatis, hic & nunc eligere. Secundo determinatur, quoad exercitium tantum si in intentione prescribas certum tempus,

tempus, quo velis finem consequi, sunt autem plura media, vt si velis iam confiteri, necessario tibi ad eundem est aliquis sacerdos, Tertio, quoad vtrumque determinatur, cum vtrumque illorum concurrat, vt si iam velis confiteri, & non sit nisi vnus sacerdos. Quarto quoad neutrum determinatur, quando sunt plura media, neque voluntas in intentione præscribit sibi certum tempus.

Nota tamen, cum omnis intentio aliquo modo determinet, ad electionem etiam hoc posteriore modo, licet non determinet ad aliquod medium, in particulari, aut ad determinatum aliquo tempore faciendum determinatum, in confuso, & indeterminato, hoc est ad electionem aliquo indeterminato tempore faciendum, & ad alicuius mediū vtilis ad finem in confuso electionem.

Dico secundo, Electio tamen omnis est in se simpliciter libera. Probat quia electio est in se bona, vel mala meritoria, vel demeritoria, vnde etiam electionis sunt alii alię meliores, imo intentio potest esse bona & electio mala, sed hanc malitiam non habet ab intentione, ergo a se, non potest a se non habere malitiam nisi sit a se libera. ergo Conf. quia electio procedit a voluntate cū dominio actus.

Dices voluntatem esse determinatam ad electionem per intentionem, ergo non posse esse liberam. Respondent aliqui necessitatem & determinationem, quę oriuntur ex suppositione libera, non tollere libertatem: Sed responsio hæc non satisfacit, nisi aliquid addatur licet enim suppositio libera concomitans vel consequens non inferat necessitatem nisi ex suppositione ipsūmq; opus in se relinquat liberum, id tamen quod oriuntur ex antecedente suppositione libera potest esse in se necessarium, & non liberum, vt concesso tibi est necessaria, licet commestio præuia fuerit libera, & homicidium in ebrietate commissum, non est liberum, in se, licet ebrietas fuerit libera. Hęc autem suppositio intentionis potentia est antecedens electionem.

Dico ergo, id quod oriuntur ex suppositione antecedente libera, esse liberam, quando remanet in potestate voluntatis illam suppositionem tollere, illique adimere efficaciam, quod fit in proposito, quia posita intentione finis ante in statu electionis, aut executionis se, per manet in potestate voluntatis tollere

illam intentionem, illamque reddere inefficacem. Vnde determinatio, quę est in electione ab intentione præuia non est determinatio simpliciter, qualis est cum voluntas determinatur antecedenter ab extrinseco, quam determinationem tollere nullo modo est in illius potestate, sed est tantum determinatio secundum quid, & in sensu composito, posito sc. quod sit, & perseveret voluntas in sua intentione, quod totum est in potestate voluntatis. Adde in omni fere intentione manere voluntatem, indeterminatam, vel quoad speciem vel quoad exercitium vel quoad vtrumque quod sufficit ad libertatem: Vbi vero ad vtrumque determinatur, quod per accidens, maiorem quandam esse necessitatem, non tamen eam quę tollat libertatem, cum maneat in potestate voluntatis non eligere ex eo, quod maneat in potestate voluntatis non amplius intendere.

D V B I V M V.

An ubi sunt plura media necessario eligatur medium vtilius?

Nota duobus modis posse intendi finem primo simpliciter & absolute, secundo sub certo modo vt quam excellentissime commo- distissime vel perfectissime obtineatur, vt læpe fit in intentione sanitatis.

Dico primo, si omnia media sint æqualia, potest homo quodlibet eligere arbitrarij suo probatur, quia voluntas est libera & omnia media sunt æqualia quę vtilia ad finem, neque vllum est necessarium, ergo.

Dico secundo, si intendis finem sub certo modo, necessario eligitur medium, quod poterit ceteris esse vtilius, ad finem eodem modo consequendum, quo intendis consequi, vt si quam citissime vel perfectissime velis sanitatem necessario, eligis Pharmacum ceteris præstantius, ad finem hoc modo consequendam, si securissima via velis saluari, necesse est vt relicto mundo sequaris consilia Christi Ratio Conclusiois est, quia hoc medium cum sic intendis finem, est in statu vnicuius mediū ad finem: nam etsi plura sint media ad finem absolute spectatū,

non tamen sunt plura ad finem illo modo, consequendum, siue ad totum illud complexum ex fine, & modo, quod est integer finis. Quod si autem plura sint media, æque vtilia, ad finem eo modo consequendum, tum ex vi intentionis ad aliquod eorum indeterminatæ & in confuso determinatæ, ad nullum verò determinare.

Dico tertio, si tantum intendatur finis simpliciter, non cum certo modo non necessario eligitur medium vtilius. Probat, quia nullum ex istis mediis est determinatè necessarium ad finem, cum per quodlibet istorum obtineri possit.

Confirmatur primo, quia voluntas in bonis per se appetibilibus, relicto maiore potest eligere minus, non enim necessitatur ad optimum, ergo etiam in mediis, aut bonis vtilibus potest arbitrio suo eligere quod libuerit.

Confirmatur secundo, quia bonum minus vile est vile, & proportionatum fini consequendo, ergo habet rationem sufficientem cur appeti possit.

Confirmatur tertio, experientia: non enim qui vult saluus fieri, necessario eligit finem religiosum, qui vult sanari, non necessario eligit sectionem, aut electionem, imo etiam ipse Deus in eligendo hoc mundo inter infinitos, quos potuit producere, non fuit necessitatus ad optimum, cum de facto potuerit perfectiores in infinitum producere.

Dices primo, medium minus vile est inutile, aut prudente iudicio habetur pro tali, ergo non potest eligi.

Respondeo negando antecedens, est enim à parte rei vile, & fini proportionatum.

Dices secundo, Electio est voluntas eius, quod præiudicatum est, sed non est præiudicatum minus bonum esse sequendum, ergo.

Respond. non requiri, vt intellectus determinatè iudicaret, illud esse sequendum, vt voluntas possit eligere, sed sufficit, vt iudicari

esse bonum, quodque vtiliter accipi possit.

DISPUTATIO TERTIA.

De Bonitate & Malitia actuum humanorum.

D V B I V M I.

In quo sit posita bonitas, vel malitia actuum humanorum?

NOta primo, actus morales habere duplex esse, vsum Physicum, & naturale, quod nihil est aliud in actibus positiuis, quam positiuæ ipsorum tendentia in suum obiectum, maxime formale, à quo speciem suam accipit: in priuatiuis vero, vt in omissione est priuatio. ac carentia actus alterum esse actuum est morale, quod non est aliud, quam ipsum naturale actuum, prout eliciuntur ab homine ratione vtente: Vnde nihil superaddit ipsi substantiæ actus,

nisi causam, à quo procedit, esse liberam, vnde in his actibus idem est esse morale, ac liberum, & hoc ipso coactus est, liber habet affectiones morales, meretur laudem, vituperium, penam.

Nota secundo, bonitatem & malitiam moralem cum non sit bonitas & malitia absoluta, sed respectiua essentialiter respicere hominem ratione vtentem, idque quodammodo vel in actu primo, vel in actu secundo, hoc est, vel vt potens reddere hominem bonum, vel malum, vel vt actu faciens tale, sicut calor respectu aquæ, etiam præcisus ab aqua dicitur esse disconueniens aquæ, sed non disconuenientia actuali, & exercita: Si autem vniatur aquæ, vel consideretur vt vnitus, iam actu exercet illam disconuenientiam, vel considerata, vt illam exercens, ob id bonitatem ac malitiam

maliciam moralem diuidunt in materialem, seu obiectiuam, & formalem, materialis seu obiectiua habent actus, & obiecta in se præcise considerata, secundum suum esse naturale, eamque habet, siue fiant ab homine vtente ratione, siue ab amente vel à nobis, per modum motus primi, estque ab actibus & obiectis inseparabilis. Formalis bonitas ac malitia est in ipsis actibus, prout manant à causa libera, & homine ratione vtente, à quibus habet homo, quod dicatur bonus, vel malus, est bonitas, & malitia quodammodo exercita & faciens effectum suum formale, vnde & actualis dicitur. In hac quæstione maxima difficultas est in statuenda malitia formali, seu ratione formali peccati quam nonnulli in relatione rationis, quam esse disconuenientem sani ratione constituunt, sed non videntur intelligibile, quomodo quis fiat peccans, per relationem enim si nullus intellectus formet hanc relationem, nullus peccabit. Deinde odium Dei est disconueniens homini, ratione vtenti, ante omnem operationem intellectus salubris & noxius alii malitiam illam constituunt in priuatione, alii in positio, de quibus postea.

Dico bonitas materialis vel obiectiua consistit formaliter in reali conformitate & conuenientia cum recta ratione seu homine, vt homo est, ac ratione præditus, malitia vero in reali deformitate disconuenientia repugnantia cum eadem recta ratione. Ita amare Deum siue fiat ab homine vtente ratione, siue non vtente ratione, est materialiter bonum, & odisse malum, quia inclinatio in Deum per modum persecutionis, & affectionis est consentanea rectæ rationi, eo quod Deus ratione bonitatis suæ, sit obiectum secundum rectam rationem amabilem, tendentia vero in ipsum, per modum fugæ, & auersionis repugnat rectæ rationi.

Nota primo hanc bonitatem ac malitiam, nihil superaddere actui, & obiecto, quia hæc seipis à parte rei sunt conuenientia, vel disconuenientia, tanquam extrinsece connotant naturam rationalem, cui sunt bona, vel mala, sicut vna albedo seipsa sine superaddito est alteri similis, vel dissimilis, nam ipsa substantia odii Dei, in se, dedecet hominem ratione vtentem, eique repugnat, sic venenum est cibus homini noxius, vel commodus

per suam substantiam, & in se sunt illi noxia & commoda, dolor & obiectum dolorificum sunt causæ sensitivæ, per se, & in se disconuenientis frigus in se, & ratione sui, non ratione superadditi, est aquæ conueniens calori disconueniens.

Nota secundo, cum hæc bonitas & malitia non sint à parte rei, diuersa, ab ipsa re, quæ dicitur bona vel mala, hinc sequi, ipsam bonitatem & malitiam tam esse realem, quam est res bona, vel mala: Vnde in actibus positiuis bonitas & malitia est realis, ac positiuia, in priuatiuis, vt in omiissione actus est priuatiua

Dico secundo, bonitas ac malitia formalis est eadem bonitas materialis, ac malitia: Quæ est in actu, vel libere fit, & ab homine ratione vtente. Vnde nihil superaddit actui, secundum suam substantiam, & bonitati, vel malitiæ ipsius, quam actum procedere à causa libera, & ratione vtente in bonitate formali omnes fete consentiunt: In malitia vero formali dissentiunt plerique, qui peccatum volunt formaliter positum esse in priuatione rectitudinis, debitæ inesse actui, eo quod malum omne ex sua ratione dicat priuationem boni contrarii, sed nostra sententia plana est ac facilis, aliorum plena difficultatibus.

Probatur igitur nostra conclusio, quoad malitiam formalem, primo malitia materialis etiam secundum illos est positiuia, & realis, & res clara est in odio Dei, quod prout est realis tendentia, per modum auersionis à Deo, est materialiter malum, ergo etiam malitia formalis erit realis & positiuia.

Probatur consequentia, quia est eadem malitia, quæ ex materiali adueniente ratione fit formalis, neque aliud homini imputatur, si libere agat, præter malitiam obiectiuam ipsius actus, nam ipsa secundum se præcise fit disconueniens rationis.

Confirmatur primo, quia motus primus odi Dei, per solam accessionem aduertentia rationis, si formaliter malus, & peccatum, sicut actus amoris fit bonus, moraliter, hoc ipso quod procedit ab homine habente sufficientem rationis aduertentiam.

Confirmatur secundo, quia ipsum actum formaliter malum conueniunt affectiuous morales, vt rapere, occidere, &c. Ratione mali-

tiæ obiectiua, non autem ratione alicuius priuationis: Est enim ipsa realis tendentia, & motus per modum auersionis, qui culpatur & vituperatur in odio Dei, ipsa realis acceptio rei alienæ, quæ punitur non priuatio aliqua.

Confirmatur tertio, quia vel illam priuationem habet malitia materialis, erit etiam malitia formalis, & consequenter peccatum. Si non habet, ergo sit accessus libertatis, atqui libertas nullam producit priuationem.

Confirmatur quarto, quia si non habet auctus malitiam peccati, ab ipsa malitia obiectiua, sed ab aliqua priuatione, posset aliquis habere complacentiam in aliquo actu malo, verbi gratia, blasphemix elicito ab amente, vel illud desiderare, aut procurare illud ab illo fieri, cum liceat desiderare illud, quod in se non habet malitiam, ac rationem formalem peccati, hoc autem dici non potest.

Confirmatur quinto, quia tendentia in rem malam præcise est dissentanea rectæ rationi, ergo mala, ergo non habet hoc à priuatione.

Confirmatur sexto, quia in moralibus bonum & malum, qua talia opponuntur contrarie, non priuatiue, teste Aristotele *c. de oppositis*, ergo non opponuntur ratione priuationis, sed ratione formarum contrariarum, hoc est bonitatis ac malitiæ priuatiuæ, neque aliud assignari potest, quod illa opponat in suo esse positiuo.

Probatum secundo, malitiam moralem non esse in priuatione, nam vel illa priuatio est immediate in voluntate, vel in ipso actu: Posterius dici non potest, quia actus malus non est capax rectitudinis, aut bonitatis sibi oppositæ, sed si adsit in actu rectitudo illa, iam definit actus ille esse illius speciei, & transit in aliam speciem, verbi gratia, actus intemperantiæ manens in specie intemperantiæ, non est capax bonitatis, quæ est in actu temperantiæ, definit esse actus intemperantiæ, & fit actus temperantiæ: Si deatur prius, ergo actus non est formaliter malus, cum non habeat formalem malitiam, seu priuationem, sed voluntas, atque adeo neque voluntas dicitur mala, à malâ operatione. Adde cum aliqua duo respectu tertiæ inducant mutua priuationem, id fieri ratione positiuæ

contrarietatis, vel repugnantix, in qua fundetur priuatio. vt priuatio frigoris, quæ est in calore, respectu aquæ, supponit positiuam repugnantiam huius cum frigore. Ideo enim inducit priuationem, quia repugnat esse cum altero.

Confirmatur primo, quia sicuti si in aqua cum frigore esset calor, adhuc calor repugnaret aquæ, ratione sui, & non ratione priuationis: ita si simul posset stare bonitas, opposita cum malitia peccati, verbi gratia, si cum odio Dei esset in voluntate, amor Dei, adhuc tamen odium rei esset dissentaneum, & disconueniens homini, ex ratione operanti, & tamen non esset priuatio bonitatis oppositæ, ergo signum est, quod ratione sui, & non ratione alicuius priuationis coniunctæ, odium sit malum & disconueniens.

Confirmatur secundo, quia alias non videtur, quomodo possint distingui vitia diuersæ speciei, quæ sunt contra eandem virtutem, ac bonitatem, vt vitia per excessum, & defectum, cum priuent eadem bonitate.

Confirmatur tertio, quia si aliquis, qui hoc instanti teneatur elicere actum amoris Dei, & eliciat odium Dei, longe grauius peccat quam si solum cessasset ab amore, & peccasset omissione, ergo grauius peccat ratione repugnantix alicuius positiuæ, cum ratione, cum priuatio sit in vtroque eadem.

Confirmatur quarto, quia illa perfectio, quæ dicitur debita, non dicitur debita alicui actui malo, cum non possit illam habere, nec voluntari, cum sæpe voluntas non teneatur ponere perfectionem oppositam, verbi gratia cum quis elicit odium Dei, non priuatur priuatione debita, quia non debet iam elicere amorem Dei. Adde, sæpe peccata, quæ sunt contra perfectiones minus debitas sunt maiora (vt in exemplo allato) contra minora sunt peccata nonnulla, quæ sunt contra perfectiones magis debitas.

Dices primo, malum esse priuationem boni, ergo non potest esse quid positiuum. Antecedens probatur, quia id multi sancti patres docent.

Respondi, antecedens esse falsum, vt patet ex dictis, & concedunt aduersarii in malitia obiectiua: & contrarium est manifestum in omnibus rebus disconuenientibus positiuis, dolor enim & obiectum dolorificum sunt mala,

mala, & disconuenientia positio naturæ sensitiuæ. Aliud enim est dolor, quam priuatio voluptatis. sonus ingratus est positioe disconueniens auditui, sicuti sonus gratus conueniens, amarus sapor, & odor insuauis est positioe gustui, & odoratui disconueniens, non minus, quam dulcis sapor, & odor suauis est conueniens positioe. Error in intellectu est positioe malus, & disconueniens, & maius malum, quam ignorantia, quæ est pura priuatio. Venenum & cibus noxius valitudini positioe per suas qualitates, nocent, & sunt male. Sic lupus agno, calor aquæ, flagellum cani, &c.

Ad SS. PP. Respond. non omnia mala esse positioa, sed quædam etiam priuatiua, vt ignorantia, mors, cæcitas, surditas, &c. Adde in genere malum absolutum oppositum bonitati entis, in subiecto capaci dicere priuationem alicuius perfectionis, ita malum equum dicimus, malum vinum, malum pomum, cui aliquid ad perfectionem deest, & tale malum ipsi describunt, cum dicunt malum esse priuationem, vel indigentiam boni, non autem malum respectiuum, quod sæpe est positioum, & quamuis hoc malum positioum in se habeat rationem boni contrarii, & in subiecto apto semper adferat priuationem & earentiam boni accommodati naturæ, vt calor in aqua frigoris, Error in intellectu scientiæ tamen integra ratio huius mali respectiui, non sufficienter sumitur à priuatione, quam secum adferunt, cum ratione positioi sint etiam disconuenientes, secundo, quia sæpe loquuntur de malo culpa, illud definiunt per priuationem, id est, per recessum & moralem auersionem à Deo, quod est definire per terminum à quo extrinsecum vel definiunt per priuationem gratiæ quo est effectus ipsius^{or} necessarium semper consequens, & semper illi coniunctus, & sic non designant veram rationem formale peccati, sed tantum illud describunt per aliquid extrinsecum. Tertio Quia videntur etiam aliqui dicere peccatum nihil esse quam priuationem Respond. ipsos nihil aliud velle quam quod nulla re melius intelligatur & facilius quid sit peccatum & detestabile quam quod nos remoueat à Deo & ipsius priuet gratia.

Dices secundo, sancti patres docent malum & peccatum esse nihil & esse defectum.

Respondes primo, loqui fere de malo absoluto opposito bonitati entis quod est non ens seu priuatio entis, non autem respectiuo quod sæpe est positioum quid: Secundo cum dicunt peccatum esse nihil, volunt aliud quam esse nihil in genere moris nullius esse pretii neque genere vllam æstimationem, cum tantummodo actus virtutum soleant æstimari & magni fieri. Sic Apostolus idolum dicit esse nihil quod nullam habeat diuinitatem ratione cuius æstimari possint, ad id autem quod dicunt peccatum esse defectum Respond. esse defectum sed positioum: Tertio Patres fere & imprimis S. Augustinus cum malum dicunt esse nihil, aut non habere naturam, non esse rem, &c. agunt fere contra Man. hæos qui dicebant malum esse substantiam & esse quandam malum Deum illius mali authorem & sic tantum negant peccatum esse aliquid in genere substantiæ & per naturam & non intelligunt naturam & rem substantialem: Neque enim vult negare Augustin. peccatum esse aliquid cum sæpe vocet peccatum motum & actum voluntatis.

Dices tertio, Peccatum quatenus est ens siue secundum totum esse reale est bonum quia ens & bonum conuertuntur: ergo secundum illud non est malum.

Respond. Esse bonum bonitate entis & absoluta non autem bonitate respectiua siue conuenienti alteri.

Prior enim illa bonitas dicit aliquam perfectionem intra suam speciem, quam etiam habet peccator, potest autem res aliqua, quæ est in se perfectio, esse alteri disconueniens.

Dices quarto, Actus bonus fertur formaliter in bonum honestum, sub ratione honestatis, malus vero non futurum malum sub ratione malitiæ, ergo ille est intrinsece in sua substantia bonus hic vero non est in sua substantia malus.

Respond. Actum non dici ideo formaliter bonum aut malum quia bonitas illa vel malitia sit ratio formalis volendi alias

etiam amor beatificus & actus boni necessarii qui fierent Deo prædeterminante essent formaliter boni. Sed ideo dicitur bonus aut malus, quia sit ratione aduertente sufficienter hanc bonitatem aut malitiam, & licet dici soleat nihil esse honestum, nisi ratio formalis volendi sit honestas, & id quod sit, fiat propter honestatem (quod ut sit verum infra examinabimus,) tamen in actu malo sufficit ferri in malum, tanquam obiectum materiale, aut conditionem illi annexam, sicut etiam actus bonus potest habere bonitatem ab obiecto materiali.

Dices quinto, Sequeretur ex hac sententia, Deum esse causam peccati, cum omne positivum & reale à Deo in esse ut fieri dependant.

Respond. Non esse causam peccati, quia ad actum peccati indeterminato concursu concurrat, de quo plura in materia de concursu Dei.

D V B I V M II.

Utrum actus humani accipiant bonitatem, vel malitiam ex obiecto?

Dico actus humanos tam internos, quam externos sumere bonitatem & malitiam formalem, quam obiectiuam ab obiecto.

Probatur, quia actus pro ratione obiecti sunt conformes, vel diffformes rectæ rationi, ut amor Dei est bonus, odium malum, quia Deus ratione suæ bonitatis est secundum rectam rationem amandus: Velle dare elemosinam, est bonum, quia subleuare miseriam pauperis, est bonum, occidere est malum, quia alteri vitam eripere est malum.

Nota primo hanc bonitatem & malitiam actuum, quæ ab obiecto sumitur, esse primam & maxime intrinsecam actibus, atque adeo specificam, cum actus accipiat speciem ab obiecto, quæ vero à circumstantiis sumitur, est esse accidentaria illi, quæ ab obiecto desumitur.

Nota secundo, per obiectum hic, maxime in actibus voluntatis debere intelligi obiectum integrum, constatum ex materiali & formali, siue ex re volita, & ratione volendi,

nam si alterutrum istorum sit malum, ut si ieiunus ob vanam gloriam, vel furis ut des elemosinam, actus erit malus.

Dices primo, obiecta ipsa non habere bonitatem, vel malitiam moralem, ut vita vel res proximi non habet malitiam moralem, circa quæ versatur homicidium & furtum, ergo illam non possunt actibus dare.

Resp. interdum non habere illam formaliter, sed causaliter, & obiectiue, sicuti in rebus est veritas materialis, & obiectiua in intellectu formalis.

Dices secundo, externi actus accipiunt suam bonitatem, & malitiam ab internis, ergo non possunt illam dare internis, alias illa esset causa & effectus.

Respond. actus interiores accipere ab externis suam essentiam, & speciem, siue reputantiam cum ratione vel conformitate, tanquam ab obiectis & terminis, ideo enim actus interni conformes sunt, vel diffformes rationi, quia tendunt in externos, qui materialiter sunt conformes vel diffformes actus, externi autem pendent ab internis, quoad existentiam, & ut habent libertatem, simulque bonitatem ac malitiam formalem.

Petes primo, an obiectum det etiam bonitatem vel malitiam specificam, quando est generale, non specificum, ut in amore virtutis in genere odio peccati, &c. Videretur enim non posse dare obiectum rationem specificam, cum illam non habeat.

Confirm. quia nullius videatur esse speciales virtutis, aut vitii isti actus.

Resp. etiam illos actus habere suam bonitatem, ac malitiam specificam, & illam accipere ab obiectis. Nam cum sint tendentiæ voluntatis indiuiduæ, & singulares, necessario habent suam speciem infimam. Neque ut aliquid ab obiecto accipiat speciem, necesse est obiectum esse speciem, alias intellectus, cuius obiectum est generalissimum, & intellectio entis boni vel substantiæ &c. non essent indeterminata aliqua specie. Contra vero amor Dei, cognitio Dei, licet versentur circa obiectum indiuiduum, habent suam tamen rationem specificam, ex ordine ad hoc obiectum indiuiduum. Unde cum dicitur actus specificari ab obiecto, non est ita intelligendum, quasi species, quæ est in obiecto, redundet in actum, aut quod eandem unitatem tribuat

buat obiectum actui, quem specificat, quam habet in se: Hoc enim est falsum, sed quod per ordinem ad illud obiectum constituatur specifica ratio actus, vel potentia. Ad confirmationem respondeo, esse alicuius speciei infime, etiam si illi non sit nomen impositum speciale, vel sancti dici potest, esse actum prudentia, quatenus prudentia est in voluntate, licet enim prudentia sit in intellectu, tamen non sunt ipsius actus morales, neque habent rationem virtutis, nisi a voluntate imperentur. Unde necesse est etiam in voluntate, esse virtutem quandam respondentem habitui prudentia, qua homo inclinatur ad prudenter agendum, & sequendum dictamen rectae rationis.

Petes 2. an actus moralis accipiat speciem suam, siue bonitatem, & malitiam formalem ab obiecto, & circumstantiis, ut sunt a parte rei, an vero ut a ratione proponuntur.

Resp. non accipere ab illis, ut sunt a parte rei, sed ut proponuntur, ratione a voluntate, ut enim aliquid sit liberum debet fieri cum aduertentia rationis, hinc fit, ut actus Physicae saepe sit alterius speciei, quam sit in genere moris, ut cum prudenter putas te occidere feram, ut te ipsa occidis hominem actus ille materialiter est occisio hominis, formaliter vero est occisio feræ. Ita si quis rem suam usurparet, quam putares esse alienam, materialiter quidem esset acceptio rei propria, formaliter vero & in genere moris acceptio rei alienæ.

Ex his sequitur, primo actum materiale & morale posse differre in bonitate, & malitia: Materialis enim potest esse obiective malus, cum moralis est obiective & formaliter bonus, & contra. Secundo, sequitur actum unum in genere naturæ posse esse modo bonum, modo malum in genere, ut si ignoret esse diem veneris, & deinde aduertens persequare comedere carnes eo die. Tertio bonitatem & malitiam formalem esse in actu, quatenus a voluntate procedit, cum rationis aduertentia, materiale vero vel obiective esse in utroque, id est in actu, quatenus a voluntate proficiscitur & ut proficiscitur a sua potentia in obiectum.

Petes tertio, Quid requiratur, vel sufficiat ad bonitatem, vel malitiam actus.

Resp. requiritur ad bonitatem actus bonitas obiecti, & omnium circumstantiarum simul, ad malitiam vero sufficit malitia obiecti,

vel alicuius circumstantia. Ratio est, quia bonum est ex integra causa, malum vero ex partialibus defectibus, & quidem deficiente una circumstantia, iam actus non est conformis, sed deformis rationi.

D V B I V M III.

Quomodo bonitas vel malitia debeat esse volita, ut actus sumat bonitatem, vel malitiam ab obiecto.

Dico primo, ut actus sit malus, non requiritur ut malitia ipsius sit directe volita, & intenta, sed sufficit advertere actum esse malum. Unde etiam si is, qui operatur, directe nolit malitiam, illique turpitudine displiceret, tamen hoc ipso, quod actum illum facit, cui aduertit malitiam esse coniunctam, peccat, quia licet illi malitia displiceat, tamen non displicet efficaciter, ac proinde ipsa malitia saltem concomitanter & interpretative est illi voluntaria.

Nota vero, directe malitiam ipsam etiam appeti posse, tanquam obiectum materiale, non tanquam rationem formalem volendi, & hoc peccatum longe est grauius, ut si quis peccatum velit, quia displicet Deo.

Dico secundo, ad formalem bonitatem actus non sufficit bonitas obiecti, & circumstantia, ac illius aduertentia, sed vterius requiritur, ut ille in se directe intendatur. Unde si quis faciat in se obiective bonum, & honestum, nulla habita ratione honestatis ipsius, siue illam non curando, (sicut communiter se habet is, qui peccat respectu malitia, cui vel malitia displicet, vel vellet illam abesse, vel illam non curat, is non facit actum formaliter bonum, ut si quis reddat alteri, quod suum est, ex nudo metu, non curando, quod hoc sit conforme rectae rationi, & licet is iustum agere dici possit, non tamen iuste. Ita si quis actum facit talem, quia delectabilis est, vel commodus naturæ, aut lucrum adfert, non spectando in eo conformitatem, cum recta ratione, non facit actum formaliter honestum.

Dico tertio, Ut bonitas, seu honestas obiecti aut circumstantia det bonitatem actui, non requiritur, ut appetatur, tanquam obiectum formale,

formale, vel ratio formalis appetendi, sed sufficit, vt appetatur tanquam obiectum materiale, vel vt expressa quædam conditio obiecti materialis, vel formalis, quæ conditio in eo est posita, quod homo ita versetur circa obiectum materiale, & formale, vt caret per rationem attendere, ac conciliare, an in ipsis circumstantiis annexis nihil sit contra iudicium rectæ rationis, & homo sit ita comparatus, vt si quid auerteret, repugnans rectæ rationi, non ageret.

Probatnr primo, ex parte actus, quia ita agit secundum rectam rationem, & conformiter eius dictamini, cum homo ita operans attendat, & caret sequi iudicium rationis, ergo qui ita agit, prudenter agit, & ex virtute, secundo probatur ex parte obiecti, quia obiecta materialia etiam propter naturalem & intrinsecam bonitatem, quam habet, vt rationem formalem volendi, secundum rectam rationem, appeti potest, & propter naturalem & intrinsecam malitiam, secundum rectam rationem respui possunt, vt bona delectabilia, & commoda naturæ, propter istam bonitatem prudenter appeti possunt, & in commoda naturæ prudenter respui, cum illa recta ratio appetibilia iudicet, hæc fugienda, ergo honestas non est necessario formalis ratio appetendi, in actu honesto: Sic desideramus & amamus sanitatem, scientiam, commodum, victum, timemus honeste mala, & inimica nobis, vt morbos, mortem, pœnas inferni: tristitiam de illis, vt de honorum iactura, morte parentum, &c. Idque ob illam malitiam, & incommoditatem, quam in se habet.

Confirmatur primo, quia amamus Deum, vt principium & finem nature, similiter etiam parentes, vt naturæ nostræ principia, sed hi actus, vt sint honesti, non requiruntur, vt sint formaliter propter obiecti sui honestatem, cū nullam habeant, ergo.

Confirmatur secundo, quia iudicium prudentiæ, quod versatur circa obiecta delectabilia, vel commoda naturæ, non est, vt versetur circa illa spectando pro fine, & ratione volendi honestatem, sed vt intendentes illam delectabilitatem, vel commoditatem, quam habet, seruemus modum & mensuram, non excedendo vel definiendo, vt v.g. comestionis finis est conseruatio vitæ, vt temperanter co-

medamus. Sufficit sequi, iudicium prudentiæ, quæ dictat mensuram seruandam in comestione, quæ sit ad conseruationem vitæ. Ita recreationes honestas, iustos honestos, &c. Vocamus, in quibus eiusmodi mensura à ratione præscripta seruetur, & ob hanc mensuram, seruata honesta nominantur.

Confirmatur tertio, Quia alias vbi est tantum vna ratio formalis volendi, non possit effici nisi vna bonitas, & sic obiectum materiale, & circumstantiæ nunquam adderent vnâ nouam speciem bonitatem, actû, quod tamen est falsum, v. grat. si quis desideret caste viuere, vt placeat Deo, habet actus ille duplicem honestatem, ex ratione formali volendi, est actus amoris Dei, ex obiecto materiali, est actus castitatis, quæ honestatem ex obiecto materiali non haberet, si sola ratio formalis volendi daret honestatem. Si velis dare elemosinam vt satisfacias pro peccatis, est actus misericordiæ, ex obiecto materiali & penitentia, ex obiecto formali. Et quamuis hoc aliquid negare de actu interiori, nemo tamen negare potest, cum amo Deum, vt fiam castus, ibi esse duplicem bonitatem, amoris, & castitatis.

Dices Arist. 2. Eth. c. 4. vt sit opus virtutis, dicit debere fieri propter bonum ipsius virtutis.

Resp. primo, Arist. hoc ibi nunquam dicere, & si bene Aristoteles legatur, inuenietur alia esse ipsius mens: dicit enim in actionibus virtutum, (materialiter scilicet consideratis) non sufficere, si quouis modo, fiant, vt honeste fieri censeantur; ad hoc autem tria requirit, primo, vt sciens quis operetur, vnde qui insciens reddat rem alienam domino, licet iustum faciat, non tamen iuste. Secundo vt deliberate & consultatione præmissa operetur, idque aie consilio, propter ea ipsa capto, quibus verbis iudicat finem consultationis, aut iudicii prudentiæ esse ipsam honestatem actus: ideo enim adhibetur ratio in consilium, ne voluntas in operando erret, non autem honestatem esse rationem formalem, ob quam voluntas velit. Vnde si quis non deliberate operetur, vel non curet, vel non attendat, ne in operando erret, non facit actionem honestam; tertio requirit vt ex habitu virtutis acquisito operetur: hæc autem omnia etiam nos requirimus.

Respoa.

Respond. sufficienter fieri propter bonum virtutis, quando bonitas ipsius vere intenditur, & vt illa bonitas sit in actu, ratio attendit, & curat, idque eo modo, vt si videret deesse, voluntas actum nolleret, alias quia ad illam honestatem nullo modo attendit, vel non curat, non facit opus virtutis, & licet iustum faciat, non tamen iuste.

Dices secundo, bonitas est obiectum formale volitionis, in genere, ergo bonitas honesta est obiectum formale volitionis honesta.

Resp. nego consequentiam, & ratio disparitatis est, quia vt aliquid appetatur in genere debet habere aliquam rationem, cur appetatur, quae est bonitas aliqua, vt autem honeste aliquid appetatur, sufficit vt appetatur propter bonum aliquod, cum iudicio rationis, & mensura ab eo praescripta.

D V B I V M IV.

An detur aliquis actus indifferens, secundum suam speciem, vel in diuiduum?

NOta hic agi de actionibus humanis, seu deliberatis: nam de indeliberatis dubium non est, quin omnes sint indifferentes, si de bonitate & malitia formali sit sermo, ob defectum libertatis, & aduertentiam rationis. Sin de bonitate & malitia materiali agatur, pari modo de indeliberatis vt de actibus deliberatis controuerfia esse potest.

Dico primo, Dantur actus humani secundum speciem suam indifferentes. Probat, actus sumunt bonitatem ac malitiam specificam ex obiecto, sed quaedam obiecta sunt ad bonum & malum indifferentia, ergo actus nullam accipiunt bonitatem, vel malitiam ab illis, ergo manent indifferentes.

Dices primo inter contradictoria non datur medium, sed bonum est ens, malum non est ens, ergo inter illa non datur medium.

Resp. totum esse verum de bono, & malo absoluto, non respectiuo, bonum autem & malum morale opponuntur contrarie.

Dices secundo, vel obiectum est confor-

me rationi vel non est conforme, si primum, erit actus bonus, si secundum, erit malus, ergo nullus actus differt.

Resp. obiectum actus indifferentis secundum speciem non esse conforme, non positue, sed negatiue: non enim habet positiuam deformitatem, sed tantum non conformitatem, sicuti animal non est formale, aut homo ex essentia sua non est albus.

Dices tertio, quod alicui per se conuenit, semper & vbique conuenit, ergo si datur actio secundum suam speciem, & per se indifferens, semper manebit talis, etiam in indiuiduo neque vnquam poterit fieri bona aut mala.

Resp. Quod alicui per se conuenit, positue semper & vbique conuenit, non autem quod tantum conuenit negatiue, sicuti licet homo per se non sit albus, non tamen semper & vbique homo non est albus, bonitas autem illa & malitia, quae a circumstantiis actui indiuiduo aduenit, est accidentaria illi, vt habenti primariam suam speciem ab obiecto, sicuti albedo, respectu hominis. Vnde nota actum illum de se etiam manere indifferenter in indiuiduo, prout fertur in obiecto, de se indifferens, sicut, quia homo de se non est albus, & tantum per accidens albus, etiam Petrus est per se non albus, & tantum per accidens albus: Vnde cum actus in indiuiduo sit bonus, vel malus, non fit indiuiduum illius actus indifferens, secundum speciem per bonitatem, vel malitiam, quasi contractentem ad rationem indiuidui, sed per bonitatem vel malitiam accidentarie annexam, ratione cuius actus ille integre sumptus, in indiuiduo est sub specie actus boni, vel mali, accidentaria bonitate vel malitia, vt v. gr. haec in indiuiduo temperata comestio est sub specie temperatae comestionis, siue haec comestio, quae hic & nunc cum debitis circumstantiis partialibus est, sub specie comestionis quae fit cum debitis circumstantiis.

Dico secundo, Nullus datur actus humanus indifferens in indiuiduo, quae conclusio, vt melius intelligatur: Nota, tantum posse esse controuerfiam de actionibus, quae in specie, & ex obiecto sunt indifferentes, quae duplicis sunt generis, aliqua quae in se nullam habent bonitatem, ne quidem naturalem, ratione cuius appeti propter se possunt,

sed tantum possunt esse vitalia, ad alium finem, ut ambulare, loqui, &c. aliaque habent bonitatem aliquam in se naturalem, etiam precise sumpte, ratione cuius appeti possunt, non tamen honestatem habent, pro sua ratione formali, ut comestio, recreatio, &c. quæ appeti potest, quia commoda naturæ & delectabilis, & de utroque genere actionum indifferentium controversia esse potest, an possit esse aliqua in individuo indifferens. Scotus, Gabriel D. Bonaventura censent, posse dari. Dicit Thom. cum suis, Richardus, Durandus, & alii negant, cum quibus sentimus. Ratio vero, qua nonnulli hanc conclusionem probant, nempe quia vel actio actu refertur in Deum, & sic est bona, vel non refertur, & sic est mala, ac proinde nulla datur indifferens; non placet, falsa enim suppositione nititur, omnem actum scilicet ratione operantis debere referri in Deum, idque ex obligatione naturæ. Probatum autem nostra conclusio, quia actus omnis, ut sit in individuo, vel habet eum debitum, debitasque circumstantias, easque vel habeat ratio attendit, & curat, & sic est bonus, vel sine debito, vel rationabili, aut aliqua circumstantia caret, & sic est malus. Confirm. primo, quia actus conformis dictamini rectæ rationis, est honestus, & voluntas illi dictamini se conformans, recte operatur; Contra vero actus illi dictamini repugnans, est inhonestus, & voluntas quæ se illi non conformat, aut illud dictamen negligit, vel non curat, turpiter operatur, hæc enim voluntas est inordinata, & imprudens, cum non curet ac negligat regulam suam, aut contra illam faciat, licet à parte rei actus materialis haberet circumstantias omnes debitas, quia homo tenetur ex ratione operari, & illius dictamen attendere, quod si non faciat, aut negligat, hoc ipso male agit, quia exponit se voluntarie periculo peccandi, atqui voluntas in omni actu deliberato vel attendit, quid ratio dicat, illudque sequitur, & sic bene agit, vel non sequitur, aut negligit attendere illud dictamen, & sic male agit, ergo nunquam operatur actum indifferentem. Confirm. secundo. Quia omnis actus, cui ratio dicat nihil deesse, esseque licitum, est liberum, adeoque honestum, cui dicat aliquid

deesse, est imprudens & inhonestum. Confirm. tertio: Quia licet aliqui actus ex obiecto suo precise spectato, sint materialiter boni, & rationi conformes, ut amare Deum, honorare parentes, &c. & alii nude spectati ex obiecto, sine aliis circumstantiis, sint conformes rationi, tamen alii versantur circa obiecta, in quibus peccati potest, per excessum, & defectum, qui si accipiantur secundum mensuram, quam eis ratio præscribit, ut sit in temperata comestione, iam sunt boni, si recedat ad aliquod extremum, per excessum vel defectum, iam sunt mali, & vitiosi. Confirm. quarto, quia nullus est actus tam indifferens, cui ratio non præscribat mensuram, regulam, modum, cui si voluntas conformetur, actus necessario est bonus.

Dices primo, datur aliquis actus secundum speciem indifferens. Probatum consequentiâ, quia omnis species debet habere individuum, in quo ratio illa specifica insit, neque habeat quicquam, quod positive illi repugnet. Bonitas autem illa, aut malitia, quæ esset in individuo, repugnat indifferentiæ, quæ est in actu secundum speciem suam. Respondetur fortasse non esse positive indifferentem, sed negative tantum. Sed contra id, quod convenit vni speciei, tanquam differentiæ, per quam ab aliis speciebus eiusdem generis distinguatur, debet, illi convenire positive, ut rationale homini, & irrationale brutis, sed per indifferentiam distinguuntur actus indifferentes secundum speciem, ab actu bono & malo, secundum speciem sub ratione generica actus moralis, ergo positive est indifferens, non negative, & positive excludit bonitatem & malitiam moralem, quæ sunt differentie oppositarum specierum sub eodem genere.

Respond. valere responsionem datam, ad id, quod contra obiicitur. Respond. convenire illi positive indifferentiam, ex obiecto illam retinere, in suis individuis, & per eam distingui positive ab aliis speciebus actus moralis, atque adeo repugnare actu indifferenti, ex obiecto participare differentias specierum condistarum, id est, bonitatem vel malitiam, ex obiecto, indifferentiam autem ad bonitatem vel malitiam accidentariam,

tariam, ex substantiis consuevit illi tantum negariue, sicut etiam actus bonus ex obiecto est indifferens, negatiue ad bonitatem, vel malitiam accidentariam, quam habere potest ex circumstantiis, neque talis bonitas vel malitia accidentaria repugnat indifferentiæ, ex obiecto, sed bonitas vel malitia ex obiecto repugnat indifferentiæ, ex obiecto, & bonitas vel malitia ex circumstantiis repugnat indifferentiæ ex circumstantiis. Vide obiectiorem tertiam conclusionis præcedentis. *Cum Not. seq.*

Dicas secundo, recta ratio dicit aliquos actus esse indifferentes, ergo si fiant, vt recta ratio dicit, erunt indifferentes. Confirm. quia obiectum actus indiuidui saepe est indifferens, vt patet in obiecto delectabili, vel commode naturæ.

Respond. rectam rationem non dicit aliquos actus in indiuiduo, siue vt vestitos omnibus suis particularibus circumstantiis, esse indifferentes, sed aliquos tantum esse indifferentes, ex obiecto, præcis circumstantiis, quia ex se sunt tales. vt possint bonas vel malas habere circumstantias, ad Confirmationem respondeo, obiectum esse præcis indifferens, non tamen obiectum circumstantiis suis vestitum, siue totum illud aggregatum ex obiecto & circumstantiis.

Dices tertio, ad honestatem actus requiritur, vt fiat propter honestatem suam, aut obiecti formalis, debet enim fieri propter finem honestum: ad malitiam vero requiritur obiectum, vel circumstantia mala, sed dantur actus deliberati, in quibus nihil istorum reperitur, ergo non datur actus indifferens. Maior supponitur vera, Ex Aristot. *secundo Ethic. cap. 4.* Minor probatur, quia multi sunt actus, qui habent obiectum indifferens: nullam vero circumstantiam malam, neque tamen sunt propter honestatem ipsius, vt patet in comestione, propter bonum naturæ, in desiderio sanitatis, vel scientiæ propter se. Confirm. quia Aristot. 2. *Ethic. cap. 4.* dicit, interdum contingere, vt homo iustum agat, non tamen iuste, id est, faciat actum virtutis materialiter, non autem formaliter; quia scilicet non operatur ex amore ipsius honestatis.

Respond. ad honestatem actus requiri, vt

fiat propter finem honestum, vel rationem agendi honestam, vt. gr. recreationem honestam, lucrum honestum, non autem propter honestatem, ita veratio agendi sit honesta, non honestas, vt diximas *præcedente debite*, consideramus enim, vt honeste agamus, an actus & ratio agendi ac totum obiectum sint honesta, & rationi conformia: & querimus in actu & obiecto honestatem, non tamen agimus propter illam, vt sic, sed propter rationem formalem naturæ obiecti proportionatam vero, ergo ob intrinsecam bonitatem, commoditatem, vel delectabilitatem, quam habet, si sit obiectum per se amabile, vt cum sanitatem, scientiam, cibum appetimus, vel si non habeat intrinsecam eiusmodi bonitatem, propter extrinsecam bonitatem, finis vt sit in ambulatione, propter sanitatem: Vnde in actu honesto ferimur in finem honestum, vt honestum, in concreto tantum & specificatione, non autem in abstracto, & reduplicatiue, id est, ferimur in finem, qui habeat honestatem, ita vlla honestas adsit, tanquam conditio requisita, quæ si abesset, non ageremus, vt sit in recreatione honesta, non autem vt honestas sit ratio formalis agendi: sed experimur vix inquam expresse, ac formaliter, ac in actu signato, nos illam honestam intendere: quod si specialiter feratur actus in illam honestatem, tanquam rationem formalem agendi, habebit actus nouam honestatem, neque mirum videri debet quia honestas non est species quædam honestatis, alias excludens, sed alias secum admittens: eo enim ipso, quo bona alia appetuntur, cum mensura rectæ rationis, honeste appetuntur, etiam si appetantur propter bonitatem extrinsecam, & connaturalem, quam habent: neque virtus, in illis mutat rationem formalem, quam ex se habet, vt temperantia relinquit comestioni refectiorem, pro suo obiecto formali. Ad confirmationem respondeo, Aristoteli *ibidem* explicare, quando homo agat iustum, non iuste, nimirum si vel sine cognitione agat, vel sine deliberatione, & tali aduertentia, vt non attendat ad ipsam honestatem, siue vt totus actus sit commensuratus rationi, vel denique si non fiat ex habitu, licet postremum hoc non sit ita necessarium, vt homo censetur honeste agere, non autem

vult Aristoteles, tunc tantum honeste agi, quando agitur propter ipsam honestatem formaliter.

Dices quarto, non omnis actus, qui non est vitiosus, & laudabilis virtutis, vt ambulare, lenare paleam, &c.

Resp. laudabile fere sequi actus arduos, & nomen virtutis tribui illis actibus, qui circa ardua versantur, adeo vt amor sui naturalis, licet maxime ordinatus, vix obtineat nomen virtutis, si tamen nomen virtutis latius sumatur, pro omnia actu honesto, facto ex dictamine rationis, & laudabile capiatur, tanquam proprietas sequens omnem actum honestum sic illi actus ex debito fine facti erunt virtutis & laudabiles.

Dices quinto, si quis existimet opinionem Diui Bonaventuræ & Scoti esse probabilem, poterit ex illa operari, & tamen ille non faciet actum bonum, ergo illi actus facti ex sententia illa probabili erunt indifferentes.

Resp. primo, si quid concludat, hoc argumentum tantum concludere fore indifferentes, ex bona fide, & ratione operationis probabilis, non autem ex natura rei.

Respond. talem operaturum prudenter & honeste, quia operatur conformiter dictamini rationis, quæ iudicat illud posse fieri, & esse licitum, propter auctoritatem tantorum

virorum, eorumque rationes, & hanc conformitatem curat, alioqui si non curat, male operaturum, neque vt honeste operemur, necesse est speculariue habere iudicium, quod actus sit honestus, si modo practice bene iudicemus, & ex illo iudicio operemur. Quare omnis actus huiusmodi etiam si ad specialem virtutem referri non possit, saltem erit actus prudentiæ.

Petes, an vt actio sit honesta, 'debeat necessario referri in finem honestum.

Resp. si ipsa actio, seu obiectum ipsius habeat sufficientem bonitatem, etiam naturalem, ratione cuius prudenter possit appeti, non debere necessario referri ad aliquem extrinsecum finem honestum, vt sit honesta, si non habeat talem bonitatem, vt fit in iis, quæ tantum possunt conuenientia media ad aliquem finem necessario debere referri, alias operaturum imprudenter, & actionem fore otiosam. Finis autem ille debet esse rationalis aliqua causa, & ratio aliqua moueat illam ad agendum, vt ad recreationem ambulare, ad sanitatem, &c. loqui vt ab altero aliquid necessarium petas, puta calamum, atramentum, &c. loqui vero, quia placet nullo alio fine proposito, est agere imprudenter & inordinatè.

DISPUTATIO QUARTA.

De Passionibus appetitus sensitiui.

Licet appetitus sensitiui nobis cum bestiis sint communes, & naturaliter in nobis oriantur, proposito obiecto sensibili, quia tamen ratione regi possunt, quo fit, vt multe virtutes circa eas versentur, ob idque multum ad non moralem faciant, etiam de illis hoc loco dicendum.

D V B I V M I.

D V B I V M II.

Quid sit passio?

Dico passio, (quæ & animi motus, & animi perturbatio, & animi affectio, affectusque à Latinis nominatur, à Græcis πάσις) est motus appetitus sensitivi, ex apprehensione boni & mali natus, cum aliqua corporis immutatione. Dixi esse motus appetitus sensitivi: ex quo sequitur, male eos censere, qui passiones partim cognoscitiuæ, actus operationesque esse dicunt. Male proinde Gryppus, qui teste Cicerone l. 1. *Tusculæ*. q. definiebat, ægritudinem esse opinionem præsentis mali, in quo demitti contrahique restum esse videatur, metum opinionem impendentis mali, &c. nisi definitiones suas intellexerit, non in sensu formalis, sed in sensu casuali. Dixi esse appetitus sensitivi motum, licet enim appetitus rationalis circa objecta propria suos etiam habeat motus, qui proinde vt motus appetitus sensitivi ad rationem perueniat, corpusque commutent interdum eiusque perinde passionis nomen accommodari posse videatur, tamen vsus fere habet, vt passionis nomen tantum iis animi motibus appetere possint, qui circa objecta sensibilia versantur. Dixi ex apprehensione boni, vel mali scilicet per sensum, & maxime internum. Dixi, cum aliqua corporis immutatione, hoc enim immediate conuenit motibus appetitus, vt corpus immutetur, & à statu naturali deiiciat, ob idque passiones hi motus disti: licet n. imaginario et corpus immutare censeatur, non tamè immediate, sed mediâte, appetitu quem causat. Ita nimirum experimur manifeste corpus immutari: tristitia, & inuidia, quæ species est tristitiæ, per quam cor contrahitur, ob horrorem præsentis mali, & sæpe si vehemens sit, morbum, & tabem adfert, in metu homo frigescit, & pallor, sanguine vana cum spiritibus vitalibus sese ad interiora recipiente, in amore, delectatione ac gaudio cor hominis dilatatur, in ira feruet, & ebullit sanguis circa cor, cuius rei iudicio etiam extrinsecus partes incalescunt, variæque in vultu

oriuntur mutationes, micant oculi,

inseinditur respiratio, &c.

Quomodo diuidatur passio?

Resp. in genere diuidi passionem in motus persecutionis, & motus fugæ, id est, in eas, quæ tendunt in bonum, illud persequendo, & eas quæ feruntur in malum, auerfando. secundo passionum alix feruntur in bonum, vel malum absolute, vt amor & odium; alix in bonum vel malum absens, seu futurum, vt desiderium, fuga, metus, &c. tertio passiones alix sunt in appetitu concupiscibili, alix in appetitu irascibili, quæ diuisio inde sumpta est, quod appetitus per quosdam motus ferantur in bonum, vel malum simpliciter, & absolute consideratum, & hic appetitus concupiscibilis nominatur, per quosdam vero in bonum, vel malum, arduum seu difficile, ad obtinendum, vel remouendum, & hic appetitus irascibilis dicitur. Passiones appetitus concupiscibilis sunt sex, tres in bonum tendunt, prima passio est amor, qui in bonum tendit, absolute abstrahendo ab eo, quod sit absens, secunda est desiderium, qui est motus in rem futuram & absentem, tertia delectatio, seu gaudium, quod est rei præsentis & adæptæ. Tres similiter circa malum obiectiuæ tribus prioribus. Prima est odium, amorique opponitur, & versatur circa malum absolute, tam absens, quam præsentis. Secunda obiectiuæ desiderio dicitur fuga, vel abominatio, qua auerfamur malum absens, ac futurum; tertia delectatio in obiectiuæ, est tristitia seu dolor, qua malum præsentis refugimus. Passiones appetitus irascibilis sunt quinque, duæ tendunt in bonum arduum, idque absens scilicet spes & desperatio, spes est, quæ oritur ex eo, quod quis iudicet se bonum arduum posse obtinere: si contra existimet se illud non posse consequi, oritur desperatio. Circa malum arduum versantur tres, timor, audacia, iræ: duæ priores versantur circa malum arduum absens, quod timor refugit, propter difficultatem; audacia contra fertur ad malum arduum præsentis, per quam homo fertur, vt vindictam sumat, & malum præsentis depellat. Porro in appetitu irascibili nullus est motus, qui feratur circa bonum præsentis: bonum enim adeptum non est arduum.

Potes primo, an hæ omnes passiones specie distinguantur.

Resp. primo, videri plane distingui posse, eas, quæ sunt in appetitu concupiscibili, & quæ in appetitu irascibili (ex cipio tamen desiderium & spem, itemque fugam, & metum, quæ non videatur inter se specie distingui, (de quo *infra*) ob diuersum modum tenendi in obiectum, secundo etiam specie distinguuntur eæ, quæ per modum persecutionis feruntur ab iis, quæ tendunt, per modum fugæ, vt amor ab odio, tertio etiam specie distinguuntur, inter se, quæ per modum fugæ, vt odium, abominatio, tristitia, eo, quod ex diuersa eiusdem obiecti propositione videatur diuersus etiam nasci modus tendendi in obiectum.

Potes secundo, An in hisce motibus reperitur contrarietas.

Respondeo duobus modis posse motus sibi esse contrarios, primo, quia ad terminos contrarios tendunt, & hoc modo opponuntur motus appetitus concupiscibilis inter se, vt amor & odium, quorum prior in bonum, alter in malum tendit, secundo, quia per vnũ motum recedimus à termino, per alium accedimus ad eundem terminum, sic opponuntur motus appetitus irascibilis. Spes enim est accessus, & inclinatio in bonum arduum, de speratio recessus & fuga à bono arduo, sic & timor malum arduum fugit, audacia inuadit ira neutro modo habet contrarium, nõ prior, quia nullus est motus, qui feratur in bonum arduum præsens, non secundum, quia cum ira oritur ex malo præsentẽ, & adiacente, quod quantum in se est, conatur depellere, non habet motum contrarium, quod ipsum malum acceptet. Ratio horum est & imprimis, quod motus appetitus concupiscibilis non habeant contrarietatem posteriorem, quia non feruntur in bonum vel malum absolute, in bonum autem absolute consideratum tantum tendi potest, per accessum, ad ipsum, & persecutionem, non autem per recessum in malum, absolute spectatum, tantum tendi potest recessus & fugam. At quia in bono arduo duo sunt, scilicet bonum ipsum, quod potest esse ratio appetendi, & difficultas, quæ quandam mali rationem habet, idco fit, vt per accessum & recessum, siue per persecutionem & fugam, possit in illud ap-

petitus ferri, eadem est ratio in malo arduo, quatenus à bono consequendo impedit, quod ratione suæ malitiæ, & difficultatis, quam habet, vt superetur, auertere potest appetitum per metum, quia tamen ad aliud quod excellens bonum ducit, si superetur, prouocat appetitum, & audaciam in ferit.

Nota omnia, quæ dicta sunt, de motibus appetitus sensitui eadem proportione quadam de motibus appetitus rationalis dici posse, omnes enim illi motus, qui in illo sunt, etiam in rationali appetitu circa propria obiecta cernuntur.

D V B I V M III

Quomodo distinguatur, appetitus concupiscibilis ab irascibili?

Resp. & dico, non esse potentias realiter distinctas, sed tantum ratione per ordinem, ad diuersos actus & obiecta, est Gabrielis & omnium eorum, qui potentias ab anima & inter se ratione distinguunt, & præterea nonnullorum aliorum, qui realiter potentias distinguunt, licet enim potentie realiter inter se different, tamen ad huc nulla esset necessitas constituendi hos appetitus, re distinctos, sicuti non statuuntur diuersi intellectus, qui res spirituales & corporeas cognoscunt, aut diuersæ voluntates, quæ in res sensibiles & immateriales inclinuntur. Probat primo, quia vnus & idem appetitus potest omnes illos actus præstare, per diuersos modos tendendi in suum obiectum, ergo frustra aliud requiritur. Probat Antecedens, voluntas id potest circa omnem rationem boni & mali, in genere, neque vnus est qui diuidat appetitum rationalem, circa bonum in genere, licet diuerso modo tendat in suum obiectum, quod idem poterit præstare appetitus sensituius, circa bonum & malum sensibile. Neque satisficit aliorum responsio, qui dicunt ea, quæ in superioribus collecta reperiuntur, in inferioribus esse dispersa, quid enim vetat, sicut ad totam boni latitudinem vna voluntas se extendit, etiam vnam inferioriorem potentiam esse, quæ feratur in omnem bonum

bonum sensibile. Probatur secundo, vnum est obiectum formale adæquatam appetitus sensitui, ergo vnica tantum est potentia Antecedens probatur, nam ipsius obiectum est res quæuis, naturæ sensitivæ conueniens vt sic. Confirm. primo, qui licet appetitus irascibilis feratur in bonum arduum, tamen illud bonum, qua arduum, non est illi ratio appetendi, cum potius difficultas appetitum arceat, quod tamen dicendum esset, si bonum arduum diuersam potentiam constitueret. Confirmatur secundo, quia ne quidem actus spei videtur differre ab actu desiderii, isto connotato, quod sit rei difficilis, nam spes nihil aliud est, quam desiderium rei obtinendæ, quæ difficulter haberi potest, ergo multo minus appetitus inter se differret, tertio eiusdem potentia videtur esse bonum persequi, & impedimenta illius consecutione remouere, sicut enim res naturalis per eandem naturam & formam inclinatur in omne bonum, sibi conueniens, & impulsionem omnium eorum, quæ bonum illud impedire possunt, vt lapis grauitate fertur in locum naturalem, & per eandem remouet impedimenta, ergo item eiusdem est potentia versari circa finem, & media, ad consecutionem finis, sed vulgo dici solet, passiones concupiscibilis versari circa finem, irascibiles vero circa media, ergo, quarto vnicus est sensus internus, qui extendit se ad cognoscendum omne sensibile, ergo & vnus appetitus ad appetendum omne bonum, sensibile. Probatur consequentia, quia appetitus sequitur potentiam cognoscendi, & illi conformatur.

Dices primo, ex diuersitate actuum & obiectorum colligitur diuersitas potentiarum, sed hic sunt diuersi actus & obiecta, ergo diuersæ potentia.

Resp. si agatur de distinctione numerica, falsum est antecedens, alioqui quoties diuersus est numero actus, vel obiectis, deessent diuersæ numero potentia, quod est falsissimum, si agatur de distinctione essentiali, & specifica, etiam falsum est, ex distinctione actuum secundum speciem distingui potentias, cum planum sit, multas potentias, imo contrarios, vt intellectus & voluntas, imo ipse appetitus concupiscibilis, qui tamen non dividitur in plures potentias, simpliciter & di-

uersis obiectis materialibus non bene colligitur diuersitas potentiarum, sed duntaxat ex diuersis obiectis formalibus, hic autem est vnum obiectum formale, scilicet res conueniens naturæ sensitivæ.

Dices secundo: Ex diuersitate organorum inferimus diuersitatem potentiarum, in potentiis organicis, atqui appetitus concupiscibilis & irascibilis habent distincta organa, ergo, sunt distinctæ potentia. Minor, probatur ex Galeno *l. de locis affectu*, qui appetitus concupiscibilis sedem constituit in hepate, quod concupiscentia maxime excitetur copia sanguinis, qui in hepate consistit, appetitum vero irascibilem in corde collocat. Alii iram in felle collocant, quod in illud fere flaua bilis retrudatur, qua ad iracundiam promouet, alii lætitiā in splene collocant, eo quod qui splenem male affectum habent, difficulter ad risum incitari possint, qui hilaritatem solet comitari.

Respond. nego minorem, vterque enim appetitus residet in corde. Ad probationem dico, copiam quidem sanguinis ratione temperamentum calidi & humidum excitare concupiscentiam, & illius esse causam, non tamen ibi residere, vbi primarium sanguis habet domicilium.

Adde purissimum ad cor sanguinem coire, vnde qui plus habet sanguinis in hepate, plus etiam ad cor transit, tunc similiter dicendum, iram non residere in felle, licet flaua bilis ibi collecta, ratione temperamentum calidi & sicci, iram in corde accendat, pari modo nec in splene lætitiæ statuendum est domicilium, quia qui splene laborant, sunt tristiores, id enim eo contingit, quia atra bilis ibi collecta tristitia est causa, quæ in corde exercetur.

D V B I V M IV.

Qualis ordo seruetur in passionibus appetitus concupiscibilis?

Dico I. passiones appetitus concupiscibilis saltē naturaliter priores esse, affectionibus naturæ

naturæ irascibilis. Dixi naturaliter priores esse, quia nimirum natura obiectorum & appetitus talem ordinem fere postulat, licet nõ semper ac necessario, quia potest interdum ordo mutari. Dixi saltem aliquæ quæ delectatio & tristitia, licet sint in appetitu concupiscibili, sunt tamen omnium postrema.

Probat autem conclusio, tum quia passiones concupiscibiles versantur circa obiectum, sub generali ratione. Passiones vero irascibiles sub ratione aliqua contractiore, tum quia naturaliter ex amore & desiderio oriuntur cæteræ, quæ in irascibili sunt, tum quia illæ versantur circa finem, hæ vero circa media.

Dico secundo. Inter passiones concupiscibiles prima est amor, & in genere passio, quæ in persecutione consistit, quæ circa bonum versatur, prior est passione opposita, quæ in fuga, aut circa malum versatur.

Probat, quia naturaliter prius est boni persequi, quam malum fugere, cum etiam nec ex illo oriatur, ideo enim malum fugimus, quia bonum amamus. Quod autem amor sit primus motus, probatur, quia fertur in bonum absolute, simpliciter vniendo se affectiue bono. Dixi autem in conclusione (passione opposita) non enim quæuis passio, quæ versatur circa bonum, est naturaliter prior, via generationis omni passione, quæ in fuga mali est posita, sed tantum opposita sibi passio, si amor est prior odio, desiderium abominacione, &c.

Ex dictis facile est colligere in vniuersum, qui sit inter passiones ordo naturalis, primo loco sunt amor & odium, secundo desiderium & fuga, tertio spes & desperatio, quarto timor & audacia, quinto ira, sexto gaudium & tristitia.

Dico tertio, dignitate priores etiam sunt passiones concupiscibilis, item ex, quæ in prosecutione boni consistunt, iis quæ in mali fuga positæ sunt: patet illudcm rationibus.

D V B I V M V.

De amore, quid sit, quæ illius causa, quæ amoris inordinati remedia, qui amoris effectus?

Dico primo, Amor sensitiuus, seu animalis est passio appetitus sensitiuu, per quæ appetitus expressiua apprehensione boni in illud fertur, & illi per effectum sese cooprat. Hinc amor per quandam analogiam dicitur, se habere instar ponderis, quod amantem inflectat, & trahat in rem amatam scilicet, sicuti grauitas lapidem in centrum trahit, hinc & illud Augustini, amor meus pondus meum. Habet autem amor sedem in corde, ob id, quos amamus, cor aut corculum nostrum amamus, dicimus illos habitare in corde nostro, dixi expressiua apprehensione boni, quia amor abstrahit à bono absente, vel presente, in aliis vero motibus appetitus requiritur alia obiectio, appetitio & apprehensio, vt in desiderio, quod bonum sit absens, & possibile, in delectatione, quod bonum sit præsens, & adeptum.

Nota amorem diuidi solere in amorem amicitia, qui est affectus in personam, cui bonum desideramus & amorem concupiscentia, qui fertur in rem, quam alteri persone, vel nobis desideramus: sed hi duo amores vnum perfectum integrant amorem.

Dico secundo, causæ amoris plures sunt, prima est bonitas obiecti, per sensum cognita: illa enim est quæ allicit appetitum.

Petes primo, an præsentem obiecto cætera amoris impetus.

Resp. cessare desiderium, non amorem, experimur enim nos etiam ardentissime amare res præsentem.

Petes secundo, an amor commensuretur cognitioni, id est, vt tam perfectus sit amor, quam cognitio.

Resp. amorem sensitiuum commensurari, quia cognitio illa est ipsius natura, mensura & bonum sic cognitum naturaliter allicit appetitum. Amorem vero realem liberum non semper commensurari, ob eam causam, quia liber est, quæ libertas non tam se extendit ad

dit ad exercitium, & spem actus, sed etiam ad modum ipsius actus, ut magis vel minus intensus fiat, diutius vel minus diu continetur, &c. Amor vero rationalis, si non sit liber, suæ etiam cognitioni commensuratur, ut patet in amore beatifico.

Peres tertio, quomodo ad omnem amorem prærequiritur cognitio, cum amor interdum dicatur cæcus.

Resp. amorem non dici cæcum, quasi non alliciatur sine cognitione, sed quia perturbat iudicium, efficitque, ut res pulchrior appareat, ratione affectus, quam sit re ipsa, unde & rationem impedit, quo minus sincerum de referat iudicium.

Secunda amoris causa est similitudo amatis, cum re amata ratione enim similitudinis fit, ut in altero seipsum quodammodo amet, cum autem naturaliter se quisque maxime diligit, fit, ut id quod aliquo modo idem se cum ipse iudicat, pari, ratione amet. Hinc Amicus alter ego. Et quidem similitudo corporis aliquid facit, sed maxime similitudo animi & morum.

Nota tamen, similitudinem, licet formaliter & ex se amorem pariat, interdum tamen non amorem, sed invidiam, ac odium per accidens creare, quatenus scilicet similitudo illa alterum impedit, à consecutione boni sperati, cum enim amans seipsum maxime amat, eo quod sibi vnus sit, & idem in substantia, alium vero ratione cuiusdam assimilationis in aliqua forma, fit ut in illa similitudo cum à bono sperato impediatur, fiat illi potius occasio odii, vel inuidiæ, quam amoris, iuxta illud: Figulus odit figulum.

Tertia amoris causa est amor alterius, quo ipse nos amat: Vix enim fieri potest, ut qui multis ab aliis beneficiis fuerit affectus, noveritque se ab eo amari, non exciteretur ad eum vicissim redamandum, hinc amor amoris magnes nominatur: quod alterius secum amorem trahat, ob id præclare Seneca *ep. 119.* Monstrabo tibi amatorium sine medicamento, sine vllius veneficæ carmine: Si vis amari, ama.

Dico tertio, Amoris inordinati remedia suæ primo cogitationes, sensusque alio conuertete, & à re peruersa amata auertere, cum enim ex apprehensione boni amor nascatur, & sine illa apprehensione perseverare neque-

at, maxime sopitur dirigendo alio cogitationes, secundo inquirere mala, quæ rei amatae insunt, est enim malum obiectum suæ, & odii, tertio incommoda, quæ parit expendere, quarto considerare inconstantiam amoris humani, quamque facile ex amicis homines fiant inimici, quinto in Deum cogitationem & amorem suum conuertere, qui solus omnem rationem boni & amabilitatis confert.

Dico quarto, Effectus amoris sunt varii primus est vnio amantis cum re amata, quæ vnio est affectiua, & metaphorica, quia per affectum amoris homo quodammodo inclinatur & trahitur in rem amatam. Hinc illud, magis est anima vbi amat, quam vbi animat, quo sensu etiam dixit Plato, animam amantis in amante mortuam, in eo vero quod amatur, viam esse. Sed hæc vnio non est tam effectus amoris, quam ipsa amoris substantia: Secundus amoris effectus est vnio magis realis, per continuam cogitationem de re amata: Hoc enim amor efficit, ut qui amat, perpetuo de re amata cogitet, tertius effectus est vnio maxime Physica, & realis, per realem consecutionem rei amatae, ad quam amor trahit, & inclinatur: Quartus est vnio effectuum & desideriorum, ut vnus idem velit, quod alter. Quintus est extrahens, per quam homo quodammodo diuellitur à seipso, & transferatur in rem amatam, vel secundum cogitationem, ut diximus, quia tota hominis cogitatio in rem amatam rapitur, vel secundum affectum, prout hic amor efficit, ut homo quidam modo extra se exeat, & in amatum feratur, illius res curet, illi congaudeat, condoleat, &c. Sextus effectus est Zelus, qui est vehemens appetitus remouendi ea, quæ sunt amori contraria.

D V B I V M VI.

De Odio.

Dico primo, odium est auersio quædam appetitus à re, vel persona, ex aliqua disconuenientia præcise à ea apprehensa. Dicitur præcise, quia odium sequitur apprehensionem abstractentem à præsentia, vel absentia mali, sicuti amor sequitur apprehensionem abstractam

abstractentem ab absentia, vel presentia boni. Hinc patet primo, quod sit obiectum odii, malum scilicet & disconueniens, vel positium, vt tormentum, vel priuatiuum, vt mors: secundo patet ex definitione, duplex esse odium; odium scilicet quod uocatur auersionis, quo auertimur à re aliqua disconueniente, opponiturque; amoris concupiscentiæ, alterum est odium inimicitiae, quo personam aliquam, vt nobis disconuenientem auersamur, illique malum opramus, opponiturque amoris amicitiae.

Dico secundo, cause odii sunt in primis malum apprehensum, sicut amoris est bonum, oppositorum enim oppositæ sunt causæ, secundo odii causa est amor, quia enim bonum amamus, sit vt malum quod illi repugnat, detestemur.

Petres quomodo amor possit esse odii causa.

Respond. non esse contraria, nisi uersentur circa idem obiectum, cum autem uersentur circa diuersa obiecta, vt sese etiam compariuntur in gradu intenso, ita non sunt contraria Tertio odii, præsertim inimicitiae, causæ possunt esse variae, quæ ex amicis faciunt inimicos, vt sunt eæ, quas Aristoteles secundo *Rhetor. capite 4.* recenset: Ira, detractio, calumnia, &c.

Dico tertio, Remedia odii maxime inimicitiae sunt excitare se ad amorem contrarium, per cogitationem alicuius boni in eo, qui odio habetur, vt naturæ similitudines diuinæ excellentiæ participationis, eiusdemque gloriæ nobiscum capacitatis.

Dico quarto, Effectus odii sunt affectuum ac animorum diuisio, ac dissentio, vt diuersa uelint ac desiderant, qui se oderunt, secundo non modo uoluntatum, sed etiam iudiciorum discrepantiam ex odio ortum habent: Tertio rixæ, contentio, bella iniusta hinc etiam procedunt. Quarto Gaudium, quo de malis inimici gaudemus, & tristitia, qua de eius bonis contristamur, vel quia nos iis caremus, vel quia eius bona quodammodo nostram excellentiam obscurant, vel quia isti sunt iis bonis indigni, quæ tristitia indignatio dicitur ab Aristotele

Nemesis.

(*)

De desiderio seu concupiscentia & fuga seu abominatione.

Dico desiderium seu concupiscentia est appetitus boni futuri nondum obtentus: abominatio est fuga mali futuri, nondum presentis.

Petres quomodo tempus futurum & presentis in appetitione boni, vel fuga mali inducat distinctionem specificam, inter desiderium & delectationem, itemque inter fugam & tristitiam, cum non uideatur diuersitas temporis adferre posse distinctionem specificam.

Respond. Tempus presentis & futurum non adferre distinctionem specificam ipsis obiectis, in ipsis tamè actibus oriri distinctionem specificam, quia obiectum presentis, vel absens diuersimode apprehenditur, ex quo nascitur diuersus essentialiter modus tendendi in obiectum, in ipsa uoluntate. Remedia inordinatæ concupiscentiæ sunt fere eadem, cum amoris inordinati. Ad hoc etiam conducit initio concupiscentiam compelescere, ne longiore temporis spacio uires capiat: deinde considerare, quam omnia huius mundi sunt fugacia, denique mortis meditatio, & breuitatis uitæ hic magnum momentum habet.

Diuiditur concupiscentia ab Aristotele, *Eth. c. 11.* in comunem, seu naturalem, quæ in omnibus & quæ est hominibus, vt cibum, potum, &c. omnes desiderant. Neque naturalis ob hoc dicitur, quod non sit actus appetitus sensitui, seu appetitio elicita, sed quod in omnibus sit eadem ad ista à natura proposita. Alia concupiscentia est non naturalis, sed propria cuique, non enim eadem omnes concupiscunt, sed alius hæc, alius alia, hos cibos alius concupiscit, & conquirat alius alios; est que hæc concupiscentia propria homini, prior etiam in brutis reperitur, Vnde Aristot. *primo Rhet. c. 11.* concupiscentias prioris generis uelut irrationales, posterioris uero generis rationales, quod ratio uel cogitatio in his posterioribus obiectis conuenientibus excogitandis, suum munus exerceat, meditando, ac ratiocinando, vt cum homo cibum aliquem delicatum, vel nouæ formæ vestes excogitat.

D V B I V M VIII.

De delectatione & Doloze, seu
Tristitia.

Dico primo, Delectatio est motus appetitus sensitui, ex bono presenti, ac percepto proueniens.

Nota ad delectationem saltem imperfectam non semper requiri realem boni possessionem, quia imaginaria etiam boni possessio ad aliquam delectationem mouet, causa delectationis fere eadem quæ amoris.

Petes, an gaudium differat à delectatione.

Respond. Sicut speciem à genere differre, delectatio enim communis est tum brutis, tum hominibus, gaudium homini est proprium.

Dico secundo, effectus delectationum sunt varii, vt in primis cordis dilatio, quæ delectationem consequitur, exultatio, &c. Interdum sitim ac desiderium pariunt, quatenus secundum aliquam sui partem non plene habentur, interdum tum pietate possidentur ex frequentia pariunt fastidium.

Dico tertio, dolor est motus appetitus sensitui, ex malo presenti, & percepto proueniens. Patet hæc definitio ex definitione delectationis, cui opponitur.

Dico quarto. Cause doloris sunt primo malum præsens, saltem secundum apprehensionem, secundo omisso boni, possessio & dilatio boni expectiti, quæ vt mala præsentia reputantur, spes enim quæ differtur affligit animum, tertio atra bilis, quæ & tristitiam generat, & vicissim per tristitiam augetur, item desperatio, ira, &c. dolorem auferunt.

Dico quinto. Effectus tristitiæ sunt multi & noxii, corpus aggrauat, ossa exiccant, & si intensa diu perseueret, rabem inducit, cor constringit, & plus cæteris omnibus passionibus nocet, quia malum est præsens, quod longe vehementius imaginationem ferit, item intellectum hebetat, operationes omnes insuaues reddit: porro remedia inordinatæ tristitiæ sunt, mala antequam accidant præmeditari, tela n. præuisa minus ferunt: fallacem fortunam & volubilitatem rerum humanarum considerare exempla eorum, qui longe maiora constantè pertulerunt, perpendere,

itemque aduersis offerri præclaram virtutum materiam. Facit etiam huc amicorum compassio, & animi sensuumque occupatio in iis, quæ delectare possunt.

Petes, an delectatio & dolor sint contraria, an vero se simul compatiantur.

Resp. delectationem & dolorem, quæ sunt appetitus elicitii, secundum rationem suam generalem esse contraria, sed hæc contrarietas non efficit, quo minus illa possint esse simul; (sicu etiam contrarietas, quæ est inter virtutem & vitium, in communi sumpta non impedit, quo minus secundum diuersas species possint esse simul) tunc autem habent perfectam contrarietatem, & sese non compatiantur, cum sunt de eodem subiecto. Cum autem versantur circa diuersa obiecta, possunt sese inuicem minuere, quia malum præsens potest auertere imaginatiuam à consideratione boni præsentis, & contra.

D V B I V M IX.

De Spe & Desperatione.

Dico primo, Spes est motus appetitus sensitui in bonum arduum, quod existimatur posse acquiri, spem causant & augēt, quæcunque facultatem subministrant ad bonum arduum consequendum, aut difficultatem minuunt. Item experientia huiusmodi casuum, & exempla eorum, qui res huiusmodi profecerint, imò etiam sæpe in experientia, nam in iuuentibus spes maxime reperitur, in quibus tamen experientia deest, quod fit vel ob naturæ laborem, vel quia difficultates non apprehendunt, similiter ebrii magna sperare solent, quia impedita ratio non patitur eas difficultates intueri.

Dico secundo, Desperatio est motus appetitus sensitui, quo homo difficultatē victuræ rem arduam auersatur, eique vt impossibili succumbit.

Nota auersionis illius, quæ est in desperatione, bonum non esse causam, neq; obiectum formale, cum bonum potius ad terrahat, sed difficultatem, quæ in eo affequando apprehenditur quæque mali quandam rationē habet, esse illius causam, & obiectum formale.

Petes, an spes differat à desiderio.

Respond. Affirmando eum D. Thoma 1. 2. 7. 40. 4. 1. Quia Desiderium est motus, qui fertur in bonum absens, non arduum, spes vero habet annexam difficultatem.

D V B I V M X.

De Audacia & Timore.

Dico primo, Audacia est motus appetitus sensitivi, quo neglectis periculis opus difficile aggredimur, ut bonum arduum speratum obtineamus. Ex qua definitione apparet, audaciam versari circa media difficilia, ad finem consequendum, quæ spe boni consequendi audacia amplectitur, timor autem refugit, ob difficultatem.

Petes quodnam sit obiectum audaciæ bonumne an malum. Ratio difficultatis est, quia cum sit actus prosecutionis, videtur habere bonum pro obiecto, ex altera parte dici solet, audaciam & timorem versari circa malum, & ita inter se opponi, ut audacia sit accessus ad illud, timor recessus.

Respond. formale obiectum audaciæ esse bonum speratum, materiale autem esse malum seu medium difficile, aut periculosum. Itaque audacia & timor versantur circa obiectum materiale idem: non autem formale, sicut etiam de spe & desperatione diximus.

Petes secundo, quomodo ergo differunt spes & audacia, si utrunque habeat pro obiecto suo formali bonitatem rei, quæ speratur.

Respond. differre obiecto materiali, & fere se habere sicut intentionem & electionem. Spes enim desiderat ipsam finem, & bonum, ratione bonitatis suæ intrinsicæ, non obstante, quod per media difficilia debeat acquiri, ita ut ipse finis & bonum sit obiectum, etiam materiale, audacia autem etiam in media difficilia tendit, propter bonitatem finis, sic ut istam difficultatem præ ista bonitate contemnat, effectus audaciæ hic est, timorem & frigiditatem membris externis: initio affert eo quod calorem ad cor reuocet, sed cum deinde per membra diffundit.

Dico secundo: Timor est motus appetitus sensitivi, de malo imminente, cui facile resisti non potest. Hinc fit, ut mala leuia & quæ fa-

cile depelli possunt, non timeamus, neque ea quæ remotiora etiam sunt, quia timor est mali impendentis. Contra vero mala repentina maxime horrorem creant. Consideratio enim præmissa mali minuit timorem, & in repentinis subtrahitur facultas occurrendi malo.

Effectus timoris hi sunt, in corpore causat contractionem, cor item debilitat, & contrahit, pallorem, frigus tremorem, linguæ hæsitantiam, capillorum rigorem itemque sitim parit, animus ad excogitandas rationes emergendi ex periculo excitatur.

D V B I V M X.

De Ira.

Dico primo, ira est motus appetitus sensitivi, quo vindicta appetitur de malo arduo. Dixi de malo arduo, quia leuia nos parum mouent.

Petes, an obiectum iræ sit bonum, an malum?

Resp. id quod appetimus scilicet, vindictam, esse bonum sed id cui appetimus, est malum, & apprehensum, ut noxium, & disconueniens. Vnde eo differt ira ab odio, quod in odio appetatur alteri malum, quia malum, in ira vero appetitur quidem malum alteri materialiter, sed tamen formaliter, ut consideratur habere aliquam rationem boni, ideo enim vindicta appetitur, quia bonum existimamus fieri compensationem iniuriæ, & æqualitatem sublatam restitui.

Nota vero, licet videatur non posse esse ira proprie, nisi pene eos, inter quos potest esse iniustitia, cum vindicta sit compensatio iniuriæ, sufficere tamen ad iram, quæ est in appetitu sensitivo, nec reperiri ratione apprehensionem nocuenti, vel damni, non autem requiri formalem iniuriam, hinc experimur etiam nos ad iram concitari, etiam si quis iure nocuerit: & ira etiam interdum cadit in irrationalia animantia, a quibus licet accipere possimus nocuentum, non tamen iniuriam.

Causæ iræ possunt aliæ passionibus esse, & maximè tristitia, nam quia dolemus nobis iniuriam, vel nocuentum illatum, mouemur ut

mur ut alteri tantundem expetamus. Deinde omnes feræ causæ ad contemptum reuocari possunt, cum enim omnes propriam excellentiam maximi faciant, fit ut si illa in aliquo lædatur, & quo excellentia illa maior fuerit, alterius vero utilitas maior, & abiectio fit, ut quemadmodum & contemptus, ita & ira augeatur. Iræ remedia sunt suspicionem contemptus deponere, iram in ordinatam esse furorem, hominemque dedecere, iniuriam illi plus nocere, qui infert, quam cui infertur: exempla sibi eorum, qui præclare iram compefferunt, proponere. Iræ effectus sunt delectatio, quam quis habet ex spe sumendæ vindictæ, tristitia, si ad illam prouenire non possit feruor item in corde, & ebullitio sanguinis, calor in cerebro. Differt autem ira à feruore amoris, quod feruor amoris suauitatem quandam habeat, ira vero amaritudinem coniunctam. Ex ira etiam nascitur cordis palpitatio, ardentes oculi, colores in vultu mutati, linguæ hæsitantia, corporis tremor, denique rationis perturbatio.

D V B I V M XI.

*Utrum passiones cadant in animum
sapientis?*

Negabant Stoici sapientes ullam passionem admittere, Peripatetici & Platonici

affirmant sapientem passionibus carere non posse. Dico passiones cadunt in animum sapientis, Probatur, quia passiones sunt motus naturales, qui in homine naturaliter oriuntur, obiecto proposito, ergo sapientes illis non carent, secundo potest mediocritas passionibus à ratione statui, & sic virtutem plurimum pro mouere, ergo ex se non sunt malæ, ergo in sapientibus esse possunt.

Confirm. primo, quia sacra scriptura nos ad varios motus huiusmodi in vita tristitia, iræ, &c. ergo non sunt malæ.

Confirmatur secundo. Quia Christus huiusmodi motus voluntarie in se admittit, iræ, tristitiæ, &c. nullam habent in se indecentiam.

Dices primo, passiones sunt morbi animi, ergo non cadunt in sapientem.

Resp. passiones à ratione moderatas non esse morbos animi, sed eas, quæ medium non tenent, & à ratione deficiunt.

Dices secundo, passiones inducunt ad peccatum, ergo sunt malæ.

Respond. passiones à ratione moderatas non inducere ad peccatum, sed potius magnum esse ad virtutem adiumentum, immoderatas autem, & quæ rationis ductum non sequuntur, ad peccatum inflectere.

DISPUTATIO QUINTA.

De Virtutibus moralibus in genere.

D V B I V M I.

Quid sit Virtus?

Ora primo, duplices esse virtutes, alias in intellectu, alias in voluntate, illæ intellectuales nominantur, quæ à Philosopho in metaphysica, & in 6. Ethic. 3. & sequentibus, quæ

que numerantur, scilicet sapientia, Intellectus, scientia, Prudentia, & ais Ex vero, quæ in volu-

rate sunt, Morales vocantur, quod moribus, id est, actionibus moraliter bonis eliciendis deseruiunt.

Nota secundo, licet in hoc conueniant virtutes intellectuales & morales, quod vitæque inclinent ad operationem bonam, & conuenientem naturæ rationali, tamen inter illas hoc esse discrimen, quod virtus intellectualis inclinât tantum ad operationem bonam, in genere naturæ ad cognitionem, scilicet alicuius virtutis non autem ad operationem bonam, in genere moris, vnde & virtute intellectu-

ali

ctuali potest quis male vri, & per illam in genere moris male operari, vt si verbi gratia, quis vtatur scientia, ad vanam gloriam, vel contra fidem. Virtus autem moralis inclinatur non tantum ad operationem bonam, in genere naturæ, sed etiam in genere moris, ad bonum vsum sui, vnde virtute morali non nisi bene & laudabiliter potest quis vri, ob idque proprium hoc est virtutis moralis, vt bonum faciat simpliciter habentem, & ab hac virtute vir bonus simpliciter dicitur.

At vero à virtute intellectuali non nisi secundum quid aliquis dicatur bonus, vt bonus metaphysicus, bonus medicus, bonus architectus. Aduerte tamen inter intellectuales virtutes vnicam esse prudentiam, qua non possit male vri. Dirigit enim actiones voluptatis, & illis dat rectitudinem, quæ proinde cum virtutes morales voluntati inhxerentes hac in parte imitentur, recte virtutibus iis, quæ simpliciter & absolute virtutes dicuntur, annumeratur.

Dico primo, Virtus in genere, prout attrahit à virtute intellectuali, & morali, sic definiti potest. Virtus est habitus operatiuus boni. Hæc enim definitio vtriusque potentie virtutem complectitur: habitus est genus definiti, qua parte excluduntur potentie & passionis, posteriore parte excluduntur habitus vitiosi: quæ tota virtutis definitio peti potest ex Aristotele *secundo Ethic. c. 5. & 6.* sed oppositæ huius definitioni Scotus in *primo sen. essentia. vni. distinct. 17. quest. 2.* & alibi: negatque virtutem esse habitum essentialiter, sed relationem conformitatis cum recta ratione, vel conformitatis cum obiecto, quam relationem censet accidentario aduenire habitui, habitumque sese habere per modum fundamenti, sed hæc sententia nec vera est, nec ex mente Aristotelis, qui *secundo Ethic. c. 5.* ex professo genus virtutis inquirens aperte statuit, Habitum esse ipsius genus, *secundo ibidem c. 6.* vbi definit virtutem moralem pro genere habitum constituere: Tertio Aristoteles facit virtutem & vitium inter se contraria, relationes autem non habent contraria. Deinde accedit ratio, qua per virtutem inclinamur, & faciliamur ad actus bonos, & nunquam ad actus malos; quia virtus inclinatur ad actus similes iis, à quibus fuit perductus, ergo est habitus, & non tantum relatio. Confirmat, simili,

quia habitus pulsandi citharam non inclinatur ad quemuis motum, sed ad motum secundum artem, & harmoniam, ergo similiter habitus temperantia, v. grat. non inclinatur ad quamuis comestionem, sed ad eam, quæ sit dictamen prudentiæ.

Dices primo, Aristoteles videtur accensere virtutem & vitium relationibus, in prædicamento ad aliquid, ergo.

Respon. Eodem modo dicendum esse, Habitum esse in prædicamento ad aliquid, quia habitum etiam inter exempla relatorum assignat: Dico igitur, Virtutem & vitium esse relationes transcendentales, non prædicamentales, id est esse res absolutas, constitutas in sua essentia, per ordinem ad alia.

Dices secundo, Idem habitus potest esse successiue bonus, & malus, mutata tantum relatione conformitatis & difformitatis, ad rectam rationem, ergo nullus est habitus ex sua specie bonus. Antecedens probatur, quia actus temperantiæ acquisitus per actus malos & repugnantis rationis dictamini, v. g. vel in gratiam idoli, vel non debito tempore aliaque mala circumstantia, poterit postea inclinare ad actus bonos, qui sicut ex rationis dictamine, & cum debitis circumstantiis. Confirmat, quia actus idem possunt esse successiue bonus, & malus, ergo & habitus.

Respon. nego antecedens, ad probationem nego assumptum, vt enim habitus ille fuerit generatus, per actus malos, ita ipse erit malus, & inclinabit ad actus malos, quia tamen eiusmodi habitus non tantum faciliat potentiam ad opus, sed etiam quatenus est in appetitu sensitiuo, passionis & concupiscentia indomitas erga cibum refrenat: hinc fit; vt postea longe facilius possit quis mutato fine, vel alia circumstantia vitiosa actiones bonas elicere, quia passio, quæ est magnum impedimentum ad virtutem, iam est compressa, & per huiusmodi bonas actiones habitum bonum faciliori negotio acquirere, & hoc est quod Aristoteles docet, *secundo Ethic. c. 8.* cum, qui prodigus sit, facilius posse fieri liberalem, quam qui auarus sit, qui audax, facilius posse fieri fortem, quam qui sit timidus, rationemque reddit, quod virtus, quæ in medio est posita, sæpe magis accedat ad vnum extremum vitiorum, quam ad aliud. Ad confirmat, Nego eundem actum voluntatis, aut etiã

externum, vt substat imperio voluntatis, posse esse successiue bonum, & malum, vt *supra disp. 3 dubio 1. c. b. v. s.* diximus. Licet idem actus externus in genere naturæ consideratus, possit esse nunc bonus, nunc malus.

Ex his facile erit definire vitium in genere, nimirum quod sit habitus operatiuus mali, cum enim virtus & vitium sint contraria, debent esse sub eodem genere, & differentia specifica distinguui.

Dico secundo, Virtus moralis recte definitur ab Aristotele *secundo Eth. c. 6.* Habituelectiuus, in ea mediocritate consistens, quæ ad nos est, quæque ratione est definita, & vt prudens ipse definitur. Genus virtutis est habitus. Cætera explicant differentiam.

Nota hanc definitionem omnibus virtutibus moralibus conuenire, si modo iustitiam excipias, quæ non habet medium rationis, sed medium rei, vt infert. Vt autem iustitiæ conueniat, addenda esset vna particula, quæ signaret non excludi medium rei, hoc modo est habitus electiuus in mediocritate consistens, ea saltem quæ ad nos est, &c.

D V B I V M I I

In qua potentia sint virtutes morales.

Dico primo in appetitu sensitiuo sunt aliqui habitus boni, non tamen virtutes proprie dictæ, sed tantum virtutum vmbre quædam.

Prima pars probatur, quia appetitus sensitiuus per actus frequentes a ratione, & voluntate imperatas passiones suas ad mediocritatem reducit, & ad actus cum ea mediocritate exercendos promptior redditur.

Secunda pars probatur, quia virtus est habitus electiuus, sed electio non est in appetitu sensitiuo, ergo nec virtus.

Dico secundo, in voluntate virtus fortitudinis & temperantiæ est collocanda, vt & virtus iustitiæ. Probatu primo, quia hi actus voluntatis, volo pro Religione vel re publica pericula subire, volo temperate comedere, sunt actus honesti, ergo sunt alicuius virtutis, quæ fit in voluntate. Confirmo primo, quia eius est habitus, cuius est operatio. Confirmo secundo,

quia voluntas per huiusmodi actus sentit se promptiorē reddi ad alios similes, ergo. Probatu vt labores, & pericula amplectatur, vt bona sensibilia & delectabilia moderate appetat, ergo illa etiam virtute indiget, quæ hanc difficultatem tollat. Tertio habitus iustitiæ est in voluntate ad suum cuique tribuendum, ergo & habitus fortitudinis, & temperantiæ. Probatu consequentia, quia primariæ, cur ipsi velint habitum fortitudinis & temperantiæ esse in appetitu sensitiuo, est, quia in exercendis actibus harum virtutum tota difficultas ex passibilitate oritur, atque eadem ratio est in habitu iustitiæ, ergo.

Dices primo, Aristot. videtur dicere, *tertio Ethicor. cap. 10* fortitudinem & temperantiæ esse in parte irrationali. Dicit enim, hæc namque virtutes (fortitudo scilicet & temperantia) earum animi partium videntur esse quæ sunt rationis expertes, ergo non sunt in voluntate.

Respond. esse in parte rationali tantum, per participationem, formaliter vero irrationali voluntate, sc. non vero in parte formaliter rationali seu intellectu, vel dicendum Arist. velle has virtutes versari circa moderationem passionum, quæ sunt in parte plane irrationali, sic vt harum obiectum sit in parte irrationali, non autem virtutes ipsæ.

Dices secundo, Virtus est circa ardua, sed omnis difficultas, quæ est in actibus temperantiæ ex appetitu sensitiuo profuit, ergo hæc virtutes ad appetitum sensitiuum referri debent. Confirmat, quia si quis sit, qui nolit quid, & quando sit operandum, passionibus careat, facile operari poterit iuxta temperantiæ præscriptum, ergo superuacaneæ sunt virtutes in voluntate.

Respond. Licet ea difficultas oriatur ex appetitu sensitiuo, ipsa tamen voluntas est quæ difficulter elicit actus suos, vnde vt intemperantiæ actibus mediocritati studeat, non sufficit ipsas passiones ad mediocritatem reduci, sed ipsa etiam indiget habitu in se ad faciliter operandum. Ad confirmationem respondeo, si quis passim careat passionibus, quod illas frequenti exercitio cõpresserit, habebit etiam in voluntate habitum, qui simul generatus fuerit cum habitu illo, qui est in appetitu sensitiuo, si a ponatur a Deo, passionē

quæ est in appetitu sensitiuo, esse reductam ad mediocritatem nullo generato in voluntate habitu, tunc voluntas non tanta facilitate in initio suos actus exercebit, quanta exercuisset, si habuisset habitum, licet paucis actibus ob defectum extrinseci impedimenti in se generaret habitum, si denique ponatur sublata plane passio, vt homo illa penitus careat, nunc in voluntate non poterit esse virtus, quia deesse materia virtutis, passiones se moderandæ & difficultas. Virtus autem est tantum circa ardua.

D V B I V M III.

An virtus moralis sit posita in medio.

NOta primo, tantum agi de virtutibus, quæ sunt in voluntate, licet enim latioris virtutis moralis acceptione contineatur, quia virtutes morales, quæ in voluntate sunt, dirigit tamen pressius acceptum nomen virtutis moralis, non continet prudentiam.

Nota secundum, duplex esse medium, in virtutibus, vnum dicitur medium rei, alterum medium rationis. Medium rationis dicitur, quod à recta ratione & iudicio prudenti statuitur, spectata conditione, & qualitate operantis. Medium rei est, cum non spectatur conditio operantis, aut quid sit commensuratum suo subiecto, secundum rectas rationis regulam, sed tantum spectatur quid sit commensuratum rei, vel iuri alterius, vt nec minus, nec amplius præstetur, sed æquale, hinc fit, vt medium rationis variari possit, cum medium rei sit inuariabile, sed idem maneat in omnibus: Si enim alterius habeat, vt ego ei dem vnum aureum, cuiuscunque tandem sim conditionis, siue pauper, siue diues, siue nobilis, siue ignobilis, siue sacerdos, siue laicus, &c. Sidem illi vnum aureum, satisfacio ipsius rei, & pono medium, rei, siue æquale iuri ipsius: si do minus quam vnum aureum, cuiuscunque tandem sim conditionis, recedo à medio rei, & contra iustitiam pecco: medium veto rationis variari potest, quia spectatur conditio personæ, vnde quod vni erit, verbi gratia, multum commedere alte-

rum erit parum, respectu tertii erit temperate comedere, nec nimium, nec nimis parum.

Dico primo, omnis Virtus in medio consistit, probatur ex Aristotele, *secundo Ethicor. capite sexto*, & virtutis definitione supra allata, secundo probatur, quia omnis virtus inclinatur ad actus tales, in quibus secundum prudentiæ regulam nulla circumstantia debita desit, nec villa redundet: ergo omnes spectant medium. Hinc Aristoteles *secundo Ethic. capite 9.* docet, valde difficile esse, fieri probum, quia medium attingere est difficillimum.

Dico secundo, Virtutes, quæ circa passionem versantur, habent medium rationis ex obiecto, & secundum suam substantiam, sunt habitus medii inter duos vitiosos habitus.

Probatur prior pars, quia illæ virtutes eo spectant, vt passionem mediocritatem teneant, quod medium iuxta varias operantis conditionis, & alias circumstantias mutandum est, prudenti iudicio, ergo Confirmatur. Quia temperantia constituit medium in cibo, & mensuram pro ratione subiecti, hinc fit vt quod in g ganti, verbi gratia, parum est, sit alteri; verbi gratia, pumilioni nimium, alteri qui statura mediocri sit, æquale. Pari modo fortitudo medium ponit in periculis suscipiendis, ne quis pro ratione conditionis suæ, vel nimium timeat, vel nimium audeat: Vnde quod vni verbi gratia militi erit fortitudo, alteri verbi gratia mulieri, aut sacerdoti erit temeritas: Altera pars, quod scilicet istæ virtutes secundum suam substantiam consistant inter duos vitiosos habitus, Consequitur ex priori, si enim obiectum illam latitudinem admittat, vt excessum patiatur, & defectum, sequitur actus & habitus dari posse, qui circa obiectum illud, per excessum & defectum dari possit, qui proinde virtutem relinquunt in medio, de hoc virtutis medio in genere. Aristoteles fuse, *libro secundo, Ethicor. capite sexto, septimo, & sequentibus, usque ad finem.* & in particulari cum de singulis virtutibus agit, *libris sequentibus.*

Nota tamen, vt bene aduertit Aristoteles *libro 2. capite 8.* licet virtuti, quæ in medio est posita

consistere in indiuisibili, sed habere aliquam latitudinem, v. g. temperantia in potu tibi proponit pro medio duos sciphos, non tamē cenferis intemperanter bibere, si quid modicum adicias, v. g. tertiam partem sciphi. Princeps aliquis quotidianē potest ex liberalitate donare centum aureos, & hoc illi mediū præscribit recta ratio, non tamen si vnum aut alterum adiciat, cenferetur à medio recessisse. Addo etiam in medio rei, quod est in iustitia esse aliquando etiam latitudinem aliquam, vt in rerum pretiis, quæ lege imposita non sunt, darum summum medium, infimum, & quamuis medium iustitiæ fere in indiuisibili sit positum, tamen illud est maxime notum.

D V B I V M I V.

*An virtutes morales sint inter se
connexæ?*

Sensus quæst. est, an qui vnā virtutem moralem habet, necessario etiam alias habeat, sic vt vna non possit consistere sine alia. Negant Scotus, Gabriel, Occam, has virtutes esse inter se connexas. Afferit D. Thomas cum suis, quibus astipulari videtur Aristoteles l. 6. *Eth. cap. 13.* vbi de hac re præclare disserit.

Nota primo, virtutes nonnullas esse communes omni hominum generi ac conditioni, quas omnes homines, vt recte viuant, secundum rectam rationem habere debent, vt quatuor virtutes cardinales, alia sunt peculiare alicui statui, ac conditioni hominum, vt sunt virtutes quædam religiosorum, castitas, paupertas, &c. Sic virtutes, quæ principem decent, magnificentia, iustitia vindictiua, &c. controuersia autem inter DD. est non de virtutibus posterioris generis, cum perspicuum sit, eum qui habet aliquam virtutem moralem, non debere habere eas, quæ peculiarem aliquem statum deceant, sed quæ est de virtutibus prioris generis, omni hominum statui conueniens.

Nota secundo, ex Aristotele l. 7. *Eth. c. 1.* vnāquamque virtutem triplicem gradum in homine obtinere posse, gradum scilicet continentia, gradum temperantia, & gra-

dum heroicum. In gradu continentia habemus virtutes, quando passiones adhuc sunt vehementes, difficulterque eis resistimus, in gradu temperantia, quando virtutes iam perfectæ sunt & passiones sedatæ, quem gradum habent in iis, quæ inter homines commiter censentur virtute præditi. In gradu heroico, cum per actus heroicos & excellentes eam perfectionem habent, vt passiones planè sint compressæ, neque vnquam, aut rarissimæ rectæ rationi repugnent. Non versatur hæc quæstio circa virtutem primo, vel vltimo modo consideratam, cum confet non necessario reliquas virtutes esse connexas, cum virtute aliqua in gradu imperfecto, neque etiam dubium virtutem in illo gradu summo requirere aliarum virtutum locietatem, sine quibus non esset: vnde nunquam perfectam & sæpe difficultatem in suis actibus experiretur, controuersia igitur est de iis.

Dico primo virtutes morales non sunt necessario connexæ, quoad substantiam, probatur primo, quia sunt habitus distincti, qui inclinant ad diuersos actus, ergo. Confirmatur quia actus virtutum non sunt necessario connexi, ergo nec habitus. Confirmatur secundo, potest quis se exercere etiam frequentissime in materia vnus virtutis, non exercendo se in materia alterius virtutis, vel quia non vult, vel quia non affert se materia, in qua se exercent, sed ille se per repetitos actus vnus virtutis generabit habitum istus virtutis, non autem alterius, cuius actus non eliciet, ergo vna virtus potest secundum substantiam stare sine alia.

Dico secundo, virtutes morales non sunt ita necessario connexæ, quoad operationem, vt vna sine alio nunquam operari possit. Probatur, quia omnis habitus potest operari in propria materia, sine alterius confortio, & ridiculum est, vt per habitum temperantia temperate comedam, asserere, me non possid facere nisi habeam habitum iustitiæ: Esti potui exercere actus temperantia, antequam haberem habitum sine habitum iustitiæ, quare non potero acquisito habitu temperantia.

Dico tertio, Virtutes humanæ, quoad operationem, in perfecto statu virtutis, siue vt

in omni casu & euentu facile per illas operemur, necessario consortium aliarum virtutum & perfectæ prudentiæ, in qua quodammodo copulentur. Probatur primo, quia perfecta virtus debet procedere ex perfecta prudentia, nam prudentia specialis circa rectam virtutis materiam non sufficit, ad distandum, quid quouis casu, & quibusvis circumstantiis sit agendum, secundo, quia perfecta virtus debet facile posse operari, quouis casu & circumstantia, atqui mihi habeant alias virtutes, & simul offeratur mihi in eodem actu materia virtutis acquiræ, & alterius virtutis, quam nec dum habeo, sentiam difficultatem ratione materiæ virtutis oblata, quam nec dum acquisiui, ergo Confirm. quia nisi omnes passionibus sint compressæ, poterit facile vna passio vincere propensionem virtutis iam comparatæ, vel saltem fiet, si simul offeratur materia virtutis exercendæ, & passio aliqua, ex altera parte trahat in contrarium, vt virtus longe difficilius operetur, quod est contra rationem virtutis saltem perfectæ.

Ex his patet, quomodo D. Thomæ & Scoti sententia inter se conciliari possint, & rationes eorum vtriusque dissolui, cum Scoti rationes tantum probant vnum virtutem posse acquiri, & esse secundum substantiam, vel operationem in statu imperfecto. Diui Thom. vero tantum probant non posse hominem semper & quouis casu bene operari, in materia vnius virtutis, nisi omnes virtutes connexas habeat.

Petes, an prudentia sit etiam connexa necessario cum aliis virtutibus, siue an possit quis habere prudentiam, qui non habeat virtutes morales, in voluntate, & sit improbus, quod quis possit esse prudens sine virtutibus moralibus, in voluntate: inde videtur colligi, quod prudentia sit habitus intellectus, qui tantum pender ab actibus intellectus, non autem voluntatis, neque videtur repugnare, vt aliquis bene iudicet de agibilibus, & tamen per libertatem male operetur, imo nullus peccaret, nisi faceret contra rectam rationem, & iudicium prudentiæ. Vnde consequens est, neminem peccare, qui non habeat illud iudicium, ac rectam rationem, Contrarium tamen communiter asse-

ritur, neminem scilicet esse prudentem, qui non sit probus, & videtur expressa Aristotelis sententia 6. Eth. c. 12. in fine, cuius hæc sunt verba.

Ex quo percipi potest, fieri non posse, vt quis sit prudens, quin idem vir sit bonus, & cap. seq. Exis inquit, quæ dicta sunt, perspicuum est, nec sine prudentia quemquam proprie virum bonum esse posse, nec prudentem sine virtute ea, quæ ad mores pertinet.

Respond. igitur perfectam prudentiam tantum esse in viris probis, qui sint omnibus virtutibus moralibus præditi, & affectum habeant in materia virtutis recte dispositum, hi enim soli recte iudicare in quouis negotio occurrente possunt, eo, quod passio compressa non perturbet rationem, & affectus recte dispositus erga honestum, trahat intellectum ad iudicandum honestum hic & nunc esse conueniens, in improbis viris tantum potest esse imperfecta prudentia, qua in vniuersali recte iudicante, vel in partiali tantum speculatiue esse honestum, vel conueniens, hic & nunc prædicte vero, licet interdum bene iudicet, tamen neq; diu neq; crebro recte iudicare possunt, quia affectus prauè dispositus non sinit eas recte in illa materia, circa quam prauè sunt affecti, iudicare, vt ebrius potest semel iudicare sibi hic & nunc esse bonum seruare mensuram in potu, sæpius tamen iudicare non poterit, quia affectus in contrarium inclinat.

D V B I V M V.

An virtutes sint homini secundum naturam, & vitia contra naturam?

NOta primo, non de habitibus virtutum & vitiorum hoc dubio peti, sed etiam de actibus ipsis.

Nota secundo, variū posse esse huius questionis sensum: primus est, an ita virtutes sint secundum naturam vt sint insitæ & ingentæ à natura: secundo, an virtus hominis proficiat, vitium vero repugnet conditioni

& naturæ hominis, tertius an homo habeat naturalem inclinationem, ad virtutes, & virtutum actus. Contra vero naturaliter fugiat vitium, & malos actus, quanquam hi duo sensus posteriores fere eodem recedant, & vnus alium inferat.

Dico primo, virtutes non sunt nobis à natura, sed actibus acquiruntur, sunt tamen à nobis à natura quædam virtutum semina. Probatur prior pars ex Aristot. 2. *Eth. c. 6. l. 6. cap. 13.* & patet, quia virtus est habitus. Deinde si virtus nobis esset insita à natura, nunquam possemus elicere contrarios actus vitij, aut eorum assuetudine malos habitus generare, quia, quæ à natura insunt, nunquam tolli possunt, aut in contrarium assuetudine abire, vt pulchre Aristot. 2. *Eth. cap. 1. v. g. lapsi* inquit, qui deorsum fertur natura, nulla ratione assuefieri potest, vt sursum moueatur, ne si decies milies quidem quis eum sursum iaciens assuefacere conetur. Altera pars probatur, quia est in homine inclinatio ad res honestas, & virtutes, vt paulo post dicemus: hæc enim sunt veluti virtutum semina, quæ nihil sunt aliud, quam rationis vis, quæ de rebus agendis recte iudicare potest, & voluntatis facultas, cui connaturalis est rationis regulam sequi, hoc virtutis semen & inclinationem à virtute inditam vocet Aristoteles 6. *Eth. cap. 13.* virtutem naturalem, vt distinguat à vera virtute, quæ per actus acquiritur.

Dico secundo, virtus est secundum naturam hominis, tanquam ipse perfectiua, vitium contra patet, quia virtus inclinat homines ad operationes homini conuenientes, quæ homo est, vitium contra.

Dico tertio, virtus moralis est secundum hominis naturam, siue naturalem ipsius inclinationem, vitium vero contra. Probatur ex præcedente conclusione. Confirm. illud est maximum hominis bonum, ac perfectio, quod perficit hominem, quia homo est, siue secundum gradum rationalem, illud maximum malum, quod secundum illum gradum repugnat: ergo. Vnde nota, hic eandem hominis animam formaliter simul esse sensitivam, ac rationalem, quatenus sensitiva est, non dat illi esse hominis, sed quatenus rationalis. Proinde hominis inclinatio simpliciter

ac sine restrictione ea dicitur, quæ illi conuenit, quatenus rationalis est, vt sunt inclinatio intellectus in notitiam veri, & voluntatis quatenus à ratione in suis actibus perfecte dirigi potest, qui est nudus agendi hominis, vel voluntatis maxime proprius ac connaturalis.

D V B I V M VI.

Vtrum virtutes sint æquales, item & peccata?

Consuerunt Stoici, omnia peccata esse paria, quod ad virtutes vero attinet, vel de intentione quæri potest, vel de perfectione essentiali, sed dubium non est, quia vna virtus aliam intentione superet, prout quæpiam se in aliqua virtute magis exercuerit.

Dico primo, peccata non esse paria, probatur, quia non omnia habent æqualem repugnantiam cum recta ratione, sed diuersa diuersam, pro ratione diuersorum objectorum. Confirm. quis dicit peccare eum, qui in verbis aut lusu excedit, quantum is qui sacrilegum, &c. committit.

Dico, neque virtutes earumque actus sunt essentialiter perfectione æquales, siue diuersarum potentiarum virtutes inter se componimus, siue eiusdem potentie inter se. Intellectualuales enim virtutes perfectione excedunt eas, quæ sunt in voluntate, quia sunt in perfectione potentia. Inter eas autem, quæ sunt in voluntate, iustitia primas tenet, fortitudo sequitur, ac demum temperantia.

Dices virtus intellectualis non facit hominem absolute bonum, estque communis bonis & malis, item non dat bonum vsum sui, hoc autem facit moralis, ergo est præstantior.

Respond. hinc sequi virtutem moralem esse præstantiorem in genere moris, non autem in genere entis.

D V B I V M VII.

Quomodo diuidatur virtus moralis?

Dico virtutes morales in genere alia versantur circa operationes, alia circa passionem,

siones, vel clarius, aliæ sunt ad alterum, aliæ sunt ad ipsum operantem, virtutes enim quæ nos confirmant bene ad alterum, dicuntur versari circa operationes, quia habent pro obiecto immediate operationes externas, quibus erga alios nos habemus, & hanc conformitatem operationis erga alteram spectant immediate, licet mediate possint etiam respicere passiones, quas moderentur, quatenus scilicet ad operationes suas exercendas est necessarium, ut iustitia immediate spectat operationem externam, qua reddamus alteri, quod debemus, ad æqualitatem: quia vero hanc operationem impedire potest nimis amor pecuniæ alienæ, huic etiam passioni moderandæ secundariæ servire potest iustitia. Virtutes vero circa passiones eæ dicuntur, quæ nos confirmant bene ad nos ipsos, quod fit directe moderando passiones, quæ in no-

bis sunt virtutes quæ sunt ad alterum, solent hæc numerari, iustitia, religio, pietas, observantia, obedientia, veritas, fides, gratitudo, vindictio, liberalitas, magnificentia, amicitia. Virtutes circa passiones sunt hæc, Fortitudo, patientia, mansuetudo, liberalitas, philo-
sotimia, Magnanimitas, modestia, téperantia, castitas. Ad castitatem virginitas, ad liberalitatem paupertas, ad modestiam humilitas, quæ Christianæ sunt virtutes, referri possunt.

Dico secundo, quatuor sunt virtutes cardinales, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Téperantia, quæ ideo cardinales dicuntur, quod in iis velut quatuor cardinib. tota vita hominis verti debeat, præcipue autem seu principales dicuntur, quod ad has tanquam partes potestatiæ referri possunt.

DISPUTATIO SEXTA.

De virtutibus in particulari.

D V B I V M I.

Quid sit Prudentia?

Virtutis sunt prudentiæ definitiones, D. August. definit, prudentiam esse rectum appetendum & fugiendum scientiam, item alibi dicit, esse rectum bonarum & malarum, & neutrarum scientiam. Ab aliis definitur ex Aristotele, hoc modo. Prudentia est recta ratio agibilium. Aristot. *1.6. Ethicæ. 5.* ita definit prudentiam, esse habitum cum ratione vere actius, circa ea, quæ homini bona vel mala sunt. Cum dicit esse habitum, cum ratione vera actium, satis indicat, esse virtutem intellectus, eamque moralem, id est, per rationem seu per iudicium rationis, qua præsignificatur. Hinc excluduntur virtutes morales, quæ sunt in voluntate, quæ licet possint dici agere cum ratione, idem cum & ex primo rationis iudicio non tamen per rationem. Cum dicitur cum ra-

tione vera, significatur esse habitus verus, inclinans in assensum, per se, non tamen per accidens verum, hinc excluduntur omnes habitus falsi, qui sunt in intellectu. Per hanc particulam actius excluduntur omnes imprimis habitus, intellectus speculativi, deinde ars, quæ non dirigit praxin, seu actionem, sed *ποιον*, id est, opus, per effectiorem, nãque est operatio immanens ipsam operantem perficiens, factio vero est actu externa, in quâ ars incumbit, ut ars pingendi, scribendi, &c. vel saltem si ars versetur circa operationem immanentem, id non faciet, ut ipsum operantem perficiat, nec in ordine ad aliquem ipsius rectitudinem, sed ut ipsam operationem rectam exequatur, ut ars saltandi eo tantum spectant, ut motus ille ad numeros artificiosè spectetur.

Ultimo definitur potest clarius, Prudentia est virtus intellectus, quam novimus in quovis negotio occurrere, quid honestum, quid turpe. Dicitur in quovis negotio occurrere,

quia non satis est, in vniuersali id nosse, licet hæc etiam sit prudentia quædam inchoata, & imperfecta: sed necesse est, vt per prudentiam de singularibus actionibus iudicemus, an hic & nunc cum omnibus illis circumstantiis, quæ occurrunt sit mihi licitum, nec ac.

Dices, si prudentia esset virtus intellectus, inclinaret ex natura sua in certum & verum, sed hoc prudentiæ non conuenit, ergo. Probatur minor, quia circa singularia & contingentia versatur, quæ aliter se habere possunt, ergo versatur circa ea, quæ possunt falso cognosci, ab intellectu, Confirm. quia Aristot. *1.6. Eth. c. 5. in fine.* iudicat, prudentiam esse habitum opinatum tantum, quia versatur in iis, quæ aliter se habere possunt.

Resp. nego minorem, ad probationem Respondeo, licet quorundam sententia de rebus singularibus & contingentibus non dentur demonstrationes, quia vel non habent proprietates de subiecto demonstrabiles, vel si habent, non sunt cognitæ, tamen de rebus singularibus non repugnat dari iudicia, & cognitiones certas, & veras, vt sunt iudicia quibus rebus singularibus essentialia prædicamenta tribuimus, & in rebus practicis etiam practica iudicia certa esse possunt vt hanc domum vt bene fiat, ex arte hoc vel illo modo debere fieri, hæc actionem vt sit actus temperantiæ, & honeste fiat, has & illas circumstantias requirere.

Vnde Nota duplicem esse veritatem, in quibusdam propositionibus, vnam speculatiuam, alteram practicam. Speculatiua est, quæ spectatur ex confirmitate iudicii, ad obiectum seu rem cognitam, siue quæ rem dicit esse vt est a parte rei, quo fit vt veritas speculatiua necessaria debeat habere obiectum necessarium, nam si obiectum sit contingens & mutari possit, poterit etiam propositionis veritas mutari, practica veritas non spectatur ex conformitate iudicii, ad obiectum, sed ex conformitate iudicii, ad appetitum rectum, & ea sit veritas practica, quæ conspirat & congruit cum appetitu recto, vt præclare Aristoteles *1.6. c. 2.*

Petes primo, quomodo non committatur circulus in definienda veritate practica, seu recta ratione, & in appetitu recto definiendo, appetitus enim rectus definitur, qui conformatur appetitui recto.

Resp. non committi circulum, quia est alia specie conformitas in vtroque: appetitus enim rectus conformatur rectæ rationi, tanquam suæ regulæ, recta vero ratio conformatur appetui recto, tanquam obiecto, à quo suam veritatem practicam accipiat.

Petes secundo, an prudentia sit secundum se totam in intellectu, credibile tamen est, in voluntate esse piam affectionem respondentem prudentiæ, cui actus prudentiæ in intellectu imperat, per quam homo in genere bene afficiatur, erga res honestas, vt de illis bene iudicet, actus autem virtutum moralium, qui consequuntur iudicium prudentiæ, non dicuntur actus prudentiæ, tanquam elicientis, sed dirigentis.

D V B I V M II.

An detur aliqua iustitia legalis, vel generalis, & quid illa sit?

Dari iustitiam legalem, omnium DD. fere consensu receptum est. Quid vero illa sit, omnium maxime controuersum, neque enim in hac assignanda doctores inter se, neque cum Aristotele fati consentiunt, qui primus legalis iustitiæ nomine videtur vsus. Alii enim videntur existimare iustitiam esse particularem, quia inclinamur ad bonum commune procurandum. Alii vero cum Aristotele esse complexiorem omnium virtutum.

Dico primo, si de ipsa loquamur, datur virtus aliqua particularis, quæ inclinatur ad procurandum bonum commune, quam nonnulli iustitiam legalem vocant, & forte non incommode. Probatur prior pars, quia illud habet specialem honestatem, quæ in aliis virtutibus non cernitur. Altera pars probatur, quia fere versatur circa ea, quæ lege sunt statuta in bonum Reipub.

Dico secundo verisimile est, hæc virtutem non esse diuersam à pietate. Probatur, quia pietatis est procurare bonum patriæ, vel Reipublicæ, ergo.

Dices pietas est æque in subditis, ac principe, iustitia autem legalis primario architectonice est in principe, in subditis vero tantum secundario, ergo non sunt eadem.

Resp.

Resp. primo, maiorem esse falsam, vt enim princeps est nobilissima pars Reipub. quæq; plus possit in procuratione boni communis, ita maiorem habet obligationem etiam ex virtute pietatis illud bonum procurandi, atque adeo hanc virtutem magis participabit, quam subditi.

Resp. secundo, ad minorem, Iustitiam legalem præcise non esse magis in principe, quam subditis, dicitur tamen primario esse in principe, quia in principe habet adiunctam maiorem obligationem, non ratione sui formaliter, & præcise, sed quia princeps præter obligationem quam iustitia legalis vel pietas adfert, habet adiunctam obligationem iustitiæ strictè sumptæ, seu commutatiuæ, obligatur enim ex officio, illius bonum procurare, quod si non facit, contra iustitiam commutatiuam peccat.

Dico tertio, probabilius tamen etiam hæc iustitiam legalem à virtute pietatis distinguere. Ratio est, quia videtur alia ratio debiti in vtraque, & ex diuersa radice, nata, imo minor esse, ea quæ à pietate nascitur, quam quæ à iustitia legalis pietatis enim obligatio ratioque debiti originem habet ab ortu, & naturalibus, ideo enim quis obligatur patriæ, ex pietate, quia patria ei aliquid ad ortum contulit, obligatio vero iustitiæ legalis oritur ex eo, quod quis sit pars communis, vt enim pars est propter totum, ita ratio huius vinculi tenetur bonum commune procurare, & præferre priuato. Constat, quia teneo præferre bonum Reipublicæ pietati erga parentem, cum tamen ad ortum meum plus contulerit patens, quam patria, atque adeo ex virtute pietatis plus illi debeam, ergo aliunde debet nasci hæc obligatio.

Dico quarto. Si de iustitia legali loquamur, ex mente Aristotelis, iustitia legalis non erit virtus aliqua particularis, sed complexio omnium virtutum, patet ex l. 5. Ethic. 1. & 2. in quibus agit de iustitia legali, vbi inter cætera adfert versus Theognidis: *Iustitia vna est, quæ omnes virtutes continet.* Deinde ait, paulo post, expresse, hanc iustitiam non esse virtutis partem, sed virtutem vniuersam, sicuti in iustitia contraria non est pars viti: sed vniuersum atque integrum vitium. Adde deinde virtutem in genere, & iustitiam legalem esse eadem, ratione tantum differre. Constat,

quia iniustitia legalis Aristotelis nihil est aliud, quam violatio legis, atqui violatio legis nihil est aliud, quam turpitudine in genere, ergo iustitia legalis erit obseruatio legis.

Petes in quo differunt ratione virtus in genere & iustitia legalis, secundum Aristotelem.

Resp. eo differre, quod idem habitus, quatenus ad exercitium boni actus inclinatur, & ordinatur, præcise dicitur virtus, quatenus refertur ad alterum, & redundat in bonum commune, est iustitia legalis. Patet ex Aristotele in *fin. c. 1. l. 5.*

Dico 5. Iustitia legalis, si formatur præcise, vt nonnulli volunt, pro virtute, quæ legis debito & obligationi satisfacere intendit, non differet ab inobedientia. Probatur, quia peculiare hoc est virtutis obedientiæ, aliquid facere, quia imperatum, vel lege sancitum est.

D V B I V M III.

*An iustitia particularis recte diuidatur in distributi-
uam?*

Dico recte ita diuidi, probatur ex Aristotele 5. Eth. 6. 2. in fine, vbi duas iustitias speciales constituit species, vnam qua bene disponitur in distributionibus, alteram qua bene disponitur in commutationibus, à quibus vtriusque iustitiæ nomen sumptum. Hæc diuisio autem sumpta est ex diuersa habitudine, quam partes reipublicæ, vel inter se, vel ad totum habere possunt, hæc autem habitudo est triplex, vna est partis ad totum, & hæc iustitiam legalem constituit, quæ vnamquamque partem Reipublicæ recte disponit, ad bonum totius, de qua hæctenus, secunda est totius ad partes, quæ bene disponit totum, seu communitatem in distribuendis inter ciues tum oneribus, tum bonis communibus, honoribus, officiis, &c. iuxta proportionem, quæ in ipsis inuenitur: hæc proinde primario est in principe, vel magistratu, vt in distribuendo proportionem seruet, secunda ratio tamen est etiam in ciuibus, quatenus per eam disponuntur, vt hanc distributionem bonam à principe factam ament, & probent. tertia habitudo

est partis ad partem, & hæc iustitiam commutatiuam constituit, quæ bene ordinat ciues inter se, in contractibus, & actionibus, quibus inter se res commutat & hæc secum habet pro suo obiecto ius perfectum, & strictè sumptum, hoc est, obligant ad restitutionem, ita dicitur communiter Iustitia strictè sumpta, Iustitia autem distributiuæ si violetur, non obligat ex se, ad restitutionem, licet ratione iuris strictè sumpti annecti possit quibus obligari ad restitutionem, ex malefacta distributione. v.g. in oneribus distribuendis, vectigalibus, &c. princeps ita debet illa distribuere, vt seruet proportionem inter ciues, id est, iuxta proportionem inopiæ, vel facultatis, quæ est in ciuibus, vectigalium sit proportio, vt ea sit proportio onerum impositoram, pauperi & diuiti, quæ est facultatum inter se in vtroque, quam proportionem si violet, & tantum imponat pauperi, quantum diuiti, peccat non tantum contra iustitiam distributiuam, sed etiam contra commutatiuam, quia pauper habet ius strictum, in rem suam ipsi ablatam. Similiter si quis relinquat 100.

aureos distribuendos studiosis collegii, iuxta cuiusq; inopiam: vel eruditionem, is qui eos distribuet, tenetur seruare formam iustitiæ distributiæ, vt ea sit proportio pecuniæ, quæ vnus accipiet ad pecuniam alterius, vel inter eruditionem vnus, & eruditionem alterius, si eruditionis sit habenda ratio. Hanc in distribuendo proportionem, si quis non seruet, peccat contra iustitiam distributiuam, & simul contra commutatiuam, quæ ei obueniebat ex donatione alterius, cum enim donator voluit hæc proportionem seruari, est idem, atque si singulis certæ pecuniæ summam assignasset, vnde & hoc capite ad institutionem tenetur distributor ei, qui iniuriam fecit, in aliis tamen multis, vbi non est illud ius strictum, in iis, inter quos sit distributio, vt in distributione officiorum Reip. secundum dignitatem cuiusque, non tenetur princeps, vel distributor ad restitutionem ei, cui facta fuerit iniuria, licet peccarit contra iustitiam distributiuam.

*Finis Commentariorum & Disputationum Bernardi Morisani,
in libros Logicos, Physicos, & Ethicos
Aristotelis.*

